1

Controuersiarum MEDICARVM ET PHILOSOPHICARVM Libri decem:

AVTORE FRANCISCO VALLESIO
COVARRVVIANO, DOCTORE
& Professore Complutensi.

ADIECTO RERVM INDICE COPIOSISS.

fuij D. adriani le clerc D. Med. facult. monsp.
Transiuj ad gabr. Carolu ejusdem facult. D. et Regis Med. consiliar. ord. 1692.

Bourguignon Doct. Medecin
carolus gillot Doctor medicus Parisiensis.

FRANCOFVRTI AD MOENVM,
Apud hæredes Andreæ Wecheli,
M. D. LXXXII.
Cum priuilegio Cæs. Maiest. ad sexennium.

CLARISSIMO VIRO DN. IVLIO ALEXANDRINO A NEVENSTAIN, SACR. CÆS. MAIESTATIS ARCHIATRO, IOHANNES CRATO à Crafftheim, &c. S. D.

ME ITERVM *antiquo includere ludo, vt Lyrici Venusini verbis vtar, atq; aliena scripta proferre, in quibus diuulgãdis non minus quàm alienis liberis educandis, nos gratiam exiguam vel nullam potiùs assequi, iam antea ostendi, credo non paucos mirari. Ea re initio mihi facti atque instituti mei rationem reddendam arbitror, non vt maleuolentiæ, qua nimiùm multi contra omnẽ humanitatem laborant, satisfaciam, aut iudiciorum infinitam multitudinem expleam, verùm quò animum meum, ita vt est, bonis declarem. Spero autem omnes recto iudicio præditos, de medicinæ cultoribus hoc sibi persuasum habere, cùm, vt Hippocrates noster inquit, ex alienis miseriis propriis cooperiantur, eos non alia mente studium suũ in artem hanc ærumnosam collocare, quàm vt de multis bene mereri possint, neque eo, quòd maxima pars hominum semper fuit, est, & erit ingrata, deterreri. Itaq; cùm me quoque huic studio dedissem, & ægrotantium saluti fide optima consului, & discentium studia pro virili parte iuui. Ac cùm ipse vero animi iudicio omnia me debere* IOHANNI BAPTISTAE MONTANO, *Præceptori meo, profiterer, neq; secundum Hippocratis & Galeni doctrinam, vllius me plus adiutum statuerem: ea verò quæ publicè docuit, corruptissimè typis descripta, diuulgata esse viderem, hocq; factum molestè & grauiter ferrem; exempla in lucem edita cum meis contuli, & quantum potui emendatiora studiosis medicinæ communicare sum conatus. Consiliorum verò opus inprimis auctum à me & locupletatum, vt bono ordine extaret, perfeci. In reliquis quid præstandum esset, vno atque altero libello emendato, ostendi. Vellem hanc prouinciam suscepisse clarissimũ Medicum* LVCAM STENGELN, *quem bona exemplaria habere certum est; verùm cur hunc laborem defugiat, labore impediri arbitror. Cùm autem eodem tempore* IOHANNIS FERNELII *Medicina in publicum exiisset, in qua omnes partes artis virum doctissimũ complecti voluisse apparet, eamq; ad doctrinam veterum &* MONTANI *contulissem, animaduerti esse quædam, de quibus nondum satis confirmato iudicio præditi, admonendi viderentur. Sine vlla igitur reprehensione, ac potiùs perhonorifica mentione viri præclarè de Medicina meriti, Isagogen tenuem in vsum* GOTFRIDI

SCHARFFII affinis mei, qui aulæ Cæsareæ Medicus factus, statim post D. MAXIMILIANI, Sacratißimæ memoriæ Imperatoris obitum, qui semper quoad vixero mihi acerbus & luctuosus erit, è vita quoque excessit, dictaui, atque in ea quæ discrepantiam habere cum doctrina veterum & MONTANI videntur, ad veras rationes reuocare sum conatus. Profuisse hunc laborem, minimè tamen, vt velim, absolutum & vitiosè diuulgatum, plurimis, grata mente quidam sunt profeßi. Libellum verò esse tenuem & eiusmodi qui neque me ornare & nomen augere poßit, ipse fateor: sed si, vt à me emẽdatus est, proferre potero, eruditos etiam approbaturos confido. Eo ipso verò tempore doctißimus & meritò ea laude, quam vir summus IVLIVS CAESAR SCALIGER illi tribuit, dignus AVGERIVS FERRERIVS methodum suam emisit, in qua plurima in Galeno desiderat. ARGENTERIVS etiam multa odiosißimè reprehendit. Itaque Periochen librorum Methodi Galeni feci, & in loco atque cùm res postulare videretur, pro Galeno & tua, præstantißime IVLI, sententia, pauca, absque vllius nominis iniuria, in medium attuli. Sanè nec is liber ita est editus, vt velim, nec dum à me multis de causis planè ita correctus, vt iterum for.. dandus esse videatur. Accersitus enim tunc sum à Diuo FERDINANDO, Sacratißimæ memoriæ Imperatore, in aulam, hoc est, à suauißimis literarum studiis ad honoratam miseriam: vitam ἄσχολον, plenam laboribus atque multis periculis, grauißimis curis, calumniis infinitis expositam. Eam, vt apud tres Sacratißimos Imperatores, Cæsares Augustos, cum summo rectè sentiendi, dicendi, & faciendi studio, atq; innocentia, totis viginti annis transegerim; sciunt multi præstantes viri, & tu optime IVLI non ignoras. Nullum autem dum Regiam sequor, vel inchoata perficiendi, vel quicquam, è quo veram laudem me capere posse sperarem, scribendi, tempus est concessum. Quod interdum occupationibus eripui, consiliis & epistolis Medicis, quæ multæ apud me extant, faciendis dedi. Verùm & hæc omnia imperfecta & impolita sunt, & in nonum annum premenda. Magis enim πρὸς τὸ ἀσφαλὲς, præsertim in hoc contentioso sæculo, quàm πρὸς τὰς δόξας spectaui, nec ex vlla re alia, quàm bene merendi studio gloriam quæsiui. Ac fuisse illam mihi diuturnam, sollicitam, & laboriosam seruitutem apud Diuos Impp. FERDINANDVM & MAXIMILIANVM S.M. minùs acerbam, quòd hunc fructum percepi, & multis necessario illorum tempore profui, sæpe suaui quodam modo recordor, & mutationem eam, quæ vt volo, me esse non sinit, factam doleo. Cum officinis Typographicis minus negocij habendum mihi putaui, non modò quòd tempore egerem, sed quod mei libelli deformati ab iis animo atque oculis obuersarentur. Editionem FERNELII & IVLII SCALIGERI commendare opt. disciplinarum studiosis conatus sum. Rectè, secusne, ad meũ iudicium non reuoco. Vtriusque certè ingenij præstantia, doctrina singulari, plurimùm me delectatum & adiutum esse professus sum, & etiam nunc profiteor. Neque dubito quin ij, qui cum iudicio in eorum scriptis versantur, consentientibus sententiis, factum meum probent. SCALIGERVM quidem summum virum, veriorem sibi laudem paraturum fuisse puto, si minùs multa, ac non potiùs ferè omnia in Cardano reprehendisset. Certè quod ea monstrauit, quæ haud scio, an vllus doctorum hominum vidisset, nisi is facem prætulisset; id qui gratum non habet, ingratißimus est. Conatus est reprehensione CARDANI ad laudem sibi aditum patefacere

ANDREAS Camutius: quàm rectè & feliciter, alij viderint. Partum illius de felicitate & amore infelicißimum esse, atque Typographo perniciosum apparet. Ac nuper ἔκβωμα quoddam contra omnem humanitatem, fidem & veritatem eiecit, & Excusßionem eorum, quæ in morbo D. MAXIMILIANI S. M. Imperatoris disputata & facta sunt à Medicis, inscripsit. Non aliam, vt arbitror, ob causam, quàm vt se Medicum Cæsaris fuisse ostenderet, & innocentes ac me imprimis læderet. De loco quo in aula fuit, nihil attinet dicere. Si illius opera vnquam conducta fuit, haud dubiè iusiurandum dedit, se omnia quæ in deliberationem de valetudine Cæsaris cadunt, tacita laturum. (Alia enim conditione Medici ad consilia non adhibentur, nec ad intima admittuntur) Qua igitur fronte, qua fide ista diuulgauit? Putatne mortem optimi IMPERATORIS de perfidia se absoluere? Vt Aulæ S. AVGVSTAE seruiret, aduenisse memini, & cùm ad istud munus officij homo, qui in Scholis iam consenuerat, & de arte magis disputare, quàm eam rectè exercere didicerat, parum idoneus esse videretur; nihilo secius tamē collegæ viro doctrina & vsu excellenti, se præferendum putaret: cupidißimè esse dimissum, non est ignotum. Ad consultationes Medicas interdum eum vltro venisse, & cùm, vt qui vltimo loco esset, primùm sententiam dixisset, odiosißimè deinceps semel prolata multis diebus propugnasse, omnibus est perspectum. Me verò qui illius aduersandi studium fregi, nonnūquam etiam à deliberationibus Medicis eum remoui, præcipuè infensum seruare satis declarat, dum dignum deputat, quem mentiendo quasi nocentem adumbret. Sed credat mihi, nisi compromisso & iureiurando tenerer, & maledicta maledictis trudere atque refutare minimè consentaneum pietati existimarem, possem demonstrare quanta me iniuria afficiat. De Medicis igitur paucißima hoc in loco respondebo. Primùm vt iis qui me non norunt, persuadeat, me in maxima ignoratione doctrinæ Galeni versari, tritum & peruulgatum illud de vi calefactoria piperis quæ hepar non transeat, multis verbis in medium affert, & quædam attexit, quæ ne in cogitationem quidem tunc venerunt. Ad παλμὸν τῆς καρδίας nihil hoc medicamentum facere veris rationibus ostendi, nec illius vim calefactoriam, qua hepati noceret, metui. Et senilem prudentiam specta. Contendit calorificam vim piperis hepar non transgredi, & tamen vult ea cordis intemperiem frigidam iuuare. De Margaritarum vsu, quæ vna vel altera gutta succi Limonū artificio quodam ad hoc parati dissoluuntur, & deinceps aquæ stillaticiæ Cinnamomi miscentur, garrit multa, cùm de hac præstantißima medicina, qua vix vlla cordi gratior est, ne minimam quidem cognitionem vnquam acceperit. Simile est de exhibito scrupulo Aloës, quam non simplicem, verùm Rosatam, cuius scrupulum profuisse Cæsari re compertum habuimus, dedimus. Ac cùm ne nunc quidem norit, quid Aloë Rosata sit, aut quomodo conficiatur, tamen per summam calumniam ista narrare non veretur. De Cereuisia nugæ meræ. Atque hîc de sermonibus optimi Imperatoris, quem ille vafrum, quod nomen in vitio ponitur, appellat, ea narrat quæ nūquam à quoquam audita esse verißimè affirmare possum. Duo enim Illustrißimi Principes, cereuisiæ vsum, quam semel, leuiter tantùm, opt. Cæsar degustauit, Imperatori commendarunt. Sed est secundum Euripidem λυπρὸν σωφρονεῖν τοῖς μὴ σοφοῖς, & has responsiones non esse huius loci vel temporis, prudentes intelligunt. Itaque manum de tabula. Vobis maculas, quas nomini vestro aspersit, eluēdas relinquo,

& me in arcem rectæ conſcientiæ, in quam nulla vis calumniæ, maleuolentiæ & inuidiæ penetrare poteſt, recipio: In hac tutum perfugium me contra omnem vim externam, conuicia, & maledicta tuetur. Ad Valleſium autem vt redeam. Multos Hiſpanos de eo ſollicitè interrogaui, verùm nihil dum certi de eo totis viginti annis extricare potui. BARTHOLOMAEVS VALVERDA S. AVGVSTAE à Sacris, vir multarum linguarum peritus & eruditiſſimus, libellum quendam de viris doctis Hiſpaniæ mihi communicauit. Eius autor etſi in Academia Complutenſi laudanda multus ſit, & præcipuos viros doctrina præſtantes commemoret, VALLESII tamen nuſquam meminit. Neque VEGAS, quorum nomen doctiſſima ſcripta commendant, nominat. In veteribus recenſendis inprimis diligens eſt, atque à MAIA ATLANTIS filia, cui etiam nunc Hiſpani ſolennes honores menſe Maio exornata fœmina, quam totis triginta diebus, tãquam Reginam venerantur, exhibent, initium ſumit. Deinde Scipionem cum exercitu literas Latinas in Hiſpaniam traduxiſſe, eaſq; per ducentos annos ad AVGVSTVM vſque ita excultas, vt rebus commutatis & Imperij ſumma ad vnũ delata, atque cum Reipub. Romanæ ſtatu Latina lingua perdita, Romam Hiſpani Poëtæ & Oratores ſint accerſiti, commemorat. Hic igitur SENECAE cum GALLIONE & MELA Germanis fratribus, & LVCANO nepote: hîc HIGINII liberti & præfecti bibliothecæ AVGVSTI: hîc QVINTILIANI, IVLII MODERATI COLVMELLAE mentionem facit. Medicos non alios nominat, quàm Arabes, qui exciſo in Hiſpania Gothico Imperio, ſimul & linguam, & mores Hiſpanorum mutarunt. In his quatuor inprimis eminent: RHASIS, qui ſeptuaginta annis ante AVICENNAM floruit, & eorum, qui ante ſe ſcripſerunt, cõmentarios collegit: ZOVRVS, qui Sapiẽs cognominatus eſt, AVICENNAS, & illius æmulus acerrimus AVERROES. Vixiſſe autem VALLESIVM hac noſtra ætate ante annos triginta, & in Complutenſi Academia, in qua hic liber ante annos 25. eſt editus, ſatis apparet: Nam libro octauo, capite ſexto, ſe iuuenem hæc ſcripſiſſe, & in vſu artis magis aliorum opinione, quàm ſua, licet proœmium huius libri octaui plenum ſit ſenilis prudentiæ, exercitatum fuiſſe, ingenuè fatetur. Scribendi κακόηθες libro quarto, cùm de morborum cauſis agit, grauiter reprehendit. Nec fuiſſe illi in animo iſta diuulgare, ex ſexti libri ſecundo capite perſpicuum eſt. Vt autem ad editionem animum adiecerit, ipſe initio lectori rationem reddit. Nihil præterea, quantumuis diligenter quæſiuerim, huius autoris extricare potui. In quartum μετεώρων Ariſtotelis commentarium ſe diuulgaturum promiſit. Exieritne, an verò cum autore ipſo è medio ſublatus ſit, neſcio. Eſſe in viuis VALLESIVM ex animo opto. Vt dubitem illud facit, quòd librum imperitia Typographi infinitis mendis defœdatum, tot iam elapſis annis perpurgatum atque perpolitum non ediderit. Verè autem affirmo, me cùm ſupra omnem modum mendoſum viderem, ſæpe in lectione abieciſſe, neque vnquam in animo fuiſſe ita emendare, vt emitti in publicum poſſet. Sed cùm tibi clariſſime IVLI, doctrinæ illius præſtantiam probari ſuperiori anno cognouiſſem, & optare vt cum multis communicaretur, ipſe etiam propter quaſdam Medicas controuerſias, & quòd tunc in Regia pauciſſimi alij libri mihi ad manus eſſent, multos dies in eo contriuiſſem & præcipuas in arte medica quæſtiones doctiſſimè explicatas perſpicerem, autor fui PETRO MO-

NAVIO,

NAVIO, Sacræ Cæsareæ Aulæ Medico Physico, præclarè in literis humanioribus, linguis, Philosophia & arte Medica versato, & singulari iudicij perspicuitate prædito, vt cùm ex Aula ad breue tempus mihi discedendum esset, hunc librum in manus sumeret & correctione diligenti adhibita meliorem facere studeret. Præstitit hoc egregiè, & non modò Typographica menda, quæ meam animaduersionem effugerant, sustulit, verùm suam ita excitauit, vt multa, de quibus pronunciauit autor, in dubium vocaret, & me quasi arbitrum statueret. Fateor quod res est, MONAVII subiectiones intuenti, displicuisse mihi quædam, quæ priùs in hoc libro placuerant. Nihil tamen in alieno scripto mutandum temere videbatur. Quædam vsque adeò obscurè dicta, vt cognitionem lectoris effugere possent, perspicua reddere sum conatus: Plurima ἀνακόλουθα, vt cohærerent, perficere studui: Decurtata & concisa non potuisse me sanare fateor. Neque verba omnia ab vsu sermonis Latini aliena, & quæ aliis potiùs, quàm qui Latinè sciunt, vsitata sunt, mutare visum est. Eo animo & particulas quasdam contra Latinæ linguæ puritatem vsurpatas non attigi, aut vocabula nouè prolata, & mirifica verborum obscuritate inuoluta sustuli. Nam βαρβαρίζοντα interdum suo modo ferre fortasse æquum fuerat. Quotus quisque est, qui libro sexto, capite quarto intelligat, An in lateris affecti parte, an verò in opposito vena sit secanda? Et quàm multa eo in loco & aliis plurimis ἀσυνδέτως dictat Græca an vbiq; rectè sint conuersa, haud scio. Certè cùm libro decimo πνεύμονα spiritum vertit: pulmonem scribendum puto. Sed cùm sciuisse autorem nostrum Græcè nullum dubium sit, Typographi vel librarij ignorantiæ illud, cùm hecticam febrem vbique ethicam nominat, asscribo. Sunt & alia Typographi errata propemodum innumerabilia. Inprimis verò hoc detestandum, quòd sæpè initio paginarum integrum versum, quem ne diuinando quidem restituere potuimus, omisit, aliquoties etiam repetiuit. De rebus si pronunciare vellem, nimis longum hoc in loco esset. σφάλματα μνημονικὰ cùm in allegando vel sua, vel aliena citat, plurima possem ostendere. Sed malo hoc obseruare alios, & fortasse alia autorum exemplaria, ac nobis sunt, illi ad manus fuerunt. Quæstionem eam, quam tibi nuper quidam, minùs ætatis & dignitatis tuæ ratione, quàm par erat, habita, de morbo mouit, libro quarto capite quinto attingit. Sed malè planè nobiscum, qui tot annis Medicinam facimus, & de morbi definitione etiamnunc ambigimus, agitur. Profectò minimè præclarus ad laudem est ascensus, cùm per alterius nominis ruinam gradum facimus. Autorem nostrum optarē superstitem esse, & quæ lib. 8. de Medicamētorum Compositione disputat, ad suum iudicium, vsu artis haud dubiè tot annis confirmatum, reuocare. Multa quidem copiosè & ingeniosè in medium affert: Sed ne quid dissimulem, tota componendi medicamēta ratio in prudētia Medici sita videtur, & faciliùs ista exemplis quàm præceptis discuntur. Exempla, quæ autor proponit, ita typographi negligentia deprauata fuerunt, vt nemo intelligere potuisset, nisi studio PETRI MONAVII aliquo modo mutata essent. Regulas verò quas statuit, eas logistica refutat. Sed attexere quæ MONAVIVS hac in parte monuit, huic libro non libuit, nec meam sententiam de putredine, contagione, & morbis pestilentibus, quantumuis ab amicis sæpissime rogatus, vt facerem, hoc in loco afferre. Otium hæc maius, quàm quidem hoc anno, quo nullus, dam supra triginta septem

artem medicam exerceo, mihi vel grauior vel laborioſior fuit, addo etiam acerbior, conceſſum eſt: & bibliothecam à qua diutius quàm velim, abſum, ac potiùs reditum cum meis libris in gratiam requirunt. Hæc verò ſi contigerint, & valetudo non omnino aduerſa (bonam enim, decurſo iam vitæ ſpacio, & ætate propemodum exacta, & tot moleſtiſsimis & grauiſsimis curis & laboribus fracta, vix ſperare poſſum) fuerit, volente Deo cum ſtudioſis me communicaturum ſpero. Eſſent & alia hoc in loco indicanda, & diſcrepantia concilianda. Libro quinto duplicem refectionem ventriculi conſtituit, vnam à chylo, alteram à ſanguine. Illud alienum à dogmate quod eſt lib. 2. cap. 3. vbi falsè hoc irridet, videtur. Simile eſt lib. 5. cap. 4. vbi puris generationem mediam inter coctionem & putrefactionem ponit, & vtriuſque horum extremorum participem facit. Libro ſeptimo verò capite decimoquinto coctionem ſimpliciter, licet imperfectam, & quidem propriè ſtatuit. Sed hæc & his plura interpretatione potiùs benigna mitiganda quàm exagitanda ſunt. Vnum virum non omnia videre, eſt in ſenario Græco. Et vtinam quidam, qui ſe in vrinis omnia videre poſſe putant, diligenter autoris noſtri ſententiam de coctione intuerentur. Aliter de vrinæ ſedimento in ſanis, aliter de eo quod in morbo, præſertim febre eſt, iudicarent, & inſcitiam ſuam minùs, dum primi eſſe volunt, proderent. Diſcerent in ſanis ſedimentum ab humore crudo, qui vnà cum ſanguine per vaſa ad ſingulas partes decurrens alterationem quandam ſuſcipit, & ad venas emulgentes atque renes defertur, prouenire, vt ex vrina puerorum & eorum qui minùs frugaliter viuunt, manifeſtum eſt. In iis verò qui putridis febribus laborant, partem humorem crudum, qui non potuit confici dum ſanguis generaretur, partem humorum putredinẽ in vaſis, conſequi. Sed ad VALLESIVM *reuertor: quem cùm præſtantiſsime* IVLI *te deſiderare oſtenderis, & tua Galenica Commentaria in meo nomine apparere volueris, ad te tanquam teſtem grati animi mei atque obſeruantiæ perpetuæ mitto. In bona autem ſpe ſum illum plurimos cupidè amplexuros, cùm à multis magni & veri iudicij viris expetitum eſſe exploratiſsimum habeam. Sæpiſsime vir ſummus ingenio & doctrina excellentiſsimus* ANDREAS DVDITIVS, *qui in liberrimo & literatiſsimo illo ocio, quo nunc* WRATISLAVIAE *fruitur, in Mathematis, Philoſophia, & Medicina ita verſatur vt in ſingulis excellat, vt hunc librum foras darem à me contendit. Non rarò* IOACHIMVS CAMERARIVS *Norimbergenſis Medicus, ſingulari prudentia, erudita & recondita doctrina præditus, idem per literas petiuit. Lumen etiam Medicorum* HIERONYMVS MERCVRIALIS, *qui magna cum laude artem Medicam in Academia Patauina profitetur & præcipuè Germanos ſua doctrina allicit, idem ſtudioſiſsimè mecum egit.* HIERONYMVS DONZELLINVS *excellens Medicus Venetus, quem nullus liber bonus latet, & qui de arte noſtra non minùs præclarè iudicat, quàm eam exercet, ſe ne vidiſſe quidem Valleſiana iſta, & ſingulari animo expetere oſtendit. Quàm ſæpe de eo* GVARINONVS *noſter laudabili cupiditate flagrans in Hiſpanias ſcripſit!* STROMERVS *cùm in manibus nobis eum eſſe videret, huic labori ſe fauere multis verbis declarauit. Quid noſter* IACOBVS SCVTELLARIVS? *qui nuper in numerum Sacratiſsimæ Cæſareæ Maieſtatis Medicorum eſt receptus, quem locum ingenio, doctrina, peritia artis tuetur. Quid inquam ille, cùm*

me hūc diuulgaturum dicerē, de eo existimauerit, quàm illius cupidus fuerit, possem verè referre. JOHANNES *verò* ODORICVS, *qui diu in aula Sacræ* AVGVSTAE *atque arte Medica cum magna laude est versatus, cùm superioribus proximis diebus* AVGVSTAM *in Hispanias redeuntem comitaretur, sibi huius libri inuestigationem inprimis curæ fore affirmabat. Nihil dicam de* THOMA IORDANO *Medico ingeniosissimo: Nihil de ciuib. meis Medicis* WRATISLAVIENSIBVS *viris doctissimis & mihi amicissimis, ac inprimis* IOHANNE WOISSELIO, *quem nuper nobiscum in Regia fuisse, est quod lætemur. Expetere eos librum hunc singulari studio, minimè obscuris & paucis significationibus mihi ostenderunt. Horum autem iudicium & desiderium haud dubiè multorum aliorum cupiditatem ita incendet, vt hunc legendum & cognoscendum sibi putent. Itaque cùm in Medicinæ studiosorum manibus versabitur, tuæ singularis beneuolentiæ declarationem, cùm tuos Commentarios ad me misisti, mihi gratissimam fuisse, meq; ad gratiæ debitum tibi obstrictum esse, ac nos tot annis inter nos eos fuisse, qui esse debemus, ad omnem posteritatem testabitur.*

Pragæ, exeunte Augusto, Anno
CIↃ IↃ LXXXI.

)(5

INDEX CONTROVERSIARVM QVÆ HOC OPERE CONTINENTVR, PER LIBROS ET CAPITA.

Primo Libro.

Libro secundo.

An hepar

Libro tertio.

Libro quarto.

Libro quinto.

Libro ſexto.

An

Libro septimo.

Libro octauo.

Libro nono.

Libro decimo.

FINIS.

Rudolphus *secundus diuina fauente clementia Electus Romanorum Imperator semper Augustus, ac Germaniæ, Hungariæ, Bohemiæ, Dalmatiæ, Croatiæ, Sclauoniæ, &c. Rex, Archidux Austriæ, Dux Burgundiæ, Stiriæ, Carinthiæ, Carniolæ, & Wirtembergæ, &c. Comes Tirolis, &c. Notum esse volumus vniuersis. Quòd cùm ex parte fidelium nobis dilectorum Ioannis Aubry & Claudii de Marne humiliter nobis expositum sit, Diuum olim Imperatorem Maximilianum secundum, Dominum genitorem nostrum colendissimum augustæ memoriæ, ipsorum socero quondam Andreæ Wechelo, typographo Francofurtensi, certum priuilegium impressorium concessisse: Demissè supplicando, vt cùm dictus Wechelus anno proximè præterito diem suum obierit, ac inter cætera officina eius typographica iure hæreditario ad ipsos Ioannem Aubry & Claudium de Marne peruenerit, dignaremur ipsis memoratum priuilegium de nouo benignè concedere, sicq́ eos fauore & authoritate nostra Cæsarea contra æmulorum, alienis laboribus & vigiliis insidiantiũ, fraudes ac dolos tutos ac munitos clementer reddere. Proinde nos eruditorum hominum conatus, qui in Rempubl. literariam multa quotidie commoda liberaliter conferunt, fauore & gratia nostra prouehendos censentes, eorundem Ioannis Aubry & Claudij de Marne humilimis precibus clementer annuimus, adeoq́ ipsos ad opera medica Ioannis Fernelij ab authore correcta & locupletata, & Controuersiarum Medicarum ac Philosophicarum libros decem studio Francisci Vallesii Couarruuiani elaboratos, aliosq́ authores bonarum artium in Philosophia, Medica, Iuridicaq́ facultate, per eosdem imprimendos (ad Historicorum & Theologorum librorum verò editionem priuilegio nostro, absq́ peculiari consensu, vti non debent) priuilegio nostro donauimus, prout hisce nostris literis scienter, animo bene deliberato, & Cæsarea nostra authoritate disertè donamus. Ac proinde omnibus iis, qui in sacro Romano Imperio ac Regnis dominijsq́ nostris hæreditariis vel imprimendis vel vendendis libris vacant, seu quacunq́ alia ratione librariam negotiationem exercent, tenore præsentium seriò inhibemus & vetamus, ne quis eorum suprascripta opera, posteaquam eorundem Ioannis Aubry & Claudij de Marne studio ac diligentia in lucẽ prodierint, ad sexenniũ ab editionis die numerandum, intra sacri Romani Imperij & omnium Regnorum ac prouinciarum nostrarum fines, eodem vel alio charactere excudere, aut vbicunq́ recudenda dare, vel alibi impressa adducere, vendere vel distrahere palàm vel occultè ausit. Quisquis verò aliter fecerit, & interdictum hoc nostrum neglexerit, is debebit non solùm eiusmodi libris impressis, quos nimirum prædicti Ioannes Aubry & Claudius de Marne, vel eorum hæredes, aut mandatum ab iis habẽtes, auxilio Magistratus eius loci, aut sua quoq́ authoritate, apprahendere & sibi vendicare poterunt, priuari, verùm etiam insuper decem Marchis auri puri, nostro Imperiali fisco, fraudis vindici, & dictis Ioanni Aubry & Claudio de Marne, eorúmve hæredibus, ex æquo soluendis & numerandis, mulctari: dũmodo tamen ex singulis editionibus antedictorum operum quinq́ exemplaria quamprimum suis sumptibus ad Imperialem Cancellariam nostram eiusdem destinato Taxatori transmittãt. Quod si neglexerint, hac nostra gratia & priuilegio neutiquam gaudere poterũt, sed eo statim priuati & exuti esse censeantur. Proinde mandamus vniuersis & singulis nostris & sacri Romani Imperij subditis ac fidelibus dilectis, tam ecclesiasticis, quàm secularibus, cuiuscunque gradus, status & conditionis fuerint, præsertim verò iis qui in Magistratu constituti sunt, vel superiorum suorum, vel suo ipsius nomine, ac loco, iuris & iustitiæ administrationem exercent, ne quenquam hoc priuilegium seu interdictum nostrum impunè violare, spernere & negligere patiantur. Sed si quos contumaces compererint, præscripta pœna plecti, & quibuscunq́ rectè fieri potest modis coerceri curent: Quatenus & ipsi grauissimam indignationem nostram, ac eandem mulctam incurrere noluerint. Quòd autem hæc rata & firma sint, hisce literis nostris testatum esse voluimus. Quas dedimus manus nostræ subscriptione & sigilli nostri impressione roboratas. Datum in Ciuitate nostra Vienna, die vigesima quinta mensis Maij, Anno Domini millesimo quingentesimo octuagesimo secundo: Regnorum nostrorum, Romani septimo, Hungarici decimo, & Bohemici itidem septimo.*

Rudolphus.

V. Io. Bap. Weber.

Ad mandatum sacræ
Cæs. Maiest. ꝓprium.

P. Obernburger.

CONTROVERSIARVM MEDICARVM AC PHILOSOPHICARVM

LIBER PRIMVS.

TAM diffusè, distinctè, & diligenter enarrata sunt à Galeno, medico ac philosopho nunquam satis pro dignitate commendato, omnia quæ inuenta sunt ab Hippocrate antiquo illo medicinæ doctore (quē nō laudare; sed suspicere fas est) vt nihil quicquam, vel ad artis summum (si quod tamē esse potest summum) complementum, vel ad dilucidiorem enarrationem desiderari videatur. Nam est nobis Hippocrates vnus instar mille autorum: & vnus Galenus pro innumeris explanatoribus. Nulla enim est artis medicæ pars, quam ille non inuenerit, neque quam hic ad summum non excoluerit. Id quod vel ex scriptis eorum, qui post hos autores in hunc vsque diem scripsere, fit manifestum. cùm enim Galenus, qui Hippocrate est multò iunior, mille ac quingentis ante nos annis scripserit: nihil tamen eius inuentis adhuc est additum. neq; quicquam tanta librorum volumina, quanta vix iam capiunt bibliothecæ, continent: aut quicquam Compluti à nostris præceptoribus, aut à nobis docetur, aut ab alijs alibi, quod non in Galenum referatur. Ante Hippocratem medicina non erat in artem redacta. ab hoc vsq; ad Galeni tempora erat sanè ars: sed, vt Plinius dixit, interpolis: quæq; ab alijs inuenta ratione multis annis (vt par erat tam difficilem, & tam necessariam artem) ediscebatur: ab alijs comparabatur solâ experientiâ: ab alijs solis sex mensibus, methodo (vt videbatur illis) cōprehensa, docebatur. Cæterùm post Galenum non ampliùs interpolis ars fuit, sed perpetuò eadem, veris demonstrationibus cōfirmata: quoniā scilicet hic autor nihil, quod ad artis attinet constitutionem, non reliquit inuentum, quod posteri superadderent: nihil non clarum, quod enarrarent. Illud vnum multi conati sunt emendare, quod tam longæ artis tam expeditam traditionem necessariò consecutum est, nempe prolixitatem; ne tot libri essent à nobis euoluendi: non parum nos, hac in parte se iuuaturos sperantes: tamen interim nobis pro libris Galeni, qui in quinq; non adeò grandes tomos rediguntur, libros præstitêre; qui non facilè in centum tomos redigantur. præterquam quòd nullus est cōsecutus, vt tot præcepta breuiùs, quàm Galenus, pertractaret. Nam qui inter illos totam artem sibi proposuerunt pertractandam, vt Auicena, aut omnia, aut pleraq; sine demonstratione tradunt: sibi sine ratione haberi fidem postulantes: reliquorum singuli singulas partes tractandas suscipiunt. & nullus illorum est, qui vel in ea, quam solam tractat, parte: non sit Galeno, qui nullam omisit, multò inferior. Solus Auicena post Galenum visus est nihil voluisse omittere. qui fortasse proinde toties turpiter lapsus est: aut (quod verius arbitror) quoniā non docebat cum demonstrationibus, sed velut in cumulum cuncta congere-

bat: quanquam in multis consultò à Galeno deuiauit, arroganter contradicens; non solùm in contemplatorijs opinionibus, sed & in practicis præceptis. Quæ res effecerat, vt cùm superioribus aliquot seculis bonæ literæ iacerent, & genuina Galeni monumenta delitescerent: tota medendi ars ferè perijsset; & nihil inter medendum Hippocrateum, sed Auiceneum fieret: iam verò diligentissimorum hominum, pariter ac eruditissimorum (quales multos tulit hoc seculum) beneficio, primùm integritati & pristino nitori restituta sunt: deinde & eleganti latinitate donata. Quare nihil est maius, quod ars medicinalis ad integrum complementum requirat. Sola laborat (vt arbitror) opinionum varietate, ac quęstionum: quam scriptorum non admodum vtilium multitudo peperit. Quod ego intelligens, studiosos medicinæ, si quid possem, volens iuuare, quæstiones medicinales scribere institui: vt, quid in vnaquaq; sentiendum sit, constet. Conabimur, quoad fieri poterit, si quid noui attulerimus, cum demonstratione proferre: vbi hæc non succurrerit, tacebimus nostram opinionem; quò, vbi fieri possit, litem dirimamus: vbi secus, nouam addentes opinionem, rem non reddamus obscuriorem: nisi fortè aliquid ijs, quæ ab alijs dicta sint, visum fuerit multò verisimilius. Interim breuitatem consectabimur: ne studiosos, ad artis peritiam properantes, quęstionibus implicitos, longiùs remoremur: id quod vitiosissimum est in his, qui ante nos quæstiones medicas, barbarè illi quidem omnes, scripserunt. Quoniam verò in quouis opere nihil contingere potest legētibus, auri ocundius, aut vtilius ordine: delectationi, & memoriæ eorum, qui in hunc librum inciderint, consulentes; in decem libros totum opus censuimus distribuendum. quorū priores duo controuersias, quas philosophi habent cum medicis communes, contineant: tertius quæstiones de pulsu & vrina habeat. Debetur enim signorum dignitati propria disputatio. nam quarto & quinto pathologicas dabimus quæstiones: sexto eas, quæ ad artem tuendæ valetudinis spectant. Tres sequentes habebūt curatiuas: vltimus prognosticas. quinq; enim his, tanquam præcipuis partibus, tota medicina constat. Ergo eas, quæ ad physiologicam spectant partem, primùm pertractabimus. Nam hæc, vt philosophiæ finis, ita medicinæ principium est. Sternit enim philosophia medicinæ viam: potissimùm qua parte temperamenti, & compositionis humani corporis notitiæ sese accommodat. Componitur verò humanum corpus, compositiori quadam ac propria constitutione, ex membris organicis: capite (inquam) thorace, ventre, cruribus, brachijs & reliquis. Sed ante hæc, singula illorum ex homœomeris, vt carne, neruo, arteria, & vena: hæc rursus elementis quibusdam, quæ ab Hippocrate & Galeno dicuntur secunda, humoribus inquam, componuntur. Hanc compositionem habet homo cum omnibus sanguine præditis communem: ante quam rursus habet illam omnium primam, ex primis elementis, quæ illi cum omnibus mixtis natura constantibus communis est. Meritò igitur compositiuam doctrinam nobis instituentibus, primum habet in disputatione locum ea quæstio, quæ de modo, quo elementa in mixto sunt, inter philosophos, & medicos intercedit.

De modo quo elementa prima sunt in compositis substantijs. Cap. I.

ANTIQVI philosophi de primis elementis multa deliramenta tradiderunt. illud vnum euidenter intellexerunt: Quæ generantur, omnino ex aliqua re constare oportere, in quam resoluantur rursus: quid tamen illud esset, ignorarunt. Alij generabant ex insectilibus corpusculis, quæ proinde atomos appellabant: alij ex terra, alij ex aqua, alij ex aere, ex igne alij omnia cōstituebant: alij ex horū duobus, aut tribus. Primus omniū Hippocrates calidū, frigidū, humidū, ac siccū inuexit: apertè demonstrās, quatuor esse prima elemēta ignē, aerē, aquā, & terrā: neq; his plura, neq; pauciora: vt multis alijs in locis, ita vel pręcipuè in eo opere, qđ de hominis edidit natura. Hęc principia receperūt ab eo oēs philosophi (nā inter philosophos, Epicureos: inter medicos, Asclepiadæ sectatores, omnino

neq; philoſophos appello)ſed quanquam hoc axioma indubitanter ab omnibus admittitur: tamen illud in dubium vocatur, Conſtent ne cuncta ex his elementis corruptis ſecundum formas, aut ſuas formas retinentibus. Sunt qui hæc elementa non minùs retinere ſuas naturas aſſeuerant, atq; priuſquam in hanc cõpoſitionem coiuiſſent. de horum numero eſt Auicena, autor non omnino contemnendus. Alij, de quorum numero Ariſtotelem eſſe, & Galenum & Hippocratem ego ſtatuo, ſolas elementorum qualitates ſeruari, reliqua corrumpi putant. Eſt Auerroes, qui media via voluit incedere dicens, retinere elementa formas, quæ ſubſtantiales appellantur, ſed remiſſas illas quidem, ac ſuas naturas nõ conſtituentes, & proinde neq; ſpecierum tribuentes denominationes. Quod videtur innuere etiam quodammodo Plato in Timæo, dicens, Elementa prima non debere dici hoc quid: ſed quale aliquid. Verùm hęc Platonis aſſertio maiori quadam ſpeculatione indiget, quàm vt in hoc loco de ea agi poſſit. Sed hæc Auerrois opinio, ſi nihil aliud, ſaltem illud abſurdum conuincetur, admittere, Formas naturasq; elementorum intenſionem recipere, & remiſſionem. quod eius ſectatores fatentur vltrò, addentes, Formas elementorum imperfectum eſſe quoddam formarum genus: & Ariſtotelem in categorijs, ſolùm perfectæ ſubſtantiæ denegaſſe intenſionem. Sed admittent hi continuò, ſecundum magis & minus dici: &, Ignem alterum altero eſſe magis ignem: quod non intelligo, cur minùs abſurdum ſit, quàm hominem alterum altero magis hominem appellare. neq; minùs abſurdum eſt, quod propriam habet eſſentiam, quin alicui inſit: & quod per ſe ſubſiſtere poteſt, à vera ſubſtantiæ ratione ſecludere. Decipiuntur ergo hi, quia ex improbabili admiſſo conſentanea loquuntur, probabiliter ſe collegiſſe putantes. Sed prætereo breuiter, quandoquidem huic opinioni pauci admodum acquieſcunt: quanquam ſolet in medium produci, vt acutum inuentum; non tamen adeò verum. Nobis tamen quibus in ſingulis verum inquirere, ad dirimendas controuerſias, propoſitum eſt: non tam ſubtilitatis, quàm veritatis eſt cura. Quòd à tam multiplici ingeniorum varietate in re præcipuè obſcura tam multæ profectæ ſint opiniones, non miror. Sed quòd tam vnanimiter ab omnibus, & ſcriptoribus, & publicè docentibus, ea ſententia, quæ afferebat, Elementorum formas in mixtis conſeruari, in medicos, vt in opinionis autores, & aſſertores referatur, non poſſum non mirari. Neq; minùs illud, quòd, qui eam tuentur opinionem, Ariſtotelem ita opinari dicunt: cùm tamen, niſi oſcitanter verba Hippocratis, Galeni, & Ariſtotelis prætereant, aut conſultò diſſimulent, ne minùs bene hucuſq; intellexiſſe conuincantur: non poſſint, non intelligere, omnes hos, quos modò retuli, autores, contrariam aſſertionem, ſcilicet Elementorum formas non manere, ſed virtutes ſolas, multò probabiliorem exiſtimaſſe. Ariſtoteles: Et quoniam eorum quæ ſunt, alia facultate, alia actu ſunt: fit, vt quæ in mixtionem recipiuntur, quodammodo ſint, & non ſint. His verbis apertè docet Ariſtoteles, nõ eſſe elementa actu, ſed potentia. Verùm, quid ſit potentia eſſe, paucis interpoſitis ita declarat: Neq; verò actu remanent, vt corpus, & candor: neq; alterum, aut vtrumq; deletur; quia illorum facultas ſalua manet. Igitur illorum manent facultates: non formæ. Sed fortaſſe hîc ſubobſcuriùs docet. An alicubi clariùs? Secundo De partibus animalium cap. 1. ita dicit: Cùm itaq; triplex ſit compoſitio, prima ſtatui poteſt ea, quæ ex primordijs conficitur ijs, quæ nonnulli elementa appellant: terram dico, aquam, aerem, ignem. Sed melius fortaſſe dici poteſt, Ex virtutibus confici elementorum, ijsq; non omnibus, ſed, vt alibi antea expoſitum eſt. Humor enim, & ſiccitas, & calor, & frigus materia corporum ſunt compoſitorum. Ex his haud dubium eſt, Ariſtotelem virtutes vocare qualitates primas, & eas ſolas manere in mixtis opinari. Galenus illum ita interpretatur primo libro Methodi cap. 2. Diſſident in eo (omitto priora) quòd Ariſtoteles, qualitates tantùm in ſe mutuo tranſire, omninoq; miſceri: Stoici autem non has modò, ſed etiam ſubſtantias ipſas, exiſtiment. In quodam fragmento, quod extat De naturalium facultatum ſubſtantia, ita inquit: Corpora, quæ apud nos ſunt, quatuor elementorum temperatione generari vniuerſa firmiter

me scire aio: quæ præterea & per se contemperentur rota; non, vt putabat Empedocles, exiguis comminuta partibus: num autem se totas peruadētibus corporis inuicem substantijs, an solis qualitatibus, neq; cognitu necessarium arbitror, neq; pronuncio. Cæterùm qualitatibus fieri temperationes, probabilius censeo. Octauo libro. De placitis commendat Hippocratem, quòd elementa prima nominibus qualitatum appellauerit: & secunda, humores scilicet, nominibus substantiarum: potestate siquidem (inquit) insunt, nō actu in corporibus. Nullus ergo, arbitror, quantumuis rudis, amplius dubitabit, Hippocratem, Galenum, & Aristotelem ptobabilius censere, solas manere elementorum qualitates, quàm substantias. Nos verò non ita solùm, sed assertionem contrariam omnino esse improbabilem, si rationibus agendum est, opinamur. Nam, aut elementa rota permeant per seipsa, vt opinati sunt Stoici; aut comminuta in minima frustula miscentur, vt sensit Empedocles, quem exclusum multò antè, reduxit Auicena. Si primum das, penetrationem corporum commensuratorum cogeris admittere; quod intellectus non capit: si secundum, intellige mihi minimū carnis, quatuor elementorum frustulis minimis conflatum: in cuius ignea portiuncula, aut est forma carnis, & fiet, vt caro sit, atq; proinde mixtum vnico cōstans elemento, & vt duæ formæ substantiales in eadem recipiantur materia: aut in ea portiuncula nulla est forma carnis: atq; ita neq; in aquea, neque in aerea, neq; in terrea erit eâdem ratione. quò fiet, vt corporea forma in toto sit, & in nulla parte: non aliter ac anima rationalis, aut forma circuli. & præter hæc, non quælibet pars mixti erit mixta, neq; carnis pars quælibet erit carō. quare neque aliquod membrum erit omni ex parte simile, & homœomeres. Fit ergo non ita; sed vt in theriaca, aut tetrapharmaco: in quibus simplicia medicamenta contusa, atque in minimas partes deducta sunt, vsque dum mutua se actione interimunt, atque ex ipsis media quædam, vndequaque similis substantia ab alijs omnibus diuersa generatur: in qua non substantiæ simplicium conseruantur; sed qualitates. Talis est mixtionis perfectæ forma. neque quicquam obstat (quanquam videtur hoc plerisque pro contraria assertione firmissimum argumentum) esse ea, ex quibus mixtio fit, separabilia Hippocrate, & Aristotele autoribus. nam fit mixti resolutio in elementa, vt facta est compositio. vt, scilicet, compositum mixtum est, elementis corruptis secundum formas: ita resoluitur, elementis regeneratis, eductisque per generationem ex composito, cùm illud corrumpitur. Quod si rursus sciscitere, quæ causa sit elementorum efficiens, cùm compositum dissoluitur: respondeo, generationem illam esse in numero earum, quæ à philosophis dicuntur generationes ex accidenti, quia sine agente peculiari fiunt, supplentibus vniuersalibus causis (vt philosophi dicunt) vicem peculiarium. Sed, quoniam hæc non sine demonstratione diximus, opportunum fuerit, transire ad aliam quæstionem.

Sit ne aqua humidior aere. Cap. II.

ELEMENTORVM qualitates duplices sunt: quædam primæ, quæ sunt, calor, frigus, humor, & siccitas: quædam secundæ, vt grauitas, & leuitas. Hæ sunt loco mouentes; illæ alterantes. De vtrisq; apud eos qui quæstiones Medicas scripserunt, solet esse multa disputatio: quoniam illis hoc videtur fuisse institutum, nihil importunum omittere, neq; quicquam vtile disputare. mihi verò, non quascunque, sed medicas tantùm controuersias disputare animus est. quare multas earum, quæ apud alios diffusè pertractantur, omnino non attingam: alias quoad fieri poterit, perstringam breuissimè. Earum, quæ de secundis qualitatibus sunt, quales sunt illæ, An elementa in proprijs sedibus grauitatem habeant, aut leuitatem: an secundum naturam moueantur circulatim: an aqua ascendat citra violentiam, ne detur vacuum, vt Aristoteles nos docet: nequaquam meminero: quoniam hæ quæstiones ad physicos solos spectant; non, vt aliæ, ad physicos & medicos. Quanquā reuocat me cuiusdā physici vox quotidie clamantis,

clamantis, Aquam non ascendere, ne detur vacuum: alioqui rationis (inquit) sit particeps: sed aliam causam, aut extrinsecam impellentem, aut intrinsecam inuenire oportet: quasi nondum intellexerit Finem rerum ad permouendum eas sine causa efficienti non sufficere: id quod neque mulierculæ solent ignorare. Nescit enim nullus, non satis esse mihi ad accurrendum, si magnum præmium ostentetur, nisi pedes sint: sed neque illud ignorat quisquam, interroganti, cur aliquid fiat, per finalem causam, quàm per efficientem commodiùs esse responsum. nam, si quis me interroget, Cur homo ille fugit: ne taurus illum feriat, responderim: tu respondeto, quoniam pedes habet. ah dicis, homo ratione ducitur, aqua naturâ. non memineram. ergo ignoras, omnia operari propter finem, etiam si sine rerum cognitione ducantur. Heus tu, inditum est rebus omnibus à natura, vnionem vniuersi, & se tueri. Si quid ergo aquam ab aliarum rerum cōmercio properet diuellere, potest naturâ propriâ consequi fugientem substantiam, Naturâ (inquam) propriâ: etiam sine instrumento. nam natura ipsa rei forma efficit hæc. Sed dicendi de his, procedente sermone, dabitur commodior occasio. Qui controuersiæ huius decisionem amat, requirat eam in septimo huius operis libro, vbi de modis tractionum disputabimus. De actiuis elemētorum qualitatibus dicere iam propero: quoniam his constat humanum temperamentum: cuius exacta notitia ad solum medicum spectat. Aristoteles lib. 2. De ortu & interitu, & cap. 1. quarti Meteororum, ex quatuor coniugijs qualitatum, quæ ex quatuor qualitatibus primis, calore, frigore, humore, & siccitate conflari possunt, quatuor elementa constituit. Singulis elementis tribuit singulas excellentes qualitates, illarū asseclas, singulas: ignem calidum vocat: aquam frigidam; terram siccam; aerem humidum. huius rei demonstratio ex philosophica quadam congruentia est. Congruum enim videtur, cùm quatuor qualitates sint, & quatuor elementa, & ex quatuor qualitatibus quatuor tantùm cōiugia possint constitui (contraria enim non possunt copulari) in quatuor elemētis quatuor qualitates, in singulis singulas vigere: & in singulis binas qualitates esse secundum coniugationem. Qua etiam ratione probant, vt inter anni tempora calidum & humidum esse: adolescentiam quoque inter ętates. Verùm Galenus his legibus non est addictus, vt de temperamentis dicam postea. de elementis iam dico. Primo lib. De simplicium medicamentorum facultatibus cap. 8. inquit Galenus, Aquam summè humectare: vnde extremam humiditatem videtur illi tribuere, non aeri. primo etiam De temperamentis ita scripsit, Neq; vllum animal, aut calidum omnino esse potest, vt est ignis: aut humidum ἀκρῶς (quasi summè dicas) vt est aqua. Tamen Aristotelici passim proclamant, aerem in summo humidum esse: aquam prope summum. quin & Galenus ipse, cum his quæ hactenus de illius sententia dicta sunt, pugnantia videtur asserere: qui primo de natura hominis com. tertio ita reliquit scriptū: Est enim quod mutatur, id quod subijcitur: mutatio autem ipsius secundum qualitatum vicissitudinē fit, cùm in ipso summus calor generatur, effecto igne: vt & aere, cùm summum humorem accipit. Hæc Galen. Est igitur ita constituta cōtrouersia: quanquam mihi hac in parte facilè citra sententiæ alicuius distorsionem videntur in eandem sententiam omnes autores posse trahi, aut omnino parum dissidentē. Galenus siquidem primo De medicamentis simplicibus, aquam non dixit esse summè humidam: sed summè humectare. tamen fieri potest, vt minùs humida sit, quàm aer: & propter substantiæ modum, maiorem inquam densitatē, humectet plus. Est itaq; hîc aqua dicta humidior, vt medicamentū. At verò in libello De elementis dixit, vtrumq; elementum, aquam dico & aerem absolutè humidum: vtrum esset humidius parū sollicitus. nam in principio statim libri summè humidi corporis exemplum fuit aqua. Sed paulò inferiùs cap. 6. ita scripsit, quod ἁπλῶς (quasi absolutè dicas) siccū vocatur, id in solis elementis est igni, terræq;, sicut humidum in aqua & aere. Verum est, Galenū hîc vsum fuisse hac dictiuncula ἁπλῶς, & in principio capitis ἀκρῶς, quę significationem videtur augere: tamen primo de hominis natura in Aristotelis sententiam apertè incidit. Quare

mihi perſuadeo, Galenum, vt medicum, humidiorem ſtatuiſſe ſubſtantiam aqueam, quoniam magis humectat: Ariſtotelem, vt philoſophum, aerem dixiſſe humidiorem: vt quem hac oporteat qualitate præcellere. Dixerit aliquis admodum probabiliter, vt medicus & philoſophus, neq; medicinæ quicquam officiens, neq; à philoſophia Ariſtotelis recedens, aquam eſſe humidiſſimum medicamentum: aerem humidiſſimum elementum. quanquam Auicena vituperat Galenum, quòd decimotertio Aphoriſmo quartæ ſectionis dicat, Aquam, nec intrinſecus aſſumptam, nec extrinſecus applicitam, humectare. Cæterùm non intelligit, de humore ſubſtantiæ ſolidorum, eo ſcilicet, quem præſtant alimenta, fuiſſe locutum illic Galenum. Sed ſi de madore putabat dictum, cur hominem non accuſabat dementiæ, à quo ſæpe antea ſcriptum fuerat, aquam eſſe ſummè humectantem? verùm de aqua ſatis diximus. Ad aeris qualitates iam veniamus.

Sit ne aer calidus, an frigidus. Cap. III.

AEREM, aut ſummè humidum, aut ſaltem abſolutè humidum eſſe, in ſuperiori quæſtione monſtrauimus. Cæterùm de illius qualitate, quæ in altera oppoſitione eſt, non adeò conuenit inter omnes. Galenus ſecundo De ſimplicium medicamentorum facultatibus cap. 20. maximam fuiſſe quæſtionem, inquit, inter Peripateticos, quorum princeps fuit Ariſtoteles; & inter Stoicos: illis aerem calidum eſſe, his frigidum aſſerentibus. quos etiam iuuit Seneca ſecundo Quæſtionum naturalium, dicens, Aer frigidus & obſcurus naturâ eſt: lumen & calor illi præſtant alimentum. Vtriq; argumentantur ex generatione. Dicunt Stoici, aerem ex aqua, quæ natura frigida eſt, fieri per ſolam rarefactionem, & proinde frigidum eſſe oportere: alij cōtrà, calidum: quoniam à cauſa calida diſſoluente generatur. Itaq; alij obijciunt materiam, alij efficientem cauſam. Conuenit inter philoſophos omnes, oleum aereo præditum eſſe humore: quoniam inſidet aquæ, & in aqua aſcendit. Vnde præſtatur rurſus vtriſq; anſa argumentandi. nam alij oleum à frigore citiſſimè dicunt denſari, vt quod frigidum ſit: alij, nunquam omnino vſq; ad duritiem concreſcere, vt quod ſit calidiſſimū. & hoc modo venit intelligendus Ariſtot. 4. Meteororum, dicens oleum nō poſſe congelari: non poſſe, ſcilicet, ad multam congelationem venire: alioqui in mendacio quotidie deprehendatur. His argumentis addit Ariſtoteles leuitatem aeris; quæ ex calore videtur proficiſci. negat deinde conſentaneum eſſe, aerem & aquam, diuerſa elementa, ſimilibus eſſe qualitatibus. Stoici contrà ita argumentantur: Omnis res naturalis, remotis ijs quæ ipſam alterabant, recidit in ſuā naturam: ſed aer ex ſola abſentia ſolis fit frigidus in hyeme: ergo talis erat natura ſua: præter naturam autem incaleſcebat. Adde, in medio ſuæ regionis, quo loco videtur oportere ſuam illum naturam maximè retinere, eſſe frigidiſſimum, vt docet pluuiarum, & grandinis ortus. præterea ex ventilatione aeris ſemper refrigeramur. Ecce duas opiniones contrarias; quarū neutra eſt improbabilis: ſed quæ ſibi ita mutuò reſpondent: Ariſtoteles materiam non putat ſufficere ad rei temperiem: ſed efficientem cauſam eſſe potiorem. nam ex frigido ligno ignis fit, efficientū cauſæ ſimilis. oleū propter partes craſſas, quas habet permixtas cum tenuibus, denſari citò, inquit: ſed, quia calidum eſt, nunquam integrè denſationem pati, aut ſaltem non quantam aqua. rurſus in hyeme non dicet, refrigerari aerem, propter abſentiā ſolis tantummodo; ſed & propter viciniam aquæ. quòd etiam in media regione frigidus ſit, ex antiperiſtaſi dicit factum. Sed ego, vt verum fatear, talem antiperiſtaſin, qualem philoſophi ſolent deſcribere, nō intelligo: aut illi loquuntur obſcurè, aut narrant fabulas. Verùm antiperiſtaſi & vulgò vocatæ reactioni caput ſextum libri huius daturi ſumus: in quo, concedente Deo, cū demonſtratione loquemur: interim, vt alij, de antiperiſtaſi diſputemus. Addendum etiam eſt huic opinioni, aerem occurſantem faciei in ventilatione, non perpetuò eſſe frigidum; ſed minùs calidum eo, qui quietus adhærebat. Ariſtoteles itaq; ita reſpondet. Alij contrà reſpondent Ariſtoteli, nihil referre, à calore fieri aerem, dummodo ex frigida ſubſtantia ſolam rarefactionem perpeſſa

fiat:

fiat: oleum quoq; non tam propter modum substãtiæ, quàm propter frigus densari citò. quòd easdem habeat aer cum aqua qualitates, hi nihil curant: leuitatẽ ex solà raritate etiã sine calore dicent proficisci. Vtriq; igitur sic se tuentur. Galenus nullibi (quod ego legerim) expressè dixit, aerem esse frigidum. cæterũ non esse calidum, vt est opinatus Aristoteles, octauo De vsu partium capite tertio ita docet: Cùm autem ipsemet aerem calidum esse naturâ dicat alibi; non bene nũc oblitus est; aut hoc quidem bene fecit, quòd falsò dictorum sit oblitus. Libello De vsu respirationis illud idem videtur innuere, docens, cor non substantia aeris, sed qualitate egere ad refrigerium. Itaq; est, vbi Galenus videatur innuere, aerem esse frigidum, sed vbi apertè dicat, non esse. Nam etsi libello, cui titulus est, Quòd animi mores corporis temperationes sequantur, capite quarto, de aere disserens, dixit: Nam is ipse, quantum in seipso, frigidus est; cæterùm permixtione ignei elementi bene fit temperatus: tamen constat illic opinionem Stoicorum referre illum. addit enim, Itaq; tibi apertum iam est, animæ substantiam pro certa quadam aeris atq; ignis temperatione de Stoicorum sentẽtia fieri. Nihil ergo est, quòd nos cogat dicere ex illius opinione, aerem esse frigidum. Frigidiorem cerebro illum appellauit, octauo De vsu partium. Sed neq; hoc hominis sententiam patefacit: cerebrum enim in viuente actu est calidum, & calidius aere, etiam in æstate media. Ergo, cùm Galenus nullibi frigidum dixerit, & non esse calidum asseuerauerit, videtur sensisse, neutrum naturâ esse; sed in hac oppositione temperatum. Solet siquidem Galenus ex contrarijs doctissimorum autorum sententijs, æquè fortibus argumentis confirmatis, illorum rationibus vtrorumq; assertiones refutare: & mediam opinionem censere veriorem, vt quæ, neq; his, neq; illis argumentis exposita sit. Non aliter demonstrat pueri & iuuenis calorem, æqualem esse: quàm quòd multa sint, quibus puer iuuene videtur esse calidior: multa rursus, quibus iuuenis puerum in calore videtur superare. ita quoq;, primo De ratione victus in acutis, monstrat, Hippocratem conuenienti vsum fuisse victu in ægritudinibus, quòd eorum, qui fuerant probatissimi medici, alij illum accusauerant, vt ægrotantes fame internecantem: alij, vt multitudine ciborum suffocantem. Est ergò, quantum intelligo, Galeni mens, aerem humidissimum esse, in altera oppositione temperatum. Sed quoniam ille apertè in hac controuersia nihil dixit: melius fuerit rationibus (quicquid ille senserit) nostram hanc sententiam confirmare. Quod facile est ad alterutrũ extremorum transmutabile; illud vtriusq; est expers: nam quod contrà altero est naturâ suâ affectum, difficilè ad aliud, quod est illi contrarium, trahitur: proinde symmetra corpora sunt ad contrarias mutationes aptiora, vt docet Aristoteles sectione quinta, problemate vigesimo secundo: propterea quoq; oculos sine coloribus oportuit esse; & instrumentum tactus temperatissimum. Sed aer facillimè ex leui etiã causa de calido frigidus fit, & de frigido calidus; & ex mediocribus occasionibus, nunc calidissimus est, nunc frigidissimus, vt in media hyeme vix possimus frigus perpeti, & in media æstate calorẽ: & in autumno alternis horis, modò calidus, modo frigidus manifestè esse sentiatur. Est ergò proculdubiò naturâ suâ neq; calidum neq; frigidum, quod tam facilè calorẽ induit, & frigus. Secundò omnia medicamenta aerea naturâ censentur à Galeno & tota medicorum schola temperamento æqualia: vsq; adeò, vt in officinis non tam sint medicamenta, quàm materia medicamentis confingendis apta, liquidis oleũ, solidioribus cera. Ergo iam nõ solùm Galeni hæc est opinio: sed quę & philosophicis rationibus, & operibus medicis confirmatur. Qui verbosiùs quæstiones medicas tractant, ac minùs ex vsu medicorum singulas quæstiones in notabilia (ita loquũtur) distribuentes, & singulas opiniones argumẽtis, quæ innumerato sunt, impugnantes, nõ hæc solùm in dubiũ vertunt: sed & de calore ignis disceptant: & parũ abest, quin, Sint ne ipsi homines, interim dum scribunt, probabiliter sint disputaturi. Pleraq; illorum, de quibus ipsi anxiè contendunt, nos omittimus, vt inutilia: alia, vt quæ ad medicũ non spectant: nonnulla etiam, vt quæ controuersiã non habent, præter eam, quã isti pro & contra disputatores, cõsultò fecerunt:

ne quicquam diſtinctè, conſtanter, & citra contentionem nos docerent. Qui omnia diſputant, & antiquatas etiam opiniones reuocant, ſtudioſos in ipſolimine mihi videtur retardare: & acceſſioni, quam ars quotidie facit, eruditiſſimorum hominum diligentia, inuidere: quādoquidem, ſi ex tam multis ſeculis, nihil iam tandem mundum, purum, & enucleatum colligimus: ſi ad eas opiniones, quas Galenus expugnauit, rurſus deuoluimur: qua ratione poteſt ars, etiam in æternum, vlteriùs promoueri? Ergo illorum beneficio, & artis profectus ſiſtitur, & nos libris oneramur. Multùm ergo iuuabuntur ſtudioſi, & ars proculdubio ſuſcipiet incrementum, ſi id quod in animo eſt, Deo dante perfecerimus: vt, ſcilicet, breui in ſingulis quæſtionibus ſcrupulos præſcindentes, huic arti incumbētibus ſternamus viam: id quod faciemus, inutiles, vafras, & alienas ab aliis præſcindentes quæſtiones, & in reliquis, firmiſſimis, & non adeò multis argumentis opinionem, quæ videbitur veriſſima, conſtituentes. Eſt ſua cuique mens, ſuū cuiq; ingenium: non poſſunt omnia componi. Sed qui multa ex alienis præſciderit, hoc ſaltem nomine non habebitur inutilis. Quare ego de qualitatibus elementorum non ampliùs verba facerem, niſi viderem eam quæſtionem, quæ eſt inter philoſophos de qualitatibus contrariis, Poſſint ne ſimul eſſe, an non, ad notitiam temperamentorum, & ad compoſitionem medicamentorum, & ad multorum affectuum diſtinctionem eſſe neceſſariam. Quare neceſſariā quæſtionem non licet omittere, & phyſicam, commodius fuerit (quanquam in ſequentibus nō careret occaſione) in principio pertractare: quàm vbi ſermo, deſtitutis his philoſophicis quæſtionibus, medicis ſe immiſcuerit.

De qualitatibus contrariis in eadem ſubſtantia. Cap. IIII.

Si, aut omnes philoſophi, aut pleriq;, aut ſapientiſſimi, in vnam iam tādem ſententiam conueniſſent: melius profectò foret, quod in hac quæſtione ſentiendum eſt, ab ipſis petere: & ad reliqua, quę ad medicum magis ſpectant, properare. Sed, cùm apud illos tam multæ ſint opiniones; vt neque quæ illarum probabilior ſit, aliquis illorum audeat enunciare: cogemur nos, ad dicendam opinionem noſtram aliquid ſtatuere. Philoſophorum quamplurimi (taceo autores: quoniam hæc quæſtio ab antiquis agitata non eſt; & proinde opiniones ſub incertis autoribus circumferuntur) putant, calidum cum frigido, aut potiùs calorem cum frigore (præſtat enim hîc, qualitatum nominibus vti, quàm ſubſtantiarum affectarum) nullis gradib. poſſe committi. Sed quum primùm calor recipitur; omnino frigus excluſum eſſe: quoniam, ſcilicet, autore Ariſtotele primo Phyſicorum, & decimo metaphyſicorum, & libello De longitudine & breuitate vitæ, & innumeris aliis in locis, quæ breuitatis cauſâ prætereo; contraria ſe mutuò interimunt. non ergo poſſunt manere in eadem ſede: quoniam non videtur alia eſſe lex contrariorum. quod enim corpus calorem habet, calidum eſt: ſiquidem nihil aliud eſt, calidum eſſe, quàm calorem habere. ergo quod calorem habet, & frigus; calidum & frigidum eſt. quod ſi concedis; perit lex contrariorū: quam docet Ariſtoteles decimo Metaphyſicorum capite ſeptimo, ita ſcribens: Manifeſtum, quòd ſemper alterum contrariorum ſecundum priuationem dicitur. hæc Ariſtoteles. Conſtat verò, ſublatâ hac lege nullā maiorem contrarii rationem ſupereſſe inter calorem & frigus, quàm inter quaſuis alias qualitates. Hæc opinio probabiles rationes præſefert: ſed tamen, quantum ego intelligo, multis philoſophiæ theorematis conuincetur cōtradicere. nam nemo negat receptiſſima illa Ariſtotelis principia: Nihil agit ſine fine naturæ. omnia enim ex aliquo, & alicuius gratiâ fiunt. Hæ ſunt duæ cauſarum ſpecies neceſſariò diſtinguēdæ: quarum, vt Plato inquit in dialogo de naturâ, altera neceſſaria; altera diuina eſt: diuina eſt in fine: neceſſaria in mediis ad finem. Illud quoq; nō minùs verum eſt: nihil operari propter malum; ſed omnibus naturalibus agentibus bonum eſſe propoſitum finem. nam ſi omnes virtutes, & omnes naturales potētiæ, a Deo optimo maximo, ſummo bono, deriuatæ ſunt: conſentaneum eſt rationi, nullam illarū poſſe ferri in malum per ſe: quare nec in alterius corruptionem, ſed

sed conseruationem sui ipsius, verisimile est quicquā operari. Nihil igitur operari potest, corrumpendo contrariū: quod sibi similem non inducat interim. nam aliter, cùm corrumperet tantùm, nihil interim generans: corruptionis gratiâ laboraret per se. at verò contraria assertio conuincitur apertè concedere: plerasq; naturalium actionum esse corruptiones solas. nam finge corpus calidum quarto gradu admoueri frigido corpori, vt quartum gradum intensionis amittat, relictis tribus: illud corpus frigidum, quod corpori calido detraxit quartum gradum, operatum est corrumpendo; & nullum interim suæ qualitatis gradum generauit. Dices fortasse, satis esse, ne sine bono fine agere conuincatur, ipsum materiam præparare ad sui similis generationem: remissionemque caloris, præparationem esse ad frigoris ortum. Effugisti quoquo modo. Sed illud, arbitror, nō effugies: corpus illud calidū motum esse, & nullo motu motum esse. Propositionem non negabis. nā omnis qualitatis intensio, vel remissio, motus alterationis est. nam, dum remittitur calor, corpus calidum non quiescit. non enim manet in termino à quo, in quatuor, inquam, gradibus caloris. ergo mouetur. nisi maius concedere: neque quiescere, neque moueri. Quòd nullo motu moueatur mōstro. Motus speciem recipit à termino ad quem, vt latio à superiori regione, aut ab inferiori: alteratio à calore, aut à frigore, vel ab aliâ tali qualitate. oportet verò hunc terminum non dici per negationem. nam in fine motus, corpus motum est in termino: sed illud corpus, neque comparauit eo motu calorem, neq; frigus, neque aliam qualitatem: ergo nullo motu motum est. Præterea, quo pacto dicetur motus ille ex eo ad quod itur? non ex eo à quo? vt docet Aristot. 5. phys. cap. 5. An dices; corpus illud ad tres gradus caloris esse motum? At hos tres gradus habebat priùs: quo pacto tribuetur motus posteriori passioni? qualitati, scilicet, quæ in moto corpore comparatur: si posterior passio nulla est? Ergo alterationis ratio nunquam est in remissione, sed qualitatis generatione. nōdum enim est motus: cùm non est primum instans esse (ita vocant) eius formæ permanentis, quæ per motum generatur. contrarium autem fiebat: nisi quo tempore vnus caloris gradus corrumpitur, alius frigoris generaretur, atque cum aliis tribus caloris gradibus simul maneret. Videmur ergo iam nobis hanc opinionem, velut philosophiæ aduersam conuicisse. Reliquum est: qualitates contrarias simul posse manere. Sed sub quibus gradibus possint coniungi, nondum constat. Nonnulli sub gradibus summam latitudinem complentibus, & sub inferioribus etiā posse consistere asseuerant: tamen negāt ex ambab. qualitatibus contrariis posse constitui latitudinem summâ latitudine alterius illarum maiorem. vt si ponas, quamcūq; harum qualitatū habere octo gradus latitudinis: tot, ex ambabus qualitatibus gradus coire poterunt, vt latitudinem hanc summam non excedant: qui verò infra consistant: etiā inueniri possint. Alii verò eatenus progressi sunt: vt etiam sub gradibus summā latitudinem excedentibus, dicant posse contraria copulari. Sed horum vtrique decipiuntur. Primi enim, qui scilicet, sub remissioribus, & non complentibus summam latitudinem coniungi dicunt; non effugiunt incommoda, quæ contra primam opinionem colligebamus: Secundi non possunt respondere iis, quæ pro primâ opinione dicebantur. nam, si semel res aliqua, quæcunque ea sit, potest summo caloris gradu affici; & quantum alterius contrarii corrumpitur, tantum alterius generatur: nunquam latitudo ex ambobus conflata potest infra latitudinem summam cōsistere. quæ eadem ratio mōstrat: neq; vltra summam latitudinē posse produci. Adde, quòd si vltra summā, posse ex ambabus qualitatibus gradum fieri, admittis: admittes; vltra mediam latitudinem vtrumq; contrariorum posse ascēdere. vnde vtrumque subiecto corpori tribuet denominationem. quare non ampliùs secundum priuationem alterum contrariorum dicitur: vt primæ opinionis assertores argumentabantur. Quanquam sunt nonnulli, qui huic vltimæ opinioni ita adhærent; vt eandem particulam calidam esse & frigidam dicere non vereantur, & simul incalescere & refrigerari: motibus cōtrariis eandē rem moueri, afferre se non intelligentes. & interim Galenum suæ opinionis autorem faciunt in his,

quæ de febre epialâ docet. Alii opinionem ſummæ latitudinis, quæ ex vtriſque contrariis completur, quam ego cenſeo veriſſimam, ineptè defendētes; in febre epialâ dicunt, ſentiri ſimul calorem & frigus in eiſdem partibus exactè: idq; per ſpecies qualitatum; ipſas verò contrarias qualitates ſimul non recipi. Verùm in ſecundo libro monſtrabimus: nullas qualitatum, quæ tactu percipiuntur, eſſe ſpecies. & in libro quinto, dāte Deo, cùm de febris epialæ eſſentiâ inciderit ſermo, docebimus; hoc & philoſophiæ, & Galeno ipſi eſſe aduerſum. interim illud ſatis conſtat: hanc opinionem omnem contrarii rationem ſuſtollere. Igitur illud vnum probabile reſtat; & parum abeſt, quin demonſtratione confirmatum dicam: contraria ita recipi in eadem ſubſtantiâ, vt ex altero, aut ambobus ſumma latitudo ſemper impleatur. Siquidem remiſſio vnius, eſt alterius generatio. quæ etiam opinio rationem probabilem datrei, quæ alioqui experimento cognita, omni phyſicâ ratione videretur deſtituta: quòd, ſcilicet, remiſſum remittit intenſum. quod artis componendi medicamenta eſt principium. nam, cùm feruentiſſimæ aquæ calor frangitur, aquâ remiſſè calidâ cum hac feruentiſſimâ commixtâ: ea caloris remiſſio, non caloris ſed frigori, quod cum remiſſo calore coit, tribuenda eſt, ſi vnumquodque conſeruatur à ſimili, & perimitur à contrario. Dicitur tamen, quamuis hæc ita habeant; ſemper, aut vtrumque, aut alterum contrariorum, ſecundum priuationem, quoniam ſolum id accidens, quod mediam latitudinem tranſcendit; (id quod non poteſt ambobus contingere) tribuit denominationem. nam, non quod calorem habet; calidum eſt: ſed in quo calidum præualet frigido. & quanto gradu præualet; tāto gradu tale eſt. vt quod calidum eſt, vno gradu: tres gradus cum dimidio habet frigoris; & quatuor cum dimidio caloris. non, vt quidam barbarè omnino, & ſtolidè ſcribunt: quod calidum eſt, vt vnum, habet ſeptem gradus frigoris. Sed hæc apertè monſtrabimus in nono huius operis libro: vbi de compoſitione medicamentorum alterātium diſputabimus. modò illud vnum dicimus; Qualitatem præualentem contrariæ, tribuere ſubiecto corpori denominationem. quòd ſi neutra alteri præualet, neutra tribuit. vt ſit corpus, quod æqualiter participat calorem, & frigus; neque calidum, neque frigidum: ſed tepidum. id quod nouum noſtræ opinioni argumētum præſtat. nam quis non dicit: tepidū medium eſſe calidi & frigidi? ſit autem illud medium participatione extremorum, calore & frigore cōiunctis: non ambòrum defectu: nam ea ſolùm corpora, quæ elementaria non ſunt, qualia tantùm cœleſtia, & quæ alterationes peregrinas non patiuntur: caloris & frigoris inueniuntur omnino expertia. Igitur quod ad qualitates contrarias attinet; ita habet.

De actione reciproca, quæ vulgo reactio dicitur, & de antiperiſtaſi. Cap. V.

DISPVTARE ſolent phyſici, multis argumentis hinc inde adductis, de modo, quo in actionib. naturalibus, illud etiam, quod vincitur; eius quod vincit, aliquantiſper contundit vires. neque minùs, de modo quo aliquid ex viciniâ contrarii, ſit ſuis qualitatibus intenſius. quod antiperiſtaſin vocant. Quæ ambo medicorum intereſt, in principio ſuarum controuerſiarum decidere. Sunt enim ad multa artis opera; & ad multa eorum, quæ circa ægrotantes cōtingunt, neceſſaria. Primò phyſici nonnulli conantur argumētis ſuſtollere actionem impotentioris in id quod potentius eſt; quam dicunt reactionem. nam actio (dicunt) eſt à vincente in victum: quare non magis videtur fieri poſſe, vt quod patitur, eâdem qualitate agat in illud ipſum, à quo vincitur: quàm, vt aliquid ſit eâdem re potentius, & impotentius. Cæterùm, qui mutuas actiones ſecūdum eaſdem qualitates negat: videtur apertè, generationem elementorum mixtione factam tollere. nam quâ aliâ ratione permixtis elementis, mixtum fiet; quàm elementis mutuò ſe conficientibus? aut quâ aliâ ratione ſe conficient, quàm mutuâ actione? Tollunt etiam medicamentorum compoſitorum generationem; medicis ex multis ſeculis expertiſſimam. nam quo pacto fiet citra reciprocam actio-

actionem: vt medicamentum simplex impensè calidum, admixtione remissioris amittat vires? In nutritione quoque corporis apertè experimur, non solùm alimenta à nostris membris confici; sed membra ipsa interim ab alimentis aliquantisper affici: vsque adeò, vt ex longo vsu pituitosorum alimentorum, tota nobis caro alba, mollisque fiat: quod genus mali leucophlegmatiam appellamus. Sed hinc licet tibi experimento mutuam secundum easdem qualitates actionē explorare. Si quis valde calens, alterius rigentis frigore manui manum committat; hic incalescit, ille refrigeratur: amboque motus perseuerant, vsque dum ambæ manus eodem omnino gradu caloris fiant. quod ita factum esse, hinc intelliges; quòd ambo manibus voluptate afficiebantur, vsque dum, comparata similitudine, cessauit sensus. Sed voluptas fit ex sensu commutationis, à dispositione præter naturam versus dispositionem naturalem. Mouebantur ergo simul, calore conficiente frigus, & frigore calorem. Proinde ab Aristotele quarto de generatione animalium, capite tertio ita scriptum est: Omne agens patitur, etiam à patiente: vt quod secat, hebetatur ab eo quod secatur; quod calefacit, refrigeratur à calescenti. denique quodcunque mouet, excepto primo, mutuo mouetur aliquo motu. verbi gratia; quod pellit, pellitur quodammodo: quod premit, premitur interdum etiam. ita fit, vt quod agit, magis patiatur, quàm agat. Eandem hanc doctrinam cum eisdem exemplis accepit ab Aristotele Galenus tertio De causis symptomatum capite secundo, vbi ita scripsit: Cùm eius sententiæ maximè contrarium in disputatione de his non modò nos ostendimus: sed etiam ex philosophis ij, qui omnium naturæ affectuum, ac passionum grauissimi interpretes fuerunt. apparet enim omnia, tametsi multò ijs quibus appropinquant, sint valentiora: aliquid tamen ab ipsis sensibile, manifestumque pati: etsi non primo statim occursu; at certè temporis processu. iam ferrum acutissimum, in mollissima secanda carne, est hebetatum: & durissimus lapis à guttula longo tempore ictus cauitatem contraxit. quid verò in his, quæ mixta sunt, fiat; omnes norunt. siue enim in amphoram aquæ feruentis, frigidæ heminam inijcias: quod mixtum ex ambobus est, non solùm quòd hemina vincatur, sed etiam quòd aliquo modo vicerit, indicabit. Hæc Galenus. Quo loco intelligendum est, vbi dicit; Etsi non primo occursu, at certè temporis processu: illum non negare; vincens à victo, primo occursu aliquid semper pati. Patitur enim semper aliquid, etiam in ipso primo occursu. sed negat necesse esse, vt quod primo fit, sub sensum cadat. Hanc esse illius mentem intelliges ex primo de locis patientibus, capite secundo; vbi ita inquit de gutta excauante lapidem: Neq; enim vel vnus, vel duo, vel tres, vel quatuor aquæ ictus saxum ferientes, ac nec centesimus quidem, sensibiliter videtur saxum excauare: neque etiam fieri potest; vt primo nihil efficiente, alter aliquid faciat. hæc Galenus. Itaque quicquid agit in aliud, ab ipso patiatur, necesse est. Solam excipit Aristoteles primam causam. Qua ergo ratione, quod ab alio patitur, vincit? quod agit, vincitur? An potest aliquid vinci ab eo, quod vincitur? Hîc nonnulli ita effugiunt: Id quod imbecillius est, non posse aduersus potentius agere: posse tamen, cùm ab eo patitur, repugnare. agere enim esse vincentis: repugnare non vincentis, sed victi; quod tamen resistens contundit potentioris vires aliquatenus. Itaque ab impotentiori in id quod potentius est, non posse prouenire actionem; sed repugnantiam, quam reactionem vocant. Plerique philosophorum responsum hoc damnant: quandoquidem, hoc ipsum repugnare, agere est. sitq; contrariæ qualitatis corruptione, & generatione similis: differtq; ab actione, sola ratione maioris aut minoris, quæ non permutat naturam. Ergo, cùm omne quod patitur, vincatur, & quod agit, vincat: necesse est, inuenire modum, quo aliquid possit esse vincens, & victum, idq; secundum eandem qualitatem. nam corpus aliquod ab alio deficcari, & illud calfacere, nihil est difficile: sed refrigerari ab eo quod calfacit, aliquanto est difficilius. Hodierni philosophi acutam sanè huius euentus causam inuenere, dicentes: Non omnes qualitates esse æqualis actionis, & resistentiæ: sed fieri, vt quæ plus

valet agendo, resistat minùs: & quæ minùs valet, seipsam firmiùs resistendo tueatur. fieriq́ue passionem, non cùm actiua vis patientis ab agentis vi superatur: sed cùm resistentia patientis ab agentis vi. quare non esse impossibile, duarum rerum resistentias à suis actionibus mutuò superari. His ita constitutis de qualitatibus primis ita statuunt: actiuas qualitates, ac inter has calorem maximè, maioris esse actionis, quàm resistentiæ: passiuas, harumq; maximè siccitatem; maioris esse resistentiæ, quàm actionis. Sed hi videntur illud vnum monstrasse: Actionem mutuam inter contraria non esse impossibilem. tamen necessariò fieri inter quæcunq; agentia, infra primam causam, vt dixit Aristoteles; non demonstrant. Quare satius fuerit huius rei demõstrationem afferre, quàm illorum sententiã sine hac refutare. accipiemus verò demõstrationem ex Galen. loco citato ex primo de locis patientibus. Habet verò ea in hunc modum: Quantumuis maximæ resistentiæ res, ab aliâ debilissimæ actionis concutiatur; tandem diuturnitate euertitur. Est appositissimum exemplum in saxo à tenui guttulâ excauato: sed quod vnico congressu omnino nihil labefactaret; neq; infinito tempore quicquam efficeret. nam si primus nihil fecisset; neque secundus quicquam posset, (cùm eadem esset proportio actionis ad resistentiam; quæ à principio) neque tertius; neque ab hoc quartus eâdem ratione: neq; bis mille annis vnquam à pulsatione desistens. Ergo necesse est, rem quamcũque, dum ab aliâ patitur; aliquid etiam in ipsam agere. Tamen ex philosophorum sententiâ non ita cõtingeret. nam (vt alia omittam) inter passiuas qualitates, non posset contingere actio mutua. Nam si humori vis agendi minor est, quàm resistendi; & hæc eadem humoris agendi vis, maior est siccitatis vi resistendi; & siccitas habet resistendi maiorem, quàm agendi vim: necesse est vim resistendi humoris, maiorem esse vi agendi siccitatis. quare si humor in siccitatem potest agere; non potest ab ea quicquam pati. Ergo si aliqua agentia habent maiores resistendi quàm agendi vires; non possunt in seipsa mutuò agere: sed aut omnino manebunt inalterata, aut alterum patietur omnino nihil repugnans. His argumentis victi alii, insistentes proposito principio: non esse, nempe, æquales actiones resistentiis, addunt dictis: Rem quamcunque, habere actionem resistentiâ maiorem. atq; ita non tantùm actiuas; sed & passiuas qualitates posse mutuò congredi. fieri verò meritò, vt rebus omnibus à naturâ datæ sint resistẽtiæ minores actionibus: cùm, iuxta Peripateticorum placita, magis naturalis vnicuique rei sit, speciei cõseruatio, quæ pendet ex actione, quàm conseruatio indiuidui, quæ pẽdet ex resistentia. sed, neque si deuoraremus Aristotelis placitum, satis idoneam reddidissemus propositi problematis causam. nam vt res, quæcunque patitur; aliquid agat in illud à quo patitur: non satis est in re quacumque resistentiam ab actione superari; sed necesse esset, vt quæcunque resistentia à quacunque actione proportione infinita superaretur. nam aliter, si certo quodam excessu vinceretur resistentia calidi ab actione frigidi, cùm multitudo substantiæ augeat actionem, & resistentiam; & paucitas subtrahat de vtraque: posset quod de resistentiæ gradu deest in calido, multitudine suppleri; aut quod redundat actionis in frigido, paucitate subtrahi: fieretque ita actio sine quapiam repugnantiâ. Si ergo philosophi rem aliquanto oculatiùs contemplarẽtur: viderẽt proculdubio, se hactenus, in reddenda repugnãtiæ causa, esse hallucinatos. nullum enim principium minùs potest monstrare, Necessariò repugnare quod patitur: quàm quod illi statuunt; putà Actiones esse diuersas à resistentiis. Quin potiùs ita sentiendum puto, Nihil posse resistere, nisi agendo in illud à quo patitur. Nam quod nihil agit; sed desistit à pugnâ: ne resistit quidem. Id apertè intelliges exemplo duorum colluctatorum. potentior enim euertit debiliorem: tamen debilior obsistendo alteri repugnat, resistitque. atque hoc ipsum repugnare; resistere est: si quando desistens, non repugnat, non ampliùs resistit. Hoc ipsum fit in omni pugnâ, siue ea naturalis sit, siue animalis. quicquid resistit, repugnando resistit. non resistere, est omnino ab actione cessare. si lapidem vis ferro frangere; lapis collidendo mutuò ferrum, resistit: itaque vt colliditur; collidit. ita neque calor, neq; quic-

quam aliud potest resistere, cessans omnino ab actione. Cùm ergo omnia, quæ ex finitâ aliquâ proportione agunt, agant cum resistentiâ patientis: necesse est, omnia agentia pati mutuò à patientibus; præter illud vnum, quod omnia alia infinito excessu superat, putà primam causam. Hinc fit; vt quò aliquid plus resistit, eò plus repugnet. Actiuæ verò qualitates; calor inquam & frigus, ad agendum sunt magis idoneæ; ad repugnandum minùs: quia vbi vinci incipiunt, corrumpuntur facilè. passiuæ, humor inquam & siccitas, minùs sunt ad agendum idoneæ, sed ad repugnandum plus. fitq; hinc, vt agens cui plus obsistitur, non solùm lentiùs agat; sed etiam magis retundatur. vt qui aduersus durum hostem bella gerens vincit: non solùm longiori tempore; sed maiori etiam clade acceptâ reportat palmam. Neq; verò hoc est, Actionem fieri ab impotentiori; neq; talis actio præstantiam aliquam significat, cùm ex resistentiâ proficiscatur: resistunt verò omnia, quæ vincuntur, vincentibus; plus minúsve; vt maiori aut minori excessu vincuntur. Quare, si nihil à quoquam, præterquam à Deo, infinito excessu vincitur: omnis secunda causa, interim dum agit, à resistente patietur. Vnicum superest argumentum, quod non videtur silentio prætereundum. videtur fieri ex hac opinione: vt res aliqua moueatur motibus cõtrarijs. Finge enim ignem & aquam in mutuam pugnam descendere: distare tamen aliquantum; ita tamen, vt in sese mutuò suas vires possint transfundere. Certum est, aquam non posse ignis calorem retundere; nisi medium aerem priùs refrigeret: neq; ignem posse aquam calfacere; nisi calfaciat medium aerem. si quidem nihil potest agere in distans, inalterato eo quod est propinquum. igitur, vt illa mutuò agant: necesse est, aerem vtramq; passionem simul pati. Sunt qui respondeant: secundum diuersas partes ambo aerem pati. tamen cùm statuitur aer æquè præparatus ad alterutram affectionem; ita vt nullâ parte, caloris, aut frigoris, plus quam aliâ, sit capax: à solutione priori destituti, confugiunt ad nescio quas fictitias qualitatũ actiuarum species; quas suis qualitatibus imaginantur esse instrumenta ad agẽdum. hasq;, dicunt, posse simul recipi; etsi contrariatũ qualitatum sint. Cùm enim non sint, vt ferunt, eiusdem naturæ cum qualitatibus; neq; contrariæ ipsæ sint. Cæterùm sunt hæc figmenta; ferenda nunquam: nisi fortè, cùm citra hæc, nulla præstaretur via generationis eorum quæ constarent experimento. Quod tamen nunc tam longè abest; vt si quis paulò attentiùs consideret, intelligat: nihil esse difficile in argumento. nam omnis repugnantia fit per contactum proximum: & quod resistit, proximò sibi agenti resistit. Si verò aliqua distantia agũt mutuò in seipsa; ambò patiuntur à medio. vt si fingis, ignem & aquam mutuò se conficere interiecto aere: aer refrigerat ignem, & calfacit aquam. addis verò, Si refrigerat ignem, & calfacit aquam: Ergo calefit ab igne, & refrigeratur ab aquâ. Non possum negare. sed ex Aristotele constat: solam lationem motum esse continuum. quanquam ne hunc quidem continuum esse censet Galenus, vt sumus in tertio libro declaraturi. Cùm igitur motus alterationis continuus non sit: nihil impedit, alternatim incalescere, & refrigerari rem aliquam secundum se totam. Vides modum repugnantiæ nihil obscurum: Quanquam medicamentorũ remissio ex permixtione remissiorum, non fit tali quapiam repugnantiâ; vsque dum medicamentum fermentatione conficitur. nam statim ac medicamẽtum aliquod frigidum & simplex, permiscetur alteri simplici eodem gradu calido; admixtione amborum resultat medicamentum compositum, neque frigidum, neque calidum; sed mediocre, manentibus interim integris singulorum formis & qualitatibus. cùm verò iam diuturnitate, ad fermentationem veniunt: corrumpuntur singula secundum formas, & remittuntur secundum qualitates; fitq; vnum medicamentum, diuersum substantiâ ab vtrisq;. quæ fermentatio mutuâ illorum actione fit: non aliter ac mixti generatio ex elementis. Sed aliâ ratione attemperantur ante fermentationem. Cuius gratiâ reuocandum est in memoriam, quod à physicis sæpe audiuimus: corpus aliquod posse esse calidum, aut frigidum, aut tale aliud, æquabiliter distributâ qualitate per totum; aut inæquabiliter, alijs partibus plus, alijs minùs calidis, gratiâ exempli: aut etiam alijs cali-

dis,alijs frigidis;ſed in ea proportione,vt ſi partes exæquarentur, gradum illum, à quo denominatur totum,eſſent æquabiliter redditura. Mixtum ergo medicamentum,nondum fermentatum, non ideo mediocritatem gradus conſequitur inter ſimplicia; quòd illa mutuò remiſſa ſint: ſed quoniam ex proportione partium reſultat; Fermẽtatum verò ex mutua corruptione ſimplicium. Quare hoc eſt omni ex parte tale; illud non ita, ſed diuerſis partium qualitatibus reſultans tale. tamen medicamentum mixtum infermentatum operatur ſecundum ſe totum pro ratione illius gradus,à quo appellationem habet; non quidem inæquabiliter has partes calfaciens,illas refrigerans(ſaltem quod percipiat ſenſus) quia propter magnam permixtionem, quæ ſecundum minimas particulas facta eſt, impediuntſe mutuò particulæ,& nulla quæ ſentiri poſſit pars alterarur pro ratione alterutrius; ſed totum pro neutrius ratione. Dixi modum reductionis medicamentorum à contrarijs,aut à remiſſioribus factum: qui ad dicenda in nono libro eſt perquam neceſſarius. extra quem modum monſtratum antea eſt: omne quod in aliud agit,ab illo pati aliquatenus. Modus, quo membra ab alimẽtis afficiuntur in leucophlegmatiæ generatione; non tam fit propter repugnantiam (quanquam & hæc quoq; affectũ illum fouet) quàm propterea, quòd quæcunq; concoctione generantur, inſequuntur partim naturam eorũ quæ coquũtur;partim naturam commutantis. eoq; ex prauo cibo prauus ſuccus fit; ex prauo ſucco praua caro; carni polypi ſimilis. Itaq; non tam, quæ præerat, vitiarur: quàm generatur denuò vitioſa caro. Sed de his dicturi latius ſumus,cùm de ſymptomatum cauſis diſſeremus: modò ad penſum reuertamur. Quicquid in aliud agit;ab illo patitur nonnihil. quanquam videri poſſit alicui; hoc minus quadrare cum alio philoſophorum placito de antiperiſtaſi. Dicunt enim ſæpe fieri; vt contrarium vnum obiectu alterius contrarij intenſius fiat. confirmantq; illud generatione cometarum;quos in frigidiſſimo loco generari,docuit Ariſtoteles. aquas quoq; puteales hac ratione dicunt hyeme calidas; & æſtate frigidas fieri. ventres quoq; hyeme & vere, quod ab Hippocrate dictum eſt in Aphoriſmo, non alia ratione fieri calidiſſimos. Quo ergo pacto hæc ſuperioribus conſonant? Nam ſi quod contrario obſiſtit,intenſius nonnunquam fit;agit profectò in illud; nihil interim perpeſſum.Nam ſi non agit; neq; reſiſtit, iuxta dicta. quòd ſi neq; agit,neq; reſiſtit: perinde eſt,ac ſi nullum contrarium adeſſet. quare neq; intenderetur, neq; remitteretur. Pugnant ergo duo hæc placita. Sanè quæ neoticorum philoſophorum quàm plurimi de hac actione docent; ſunt inexplicabilia quædam figmenta.contendunt enim(haud ſatis intelligo, quorſum id facientes) fieri poſſe: vt calidum à frigido fiat intenſiùs calidum; inueniuntq; mille monſtra,vt defendant rem planè falſam. Nam,aut calor ſeipſum augeret; aut frigore augeretur. quorum, neſcio, vtrum ſit improbabilius. Nam ſi qualitas quæpiam poſſet agere in materia propria: omnino omnis qualitas,cùm primùm excederet medium gradum,creſceret ſua ſponte vſque ad intenſionem ſummam: fieretq;, quicquid calidum eſſet,calidius perpetuò: vſq; dum euaderet ſummè calidum. itaque & frigidum,& humidum,& ſiccum. In quocunque corpore qualitate aliqua affecto,denominatoque;eſt intenſior ea qualitas,à qua denominatur;quàm contraria.vt in calido plus eſt caloris,quàm frigoris:in frigido contrà. Ergo quæ vinceret,contrariã corrumperet:ſi modò corpus poſſet ex ſeipſo moueri: ac nõ potiùs omne quod mouetur;ab alio moueretur. Quòd ſi verò frigori das caloris generandi vim: omnino inſipientem fingis naturam; quæ augendi ſui contrarij cauſam rei alicui dederit, omnino contra naturale rerum inſtitutum. Sed, quid inuenerint neoterici, operæpretium eſt audire. Ex qualitatibus actiuis, dicunt, ſpecies quaſdam produci;quibus, vt inſtrumentis operantur, ireque ſpecies has rectas, cùm in externam materiam tendunt, reflectique nonnunquam in propriam. has ſpecies,dicunt,obuiantes contrario, reflecti; reflexaſq; eandem qualitatem,à qua productæ ſunt,augere. prętér has ſpecies;quę ſunt efficientes qualitatum ſimilium ijs, à quibus producuntur: ſtatuunt alias ſubſeruientes ſenſui qualitatum, quas conſtat oportere eſſe diuerſas à prioribus. quandoquidem ipſi di-

ipsi dicunt; sentiri nonnunquam calorem sine caloris generatione, in organo sensus: & ita posse calorem & frigus sentiri simul. Ex ijs necessarium fit: ex calore, & frigore, & reliquis qualitatibus, non tantùm species produci; sed eas quidem duplices. Tamen pereant isti figmentorum autores. quid enim improbabilius per se esse potest: quàm corporeas qualitates incorporeis vti instrumentis (incorporeas enim statuunt has species; ne eiusdem naturæ cum suis qualitatibus sint) ad actionem, & ad sensum? Cæterùm etsi hæc absurda admitterentur: tamen neque ita possent respondere proposito problemati. Nam finge, corpori calido quarto gradu, obiectum esse frigidum aliud: eoque reflecti calidi species. At monstro: non posse illarum reflexu calorem calidi corporis augeri. Si corpus aliud calidum in quarto, loco frigidi obiectum esset: producerentur recta via species tam multæ in corpus illud calidum; quàm modò veniunt reflexæ. sed rectæ nihil augerent calorem; cùm omnino simile, non alteretur à simili: ideoque neque calidum in quarto, à calido in quarto. ergo multò minus calorem illius corporis augebunt reflexæ species. Ridiculum sanè est: videre sæpissime sophistas miserè se discruciantes, in defendendis falsis assertionibus, ijsq; ad quas nulla ratione coguntur. Quæ enim obsecro causa ipsos impulit: defendere caloris intensionem fieri obiectu frigoris; ac tam multa monstra inuenire? nunquid ea, quæ experimento inueniri circa puteales aquas, & crinitarum stellarum generationes, & animalium ventres: & si quæ alia his cognata sunt, paulò antè diximus? At ista omnia possunt faciliori ratione, sine tot monstris cõtingere. quod vt monstratũ erit, constabit: Nullam qualitatẽ obiectu contrariæ fieri intensiorẽ per se: sed nonnunquam augeri retentionẽ alicuius substantiæ: quę antiperistasi, id est, reciprocatione, aut compressione retinetur, alioqui effluxura. ita ventres hyeme copiosum calorẽ habent, prohibito à frigore ambiẽtis calidorũ vaporum effluxu: contrà in æstate, humores & spiritus dissipantur ab ambientis calore. Exhalatio ignea dissoluitur in ambiente calido, facta rarior; cõtrà cõclusa in aquea nube, densatione abit in ignem. Aquas puteales eò dixit Galenus tertio De simpliciũ medicamentorũ facultate capitẽ septimo, frigidas nobis videri in æstate; quòd manibus calidis attrectentur: calidas in hyeme; quòd frigidis. vt in balneo vrina sentitur frigida; extra balneum calida: quoniam, scilicet, nos sumus in balneo calidiores, & frigidiores extra balneum. sed ego, quantum experiundo possum iudicare, non solùm putauerim puteales aquas tales videri hyeme & æstate, quales diximus: sed esse re vera tales. nam, quacunque atte tactum attemperes, antequam contingas aquam; si id vtraque tempestate feceris: inuenies ita contingere, vt sensus iudicat. Adde, non omnem aquam videri calidam hyeme, & frigidam vere: sed eam tantùm, quæ profundos admodum habet fontes. Ergo non est in nostro tactu causa (nam eodem tangimus extimas aquas, & intimas) sed necesse est, inclusam esse per hyemem in profundis terræ cauernis substantiam aliquam calidam, & vere frigidam: à qua profundæ aquæ ita afficiantur. neque enim probabile est, si discrimen hoc statuas, Aquam fluminis ab aere refrigerari, in hyeme: putealem, vtpote profundam, non refrigerari. Nam constat, quantumuis frigescat aer, aquam esse natura sua frigidiorem: nisi ab aliquo ad calorem alteretur. includitur ergo proculdubio aliquid in cauernis, à quo calescit. Est illud, quantum intelligo, exhalatio calida: quæ hyeme refugit ad interna; æstate diffunditur in aerem. vapor frigidus contrà, æstate refugit ad ima; hyeme exiens coit cum externo frigore. Contingit ergo per hyemem, & æstatem, terræ cauernis quiddam non absimile ei, quod ventribus animalium. neque est in his quicquam difficile, magis quàm in curatione tetani ex infusione aquæ frigidæ. qui morbus (quandoquidem frigidus est) non aliter curatur: quàm refugientibus spiritibus & sanguine contactum aquæ, subeuntibusq; ita profundos neruos, & affectum illorum dissoluentibus. contingunt itaque hæc omnia ex causis inuentu facilibus citra figmentum. Sed quando de elementis, & eorum actionibus satis diximus: de temperamentis, quæ illorum mixtione contingunt, tempestiuum iam est disputare: atque omnium

primo de essentia temperamenti, quod barbari appellant complexionem: nam de hoc quoque dubitatum est.

Quid sit temperamentum. Cap. VI.

SAPIENTER Plato, In quauis disputatione ab ipsa quæsitæ rei essentia inchoandum, aut aberrandum prorsus esse censuit. eâdem de causa Aristoteles, quatuor interrogationum primam, eam esse docuit in quacunq; doctrina, qua, quid nam res sit, interrogatur. nos quoque probatissimorum autorum præceptum insecuti, quæstiones quas de rerum essentiis inuenerimus, in singulis disputationibus præscribemus: quod modò facimus, de temperamenti, ad quod sermo se conuertit, essentia in ipso principio disputantes. qua de re omnino nulla controuersia esset: sed proportio calidi, frigidi, humidi, & sicci, temperamentum appellaretur, vt nomen ipsum præ se fert (nemo enim audito nomine calidi & humidi temperamenti aliud intelliget: quàm calidum præualere frigido, & humidum sicco) nisi Auicena, qui (vt inquit ille) neque olus, arbitror, citra diffinitionem possét emere, temperamentum ita finiuisset Fen prima primi, doctrina tertia: Complexio est qualitas, quæ ex actione adinuicem & passione contrariarū qualitatum in elementis inuentarum, quorum partes ad tantam paruitatem reductæ sunt, vt cuiusque earum plurimum, contingat plurimum alterius, prouenit. cùm enim adinuicem agunt & patiuntur, accidit in earum summa qualitas in toto earum similis, quæ est complexio. Ecce vt Auicena non qualitatum proportionem, sed quintam quandam qualitatem ab illis resultantem, complexionem appellat. hîc illius asseclæ primùm de innata complexione, ea inquam, quæ in singulis membris sita est; non de ea, quæ aliunde prouenit, agi affirmant: deinde, ita suam opinionem nituntur monstrare: Omnes operationes temperamētis obeuntur; vt docet Galenus libello De differentia morborum, & Aristoteles secundo De partibus animalium capite primo. sed etiamsi in brachio, aut crure idem caloris gradus & humoris fieret, qui est in ventriculo, ex naturâ; non ageretur in illis chyli generatio: Ergo virtutes naturales, quæ in temperamento consistunt, vt est proclamatissimum à Galeno, non in calidi, frigidi, humidi, & sicci proportione, sed in qualitate alia, horum contemperatione facta consistit. Præterea, si quis religaret arterias, venas, & neruos ad extremum brachium euntes, aut omnino præscinderet; & ab ambiente aëre talis primarum qualitatum proportio conseruaretur in brachio, qualis à principio fuerat: tamen omnes virtutes, & operationes brachii perirent. Ergo instrumēta illa, quæ præcisa sunt, dum conseruabant operationes, seruando temperamentum, non proportionem primarum qualitatum; sed aliam aliquam ab his diuersam qualitatē conseruabant. Adde quòd proportio hæc singulis momentis permutatur, ex sole, ex vento, ex esu & potu, ex otio, ex exercitatione: tamen ridiculum fuerit concedere, naturalia rerum temperamenta, ex quibus virtutes omnes pendent, singulis permutari momentis. His rationibus videntur sibi demonstrasse: Complexionem, quam vocant, qualitatem esse diuersam à quatuor primis. Sed ego, vt verum fatear, nondum satis intelligo opinionem. nam aut vnica est qualitas in toto Socrate, gratiâ exempli, vt Socratem dicimus vnum habere temperamentum; aut sunt multæ qualitates secundum diuersitatem temperamentorum, quæ membris contingunt: vnicam qualitatem esse in toto corpore; non est quod dicant: cùm longè magis differat temperies cordis à temperie cerebri, quàm temperies Socratis ab ea quæ est in Platone. Si verò secundum dicis, cùm temperamētis differant membra omnia, & membrorum singulæ particulæ: innumeras constituis qualitates diuersas speciè (tales enim oporteret eas esse, cùm diuersæ temperies sint) sub complexionis nomine in vnico corpore. Præterea ex his quoque arbitror, continuo adduceris ad colligēdum, vnam aliam toti corpori communem, quo totus homo dicatur huius, aut illius esse temperamenti. Præterea, sit ne qualitas hæc actiua, an non, minùs definiunt: quod tamen dictu facile non

est,

est,cùm calorem generet, & frigus. Insuper,aut virtutes naturales habent eandem essentiam cum hac qualitate, aut diuersam.si eandem dicis:quo pacto cōtrariarū actionum, tractionis scilicet & expulsionis, non sunt potentiæ substantiā differentes? Si diuersam naturam esse dicis facultatibus naturalibus; frustra illam qualitatem imaginaris.nam satius est,ex ipsis elementis talem habentibus proportionem, virtutes naturales educere. & quo pacto ex vnica qualitate resultarent diuersæ virtutes? & quamuis resultarent, quo pacto vna læderetur, illæsa altera? scilicet læditur quælibet læso temperamento. quòd si vna qualitas esset; omnes virtutes simul deturbaret. Verùm hæc proximè videntur attingere facultatum naturalium substantiam: de qua,vt scriptum à Galeno est, nulla certa monstratio afferri potest.Sed multò probabilius,& Galeni doctrinæ magis consonum est non esse hanc qualitatem, quam Auicena dicit complexionem. Sed barbarorum hic semper fuit mos; superuacaneas quasdam, & fictitias qualitates, & proprietates in singulis rebus imaginari, illustriorem se doctrinam ita reddere putantes: cùm tamen nulla ex re euadat obscurior, quàm ex talium figmentorum multitudine. Igitur vera sententia, quantum opinor, est: Corpora omnia, quæ penes nos gignuntur, ex calido, frigido, humido,& sicco inuicem attemperatis constare,igne(inquam)aere,aqua,& terra (nam quanquā elementorum formæ corrumpuntur, manent partes illis proportione respondētes: vt si quis dicat,pars terrea, aquea,aerea,& ignea) atq; ex horum attemperatione,quendam substantiæ modum per totum generari pro ratione proportionis substantiarum elementarium: atq; hanc proportionem esse natiuam temperiem,per quam singula membra suas operationes participant:& præter hanc proportionem, esse secundam aliam, quæ ex hac prima proficiscitur. Est verò ea,proportio ipsarum qualitatum elementarium, caloris inquam, frigoris, humoris,& siccitatis,quæ mutatur leuissimis ex causis centies in singulis horis. Atqui hoc temperamentum qualitatum,est dispositio quædam corporum temperatorum: prius illud temperamentum; quod modum substantiæ esse dicimus, ex substantiarum elementarium proportione factum; est habitus naturalis, & fundamentum omnium facultatum.in quo sensu, dictum est à Galeno sexto De placitis Hippocratis & Platonis: Quocirca singulis ex substātię proprietate propria quædam functio contingit: vnde qualitates primæ, cùm solæ vitiantur, non vitiant actiones; quoniam per ipsas operandi virtutes participentur: sed quoniā facultatum instrumenta sunt.nam etsi ventriculus redditus frigidior, non mutat cibos; quoniam caret commodo instrumento; sed interim dum retinet modum substantiæ, & ipsam elementorum proportionem, eius potentia non perit. His intellectis,nihil est difficile in Auicenæ argumentis.nam etsi brachium, aut pars alia quæcunq;,calorem & humiditatem ventriculi comparatent; non comparafent eundem substantiæ modum. quòd si ponis membrum aliquod transferri,non tantùm ad temperamentum qualitatum ventriculi, sed etiam ad illius substantiæ modum: non dubium est, membrum illud chyli generandi habere vim. quanquam fortasse ne tunc quidem chylum generabit, vel saltem non tam copiosè,quàm ventriculus; defectu commodæ figuræ, & situs,& viciniæ membrorum calidorum: quæ omnia ventriculum iuuant ad hanc actionem. quòd si ambiens aet tempetiem brachij, cui præscinduntur in tua hypothesi venæ, arteriæ,& nerui, exactè possit conseruare; priuabitur membrum illud actionibus animalibus,& vitalibus: quoniam harum virtutes influebant aliunde: naturalibus verò non priuabitur; nisi fortè ex accidenti defectu alimenti, quod per venas influebat. Quod de mutatione perpetua temperamēti dicebatur; minùs est difficile: quandoquidem affatim & repentè mutari soli contingere potest temperamento qualitatum: paulatim verò immutari perpetuò natiuum temperamentum, nemo neget: nam ita agimur in mortem naturalem. Sed satis hæc sint de quæstione, præcipuè non adeò vtili. quam omisissem profectò, nisi me ad eius tractationem ipse ordo prouocasset. ad temperamentorum numerum, de quo sunt multæ controuersiæ, transgrediamur.

De numero temperamentorum. Cap. VII.

EX quatuor qualitatibus, quarum quælibet cum alijs duabus iungi potest, cum alia non potest, saltem secundum excessum: octo possunt lapsuum in temperamentis differentiæ constitui. calidum enim frigido contrarium est, & humidum sicco: non tamen calidum aut frigidum, humido aut sicco. Ergo octo temperamenta inæqualia sunt, quatuor simplicia, quatuor composita. nam aut vnica excedit qualitas, eaq; est calor, frigus, humiditas, aut siccitas: aut excedit duplex, calor scilicet cum humiditate, aut siccitate, aut frigus cum illarũ vtralibet coniunctum. Frigiditas enim cum caliditate, aut humiditas cum siccitate non potest esse excellens. Sed quoniam quatuor qualitates, quanquam contrariæ inuicem sint, possunt tamen intensione æquales intra mediocritatem omnes copulari, vt in quarto capite monstrauimus, nonum etiam constare posse videtur temperamentum: quod ex elementorum æqualibus portionibus factum, æquale appellatur. & corpus quod illo affectum est, vocatur temperatũ. Hanc tam distinctam Galeni doctrinam, parum abest, quin barbari autores omnino euerterint: denominationes tribuentes temperamentis, non ex qualitatibus, sed ex humoribus desumptas. ita vt homo non diceretur apud illos calidus, frigidus, humidus, aut siccus, aut horum aliqua secundum coniugationem perpessus: sed biliosus, sanguineus, pituitosus, & melancholicus. tamen hi perinde faciunt, atq; si quis febricitantem hominem, non eum qui febrem habet, sed eum qui sitim habet, appellaret. nam vt febricitans quasi febre affectus homo dicitur, ex febre autem magna ex parte sitis fit: ita temperatus, quia temperie affectus. temperies autem earum rerum est, quibus corpus temperatur: sed temperatur calido & frigido, humido & sicco, commixtis inuicem. igitur temperamentum calidum, aut frigidum, humidum, aut siccum est; aut secundum coniugationem horum aliqua habens. fit autem ex ratione, vt in temperamento calido plus sanguinis, aut bilis, in frigido pituitæ proueniat: non tamen proinde ab his humoribus debent temperamentorum nomenclaturæ desumi, potissimùm vbi de temperamentorum differentia est disputatio. nam vbi de excrementis, quæ congeri solent in corporibus, aut morborum generibus, in quę solent corpora incidere, differitur: optima ratione appellationes tribui possent per humores, vt Galen. libro secundo De febr. diff. sæpe facit, appellans biliosum, aut pituitosum hominem. Sed vbi temperamentorum essentia quæritur, ineptæ sunt illæ appellationes. Decipiũtur itaq; hi, qui, propterea quòd humores, quos contingit in humano corpore redundare, quatuor tantùm sunt, quatuor etiam temperamentorum species statuunt, secundum coniugationes qualitatum, quæ in humoribus sunt, calidam & humidam, calidam & siccam, frigidam & humidam, frigidam & siccam, & interim quinq; alias sustollunt, temperamentum ęquale negantes, & intemperantias simplices. Quare duplex cum ijs nobis oritur controuersia: Prima, An fieri possit corpus exquisitè temperatũ: Secunda, An possit esse aliquis lapsus temperamenti simplex. Apud Galenum, & Auicenam, & reliquos omnes, tam philosophos, quàm medicos, est receptissima illa diuisio temperati corporis, in temperatum ad pondus, & temperatum ad iustitiam. quanquam nomina non sunt eadem perpetuò, quibus hæc significentur. Sed Galenus nunc dicit temperatum in specie, nunc τὴν δικαιοσύνην, id est, ad iustitiam, aut iustitia: quod nũc dicit tota natura temperatum, nunc temperatum σταθμῷ, id est pondere, aut ad pondus appellat. Sed de nominum vsurpatione non laboro. Galenus toto primo libro De temperamentis diffusè admodum disputat de temperato corpore: & illud multis signis inuestigat. quare non videtur esse de ijs, quæ generari nõ possunt. esset enim alioqui autor nugacissimus. Scio Auicenam dicere Fen prima primi cap. 1. Galenũ eo loco de temperato ad iustitiam loquutum esse: idq; dicit his verbis: Debes autẽ scire, quòd æquale, de quo medici in suis inquisitionibus tractant, non est denominatum ab æqualitate, in qua ęqualitas cum pondere ęqualiter existit: sed denominatur à iusti-

à iustitia indiuisiuè. Itaq; Auicena expositore, quæcunq; apud Galenũ de optima hominis temperie dicta sunt, ea de temperato ad iustitiam dicta fuisse putandum est. Sed qua ratione, obsecro, ad hanc interpretationem ductus est Auicenaœa, vt arbitror, quam paulò antè in eodem capite his verbis scripserat: Quod autem in doctrina medicinæ consideratur, æquale aut extra æqualitatem, non est hoc, neq; illud: sed medicus physico credere debet, quòd æquale secundum hanc intentionem, quam diximus, impossibile est aliquo modo inuenire: quantò magis, vt hominis sit, aut humani membri. Hæc Auicena. Ex quibus locis hanc esse illius mentem apertè colligitur: temperatum exactè tale, quod ad pondus alij appellant, generari, omnino esse naturæ repugnans: proindeq; humanum corpus, quod à medicis temperatum dicitur, temperatum esse in sua specie (id est suæ speciei habere temperiem optimam) tamen exactè temperatum non esse. Eidem huic opinioni adhæsit Auerroes constantissimè, & mille sophisticis argumentis, nixus est illam confirmare. Primum illud à me intelligat velim Auicena, Galenum nullum locum reliquisse ipsius expositioni (non enim ego, vt multi solent, inutiles conciliationes fingam) sed, aut Galenum, aut suam doctrinam oportere, vt prodat Auicena, in primis ostendã. quin & ipsum sibi parum cõstitisse ex diffinitionibus declarabo. Auicena ipse ita diffinit temperatum corpus (volo enim aduersus hominem, ipsius diffinitione vti) Est vnus, vt sit complexio æqualis, ita vt quantitates qualitatum contrariarum in complexionato sint æquales, non superantes neq; superatæ. Vides vt hæc Auicenæ definitio temperato ad iustitiam quadret: quò minùs sibi ipsi iam constat Auicena. Galenus, cùm sæpe libro De temperamentis docuisset, esse aliquod corpus temperatum absolutè: de illo rursus in secundi libri primo capite verba faciens, ita inquit: Huius norma indiciumq; erat, elementorum portionis æqualitas. Est ergo nobis Galenus sui ipsius interpres: manifesteq; prodit, se de temperato absolutè loquutum esse. quanquam & ex primo libro erat luce clarius, Galenum non solùm inuestigare temperiem optimam, vt in specie humana: sed eam etiam, in qua calidum & frigidum essent exactè attemperata. Siquidem illam iussit tactu explorare, & conferebat sensum tactus illius cum aqua, ad amussim attemperata ex feruentissima & frigidissima: præcepetatque tyronibus, aquam dicta ratione attemperare, vt tangendi potentiam sensui rei temperatæ assuefacerent; atque ita in temperata natura dignoscenda non deciperentur: vsque adeò Galenus censet temperata hominis natura nihil esse temperatius. Sed missis autorum verbis, age, rationibus exploremus: nunquid temperatus homo, temperatus simpliciter sit, aut ad iustitiam solùm. Videndum verò pro intelligenda hac controuersia est, nunquid repugnet rerum naturæ fieri corpus aliquod temperatum, quod ad pondus appellant. Nam si semel probatum fuerit, non repugnare, rem aliquam talem fieri: omnes vno ore concedent, omnium generabilium corporum humanum maximè posse temperationem hanc adipisci, siquidem est omnium generabilium substantiarum perfectissima: cui proinde perfectissimam temperiem denegare, fuerit præter rationem: cùm præcipuè ea temperie humanũ corpus omnium maximè indigeat ad tactionis sensum: quem, dicente etiam Aristotele, illi constat, opottere perfectissimum adesse natura: quandoquidem hic sensus cum sapientia semper coniunctus reperitur. Quòd verò ad illum sensum nulla temperie magis opus est, quàm media, constat. nam hic sensus est explorator calidi, frigidi, humidi, & sicci. Sensum verò oportet sensibilium maximè esse expertem. nulla tamen ratione melius possit esse expers omnium primarum qualitatum; quàm in illarum medio exactè constitutus. Ergo non dubium est, omnium corporum generabilium, humanum posse esse temperatissimum: quodq;, si quodpiam corpus simpliciter temperatum generari potest, humanum maximè potest fieri tale. Vertenda igitur hæc controuersia est primo illo cardine: An possit secundum naturam, corpus aliquod simpliciter temperatum generari. pensandaque sunt aduersariorum argumenta. Dicunt primò, non posse mixtum aliquod generari; nisi ali-

quod elemẽtorum vincat. nam nullus ortus fieri potest, vbi non est quod vincit, & quod vincatur. Addit Auerroes, Debere esse aliquid quod vincat, quod moueat, misceat, & generet: sed quodcunque illud sit, reliquis eminentius æqualiratem interturbat. Ego, dum hæc apud illos lego, non intelligo, quid ad generationem eam, quæ permixtione aquæ, aëris, ignis, & terræ fit, requirant. nam aut requirunt, quod corrumpat formas elementorum: aut agens, cui actionem hanc tribuant, vt efficienti causæ in mixti generatione: aut requirunt quod permisceat, id est, in pugnam congredi faciat, comminuat, & comminuta iuxtà ponat. Si primum, intelligant velim, Formas illas mutuò se conficere: ignem scilicet humorem depasci, & aquam ignem extinguere. si efficientem ortus causam requirunt: meminerint, multos esse rerum ortus (vt paulò antea diximus) quos mos est philosophis, factos per accidens appellare, qui solis tribuuntur agentibus vniuersalibus (astris inquam & influentiis) citra agentia singularia, ita excutitur ignis de silice, attenuato eo qui intercipiebatur aëre. Itaque nihil prohibet, sine singulari agente fieri perfectos rerum ortus per accidens. Si tertium requirunt: potest illud facere proprius elementorum motus, & ambiens locus, & ars aliqua, & aliquid tale casu factum, aut inopinatis occasionibus. & præter hæc mutua actio mutuam etiam habet coniunctam motionem: & vt mutuò se conficiunt elementa, mutuò se mouent, & miscent. Est illis aliud (vt putant) firmissimum argumentum: Si quod corpus omnino temperatum fieri posset, humanum posset maximè (nam hanc consequentiam ab omnibus admitti debere, paulò antè monstrabamus) Sed illud, quandoquidem viuit, calidum & humidum excellenter necessariò est. Ergo nullum corpus potest fieri exactè tale. Quòd viuens calidum & humidum sit, ex principiis vitæ deducunt. viuimus scilicet vitali calore, & vitalis calor humido alitur. Sed non video, cur non vereantur dicere, muscas, formicas, & scarabeos, & araneos, &, si quæ alia sunt viuentium corpora aridiora, habere excellentem humiditatem; piscium etiam genus omne, & ipsam torpedinem, dominantem habere calorem: quin & arborum, & herbarum omne genus (sunt enim hæc etiam in viuentium genere) cùm tamen illorum multa degustata, præ frigore interimant. Quare nobis non ita dicendum est: sed distinguenda res est, vt oportet. multùm refert dicere, viuentia calore viuunt (humori est eadem ratio) aut viuentia calida sunt. nam viuit res vnaquæque calore, suo scilicet, & sibi naturali: non omnia tamen calore excedenti. Est viuentium cuique suus caloris gradus, quo viuit: etiam si insigniter frigidum sit. vt ventriculus membrum est exangue, & frigidum; sed suo calore cibos conficit. viuunt igitur viuentia calore; & calor humore sustentatur (cùm mors naturalis per refrigerationẽ, & desiccationem accidat) calida tamen & humida non sunt simpliciter, sed ad demortua: quoniam scilicet cùm moriuntur, frigidiora & sicciora fiunt. Est quidam Galeni locus secundo De simplicium medicamentorum facultatibus capite tertio, qui illorum assertioni videtur fauere, vbi inquit: Quin & hominem non absolutè calidum vt ignem, sed exuperantiâ calidum dicimus: siquidem maiorem in illo calidi portionem esse, quàm frigidi. Hæc Galenus. tamen intelligendum est, illum illic non disputare de temperamentis hominis, sed de modis, quibus aliquid frigidum, aut calidum dicitur: Eoque exemplum absolutè calidi ignem fecisse, exuperantia calidi, hominem (intellige) calidum. vt sensus sit: Homo calidus non est absolutè calidus, sed habet plus caloris, quàm frigoris. Solent etiam hoc in loco Aristotelem citare quarto capite quarti Meteororum: quo loco dicunt illum asserere, In misto quocunque aut aquam, aut terram redundare. quod tamen illi proculdubio imponunt. nam hæc sunt illius verba: Elementorum maximè propriè terra dicitur siccitatis esse, aqua humoris: ideo circũscripta corpora omnia (genita & interitui obnoxia intelligo) absque terra & aqua non sunt: atque etiam singula eius esse videntur, vtrius facultatem magis retinuerint. vide quàm sint hæc extra nostram controuersiam, & vt Aristoteles nullum elementum redundare

dare neceſſariò aſſeruerit. Vt vel hinc conſtet, pleroſque eorum, qui ante nos quæſtiones medicas ſcripſerunt, captioſè magis decipere, quàm veritatem docere. Ergo, vt hos omittam, iam tandem enarrare, & confirmare incipio veram Galeni opinionem. Corporis cuiusq; duplex eſſet temperamentum, in controuerſia ante hanc ſcripſimus: Aliud, quod habitum naturalem eſſe diximus, ex proportione ſubſtantiarum elementorum reſultans: aliud, quod diſpoſitionem ſolùm eſſe conſtat, atq; adeò leuem ex proportione qualitatum actu exiſtentium, quæ leuiſſimis de cauſis infinitis penè modis variantur. Vtroq; horum modorum poteſt eſſe corpus aliquod exactè temperatum. atque primo modo tale temperatum, eſt, quod ex æqualibus conſtat elementorum portionibus, vtcunque habeant qualitates. Secundo modo temperatum æquale eſt, quod non tantùm ex æqualibus elementorum portionibus, ſed etiam ex eiſdem qualitatum gradibus conſtat. Primo illo modo poſſe generari tota natura temperatum, atque adeò tale fieri corpus humanum, cùm temperiem habet optimam; & ſecundo modo, nullum corpus tale fieri poſſe, iam demonſtro. Intellige mihi corpus eodem gradu calidum, & humidum, ſenſim ad frigus & ſiccitatem permutari. ijs proportionibus apponantur agentia patientibus, vt fiant æquè veloces motus ad frigus, & ad ſiccitatem. In hac hypotheſi nihil eſt dictum, quod non poſſit contingere citra miraculum. nam ſi, cæteris paribus, humiditas corrumpitur lentiùs, quàm calor: potes tu tantum augere proportionem ſicci ad humidum ſupra proportionem frigidi ad calidum, quantum habet celeris tranſmutationis plus calor quàm humor. hypotheſis ergo non eſt impoſſibilis. conſtat verò ea admiſſa, corpus illud futurum in medio motus exactè temperatum. quanquam exacta illa temperies momento temporis durabit ſolummodo: non in illo tantùm corpore, quod modo ponimus, ſed in quocunque quod tale factum fuerit, ſiue id ſit humanum, ſiue aliud quodpiam: cùm omnia habentia ortum & interitum, ſint perpetuò in motu. id quod à Galeno dictum eſt primo libro De tuenda valetudine, vbi de hoc temperamento diſputans, momento ſolum temporis illud inquit durare. Neque eſt quod aliquis diſputationem refugiat, vtpote de re nullo ſenſibili tempore durante. nam modò de ortu illius diſputare cœpimus, non de duratione. reſpondebunt nobis fortaſſe aduerſarij; quod in hypotheſi dictum eſt (ſiquidem de mutatione temperiei prioris, ex elementorum proportione ortæ, diſputamus) non poſſe humano corpori contingere: eò quòd non poſſit eius natiua temperies permutari (nam hoc etiam dicunt.) Sed ſubit mihi frequenter mirari illorum inſipientiam, qui cùm conſeneſcant quotidie, & per deſiccationem & refrigerationem membrorum, videant, ſe ad mortem delabi, & cùm innumeros ægrotantes offendant quotidie, in ea ſiccitatis ſpecie conſtitutos, quam ipſi dicunt inſanabilem, vtpote factam, confirmatam, & conuerſam in naturam: tamen non intelligunt, poſſe corpora calida refrigerari, & humida deſiccari radicitus: aut ſi id non ignorant, non intelligunt, nihil aliud eſſe temperiem innatam permutari. Plurima alia argumenta ſolent in vetæ huius opinionis confirmationem adduci. Sed mihi, vt antea monui, non tam eſt multitudinis cura, quàm argumentorum vis. proindè ſatis mihi iam videor monſtraſſe, nihil pugnare cum principijs naturæ, corpus aliquod temperatum tota natura generari. quare rationi iam fit conſonum, humanum corpus tale fieri. eſt enim homo temperatus, non modò omnium hominum temperatiſſimus, ſed & omnium animalium: neque horum ſolùm, ſed & rerum omnium: ita vt temperatum ſit in ſpecie, & in genere, & in tota natura. Quoniam verò monſtratum eſt, non poſſe exactam hanc temperiem conſiſtere, ſed ſtatim ac facta eſt, effluere: conſtat hominem temperatum, non eſſe talem tota periodo, ſed in medio temperatiſſimæ ætatis poſſe in eo temperamento fieri, reliquo toto tempore, ſeruare ætatum proportionem (de hac ætatum proportione, & illarum temperamentis dicemus in ſequenti capite) Sed neque tunc quidem, cùm in medio temperatiſſimæ ætatis (ea eſt adoleſcentia) conſtitutum eſt illud corpus, habet temperiem illam

exquiſitiſſimam aut in toto corpore æquabiliter, aut membro aliquo magnitudinis ſenſibilis: ſed inæquabiliter. Cuique nempe parti eſt ſuum temperamentum. pars omnium temperatiſſima eſt volæ manus cutis (quaquam huius quoque veriſimile eſt, eſſe partes diuerſas) multæ partes hac ſunt calidiores, multæ frigidiores, multæ aliæ humidiores, ſicciores aliæ: quæ omnes ſi ad vnam æqualitatem redigantur, vnum conſtituent corpus temperatum æqualiter. Monſtratum ergo eſt poſſe corpus temperatum exactè generari, & quo pacto id temperato homini contingat explicitum, idque de temperie ex elementorum ſubſtantiis. De temperie ex qualitatibus ſupereſt diſputemus. Attemperatum exactè & elementorum ſubſtantiis, & qualitatibus primis, omnino non poteſt corpus humanum fieri. nam quod tale eſſet, nullo morbo laboraret, etiam ſi rem ſummo rigore examines: ſed Galeno teſte primo libro De tuenda valetudine dogma ſempiternæ paſſionis habet euidentem monſtrationem, Ergo nulla ratione fieri poteſt humanum corpus, vel momento quidem temporis ſine quopiam accidente præter naturam: ſiquidem nunquam non laborat morbo. hîc morbi nomine non intelligimus vt medici id vitium, quod operationibus iam officit: ſed vt rigidi philoſophi intemperiem quancunque præter naturam, quãrumuis ea ſit pre paruitate inſenſibilis. Quod verò laboremus perpetuò morbo, non eſt cauſa, quòd principia ex quibus cõſtamus ſint contraria, vt pleriq; intelligunt: nam per elementa non ſtat, vt paulò antè monſtrauimus, quominùs corpus aliquando ſit exactè temperatum, & Ex mutationes quæ à naturali partium quib. conſtamus repugnantia fieri dicuntur, niſi accedat cauſa aliqua prẹter naturã, non ſunt morbi. Nam ſenium, etſi ſit temperies quędam ad multa inutilis: tamen non eſt morbus: quia nō eſt præter naturã. Nō ergo hinc habet demonſtrationẽ dogma ſempiternæ paſſionis: ſed ex reb. nō naturalibus, à quibus perpetuò alteramur. nimirũ nullo momento non alteramur ab aere, & à cibo, & potu, à ſomno aut vigilia, & à recrementis quæ in omnibus partib. colliguntur perpetuò, cùm ex omni concoctione neceſſariò proueniat aliquod excrementum. Itaque vel in eo momento temporis, quo in medio adoleſcẽtiæ hominem illum temperamentum exactè eſſe dicebamus, habet morbum. poteſt verò ille morbus eſſe ſola diſtemperies, facti habens nihil, ſed in diſpoſitione: cum quo conſtat poſſe eſſe optimã & exquiſitiſſimã temperiem in habitu. nam tẽperies, quæ eſt habitus, nō euertitur à morbo, diſpoſitione præcipuè tam leui, quàm illa eſſe poteſt. Igitur monſtratum iam eſt, poſſe habere humanũ corpus exactiſſimam temperiem in proportione elementorum: ſed non in proportione qualitatum, dictumque eſt, quale ſit temperamentum æquale. Supereſt ſecunda cõtrouerſia de numero temperamentorum inæqualium. Auerroẽs opinatur, nullam intemperiem poſſe eſſe ſimplicis qualitatis, inductus neſcio quibus argumentis plus ſatis philoſophicis, qualibus ſemper vir ille adducebatur. Vt omne (inquit) ens naturale debet conſtare forma, & materia: ita in omni mixto debet pollere vna qualitas actiua, vt efficiens, & mouens, & miſcens, cum altera paſſiua, quæ illi ſit vt materia. Fortaſſe hæc dicit, quoniam qualitates actiuæ ſunt generantes paſſiuas. quare non videtur poſſe actiua qualitas ſuperare, quin in paſſiuarum oppoſitione faciat inæqualitatem. Addit his, omnem inæqualitatem temperamenti fieri ſuperante aliquo elementorum. quodcunque autem ſuperet, duplici qualitate (nam hoc quoque ſtatuunt Ariſtotelici) affectum eſt. Hæc ſunt firmiſſima illius argumenta. Auicena ne omnino decederet à Galeno, concedit, poſſe fieri mixta ſimplici intemperie affecta: Sed dicit, talia temperamenta neceſſariò permutatum iri. Caliditas enim, inquit, maior, quàm debet, reddit corpus ſiccius, quàm oportet: & frigiditas maior, quàm debet, reddit corpus quàm oportet humidius: & humiditas & ſiccitas reddunt corpus frigidius. Putauerim Auicenam opinatum fuiſſe ſententiam hanc eſſe Galeni. quandoquidem ſexto De tuenda valetudine ita ſcriptum eſt: Sanè dictum à nobis in libro de temperamentis eſt, fieri non poſſe, vt intemperies qualibet ſola diu duret: quãdo ipſa ſibi ipſi alteram neceſſariò adſciſcit. tamen falſus eſt Auicena, quantum

ego

ego intelligo, in declaranda Galeni mente. quorsum enim tam ex professo de nouem temperamentis Galenus disputaret? & singulorum passiones enarraret? & quibus morbis vnumquodque illorum facilius, aut difficilius prehenditur, declararet? quod vt facit multis aliis in locis, ita distinctissime capite octauo libri octaui De morbis curandis: vbi dicens, quæ natura sit ad febres paratissima, quę secundo loco, & quæ deinde, octo temperamenta inæqualia ordine refert. Primum ergo monstrandum est aduersus Auerroem, posse fieri corpus intemperatum vna qualitate: deinde aduersus Auicenam, posse temperiem illam totam vitam, vt alias perdurare. Primum intellige mihi corpus calidum & humidum: nunquid potest refrigerari, non alteratum in humiditate aut siccitate? non est, quod non possit. nam si non aliter, saltem possim ponere, humiditatem ab aliis causis cōseruari: & tunc calidum corpus & humidum poterit refrigerari vsque ad mediocritatem, humidum manens. Sed esto, non possit pati simplicem alterationem: intellige corpus calidum & humidum, refrigerari & humectari. & ita corpus, quod duplici intemperie affectum est, per duplicem alterationem trahetur ad simplicem intemperiem: quia quantum altera qualitatum remittitur, tantum altera intenditur. fiat hæc alteratio secundum habitum, & constans: ita vt compareat qualitates, quod medici appellant factum esse. atque ita fiet, vt necessariò cōcedas simplicem intemperiem. Sed iam monstro posse habere permansionem per totam vitæ periodum. intelligendum est, posse corpus quod à primæua generatione tali est temperie, per totam vitam illam seruare, non sublatis mutationibus ætatum: sed seruata in illis etiam quadā proportione. quod si semel intellexeris, non amplius dubium est, si à primæua generatione potuit produci talis intemperies ex tali elementorum mixtione: posse eam durare tota vita, seruata ætatum proportione, vt alia temperamenta. Fiat igitur, vt reliquorum elementorum portiones æquales sint: & ignis, & aeris sint reliquis maiores: fietque inde corpus tantùm calidum. siccitati enim ignis, aeris humiditas obiecta est, & solus calor vincit. quòd si quid huius humiditas, aut illius siccitas maior est: potest illud ab ambiente, interim dum generatio fit, magis hoc quàm illud iuuante, emendari. atque hæc ipsa forma generationis, respondet propositis Auerrois argumentis. quod à Galeno sexto De tuēda valetudine dictum est, eatenus est verum, quatenus permutatione ætatum fit; haudquaquam permutatione natiui temperamenti. atque hoc modo censeo locum illum Galeni debere declarari. Sed de temperamentorum numero, quæ nouem esse diximus, hæc sufficiant.

De temperamentis ætatum. Cap. VIII.

VT eleganter à Cornelio dictum est; Ars medica nō est quæ annos numeret: quare ætates (si quis curiosè æstimet) non possunt certis annorum numeris verè describi. nam fieri potest, vt hic puer iam sit, quo anno ille infantiam nondum excessit. & quotidie conspicimus, alios aliis maturius consenescere. Sunt nimirum ætates totius vitæ partes: & ipsæ vitæ periodi, pro diuersitate naturatū inæquales sunt. Grammatici ætates numero annorū finiūt: quemadmodum anni tēpora numero mensium. medici non est quòd mensibus aut annis intenti sint, sed aeris aut corporis temperamentis. Quoniam verò fieri nō potest, vt singularum ætatum inuestigemus temperamenta; quin prius hos esse infantes, illos pueros, hos iuuenes, alios senes constituamus: id quod, nisi præscriptis annis, fieri non potest: describemus ætates terminis quibusdam: quos tamen non simplices, & exactos, sed cum latitudine quadam definiemus, quò erremus minus, non esse omnibus æquales ætates intelligētes, vt physici: & curationes, & victus institutiones, non ab annorum numeris, sed à temperamentis, quæ illos consequuntur, sentientes permutari. Ætatum tot sunt partitiones, quot scriptores: neque mirum. Licet enim cuique, prout volet, diuidere: dummodo in enarrandis temperamentis non aberret. est qui in quatuor ætates omnes distribuat: alius qui in quinque, illarum aliquam in duas secans: alius in plures, eas omnes subdiuidens. quò fit, vt cùm vatiè diuidant, tamen in re nihil permutent,

Mihi certum eſt, dimiſſis reliquis, vnum Hippocratem hac in parte ſequi, & Galenum, vt enarratorem, aſſumere. De horum ſententia quinque ſunt ætates præcipuæ: Pueritia, quæ decimum quartum ætatis annum attingit, dicente Galeno tertio Aphoriſmorum vigeſimo ſeptimo his verbis, Incipiunt quidem pueri pubeſcere poſt annum quartum decimum. Illud tamen omnes, qui in hunc locũ inciderint, admonitos velim, Nũquam vnum exquiſitè terminum ætatis alicuius præfiniri poſſe. Sed cùm ab autore dicitur, Incipit puberras quartodecimo anno; plurimùm intelligi oportere. quaſi illud quod multis contingit, ac ſi contingeret cunctis, loco exempli dictum ſit. quare fortaſſe meliùs diceretur, pueritia circa quartum decimum annum finitur: quia tãquam medium quoddam, id tempus eſt, ſupra quod non multùm aſcendat; neque infra multùm cõſiſtat. quod dilucidè docuit Galenus in eodem loco hæc addens verba: Neque enim eſt omnibus vnus exactus terminus pubertatis, propter calorẽ & frigus temperamenti. calidi enim citiùs, frigidi verò tardiùs pubeſcunt. Secũda ætas eſt Pubertas: quæ (vt dixi) quartodecimo incipiens, ad vigeſimum quintum prorogatur. Proinde Hippocrates quinto Aphoriſmorũ ſeptimo, ita habet: Quibuſcũque morbi comitiales fiunt ante pubertatem, mutationem accipiunt: quibuſcunque autem vigeſimo quinto, commoriuntur. primum terminum vltra pubertatem, vigeſimum quintum conſtituit. Tertia ætas eſt, quæ Iuuentus dicitur, aut ætas florens, quæ à vigeſimo quinto incipiens, ad trigeſimum quintum prorogatur. tertio libro Prognoſtici ita habet Hippocrates: Magis expectari ſanguinis oportet eruptionem in minoribus natu quintum & trigeſimum annum habentibus: in maioribus verò natu ſuppurationem. Rurſus in eodem libro: Quemadmodum, inquit, in minoribus natu, quàm trigeſimum agentibus annum, abſceſſus conſiſtunt: ita quartanæ potiùs annum agentibus trigeſimum. In his locis duplicem terminum ſcripſit iuuentutis, trigeſimum, & trigeſimum quintum: quia vt diximus non omnes eodem tempore pubeſcere; ita nõ omnes eodem tempore conſiſtunt. Quod ita enarrat Galenus in commentario: Ob id igitur Hippocrates quandoque trigeſimum commemorat, quandoque trigeſimum quintum, vt paulò antè. nam eo quòd aliæ aliis accidant mutationes; fieri nõ poteſt, vt vna communis regula ex omnibus firmiter finiatur. Hæc ille. Nos intelligimus, eadẽ ratione, eos qui trigeſimo cœpere cõſiſtere, circa vigeſimum cœpiſſe vigere: quanquam alii hac ætate pubeſcãt: niſi fortè victus vitio factum eſt nuper, vt maturiùs ad frigidius permutetur. Quarta eſt ætas cõſiſtendi: quæ, vt inquit Galenus libro primo Aphoriſmorum decimotertio, inter iuuẽtutem & ſenectutem conſtituta eſt: pertingit ferè quinquageſimum annum. Reliqua ſunt ſenectutis. Hæ quinque ætates, ad quatuor aliquando reducuntur: nunc ætate cõſiſtendi cum ſenectute copulata, vt cùm Galenus tertio Aphoriſmorum trigeſimo primo, duplices dixit eſſe ſenes; in priori ſenectute eſſe conſiſtentes: nunc nomine adoleſcentium adoleſcentibus & iuuenibus nuncupatis, vt ab Hippocrate decimo tertio Aphoriſmo primæ ſectionis, qui ita habet, Senes facillimè ferunt ieiunium: ſecundo loco qui ætatem conſiſtentem habẽt, minùs adoleſcentes, omnium minimè pueri. Quare notãdus venit Leonhartus Fuchſius, qui iuuenes, & vigentes ætate, & conſiſtentes, eandem ætatem agere tradit, capite nono ſui Compendii: quaſi non legiſſet Galenum, qui in commentario prædictæ ſententiæ multa ſcripſit. καθεστηκότας δὲ λέγει, δηλονότι, τοὺς τὴν μέσην ἔχοντας ἡλικίαν ἀκμῆς τε καὶ γήρως: Id eſt: Conſiſtentes appellat manifeſtè, habentes ætatem mediam vigoris & ſenectutis. De hac ætate dixit tertio Aphoriſmorum trigeſimo primo. Senes autem in priori ætate conſtituũtur, quæ media eſt inter iuuenes & ſenes. Præterea dictum eſt ab Hippocrate, Senes facillimè ferũt ieiunium, δεύτεροι οἱ καθεστηκότες. Sed iuuenes non ſecundo loco poſt ſenes ferunt ieiunium. Ergo differũt iuuenes & καθεστηκότες: quod non video, cur aliter, quàm conſiſtentes, vertendum ſit. Sed fortaſſe ratio compendiaria fecit indiſtinctam diuiſionem: in cõmentatione certè aphoriſmi citati multò aliter docuit Fuchſius. Sed ridendus ille alius eſt, qui vt nouam lucem afferat, cõſiſtere ac vigere,

non

non aliter quàm in morbis, idem esse putans, non (inquit) consistentes, sed subsistentes vertendum est; quoniam (inquit) iuuenes consistunt, primi senes subsistunt. nam qui in hac ætate sunt, faciunt ad frigidius conuersionem, non consistunt in vigore. non ergo consistentes, sed subsistentes sunt. Proferunt locum ex Hipp. 1. Prognost. quo οἴδημα μὴ καθιστάμενον appellat, tumorem qui non sedatur. ex quo loco colligunt, dictionem hanc καθεστικὸς nõ minùs significare quod subsistit, aut quod sedatur, quàm quod consistit. quare cùm ex ratione non tam videantur esse consistentes, quàm subsistentes, colligunt dictione illa καθεστηκότες intelligi debere subsistentes. Sed hi sua argumentatione manifestè produnt, se nescire causam, cur qui in ea ætate constituti sunt, consistentes dicantur, quamuis illorum deferueat calor. quam scripsit Hippocrates primo libro De victus ratione, his verbis, Α'νὴρ, ὁκόταν στῇ τὸ σῶμα, ξηρὸς καὶ ψυχρός· διότι τοῦ μὲν θερμοῦ ἡ ἔφοδος οὐκέτι ἐπικρατέει, ἀλλ' ἕστηκεν ἀτρεμίζον τὸ σῶμα τῆς αὐξήσιος, καὶ κατέψυκται. Id est: Vir, cùm steterit iam corpus, siccus & frigidus: quandoquidem impetus caloris non ampliùs dominatur, sed stat corpus quiescens ab augmento. Vides Hippocratem dicere, Consistentes, eos quorum calor sedatur: quia eorum corpus tũc primùm incipit stare, quiescens ab augmento. Sed vsurpationis huius nominis καθεστικὸς, aut verbi huius καθίστημι, nõ est eadem ratio in morborum & in hominum ætatibus. nam humani corporis vigor, quod ad calorem attinet, iam deferuet, cùm cessat illius moles ab augmento. nam solida membra corporis plerisq; vsq; ad trigesimum annum, aut etiam trigesimum quintum fiunt corporatiora. in morbis idem est consistere ac vigere. nam à vigore est inclinatio, affectus scilicet remissio: neq; est morbo alia magnitudo, quæ consistat. quare rectè Leonicenus Aphor. vigesimo nono secũdæ ἀκμαζόντων transfert, cùm consistunt ac vigent: quasi in morbis duo hæc idem sint. quare ex ratione dictio hæc καθιστάμενον de œdemate dicta significat, quod sedatur: de ætate significat, quod cõsistit. neque video, à quo potiùs petenda sit nominis huius significatio, quàm à Galeno, qui quarto De ratione victus in Acutis commentario 52. ὅπερ σημαίνει καθεστικὸς (inquit) τὸ βέβαιον. Id est, καθεστικὸς significat quod stabile & firmum. neq; deest Græcis dictio, qua subsistentes significent, cùm consistentes ita volunt appellari. dicunt enim eos παρακμάζοντας, & ætatem παρακμεῖν. hæc de differentia ætatũ. De earum temperamentis dicere iam propero. Iuuentutem esse calidam & siccam, & senectutem frigidam & siccam, admittunt omnes. nam quanquam ab Hippocrate loco nuper citato, primo (inquam) De ratione victus, dicatur senectus humida: id non propter membrorũ humiditatem, quæ minima est, sed multitudinem excrementorũ humidorum: quæ temperamenti frigiditas, & virtutũ naturaliũ impotentia colligi facit, dictũ est. Sed de temperamento pueritiæ, & adolescentiæ est contentio, in qua illa duo occurrunt disputanda, Vter sit intensior calor, qui in pueris est, aut qui in iuuenibus: &, An adolescentia temperata sit, an calida & humida. Tam diuersæ fuerunt hac de re antiquorũ sententiæ: vt nonnullis ætas puerilis omniũ calidissima visa sit, nonnullis prorsus frigida, nõnullis nondũ frigida, sed quàm iuuentus minùs calida. Qui eam frigidiorẽ esse censent, obijcient conuulsiones, & frigidos affectus, & cruditates, quibus pueri frequentissimè laborant: iuuenes contrà ardentissimis febribus, fluxu sanguinis corripiuntur, alimenta tenuia in bilẽ transmutant. pueri somnolenti sunt, iuuenes vigilantissimi. habent hi tenues, flauas, & contento tenui vrinas: illi corpulẽtas, pallidas, & copiosiori contento. Contrà qui calidiores esse dicũt pueros, ex principijs generationis quibus proximi sunt, argumentãtur: atq; proinde his plurimum esse calidum innatũ existimant. obijciunt etiã intolerantiam inediæ, qua omnes ætates superant, & accessionẽ corporis, quæ in ea ætate maximè fit. Longum somnũ à multo cibo, atq; eo humido, quo vtuntur, fieri dicũt. hinc etiã conuulsiones, & frigidos alios affectus, & cruditates fieri, nõ ex frigido temperamẽto. vrinas etiã tales excerni, causa, vt dicunt, edacitas est: tum quòd à calido ludentes, prosilientesq; mouẽtur. Alij rursus, quanquã ortui proximos esse pueros admittant, calorẽ tamen humore submersum esse cõtendunt, & incrementũ mol-

liciei materiæ tribuunt. quoniam quò humidius eſt corpus, eò faciliùs etiã à minori calore dilatatur. Inediæ impatientiam, ex alimenti indigentia ad nutriendũ & augendum corpus naſci dicunt. Sed ſi hi apertè frigidum eſſe puerile corpus velint defendere, omnino loquuntur improbabiliter. nam vt ab Hippocrate libello De victus ratione dictum eſt: Puer calidis & humidis temperatus eſt, quia ex his eſt conſtitutus, & in his incrementum accepit. humidiſſima igitur & calidiſſima ſunt corpora proxima generationi, & augentur quamplurimum, & quę his proxima ſunt, eodem modo. Hæc Hippocrates. Sed nihil prohibet, cum maxima humiditate calorem quàm multum coniunctum eſſe. accretio non minùs, vt etiam tetigit Hippocrates, hanc ętatem calidam eſſe conuincit. nam quamuis humida dilatantur facilè, tamen crementum à dilatatione multũ differt: & quò maior fit accretio, eò fit copioſior nutritio. Ergo qui ætatem hanc frigidam ſtatuunt, omnino improbabilia loquuntur. Sed qui de præſtantia caloris pueritiæ & iuuentutis ediſſerunt, tam afferunt vtrinq; probabilia, vt in eam ſententiã Galenum coegerint, quæ ſcilicet omnium eſt probabiliſſima: Neutrum illorum alterum ſuperare, ſed eſſe omnino pares calores. nam vtrorumq; rationes ſententiam hanc probant. & experimento confirmat Galenus, obſeruato (vt ipſe dicit) multum temporis eiuſdem hominis calore: eiuſdem, inquam, pueri priùs, & iuuenis etiam deinde, poſtquam adoleuerat. Sunt itaq; calores intenſione æquales, in modo caloris tantùm differentes. puerilis enim, mitis, ſuauis, & halituoſus eſt, vt qui in humido naturali recipiatur, & calidi innati ſit: iuuenilis in eadem gradus intenſione, mordax, & acer, ac inſuauis, quoniam calidi adſcititij eſt. cuius rantum eſt ſubſtitutum, quantum innati calidi perierat. Viſum eſt quibuſdam, illud, Æquales in radice, quod apud Galenum eſt, nõ de æqualitate intenſionis intelligere, quippe quam abſolutè maiorem eſſe putant in iuuene: ſed æquales dici, quia quantum calor iuuenis calorem pueri vincit intenſione, tantum ab eo multitudine calidi ſuperatur. Sed ſi quis ſecundum De temperamentis legat librum non adeò longum: facilè intelliget, hanc interpretationem à mẽte ipſius diſſidere. nono etiam Methodi, pueritiam nulla ætate dicit eſſe frigidiorem. decepti ſunt hi, vt arbitror, Galeni verbis, quæ ſexto De morbis popularibus, conſtitutione tertia, commentario decimo quinto ſcripſit. quæ ita habent: Vt in commentarijs De temperamentis & Aphoriſmis à nobis diſputatum eſt, non abſolutè puer vigente calidior eſt: ſed inſito calore calidior. calidum autem non ingenitum, eo abſolutè calidius eſſe, monſtratũ eſt, quo ætate vigentes plus abundant. Sexto epidemiωn, conſtitutione prima, commentario quinto, iuuenis quidem (inquit) abſolutè calidior: puer verò non abſolutè, ſed eò quòd plus innati calidi poſſideat. tertio etiã de cauſis pulſuum capite quarto De pulſu puerorum ita ſcripſit: Calor autem etſi non ſit ſimpliciter maximus, propter incrementum animalis ſpiritus, par fit in illis diſtentionis vſus ei, qui cõſequitur plurimum calorem. quantũ enim iuuenibus cedunt redundantibus aduentitio calore, tantum neceſſitate ſpiritus reſarcitur. Ecce tria loca, in quibus Galenus videtur ſentire, pueros iuuenibus cedere in calore. quæ tamen me nunquam coegerint, ſententiam mutare, aut Galenum accuſare contradictionis. habẽt enim commodam interpretationem, calidi ſcilicet ingeniti plus eſt in puero: ſed adſcititij tantò eſt in vigente plus, quantò ingeniti eſt minus. Sed par portio calidi adſcititij abſolutè calidior dicitur, nõ propter intenſionem, quæ par eſt: ſed propter caloris modum, qui, vt explicuimus, eſt diuerſus. & eadem ratione, par calor, ſed acrior, ſuapte natura plus inſtigat pulſatricem virtutem ad magnitudinem diſtentionis. quare quod deficit vſus propter caloris, alioqui multi, leuitatem, reparandi ſpiritus animalis indigentia ſuppletur. qui ætatem puerilẽ frigidam & humidam ſtatuunt, adoleſcentiam dicunt calidam & humidã, & iuuentutem calidam & ſiccam, & ſenectutem frigidã & ſiccam, nimis ſtudioſi, quatuor ætates quatuor elementorum temperamentis componendi. quod & in quatuor anni temporibus faciũt, ver calidum & humidũ dicentes, autumnũ frigidũ & ſiccũ. Galenus verò primũ, neq; illa elementorũ tẽperamenta, quę illis tribuit

Ariſto-

Ariſtoteles, admittit, vt in ſecũdo & tertio capitibus docuimus: deinde neq; iſtis legibus plus ſatis philoſophicis adſtrictus eſt: melius eſſe ratus, quoad fieri poſſit, temperatũ aliquid generari, etiã ſi elementi alicuius temperamento nõ reſpondeat: quàm omnia intemperata fieri, & elementorum temperamentis commodè reſpondere. Ergo inter ætates adoleſcentiam, inter anni tempora ver, & autumnũ, temperata eſſe opinatur: atq; hoc vnum intereſſe, quòd ver temperatũ eſt æqualiter, autumnus temperatus inæqualiter. qua temperie nulla intemperies eſt inſalubrior. Libello De ſalubri victus ratione, commentario ſeptimo, ita ſcriptũ eſt: Vt equidem dico ætas temperatiſſima, quæ media eſt inter pueros, & adultos. Sexto De tuenda valetudine, optimã namq; (inquit) temperiem in adoleſcentia corpus obtinet. Sed etſi hæc Galenus tacuiſſet, doceret ſalubritas, quę in hac ætate, & in vere eſt. adoleſcentes ſiquidẽ neq; morbis laborant ex multis humiditatibus, vt pueri: neq; admodum bilioſis, vt iuuenes. Ver ab Hippocrate appellatur ſaluberrimũ. quod tamẽ ſi caliditate & humiditate redundaret, neq; aliqua ætas, neq; aliqua temporis conſtitutio eſſet ad prauas putrefactiones paratior. Neq; verò propterea, quòd adoleſcẽtes plurimo abundent ſanguine, qui etiã in vere cõſpicitur largè profluere, in illorum ſententiã veniendum eſt. Cauſam enim qua hoc adoleſcẽtibus accidit, diſertiſſimè docuit Galenus tertio Prognoſtici trigeſimo his verbis, Pueruli plurimũ ſanguinis habent humorẽ, eumq; tantummodo haberent, quantũ in ipſum agitur ætatis temperamentum: at quia cibi copiã ingerunt, atq; inordinatam, ſucci aliquid, qui crudus nomine dicitur, ſubit. Porrò quoties ad ætatẽ deueniũt adoleſcentium quidã, iam rectè viuunt, meliorẽ vitæ nacti tenorem, & ita ſanguis in illis redundat ſolus: quidam verò adoleſcentes multò deteriùs, quàm parui pueruli: itaq; tales ęgrotant ſubinde pariter, ac vehementer, copiam crudæ materiæ colligentes. hæc Galenus. Ex quibus conſtat, ſanguinis redundantiam in adoleſcentia propter victus permutationem fieri. in vere non eò tantùm redundat multus ſanguis, quòd multus generetur: ſed quòd humores, qui frigore veluti concreuerant, remittente frigore, funduntur. in quo ſenſu intelligendũ eſt primo De natura humana, ver calidũ & humidum (quod etiã refert Galenus octauo De placitis) ab Hippocrate appellari. Illud vnum mihi videtur argumentũ non vulgarem habere ſolutionẽ: quod proinde proponam ſolùm, & illo longiuſculam iam quæſtionem cõcludam. Iuuenis propterea dictus eſt parem cum puero calorẽ habere, quòd à pueritia vſq; ad florentẽ ætatem, quantũ ingeniti calidi perit, tantum adſcititij reparatur: atq; ita, quò plus eſt ingeniti in puero, eò minus adſcititij. quod quadã ratione (vt diximus) abſolutè calidius appellatur. Ergo in adoleſcẽtia quoq;, quippe quæ ætas media eſt, idem eſt caloris gradus. nam quò minus adſcititij erit comparatum in adoleſcentia, quàm in iuuentute, eò minus ingeniti perierit. Huic argumẽto ego ita reſponderim, Non perpetuò à pueritia vſq; ad iuuentutem, quantũ corrumpitur ingeniti, tantum adſcititij introduci: ſed in iuuentute tantum eſſe comparatum huius, quantũ illius perierit. nam à principio pueritiæ vſq; ad mediũ adoleſcentiæ plus calidi ingeniti abſumitur, quàm adſcititij ſuccreſcit. à medio adoleſcentiæ vſq; ad finem iuuentutis contrà plus effloreſcit adſcititij, quàm ingeniti conſumatur: quoniam adſcititium ſiccitas præcipuè facit effloreſcere. corpus autem nondum eſt ſiccum, vſq; dum medium adoleſcentiæ elapſum eſt. ergo hac ratione non fuerit captu difficile, Pueritiæ calorem intenſiſſimum vſq; ad medium adoleſcentiæ remitti, & ab hac ætate rurſus intendi, & in iuuentute priorem iterum intenſionem obtinere. Verùm de his ſatis, ſi cùm de temperamento ſexus tantillum dixero, ad particularum temperamenta tranſgrediar.

De temperamento ſexus. Cap. IX.

QVANQVAM video in diſputatione de ſexus temperamento à quibuſdam eſſe multum elaboratum, ab iis, ſcilicet, quibus nihil antiquius eſt, quàm omnia pro & contra (ſic enim loquuntur) diſputando docere: ego tamen hęc breuiſſimè percurrã. ac fuiſſet vtilius multò, vt opinor, lectorẽ ad caput primũ libri tertij De cauſis pulſuũ, & ad libros De temperamentis Galeni remittere, quàm

in leuiſſima quæſtione morari, cùm præcipuè nihil habeã quod iis quæ ab aliis ſcripta ſint, addere poſſim, neq; illa indigeat multa expoſitione. Quãtum in ipſo eſt ſexu, mares fœminis calidiores ſunt. nam fœmellæ eſt concipere, lactare, & educare fœtus: maris, alimenta his ſuppeditare, & ſi petãtur inſidiis, defendere. In genere rapaciũ auium fœmellas maribus potentiores, & fortiores eſſe, & ad quærendũ alimenta, & repellendas iniurias promptiores, venatores omnes nullo dempto teſtantur. Leænã quoq; leone eſſe ferociorem, & vrſam vrſo, multi perhibent. Sed horum non improbabiles excogitatæ rationes à quibuſdã ſunt: Rapaces nempe aues igneũ habere calorem, & temperamentũ generis calidũ valde ſiccumq́; quod fœminea frigiditate & humiditate attemperatum cõmodius redditur ad operationes. contrà maſculino auctum igne ad immodicã diſtemperantiã labitur, & deſiccatione ad frigidius recidit, quod in aliis generibus, cùm conſeneſcunt, videmus accidere. leæna verò, ac vrſa, vt quidã probè coniiciunt, non tam ſunt vehementiores, quàm moroſiores. nam vt perhibent, quanquã vehementiorẽ faciant impetũ, non eatenus pugnando perſeuerant. at verò in humana ſpecie, cuius naturæ notitia nobis ſufficerit, non dubium eſt, quin vir fœmina tẽperamento ſit calidior. nam habet omniũ operationum, tam animalium, quàm naturaliũ, & vitaliũ maius robur. mouetur enim firmiùs, ſentit perfectiùs, nutritur fœliciùs, nociua expellit promptiùs, pulſat latiùs, & vehementiùs: neq; verò quicquã prohibet, ipſam citiùs peruenire ad incremẽti ſtatum, neq; ſanguine magis redundare, qui ſingulis menſib. per vterum euacuetur. nam vt citiùs ad ſtatũ peruenit: ita minùs creſcit. illud fit propter humiditatem tẽperamenti: hoc propter exiguitatẽ caloris. proinde minores habẽt ætates, & breuiores periodos. quòd verò in his ſanguis redũdet, non multitudo caloris generãtis, ſed paruitas caloris diſcutientis facit: ſicuti quòd frigoris ſint patientiores, faciũt obſtructio, & multa pinguedo, prohibentes quò minus membris ſentientibus & profundioribus frigidũ occurrat. ita tamen hoc verũ eſt, vt nihil prohibeat, fœminam aliquã aliquo viro fieri calidiorẽ. Sunt quædã viragines, quæ firmiſſimos habent omnes neruos, neq; plus viris excrementoſæ ſunt. Sanè biliofa mulier pituitoſo viro calidior erit. eritq́; huic maior pulſus, & fortior, quàm viro. Sed bilioſa bilioſo, & pituitoſa pituitoſo, vt cętera quoq; paria ſint, frigidior eſt. Neq; huic ſententiæ ratio ortus vtriuſq; ſexus aduerſatur. nam vir à fœmina non differt natura, ſed ſola membrorum genitaliũ formatione. differunt autem in illis hæ partes, ſi conſulis Galenum libello De diſſectione vuluæ, & quatuordecimo De vſu partiũ, quòd quæ in formatione maſculi, acta calore extrà pullularunt: in fœmellæ formatione interiùs latitantia, remanſerunt. Itaq; cauſa generationis maris calor eſt, & fœminæ frigus. Sed calor, vt paulò infrà, Deo cõcedente, docebimus, poteſt aut membra omnia ad proportionẽ tenere, aut in membrũ aliquod incumbere. nam nihil prohibet virum eſſe genitalibus calidiorẽ, corde, cerebro, & hepate frigidiorẽ: contrà fœminã. Sed contrà videtur eſſe, quòd neq; his membris ſemper viri inueniũtur calidiores. multæ enim fœminæ laborant intemperie calida vteri, & viri præ teſticulorum frigiditate poſſunt eſſe generandi impotes. Fateor. Aliquando fit, quantũ coniicio, vt vir fiat non tam caloris vi, quàm copia materiæ illis partibus reſpondentis: & fœmina materiæ penuriã. adde potuiſſe harum partium temperamenta, aut errato aliquo in victu, aut morbo antecedente permutari. Sed magna ex parte, ac ferè ſemper membris genitalibus ex formatione mares ſunt calidiores: proinde habent latiores vias, & in coitu morantur minùs, quia plerunque citiùs effundunt. Fœminæ contrà propter viarum ſtricturam, lentiùs emittunt: atque nonnunquam omnino nõ poſſunt mittere: quòd in illis vehementem facit, & difficilem irritationem. quod ſymptoma multis imponit, putãtibus ex calore id fieri. Sed ſi re vera, vt inquit Auicena in vigeſima prima tertii magna ex parte, quia cùm viri citiùs emittant, deſtituuntur ipſæ re inconfecta. vnde conſtat, Tireſiam immeritò maiorem voluptatem fœminis adiudicaſſe: niſi fortè de longiori, non de intenſiori voluptate contentio erat inter Iouem & Iunonem. Sed de

his

his hactenus ſatis. Ad particularum temperamenta tranſgredior: quæ iam ipſa ſermonis ſeries videtur attigiſſe.

De ſingularum partium temperamentis. Cap. X.

OBLITI videbimur noſtri inſtituti, ſi ſingularum partiũ temperamenta percurrimus, ac non potiùs ea ſolùm, quæ in controuerſia conſtituta ſunt. non enim omnes medicinæ partes pertractare animus eſt: quatũ ſingulas pertractauit Galenus, vt nihil ſupra videatur, aut doceri, aut excogitari poſſe: ſed medicas quæſtiones, quas ſcriptorum multitudo peperit, dirimere ſtudemus. Ergo quòd cutis, atq; ea præcipuè quæ in vola manus eſt, mediũ in vtraq; oppoſitione (calidi inquam & frigidi, humidi & ſicci) inter humani corporis membra tenet, iampridem inter omnes autores conuenit: & de reliquorum etiã membrorum temperamentis conuenit non minùs. Sed de pulmonis, & cordis temperie, quam in ſecunda oppoſitione habent, nõ adeò omnibus eſt vna ſententia. De neruorum etiam motiuorũ humiditate videtur nõnihil dubitatum eſſe. de quibus proinde dicendum à nobis eſt in præſenti capite. Galenus primo libro De temperamẽtis docet, Membrum, quò mollius eſt, eò eſſe humidius: & quò durius, eò ſiccius in humano corpore. in hoc enim non poteſt, interim dum viuit, tantus eſſe calor, vt emolliat ſicca liquando: neq; tantum frigus, vt induret humida cõgelando. deinde ad calcem libri, ita de ſingulis edifferens inquit: Humidiſſima, frigidiſſimaq; pituita eſt, calidiſſimus ſanguis: non tamen perinde humidus, vt pituita: pilus autẽ ſicciſſimus & frigidiſſimus, minùs eo & frigidum & ſiccum eſt os: hoc verò minùs ſicca eſt cartilago, ſtatim poſt cartilaginem ligamentũ: poſt hũc tendo, deinceps membrana, & arteria, & vena, ipſa ſcilicet corpora vaſorũ. ſuccedunt deinde nerui duri, molles autem nerui in humiditatis & ſiccitatis mediocritate naturam cutis obtinent. nam in altera oppoſitione, neruus mollis nõ eſt in medio calidi & frigidi, ſed tantum deficit caloris ei quantũ ſanguinis. ita verò & reliqua omnia priùs dicta, tantò ſunt cute frigidiora, quãtò magis exſanguia: Etiam tunicæ ipſæ, maximè ſanguineorũ vaſorum, arteriarum (dico) & venarum, exangues ſunt, & frigidæ natura. contactu autem ſanguinis calefiũt, atq; ad medium temperamenti ſtatum veniunt. ſanguis verò ipſe à corde accipit calorem: quippe id viſcus natura, omnium animantis particularum, tum maximè ſanguineum, tum verò calidiſſimum eſt. Proximum illi iecur eſt. verũ cor paulò quàm cutis minùs eſt durum: iecur multò. itaq; etiã humidius quàm cutis cor eſt; quãtò ſcilicet eſt mollius. iam verò caro cute humidior etiam eſt, eadẽ quoq; calidior. ſpinalis autem medulla humidior quidem, ſed & frigidior. & hac rurſus humidius eſt cerebrum: adhuc autem ipſo magis adeps, cui concretio contingit, propterea quòd membranis adiacet. craſſo namq; oleo ſimilis eſt; eoq; congelatur, vbi cum frigidis & exanguibus particulis coniungitur. At neq; circa iecur coire poteſt adeps, neq; circa arterias, venaſve, aut cor: Sed neq; circa aliã vllam valde calidam particulam. Quoniam autem cogitur per valde frigidum, calfacta liquatur: non aliter ac alia quæ congelata ſunt: cerebrum autem calore non liquatur, eoq; adipe minùs eſt humidum. porrò minùs humida quàm adeps pulmonum caro eſt, vt quæ neq; ipſa calfacta liqueſcat. iam longè etiam adipe minùs humida eſt tum lienis, tum renum caro. omnia tamen hæc cute ſunt humidiora. Hæc Galenus. Qua dictione, neruos molles cuti omnino ſimiles, & cor humidum eſſe, ac pulmonem illo humidiorem multò, dicit. At verò idem Galenus libro ſecundo capite tertio de neruis ita diſſerit: Proxima cuti eſt mollium neruorum natura: durorum autẽ, qualis ipſa cutis, ſecundum humiditatẽ & ſiccitatem. Hactenus Galenus. Qui, nõ intelligo, qua ratione in primo libro dixerit, Neruorũ mollium humiditatẽ æqualem eſſe humiditati cutis: & in ſecundo, duros in hac oppoſitione eſſe ſimiles cuti, cùm duri mollibus multò ſint ſicciores. Hæc contradictio (quantum ſuſpicor) coniecit Auicennam in tantam hæſitationem; quanquam alioqui ipſe eſt ſua natura hæſitabundus. Nerui (inquit) ſenſus, frigidiores quidem, ſed non multũ ſunt temperato ſicciores, & fortaſſe ſunt ei propinqui: & neq; etiã in frigiditate ſunt ab eo valde remoti. Cæterùm, quan-

quam hæsitandi ansam illi præstiterit Galenus: tamẽ ita errãdi, vt molles neruos in classe siccorũ membrorũ collocaret, nõ præstitit. nã temperatæ humiditatis, & assimilis cuti, primo libro dixit, neq; hoc admodũ constanter: sed scciores esse cute, nullibi dixit. neq; id ratio fert: cùm multò molliores cõspiciantur. Est qui dicat, locũ hunc secũdi libri esse corruptũ, neq; legendũ esse durorũ, sed molliũ, quò huius loci sententia eadẽ sit, & prioris. hic nõ est damnandus, nõ .n. leui argumẽto permotus ita censet. Sed vt mihi legenti Græcũ codicẽ apparet, ipsa sermonis series huic cẽsuræ resistit. ita .n. habetur ἐγγυτάτω δ' ἐστὶ δέρματος καὶ ἡ τῶν μαλακῶν νεύρων φύσις· ἡ δὲ τῶν σκληρῶν, οἷόνπερ αὐτὸ τὸ δέρμα καθ' ὑγρότητα δηλονότι καὶ ξηρότητα. Hæc sunt Galeni verba: intellige vbi dicitur ἡ δὲ τῶν σκληρῶν dici, ἡ δὲ τῶν μαλακῶν; & fiet hic sermonis cõtextus ineptissimus: Proxima est cutis natura, naturę molliũ neruorũ: molles aũt similes sunt cuti in oppositione humiditatis & siccitatis. Quis nõ ridebit, in tã breui dictione inutilẽ repetitionẽ, & ineptã? Sed interiectũ esse locum antecedentia & consequentia nõ patiuntur. quantũ assequi possum, hæc est Galeni mens: Cutis sita est in medio molliũ & durorum neruorũ. molles sunt molliores cute: duri duriores. à se inuicẽ satis distant, sed à cute vtriq; parũ. proinde quasi parũ distantes, vtrosq; contulit cuti: illos in primo libro, hos in secundo. Illud oportet medicũ intelligentia præditum subaudire: quanquã ita dictũ sit sub vniuersali ratione: tamen non omnes sensui subseruientes, æquè molles esse: neq; omnes motus neruos æquè duros. visus enim, quàm auditus molliores sunt: & qui inambulationi subseruiunt duriores ijs, qui ad mouendũ brachia deferuntur. nimirum cerebrum mollius est spinali medulla, & cerebri pars anterior posteriori: & quò medulla spinalis à cerebro longiùs producitur, eò quoq; durior euadit. Orta attestantur suis principijs. quare quò ex superiori & anteriori principio neruus deducitur, eò mollior est: quò ex posteriori & inferiori, eò durior. proinde sensui deseruientes deduxit natura ex cerebro, motui verò ex spinali medulla. Iis etiã quę de cordis humiditate dicta sunt, cõtradixit Auicena, ita dicens inter recensendum quæ in siccorum classe collocari oportebat: Post os in siccitate est cartilago, postea ligamẽtum, pòst chorda, pòst panniculus, pòst arteriæ, pòst nerui motus, pòst cor, pòst nerui sensus, pòst cutis. Hac in parte citra controuersiam damnandus Auicena est, qui à Galeni sententia, & experimento, quod ex mollicie desumitur, sine ratione recessit. quoniã (vt arbitror) non capit, qua ratione cum tanto calore natiua humiditas cõiuncta sit. Caliditas siquidem, inquit, maior quàm habet, reddit corpus siccius, quàm oportet. Sed hanc à suis assectis vsurpatissimam propositionẽ paulò superiùs falsam esse monstrauimus. Tertiũ illud de pulmonis temperie nõ adeò facile est: quippe quod nõ sine adhibita ratione protulit, vt alia pleraq;. Scire (inquit) tamẽ debes, quòd pulmo in sui substantia & natura, nõ est humidus vehementi humiditate. omnis enim complexio membri naturalis similis est eius, quo nutritur: & secundũ suã accidentalem complexionem, assimilatur ei quod ab ipso superfluit. Pulmo autẽ nutritur calidissimo sanguine, & multæ admixto choleræ, & hoc quidẽ ipsemet Galenus nos docet: in ipso verò multa humiditatis superfluitas colligitur, propter illud quod ad ipsum ascendit de vapore corporis, & propter illud quod ad ipsum descendit de catarrhis. Postquam igitur sic est res, hepar multò magis humidum pulmone humiditate naturali, & pulmo magis est madefactus, licet humiditatis mora ipsum in sui etiã substantia molliorẽ fecerit. Hactenus Auicena facundiùs quàm pro suo more de pulmonis humiditate disputauit, censens, pulmonem non esse membrum humidum, sed madidum: atq; propterea à Galeno appellatum esse humidum, quòd aduenritia humiditate sit præditum, non naturali. Sed reuera hic sensus nõ quadrat cum Galeni dictis. nam in superiùs scripto capite, carnem pulmonum confert in humiditate cum cerebro, cõstituens vtrumq; inter adipem, & lienem, renesq;: hac ratione monstrans, humidiorem adipe, quòd calfacta minimè liquatur. Sed constat per liquationẽ, aut illius priuationem, natiuam humiditatem explorari, non aduentitiam. præterea quarto De causis pulsuum capite duodecimo, de pulsu peripneumonicorum, ita inquit de

quit de pulmone differens: Nam quia laxum eſt & molle, & vndiq; vacuum, à pituitoſiore atq; craſſiori ſanguine inflammatur: cùm ſubtilis bilioſusq; fluat ferè, neq; cum viſcere vlla ratione cohæreſcere poſſit. Ex his verbis nemo non intelligit, membrum hoc humidum cenſeri à Galeno, non ſiccum & bilioſum: quippe cum quo bilem nulla ratione cohæreſcere poſſe dicat. quid, quòd, vt ipſe autor argumẽtatur, nutritur ſanguine calidiſſimo multæ admixto choleræ? & quæ nutriuntur ſimilia ſunt iis, à quibus nutriuntur? Primò bilis liquor eſt, ac proinde in ſua ſubſtantia actu humorem habet (ſicca enim potentia tantùm eſt) Nutrientia verò ſua ſubſtantia nutriunt. quare potiùs oportuit nutritum nutrimẽti ſubſtantiã imitari, in qualitatibus actu exiſtentibus, quàm in iis quas habet potentiã: his enim agunt medicamenta; alimẽta potiùs ſubſtãtiã. adde falſum eſſe, pulmonem nutriri bile: nam etiam ſi ſiccus nõ conuinceretur eſſe, eſſet tamen calidiſſimus, atq; facillimus inflammatu; quod non expediebat membro cordi propinquo, & in perpetuo motu ſemper futuro. Multum intereſt dicere, Nutritur ſanguine bilioſo, aut ſanguine ſubtili: poteſt enim ſanguis fieri ſubtilis, aut permixtus bili, humori ſcilicet tenuiſſimo, aut expurgatus multum à fæcibus, quæ illum reddunt craſſum. Sanguis ergo, quò cõmodum pulmoni nutrimentũ fiat, non permiſcetur cum bile, ſed qui ab hepate per venam cauam deportabatur ſubcraſſior, in dextro ventriculo cordis defæcatur, & attenuatur, remittitúrque ad pulmonem, qui multo ſpiritu permixtus, fit quaſi ſpuma (talẽ enim ſpuma habet ortũ ex ſpiritu humore concluſo) Atq; ita ſimili ſibi alimento nutritur pulmo, qui ſpongiis ſimilis eſt, & quaſi ex cõcreta ſpuma habet ſubſtantiam, laxam, mollem, & in ſubrubro colore ad album aliquatenus declinantem. Neque quicquam aliud ſignificauit Galenus quarto de vſu particularum: Pulmo ex elaborato ad vnguem flauo, ſubtili, ſpirituoſo, ac puro ſanguine ſumit alimẽtum, Non enim flauus ex permixtione flauæ bilis fit, vt ille fortaſſis putauit, ſed ex ſpiritus permixtione ad bullarum album ſplendorem trahẽte ruborẽ ſanguinis: atq; ita talis euadit ſpuma ex ſanguine. id quod clariùs intelligitur aliis verbis in eodẽ capite paulò ſuperiùs ſcriptis, quibus ita inquit: Quò fit, vt & caro ſplenis, quamuis laxa ſit, à pulmonis tamen carne magno interuallo relinquatur: laxiſſima enim ea eſt, atq; leuiſſima, & paulò minùs alba, quaſi ex ſpuma quadam, coagulata. Nutritur enim ex ſanguine exactè puro, flauo, ſubtili, & ſpirituoſo. Vbi illud quoq; ſubaudiendum eſt, flauum colorem illic, ξανθὸν Græcè, non dici exactè talem: ſed vt pallidum etiam & ſubpallidum comprehendat. alioqui flauus non ſit paulo minùs albus, à quo longè diſtat. id quod etiam monſtrat non ex bile fieri, ſed vt explicuimus. Auicena, quantum intelligo, ductus eſt in hanc opinionem, quia vt dicemus, cùm loquemur de humoribus, bilem ſpumã ſanguinis eſſe putat. ita enim finit, ſeductus fortaſſe illis verbis Galeni quarto De vſu particularum cap. tertio, loquentis de modo quo bilis generatur: fluitãs verò quod tenue eſt, acleue, & veluti ſpuma quædam in ſanguinis ſuperficie vehitur. Sed Galenus illic non confert bilem cum ſpuma in ſubſtantia, ſed leuitate, tenuitate, & ſupernatatione. Sed lubet inquirere ab Auicena, quò huius quæſtionis iam tandem finis ſit, cur pulmonem ſiccum eſſe cenſuit, quòd nutriretur bile; & nõ lienem, quòd melancholia: præterea apertum eſt, ſi ex madefactione pulmo mollis eſſet, conſumpto humore irrigante, aut ad ignem, aut expreſſione, aut alia ratione, tãdem durum ipſum euaſurum. at verò non euadit, vſq; dum combuſtus carbo ſit, carne etiam ipſa depaſta. eſt ergo pulmo non ſolùm ex accidenti, ſed natura ſua humidus; & hepate humidior, vt & mollior. atque huius quæſtionis hic eſto finis.

De temperatiſſimo corpore, & an habeat omnes operationes perfectiſſimas, & omnibus cauſis reſiſtat maximè, ſitq́; maximè longæuum. Cap. XI.

TEMPERATVM corpus inæqualiter participat temperiem ſecundum partium diuerſitatem neceſſariò: quemadmodum paulò ſuperiùs monſtra-

tum eſt. non enim fieri poteſt, vt non ſit cor cute calidius, & cerebrum frigidius humidiusq́;, & oſſa cum frigiditate ſicciora. Cæterùm poſſunt hæc temperamẽta his membris ſecundum naturalẽ portionem ineſſe;&, vt ex hac inæqualitate, facta calidorum cum frigidis, & humidorũ cum ſiccis collatione, æqualitas reſultet. Et hoc quidem eſt optimum temperamentũ, & æquale, & quod maximè expeti debet. Eſt & aliud æqualis temperamenti genus, quod non adeò probo, ſed æquale tamen eſt. dici poteſt inæqualiter æquale. fit cùm præcipua membra intemperata ſunt tam diuerſa intemperie, vt nullum illorũ toti corpori poſſit denominationem tribuere. vt ſi fingas hominem corde frigido, & hepate tãto interuallo ad calidum, quãto cor ad frigidũ inclinãte; liene calido, ſi placet; & pari interuallo frigido ventriculo; cerebro temperato, & reliquis partibus: temperatum ita corpus efficias, ſed non valde ſalubre. Illud verò quod æqualiter ſecundum proportionẽ eſt temperatum, quod primo loco deſcriptũ eſt, ſaluberrimũ eſt, & ad reſiſtendum paratiſſimum: adeò, vt multi medici conentur defendere, corpus hoc ſingulas operationes perfectius reliquis omnib. obire, & ſingulis alterãtium cauſarum generib. plus poſſe reſiſtere. quoniã ſcilicet Galenus libello Artis medicinalis, corpus quod ab ipſo naturæ ortu bonã habet temperationẽ in ſimplicibus, & coagmentationẽ in compoſitis, ſalubre vt ſemper, & ſaluberrimũ appellauit. quare (dicũt) ſi ſaluberrimum eſt, omnib. reſiſtit maximè. In eodem libello capite octauo ex operationum perfectione docet temperiem optimã dijudicare; & inſalubria à ſaluberrimis diſtinguere eo, quod magis minùſue in operationibus exiſtit; ac quia cauſis, quæ ægrotationẽ pariunt, non æquè reſiſtunt. itaq; hi iuxta Galeni ſententiam (vt ſibi videtur) contendunt temperatum corpus omnes operationes perfectiores edere intemperatis. quibus ſi obiicias, Aquilam, aut lyncem acutiùs cernentes homine; canẽ perfectiùs odorantẽ (quod tamen contrà fieri oportebat, cùm omnium animaliũ temperatiſſimum homo ſit) multum intereſſe dicunt, plus quis videat, aut perfectiùs. itaq; aquilam plus homine videre, & canem plus odorari, non tamen perfectiùs. quid tamen illud perfectiùs ſit, non omnes eodem modo declarant. quidã dicunt, aquilam procul ad claram lucem meliùs cernere, ſed non tam facilè ad omnia ſe conuertere, aut omni differentiæ diſtantiæ, & illuminationis, ſeſe accõmodare. alii perfectionem hanc in quadã ipſarum potentiarũ concinnitate conſtituunt, dicentes, in temperato homine ita ſibi potentias reſpondere; vt perfectiùs cohæreant, & inferiores meliùs ſuperiorib. reſpondeant. ita de operationib. ediſſerunt. De reſiſtentia non minor concertatio eſt. nam cùm temperatum corpus minùs diſtet à frigido, quàm calidum, & à calido quàm frigidũ: nõ eſt quòd ad calidum nõ mutetur faciliùs, quàm frigidum; & ad frigidum, quàm calidum. Sed huic argumento ita illi reſpõdent, Repugnantiã non tam fieri qualitatibus, quàm virtute; & virtutem in temperamento æquali eſſe fortiſſimam: quæ omni inſalubrium cauſarũ generi reſiſtit valentiſſimè. Veruntamen ego miror, quid hos homines coegerit diſcruciari, has dilutiones, ſubtiles illas quidem, ſed inutiles tamẽ, excogitando pro tuenda opinione Galeni, vt profitetur; cùm Galenus ipſe illorum aſſertionibus contrarius ſit. non enim requirit à temperatiſſimo homine, neq; à temperatiſſimo equo, aut leone, aut cane, vt ſingulas operationes perfectiſſimas habeat: ſed eam tantùm, quæ ſpeciei eſt maximè accõmodata. ita enim inquit primo libro De temperamentis capite vltimo: At medii quidem in vniuerſa ſubſtantia temperamenti communes notæ dictæ iam ſunt: quæ verò in animalium ſpeciebus, actionis perfectione, quæ cuiq; ſit conueniens, iudicãtur. conuenit autem homini, vt ſit ſapientiſſimus: cani, vt ſit mitiſſimus, pariter & fortiſſimus: leoni, vt tantùm fortiſſimus: ſicuti oui, vt ſit tantùm mitiſſima. Igitur à temperatiſſimo homine requirit Galenus, vt ſit prudẽtiſſimus; non etiam, vt velociſſimus, & fortiſſimus. De reſiſtendi vi in libello De optima corporis conſtitutione, cùm ita ſcripſiſſet: Quod enim eiuſmodi corpus rectè ad vnamquanq; ſe habeat actionem, difficiliuſq; quàm cætera corpora morbis corripiatur, id facilè à quouis deprehendi poteſt. tamẽ paulò infrà addidit in huius ſen-

tentiæ

tentiæ explicationẽ (quam melius est ab eodem autore desumere, quàm ab alio quopiã exigere: vt Galenus ipse quodã loco dixit) Excedentiũ vtrunq; aliqua in re plus potest. nã à causis externis densius, laxius verò ab internis minùs læditur: (paucis interpositis) Similiter quod siccius est moderato, ab humectantibus minùs læditur; & siccantibus, quod humidius: quapropter sicuti à nobis paulò superiùs explicatũ est, quod medium dicitur, haud sanè videtur, plus omnino, quàm cætera corpora morborũ offensis aduersari: sed singulis quidẽ corporibus aliqua in re inferius esse, ante omnia tamen potissimùm deligendũ. Idem Galenus octauo Methodi capite octauo docet, Inter octo temperamẽta inæqualia, quatuor incidere promptiùs in febrem, quàm æquale, & quatuor multò minùs. Nã quod frigidũ est cum humiditate, aut cum siccitate, vel quod tantùm humidũ, aut tantùm frigidũ; non tam promptè febre corripitur, quã æquale. Ergo ad singula habet deteriùs, quàm aliqua intemperata corpora. Hippocrates libello De aere, locis, & aquis, describẽs gentem, quę est inter Asiam & Europã, ita inquit: Certum est hanc regionẽ proximè accedere ad naturã, ac mediocritatem temporum: verùm virilitatem, laboris tolerantiã, atq; audaciam non verisimile est huic naturæ innasci. Vides, vt Hippocrates deneget virilitatem, & laborũ tolerantiam, & audaciã temperatæ naturæ, hominũ in regione temperata genitorũ. Non igitur omnes operationes ijs perfectissimæ innascũtur: neq; omnibus causis maximè resistunt, sed ea tandẽ vera Hippocratis & Galeni sentẽtia est: Temperatũ omnibus causis resistendo, omnes homines superare; in resistẽdo singulis, nõ omnes. nam illud quod dicebatur de virtute in his fortissima, hominum est ignorantium virtutẽ, de cuius substantia constat, nihil, etiã si à qualitatibus sit diuersa, qualitatibus vti, vt instrumẽtis ad agendum, & resistendũ. quare virtus, quæ multo frigore operatur, minùs à calore deijcietur. Illud quod de magnitudine operationũ, aut perfectione dicunt, intelligo multò minùs. nam quis ignorat, canẽ odorari perfectiùs homine? & vt ab Aristotele dictũ est, in sensibus omnibus, dempto tactu, hominẽ ab alijs animalibus superari: cùm tamẽ temperamenti perfectione omnia ab homine superentur. Quis dicat, temperatissimũ hominẽ continuò oportere esse firmissimũ luctatorẽ? atq; hac in re nõ à Milone, neq; ab Hercule, neq; à Samsone superari? Sẽsus quantũ ego ex philosophis accepi, eò est perfectior, quò plures cognoscit differẽtias rei sensui subiectæ. at verò canis omnino nobis incognitas differentias odorũ sentit. homo nunquã sine dolore, aut voluptate olfacit: quoniã non nisi extremas differẽtias potest percipere, propter potẽtiæ odorãdi imperfectionẽ, vt secũdo De anima Aristoteles docet. At fortasse inter hominẽ & reliqua animalia id cõtinget: nõ tamẽ ita inter ipsos homines? Nũquid canis proinde meliùs odorat, quòd canis est? aut quòd tale in odorãdi instrumẽto habet tẽperamentũ? Ego quidẽ propter tẽperamentũ arbitror. quid ergo prohibet, si homini, calido ac sicco cetebro tale est in odoratus instrumẽto temperamentũ; talẽ quoq; esse operationẽ, qua temperatũ hominẽ superet? certè non omnibus operationibus æqualis temperies est accõmoda, sed sua est singulis vtilis. Neq; illud, quod dicũt de proportione potentiarũ, verũ est, vt illi explicant: scilicet, quia inferiores meliùs superioribus ministrant. nam in eo homine intẽperato, quẽ modò describebamus, acuto odoratu; quo pacto nõ subministrabit meliùs odoratus phantasiæ? an nõ suppeditabit ei plurium differentiarũ notitias? Vnicus superest modus, quo verũ est quod de proportione potentiarũ dicunt: quòd, scilicet, cùm temperatissimus homo omnes vincat prudẽtia, quibus cum habet æqualẽ rerum & artiũ peritiam, & mentis exercitationẽ (nã si hęc æqualia nõ sunt, potest homo temperatus homine intẽperato etiã imprudẽtior esse) sed in reliquarũ operationũ singulis, cùm ab aliorũ aliquibus vincatur, tamẽ nullã habet insigniter imbecillã. nã omnes sibi concinnè respõdent. Atq; hæc de hac controuersia sufficiant, si de vitæ longitudine tantillũ addẽtes, caput hoc vndecimũ cõcluserimus. Oẽs ferè in ea sunt sententia: corpus, de quo locuti sumus, vt optimè est tẽperatum, ita maximè longęuũ esse. neq; immeritò ita censent. nam (vt omittã multa argumenta, quibus pleriq; iuniorũ vtũtur, quę

nõ adeò mihi arrident, quàm ipsa assertio) quò temperamentũ aliquod longiùs abest, & minus periculi subit à causis inducẽtibus interitum, eò diutiùs videtur victurum: sed interitus necessitatem inde argumentatur Aristoteles libello De longitudine & breuitate vitæ: quòd corpus contrariis cõstet, & quòd perpetuò colligat excrementa. Sed contraria, quò magis sunt permixta, eò lentiùs in se inuicem agunt. Ab excrementis hoc corpus est expurgatissimum ex ratione. nam cui talis temperies contigit, natura est prudens, quique non plus, quàm oportet, ingeret alimenti: Et si talis non esset, hæc natura omnino tantum appetit, quantum potest coquere: Ergo necessariò huius vita in longius tempus producetur. At verò sie potest ex aduerso colligere, cui opinio displicet. Naturalis mors per refrigeratione͂ & deficcationem fit: igitur quod corpus tardiùs deficcatum refrigerabitur, illud tardiùs cõsenescet, & diutiùs viuet. huiusmodi autem videtur futurũ quod humidũ est & calidum. vtraq; harũ rationũ stat pro philosophis, quorum magna pars censet temperamentũ calidum & humidum optimũ esse omnium, & temperatũ, vt in hac specie. atq; ita illi difficultatem euadunt, quod vtrinq; illatũ est concedentes. nos verò qui non sic, sed vt superiùs diximus, temperatum ab omni excessu abesse putamus, aliter respondemus: In omni morte corpus refrigerari, caloris natiui extinctione; & deficcari etiam, quia humidum natiuũ à calido non contentũ exhalat. verùm extinguẽdi caloris multæ sunt occasiones, aliquando deficcato corpore ætate marcescit, aliquãdo frigidis recrementis corrumpitur, aliquãdo multitudine suffocatur. atq; qua ratione possunt horum singula, cùm repentè ingruũt, morbũ facere, & cùm vehementer, mortem: eadem ratione, cùm aut perpetuò aut assiduè afficiunt, possunt remisso calore maturare senectã. quare nõnulli ex sese citiùs intereunt, quàm temperatus. hi sunt frigidus tantùm, aut siccus tantùm, aut frigidus & siccus, & calidus tantùm, & adhuc ampliùs calidus & siccus. hi enim omnes frigiditati & siccitati sunt propinquiores. nam calidus tantùm, cùm plus habeat caloris, qui absumat, & humoris non habeat plus, citiùs deficcabitur. reliqui tres, humidus tantùm, frigidus & humidus, calidus & humidus ex accidenti citiùs moriuntur. nam, vt inquit Aristoteles, recrementitia materia, quam monstrauimus in his plus abundare, aut sæuientis morbi vi, aut natura labefactare solet. Sed proinde dictum est huiusmodi homines, quos vltimo loco retuli, ex accidenti venire citiùs ad interitum, quoniam, vt argumentum quod ex aduerso propositum est monstrabat, ratione suorum temperamentorum diutius oportebat eos viuere, nisi perpetuò alterantia, quibus resistunt minùs, & excrementa quibus abundant plus, senectã maturarent. in hanc sententiã dictũ est à Galeno sexto De tuẽda valetudine: Quòd ad ipsius temperamenti ratione͂ attinet, qui maximè sunt humidi, ii maximè sunt lõgæui. Sed de his satis. ad medicamẽtorũ tẽperamẽta iã cõuertor.

De qualitatibus quibus operantur medicamenta. Cap. XII.

MEDICAMENTA calida, aut frigida, humida, aut sicca dicũtur, non minùs quàm ea omnia, quorũ hactenus meminimus; veruntamen non eadem ratione. non enim propterea quòd calida tangentibus sentiantur, aut frigida, talia dicuntur: sed quia humano corpori admota calore͂ generant, aut frigus. Elemẽta igitur, & alia de quibus hucusq; diximus, à Galeno actu talia vocantur: medicamenta potentiâ. opiũ enim, & piper, si digitis tangas, fortè diuersa temperamenta non percipias: sed si vtrunq; vores, neutrius re potentia latebit ampliùs. Veruntamen, quanquam Galenus plurimùm in explicanda hac re elaborauit: tamen in hũc vsq; diem medicos fugit, quo pacto, cùm piper calidũ nõ sit, calfacit eatenus. quoniã quæ Galenus ipse intellectu & diligentia profecerat, aliorũ deprauata ingenia corruperunt. Omnes philosophi dicunt, qualitates quasdã actu esse, alias virtute: illas sensu percipi, & remissione͂ recipere ac intensione͂; has cõtrà neq; sensu percipi per se, neq; intensionem recipere, aut remissionem, & esse priorum effectrices. Harum est duplex natura. quasdã enim dicunt, in propria materia qualitates actu existentes (actuales vulgò vocantur) generare, vt qualitatem illam aquæ, qua, cùm calida est, ad pristinam naturam redit: quasdam in

aliis corporibus, vt piper, quanquam actu calidum non sit, caliditatem tamen habet virtualem(ita illi appellant)caloris effectricẽ. Medici hucusq; ferè omnes, ab occulta quadam proprietate fieri dicunt, vt hoc medicamentum calorem generet, illud frigus. Ego multo magis horum hominum ſentẽtiam auerſor, vt qui prorſus nihil doceant, quàm philoſophorum, quanquã inutiles omnino, & quæ nuſquam ſunt, qualitates inducunt. Eorum qui nihil docent(tertio De præſagitione ex pulſibus dicente Galeno) duplex eſt inſtitutum: quidam ad proprietatẽm, quæ exprimi nequeat, confugiunt; alii proferunt quidem nomina, tamen nec quæ ſignificant obſeruant, nec quam illis ſignificationem attribuant, interpretantur. Conueniat mihi cum vtriſq; primùm, illud quod Galenus docet ſatis diffuſè tertio libro De temperamentis, quodq; medici omnes profitentur, & (quò minùs negent) ipſa docet experientia: Medicamenta nõ operari alterãdo, niſi aliquid ipſa fuerint perpeſſa priùs. nam piper non calfacit quodcunq; corpus, cui admotum ſit: nam neq; ligna, neq; lapides cõtactu calfacit: præterea neque hominem, admotum ſolummodò; ſed contritum, & affrictum, ad calorem permutat. ergo aliquam recipit, priuſquam poſſit calfacere, affectionem. ea verò non eſt contritio, neque ſola penetratio. nam ſi conteratur, & altiùs immittatur in corpus, quod alioqui calidum non ſit, vt ligna, aut lapides, non calfacit; ſed ſi corpus cui contritũ confricatione admouetur, calidum eſt, quodcũque illud corpus ſit, calidius redditur. Ergo euidenti argumẽto eſt, Eam affectionẽ, quam ipſum priùs patitur, quàm agere poſſit, calorem eſſe. quam enim aliam accipiat à corpore calido? quam ab eodẽ corpore, frigido tamen, nõ poſſit accipere? Igitur piper (quemadmodum multò antè Galenus demonſtrauit) priùs à noſtro calore calidum fit actu, deinde nos recalfacit. neq; aliud quicquam eſt potentia calidũ eſſe, quàm tale eſſe natura, vt facilè calidũ actu fiat. Habet hoc medicamẽtum ex ſua ſubſtantia, & ex modo mixtionis elementorũ. nam qua alia cauſa paleæ & ariſtæ facilè comburuntur? & ignis potentia ſunt? Neq; ſolùm hinc naſcitur temperamenti, quod in medicamento eſt, ſpecies, ſed & gradus. Eſt enim piper calidũ, quoniam calidũ facilè fit à noſtro calore recipiẽs cõmutationis principium: opium frigidũ, quoniam facilè refrigeratur. Abſinthiũ primo ordine eſt calidũ, quoniã facilè ad tantum caloris gradum cõuertitur, & ad maiorẽ non facilè: fœniculũ tertio, quoniã facilè ad hanc vſq; intenſionem incaleſcit. Si igitur hæc ita ſe habẽt(vt profectò habẽt) cõſtat piper calore, quem actu habet, nos calfacere, & opium refrigerare, quia frigidũ eſt: ſed huius cõmutationis de potẽtia ad actũ principiũ à noſtro calore recipere. eſtq; illud conſtanter verũ: calorem à calore, frigus à frigore generari, neq; aliquã aliam qualitatẽ, in his elemẽtaribus corporibus, caloris aut frigoris eſſe per ſe efficientẽ. quare non ampliùs arbitror dicent, piper virtute habere calorẽ: quandoquidẽ eo, quem actu habet, operari, monſtratũ eſt. Quid ergo? An nihil eſt in pipere, quo calidũ medicamentũ ſit? eſt ſanè, mutabilitas illa ad calorẽ: quod quid aliud quæſo eſt, quàm facilè calorem poſſe pati? nihil quod intelligã. Ergo eſt naturalis potentia ad patiendũ calorem: quod etſi euidenter monſtretur, tamen à nullo hactenus explicatum eſt. Igitur medicamenta non calfaciunt aut refrigerant proprietate; ſed calore aut frigore. neq; calida ſunt, aut frigida, aliquib. virtutibus actiuis: ſed calida naturalib. impotentiis ad reſiſtendũ calori, frigida potentiis ad retinendũ frigus. Duo hac in quæſtione ſunt contrariis aſſertionibus fortia argumenta. primò, ſi corpus noſtrum medicamenta calfaceret, nõ poſſet præſtare calorem maiorem eo quem habet. alioqui vltra gradum ſuæ perfectionis ageret: minori, aut æquali non recalfaceret. nam quod calidius non eſt, non poſſit calfacere. Ergo aut non caleſit medicamentũ à noſtra ſubſtantia, aut illam non poteſt recalfacere. Secundo etiam ſi illud in calidis medicamentis admitteretur: tamen frigida non poſſint ita ad actũ deduci. calor enim quo pacto refrigerabit? Ad primũ ita reſpondet Galenus: Nihil aũt miri eſt, ſi aliqua exiguum cõſecuta auxiliũ, maximam à priori natura mutationẽ habent. cernuntur enim huiuſmodi multa in iis quæ extra nos ſunt. Cõfirmat id exemplis dicens, In Myſia aliquando domũ, in qua columbinũ

ſtercus erat, reſina ſuper illita, ſolaribus radiis cõflagraſſe, nullo admoto igne: quoniam, ſcilicet, ſolis lumen, quantum naturâ potuit, caloris genuit: ligna tamen ac tota domus ex materiæ diſpoſitione ad maiorem caliditatem delapſa ſunt. Ita medicamentum ſupra calfacientis naturam incaleſcit propter eam diſpoſitionem, quam nos in modo mixtionis collocamus; occultam proprietatem, vbi vbi fieri poteſt, auerſantes. Et medicamentum quidẽ per ſe incaleſcit, quia à calore: ſed ad tantam caliditatem venit ex accidenti, quia ex materiæ diſpoſitione. vnde prior gradus, vſque ad æqualitatem cum noſtro calore, per ſe generatur: vlterior, non item. Verùm hactenus omnia de calidis diximus. De frigidis aliquid oportet addi. Medicamenta omnia frigida, quæ potẽtia talia dicuntur, actu frigida inueniuntur ſemper: ſed non perinde vt potentia ſunt, ſed modicè frigida. quin potiùs non frigida ſolùm, ſed & calida, aliquantiſper frigida apparent tangentibus: niſi quid ab ambiente, aut alia ſimili cauſa perpeſſa ſint. Hoc, ita vt fit, mente concipito. Deinde intellige, quæ ita ſunt natura ſua comparata, vt diximus, ad facilè concipiendum multum calorẽ, aut frigus, contrariam qualitatem inducentibus multum reſiſtere. piper, ſcilicet, ægerrimè refrigeratur, & difficillimè opium calefit. Tunc ita cogita: Frigida medicamenta non refrigerare corpus, quoniam ab illo refrigerentur priùs: ſed quia inſuperata manent, & non incaleſcunt. quod acutè dixit Auerroës quinto collectaneorum capite tertio: Et ſic dicitur medicina frigida, non quia refrigerat: niſi quia cõuertitur in locis digeſtionis ad diminutum calorem, magis quàm calor corporis ſit: ita quòd chylus, qui ex ea generatur, eſt diminutus à calore corporis: & non dicitur veraciter vt refrigeret, quia calor non habet viam generandi frigiditatem. Conſtat barbara hac dictione ſignificari, Frigida nõ refrigerare, quòd à noſtro calore refrigerentur: ſed quòd non mutentur ad calorem. quod idem Galenus docuit tertio De temperamẽtis his verbis, Quæ verò refrigerant, veluti papaueris ſuccus, hæc à noſtro corpore ne vel paululùm quidem demutantur. Paulo infrà. Si namque in nutrientium ſunt genere, ſi quidem vincãtur, calfaciunt: ſi non vincantur, refrigerant. quare moroſè admodum, vt ſolet, Galenum reprehendit Auerroës dicẽs, Ita quod Galenus dicit, ſicut fugitiuus, quod non fit, niſi per diuiſiones medicinarum in paruas partes. Itaque cicuta in ventriculum vorata cõminuitur à calore: ſed non incaleſcit, quia à calore ferè eſt inſuperabilis: atque ita inſuperata à calore, ad cor defertur, & ſolo eo gradu frigoris quem habet, vitalem calorem incipit extinguere: & in ea actione procedit, vſque dum calorem omnino extinguẽdo hominem interimit. neque id mirum eſt à paruo frigore fieri. Cor enim plus cæteris à frigidorum occurſu offenditur, vt quod omnium membrorum oportet eſſe calidiſſimum. Quemadmodum de hoc medicamento dictum eſt: ita de reliquis frigidis oportet intelligere. Sed hactenus de his quæ deuorantur, videmur locuti. An eadem ratio eſt de his, quę apponuntur? Omnino eadem. Nam ſi vt frigida occurſant, talia perſeuerant: nihil mirum eſt, corpus refrigerare. Quid, quòd & ſi calida imponantur, refrigerant tamen? & frigida venena quò calidiora ſumũtur, eò citiùs enecant? An poſſumus hîc quoque proprietatem effugere? Primò venena frigida, quò calidiora ſumuntur, eò citiùs enecare: nõ omnino admittimus. nam tam calida, aut cum tam multo, & tam antiquo vino poſſunt bibi: vt ſuperata nutriant, non ſolùm nõ enecent. Sed modicè calida, aut tepida, citiùs interimere, quàm frigida: id facit velocitas diſtributionis: cùm ille calor non ſufficiat, quò integrè in ventriculo ſuperetur, aut cordi ſine magna noxa occurſet: ſufficiat tamen diſtributionem celeriorem facere. Secundò notãdum eſt medicamentum quod ægrè calidum fit, facilè ſuapte naturâ, dimiſſum à contratio, ad frigidum relabi. Eſt verò opus ad conſeruandum qualitatem, quæ præter naturam in ſubſtantiam aliquam inducitur, eadem agentis contrarii potentia, qua ad inducendum, vel paulò minori. nam, vt remittitur contrarii potentia; ita huius qualitas remittitur. Sanè ſi ad magnum ignem aqua vſque ad feruorem incaleſcat: atque aliquis de igne ſenſim incipiat detrahere, tantum ad portionem videat feruoris remitti. ergo gra-

dum

dum quencunq; caloris, solus ille calor poteſt conſeruare, qui potuit inducere, aut omnino paulò minor. Nõ igitur mirum eſt, ſi medicamentum calidum certo gradu admouetur corpori, quod neq; talem caloris gradum, neq; paulò inferiorem poterat generare; per ſe ad frigiditatem reduci, & ita deinde corpus refrigerare. quod tamen proinde aliquando minùs nocet: quia primo occurſu nõ refrigerat. Id quod faceret nihilominus, ſi non frigore refrigeraret, ſed proprietate. nam quo pacto actu exiſtens calor proprietatem impediat, non poſſunt dicere. Sed habuerint hæc vt diximus. Refrigerent hæc mèdicamenta, quia non caleſiunt à noſtro calore: gradus in refrigerando quo pacto poſſint habere? nam frigore, quod actu habent, refrigerant. frigus verò id quod actu eſt, æquale eſt violis, & papaueri: non eſſet igitur quod inæqualiter refrigerarent, niſi id proprietas efficeret. Vt non omnia ſunt ad æqualem frigoris gradum facilè mutabilia (hoc enim de calidis quoq; dictum eſt) ita non æquè reſiſtunt calefactioni: & vt reſiſtunt, ita plus, aut minùs vincuntur: & vt medicamentum magis manet inuictum, ita plus refrigerat. Itaq; cõſtat, vt hac quoq; ratione gradus frigidorum ſint. Vnde illud quoq; colligenres cõcedimus, Fieri poſſe, vt à calore noſtro medicamentum incaleſcat, & tamen deinde corpus refrigeret: ſi, ſcilicet, minùs calidum manet noſtro corpore. non enim ſolum frigidum remittit calorem: ſed & quod minùs calidum eſt. quod enim medicamentum ad æqualitatem corporis incaleſcit, temperatum eſt: quod ad maiorem gradum, calidũ. ergo quod ad minorem, in numero frigidorũ eſt. Hucuſq; de calidis & frigidis. Sed de humidis & ſiccis nihil diximus: quæ tamen & ipſa non habent adeò cognitũ facilem operandi rationem. Sed de his ita dicendum eſt: Humida omnia, aut ſicca; aut alimenta ſunt, aut medicamenta. Alimenta ex modo ſuæ ſubſtantiæ habent, vt ſiccior ex ipſis proueniat ſubſtantia, aut humidior (quanquam & hoc ipſum cùm ſecundum exceſſum conuenit, medicamentorum eſt: & hęc alimenta ſunt pariter & medicamenta) reliqua, quæ non nutriendo, ſed alterando humectant, aut deſiccant: humida ſunt actu, aut ſicca, ſi per ſe id efficiant. Nonnulla enim deſiccant ex accidenti, calfaciendo ſine humectatione, aut aſtringendo humorem depaſcentia, ſicut & alia poſſunt ex contrarijs cauſis, ex accidenti humectare. reliqua omnia actu tali qualitate faciunt. Quid quòd muria, bilis, & multi alij liquores deſiccant, & tamen actu humidi ſunt? nam & humores. Reſpondendum cenſeo, hos quoq; non humidis partibus facere, ſed ſiccis: quales aliquæ cum humidis permixtæ ſunt. id docet aqua marina artificio facta, quæ ſicca fit ſalis permixtione: non aliter lixiuium quoq;, cinerum permixtione ſiccans redditur. Atq; ita patet, vt tota natura medicamentorum conſtet ſine commentitijs qualitatibus, & ſine occultis proprietatibus. quibus indocti, & in philoſophia minùs exercitati, ad effugiendum difficultates, vtuntur. hæc omnia nos docuit Galenus: quæ nos fortaſſe propoſuimus diſtinctiùs. Sed, quæ hactenus in diſputationem venere, quæſtiones de temperamentis ſunt: iam hinc quæſtiones de ſuccis ſiue humoribus, qui temperamenta proximè conſequuntur, agitandæ ſunt.

De loco vbi generantur pituita, & reliqui ſucci. *Cap. XIII.*

QVANQVAM antiquorũ nonnulli quatuor eſſe humores negarent: & quãuis eſſent in corpore, ſecundum naturam eſſe omnes, non concederent: tamen vel ipſe vetuſtiſſimus Hippocrates hucuſq; progreſſus eſt, vt quatuor illos eſſe, pituitam, ſanguinem, bilem flauam, & melancholicum ſuccum, & eos omnes ſecundum naturam inueniri, libello De natura humana demonſtrauerit, hinc ſumpto argumento. In omni natura, & ætate, & regione, & tempore inueniuntur ſimul: tametſi tantùm illorum vnus, aut duo, ſecundum naturam eſſent: ſolis illis oporteret aliquam naturam, ætatem, aut tempeſtatem, aut regionem, aut ſaltem victum deſtinari. demonſtrauerunt etiam non minùs, hic, & illius meritò amantiſſimus Galenus: Humores non in alimentis ipſis contineri,

& in humano corpore concoctione separari, sed generari concoctione quadam priùs in alimentis nullatenus contentos. nam & illud fuere qui asseuerarēt. Verùm hi, quanquam alimentum pituitosum, quod plus habet pituitæ; biliosum, quod bilis, dicerent: tamen cur ex melle in iuuenis ventriculo bilis, in ventriculo senis bonus succus proueniat, nihil probabile afferre possunt. Ergo an humores in humano corpore generentur, & an quatuor sint, iam nō est in contentione positū. De loco vbi generatur pituita, quæ nobis prima occurrit, vt quæ prima generetur, inter nostræ tempestatis medicos dubitatur. de quo proinde nonnihil dicam. Nobis enim non est animus, quæstiones medicas ab ipsis medicinę primordijs reuocare: sed quod à Galeno demonstratum est, recipere, atq; inde vlterius, res dubias distinguendo, progredi. Multæ sunt concoctiones, quas cibi (qui non alimenta, sed futura alimenta dicuntur ab Hippocrate libello De alimento) subeunt, antequam verè alimenta sint, id est, corpus nostrum iam nutrientia. Sunt enim inter cibos, & hæc vltima alimenta, humores quatuor: qui quasi alimenta ab Hippocrate nuncupantur. à quo trimembrem hanc alimentorum diuisionem accepit Galen. 1. De alimentorū facultatibus cap. 1. Hæ concoctiones non ab omnibus eodem numero distinguuntur: sed alij quatuor esse illas, alij quinq; contendunt. Galenus tres tantummodo solet nominare. verùm inter hos autores in rei intellectu nullum est discrimen: sed in sola diuidendi ratione. Auicena siquidem, qui alimenta in ore, dum manduntur, aliquod recipere principium concoctionis dicit, rectè atq; ex Galeni mente probat. mutatur enim in illis color, pristinus odor perit: quod sola trituratione sine permutatione aliqua substantiæ non fieret. Neq; verò id mirum est, cùm non commansionem patiantur solùm, sed permisceantur etiā cum saliua: cuius tā insignes vires sunt (decimo De simplicibus c. 16.) vt & lichenas curet, & furunculos resoluat etiā sugillata, & reliqua ecchymomata; atq;, qđ mirandū magis est, scorpios eneeet. itaq; hi rectè dicūt. Sed Galen. hāc alteratione cum concoctione ventriculi coniungens, primā concoctionē appellat. atqui, quanquā parū refert, aut primā, aut secundā nominare, modò res nō ignoretur: tamē hoc videtur rationi magis consonū. Est .n. interior ventriculi tunica, vsq; ad os ipsum protensa, & omnib. quæ sunt in ore supetposita, etiàm faucibus, palato, & naso (quarto De vsu partiū cap. 7. & libello De instrumēto odoratus.) Cùm igitur in temperamentis, instrumētorum virtutes sint: in vnico instrumento virtus vnica sit, & ab ea mutationes proueniant non differentes, rationi est consentaneum. hìc igitur est prima concoctio. Secunda ab hac, quæ in hepate & venis peragitur: tertia, Nutritio, quæ in singulis membris fit. Nonnulli actionem hepatis ab ea, quæ in venis, distinguentes, plures alterationes faciunt. Sed minùs physicè loquuntur. nam vt potentiæ distinguuntur per actiones: ita actiones per opera. est verò hìc actionis vtriusq; partis idem opus, scilicet sanguinis forma, ad quam vtrobiq; mutatio fit. Sūt igitur tres concoctiones, in ventriculo, in hepate, & membris. Qua illarum pituita generetur, id demum vocatur in dubium. Galenus libello De atra bile ita reliquit scriptum: A nobis demonstratum est, pituitosos humores ex pituitosis cibis in prima ventriculi concoctione fieri: vt biliosum, & melancholicum, in iecinore. His accedit locus alius ex primo De natuta human. comm. 39. in quo ita scriptū est: τῦ δὲ φλέγματος ἡ φύσις, εἰς μὲν ἠθοποιΐαν ἄχρηστος· ἀναγκαίαν δὲ φαίνεται τὴν γένεσιν ἔχειν ἐν τῇ πρώτῃ μεταβολῇ τῶν σιτίων: Id est, Pituitæ natura ad mores nihil facit, sed necessarium videtur habere ortum in prima mutatione ciborū. Quibus verbis adducuntur nonnulli, vt putent pituitā in ventticulo generari. quibus addunt ventriculi ipsius naturam, quæ membranea est, ac proinde frigida, & ad hunc humorem generandum valde accommodata. Quod & euentus ipsius rei significat. generat enim ventriculus, vt quinto De vsu particularum dicitur, non pauca pituitosa excrementa. addunt dictis & hoc argumentum: Si in ventriculo solùm generaretur chylus, atque ex eo in hepate pituita, & sanguis: non perpetuò sanguis generaretur per mediam pituitam, sed ex chyli varijs partibus simul pituita, sanguis, & reliqui humores prouenirent. cuius contrarium

docetur

docetur à Galeno ſecundo De ratione victus in morbis acutis, comment. 30. his verbis: Pituitæ autem generatio in pituitoſis edulijs ſanguinem perpetuò antecedit, atque generatione ipſius media, cibi in ſanguinem tranſeunt. Igitur ex his nonnulli ita cenſent: pituitam in ventriculo generari, non in hepate: & proinde ſanguinem perpetuò gigni media pituita. Alij contrà putant, pituitam non minùs quàm tres alios humores, generari in hepate: in ventriculo autem ſolum generari chylum. quem non dicunt in genere alicuius illorum eſſe: ſed diſpoſitionem neceſſariam, quo humores fiant. Huic opinioni videntur fauere innumeræ Galeni ſententiæ. nam nomine ſanguinis intelligit, quam vulgari nomine (nam neq; hoc pudebit referre, quò rem dicam clariùs) maſſam ſanguinariam, appellare medici conſueuerunt. atque docet non ſimplicem eſſe ſubſtantiam, ſed multiplicem, vt lac, quod ſenſui ſimplex apparet. ortum quoque huic eſſe, vt vino, ex muſto de vuis expreſſo. quia ſcilicet, vt in vino ſimul quatuor ſubſtantiæ diuerſæ partes proueniunt, flos, fæx, & aquea pars, & vinea: ita ex chylo quatuor humores generantur, quibus ſanguis conſtat. Sed non dubium eſt, pituitam quæ cum ſanguine miſcetur, aqueæ parti vini proportione reſpondere. Adde Galenum ſecundo De facultatibus naturalibus de humorum geneſi ita loqui: Demonſtratum eſt ab his viris (loquitur verò de antiquis) dum alimentum in venis ab innato calore alteratur: ſanguinem quidem à mediocri calore fieri, reliquos ab immodico. Atqui huic ſententiæ omnia conſentiunt, quæ cernuntur. quandoquidem cibi, qui natura calidiori ſunt, magis ſunt bilioſi: qui frigidiori, magis pituitoſi. Conſtat ergo vt in venis dicat pituitam & bilem generari, hac ſola ratione differre: quòd pituita à remiſſiori calore, ſanguis à moderato, bilis ab immodico generetur. loco autem quo generantur, aut ordine, non dixit differre. Ecce vnde diuerſæ opiniones profectæ ſint. Sed qua ratione vtrilibet Galenum à contradictione vindicent, operæpretium eſt audire. Pituitam dicunt hi, aliquando à Galeno dici chylum, pituitam tamen propriè non eſſe: quoniam ſolum ſit propriè pituita maſſæ ſanguineæ quarta pars, quæ in hepate generatur. Alij duplicem dicunt pituitam eſſe: & de priore, de ea videlicet quæ eſt ventriculi, verè eſſe dictum, ſanguinem perpetuò media pituita generari: ſecundam cum ſanguine ſimul fieri. Sed, vt verum fatear, hæc omnia ſapiunt barbariem, non veram doctrinam. nam vni autoris loco adhærere, ac inde citra diſtinctionem colligere, In ventriculo perpetuò generari, ac perpetuò ante ſanguinem; aut perpetuò in hepate, & ſimul cum ſanguine: ſophiſtam eſt agere, non veritatis amatorem. quo vitio maximè huius temporis medici laborant. An non ſatius fuerit omnes autoris ſententias coniungere, & ita ſingularum ſenſum eruere? & an vtrunque poſſit accidere, ſine inanibus diſtinctionibus à rebus ipſis inchoantes, inueſtigare? Ego igitur ita opinor, vt & pleriquе medicorum opinantur, Ex cibis in ventriculo gigni chylum: hunc verò licet cui libet pituitam appellare, aut non, ſed mediam quandam humoris naturam. eſt ſanè pituita, ſi, vt videtur docere Galenus ſecundo De febrium differentia, omnis humor albus eſt pituita: ſed tamen licet non appellare. nam neque lac pituitam appellamus, neque ſemen. Illud vnum mihi videor apertè intelligere: Galenum hunc humorem prædictis in locis non intellexiſſe nomine huius pituitæ, quæ in ventriculo generatur, ſed aliam præterea pituitam. alioqui non vtrobique, tam in libello De atra bile, quàm ſecundo acutorum dixiſſet: In pituitoſis edulijs. nam chylus non in pituitoſis ſolùm, ſed & in bilioſis generatur in ventriculo. Ventriculus ſanè nihil aliud facit, quàm liquationem quandam, & triturationem alimentorum: quò ad hepar faciliùs delata, in illo, poſtquam primam concoctionem perpeſſa ſunt, faciliùs in ſanguinem permutentur. vſque adeò, vt ſexto De placitis monſtratum ſit: Non eſſe ventriculi actionem ad vitam neceſſariam, ſed poſſe nos ſuccis aſſumptis viuere, ventriculo omnino nihil cibaria conficiente. Sed de his ſumus in octauo libro copioſiùs dicturi. Chylum ergo cenſeo fieri hac prima actione ex cibo. quare neceſſariò fiet, vt non vſquequaque ab ipſius cibi natura recedat, ſed vt eius qualitates imitetur. Pri-

ma enim eſt huiuſmodi commutatio. quare calidi alimenti calidus chylus erit, frigidi frigidus. omnes enim alimenti partes adhuc in chylo continentur: in quo partes ſunt in ſanguinem, & bilem, propter ſimilitudinem commutandæ,& ſi quidem bilioſus cibus erat, quàm multæ. Qua ratione ergo chylum pituitam potiùs, quàm bilem appellant? ego quidem neutrum dixerim, ſed ad humores quatuor diſpoſitionem mediam. Hoc vnum habet inſigne pituita propter eam ventriculi naturam, quam referebamus: quòd ſi pituitoſus cibus eſt, poteſt bona pars pituitæ diuerſæ à chylo in ventriculo generari, quæ cum chylo in hepar delata, ampliùs cocta in ſanguinem tranſibit. Præter quam, quid quęſo impedit, quò minùs ex chyli frigidiori parte pituita in hepate concoctione generetur, ſi ex reliquis edulijs generatur, ex quibus nulla pituita in ventriculo generata eſt? An dubitas pituitam poſſe in hepate generari? Nónne in fœtu, qui in vtero geſtatur, ſanguis generatur in hepate: neque is (arbitror) purus, nulla materia veniente à ventriculo? quo tempore quando prima concoctio in hepate fit, pituita, quæ cum ſanguine permiſcetur, in hepate & venis generabitur. ergo pituita in ventriculo nonnunquam fit, alij humores non fiunt, ſaltem naturales. De non naturalibus paulò infrà dicemus. In hepate ſemper pituita, vt & reliqui humores, fit, præter eam, quæ nonnunquam ex pituitoſis edulijs fit in ventriculo. quemadmodum & in vini concoctione, quatuor ſubſtantiæ. Neque verba illa quæ adduximus ex ptimo De natura humana monſtrant: pituitam nunquam in hepate generari, ſed generari etiam in ventriculo. quanquam neque illam ſententiam adeò conſtanter protulit, vt verbum φαίνεται declarat: neque rationem reddidit, niſi leuiſſimam, cur pituita non faciat ad mores, vt alij ſucci. Sed quòd ſimul generentur, non eſt difficile intellectu. nam, quanquam forma pituitæ in medio ſit chyli & ſanguinis, tamen non eſt medium neceſſarium. Vt ſtatim dicemus, lac eſt in medio pituitæ & ſanguinis: ſed pituita non fit lac, antequam in ſanguinem permutetur. generantur itaque humores ſimul, quanquam & ex ſe inuicem poſſint generari. Fit enim ſanguis ex pituita ſæpe: ſi quidem pituita eſt ſemicoctum alimentum, & proinde illi natura expurgans membrum non dedit, quòd in ſanguinem conuerti eſſet apta. iam verò ex ſanguine putreſcente aut aſſato bilis fit, & melancholia: illa ex tenui, hæc ex craſſa parte. Sed quid eſt philoſophiæ aduerſum: Ex inæqualiter diſpoſitis partibus chyli, ab eodem membro, & eodem calore, omnes humores ſimul generari? Sed argumentaberis fortaſſe, Eadem ratione poſſe omnes humores generari in ventriculo ex diuerſa diſpoſitione partium chyli. nam ſi quid (dices) hoc impediret: eſſet profectò ſubſtantiæ modus, qui eſt in ventriculo, qui cum pituita videtur conuenire, & cum alijs humoribus minimè. tamen, ſi hoc ſufficeret, neque hepar poſſet generare pituitam. non enim magis videtur rubrum hepar cum alba pituita conuenire, quàm albus ventriculus cum rubro ſanguine. Huic argumento ita reſponſum volo: Generari omnes humores in hepate, & omnes per ſe gratia ſimilitudinis, quam cum illis omnibus habet. eſt enim hepar veluti coagulatus ſanguis, ſanguis inquam, non ſimplex, ſed quem dicunt ſanguineàm maſſam, in quo eſt ſingulorum humorum non parua portio. Verùm vnum illud in hac noſtra ſententia (quam & Galeni eſſe cenſemus, & ferè ipſa rerum euidentia confirmatam) eſt difficile, quòd admiſimus, vt chylum à pituita ſepararemus, Chylum quandoque pituita eſſe calidiorem. quod ſi eſſet, nequaquam pituitæ pars aliqua ex illo fieret. alioqui naturalis caloris actio cruditatem molíretur: fortaſſis procedente ſermone diſputabimus, An quod coctum eſt crudum fieri poſſit: interim illud vnum non eſt dubium, Caloris naturalis actionem non crudum reddere neque refrigerare. nihilominus non eſt quòd quenquam conturbet argumentum. Nam & lac fit ex ſanguine: quod, vt inquit Galenus quinto De ſimplicibus capite viceſimo, in pituitæ & ſanguinis medio eſt: ſcilicet ex frigidioris parte calidiori, aliquid calidius parte, frigidius toto, prouenire, nihil eſt admirandum. nam quid impedit, ſanguinis eſſe partem aliquam lacte crudiorem, &

chyli ca-

chyli calidi pituita? Sed hæc nunc de loco & ordine quibus generantur humores, suffecerint. nam multò plura in sequentibus affert ipse sermo, qui in secundo libro necessariò cum hoc sermone erit valde coniunctus. Nunc de nutrimento quod præstant disputemus.

De nutrientibus succis. *Cap. XIIII.*

MVLTAS earum quæstionum (vt antea monuimus) quas, qui ante nos quæstiones medicas scribere aggressi sunt, disputarunt, nos consultò omittimus: nonnullas vt minùs medicas, nonnullas vt prorsus stolidas. Quis enim ferat in dubium vocari: Sit ne sanguis chylo genitus eiusdem speciei, cum eo qui ex pituita? & multa hinc inde adduci: Quasi verò necesse esset, ex diuersis speciei rebus prouenire diuersas formas, aut ignis ex ilice, pruno, moro, & fago nō in vnica esset specie constitutus. Cur non etiam chylum ex pane, ab eo qui ex carnibus, differre dicunt? ac proinde diuersarum etiam specierum sanguinem ab illis prouenire? qua ratione innumeræ fient humorum species. Nos verò non hanc solùm quæstionem omittimus, ac alias consimiles: sed illam quoque, qua inquiritur, Sit ne solus sanguis humano corpori commodum nutrimentum, aut omnes humores, missam faceremus (non quasi non sit satis ex vsu medicorum: sed quoniam Hippocrates & Galenus videntur illam ad extremum finem perduxisse) nisi nos acutissimi Aristotelis nulla in re contemnenda autoritas reuocaret: qui solum sanguinem nutrire, contrà ac Hippocrates & Galenus, opinatus est. quare modestius arbitror fuerit, maximi philosophi, quādo a vera medicorum sententia discrepat, opinionem refutare, quàm despicere. Sanguinem esse animalibus sanguine præditis vltimum alimentum, atq; proinde solum sanguinem nutrire: confirmat Aristoteles secundo De partibus animalium, cap. 3. his rationibus. Venæ sunt nutrimenti vltimi conceptacula: At verò sunt venæ quasi sanguinis vasa: Ergo solus sanguis vltimum alimentum est. Præterea, cùm cibus non ingeritur, corpus sanguine vacuatur: cùm multus cibus assumitur, repletur sanguine corpus: ergo sanguis est vltimum nutrimentum. Illum enim succum, qui alimentum est corporis proprium, constat augeri oportere ex multo cibo. Præterea, vt est cibus qui ingeritur: ita sanguis generatur, ex bono bonus, ex prauo prauus. Tales sunt Aristotelis rationes, quibus licet addere fortiores has. Sanguis omnium humorum est naturæ maximè familiaris, & magis à natura retinetur, vt in superpurgationibus: in quibus, qualecunq; pharmacum sit, vltimus & in extremo cum vita funditur. Ergo proprium habet, nutrire corpus. nam si hoc haberet cum reliquis commune: nōn esset cur maximè omnium retineretur. Præter hæc: Omne nutriens, vt ab eodem Aristotele monstratum est libello De sensu & sensibili, est dulce; id quod etiam confirmat Galenus primo De alimentorum facultatibus: sed inter humores solus sanguis est dulcis: pituita enim insipida, bilis amara, melancholia acida est: igitur solus sanguis præstat nutrimentum humano corpori. Contrarium sensere Hippocrates & Galenus, quorum hæ sunt rationes. Cùm membra quæ nutriuntur, ex modo alimenti comparent modum substantiæ: si vnum esset omnibus alimentum sanguis, non esset vnde nasceretur tam mira varietas membrorum, quàm est quæ in humano corpore inuenitur. Sunt siquidem multa membra sanguinea, quę verisimile est, sanguine nutriri: alia exanguia, quorum substantia longè abest a sanguinis natura. Præterea, nonnulla illorum sunt calida, nonnulla frigida, nonnulla humida, alia sicca, aut secundum coniugationem duo horum habentia, aut contra omnino temperata. Quâ igitur ratione his omnibus vnum sit vltimum alimentum? Nam primum alimentum vnum esse, non esset incommodum: cùm multas variasq; subiturum esset alterationes, antequam fieret alimentum vltimum: sed quod vltimum est, proximum est, vt in membra transeat. Ergo tam diuersorum membrorum, præter rationem est, vnicum statuere alimentum: cùm præcipuè quatuor humores in venis sint, naturis valde diuersi: pituita, sanguis, bi-

lis,& melancholia: quos omnes constat naturales esse, non præter naturam, aut excrementa, vt capite proximo de sententia Hippocratis monstrauimus. Præterea, ventriculus nutritur chylo; qui tamen sanguis non est: ossa nutriuntur medulla. Quòd si hanc dixeris, quamuis sanguis non sit, ex sanguine fieri; illud tamen de chylo non possis dicere. hic enim ante sanguinem generatur; atq; ex illo, & sanguis, & humores reliqui. Quòd vẽtriculus chylo nutriatur, docet suæ substantiæ modus, & insuper hæ rationes. Si ventriculus non nutriretur chylo: neq; conficeret cibos. Quorsum enim chylum generat? num vt transmittat ad iecur? iecoris igitur alendi cura est ventriculo. non igitur natura ducitur, sed intellectu. nam quæ natura operantur, hæc sibi operantur, aliorum nulla tanguntur cura. Præterea, aut ventriculus retinet chyli aliquid, & ad hepar reliquum transmittit: aut nihil retinet. Si nihil retineret, statim esuriret: Sed & si id quod retinet, alimentum non esset, esuriret statim. solum siquidem alimentum videtur posse illum à fame vindicare. Excrementa enim, præcipuè quæ frigida sunt, non solent famis sensum tollere. Non igitur solus sanguis nutrire membra est aptus. Neq; rationes Aristotelis quicquam probant. nam venæ non sunt conceptacula sanguinis solius, sed quatuor humorum: quin potiùs, vt Galenus dixit, nunquam est sanguis exquisitè vnum. Cùm cibus non ingeritur, sanguis imminuitur. Sed neq; hoc est illi proprium. nam omnium humorum penuria fit in venis, quando priuatur corpus alimento. Illud quoq; commune est, Ex bono cibo bonos succos, ex malo malos prouenire. Alimentum ex dulci suppeditari ab Aristotele dictum est. Sed & idem autor dixit libello citato. Quoniam omnia mixtim, siue simpliciter dulci alantur. Quare rectè Galenus explicuit, Nihil quod nullatenus sit dulcedinis particeps, nutrire posse, vt quod omnino amarum est, sed quod à dulcedine non abest longissimè, nutrire potest. Atq; ita argumentũ, illud vnum conuincit: Sanguinem plus nutrire, & commodiùs cæteris; & synceram, impermixtamq; bilem (quod nos in secundo libro fusiùs disputabimus) non nutrire. Cæterùm solum sanguinem nutrire, aut bilem permixtam cum sanguine, id non posse, argumento non concluditur. quæ eædem rationes docent, Non solùm sanguinem oportere retineri, sed illum plus cæteris; id quod ex ratione in omnibus superpurgationibus fit. Est ergo medicorum opinio multò probabilior: quanquam prior optimo gaudet autore, alioqui non improbabilis.

De calore sanguinis. Cap. XV.

NEQVE minùs probabile illud videtur, quod de sanguinis qualitatibus ab Aristotele in eodem capite superiùs paulò dictum est: tamen verum esse, nondum censeo: nempe, Sanguinem habere calorem in viuente corpore, & humorem; quia naturali corporis calore, & permixtione spirituum calet, & est liquatus: cæterùm subiecto (ita enim transfero verbum τῷ ὑποκείμενον, quod apud Aristotelem est) frigidum esse, ac siccum: atq; ita sanguinem quodammodo calidum esse, vt scilicet nomen sanguinis de sanguine, quo viuimus, dicitur; quodammodo tamen frigidum esse, subiecto scilicet. Quod non aliter explicandum est, ac si propria substantia frigidum diceret. nam eius exemplum est, vt si nomen aquæ de aqua calida dicatur. Itaque vt calida aqua, substantiâ ac per se est frigida: ita sanguinem frigidum & siccum esse putat Aristoteles. neque illud nomen Subiecto frigidum, aliud designat, vt exemplum quod apposuit, declarat manifestè. Videtur hanc opinionem accepisse ex Hippocrate, qui libello de corde (si modò libellus ille Hippocratis est: nusquam enim à Galeno inter genuina Hippocratis opera connumeratus est) ita scriptum reliquit: Sanguis enim non est natura calidus, neque enim alia aliqua aqua, sed calescit: multis autem videtur natura calidus esse. Vides his verbis apertè contineri sententiam Aristotelis. cuius ratio summa est hæc: Sanguis statim ac extra corpus funditur, congelatur. Congelatio fit ex frigore & siccitate. Igitur ante fusionem naturali corporis calore calebat, & erat humidus. Suum

dus. Suum enim calorem non tam citò amitteret; cùm præcipuè, etiam si in calido aere secetur vena, concrescat sanguis. Præterea, in cadaueribus, iugulatis hominibus, aut mortuis quauis alia ratione, statim sanguis coagulatur. cuius quæ possit esse alia ratio, quàm extinctio caloris naturalis humani corporis? Ergo illo calore calebat, non proprio. Sed quanquam sententia hæc subtilis sit: non est tam firmis argumentis confirmata, vt nos ab omnibus medicis communi opinione debeat deturbare. Illud est enim probabilius multò, Sanguinem per se habere copiosum calorem, & calorem naturalem membrorum à calore sanguinis, vt & spirituum, foueri: quàm vt sanguis, proprio calore carens, à corpore humano illum mendicet. nulla enim commodior ratio perfrigerandi corpus est effusione sanguinis. at verò si quis intelligat, in lebete ignito calidam aquam contineri; quæ ipsius lebetis calore calefiat (nam ita habere sanguinem iuxta mentem Aristotelis intelligo) nunquam sola aquæ effusione lebetem perfrigeres. quòd verò effusione sanguinis, refrigeretur corpus: fit, quia, vt inquit Galenus libro De sanguinis missione, capite quinto, non solum nutrimentum animantis partibus ex sanguine est; sed & calor naturalis perseuerantiam ex sanguine obtinet. vnde manifestum est, deceptum esse Celsum libro quarto capite tertio, vbi disserens de rigore ceruicis inquit: Asclepiades vtique mittendum sanguinem credidit, quod quidam vitandum esse dixerunt, eò quòd maximè tunc corpus calore egeret, isque esset in sanguine. verùm hoc idem falsum est. Neque enim natura sanguinis est vt vtique caleat; sed ex his quæ in homine sunt, is celerrimè vel calescit vel refrigescit. Nam hac ratione nunquam ex sanguinis missione refrigeraretur habitus corporis. Sed & quod assumit, sanguinem scilicet non esse natura calidum, falsum est. Et quamuis esset verum, male colligeret. nam etsi sanguis recipiat calorem, ab iis quæ in corpore: tamen conseruabit illum vt ligna. igitur vt ignis extinguitur detractione lignorum; ita corpus refrigesceret missione sanguinis. Quare, vbi multo calore esset opus; esset tunc quoq; missio sanguinis deuitanda. Sed hæc procedente opere monstrabimus. Galenus libro De tumoribus præter naturam sanguinem ex se non esse frigidū, sed calidum, his verbis dicit: Secunda coniectura est ex ipsa sanguinis substantia. non enim vt pix, & resina, & cera, à frigore concreuit: sed semper, & natura calidior est. libello etiam De fœtus formatione ita scripsit: Nam in sanguine, qui in venis est absq; cordis calore, tepidus quidā calor est insitus. Ex quibus locis palàm fit, decipi multos putantes iuxta mentē Hippocratis & Galeni: sanguinem ita attemperatum esse, vt in eo neq; calidum præcellat frigido, neq; frigidum calido, vt ver est temperatū: quoniam id videtur Galenus insinuare primo De natura humana, commentario trigesimo nono. nā ex eodem loco constat, dictum intelligi de sanguine permixto reliquis humoribus, non de quarta substantia. Concludit enim dictionem his verbis: Quo fit, vt temperatissimus sanguis, pituitæ, & flauæ, atræque bili permixtus sit. Cur sanguis humor calidus & in vere temperatissimo redundet, diximus paulò superiùs, de temperamentis disputantes. quod etiam primo de temperamentis capite vltimo à Galeno dictum est, Sanguis verò ipse à corde habet calorem: intelligi debet manifestè de caloris gradu. nam sanguis natura sua, non adeò immoderatū habet calorem: sed à corde & spiritibus accrescente illi calore, est in humano corpore, dum viuit, feruentissimus. Hæc posset Aristoteles verè dicere: tamen quòd ex se non modò non sit calidus, sed etiam frigidus; leui ratione persuasus dixit. nā coagulationis reddidit in eodem secundo De partibus animalium capite, quod illud tertium proximè consecutum est, causam aliam à frigore valde diuersam: quā in fibris collocauit, quas ille crassiores sanguinis partes esse dicit. quod perinde est, ac si diceret, non fieri coagulationē frigore, sed crassarum partium admixtione. quod est multò probabilius. Sanguis enim nunquam est vnum, sed cùm venam secamus, humores omnes effundimus. quorum qui tenuissimus est, & calidissimus, bilis nempe, magna ex parte cùm effluxit, ab alijs secernitur: reliqui frigidi, & crassarum partium, duo humores, pituita & melancholia, manent confusi.

Quare non mirum eſt, ſi ſanguis ille ex his conſtans, effuſus concreſcat. Adde tenues partes ipſius ſanguinis exhalare. Quare non eſt recipienda Ariſtotelis opinio. Sed nos in antiqua medicorum opinione permanemus.

De calore ſanguinis & bilis. Cap. XVI.

DE gradu etiam caloris ſanguinis dubitari ſolet, non ſolùm de calore. Nam Galenus (quemadmodum paulò ſuperiùs in decimo capite retulimus) primo De temperamentis ad finem, Sanguis (inquit) eſt calidiſſimum, quod eſt in corpore noſtro. nec ſolùm hoc, ſed & regulam cognoſcendi gradum caloris in quouis membro, redundantiam ſanguinis eſſe dicet. Vnde non videtur eſſe dubium, Sanguinem eſſe omnium ſuccorum calidiſſimum. nam aliter biliofum membrum eſſet ſanguineo calidius. quare malè ex redundantiâ ſanguinis nos doceret Galenus gradus caloris. Sed contrà eſt, quod Galenus ipſe capite duodecimo libri decimi De ſimplicium medicamentorum facultate dicit, ſcilicet: Hic ſuccus (eſt caput de felle) omnium, quæ in quocunq; ſunt animalium, calidiſſimus eſſe demonſtratus eſt. libello etiam De inæquali intemperie, Calidiſſimum natura eſt flaua bilis, frigidiſſimum pituita. Tota hæc controuerſia pendet ex contrariis Galeni locis, quæ nonnulli ita intelligunt: Bilem calidiorem eſſe ſanguine: ſed ſanguinem eſſe omnium humidorum calidiſſimum. Hi ſanè hac ratione ſatis bilem à comparatione ſecludunt. Sed ad hanc interpretationem non ducuntur autoris verbis, ſed amore fugæ. nam qua ratione, qui ita protulit, Sanguis eſt calidiſſimum, quod eſt in corpore noſtro: de humidis tantùm intelligendus eſt? Alij dicunt, calorem ſanguinis eſſe copioſiorem, bilis intenſiorem. Sed ego non intelligo, quid ſit calorem eſſe copioſum; niſi id ex multitudine calidæ ſubſtantiæ pendet: quam ſi bili redundanti des, erit iam eius calor, nō intenſior modò, ſed copioſior. quare iſta ratione videtur intereſſe multum: copioſum habere calorem, & calidiſſimum eſſe. Nos ita intelligimus, Bilem ſimpliciter eſſe calidiorem: ſed Galenum primo De temperamentis locutum fuiſſe de alimentis: in libello De inæquali intemperie de excremētis; decimo De ſimplicium medicamentorum facultatibus de medicamentis. & quanquam bilis medicamentum calidiſſimum ſit, & excrementum calidiſſimum, & (vt ſemel dicam) humor calidiſſimus: tamen ratio alimenti illam in primo De temperamentis excludit. dicimus enim alimentum, quod ſolùm & per ſe poteſt alere. vt ſanguis alit carnoſa membra, chylus ventriculū, ſemē teſtes, medulla oſſa: id quod ſyncerę bili non poſſe contingere, paulò ſuperiùs monſtrauimus, & in ſequentibus ſumus iterum monſtraturi. neque verò nos incautè dicimus: quod autoris inſtitutum in ſingulis operibus declarat. nam de inæquali intemperie, de humoribus facientibus tumores præter naturam, & omne genus tumoris, ſermo erat. Fiunt autem ab excrementis, aut qualitate, aut quantitate. iam verò decimo De ſimplicium medicamentorum facultatibus de medicamentis agi nemo dubitet. in libro De temperamentis inſtituebat artem cognoſcēdi calida membra, quæ temperamenta habent, pro ratione alimenti, quo vtuntur: atq; ita colligit: Cùm alimentorum calidiſſimum ſit ſanguis (bilis enim, niſi cum multo ſanguine permixta non nutrit) quò membrum magis nutritur ſanguine; eò eſt calidius. Igitur non eſt præter autoris mentem hic ſenſus. bilis nihilominus ſanguine eſt calidior.

De generatione bilis vitellinæ. Cap. XVII.

BILIS ex tenuiſſima parte ſanguinis generatur, aut ab immodico calore: humor tenuiſſimus, leuiſſimus, calidus & ſiccus naturâ, ſapore amarus, flauus colore: vnde differentiam accepit denominationis ab ea quæ bilis atra nuncupatur. hanc diximus paulò ſuperiùs capite nono malè ab Auicena ſpumam appellari, deceptumq; illum eſſe loco quodam tertij capitis quarti libri De vſu particularum. Sed non ſunt dicenda omnia in omnibus: partim illic, partim hîc bilis naturalis ſubſtantiam iam explicuimus. De non naturalis bilis ſpeciebus,

bus, non est tam facilis disputatio: quoniam in illarum natura & modo quo illæ generantur, barbari autores multum à Galeni doctrina deuauerunt. Sed iam faciemus, dante Deo, vt ab antiquioribus, quos semper suspicimus, veræ sententiæ depromantur. Bilis vitellinæ ortum ita docet Auicena: Phlegma namq; cui admiscetur cholera, quandoque est tenue: & generatur inde prima: quandoque est grossum, & generatur inde secunda (cholera scilicet) quæ ouorum vitellis similis existit. Hactenus Auicena. Quibus verbis apertè docet: Vitellinam bilem generari permixtione pituitæ. Quod tam longè abest à sententia Galeni, vt omnino contrariam videatur studuisse proferre opinionem. nam Galenus libello De atra bile ita scripsit, Quemadmodum autem bilis tenui mixta humiditate & colore pallidior, & consistētia aquosior redditur: ita cùm discussa ipsa admodum fuerit, crudorum ouorum vitellis similis apparet: atq; ob id vitellina appellatur. hæc Galenus. Vt videre licet legenti sexti Epidemiωn partis secundæ, cap. 38. In omnibus succis serosus quidam ac tenuis liquor inuenitur. Differunt inter se secundum humorum naturas, quorum sera sunt. Hæc appellat Plato in Timæo ichores. Potest ergo humor, aut ab alijs omnibus esse secretus: aut non ab alijs solùm, sed & à suo ichore, ac proprio sero. Itaq; duplici ratione potest humor syncerus dici: aut si mauis clarioris doctrinæ gratia, potes primū impermixtum, secundum syncerum appellare. constat intelligenti hæc quæ modò diximus, Galenum bilem vitellinam tunc temporis dixisse genetari, cùm consumpta sua tenui humiditate fit syncerior: non cùm permixta cum crassa pituita, fit crassior. Sed quibus Galeni verbis deceptus fuerit Auicena, ego palàm faciam. Non enim quòd consultò vellet à Galeno recedere, illa scripsit: sed quòd libellum De atra bile non legerat, aut omnino obliuioni tradiderat, & quem locum legerat, minùs intellexerat. Auicena visus est sequi Galen. cap. 6. secundi Prognostic. comment. 38. vbi ita scriptum reliquit: Itaq; flauam bilem intueri licet interdum crassam, ac summè flauam vomitione reiectam, & item deorsum deiectam: quam sanè nònnulli nominant vitellinam: sæpe verò liquidiorem, ac minùs flauam, quæ magis propriè ochra nominatur: permixtum habēs in se totapituitosum humorem tenuem, aut aquosum quoddā excrementū. Hæc cùm legisset Auicena, collegit, vt hæc secunda, quam ochram appellauit, fit permixta tenui pituita: ita illam, quam crassam dixerat, nempe vitellinam, fieri permixta crassa. Sed non intellexit: Primum illud membrum exemplum esse synceræ vomitionis, non permixtæ. quod apertè docent (omitto quæ in De atra bile dicuntur) vel ea, quæ paulò infrà scripta sunt in eodem commentario, quæ ita habent: Quin etiam syncerus humor redditur crassior, pituitosus quidem propter frigus, biliosus verò propter exuperātiam caloris euaporatus, & tanquam assatus. Ergo hic quoque apertè docet, Vitellinam bilem crassam fieri absumpta tenui humiditate, non permixta crassa pituita. Sed & ratione id conuincetur intelligere, modò accidentia bilis vitellinæ non neget: sed vt nomē desumit a Galeno: ita & rei cuius est nomen, definitionē accipiat. Est, vt constat, crassa & summè flaua: Ergo nō fit permixtione pituitæ. hæc enim crassam posset reddere: sed vt crassam redderet; ita colorem remitteret. igitur fit consumptione saniei: quæ consumptio crassiciei est causa, & colorē intendit. quando non tantū crassa est, sed & colore summè flaua: ita enim habetur Græcè ἄκρως ξανθήν. Sed quoniā hui' rationis, quæ in hac quæstione est, summū caput intellectus pendet ex notitia colorū: melius fuerit hoc loco, de illorum gradibus nōnihil dicere; quàm ambiguitati in nostra dictione locū relinquētes, vlteriùs progredi. Qui integrā colorū notitiā volet cōparare; legat dialogi Platonis de natura eā partē, qua de coloribus disserit: quę eadē, dante Deo, à nobis procedēte sermone latiùs enarrabitur. nunc enim de his tantū coloribus dicemus; qui omnes dictione sumpta generaliter ὠχρὰ Græcè, pallidi Latinè, Hispanè amarillos dicūtur: vt qui soli propositæ quæstioni sufficiūt. dicitur ὠχρὸν generaliter à Galen. 2. Prognost. cōment. 2. supra 30. vbi ita inquit τὸ κατὰ φύσιν οὖρον, μετρίως ἐστὶν ὠχρόν. Habet verò genus hoc colorum tres præcipuas species secundū intensionē diuersas. horū summè

intensus Græcis est ξανθόν: lumine remissus ὠχρόν: medius πυῤῥόν. Habent verò horum singuli, inferiores gradus, præpositione ὑπὸ significatas, ὕπωχρον, ὑπόπυῤῥον, ὑπόξανθον. Has dictiones Græcas, omnes ferè Latini interpretes ita vertunt, ὠχρὸν pallidum, πυῤῥὸν rufum, ξανθὸν flauum. Quare malè aut Auicena, aut eius interpres, rufum flauo & igneum rufo dicit intensiorem. flauus enim omnium horum est color maximè intensus: pallidus, maximè remissus; rufus, mediocris. Plato loco modò citato hoc ex illorum generatione monstrat, dicens: Fuluum (est hoc Græcè πυῤῥὸν) flaui, fuscique contemperatione producitur; pallorem albi flauique copula generat. Constat ex his vt fuscum flaui remittat splendorem, & vt pallidum multò magis versus album vergat: fit enim ex albo. hæc recipit à Platone Galenus, easdem appellationes perpetuò obseruās. Nam in opere De temperamētis, & primo de crisibus, capite duodecimo, & vbi vbi alibi, ita loquitur. primo De virtutibus naturalibus hæc scripsit: Quò ex flauo rubrum fiat, vnica tantùm modò eget mutatione. Igitur quādoquidem Galenus bilem vitellinam ἀκριβῶς ξανθὴν appellauit; non fit ex pituitæ permixtione: quæ versus album colorē traheret, non versus rubrum. Vnde etiam intellige, quando quidem ouorum vitelli nō vnius coloris tantùm sunt sed recentium pallidi, veterum flaui: cum veteribus, non cum recentibus conferri; quò ex analogia vitellina dicatur.

Vbi generentur bilis porracea & æruginosa, an in ventriculo. Cap. XVIII.

NEQVE verò solùm de generatione harum bilis non naturalis specierum, sed & de loco generationis quæstiones sunt. Nam quidam cōtendunt, in ventriculo porraceam & æruginosam ex similitudine cum porro & ærugine ita vocatas species generari: alii in venis etiam. Ego quid hac in re sentiendum sit, dicam breui, producens in medium Galeni sententiam: quicquid alii dicant. Hæ bilis species in ventriculo magna ex parte generantur ex cibis corruptis. ita enim inquit Galenus libello De atra bile: Ipsa ergo bilis seu pallida, seu flaua, seu vitellina visatur, generationem in vasis obtinet: in ventriculo autem alia quædam porracea gignitur. Sic enim eam à porrorum coloris similitudine denominantes vocant; sicut æruginosam quoque, quòd ærugini similis sit. Non tamen semper in ventriculo gignuntur, sed nonnunquam in venis, vt apertè docet Galenus trigesimonono commentario secundi Prognostici ita dicens: At verò gignitur in corpore quemadmodum pallida bilis per naturam habētibus: ita porracea altera præter naturam. & videtur quidem hæc sæpenumero in ventriculo gigni propter quorundam cruditatem esculentorum, aut olerum, qualia beta, cœpa, & brassica sunt. videtur etiam interdum, talibus nequaquam ingestis, ratione ægrotationis in venis gigni, ac decumbere in ventrem superiorem, aut inferiorem; calorem in corpore indicans præter naturam, atque excrementi proprietatem, talis temperamento, qualis prædictorum olerum succus est. Duodecimo capite libri decimi De simplicium medicamentorum facultate inquit, Bilem flauam, quæ in cysti fellis continetur, nonnunquam calore fieri æruginosam. Igitur plerunque hi humores in ventriculo fiunt, cæterùm non semper. Ita etiam censet Auicena, qui ita dixit: Et quæ in stomacho magis generatur, duas habet species, prassinam scilicet, & viridem, vt ærugo æris. Vbi non absolutè in ventriculo eas generari, sed magis in ventriculo generari dicit, quasi aliquando alibi generentur. Veruntamen, quanquam locum generationis rectè dixit, in explicanda illorum generatione est lapsus. nam suprà dictis verbis hæc addidit: Et mihi quidem videtur, quòd prassina (est prassina, quam porraceam diximus) ex vitellina generetur, cùm aduritur. Sed quo pacto porracea potest ex vitellina generari, cùm hæc generetur in venis, illa in ventriculo? Præterea hoc magis pugnat cum ea vitellinæ bilis generatione, quam Auicena docet, quàm cum ea quam docuerat Galenus. nam si ex vstione absumente ichores fit vitellina, non mirum est ex illa ampliùs vsta generari porraceā: sed si permixtione crassæ pituitæ fit, quid habet probabilitatis? Quare porracea & æruginosa cùm in ventriculo generantur (generantur autem ferè sem-

ſemper, quanquam neque adeò, vt arbitror, æruginoſa, quàm porracea) fiunt ex eduliis corruptis: cùm verò in venis, non dubito fieri poſſe, vt ex vitellina magis adhuc vſta fiant. tamen Auicena non docet conſequentia.

Sit ne aliqua bilis Zinaria. Cap. XIX.

AVICENA ſpeciem quandam bilis præter naturàm, quam barbaro nominè Zinariam appellat, tam eſſe à natura alienã inquit, vt ſit in venenis. Ego verò non hoc ſolùm, ſed tam eſſe præter naturam cenſeo: vt omnino talem humorem generari, natura non ferat. nam proponat nobis Auicena humoris naturã, & generationem. Ita inquit: Zinaria verò videtur mihi, quòd generetur ex praſſina, cùm tantum aduritur, donec eius humoroſitas ſiccatur, & ad albedinem redire incipit propter ſui ſiccitatem. Calor namq; in humido corpore inprimis nigredinem efficit, deinde denudat ipſam nigredine, quando eius omnino finit humiditatem: & quando ſuperfluit in eo, ipſum albificat. & hoc quidè in lignis attende: quæ priùs in carbonem vertuntur, deinde in cinerem. Bone Deus, quis his auditis nõ ridet: Humorem deſiccatione ad album mutari, vt lignum, quod abit in cineres? An non hic candor extremæ ſiccitatis eſt ſoboles? Qua ergo ratione poſſit ad extremam ſiccitatem venire, & vt ſit humor? qui quanquam ſiccus potentia eſſe poteſt, tamen actu humidus eſt. Albus verò color ſiccitate, quæ actu eſt, fit, non ea quæ eſt potentia. Sed vt verbis eiuſdem autoris loquar: quomodo in humore poteſt eſſe deſiccata tota humoroſitas? Ergo nõ arbitror fuerit humor ſine humoroſitate. niſi fortè eſt, vt pituitæ illa ſpecies, quam gypſeam barbari omnes de ſententia Auicenę appellant, atque in articulis magna ex parte colligi dicunt. quod ſi quid eſt, quale illi depingunt (fieri autem poſſe non nego) non magis humor eſt, quàm ſi calculum renum velles humorem appellare. Sed hic homo oblitus eſt eius definitionis, quam humori aſſignauerat: Eſt corpus humidum liquidum. Sed hæc non merentur ampliùs ſermonem remorari.

Melancholia naturalis quæ confluit ad ventriculum, excitet ne naturalem appetentiam, an tantùm iuuet concoctionem? Cap. XX.

GALENO autore libro quinto De vſu partium, vt veſica fellis expurgat ſanguinem, qui in hepate gignitur, à bilioſi excrementi multitudine; & quam bilem traxerat, ad inteſtina deinde remittit alicuius vtilitatis gratia: ita lien à melancholico excremento purgat: quod deinde in ipſum reiicit ventriculum, id quod nõ ſine magna commoditate fuerit à natura, ſummè alioqui artificioſa, inſtitutum. De huius excrementi in ventriculum quotidie reiecti vſu, diſputationẽ nunc exordimur: de reliquis in ſecundo ſermone dicemus. Galenus quinto De vſu partium ita ſcripſit: Ventriculum intendit, & contrahit in ſeipſum: cogitq; cibos ad vnguem complecti & retinere, quouſque fuerint percocti. Eſt igitur hic vſus, quem Galenus inuenit: concoctionem & retentionem ventriculi iuuare. Auicena alium præter hos vſum addidit, hos interim nõ negans: nempe, excitare appetentiam ventriculi. Damnatur hæc ſententia a Leonharto Fuchſio, viro in Galeno verſatiſſimo, ea potiſſimùm ratione: quòd, vt illi videtur, Galenus hunc vſum non dixerit, neq; inuenerit. quaſi verò nihil nouum iam inueniri poſſit, aut inuentis addi. Nemo ſanè Galenum pluris facit quàm nos: verùm hoc eius autoritati nihil detrahit, quòd Auicena iis quos ille retulit, veluti auctuarium, alium humoris huius vſum addiderit; cùm præcipuè, vt dicemus, Galenus ipſe inuentionis viam aperuerit. Celebratiſſimum eſt apud Galenum, & apud Ariſtotelem: Rarò naturam rem aliquam ad vnum vſum effeciſſe, quin eadem ad multos alios abutatur. quid igitur prohibet: Naturam hac humoris effuſione in ventriculum vti ad concoctionem, & retentionẽ præcipuè: & ad excitandam etiam appetentiam ea abuti? Sanè nihil. neque quicquam hîc video Galeni autoritati eſſe detractum. Controuerſiam igitur non hanc oportet eſſe; ſed, An ratione fiat, vt hoc humore naturalis excitetur appetentia, aut aliquid afferat hæc aſſertio improbabile. hoc in dubium vertendum eſt,

& vtrorumq; rationes perpendendæ. Auicena nulla adhibita ratione, ſicuti alia omnia ferè protulit. Verum nos, quibus eius ſententia placet, adhibebimus. Omnes acidi ſucci, ſtatim ac in ventriculi os incidunt, appetentiam mouent. id cognoſcimus experimento, & ex Galeno didicimus. Cùm oris ventriculi perijt appetentia: acidis fructibus vtentes, quotidie illam reparamus. ſucci quoq; acidi, cùm in ipſo ventriculo gignuntur, aut in eius os aliunde copioſiùs confluunt: nimiam alimenti appetentiam faciũt. Dixit hoc Galenus primo De cauſis ſymptomatum, hanc famis reddens rationem: Frigidi namq; & mali ſucci redundãtia, ſimilem ſuctui morſum infert: appetentiam verò irritat naturalis affectus ſimilitudine. De fame ea, quam caninam appellant (dices) eſt ſermo in illo loco. Eſt, fateor. Sed dicito mihi, ſi cùm immodicus & præter naturam cõgeſtus ſuccus melancholicus incidit in os ventriculi, facit famem præter naturam: cur nõ modicus, & qui ſecundum naturam quotidie influit, naturalem famem excitet? Cur, ſi multus ſuccus nimiam facit; paucus nõ faciet paruam, & quę pro modo naturæ eſt? Non enim dices, arbitror, alios ſuccos acidos & frigidos famem facere, vt Galenus dixit; melancholiam autem id non poſſe. Alij enim acore & frigore faciunt: & hic quoq; acidus & frigidus eſt. Quod ſi concedis, intelliges nõ tantùm fieri poſſe, vt melancholici hic humoris influxus famem excitet: ſed eſſe in illis quæ ex neceſſitate contingunt. nam neceſſariò in ventriculum incidens, acore ſimilem affectũ in ventriculo faciet ei qui in fame ſentitur. Neq; verò eſt, cur quiſquam putet, Famem, quæ quotidie à modica copia melancholiæ influente in ventriculum excitatur, non eſſe naturalem. conſequitur enim neceſſariò rem, quæ naturæ ipſius prouidentia, & inſtituto fit: nempe influxum melancholiæ. Sed quæ neceſſariò & perpetuò conſequuntur cauſas naturales, ſecundum naturam ſunt: etiam ſi alioqui incommoda eſſent, & inutilia, vt ſeniũ. præcipuè cùm hæc famis excitatio quotidiana vtilis ſit animali. quid, quòd hoc ſit ſuctu? Fateor. ſed nihil prohibet naturam vnam ad aliquam rem, vna cauſa pręcipua vti, & alia abuti. quid, quòd hoc non dixit Galenus? Fateor. ſed neq; negauit: & ductus ratione addidit Auicena. Cur ergo, ſi hæc quoq; fuiſſet naturę hac in parte intentio: meatum, melancholicum ſuccum deferentem, in med ũ ventrem, ac non potiùs in ipſum ventriculi os implantauit? Huius eſt duplex ratio. quoniam etſi diximus ad excitandam appetentiam eo ſucco naturam vti: ſed ad hoc ſolùm eo vti, non diximus, ſed ad iuuandum concoctionem, & retentionẽ præcipuè propterea, quò vtriq; vſui ſufficeret, & pręcipuo magis, in mediũ ventrem implantatus eſt. præterea, ne tota ipſa melancholia in ventriculi os incidẽs, immodicè ipſum moueret, & perpetuò homo fame canina laboraret. Commodius ergo fuit ad medium ventrem deportari: vnde non poteſt non aliquid in ipſum os aſſumi, quod modicè, & vt oportet excitet, non nimium, & quod in animalis incommodum poſſit cedere. Nam quanquam dictum eſt, hanc famem ita excitatam quotidie, naturalem eſſe: eſt, cùm poteſt præter naturã fieri, quantitate ſcilicet, ſi ex præter naturam affectu immodicè congeſta, & in ipſum ventrem copioſiùs delata, caninam excitet famem. Sed quæ magnitudine non eſt, ſpecie non eſt præter naturam. Quid, quòd melancholia, quæ à liene reijcitur in ventriculum, non reijcitur cùm ventriculus incipit eſurire: ſed cùm diſtentus iã cibis eſt, quo tempore nihil poteſt eſſe inutilius fame? Ego non video, vnde hæc coniectet Fuchſius. nam fames naturalis non fit (vt ille fortaſſe putat) antequã tertia concoctio, quæ peragitur in membris ex priori cibo, iamiam finitur. quod in quinto huius operis libro monſtraturi ſumus capite De cauſis famis: quod vellem lectorem, ad pleniorem cõtrouerſiæ huius deciſionẽ, perlegere. Interim ita refutamus Fuchſij argumentum: Retentio concoctionem pręcedit, non minùs quàm appetentia: Ergo auxilium retentionis importunè aduenit, cùm multò antè incepit concoctio. Sed tu concedis ad hæc duo conferre, concoctionẽ, & retentionem. Ergo, ſi, quo tempore dicis, influeret: non minùs ſerum eſſet auxilium ad complendos tuos vſus, quàm tertium hunc quem dixit Auicena. Addis (quod tacuiſſes honeſtius) mirum, quòd Auicena nõ dixit, pituitam acidam

eſſe ad

esse ad famem excitandam: nam hæc ex libro De plenitudine famelicos facit. Colligitur secundum naturam, ô vir doctissime, melancholiæ illa portio, & secundum naturam eijcitur quotidie in ventriculum. pituita acida præter naturã fit, & ex morbo. proinde illa famem naturalem facit, hæc præter naturam: illius oportuit dicere vsum, huius non oportuit. læsio enim hæc est, ille vsus naturalis. quid? nunquid omnes melancholici famelici sunt? at Galenus libro De plenitudine ita scripsit: Ex atra verò bile insuaues fiunt, & tetrici, & horribiles, & sitis expertes, ac saliua referti: cibum auersantes, nõ omnes, sed quidam illorum. manifestè autem sunt famelici, quibus atra bilis aciditatem superantem obtinet. id fieri solet, cùm ea malignior redditur. Posses hîc addere, specierum omniũ melancholiæ minimè acidam esse naturalem, qualis est ea, quę à liene venit in ventriculum. Tamen dicimus, Nõ omnem melancholicum succum famelicos homines facere: sed eum tantùm, qui multæ aciditatis est particeps, & malignior, nisi in ipsum ventrem incumbat. nam si in illum incumbit: famem facit etiã ea quæ minimè est acida, de qua dictũ est tertio De locis patientibus, capite quinto: Sed ea, quam crassæ fæci similem esse dixi, in terram effusa, non inducit feruorem, nisi fortè ardente febri ipsam præuri contingat; minimè etiã acida qualitate participat. Tamẽ explicari debet hic locus verbis his, quæ in libro De atra bile cap. tertio scripta sunt. neq; enim acerbitate, neq; acore manifestè hęc participant. Vt significent huius melancholiæ acorem non esse manifestum, vt eum qui est in atra bile. nõ enim profectò omnino est naturalis melancholia, sine acore. nam de hac ipsa dictum à Galeno est loco citato, ex quinto De vsu partiũ, Acerba cùm sit, & acida. Vides, arbitror, vt nõ ex imaginatione sola procedat Auicenæ placitum, sed ex ratione etiã, & experimẽtis. Sed vis dicam quod sentio, Reprehenditur à nobis sæpe Auicena, quia falsa docet: sed non rarò reprehenditur, quia illi non est apud nos gratia. Sed de hac quæstione hæc sint satis.

De atræ bilis speciebus. *Cap. XXI.*

MELANCHOLIÆ naturalis species vnica est, scilicet sanguinis fæx. subsidet enim in sanguine crassior pars, vt in vino subsidẽt fæces. Est hic humor substantia crassus, temperamento cum siccitate frigidus, niger colore, sapore acidus. hæc melancholia, solùm subsidentibus crassis sanguinis partibus fit in his, qui tales sunt temperamento naturali, aut longo timore, aut mœstitia tales facti sunt, aut alioqui alimento terreo, multo antè tempore sunt vsi. quanquam & citra hæc naturaliter portio aliqua ex quotidiano cibo huius succi prouenit. Melancholia est altera, quæ præter naturam, fit ex vstione (quemadmodum Galenus inquit in eo libello qui de hoc humore tantùm scriptus est: cui propterea est titulus De atra bile) bilis flauæ, aut melancholiæ naturalis. Vnde duæ tantummodo fiunt melancholiæ præter naturam, quam propriè atram bilem appellant medici, species. Auicena & eius asseclæ duas alias huius bilis species addiderũt, ex omnibus humoribus, vstionem perpessis, aliquam melancholiam prouenire, putantes. quare aliam ex sanguine genitam, aliam etiam ex pituita dicunt. Celebratissimum est apud Galenum, cùm sanguis vritur, eius tenue transire in bilem, & crassum in melancholiam. quare minùs est improbabile, quod de generatione melancholiæ ex sanguine per vstionem dicunt. Cæterùm Galenus duas tantùm species dixit: quoniã cùm ex sanguine bilis atra generatur, meritò quis dixerit, melancholiam naturalem priùs fieri, ex hac deinde atram bilem. nã cum tenuia inflammatu sint facilia, crassa difficilia: non mirum, si flaua bilis ex tenui parte fit genita, & crassiorem vstio non prehenderit. quòd si quando non ita fiat, sed vstio vtrasq; partes simul inuadat: ne tum quidem generatur bilis atra, saltem de genere illius, quæ terram fermentat, muscas abigit, &, vt Galenus censet, nũquam non lethaliter excernitur. nam multò mitior est: vt quæ ex mitiori materia, quàm illæ aliæ, generetur. quare hanc nõ tam vult Galenus atram bilem appellari, quàm in atræ bilis confinio positam. ita enim inquit secundo libro De differentia febrium capite nono: si supra modum assetur, mutatur quidẽ omni-

no, quantum sanè subtilius simul ac pingue est, in flauam; quantum autem crassius, in atram bilem, vt in his tumoribus, qui carbunculi appellantur. nam in his ex sanguine supra modum efferuescente, ad melancholicum succum fit mutatio. ita autem hoc loco intelligi volo melancholicum succum, vt qui nondum exquisitè in atræ bilis naturam transierit, sed in quodam sit confinio constitutus. Carbunculus (vt licet videre in libello De tumoribus præter naturam) est ex feruente sanguine, cùm in ipso feruore sanguis melancholicus fit. quare minùs est malignus cancro: qui ex melancholia, cùm assatur, aut ex atra exquisitè bili fit. Galenus ergo ab illius atræ bilis, quæ exquisitè talis dicitur, ratione excludit eam, quæ ex assato sanguine fit: vt qui eam tantummodo bilem atram appellaret, cui accidentia libello De atra bile descripta conuenirent. qualia nos quoque paulò antè incepimus enarrare. Nobis verò, quibus latiùs vti nomine est in animo, non est negandum: Speciem quandam bilis præter naturam ex sanguine vsto generari, cæterùm illam esse reliquis mitiorem. Quare tres iam species bilis atræ, etiam iuxta Galeni mentem sunt: quatum mitissima est, quæ ex sanguine; perniciosissima, quæ ex flaua bile; mediæ naturæ, quæ ex melancholia. Ita enim Galenus docet, in eodem, bis iam citato libello, dicens: Atq; exitialis adeò generatio eius esse videtur, vt quæ atro humore superassato contingat: multò verò hac profectò perniciosior censenda est, ea bilis atra, quæ à flaua superassata gignitur: quanto nimirum, & humor humore efficacior est. Sexto etiam Aphorismorum commentario quinquagesimo tertio, Ex flaua (inquit) bile omnino molestissima est. Errauit ergo Auerroes, qui prima Canticorum commentario septuagesimo, atram bilem ex melancholiæ naturalis vstione omnium perniciosissimam esse voluit. Damnandi etiam Auicena, & barbari omnes: quòd atram bilem aliquando ex pituitæ vstione fieri posse putarunt. hoc enim à ratione est omnium alienissimum. Cæterùm quoniam Manardus, vir multæ eruditionis, libro nono epistola secunda, aduersus hanc opinionem efficacissimè est argumentatus, minùs nobis hac in parte est elaborandum. Sed ne hîc quicquam ad quæstionis dissolutionem desideretur, breuissimè quod propositum est, monstrare nitar. Celebratissimum est à Galeno, Ea quæ extremè distant, non posse in sese inuicem transire, nisi per medias commutationes. at verò pituita à melancholia per vstionem genita extremè distat. tamen vt in reliquis qualitatibus maximè hoc est obseruatum: ita in coloribus est perpetuũ, de quibus Galenus primo De facultatibus naturalibus capite decimo: Siquidẽ, vt rubrũ flauum fiat, aut flauum rubrũ, vnica simplici commutatione est opus: vt verò album nigrum, vel nigrum album, omnibus quæ in medio sunt. Igitur pituita, quæ alba est, non potest fieri atra bilis, quæ est nigra: nisi sanguis fiat priùs, deinde bilis, aut melancholia, deinde atta bilis. Neque verò hoc quicquam est euidentius. nam, quemadmodum licet videre apud Platonem dialogo De natura, & etiam à nobis partim paulò superiùs dictum est, partim dicetur modò, Colores extremi, albus & niger sunt: nam & extremas inferunt passiones sensui, congregationem scilicet, & disgregationem: reliqui horum mixtione constantur, ad hoc, aut ad illud extremum accedentes pro ratione maioris, vel minoris portionis huius, aut illius, quam accipiunt. qui hoc ordine sunt, Albus, pallidus, rufus, flauus, ruber, viridis aut liuidus, niger. Ita enim ex seipsis inuicem fiunt. Ex flauo, aut rubro, quando refrigeratione ad nigredinem delabuntur, liuidus: quando vstione, viridis. Verùm hæc fortasse procedente sermone dicemus. Cùm igitur hæc ita habeant, & ex pallida, aut rufa bile vsta non possit bilis atra fieri, nisi alios colores medios priùs induat, flauum scilicet syncerum, & viridem: qua ratione succus albus proximè ex albo fiat niger? Præterea neque Auicena ipse dixerit, calorem cuncta denigrare: sed quædam denigrare, quædam dealbare dicit pro aptitudine ipsius materiæ. Tandem vt denigretur, nihil est ineptius pituita. quanquam enim humida dicit à calore nigra fieri: non tamen omnia humida, intelligendum est: sed ex quibus fumosa fuligo prodit copiosè. quod in pituita non contingit. Verùm lon-

rùm longus iam admodum hic ſermo eſt. Nam nihil eſt apertius, quàm pituitam non eſſe ſubſtantiam vſtioni aptam. quippe & ſi in ignem conijciatur, non vritur, ſed abſumitur, in halitus diſſoluta. nimirum aqueæ non ſunt apta vſtioni. negat ſiquidem Ariſtoteles 4. Meteororum cap. 9. καυστά, quaſi dicas cremabilia eſſe, quæ ſunt multa humiditate redundantia: ſed ea tantùm dicit eſſe vſtioni apta, quæ meatus habent ignis capaces, & in eis humorem igni inferiorẽ. Quòd ſi quid craſſiuſculum, & deſiccatum ex pituitæ conſumptione relinquitur, neq; illud nigredinem patitur: ſed craſſum, & album, gypſo ſimile manet. vnde ab illis gypſea pituita appellata eſt. His addit Manardus loco citato: Fieri non poſſe, vt tot bilis atræ ſpecies ſint, & vt decem tantùm ſint ſpecies omnium humorum, dempto ſanguine: id quod Galenus docet in fine ſecundi libri De facultatibus naturalibus, commendans Praxagoram, qui illos in hunc numerum redegit primus. nimirum pituitæ ſunt quatuor præcipuæ ſpecies, quas ſcripſit ſecundo De differentia febrium capite ſexto, dulcis, acida, ſalſa, & vitrea (quanquam quarto De ratione victus acut. commentario decimotertio: tria tantùm genera eſſe dixit pituitæ, comprehendens, vt opinor, vitreã ſub acida) Bilis quatuor, quas bilem naturalem, vitellinã, porraceam, & æruginoſam dixit Galenus. melancholię duæ, melancholicus ſanguis, & atra bilis, vt habetur quarto Aphoriſmorũ in cõmentarijs vigeſimo primo, & ſecundo. Sed de hac quæſtione hæc ſunto ſatis.

De ſecundis humiditatibus, quas inuenit Auicena. Cap. XXII.

AVICENA, Fen prima primi capite De humoribus, præter quatuor humores, de quibus hactenus locuti ſumus, aliorum quatuor meminit: quos humiditates ſecũdas, quò hac ratione à primis illas diſtinguat, appellat. Multi hoc inuentum damnauerunt: alij vt barbarum, & ineptũ: alij, vt omnino falſum. nulli tamen illorum, quam rem vitio dent, apertè loquuntur: neq; quid in inuento commendandum, quidve damnandum, declarant. proinde vtile duximus, de his aliquantiſper differere, antequam huic primo libro finem imponamus. Non poteſt noſtra diſputatio aliunde commodiùs exordiri, quàm ab ipſarum humiditatum notionibus: neq; hæ ab alio, quàm à ſuo autore, petendæ ſunt. Prima humiditas nomine caret, & oratione dicitur: Eſt humor in extremitatibus exiliũ venarum. Secunda humiditas dicitur ros, & ſic definitur: ros eſt humor per omnia tranſiens membra, qui in nutrimentum conuerti eſt aptus, & ex ſimilitudine nomen accepit. De tertia, quæ cambiũ appellatur, ita dicit: Cambium eſt, quod parum antè congelatum eſt, & nondum integrè ad ſimilitudinem completæ ſubſtantiæ tranſmutatum. Quarta dicitur gluten: Et gluten (inquit) eſt humor, per quem partium continuitas exiſtit. Hoc nõ videtur inueniſſe Auicena. principium enim inuentionis à Galeno accepit ſeptimo Methodi, capite ſexto, cuius hoc eſt principium: Eſt autem prorſus cõſummata ſiccitas, vbi ſolida ſimplicium partiũ ſubſtantia reddita eſt ſiccior. nam eſt & altera ſiccitas, vtiq; cùm ea, quorum ſubſtantia ex humore concreto conſtat, ſicut caro & adeps, ſunt liquata: etiam tertia ante has, cùm proprius humor, vnde partes nutriũtur, omnino eſt abſumptus: continetur is in omnibus animalis partibus, roris more per eas ſparſus. alia ſiccitas eſt, quæ in proprijs cuiuſq; particulæ, exilibus venis, & arterijs conſiſtit. prouenit hæc ex ſanguinis penuria. Hactenus Galenus. quibus verbis quatuor diſtinxit ſiccitates, aut ſiccitatis ſpecies. quare, cùm ſiccitas humori contraria ſit, & vnum vni perpetuò contrarium, pluribus plura: totidẽ ex aduerſo neceſſe eſt humoris ſpecies reſpõdere. qua ratione dixerit aliquis Auicenæ ſtudioſus, inuentum rectè proceſſiſſe. ac argumentabitur ſecundò, Ex harum humiditatũ abundantia, aut penuria, morbos aliquot diſtingui, non minùs, quàm per redundantiã ſanguinis, pituitæ, aut melancholiæ: diſtingui enim maraſmũ ab hectica febre. quare non minùs (dicet) eſt ex vſu medici, horum, quàm primorum humorum meminiſſe. Adde Galenum ipſum, videri horum humorum inuentorem primum. nam prima humiditas eodẽ modo finitur à Galeno, atq; ab Auicena. nam Auicena, Eſt (inquit) humor in extremitatibus exiliũ ve-

narum. Galenus: Alia est siccitas, quæ in exilibus venis, arterijsq; consistit. addit (quominus ignoretur in consumptione primæ humiditatis Auicenæ consistere) prouenit hæc ex sanguinis penuria. Iam verò roris nomen Galenus primus in hac significatione vsurpauit: Esse in solidis partibus ficciorum elementorum vnionem per humida conseruatam, neq; Galenus (arbitror) negauerit. Superest alia, quam cambium dicit interpres Auicenæ. hanc Galenus ita finit, Est, quorum substantia in humore concreto constat, vt pinguedo, & adeps. Auicena: Quod parum antè congelatum est. Igitur hac etiam in parte idem sentiunt, & solius nominis inuentor est Auicena, nequaquam notionis: quam apud Galenum priorem inuenit. Quid ergo damnatur, qui hac in parte ne vno verbo videtur à Galeno discrepasse? Certè non est damnandus, quòd de quatuor siccitatis gradibus, quatuor humiditates methodo deduxerit, numero inquam contrario: sed quòd illarum inter liquorum differentias meminerit, perinde ac si liquores essent: quæ tamen tam longè absunt à liquorum natura, quàm membrorum: aut si quæ illarum humores sunt, à primis non differunt substantia. nã quid quæso est ea humiditas, quę in exilibus venis est, aliud, quàm sanguis, ab alio, loco diuersus? forte & tenuitate: vt qui per arctas vias diductus sit: nisi forte locorum diuersitas facit humoris differentiã. qua ratione & sanguis in corde ab eo qui in iecore, & is ab eo qui in liene, differat specie, vt infinitæ penè humorum species fiant. Commenti sunt nonnulli barbarorum: hanc humiditatem, etsi sit humor, qui in exilibus venis, arterijsq; continetur, eum tamen à sanguine integro iam esse diuersum. Galenus tamen de prima siccitate dixit, Fit hæc sanguinis penuriã. Ergo contraria humiditas, sanguis est. cambium (si modò Auicena sensum verborum Galeni non corrupit) caro est, & adeps, quę membra quidem sunt, sola mollitie à solidis differentia. Quid gluten? nónne est is humor, qui in membris seruat partium continuitatem? at verò idem Auicena dixerat cap. De elementis, Elementa humida retinere sicca in continuitate. si ergo elementa proprias formas retinẽt in compositis, vt idem autor opinatur; illud nihil aliud est, quàm elementa humida. quorsum ergo prima elementa ad tractationem de secundis (humoribus inquam) transfert? Si verò non retinent proprias formas, vt in prima huius libri quæstione probauimus: illud certè, humidæ partes substantiæ ipsorum membrorum sunt. Ergo quo pacto nõ est ineptissimum, hæc in capite de humoribus collocare? Cùm aliud à vero sanguine non differat: aliud membrum sit: aliud elementũ, aut substantiæ membri pars. Superest quem nobis obtrudant Auicenæ studiosi, solus humor vocatus ros. hic enim, humor verè est, & à quatuor primis videtur diuersus. nam humor quidã est albus per membra omnia dispersus, veluti ros, quo membra nutriuntur. Sed ille nec sanguis est, nec pituita, nec bilis, nec melancholia. ergo non sunt solùm primi humores. Respondetur, Pręter quatuor humores, esse alios in corpore, qui ex his fiunt ad nutriendum membra. Non enim omnia ex primis quatuor humoribus nutriuntur vnica commutatione, sed ex sanguine fit medulla, ad ossiũ nutritionem: semen, ad nutritionẽ testiculorum, & vasorũ seminariorum: ita ros quidã, ad nutriendũ carnem: vt lac, ad mammas. Tamẽ quatuor tantùm esse dicũtur humores: quia in communi corporis officina tantùm illi fiunt, & ab illis omnia membra, vnica aut pluribus mutationibus nutriuntur. reliqui fiunt ex his in via ad nutritionẽ. quare rores quidã fiunt, qui iam in medio naturæ consistunt sanguinis, & membrorũ. tamen tres reliquæ humiditates, humores non sunt: aut si quæ illarum est, à sanguine nõ differt. Verùm hac in parte nõ omnino damnandus est Auicena: sed eius inuentũ ampliùs & meliùs explicandum. nam si inuentionis ratio expectetur, quam proposuimus: nõ debent dici humores, neq; primi, neq; secũdi (nõ enim sunt, vt ostendimus) sed humiditates, aut vt clariùs loquar (est enim apud Auicenæ interpretem idem humiditas, & humor. mihi verò hoc loco ambobus nominibus vti liceat, vt humor significet succũ, & humiditas humidã temperiẽ. nam facit modò ad distinctiorem doctrinã) humiditatis gradus. Eo enim quòd siccitatis gradus quatuor sunt, ex contrariorum lege colligebamus. Sed siccitati

non est

non est contrarius humor, sed humiditas. humor enim substantiam significat: humiditas & siccitas qualitates sunt. itaq; quot siccitatis sunt gradus, totidem oportet vt humiditatis sint. quò magis enim illa crescit, eò magis minuitur hæc. ita vt vbi vnica est siccitas, tres sint humiditates: vbi duæ, totidem: vbi tres siccitates, humiditas vna relicta sit: vbi quatuor, nulla præterea. Hi humiditatis gradus distinguũtur, absumptione aut conseruatione quatuor illarum substantiarum: quas placuit Auicenæ dicere humiditates, cùm ne humores quidem sint. Sunt ergo humiditatis gradus, non humores secundi. Vnde manifestum fit, cõmodiùs de illis potuisse disputari in tractatione de temperamentis. quod si factum esset, nihil erat in hoc inuento non commendandum. Cæterùm hæc quæstio, & totus hic primus liber iam est adeptus iustum finem. Hîc iam putamus fore commodum, vt sermo, ne perpetuitate sit grauis, intercidatur.

CONTROVERSIARVM MEDICARVM AC PHILOSOPHICARVM LIBER SECVNDVS.

QVÆ scriptorum superioris seculi erat barbara consuetudo, cui studiosi omnes hactenus assueuerant: non mirum, si quis in nostris libris illud vitio det, quòd non seorsum singularum opinionũ, quæ in quauis controuersia sunt, argumenta, veluti qui aciem struunt, ordine collocamus: deinde his ex aduerso responsa obijcimus, maiores interim, minores, consequentia, & consequentias, & sequelas resonantes: concedo, nego, distinguo, dubito, transeat, per buccas millies obuersantibus: quodq; notabilia non facimus, diuersis capitibus vt distributa sint: neq; corollaria interim deducimus. Ego sanè non mirabor, si tyrones tales effundant querimonias: neq; ipsos accusauerim, etiam si sermonibus his non tam veritatem ipsam per se, & firmissimam in vnaquaq; re rationem, quàm sophisticas disputationes, & tricarũ multitudinem, congestarum barbarè, sectari se, manifestè prodant. Nam quid faciat miseri? quibus non tam expedit vera dicere, quàm barbarè respondere, vt à sapientissimis amicè recipiantur? Nam, si quis examen subiens, in distinguẽdo verum à falso paulò expeditior est, neq; bis singulos syllogismos repetit; neq; ridiculis quibusdam præludijs exorsus, aut beneuolentiam doctoris ineptè captat; aut ex consuetudine, non ex iudicio, nescio quos putidos sermones submurmurat: hic inuidiosus cunctis fit, superbus, superciliosusq; dicitur. Si quis verò magistros loquatur colendos, venerandos admodum, nunquam pœnitendos, medicorum facilè principes, & monarchas proclamat; & bis, terve, consequentias repetit, quiq; surgendo, & residendo, sedem iam contudit, ad rem autem respõdit nihil: hic ingeniosissimus iam hinc euadit, & est mirè modestus. hunc commendant sapientissimi. Huic, si vox contigit acutior, & oculi circumquaq; volubiles, & abrasa frons, disertus est, & ingeniosus: si tardo ingenio apertè est, neq; peritus, neq; disertus, sed magistros dicit, vt qui domi fuerat præmeditatus, mira huic homini est iudicandi vis: vsq; adeò, dum modò des quod volunt; potes, quod lubet accipere, aut ingenium acutum, aut maturum iudicium. Quid iam, nunquid memoria vis esse firma? duo, aut tria lõgiuscula Galeni loca, multò antè discito recitaturus: hæc, cùm res poscet, dicito rapidè: intelligantne alij, an non, nihil curans. Si occasio dederit felix, hæc eadem repetito sæpius. deinde inter respondendum sæpius Galeni nomen inaudiatur: & Paulos, Alexandros, Aetios, nonnunquam etiam Auicenas effundito. Sed caue, cures verè quenquam autorum citare. nam hæc cura fortasse inter dicendum te reddet cunctantiorē. His artibus si vtatur, videri nullus non; esse sapiens nullus potest. quanquam ne videri quidem omnibus, sed magistris, barbatis magis, quàm peritis. Nobis verò

non tam eſt propoſitum inuenire:qua ratione ſapientes apud inſipientes habeamur:quàm in vnaquaq; controuerſia veram,aut maximè probabilem opinionem:vt ita cum ſapientibus verſemur. quo vt nihil eſt iocundius:ita neque quicquam eſt moleſtius,quàm cum idiotis veſtibus talaribus indutis degere. Qui ergo medicam artem ſibi cupit comparare, à nobis illam fortaſſe diſcet:qui deceptoriam;non deſunt multi,à quibus requirat. Quoniam ergo hoc nobis eſt inſtitutum,& hic animus: non ſophiſtarum verba;ſed res à ſapientiſſimis antiquorum inuentas, obſeruamus. nam plerique hodie (abſit, vt quenquam notatum velim,ſed barbaram conſuetudinem, quæ iam incipit faceſſere, accuſo) argumentantes,importunam,& duplicem repetitionem,& reſponſum, quod in forma dicunt,iure poſcunt: quaſi in aliqua dictionis figura nerui argumentorum ſint;& tamen figurarum in dictione ſunt ignorãtiſſimi. vſq; adeò noſtro tempore,non tam ſunt ſophiſtæ, quàm hypocritæ. non enim ſophiſticis argutijs; ſed compoſito quodam inceſſu,geſtu,veſtitu ad id comparato,& artificioſo ſermone vulgi ſibi aucupantur admirationem. Neque tamen hæc diximus, qui artem diſputandi vituperemus;quam dialecticam vocant: fortaſſe enim huic arti plus operæ,quàm alij plurimi impendimus, & impendimus non infeliciter, (quare hæc liberiùs loquimur:) ſed qui rudẽ formulã argumentandi nihil minùs quàm dialecticam, quæ tyrunculis tantummodo eſt vtilis;non decere in quæſtionibus grauioribus,aliquando perſuadere velimus. id quod ſolis illis non perſuadebimus(ſatis certò ſcio) qui nihil præter formam ſciunt:& hanc ipſam non tam arte quàm longa conſuetudine conſecuti ſunt. Quantum intelligo, in ijs quæſtionibus,quas in primo libro pertractauimus,neq; quod ad materiam, neque quod ad formam ſpectet,adeò multum deſideratur:tamen ab inepta cõſuetudine ſatis abſtinuimus. quem igitur ordinem in primo totius operis libro obſeruauimus,eundem in reliquis(dante Deo)ſumus obſeruaturi. Oratio eò peruenit, vt omnes,aut præcipuas quæſtiones,quæ de elementis,temperamentis,& humoribus ſunt,abſolueremus:ſuperſunt in hoc ſecundo diſputandæ quæ tractationes de membris,virtutibus,& operationibus attingunt. quod faciemus,ſi priùs, vt vulgatiſſimam,ita & vtiliſſimam membrorum diuiſionem explicuerimus.

De appellatione partium ſimplicium,inſtrumentorum,& membrorum. *Cap. I.*

HVMANI corporis partes quædam ſunt homogeneæ; quædam heterogeneæ:hæ,quemadmodum nomen ipſum præ ſe fert, ex diuerſorũ generum partibus conſtant:illæ conſtant ex ſolis primis elementis, & ſunt vndequaque ſimiles:quæ à Græcis nonnunquam appellantur συνεχῆ μέρη, id eſt, continuæ partes (vt ego intelligo) quia ſecundum formam & materiam continuæ ſunt. Rurſus,partium,quibus corpus conſtat,quædam dicuntur, partes aut particulę ſine adiectione:quædam dicuntur inſtrumenta,organa ve,aut partes inſtrumentales;aut,vt quidam alij loquuntur,partes officiales. quæ nomina vſurpatiſſima ſunt inter medicos. quibus autem rebus dentur, opus eſt, declaremus. Nam pars definitur circumſcriptione in principio primi De vſu partium; vbi ita dicitur: Quæcunque corpora,neque vndequaque circumſcriptionem habent propriã; neque vndequaq; coniuncta ſunt alijs:hæc particulæ vocantur. Inſtrumentum verò definitur operatione primo Methodi capite ſexto, vbi ita inquit Galenus: Inſtrumentum verò appello animalis partem;quæ perfectam edere operationem poteſt:veluti oculus viſionem,& lingua loquelam. Ex dictis videtur manifeſtum,neque partem eam quæ pars abſolutè dicitur, vel membrum, vel particula;neque inſtrumentum poſſe eſſe partem homogeneam:ſed neceſſariò eſſe heterogeneam. Nam homogeneæ neq; conformationem habent, aut figuram: neq; perfectas edunt operationes. Galenus libello De differentia morborum ſimplicibus partibus dicit accidere temperiem, aut intemperiem: multiformibus,omnia quæ ad compoſitionem ſpectant. Quare ſimplices nullam habent propri-

propriam circunſcriptionem. Iam verò operationes, quanquam ratione homogenearum ſiue ſimplicium partium ſiunt, dicente Ariſtotele 2. De partibus animalium capite primo: tamen inſtrumentorum ſunt, & partium ad operationes habentium figuras accommodatas: vt viſio eſt oculi, in quo tamē eſt vnica ſimplex pars, humor cryſtallinus, viſionis cauſa: & reliquę vſum aliquem pręſtant illi, libello de Differentia morborū. Itaq; perfectæ operationes vt fiant, his omnibus eſt opus. Quare perfectæ operationes, ſimplicium partium non videntur eſſe. Igitur pars ſimplex nō poteſt eſſe inſtrumentum, membrúmve, aut pars corporis. Sed contrà eſt, quòd Galenus in eodem loco primi libri Methodi prædictis ſubdit hæc verba: Ad eundē modum, & venæ, & arteriæ, & neruus, tum inſtrumēta, tum partes animalis ſunt. Sed hæ partes ſimplices ſunt. Libello De differentia morborum capite tertio, exempla ſimplicium partium ſunt arteria, vena, neruus, cartilago, & ligamentum. Ariſtoteles etiā ſecundo De partibus animaliū capite ſecundò inquit: Siccæ & ſolidæ inter homogeneas partes ſunt, os, ſpina, neruus, vena. Itaq; venæ, & arteriæ ſunt ſimplices partes: quas tamē inſtrumenta eſſe, & partes dixit Galenus. Et ſi nullus dicat, ratio confirmat: habent enim circumſcriptionem propriam, nempe, figuram rotundam, & oblongam, & operationem perfectam, pulſationem ſcilicet, & ſanguinis delationē. Hæc itaq; eſt in horum nominum vſurpatione controuerſia, quæ vt diſſoluatur, illud opus eſt animo concipere: partem aliquam, homogeneam dici, aut quoniam reuera ſimplex ſit, aut quoniam ſenſui talis appareat. Atteria, & vena, & neruus ſenſui ſimplicia videntur: & proinde talia dicuntur, tum ab Ariſtotele, tum etiam à Galeno in libello De differentia morborum, vbi ad ſenſum referebat, quas partes ſimplices, aut compoſitas appellauit, vt ipſemet declarauit eo loco his verbis capitis quarti: Hoc verò in loco non adeò ad exactum eſt conſideratio redigenda, Id vnum tantùm animaduertere oportet, ſimpléxne ad ſenſum, an compoſita ſit animalis particula: tamen reuera ſimplices non ſunt, neq; alia quępiam particula ſenſui ſubiecta, vt dicitur decimo Methodi capite vltimo: Siquidem in ſingulis ſimplicium, ac primarum, quas vocant, partium; alia portio ſubſtantię illarum eſt, veluti fibroſa, alia membranoſa, alia carnoſa: ſicut, exempli cauſa, cùm vena vnam tunicam habeat, & eam tenuem, licet fibras tamen in ea inuenire multas. Hoc clariùs adhuc dixit libello De inæquali intemperie, vbi negauit, venam & arteriam ſimplices eſſe partes his verbis: Digitorum rurſus ſunt oſſa, & cartilagines, & ligamēta, & nerui, & arteriæ, venæ, membranæq; & cato, & tendones, cutis, vngues, & adeps. hæc autem diuidere in aliam ſpeciem non eſt: ſed ſunt vndequaq; ſimiles, ac primæ: exceptis tamen arterijs & venis. hæ namq; ex fibris, & membranis ſunt conditę, veluti in tractāda diſſectionis ratione eſt traditū. Quare videtur hîc rurſus contradictio eſſe in Galeni verbis, cùm alibi venas & arterias ſimplices partes, alibi multiformes dixerit. Sed neq; hîc, neq; illic eſt. nam neq; inſtrumentum, neq; membrum poteſt eſſe reuera ſimplex pars: tamē ſenſu poteſt eſſe ſimplex. Et vena, & atteria ſenſu ſunt ſimplices, natura compoſitæ, ac heterogeneæ partes. Sed contrà eſt, quod Galenus in eodem libello De differētia morborum inquit; Inſtrumenta eſſe diſſimiles partes, & tales ad ſenſum dici. Tamen neq; hoc eſt dictis aduerſum. nam illic monet, duplicia eſſe inſtrumenta, quædam prima, qualia ſunt, vena & arteria: hæc ſunt exactè multiformia, ſimplicia ad ſenſum: alia ſecunda, qualia ſunt, manus, & caput, quæ multiformia ſunt etiam ad ſenſum. Itaque partes exactè ſimplices, neque partes abſolutè, neque membra, neque inſtrumenta, neque partes inſtrumentales, neque officiales (omnia enim hæc nomina video circumferri) dici poſſunt: tamen quæ ſimplices à medicis dicuntur, quia tales ad ſenſum ſunt, eſſe poſſunt inſtrumenta prima. Inſtrumenta ſecunda, ad ſenſum etiam ſunt heterogenea. quare de hac quæſtione, quæ ferè eſt de nominibus, hæc ſufficiant.

Procedant ne operationes à partibus ſimplicibus, aut à compoſitis. Cap. II.

QVANQVAM hæc quæſtio, cum tractatione de virtutibus admodum coniuncta eſt, vt & pleræque aliæ de membris, & procedente ſermone loco opportuno non careret: tamen, quoniam ad præcedentis intellectum eſt apprimè neceſſaria: & alioqui non minùs ad membra, quàm ad virtutes ſpectat: de membrorum operationibus hîc diſſeremus, Sint ne ſimplicium in illis partium. nam neq; hoc antiqui autores admodum diſtinctè nos docuerunt. diximus obiter in proxima quæſtione: Operationes ab inſtrumentis fieri, ratione ſimplicium particularum, quibus componuntur. id quod Galenus docet libro primo De morborum differentia, dicens, In vnoquoq; inſtrumento vnam aliquam ſimplicem eſſe partem, operationis cauſam; reliquas illi ſubminiſtrare: & illam particulam quæ cauſa eſt; dici proprium inſtrumẽtum. Gratia exempli, In oculo eſt humor cryſtallinus inſtrumentũ proprium viſionis: humores reliqui, & tunicæ omnes, viſioni, quò cómodiùs fiat, ſubſeruiunt. itaq; operationes perfectæ, vt incedere, videre, audire, & conſimiles, ab inſtrumentis fiunt: vt viſio oculo, ingreſſus cruribus, auribus auditus. ſunt enim in his membris ad has operationes omnia optimè comparata. ſed inſtrumenta ratione ſimplicium operantur. non enim in figura, numero, magnitudine, aut ſitu ſunt efficientes virtutes: ſed in temperamentis. in hanc ſententiam libr. 3. De locis patientibus, cap. 4. ita eſt ſcriptum: Iam enim explicuimus (erat ſermo de intemperie) eam ſimplicium partium, quę primo operantur, communem eſſe affectionem. Cæterùm non oportuit inſtrumentum homogeneum eſſe; quia omnes perfectæ operationes indigent diſſimilibus partibus inſtrumentorum. vt motus ſecundum locum, alijs indiget in cruribus, durioribus partibus, & firmioribus; alijs mollioribus, & mobilioribus. Dicuntur hoc in loco perfectæ operationes illæ, quæ animantis operationes appellantur. dicimus enim hominem incedere, & comedere, & audire: trahere autem, aut retinere, aut coquere de ſingulis partibus dicimus. Actiones perfectas vocat Galenus ſecundas, reliquas primas. quibus appellationibus vſus eſt libello De ſanguinis miſſione capite quarto dicens: Cùm ergo primas actiones à ſimplicibus corporibus perfici, oſtenſum ſit; ab inſtrumentis verò, ſecundas. Ariſtoteles non videtur huic ſententiæ omnino fauere: qui lib. 2. De partibus animalium cap. 1. Senſus per membra ſimplicia participari, motus verò quos ille operationes vocat (ſenſus enim paſſiones dicit) per multiformia. neque verò id ſine argumentis docet. ſed, Senſus quiuis (inquit) certi cuiuſdam generis eſt, & à philoſophis quiuis ſenſus vni elementorum tribuitur, igni ſcilicet, aeri, terrę, aut aquæ. proinde ratione alicuius ſimplicis particulæ fit: operationes non item. Itaque Ariſtoteles docere videtur, quanquam ſenſus ratione ſimplicium partium ſint in inſtrumentis: tamen operationes minimè. atque multi Ariſtotelici ita ſentiunt. Verùm ego nõ video, quod ſit diſcrimen inter ſenſus, & motus. quare cenſeo omnes operationes ab inſtrumentis fieri, ſiue ad ſenſum, ſiue ad motum ſpectent, & ab opinione Ariſtotelis apertè recedo. non enim mihi placet quorundam interpretatio dicentium, Ariſtotelem aſſeruiſſe, operationes eſſe multiformium: ſed non negaſſe, primam cauſam eſſe in ſimplicibus. nam ſi ita intellexiſſet: quod erat conſtituendum diſcrimen inter ſenſus & motus? an non etiam viſio, quæ ſenſus eſt, ab oculo dicitur facta: eius tamen cauſam primam humorem eſſe cryſtallinum? Sed quæ quæſo tam fortia argumenta nos cogunt à tanto autore recedere? hæc quæ firmiſſima ſunt: Omnes operationes fiunt à virtutibus: virtutes conſiſtunt in temperamentis: temperamenta tribuuntur primò partibus ſimplicibus: ergo & virtutes, & operationes. Præterea: Omnis actio, quæcunque ea ſit, aut cuiuſcunque ſit membri, minuitur, vitiatur, aut tollitur ab intemperie. nempe omnis immodica intemperies, vt dicitur in commentario vigeſimo ſecundæ particulæ Aph. deiicit actum propriæ virtutis. Sola refrigeratio poteſt reddere crura immobilia: & tamen intemperies nuda nil quicquam detrahit de figura, numero, aut magnitudine, aut re alia ad compoſitionem ſpectante: ergo operationes non compoſitione, ſed temperamento exercentur, vt

prima

prima cauſa. Figura autem commoda,& reliqua neceſſariò requiruntur. Conſtat tamen; vt temperies in partibus ſimplicibus ſint. quare omnes operationes ab inſtrumentis fiunt ratione ſimplicium partium. ſimplices enim ſunt propter compoſitas. dictum enim eſt à Galeno libello De differentia morborum, quando inflammatio aliqua eſt in inſtrumento, quod nullam habet propriam actionem: inflammationem nõ eſſe morbũ; ſed obſtructionis, quæ morbus eſt, cauſam. In habentibus verò actionem propriam, duplicem morbum eſſe, inflãmationem,& obſtructionem. quo loco videtur docere, Eſſe partē aliquam omnino ſine actione, quod aduerſum rationi eſt: cùm neceſſe ſit, omnia habere ſaltem naturalis facultatis actiones. Cæterùm locus eſt ita intelligendus, ſermonē illic eſſe de actionibus inſtrumentorum. nam quanquam dictum eſt, Actiones omnes inſtrumentorum eſſe: tamen id de actionibus ad totius vſum relatis intelligendum venit. cuiuſmodi ſunt, ſanguinis generatio, aut chyli,& viſio,& inceſſus,& diſtributio per venas. nam ſeipſam nutrire, cuiuſcunq; partis eſt per ſe, non vt inſtrumenti; ſed ſimplicis. nam generando chylum operatur totus ventriculus; potiſſimùm autem ratione ſuæ propriç carnis. tamen cùm iam ſeipſum chylo nutrit; non ampliùs eſt ventriculi actio, ſed ſingularum in eo partium. Igitur actiones omnes, quæ in totius vſum referuntur; inſtrumentorum ſunt. quarum nonnullæ propriæ dicuntur alicuius inſtrumenti, vt quæ à nullo alio fiunt, vt inſtrumento; vt viſio eſt oculi; ſed quæ communis cuiuſdam vtilitatis fiunt à pluribus inſtrumentis; vt delatio ſanguinis,& ſpirituum à venis, arterijs,& neruis, communes actiones dicuntur, non propriæ.& hæ etiam ſunt inſtrumentorum: quæ inſtrumenta appellantur alijs in locis nullam habentia actionem, ſed habentia vſum aliquem. Sed de breui hac quæſtione hactenus.

De ſingulorum membrorum nutrimento proprio. *Cap. III.*

GALENVS tertio De facultatibus naturalibus capite ſexto ſignificat, Membrum quodcunque nutriri eo ſucco, cuius trahendi eſt illi naturalis potentia. Nihil enim (inquit) trahit propter ipſum trahere: ſed, vt eo euius trahendo fit compos fruatur (paucis interpoſitis.) Porrò ſi retinet & fruitur, gratia eius, quod ita contingit, id facit. contingit autem, vt quod qualitate conueniens, familiareque eſt; ſibi faciat ſimile. Sæpe toto illo opere Galenus vtitur hac ratione: Membra non operantur ſine fine: nam neque aliud aliquod naturale agens. aut ergo propter ſeipſa, quò ſcilicet ipſa nutriantur; aut propter corpus, vniuerſave alia membra. Si ſecundum hoc quis concedat: ratione duci membra, non natura, conuincetur concedere. nam quo pacto, ſi ventriculus conficit, quò hepati reddat alimenta præparata; hepar ſanguinem generat, quò corpori vniuerſo alimentum abundanter ſuppetat; lien,& veſica fellis,& renes trahunt, quò ſanguinem expurgent, primus à fæce, altera à bile, hi à ſero: non ratione videantur duci in operationibus? Ergo proprius eſt vnicuique membro trahendi finis; atque gratia ſui quodlibet operatur: qui eſſe nullus alius poteſt, quàm fructus quem capiunt, neque frui aliter membra poſſunt, quàm nutrita. Hæc ratio,& hæc Galeni loca pleroſque compulêre dicere, Nullum membrum poſſe trahere ſuccum, ex quo nullum poſſit recipere alimentum. Sed quoniam graue eſt dicere, atque, vt noſtra fert opinio, apertè falſum, vt mox declarabimus, Veſicam nutriri felle, aut renes ſero: barbarorum tota claſſis ineptam quandam nutritionum diuiſionem inuenêre. Duplicem enim dicunt eſſe nutritionem, aliam veram, aliam voluptuoſam. priorem nemo non intelligit; etiam ſi non ampliùs explicent. Fruuntur ſcilicet membra ſuo alimento. Sed voluptuoſam nutritionem non, arbitror, ego intelligam; quantumuis explicent. nam eſt, vt opinor, quod illi ſentiunt: Voluptuoſum eſſe fructum, ex quo non nutritio, ſed voluptas accidit membro. ſed quæ ſit hæc voluptas, non declarant. Sanè ſi voluptas eſt, ſenſus eſt dolori contrarius. talem verò ſenſum, neque nos ſentimus, neque ipſi qui proferunt. adde, etiam ſi fructus aliquis citra nutritionem eſſe

possit: ipsos tamen barbarè loqui, qui hanc quoque appellent voluptuosam nutritionem;à nutritionis ratione apertè recedentes. Sed habuerit vtcunq; diuisio.rem deinceps totam ita explicant:hepar nutriri sanguine,atq; vniuersa deinceps membra trahere sibi congruum nutrimentum, quod conficiunr vltima concoctione,quæ nutritio est:ventriculũ trahere de ore cibos,retinere, ac conficere;quò voluptatem inde capiat:vesicam etiam fellis, bilem flauam, & renes serum attrahere, & lienem melancholiam, quò delectentur: alimentum verò his aduenire aliunde. In quorũ sententia illud vitio dandum est in primis: quòd voluptatem illam,nutritionem appellauerint. nam à rerum notionibus recedere, tamen illarum nominibus vti; omnino est hominum res vtiles barbara obscuritate perfundentium. satius multò sit dicere: fructum quendam capi;neque quicquam maius explicare. Damnãdi etiam sunt,quòd ventriculum chylo nutriri verè,non admittant;neq; lienem melancholico sanguine : Commendandi tamen,quòd non omnia membra nutriri omni succo,quem trahunt,intellexerint: & neq; vesicam alteram felle,alteram sero ; aut renes ipsos, quibus expurgandi sanguinem à sero vis est insita. Nam primò, ventriculum nutriri ex chylo, docet Galenus,in principio huius quæstionis loco citato. neq; verò voluptuosè nutriri,permisit cuiquam explicare. Rem enim fecit clarissimam, ijsq; addidit, dicens: contingit autem, vt quod in qualitate conueniens,consentiensque est,in seipsum mutet, aut sibi simile faciat(hęc enim significat verbum μεταλαμβάνειν.) Itaque quod in cibis optimum est,id halitus specie,& paulatim,sibi attrahit,atque in tunicis suis reponit,ijsdemq; adiungit. Hæc Galenus. An est aliquid aliud nutriri,quàm trahere,retinere,& apponere?& alterando, simile facere? Sed & ex modo substantię,efficacissimum rei huius sumitur argumentum. Est enim ventriculus ipsi chylo similis substantia. quorsum ergo, quem habet substantiæ modo similem,dimittat,& requirat alterum, multis commutationibus ad similitudinem indigentem? Neque quicquam hîc est dubium: nisi aliqua cogat necessitas,omnia ex succo,in hepate genito,tantummodo nutriri: quam tamen nõ video. nam ventriculus,& intestina,potiùs ad hepar mittunt; quàm vt ab ipso requirant. hepar verò omnibus membris,quæ vltra se sunt,alimentũ præstat. quin & in ipsius ventriculi tunicas,venulæ aliquot inseruntur, ex quibus famis tempore alimentum recipit ventriculus. non tamen necesse est, totum ab hepate alimentum accipere; cùm ante ipsum cibos conficiat. Quòd si quispiam obijciat,ex eisdem nos nutriri, ex quibus generamur: atque, ventriculum infantis in matris vtero,non ex chylo generari,sed ex sanguine; non enim per os cibos ingerit, sed per vmbilicum sanguinem trahit: quare ex sanguine semper nutriri ventriculum oportere. Respondemus,in ipso matris sanguine esse crudiorẽ aliquam partem: quæ intestinis & ventriculo est pabulũ; chylo similem. hepar verò,cor,& pulmonem,ex meliùs confecto sanguine generari: & ita quoq; fieri nutritionem. Itaq; ventriculus chylo nutritur. Lien quoque nutritur melancholico sanguine. renes verò non sero;neque vesica:neque altera vesica nutritur felle. Hæc omnia docet Galenus quinto De vsu partiũ capite septimo, vbi ita scripsit: Ne igitur cũ vrinis per aliquod foraminũ quæ in renibus habentur, quemadmodum tenue biliosum,ita sanguis elaberetur, densum corpus eorum fuisse, præstitit:splenis verò (vt antè probauimus) contrà laxum manifestè, ac rarum: ad trahendum enim à longinquo succum crassum, aptius hoc fuit. neq; metus erat,ne quid sanguinis sequeretur. Neque enim statim, antequam conficeretur, concoqueretur, & commutaretur, erat melancholicum excrementum excreturus; vt renes lotium: sed diutissimè retenturus, alteraturus, & alimentum sibi ipsi facturus. meritò igitur ipse laxus factus est; & renes densi: quibus tertio iam ad sui ipsorum nutritionem vase non opus fuit; præter duo magna: quorum alterum oritur ab arteria, quæ spinæ incubat; alterum à vena caua. porrò vesica, non ea solùm quæ bilem, sed & quæ vrinam recipit, purum vtraque, atq; ab alijs secretum, cùm attrahant proprium excrementum: non sine ratione vasis alijs, alimentum illis suppeditaturis, indiguerunt. Hactenus Galenus. Qua dictione

omnia

omnia complexus eſt, Lienē ſcilicet melancholico ſanguine nutriri. retinere enim illum, conficere, & commutare, & propterea neq; alia habuiſſe deportandi alimenti vaſa: Renes verò, & vtramq; veſicam, quia mera excrementa trahūt, & inconfecta dimittunt, & alijs indiguerunt vaſis ad nutritionem. Rurſus capite duodecimo eiuſdem libri, dicens, cur inteſtinis, & ventriculo binæ ſunt tunicæ: veſicis autem tantùm ſingulæ, & eæ tenues, inquit: At in excrementorum inſtrumentis nulla futura eſt concoctio, eoque gracilia ea iure fuerunt. Vocat excrementorum inſtrumenta, quæ ſyncera trahunt excrementa: vt vtraque veſica. Itaque in his nulla fit excrementorum concoctio: ergo neque illis nutritio fit. Non enim nutrire poteſt, quod non coquitur. Igitur hæc omnia ex Galeni ſunt opinione: quæ etiam habent ad probationem firmiſſima argumenta. nam ſeri ſubſtantia omnis eſt tenuis, & aquea, omni carens pinguedine: ergo nullam habet partem, quæ alimentum poſſit præſtare, magis quàm aqua; quæ propter modum ſubſtantiæ ſero omnino ſimilem, non nutrit. igitur ſerum ſanguinis, ex modo ſuæ ſubſtantiæ non poteſt nutrire: quare neque renes, neque veſicam. bilis ſyncera eſt merum excrementum; ergo non poteſt præſtare alimentum. Præterea, quemadmodum in primo huius operis libro capite decimo quarto diximus, de ſententia Ariſtotelis, & Galeni: Omne alimentum eſt dulce. quam ſententiam eatenus eſſe veram diximus, quatenus nil merè amarum, & nullius dulcedinis particeps nutrire poſſit. conſtat verò ſynceram bilem ſummè amarum eſſe ſuccum: non ergo eſt ad nutriendum accommoda. Obijciat aliquis nobis, Melancholiam non minùs flaua bile eſſe excrementum: quare neque lien nutriatur ſucco, quem trahit. Huic ita reſponſum volo, Lienem non trahere melancholiam ſynceram, ſed melancholicum ſanguinem: à quo facta concoctione meram melancholiam, & ad nutriendum iam inutilem extrahit, ad ventriculumque remittit, illarum vtilitatum gratia, quas in vigeſimo capite ſuperioris libri declarauimus. Sed dices rurſus: Neque renes ſolum ſerum, ſed ſeroſum trahunt ſanguinem. fateor. ſed proinde diximus, lienem melancholiam puram à nigro & tenui ſanguine, quo nutritur (declarante id præter dicta etiam ſua ſubſtantia) concoctione ſeparare, renes verò non concoctione (neque enim ſerum perfecta concoctione coctile eſt) ſed transfuſione, & ſola partium diſtractione. illud enim denſitati membri, non temperamento dedit Galenus loco citato, qui idem primo De facultatibus naturalibus aduerſus Lycum contendit: Vrinam non eſſe excrementum nutritionis renum. quod tamen eſſet neceſſariò, ſi per concoctionem ſepararetur, quaſi inutile. nunc autem ſola transfuſione ſeparatur, & proinde exerementum renum non eſt, ſed hepatis. eſt enim excrementum, quod concoctione ſeparatur de alimento. Si quis ex veſicæ fellis colore velit argumentari, illius nutritionem eſſe ex felle eſſe (refert enim colore bilem) huic dixerim, non ex nutritione eſſe: ſed quoniam, Quo ſemel eſt imbuta recens: imò verò, quo ſemper eſt imbuta, ſeruat colorem, veſica diu. Ex contactu igitur, & aliquibus portiunculis ſucci, quæ in meatus, qui præ paruitate cerni non poſſunt, penetrant; talis color in veſicæ tunica relinquitur. Sed eſt illud difficile, quod in principio huius capitis dictum eſt, ſcilicet: qui ſit horum membrorum finis trahendo ſuccos, quibus nutriri non poſſunt. Quorſum enim veſica bilem trahit? & renes ſerum? Quò ſanguis, neque bilioſus, neque ſeroſus: ſed expurgatus ad vniuerſum corpus deferatur, commodum alimentum hac ratione membris futurus. Proſpiciunt igitur renes, & hæc veſica reliquis membris; & illorum præcauent ærumnas. quod ſi faciunt, non ampliùs natura, ſed intellectu ducuntur: ſibi enim proſpicere, vnicuique inditum eſt à natura, non animanti modò; ſed etiam rei natura conſiſtenti. Sed aliorum gratia operari, hoc intelligentis, & præcauentis eſt munus. Hæc ratio in opinione contraria pleroſque hoc tempore medicorum continet, & barbaros ſuam voluptuoſam nutritionem inuenire coegit. Cui ego ita reſpondeo: Nonnulla membra, propria operari intentione magis; nonnulla magis intentione

naturæ vniuerſalis. & huiuſmodi membra quæ intentione vniuerſalis naturæ operantur, gratia aliorum operantur, non ſui ſolummodo. Nihilominus non ratione ducuntur. trahunt enim renes ſerum, vt ſanguis expurgetur: non quòd ipſi aliorum præuideant mala: ſed quoniam artificioſa natura præuidit. intellexit nimirum ille noſtri conditor futurum, vt ſanguis præ copia bilis, & ſeri impurus, & parum vtilis ab hepate ad reliqua membra permearet: niſi priùs ab ijs excrementis expurgaretur. quod intelligens, affixit hepati veſicam fellis, & penſiles ab illo renes fecit: illisq; naturalem trahendi hæc excrementa vim dedit, qualem magneti trahendi ferrum, quo tamen non nutritur. Itaq; trahit veſica fellis neceſſitate naturæ amarum ſuccum, gratia alicuius ſimilitudinis, quæ ei cum illius ſubſtantia intercedit, quò expurgetur ſanguis. hæc tamen intentio, nō membri ſingularis naturæ, ſed vniuerſalis eſt. Neq; video cur ad talem operationem membra hæc indigeant intellectu. nam & aſſumptum rhabarbarum bilem trahit, quò ſanguis expurgetur: non tamen intellectu ducitur; quia ille finis propriè non eſt rhabarbari, ſed medici. Sed dices, Si ita contingeret, neq; veſica bilem, neq; renes ſerum aliquando expellerent. nam qua qualitate trahetent, ex neceſſitate naturæ, eadem retinerent: cùm neq; coquant, neq; tranſmutent, neq; inutile aliquid ſecernant. Reſpondetur, quanquam non concoquantur ij ſucci, lōga mora poſſe fieri acriores, & ſua copia deinde grauare. Dices vltimò: Ergo hęc membra trahunt propter ipſum trahere, quod Galenus negat, vbi de naturalis facultatibus ex profeſſo diſputat. Reſpondeo, non trahere quidem ea membra dictos nuper ſuccos, vt trahant: ſed vt dictum antea eſt, vtilitatis cuiuſdam maximæ, quæ toti animanti accedit, cauſa. Illud autem non in ipſorum membrorum, ſed in noſtri conditoris intentione eſt poſitū: vt nuperrimè diximus, Pharmacum bilem trahere expurgandi totius corporis gratia: quanquam illud eſt in medicamenti natura, & in medici conſilio. Sit ne aliquis peculiaris finis illarum particularum, quo excrementa trahunt, quæſtio eſt phyſica: medicis enim dicta ſufficiunt. Sed non dubium eſt, quin vtilitatis alicuius gratia, illa operentur. omnia enim natura conſtantia operantur propter finem: ſed hic finis non eſt nutritio, magis quàm in ea actione, qua trahitur ferrum à magnete, aut pituita ab agarico. ſed aut eſt rei ſimilis propinquitas, quam res omnes procurant: aut quodcunq; aliud philoſophis libuerit dicere. medicas enim præcipuè hoc in opere quæſtiones ſcribimus.

De pilorum & vnguium nutritione. *Cap. IIII.*

DE pilorum & vnguium nutritione controuerſia eſt non leuis. Nam videntur hæc non minus reliquis noſtri corporis membris incrementum recipere: Ex minoribus enim apertè maiora fiunt: accretioni verò ſubminiſtrat nutritio. Primo libro De facultatibus naturalibus, & ſecundo De temperamentis cōcedit Galenus: Similem ſtirpibus habere illos generationem. tamen libello Artis medicinalis capite nono, referens differentiam membrorum, inquit: Capillorum autem, atq; vnguium, neq; gubernatio vlla eſt, ſed generatio tantummodo. Quod nihil eſt aliud, quàm generari quidem hæc ex recrementis, non nutriri, neq; facultate aliqua naturali regi. Quod de capillis non reliquit Galenus ſub dubium, ſed ſecundo De temperamentis illorum ortum ſic enarrauit: Sin veluti fuliginoſus, craſſuſq;, & terreus vapor ſit: ſubinde contingit, vt in anguſtis ſpiramentis impactus, neq; facilè rurſum intrò redeat, neq; vacuari poſſit. hunc igitur alius rurſum è profundo ſubiens ferit, prorſumq; impellit, tum hunc rurſus alter, atq; illum alius: ac multos mihi eiuſmodi vapores fuliginoſos, alium ſuper alium impactos tempore complicari, coniūgiq; intellige: ac tale quodammodo effiecre corpus, quale eſt, ea quæ foris cernitur fuligo. Igitur hinc facilè intelliges, capillos ex fuliginoſo vapore à recrementis ſiccis ſublato habere ortum: augeri verò perpetuò nouæ fuliginis acceſſu ſine opera facultatis alicuius alentis. De vnguibus ſcripſit ſecundo De anatomicis adminiſtrationibus, capite vltimo in hunc

in hunc modum: Verùm in vngues hæc non diſpenſantur, eò quòd pilorum modo ſuccreſcentes, augentur. Ex his locis omnes ferè colligunt, Vngues, & capillos excrementa eſſe, augeriq; minus propriè, atq; nullo pacto viuere: eoq; interpartes corporis nullibi à Galeno, aut ab Ariſtotele recenſeri: aut ſicubi recenſentur, non eò quòd aliqua participent vita, ſed quòd alicuius gratia ſunt facta. nempe vngues ad comprehendendum res minimas, vt dicitur primo De vſu partium: capilli ad ornatum. Sunt quidam alij Ariſtotelici dicentes, capillos & vngues viuere anima alente, non tamen ſentiente. Sed mihi horum ſententia videtur multò improbabilior. nam ſi his particulis ratio vitæ deneganda eſt: omnem partem animæ puto denegari oportere. contemplare enim capillorum ſubſtantiam, & eam tam ſiccam, & exſuccam: videbis, vt nutriendæ illius nullam rationem commodam inuenire poſſis, præter congeſtionem fuliginis, vt in fornacium caminis copioſæ fuligines colliguntur. Præterea, ſi non ita nutrirentur pili, ſed alimentum in ſe aſſumerent, & commutarent: quid obſecro impedimenti eſſet, quominùs augerentur ſecundum latitudinem, & altitudinem, ac non potiùs ſecundum ſolam longitudinem? Galenus etenim hanc reddidit rationem ſecundo De temperamentis: Quantum denſatum eſt, tantum etiam per tranſitus anguſtiam ſtipatum, in anguſtam prorſus redactum eſt formam. Tu qui vim altricē das capillis, ſi quid potes, aliam rationem inueni. Nobis itaq; hæc opinio diſplicet. diſplicet etiam ea, quæ perinde habere vngues, atq; capillos ſtatuit. nam, quantum ego intelligo de ſententia Galeni, intereſt multum. Capilli enim generantur, vt diximus, ex recrementis, nullius vitæ participes: vngues verò, non minùs quàm reliquæ corporis partes, membra ſunt, alimento nutriuntur, viuunt, & ſentiunt. Docet hoc, ipſum experimentum in regenerandis vnguibus, cùm ex vulnere deciderunt. regenerantur enim, non aliter quàm reliquæ partes, cùm deficiunt: vt callus, inquam, in oſſis fractura, aut caro, in cauo vlcere, expurgata carne ſubiacente, & ſiccata mediocriter: & in pueris citiùs, vt quibus fortis eſt facultas altrix, ſubcreſcunt. Quod euidenti eſt argumento, à naturali facultate ipſos oriri, non aliter ac reliquas particulas mutatione alimenti. Quòd verò ſentiant, docet dolor vnguium, qui ſolet eſſe moleſtiſſimus. Dices ex neruis id habent, qui inſeruntur in illorum radices. Fateor. Sed oſſa vnde habent? Quin & ipſa caro, vnde habet? An non ex neruis? Galenus ſecundo De anatomicis adminiſtrationibus, ad finem, ſermonem inſtituit de vnguibus, vbi ita ſcripſit: Pari modo ſanè & vngues ligamento quodam extremo internodij termino coniungit, ſymphyſi verò carni, cutiq;, intrinſecus vniuerſim, extrinſecus toti radici adnaſci fecit. cæterùm in radicem ipſam non modò neruus, ſed etiam arteria, venaq; porrigitur: vnde ſenſum, vitam, & alimentum, ſicuti aliæ partes, accipiunt. Hæc Galenus. Quòd ſi gignerentur vngues ex recrementis, vt pili: nequaquam acciperent radicibus venam, vt neq; illi. Quòd ſi cui libeat dicere: Fiunt ex redundanti à vena alimento, nō concocto illic denuò, & ab altrice vi confecto, ſed veluti concreſcente: intelligat hic, nulla ad hāc rem fuiſſe opus arteria, cùm neq; vita. Quare cùm neruum, venam, & arteriam accipiat: vita, natura, & ſenſu potiatur neceſſe eſt. Quòd ſi quæras: Qua ergo in re conuenit vngui cum capillo? Hac vnica, quòd alimentum recipit per radices, non circumquaq; æqualiter, vt reliquæ partes. nam ſunt partes quædam, quas prēuidit natura attritum iri ex colliſione: huiuſmodi ſunt dentes & vngues. proinde his dedit venas, arterias, & neruos, non circumquaq; diſtributos, vt alueolos: ſed immiſſos à radicibus, quò in inferiori parte nutriantur, & viuant, & ſentiant, impellantq; perpetuò ad ſuperiorem, quod ſufficiat attritui perpetuo. nam quæ circumquaq; nutriuntur, cùm ſecundum omnes differentias conſequuta ſunt iuſtum incrementum, non creſcunt ampliùs: ſed quæ à radicibus nutriuntur, impulſu augentur ſemper ſecundū longum. Ex dictis fit, vt extremi vngues multum iam à radice recedentes, neq; viuant ampliùs, neq; nutriantur propriè: ſed ſolo impulſu, fiuntq; quales in carne fieri ſolent calli ſupercreſcentes. in quam ſententiam ſcriptum eſt ab Hippocrate libello De alimento, In pilos ali-

mentum, & in vngues, & in extremã ſuperficiem intrinſecus peruenit. Vocat Hippocrates extremam ſuperficiem, quam anatomici hodie vocant cutem non veram: quę intrinſecus alitur acceſſu ſubſtantiæ, ſed iam non viuit, vt extremi vngues. Igitur ſunt in modo nutritionis vngues dentibus ſimiles: quos tamẽ non eſt dubium viuere, quare neque vngues. Sed quod à Galeno libro Artis medicinalis dictum eſt: de extremis vnguibus volo intelligi. Nam partes quæ ad radices ſunt ſitæ: facultatem habent naturalem, vt oſſa. Sunt qui argumententur, hæc omnia, capillos ſcilicet, vngues & dentes, non viuere: quia vel in demortuis hominib. videntur augeri. Sed neque hoc quicquam habet veritati, quam explicuimus, aduerſum: ſed monſtrat, capillos fieri ex recrementis: creſcunt enim re vera in cadaueribus. Vngues verò, & dentes, qui nutritione fiunt, non ita: ſed exeſis ſubiacentibus partibus, redduntur prominentiores, nulla ex parte aucti. Sed de capillis & vnguibus hæc ſufficiant. De dentibus dicturi ſumus, procedente ſermone, plura. Quare modò ad aliam quæſtionem conuertor.

De ordine generationis membrorum. Cap. V.

QVÆ ſit particula, quæ primò conſiſtit, dum fœtus formatur (ſi modò ſimul non fiunt, nam hoc etiam eſt in controuerſia) ipſe nouit euidenter, qui formauit eam creator: quemadmodum Galenus dixit, vbi pauca quædam de hac quęſtione ſcripſit. Sunt tamen hac etiam de re, alioqui obſcuriſſima, diuerſæ opiniones, & probabilia argumenta. quorum nonnulla ad demonſtrationem proximè accedunt: alia non adeò euidentia ſunt, ſed quæ neque ipſa probabilitate carent. Multi conſiderant omnium membrorum corporis mutuum conſenſum, & vt omnia omnium indigeant opera, & vt vix aliquot tam ignobile inueniri poſſit, quod reliquis omnibus vtilitatis aliquid non tribuat: hepar nimirum cordi & cerebro alimentum præſtat, cor illi vitam, cerebrum exiguum quendam ſenſum, ne ſcilicet omnino planta ſit, rependit. vẽtriculus hepati præparat, accipit à cerebro acutum ſenſum. lien, veſica parua, & renes hepar expurgant, & ab illo recipiunt nutrimentum. pulmo præparat cordi aërem, cor illi alimentum mittit quàm expurgatiſſimum. & vt in ſumma dicam: omnia omnibus indigent. quare vna omnium conſpiratio: omnia ſibi conſentientia, vt mirus dixit Hippocrates. inſtrumentis etiam, quò ſeipſis mutuò fruantur, annexa ſunt. ſub venis arteriæ deferuntur, venis & arteriis nerui, fibris prætenuibus annectuntur. Hæc igitur illi mente cogitantes, omnia membra ſimul generari coniiciunt: alioqui (vt ipſi opinantur) neque conſiſtere poſſint, vtpote ſingulis, omnibus, quo conſeruentur indigentibus: & otioſa etiam ſint, quæ primò conſtiterint, vt quæ interim reliquis nil impertiantur. Eſt, dicunt, particularum noſtri corporis diſpẽſatio, ſimilis politicæ gubernationi: in qua quæuis pars propter alias eſt, & nulla ſine aliis poteſt conſiſtere. quare cùm natura nil faciat otioſum, & iners: omnia membra ſimul neceſſariò generabit. itaque hi homines cenſent, Virtutem generandi ex vtroque ſemine, ſanguine menſtruo commixto, omnia membra ſimul delineare. qui concedere poſſunt, ſi quod experimentum pro contraria ſententia adducatur ex diſſectione parturientis, nõnulla membra ante alia apparere, cerebrum ſcilicet, hepar, & cor, ante renes & inteſtina: ſed non citiùs generari incipere. Eſt certè horum ratio probabilis. Cęterùm contrarię opinioni aſſerentium, membra non ſimul oriri, ſed naturali quodam ordine alia poſt alia, omnes ferè medici adhærent: & de ordine diſceptant. primùm ergo probandum eſt, Non omnia ſimul conſiſtere: deinde ſecunda controuerſia eſt conſtituenda. Proportio quædam eſt naturalibus ab arte facta. nam & in his quæ arte fiunt, vt in ænea ſtatua, gratia exempli, eſt quædam capitis ad collum, huiuſque ad humeros, & reliquorum ad ſingula proportio: quam ſi aut auctum, aut minutum, excedit aliquod membrum, deformis continuò, monſtroſáque imago fit. ſed quæ talia fiunt arte: non omnia membra ſimul, ſed hoc recipiunt ante illud. Præterea, omnis generatio eſt via ab imperfecto ad actum perfectum. non ergo mirum, ſi in principio generationis,

hæc

hæc quoq; imperfectio sit: quòd scilicet membrum aliquod, sibi soli viuens, alijs non subseruiens, interim dum perficitur fœtus, consistat. si enim tale aliquod faceret natura membrũ, vt neq; in animali perfecto, alicuius esset vsus, & animali, alijsq; nil præstaret: meritò accusaretur inertiæ. sed quòd hoc membrum interim sibi viuens, alijs postea profuturum, in principio generet, vt qui iacit fundamenta, principium futurum fœtus, qui nondum consistit, præuidentiæ, & ordinis causa potiùs commendatur. Est igitur in animali perfecto gubernatio membrorum politicæ similis, sed in imperfecto fœtu non ita. Adde (nam eorum quæ natura fiunt, erit exemplum commodius:) plantarum partes, ex iacto in terram semine, non simul generari. primò enim prætenuis quidam cauliculus, & imbecillissimæ radices à caule maiori, ac firmiori facto: deinde ramuli, ab his postea frondes, vltimò & poma pendent. Sed quòd ad generationem attinet, nil videtur inter plantam, & hominem interesse. Naturalis enim vis, quam altricem animam dicit Aristoteles, concupiscentem Plato, ambobus est communis. Virtus vitalis, & animalis, à planta animalia distinguũt: & à brutis hominem ratio. Sed generatio naturalis potentiæ, eius scilicet, quæ & homini inest & plantæ, est opus. ergo vt in plantis accidit, ita & in hominum generatione probabile est accidere. Adde (quod firmissimum est argumentum) ex dissectione illud oculis se præstare conspiciendum, vt procedente sermone declarabo. quo minùs est iam huic primæ controuersiæ relictus locus. Sed ad secundam controuersiam opportunè iam accedimus. Cùm de ordine generationis membrorum dissentiant medici: de membro, quod primo loco generatur, præcipuè contendunt. nam reliqua omnia sine controuersia transigunt. Galenus cum Hippocrate hepar primum omnium consistere opinatur: contrà ac Peripatetici philosophi, qui cor ante alia fieri dicunt. quibus, vt in alijs plerisq;, accedit Auicena. Primæ opinionis hæ sunt rationes. Illud membrum, cuius opera primùm indiget animal, debet ex ratione primo loco generari. huiusmodi autem est hepar. Est enim virtutis naturalis prima sedes, vt cor vitalis, & cerebrum animalis. Viuit fœtus altrice vita primùm, deinde vitali, animali vltimò, cùm ad integrum complementum animal peruenit. Igitur qui ordo virtutum est, idem est generationis membrorum. quò fiet, vt omnium primum hepar generetur. Nam hoc non genito, nullum aliud potest consistere. non enim consistit, nisi nutriatur: sed neq; nutriri posse contingit, sine nutrientis virtutis prima sede. Adde & facilitatem generationis hepatis illud comprobare. nam si non alia ratione, hac saltem hepar generaretur primò, quòd ex sanguine tantùm fuso, sine magna commutatione fiat. Si quis enim sanguinem in aquam fundat, ex coagulato sanguine substantiam hepati omnino similem efficiet. cùm ergo omnia ex sanguine fiant, & nutriantur: vel hoc nomine, quòd facillimè fiat, omniũ primum hepar generetur. Præterea, cùm in pueris recèns natis, firmissima sit virtus naturalis, animalis imbecillissima, vitalis mediocris: conijciendum est, alijs firmioribus signis non renuentibus, hepar primo loco, cor secundo, cerebrum vltimo inter hæc præcipua membra generari. Auicena contrà censet: vt qui veriorem censet opinionem philosophi de cordis principatu, opinione Galeni. sed de his postea dicturi sumus. Verùm & si virtus naturalis in hepate sit, vt in prima præcipuaq; sede: tamẽ primo loco generari oportere, nō admittit. Non enim, inquit, hepar potest propria virtute vti, neq; aliquod aliud membrum, nisi suũ temperamentum, & suæ virtutes influxu caloris vitalis, qui à corde sit perpetuò, conseruentur. sublata siquidem cordis vi, omnia emoriuntur. at verò etiam si reliquorum omnium actiones cessent: nisi cordis actio sustollatur, omnino morietur nunquam. Ergo necesse est, cor primo loco generari. hoc enim solum sine alijs videtur posse cōsistere, & operari. Quòd si nutriri nō posse sine hepate dicas, duo respondet Auicena, & cor interim nutritione non indigere, quia parua aut nulla resolutio fit: & si qua fiat, resarciri generatione, quæ à virtute in ipso semine, & generante spiritu est. Sed illud etiam licet addere, virtutem naturalem non influere more aliarũ, sed singulis membris esse insitam (quod paulò infrà in hoc sermone mon-

ſtrabimus:)atq; ita cor nullatenus hepate indigere. Ergo ſunt hæc argumenta,& hæc reſponſa probabilia. quare parum abeſt, quin vera ratio à probabili hac labefactaretur: niſi,quod recta ratio inuenit, euidens experimentum declararet, cui in hac controuerſia ſolùm credendum cenſeo. Puella illa pſaltria, quæ iuſſu Hippocratis ſepties inſiluit in terram, ſexto à conceptu die, libello De natura infantis, genituram in terram emiſit cum ſtrepitu. erat autem perinde, ac ſi quis crudi oui putamē extraheret, vt per interiorem membranulam, interior humor pelluceret. talis erat genitura, rubrumq; ac rotundum quoddam continebat. in membrana fibræ quædam venularum albæ, ac craſſæ cernebantur, ſanie craſſa ac rubra inuolutæ: extrinſecus circum membranam cruenti liuores: in medio tenue quippiam habebat, qui videbatur eſſe vmbilicus, quo fœtus primùm reſpirat. Ergo cùm adhuc fœtus in principio generationis erat: continebat nihilominus corpus illud rubrum, ac rotundum, quod proculdubio hepar erat: cor autē nondum erat, neq; cerebrum. quòd verò illud hepar ſit, hinc diſces. Dum fœtus in vtero continetur, per vmbilicum recipit alimentum, per vaſa ſcilicet alimenti, quæ ab vmbilico producuntur. & hæc vaſa, vnica inquam vena, duæ arteriæ (quanquam Galenus duas etiam venas eſſe affirmet) ante reliqua omnia generantur. ergo per illa deportatur ſanguis ad nutritionem, & ad generationem interiorum membrorum. ſed recta conſpicitur illa venula tendere ab vmbilico ad hepar, ab illo rurſus ad cor progredi. Ergo primò generatur hepar: cùm præcipuè tam facilem habeat generationem, vt ex effuſo ſanguine circa principium diſtributionis venarum in radices, & ramos, ſtiuæ modo concreſcat. Scio Auicenam hìc reſpondere, In illo putamine cordis etiam fuiſſe delineationes, & has etiam ante ipſum hepar: verùm præ paruitate non tam fuiſſe conſpicuas, & materiam cordis generationi, per duas arterias potiùs, quàm per venam deferri. illæ enim priùs cordi, quàm hepati ſe inſerunt. Verùm tamen, quanquam hæc ita dicantur, contra rei euidentiam ſunt: ſi modò antiquis, & probatiſſimis auctoribus de re præcipuè, quam experti ſunt, credi oportet. & multis etiam experimentis cognoſcimus, Partes corporis non generari, antequàm earum ſit neceſſarius vſus. nam neq; dentes generantur, vſq; dum eſt opus ſolidiori cibo veſci: neq; cornua tauris naſcuntur, vſq; dum præ reliquorum membrorum firmitudine, poſſunt cornu petentes, ſe defendere. at verò interim dum fœtus planta eſt, nullatenus corde eget. Non enim ad pulſandum: nam hæc actio viuentis eſt. ad calorem hepatis, & reliquorum membrorū multò minùs: cùm vterus eo tempore ſit calidiſſimus, & ſemen ſpiritus ſit, & caloris vitalis abundans; & maternus calor etiam influat fœtui cum alimento. Ergo (vt tandem huius quæſtionis finis hìc ſit) membra, dum formatur fœtus, non fiunt ſimul: ſed hepar primùm, deinde cor, vltimò cerebrum. atq; interim dum præcipua hæc membra generātur: ſimul fiunt, quæ illis ſeruiunt, aut illorum cuſtodiæ dicata ſunt. cui rei rurſus teſtimonium præſtat: quòd os capitis, craneum dictum, vltimò concreuit. nam adeò tenue eſt, atq; imbecillum circa ſinciput: vt per ipſum in nuper editis, cerebri agitationem non ſolùm tactu, ſed etiam viſu perſpiciamus. Sed de his hactenus.

Præſtet ne vtrunq; ſemen efficientiam, an muliebre materiam ſolam. Cap. VI.

VIDEO controuerſiam hanc, non tam eſſe de membris, quàm de virtutibus. Sed quoniam ab illa multæ aliæ de membris pendent, propoſita hoc loco eſt. Sunt hìc contrariæ opiniones, Ariſtotelis, & Galeni. Medici verò omnes, relicto Ariſtotele, ſui Galeni opinionem veriorem eſſe cenſent: quò minùs nobis hìc eſt immorandum: ſed quò breuiùs fieri poterit, vt res declaretur, danda eſt opera. Ariſtoteles ſemen virile ſolam efficientiam præſtare, fœmineum ſolam materiam, putat. Nonnulli Ariſtotelicorum ita de ſententia illius rem declarāt: Semen occurrere ſanguini menſtruo (quem ſolum videtur docere Ariſtoteles, mulieres generationi accōmodare) & energiā, vim, actionē illi infigere: deinde foras

foras effluere. Alij non ita,ſed Ariſtotelem ſenſiſſe, Fœminam ſolam materiam præſtare: virum, & materiam, & vim generandi. quæ ſententia non adeò facilè conuinci poteſt: conuincentur tamen ipſi, non minùs quàm priores, perperam ſuum autorem intellexiſſe. nam primi illi videntur legiſſe tantummodo duo loca primi De generatione animalium: in quorum primo in primis verbis ſecundi capitis ita ſcripſit: Nã, vt diximus, generationis principia, illa quis poſſit ſtatuere marem, & fœminam: marem, vt quòd motus & generationis principium contineat: fœminam, vt quòd materiæ. Inferiùs aliquantulũ in eodem libro ita dicit: Sed accidit, quemadmodum conſentaneum eſt, quoniam mas formam, & principium motionis: fœmina corpus, & materiam exhibet: ſicut in lactis coagulatione, corpus eſt lac: ſuccus verò, vel coagulum, eſt quod principium concretionis præbet. Ex his opinatur Galenus, illos collegiſſe, ita fieri oportere: vt, ſcilicet, cùm coagulationem effecerit, ſemen effluat. Cæterùm, neq; hi, neq; ſecũdi alij, quos diximus, legiſſe videntur caput tertium ſecundi De generatione animalium: in cuius capitis principio, Conſequens ſtatim eſt (inquit) vt dubitemus, & dicamus in immittentibus in fœminam genituram, ſi nulla illius pars geniti fœtus pars efficitur, quò vertitur corporata illius ſubſtantia. ſiquidem facultate, quæ in ipſa eſt, operatur. Hæc in principio capitis. In fine: Corpus verò (inquit) genituræ, in quo vnà ſemen animalis principij prouenit; partim ſeparabile à corpore, qua in parte diuinum quid comprehenditur (huiuſmodi eſt, quæ appellatur mens, ſiue intellectus) partim inſeparabile. hoc genituræ ſemen, quod quidem humidæ eſt naturæ & aquoſæ, diſſoluitur, ac in ſpiritum abit. Hactenus Ariſtoteles. Quibus verbis apertè docet: Semen in vtero receptum, in flatus abire. Quare de ſententia illius, neq; effluit, neq; fœtus fit materia. Sed his omiſſis, vtcunq; intelligatur: falſam eſſe huiuſmodi opinionem, iam inde monſtro. Si ſemen ſolam præſtaret efficientiam, & nullatenus materia generationis fieret: neceſſe eſſet, illud, ſtatim ac ſanguini menſtruo principium coagulationis præſtitiſſet, aut hac, aut illa ratione extra vterum mitti. nam non poteſt diutiùs in vtero morari, quin putreſcat: quandoquidem non coquitur (non enim commutatur, ſed commutat.) quòd verò immutatum omnino manere non poſſit, nec cõcoctum, nec putrefactum: ex loci, in quem incidit, calore cognoſces; & ex eo, quòd retentum ſemen, cùm ad generationem non retinetur, ſolet excitare grauiſſimos morbos, & ſymptomata veneni ſymptomatis ſimilia. At verò non mittitur extra vterum ſemen poſt conceptum: quin potiùs eo tempore os vteri clauſum eſt, & vterus compreſſus meliùs ſemen apprehendit, effluere non permittens. Hippocrates quinta particula Aphoriſ. 51. ita ſcripſit: Quæcunq; vtero gerunt, ijs vteri oſculum clauſum eſt. Hoc ita fieri, Hippocrates & Galenus multis argumentis ab experimento deſumptis memoriæ prodiderunt. Hippocrates, vt paulò antè diximus, vidit ſemen contentum prætenui pellicula ſexto die à conceptu excidere. puella verò illa, non aliter cognouit, ſe concepiſſe (nam ſexto die quæ alia ſigna forent?) quàm quòd ex proximo coitu nihil exciderat. Galenus multa animalia parturientia, quò huius rei compararet ſibi certam euidentiam, diſſecuit. neq; tamen hoc eſt ſcitu difficile: ſed cuilibet licet, mulieres hac de re conſulere. Hæ enim ita ſibi ſentiunt accidere, nimirum, vt dicitur ab Hippocrate libello De genitura: Si fœmina partus perita ſit, & cognouerit, quando genitura non exciderit, ſed intus manſerit, ſciet, qua die intra ſeipſam concepit. Sed ſupereſt cum Ariſtotele reſpondere: non effluere ſemen, ſed in halitus abire. atque proinde mulieres tum ſolùm nullum qui ſentiri poſſit effluxum pati, cùm concepere. Sed contrà eſt, quòd ex parua humoris portione, multum aeris generatur: quare ſtatim à conceptu vterus ſentiretur inflatiſſimus, ac maximè elatus. cuius contrarium omnino apparet. Si quis enim tumor in vteri regione eſt: eo tempore ſubſidet vtero compreſſo, & circumquaq; materiam conceptus cõprehendente. Præterea neceſſe eſſet, illos flatus, aut tempore partus, aut alio priùs, cum crepitu per pudendum exire: non aliter quàm per ſedem erumpunt, qui colliguntur in inteſtinis. Præterea, ſi ex ſemine non fiunt fœtus partes: vnde fiũt

ossa, arteriæ, venæ, & nerui, & membranæ, & quæcunq; membra solida à medicis appellantur? nam carnem, & viscera, hepar scilicet, lienem, & cordis carnem, ex sanguine menstruo fieri, probabile est. sed solida membra multum à sanguinis distant substantia. Dicunt pleriq; de sententia Aristotelis: Ex semine fieri, cæterùm muliebri, non virili. sed hi non videntur assequi illius mentem. Solum enim sanguinem materiam præstare docet: fœminam verò, aut nullum semen emittere, aut tenuem quandam saniem, & infœcundam. Sed huic argumento vltimo respondet Aristoteles, Et neruum, & venam fieri ex sanguine, non minùs quàm carnem: tamen hanc fieri vnica commutatione, illa pluribus. non aliter quàm in edito iam infante, nutriuntur ex sanguine: quia ex illo succo fit albus succus, ex quo deinde solida membra alimentum recipiunt. Quæro tamen ab illo: Nunquid seminis substantia, non est substantiæ nerui valde similis? ergo ex sanguine, quo neruus generetur, oportet priùs succum fieri, semini similẽ. nam & ossium medulla, & albi succi, quibus in nobis solida nutriuntur, semini sunt omnino similes. Quorsum ergo natura, alioqui artificiosa, & quę nil frustra machinatur, expellat succum, quem habet, ijs quæ generanda sunt, substantia similem, & alterius confectionem exordiatur? Nam quid, quæso, incommodi est, In eodem semine virtutem esse formantem, & eiusdem materiam ad fœtus generationem confici? nunquid in plantæ aut herbæ semine, non est virtus illius generans? & tamen semen in terram cadens ipsum conficitur, & in ipsam plantam mutatur, vim simul præstans, & materiam. Quod si lubet dicere, In semine esse tenuissimam quandam partem, spiritu plenam, quæ præ tenuitate commoda materia non sit, in qua virtus generans viget: hic sermo non carebit probabilitate. Cæterùm illud apertè intelligitur: vtrumq; semen, esse materiam generationis solidorum membrorum. Corruit igitur opinio Aristotelis, qua, sententia Hippocratis multo verior est: vtrunq; parentem semen emittere, & vtrũque semen præstare materiam, & vim. nam & illud etiam est maximè probabile: Muliebre semen vim habere generandi. nam si semel monstratum est, Fieri posse, vt in semine sit vtraq; ratio causæ, materiæ inquam, & efficientis: quid prohibet semen muliebre energiam habere? An frigiditas muliebris temperamenti? Hoc illud vnum facit, vt virtus efficiens, minùs in hoc vigeat, quàm virili: sed vt tollatur, non facit. Habet enim suum calorem, & satis copiosum. Sed dicet aliquis (nam quæ à vulgaribus philosophis hinc inde dicuntur, contemno) Si vtrunq; semen, vtrumq; præstaret: posset fœmina sine concubitu, ex seipsa concipere, quo nil videtur absurdius. Respondendum videtur, Muliebre semen, etiam si res se habeat, vt diximus: tamen minoris esse virtutis, quàm vt solum sufficiat ad conceptum: quoniam frigidius est virili. Sed contrà est, quod Hippocrates libello De genitura ita inquit: Quandoq; quidem fortius est semen à muliere emissum, aliquando debilius: similiter & quod à viro, & est tum in viro fœmineum, tum masculinum semen, atq; itidem in muliere. Vnde constat, Fœminæ semen aliquando masculi semine fortius esse, aliquando debilius. Sed dicet aliquis, quanquam ita fieri posset: verùm tamen ambo semina coniuncta, maiorem vim habere, atq; proinde neutrum illorum sufficere ad generationem. sed neq; hæc solutio videtur satisfacere. quandoquidem, vt Hippocrates inquit loco citato, tam à viro, quàm à fœmina potest prodire semen fœmineum, & masculinum. dicitur autem eo in loco fœmineum semen, quod debile est: contrà masculinum, quod forte. Itaque (inquit) si ab vtroque parentum prodijt fœmineum semen, generatio quidem fieri potest: sed generabitur fœmina. at verò videtur vnicum masculinum semen, duobus fœmineis æquales posse habere vires. quare fœmina, quæ ex natura sua masculinum habet semen, non est quòd non possit ex se sola concipere: præcipuè, cùm quantum de virtute seminis detrahitur, quia solum est, tantum possit fœtus debilitate rependi. ita vt conceptio quidem fiat: sed fœminæ, atque illius, si placet, debilissimæ. quare cùm hactenus nil videatur in fœmina deficere, quò minùs sine concubitu concipiat, quippe quam in seipsa materiam, & efficiens principium

cipium

cipium habere diximus: alia quærenda ratio videtur, quæ clariùs doceat, Fœminam non poſſe ſine viro concipere. Eſt autem hæc vnica ratio, & quæ maximè redargutione caret: Si fœmina non eſt caloris maximi; neque ſemen eſt multæ actionis. Si verò calidiſſima eſt, minimè eſt excrementis abundans: ac proinde nec ſatis habet multam materiæ copiam, ad fœtus generationem: quare neceſſariò in muliere, aut debilius eſt principium; quàm vt ſolum poſſit coagulationem facere: aut materia deeſt, quæ fœtui pabulum præſtet. Hanc verò eſſe firmiſſimam rationem, non alicuius principij efficientis, aut materiæ defectum: hinc cognoſces, quòd fœmina ſæpe ex ſe ſola ſolet vtero concipere; fœtus tamen ad perfectionem nunquam perducitur. ex his tamen imperfectis conceptionibus, quæ dicuntur, molæ matricis generantur, & informia carnis fruſta. Sed de hac quæſtione hæc ſufficiant.

An ex omnibus membris ſemen decidatur, an ex ſolis vaſis ſeminariis. Cap. VII.

ARISTOTELES primo De generatione animalium capitibus decimo ſeptimo, & decimo octauo, vertit in dubium, An ex omnibus membris proueniat ſemen; aut non ex omnibus, ſed ex aliquo illius generationi à natura deſtinato: & refert contrarias ſententias, & vtriuſq; præcipua argumenta. Multi, in quibus eſt Hippocrates libello De genitura, & libello De aere locis & aquis; Ex toto corpore ſemen decidi putant. Atque hi, qui in hanc ſententiam conuenerunt, in controuerſia deinde conſtitutum eſſe dicunt, Quid ſit. atq; ita illi inuicem in diuerſas ſententias diſtributi ſunt: alijs dicentibus, Ex omnibus membris, cùm liquatur, prouenire; alijs, eſſe excrementum; alijs, commodum alimẽtum, redundans ex tertia concoctione. Hanc ſecundam controuerſiam, nos ne attingemus quidem. quandoquidem contrariam ſententiam, quæ non ex toto corpore profluere docet; cum Ariſtotele & Galeno veriorem eſſe cenſemus. Sed prima controuerſia agitanda eſt: vt quod in ea eſt veriſſimum, eluceat. Prioris ſententiæ hæc ſunt firmiſſima argumenta. Filij eatenus ſolent ſimiles parentibus generari; vt & habitudinem & ſpeciem parentum proles referat. &, vt inquit Hippocrates libello De locis & aquis, Scythę macrocephali dicti, quoniam longis erant capitibus, faſcijs quibuſdam in longum obductis: tamen deinde ſua ſponte macrocephalos generabant. id quod omni videtur carere ratione probabili: niſi ſemen ex omnibus membris proueniat, & proinde talia magnitudine, figura, & ſpecie generentur; qualia illa à quibus ſemen deciſum fuerat, teſte Hippocrate in eodem libro. Addunt venas quaſdam eſſe poſt aures: quibus inciſis, ſteriles homines redduntur. quod nulla ratione fieri poſſet, niſi aliquid ſeminis ex capite deflueret coitus tempore. Præterea non illa ſolùm cum parentibus ſimilitudo eſt, quam diximus, natis: ſed & ſi manci ſint parẽtes; manci fiunt: &, ſi qua cicatrix in facie eſt, aut in alio quoquam membro patris; hanc quoq; accipit filius. quoniam, ſcilicet, cùm deficit parenti membrum aliquod, deeſt quoq; illius in genitura pars efficiens: & quæ pars ex membro, cui eſt cicatrix, fluxit, talem quoq; refert figuram. Ex voluptate etiam, & extenuatione, quę ex nimio coitu fit, illud poteſt intelligi: nam tempore coitus omnium membrorum ſentitur voluptas, & reſolutio. extenuantur etiam membra omnia ex nimio coitu. tamen ſi ex vnico membro decideretur: illud ſolum extenuaretur, ex immodico ſeminis fluxu, nõ omnia. Præterea ratio videtur conuincere; vt quemadmodum totius eſt aliquod ſemen efficiens: ita cuiuſq; partis aliquod ſit, alioqui membra ſine ſemine generarentur. Tamẽ nulla eſt ratio, quòd ex hac ſeminis parte crus, ex illa brachium fiat: niſi hæc ex crure, illa ex brachio decidatur. Talia cùm effundant mille argumenta, cæterùm Ariſtoteles & Galenus contrariam tuẽtur opinionem: quorum præcipuas rationes hîc cõmemorabo. nam eorum vterq; per ſe acutiſſimè conuincit hanc ſententiam: ille libro 1 De generatione animalium cap. 8, quo loco ita argumentatur. Si ſemina animaliũ ex omnibus membris profluerẽt, ſtirpiũ quoq; ſemina ex omniũ illarũ partibus de-

cideꝛentur. nã cùm animalia ab ſtirpibus, animali virtute, & vitali diſtinguãtur: tamen ijs, quæ ad naturalẽ potentiam, nutrienrem, & efficientẽ ſpectant, nil differunt. ſed ſtirpes, etiã ſi ab illis multæ, atque illæ maximæ partes abſcindantur, producunt nihilominus ſemina. quare neq; in animantibus videntur ex omnibus membris prouenire. Præterea aut decideretur ex omnibus ſimplicibus partibus, vt carne, neruo, oſſe, & cartilagine: aut compoſitis etiam, vt facie, & manu. Ex compoſitis non videtur, qua ratione decidi poſſit: niſi ſimpliciũ gratia, quæ priores ſunt. nam compoſitæ, ex ſimplicibus conſtant: ſimplicibus verò nulla eſt propria figura. quare neq; hac ratione eſſet, quòd filij figurâ parentes referrent: ſed ſolo temperamento. hoc enim eſt proprium ſimplicium partium. Præterea neceſſe eſſet, cùm ab vtroque parente ſemen profluat, aut binos fœtus, alterum maſculum, alterum fœmellam: aut perpetuò hermaphroditum generari. præcipue cùm nos monſtrauerimus: Vtrunq; ſemen præſtare efficientiam, & materiam. nam cùm vir, & fœmina reliquis partibus ſimiles ſint; genitalium partium forma differunt. quare cùm ab vtriſq; ex omnibus membris ſemen decidatur: vtramque genitalium membrorum formam in eodem fœtu, aut duplicem fœtum neceſſe eſſet generari. Adde quòd cùm partes ſeminis, quæ ab omnibus membris prouenirent, in matricem immitterentur: non poſſent in fœtu inferiora à ſuperioribus, neq; dextra à ſiniſtris, neq; anteriora à poſterioribus iuſto interuallo diſtantiæ collocari. quare monſtroſum perpetuò prodiret animal. Meliùs ergo multò, quàm antiqui philoſophi, Ariſtoteles ſenſit: ſemen non eſſe natura aptum ex omnibus recedere, ſed ad omnia accedere. quod idem eſt ac ſi diceret, Semen nõ decidi ex omnibus membris, veruntamen vim habere omniũ membrorum effectricem. Galenus his rationibus, quæ acutiſſimæ ſanè ſunt, aliã addidit ex his, quæ per anatomen conſpiciuntur, deſumptam: Arteria, & vena, ad vtrumq; teſtem deſcendere conſpiciuntur: non rectò itinere, vt reliquæ omnes; ſed varijs modis inuolutæ. In his autem anfractibus, quos faciunt, antequam ad teſtes perueniant; albeſcere paulatim ſanguinem videre licet. tum demum, vbi iam ipſos teſtes attigerint: ſeminis ſubſtantia in ipſis manifeſtè conſpicitur. vnde conſtat, In ipſis proculdubio eſſe naturam ſeminis effectricem. nam ex ſanguine in ipſis diutiùs immorante, ipſum procrearunt. Eſt igitur opinio Ariſtotelis, & Galeni: Semen non defluere ab omnibus partibus. Sed diſſidet Galenus ab Ariſtotele, quòd Ariſtoteles teſtes ſemen gignere negauit: ſed eſſe veluti plagas quaſdam, quæ ex telis à textoribus appenduntur; quò ſeminaria vaſa in ſe non concidant, aut diſtorta ſint: ſed ſint patulæ viæ, & promptæ ad ſeminis eiaculationem. Sed hanc Ariſtotelis ſententiam, ſi nil aliud, certè ipſorum teſticulorum ſubſtantia conuinceret. Illorum ſubſtantia eſt alba, & coagulato ſemini omnino ſimilis. quod euidenti argumento eſt, Ipſos ſemine nutriri. habet enim vnumquodq; membrum, ſui alimenti virtutem effectricem. Præterea, ſi teſticuli veluti pondera tantummodo appenderentur: nequaquam illorum intemperies, modò pondus non deficeret; poſſet animal impotens reddere. ſed ob teſticulorum refrigerationem, redduntur multi generandi impotes. Indiget ergo homo ad generandum, non pondere teſticulorum, ſed temperie. Temperies autem nõ videtur aliter ad generationem eſſe neceſſaria, quàm generando ſemen. Adde his, quòd neq; præſciſſis teſtibus, mas & fœmina ſimiles fierent toto corpore. quod qua ratione fiat, paulò infrà dicemus. Igitur ſtat Galeni ſententia, Semen neque generari in ſolis illis anfractibus vaſorum ſeminariorum; neq; in ſolis teſtibus: ſed in vtriſque. neque verò rationes, quæ ex contraria ſententia adducebantur, ea inquam quæ habet, Ex omnibus membris ſemen decidi, quicquam conficiunt. Primùm ſimilitudo, quam filijs eſſe diximus cum parẽtibus, nihil probat. nam cùm in ſemine, etiam ſi ab vnico membro decidatur, ſit omnium membrorum virtus effectrix: non mirum, ſi reliqua omnia membra ſimilia generenrur membris illius animalis, ex quo deciſum eſt. nam quanquam non eſt deciſum ex omnibus: eſt tamen ſingulis membris cum reliquis omnibus eiuſdem animalis proportio quædam, & ſimilitudo, præcipuè

cùm

cùm non adeò hoc perpetuum sit: sed sæpe filij parentibus suis nulla ex parte similes generentur: neque ex mancis manci, nisi rarò. id quod casu fortasse fit, nõ quòd membri illius semẽ desideretur. nam ita perpetuò fieret: neq; posset quoquam pacto, ex manco sanus generari. Adde dictis, filios in multis solere similes parentibus fieri; ex quibus semen decidi nullus dixerit: vt in vnguibus, & pilis. Neque magis illud, quod de voluptate dicebatur, quidquam probat. nam sentitur quædam veluti relaxatio, & resolutio ex motu & calore, in corpore vniverso. cæterùm voluptas in eisdem partibus fit, in quibus & pruritus. Addebatur aliud de extenuatione: quòd neque ipsum est efficax argumentum, si semel extenuationis causa intelligatur. Extenuantur corpora ex nimio coitu, duplici de causa, cùm propter vehemẽtem exercitationem, & assiduam: tum etiam, quòd euacuato multo albo humore, solida membra priuantur alimento. Nam scire licet, succum illum album in testiculis vim quandã ex maiore elaboratione comparare: cæterũ similem esse ei, quo solida membra nutriũtur: medullis inquam ossium, & arteriarum, venarumq; alimento. propterea enim & membra, quæ solida sunt, seminalia appellantur, quoniam generantur ex semine, & nutriuntur. omnia enim membra ex similibus nutriuntur, & generantur. propterea Plato, in dialogo De natura, Ex redundantia huius humoris, qui medulla in ossibus appellatur, quem etiam ille semen appellat, libidinosum hominem fieri, censuit, dicens, Cui verò multum semen fluidumq;, circa medullam generatur; vt si arbor, pluribus quàm cõueniat fructibus grauida, nimia vbertate luxuriet; is profectò, multis passim doloribus, multis item voluptatibus in libidinibus ipsis, earumq; fructibus, affectus, plurimum vitæ ob ingentes voluptates ac dolores furens. Ecce igitur, vt Plato, tam ossium medullam, quàm illud quod in seminarijs vasis continetur, semen appellet. Neq; verò possunt hi succi natura aut substantia differre: cùm altero illorum generentur membra, altero augeantur. differt autem accretio à generatione hoc vno, quòd in illa primò formantur membra: in hac non primò, sed illis quæ formata iam sunt, similium omnino partium fit accessio. igitur materia, ex qua fiunt, eadem omnino est. Adde monstratũ à nobis esse ex anatome, In vena, & arteria, ex quibus anfractus illi fiunt, quorũ paulò antè meminimus, semen generari. Sunt verò illa vasa reliquis omnibus, quæ in vniuersum corpus deducta sunt, substantia simillima. quare non est, quòd reliquæ etiam venæ, & arteriæ non possint humorem semini substantia similem, generare. Igitur attenuantur vniuersa membra, non colliquefacta, atq; in semen abeuntia, vt quod ex illis omnibus decidatur: sed quoniam vacuatur illorum alimentum. non quòd medullæ, quæ interius in ossibus reconditæ sunt, coitu ad testes defluant: sed quoniam, cùm hic humor ex sanguine generetur, sunt in sanguine partes quædam illi generando accommodatæ. quæ omnes, cùm quis immoderatiùs venereis vtitur, insumuntur in testes, & vasa seminaria. Illud quod ab Hippocrate dictum est libello De aere locis & aquis, Reddi homines impotentes ad generandum scissione arteriarum, quæ post aures sunt: proinde fieri putauerim, quòd cerebrum imbecille redditur, priuatum influxu spirituum vitalium. Quare illi ignaui redduntur, & imbecilles; neque potentes laborem coitus sustinere, & satis vehementes edere motus. Solet enim eo tempore cerebrum vehementer laborare. aut fortasse cum venis præscindebatur neruulus quidam, quem Andreas Vesalius, vir in dissectione exercitatissimus, dicit se vidisse in multis, à sexta neruorum cerebri coniugatione descendere in testes, & vasa seminaria. Sed argumentetur aliquis contra ea quæ paulò antè diximus: Si ea esset seminis natura, quam retulimus, & in omnibus solidis membris generaretur: possent solida membra, cùm semel essent exscissa, regenerari. sed contrarium docet Hippocrates multis in locis, præcipuè sexto Aphorismorum decimo nono: & Galenus in commentario. quod experimento etiam cognoscitur. nam si confractum est os; non potest ossis generatione copulari: sed vniũtur confractæ partes quodam callo; quod substantia quidem multò mollius est ipso osse, dicente Galeno sexto Methodi cap. quinto. neque verò os solum

non poteſt coaleſcere: ſed neq; vera cutis poteſt regenerari. ſed vt pro oſſe fit callus: ita pro cute cicatrix, tertio Methodi capite quinto. Non igitur ſemen ſimile eſt natura ei humori, quo membra ſolida nutriuntur: aut huius rei reddi rationem oportet. Nam multi facilè reſponſum eſſe putant, Membra illa ex ſemine eſſe genita: atq; proinde, ſi ſemel perierint, genito iam integrè animali, regenerari non poſſe, quoniam materia generationis non ſuppetat. Sed hi delirant, non intelligentes, quòd paulò ſuperiùs de ſententia Hippocratis diximus, Eiſdē nos nutriri, ex quibus ſumus: atq; proinde materiam, quæ generationi eſt inepta, neq; incrementum præſtare poſſe. Alij dicunt, Etiam ſi materia ſit: non ampliùs eſſe virtutem generandi. Operari enim generantem virtutem, vſq; ad formationis complementum: quod poſtquam adeptum fuerit animal, ſuccedere nutrientē generanti, ceſſante priore. Cæterùm contra hos eſt, quòd multa membra ſolida quotidie generãtur in adultis hominibus. nam vlcera caua, carne implentur noua: quæ non poteſt non eſſe multis venis, & arterijs capillaribus interſita. quæ quanquam tenues ſint: habent nihilominus propriā conformationem, & figuram oblongam, & cauam. Libro primo De ſemine Galenus, capite decimotertio, teſtatur, Vidiſſe ſe regeneratas, cùm alijs in partibus, tum in capite magnas & multas arterias. Libro ſexto Methodi capite quinto dicit, Mollia oſſa, cuius modi in puerulis conſpiciuntur, coaleſcere poſſe. Igitur neq; deeſt materia, neq; virtus generans. quam virtutem non ego in membris ipſis conſeruari, quò illorum neceſſitatibus poſſet ſubuenire, quemadmodum barbarorum multi dicunt: ſed eandem eſſe virtutem cum nutriente dixerim. Eadem enim virtus, quantum intelligo, arteriam diſciſſam vnit, & vnitam auget. ambo enim eadem ratione fiunt, appoſito alimēto, & commutato ad naturam nutriti. Quæ ergo, ſi hęc ita ſe habent, ratio eſſe poteſt, quòd tam rarò regenerentur? certè nulla alia, quàm illa, quam Galenus docet libro primo De ſemine capite decimotertio, quòd neq; virtus tam vehemens eſt, quàm in ipſo vtero, cùm fœtus generatur: neque tam eſt materia abundans, quæ neceſſaria eſt ad ſolidorum generationem. Adde membra in adultis facta duriora. ſed, quæ dura ſunt, vel ſola hac ratione difficulter coaleſcunt: quæ contrà ſunt mollia, ſibi ipſis vniuntur facilè. Adde etiam, quòd cùm in parte aliqua deeſt arteria aut vena: neceſſe eſt, etiam carnem eſſe vulneratam. cùm verò caro multò faciliùs, & promptiùs generetur, propterea quòd mollior eſt, & ſanguis in corpore abundat, antequam arteria generari poſſit: anteuertit caro ſupercreſcere, & arteriæ generationi impedimento eſt. quòd ſi quis medicamento carnis generationem cohibeat, eadem opera arteriam prohibebit generari. Hæ igitur ſunt rationes, quibus rariſſimè membra coaleſcunt ſolida: non defectu virtutis, aut materiæ. Hoc veriſſimum eſſe, inde intelliges: quòd tenuiſſimæ, & molliſſimæ arteriæ, & venæ, quales ſunt capillares, promptè regenerantur. neq; ſolùm hæ, ſed & oſſa etiā in puerulis coaleſcūt: quoniam in illis robuſtior eſt (6. Methodi cap. 5.) naturalis virtus, & oſſa ipſa cerea, & mollia. Sed quod omnium maximè apertam membrorum ſolidorum regenerationem oſtendit, ſunt dentes. horum enim maior pars decidunt in pueritia, & regenerantur: vltra quam ætatem qui deciderint, non ampliùs regenerari poſſunt. quorum euentuum cauſas reddit Ariſtoteles quinto libro De generatione animalium, capite vltimo, dicens, Inciſorios dentes, qui priores ſunt, lactentibus adhuc puerulis prodire, propter calorem lactis (hoc ipſe euentus declarat. nam quò calidiore lacte vtitur infans, eò citiùs erumpunt dentes. ego addiderim, & exercitationem, confricationemq; mandibularum) deinde caninos, poſteriores molares: vſq; adeò, vt vigeſimo anno multis erumpāt, & omniū vltimi nonnullis, vel ſeneſcentibus eruperint. tamen qui præcoces ſunt, decidūt: ſunt enim anguſtiori vaſi, & debilioribus, paucioribusq; radicibus; poſteriores hæc habent ampliora: proinde decidui non ſunt. regenerantur verò anteriores, quia tam citò cadunt: vt ſecundæ generationis tempus inueniat adhuc creſcentem ipſam partem mandibulæ. priores enim generari non poſſunt, vbi mandibula ceſſauit à manifeſto incremento: poſteriores generantur viceſimo anno,

vt diximus:& nonnullis grandiori ætate, quia ex ampliori vaſe naſcuntur,& alimenti habent maiorem copiam. Ergo generatio denrium, & regeneratio ita habet. Recipiũt dentes alimentum à radicibus, vt capilli & vngues: tamen vt paulò ſuperiùs monſtrauimus, Vnguium & dentium nutritio eſt vera; capillorum non ita: ſed excrementorum congeſtio. Cùm ergo hæc membra ſanguinea non ſint; & manifeſtam regenerationem recipiant: neq; ſolùm hoc, ſed & generationem primam: edito iam homine, non dubium eſt, quin horum etiam generãs facultas aliqua in nobis perſeueret. quodq́;, ſi pauca admodum membra de numero ſolidorũ, atque ea tenuia, ac nonniſi in infantia, aut pueritia generari conſpiciuntur: duriciei membrorum, paruæ nonnunquam alimenti copiæ, debilitati facultatis; haudquaquam naturæ illorum imputandum ſit. Sed videtur iam hæc queſtio iuſtum adepta finem. Cæterùm, ne quicquam in hac materia deſideretur: illud lubet interrogare antequam caput concludatur, quam ob cauſam fœtus matribus, aut patribus fiant ſimiliores: & vtrum illorum frequentiùs accidat. Multi, de quorum numero Athenæus, fœtus tam maſculos, quàm fœminas matribus magna ex parte ſimiles eſſe affirmabant. atqui cùm ratio videretur aduerſari (cùm enim efficiens principium, aut à ſolo mare profluat, aut ab illo magna ex parte: videtur illi euadere fœtus ſimiles oportere, præcipuè eos, qui maſculi generarentur) excogitarunt Formam, aut ſpeciem in vnaquaq; re, quæ ſecundum naturam generaretur, ab efficienti principio fieri; ceterùm figuram, & cõformationem à materia, atque proinde fœminis etiam maſculos fœtus fieri ſimiles, quoniam ab illis materiæ copia profluit. Sed horum ratio falſa eſſe videtur. nam falſò aſſumunt: Ex materia, aut alimento, permutari figuram. nam arbor Perſica in Ægyptum tranſlata, bonum alimẽtum nacta eſt, & eſui idoneum fructum protulit: tamen figuram nunquam permutauit. neq;, arbitror, Polycletus ſtatuam effingens, aut humanam, aut equinam: ſimum naſum, cæſios oculos, luto aut ceræ permittet facere. Quare materia non præſtat ei, quod generatur, figuram: ſed illud ipſum quod generat. conformationes præterea diuerſæ membrorum, & variæ figuræ, quibus contingit, filium, aut matri, aut patri ſimilem euadere: ex figura ſolidorum membrorum fiunt, non ex carnoſis partibus, quæ circa hæc obductæ ſunt. membra verò ſeminaria non generantur ex menſtruo ſanguine, ſed ex ſemine. quare præter rationem eſt, opinari, propter multam materiam, quam fœmina præſtat, reddere ſibi fœtum ſimiliorem figura. adde fœtum non perpetuò eſſe ſimiliorem matri: ſed aliquando matri, aliquando patri. Ergo ſimilitudo non fit propter hanc materiæ multitudinem, quam perpetuò præſtat fœmina, & ea ſola: ſed propter illius materiæ, quæ ab vtroque parente profluit, multitudinem, aut vigorem. Huiuſmodi eſt ſemen, quod ab vtroque promanare diximus. quare vtrum illorum calidius, & vehementius eſt; illi fit fœtus ſimilior. Et cùm, vigente etiam fœmineo ſemine, marem generari poſſe, paulò ſuperiùs de ſententia Hippocratis, monſtrauerimus: quoniam, ſcilicet, nonnunquam ex fœmina maſculinum, & potens; ex viro fœmineum, & debile ſemen profluit: ex ratione fit, vt nonnunquam mares generentur, & matribus ſint ſimiliores. maximè quòd, ſi eorum, quæ de cauſa generationis maſculi, aur fœminæ, in libro primo diximus octaua quæſtione, non ſumus obliti: ratio nil aduerſatur. Sed contrà eſſe videtur, quòd ſi, quia fœmineum ſemen præualet maſculino; aut contrà maſculinum fœmineo, ſimilitudo fieret: filius aut matri, aut patri membris omnibus ſimilis euaderet; cuius contrarium conſpicitur. ſæpè enim oculis matri, naſo patri, gratia exempli, aut in alijs ſimiliter patri, aut matri ſimiles ſunt. Sed neque hæc ratio quicquam habet difficile. nam quanquam vtrumq; ſemen ſimplex eſt, & homogeneum: tamen partibus eſſe non æquè calidis, nil prohibet. quin potiùs rationi eſt conſonum: id quod prima ciaculatione emittitur, craſſius eſſe & calidius, deinde frigidius & ſeroſius. Quare fieri poteſt, vt in vno membro vigeat virile ſemen, in altero fœmineum: cùm vtrunque ſit ſecundum diuerſas partes non æquè calidum. Quare poteſt maſculus generari matri, & fœmina patri ſimilis; aut contrà: & vterq; fœtus his membris

patri, illis matri esse similis. neque quicquam habet hæc opinio in difficillima præcipuè tractatione dissonum. sed hæc quæstio iustum est consecuta finem.

An semen decisum viuat. Cap. VIII.

QVIBVSDAM videtur semen, cùm decisum ab humano corpore est, atque in vterum incidit, nullius vitæ esse particeps: sed humorem quendam non viuentem, aptum generationi. vt sanguis est succus nulla vita præditus, sed nutritioni commodus. Quorum rationes hæ sunt. Semen (quemadmodum proxima quæstione monstrauimus) est succus quidam albus, similis medullæ, quo solida nutriuntur, & generantur: vt sanguineæ partes generantur, & nutriuntur sanguine. cùm ergo semen nullius membri sit pars, sed nutrimentum: non debet viuens dici. Præterea, si semen operaretur vitã ad generationem: videretur operari ad sui interitum. non enim potest generari fœtus, quin ipsum semen corrumpatur. Cæterùm quanquam hic sermo videatur esse aliquantulum probabilis: tamen verus non est. monstrauimus siquidem, in semine esse virtutem gignentem, paulò superiùs. Sed generans virtus, vt procedenti sermone docebimus, & modò sine demonstratione ex nostra opitione dicimus, à virtute naturali nõ differt. sunt alentis animæ operationes, nutritio, & generatio. non igitur esse posset huius virtutis particeps semen, si nulla vita viueret. sanguis sanè non viuit: sed neque virtutem habet generantem, aut nutrientem, sed materiam præstat solùm. Vnde facilè quiuis intelligat, errare nonnullos, putantes de sententia Galeni, Menstruum quoque sanguinem habere aliquam efficientiam: quia, scilicet, insumpto semine in generationem solidorum, reliqua membra ex influente sanguine menstruo generantur. Sed hi non intelligunt, quid afferat sua opitio. coguntur etiam statim dicere, sanguinem viuere. nam generatio, actio est alentis animæ. in quo est actio, & virtus sit oportet: præcipuè naturalis, quæ insita est viuentibus: non influens, vt hic etiam sermo procedens declarabit. Res igitur ita habet. semen defert generantem facultatem: atque viuit vita plantæ, qua fruitur fœtus, vsque ad sentiendi tempus. Incidens ergo semen, propria virtute in membra seminalia transmutatur: sanguis ab ipsis membris primis, & semini insita vi, in membra sanguinea permutatur. Sed qua ratione viuit semen, si medullis ossium est similis substantiæ? An viuunt & ipsæ medullæ? Minimè. sed viuiscit semen, maiori illa elaboratione, quam in testibus recepit. Qua ratione se conficit semen? videbitur enim agere ad sui interitum. Huic argumento ferè respondimus in quinta quæstione. Nihil incommodi est, in eadem re, vt puta semine, esse vim actiuam, & passiuam: modò in diuersis substantiis vigeant potentia, & impotentia. generans vis viget in spirituosa parte seminis, quam multi medici mihi videntur probabiliter & inueniisse, & appellasse spiritum complãtatum: qui qualis sit, procedens oratio dicet. esse quidem omnino, hæc ratio videtur demonstrasse. Viuit itaque semen.

De partu octomestri. Cap. IX.

POSSINTNE octomestres vitales edi, an non: non est quod in dubium vertatur. quandoquidem longo experimento comperta res est: &, vt inquit Hippocrates, libello cui titulus est De septimestri partu, Mulieribus de partu fidem derogare non oportet: & (paucis interpositis) quæ verò iudicio præditæ sunt, semper dicunt, ac testantur, nasci septimestres, & octomestres, & nouimestres, & decimestres, & vndecimestres: & ex his, octomestres non superesse. Itaque fiatne, an non, non est in controuersia constitutum: sed illud in disputationem venit, qua ex causa id contingat. cuius rei multiplices sunt rationes, ab Hippocratis libris, qui primus omnium de hac re inuenitur diffusè tractasse, desumptæ. Prima ex ratione conceptionis & conformationis desumitur Nam mutationes præcipuæ, quæ contingunt fœtibus certis quibusdam temporibus dum vtero geruntur, sunt figuratio, & motus, & partus: horum temporum ad se inuicem est proportio hæc. Tem-

Tempus motus duplum est temporis figurationis: & tempus partus est triplum temporis motus. igitur pendet tempus partus à tempore figurationis: cuius nón est simplex terminus, sed varius. atque proinde tam multi sunt termini partus humani, vt & septimo, & nono, & vndecimo fieri, & duodecimo, contingat: quin &, quod multò magis mirandum, quatuordecimo etiam, vt inquit Auicena libro tertio, Fen vigesimaprima: nisi fortè detrahēda fides ei est, quia ex relatu loquebatur. Ita enim inquit: Etiam dixit mihi fidelis quidam, quandam mulierē peperisse decimo quarto mense: & bene dixit. Termini figurationis, quemadmodum apud Hippocratem videre est libro De alimento, sunt nunc dies triginta, nunc triginta quinque, nunc quadraginta quinque, nunc quinquaginta. quo loco eam, quam diximus proportionem, obseruat Hippocrates. nam eos, qui triginta quinque figurantur, septuaginta moueri: & ducentis, & decem edi tradidit. Ex his itaque terminis licet colligere: partus naturalis terminum esse septimum mensem, qui constat ducentis & decem diebus: & nonum, qui completur ducentis septuaginta diebus: qui terminus fit ex quadraginta quinque bis sumptis, atque constituentibus nonaginta ad motum, atque ex illis rursum ter sumptis ad exitum. Potest verò etiam in principio septimi mensis edi: quando scilicet solis triginta diebus figuratur fœtus. mouetur enim sexaginta diebus: & editur centum & octuaginta, quod est anni dimidium, & principium septimi. atque etiam in vndecimo editur, qui configuratur quinquaginta: mouetur siquidem centum, & editur trecentis: atque ita aut citiùs aut tardiùs, prout citò aut tardè figuratur. Tamen nullus octauo mense editur. Nam qui quadragesimo figuratur (figurantur autem paucissimi) hic bis centum & quadraginta editur: qui quatuor iam dies ex nono mense desumpsit. constant enim singuli menses ex viginti nouem diebus cum dimidio. Verùm quoniam hæc ratio, qua sola barbari medici vtuntur, plurimum claudicat (nam quòd formari posśint quadragesimo, docet idem Hippocrates loco citato, & iidem ipsi non negant: sed rarò fieri posse dicunt. si verò figurantur quadragesimo, oportet vt octo mensibus in lucem edantur: quod si tamen aliquam partem ex nono desumere dixeris: eos qui trigesimo quinto figurantur, inuenies octauo mense edi) alias rationes his oportet superaddere. est autem omnium commodissima ea, qua vsus est Hippocrates libello De septimestri partu: Partus terminantur, quemadmodum & morbi: nam quemadmodum ad morborum iudicationes sunt quidam dies, in quibus insignis est vis: alii imbecilles: alii praui in iudicando: ita & ad ipsos partus. Dictum autem est à Galeno, Breues morbos per quaterniones: longiores aliquantulum per septimanas: longos verò per decimos primùm, deinde & per vigesimos dies iudicari. itaque quò longior est affectus, eò per longiora interualla recipit mutationes. prægnatio autem est plærisque morbis longior: quare, vt illi per septimanas, ita prægnatio per quadragenarios recipit mutationes. Est verò hoc non ratione solùm, sed & experimēto inuentum. quanta enim vis sit quadragenariorum dierum ad fœtus, inde cognosces: quòd mulieres experimento obseruauerunt, primis quadraginta diebus plurimas fieri abortiones: & quæ hos euadunt, rarò abortire. Recens natus infans, & si titilletur, ante quadragesimum diem non ridet: nisi fortè ille, qui ad finem decimi, aut vndecimi mense editur. rationem mox apponemus. Cùm ergo hæc ita se habeant: illius quoque oportet meminisse, quod Galenus primo De diebus decretoriis docet: nempe septimo maximam esse in iudicando vim, quinto etiam satis magnam, sextum autem esse infelicissimum. Ergo si quis rectè supputet, inueniet, quintum quadragenarium respondere septimo mensi: septimum nóno, & decimi principio: sextum, totum octauum mensem comprehendere. Quare in hoc nihil potest feliciter contingere. moriuntur enim omnes: eò quòd septimo mense fœtus incipit conuerti in vulua ad exitum. Nonnulli igitur, qui eo tempore firmiores sunt, non solùm conuertuntur, sed & vno impetu exeunt: qui verò id non possunt assequi, laborant morbo ex defatigatione, quæ ex conuersione accidit: qui morbus durat diebus quadraginta. Si igitur illis quadraginta diebus (quibus totus octauus mensis continetur) prodierint, moriuntur, nouo labore partus, adueniente pristinæ ægrotationi: si verò toto illo quadragenario quieuerint interius, sanantur, & postmodum sani prodeunt, possuntq; meliùs exitus laborem suf-

tinere. atque eò meliùs, quò longiùs absunt ab infelici illo quadragenario. atque proinde diximus paulò superiùs, eos qui ad finem decimi, aut in vndecimo eduntur, firmiores prodire, & minus extra laborare, atque citiùs ridere. His rationibus addit Hippocrates aliam, quam ex naturali cuiuscumque rei conformatione, rhythmoq; desumit. quam licet cuique appellare, proportionem efficientis, ad id quod accipit & patitur. Omnibus enim rebus, tam animantibus, quàm arbustis, cæterisque satis, constitutus est quidam ortus terminus à natura: atque hic non perpetuò idem, sed aliquando breuior pro cœli terræq; benignitate: aliquando tardior, quoniam hæc desunt. Sunt igitur hominibus ad ortum constituti hi termini: vltra neque citra quos non eduntur. nonus scilicet mensis, naturalis ac frequens terminus: septimus iis, qui quasi benigniori cœlo & terra generantur. Huic rationi videtur maximè consonum esse, quòd Aristoteles De historia animalium in quadam Græciæ parte octomestres nonnunquam viuere, memoriæ prodidit. Est igitur & ex ratione dierum iudicantium, & ex proportione temporis conformationis cum reliquis temporibus, & ex his quæ frequenter eueniunt, de sententia Hippocratis monstratum: octomestres non viuere. Cæterùm neque id esse omnino impossibile, docuit Aristoteles. Fœminæ tardiùs figurantur, quàm viri: sed neutris est vnicus constitutus terminus. est verò discrimen non alia in re, quàm in partium à se inuicem distinctione. Cùm enim humidius sit muliebre corpus, & excrementi magis redundans, tardiùs actione caloris elaboratur, & recipit distinctam figuram, ac nunquam ante quadragesimum: viri verò trigesimo, aut trigesimo quinto. quò clarius est, Non seruari illam figurationis ad motum, & motus ad partum proportionem. nam alioqui perpetuò viri septimestres, & fœminæ nonomestres, aut decimestres ederentur. Secunda ergo ratio, & tertia magis placent: quippe quæ Hippocratis sunt, & minùs difficultate plenæ. Quare de re difficili, quam experimento cognoscimus, & rationem nouit euidenter solus ipse Deus, hæc dixisse sufficiat.

De septimestri partu. Cap. X.

EORVM, quos proxima quæstione septimo mense in lucem edi posse, & superesse, monstrauimus: (quemadmodum Hippocrates & Galenus obseruauerunt, & alij fortasse ante hos, quorum monumenta vetustate periere) primus partus terminus est, centum & octoginta duo dies, & quindecim horæ cum vigesima quarta horæ parte: vltimus, ducenti & quatuor dies. ante illum terminum nullus ad maturitatem peruenit, & fatale exeundi tempus. qui hunc vltimum transcendunt: non exeunt vitales, nisi quadraginta dies (vt diximus) in vtero quiescant, atque tum demũ prodeant, refectis viribus, nono mense. eduntur verò primo, aut vltimo termino, aut inter hos alio: prout cõcepti fuerint, aut in plenilunio, aut interlunio, aut medio tẽpore. Nimirum experimento inuenimus: Lunã multã habere vim in cõceptionibus. Quantũ igitur præteriit primi mensis in conceptus die: tantum de eo mense detrahi debet, modò non sit maior pars dimidio mense. vltimi etiam mensis necessariò debet fœtus accipere quindecim dies. Nam vt semel in septimum mensem inciderit, debet accipere plus dimidio: à primo quidem, minimùm viginti dies & tres horæ accipiuntur: reliquum est, quod amitti potest propter tempus conceptionis. de vltimo quindecim dies necessariò assumuntur, quinque intermedij integri sunt. Sed est vniuscuiusque terminus viginti nouem dies cum dimidio: ita vt vndesexaginta dies duo menses sint, & quinque menses centum & quadraginta septẽ cum dimidio. quibus si addantur viginti dies, & tres horæ, & rursus quindecim dies: constituitur exquisitè ferè dimidius annus, centum & octoginta duo dies, & quindecim horæ: ante quem terminum nullum vitalem prodire posse diximus. Sed iam neque vltra ducentos & quatuor, posse fieri vitales, docendum est. Quinque menses intermedij (vt dictum est) centum & quadraginta septem dies habent cum dimidio. Si igitur conceptus infans est in interlunio, & totum septimum mensem in vtero peragat: maiores primi mensis & vltimi partes accipiet. at verò neque si id ita contingat, potest illos accipere integros. nam neque primo momento mensis concipitur, sed aliquid

aliquid neceſſariò detrahi debet, gratia illius, quod inſumitur in expurgatione. Si igitur ſeptem eſſent menſes integri, bis centum & ſex dies cum dimidio continerent. nunc verò dicta cauſſa duo cum dimidio detrahuntur minimùm: in aliquibus enim prægnantibus plus, ſed in nulla minus. Atque ita conſtat, vt ſeptimeſtrium breuiſſimus terminus ſit anni dimidium: longiſſimus ducenti & quatuor dies.

Sit ne caput factum propter cerebrum, an propter oculos. Cap. XI.

MVLTIS nominibus quæſtio hæc de capitis vſu foret in præſentia relinquenda: cùm quòd nihil habet ad artis opera neceſſarium, tum etiam, quòd diffuſè admodum, & diſtinctè à Galeno ipſo eſt agitata octauo libro eius operis quod De vſu partium ſcripſit: niſi illius opinionem, quam illic acutè admodum confirmat, barbarorum nonnulli, partim eorum, qui quæſtiones medicas ante nos ſcripſere, partim eorum, qui artis præcepta ſuſcepere pertractanda, aut aliorum ſcripta commentariis proſecuti ſunt, damnantes, inanibus quibuſdam argumentis laceſſiſſent. Quibus proinde fuerit operæpretium reſpondere, opinione, vt oportet, conſtituta: Cur in hominis formatione poſt humeros excelſius quoddam membrum natura formauit, ex ipſis humeris collo producto, quo cerebrum & ſenſus continentur: ac non potiùs in thoracis ipſius quadam parte cerebrum collocauit, & illic ſenſus infixit: vt in quibuſdam animalibus de eorum genere, quæ ὀςρακόδερμα, quaſi cruſtata dicas, appellantur? An quoniam melius fuit, cerebrum in editiori eſſe loco: aut quoniam aliquid aliud eorum, quæ in capite nunc continentur, melius fuit in ſublimi collocari? omnino enim propter aliquid eorum, quæ in illo ſunt, caput fuerit factum: non propter ea, quæ alibi. Quantum licet ratione aſſequi, illius membri gratia factum ſit, cuius operationi plurimum conducit ſublimis ſitus. Cerebrum, vt procedente ſermone monſtrabimus, & interim ex receptiſſima opinione petimus, ſedes eſt animalis virtutis. igitur eius vſus eſt, Virtutem animalem ad reliqua membra demandare per neruos. Huiuſmodi virtutis influxus, aut ſpiritu fit, aut illuſtratione. nihil igitur illum iuuat excelſus illuſtrantis locus. Si enim graui aliqua ſubſtantia virtus deferretur, iuuaret illius defluxum decliuis via: atque ita multum conferret, virtutis fontem in excelſo collocari. cùm verò illuſtratione fiat, quæ verſus quaque fit facilè, nihil videretur intereſſe, cerebrum in capite aut thorace collocari. Speculatores verò, quò in ſublimiori ſunt loco, eò longiùs deſpectant. nam noſipſi, cùm propter longinquitatem deſpectantes, aliquid minùs poſſumus cernere: in ſublimem aliquem locum conſcendimus. quæ res ſatis declarat, quantum oculorum actionem iuuet ſublimis ſitus. Cùm igitur actionem cerebri, nihil ex proceritate corporis iuuari monſtrauerimus: ſatis videtur probatum, propter oculos naturam caput de thorace deduxiſſe, non propter cerebrum. Huic etiam rationi atteſtantur ipſa naturæ opera. cùm enim, vt paulò antè retulimus, nonnullis animalibus, quæ capite carent, cerebrum in thoracis regione conſtitutum ſit: aut illa animalia oculis omnino carent, aut excelſa quædam habent cornua, quibus ſoli oculi imminent. quæ naturæ opera declarant, oculos ſublimi loco indigere perpetuò, cerebrum non eatenus. Eſt igitur ita Galeni opinio conſtituta. Quam damnat Auerroës ſecundo Collectaneorum, cum quo & alij multi, his rationibus. Membrum quodcunque illius gratia factum eſſe cenſetur, cuius quantitatem & figuram præſefert, cùm ſcilicet propriam figuram, & propriam magnitudinem ad illius cuſtodiam habet comparatam. ſed cranium ea eſt magnitudine, & figura, qua eſſe oportuit, ad cerebri conſeruationem. & ſi quis ex figura ſingularum partium iudicet: totius capitis partes cerebro tributæ ſunt, aut ad cuſtodiam, aut ad expurgationem. Eſt igitur caput factum propter cerebrum. Præterea, cùm cerebrum tantò præſtantius membrum ſit oculis, vt tota videndi vis à cerebro illis influat: non videtur rationi conſonum, naturam gratia membri minùs nobilis caput conſtituiſſe, cùm in eo aliud tantò præſtantius ſit. Cæterùm hæ rationes, quibus illi adducti à Galeni opinione recedunt: potiùs videntur eorum

hominum, qui ea quæ ab autoribus dicuntur, non intelligunt, quàm qui ex ſeipſis poſſint vtile aliquid excogitare. Non enim negauerat Galenus, cranium ad cuſtodiam cerebri eſſe comparatum: ſed caput ex humeris deduci, & in ſublimi editiſſimáque parte collocari, non tam eſſe ex vſu cerebri, quàm ex vſu oculorum, illud vnum docet. quandoquidem cerebrum poterat animalem virtutem tranſmittere in thorace conſtitutum nihilo deterius. ſed oculi, quò in humiliori loco eſſent conſtituti, eò hominibus minùs eſſent ex vſu: quoniam eò ad minorem diſtantiam poſſent cernere. factum eſt igitur caput ſublime gratia oculorum, à quibus tamen cerebrum ſeparari non potuit. quoniam ad hos erant molles ramuli neruorum, qui optici, id eſt, viſui deſtinati dicuntur, deducendi. hinc etiam factum eſt, vt cerebrum collocaretur in capite: quod primò gratia oculorum factum eſſe, diximus. Cùm verò ſemel quis intellexerit, Caput propter oculos eſſe factum, cerebrum verò gratia oculorum in capite eſſe conſtitutum: facilè adducetur ad intelligendum, oportuiſſe reliquos ſenſus, ita vt factum eſt, in capite collocari. nam neque ad hos nerui molles, quales ſenſui deſtinatos eſſe oportet, ſi eſſent diſtantiores, deduci poſſent: omnes enim nerui, recedentes à cerebro, duriores fiunt. Talis igitur fuit capitis conſtitutio, cui nec ipſe cerebri principatus obſtat. poteſt enim (vt res habet) oculis eſſe præſtantius: tamen non adeò ſublimi loco indigere. Quare natura propter oculos caput faciens, cerebrum non deſpexit: ſed dedit vnicuique iuxta dignitatem propriam, & neceſſitatem. nam & ipſum cerebrum, quanquam non indigere ſublimi adeò loco monſtrauimus: tamen non eſt in capite deterius, quàm in thorace, ſed ad alia etiam multò melius. Nam, quemadmodum Plato inquit dialogo De natura, noſtri formatores caput à pectore, ceruice & collo interiectis, ſeparauerunt: religiosè cauentes diuinum mortalium contagione, niſi quantum ſumma neceſſitas cogit, polluere. Quod perinde eſt, ac ſi diceremus, Melius eſſe cerebrum longè à thorace ſitum fuiſſe: ne rationalis virtus, quæ in ipſo eſt, ab irrationali, quæ eſt in corde, conturbaretur: atque ita animali nunquam liceret eſſe prudenti: ſed ageretur potiùs irrationabilibus affectibus, quàm ratione. Inuenit igitur Plato vſum alium capitis generandi, longè diuerſum ab eo, quem Galenus docuit. Quare alterum dicendum eſt: Aut vſam quidem eſſe naturam capite ad facilem intuitum, & abuſam eſſe eodem ad ſeparandum potentiam rationalem ab irrationali: aut vtriuſque gratia caput eſſe factum, cerebri ſcilicet, & oculorum. id quod probabilius eſſe cenſeo. nam quanquam Galenus loco citato alterius tantùm vſus meminit: conſonum tamen videtur rationi fore, ſi cerebrum in thorace collocatum eſſet, vt pluſquam oporteret, virtus animalis traheretur ad compaſſionem cordis, & animal duceretur, non prudentia, ſed perturbationibus. quod minùs cauit natura in his animalculis, quibus imperfecta eſt imaginatio, & nulla iraſcibilis potentia. atque proinde illis, non dubitauit, aut cerebrum in thorace dare, aut caput à pectore, nullo collo ſeiungere. Eſt igitur, quantum ego opinor, caput, & propter cerebrum, & propter oculos factum. quanquam neque id probat cerebri principatus, neque capitis figura, vt barbari illi autores dicebant: ſed diuina Platonis ratio perſuadet. & de hac quæſtione hactenus.

De numero membrorum principalium.
Cap. XII.

MOs eſt medicis, membrum principale appellare, illud: in quo virtus aliqua earum, quibus corpus humanum gubernatur, vt in præcipua ſede, viget maximè. Cæterùm de numero membrorum, quæ principalia dicenda ſunt, parum videntur, conuenire. Ariſtoteles ſiquidem tertio De partibus animalium cap. quarto, vnicum membrum cenſet eſſe principale, cor: atque in eo, omnes virtutes præcipuas reſidere, ab illo in reliqua omnia membra demandandas. Auicena Fen prima primi doctrina ſexta cap. primo, Ariſtotelis opinionem inſecutus eſt. Galenus diuerſam omnino tuetur opinionem, vt multis aliis in locis: ita vel præcipuè ſexto De placitis. ſed Ariſtotelis hæc ſunt argumenta. Vbicunque fieri poteſt, prin-

teſt, principium vnum eſſe quàm plura, melius eſt. ſi igitur virtutes omnes à corde poſſunt in reliqua membra demandari: præter conſuetum naturæ ordinem ſit (natura enim ſemper facit, quod melius eſt) virtutes corporis gubernatrices, in multis membris collocari. Præterea ſi hoc non ita eſſet: reſideret, vt fert contraria opinio, virtus animalis in cerebro, vitalis in corde, naturalis in iecore. Sed hac ratione cor minùs nobile eſſet quàm cerebrum, quod tamen prouidentia videtur redarguere naturæ, quæ cor in medio corporis conſtituit, vt in tutiſſimo, & nobiliſſimo loco. Adde, in eo membro, coniectandum eſſe, virtutem reſidere, à quo inſtrumenta illius virtutis ducunt originem: ſed ex corde oriuntur non arteriæ ſolùm, ſed & venæ, & nerui. Quod de vena probatur primò. In illo membro videtur eſſe prima radix venæ: quod venæ non penetrant recta via, ſed in quod finiuntur. in hepate nulla eſt vena, quæ non recta via ipſum penetret, nequaquam in ipſo terminata: ſed vena caua, quæ in cor tendit, intrat per dextrum ventriculum, & in ipſam cordis ſubſtantiam inſumitur. nam alia, quæ ex paulò ſuperiore parte ad pulmonem demandatur, tam diuerſa eſt à priori, vt, cùm prior eſſet vena, ſecunda non ampliùs vena, ſed vena arterialis ſit. Eſt igitur cor origo venarum. Quòd verò & neruorum, inde diſces, quòd eius ſubſtantia craſſa eſt, & multis neruis interſita, & dura: cerebrum verò, ex quo Galenus neruos oriri opinatur, eſt molle. atque proinde minùs commodè videntur ex ipſo nerui poſſe proficiſci, quos duros eſſe conſtat: cùm orta atteſtentur ſuis principiis. His rationibus perſuaſus Ariſtoteles, & aliis permultis, quas conſultò prætereo, cenſet: cor primam eſſe ſedem omnium virtutum. Galenus contrà, cuius rationes ex euidentioribus deſumptæ ſunt, Virtutem animalem, qua corpus mouetur, & ſentit, in cerebro: naturalem, qua nutritur, & augetur, in hepate: vitalem, qua viuit animal, in corde cum Platone in dialogo De natura collocat. Prima huius ſententiæ ratio ex anatome deſumpta eſt: quæ diſtinctè docet, neruos ex cerebro deſcendere, aut ſpinali medulla, quæ ab illo procedit: arterias ex corde: venas verò ex hepate. Nam quamquam illi venis ex corde tribuant originem, ex neſcio qua apparenti ratione: cæterùm diſſectio fœtuum, qui vtero geſtantur, luce clariùs docet, ſanguinem ex hepate mitti ad cor, non ex corde ad hepar. recipiunt enim fœtus alimentum ex materno ſanguine per vmbilicum, in quem ſubeunt vaſa hæc, vna vena, & duæ arteriæ. Vena rectà tendit in hepar ipſum, arteriæ ad regionem veſicæ, atque inde repentes per ſpinam, inſeruntur in cor, priuſquam ad hepar veniant. quemadmodum vena priùs inſeritur in hepar, quàm cor attingat. declarat, ſcilicet, hæc conſtructio venas oriri ex hepate, arterias ex corde. ſed hanc anatomen latiùs explicuimus, paulò ſupeiùs in hoc eodem ſermone. ſed & illud, quod in editis iam in lucem per anatomen apparet, ſatis rem declarat. ſumuntur enim alimenta, quæ in ventriculo in chylum tranſeunt. hic deſcendit ad inteſtina per pylotum: ad inteſtina nullæ aliæ venæ veniunt, quæ chylum poſſint ad alia membra tranſumere, præter meſaraicas: hæ verò in hepar deducunt rectà, in quibus, & in ipſo hepate, vt diſſecanti licebit oculis conſpicere, ex chylo copioſus ſanguis generatur. à quo, non ad cor ſolum, ſed ad vniuerſum corpus alimentum, futurum nutritionis materia, demandatur. Igitur cor recipit ſanguinem ab hepate per venas. quare venæ deueniunt ab hepate ad cor, non à corde ad hepar. Quòd ſi concedentes, ſanguinem in hepate generari, dixerint, hepar non generare ſanguinem, qui ſit alendo toti corpori, ſed cordi præparare, vt illi præparat ventriculus: conuincuntur ipſa anatome. non enim hepar remittit totum ſanguinem cordi: ſed partem quandam reliquam in totum corpus diſpenſat. tamen omnia membra, quæ materiam aliis præparant, totam eam, atque integram, illis quibus præparant, ſolent reſeruare. neque alius quiſpiam meatus à pulmone alioſum tendit, quàm in cor: neque è ventriculo & inteſtinis, prætetquam ad iecur, aliud permeat foramen: neque ex reticulari contextu (hoc inquit Galenus, ego enim contextum hunc haud vnquam vidi) niſi in cerebrum: neque ex ſeminariis vaſis, niſi in teſtes. Quare eſt, vt diximus, cor ſolum arteriarum principium, & cerebrum neruorum, & hepar

venarum. Adde rationes, quibus contraria opinio vtitur, nil probare. licet enim nobis respondere, Si virtutes omnes, quibus gubernatur corpus, omnino essent æquales perfectione, ita vt nulla illarum reliquis emineret, aut si membra, in quibus resident, tam essent diuersa, vt tria animalia, non vnum animal constituerent: præstaret, vnicam esse virtutem, & vnicum membrum. Sed cùm hæ virtutes, quanquam tres sint, vni tamen rationali, quæ reliquis natura imperitat, natæ sint parere, & membra tam multis vinculis sint annexa, vt quocunque illorum permoto, reliqua facilè trahantur ad compassionem: non est, quòd quisquam hanc multitudinem virtutum, aut principalium membrorum damnet. Decentius præterea videtur, quemadmodum Plato inquit, sublimem virtutem in sublimi, & excelso loco, quod caput est, quàm in sede media, collocari. Ex affectionibus etiam præter naturam, quæ his membris contingunt, licet illud euidenter argumentari. cùm enim intemperies aliqua, aut tumor præter naturam, aut obstructio in cerebro fit: vitiatur mens, aut reliqua membra motu priuantur. patitur, scilicet, per id tempus animalis facultas: atque proinde in eius operationibus symptomata contingunt. nam, vt Galenus argumentatur, vt multis aliis in locis, ita tertio De locis patientibus, cap. 4. cùm vitium aliquod virtutis animalis contingit, vt corrupta phantasia, ratio, aut memoria, medicamenta capiti imponuntur: quæ tamen thoraci oporteret imponere, si virtus animalis in corde resideret. Sed inuenit Auicena argutum quendam modum defendendi opinionem Aristotelis. Sunt enim, dicit, de sententia Aristotelis omnes virtutes in corde, vt prima radice, cæterùm manifestæ fiunt in aliis membris: Animalis scilicet virtus manifestatiuè (ita loquuntur) est in cerebro, radicaliter in corde. quemadmodum (dicunt) de sententia Galeni, videndi virtus in cerebro est, vt in primo fonte: tamen in oculis elucet, propterea quòd sunt ad videndum commodum instrumentum. Hæc dicit Auicena. Cæterùm illud à me primùm intelligat, velim, non loqui se ad mentem Aristotelis: deinde, falsum esse id, quod affert. nam primò tam longè abest, vt Aristoteles hunc vsum cerebri substantiæ tribuat, quòd in ea animalis actiones eluceant, vt secundo libro De pattibus animalium, capite septimo, patum absit, quin cerebrum extremumentum esse dicat. de quo ita scripsit: Est verò neque excrementum, neque continua particularum aliqua: sed est proprij cuiusdam generis, & meritò talis. nullam verò cum partibus, quæ vim obtinent sentiendi, continuitatem habere, cùm intuitu patet, tum vel maximè, quòd cùm tangitur, nullum efficit sensum, vt neque sanguis, neque aliquod animantium excrementum. datum autem hoc animalibus est ad naturæ totius salutem. Atque paucis interpositis: Icirco (inquit) aduersus cordis sedem & calorem, cerebrum natura molita est. Videat, quàm longè hoc abest ab ea, quam Aristoteli opinionem imponit Auicena. Censet enim Aristoteles, cerebrum frigidissimum esse membrum: atque proinde ad reliqua omnia inutile, ad attemperandum calorem cordis solummodo fuisse comparatum. Quam sententiam, quoniam Galenus expugnat octauo De vsu pattium, capite secundo & tertio, apertissimè, non sumus nos propria quæstione insecuti. ne, quando res eò est à Galeno perducta, vt nil requirat splendoris, eos qui ante nos controuersias scripserunt, imitatemur: qui vbi nil possunt lucis addere, obfundunt tenebras, ne quicquam relinquatur intactum. Sed illud in præsenti monstrandum est, Neque si ita sensisset Aristoteles, quemadmodum interpretatur Auicena, vera protulisse. quare duobus nominibus damnandus est Auicena, & quòd autotis mentem non fuerit assecutus, & quòd placitis absurdis adhæserit. Nam quanquam virtus esset manifestatiuè (vt aiunt) in cerebro: tamen non proinde oporteret corpus totum ex cerebri obstructione reddi immobile, & sensus expers. remaneret enim virtus animalis in prima radice. Sed dices, priuatur corpus vniuersum sensu, etiam si obstruatur cerebrum solummodo, quemadmodum exertis oculis priuamur visu, etiam si virtus cernendi, quæ influebat, maneat in cerebro, vt in radice. esto, vt dicis. sed oportet, obstructo corde, aut interscissis viis, quæ sunt ad cerebrum à corde, aut conclusis, priuari animal vir-

tute ce-

tute cerebri: non aliter, quàm obſtructa neruorum opticorum radice, priuantur oculi cernendi facultatis influxu. nam ex tua opinione, quemadmodum virtus animalis demandaretur à cerebro ad reliqua membra: ita à corde ad ipſum cerebrum. quare ex cordis vitio, aut obſtructione, aut præciſſione, deberent repentè reliqua omnia membra priuari animali virtute. repentè enim animalis virtus influit illuſtratione. ſed hoc tam contingit aliter: vt viderit Galenus non rarò, animalia in ſacrificiis, præciſſis cordibus, vociferari, aut currere. Eſt igitur de ſententia Platonis, & Galeni, non vnicum membrum principale, quemadmodum Ariſtoteli viſum eſt. Sed eſt quòd aliquis nobis obiiciat Platonem, qui in dialogo De natura ita ſcripſit de corde. Cor verò venarum originem, fontémque ſanguinis per omne corpus impetu delati, in ſtipata regione, ſuſpendere voluerunt. Cæterùm hæc Platonis verba, pulchrè declarat Galenus ſexto De placitis, vltimis verbis, Arterias ab antiquis venas appellari: in arteriis autem contineri ſanguinem, non quemcumque, ſed tenuem, & calidum, qui impetu per corpus vniuerſum diffunditur, atque huius ſanguinis cor eſſe fontem. Itaque conſtat, vt Plato & Galenus ſuis conſtent dictis. Sed hactenus illud vnum diximus, Non eſſe vnicum membrum principale, ſed plura. Quot autem ea ſint, nondum diximus. Galenus ſexto libro De placitis prope principium libri, tria tantùm eſſe docet cum demonſtrationibus ex Platone petitis. quoniam, ſcilicet, tres ſunt virtutes, quibus humanum corpus gubernatur, animalis ſcilicet, vitalis, & naturalis. Singulis harum data ſunt ſingula membra à natura, animali cerebrum, vitali cor, naturali hepar: quæ proinde membra principalia dicuntur, & ſunt. Sed contrà eſt, quòd Galenus libro artis medicinalis, non tria tantùm, ſed quatuor eſſe dixit. quoniam his addidit teſtes. quos, videtur eſſe rationi conſonum, inter principalia membra connumerare: cùm virtutis cuiuſdam generantis ſint origo, ſcilicet, quæ ſpeciei eſt apprimè neceſſaria. nec verò tantùm ſpeciei, ſed indiuiduo ipſi nimirùm videntur teſticuli facultatem aliquam impertiri, virilitatem ſcilicet. quæ nil aliud eſt, dicente Galeno ſecundo De ſemine libro, quàm virtus quædam, qua ſexus diſtinguuntur. hac nempe vir à fœmina, & fœmina à viro differt. Sunt qui his rationibus contendant: quatuor eſſe membra principalia. Aliis non ita videtur, ſed teſticulos à ratione membrorum principalium ſecludi oportere. nam generandi virtus non eſt à naturali virtute diuerſa, ſed generatio, naturalis virtutis actio eſt, non minùs quàm nutritio. virilitatem (vt ita loquar) dicunt hi, non eſſe virtutem ab aliis tribus diuerſam: ſed illis omnibus robur nouum addere. vir ſcilicet nullam actionem habet, dempta generatione, qua eunuchi careant. Sed hoc ſolùm habet, quòd eas actiones, quæ ad animalem, vitalem, & naturalem pertinent, obit ſtrenuiùs. Eſt igitur ita hæc controuerſia conſtituta: in qua vtriuſque ſententiæ videtur eſſe Galenus autor. Mihi nihil videtur intereſſe, ſic aut aliter dicere. quandoquidem de nomine videtur eſſe diſceptatio: modò illud non prætermittatur, ſitne virtus generandi diuerſa à virtute nutriendi. hoc enim vnum intereſt ſcire, atque proinde nos caput huic quæſtioni proprium ſtatim dabimus. interim diximus: Quo pacto poſſit quis defendere, teſtes membrum eſſe principale, aut non eſſe. Dicendum tamen eſt, vbi Galenus tria tantùm eſſe dixit hæc membra, indiuiduum reſpexiſſe: vbi verò quatuor, ſpeciem quoque. Cæterùm proferet aliquis locum alium Galeni ex ſexto De vſu partium, quo iis quæ modò dicuntur, videtur contraria protuliſſe. ὅπως δέ μοι τῷ λόγῳ μὴ μόνον νῦν, ἀλλὰ καὶ εἰσαῦθις ἕποιο, παρακούων μηδὲν, ἐθέλω σοι διελθεῖν· ἐξ ὧν χρὴ διαγινώσκειν ἐν ζώου σώματι μόριον, ἄκυρόν τε, καὶ κύριον· ἀπὸ μὲν δὴ τῆς χρείας ἄμφω κρίνειν. ἐπεὶ δ' ἐστὶν αὕτη τριττὴ κατὰ γένος· ἢ γὰρ εἰς αὐτὸ τὸ ζῆν, ἢ εἰς τὸ καλῶς ζῆν, ἢ εἰς τὴν τούτων φυλακὴν διαφέρει. τὰ μὲν εἰς τὸ ζῆν αὐτὸ χρήσιμα μόρια, κύρια πάντως ἡγεῖσθαι· τῶν λοιπῶν δ' ἑκατέρων γενῶν ἀκύρων ὑπαρχόντων. Id eſt. Vt autem quod à me dicitur, non modò nunc, ſed in poſterum etiam intelligas, nihil obaudiens: volo tibi percurrere, ex quibus oportet cognoſcere in viuente corpore partem principē & ignobilē. oportet autē ambo diiudicare ab vtilitate. Eſt autem hæc vtilitas genere triplex: vel enim eſt vtilis

ad ipsam vitam, vel ad meliorem vitam, vel ad horum ipsorum custodiam. partes autem ad ipsam vitam vtiles, principes omnino oportet existimare: reliqua verò genera ignobilia cùm sint, &c. Vides vt dicat ea tantùm membra quæ necessaria sunt ad vitam, esse principalia: quæ ad meliorem vitam, ignobilia. tamen testes, vt experimur, & Galenus ipse docet 1. lib. de semine, non sunt necessarij ad vitam: sed ad meliorem vitam. quare videtur illos Galenus inter ignobilia membra reposuisse, tantum abest, vt principem partem dixerit. tamen considerandum hîc est, duplicem esse partis principatum. Alium qui ex facultate principe qua pollet, accedit membro: alium qui ex indigentia particulæ, quæ animanti est. de illo modo toto hoc cap. locuti sumus. hic vltimus est, qui consideratur in æstimanda morbi magnitudine, quæ accedit ex parte, 4. Meth. cap. 6. Primo modo referuntur testes inter principes partes: Secundo non inter omnino ignobiles, sed inter minùs nobiles prioribus. vt verba quæ sequuntur post scripta modò declarant, si quis locum consulat. Ex dictis satis constat malè enarrasse illum locum Valeriolam: qui verba illa ἢ εἰς τὴν τούτων φυλακήν, vertit, aut ad generis conseruationem. nam Galenus illic de nulla partis virtute loquebatur, sed de necessitate. neque profectò vis generis conseruans est ratio ignobilitatis. Sed mens Galeni est, partes esse posse secundo quo diximus modo, principes tripliciter: primo & præcipuo principatus modo, cùm sunt necessariæ ad vitam, tales sunt cor, ventriculus, & alia omnia ad vitam necessaria. aliis duobus modis sunt principes partes, necessariæ ad meliorem vitam, vt testes: aut quæ his subseruiunt, vt gula ventri, larynx pulmoni, vena caua cordi. Itaque constat quibus modis testes sint princeps membrum, & quibus non sint. Hepar quoque videtur nonnullis, citra rationem membris principibus annumerari: quandoquidem nullius virtutis principium est, magis quàm ventriculus, aut lien. Foret enim, si alicuius, naturalis maximè. at verò naturales facultates, trahentem, retinentem, alterantem, & expellentem, insitas esse singulis membris, in opere De virtutibus naturalibus longo sermone monstrauit Galenus. Quod si ita habet, illud vnum tribuendum est hepati proprium: generare sanguinem, futurum corpori vniuerso nutrimentum. Sed hac ratione, ventriculum oportet multò antè membrum principale dici. Quæstio hæc, quo minùs denomine futura sit, ab illa controuersia debet incipere: Sit ne virtus aliqua naturalis, quæ ab hepate in reliqua membra influat, aut omnes naturales virtutes singulis naturalibus membris insitæ sint. quæ in hoc eodem sermone, est proprium caput habitura. Interim dicimus sine demonstratione, vt nostra fert opinio: Nullam virtutem naturalem esse influentem: dici tamen hepar meritò membrum principale: non quòd ab illo virtus naturalis reliquis influat, sed quòd in illo vigeat maximè præ cæteris omnibus. atque proinde nos cautè in principio huius quæstionis membrum principale esse diximus: in quo virtus aliqua earum, quibus corpus humanum gubernatur, maximè viget. Præcipua omnium actionum, quæ ad naturalem virtutem referuntur, est sanguinis generatio: quæ hepatis est actio propria.

Sit ne animalis facultas in cerebri membranis, aut in ipsa substantia.
Cap. XIII.

MONSTRATVM hactenus est: Animalem vim in cerebro residere. Sed cùm cerebri nomine id quod intra cranium continetur, medulla inquam cum meningibus intelligi soleat: contineatur ne ea. in medulla, aut in inuolucris, operæ pretium erit disputare. id quod inuentu videtur difficillimum. Neque enim ex anatome inueniri posse videtur, quando per omnia membra membranæ illæ simul cum fibris neruorum, qui ex substantia procedunt, deducantur: neque ex loco cui imponenda sunt medicamenta, cùm ea virtus læsa est. quandoquidem capiti imponenda sunt: vtcumque habeat, quod modò inuestigamus.

Ioannes

Ioannes Fernelius inuexit nuper opinionem quandam non parum subtilem, à Galeni de hac re opinione longè diuersam. Facultatem mouentem, inquit, esse in cerebri medulla,& per neruorum fibras distribui: sentientem in meningibus,& deduci per neruorũ tunicas. id nititur monstrare hoc argumento: Substantia cerebri habet motum assiduum, & caret sensu: membranæ contrà sensum habent acerrimum, & per se motu carent (hæc docent & Galenus ipse,& experimentum) ergo neque substantia sensum, neque membrana motum præstare potest: quippe quo caret, sed per neruos deducuntur hæc ambo. Venit igitur sensus ex membranis,& motus ex medulla. Licebit huic argumento aliud addere ex phrenitide, quæ læsionem sensus in primis facit: tamen dicente Galeno 4. De causis pulsuum cap.14. ex tenui meninge præcipuè gignitur. Hæc est illius sententia his argumentis confirmata. Tamen Galenus lib. 7. De placitis longè aliter sentit. Vnicam esse vim mouentem & sentientem, hancque in cerebri medulla, vt in sede præcipua contineri: meningas verò esse ad continendam & nutriendam (habent enim venas & arterias) eã substantiã. Confirmat hoc Galenus experimento: siquidem præscissis nerui fibris aliquibus, membrum in quod illæ tendebant, priuatur sensu & motu: tamen si denudetur non à carne solùm, sed etiam ab indumentis, quæ à meningibus accipit, illæsis fibris, nulla pars subiecta læditur. tota igitur vis deportatur per fibras ex cerebri medulla. Certè hæc ratio demonstratio erit: si semel, quod in propositione accipitur, experimento exploratum sit. est tamen, quantum iudico, exploratu difficillimum. quis enim meningem tenuem à neruo separet, fibris nihil læsis? id itaque ego nondum exploraui, neque an verum sit satis scio. Sed illud scio satis certò: argumenta Fernelij non carere commoda dilutione. Nam quòd cerebrum non sentiat (si modò verum, est quod accipit) etsi vim habeat, facere potest ineptitudo instrumenti: est enim valde humidũ. Quòd si dixeris sensum humidis instrumentis agi meliùs: fatebor. At non quantumcumque humidis, sed intra mediocritatem quandam. nerui enim valde molles paralysin pati solent. quòd si addideris, Humiditatẽ plus lædere motum, quàm sensum, quare quod moueri est aptum, non esse ineptum sentire, nisi facultate careat: Respondebo, id de motu qui distentione fibrarum agitur, verè esse dictum, quippe illa firmitudine indiget: at motum compressionis & dilatationis, cuiusmodi est in cerebro palpitationi cuidam similis, in humidissima etiam substantia agi meliùs. quia ea est tantò dilatatu facilior: quantò humidior. quare quod à Galeno dicitur 1. De symptomatum causis, Nullam partem carere sensu, non carentem motu, de primo illo motu dicam intelligendum: aut excipiendum cerebrum ipsum. Meninx à medulla accipit sensum, vt alia quæuis sentientium particularum: tamen haudquaquam mouetur. id enim nulli parti contingit nisi per musculos, aut carnosam cutem: quæ pro musculis alicubi est. tamen per eius inflammationem contingit continenter delirare gratia viciniæ, ei semper consentiente cerebro. præterquam quod rarissimum esse puto, solam meningem sine cerebri substantia inflammari. Itaque cùm apud me saltem nulla assertionum habeat euidentiam, non video cur argumenta Fernelij nos cogant Galenum destituere. Sed quoniam hæ quæstiones, vt & aliæ pleræque de membris, ab iis quæ de virtutibus sunt dicenda, videntur pendere, ad quæ iam propero: dicendi de membris hîc finem faciam.

De modo quo virtutes, quæ in principalibus membris resident, communicentur reliquis.
Cap. XIIII.

VIRTVTES distinguuntur per actiones, & actiones per opera: quot igitur actionum genera humano corpori ab anima, qua forma est, tribuuntur, tot virtutibus vniuersalibus illud gubernari necesse est. Actionum verò triplex est genus, quoddam earum, quæ in plantis, & seminibus, & viuentibus omnibus, etiam non sentientibus, inueniuntur: huiusmodi sunt, nutritio, & generatio: & ad has particulares (vt ita dicam) actiones, quibus hæc aguntur, tractio scilicet, retentio, concoctio. sed de harum quas particulares

modò dicimus, numero, procedente ſermone inſtituetur propria diſputatio: nunc de vniuerſalibus agimus. Eſt aliud actionum genus, perfectionibus tributum, nempe ſenſus, & motus ſecundum locum: quæ ambæ actiones omnibus animantibus, quibus eſt ſenſus, inſunt. quibuſdam verò ſecundum imperfectiorem gradum, vt affixis quibuſdam animalculis, imperfectus quidam motus eſt. contrahuntur enim ſolùm, & dilatantur in ſuo loco: locum tamen non mutant. quoniam his ſolus etiam tactus eſt, & fortaſſe imperfecta imaginatio. Atque, vt ſemel dicam: In animalium generibus, pro perfectione ſenſus, videtur perfectior, aut imperfectior eſſe motus. nam hæ duæ actiones propter eundem naturæ finem ſunt (proindéque eiuſdem ſunt vniuerſalis virtutis) nempe, propter perfectiorem vitam animalis. ad quem finem neque ſenſus ſine motu, neque motus ſine ſenſu, quidquam proficeret. Sentire enim quæ proſunt, aut nocent, nihil eſt vtilius, niſi hæc poſſimus fugere, & illa proſequi. poſſe verò fugere nocentia, & vtilia proſequi, nihil conducet: niſi poſſit animal vtraque diſtinguere. Sunt igitur ſenſus & motus, actiones ad eundem finem neceſſariæ, eidem animatorum gradui tributæ: ſecundum gradum perfectiorem iis quibus eſt motus progrediendi, aliis ſecundum imperfectiorem. atque proinde eiuſdem facultatis vniuerſalis, quæ facultas animalis appellatur. Eſt aliud genus actionum inter hæc medium: quod propterea ſine his nunquam inuenitur. ad quod refertur conſeruatio caloris naturalis totius corporis, influxu caloris vitalis & arteriarum motu, quem pulſum appellamus, facta. Eſt hoc genus actionum vitalium, quod multis rationibus medium tenet inter priora: & perfectione (nam vitales actiones quantum ſuperantur perfectione ab animalibus, tantum naturales ſuperant) & motu. Eſt enim animalis motus liber natura ſua, ex voluntate profectus. eſt etiam quidam motus naturalis ſecundum locum, in his inſtrumentis, quæ fibris operantur: ſed qui neque ex voluntate fit, neque pro ratione vſus, ſed vt operationes merè naturales ſolent, pro ratione efficientis & inſtrumenti, ad reſiſtentiam. Vitalis motus medius eſt: qui quanquam non pro voluntate, tamen pro ratione indigentiæ fit. Tot ergo ſunt virtutes, quas Plato tres animas dixit, rationalem, iraſcibilem, & concupiſcentem: & primam in cerebro reſidere, ſecundam in corde, tertiam in hepate. Ariſtoteles alentem animam, ſentientem, & rationalem diſtinguebat: & has omnes in corde collocabat. Stoici alentem, neque animam quidem nominabant, ſed naturam. Galenus non animas, ſed virtutes dicit: animalem, vitalem, & naturalem. De locis in quibus reſident, attulimus demonſtrationem ſuperiore capite. de appellationibus Galenus nos monet millies, ne ſoliciti ſimus. nil enim refert, ita aut aliter appellare: modò res non ignoretur. Illud vnum ſcire licet, Medicos debere ex Platonis opinione numerum membrorum principalium deſumere: tamen animarum multitudinem non debere. nihil enim impedit, Vnicam eſſe animam tribus præditam potentiis: quibus præcipuè in tribus his membris operetur. iſta enim animarum multitudo, quam Plato inuexit, & multi cenſent theorematis medicis congruere: mihi videtur carere omni probabilitate. quod in quarto huius operis libro, capite de ſympathia & protopathia, monſtraturus ſum. Ex quo loco potes hanc quæſtionem requirere, ſi ſine ea non vis vlteriùs progredi. nam mihi certum eſt, de nulla re bis ſcribere. Interim tamen, ſiue hoc, aut illo modo dicatur, illud vnum conſtat: Virtutem animalem eſſe in cerebro; vitalem in corde, naturalem in hepate præcipuè vigere. Conſtat etiam, Animalem, & vitalem influere in reliqua membra: quomodo influant, nondum conſtat. Tota barbarorum ſchola affirmat: Spiritus tranſmitti ad membra omnia, & illis virtutes deportari. itaque virtutem quamcumque influentem communicari ſpiritus influxu. Galenus enim hunc vſum, pluribus in locis quàm vt referri conueniat, ſpiritus eſſe, videtur dicere, atque proinde inſtrumentum proprium animæ illum eſſe. Sed contrà eſt, quòd ſi ſpiritus tranſmiſſione virtus communicaretur: nequaquam repentè communicari poſſet, ſed manifeſto tempore. eſt enim ſpiritus corporeus, & vt Galenus monſtrat libello, quo diſputat, An ſanguis in arteriis ſecundum naturam contineatur, craſſior aëre. at verò, tam citò mouemus pedem, quàm volumus: nil, quoad virtus influxerit, expectantes. Arteriæ

quoque,

quoque, quæ in extrema manu sunt, simul mouentur cum corde: quod euidenti est argumento, repentè communicari virtutem. Huic argumento ita respondent. Naturam nunquam transmittere, quod semel valeat mouere: sed semel mittere, quod possit mouere pluries. atque proinde, cùm secundum motum aggredimur, habere nos vim, quæ priùs influxerat. Sed rursus ab his sciscitabor. Cùm exhausta fuerit ea vis, quæ influxerat: nónne, si vlteriùs producere motum lubet, oportebit influxus tempus expectare? Respondebunt fortasse. Minimè: quandoquidem mittit natura nouas vires ante priorum integram consumptionem. Certè multo consilio opus est in singulis virtutibus, & multa præsensione ad hanc spirituum dispensationem. Sed huic saltem vltimo argumento non respondebunt. Si spiritus influerent in singula membra, & non alia ratione virtutes deportarentur: non possent priuari subitò sensu & motu, ex cerebri obstructione, neque pulsu, ex præcisione cordis. quandoquidem vsque dum consumeretur copia spiritus qui influxerat, seruarentur virtutes & actiones: etiam si nouus influxus non fieret. Tamen non ita fit. non enim citiùs obstruitur integrè cerebrum, quàm priuentur membra sensu & motu. Quòd si dixeris indigere virtutem illam, etiam si iam influxerit, aliqua cerebri aut cordis præsentia, quò conseruetur: necesse est conseruationem illam fieri qualitate aliqua, quę sit illustratio, aut alia, quæ proportione illi respondeat. quam si concedis, frustra transmissionem spirituum requiris: cùm illa eadem qualitate, qua dicis conseruationem fieri, possit fieri virtutis transmissio. Est itaque Galeni opinio, quam vbi ex professo rem tractauit, scripsit, septimo (inquam) De placitis Hippocratis & Platonis: Virtutem per omnes neruos motus, & per plerosque sensus influere illustratione quadam, aut (si non ita placet) alteratione quadam spirituali sine materia. quæ proinde repentè influere potest in longinqua, & per solida etiam penetrare. Quod præter cætera, anatome quoque declarat. sunt enim illi nerui densi & duri. quare spiritibus, quos mediocris cuiusdam crassitiei esse diximus, nō sunt peruij. Nerui enim, quos spiritus ipsos recipere oportuit, non splendorem solum, cuiusmodi sunt optici, vt monstrabimus cùm de modo quo visio fit dicemus, hi molles sunt & raræ substantiæ. neque tamen quieti sunt animales spiritus in cerebro, sed impetum faciunt. illo tamen impetu non feruntur ad membrorum extrema: sed ad breue quoddam cauum, quod est in exortu spinalis medullæ, cætera illustrant splendore. Vitales spiritus impetu delationis feruntur in totas arterias (sunt enim cauæ) sed virtutem dilatantem, non his, sed illustratione influere per ipsas tunicas arteriarum, hinc disces, quòd si in præcisam arteriam calamum secundum illius longitudinem immittas, & constringas arteriam laqueo, etiamsi spiritus transitus non est interclusus (patet enim per calamum via) tamen partes, quæ vltra laqueum sunt, immotæ statim fiunt. Itaque influit vitalis vis in arterias, non est autem illis insita. quod multis rationibus præter modò dictas confirmat Galenus 6. De placitis. quanquam contrarium tibi videri possit docere lib. 2. De causis symptomatum cap. 2. vbi in hunc scribit modum. Neque enim sicut arteriis, quæ semper & secundum naturam pulsant, consentaneum est facultatem quandam esse insitam: ita etiam partibus, quæ palpitant. His verbis apertè videtur dicere, Facultatem pulsandi esse insitam arteriis. Tamen animaduertendum est (quod sæpè solemus monere) Autoris mentem captandam esse ex eo loco, quo ex professo disputat de re, de qua dubitatur: cætera declaranda esse iuxta institutum sermonem. Galenus igitur nonnunquam appellat eam facultatem insitam, quæ non influit aliunde: nonnunquam eam, quæ est naturalis rei. Itaque est facultas dilatans insita arteriis ad pulsum, id est naturalis: minimè enim pulsus fit, vt palpitatio sine rei dilatatæ virtute. & hoc est quod secundo De causis symptomatum docet, vt ostendit ipsa consequentia sermonis: tamen non est illis (arteriis inquam) facultas insita, id est non influens: quin potiùs influens à corde. Sed hæc fortasse, cùm peculiaris pulsibus dicabitur sermo, consequentia sermonis cogemur repetere. proinde de modo, quo influentes virtutes communicantur, hæc sufficiunt. Vtrum naturalis virtus influat, aut singulis membris insita sit, fuerit operæpretium disputare.

Sit ne aliqua virtus naturalis influens. Cap. XV.

HACTENVS monstratum est: Virtutem animalem, & vitalem in cerebro, & in corde residere, atque illinc in cætera membra influere. monstratum non minus est: Naturalem virtutem in hepate vigere potissimùm. Illud modò in controuersiam vocatur: Influátne naturalis virtus ab hepate in reliqua membra more aliarum virtutum, aut insita sit singulis membris, nulla ex parte proueniens. Auicena Fen prima primi cap. de virtutibus inquit: Et huius quidem speciei sedes, & operationum ipsius processus est hepar. Barbari omnes qui illius doctrinam sequuntur: Virtutem naturalem influere, & naturali spiritu deferri non minùs aliis defendunt. Veruntamen horum opinio omnino est improbabilis. nā quod naturale est, & cuicunque membro ad vitam necessarium, id videtur ex ratione vnicuique rei insitum esse à natura. Nonnulli hanc opinionem per seipsam improbabilem esse censentes: & ab ea, quæ habet, hepar alicuius virtutis esse originē, nolentes recedere: ita excogitauerūt. Particulares virtutes, & ad nutritionē propriā necessarias, cuiusmodi sunt trahēs, retinens, alterās, expellens, nequaquā influere, sed insitas esse mēbris omnibus: vniuersalē autem quandā virtutē, quæ vniuerso corpori alimentum operatur, quæ est sanguinem generandi, hanc ab hepate in venas influere. Fieri enim in venis sanguinem, multis in locis Galenus docuit: sed propria virtute suarum tunicarum non fieri, docet sexto De placitis, ex propria illarum substātia, quæ neruea est, ac membranea, monstrans. Hoc volunt significasse Galenum primo De locis patientibus, capite vltimo dicentem: Atque hac in re plurimum differunt naturalia ab animalibus instrumentis. siquidem naturalibus insitam actionis vim esse: animalibus verò instrumentis à principio, veluti lumen à sole, influere, ostensum est. ergo vt Magnes lapis vim habet in seipso qua ferrum trahit: ita naturalium quoque instrumentorum quodcumque. Interpretantur itaque hæc Galeni verba De particularibus illis, quas diximus, virtutibus, aliud tamen esse de sanguinem efficiente virtute, probant ex innumeris Galeni locis, quibus hepar cuiusdam virtutis originem esse dicit. quod tamen non esset, si nulla virtus ab eo in reliqua membra demandaretur. sexto De placitis versus libri principium ita inquit: Talis enim cuiusdam facultatis origo iecur est, qualis plantis inest. rursus octauo libro repetit: Atque idcirco alentis facultatis principium esse conficiebatur. Secundo De ratione victus comment. 47. Facultatem venarum ex hepate oriri. libello De sanguinis missione cap. 6. Tertia facultas, nempe nutriens, quam à iecore oriri demonstrauimus. Ex his itaque locis probant, Virtutem sanguinis efficientem influere ab hepate in venas: quanquam aliæ, quas particulares appellant, insitæ sint. Veruntamen, quantum ego intelligo, Galeni mens longè aberat ab hac sententia, cuius vera opinio est: Nullam virtutem naturalem influentem esse, sed omnes suis membris insitas. nam primo De locis patientibus, loco citato, paulò infra verba superiùs adducta, inquit, Instrumentis animalibus accidere nonnunquam, vt ipsis illæsis eorum actio pereat: tamen naturalibus id nequaquam posse accidere. quod his verbis docet: Quamobrem solis partibus, quæ sentiendi & mouendi vim habent, accidit: ipsis interdum nequaquam læsis, tamen eorum actionem perire. id quod naturalibus instrumentis accidere non solet. Est itaque Galeni doctrina, Naturalia instrumenta non posse pati per consensum, affecta scilicet origine: sed semper propria passione laborare. Quòd verò hæc doctrina excludat influxum, non solùm particularium virtutum, sed & sanguinem efficientis, ita monstro. nam aliter, ex sola hepatis affectione priuarentur venæ ipsæ, alioqui nihil perpessæ, sanguinis generatione, atque ita laborarent instrumenta naturalia, ipsa haudquaquam affecta. id quod apertè citra distinctionem negauit Galenus. Præterea, si hæc virtus influeret: aut deferretur spiritu, aut illustratione. non enim alius est (arbitror) virtutis influxus modus. si quo tamen istorum fieret, haudquaquam Galenus dubitasset 12. Method. cap. 5. sit ne aliquis naturalis spiritus. Adde, quòd ad naturales potentias attinet, inter nos, & plantas nihil interesse. quod eleganter docuit Galenus primo De caussis symptomatum dicens. ἅπαν γὰρ τοῦτο τὸ ἔργον, οὐ ψυχικὸν, ἀλλὰ φυσικὸν ὑπάρχον, ὁμοίως ἐπιτελεῖται, κατά τε τὰ φυτὰ καὶ τὰ ζῷα. Id est, Totum enim hoc genus actionum, quod animale non est, sed naturale, eodem modo

modo perficitur in stirpibus, atque in animalibus. Nutriuntur itaque & crescunt, & generant plantæ, non minùs quàm homines: omniaq; munia obeunt ad naturalem virtutem spectantia. Quare, si virtus naturalis in illis alimenta dispensat, & omnia suæ virtutis opera exsequitur sine influxu: non est quòd influxus in hominib. desideretur. Est igitur nulla virtus naturalis influens. Dicitur tamen hepar illius virtutis origo meritò, cùm quoniã ea virtus in hepate viget potissimùm: tũ etiã, quoniã, vt paulò superiùs diximus, venarum omnium, quæ propria illius virtutis instrumẽta sunt, radix est, & origo. Quòd verò propterea origo virtutis dicatur, quòd venarum est origo: apertè declarauit Galenus 8. De placitis, ita dicens: Secundam iam habes iecoris demonstrationem, qua esse id venarum omnium, atque iccirco facultatis alentis principium, conficiebatur. Itaque in hoc sensu intelligendus est Galenus: vbicunque dicit talis cuiusdam facultatis originem esse hepar. Verùm illud vnum superest ex aduersa opinione argumentum: Si virtus naturalis non influit, non est quòd possit sanguis in venis generari. nam aut influente virtute, aut insita generetur necesse est. insitam non habent: est enim illarum substantia à substantia sanguinis longè diuersa. qui igitur influentem sustulerit: cogetur, aut negare sanguinis generationem in venis, aut dicere eam generationem à nulla virtute fieri. Huic argumẽto ita censeo respondendum: Virtutem sanguinis effectricem quodammodo insitam esse venis. quoniam, scilicet, in ipsis sanguis fit, facultate non aliunde demandata. qua ratione dictum est à Galeno 4. De vsu partium, cap. 17. Quemadmodum igitur venis, cùm eas distributionis instrumenta fecisset, facultatem sanguinis efficientem indidit, ne tempus quo per eas fertur, ipsi alimento frustra periret. Itaque constat, vt Galenus dixerit, naturam indidisse eam facultatem ipsis venis (quanquam fortè hæc verba possint à contraria opinione declarari non incommodè) quodammodo tamen, neque insita, neque influens est illis sanguinem generandi virtus. non enim in illis sanguis fit propria ipsarum virtute: sed calore membrorum adiacentium, & caloris copia, qui defertur cum ipso sanguine, qui ad ipsas venit meliùs confectus. In hanc sententiam dictum est à Galeno 6. De placitis: Vt igitur, si quis à neruis, aut membranis, aut ossibus, aut cartilaginibus, aut pinguedine, vel omnino ab aliquo corpore exãgui diceret sanguinem generari, reprehenderemus promptè illum: ita, vt opinor, si quis sanguinis generationem in venarum tunicas secundum ipsarum naturam referat. Hæc Galen. illo in loco. Iam verò quòd lib. 5. De locis patientibus, cap. 7. dictum est: Cæterùm postquam sanguinis generationem hepatis munus esse intelligimus: si causa aliqua fuerit quæ hunc generare possit, eam hepatis propriam facultatem esse dicemus. Nihil aliud significat, quàm sanguinis venarum generationem soli hepati esse propriam, id est secundum substantiæ proprietatem conuenientem. Venæ enim non habent ad generandum sanguinem vim: sed commoditatem quandam, vt cùm vinum in vase quopiam ex musto fit: nullus dicit vini efficiendi vim esse vasi. Addidi verò, Sanguinis venarum: quia sanguis arteriarũ in corde generari potest propria illius vi, & proprietate substantiæ, docente eodem autore 6. De placitis, paulò post nuper relata verba. Sed roget nos quispiam, qua ratione, si res habet, vt diximus, sanguis potiùs generatur in venis, quæ prope hepar sunt, quàm in longinquis: si nihil ad sanguinis generationem necessarium accipiunt ab hepate? Respondendum, accipere quidem eas calorem, qui in ipso hepate est copiosissimus: virtutem autem non accipere, vt quæ influere nõ possit. Dicendum præter hæc est, Hepar principale membrum esse: non quod virtutem aliis præstet, sed materiam nutritionis, & generationis omnium membrorum: & quod venarum, quæ virtutis naturalis sunt instrumenta, radix sit. Sed neque hoc difficile est: nisi eorum quæ paulò superiùs diximus, inter loquendum de membrorum principalium numero sumus obliti. Quare huius controuersiæ hic esto finis.

De naturali spiritu, An sit. Cap. XVI.

EST in hac disputatione dubium quoddam non prætereundum: An sit aliquis spiritus naturalis, quemadmodum vitales, & animales esse diximus. Quod tamen non tam eget noua tractatione: quàm vt, distinctioris doctrinæ gratia, eius conclusio ex dictis superiùs deducatur. Qui dicunt virtutẽ naturalem influere, nõ minùs quàm

reliquas: continuò spiritum naturalem esse non negant. hi meliùs loquuntur, quamuis falso dogmati adhæreant: quàm quidam alii, qui hodie virtutem sanguinis effectricem influere in venas putantes, tamen spiritu ad influxum opus esse non intelligunt. Galen. 12. Method. cap. 5. visus est illud sub dubio relinquere, ita dicens. Quòd si naturalis quoque aliquis spiritus est: vtique is quoque in hepate, & venis continebitur. Sed tamen cùm ex iis, quæ in proxima quæstione diximus, constet de sententia illius, Naturalem facultatem nulla ex parte esse influentem, sed singulis membris per se insitam: certè neque aliquo spiritu, neque illustratione habet opus. Quare neque commodè illud videbatur sub dubio potuisse relinquere, qui de Hippocratis & Platonis placitis multò antè scripserat. Reliquit tamen dubium, non qui parum cõstanter decreuisset, Naturalem facultatem esse insitam, vnde nullo naturali spiritu esse opus colligebatur: sed qui aliò properaret, & illic obiter in quæstionem de spiritibus incidisset. Nullo ergo spiritu naturali fit nutritio, aut accretio, quæ operationes sunt naturalis facultatis: neque aliquis spiritus in hepate generatur, quod humorum tantummodo est officina. Non tamen hic oportet dubium hoc concludere: sed illorum meminisse, quæ in quæstione octaua huius libri diximus, disputantes, An semen decisum vieret. vbi viuere illud monstrauimus, alente vita: quoniam virtutẽ generãdi habet, quæ naturaliũ facultatum est præstantissima. Quam assertionem illi tantùm videntur mihi posse effugere, qui dixerint: semen patiendi tantùm habere potentiam. quod tamen adhuc dixit nullus: saltem de virili genitura. Ducti etiam sumus consequentia sermonis in eam sententiam, quæ spiritum, quem complantatum dicũt, induxit. quò scilicet in spirituosa parte geniture sit effectrix vis per se, & præcipuè: in crassiori patiendi potentia. ne idem fit exquisitè agens, & patiens: & ne quidquam videatur agere in suum interitum. Est igitur spiritus in genitura, quem cõstat naturalem esse. est enim generans. Hoc interest inter hunc, & reliquos spiritus, quòd reliqui quidem instrumenta sunt facultatum, ipsi, quantum ratione consequor, non viuẽtes (nullam enim in seipsis virtutem edunt vitalem, sed vt facultatum instrumenta, membrorum & calorem, & temperamenta fouent: generantur à facultate cordis & cerebri, insumuntur perpetuò in actionibus, augẽtur accessu aliorum spirituum generatione noua) tamen hic implantatus viuit: generat siquidem. Quoniam verò monstratum est duodecimo cap. huius libri, Hepar nihil aliud habere præcipuum, quàm generationem alimenti omnium membrorum, & dispensationem per propria delationis instrumenta, quæ ab illo oriuntur: verisimile admodum est, hunc spiritum in testiculis generari, & cum humore albo permisceri. hancque esse præcipuam elaborationem, quam semen in testibus recipit, qua fœcundum fit. huius materiam consentaneum est rationi, esse spiritum vitalem, qui arteriis, quæ in testes inseruntur, deportatur: quemadmodum spiritus animalis fit ex vitali in cerebri ventriculis, potissimùm in medio. Atque hac ratione meritò testes membrum principale dicuntur: vt qui virtutem generandi tribuant semini, & instrumentum illius virtutis generent. Est igitur aliquis spiritus naturalis: qui tamen neque in venis, neque in hepate fit. nam ad illorum actiones nulla ratione est necessarius. Sed quomodo Galenus dixerit verè, Si aliquis spiritus naturalis est: hic in hepate, aut venis generatur? Quoniam ille disputabat de naturali vi, quæ conseruat indiuiduum: & propterea de nutriente, aut augente spiritu, non de generante.

De substantia virtutis generantis. Cap. XVII.

TANTVM est demiratus Galenus, vt multis aliis in locis, ita vel præcipuè in eo libello, quem De fœtuum formatione scripsit, sapientiam artificis in nostrorum corporum conformatione: vt sit ne nostræ conformationis autor Deus aliquis, aut anima, aut facultas aliqua in nobis, aut natura, aut facultas in semine, atque hæc, aut in ipso humore, aut spiritu aliquo, dubitans, neque quicquam probabile se habere non negans, illud verissimũ esse censeat: generationem non esse opus alentis, aut concupiscentis, siue naturalis facultatis (nihil enim refert vtro horum modo nomines) quoniam hæc facultas rationis sit expers, corpora autem nostra tam sapiẽter formata sint.

ſint. Elucet ſanè in noſtra cõformatione tanta creatoris ſapientia: vt in nullo corporis humani membro, aut ſubſtantiæ modus, aut magnitudo, aut figura, aut ſitus citra læſionem poſſit commutari. eſt enim eorum conformatio ſuis actionibus accommodatiſſima, quod procul dubio ſummę formatoris ſapientiæ eſt argumentum. Sed non poſſum non mirari Galenum, qui hac in parte videtur ignoraſſe: Omnes inferiores cauſas dirigi à prima, quam ille non ignorauit, ſummè eſſe potentem, ſapientem, & bonam. hoc enim ſi ſemel intelligatur, nihil habet admirationis: Naturam in ſuis operationibus nihil errare. Diriguntur enim naturales actiones à conditore operum naturæ. Proinde ab Hippocrate dictum eſt libro De alimento: Naturæ omnium nullo doctore vſæ ſunt. Quandoquidem Natura, nec intellectu, nec arte prędita, nec à quoquam docta, perinde operatur, quaſi maxima ſapientia eſſet prædita: ſed fit illud, quēadmodum diximus, propter infinitam creatoris ſapientiam, à qua dirigitur. Eſt ergo generationis animalium peculiaris cauſa, generans facultas, quæ in ipſis animantibus eſt vniuerſalis, vt in aliis omnibus actionibus, Deus. Vtrum verò hæc generans virtus, interim, dum formatur fœtus, agens, deinde recedat, atque cùm ceſſat generans, nutriens virtus incipiat operari, hoc nondum diximus. Videtur ſanè pleriſque ita fieri. quandoquidem generatur fœtus in vtero, dum formatur, nutritur & augetur poſt conformationem. Sed contrà eſt, quod paulò ſuperiùs quæſtione ſeptima monſtrauimus: Solida etiam membra, ſi periiſſent, poſſe ſæpè regenerari. nam in capite arteriam ſatis inſignis magnitudinis vidit regeneratam Galenus: & oſſa ipſa, ſaltem in infantibus, quibus mollia ſunt, coaleſcere poſſe, non negauit. & in omni cauo vlcere implendo conſtat, venas & arterias, paruas ſcilicet, quas capillares vocant, recuperari. nam aliter non eſſent viæ, quibus noua caro nutriretur. Conſtat verò, vt horum membrorum reſtitutio, generandi facultatis ſit opus. nam Nutrientis tantùm eſt, genita membra aut conſeruare, aut augere: noui membri generationem, & figurationem, ſola generans aſſequitur. Hoc argumento compelluntur nonnulli dicere, In ipſo ſanguine eſſe facultatem ſeminis: atque ita illum non minùs ſemine facultatem habere, & vim ad generandum. Cæterùm horum ſtultam opinionem paulò ſuperiùs conuicimus, monſtrantes, oportere continuò ipſum viuentem appellare. Alij, de claſſe barbarorum, dicunt: Spiritum illum implantatum, cuius ſæpè meminimus, reſeruari in humano corpore toto vitæ tempore, atque in illo generantē virtutem, pro neceſſitatibus animantis. Sed ego non intelligo: qua ratione ſpiritus ille, ſi adamantinus non eſt, multò antè non abſumitur. Quare quod in quęſtione ſexta cœpi dicere, illud videtur in præſentia concludendum. Virtus generans, quam ſemen in vltima elaboratione à teſticulis recipit, membrorum ſolidorum generationem exorditur, ſemine in generationem illorum inſumpto. eſt enim non tantùm efficiens, ſed & materia. Generans virtus in ipſis membris relinquitur, atque ita ipſa reliquorum, quæ deſunt, perficiunt generationem. Atqui cùm omnia iam membra formata ſunt, eadē facultate conſeruantur, & ad incremētum ſummum deducūtur: & ſi quod membrū periit, modò nō ſit aut admodū grāde, aut admodū durū, ab hac eadem virtute reparatur. Quare, quantū ego opinor, quanquam hæc ſententia vulgaris non eſt, nec niſi doctoribus, & ingenioſioribus proponenda: Virtus generans, à nutriente re vera non differt: ſed eadem eſt, quæ cùm integram conformationem à principio operatur, generans: cùm verò hæc eadem conſeruat, aut auget, nutriens dicitur. Id quod his rationibus probatur. Eiſdem particularibus actionibus completur generatio, quibus & nutritio. Vtraque enim actio fit conuerſione alimenti in ſubſtantiam aliti, quemadmodum nutritio fit, medulla in oſſa, & ſanguine in ſanguinea membra permutato, nulla in parte conſiſtente differentia: niſi fortè, quòd in generatione fiunt membrorum conformationes, in nutritione verò minimè, ſed quæ multò antè fuerant formata conſeruantur. Sed videtur hoc poſſe contingere, vt, ſcilicet, in nutritione figura non fiat: vel quoniam formatis iam membris, nouis figuris non eſt opus, vel quoniam nutriens virtus ex ſua natura figuræ generationem non aſſequitur. quod non video qua alia ratione diſcerni poſſet, quàm obſeruando, an cùm formata iam & adulta animalia ex præciſione, aut corroſione, membro aliquo deficiuntur, quo tempore non ſolùm nutritione, ſed & particulæ quæ deeſt generatione indigent: vir-

tus nutriens, quæ ſingulis membris inſita eſt, membrorum, quæ deſunt, tẽtet delineationem. Id quod planè verum eſſe, in ipſis operibus ſæpè fit conſpicuum. Eſt igitur rationi conſentaneum, Generantem virtutem in ſingulis membris eſſe, neque differre à nutriente: ſed generationem eſſe, quaſi vlteriorem quendam motum eiuſdem facultatis, quæ & nutriens eſt. Atqui, quantum ego intelligo, hæc opinio eſt cui rerum euidentia maximè atteſtatur: præterquam quòd rationi maximè conſentanea adducit, & minùs abſurda cogint admittere. Sed de generante & nutriente vi hæc ſufficiant. De augente ſunt nonnulla apponenda.

De virtute augente. Cap. XVIII.

ARISTOTELES tres eſſe ſpecies motus, inter ſe diuerſas, alterationem, accretionem, lationem, cenſuit. quandoquidem ad tria tantùm: quantitatem inquã, qualitatem, & vbi, motum eſſe per ſe monſtrauit. atque ita longo ſermone primo De ortu & interitu cap. 5. probat, Accretionem ab aliis motibus differre. Galenus, non ſolùm à latione, & alteratione, ſed & à generatione videtur illam facere diuerſam primo De facultatibus naturalibus cap. 7. dicens: Augentem quandam eſſe facultatẽ à generante & nutriente diuerſam. Nobis verò nõ magis videtur diuerſa augens facultas à nutriente, quàm generans. Quemadmodum verò paulò antè oſtenſum eſt, generãtem à nutriente non differre: ita tentandum eſt oſtendere, nec augentem ab illa eſſe diuerſam. Galenus capite nuper citato inquit, In fœtu, & in hominibus etiam, poſtquam in lucem editi ſunt, & adultis, virtutes eſſe, generantem, nutrientem, augentem: tamen in fœtibus, dum vtero geruntur, nutrientem & augentem miniſtrare generãti, à tempore ortus vſque ad cõſiſtentiam dominari augentem, atque huic nutrientem miniſtrare. Quem locum ego ita interpretor. Eandem facultatem, alentem ſcilicet, hæc omnia facere: ſed tamen generare modò, nutrire modò, modò augere pro ratione conditionis, & ætatis rei alendæ. Quod vt de reliquis duabus monſtratũ eſt: ita de nutriẽte & augente modò, & fortaſſe clariùs demonſtrabitur. Virtutes diuerſæ diuerſarũ operationum oportet vt ſint. Sed augentis virtutis nulla eſt propria actio, diuerſa à nutritione. nam cùm tantum reparatur ex alimento confecto, quãtum quotidiana exſolutione perierat, nutritur corpus: cùm plus, augetur. ſed plus aut minus reparari, non variat actionis ſpeciem. ergo nec virtus eſt diuerſa. Præterea, plus, aut minus, aut tantundem reparari, neceſſariò fit ex eiuſdem virtutis maiori, aut minori, aut æquali robore: aut maiori, aut minori, aut æquali illius, quod cõmutatur, diſpoſitione. ſed neque robur aut debilitas efficientis cauſæ, nec diſpoſitio eius quod patitur, poteſt permutare ſpeciem virtutis, etiam ſi poſſit permutare modum actionis: ergo eadem virtus naturalis eſt, quæ nutrit corpus, & quæ auget. Nam quemadmodum, cùm hæc imbecillis redditur, corpus minuitur: ita cùm hæc vehemẽs eſt, illud augeri, eſt apertum. alioqui oportet etiam aliam imminutentem facultatem inuenire, augenti contrariã: quo nihil eſt abſurdiùs. ſed vt deficiẽte nutritione, & remiſſo calore, minui poteſt corpus: ita nutritione abundante, & calore forti, in ſubſtantia humida, & ſequaci, accretio fieri poteſt citra diuerſam facultatẽ. Vnica ergo alens facultas nutrit, generat, & auget: quas diſtinctioris doctrinæ gratia ſeparauit Galenus, & ſibi mutuò ſubſeruiẽtes appellauit. Nobis tamen vnicam eſſe, vel illud præter cætera monſtrauit: quòd eiſdem vtuntur particularibus facultatibus, & ſubſeruientibus, trahente ſcilicet, retinente, alterante, & expellente. De quibus, quando de his præcipuis ſatis dictum eſt, dicere aliquantulum iam propero. De ipſo accretionis motu, an ſit motus ab aliis ſpecie diuerſus, an citra motum diſtinctum ſit neceſſariò conſequens alios motus: in fine huius ſermonis, vbi de operationibus loquemur, diſputabimus.

De numero facultatum naturalium, quæ miniſtrantes aut particulares appellari ſolent. Cap. XIX.

QVATVOR tantùm eſſe naturales facultates, nutrienti, aut generanti, aut augenti (monſtratum enim eſt paulò antè, Eãdem facultatem ſignificari his nominibus) miniſtrantes: à Galeno recipit Auicena, & ab Auicena tota medicorum ſchola. Scripſit Galenus opus celebre De naturalibus facultatibus, in quo diffuſè admodũ oſtendit: Generationem, nutritionem, & accretionem, quatuor aliis virtutibus vti, quas vo-

cat ἑλκτικὴν, κατεχτικὴν, ἀλλοιωτικὴν, ἐκκριτικὴν vel ἀποκριτικὴν, id est, trahentem, retinentem, alterantem, & excernẽtem, siue expellentem. Constat enim, ortum, nutritionem, & accretionem, fieri mutatione materiæ ex qua fiunt, in substantiã illius, quod generatur, nutritur, aut crescit. Sed ad hanc commutationem, si tractio fit eius quod est vtile, & eius quod tractum est, retentio, & retenti mutatio, & partis inutilis, qualis necessariò in quauis concoctione separatur, expulsio: constat, vt nihil ampliùs desideretur. Quatuor ergo sunt solummodo virtutes naturales ministrãtes. Sed est quod aliquis possit contradicere, obiiciens nobis facultatem distribuentem, secernentem, & appetẽtem: quarum videtur Galenus sæpè mentionem facere. quanquam ab illis quas retulimus, apparent diuersæ. nam tertio De causis symptomatũ in fine meminit Galenus distribuentis, quam ἀναδιδομένην appellat: & secernentis, quam dicit διακριτικήν. neque solũ meminit nominum: sed docuit etiam symptomata quædam esse his facultatibus, quæ ex vitiatis illarum actionibus proficiscuntur. vt atrophia fit ex defectu distributionis, & morbus regius ex defectu secretionis. Secundo etiam Aphorismorum commentario decimo tertio, huius secernẽdi facultatis meminit, reddens rationem, qua illi, quibus crisis futura est, habent noctem antecedentem difficilem, vbi ita scripsit: γίνεται δὲ τῆς φύσεως διακρινούσης ἀπὸ χρηστῶν τὰ μοχθηρὰ καὶ παρασκευαζούσης πρὸς τὴν ἔκκρισιν. Id est, Fit autem cùm natura separat à bonis mala, & præparat ad expulsionem. Ab his locis talia desumuntur argumenta. His facultatibus, distribuenti (inquam) & separanti, respõdent actiones diuersæ ab operationibus illarum quatuor. longè enim videtur aliud esse, deducere alimenta per corpus, & excrementa separare, vt expellantur: quàm trahere, retinere, coquere, aut expellere. Fit ergo ex illo principio, quod sæpè vsurpauimus, Potẽtię distinguuntur per actiones: vt virtutes hæ ab illis diuersæ sint. Adde illud, quod paulò antè de sententia Galeni de symptomatum, quæ ex illarum læsione fiunt, diuersitate dicebamus. Alterius etiam facultatis, præter has, visus est meminisse primo De symptomatũ causis: vbi referens causas naturalis famis, inquit primò venas exinaniri, deinde appetere naturali appetitu, deinde trahere sugendo ex ventriculo: ex cuius suctus sensu excitari animalem appetentiam, quam famem dicit. Est verò hæc appetentia animalis: illa naturalis. quoniam quæ est in ventriculo, est cum sensu: quæ in venis, sine illo. Habent ergo naturalia instrumẽta, cùm naturaliter appetant, appetẽdi facultatem. nam numero actionum debet respondere numerus facultatum. nihil enim sine causa fit. Si igitur appetere aliud est, quàm trahere, retinere, coquere, aut expellere: diuersa etiam ad appetendum opus est facultate. Præter hæc, habet etiam huius facultatis læsio sua symptomata. nam sexto De locis patientibus, capite tertio docet Galenus, diabetem nasci ex debilitate retentricis renum: sed nimiam sitim, quę in illa affectione est, ex nimia appetentia naturali renum: cuius gratia multum ad se serum alliciunt, & desiccãdo ventriculi os, sitim excitant. estq; hęc affectio renum, similis partim diarrhϾ, partim fami, quam caninam vocant. Videntur ergo iam tres aliæ facultates prioribus accessisse, distribuendi, separandi, & appetendi: atque ita esse non quatuor, vt cõmunis medicorum opinio fert. Præterea quanquã accretio fiat tractione, retẽtione, alteratione, & expulsione: videtur tamen quinta etiam ab his diuersa facultate ministrante opus habere, dilatante scilicet. Ergo plures sunt quàm quinque particulares vocatę, & principalibus subseruientes. Quod argumentum, modò propositio confirmetur, non modò hoc, sed illud etiam subuertit placitum, quo dicebatur: Eãdem facultatem nutrire, & augere. fuerit enim ita inter vtramque non parua differentia constituta. Propositio verò talem habet confirmationem. Quò augeatur corpus proprio incremento, non est satis, si nutriatur: sed opus est, vt plus recipiat alimenti eo quod resoluitur, & vt alimentum apponatur; subiens in minimas quasque particulas per ipsos poros. id quod fieri non potest, nisi ipsum corpus dilatetur: quò pori ampliores fiant, & alii, in eo quod apponitur, generentur. Duplex igitur contingit in incremento corporis actio: nutritio, & dilatatio. prior potest à quatuor illis fieri: sed tamen dilatatio non potest. Habet ergo augens facultas aliam ministram præter illas quatuor: quam licet modò nobis appellare dilatantem. quæ si illis addatur, quas præcedentia argumenta inuenerunt, cum quatuor primis erunt numero octo facultates naturales ministrantes: trahendi, retinendi, alterandi, expellendi, distribuendi, secernendi, appetendi, &

dilatandi. tot enim actiones videmur inuenisse. Sed & præter dictas octo, videtur alia esse subseruiens nutrienti: id quod ex actionibus inuenies. Nam quò nutriatur corpus, non satis est, si trahatur, quod nutriturum est, & retineatur, alteretur que, & quod inutile est, expellatur: nisi id quod retinetur, affigatur nutriendæ particulæ. neque enim affigendo cibo membris sufficiunt reliquæ facultates. efficeret enim id profectò, si quæ illarum, retentrix, tamen tractio versus partem, longaque in illa retentio, vnionem tantùm potest facere. affigendi & vniendi actio eadem non est, vt monstrat Galenus primo De facultatibus naturalibus capite vndecimo, argumẽto quodam, quod iis quæ à nobis dicuntur modò, addet magnam euidentiam. In hydrope (inquit) ascite fit praua nutritio, quia etiamsi appositio ciborum fiat: tamen interuentu aquei humoris non affiguntur. Ex his addemus nos dictis maiorem vim. Accidunt huic propria symptomata, quæ nullius dictarum facultatum sunt: vt exemplo hydropis, quo visus est Galenus, constat. Ergo affigendi actio propriæ facultatis est, ab aliis diuersæ. Quare collegimus iam facultates naturales, de numero ministrantium, nouem. Ceterùm, quanquam hæc argumẽta non sunt tam leuia, quin indigeant expositione: sed neque tam fortia, vt veram sententiam subuertant, quæ rectè à principio constituta est. Esse, scilicet, tantùm quatuor priores, & has easdem, generanti, nutrienti, & augenti ministrare. nam cùm distributionem alimenti in corpus vniuersum fieri, aliis membris expellentibus, iis scilicet, quibus redundans est succus, aliis trahentibus propter indigentiam, multò antè docuerit Galenus: non admodum nos perturbabit, distributionem nominans. fuerit enim facile dicere, hanc non esse ab aliis diuersam: sed reduci ad expellentem, & trahentem. ad quas etiam cum alterante reduci secernẽtem constat. Nam cũ concoctio omnis separet excrementa ab alimentis, & membra vim habeant trahendi cum delectu vtilia, reliqua expellendi: qua ampliùs facultate secernente est opus: an non hæc necessariò consequitur secretio? Appetitum naturalem singulis naturalibus instrumentis inesse, eius, quod sibi secundum naturam conueniens est, non est dubium. Sed tamen cùm propter finem operari, & illum appetere, insitum sit etiam inanimatis, in quibus facultates naturales non sunt: non magis indigent membra facultate ad appetendum alimenta, quàm terra ad appetendum descẽdere, sed natura appetunt. Dilatare etiam, caloris est proprium in materiã mollem agentis. fit id nõ in corporibus animatis solùm, sed in inanimatis quamplurimis multò clarius. Quare dilatat natura sua calor humidas partes: non aliqua membrorum facultas ad id destinata. Quare rectè à principio dictum est: Animatis quatuor solùm esse facultates naturales ministrantes nutritioni. nam quas habent cum omnibus natura constantibus communes, eas neque facultates quisquam meritò appellet. talis etiam est affigendi actio. hanc enim in nobis non facit facultas aliqua vitæ: sed vt in reliquis etiam inanimatis, quæ suo modo substantiæ facilè affiguntur, cùm coniuncta aliquanto tempore morantur, affiguntur sua sponte. vt cera ceræ, pix pici, breui tempore si simul sint, & nihil impediat, vniuntur: potissimùm in ipsa agente igne, vt in alimenta agit noster calor. Quòd verò omnia affiguntur in nostro corpore, tali quapiam causa, ex dispositione (inquam) ipsius materiæ, disces ex eo quod à Galeno scriptum est 6. Methodi cap. 5. Quòd igitur coalescere nequeat tam durum os, quàm id, quod in adolescẽtibus, iuuenibus, & viris, multoque magis in senibus est: id profectò vel cuiuis patere potest. solum illud potest vnionem recipere, quod abundè molle est: cuiusmodi est in puerulis. Vides Galenum molliciem causari, quòd affigantur nonnunquam ossa. vt & libello artis Medicinalis nonagesimo nono capite: Molle verò & puerile (inquit) os, coalescere potest. Itaque neque affigendi per se est actio facultatis alicuius altricis. Quare quatuor tantùm supersunt facultates. Quòd verò symptomata contingere possint læsis actionibus, quæ nullius dictarum facultatum sint: dicturi rursus sumus in libro huius operis quarto.

Quare de hac quæstione hæc sufficiant.

De numero facultatum animalium, quæ rectrices dicuntur. Cap. X.

QVÆSTIONES ad animalium facultatum notitiam attinentes, opportunum est iam attingere. Sunt verò facultates hæ duplices: Quædam in ipso cerebro, quod primam illarum sedem esse diximus, resident, & à medicis rectrices appellantur: quędam peculiares, quæ scilicet peculiarium sunt actionum, & peculiaribus instrumentis operantur, vt visus, odoratus, auditus. De rectricium numero est prima quæstio, quæ occurrit. Profitetur enim omnes Aristotelici, cum quibus & Auicena, esse quinque: Sensum communem, imaginationem, quæ Græcis phantasia dicitur, rationem, quæ existimatiua vulgò appellatur, memoriam, & reminiscendi vim. Confirmant suam sententiam, tribuentes his omnibus diuersas operationes. nam cùm potentiæ distinguantur per operationes: constat futurum, si actiones differunt, vt differant & potentiæ. sed sensus communis (dicunt) confert res subiectas peculiaribus sensibus: vt quando album cum dulci componit. Imaginatio, ex iis quæ sentiũtur incipiens, componendo, ad ea etiam quæ impossibilia sunt, procedit (qua actione & aureos montes, si lubet, & volantes boues confingimus) tamen à rerum quæ sentiuntur, speciebus nõ recedit. Ratio non hoc solum facit: sed ab speciebus sensibilium, insensibilium etiam rerum species elicit, vt amicitiæ, & odij, & aliarum rerum, quæ in sensum non veniũt. Memoria retinet species, & res absentes recolit. Reminiscendi vis, si quid memoria excidit, ab iis quæ retinentur colligens, reducit. Videntur verò hæc omnia differre. Quare, cùm quinque modi operationum sint: videntur etiam quinque potentiarum species fore. Galenus tres tantùm esse dixit: Imaginationem, rationem, & memoriam. quas vocauit principem animi partem, ἡγεμονικόν, octauo De vsu partium cap. 6. Quod probat libello De differentia symptomatum, per species phrenitidis, hoc argumento: Quacunque rectricum facultatum læsa, contingit hominem insanire necessariò, quandoquidem princeps animæ pars est. ergo tot sunt potentiæ: quot læsionum modi, & insaniæ. sed huius tres tantum sunt species (tripliciter enim tantùm potest lædi mens: vel quoniam homo errat in cognitione, vt Theophilus, qui tibicines se videre in domus angulo dicebat, quos videbat nullos: vel quoniam cùm in hoc nihil erret, tamen prauè ratiocinatur, vt qui, cùm vasa vitrea cognosceret, & propriorum nominum recordaretur, tamen cognita proiiciebat: vel quoniam læditur memoria) cùm ergo tres tantùm sint læsionum modi, constat tres solùm esse potentias. Auicena huius argumenti solutionem hanc imaginatus est, Læsionem sensus communis necessariò comitari læsionem phantasiæ: & læsionem reminiscendi, memoriæ: atque proinde medicorum non interesse, plurium quàm trium potẽtiarum meminisse. Sed cur ita fiat, vt semper cum sensu imaginatio, & cum memoria lædatur reminiscendi vis, si diuersæ sunt facultates: neque dixit, neque potest dicere. Quare hoc etiam, argumento est non inevidenti: Tres tantùm esse has facultates, & eas actiones, quę illis tribuuntur, non esse quinque, sed tres tantùm species, & quinque operationum modos. nam actio sensus, & actio phantasiæ, hoc vno differunt: quòd sensus componit sensibilium species in præsentia, imaginatio componit has easdem in absentia. Constat verò, vt hæc non sit speciei differentia. Quare non sunt duæ operationum species, sed eiusdem actionis duo modi. quocirca vnius sunt facultatis. Reminisci præterea memoriæ est opus, cùm se reflectit in seipsam. non enim est memoriæ opus, vt multi putant, solùm species retinere (ita n. non esset potentia cognoscens, sed seruans tantùm species) sed memoriæ est recordari rerum absentium, vt res sunt actæ. ergo imaginatio est sensus: & reminisci memoriæ vlterior quidam motus, non actio diuersa. Quod non tantùm Galenum sensisse, sed & Aristotelem monstrabo: quidquid dicat Auicena. Tertio libro De anima, capite tertio, cùm de imaginationis essentia multa disputasset Aristoteles, ad finem capitis addit: Si igitur nihil aliud præter imaginationem habet ea quæ dicta sunt, sitque id ipsum quod diximus, imaginatio motus profectò fuerit, sensus iam operantis. Quæ verba oscitanter omnes prætereunt. Constat tamen illis nihil aliud significari: quàm Imaginationem actionem esse eiusdem potentiæ, cuius est sensus actus. Sed hanc eandem potentiam, quæ sensus est, cùm rebus præ-

ſentibus operatur, ſenſum eſſe, cumque vera componit: cùm verò falſa, phantaſiam. Memoria, dicente eodem Ariſtotele libello De memoria & reminiſci, differt à ſenſu, quòd Memoria in abſentia rerum operatur cum ſenſu temporis, phantaſia operatur in abſentia rerum, ſed ſine ſenſu temporis. cùm enim lectiones fingimus, aut diſputationes ad arbitrium, imaginamur: ſed cùm diſputaſſe nos heri, legiſſe nudiuſtertius cognoſcimus, recordamur. quia cum cognitione rerum temporis ſenſum coniungimus. Reminiſcimur memoria ſe in ſeipſam reflectente. Ergo eiuſdem potentiæ motus ſunt, recordari & reminiſci. Quare de ſententia etiam Ariſtotelis, tres tantùm ſuperſunt rectrices potentiæ: Imaginatio, ratio, & memoria. Videtur ergò ſententia hæc Galeni cum verbis Ariſtotelis plurimùm conuenire. quę ſi, vt ſcripſimus, intelligatur, nihil videtur habere difficile. ſaltem ea argumenta, quibus plures eſſe quàm tres, nonnulli contendunt, mihi nullam inferunt difficultatem. videtur aliquanto difficilius, quod Galenus libello ſecundo De motu muſculorum inquit: Pars enim animæ quæ imaginatur, quæcunque ea ſit, hæc eadem recordari videtur. Quare ſi eadem pars imaginatur, & recordatur: imaginatio & memoria, vnica eſt potentia. Cæterùm hoc ita interpretandum eſt. videtur imaginandi potentia recordari: quoniam pro ratione imaginationis, quæ præceſſit, ſubſequitur firma aut debilis recordatio. quoniam cùm fortis imaginatio fit, inſignes impreſſiones rerum fiunt, quæ memoriam deinde firmitet permutant. Differunt tamen recordatio & imaginatio differẽtia illa, quam inuenit Ariſtoteles: quòd ſcilicet memoria operatur cum ſenſu temporis. Sed de numero harum facultatum hæc ſunt ſatis. Nunc de ſede illarum eſt aliquid apponendum.

Diſtinguantur ne locis potentiæ animales rectrices.
Cap. XXI.

COMMVNIS omnium ferè medicorum opinio eſt: Imaginationis ſedem eſſe anteriorem cerebri partem, rationis medium ventriculum, memoriæ poſtremum. Aëtius ſermone ſecundo Tetrabibli ſecundi capite ſecundo ita ſcripſit: Proinde anteriori cerebri parte læſa, imaginatio ſolùm læditur: medio verò cerebri ventriculo leſo, ratio peruertitur: poſteriore autem circa occipitium parte læſa, perit memoria, & cũ ipſa omnino etiam reliquæ duę facultates. Hęc Aëtius. Auicena Fen prima primi doctrina ſexta, capite quinto, eandem hanc ſententiam apertè ſcripſit. Itaque his autoribus cenſent plerique medicorum, tres facultates, quarum nuper meminimus, differre locis: eoq; nunc apponenda eſſe remedia ſyncipiti, nunc occipiti, nunc medio ventriculo in illarum læſionibus. Sed tamen ego non video, ex quo Galeni loco collegerint hanc locorum differẽtiam. Eſſe quidem has facultates in cerebro, & vitiata quacunque illarum capiti eſſe apponenda medicamenta: monſtrat Galenus multis in locis, quæ nos paulò antè retulimus. Sed hanc partium cerebri differentiam (quod ego legerim) docet nullibi, quin potiùs contrarium videtur deduci ex nonnullis illius locis. Primùm octauo libro De vſu partium capite ſexto ſub vnico hoc nomine ἡγεμονικὸν comprehendit tres potentias animales, & eas in cerebro dicit reſidere, nulla particularum cerebri facta diſtinctione. cùm tamen, ſi quæ foret, eo loco illam maximè oporteret dicere, quo loco de particularum vſu erat ſermo inſtitutus: potiſſimùm cùm in eodem libro cerebrum in tres partes diſtribuat, duos anteriores ventriculos, & patencephalidem, hoc eſt, poſtremum, & communem meatum, qui ventriculus medius eſt, & ſingulatum doceat vſus ab iis quos iſti dicunt, longè diuerſos. primis enim ventriculis, inquit, fieri odoratum, & elaborari animalem ſpiritum: ſecundum eſſe porum tranſitus ſpirituum: in tertio, vbi cerebellum eſt, vigere maximè, & operari animalem facultatem. Itaque non videtur rationi conſonum, ſi iſtam facultatum diuerſitatem ſecundum loca Galenus ſuboluiſſet, fuiſſe eam illo loco prætermiſſurum. Libello etiam, cui titulum fecit De inſtrumento odoratus, de quo procedente hoc ſermone nos quoq; ſumus diſputaturi, contendit monſtrare: Ventriculos anteriores eſſe inſtrumentum odoratus. Sed non eſt rationi conſentaneum, eandem partem eſſe inſtrumentum odoratus, ſenſus nempe ſingularis, & communis ſenſus: quem, dicente Ariſtotele, veluti centrum aliorum oportet eſſe.

Adde

Adde nullam talem indicationem ad imponendum auxilia deſumpſiſſe Galenum, qualem illi dicunt, ex facultate quæ læditur in phrenitide. Sed quæcunque phrenitis ſit, decimo tertio Methodi capite vigeſimo primo, auxilia infundit in futuram coronalem: ſumpta indicatione à ſtructura membri, quaſi ex ipſius membri partibus nulla alia indicatio deſumi poſſit. Præter hæc, quæ quæſo tanta diuerſitas eſt in modo ſubſtantiæ partium ipſius cerebri? aut quæ tam diuerſa temperamenta, quæ hanc facultatum diuerſitatem perſuadeant? Dicitur etiam à Galeno ſecundo De motu muſculorum loco illo, quem in proxima quæſtione adduximus: Si itaque inſignes impreſſiones rerum in imaginationibus acceperit, conſeruat perpetuò. Quod ita interpretati ſumus: confirmari memoriam interim, dum fit fortis imaginatio. quod non video quomodo fieret, niſi imaginatio & memoria eodem in loco operarentur. Sed dicent qui contrariæ opinionis ſunt (nullum enim aliud video ab ea opinione forte argumētum) qua ratione in eadem parte poſſint eſſe tres facultates, & vt vna lædatur, aliis illæſis? Illis enim facile eſt huic quæſtioni, qua quæritur, Quomodo lædatur vna illarum, illæſis aliis, reſpondere, dicentibus, Cùm læditur ſola pars anterior, læditur ſola imaginatio: cùm ſolus ventriculus medius, ſola ratio. tamen nobis qui negamus hanc locorum diuerſitatem, vel ſaltem non aſſerimus, vtpote nulla cogente ratione: neceſſe eſt facultates has diuerſis eiuſdem partis temperamentis tribuere. vt nihil mirum ſit, vnam lædi, illæſis aliis. quemadmodum in toto ventriculo ſunt trahendi, retinendi, alterandi, expellendi virtutes: non tamen quacunque illarum læſa, læduntur omnes. nam alteratio fit calore cum humiditate: retentio & tractio quadam ſiccitate: expulſio etiam, ſed minori. Quo fit, vt poſſit per ſe quæcunque illarum lædi propria læſione. Sed hæc euadent multò clariora ex tractatione de cauſis ſymptomatum. Dicent ſecundò, oportere ex noſtra opinione, vt nulla eſſet vētriculorum cerebri dignitatis differentia. nam cùm omnes virtutes ſint in partibus omnibus: æquè principales videntur fore omnes partes. quod tamen eſt cōtra Galenum octauo De vſu partium, vbi poſtremum aliis præfert, & tertio De locis patientibus capite ſeptimo, vbi ita ſcripſit: Ac primum ipſius inſtrumentum, tum ad ſentiendi actiones omnes, tum ad eas quæ à conſilio & voluntate prodeunt, ſpiritum eſſe: qui in ipſius ventriculis, maximéque poſtremo, continetur. quamuis non contemnendus ſit medius: perinde quaſi non præſtantiſſimus ſit. multæ enim rationes nos adducunt ad hunc, & à duobus anterioribus auertunt. Hoc loco Galenus vltimum reliquis omnibus: & medium duobus anterioribus præfert. Sed neque hoc ex principatu facultatum, quæ in hoc aut illo ventriculo reſident, fieri puto: quemadmodum illi interpretantur. Sed omnes facultates in toto cerebro operari: minimè verò in anterioribus ventriculis, maximè in poſtremo, in medio, medio modo. quemadmodum eſt alterandi facultas in toto ventriculo, viget verò maximè in fundo. Sed quando ſatis diximus de rectricum facultatum ſede, ad aliam quæſtionem transgrediamur.

An ſentiendi & mouendi vis per eoſdem neruos eiſdem ſpiritibus aut eadem illuſtratione deferatur. Cap. XXII.

SVNT quibus videtur difficile, eodē ſpiritu, vel eadem illuſtratione, & per eoſdem neruos deferri virtutem mouendi & ſentiendi. Sed contrà oportere autumant, vt alij ſint nerui motus, alij ſenſus, & alius ſenſus ſpiritus, alius motus. nam diuerſis facultatibus diuerſa (dicunt) inſtrumenta debent eſſe tributa. Spiritus autem eſt facultatis inſtrumentum ad tranſmittendam virtutem: nerui ſunt inſtrumenta facultatis animalis ad operandum. Virtus mouens, diuerſa videtur eſſe ſecundū ſpeciem à ſentiēte: cùm ſint actionum diuerſarum. multum enim intereſt inter motionem, & ſenſum. ergo & ſpiritibus diuerſis & per diuerſos neruos debēt fieri. Præterea, ſi vnico influxu ambę virtutes deferrentur: nullus eſſet neruus motus, qui nō eſſet ſenſus. neque cōtrà. Tamē res aliter ſe habet. nā tendones muſculorū ſunt, qui mouent: & nerui quib. contexta eſt cutis, qui ſentiunt. Quòd ſi quis dicat, Neruos motus non omnino priuatos eſſe ſenſu, ſed pditos aliquo tactu: verè dicet. tamē de neruis ſenſus, nō idē poſſet afferre. multi .n. ſunt nullū motū faciētes: huiuſmodi ſunt, quos modò dixi, texētes cutē, & magna pars eorum, qui de cerebri ſubſtantia oriūtur, vt optici. hi enim nullum oculis motum præſtant: ſed videndi vim deferunt. Imò verò (vt ſemel dicam) nullus neruus

mouet, præter eos, qui in muſculos inſeruntur (niſi fortè mouent frontem, qui diſtributi ſunt in carnoſam vocatam cutem, ſine muſculis: quanquam hæc ipſa cutis quà parte habet carneas fibras, eſt reuerà muſculus) propterea à Galeno dictum eſt, Conuulſionem, cuius proprium ſymptoma eſt deprauatus motus, eſſe paſſionem muſculorum, primo De cauſis ſymptomatum. In opere De motu muſculorum: motum adſcribit muſculis, vt actionem propriam. Cùm ergo multi nerui ſint, qui in muſculos non inſeruntur: videntur alii eſſe mouentes, alii ſentientes, id eſt, alii recipientes influxum facultatis mouentis, alii ſentientis. Tamen res non ita ſe habet, neque ita Galenus ſentit. Sed vnica eſt animalis facultas, hæc ſcilicet, ſub communi appellatione, quæ continet ſingulares alias virtutes, mouendi ſcilicet & ſentiendi. Atqui ſentiens habet alias peculiares: audiendi ſcilicet, videndi, & reliquas. ſunt tamen hæ omnes eiuſdem animæ vires: quæ pro diuerſitate inſtrumenti, hic hanc, illic illam actionem operatur. quemadmodum vnica alendi potentia hic conficit, illic trahit, alibi expellit. Itaque eſt vnicus, aut ſpiritus animalis, aut illuſtrationis influxus. nempe per hunc omnes vires facultatis animalis natura influunt. Tamen hac illuſtratione, in oculo viſio, in auditu auditio fit. quia oculus eſt inſtrumentum comparatum ad videndum, nequaquam ad audiendum: vt aures ad audiendum, & ad videndum minimè. Cùm verò ad duas, aut etiam plures actiones, inſtrumentum vnicum non eſt ineptum, eas omnes ſuſcipit: vt nerui texentes cutem linguæ, guſtum, & tactum: & neruus quicunque mouẽs, motum & tactum. hoc enim nullus neruus priuatur. Ad quam verò actionem eſt ineptum inſtrumentum, eâ priuatur. propterea neque duri admodum nerui, ſenſui multùm, neque molles motui deſeruiunt: non quòd vtraque virtus in vtroſque non deferatur vnica illuſtratione. Hinc conſtat, Nullum eſſe ſpiritum videndi ab eo, quem animalem dicimus, diuerſum, neque audiendi, neque olfaciendi: ſed animalem ſpiritum in hæc omnia organa influere, aut pro illo illuſtrationem, & virtutem animalem deferre. quæ cùm omnes has vires habeat: pro ratione inſtrumenti operatur. Galenus toties, vt pigeat repetere, animalis ſpiritus meminit, & illuſtrationis, & animalis influxus in inſtrumenta. qui tamen nullibi diſtinxit aut ſpirituum, aut illuſtrationum formas: eoque, niſi res haberet vt diximus, omnino eſſet autorum omnium in diſtinguendo rem præclaram negligentiſſimus. Sed neque mens humana capit, aut ratio, aliter fieri. Nam oporteret multiplices ſpiritus in cerebro ipſo generari, alios ad oculos, ad aures alios, alios ad reliquos ſenſus, alios præter hos ad motus inſtrumenta demandandos: & hos omnes in certa quadam proportione. & eſſe interim dæmonem quendam, qui ex magna deliberatione hos hac, illos illac: &, ſi quò oporteret, vtroſque mitteret. quod vt in ſpiritibus contingeret, quantumuis abſurdè: tamen in illuſtratione fieri nequaquam poteſt, quippe quæ non hac, aut illac mittitur, neque per motum diſtribuitur: ſed ex fulgidi corporis luce neceſſariò in quamuis partem capacem ſplendoris repentè producitur. Sed diceret aliquis fortaſſe, Vnicum animalem ſpiritum in omnes partes deferri: tamen hunc in ſingulis inſtrumentis ſuo modo elaborari: atque ita viſui aptum fieri, aut auditui, aut motui. Sed eſſet contra hunc, quòd in plæraque ſenſus & motus inſtrumenta ſola illuſtratio peruenit: ex qua non arbitror fieri poſſit ſpiritus. &, ſi quò peruenit ſpiritus: nihil præſtat aliud, quàm vt ſit virtus animalis, quæ ſentiat affectionem proprii inſtrumenti. Quo fit, vt ex modo patiendi propriorum inſtrumentorum ſenſuum, diuerſi fiant ſenſus actus: non ex diuerſitate virtutum influentium. ſenſus quippe fit affecto proprio inſtrumento, & facultate percipiente affectionem. Si igitur inſtrumentum à coloribus afficitur, fit ſenſus colorum: ſi à ſono, fit ſoni ſenſus. atque ita de reliquis. Ita facultas animalis, ſi in membrum incidit firmum, & ſecundum compoſitionem bene ad id comparatum, mouet: ſin minus, ſentit tantummodo. Quod Galenus eadem omnino virtute fieri, clarè ſignificauit primo de cauſis ſymptomatum capite quinto dicens: nonnunquam lædi motum illæſo ſenſu, quòd minus virtutis influat, quàm vt ſufficiat ad mouendum: tantum autem, vt valeat ad ſentiendum. Ergo eadem vi fit motus, qua & ſenſus: maiori tamen. Sed de facili quæſtione hæc ſufficiant. De ſenſibus externis opportunum eſt iam diſputare.

De numero & temperamento sensuum externorum. Cap. XXIII.

QVATVOR sensus externos esse præter tactum, scimus omnes: & nullus philosophorum negat. Sit ne tactus vnicus sensus, aut plures: Aristoteles secundo De anima capite nono disputat. qui colligens hinc inde rationes, probabiliùs censet plures esse, non vnum. species enim sensuum, differentia rerum ipsi subiectarum distinguuntur, non instrumentorum. Quanquam ergo tactiones omnes eisdem partibus fiunt: tamen si multarum oppositionum sunt, calidi scilicet & frigidi, humidi & sicci, duri aut mollis, & illarum non sub eodem genere consistentium, constat plures esse sensus. Quòd si non vnius oppositionis esse auditum dices: sed esse sonum grauem & acutum, magnum & paruum, lenem & asperum, nihil efficies. nam pleræque harum analogia dicuntur de sono, non propriè, & omnes illæ vnicæ rei tribuuntur, sono inquam. Humidum verò & siccum, calidum & frigidum non continentur sub vna aliqua re. si enim dixeris, vt dicunt multi, sub ratione qualitatis tactui subiectæ: hoc nihil maius est, quàm si nihil dicas. nam & hoc ipsum quod tactui subiectum est, multiplex est, si tactus sunt plures. Neque quicquam est quod videatur ostendere, vnum esse. nam gustus & tactus duo sunt: tamen eadem parte fiunt. constatque vt gustus & tactus, etiam si gustus per corpus vniuersum dispersus esset, diuersi forent. Itaque sensus externi plures sunt, quàm quinque, ratione rerum illis subiectarum: sed quinque tãtùm sunt sensuum instrumenta, & quinque instrumentorum temperies. nam tactus omnes inuicem eiusdem sunt ferè naturæ, aut parum diffidẽt: saltem eidem tribuuntur elemento, nempe terræ. atque inde fit, vt eisdem in partibus fiant tactiones omnes. Sed quando de illorum temperamentis incidit sermo, age, de his tantisper disputemus. quæ tam obscurè docuit Aristoteles: vt autoris obscuritas pepererit multam interpretationum varietatem. Tertio libro De anima ita scripsit: Nam ex hisce duobus simplicib. tantùm instrumenta sunt sensus, ex aëre & aqua. etenim pupilla ex aqua, auditus ex aëre, odoratus ex horum altero cõstat. ignis aut nullius est instrumenti, aut communis omnium est: quippe cùm sine calore nihil sit sensui aptum. terra etiam aut nullius est instrumenti, aut in tactu maximè cõmixta. Hinc explanatorum nonnulli eliciunt, Visum esse aqueum: tactum, cum quo & gustum intelligit, terreum: auditum, aëreum. de odoratu hærent: quia ex horum altero constare dixit, aëre, aut aqua. Sunt qui tribuant odoratum vtrique, alii igni & aquæ. Secũdo De anima capite De odore: Odor est sicci, & talis est odoratus potentia. Libro de sensu & iis quæ sentiuntur: Odoris facultas suapte natura calida est. eodem libello ita inquit: quare si hæc se habent vt diximus: manifestum est oportere hoc modo tribuere & aptare singulos sensus singulis elementis, vim oculorum videndi aquæ, sonorum sensum aëri, odoratum igni. hæc Arist. Sed tam sententia Aristotelis, quàm illorum interpretationes, videntur concedere multa absurda. præterquam quòd explanatores in nonnullis non assequuntur autoris mentem. Nam primò, si visus aqueus esset: qua ratione esset omnium sensuum purissimus, & à materiæ conditionibus remotissimus? cùm aqua crassitie proximè accedat ad terrã. Sanè si omnes sensus, vt videtur docere Aristoteles, aëre & aqua constarent: purissimus omniũ auditus esset. Quæ obsecro ratio prohibet sensum aliquẽ igni, aut terræ tribui: ac non omnes aëri, aut aquæ? An quòd hæc sunt duo media sensuũ externa, per quę sentimus? O inanem rationem. degimus siquidem in aëre & aqua, non in terra & igne. Proinde consentaneum est, vt per illa sentiamus: vt verò ex illis constent omnia sensuum instrumenta, non adeò est probabile. Præterea aut errat Aristoteles dicens: Odoratus ex horum altero constat, nempe aëre, aut aqua: aut nullus suorũ explanatorum assequutus est illius mentem, aut vtrunque. Nam aut significat constare ex aqua, aut ex aëre, sed ex quo illorum constet non explicat, atque ita obscurè docet: aut nunc constare ex aqua in his scilicet animalibus, nunc ex aëre, & ita oportuisset referre ea in quibus aqueus est, & in quibus aëreus: aut saltem humanus olfactus cuius esset elementi definire. tamen nihil horum verum est, neque illius sententia potest carere reprehensione. Multò meliùs rem hanc docuit Plato in dialogo de natura: cuius sententiam vt

verissimam sequutus est Galenus. De illorum sententia quinque cùm sint externi sensus, vt explicuimus (nil enim prohibet tactum esse reuera plures, & modò vnicum dici) duo sunt crassissimi, quia crassissima elementa illorum instrumentis permixta sunt maximè, tactus terreus, & gustatus aqueus: duo tenuissimi & purissimi, tributi purissimis elementis, igneus visus, & aëreus auditus. inde fit vt illis maximè delectetur corpus, his mens. est quintus medius natura inter vtrosque, odoratus: qui nulli elemento tribuitur, sed substantiæ cuidam mediæ inter elementa, nempe halitui. fit enim halitus, cùm aut aër in aquam, aut aqua transit in aërem. Tota hæc sententia vnica hac ratione confirmatur. tales sunt sensus, quales sunt res ipsis subiectæ (nam oportet vt hæ sensibus proportione respondeant) sed singulorum sensuum res tales sunt, quales ipsos sensus esse diximus. igitur & sensuum temperamenta sunt talia. Coloris naturam quanquam Aristoteles est aggressus definire libello de sensu & iis quæ sentiuntur: tamen inexplicatam reliquit. est enim (inquit) extremitas perspicui, in corpore terminato. quæ definitio colorem, non vt qualitas quædam est, comprehendit: sed vt immutat sensum. constat verò habere colorem proprium essentiam, etiam vbi non potest visum afficere. sum enim ego eiusdem coloris in tenebris, & in lumine. Præterea habent solida corpora, vt frangenti videre licet, eundem colorem interiùs, quem in extima superficie: quanquam qui in superficie est, solùm elucet. tamē mihi ridiculum videtur, colorem à perspicuitate medii generari: sed illud vnum intelligo, sine perspicuo medio non apparere. Non ergo explicat Aristoteles coloris essentiam, quam disertè admodum definiuit Plato nuper citato loco, dicens: Appellamus colorem flammam à singulis corporibus emanantem, partes habentem visui ad sentiendum accommodatas. Huiusmodi definitione vtitur Plato, qua apertè significat: colorem esse naturæ fulgoris. fulgorem verò igneorum esse corporum apertè conspicimus. Sed si quis dici putat improbabilia, intelligat duplicem esse ignem: quendam elementarem vocatum, cui coniuncta est lux cum calore, quendam cœlestem, qui sine calore fulgorem habet. Hic ignis purus, simplex, sine calore, frigore, humore, aut siccitate, est cœlestium corporum materia. quæ corpora propterea ab antiquis philosophis dicta sunt æternus ignis: quanquam illorum sententiam malignè impugnat Aristoteles, colligens, si ignea sint, esse participia peregrinarum alterationum. Sed iam monuimus, ignem huiusmodi non esse eiusdem naturæ cum igne elemento. Bona portio huius ignis per hæc inferiora dispersa est. Huius permixtione cum elementis colores, qui sunt velut flammulæ, fiunt: quemadmodum in iride & nubibus permixtione lucis & opaci, multos colores videmus generari. Est igitur hac ratione explicata, coloris natura ignea. Quare talis etiam naturæ visum oportet esse, quod, vel nobis, neque colligentibus, nec monentibus, videre licet cuilibet consideranti felium, leonum, & aliorum etiam animalium oculos in tenebris, qui plurimùm conspiciuntur coruscare. Nobis etiam vel claudentibus oculos, aut morantibus in tenebris, multi videntur fulgores ante oculos obuersari. quod qua ratione fieri possit, nisi interiùs ignis ille cœlestis delitesceret? delitescunt sanè spiritus animales: quorum magna copia ad oculos cōfluit, qui ignei sunt cœlesti igne. Est igitur visus meritò igni tributus. Quòd auditus aëreus sit, nemo dubitat. vt neque quòd sonus aëris aut aëreorum sit accidens: neque quòd tactus terreus sit, cuiquam est dubiū. est siquidem crassissimus. Quòd gustus aqueus sit, constat: quoniam rerum sapores nō antea sentiuntur, quàm illarum humor cum humore, qui multus in ore & palato generatur, permisceatur. Odoratum neque aëris, neque aquæ esse, sed vaporis, cognosces, si consideres id quod obseruatum est ab omnibus: tum res omnes odorem spirare, cùm aut madefiunt, aut calore attenuantur. fit verò vapor substantia media: cùm aut aër in aquam, aut aqua abit in aërem. Propterea ex ratione fit, vt odores & sapores proportionem seruent. Differunt enim humor & halitus ferè solutione sola, non natura: ex resoluta nempe aqua fit vapor, & ex concreto vapore aqua. Quare meliùs dixisset Aristoteles, odoratum ex neutro constare, neque aqua videlicet, neque aëre, sed substantia media: quàm ex illorū altero. Et fortasse ita intelligendus est Aristoteles, quanquam

ſuorum explanatorum intellexerit nullus: odoratum conſtare ex altero. quia odores in halitibus recipiuntur: generantur verò halitus ex illorum altero, aut ex aqua ſoluta, aut ex aëre coacto. Quanquam videtur ſibi Ariſtoteles interclusiſſe hanc viam libro De ſenſu & iis quæ ſentiuntur, dicens: odoratus igni, quia odor eſt fumida ſpiratio. talis porrò ſpiratio ex igne eſt. Quo loco magis delirat. tribuit enim denominationem ſenſui, non ex ſubſtantia rei obiectæ: ſed ex efficiente illius cauſa. Quaſi verò quod eleuatur ab igne, ignis ſit, ac non potiùs vapor. Sed tam variæ de eadem re ſententiæ ſatis oſtendunt dogmatis Ariſtotelici hac in parte inconſtantiam. Quare maximè probabilis eſt, & dilucida ſententia, quæ quatuor ſenſus quatuor tribuit elementis, & quintum medium illorum conſtituit. Sed de illorum numero, & temperamento hæc ſunt ſatis. Nunc de inſtrumentis odoratus & auditus, quoniam de reliquorum inſtrumentis nulla controuerſia eſt, agitanda eſt quæſtio. Poſtea nonnihil addentes de operationibus, ſecundum hunc ſermonem concludemus.

De inſtrumento odoratus. Cap. XXIIII.

MONSTRATVM eſt paulò antè, odores in halitibus eſſe: atque ita olfactus tēperamentū nulli elementorum tribui, ſed mediæ ſubſtantiæ, vapori ſcilicet. Nunc de inſtrumento dicendum eſt. Quam quæſtionem tanti fecit Galenus, vt librū proprium illi dederit, cui titulus eſt De inſtrumenro odoratus. Ex quo loco licebat ſtudioſis illam petere: & proinde nobis, illis ad librum Galeni remiſſis, eam præterire. Sed dicemus fortaſſe breuiùs: & addemus nōnihil huic quæſtioni. Ariſtoteles inſtrumentum odoratus naſum eſſe putat 2. lib. de anima cap. 9. & libello De ſenſu & iis quæ ſentiūtur. Eidem ſententiæ viſus eſt acquieuiſſe Plato, qui in dialogo De natura ita ſcripſit: Circa narium vim ſpecies non ſunt. Vocat itaque olfactum, narium vim. Galenus multis argumentis inductus non inefficacibus aliter opinatur: Olfactum non fieri in naſi parte aliqua, ſed ventriculos anteriores cerebri huic vſui eſſe deſtinatos, vt paulò ſuperiùs de ſentētia illius cœpimus dicere. cuius prima ratio eſt hæc. Aut odorandi vis eſſet in oſſe aliquo narium, aut cartilagine, aut in tunica partes naſi exteriùs veſtiente: nulla enim præter has eſt naſi particula, quæ poſſit olfacere. Sed neque in oſſe (nam oſſa neque hoc, neque alio quopiam ſenſu prædita ſunt) neque in tunica: eſt enim hæc tunica eadem cum veſtiente linguam, & palatum, & reliquas oris partes. Quare oporteret illis omnibus partibus ſenſum hunc ineſſe communem: aut proprium aliquid huic tunicæ parti accidere. Quod non videtur, quòd ſit. nam neque maiores nerui in hanc tunicæ partem inſeruntur, vt in linguam: neque eſt aliud, quod ſenſum hunc poſſit facere. Secundò, ſi olfactus in ipſo naſo foret, non indigeremus reſpiratione ad odorandum: quod contrà fit. quemadmodum expertus eſt ipſe Ariſtoteles lib. De ſenſu & iis quæ ſentiuntur, dicens: Reſpiratione abuti naturam ad odorandum. Sed nihil prohibet, naſum halitibus impleri ſine reſpiratione. ergo coniectandum eſt: non hîc fieri odorationem, ſed alio in loco, in quem non poſſunt ſine inſpiratione penetrare. hunc locum conſtat eſſe ipſum cerebrum. Præterea nos ipſi frequenter ſentimus inter odorandum, halitus odoros cerebrum ipſum ſubire, & talibus caput repleri. Quidam etiam, vt refert Galenus, ex attracta nigella inſpiratione, ſenſit mordicationē in intimo capite. Atteſtatur ergo hæc omnia veritati, quam Galenus gloriatur ſe inueniſſe, fieri inquam odorationem in primis cerebri ventriculis. Cæterùm Ariſtoteles non fuit horum argumentorum neſcius, quin potiùs ſecundo illi de neceſſaria inſpiratione ad odorandum, cui maximè Galenus videtur fidere, reſpondet citatis in locis: Animalibus, quæ reſpirant, eſſe huius ſenſus opercula quædam, vt oculis ſunt palpebræ: reliquis animalibus nullum ſenſus huius velamen eſſe, vt & multa animalia habent oculos nudos ſine palpebris. Huiuſmodi ergo opercula inſpiratione reſerari. Hæc Ariſtot. Quæ ita conatur Galenus ſubuertere: primò dicēs, nullum talium operculorum eſſe vſum vtilem. ſatis enim videbatur odoratum naſo circũuallare, ſine aliis velaminibus: quemadmodum aures tegit ſolis auriculis. Præterea ſi talia eſſent opercula, aëris ingreſſu reſerarentur. Sed non ita fit. nam neque ſi quis naſum exponat, obtendens illum vehementer flanti aquiloni, quidquam odo-

rabitur: neque videtur ratio aliqua commoda, quòd impetu aëris nō possint reserari, inspiratione possint: nisi motus claudendi & aperiendi est liber. quod si esset, etiam sine inspiratione possemus aperire, cùm vellemus. Non ergo propter aliqua talia velamina olfacimus respirantes: sed propterea quòd odor sentitur intra ipsum cerebrum, in quem locum nō potest halitus penetrare, nisi attractus inspiratione. Quare cùm ea quæ inuenit Aristoteles, non adeò videantur probabilia, stat Galeni sententia: odorationem fieri in primis ventriculis cerebri. Cui sententiæ vel ex iis quæ proxima quęstione diximus, accedit maior fides. oportet enim, quales sunt res quæ odoratu sentiuntur, talia esse odoratus instrumenta. odores resultant ex halitibus: halituosum ergo aliquem locum instrumentum illius esse conuenit. talis est cerebri anterior pars abundans spiritu. est enim pars eadem spirituum animalium officina. Sed quęres, cur impetus vehementer flantis venti non potest odores in cerebrum anterius protrudere per nares, perque ossa colatoria vocata, & tunicam eò loci tam perforatam, vt de cerebro possit defluere etiam crassissimus mucus? Aut cur non calidissimi & acutissimi odores, quales sunt sulfuris & bituminis, possint eò loci penetrare? Causa huius promta est, si semel intelligatur id quod Galenus docet 8. De vsu partium capite 10. dicens, Anteriores cerebri ventriculos facere expirationem & inspirationem propriam cerebro. Explicat rem hanc magis libello De instrumento odoratus. Videmus nos in recens natis pueris anterius cerebrum tam conspicuè palpitare, vt ossa ipsa quæ mollissima eo tempore sunt, moveantur. quem motum non esse in arteriis, quemadmodum multi putant, quò motum hunc cerebro detrahant, inde disces, quòd non mouetur ad numerum pulsationum in aliis arteriis. Arteriæ verò, vt in proximo sermone sumus monstraturi, simul eleuantur & comprimuntur. Non mirum igitur si cerebrum, cùm alia moueat, sibi motum quendam, eumque exiguum, præbeat: modò in seipsum, modò ex seipso. Hoc ergo motu trahit cerebrum aërem, & expellit fuligines, vt & alia respiratio. Et quò minùs huius motus mireris, neque impossibile putes, cerebrum seipsum mouere: memineris sternutamentorum, & concussionis morbi comitialis. in quibus affectionibus cerebrum seipsum quatit. Ergo cùm constringitur cerebri substantia, relinquuntur ampliora spacia, & successione eius quod euacuatur, intrat aër: & cùm cerebri substantia dilatatur, aër exit. Quare nisi cerebrum constringatur, nihil potest in illud intrare, neque si violenter impellatur. Itaque respirat cerebri anterior pars & olfacit. Est igitur opinio Galeni constituta. Cui tamen (vt verum fatear liberè) non omnino assentior. Nam quòd cerebrum habeat propriam illam respirationem, & ea vtatur ad trahendum aërem, quò ex illo spiritus animales generet, hactenus concedo. Sed quòd odoratus sensus non in naso fiat, non probo. quin potiùs arbitror, Odoratum in naso esse, & nullum singularem sensum esse in ipso cerebro: nisi fortè obscurus aliquis tactus illic est. nam & hoc videtur Galenus negare, qui tertio De causis symptomatum cerebrum organum non sentiens appellat. Cuius rei quæ potest esse commoda ratio? nisi quòd cùm cerebrum totius sensus sit origo, singularium sensuum est expers? Quo ergo pacto rationi consonum est, vt si sensus tactus, qui per omnia dispersus est, solo deest in cerebro: singularis alius sensus adsit? Opinor itaque nullum sensum singularem esse in substantia cerebri præter tactum, & eum exiguum & obscurum. nam quanquam Galenus videatur innuere nullum tactum esse in cerebro, vt dicebam: tamen ideo dictum puto, quòd parum sentiat. Quod ex eodem Galeno accepimus libro De plenitudine capite quinto, vbi inquit, Cerebrum verò, & spinalis medulla, inter ea censentur, quæ sensum obtinent. si enim in phrenitide, aut aliis capitis morbis, nullum in cerebro ægrotantes sentiunt dolorem: id fit, quoniam vt inquit Hippocrates in Aphorismis, Quibus mens ægrotat, & si parte aliqua corporis doleant, dolorem non sentiunt. Itaque non puto cerebrum, primum sentiendi instrumentum, omnino esse plantam: neque curo quod Aristoteles secundo de partibus animalium capite decimo de illo differens dixit. Sensuum autem causam nullam obtinet: quod quidem expers omnino sensus non

aliter

aliter ac excrementum aliud quoduis est. Nam hic autor cerebri naturam apertè ignorauit. Tamen non dubito instrumentum odoratus esse in partibus nasi. nam qua parte fit ex iis quæ sensibus obiiciuntur, voluptas & dolor: illa fit sensus. voluptas enim & dolor sensus sunt: illa iucundæ, hic tristis rei. Sed ego mihi sæpè visus sum, & alii etiam ita dictitant, ex admotione rei fragrantis odore, in ipsius nasi parte interiori, voluptate affici: vt contrà ex odore iniucundo, dolere. Fit ergo odoratio in ipsius nasi tunica. Præterea consentaneum magis est rationi, cùm ex halitibus subeuntibus in cerebrum, spiritus animales in illius ventriculis anterioribus generentur, naturam ante illos extra caluariam collocasse sensum illorum exploratorem, vt gustum in ore fecit: quàm exploratorem adeò recondere, vt malus vapor discerni antè non possit, quàm cerebrum læserit. Quod cùm obseruatum in ventriculo & gustu sentiamus: cur non perinde obseruari in cerebro & odoratu putemus? Præcipuè cùm argumenta Galeni, quantum ego intelligo, nihil probent. nam quòd non veniant ad hanc tunicam insignes nerui, illud vnum probat, quod nos fatemur: imperfectum esse in nobis hunc sensum. Quid quòd eadem est hæc tunica, & quæ vestit linguam? Respondeto mihi, cur in linguæ tunica sit sensus gustus, & non in naso: & ego tibi dicam cur odoratus in naso sit, & non in lingua. quanquam sit eadem tunica. Certè id aut diuersitas temperamenti, aut tale aliquid quod non sentimus, aut portiuncula nerui tertiæ coniugationis potest facere. Sed ego hactenus, quòd sensus odoratus in naso sit, dixi: quòd in nullis aliis partibus, non dixi. Plato sanè dialogo de natura, Odores totam eam regionem interiùs attingere, quæ à capite est vsque ad vmbilicum, dixit. De qua re multos ego sciscitatus sum, & audiui respondentes: sentire se odores in tota viscera penetrare. hæc verò sentiunt præcipuè grauidæ. Quare ego saltem in tota ea regione, in quam respiratio protenditur, aliquem sensum esse odorum, vigere autem hunc in nasi interna tunica, censeo probabilius cum Platone. Cur non olfacimus nisi inspirantes? Quia halitus trahuntur introrsum inspiratione: odoratus verò non est in externa superficie cutis, sed in partibus profundioribus. ad quas inspiratione, velut suctu, trahuntur halitus. hinc etiam fit, vt cùm obstructa sunt cola, odoratu priuemur, quanquam is ante illa sit: quòd scilicet impeditur inspiratio cerebri, atque ea impedita minimus capitur impetus intrinsecus ad illam vaporum odoriferorum suctionem. Illud quod de nigella dictum est, mihi videtur Galeno indignum. nam aliud est, flatus fumidos nigellæ in cerebrum penetrare, & mordere: aliud, illorum qualitatem ad odorandum idoneam illic sentiri. Dixi ergo de instrumento odoratus, quæ videntur probabilia. quanquam Hippocrates quoque libello De carnibus, perinde ac Galenus sentiat: si modò liber ille Hippocratis est. Sed non est, vt opinor. His ipsis rationibus quibus Galeni opinio est expugnata, euertitur sententia quam nouissimè inuexit Vesalius dicens: processus quosdam cerebri, qui mammillares appellantur, esse instrumentum. sed demonstratum est, id instrumentum esse extra caluariam: illi processus fortassis sint ad vim odorandi deferendam & transmittendam in tunicam nasi, fortassis ad alium vsum, qui nos fugiat.

De instrumento auditus. Cap. XXV.

NON minor dissensio est de proprio instrumento auditus. Siquidem Aristoteles secundo libro De anima capite octauo, & libello De sensu & iis quæ sentiuntur, censet: Instrumentum auditus esse aerem quendam insitum, eumque contineri intra quandam pelliculam quietum, cùm à sonis non agitatur, esseque aerem hunc animatum. sonos itaque sentiri alterato hoc aere, externo deferente sonos, transmittenteque in internum. Huius sententiæ ratio est: quòd proprium instrumentum similis naturæ debet esse cum rebus illi subiectis, & soni sunt ex aeris verberatione. ergo non aliter possunt facultati animali offerri, quàm sono externo in membrum aliquod transmisso. sed soni nullum corpus est capax, quod aereum nõ sit: ergo est tale quod-

piam instrumentum in ipso meatu auditus. Autor libelli de carnibus (quem Hippocratem esse paulò antè negaui) tam longè aliter rem hanc intelligit, vt proprium instrumentum auditus esse dicat neruum quintæ coniugationis ad aurem venientem, esseque illum duriorem solidioremque. quoniam quæ talia sunt, facilè sonum edunt. Id constat exemplo fidium citharę, & metallorum. Galenus videtur rem sub dubio reliquisse. nam sæpissimè scripsit, Instrumentum auditus esse aereum: & septimo De placitis commendat sententiam Empedoclis, quam carminibus his tradit.

Sentimus terram tellure, liquore liquorem,
Aere aeream substantiam: ignem quoq; cernimus igne.

Tamen nullibi, quod ego legerim, apertè loquutus est de aere illo interno. Libro primo de causis symptomatum capite tertio, vbi proprium audiendi instrumentum ex professo inuestigabat, ita scripsit: Quam enim habet in oculo crystallinus humor rationem, hanc habet in auribus ipsa audiendi meatus extremitas, vbi neruo dilatato coniungitur. Hæc sunt Galeni verba obscura prorsus. siquidem neque explicuit, an ipsa tunica dilatata sit: aut aer aliquis, quem continet. Sed illud vnum dicit: Esse in fine meatus proprium instrumentum. Cæterùm perpendenti mihi, & ea ipsa quæ ratio dictat, & quæ à Galeno aliis in locis scripta sunt: sententia Aristotelis hac quoque in parte videtur valde probabilis. Nam vt sensus fiat, necesse est affici à rebus quæ sentiuntur, proprium instrumentum. Affici verò à sonis aer tantùm potest. nam corpora dura cùm sonos edunt, verberando etiam ipsa aerem id faciunt: edunt verò alium, aut alium sonum, pro modo verberationis. ergo neruus, aut substantia alia dura, non potest percussione ab externo aere sonum edere, nisi ipsum iterum aerem verberet. Quare verberatione aeris id facit: quem constat esse debere insitum & animatum. nam aliter indigebit rursus alio instrumento, quo hæc verberatio in sensum penetret: eadem ratione qua prior verberatio, ea scilicet quę extrinsecus occurrebat, egebat internæ alicuius rei agitatione. Ergo est instrumentum proprium auditus, aer insitus. Intelliges verò nomine aeris, aeream substantiam: ne putes difficile, aerem animatum esse. nimirum vt intra corneam sunt humores tres, qui membra sunt & viuunt, saltem alente vita: ita in nerui ipsius quintæ coniugationis poris, in extremo foramine auditus est substantia quædam aerea, viuens quidem illa, & membrum animantis. Quæ quanquam ex anatome euidenter non sentiatur, non tamen proinde desperandum est talem aliquam particulam esse. nam fieri id potest: quoniã de mortuo animali, & dissecta parte, statim effluit prę tenuitate. nã & oculos cõstat spiritu esse plenos ea regione, quæ est inter humorem crystallinum & corneam tunicam: tamen statim ac emoritur animal, corrugatur cornea absumpto spiritu. Certè cùm res euidenter sentiri non potest, non velle probabilibus rationibus acquiescere, sed hæsitare: Pyrrhonem est agere. Andreas Vesalius anatomicorum peritissimus, vt sua opera testantur, libro primo De humani corporis fabrica, capite octauo, inquit, inuenisse se in foramine ossis lapidei, quod porus auditus est, ossicula duo, quæ latuerant Galenum & alios omnes dissectores ante hoc seculum, adnata tunicæ illi, quæ fit ex neruo quintæ coniugationis, & oblinit cauernulam illam: alterum illorum, simile denti molari, affixum duabus radicibus, ab altera parte simile paruæ incudi: alterum malleolo non absimile, ab altera parte habens cuspidem, ab altera duplex capitulum. Coniectatque ex ipsis ossiculorum figuris esse instrumentũ auditus: nam esse dicit pro incude, & malleolo: vtque malleolus pulsans incudem sonum facit, ita ossiculum quod malleoli formam refert, impetu ingredientis aeris agitari cum membranula, atque in incudem decidere, & ita sonos reddere. hæc neque admodum distinctè, neque adeò proteruè docet Vesalius. sed quòd ad anatomen demonstrans: quod ad particularũ vsus attinet, dubitat. Quod de numero ossiũ dicit: habet certè vt dicit, & est quòd pro diligentia habeant omnes huic viro gratiã. Tamen mihi videor apertè conuicturus, non esse hunc illorum vsum, vt sonos dicta ratione repręsentent: neque in illis esse instrumentum proprium auditus. nam ratio, qua aduer-

aduersus sententiam autoris libelli De carnibus vsi sumus, non minùs reuincit hanc opinionem. nisi vis, iuuare quidem horum ossiculorum motum, tamen præter illa esse insitum aërem, qui vt verberationem externam, ita & eam, quam ipsa excitant, excipiat. Sic enim libenter acquiescam: tamen hæc ossicula esse proprium instrumentum auditus non possunt: nam præter alia, nunquam possemus voces syllabis distinctas audire. aër enim recipit voces distinctas, quales ex ore demittuntur: tamen malleolus incudem feriens non potest distinctam vocem edere, vt neque res alia dura alteram feriens, sed solum strepitum. Adde illorum ossiculorum positum repugnare sententiæ Vesalii. Sunt enim ambo ea parte qua sunt crassiora affixa membranæ, & ligamento quodam ligata inter se: malleolus secundum capitulum, & aliud os ea parte, qua incudem refert. quod ligamentum necessariò illam percussionem impediet. particularum vsum inuenire valde est difficile: ac proinde nulla de re maiori cum metu verba facio. nisi particula aliqua earum sit quæ manifestum vsum habent: quales sunt quamplurimæ. sed si quæ videntur consentanea audendum est dicere, ossicula illa duo præstant: primùm intra tunicam pori auditus posita spacium in ea formant ac conseruant idoneum continendo interno aëri, deinde cuspidibus quibusdam, quas deorsum vergentes habent pendentes, non alligatas, ad aëris maiorem refractionem faciũt. itaque omnium opinionum maximè probabilis est, quæ aërem statuit proprium auditus instrumentum.

De locis sensuum. Cap. XXVI.

OSTENSVM antea est, Non esse aliam facultatem, quæ à cerebro in oculos, aliam quæ in aures, aliam quæ in nasum demittatur: sed eandem facultatem, sentientem inquam, pro commoditate instrumenti, hîc videre, illic audire, alibi olfacere. videtur tamen in præsentia perpendendum, An hæc verè dixerimus, visionem fieri in oculis, odorationem in naso, auditum in auribus, aut omnis sensus in cerebro ipso agatur, subeant verò colorum species per oculos, sonorum per aures, odorum per nasum, saporum per linguam, tractabilium qualitatum per totam cutem: vt philosophorum nonnulli sensere, & inter medicos Ioannes Manardus, vir non vulgaris eruditionis, libro sexto epistola vltima conatus est deducere ex Galeno. Sunt illius verba hæc: Dicam ex Galeni sententia inter oculi partes crystalloidem principalius ad visum concurrere, eique principaliter videndi officium attribui: perfectam tamen & completam visionem, sicuti & aliorum sensuum operationes, in cerebro absolui, vt apertè Galenus libro decimo de vsu particularum. Hîc mihi videtur Manardus, alioqui bonus, dormitare. nam tam longè abest vt Galenus decimo de vsu particularum, visionem fieri in oculo neget: vt etiam in aëre fieri, prodeuntibus radiis quos ille visiones appellat, vt & septimo De placitis, & multis aliis in locis affirmet. Quid intersit inter eam quam visionem completam & incompletam appellat, non intelligo: & multò minùs, qua ratione humor crystallinus sit videndi instrumentum proprium, si modò in ipso non fit visio. sed de modo quo visio fit, statim sumus dicturi: modò nolo dogmatum meminisse, sed dicat hæc vt volet. videndum est qua ratione victus in hanc inciderit sententiam. Quoniam aliter, inquit, non posset visio impediri, nullo in oculis malo apparente, propter neruorum opticorum obstructionem. hæc enim, inquit, solùm impediret spirituum influxum: sed citra hũc, videtur posse virtus influere illustratione substantiæ neruorum, vt fit in aliis partibus. Præterea, nihil prohibet obstructam esse illam viam, & satis multam spirituum copiam esse in oculo. ergo non hac ratione obstructio nerui impedit visionem, quòd impediat egressum spirituum, sed ingressum specierum. Quòd verò illud possit contingere, quod in propositione sumtum est, probat. quandoquidẽ sæpè neruo obstructo, pupilla est distenta: quæ tamen, vt Galenus monstrat decimo libro De vsu particularũ, ab spiritibus distenditur, & illis absumtis statim corrugatur, vt fit in demortuis hominibus, & nonnunquã in valde senibus. Hæc ratio non est contemnenda, quanquam à nonnullis qui in locum hunc ante nos impegerunt, contemnitur. Sed est quòd his Manardi argu-

mentis addamus locum alium ex Galeno,qui non parum videtur huic ſententiæ fauere. eſt verò is ex octauo de vſu particularum, capite ſexto. diſputans de proprio videndi inſtrumento, & modo viſionis,inquit: Sed nihil eſt plus,alterari illud quidem, niſi alterationem ſentiat imaginatio, ratiocinatio, & memoria. hæc Galenus. conſtat potentias has tres in cerebro reſidere. ergo in cerebro ſentiuntur alterationes propriorum inſtrumentorum ſenſuum ſingularium. Tamen quanquam hæc videntur probabilitatem quandam præ ſe ferre, & Manardus huius fuerit ſententiæ, quem ſequutus etiam eſt Ioannes Fernelius, neque ex philoſophis defuerint ei aſſertores: tamen falſa eſt omnino, & apertè extra ſententiam Galeni, qui libro primo de cauſis ſymptomatum capite octauo ita ſcripſit: Quippe cuicunque ſenſui alteratio ab iis quæ ſentiuntur, perficitur in ſingulis inſtrumentis. eam autem ſentiens fit ipſa quæ alteratur particula, accipiens à cerebro facultatem ad ipſam per neruum venientem. Sed etſi hoc Galenus non dixiſſet, ratio ipſa declarat. Eo enim loco ſenſus fit, quo dolor: dolemus verò manifeſtè in ea parte quæ afficitur. vt cùm extremus digitus pedis pungitur, aut vritur: in ipſo dolor fit, non in cerebro. Neque ſanè proinde viſio intercipitur obſtructo neruo optico: quòd via ſpecierum intercludatur, ſed ſpiritus. nec Manardi argumentum quicquam aduerſus dilutionem hanc habet. non enim alia de cauſa natura neruum hunc ampliſſimum, molliſſimæque ac rariſſimæ ſubſtantiæ eſſe fecit, atque, vt alii putant, etiam cauum: quàm quòd ſola illuſtratio ad videndum non erat futura ſatis. ſi enim hæc ad videndum, vt ad alios ſenſus, ſuffeciſſet: eſſent profectò nerui hi, vt & alii omnes, facti ſolidiores. cauſa verò qua ſoli huic ſenſui illuſtratio non ſuffecit, in modo quo ipſa viſio fit, conſiſtit: de quo dicturi ſumus ſtatim. interim tamen dicimus, Ad videndum opus eſſe, vt videndi facultas in medium acrem diffundatur: quæ non aliter diffunditur, quàm illuſtratione. ſi igitur illuſtratio ſola ad ipſum oculum ex cerebro proueniſſet, non etiam ſpiritus ſubſtantia: nihil eſſet quod medium aerem poſſet illuſtrare. Neque etiam quod de diſtentione pupillæ, quæ obſtructo cerebro nonnunquam apparet, dicebatur, quicquam aduerſum concludit. nam poſſumus dicere, obſtructo cerebro nullos eſſe illic ſpiritus viſui idoneos, ſed pro eis flatum aliquem, qui pupillam diſtendat: vel aliter,(quod magis placet) ſpiritus qui in oculum iam peruenere, ſi noui influxus via obſtructa ſit, fulgorem amittere aut totum, aut eum fulgorem quem retinent, citra incrementum ſplendoris, quod nouorum ſpirituum acceſſu inter videndum fit, non ſufficere ad externi aeris illuſtrationem. quam ad videndum neceſſariam eſſe petimus modò, in proxima quæſtione demonſtraturi. itaque argumentum Manardi ita diluitur. Quod verò ex Galeno nos addidimus, nihil aliud ſignificat, quàm illud quod veriſſimum eſt: Eandem, ſcilicet, facultatem, quæ imaginandi habet vim, & cogitandi, & memorandi, quæque hęc in cerebro facit, eandem inquam ipſam in oculis videre, in auribus audire, & guſtare in lingua, & reliqua omnia, in ſuo quodque inſtrumento, peragere. Itaque facultatem ſentientem animæ ipſius eſſe cenſemus: hancque influere à cerebro in ſingula inſtrumenta, atque in illis non nouas virtutes comparare, quibus priùs caruerit, ſed pro commoditate inſtrumenti, hoc aut illo modo operari. Oſtenditur verò ex his quæ in nobis contingere ſæpè experimur, Eandem facultatem videre, audire, guſtare, & reliqua agere, quæ imaginatur, ratiocinatur, & recordatur: quòd, ſcilicet, hæ ipſæ actiones ſingulares, imaginationis modum conſequuntur. Eadem ſiquidem re obiecta contingit particulam modò dolere, modò non dolere, aut modò leuiùs, modò grauiùs dolere, pro ratione aduerſionis animi, aut auerſionis. Quæcunque attentè patimur, grauiùs ferimus, vt à Galeno dictum eſt in commentario ſexto ſecundæ Aphoriſmorum. quod tamen non videtur poſſe contingere, ſi diuerſa facultas eſſet ea, quæ doloris cauſam ſentit, ab ea quæ animaduertit. ridiculum enim, ſi quis dicat: Petrum videre acutiùs, cùm Ioannes intendit oculos attentiùs. Hunc ſenſum verba illa Galeni commodiſſimè recipere, intelliges manifeſtè loco ipſo ex Græcò codice in medium producto. corrupit enim illum non parum Nicolai Regii tranſlatio, quam vt notarem, libuit paulò antè præſcribere.

bere. habet verò locus in hunc modum: ἀλλ' οὐδὲν ἦν πλέον ἀλλοιωθῆναι τὸ μὲν τοῦ μὴ γνῶναι αὐτὴν ἀλλοίωσιν, τὸ φανταστικὸν, καὶ μεμνημόνευον, καὶ λογιζόμενον, ὅπερ ἦν τὸ ἡγεμονικόν. quod ille vertit: nisi alteratione sentiat imaginatio, & memoria, & ratiocinatio, quod vocant Græci hegemonicon. nos ita vertimus: Sed nihil est plus alterari illud quidem, cæterùm alterationem non sentire mentem, eam scilicet quæ potentiam habet imaginandi, ratiocinandi, & recordandi, quam vocāt hegemonicon. hæc verba apertè significant, τὸ ἡγεμονικὸν quod vim habet imaginandi, recordandi & ratiocinandi: sentire alterationes instrumentorum sensuum singularium. tamen quòd sensus hi in cerebro fiant, non significant. Ex dictis satis constat, lapsum esse Fernelium, qui libro sexto de naturali parte medicinæ, capite decimo, non alia ratione verum posse continere Aphorismum illum intellexerit, quàm si sensus omnes tum demum compleantur, cùm ad cerebrum ipsum species rerum delatæ sint. Sed satis opinionem Galeni confirmauimus, & Hippocratis sententiam interpretati sumus. itaque stat, quicquid Manardus sentiat, sententia quam confirmauimus: mentem ipsam sentire singularibus sensibus obiecta, tamen sensus singulares in suo quemque instrumento agi.

De accretione, an sit motus per se. Cap. XXVII.

HACTENVS quæstiones illas pertractauimus, quæ ad potentias ipsas, siue virtutes, aut facultates spectant. nunc tantillum de nonnullis operationibus, quæ in controuersia constitutæ sunt, addentes, huic secundo libro imponemus manum vltimam. Memini verò me paulò antè pollicitum esse, de motu accretionis disputationem: vt ea, quæ de facultate augente dicta sunt, euaderent clariora. polliciti ergo memor illud in præsentia definiam: Sitne ad quantitatem motus aliquis per se, an contrà quantitas in numero eorū reponi debeat, quæ nō comparantur motu per se, sed succeduntex accidenti. video Aristotelicorum plerosque quamplurimas de accretione cōtrouersias excitare, disputātes inter cætera, An sit motus vnicus continuusque, aut intercisus. illi, scilicet, quod nos modò inuestigamus, citra cōtrouersiā transigūt, constanter affirmantes cū Aristotele: Ad tria hæc, qualitatē, quantitatē, & vbi, motū esse per se, ad reliqua omnia ex accidenti. mihi, cui hæc assertio displicet, non opus est disputare, sitne cōtinuus, aut intercisus motus accretio: quandoquidē ne motū quidem eam esse puto, sed mutationem quandam, quæ motibus succedit, cuiusmodi est sanatio. Itaque duo tantùm sunt motus per se: ad qualitatem, & ad locum. Hæc assertio confirmatur eodem omnino argumento, quo Facultatem augentem nullam esse à nutriente diuersam, conficiebatur. duæ enim hæ assertiones reciprocam habent consequentiam. Illic enim ostendimus: Rem aliquam augeri solo concursu aliarum mutationum, citra motum proprium. vnde fit vt ipsa accretio non sit motus per se, sed aliis accidens. Nam qua ratione dicit Aristoteles, Ad nullum habitum, vt gratia exempli, ad sanitatem, aut ad virtutem, esse motum per se: certè non alia, quàm quòd habitus congenerantur (vt ita dicam) cum aliis rebus, id est citra proprium motum succedunt aliis. vt sanitas fit, non quidem sanitate ipsa genita per seipsam: sed genito calore, si modò ęgrotatio erat frigus, aut frigore, si calor. Non aliter video fieri corporū molem. Nam si corpus crescit propriè, vt quæ alente facultate sunt prædita, nihil aliud patitur, quàm quòd partes dilatantur, & alimentum in poros subit, & id mutatur in rem quæ alitur. Finge hæc facta, & nihil aliud: necessariò res est facta maior. ergo succedit illis mutationibus quantitas sine motu quopiam, qui per se ad illam sit. Iam verò nullā illarum mutationum esse ad quantitatem, patet. nam dilatatio passiū corporis, & ingressus alimenti, lationes sunt. nō ergo sunt accretiones. potissimùm, si accretio motus per se, & specie diuersus est à duobus primis. Cōmutatio cibi in rem quæ alitur, generatio est, non motus. (induit enim cibus nouā naturam) Ergo nihil est illic quod accretio sit. tamen succedit noua quantitas: ergo quantitas succedit vt relationes, & habitus, non comparatur motu. iam verò si res minus propriè augetur, sola nempe dilatatione aut accessu alterius substantiæ, quæ per totam illam non subeat, & eius naturam induat: multò minus est ad quantitatem motus. Nam illa,

concedentibus omnibus, nihil reuera habet accretionis, ſed latione quadam, cum aliqua alteratione, aut ſine ea perficitur. Neque verò ſi dicas, quantitatem rem diuerſam eſſe à qualitate & loco, proindeque diuerſo motu eam debere comparari: quidquam efficias. nam perinde poſſis de relatione dicere. ea ſcilicet differt à qualitate, & loco. Nam quod tu de habitibus, & relatione ais, hoc idem ego de quantitate. Quòd quidem ſi motu compararetur, diuerſus is foret à latione & alteratione, concedo: tamen motu comparari quantitatem, magis quàm figuram, aut rem aliam talem, earum quæ ex accidenti ſuccedunt, nego. Sed de his ſatis, ad alias quæſtiones venio.

De modo quo viſio fit. Cap. XXVIII.

EST verò illa omnium quæſtionum de operationibus celebratiſſima, & dogmatis ambiguitate, & autorum grauitate: An viſio fiat admiſſione rei alicuius, an emiſſione (extramiſſione, aut intus ſuſceptione vulgò dicunt) Conſtat enim quòd, dum videmus, duorum alterum contingit: aut corpus quod videtur, ex ſeipſo ad nos aliquid mittit, quo facultati videndi quæ in nobis eſt, ſeſe inſinuat, aut vim aliquam ſentiendi à nobis ad ſe vſque peruenire expectat. Ariſtoteles libello de ſenſu & iis quæ ſentiuntur affirmat, Viſionem fieri in ipſo oculo, admiſſis in illum rerum ſpeciebus, (vt intelligunt plerique Ariſtotelicorum, & Galenus interpretatur ſeptimo de placitis prope finem) non corporeis, ſed indiuiduis, nulla verò facultate exeunte, aut in ipſo aere operante. itaque videmus in aëre: quia medium per quod, ſed non quia medium in quo, eſt. Quam ſententiam confirmat dicens: minùs probabile eſſe, ſenſum viſus cuiuſdam rei egreſſu cernere, & vel vſque ad ſidera protendi. Hoc cenſet Ariſtoteles improbabile: quoniam opinatur oportere, antequam viſus attingeret aſtra, quippe quæ ſunt remotiſſima, fore vt diſſiparetur, & omnes animales ſpiritus vnico intuitu conſumerentur. Præterea nec opinatur ſplendorem internum, hunc inquam quem ſpiritibus eſſe dicimus, poſſe cum aëris ſplendore coaleſcere, vt Platonis ſententia fert. addunt pręterea ſequi (quod Auerroës Galeno inſaniæ dat) vt aër eſſet ſentiens non minùs quàm corporis noſtri membrum aliquod. ſed fortaſſe procedens hic ſermo hęc omnia faciet probabilia, enarrans Galeni ſententiam, quæ multò antè Platonis erat: Viſionem fieri in aëre ipſo, vt in medio in quo, & rem videri vbi eſt. quippe viſionem diffuſa facultate in ipſum medium fieri. Quæ tamen opinio variè explicari ſolet: quoniam à nullo ferè intelligitur eorum, qui noſtra hac tempeſtate ſub Galeniſtarum nomine ſe venditant, nihil minùs intelligentes quàm ipſius doctrinam. Interpretantur plerique ſpiritus exire extra oculum ad certam diſtantiam: ad reliquum ſpacii deferri virtutem videndi illuſtratione, & prope res ipſas quæ videntur, coire cum ſpeciebus: & illic fieri viſionem, nulla interim colorum ſpecie perueniente ad ipſum oculum. Nonnullos ego audiui ita interpretantes, Viſui ſeruientes ſpiritus ab oculis ad certam diſtantiam peruenire, ad medium ſcilicet ſpacii, & illic coire cum ſpeciebus venientibus à coloribus: affectosque ibidem quadam colorum forma, ad oculos redire, vt illorum nuncios. itaque ad videndum emiſſionem ſpirituum fieri, tamen viſionem agi in ipſis oculis. Priorum ſententia vna in re tantùm deficit: quòd nihil coloris in ipſos oculos penetrare, quo viſio fiat, dicunt. Secundi verò omnino loquuntur inepta, & barbara. nam quæ obſecro eſt vis, quæ ſpiritus illos ad oculos reuocat? an reuertuntur ipſi, aut ex animæ præcepto, aut ſenſu indigentiæ? præterea ſi cùm ad duo ſtadia videtur imago, eius ſpecies ad dimidium ſpacii producebatur: cur cùm ad vnum ſtadium videtur, non producitur vſque ad ipſum oculum? itaque cogentur dicere: pro magnitudine ſpacii, nunc fieri emiſſione, nunc admiſſione. Ergo his miſſis, quæ ſit Galeni ſententia, iam declaro. Ex coloribus ſpecies quaſdam produci non negat Galenus. quin potiùs illud confirmat multis experimentis. nam videre eſt, Si in ſplendido aëre, ſub arbore aliqua recubuerit quiſpiam, arboris colore eum totum perfundi. quin etiam ſæpenumero

accidit,

accidit, vt aer clarus, vbi parietis alicuius attigerit colorem, eum subitò recipiat, atque in alterum corpus etiam transferat. Atqui, nisi obliti sumus eorum quæ in quæstione 23. dicta sunt de colore, constat: illum esse flammulam quandam genitam in corporibus participatione illius cœlestis luminis. quemadmodum ergo lumen ex luce repente diffunditur in totum aerem: ita ex colore diffundi in ipsum aerem splendidum, lumen quoddam præditum natura ipsorum colorum, necesse est. Species etiam has, quas esse monstrauimus, in oculum ipsum penetrare, dum visio fit: probo. Primùm, dicente Galeno innumeris in locis, Non potest fieri sensus, quin proprium potentiæ instrumentum alteretur. est verò ptoprium videndi potentiæ instrumentum, humor crystallinus. Ergo non potest visio fieri, quin humor crystallinus afficiatur coloribus. est enim visio: cùm facultas sentit passionem instrumenti proprii, quæ à re illi obiecta accedit. præterea, neque videtur, qua ratione manerent interiùs simulacra colorum in memoria, aut etiam in præsentia rerum ad sensum internum transfunderentur: si nulla colorum simulacra penetrarent per ipsos oculos. est ergo opinio Galeni, Species quasdam colorum, eiusdem naturæ cum ipsis coloribus, effluere ab illis, & subire in humorem crystallinum, quò visio fiat. neque video, qua ratione possit hoc quisquam negare. cùm experimento sentiamus, si quando recto intuitu in cuiuspiam oculos despicimus, nostras ipsorum imagines illic videntes. atque rectè diximus: nostras imagines videntes. videri enim possunt colorum species, non minùs quàm lumen, & qualitates reliquæ per corpora extensæ. nam si omnino sine corpore, & diuisionem nullam recipientes essent, vt sensit Aristoteles: qua ratione fierent idoneæ ad percipiendū potentiæ corporeæ? certè neque incorporeum corporeo, neque corporeum incorporeo proportione respondet. Mirum, quòd plerique Aristotelicorum, quin & ipse Aristoteles dicit, has incorporeas species, & visiones interiores corporeas. tamen dicunt hi iidem, si ampliùs interrogentur: Ex externis potentiis ad internas transferri species, & ab imperfectioribus ad perfectiores, & semper elaborati magis, & (quod illi dicunt) spoliari à conditionibus materiæ. qua ergo ratione species sensus externi non sint corporeæ? sed quærent illi (hoc enim est illis firmissimum argumentum) qua ratione si corporeæ sunt, videntur omnes alicuius corporis partes in quacunque parte medii? Respondent hîc plerique facilè effugientes: quoniam visio egressu facultatis fit. Sed nobis, quibus iam ostensum est, de sententia etiam Galeni, recipi totius corporis quod videtur, speciem in humore crystallino, aliter respondendum est. posse scilicet species diuersorum membrorum simul esse in eadem parte: quanquam singulæ illarum extensæ sint. sed diuersarum partium corporis species esse in eadem parte spacii, nihil repugnat, si neque rerum diuersarum. Vt ergo lumen extensum per totum aerem est, & tamen vbique refert lucem: ita singularum particularum fulgores extensi sunt per totum spacium, & simul extensi. & proinde, in quamcunque partem habentem rectitudinem cum corpore obiecto, inciderit oculus: videt totum illud. Sed si tales essent species (addet alter) species candoris cum specie nigritiei haberet rationem contrarii, quod non habet: sunt enim simul in eadem parte spacii. Huic ita responsum volo: Species illas esse colores quosdam, sed remissos. & quanquam re vera, & specie contrarii sint: tamen in illa tenuitate possunt esse simul in corporibus, & simul induci in corpora perspicua. quia hæc natura sua sunt decolora. Monstratum est alibi à nobis in his eisdem commentariis, Qualitates contrarias, modò remissæ sint, posse esse simul: generari tamen non simul. moueretur enim corpus motibus contrariis: nisi corpora omnino sint expertia vtriusque. tunc enim vnico motu potest corpus ad vtrumque contrariorum accedere. Sed non sunt vbique dicenda omnia. Exposcunt pleraque horum diligentem lectorem. ne, si nunquam aliàs, aut ab alio quoquam scriptorum acceperit, illum veritas sermonis huius effugiat. Galenus, qui multorum inuentor fuit, nō potuit omnia extremè dilucidare. Sed inuentores posteris hæc relinquunt peragenda. quæ tamen tam longè abest, vt nostri temporis scriptores agant: vt satis sibi videantur agere, si Galeni sententias repetant, addentes nullam lucem, interim de nominis alicuius

elegantiore traductione certantes. Quare qui in illos incidunt legendos, abutuntur otio. nobis non tam eſt animus ſcriptis certare, & autorum verbis confirmare ſententias, vt faciunt illorum plerique: quàm ex illorum aſſertionibus reliqua deducere. vt modò collegimus: Ex omnibus quæ videntur, ſpecies venire ad ipſum cryſtallinum humorem neceſſariò, cùm viſio fit: & illas quidem non incorporeas, ſed eiuſdem naturæ cum coloribus. Verùm quanquam hæc ita habeant, viſio fieri non poteſt, quin emiſſione fiat facultatis videndi. Nam (omitto debilia argumenta) vt color ingreſſu ſpeciei in pupillam videri poſſit: tamen magnitudo, & locus videri, quin prodeat facultas per aerem ad rem ipſam, non poſſunt. Si enim res non videtur vbi eſt: qua ratione poteſt viſus cognoſcere diſtantiam, aut magnitudinem? Et, vt hæc duo argumentorum loca, quæ ſola ſubuertunt Ariſtotelis ſententiam, apertè tractentur: primò intellige videre me duo corpora, quorum alterum album ſit, alterum nigrum. quod nigrum eſt, ſit duplo diſtantius altero. vtrumque horum viſu iudico: & corpus hoc eſſe album, & propinquum. quòd quidem album eſt: ſpecie candoris ſentio: quòd propinquum (ſi nihil de oculis prodiit ad rem videndam) non aliter poteſt videri, quàm aut ſpecie alia, aut illius eiuſdem ſpeciei modo alio. Sed horum alterum eſt ridiculum: alterum falſum. Quòd enim diſtantiæ aut propinquitatis ſit propria ſpecies, eſt ridiculum: quòd diuerſo modo ſe habens eadem coloris ſpecies repræſentet propinquitatem aut diſtantiam, caret veritate. nam quid aliud habere poteſt ſpecies ex multa diſtantia ad oculum veniens, quàm ex parua: præterquam, quòd ex multa diſtantia remiſſior iam oculos attinget, ex parua veniet intenſior? Sed intenſior ſpecies intenſum videri faciet colorem, non propinquum: remiſſior remiſſiorem, non diſtantiorem. Quare fieri poteſt, vt color, qui remotus eſt, videatur remiſſior, & ſi intenſior ſit: qui vicinus contrà, videatur intenſior, & ſi ſit remiſſior. Sed qua diſtantia & propinquitas videri poſſint, nulla via reſtat: præterea, neque qua videatur magnitudo. Dices fortaſſe: ſpecies ipſa repræſentat cum magnitudine quadam & extenſione. Sit ita. Sed intellige mihi duo corpora, quorum alterum ſit omnino paruum, ſed maximè propinquum: alterum magnum, ſed remotum. fiet, vt maiorem locum occupet in oculo ſpecies parui corporis, quàm magni. nam ſpecies parui, quia propinquum eſt, impleuit pupillam totam: magni, quia eſt remotum, cùm ſpecies ſemper tendat in acutum, fortaſſe alteram pupillæ partem non implebit. tamen videmus, hoc magnum eſſe, illud paruum. quanquam huius ſpeciem hauriamus oculis cum maiori extenſione, illius cum minori. Igitur nulla commoda via eſt videndi diſtantiam & magnitudinem iis, qui ſunt opinionis primæ: quam proinde poſſemus ſuſpectam habere (vbi nihil aliud eſſet) quòd à ſuo autore, inter reſpondendum phyſicis quæſtionibus, ſæpè prodita eſt. Quinto de generatione animalium cap. 1. ita ſcripſit Ariſtoteles: Quæ intus in cauo oculos habent poſitos, longè aſpicere poſſunt: quoniam motus in vaſtum non diſſipatur, ſed recto tramite meat. Vides, vt Ariſtoteles prodire facultatem videndi dicat. Tertio meteororum capite quarto, cuidã homini cui debilis erat viſus acies, ſua ipſius imago ſemper videbatur occurrere. quod idcirco ei contingebat (inquit) quòd oculorum acies in ipſum reflectebatur. quia ex morbo tam imbecilla & tenuis erat, vt proximum aerem expellere non poſſet: qui tamen vt remotus & denſus, in ſpeculum reddebatur. Vides quàm apertè hîc quoque Ariſtoteles dicat: Viſionem in ſpeculo fieri non reflexa ſpecie, ſed acie viſus. Ego ſanè, quanquam Galeni opinio eſt mihi multò gratior: contrariam nunquam repuli, vt omnino improbabilem. Sed hanc tam eximii philoſophi, ſui placiti obliuionem non poſſum non mirari: neque poſſum mihi aliter perſuadere, conſiderans illius in reliquis placitis diligentiam & memoriam, quàm, vt Galenus etiam coniectauit, ſenſiſſe Ariſtotelem ſui placiti abſurditatem aliquam, & proinde diſſimulanter præteriiſſe. Neque enim puto propoſitæ quæſtioni poſſunt Ariſtotelici reſpondere: quin prodant ſententiam ſuam, vt fecit ipſe autor. Nam neceſſe eſt, quò homo ille ſibi ipſi ſemper fieret obuius: vt acies viſus reflecteretur, aut ſpecies. Sed non eſt, quòd ſpecies reflectantur, & ſi viſus hominis tenuis eſſet: ergo reflectebatur acies viſus. Vnde apertè intelligitur: neceſſe eſſe, vt videndi potentia prodeat ad videndum. Eſt itaque Galeni opinio:

pinio: Multiplicari à coloribus ſpecies eiuſdem naturæ cum illis, vſque ad pupillam oculi, & rurſus exire animales ſpiritus vſque ad externam ſuperficiem pupillæ, & illinc lumen quoddam cœleſte, eiuſdem generis cum lumine ſolis, quod ſolum per ſe non poteſt illuſtrare aërem, cum externo lumine coire: & veluti cum congenere rectè coniungi. Iuxta quam ſententiam recipit aër influxum virtutis videndi illuſtratione illa, non aliter quàm neruus. & ita eſt nobis aër pro medio coniunctò, in quo videmus. Viſio itaque vnica agitur in aere & oculo. hæc enim duo media vnum fiunt. Vnde conſtat: quodammodo aerem eſſe ſentientem. quia videmus per aerem. Non, quemadmodum Stoici dicebant, videmus aere, vt ſentimus baculo. nam cùm rem aliquam tangimus baculo, tactio in manu fit, baculo tantùm fit impulſio. in baculum nulla facultas influit, in aerem influit. Viſio itaque fit intrantibus ſpeciebus, quò colores ſentiantur, & afficiatur proprium viſus inſtrumentum: & facultate exeunte ad dimetiendum diſtantiam & magnitudinem. Cæterùm hoc intereſt, quòd ſpecies neceſſe eſt ab obiecto colore vſque ad oculum peruenire(aliter enim inalterato proprio inſtrumento, viſio fieret) vim verò videndi non neceſſe eſt rem videndam attingere. Neque enim profectò attingit aſtra: ſed multò antea conſiſtens videt. fallimur tamen proinde in diſtantia & magnitudine rerum, cùm eas longè contemplamur. Vnde ſequitur, Lumen requiri: neque propter facultatem ſolam, neque propter colores ſolos, ſed propter vtrumque. propter colores, quia ſpecies non poſſunt multiplicari per opacum: propter virtutem, quia ſolus ſplendor ſpirituum animalium non ſufficit illuſtrare aerem. coniunctus cum externo lumine poteſt multiplicari, & efferre vidēdi potentiam. Sed eſt contra hanc particulā dogmatis huius forte quoddam argumentum, quod nondum ſoluimus. Videtur ſequi, ſi lumen neceſſarium eſſet propter virtutem, non ſolùm propter colores: ignem non poſſe è longinquo videri ab oculis in obſcuro loco conſtitutis. nam ſplendor oculorum ab ipſis tenebris extingueretur, vt Galenus ipſe dicit. Sed contrà fieri experimento cognoſcimus. Videmus enim ignem ex loco obſcuro. quin potiùs quò per opacam magis noctem, ignem è longinquo deſpicimus, eò ille plus micat. Huius argumenti non meminit Galenus: quod tamen non (arbitror) deſpexit. ſolutu enim difficile eſt. tamen nos hanc ſolutionem excogitauimus. Cùm aer ad videndum ſit nobis pro membro aer: illuminatus, eſt veluti neruus bene in temperamento & compoſitione conſtitutus. aer omnino nullo ſplendore affectus, eſt vt obſtructus omnino neruus: qui verò aer ſplendore illo interno ſolùm, aut cum valde remiſſo externo afficitur: eſt veluti neruus ſtupidus, aut inſtrumentum ineptum, non omnino tamen. Vt igitur ſtupido neruo nondum reſoluto, ſentitur excellens paſſio, ſed quæ non eſt valde excellens, omnino ab ſtupido membro non ſentitur: ita flamma ſentitur in aere, ſolo interno ſplendore illuminato, colores, qui flammulæ quædam ſunt, ſed remiſſæ, niſi in aere illuminato vtroque lumine non poſſunt videri. Eſt itaque hæc medicorum opinio, quàm contraria, multò probabilior: cui tamen maior accedit probabilitas ab illis, quæ de viſus ignea natura paulò antè diximus. Sed de hac quæſtione hæc ſufficiant.

An ſenſus omnes agantur per ſpecies. Cap. XXIX.

EST multorum Ariſtotelicorum placitum, quod tamen perinde Ariſtotelis eſſe non crediderim: Ex omnibus quæ ſentiuntur, produci ſpecies vſque ad ſenſus proprios, & has quidem incorporeas, & à qualitatibus, quarum ſunt, diuerſas natura. Ego verò tam longè abſum ab hac opinione: vt tales ſpecies, quæ ſcilicet non ſint eadem natura qua ipſæ qualitates quæ ſentiuntur, à nullis rebus putem produci. tamen ab iis quæ guſtu aut tactu percipiuntur, omnino nullas: ſed ipſas qualitates quæ ſentiuntur, per ſe afficere inſtrumentum proprium ſenſus. Ducuntur in ſuam ſententiam Ariſtotelici ex alio ipſius Ariſtotelis placito: nihil ſentiri poſſe ſine medio, neque enim res poſita ſupra ſenſum. Verùm pleraque eorum quæ in hac doctrina ab Ariſtotele dicūtur, ipſa rei euidentia conuincit. dicit enim hic autor, tactum & guſtum per-

petuò vti medio interno, & reliquos ſenſus perpetuò externo. Quorum vtrumque falſum eſt. nam neruus, quantumcunque nudus & excarnis præcidatur, ſentit præciſionem: & ſuffuſi, quæ ſunt intra pupillam vident, & fœtorem ex ventriculo, autodorem gratum ſæpè ſentimus. quem ſenſum conſtat per interna fieri. Fingunt hîc mille monſtra. Sunt qui dicant, dum præciditur neruus, non ſentiri à particulis ipſis, quæ præciduntur, ſed ab aliquanto remotioribus, quibus aliæ (vt dicunt) pro medio ſunt. Alii dicunt intercipi neceſſariò inter cultellum & neruum, aut aërem, aut humorem: & externum medium eſſe pro interno. Sed non video quæ tanta neceſſitas illos cogat figmenta hæc excogitare. An, quò ſenſus fiat, non ſatis eſt, proprium inſtrumentum alterari, & facultatem ſentire alterationem? At verò, vt hoc fiat: non opus eſt medio, neque ſpeciebus, præcipuè in tactu. Quid enim prohibet neruum per ſe alterari ab iis quæ illum contingunt? Nonne poteſt incaleſcere, refrigerarive? Sed demonſtro: per nullas ſpecies ſentire tactum. Si per ſpecies ſentiret: non eſt quòd manus mea non poſſet (gratia exempli) ſentire aërem eiuſdem temperamenti quo ipſa eſt, ac neque calidiorem, neque frigidiorem. nam quod reuera prohibet, nihil aliud eſt: quàm quòd à ſimilis caloris corpore non poteſt alterari, calfacta aut refrigerata. ſed ſimilis caloris ſpecies non video cur non reciperetur. differunt enim natura (vt iſti dicunt) ſpecies, & qualitas. Non ergo ita fit: ſed quæ pars calorem ſentit, incaleſcit, quæ frigus, refrigeratur. Quare tactus nullis ſpeciebus indiget. Sed neque guſtus. non enim ſpecies acoris eſt, neque acerbitatis. nam aliter ſolùm per incorporei ſaporis admiſſionem guſtaret lingua, nihil ampliùs perpeſſa. quod tamen non fit: quin potiùs acrimoniam ſentit inciſione, ſaporem ſalſum abſterſione, acerbitatem corrugatione, vt Plato docet in Timæo, & Galenus quarto de ſimplicium medicamentorum facultate. Guſtus itaque & tactus non fiunt per ſpecies, reliqui ſenſus fiunt. non enim color ipſe qui in corpore terminato eſt, venire poteſt ad ipſum viſum. Sed hæ etiam ſpecies, vt nuper in proxima quæſtione dicebamus, eiuſdem naturæ ſunt cum qualitatibus quæ ſentiuntur: vt ſpecies coloris cum colore, ſoni cum ſono, odoris cum odore. nam aliter non eſſet, cur, qui in tunicis oculorum colores habent inſignes ex natura: deteriùs videant, quàm quibus tunicę decolores ſunt. Nam ſi qualitates, quæ recipiuntur, diuerſæ naturæ ſunt à coloribus, non eſt quòd ab ipſis coloribus excludantur (nimirum intus manens prohibet extraneum) ſed cùm ſunt ſimilia omnino & quod intus eſt, & quod extrà accedit. Igitur de ſpeciebus ita ſentiendum puto.

Sit ne ſentire agere, an pati. Cap. XXX.

SENTIRE nõ eſt quicquam operari, quemadmodũ Ariſtoteles ſtatuit ſecundo De anima capite quinto: ſed affici potiùs ac pati aliquid. Verùm paſſio hæc eſt, dicentibus Ariſtotelicis, in numero earum paſſionum, quæ vulgò dicuntur perfectiuæ. Galenus ſeptimo De placitis ita ſcripſit: Non igitur alteratio eſt ſenſus, vt quidam putant, ſed alterationis dignotio. Quæ verba contra Ariſtotelem ſcripta videntur, qui loco citato dicit: Senſus autem per motum quendam atque paſſionem contingit, vt diximus. nam alteratio quædam eſſe videtur. Quòd ſanè neceſſe ſit, quò ſenſus fiat, proprium illius inſtrumentum à rebus ſentiendis alterari, dictum à nobis eſt iuxta mentem Galeni paulò antè: quòd verò alteratio ipſa non ſit ſenſus ipſe, ſed illius alterationis perceptio, conſtat. nam ſi neruus qui bene habet, incaleſcit, ſentit calorem: hic idem ſi plurimùm à temperie receſſerit, aut obſtructus ſit, nihil ſentiet, quanquam alteretur. ergo aliud aliquid præter alterationem eſt ſenſus. Hinc colligunt quàm plurimi, ſenſum non eſſe inſtrumenti paſſionem, & euidenter colligunt. Sed quòd ſentire non ſit pati, nondum concludunt. Nam ſi vltra ſpeciẽ ſenſui deſeruientem, eſt notitia ſenſus, quę qualitas quedã ipſius potentię ſit, & vltra ſpeciem intellectui deſeruientẽ, notitia intellectus, quę ſit forma intelligẽdi: ſentire & intelligere pati eſt, affici ſcilicet potentiã ſenſus, non à re quæ ſentitur (hoc enim euidenter conuincit Galeni ratio) ſed à notitia. Si verò vltra ſpecies nullis notitiis eſt opus, ſed latione quadam potentiæ in rem ipſam: certè ſentire non eſt pati, ſed moueri potentiam quodam proprio animæ motu. Et ſanè in hac vltima quæſtione nihil habeo aut euidens, aut inſigniter probabile,

bile, quod afferam: sed hoc proposui, vt declararem controuersiam. Cæterùm potest vtrumque dici probabiliter. Galenus primo De causis symptomatum ita scripsit: Consistit enim in patiendo magis, quàm agendo tangendi sensus. itaque etiam parua virtute perfici potest. musculorum motus cùm agendo, non patiendo obeatur (totum namque corpus ab hoc transfertur) multa eget animali virtute. Videtur ergo Galenus tribuere sensibus nonnihil actionis. Nos illud vnum censemus euidenter verum, illam instrumenti sensus passionem, quæ ab ipsa re quæ sentitur est, siue per qualitates eiusdem naturæ, siue per species, non esse sensum, sed vltra illam aliud. An verò illud aliud, pati notitiam sit, aut agendo tendere in passionis instrumenti dignotionem, non profero. Sicut neque quicquam ampliùs in secundo hoc sermone, qui iustam nactus est magnitudinem, disputo. Dixi enim plæraque circa proposita à principio. Nihil omittere non est instituti nostri: sed ea quæ sunt in controuersia constituta dicere. Insignis quædam hîc relicta est actio, quam pulsum appellamus: sed quæ non tam indiget tractatione, vt actio, quàm vt signum. Quare ad partem medicinæ quæ σημειωτικὴ dicitur, potiùs quàm ad naturalem refertur. Quapropter huic, & vrinæ, quæ omnium signorum sunt præcipua, librum tertium, qui hunc proximè consequetur, certum est dare. huius hic esto finis.

CONTROVERSIARVM MEDICARVM AC PHILOSOPHICARVM LIBER TERTIVS.

NON importunè possemus in libro, qui proximè hunc antecessit, multa de pulsu disputare: vt quæ actio vitalis facultatis est, & proprius motus. Cæterùm, quoniam, vt antea diximus, maior pulsus significationis, quàm actionis medicis cura est, & maior vsus: melius visum est controuersias, quæ de illo sunt, parti de signis dare, quàm naturali. Et, quanquam in partitione medicæ artis σημειωτικὴ de prognostica descissa est (est enim per signa præsagitio) & proinde in librum vltimum posset reseruari: tamen, quia pulsus & vrina, non morbos solùm, sed sanitatem etiam significant, vt ab Hippocrate accepimus, commodius est hanc tractationem sanitatis tutelam, & morborum curationes, quæ sequentibus libris continebuntur, vtpote ad illa necessariam antecedere. Exigit præterea disputatio de pulsu & vrina proprium librum: vtpote non adeò breuis. Me sanè neque in superioribus libris piguit, neque in sequentibus pigebit, si quid possum lucis addere iis quæ à Galeno dicta sunt. Fiunt enim multi scriptores, etiam cùm inuentis addunt nihil, studiosis hac ratione vtiles: quanquam nos non ita solùm, sed nonnulla etiam inuenimus vtilia. verùm hæc dixerim propter eos, qui aliquid in hac medicinæ parte inueniri iam posse desperarunt, eo quòd à Galeno multa de pulsibus scripta sint. quasi verò de febribus, aut temperamentis, aut crisibus scripserit pauca, aut de re alia quapiam earum, in quæ extant quamplurima non inutilia commentaria. Sanè scripsit de pulsibus Galenus multò plura, quàm plærique medicorum assequuntur: adeò vt nulla medicinæ pars sit quæ magis indigeat breui aliqua interpretatione. quam tamen non est instituti nostri scribere, sed dirimere, vt in reliquis fecimus, controuersias. Mirum, si primus artis inuentor illam ad summum perduxerit vsque adeò, vt nihil posteris reliquerit aut inueniendum, aut excolendum. Voco Galenum primum inuentorem, non qui ignorem aliquot ante illum seculis alios quàmplurimos hanc artis partem scripto tradidisse: sed qui nullùm ante Galenum bene de pulsibus scripsisse, & satis hanc artem elaborasse certò sciam. Scripsere Erasistratus, & Archigenes: sed quantum licet colligere ex illorum verbis, quæ suis commentariis passim inseruit Galenus, minùs eruditè. Hippocrates scripsit de pulsibus: sed, vt Galenus dixit, hanc partem non elaborauit. Quare quod à Galeno dictum est capite vndecimo tertij De crisibus: Signa ex pulsibus sumpta Hippocrates, vel quia non nouerat, vel

quia non magni momenti existimauit: iccirco non est exequutus. Nihil aliud mihi significant, quam non fuisse Hippocratem hæc exequutum. Quod verò vltrà dixit Galenus: constat dictum fuisse incautè impetu sermonis. fassus enim est apertè ipsemet, Hippocratem neque ignorasse, neque omnino omisisse, primo De differentia pulsuum capite secundo dicens, Omnium itaque quos nouimus, primus nomē pulsus Hippocrates literis prodidit: atque artem quæ in eo est, non videtur ignorasse, nō tamen, aut hanc artis partem ampliùs excoluit, aut omni arteriarum motui hoc nomen dedit. Hæc est Galeni censura, haudquaquam Hippocratem artem de pulsibus ignorasse, vel omnino prætermisisse. Sed frustra videmur aliorum autorum de hac re censuram requirere, cùm liceat ipsum Hippocratem de pulsibus disputantem inducere. libello De alimento ita scriptum est: Venarum pulsationes, & respiratio spiritus, iuxta ætatem & consonantia & dissonantia sunt, & morbi & sanitatis signa. & sanitatis magis, quàm morbi: & morbi magis, quàm sanitatis. Hæc Hipp. Quid ergo possint aduersarij dicere? An libellum illum non esse Hippocratis? At verò Galenus sub Hippocratis nomine multas libelli illius sententias vsurpat. nam libello De alimento, triplex esse alimentum de sententia Hippocratis: alimentum, & quasi alimentum, & futurum alimentum. libello De vsu respirationis, Quemadmodum mirus Hippocrates dixit: principium alimenti, os, nares, guttur, pulmo, & alia spiratio, pluries quàm vt referri possit. nam vt Hippocrates dixit omnia conspirabilia, omnia confluxilia. quæ omnes sententiæ, vt aliæ quamplurimæ à Galeno commendatissimæ, in libello illo conscriptæ sunt. in commentatione etiam illius Aphoristicæ sententiæ, Vbi fames, laborandum non est, inquit Galenus. Quemadmodum ipsemet dixit Hippocrates in libello de alimento: Virtus vna, & non vna. quæ sententia apertè ex eodem libello desumpta est: tamen inquit, quemadmodū ipsemet dixit Hippocrates in lib. de alimento. Est vbi dicat Galenus, in libello De alimento, siue is fuerit ab Hippocrate scriptus, siue à Polybo, siue ab alio quopiam probato autore. Itaque vbi videatur dubitare, est: cæterùm vbi neget, non est. Cur ergo tu, quod toties dixit, & semel dubitauit, tunc etiam commendans libellum apertè negas? An quia tua non refert admittere? Cur isthuc? Quia dixi semel, Hippocratem de pulsibus non tractasse. At leue id crimen est: refer gradum, disce (quod facis sæpe) posse falli te. ne te hæc insolentia interturbet, & abducat à cultu veritatis. Iecit ergo Hippocrates huius partis, vt & aliarum, fundamenta: elaborauit illam quàm plurimum Galenus præ cæteris. Sed est quod nos possimus addere non sine magno studiosorum emolumento: si modò tantillum hinc recedentes, nobis permiserint detractores. Illud in hoc sermone facturi sumus, ne quicquam attingat nostra disputatio, quod fuerit à Galeno ad integram perspicuitatem deductum. vt hac saltem ratione discant inuidi, non omnia de pulsibus ab illo scripta esse, & confundantur iam tandem sui ingenij exiguitate, & cessent studiosis profectum inuidere.

Vtrum sit præstantius signum pulsus, an vrina.
Cap. I.

QVANDOQVIDEM de pulsu & vrina instituitur sermo, operæpretium fuerit in principio disputare: Vtri horum signorum fidendum maximè sit, vbi cætera æqualia sint. Nam, cùm triplex sit signorum genus, concoctionis aut cruditatis, salutis aut mortis, & decretoria: vtrumque horum præstantissimum est signorum sui generis, vrina scilicet concoctionis, pulsus salutis aut mortis. Sed si conferantur inuicem, tam est anceps controuersia, vt ambiguitas præstantes medicos in longè diuersas opiniones impulerit. Sunt quibus visum est, pulsum præferre vrinæ: quia quantò consistit magis vita in facultate vitali (qua pereunte, nec temporis momento potest vita superesse, & qua manente manet vita) quàm in naturali (qua vel minimè operante, vel nihil operante, conseruatur homo multum tempus, laborans atrophia) tantò ad prædicendam salutem aut mortem, maioris oportet facere pulsum, qui vitalis facultatis actio, quàm vrinam, quæ à naturali elaboratur. Præterea, victurus sit homo, aut moriturus: ex signis salutis aut mortis videtur æquiùs petere, quàm ex signo concoctio-

concoctionis aut cruditatis. nam ſalus, aut mors, propiùs accedunt ad hanc præſagitionem, quàm concoctio, aut cruditas. Alij contrà cenſent, vrinam ſcilicet, certius ſignum eſſe pulſu: quandoquidem (dicunt) non abſolutè modò conſtantiam facultatis, aut imbecillitatem oſtendit, vt pulſus, ſed reſpectu morbi declarat, victa ne ſit facultas, aut victrix. conſtat verò certum præſagium ex hac collatione prouenire, non aliunde. Nam parum refert, ſi facultatem non concidiſſe ex pulſu didicero, niſi rationem quam habet cum morbo, intellexero. Sit ita, non ſit facultas debilis: quid tum poſtea? an proinde æger non peribit? quid ſi morbus vehementior eſt facultate, alioqui non imbecilli? Sanè mors fit facultate victa à morbo: ſalus morbo ſuperato à facultate. quare ad prædicendum oportet animum intendere in morbum & naturam, veluti in duo colluctatores (tertio prognoſtici commentario ſeptimo) & inſuper morbi longitudinem conſiderare (tertio de criſibus capite quinto.) Nam, ſine harũ triũ rerum cognitione, nihil de ſalute futura præſagire poſſis, magis quàm nunquid aliquis portando oneri ſuffecturus ſit, ſciri poteſt, hominis robore, oneris magnitudine, & viæ longitudine antea non perſpectis. nam ægri vires portanti onus, morbus verò oneri, tempus autem, quod vſque ad ſtatum eſt, longitudini viæ reſpondet. Vides, vt de ſententia Galeni nihil prædici poſſit, niſi comparata notitia roboris facultatis, magnitudinis morbi, & conſtitutionis, ſeu proportionis temporum morbi. pulſus vnius tantùm præſtat notitiam roboris facultatis, vrina & huius, & maliti꜔ materi꜔, & temporis morbi. ergo multò præſtantius ſignum eſt vrina pulſu. Alij aliter docent: Pulſum, quod ad naturam rei attinet, eſſe præſtantius ſignum vrina. quia actio eſt facultatis vitalis, & per ſe ſignificat robur illius aut contrarium. quare cùm Vita ſit illius facultatis conſtantia, & eiuſdem extinctio mors: videtur nihil ſua natura poſſe euidentiùs ſignificare mortem, aut vitam futuram. cæterùm quatenus medicæ præſagitioni accommodatur, quæ ex cognitione per ſenſum proficiſcitur, non tam dicunt eſſe euidens ſignum, quàm vrinam. quandoquidem tantò difficiliùs ſentitur: quantò viſus, quo vrinæ diſtinguimus ſubſtantiam, colorem, & quod continetur, præſtantior eſt tactu, & perſpicacior. differentiæ in vrinis perpendendæ, non adeò ſunt difficilis diſtinctionis: quiuis enim vel non admodum exercitatus craſſam vrinæ ſubſtantiam à tenui, viſu ſeparabit. nullus niſi omnino ſit ſtupidus non videat, contineatur ne aliquid in vrina diuerſum ab ipſo ſero, aut nihil: & an illud quod continetur, innatet in ſublimi vrinæ regione, aut ſubſideat in ima, aut pendeat in media. ſit ne vrina & quod continet, albi, nigri, pallidi, rubri, aut viridis coloris, quem lateat? ſanè nullum. tamen ſunt tam multæ, & tam diuerſæ pulſuum differentiæ: vt ad cognitionem ſolam, exercitatiſſimum hominem requirant. fit ſanè perſæpe vt ſingulas pulſuum differentias, nulla excepta, ſciat medicus diſertè admodum definire, tamen cùm in ipſas inciderit, vnam tantùm aut alteram vulgatiſſimarum ſenſu percipiat. Eſt præterea, cùm praua ſit differentia aliqua pulſus: quæ tamen, ſit ne debilitas in eſſentia, aut ex aggrauatione, non indicet. Dices, ſiunt minimi pulſus ex debilitate æqualiter: ex aggrauatione, non ita, ſed inter minimos pulſus maiores alij, incertis interuallis ſunt interiecti. benedicis. ita fit plærumque. ſed quid prohibet aggrauationem paruos omnes ictus ſatis multo tempore facere? ſi vel integram ἀσφυξίαν, id eſt pulſus priuationem contingit fieri, venis multitudine interceptis? videtur itaque his, quanquam conſideratis illorum naturis pulſum præferunt vrinæ, poſſe non citra rationem, medicæ praxi plus conferre vrinam, indicando cauſæ morbi ſpeciem, naturæ ad morbum rationem, tempora morbi, & auxiliorũ occaſiones. Omnes quos hactenus recenſuimus, aut vrinæ, aut pulſui dant principatum in omni indicationum genere. Sunt qui, quódque ſignum ſua in re præſtare affirmant: atqui pulſui & vrin꜔ rem ita diſtribuunt. Vrinam ad prænunciandum ſalutem potentiorem eſſe: pulſum ad mortem. quandoquidem cum ſignis concoctionis, quæ in vrina potiſſimùm ſpectanda ſunt: non putat Galenus, tertio de criſibus capite quinto, mori quenquam poſſe. eſto igitur in ſermone nobis propoſita optima vrina, vt in ægrotante, & quæ ſalutem maximè indicet: mediocris, ſcilicet, ſubſtantiæ, boni coloris, cum ſedimento albo, leui & æquali. proponatur etiam alia peſſima & maximè lethalis: eſto hæc nigra. pone pulſum optimũ cum vehementia, ſi placet, non inæqualem: & alium rurſum peſſimum, intermittentem

ſcilicet in duobus aut pluribus ictibus. deinde confer pulſum vehementem & æqualem, cum vrina mediocris coloris, & ſubſtantiæ, & ſedimenti optimi: & bis deficientem cum nigra. conſtat ex loco paulò antè citato: cum illa vrina, quippe quæ ſigna perfectæ concoctionis præſefert, omnino non poſſe mori ægrotantem. cùm tamen æger poſſit inueniri modò cum pulſu vehementi non inæquali, & poſtmodum ingraueſcente malo interire. Iam verò de pulſu intermittente, ſecundo De præſagitione ex pulſibus capite quarto ita ſcriptum eſt. ὥστε οὐκ οἶδα, εἴ τινα σωθῆναι δυνατὸν ἐπὶ δυοῖν σφυγμοῖν χρόνον ἡσυχαζούσης τῆς ἀρτηρίας· ἑνὸς δὲ σφυγμοῦ χρόνον, ἢ καὶ βραχεῖ πλέονι πολλάκις ἐθεασάμεθα, διαλειπούσης τῆς κινήσεως τῶν ἀρτηριῶν, ἀναῤῥωσθέντα τὸν ἄνθρωπον, καὶ μάλιστα ὅταν ἄγῃ πρεσβυτικὴν ἡλικίαν. Id eſt, quare haud ſcio poſſit ne quiſquam ſeruari, arteria quieſcente duorum pulſuum tempus. vnius autem pulſus tempus vel aliquantò plus deficiente motu arteriarum, ſæpè ſumus contemplati confirmatum hominem eſſe, præcipuè cùm ageret ſenilem ætatem. Itaque deficiente pulſu in duobus motibus vidit Galenus liberatum nullum, & dubitat, an poſſit quiſquam liberari: tamen vrinam nigrã reddens vſque ad octauum diem Herophon liberatus eſt, primo epidemion parte tertia capite vigeſimo. Epicratis vxor, capite vigeſimo ſecundo, reddens vrinam ſubnigram vſque ad vndecimum, euaſit. Metho, capite vigeſimo quarto, cum vrina ſubnigra, in qua ſubnigra pendebant, perſeuerante totum morbi tempus, ſeruatus eſt. Mulier illa moroſa in Thaſo, tertio epidemion parte tertia capite octogeſimo quarto, cum vrina nigra & tenui, profluentibus deinde menſtruis liberata eſt. Tales alias quamplurimas inuenias in hiſtoriis Hippocratis. Igitur (dicunt) quantum licet ex Galeno & Hippocrate colligere, pulſus lethalis pernicioſior eſt lethali vrina, & ſalubris vrina ſalubri pulſu tutior. quare pulſus ad prædicendum mortem, vrina ſalutem eſt efficacior. Neque ſolùm hoc in pulſu & vrina videtur ita habere: ſed in vniuerſo genere ſignorum ſalutis aut mortis, concoctionis aut cruditatis. nam faciem, Hippocraticam vocatam, fieri, admodum malum eſt: non fieri, non eſt per ſe bonum. cõcoctionem eſſe in excrementis, optimum: non eſſe, non ſtatim peſſimum. Cæterùm eos, quibus placet, vrinam ad vtrunque euentum plus valere, non hęc conuincunt. nam, vt dixit Galenus, Pulſu bis deficiẽte, haud ſcio an aliquis poſſit liberari: ita de vrina nigra, primo de criſibus cap. duodecimo. Cum hac vrina neminem vidi liberatum. Neque eſt quòd plus videatur ſignificare hæc dictio, Haud ſcio an poſſit aliquis liberari: quàm hæc, Neminem vidi vnquam liberatum. æqualem enim habent energiam. non enim aliter ſciret, liberari poſſe aliquem: quàm ſi aliquando vidiſſet liberatum. quod tamen non vidit. Tot igitur ſunt de parua hac quæſtione ſententiæ: quæ omnes me adducunt in hanc opinionem, ſingulis tribuentem aliquid, & à ſingulis nonnihil deflectentem. Aliter, ſcilicet, iudicandum eſſe, ſi ſignorum naturas per ſe ſpectes: aliter, ſi commoditatem ſigni ad præſagiendum. commoditas naſcitur, vt ſecunda opinio ferebat, & ex ſignorum natura, & ex facili aut difficili cognitione. ſi ſecundo modo conſideres, plus commodi accedit medicæ praxi ex vrina, quàm ex pulſu ad quoduis præſagitionis genus, & ad prædicendam criſim, & euentum proſperum aut improſperum, & tempora, & ſpeciem morbi, & nonnunquam malè affectam ſedem. quandoquidem, vt diximus paulò antè, ſignificat proportionem naturæ ad morbum, & habet differentias conſpicuas ſenſui: quorum vtrunque longè aliter habet in pulſu. Tutius itaque eſt, minúſque continget medicum decipi, ſi vrina ducitur, quàm ſi pulſu: vbi congerit hæc duo non eodem modo indicare. Quanquam extremè contrarias indicationes non puto coniungi poſſe: vt ſcilicet extremè bona vrina cum extremè malo pulſu, aut extremè mala cum extremè bono ſit. Sed hæc tantùm poſſint conuenire, extremè mala vrina cum pulſu non adeò malo (quo caſu conſtat fidendum magis eſſe vrinæ) aut extremè bonus pulſus cum vrina nondum bona, quo caſu fidendum magis eſt præſtantiori, pulſui ſcilicet. Verùm propter humanam conditionem fidendum cenſeo magis vrinæ. quia propter faciliorem dignotionem, minùs eſt difficile iudicium, & minùs anceps. ſed ſi quis ſolam per ſe naturã ſpectet, fingátque medicum nunquam errantem in dignotione, non adhuc præponendum ſemper pulſum puto, ſed tantùm ad mortem iudicandam, vt proxima afferebat opinio. Nam valde bonus pulſus, indicat virtutem multùm conſtare: valde bona vrina, morbi cauſſam à natura ſuperatam

ratam esse. pessima vrina, morbi causam insuperatā manere, & contraxisse prauam putredinem: pessimus pulsus, virtutem vitalem ferè esse exolutā. Nunc ergo ita considera: vtrum habeat ad futuram salutem maiorem consequentiæ vim. Virtus multùm constat, ergo viuet ægrotans: aut virtus superauit causam morbi, ego viuet ægrotans. an non hoc secundum? certè. nam si morbus non superatur, quantumuis per se constans virtus sit: nil habet firmitudinis præsagium. Rursus, futuram mortem quis meliùs colliget, qui ita argumentatur, Virtus vitalis ferè est exoluta, ergo morietur: aut qui sic, Morbi causa manet incocta, & inalterata, & præ malitia cōcoctionē nō admittit, ergo morietur? an non prior ille? Cùm mors nihil aliud sit, quàm virtutis vitalis exolutio: & tamen contingat nonnunquam, Materiam quæ eatenus vinci nō potuit, vt coqueretur: posse eatenus vinci, vt extra corpus expellatur, vel saltem ad ignobile aliquod membrum cogatur abscedere. vt Herophon, facto genuum dolore, liberatus est. Ergo ex rerum naturis hæc intelliges: tamen qui vrinæ magis quàm pulsui animum intenderit perpetuò, propter faciliorem dignotionem, certius referet præsagium, & minùs decipietur. Sed de his satis. opportunum iam fuerit de pulsibus disputare.

De pulsus & respirationis similitudine. Cap. II.

QVATENVS respiratio pulsui proportione respondeat, & quatenus non respondeat, oportet in præsentia dicere, antequam ad vlteriora progrediamur. nam quanquam hæc docuit tam distinctè Galenus, vt nihil in hac quæstione possit desiderari: tamē facit stulta barbaries offusis tenebris, vt hæc eadem tam multis antè seculis demonstrata, rursus in dubium reuocentur. Cùm tres sint causæ continentes vtriusque motus (voco causas continentes cum Galeno I. de causis pulsuum, & libello aduersus Iulianum, eas quæ non possunt alterari, manente effectu inalterato) Facultas, instrumentum, & vsus: vna harum similes sunt omnino, nempe vsu, reliquis duabus differunt, facultate scilicet & instrumentis. Nam respiratio, vt Galenus diffusè monstrat libello cui titulus est de vtilitate respirationis: est ad conseruandum calorem naturalem, & ad reficiendum spiritum animalem. cuius refectionis meminit Hipp. libello de alimento dicens: Principium alimenti os, nares, guttur, pulmo, & alia respiratio. Huius rei hæc est monstratio. Exhausto spiritu animali, & facto feruore nimio caloris: permutatur statim respiratio ad maiorem, velociorem, & crebriorem. ergo ad reparandum spiritum, & attemperandum calorem est. Certè vt docuit Hippocrates libello cuius modò memini: odores, qui non nisi inspiratione sentiuntur, omnium citissimè facultatem recuperari faciunt, refectis spiritibus. Iam verò si quis priuatur inspiratione, moritur inflammato calore cordis: hic idem recuperatur, recepto rursus aëre. indigemus ergo ad tuendum calorem vitalem aëre. Cæterùm non indigemus substantia aëris. non enim tardiùs homo, imò multò citiùs suffocatur, si pleno thorace guttur comprimatur, quàm si vacuo: ergo indigemus aliqua aëris qualitate. hæc videtur esse frigus. non enim aliter contingit suffocari hominem conclusum in calido balneo, quàm si illius guttur constringeretur. at verò non est ea qualitas, qua indigemus, frigus quantumcumque. nam frigus aëris ambientis videmus facere raram respirationem. quoniam scilicet frigus nimium lædit cor, & thoracem. ergo est necessarius aër ad vitalis caloris tutelam, propter mediocrem ventilationem, & mediocre frigus. nimirum noster calor non aliter quàm ignea quæuis flammula, in substantia humida, ac ingenita, duplici eget motu, altero versus exteriora, altero versus materiam. cùm destituitur motu externo, suffocatur: cùm interno, dissipatur. Hæc est ratio, qua videmus flammas, mediocriter frigidi aëris modica ventilatione conseruari: integra quiete, aut nimia ventilatione perire. quoniam scilicet quies facit ignem conuerti ad materiam, & priuari extrinsecus motu: nimia ventilatio contrà dissipat. Non absimile ergo est quod nostro calori ex respiratione accidit. Est itaque respirationis vsus: conseruatio caloris naturalis, & animalis spiritus refectio. Quod verò hi iidem sint vsus pulsus, inde intelliges: quòd à similibus causis similiter alterantur, ex inambulationibus, comessationibus, frictionibus, ira. vt in summa dicā: quæcunque causa permutando vsum permutat respirationem, permutat etiam pulsum

similiter,& ad easdem differentias magnitudinis, celeritatis, crebritatis, aut contrariarum. vnde euidenter licet cuique intelligere, pulsum & respirationem propter eosdem esse vsus. Sed contrà videtur esse, quòd si propter eosdem vsus essent, essent motus æquè necessarij: atque ita vt priuari non potest thorax respiratione, quin animal intereat, neque aliquod aliud membrum posset priuari pulsu, vt animal maneret incolume. tamen si religatis arteriis brachium priuetur pulsu, cor nullam sentit noxam, brachium tardissimam. Verùm hæc ratio illud vnum efficit: quanquam hi duo motus eosdem vsus præstent, sed non eidem membro eos præstare. quin potiùs (ita vt fit) quod respiratio præstat cordi soli, hoc pulsum præstare reliquis membris: quæ vt minori calore indigent, ita tardiùs læduntur. igitur deferendo aërem & vitales spiritus ad cerebrum, præstat materiam animalium spirituum: & ventilatione conseruat calorem naturalem omnium membrorum. Atque hi sunt totius respirationis & pulsus vsus. Sed singularum partium sunt singulares vsus. Constat enim vtraque harū actionum dilatatione, & constrictione: inter quos motus, cùm citra maximam violentiam fiunt, necesse est duas quietes esse interiectas. Singulis ergo particulis singulos vsus tribuere, est admodum consentaneum. Sed & hos similes esse partibus respirationis, & partibus pulsus, est verisimile: quales autem hi sint, videtur hæc ratio inuenire. Flamma quæcunque marcescit duplici via: aut priuata temperatione quæ ab aëre fit modicè frigido, aut obruta fuliginibus. ergo aër qui conseruat, totidē modis, sed contrariis, conseruat: attemperando scilicet qualitate, & expurgando ventilatione. Igitur tam thorax quàm arteriæ trahunt aërem, & reddunt fuligines. Dilatatione trahere, & constrictione expellere, constat. Eo enim motu (arbitror) trahent, quo fiunt paratissima ad capiendum: & contrario expellent. Sed vasa quò sunt ampliora, eò capiunt plus: amplitudinē verò comparant dilatatione. Adde similitudine respirationis translata ratione ad pulsum, hoc idē conuinci. Sensu enim percipimus dilatatione thoracis fieri inspirationem, compressione expirationem. Quietum iidem sunt vsus, qui & motuum: sequentis scilicet quietis, & antecedentis motus. vt externæ quietis, & dilatationis: internæ, & constrictionis. Si enim volumus follibus dilatatis aërem trahere, non statim à summa dilatatione cōstringimus, sed in dilatatione tantisper folles continemus, vt qui motus fuerat aër non prohibeatur ingredi: cùm constrictione expellimus, eodem modo facimus. nam tantum durat vacuatio, post integram compressionem: quantum durat impetus introrsum excitatus. igitur arteria & thorax dilatatione & externa quiete trahunt, constrictione & interna quiete expellunt. Ex his iam collegimus, pulsus & respirationis eosdem esse vsus. quanquam non propter eadem membra: sed respirationis propter cor, pulsus propter membra reliqua. Hæc de prima caussa continenti, quam communem habent pulsus & respiratio: facultate & instrumentis differunt, de quibus iam dicam. Qui vertunt in dubium, sit ne respiratio motus voluntarius, an secùs: omnino mihi videntur sensu indigentes, ac proinde indigni quibuscum disputetur. quare si vel tantillum hîc constitero: satis certò scio, doctoribus videbor ridiculus, qui in demonstranda re sensui cōspicua tempus perdam: cùm præcipuè illud docuerit Galenus tam distinctè, vt nihil insuper possit lucis addi. Sed quoniam stultorum hominum nondum hac in parte cessauit hæsitatio: dicetur de hac quæstione, quatenus ipsa veritas relinquatur euidens citra calumniam. Galenus secundo libro de motu musculorū ita scripsit: Ea enim quę, cùm facta iam sunt, sedare potes si vis, & cùm nondum sunt facta, facere: voluntaria sunt. Si ergo præter hæc citiùs aut tardiùs, crebriùs aut rariùs ea faciendi potestatem habes, nónne omnino manifestum est actionem eam seruire voluntati? Arteriæ certè motum & cordis neque cohibere, neque excitare, neque crebriorem, neque rariorē, neque tardiorem, neque velociorem voluntas facere potest. iccirco ne animę quidem opera huiusmodi esse dicunt, sed naturæ. motum autem crurum in his omnibus ratio regit. nam & sedare dum fit, & sedatum rursus excitare, & velociorem, & tardiorem, & rariorem, & crebriorem efficere potest. hæc eadem & circa respirationis motum contingunt: quæ actio quidem est septi transuersi & musculorum thoracis. Vides vt cum demonstratione doceat Galenus, esse voluntatis actionem? quòd verò in nostra voluntate sit cohibere spiritum, declarauit seruus barbarus, qui compresso spiritu se interfecit. Sed quid

quid quòd dormientes respiramus, quo tempore cessant animales actiones? O firmissimum argumentum, quo se barbari medici ipsam veritatem putant subuertisse. quasi verò non responderit eodem in loco Galenus: fieri quidē inter dormiendum, & esse nihilominus voluntatis actionem. nam & inambulare contingit dormientibus. sanè inter dormiendum non fit integra actionum quæ liberæ sunt, interceptio. nullus enim est tam profundo somno sopitus, quin tonum aliquem seruet musculorum. non enim iacemus inter dormiendum, omnino incompositè iactatis membris: sed sedentes nonnunquam, aut iacentes proni aut supini, sed cum decore aliquo, vel laterum alteri incumbentes. itaque non omnino otiantur musculi, sed operantur, cùm tamen illorum actiones semper ex voluntate fint. Fit nihilominus vt quanquam volentes sedeamus, aut inambulemus inter dormiendum: tamen egisse nos hæc non ampliùs experrecti recordemur. quia non fiunt eo tempore, propter mentis impedimentum, fortes visionum aut phantasmatum impressiones: sed leues. Quòd si his inficiaris: negato ebriorum actiones liberas esse, quarum soluta ebrietate non recordantur. Quandoquidem tam euidens est Galeni ratio, vt illi apertè non possint inficiari, excogitauere barbaræ sententiæ propugnatores, Respirationem motum esse partim voluntarium, partim naturalem: hac ratione putantes, se aliquid à nobis extorturos. Sed demonstro, hunc motum nihil omnino habere naturalis. Animalibus solùm fit instrumentis, putà septo transuerso, & reliquis thoracis musculis: ergo omnino voluntarius est motus. qui enim compositi sunt ex voluntario & naturali, quales sunt quamplurimi: duplicibus vtuntur instrumentis, vt ventris exoneratio fit à fibris transuersis intestinorum, quarum motus naturalis est, & à musculis abdominis. mictio etiam fit à fibris, & à musculo ceruicis vesicæ: tamen respirationis nulla sunt instrumenta, præter septum, & alios octoginta duo musculos thoracis: intercostales internos 36, intercostales externos 34, extrinsecus in thoracem infixos 12, vtrinque 6, ex spina 4, ex spatula vnum, alterum ex clauicula. quæ omnia instrumenta voluntati subseruiunt (nam pulmo caret proprio motu) est igitur respiratio iam non modò voluntarius motus: sed etiam nihil aliud quàm voluntarius. Quid, quòd citra respirationem ne momento temporis sufficere possumus, dicente Galeno in primis verbis libelli de vsu respirationis? Primò quanquā Ianus ita transtulerit: tamen Græca litera habet in hunc modum. ἐκ τοῦ μηδὲ βραχύτατον ἡμᾶς χρόνον ἀρκεῖν δύνασθαι ἀπολλυμένης αὐτῆς. quod ita transfero: quòd neque breuissimo tempore sufficere possimus illa deperdita. illud, breuissimum tempus, non intelligo de momento. non enim (arbitror) seruus barbarus momento temporis interiit: sed aliquanto tempore retento spiritu. Præterea multò diuersa res est, actionem aliquam esse necessariam, ac proinde ea deperdita non posse nos viuere: aut esse naturalem. Morimur retento spiritu. fateor. Sed si liberum est nobis vel pereuntibus cohibere, spontè respiramus. quòd enim morimur cohibito spiritu, non eò fit, quòd necessaria per se est actio: sed quòd subseruit actioni naturali & necessariæ simpliciter, putà temperationi caloris cordis. Sunt verò multæ voluntariæ actiones naturalibus subseruientes: quæ tamen voluntariæ sunt tantummodò. vt igitur, nisi manducantes, non possumus manere in vita, quanquam manducare omnino actio voluntaria est, quia subseruit nutritioni, quæ per se est necessaria ministrando materiam: ita respiratio est actio voluntaria, tamen necessaria ad vitam, quia ministrat pulsationi illi, qua cor per arteriam venalem vocatam trahit à pulmone aërem, & remittit fuligines: sine qua actione necesse est statim animal interire. Hæc actio quæ est tractio aëris ad ipsos cordis ventriculos, potissimùm sinistrum, naturalis est: tamen hæc nihil habet respirationis, pulsatio enim est. respiratio siquidem, si quis exactè rem consideret, non transmittit aërem ad cor, sed ad pulmonem: quem illinc recipit cor per venalem arteriam. Hac ratione subministrat respiratio actioni naturali, ipsa alioqui omnino voluntaria actio. Itaque respiratio fit à voluntate: à qua quàm diuersa sit facultas quæ pulsat, cuique est per se perspicuum, consideranti, vt non sit in nostra voluntate situm, pulsum cohibere, aut permutare ad velociorem, maiorem, aut crebriorem, aut aliam quampiam differentiam, ex sola inquam voluntate, non

alteratis cauſis. Verùm quanquam facultas ea, qua cor & arteriæ aguntur, non eſt libera, non eſt tamen in genere earum quæ naturales ſunt, (vt in quæſtione decimaquarta libri proximi cœpimus declarare) ſed medium quoddam actionum genus. Nam quæ naturales potentiæ ſunt, vt facultas in igne calefaciendi, aut refrigerandi in aqua, aut etiam trahendi, conficiendi, retinendi, & expellendi in humanis corporibus: operantur pro ratione proportionis quam habent actio & reſiſtentia, vſque ad vltimum potentiæ, nulla ratione in modo actionis reſpicientes finem. non enim ventriculus, quatenus animalis intereſt, mutat cibum, cùm non ampliùs intereſt, ceſſans: ſed quantum poteſt, mutat. alioqui nihil noceret, tenue alimentum dare calido ventriculo: ſed nocet, quia ventriculi potentiæ, vtpote naturales, non operantur quantum expedit, ſed quantum poſſunt. Tamen facultas pulſandi non ita facit: quin potiùs permutato ſolo vſu, impermutatis facultate & arteriarum corporibus, permutatur pulſus, quia opus eſt maioribus aut minoribus pulſationibus. Eſt igitur hæc facultas, neque voluntaria, neque naturalis, ſed medij generis, quę vitalis meritò appellatur: neque agens pro arbitrio, vt prima, neque pro ratione potentiæ agentis ad patientem: ſed pro ratione indigentiæ. Vt voluntariæ actionis, qualem eſſe reſpirationem monſtrauimus, inſtrumenta ſunt muſculi: ita huius quæ pulſat, cor & arteriæ. neque hoc indiget probatione alia. ſed ſatis monſtrauimus: Reſpirationē & pulſum fieri à diuerſis facultatibus, per diuerſa inſtrumenta. Sed eſt aliud quod contemplemur: Nunquid quietes reſpirationis, & pulſationis, aut altera illarũ, aut ambæ, actiones ſint, aut ceſſationes: & an vterque motus, dilatatio ſcilicet & conſtrictio, fiat virtute operante, vel alter operante virtute, alter, redeunte membro ad ſuum ſitum (ita vt ſit) vel ſit in hoc quoque aliqua diuerſitas. Cùm thorax dilatetur ad inſpirandum actione neruorum, quibus cōtentis retinetur in amplitudine: conſtat eum non indigere actione noua ad ſubſidendum, ſed ſatis eſſe, ſi dilatantium ſoluatur contentio. Vnde conſtat videri alicui poſſe, expirationem ceſſationem potiùs, quàm actionem. Sed contrà eſt, quòd vtriſque illorum motuum ſunt à natura deſtinati ſui muſculi: quare vterque illorum videtur eſſe actio, non ceſſatio. Galenus libello de reſpirationis cauſis dicit: Cùm muſculi iuxta coſtas duplices ſint: externi expirationem, interni inſpirationem perficiunt. hæc docet Galenus de muſculis intrinſecus & extrinſecus conſiſtentibus circa coſtas. Ego verò non hoc ſolum, ſed etiam omnes muſculos, intercoſtales appellatos, ad thoracis conſtrictionem facere puto. quandoquidem omnes illi adducunt coſtas ad ſeipſas. Verùm hæc nō conuincunt priorem rationem: ſi quid enim per vim ſupernè continetur, ſtatim ac dimiſſum eſt ab eo quo ſuſtentatur, ſine nouo labore concidit. Ergo euidenter conſtat, cùm ſemel inſpiratio facta eſt, etſi nulli muſculi operarentur, ſucceſſuram tamen expirationem, iis, qui dilatauerant, ceſſantibus. Cæterùm quanquã muſculi inter coſtas ad expirandũ neceſſarij nō ſunt: ſunt tamẽ neceſſarij ad expirandũ cum tanta, aut tanta vi. nã cũ citra neceſſitatẽ aliquã vrgentẽ expiramus: ſola ea expiratio, quæ fit feriatis muſculis, ſufficit: ſed cùm aliqua neceſſitas vrget, maiori aliqua expiratione indigemus. qualis eſt quæ efflatio dicitur. non enim ſemper cum æquali conatu expiramus: ſed maiori efflamus, maiori adhuc loquimur, maiori multò vociferamur. Igitur, quamuis ſine muſculorũ actione poſſemus expirare: non tamen efflare, ac multò minùs loqui, & multò adhuc minùs vociferari. Igitur non violenta expiratio, ceſſatio ab actione eſt: ſed quæ nonnihil habet cōtentionis, opus facultatis animalis eſt, nō minùs quàm inſpiratio. Quietum eadē eſt ratio. conſtat enim externã quietem, ſpirationis actionē eſſe. ſi enim ceſſantibus muſculis, thorax conſtringitur: non ceſſant, cùm in dilatatione continetur. nimirum iidem muſculi, qui cùm contenduntur, dilatant thoracem: contenti, retinent dilatatum. Interna quies, quies verè eſt, & otium muſculorum. niſi fortè nimis vltra mediocritatem conſtrictus thorax eſt, vt ad emittendam vehementem vocem ſolet. tunc enim, quia infra naturalem ſitum eſt conſtrictus, quieſcens laborat. Hinc fit, vt cùm citra violentiam ſpiramus: longiores ſint perpetuò internæ quietes externis. nihil enim miri habet: ſi muſculi citra irritationem agentes, morentur plus in otio, quàm in labore. Hac ipſa in re, inquit Galenus, ſimilem eſſe pulſum reſpirationi, primo De difficultate reſpirationis capite quarto, vbi ita ſcripſit: Et in ceſſationibus,

tionibus,eam quæ est post dilatationem, breuiorem esse,quæ verò post constrictionem,longiorem:ambobus existunt communia. Age igitur huius rimemur rationem à motionibus ipsis exorsi. Videtur nulla ratione fieri posse,vt ad vtramque partem, dilatationem inquam & constrictionem,facultate fit opus: sed ad alteram facultate, ad alteram natura ipsius membri. corpora enim rotunda cùm dilatantur à facultate aliqua,dimissa postmodum,suarum partium grauitate constringuntur: contrà, quæ constricta ab aliqua vi sunt,cùm dimittuntur,dilatantur sola suarum partium firmitudine. Ergo, si arteriæ dilatantur à facultate, sua grauitate constringuntur: si constringuntur à facultate,dilatantur per se ipsæ firmitudine & continuitate suarū partium. Non igitur indigent facultate ad vtrumque, sed ad alterum. Tamē contrarium videtur rhythmus demonstrare. non enim ex mutatione sola vsus, aut virtutis tam facilè rhythmus mutaretur: nisi vtrunque motum,dilatationem inquam & constrictionem,faceret facultas. Rhythmus enim est, proportio temporis dilatationis ad tempus constrictionis. quam proportionem sentimus mutari sæpè: modò aucta dilatatione, aut reddita tardiori, modò constrictione hæc eadem perpessa, modò illarum altera imminuta,aut concitata. Quod nulla ratione quisquam intelligat posse contingere: si alter motuum à membrorum natura citra facultatem fit. Quanquam imaginati quidam sunt,fieri posse,vt mutaretur rhythmus: etsi dilatatio à continuitate partium fiat,mutata sola duritie arteriarum. nam quò durius est corpus, quod comprimitur vltra mediocritatem: eò velociùs & vehementiùs redit ad figuram. Id licet experiri inflexis duabus virgis,quarum altera lentior sit,altera subdurior:quas si æqualiter contorseris, videas non cum æquali impetu distendi, sed duriorem celeriùs,& vehementiùs. non aliter, dicunt,rhythmus mutatur,quia indurata arteria celeriorem facit dilatationem. Acutè sanè ij imaginantur: sed minùs verè. non enim potest arteria tam citò de molli dura, aut de dura mollis reddi: quàm citò notamus sæpè,mutari pulsus. Igitur his omnibus vndique pensitatis, concludendum tamen est: tam dilatationem,quàm constrictionem, fieri semper à facultate vitali. fit enim semper pulsus ad rhythmum. Verumtamen intelligendum est: habere arterias naturale quoddàm & proprium cauum,quod retinent etiam post constrictionem. cùm constrictio naturalis est,& non violenta admodum: qualis contingit in principiis accessionum. Cùm ergo dilatatur arteria vltra cauum naturale, extenditur, ac proinde à sola facultate vitali agitur: cùm constringitur, vsque dum ad naturale id cauum redit,agitur à facultate,adiuuante grauitate membri. mouerentur enim tunicę illo motu etiam si à facultate dimitterentur: quanquam,vt diximus, nō mouerentur ad rhythmum. Si verò infra cauum proprium comprimuntur (quod nunquam fit in pulsu naturali) quod infra illud superest,à sola facultate fit,etiam renitente membri natura. vt contrà ascensus vsque ad hoc cauum,fit à facultate,adiuuante firmitudine partium membri: reliquum à sola facultate membro obsistente. Quòd arterię non constringantur omnino, sed habeant quædam caua naturalia etiā post constrictionem: dixit apertè Galenus libello, Quòd sanguis in arteriis secundum naturam contineatur,his verbis. Nam quid vult potiùs, an arterias ad extremum vsque contrahi? vt venas: aut,quod verum est,ad certum vsque terminum? Ex dictis rursus constat, quod paulò antè dictum est, externam quietem in pulsu non aliter ac in respiratione, opus esse facultatis: internam verò otium. Quare ex ratione in hoc quoque proportio pulsus est ad respirationem: vt quies interna in naturali differentia (nam in hac solùm est interna quies otium) longior sit, quàm externa. Igitur (vt colligamus iam tandem) quia pulsus & respiratio propter eosdem vsus fiunt, sed à diuersis facultatibus, & per diuersa instrumenta: fit vt respiratio & pulsus à similibus causis, aut eisdem, perpetuò alterentur eodem modo. vt qui irascuntur, aut exercentur, declarāt. Verùm hoc intelligi debet: dempta voluntate. quæ potest, vt lubet, permutare respirationē, pulsum minimè. proinde phrenitici, quanquam habent respirationem magnam & raram, non tamen talē habent pulsum. Præterea excipi debent vitia instrumentorum. nam cùm hæc diuersa sint, possunt respirationem aliter ac pulsum permutare. vt qui ingurgitauere cibos vsque ad ventris distentionem: comparant magna ex parte pulsum magnum, & respirationem paruam ex compressione septi transuersi. in reli-

quis proportione ſibi reſpondentes motus ſunt, nondum tamen in numero motuum. non enim tot pulſationibus tot reſpondent reſpirationes, ſed ad proportionem. Eſt aliud pulſui cum reſpiratione cōmune, quòd, ſcilicet, vtriuſque inſtrumenta à ſuis principiis recipiunt influentem facultatem: muſculi à cerebro, arteriæ à corde. & vtraque recipiunt per illuſtrationem, non per ſpiritum. repentè enim vis communicatur vtriſque. nam tam citò mouemus thoracem, quàm volumus: & tam citò mouetur arteria in extrema manu, quàm cor ipſum. amant præterea recipere hunc fulgorem interiùs & à radicibus, per ipſas tunicas. quo influxu ſi priuantur, etiam ſi affluant ſpiritibus, carent actione. quod experiri docet Galenus ſciſſa vena, ac immiſſo in eam calamo, conſtrictáque per medium calami vena. ſic enim immobilis redditur ea venæ pars, quæ eſt vltra laqueum: quanquam per ipſum calamum ſatis multa ſpiritus copia permeat. Sed ſatis multa iam diximus de iis, quibus ſpiratio & pulſus conueniunt, & diſcrepant. quare ad aliam diſputationem conuertamur.

An Arteriæ ſimul attollantur, ac deprimantur cum corde. Cap. III.

NVLLA re ampliùs barbari medici, vt ſæpè conqueſti ſumus, plus artem vitiauerunt: quàm reuocatis rurſus antiquatis opinionibus, quas multò antè Galenus improbauerat. quarum præſtaret non meminiſſe, quàm omnium quas tam varia ſcriptorum ingenia inuenire potuerunt, repetita memoria profectum artis retardare. faciat Deus, vt ſtudioſi deinceps noſtro labori non inuidentes, ſi quid iam tandem viderint ex Galeni libris diſtinctè erutum, & firmis rationibus confirmatum, nō vſque adeò conflictentur opinionibus. Sed ad artis opera progrediantur expeditiores. Eraſiſtratus, vt ex Galeno accepimus, docebat, Arterias non dilatari cum corde, ſed quo tempore cor conſtringitur: & rurſus conſtringi, cùm dilatatur cor. contrà ac Ariſtoteles, qui libello De ſpiratione (ſi modò Ariſtotelis liber ille eſt) ita dicit: Et pulſant venæ omnes, & ſimul inuicem, eò quòd appenduntur ex ipſo corde. mouet autem cor perpetuò: quare & illæ ſemper & ſimul (intellige mouentur) quando mouet, (ſubaudi ipſum cor.) Ita enim verti hæc verba. καὶ σφύζουσιν αἱ φλέβες πᾶσαι, καὶ ἅμα ἀλλήλαις, διὰ τὸ ἠρτῆσθαι ἐκ τῆς καρδίας. κινεῖ δ' ἡ καρδία ἀεὶ ὥστε κἀκεῖναι ἀεὶ, καὶ ἅμα ἀλλήλαις, ὅτε κινεῖ. Galenus quarto de differentia pulſuum cap. 6. damnat apertè Eraſiſtrati opinionem, & Herophilum inſequitur, qui omnes arterias ſimul cum corde dilatari, ac conſtringi docuit. In libello De vſu pulſus hoc idem docuit. Eodem modo ſexto de vſu particularum ex anatome reddens rationem qua fit, vt etſi cor & vaſa omnia quæ ab illo oriuntur, aut in illum inſeruntur, dilatentur ſimul: tamen quædam ſint quæ trahant à corde plus, quædam quæ plus remittant in illud. Quæ ratio in quibuſdā tunicis eſt, vt mox enarrabo. Tamen Auicena, qui habet hoc ſuæ gloriæ præcipuum caput, quòd nihil non corruperit antiquæ doctrinæ, vniuerſæ ſuorum ſequacium ſcholæ anſam præſtitit errandi, dicens Fen prima primi cap. 4. doctrinæ 6. Virtus vitalis ſimul conſtringit, & dilatat. Et rurſus ſecunda primi cap. 6. Arteriæ non ſecundum modum dilatationis & conſtrictionis cordis, ſed ſecundum proprium arteriarum corpus mouentur. Sed præſtiterit horum rationes referre quàm verba. Cor (dicunt) de ſententia Galeni & arteriæ dilatatione trahunt, conſtrictione expellunt: ſed non poſſunt ſimul cor & arteriæ trahere, quoniam corde ab arteriis trahente, & arteriis à corde, mutua tractione impedirentur. O miram hominum ſapientiam. an hoc vos conuincit argumentum? ergo ſi docuerimus fieri poſſe, vt cor & arteriæ ſimul trahant, & ſimul etiam expellant, quin ſibi ipſis impedimento ſint: adducemini vos quoque ad concedendum, ſimul pulſare. Qua ratione (dicūt) fiet, vt cor accipiat ab arteria venali, & mittat in aortam, dilatando vtramque? an poteſt cor, quia ſic expedit, ita aëris & ſpirituum materiam diſpenſare? non ſanè. Sed ſi huius quoque euentus cauſam appoſuerimus, non ampliùs audebiris negare quod experimentum declarat: altera manu, vt Galenus docet, impoſita cordi, altera carpo manus. maximè cùm intelligi haud poſſit, cor dilatari, & ex eius penetralibus trahentes ortum arterias, non ſimul dilatari, διὰ τὸ ἠρτῆσθαι, id eſt, quoniam à corde ſuſpenduntur, vt dicebat Ariſtoteles.

Ergo rem paucis accipite. Cor duos habet ventriculos: alium dextrum, alium ſiniſtrum. dexter habet ſanguinis plus quàm ſpiritus: ſiniſter plus ſpiritus quàm ſanguinis. duo vaſa inſeruntur in cor: aliud in dextrum ſinum (ramus ſcilicet venæ cauæ) aliud in ſiniſtrũ, arteria ſcilicet venalis: quæ proinde venalis dicitur, quòd ſimplici tunica conſtat, vt vena. alia duo vaſa oriuntur à corde: aliud à ſiniſtro ſinu (arteria ſcilicet quæ dicitur aorta) aliud à dextro, vena nempe arterialis. quæ ſic appellatur, quia conſtat duplici tunica. horum quatuor duo ſunt ad trahendum à corde, arteria ſcilicet aorta trahit à corde ſpiritus & ſanguinem verſus membra, vena arterialis deducit ſanguinem ad nutritionem pulmonis: duo ſunt ad trahendum ad cor, vena caua ſanguinem, arteria venalis inſpiratum aërem. horum oſculis adnaſcuntur membranulæ quædam prætenues, quæ vocari ſolent adnatæ tunicæ. ſunt tribus vaſis (omnibus ſcilicet, dempta arteria venali) ternæ: arteriæ venali duæ tantùm. Vaſa accipientia à corde ſubſtantiam aliquam (hæc ſunt aorta, & vena arterialis) habent illas tendentes extrorſum, quod eſt habentes radices in corde, & ſpectantes extra: quę verò ſunt mittentia in cor, caua inquam vena & arteria venalis, contrà habent introrſum vergentes. Ergo quando cor & arteriæ dilatantur, tunicæ illæ in aortæ & venæ arterialis radicibus, dilatatæ interim ſecundum radices, coëunt ſecundum cuſpides (voco cuſpides partes radicibus oppoſitas, quanquam latiuſculę quædam partes ſunt, ſed quia ita inualuit vſus) atque ita fit, vt quoniam quo tempore omnia ſimul incipiunt dilatari, oſculum recluſum eſt, arteriæ trahere poſſint à corde: quando verò iam conſtringi incipiunt, inueniunt arteriæ tunicas illas extrorſum clauſas, quare non poſſunt ad cor remittere: cor verò poteſt fuligines ad arterias mittere. quia hæ tunc recluduntur, & ſitus poſitus facit, vt ab impetu interiùs extrorſum facto, ſubuertantur facilè: ab impetu facto exteriùs introrſum, potiùs cõcludantur. propterea vaſa quæ acceptura erant, tunicas habuerunt extrorſum cuſpidibus vergentes: & quę tribuunt cordi, introrſum. ſic enim cùm cor dilatatur, dilatans ſimul cuſpides alligatas illi, recludit oſculum: & ita ſugit ſanguinem à vena caua, aërem ab arteria vocata venali. Quando conſtringitur contrà: hæ cuſpides præueniunt coniungi, & orificia obſtrui, atque ita cor remittit nihil. ſed quoniam plus oportuit obſtrui orificium, quod it ad cauam venam, ad quam nihil oportuit remitti, quàm quod ad arteriã venalem, ad quam nonnihil calfacti aëris & fuliginum remitti erat ex vſu: hoc duas tantùm tunicas habuit, eáſque intrò vergentes, illud tres. Hæc ergo ita ſe habent. Quòd verò cor & arteriæ neque trahendo mutuò, neque expellendo ſe impediant, reſtat nunc demonſtrare. Omnia in humano corpore, vt mirus docet Hippocrates, atque de illius ſententia ſæpè repetit Galenus, habent communem confluxũ. omnia ex omnibus poſſunt accipere, atque in omnia demandare. itaque non eſt opus, quò cor expellat, arterias amplificari ad recipiendum, neque contrà: ſed ſimul expellere poſſunt, in ſe ſcilicet, & in alia omnia membra, & extra corpus. Adde rurſus, Arterias non omnino obſtrui, cùm conſtringuntur: ſed ſua etiam caua retinere. quare poſſunt ſimul ab altera parte recipere, & in alteram motu vno & perpetuo remittere, vt in vaſis prælongis, vndequaque pariter compreſſis, fieri conſpicimus. Hac ergo ratione commodiùs fit, quàm vt illi fingunt. Quorum ſententia non intelligo qua ratione poſſit non eſſe abſurda. Si enim quod compreſſum cor expulit, tumefactæ arteriæ continerent: cor cùm dilataretur, cùm vndequaque trahat, reſumeret ab arteriis, & ita aër, aut fuligo, à corde ad arterias, & ab his ad cor reciprocè impelleretur. Igitur ſi quid bonis autoribus & firmis rationibus fidei tribuendum eſt, cor & arteriæ ſimul dilatantur & conſtringuntur.

De differentia pulſuum, & quot ſint illorum ſpecies. *Cap. IIII.*

QVÆ Galenus demonſtrauit, vt in principio huius ſermonis dixi, certũ eſt præterire, vel ad dicẽda breuiter recolere: ſi quid ab illo eſt omiſſum, proſequi. quare cùm in principio operis de differentia pulſuum ille cum demõſtratione docuerit, quot ſint, ego de hac re longum ſermonẽ non habebo: ſed veluti aliud agens, docebo octo tantùm eſſe ſpecies pulſuum, quarũ oporteat medicum meminiſſe. ſi quæ enim

aliæ, præter has, dictæ sunt à medicis, aut non sunt pulsus species, magis quàm rei alterius: aut si re vera pulsus species sunt, non tamen sub sensum medici possunt cadere. quod hac ratione inuenit Galenus. Omnē pulsus differentiam necesse est desumi ex motibus, aut ex quietibus, aut ex corpore arteriæ, aut ex virtute, aut ex tempore motuum. Motui potest accidere, aut magnitudo secundum magnitudinem arteriæ quæ mouetur, atque ita fit primum genus (nihil enim interest, aut genus, aut differentiam, aut speciem appellare) magni, aut parui: aut velocitas, & fit genus alterum, velocis aut tardi. Quietibus potest accidere longitudo, aut breuitas: & fit genus tertium, crebri, aut rari. Facultati accidit robur, aut debilitas: vnde fit aliud, vehementis aut imbecillis. Corpori arteriæ potest accidere mollities, aut durities: vnde quintum est genus, duri aut mollis. Temporibus dilatationis & constrictionis potest accidere proportio aut improportio, quæ rhythmus est pulsus. His omnibus potest accidere æqualitas aut inæqualitas, & inæqualitas potest fieri cū ordine, aut sine ordine: vnde duo alia genera proficiscuntur, quæ cum prioribus sunt octo: magnus aut paruus, velox aut tardus, creber aut rarus, vehemens aut debilis, durus aut mollis, enrhythmus aut arrhythmus, æqualis aut inæqualis, ordinatus aut non ordinatus. Sunt qui ex corpore arteriæ desumant differentiam aliā, quam dicunt, calidi aut frigidi: sed hęc differentia, febrium est, non pulsus, magis quàm si quis pulsum dicat album aut nigrum. quia huius coloris est arteria. ex cauo arteriæ desumunt alij aliam, pleni aut vacui pulsus: sed hæc differentia aut nihil significat, aut est prorsum incognita sensu. Nam arteria verè vacua, id est, nulla substantia plena, non potest esse. ergo plena dicetur, aut quæ plena est humore, respectu alterius quæ plena sit spiritu: aut quæ plena est crasso humore, respectu alterius quæ plena sit tenui: aut quæ multā continet substantiam, respectu alterius quæ paucam: aut quæ vehementem habet spiritum, aut valde calidum, respectu alterius quæ nec adeò vigentem, neque adeò calidū habeat. nullus possit inuenire aliam rationem plenitudinis. Sed nullam harum oportet in proprio pulsus genere constituere. nam duo hi vltimi modi, alter non est differentia pulsus, calidus scilicet aut frigidus spiritus, sed, vt paulò antè diximus, febrium: alter, scilicet vigens spiritus aut non vigens, pertinet ad aliud genus, vehementis inquam aut languidi pulsus. habere arteriam interiùs multam aut paucam substantiam: non aliter cognoscas, quàm si arteria multum aut parum distenta est, & hoc habet sensum magni aut parui pulsus. Quòd si tactus ipse sentit humorē in ipsis tunicis arteriarum: hoc non aliter fiat, quàm emollitis tunicis, aut distentis: quod habet sensum mollis aut duri pulsus. Duorum ergo alterum superest, aut, vt tactu sentiamus, sit ne humor in arteria aut spiritus: vel, sit ne humor qui continetur, crassus aut tenuis. Sed neutrū horum, tactu discerni potest. nam neque in vase magno, vt vtre aut vesica, tactu diiudices quid interiùs contineatur, nisi forte ex fluctuatione, aut pulsatione, aut modo aliquo tali, quali nullatenus in arteriis vti potes. si enim aliter, aut ex sola tactione cognosceremus: non opus esset multo negotio ad distinguendam hydropem ascitem à tympanite. quin potiùs tactu solo eam distingueremus. Scimus tamen non aliter nos sentire, aquam esse intra peritonæum: quàm ex fluctuatione, conuerso homine de latere in latus, aut excauatione relicta in regione ventris post compressionem, simili ei, quæ in œdematis. nec aliter sentimus aërem esse: quàm ex sonitu tympani, pulsato ventre. sed ridiculum, si quisquam dicat: arterias, angusta adeò & parua vasa, pulsari posse, aut humorem in ea fluctuare. iam verò neque fouea relinqui potest in arteria plena humore, etsi comprimatur: cùm propter paruitatē arteriæ, tum etiam propter proprium motum suarum tunicarum. non enim, vt vter, eleuatur ab humore: sed à vitali vi quam habet à corde influentem. Iam etiam ridiculū est dicere: tam crassos succos contineri in arteriis, vt resistant tactui, & ita suæ crassitiei præstent sensum, nisi aut lutum, aut arenam, aut lapides, intelligas esse in arteriis congestos. Nullum ergo est genus, pleni aut vacui pulsus: vel sensu cognosci id non potest. Quare tantùm sunt octo species pulsuum: nec excogitari potest, vnde differentia alia, quæ verè esset pulsus, desumeretur. Sed fortasse quisquam roget nos, cur vt in proportione temporis dilatationis, ad tempus constrictionis, consideratur quidam rhythmus, non ita in proportione quietum ad se inuicem consideratur alter? Hic intelligat

(quod

(quod fortasse hic sermo in processu demonstrabit) quietis internæ tempus non posse exactè sentiri: quippe quæ nonnihil assumit ex prima dilatationis parte, & vltima constrictionis. proindeque non posse talem proportionem obseruari. Itaque nullam calumniam hæc diuisio videtur posse pati.

An ordo aut contrarium semper accidat inæqualitati. Cap. V.

GALENVS primo de differentia pulsuum cap. 9. ita scripsit: ὁ δὲ τεταγμένος, καὶ ἄτακτος, τμηθείσης τῆς ἀνωμαλίας εἴς τε τὸ κατὰ περιόδους ἴσον, καὶ εἰς τὸ παντελῶς ἄνισον, καθ' ἑκάτερον τῶν τμημάτων τὴν γένεσιν ἔχουσι· κατὰ μὲν τὸ τῶν περιόδων ἴσον ὁ τεταγμένος, κατὰ δὲ τὸ παντελῶς ἄνισον ὁ ἄτακτος. id est, fiunt autem ordinatus & inordinatus pulsus, diuisa inæqualitate, in æqualitatem periodorum, & omnimodam inæqualitatem: iuxta æqualitatem periodorum ordinatus, iuxta integtam inæqualitatem inordinatus. Itaque de sententia illius, solus inæqualis dici potest ordinatus aut inordinatus: in ęquali verò non spectatur ordo, aut conttarium. Huic loco videtur esse contrarius alter ex isagoge, capite de pulsu lethargicorũ, vbi ita est scriptum: εἰδέναι χρὴ τοῦτο καθόλου, ταῖς ἀνωμαλίαις ὡς τὸ πολὺ τὴν ἀταξίαν ἑπομένην· σπανίως δ' ἔστιν εὑρεῖν ἀνώμαλον σφυγμὸν τεταγμένον. id est, Scire hoc oportet vniuersè, inæqualitatibus vt plurimùm adesse ordinis perturbationem: ratò autem contingit inuenire inæqualem pulsum ordinatum. Vide quàm sit hic locus priori contrarius. dicit enim hîc apertè: rarò ordinatum non esse æqualem. quare non fiet ordinatus aut inordinatus ex distributione inæqualis: sed tam æqualis quàm inæqualis poterit habere ordinem. Quãtum ego intelligo, ordo, si quis consideret exactè, & vt prouectum iam virum in arte decet, nulli potest accidere differentiæ: quæ non possit recipere ordinis perturbationem, mutato solùm ordine. hæc enim est contrariorum lex. Sed æqualis pulsus non potest fieri inordinatus, nisi amittat æqualitatem: quare differentia quam habet, æqualitas propriè est, non ordo. atque hoc docet Galenus primo de differentia pulsuum. sed si quis cõsideret minùs exactè, vt licet tytoni, licet ei dicere: pulsum omnem, qui inordinatus non est, esse quodammodo ordinatum. tales sunt omnes æquales. hoc modo locutus est Galenus ad tyrones: quo in libro constat, vt hoc, ita multa alia scripta esse minùs curiosè, quæ ipsemet Galenus in commentariis de pulsibus excoluit.

Vtrum pulsus possit venire ad tantam crebritatem, vt alterutram quietum omnino amittat. Cap. VI.

QVÆSTIO, quam modò suscipimus disputandam, neque ab Hippocrate, neque à Galeno, neque ab aliquo illorum, qui quæstiones medicas scripserũt, nec ab aliquo medicinæ professore ante nos disputata est: quippe quam primi nos inuenimus nulli enim hactenus erat dubium, inter contrarios motus quietem intercedere aliquã necessariò, saltem nostræ tempestatis medicorum. Nam Galenus, vt procedens sermo declarabit, contrariũ videtur sensisse: quanquam neque illud quidem admodũ distinctè. Illud vnum apertè professus est, vt multis aliis in locis, ita primo De differentia pulsuum cap. 15. in dicroto pulsu lapsum atteriæ ab vltimo distentionis termino nullã quæ sentiri possit, quietem dirimere. An verò & sine quiete quæ sentiri possit, possit arteria recurrere, illud non omnino explicuit: fortasse nimis curiosum, & minùs necessariũ censuit esse medicis, dummodo primũ illud non ignoraretur. medicus enim sensu ducitur, nõ ratione & intellectu. Mihi verò illud etiam semper visum est verissimũ: posse pulsum alterutta quietum, aut etiam vtraq; omnino priuari. Nec verò est, quòd quisquam me vt nimis curiosè philosophantem, in re medica præcipuè, incuset: tota enim De differentia pulsuum doctrina, multa plena est contemplatione apud Galenũ. Præterea, qui semel illud recipiunt ex Galeno, in dicroti pulsus recessu nullã, quæ sentiri possit, quietem esse: qua nam facultate iudicãt aliquam prorsus quietem intercedere? Non arbitror sensu: sensu enim percipi nõ potest, ergo philosophica ratione. Eadẽ mihi videor monstrare, contrarium posse contingere. Primũ hæc nostra quæstio versetur primo illo cardine, qui in philoso-

plua totus constitutus est: An possint fieri duo cōtrarii motus sine quiete media? quod in principio disputationis monstro. ita enim (arbitror) oportet paradoxā opinionē. Intellige mihi proiectū esse lapillū sursum, & interim, dū lapillus ascendit, corruere ingentē aliquā turrim: atque in descensu obuiā fieri ascendenti lapillo, atq; illū secū motū adhuc deorsum rapere. Vides necesse esse, aut lapillum ascendētem descendere, priùs quàm quiescat: aut magnā turris molem à paruo lapillo pensilē in aëre retardari. quod qui concedet, sensu cōuincetur indigere. Dices fortasse: Detinetur turris tempore, quod percipi non possit præ breuitate. Lubet tunc interrogare, cur quiescit moles illa ingēs: & motus eius interrūpitur breui illo tēpore? Aut turris ipsa quiescit, quò vacet lapillo quiescere, ne tu mendax sis: aut sistitur turris, quia videlicet lapillus restitit descensui. Primum illud fortè non faciet turris: nisi tuæ sententiæ sit, & ab aliquo priùs eius quod expedit, fuerit admonita. secundū hoc nec tu ipse dices: cùm tam parua resistentia in lapillo sit præ turris pōdere. Sed addet aliquis. quoniam parua resistētia est, paruum tempus sistit turrim. Ita ne? Cur igitur solus ipse aër non sistebat: sed continuus erat adhuc motus? Resistebat enim & mediū nonnihil. Ergo, si quantulacunq; resistentia valet sistere quantācunq; molem, & magnitudo resistētiæ magnitudine temporis, quo sistit, pēsatur: necesse erat, singulas interiecti aeris partes, singulas quietes efficere. & partes medii (quippe quod continuum est) sunt infinitæ. quare in infinitis cessationibus necesse erat infinitū tempus quiescere: & ita tandem in perpetuum non poterat eius motui opportunū aliquod cōcedi tempus, in quo non à cessationibus interpellaretur. Est igitur euidenter verum, & monstratione confirmatū: esse motus contrarios sine quiete media. Qua ergo ratione dixerit Aristoteles octauo de motu (physica vocant vulgò) cap. 7. vbi de motu alterationis & accretionis disceptat: Manifestum aūt, quòd id quod mouetur, quiescet in cōtrario. & rursus sequenti capite de latione hoc idem monstrat, & in linea recta recursum sine quiete fieri posse negat. Galenus quoq; primo de differentia pulsuum cap. 3. ita scripsit: Nam priùs contrariū motum arteria, quàm primum sedauerit, non exordiatur. In hac quæstione ita videtur sentiendum. Quando duo motus fiunt à natura agente naturaliter, aut alter à causa præter naturam, & alter à naturali, sed naturalis motus superuenit non naturali: tunc temporis necesse est, quietē aliquam dirimere contrarios motus, vt in pulsu naturali, aut cùm lapis sursum proiectus deinde suo pondere descendit. Si verò aut à virtute irritata vehemēter præter naturā, aut à causa externa, & violēta secundus motus fit: nihil prohibet sine quiete recurrere. vt in lapide illo, qui non descendebat sua grauitate, sed à corruente turri repellebatur: aut in pulsu dicroto ex vibratione. in quo, cùm partes quædā sursum, quædā deorsum simul agantur: fit, vt quæ ascendebant, in medio ascensu à descendentibus violentiùs, motu nondū finito, sine quiete retrahantur: vt cùm cor est inæqualiter intemperatum: ita vt aliæ eius partes ardeant calore, aliæ sint fumido vapore plenæ. Fit hoc quatuor modis, vt inquit Galenus secundo De præsagitione ex pulsibus capite 8. his verbis: Itaq; siue distendatur atteria opera eorum quæ distēdunt, excipiet contractio interim distentionē & citra extetnā quietem: siue contrahatur, agentibus his quæ cōtrahunt. vtrunq; aūt horum plurib. modis fiet: aut enim omnino vincet secundus motus priorem, aut aliquantū retrahet: vincens aūt prior, modum institutū complebit. vt tres fiant omnes differētiæ pulsuum, & in distentione & in cōtractione. Prima, cùm distentionē priùs quàm mensuram impleuit, contractio excipiat: altera, cùm prorsus completam excipiat, externa quiete perdita: tertia, cùm distentionem, cùm adhuc fit, motus contrarius retrahat, qui debilior redditus, reliquum sinat compleri. haud aliter etiam distentio contractionem nunc iam absolutam excipit, non permittens consistere: nunc eam, priùs quàm confecta sit, impediens & vincens excipit. Hæc Galenus. Nos quatuor modis diximus fieri, vt arteria priuetur quiete. quia, quod ad nostram attinet disputationem, tertius idem est cum primo. Ex his ergo facilè quiuis (arbitror) quantumuis rudis intelliget: Galenū quoq; ita sensisse, & antiquissimū esse

hoc

hoc dogma. Quare huius quæſtionis iam faciam finem, ſi priùs Ariſtotelis argumẽtis reſponderim. Nunquã enim contemnendus vir hic eſt. Si (inquit) aliquid mouetur de a, ad b, & in b non quieſcit: mouetur, & nũquam eſt in fine, & in extremo motus ſimul adeſt & abeſt à b. Reſpondetur: aliud eſt eſſe in aliquo loco, & aliud quieſcere in illo. poteſt enim eſſe in loco etiã quod mouetur: vt ignis in proprio dicitur eſſe loco, quieſcens nullibi. Præterea, neceſſe eſſe in fine actu quieſcere (quia illud eſt verè eſſe in loco) cùm à virtute propria rei quę mouetur, agente naturaliter fit ſecundus motus, intelligo & concedo: ſed cùm fit aliunde aduenienté hoſte, qui iſtas quieſcendi inducias non dat, neq; concedit potiri fine, vt virtus facit, cur tum quoq; quieſcat? Igitur ipſęquoq; Ariſtotelis rationes, cum noſtra interpretatione videntur habere vim. nam aliud, quod affert, de acceſſu & receſſu in eodem temporis puncto, quo pacto Ariſtotelem conturbat? Requiro enim ab illo, An, cùm res quæ mouetur, it de a, ad b, per c, motu continuo & perpetuo: illius pars d, gratia exempli, accedat ſimul, atq; in eodem temporis puncto, & recedat à c. Si concedit, concedam. Neque eſt quod ille miretur, aut accuſet. Si negat: rationem requiram, qua illi ipſi reſpondebo. Videtur itaque noſtra ſententia Ariſtotelis eſſe opinio. nam cùm à virtute agente naturaliter fit ſecundus motus, quæ colligit, abſurda & grauia ſunt: alioqui nulla. ſed non tam conſtat Ariſtotelem ita ſenſiſſe, quàm veram eſſe ſententiam de qua dicendi iam finem facio, quò ad aliam quæſtionem tranſgrediar.

Quatenus poſſit cognoſci conſtrictio. Cap. VII.

IN hunc vſque diem durat apud pleroſq; medicos antiquata illa Archigenis ſententia: conſtrictionẽ ſentiri non poſſe. quam tamen conuicit Galenus, docens dignoſcendæ illius apertam rationem. Omnes (inquit) pulſuum differẽtiæ ſentiuntur non per ſe: ſed per affectũ, quem tactui inferunt: ſed infert cõſtrictio tactui noſtro affectionẽ, quæ nõ minùs ſentiri poteſt, quàm dilatatio. nã dilatatio arteriæ facit cõprimi pulpam noſtri digiti, & cõſtrictio facit dilatari: & tactus poteſt ſentire tam propriã dilatationẽ, quàm cõſtrictionem. ergo poteſt ſentire tam pulſus conſtrictionem, quàm dilatationẽ. Sed videtur hæc eadem ratio cõficere, non ſolùm ſentiri poſſe conſtrictionẽ, ſed etiam neceſſariò ſentiri: atq; adeò neceſſariò ſentiri tantũ conſtrictionis, quãtum dilatationis. nam, quẽadmodum ipſe Galenus inquit: Neceſſe eſt tantum carnis exquiſitè recurrere in deſcenſu, quantũ aſcẽderit compreſſum arteriæ dilatatione. igitur affectiones tactuũ, per quas ſentiuntur dilatatio & cõſtrictio, æquales ſunt. quare & ipſi ſenſus. Sed res non ita habet. nam, ſi tantum conſtrictionis ſentiretur neceſſariò, quantũ dilatationis: neminem poſſet latere conſtrictio, qui ſentiret dilatationẽ. tamen dilatatio latet neminem: & ad conſtrictionis ſenſum Galenus ipſe indiguit longa exercitatione. Vnde illud apertè deducitur: notitiam conſtrictionis, & dilatationis fieri per æquales tactus affectus. atque proinde tantum conſtrictionis cognoſci poſſe, quantũ dilatationis. Cæterùm, quia conſtrictionis notitia obſcura eſt, & difficilior notitia dilatationis: fit vt poſſit aliquis dilatationem ſentire ſine ſenſu conſtrictionis, & vt rarò quiſquam tantum ſentiat conſtrictionis, quantũ dilatationis. Eſt verò notitia conſtrictionis difficilior, quàm dilatationis. nõ, vt dicũt quàm multi, quia conſtrictio interiùs fit ſub cute, & carne: nam nec dilatatio fit extra hæc. in eiſdem enim ſedibus dilatatur arteria, in quibus conſtringitur. Sed conſtat, Violentas affectiones faciliùs ſentiri inuiolentis: & eas quæ extrinſecus inferuntur, quàm quæ à noſtra ipſorũ natura fiũt. nam, ſi quis ab externo aliquo corpore refrigeratur: acriorẽ habet paſſionis ſenſum, quã cùm poſtmodum, a motore frigerante, ſua ſponte incaleſcit, quamuis tantũ recuperet caloris, quantum à refrigerante violẽter fuerat corruptũ. Ita cũ arteria dilatatur, ab ipſis tunicis dilatatis, cõprimitur caro noſtra ꝑ vim: cùm cõſtringitur arteria, dilatatur caro ſua ſponte, remiſſa violentia. Quare conſtat: paſſionem propriam tactus, qua ſentit conſtrictionem, tardioris eſſe ſenſus, & proinde conſtrictionis notitiam obſcuriorem. Igitur ſentiri poteſt tantum conſtrictionis, quantum dilatationis, per longam exercitationem, & optimam naturam: tamen rarò non ſentitur plus

dilatationis. Sed nec dilatatio nec constrictio potest sentiri tota: quin potiùs cum quiete interna in sede profundiori latet necessariò vltima constrictionis pars, & prima dilatationis tanta, quantâ membra incumbentia arteriæ, & pondus quod accedit ex ipso tactu, possunt detrahere de constrictionis dignotione. Id quod euidenter licet cuiuis intelligere, consideranti: pulsus omnes, cùm sensim imminuuntur homine tendente ad mortem, priùs sensum fugere præ paruitate, quàm omnino sustollantur. Videas enim duos, aut plures medicos, ægrotũ visentes, hũc quidem obscurè parũ, illum omnino sentire nihil: prout quisq; præditus est bona natura, & magna exercitatione. Cùm ergo nullus iam acri sit sensu, & tanta exercitatione, in quo nihil desideretur: euidenti argumento est, semper aliquid relinqui ante extinctionem, quod sentiri non possit. Ergo tanta pars dilatationis & constrictionis in maiori pulsu fugiebat sensum: quãta relicta est in hoc, qui est in hypothesi, præ paruitate sensum fugiẽs. Fugit itaq; sensum semper pars quædã dilatationis, & alia constrictionis. cùm verò dilatatio & cõstrictio æquales reuera sint (nisi fortè, cùm contingit rhythmũ alterari) & constrictionis pars quæ sentitur, non possit esse maior parte dilatationis quæ sentitur, sed ferè semper sit minor, vt explicuimus: constat partem constrictionis, quæ fugit sensum, magna ex parte esse maiorẽ parte dilatationis, minorẽ verò nunquam posse esse, sed ad summũ æqualem. Atqui iam diximus quatenus possit sentiri constrictio.

De dignoscenda velocitate pulsus. Cap. VIII.

TERTIO libro De dignoscendis pulsibus cap. 1. docet Galenus, ad cognoscendam motus velocitatẽ non oportere tempus motus cõferre cum spacio: sed satis esse impetum considerare, & an facilè locis cedat res mota. manere enĩ, inquit, in locis rem, quę mouetur, aliquatenus. Qui locus alioqui obscurissimus, à nullo, quem ego norim, hactenus enarratus est. Quare cùm nonnulla dicenda sint propter eruditionem, nõnulla propter lectionẽ, Galeni præcipuè: cuius mentem non assequi, cùm in eo semper versemur, turpe sit. Quæstio de motu omnino physica est: nonnihil tamen de illa dici à nobis hoc in loco oportere in animum induxi, quòd de ea nullus dixerit, & quòd non parum cum pulsuũ dignotione coniuncta sit. Si enim arteria, dum mouetur, aliquo modo in locis spatii manet, satis est rationẽ mansiuncularũ, & impetus modum considerate: sin minùs, opus est tempus cum spatio conferre ad velocitatis dignotionem. Galeni verba hæc sunt. Vbi enim in locis morantur, tardum esse motũ diximus: vbi facilè discedunt, celerem. hîc scio futurũ, vt quæstio se physica offerat: An corpus dum mouetur, etiam maneat aliquo modo. atqui in cõmentariis de motu, illud ita, vt quod maximè, probatur verum esse: at in præsentia cauebimus, ne implicemus nos tantis quæstionibus. illud tantùm quo sensus informatur ad cognoscendos celeres & tardos pulsus, satis est, si dicamus. nimirum quendã motum cedere videri facilè locis, in quibus semper fit, quendam diutius in illis morari: itaque hunc tardum, illum celerem vocati. ex locorum transitu sensu dignotionis facto: non ex totius motus tempore, neque separatim & solo, neque quatenus cum quantitate comparatur. itaque celeritatis & tarditatis facilè notitiam consequimur: non perinde consecuturi, si quantitate temporis & interuallorum obseruata, eorum sustineremus proportiones obseruare. enimuero non sustinemus. Nam vt in primam mutationem aciem intendimus, momento temporis, moram corporis de quo disceptatur, deprehendimus: ex qua coniicimus transitum. quæcunque igitur eminus cernimus: hæc nobis interim diutius videntur consistere, licet agitantur velocissimè. vnde liquet ratione nos motum, non sensu deprehendere: siquidem cùm prima quæque pars quæ sentiri potest, corporis quod mouetur, in primo loco qui sentiri potest, tempore primo quod sentiti potest, manet: quod cernimus, videtur esse immotum. at verò, vbi prima pars, quæ sentiri potest, in primo est loco, & tempore manet breuiori, primo quod sentiri potest: tunc videtur moueri. quodcunq; enĩ dictorũ dissecari, quòd ad naturã attinet, in infinitum potest: sensu verò, primas certas habẽt, & indiuiduas

duas partes. quod planum facit: ratione omnem motũ, non sensu dignosci. quia vero sensui ratio coniuncta est, & mentis est transcursus velocissimus: sæpenumero non ratione, sed sensu depręhendi videtur. Nam quorũ in primo ad sensum loco manet: horũ tantùm nos motus apertè fatemur, non sensibus, sed ratione colligere. vt gnomonis vmbræ, & lunæ, & solis, & omnium siderũ, & si quæ alia à nobis longissimè distãt: quorum autē, vt dixi, breuius est tempus, eo, quod ptimũ ad sensum est, sine tempore horũ mansio & transgressio locorum videtur. omne eñ quod minori, primo ad sensum, tempore fit, omnino tempore videtur carere. Hæc suffecerit, ex Galeno desumpsisse. Omnes hucusq; difficilem hunc locũ transiliere, nihil in illo enarrãdo, quasi omnino medicis sit inutilis, laborãtes: qui tamen, vt diximus, non adeò est inutilis. sed vt esset inutilis: mihi semper graue fuit non intelligenti autoris locum aliquē, ad vlteriora transire. Hic locus continet opinionē Galeni de latione: quæ Zenonis fuit, & Stoicorũ multò antè. Hanc ego modò pro loci intelligentia declarabo: ostendãq;, eam nõ minùs contraria probabilem. Expositio integra, vt ex pſcriptis verbis patet, cõmentarios Galeni demonstratiuos poscebat: qui tamen, vt multa alia eiusdē autoris opera, desiderantur. Sed quæ illius opinio sit de motu secundum locũ, quantũ ex hac dictione licet colligere, iam declaro. Cùm corpus aliquod mouetur: facit & mansiunculas quasdã, quæ quietes sunt, in locis spatii per quod mouetur, & de loco ad locum, transgressionē. Transgressio motus est continuus, sed qui sentiri non possit præ breuitate temporis quod insumit: & in omni motu semper æqualis. Mansiunculæ nunc sunt minores, nunc maiores, pro ratione velocitatis motus. quod enim corpus velociùs mouetur, minùs manet in locis: quod tardiùs, plùs. Vnde liquet, motum non sentiri. quod enim est transgressio, illud præ breuitate percipi non potest: mansiunculæ autem, quietes sunt. Sed videmur nobis videre motum: quoniam videmus corpus quod mouetur, in alio & alio loco esse. Vnde mo ueri intelligimus, non quiescere. Atqui cùm esse in alio & alio loco sensus perci piat, & rationis transcursus sit velocissimus: fit vt nobisipsis videre motum videamur, non intelligere. Transgressiones, quanquam æquales sunt, semper secundum tempus, siue diuersa sint corpora quæ mouentur, siue idem, modò velociùs, modò tardiùs agitatum: tamen possunt esse inęquales, secundum partes eiusdem corporis quod mouetur, nimirum vt motus ipse. Cùm enim cœlum mouetur: pars quæ est in superficie conuexa, maiores facit transgressiones secundum spatium, quàm quæ est in concaua. sed hoc non tam est inæquales esse trãsgressiones, quàm vnam inæqualem. totũ enim cœlũ se ipso, etiam si modò moueretur celeriùs, modò tardiùs, neq; maiores, neq; minores, neq; celeriores, neq; tardiores transgressiones faceret. sed neq; inferius cœlũ superiori, quantũuis hoc celeriùs, illud tardiùs moueatur, minores aut tardiores transgressiones facit: neq;, vt in summa dicã, corpus quodpiã altero, vtcunq; moueantur æquè, aut non æquè velociter. tota eñ hęc differentia est in mansiunculis, non in transgressionibus. Hęc est Galeni de motu secundum locũ opinio. Quæ tam est probabilis: vt parum absit, quin eam contraria atq; adeò cõmuni ferè omniũ sententia dicam multò probabiliorē. Nam primò, si omnis motus secundũ locum continuus est, & nullis quietibus interceptus: corpus quod mouetur, in locis mediis nũquam est, sed semp moueretur, & quilibet pũctus corporis q̃d mouetur, in singula puncta spatii sine tempore delabitur. Quod si fit, nullus motus potest esse altero velocior aut tardior. Nã qua ratione velociùs mouetur hoc corpus q̃ illud? An nõ, quia minus temporis consumit in minori aut æquali spatio? aut æquale tẽpus in spatio maiori? An est aliud cõsumere minus tẽporis, q̃ minus morari? Sed si neutrum aliquantisp moraretur: neq; plus aut minus moraretur. moratur igitur vtrũque. quod nihil aliud est, quàm moras facere. & vt maiores aut minores facit moras: ita plus aut minus moratur, & velociùs, aut tardiùs mouetur. Quare morulæ, cùm impetus est maior, minores fiunt: cùm minor, maiores. Transgressiones enim constat esse æquales. &, quandoquidē continuæ sunt: non possunt magis aut minùs dici celeres. Sunt igitur transgressiones & magnitudine, & celeri-

tate pares. Quare superest, in sola morularũ breuitate aut productione, rationem velocitatis maioris aut minoris vnius mot⁹ qui sentiatur, ad aliũ consistere. Præterea, si motus esset accidens quod sentiri posset: cur solis motũ non videremus? Nã quanquã distantia est maxima: tamẽ est accidẽs intensissimũ. velocissimè.n. mouetur. Vt ergo videtur cũ luce, magnitudine, & reliquis accidentibus: posset videri cũ motu. atq; vt motus tardior appareret, fortè hoc ratione faceret distãtiæ: sed, vt omnino sustolleretur sensus, nõ est ꝙ faceret. Cur etiã gnomonis motus nõ videretur? An qm̃ tardissimus? Sed vt tardissimus, ita distantia potest esse minima. Quòd si motus sentiretur: cur non ꝑpetuò sentiretur? atq; ita in astris, & gnomone: quorũ motus nos ratione cũ sensu coniuncta cognoscere, apertè fatemur. Sed rogẽt nos, qui contrariæ sunt opinionis: Si ratione cognoscitur motus: cur non in omnib. id ꝑcipimus, vt in motu gnomonis & astrorũ, quorũ motus ratione cognosci nõ ignoramus? Si huius discriminis rationẽ reddiderimus: nihil videbitur desiderari ad nostræ opinionis probabilitatẽ, quæ longè diuersa est in gnomone, & in astris. In gnomone.n. tã est tardus motus: vt mansiunculæ sentiri possint. Quare cũ transgressiones sentiri non possint: gnomõ perpetuò videtur quiescere. In astris, quietes aut mansiũculæ breuissimæ sunt, nec sensu percipi possunt: sed spatii interualla, quæ inter mansiunculas intercedunt, cùm hęc in omni motu, siue veloci, siue tardo æqualia sint, ex tanta distantia non sentiuntur. Vnde fit, vt neque esse in alio loco, nisi per notatu digna interualla, sentiamus. Quare hic rationis transcursus, qui cum sensu coniungitur, non est tam velox: & apertè cognoscimus, Intellectus esse opus motus cognitionem. vt vel ex his pateat facilius problematis omnibus responderi ex hac sententia, quàm ex contraria. Neque est quòd sapientium quenquam huius dogmatis raritas conturbet: nã vulgariũ hominũ est, non vulgares opiniones demirari: sapientium paradoxa disputare, & si quid in ipsis probabile sit, id quoque recipere. nam aliter quid intersit inter peritos & ignaros? inter ingeniosos & rudes homines? Illud enim, arbitror, plęrosque deterrebit: motum non sentiri, cùm se sentire plæriq; hominum iurarent. Mihi verò nihil intellectu facilius: quàm sæpè nos sensibus deceptum iri, nisi ratio cum illis coniungeretur. Dum homo mouetur: sensus nihil omnino iudicat esse quietũ. nam quæ, dum mouemur, intuemur attentè: similẽ nostris oculis ingenerant visionẽ, atq; si nobis quietis, illa mouerẽtur. Sæpè ludentes pueri ardentes candelas circumferunt, & flãmeos in aere circulos, quantũ capit sensus, ita faciunt. Illud vnũ superest argumentũ solutione egens. Dictũ est in sexta quæstione, ac cũ demonstratione prolatũ: duos motus contrarios posse succedere sibi inuicẽ nulla quiete intercedẽte. quod tamen huic opinioni nõ videtur cohærere: &, vt legenti erit apertũ, tota vis demõstrationis corruit. quia necessariò res ita mota faciet mansiunculã in puncto, quo reflectitur. Respondetur, Apud Aristot. qui lationẽ motũ continuũ statuit, & qui sensu percipi possit, euidenter probari: contrarios motus esse non interposita quiete. Sed apud Gal. qui, vt diximus, nullũ motum qui sentiri possit, continuũ esse opinatur: neq; duo motus, & illi contrarii, continui fuerint. Sed illud satis est ad demõstrationem: rem eam, quæ retorquetur, nullam longiorem moram tracturam eo quòd reflectatur, quàm si simplici motu ageretur. vnde cõstat eam quietem non ex contraria latione, sed ex natura ipsa motus, & magnitudine impetus fieri. itaq; reditus ad contrariã lationẽ non tollit eam quietẽ, quæ motui ipsi naturalis est: verũ vltra illã nullam addit aliã. Atque ita patet, vt hæc sibi constent placita. nam mansiunculæ, de quibus disseruimus, neq; causa resistẽtiæ, neque recursus, sed motus ipsius natura fiunt, cũ quocunq; impetu, in quocunque spatio semper æqualis. Hæc opinio illud vnum habet præ cæteris: ꝙ tribuit apertã velocitatis & tarditatis motuũ, qui percipiuntur, rationẽ. nã contraria opinio, quæ motum continuum lationem statuit, alioqui non improbabilis, hanc habet difficilem. Sed quidquid de motus natura sit: locus Galeni ita est declarandus. Intelligentibus hæc sufficiant. Imperitis, & quibus à semel imbibitis opinionibus recedere religio est: & aliis, qui, vt sunt rudes, probabile aliquid inueniri iam

pos-

poſſe deſperarunt, neque multò plura ſufficient. Quare ad aliam quęſtionem iam venio.

An ſit differentia aliqua pulſus, quæ non pendeat ex permutatione cauſæ continentis. Cap. IX.

RECEPTISSIMVM eſt apud omnes medicos: cauſas antecedētes aut procatarcticas non poſſe pulſum ad aliquam differentiam permutare, quin cauſas continentes priùs attingat mutatio. Sunt enim, docente Galeno primo capite primi De cauſis pulſuum, tres cauſæ continentes pulſuum: virtus ſcilicet vitalis, cuius pulſus eſt operatio, inſtrumentum, & vſus. inſtrumenta ſunt arteriæ: vſus, attemperatio caloris vitalis, & regeneratio ſpiritus animalis. Appellantur hę cauſæ Continentes: quoniam nulla illarum mutari poſſit, vt conſtans maneat ipſe pulſus, neque pulſus priùs poſſunt immutari, quàm continentes cauſas attingat alteratio. Itaque multitudo, lentor, & craſſities humorum, quæ cauſæ antecedentes ſunt, cibus & potus, ſomnus & vigilia, &, vt ſemel dicam, res omnes non naturales, quæ ſunt procatarcticæ cauſæ, non videntur qua ratione poſſint pulſus permutare: niſi per continentium alterationes. Nam, ſiue homo dormiat, ſiue vigilet, ſiue moueatur, ſiue quieſcat, ſiue aliud quiduis agat aut non agat, ſi virtus vitalis manet nulla ex parte mutata, calor neque creſcit, neque decreſcit, neque vſus ſpiritus regenerandi mutatur, & arteriæ duritie aut mollitie, compreſſione aut tenſione, aut aliquo alio affectu, qui ipſas agiliores aut difficiliores motu poſſit reddere, non afficiuntur: quomodo pulſus talis non ſit, qualis à principio erat? ſi ſcilicet & efficiens, & inſtrumenta, & finis ſunt adhuc vt antea fuerant? Eſt itaque his rationibus confirmatum, & receptiſſimum hoc dogma. Sed in modo, quo animi affectus aut perturbationes, ira ſcilicet, timor, gaudium, & triſtitia, & ſi qui ſunt reliqui motus, pulſus mutant, videtur hoc medicorum placitum deficere. permutant enim pulſus animi perturbationes per ſe, non mutatione cauſarum continentium. Quod non videtur ratione carere. Nam cùm hi ſint animi affectus magis, quàm corporis: quid prohibet, ipſos per ſe animum ad mouendum excitare? De pulſu iræ dictum eſt, motum quendam eſſe vehementem: quoniam ſcilicet animus mouetur amore vindictæ ad repellendam iniuriam, eoque vehementer mouet. non aliter quàm virtus animalis, cùm motus neceſſitate vrgente apponit maiores conatus, & motum facit vehementiorem. Sed dices: Ira calfacit cor, & proinde vſum permutat. Fateor. Verùm non propter ſolum caloris incrementum pulſum talem facere intelliges, conſiderans, ardentium febrium, in quibus non minùs quàm in ira calet cor, pulſus magnos eſſe, ſed nondum altos, vt in ira. Fiunt verò alti pulſus immodica diſtentione: quam non capit id ſpatium, in quo arteria pulſans continetur. Eſt ergo, vt diximus, ea mutatio, non ex caloris augmento, ſed ex modo, quo animus ipſe perturbatur. Eſt hactenus conſtituta difficilis controuerſia: de qua breui dicam quod ſentio, & quod mihi videor euidenter confirmaturus. Nulla cauſa poteſt pulſum ad aliquam differentiā alterare, quin illud ex permutatione, quam in aliqua, aut aliquibus continentium cauſarum facit, proueniat: præter animi affectus. hi enim, cùm illius affectus ſint, poſſunt per ſe animum perturbare, atque ad hunc, aut illum motum impellere, vt monſtratum eſt. Cæterùm, neq; animi affectus poſſunt, vt arbitror, pulſus permutare: quin permutent cauſam aliquam continentem. motis enim ſpiritib. introrſum timore, aut mœſtitia, vel extrorſum gaudio, aut efferueſcentibus ira: non poteſt nō augeri calor, aut ſuffocari, virtus augeri, aut debilitari, & conatus apponi, aut ſubtrahi (docebimus autem nos, nomine Virtutis, conatum quoque debere intelligi) itaque alteratur neceſſariò aliqua, fortaſſe, cauſa cōntinens, ita affecto animo: & cauſæ continentis alteratio neceſſariò pulſus alterat. Cæterùm differentiæ pulſus, quæ per animi affectus fiunt: non ex ſola cauſarum continentium mutatione ſunt, neq; tam ex hac, quàm ex ipſo animi motu per ſe. Nam præterquam quòd illud quod de ira paulò antè diximus, apertè

hoc declarat: qua ratione in repentino timore fit vibratus pulsus? An nō ex animi perturbatione? Non enim ex mutatione causę continētis, nam dicente Galeno secundo De causis pulsuū: Vibratus pulsus cōstante virtute, & aucto vsu, in obsequentibus instrumētis fit, timor verò vtrumque remittit, virtutem scilicet, & calorem. Ergo facit vibrationem pulsus ex animi conturbatione. Sed & rationi est per se admodum consentaneum, cùm pulsus sit vitalis potentiæ motus, quæ eadem est irascibilis vocata anima: vt in illius differentiis motus animorum repręsententur. Facit nempe ira, pulsum altum. prodit enim animus, furens ad prosequutionem vindictæ: & talem in suis instrumentis motum facit, qualem solent ipsa animalia in hostes irruentia. timor facit paruū, fugiente ad intima cordis calore, more trepidantium animaliū, & quę ritantiū latibula pręe timore. Neq; his repugnat quòd Galenus dictas paulò antè tres causas cōtinētes appellauerit, sunt.n. re vera continentes: etiā si hæc ita habeāt, vt modò dicimus. nam ad causæ continentis essentiā (vt in sequenti libro monstraturi sumus) illud vnum sufficit: non posse, causa omnino sublata, perseuerare effectū. Sed de his hactenus.

An aliqua pulsus vehementia sit nimia, & præter naturam. Cap. X.

QVANDOQVIDEM Galenus primo libro De causis pulsuum in dubium vertit, An, sicut in magnitudine & reliquis differentiis, ita & in vehemētia sit mediocritas aliqua secundum naturam, vltra quam qui pulsus cōstiterit, iam præter naturam sit, & tamen sententiam propriam vix declarauit: nos, quod in hac quæstione sentiendum est, modò dicemus. Fuere, qui nullum vehementiæ gradum posse esse præter naturam dicerēt, ducti his rationibus. Quod est secundum naturam, illud est melius, & quod magis expeti debet: sed quò vehementior est pulsus, eò est melior. siquidem vehementia pulsus ex sola virtutis vehementia fit: quæ quò magis constiterit, eò est melior. Vocant Galenum testem qui vehementiam pulsus propriam differentiam esse vehementiæ facultatis dicit, vt & duritiem pulsus, duritiei arteriæ: non solùm familiarem. Est tamen ptopriæ differentiæ ratio: vt ex causa, cui est propria, semper fiat, & ex nulla alia possit prouenire. Alii contrà sentiunt: aliquam pulsus vehementiam esse nimiam, illud hac ratione comprobantes. Pulsus naturalis requirendus est in homine optimę constitutionis, in optima ætate, tempestate, regione, & reliquis, quæ solent alterare, constituto, ab omnibus animi affectibus immuni: sed si hic idem subitò irascatur, aut corripiatur diaria febre, aut vinum bibat, robustiorem pulsum habebit. Igitur qui gradus vehementiæ additus est, non est naturalis. nam si esset: in homine habente secundum naturā inueniretur potiùs, quàm in febricitante. Qui contrariæ opinionis sunt, his ita respondent. In irato, & qui vinum bibit, aut diaria laborat febre, pulsus vehementiores videri, non esse tamen, sed æquè vehementes, maiores, & celeriores: magnitudinem autē cum celeritate, speciem exhibere maioris vehementiæ. Galenus huic quæstioni respōdet nil aliud, quàm in potu vini re vera fieri pulsus vehementiores, ex refectione scilicet sanguinis, & spirituum: sed in ira videri magis. Quæstioni respondet nihil. Nos verò ex aliis Galeni locis, quicquid hîc dicat, apertè intelligimus, & ratione inuenimus: in ira non videri modò, sed fieri etiam posse re vera vehementiores, & in diaria etiam febre, & potu vini (sed in vini potu dupliciratione, vt iam dicam: in reliquis, simplici) ac continuò aliquem gradum vehemētiæ in pulsu fieri posse præter naturā. Quod euidenter intelliget, qui illud non ignorabit: aliud esse, robustā esse actionē, aliud robustā esse facultatē. nam facultates, quæ nō agunt semper pro viribus & quantū possunt, vt ignis: possunt, etiā si robustæ sint, imbecillas actiones edere, aut non tā vehemētes, quàm possent cum extremo conatu. qđ enim prohibet, vehementiorem luctatorē subuerti à debiliori: si minores altero apponit conatus? Igitur, quando pulsandi virtus mouet pro ratione vsus, non pro viribus: potest vehementiorē edere actionē, non aucta re vera, sed apponens maiores conatus. nam aliud est maiores habere vires, aliud maiores vires accōmodare actioni. sed pulsantē virtutē, etiā si libera non sit, non tamē agere vsq; ad extremū potentiæ, disces: quoniā neq; variata virtute, neq; mutato instrumento, ex sola vsus mu-

mutatione, mutatur pulſus magnitudo. Nimirum, Animalis virtus pro arbitrio mouet: naturalis, pro ratione patientis ad id quod agit: vitalis medio modo, non pro arbitrio, ſed pro ratione vſus. At verò fortaſſe dices, Vehementiam actionis ſolùm ex virtutis vehementia proficiſci: conatum verò, magnitudinem, & celeritatem poſſe facere, quæ, vt illi dicebant, vehementiæ exhibent ſpeciem. Quando ita dicis, quæro. Quid eſt, aliquam motionem eſſe vehementem, aut debilem? Non enim ſatis eſt, ſi dicas: ex vehementi virtute, aut debili fieri. nam præterquam quòd in noſtra diſputatione principium videaris petere: per efficientem cauſam non debes effectus eſſentiam definire. Oportet ergo aliquid ipſi motioni ineſſe, quò vehemens ſit. illud autem, dicente Galeno, eſt nil aliud, quàm facilè ſubuertere, quæ contingit, aut ſubuerti. Velociter moueri, non in facili, aut difficili ſubuerſione eſt: ſed in longitudine aut breuitate morularum, quas in locis ſpatii corpus facit (ſi quid eorum quæ de motu ſecundum locum diximus, non ſumus obliti) ſed conatus maior non ſolùm facit moras, in locis breues: ſed & addit robur actioni, quò minùs quod mouetur ſubuerti poſſit. nam tremulus ſenex, cùm nulla re vrgente, liber ambulat, tardiùs, & imbecilliùs mouetur: ſi verò hic idem, aut impetentē taurum, aut inuadētes latrones fugiat, non modò celeriùs, ſed & vehementiùs mouebitur. non enim ſolùm minùs morabitur in locis, ſed ab iis quæ offendet, ſubuertetur minùs. Igitur ſtat noſtra opinio, Non omnem vehementiam motus ex vehemētia virtutis fieri: ſed conatum efficere poſſe, vt vehementior aut minùs vehemens actio ſit. Quod præterquam quòd à nobis modò monſtratum eſt, à Galeno multò antè eſt dictum. is, ſcilicet, quarto De cauſis pulſuum capite primo ita ſcripſit: Videtur enim clarè pulſus in his viciſſim fieri languidus, & vehemens: non quòd tam repētè facultas in imbecillitatem variet, & robur, ſed quòd cum cauſis quæ illam moleſtāt, decertet. Tertio de cauſis capite octauo, dormientium pulſus conſtrictionem vehementiorem eſſe dilatatione: quia natura fumidum excrementum, quod copioſum colligitur, expellere vehementiùs auet. Tamen conſtat virtutem in ſe, non poſſe eſſe vehementiorem contrahendo, quàm diſtendēdo: ſed vehementiùs conari. Si igitur monſtrauimus, modum vehementiæ pulſus, non ſemper ſequi modum vehementiæ virtutis, ſed vehementiæ & conatus: vehemētia autem, quò maior eſt, eò ſit melior, conatus autem à re præter naturam augente vſum poſſit excitare: conſtat cùm, aut propter diariam febrem, aut iram, aut aliam quamlibet occaſionem, pulſus vehementior fit, illum gradum, qui ex vehementia fit, naturalem eſſe: qui verò ex conatu, poſſe eſſe præter naturam. Quid ergo? Nunquid vehemens pulſus proprius eſt vehementiæ virtutis, aut accuſandus eſt Galenus, qui ita cenſuit? Nam videtur, cùm inuenta ſit alia cauſa ex qua poteſt proficiſci, familiaris eſſe, non proprius. Mihi indifferens eſt, dixeritne Galenus, necne, modò ratio conſtet. nulli enim mortalium addictus ſum, neque in cuiuſquā verba iuraui: ſed veritati ſtudeo. Verùm illud videtur dicendum pro Galeno, & ne noſtra opinio, quæ & Galeni etiam eſt, alia eiuſdem auctoris placita ſubuertat: nomine virtutis intelligi debere & conatum. Non enim rationabile eſt, motum gignere aut immutare vires eas, quæ in corde ſunt: ſed quæ accōmodantur ad actionem. Cæterùm hæc quæſtio iam videtur finem conſequuta.

De cauſis inæqualitatis pulſus. Cap. XI.

NIHIL eſt expetendum magis, in tradendis diſciplinis, aut addiſcendis: compendiaria quadam & breui methodo. proinde nos omnia quæ de cauſis inæqualitatum in pulſibus ſcribuntur à Galeno, quæ quàm multæ ſunt, conſiderantes, cum aliis neotericis, qui non aliter ac nos intellexere, breuem hanc doctrinam collegimus, ac nobis habemus: Omnem inæqualitatem naſci ex vitio inſtrumentorū. id quod citra quæſtionē non poteſt tranſigi. eſt enim quod obiiciant, qui calumniis magis ſtudent, quàm doctrinæ. Secundo de præſagitione ex pulſibus capite quarto, hæc ſcripſit Galenus. Igitur de inæqualibus omnibus pulſibus hoc vniuerſim ſciendū eſt, quod in ſecūdo libro De cauſis pulſuū

ostendimus,ex oppilationibus eos, aut ex compressionibus instrumentorũ, aut humorum multitudine,ad facultatem collata, aut ex cordis inæquali intemperie constare. Constat verò,hæc omnia, vitia esse instrumentorũ: sunt siquidem instrumenta pulsus,cor, & arteriæ. Si igitur in his oppilatio, vel compressio est, vel inæqualis intemperies,vel humorum multitudo, facultatẽ grauans, constat vt instrumenta malè habeant. itaque sunt quatuor instrumentorum vitia, à quibus inæqualis pulsus fit: cæterùm sine vitio instrumentorum nunquam fit inæqualis. Sunt qui argumententur,inæqualem intemperiẽ malè referri ad instrumentorum vitium:cùm potiùs in vsu vitium sit. si enim, dicunt, pars alia arteriæ calida est,alia frigida: in vsu est inæqualitas. Sed hi mihi videntur putare, nullam intemperiem inæqualem posse inæqualem pulsum facere, præter eam, quæ in calido & frigido est:cùm tamẽ si pars alia arteriæ humida est, alia sicca, inæqualis soleat fieri pulsus. quia quæ humidior est,est statim mollior,& proinde facilior motu:quæ siccior,durior, ac propterea tardioris motus. quod vitiũ inæqualis intemperies est,& nihil habet cum vsu commune:sed instrumentorũ est tantùm. quare si hæc intemperies inæqualis, est instrumentorum vitium: constat quamcunq; aliam fore. nam hoc vnũ,quòd scilicet inæqualiter temperata sunt, facit,vt sit instrumentorũ vitium: quòd ad calidum,aut frigidum,facit vt vitium sit, non instrumentorum tantùm, sed commune cum vsu, qui etiam inæqualis est secundum diuersas partes instrumentorum. Nam cùm incaluit altera arteriæ pars, & altera perfrigerata est, duplici de causa est pulsus diuersus: & quia vsus in alia parte est auctus, in alia imminutus, & quia calida pars arteriæ est agilior,non aliter ac quæ humida ponebatur, frigida verò est motu difficilis. Ex quibus nullus nõ(arbitror)intelliget, quantũuis rudis & imperitus: nõ fieri hanc inæqualitatem pulsus sine vitio, quod ad instrumẽta referatur meritò. Sed dices: Ergo febris & quæcunq; intemperies fiens, est vitium instrumenti. nego. Nam inæqualitas in quacunq; qualitate potest esse tanta, vt sentiri possit: vt cùm pars alia magnitudinis quæ percipiatur sensu, calida est, alia frigida, vel alia quidem valde calida, alia non ita, & neq; iuxta proportionem. & hæc est, vt diximus, vitium commune vsui & instrumento. Alia est intemperies, cuius inæqualitas non est per partes sensui subiectas: qualis contingit in omni intemperie non facta. atque hæc, vitium est vsus, quia est intensionis quæ sentitur, non instrumenti. quia est inæqualitatis quæ non sentitur: &, quantum sensus assequitur, instrumenta habent eodem modo. Quod ad inæqualem intemperiẽ attinet, ita habet. Est verò etiam difficile, quod de multitudine humorum ad virtutẽ collata dicebatur. videtur enim hoc facultatis vitium, non instrumenti: tum quia hæc imbecillitas facultatis grauatæ dicitur passim à Galeno, tum etiam quia quãtumuis expedita vasa sint, si virtus imbecillior est, quàm pro modo humoris, fiet inæqualitas in pulsu. Sed, si quis rectè consideret, intelliget non esse hoc vitium facultatis, magis quàm instrumentorum: sed quemadmodum intemperiem inæqualem diximus, commune vitium vsus, & instrumentorum, ita hoc dicimus commune instrumentorum, & facultatis. Nam quantumcunq; constet facultas, si vasa pleniora sint, quàm pro facultate, alioqui non imbecilli: fiet inęqualitas in pulsu. Quòd si, vt dicis, debilis facultas mouet inęqualiter instrumenta satis expedita: non id fit, quia debilis est virtus, sed quia instrumenta non sunt illi proportione respondentia. vt si paruulus puer ensem vibrat, alioqui leuissimũ, trepidáter vibrabit. Quòd si quis te interroget: quid hunc puerũ faciat trepidare? pondus ensis, arbitror, respõdebis: qm̃ mouet rem grauẽ, illi scilicet. Vis intelligere: vitium hoc rectè tribui instrumento, attende. Sit virtus illa, quã tu fingis, imbecilla, & da mihi, instrumenta tam expedita esse & leuia, vt imbecillã etiã facultatẽ non grauent: mouebit, arbitror, hęc virtus arterias ęqualiter. tunc adde plusculũ humoris in arteria: incipiet mouere inęqualiter, & tamẽ in virtute nihil est immutatũ, sed in instrumẽto. q̃a cùm instrumẽta sunt ꝓportione respondentia virtuti, etiã si virtus debilis sit, mouet ęqualiter: cùm verò ea carẽt ꝓportione, inęqualiter, etiã si sit fortissima. Igitur causa huius inęqualitatis, nõ in fortitudine, aut lãguore facul-

cultatis:ſed in commoditate inſtrumẽtorum, aut incommoditate, eſt. Ergo hæc inæqualitas (vt neque aliqua alia) non fit citra vitium inſtrumentorum, abſolutum, aut ad aliquid. Stat itaque hæc aſſertio quam propoſui: omnem inæqualitatem eſſe ex vitio inſtrumẽtorum. fit enim ex oppilationibus, compreſſionibus, aut humorum abundantia ad facultatem, aut inæquali cordis arteriarúmve intemperie. oppilatio & compreſſio ſunt inſtrumentorũ tãtùm. multitudo ad facultatem, eſt vitium inſtrumentorũ commune cum facultate. inæqualis intemperies, eſt vitium inſtrumentorum (dixi quæ inæqualis intemperies hæc ſit, non enim eſt omnis) commune cum vſu. Tamen hoc quod modò diximus, intelligẽdum eſt de pulſus inæqualitatibus, quæ ſequuntur mutationem cauſarum continentium. nam monſtratum eſt in nono capite huius libri: multam ſpecierum pulſuum differentiam fieri (inter quas diximus vibrationem, & alias inæquales) non ex mutatione cauſæ alicuius earum, quæ continentes dicuntur: quare illæ neque ex vitio inſtrumentorum fient. Sed de hac quæſtione hæc ſufficiunt.

An inordinatus pulſus ſit deterior ordinato. Cap. XII.

ORDO pulſus (quemadmodum ſecundo De cauſis pulſuum capite decimo quarto dicitur) cauſam inæqualitatis firmam & fixam eſſe, ordinis perturbatio non fixam deſignat. quare pulſus ordinatus, neq; naturam morbo, neque morbum naturæ, oſtendit præualere, neque ex bona potiùs, quàm ex mala cauſa fit: ſed ex cauſę facientis inæqualitatem (monſtratum enim antea eſt, ordinem & contrarium in ſolis inæqualibus conſiderari) fixione, aut contrario. Proinde, docente eodem Galeno ſecundo de præſagitione ex pulſibus capite vltimo, ordo neq; bonum neq; malũ ſignificat: ſed bonos pulſus, meliores facit: malos, deteriores: quoniam ſcilicet ex fixione cauſæ fit: & bonus pulſus ex bona, malus ex mala cauſa naſcitur. conſtat autem, vt bonam cauſam, fixam eſſe, ſit melius, prauam verò, deterius. Hæc videtur Galeni eſſe doctrina. Sed contrà eſt, quod in eiſdem capitibus docet: nempe ordinem naturæ eſſe familiarem, ordinis perturbationem aduerſam. quare ordo melior videtur eſſe ordinis perturbatione. Quod etiam docuit Galenus tertio De criſibus capite nono, dicens: Vehementior igitur fit ſemper pulſus, & æqualior, atq; ordinatior in optimis inclinationibus: debilior autem, atq; inordinatior, & inæqualis in mortalibus inclinationibus. Igitur ordo expetitur vt bonum ſignum: quare non ſola fixione cauſæ fit. Libello de pulſibus ad tyrones inquit: minores igitur læſiones, inæquales & ordinatos: maiores, inæquales pulſus atq; inordinatos efficiunt. Cõſtitit itaq; hæc controuerſia, in ipſius Galeni verbis: quam ita cenſeo dirimendã. Cauſa aliqua naturalis dicitur: aut quia humano corpori eſt naturalis, aut quia talis eſt abſolùtè. Sunt nobis naturales cauſæ: virtutes animalis, & naturalis, & vitalis, & ſingulę ſuarum operationũ, & ſpiritus & calor, qui has conſeruant, & cauſæ etiam quæ non naturales appellantur, fiunt quaſi naturales, cùm contingit ipſas vtiles eſſe. Præter naturam nos afficiunt, & propterea cauſæ præter naturam ſunt mutationis pulſus: humor putris, & morbus, & alia ſymptomata. Tamen morbus & putris humor abſolutè naturales cauſæ ſuorum effectuum ſunt: vt ignis eſt naturalis cauſa vſtionis. non enim minùs ſecundum naturam humor putris calfacit, & trahit ad putredinem: quàm ignis vrit. Operari cum certo ordine: non tantùm naturæ noſtræ, ſed omni etiam naturali agenti eſt proprium. omnes enim naturales operationes ſunt ordinatæ. Quare non tantùm boni pulſus, qui à naturali nobis cauſa ſunt, cum ordine fiunt: ſed & peſſimi, qui à cauſa præter naturam ſuperante, cùm iam hæc contrarias cauſas plurimùm vicerit, & confirmata ſit. Galenus loco citato, capite inquam quatuordecimo ſecundi De cauſis pulſuum, de cauſa naturali nobis loquebatur, vt docet ipſa verborum ſeries. Cæterùm familiarem eſſe dixit naturæ ordinẽ, quod nos concedimus: non tamen proprium. nam & praua cauſa, quãdo naturã plurimùm vicit, cũ ordine permutat. Cur ergo in mortalib. inclinationibus non fit ordinatus, ſed inordinatior: vt dicitur tertio De criſibus? Quoniã ordo poteſt ꝑmutari cũ cõtrario: facta mutatione in meli᷑,

aut in deterius. gratia exempli. pulsus, qui post quinque æquales ictus vno intermittitur, atque ita deinceps per senos motus facit circuitus: potest hunc ordinem permutare in secundo circuitu, vel paucioribus motibus interpositis, vel pluribus. si primum, deterior fit: si secundum, melior. tamen vtcunque fiat, permutat ordinem. sed ex lõgioribus interuallis deficere, minùs malum est, quàm ex breuioribus. Ergo ordinatus lethalis ex ratione fit: vt cùm prope mortem est homo, inordinatior fiat, facta permutatione in deterius. quocunque enim ordinato est alius inordinatus deterior, qui ex illo fit, facta in peius commutatione. Ad tyrones rudiori minerua consultò loquebatur Galenus. Sed ita possunt illius verba declarari: maiores noxæ faciunt inæquales inordinatos, quando inuertitur ordo, facta in deterius mutatione.

Vtrum sit aliquis pulsus amatorius. Cap. XIII.

OMNES animi affectus permutant modum pulsus: & vt paulò antè diximus iuxta mentem Galeni, sunt singulis suæ differentiæ, quibus cognoscuntur. ira scilicet altum & vehementem facit, gaudium magnum & non vehemẽtem, timor & mœstitia, paruũ & debilem. Amor igitur, cùm sit animæ affectus; proprias quoque habebit pulsus differentias, quibus amatorius pulsus constituatur. Præterea referente Galeno libello De prænotione capite sexto, Erasistratus deprehendit adolescentis cuiusdam amorem, illius arterias attrectando. quod, vt multi philosophi, quibus cum eò loci disputatio erat Galeno, dicebant, non aliter fecit, quàm animaduertẽs arterias amatorio modo pulsare. Galenus etiam ipse ex pulsus permutationibus cognouit: cuiusdam Iusti nomine vxorem amare. Quod qua ratione fieri possit, nisi pulsus sit differentia aliqua amorem significans? Sed contrà est, quòd neque Galenus, neque alius quisquam eorum, qui diffusè de pulsibus scripserunt, de tali pulsus specie est locutus. quam non prætermisisset, qui de aliorum affectuum non adeò insignium pulsibus disputauerat. Adde Galenum ipsum caput sextum libri de prænotione his verbis concludere: Nugę igitur magnę sunt pulsus amatorio modo moueri, eorum qui nesciunt, nullum pulsum amorem indicare. Controuersia igitur ita est constituta. cuius decisio ex natura ipsius amoris pendet. hæc enim per se ipsa ostendit: qua ratione pulsus ab amore permutentur. Si omnia quæ de amore à Platone & aliis probatissimis philosophis scripta sunt, forent modò recensenda, iustus liber in sola hac tractatione insumeretur. Sed, cùm modò nõ vnicam philosophiæ partem susceperimus pertractandam, sed in multiplicibus & variis quæstionibus stylum exerceamus: illud tantùm de amore dicere erit tempestiuum, quod ad quæstionis modò propositæ dissolutionem videbitur esse omnino necessarium. Est verò necessarium, quantum intelligo, scire: cuius potentiæ sit affectus, amor, & in quam rem feratur, & qui per amorem contingat membrorũ principalium consensus. Methodum inuestigandi amoris substantiam præstat Galenus quarto De placitis Hippocratis & Platonis, ita dicens: Passio enim, qualis est amor, aut iudicium quoddam est, aut iudicii succedens, aut motus quidam concupiscentis facultatis. ita etiam ira, aut iudicium, aut quædam succedens irrationalis passio. Hæc Galenus. Ex quibus verbis constat: Amorem esse, aut iudiciũ, quod fertur de re amata, aut appetitum, qui iudicium consequitur. Sed cuiuis cõstat: Amorem ad appetitum magis referri, quàm ad iudicium: esseq; appetitũ quendam rei quæ amatur. Est igitur amor potentiæ appetẽtis motus, aut affectus. Affectum enim, aut motum nomines, nihil refert. Cùm verò duplex sit appetitus, alter rationalis, alter irrationalis: fiet hinc duplex amoris species. vterq; verò amor à contemplatione incipit. omnis enim appetẽtia ex cognitione rei quæ expetitut, sub ratione aliqua, quæ potentiam appetentem allicit, proficiscitur. Est verò ea species, sub qua anima amãtis irretitur, species pulchri. Nam, vt permutata imaginatione ab specie contemptus immeritò accepti, excitatur cor ira ad vindictæ prosequutionem, & apprehendente imaginatione aliquid sub ratione terribilis, mouetur timore: ita apprehendente sub ratione pulchri, mouetur appeten-

petendi potentia ad fructum. Amor igitur generatur in appetitu nonnunquam rationali, qui in cerebro residet: nonnunquam irrationali, qui in hepate. Fertur in pulchrum, vt in rem soli ipsi obiectam. Species pulchri hauritur externo sensu, oculis videlicet, aut auribus: aut concipitur mente. De pulchro disputauit amplissimè Plato in eo dialogo, cui Hippias, aut De pulchro titulus est, & in Phædro. vbi postquã mille sophistarum errores refutauit, quò veram rationem pulchritudinis inueniret, tãdem ad finem capitis ex confutationibus colligit: Esse gratiam quandam, quæ rebus inest, visum, auditum, mentemque delectans. Est igitur pulchritudo quoddam accidens, quod per purissimos sensus mentem maximè delectat. Sunt verò visus & auditus perfectissimi sensus à materiæ conditionibus aliquantò remotiores, & minimè omnium terrei. Proindè, vt Galenus docet primo De causis symptomatum, minimè omnium voluptate, aut dolore afficiuntur. Itaque, quod gustum, olfactum, tactúmve delectat, vt sapores, odores, & lasciuiæ: voluptuosa quædam accidentia sunt, sed non pulchra. in picturis, aut veris formis aspectabilibus, & in musica, & in bonis quæ mente concipiuntur, est pulchritudo. Est enim in his omnibus concentus quidam, & proportio diuinam magis sapiens harmoniam. Cùm igitur hoc amori sit obiectum, contingunt duo: alterum, vt amor solùm auribus & oculis hauriatur, & vt præter formæ pulchritudinem, nihil magis quàm musica animos conciliet. Hæc de te amori obiecta. Colligit igitur ea potentia, quam existimatiuam vocant, Latinis ratio dicta, aliquid pulchrum esse, vnde nascitur statim appetentia. appetit verò is qui hac pulchri forma irretitus est amans, fieri totus, id quod amat: & quale est pulchrum, talis potentia ad amorem excitatur. expetitur enim nunc animæ pulchrum: amatur scilicet homo propter sapientiam, virtutem, aut aliam mentis pulchritudinem, amatur ardentissimè. cæterùm hic amor rationalis appetitus est motus. expetitur corporis proceritas, aut faciei formosus aspectus, sensus statim excitatur appetitus, qui in hepate est: hic enim carneis his bonis frui potest. Sed quid expetit? illud quod amori proprium est: in rem quæ amatur transformari. quod declarauit Artemisia Mausoli vxor: quæ mariti, quem deperibat, demortui corpus in cineres redegit, & cineres potu hausit. Hoc expetit omnis amans: fieri scilicet id, quod amat. quod quia, vt vult, consequi non potest, appetit consequi, vt potest. consequuntur illud rationalis appetitus, & irrationalis, non eodem modo. rationalis scilicet, animam animæ magis: irrationalis, corpus corpori idem fieri expetit. quoniam verò neque anima in animam perfectè migrare potest, neque in corpus aliud corpus: rationalis appetitus præcipuas animæ potentias, inter quas voluntatem maximè, amantis & amati componit. amans scilicet, quoniam ipse ardet magis, se amati voluntati libentius subdit. vnde idem velle & idem nolle, de eisdem cogitare: ipsorum animas quodammodo vnicam esse facit. Irrationalis, commistis seminibus, corpora ambo seipsis mutuò facit commisceri. commiscentur nempe quodammodo, concursu seminum, ambo corpora, vel in ipsis seminibus, quoniam, vt nonnulli dicunt, decisa sunt de toto corpore: vel in prole, quoniam ex his prodit filius, quem veluti commissis simul corporibus paterno & materno factum esse, similitudo quæ cum vtroque est, apertè declarat. Ipsa ergo genitura est, quæ per hunc sordidum amorem turget, quæ spumosa est, & alba substantia. vnde poetæ Venerem ex maris spuma procreatam esse cecinerunt: proinde Cupidinem genuisse. quoniam, vt inquit Plato in Timæo, quibus redundans est per ossa medulla, hi sunt maximè libidinosi, & vulgari hoc amore sæpius capiuntur. Monstratum verò à nobis est in secundo huius operis libro: genituram esse substantia omnino medullę similem. Cùm igitur iam fuerit Venus, veluti ab impetu maiori, trahitur obcæcata mens: & quæ belluina potentia iubet, hæc cupit ipse intellectus. Sed cor interim quid paritur? (nam huc hæc omnia tendebant) Cùm obcæcata mens iam quæ lasciua sunt cupit, hæc cupido à Venere orta mille varios affectus ad cor eiaculatur, quare illud miris modis facit perturbari. Necesse est, amantem nunc irasci, nunc contrà supplicem fieri, nunc gaudere, nunc mœrere, & eadem non rarò de causa: est perpetuò inter spem & timorem constitutus. Nam, vt reliqua omittam, statim ex amore nascitur zelotypia, atque cum ea, spes, desperatio, furor, timor, tam est instabilis eius mens. Ex his quæ retulimus, orta est fabula, quam Aristopha-

nes in conuiuio Platonis narrat: homines, ſcilicet, à principio factos fuiſſe à diis immortalibus duplices. deinde, quoniam quatuor brachiis & quatuor pedibus innixi, velociſſimi, & fortiſſimi deos irritauerant: propter ſuperbiam ſciſſi ſunt, & ex vno, duo facti. qui verò ſciſſi fuerant, amore deinde ſeipſos quæritabant, quò vnirentur. vniunturque proinde, quoniam cùm ſciſſi ſint, integri fieri expetunt: tamen non, vt antequam ſcinderentur, copulantur, ſed contrario modo. quoniam capita ita illis contorta ſunt, quò facies vulneratam partem ſpectaret: genitalia etiam ex natibus ad partem anteriorem tranſlata ſunt. qua fabula nihil aliud ſignificari intelligo, quàm hominem à principio, ex intellectu & appetitu conſtare, & hæc ſibi vnita eſſe & conſona: deinde per ſuperbiam, vt & per quoduis aliud peccatũ, rationem ab appetitu, & appetitum à ratione ſeparari. verùm amore coniungi iterum: ſed contrario modo, ac primò fuerant. nam vnita erant primùm: quoniam appetitus parebat rationi. in amore autem, quoniam appetitus rationi imperat: & obcæcata mens, potentiæ concupiſcibili, quæ ſibi à natura fuerat in ſeruitutem mancipata, obtemperat. Eſt igitur amor, appetentis potentiæ affectus, nunc rationalis, nunc irrationalis. obiectum amoris, eſt pulchrum. perturbatur mille modis cor, ex compaſſione animalis potentiæ, quæ in vulgari amore, appetenti ſeruit. Hinc facile eſt cuiuis intelligere, quod Galenus primo Prognoſtici commentario quinto dicit: Amantes humanam pati, non diuinam affectionem. niſi (inquit) quis credens iis qui fabulantur, putet dæmonem quendam puſillum, recens natum, gerentem ardentes faces, homines quoſdam in hanc agere affectionem. Cæterùm omnia quæ à poëtis dicuntur fabuloſè: etiam nobis tacentibus, ex his quæ hactenus phyſicè dicta ſunt, quiuis intelliget. Sed ex his quę diximus, duo fiunt. Primùm: non ſine ratione amorem à medicis, vt melancholiæ quandam ſpeciem, curari. maximum enim malum quod in hoc affectu contingit, & quo ſoluto ſtatim noxius ſoluetur amor: eſt illa mentis obcæcatio, quam retulimus. Fit etiam iam manifeſtum, Nullum eſſe pulſum amatorium (huc enim omnia tendebant, quanquam plurimum digreſſi ſumus: quoniam de amore, aut omnino eſt tacendum, aut dicenda multa) nam amor non eſt cordis affectus, ſed cerebri, ſi rationalis eſt: iecoris, ſi turpis. cor tantùm patiens per conſenſum, mille affectibus diuersè trahitur: verùm propriam non habet differentiam. Qua ergo ratione cognouit Galenus, amare Iuſti vxorem? Quoniam audito nomine Pyladis ad omnem inæqualitatem pulſus trahebantur ex animi perturbatione: non aliter quàm in eodem libro De prænotione capite ſeptimo inquit, ſe ex pulſu vaticinatum fuiſſe Cyrillum puerum, cibum occultaſſe, quem digrediente matre ingereret, ſcilicet ex conturbatione pueri. hac etiam ratione putandum eſt Eraſiſtratum adoleſcentem amare comperiſſe. Vnde iam etiã luce clarius fit, quod in nona quæſtione mõſtrare nitebamur: Animi affectus per ſe mutare pulſus, non ſolùm per cauſas continentes. nam vxori Iuſti, audito nomine Pyladis, neque permutatus eſt vſus, neque inſtrumenta, neq; virtus: ſed perturbata eſt anima, ac proinde pulſus diuersè motus, vt anima ipſa amore Pyladis diuersè trahebatur. Eſt igitur nullus pulſus amatorius, quanquam amor ex pulſu depræhendatur.

De pulſu Autumni. Cap. XIIII.

ANNI tempus eſt in numero rerum non naturalium, quæ pulſus permutant. Galenus propterea libello ad tyrones ſcripto cap. decimo docet: quæ tempora quales pulſuum differentiæ conſequantur. quod caput explicatur ab eodem autore, cap. quinto tertii De cauſis pulſuum. quæ loca in reliquis omnibus ſatis citra controuerſiam recipiuntur ab aliis autoribus. Cæterùm, quod illic de pulſu autumni dicitur, non caret multa contradictione. inquit enim Galenus, In medio autumni tales eſſe pulſus, quales in medio vere: vehementiſſimos ſcilicet & maximos, vt in anni temporibus, in celeritate & crebritate moderatos. Cuius hæc eſt ratio: In media hyeme, & media æſtate, extremæ ſunt ratione aeris ambientis intemperies: quare in vtroque horum temporum extremè fit pulſus imbecillis, ab vno horum temporum ad alterum, quæ maximè inuicem diſtant, inclinante altero ad frigus, altero ad calorem

per

per medias alterationes commutatio fit. ergo quæ ab vtrisque horum æqualiter distant, similes in pulsu faciunt mutationes. Quare pulsus autumni medii, similis omnino sit oportet pulsui medii veris. sit enim hyems ex æstate per autumnum: vt per ver hyems transit in æstatem. Huic opinioni contrarii sunt Auicena, & Auerroës: qui pulsum autumni diuersum esse, ad debilitatem inclinantem, putant. Dicitur ab illis pulsus diuersus (ne quis in nominibus hæreat) inæqualis in magnitudine, velocitate, & frequentia, secundum diuersas partes temporis. illorum ratio hæc est. Tempus hoc nõ est perpetuò sui simile: sed modò calidum, modò frigidum. id quod ex eodem Galeno licet colligere primo libro De temperamentis, & ex Hipp. tertia particula Aphorismorum, aphor. quarto: vbi inquit, Si eadem die modò calor, modò frigus fit. Præterea, in hac tempestate virtutes omnes imbecillæ sunt, cùm propter multiformem temperiem, & inconstantiam temporis: tum etiam quia tales ex præcedente æstate relictæ sunt. propterea periculosi morbi fiunt, inconstantes, difficilis iudicii, mali moris. ergo si virtus est imbecillis, & vsus qui in calido & frigido consistit, diuersus, quantum in ipso tempore agitur: debiles erunt pulsus, non semper eiusdem magnitudinis, velocitatis, & frequentiæ, sed in his diuersi. Præterea Hippocrates prima particula Aphorismorum, hyemem confert cum vere hac in re, quòd homines meliùs in his temporibus cibos ferunt: autumnum cum æstate, quoniam in his deteriùs. Qua ergo ratione tempora, quæ extremè contrariis conferuntur, in permutandis pulsibus inueniuntur adeò similia modò? Nonnulli argumentis his conuicti, contendunt: locum illum ad tyrones, suppositititium esse, non Galeni. Ego verò non crediderim: sententiam, quæ adhibita ratione profertur, & rursus repetitur ab eodem autore tertio de causis cum longa commentatione, suppositititiam esse: sed Galenũ lapsum fuisse, atq; Auicenã, & Auerroëm, hac in parte meliùs sensisse. Est enim Galeni me nullus magis studiosus: cæterùm veritati neminẽ præfero, intelligens nulla de re maiori cum libertate agi debere, quàm de his controuersiis, quæ in disciplinis inueniuntur. quod nos ita facimus, nihil credentes, nisi quod aut euidenti, aut probabili admodum ratione fuerit confirmatum. dat nobis hanc facultatem philosophia.

De pulsu inflammationum. Cap. XV.

DICTVM est à Galeno libello scripto ad tyrones, & rursus quarto De causis pulsuum capite 6. omnem inflammationem habere pulsum veluti serratum, & proinde durum. tamen hic idem paulò infrà cap. de peripneumonia, quæ pulmonis est inflammatio: Peripneumonicorũ, inquit, magnus est pulsus, & fluctuosum quid habens, & languidus, mollisque. Lethargus etiam, cùm est firmatus in cerebro, est tumor præter naturã, in quo vt in peripneumonia molles fiunt pulsus. Sunt qui nodum hunc ita soluunt: habere inflammationem quancunque, in quocunque membro fit, pulsum durum. quandoquidem, vt Galenus inquit, necesse est, quamcunque inflãmationem comitari duo hæc: calorem, & tensionem, quæ necessariò duritiem efficient, alterum desiccando, alterum tendendo. dictum tamen esse pulsum peripneumonicorum & lethargicorum mollem: non quòd mollis reuera sit, sed quòd minùs durus pulsibus inflammationum consistentium in aliis membris. nam, dicunt, propterea lethargus & peripneumonia habent pulsus molles: quòd laxa membra sunt, & mollia, quæ proinde tensionem non possunt facere. sed quanquam inflammatio in molli membro non adeò tendat arterias, quàm in duro: tamen quòd emolliat, non est. non enim est dubium: quin ipsa pulmonis caro, cùm inflammatione laborat, minùs laxa sit, quàm cùm nullo laborat malo. igitur pulsus ab illius inflãmatione, quanquã non adeò induretur quàm ab inflammationibus aliis, tamen nõ emollietur. Addunt intelligi posse ex dictis eiusdem autoris: pulsus hos peripneumonicorum & lethargicorum non esse molles simpliciter. quoniam addidit: Est cùm hic pulsus dicrotus fiat. Id quod, dicunt, non contingeret, si molles essent harum inflammationum pulsus: cùm dicrotum oporteat esse insigniter durum. Sed vidẽtur mihi qui ita interpretãtur. iniurii in Galenum, diligentissimo enarratori imponentes comparationem

abusiuam.quasi foret admodum graue dictu, aut difficile: peripneumoniæ pulsus, vt & lethargicorum, non tam duri sunt, quàm inflammationum in aliis membris, ac non potius languidi & molles. Monuerat enim sæpè Galenus multò antè: nomina hæc, cùm ita dicerentur, referri ad mediocrem. à qua lege si semel tam apertè recessisset: totam artem quam de pulsibus scripserat, vna dictiuncula reddidisset obscuram, & ineptam. Quare ego non ita interpretor: sed inflammationibus omnibus communem esse pulsum durum, ratione essentiæ inflammationis, caloris inquam, & tensionis. cæterùm non esse propriũ: quin potius fieri posse, ex alia causa, quæ cum inflammatione coniungatur, vt pulsus ad contrarium transferantur, & sint duri. quod vel ipsa litera declarat, quominùs est in quo hæreat quisquam: φλεγμονῆς σφυγμὸς ὁ μὲν κοινὸς ἁπάσης, οἷον ἐμπρίων ἐστι. id est, phlegmonis autem pulsus, qui omnis est communis, est vt serratus. dictum est, qui communis est omnis, inflammationis scilicet, quasi alius sit cuiusque proprius. Est verò hic communis, quia inflammationem, qua est inflammatio, consequitur, nisi maior aliqua vis sit, quæ ad contrarium transferat. vt in peripneumonia esset propter calorem & tensionem durus pulsus, sed quia hæc cùm in laxum incidũt membrum, paruam possunt in arteriis tensionem facere, & coniungitur ferè semper cum peripneumonia causa alia maior emolliendi, putà fluxio pituitosa, cui etiam fauet membri natura: fit vt pulsus mollis simpliciter fiat, non solùm minùs durus. quod apertissimè docuit ipsemet Galenus quinto De locis patientibus capite 2. tractans hũc eundem locum, vbi ita scripsit: pulsus autem tibi potissimùm indicabit, nunquid cingens membrana, an contingentes ipsam musculi patiantur. nam musculi minùs, cingens verò membrana magis, & tendit, & duram exhibet arteriam. vt in peripneumonia nulla penitus apparet huiusmodi durities. Ecce vt simpliciter sit mollis: non durus simpliciter, ad alios mollis, vt illi interpretantur. Diximus, itaque, causam, quòd durus pulsus non fiat, in laxitate esse membri: sed quòd fiat mollis, non in hac, sed influxione pituitosa. Sed quoniam hæc, quanquam ferè semper sit in hoc affectu, fieri tamen potest vt aliquando non sit, sed biliosa: fit vt nonnunquam pulsus peripneumonicorum non sit mollis, sed aliquando dicrotus. non aliter ac lethargi pulsus aliquando dicrotus est, & pulsus pleuriticorũ nonnunquam fluctuosum quiddam habens & molle. Sed doctrina est de iis, quæ ferè semper ex ratione apparent: rara hæc nõ eam subuerunt. Sed quoniam plæraque alia deduxit Galenus ad summam perspicuitatem, & nos ea tantùm quæ sunt in controuersia cõstituta suscepimus pertractanda: de pulsibus non dicemus plura, sed de vrinis aliquot controuersias reliqua huius sermonis pars continebit, si tantillum de febrium pulsibus addiderimus.

De febrium pulsibus. Cap. XVI.

EST sub Galeni nomine libellus quidam, qui De typis inscribitur, in quo ita scriptum est: Pulsus autem tertiana laborantibus exiguus & frequens superuenit. atque hoc capite tertio. Rursus cap. 5. Pulsus autem tertiana laborantibus non adeò exiguus magnitudine superuenit, quantum quartana occupatis: neque vsque adeò in tumorem attollitur, quãtum quotidianę febri accidit. Itaque tertianę pulsum, minorem pulsu quotidianæ, maiorem quartanæ pulsu affirmat. Tamẽ primo ad Glauconem cap. septimo: maximum, vt in putridis febribus, esse pulsum tertianę, minimum quotidianæ, mediocrem quartanæ, his verbis dixit: Sed & his multò minores sunt pulsus pulsibus quartanarum, quàm illi pulsibus tertianarum. Quidam hanc controuersiam non dirimunt: sed effugiunt, negantes Galeni esse libellum illum. Ego verò, quandoquidem librum sub Galeni nomine, negante adhuc nullo, video deferri, & video Galenum libro De differentia febrium pluries asserentem, scripsisse se de typis: aliter excogitaui, quod ipsa Galeni verba antecedentia & subsequentia, in vtrisq; locis, & ratio vera videtur suggessisse. Illud quod in libello De typis à Galeno scriptum est, in accessionum principiis, rigore scilicet, aut horrore, esse verum: contrarium in ipsis febribus. nam grauissima inuasio est tertianæ, & proinde maximè refugit virtus ad profunda: minimè grauis, quotidianæ: media, quartanæ. In febribus, qui maximè riguerunt, maximè ardent: minimè, qui minùs. ac proinde, qui minimus pulsus

pulsus fuit in inuasione, maximus est in febre: minimus, qui maior. itaque cùm tertianæ inuadunt, omniũ minimus fit pulsus: quanquã in illis magnitudo citiùs recuperatur, quàm in aliis. quod Galenus docuit 2. De differentia febrium, cap. 4. ita scribens: Inæquales verò ac magis debiles (loquitur de quotidiana) paruosque efficit pulsus, quum primùm febres inuadunt, & in primis incrementis. fiunt vtique & in biliosa febre in accessionum principiis singula iam dicta circa pulsum symptomata: sed in illa statim sedantur, tum alia, tum etiam inæqualitas. Est etiam in febrium pulsibus illud valde difficile, quòd Galenus inæqualitatis cuiusdam meminit, multis in locis, quam febrium omnium dicit propriam. Primò De arte curandi ad Glauconem cap. De signis tertianæ, ita inquit: Quòd si inter hæc à febre quieuerit homo, hac, inquam, quæ in motu est, & omnibus nota: propria verò febrium inæqualitas in arteriarum motu relinquatur. Dicit itaque: inæqualitatem quandam febrium propriam. tamen si qua esset propria febrium, necesse esset in omni febre esse inęqualitatem. nam quod proprium febrium est, necessariò febribus omnibus inest: cùm omnes conueniant in febris ratione. quod manifestiùs intelliges ex his eiusdẽ capitis verbis: Tertianis sunt pulsus omnis inæqualitatis, præterquam febrilis, expertes. Huic itaque etiam febri inesse dicit illam inæqualitatem, quam dicit febrilem. Sed hac ratione diariis quoque febribus oporteret inæqualitatem pulsus adesse (febrilia enim accidentia omnibus febribus adsint necesse est) quas tamen constat, non alia ratione separati à putridis, quàm quòd nullum habeant putredinis signum, sed solius accensi caloris. quod ad solum auctum vsum pertinet: quem solum permutare pulsus ad maiores, velociores, ac frequentiores patet, non item ad inæquales: cùm nullum vitium habeat vsus cum instrumentis commune. Hanc inæqualitatem, febrilem dictam, multi ex ipso Galeno interpretantur: esse inæqualitatem in eodem ictu secundum eandem partem arteriæ, sed secundum diuersas partes eiusdem dilatationis. moueri enim in febribus arteriam velociùs, quàm extra febres. atqui hoc non æqualiter: sed dilatationis principium habere velocius, in medio dilatationis velocitatem amittere, ad finem rursus illam recuperare. atqui hoc dicunt inesse omni febrium generi. quod innuit Galenus primo De arte curandi ad Glauconẽ capite sexto dicens: Et ipsius inæqualitas vnius motus in quartana febre, eius formam ostendit. nam communem omnium febrium in vno pulsu arteriæ inæqualitatem, in hac manifestam admodum inuenias, multò enim velocius principium finemque motus inuenies, quàm medium. Quarto etiam De causis pulsuum cap. 14. Etenim febrium proprium in celeritate symptoma hic obtinet admodum manifestè, in vtroque termino distentionis, præcipuè externo. Hanc igitur dicunt inæqualitatem omnibus febribus communem. Quorum sententiã ego probo: quòd scilicet hæc sit, quam Galenus dicit inæqualitatem febrilem. Tamen cùm Galenus hanc dicit inæqualitatem febribus omnibus communem: de febribus omnibus putridis dictum intelligo. nam ephemerarum pulsus non necesse est habere hanc inæqualitatem. quod Galenus apertè dixit cap. 2. primi ad Glauconem, disserens de dignoscẽdis ephemeris febribus, his verbis: Cùm pulsus nullum inflammationis signũ habuerit, neque omnino inæqualitas in vna arteriæ compulsione apparuerit: aut si hoc affuerit, omnino sit imbecille. Quod enim additũ est, Si hoc affuerit, omnino sit imbecille: propter nonnullas diariarum dictum puto, in quibus ex causa fit, vt aliquo modo arterias permutent vt putridæ: quales sunt quæ ex bubonibus, & quæ ex nimia obstructione cutis. Nam quæ ex ira, aut exercitatione, aut consimilibus causis ortum habent: omnino habent nullam talem inæqualitatem. nam quemadmodum videre licet apud Galenum secundo De caussis pulsuum cap. 5. quod est de continuorum motuum, sed disparis celeritatis causis: oriuntur perpetuò hi pulsus ex obstructionibus quibusdam, & constrictionibus. Cùm igitur in talibus febribus, nulla compressionis, neque obstructionis occasio sit: constat inæqualitatem illam, communẽ febribus omnibus putridis signum haberi debere. Cætera quæ de febrium pulsibus dicuntur à Galeno, non sunt in controuersia constituta. Quare de vrinis iam dicemus, atque omnium primò, quid sit, & quo pacto subeat in vesicam.

Quid sit vrina. Cap. XVII.

QVIBVSDAM videtur ex solo potu cum modica bilis permixtione lotium fieri, neque aliam habere substantiam, neque aliam generationem, suasis nonnullis Galeni locis, quæ id videntur apertè continere. Decimo de simplicium medicamentorum facultate capite decimo tertio inquit: Sudor, vnus hic etiam est humorum in animantis corpore prouenientium, eandem habens materiam, & eundem generationis modum, quem vrinæ: siquidem vtrique ex bibito humore constat generatio, excalfacto simul in corpore, & biliosæ nonnihil substantiæ adepto. Libello De atra bile cap. 2. Sanè enim rationi consentaneum est, vel ex potu fieri quicquam cum sanguine in iecore genito, quod postea non per vrinas modò excernatur, verùm per sudores quoque. Ecce vt in his duobus locis dicat Galenus: potum esse sudoris & vrinæ materiam. Quarto De vsu partium capite quarto ita scripsit: Neque enim ex ventriculo in venas commodè assumi poterat succus iam ex cibis factus, neque facilè transgredi venas, quæ sunt in hepate, & multæ, & angustæ: nisi tenuis quidam & aqueus humor, tanquam vehiculum fuisset ei admistus. Hunc itaque vsum præstat animalibus aqua: siquidem est, & nutriri nulla particula potest. distribui verò ex ventre, quod nutriturum est, non poterat, nisi deductum fuisset à quopiam ita liquido. Hos igitur tenues humores, postquam suum opus expleuere, non oportet ampliùs manere in corpore, onus alienum venis futuros: & huius vtilitatis gratia, renes facti sunt instrumenta caua, osculis aliis attrahentia, aliis autem emittentia tenue hoc & aqueum excrementum. Adiacent autem vtrinque ipsi venæ cauæ, parum sub hepate. Hæc illo in loco, quibus apertè docet: potus vsum esse traducere chylum per hepar, & renum trahere ad se potum, cùm vltra hepar iam esset perfunctus suo munere, ne sanguis dilutus sit, & sero plenus. Primo etiam De facultatibus naturalibus capite vltimo, adhibita ratione dicit Galenus, ex potu fieri vrinam. inquit enim: At, quòd totū id, quod bibimus, vrina fiat, nisi quid cum aluo exit, aut in sudorem, aut per occultam expirationem abiit: ostendit planè eius quod quotidie meiimus copia. Itaque ex quantitate mictus, quæ respondet potus quantitati, colligit: ex epoto humore vrinam fieri. Vnde inferunt alii, vrinæ non esse generationem propriam, sed altera-to potu fieri. Huius alterationis locum, alii hepar, alii renes, vesicam alii volunt. Sed aliis videri possit difficile: Vrinam potus quotidiani alteratione fieri, & tempus morbi, & ea quæ in venis aguntur posse significare. Nam, si, quod hodie epotum est, mingitur, secretum à renibus, postquam hepar perfecit concoctionem secundam, & sanguis incipit distribui: cur ipsa futura tenuior aut crassior sit, siue mingatur in principio, siue in statu? Si etiam ab ipsis venis non effluxit: qua ratione significet eam concoctionem, quæ in venis agitur morbum facientis humoris? Adde, non solùm esse hos humores, qui ex potu fiunt, sero similes: sed præter hos, naturale esse quoddam serum singulis humoribus. non aliter, quàm lac habet in se aqueam quandam substantiam, quam serum dicimus, etsi cum nulla aqua permisceatur. Talem etiam quandam partem in vino esse, docet Galenus. Horum liquorum similium sero, meminit Galenus millies: ac multò ante illum Plato in dialogo De natura. cuius verba retulit Galenus sexto Epidemion parte secunda, commentario trigesimo octauo, vbi latè disserit de his humoribus. Cùm igitur ii sint: necesse est ab his quoque cùm redundant, vtiles humores expurgari. Ergo non solùm euacuari probabile est aqueam substantiam epotam: sed etiam quæ interiùs generatur, partem scilicet ipsorum humorum. Euacuatur sanè. nam Galenus secundo Prognostici vigesimo septimo, eò censet fieri subrubram vrinam, quòd multum seri sanguinis sit. Quódque id, quod meiitur, non sit quod epotum est, sed excrementi quod in venis arteriisque generatur quoddam genus, videtur docere Galenus primo De sanitate tuenda, dicens: Venarum autem & arteriarum excrementum tale est, quale in lacte concreto serum: hoc renes à sanguine secernentes ad vesicam transmittunt. Est igitur ita constituta controuersia, in qua constat, negari non posse: Vrinam liquores aqueos esse, & sero similes, à quibus oportuit expurgari sanguinem, ne in corpus permearet sero plenus. Neque negari potest: maximam vrinæ partem ex potu fieri. quoniam

niam quantitas mictus, quæ potus quantitati reſpondet: id facit palàm. præterea potus ipſius ſubſtantia, magis ſubſtantiæ lotii ſimilis eſt, quàm eduliorum. ſed & venas deponere ſuum ſerum per vias vrinæ, docet Galenus: & res ipſa declarat in multis morborum iudiciis, quæ contingunt per vrinas. in quibus conſtat: venas, & arterias compreſſione expellere ſerum ad illius receptaculum. Quod etiam intelliges ex eo, quod ineunte hyeme ſolet hominibus accidere: qui cùm in æſtate potent largiùs, & venæ humorem auidiùs trahant, meiunt multò minùs epoto. at verò ineunte hyeme, excutientibus venis ſerum, quo iam non indigent: meiunt epoto plus. Itaque remeat, & ex venis, & arteriis in renes ſerum: ſed id non opinor frequenter à longinquioribus venis fieri. ſed cùm aut natura molitur criſim: aut aliquo humore, atque adeò inſigniter ſero pleno redundat, vt multis in morbis: aut cùm ſero ſunt plenæ, quales ex æſtate relictæ ſunt. Tamen cùm in hepate quatuor humores generentur, vt in primo huius operis libro diximus, & illorum cuique ſit ſuum ſerum: euidenter eſt verum, aliquam ſeri ſanguinis portionem elabi ad renes ſimul cum potu, hancque cùm aquea ſit, coire cum potu in vnam vrinæ ſubſtantiam. quæ quanquã ex duplici fit, ſenſui videtur ſubſtantia ſimplex. non enim, arbitror, cùm permixta exeant hæc hepar in cauam venam, vnde viæ ad renes pendent, & aquea vtraq; ſint, & excrementa, futurũ: vt renes hoc dimittant, illud trahãt. habent enim vim excernendi ſerum à parte pingui, ſed non ſerum à ſero. ſed ſimul hæc cùm exeant, vt portio aliqua potus tranſſumitur ad venas propter diſtributionem: ita portio aliqua ſeri ſanguinis deſcendit ad renes propter expurgationem. Conſtat igitur vrina ex duplici materia. Hinc, vt arbitror, nullus non intelliget: totam vrinam, formam comparare in hepate (illinc enim trahitur ſerum, quod vrina eſt) & potum qui non nutrit, qualis aqua eſt, per alterationem ſolam fieri vrinæ partem (non enim perfectè coctilis eſt: ſed recipit concoctionem elixationi ſimilem, & permixtionem cum bile, & reliquo ſero) tamen ſerum ſanguinis, quod propriè tale eſt, generari ſecundum formam & naturam eo loci, quo & ipſe ſanguis. Talis itaque eſt ſubſtantia vrinæ. Quæ quo pacto ſubeat veſicam, non adeò conſtitit inter antiquos: aliis dicentibus (cuius ſententiæ autor eſt Aſclepiades) aquam ſolutam in halitus ſubire veſicam per tunicarum poros, ibique rurſum concreſcentem vrinam fieri. argumento, quòd nullum veſica, præterquam in ceruice, videtur oſculum habere: & ſi flatu diſtendatur, nullum tamen illi dat egreſſus locum. Sed tamen hanc multis argumentis conuincit Galenus. E quibus nos illud vnum repetemus: quòd lapis qui in renibus gignitur, deſcendit ad veſicam, atque illinc expellitur. neque minùs conuicit mille alias monſtroſas ſententias denegantium: vrinæ ſecretionem, & expulſionem à naturalibus facultatibus fieri, qui ſcilicet omnino has facultates ſuſtollebant. Sed ſatis manifeſtè hęc ille conuicit. Nos modò rem, vt habet, enarremus. A caua vena, ſtatim vt egreſſa eſt hepar, venit vrina in renes tracta ab illorum trahendi potentia: qui ipſam à ſanguine ſeparãtes expellunt per vias, vreteras Græcis dictas, ad veſicam, quemadmodum ventriculus mittit chylum & fæces ad inteſtina. quanquam inteſtinis nullam tractionem concedit Galenus: ſed ſi quos habent oblongos villos (habent autem raros) hos vſum ligamentorum habere dicit, ad firmitudinem ſcilicet reliquorum: ſexto De anatomicis adminiſtrationibus, & quarto De vſu partium ad finem. Veſicæ verò concedit quinto De vſu partium capite vndecimo tractionem per villos oblongos, ita ſcribẽs: Inteſtinorum autem tunicæ, tranſuerſos vtroſque, in circulum planè circumactos: ſed veſicarum tunicæ, rectos, & rotundos, & obliquos habent villos. vna enim vtriuſque veſicæ tunica cùm ſit, ad omnem motus ſpeciem accommodam adepta eſt conſtructionem: ſiquidem & eum motum, quem attrahendi cauſa, villi recti, & eũ quem excernendi, tranſuerſi, atque etiam eum, quem, vt retineant quæ vndique conſtricta ſunt, obliqui conficiunt, ipſa habere æquum fuerat. Hæc Galenus. Igitur non eſt vſquequaque ſimilis deductio chyli in inteſtina, & vrinæ in veſicam: ſed parum omnino diſcrepant. Nam parum admodum puto conferre huic congeſtioni vrinæ tractionem veſicæ: ſed totam ferè fieri expulſione renum. datam tamen eſſe hanc facultatem veſicæ, veluti auctuarium: ne ſi quando ea eſſet opus, ſibi ipſi veſica deeſſet. nam millies cùm de hac ſeparatione loquatur Galenus: nunquam ferè alicuius

tractionis meminit,ſed expulſionis ſolius. Primo De tuenda valetudine videtur hanc noſtram ſententiam inſinuare dicens: Hoc ſerum renes à ſanguine ſecernentes, ad veſicam tranſmittunt.ea porrò id colligit,ſeruatque ad eundem ferè modum, quem de ſicco excremento ſuprà retulimus. Itaque veſica recipit ſerum à renibus,non ad eundem omnino modum:ſed ad eundem ferè modum,quo inteſtina ſiccum excrementũ à ventriculo. Adde vrinam, quò intret in veſicam,indigere motu introrſum, non extrorſum excitato. Nam quemadmodum Galenus docet diſtinctiſſimè quinto De vſu partium capite 13.(id quod Aſclepiadis nodum ſoluit) Viæ vreteres ſubeunt obliquè per ipſam veſicæ tunicam in amplam illius cauitatem: ad extremum autem à parte interiori eſt veluti ſuccisa particula membranæ, quæ operculum oſculi venæ vrinam deferentis eſt.hoc operculum conſtat ſubuerſum iri ab humore impulſo à parte externa: tamen ab impetu interno compreſſum iri magis, obſtructurúmque firmiùs.quò fit,vt ad ingreſſum, vel humori habeat peruia foramina: quæ tamen egreſſum neque flatui dent. Neque verò ſcio cur miremur adeò naturæ ſolertiam: quam humana ars eſt iam imitata.nam non aliter pilæ luſoriæ inflantur per conſpicua foramina: per quæ tamen non, deinde dimiſſæ, detumeſcunt, neque ſi comprimantur,niſi diruptantur compreſſæ. æquum ſanè eſt naturæ ſapientiam commendando demirari:at verò fidem ſuſtollere,eſt ſtultum. Hæc eſt itaque vrinæ ſubſtantia:& hic ſecretionis modus.

Vtrum comparetur priùs in coquendis vrinis,ſubſtantia,an color. *Cap. XVIII.*

DVo veniunt conſideranda in vrinis:ſubſtantia,& color. Habet verò vrina partes duas,tenuem ſcilicet liquorem,& quod continetur. In harum vtraque conſiderãtur duo illa accidentia.Nam & in liquore poteſt apparere bonus color aut malus,& tenuitas,aut craſſities,aut mediocritas:quæ modi ſubſtantiæ ſunt ſpecies. In eo quod continetur,tot colorum ſpecies fieri ſolent, quot in liquore: & ſimiles etiã ſubſtantiæ modi,craſſities,inquam,tenuitas,aut mediocritas,& præter hos,leuitas,aut aſperitas. Ergo vniuersè colligenti duobus ſignis videbuntur omnia, quæ in vrinis ſunt conſideranda, contineri, ſubſtantia, & colore.de quibus Auicena, qui omnium ferè controuerſiarum eſt parens,ita ſcripſit Fen 2.1.doctrina tertia cap.3.Propria digeſtionis operatio (vel, vt alii legunt, prima) eſt ſubſtantiam efficere: deinde ipſam tingere. Quibus verbis in magnam controuerſiam coniecit ſuos interpretes diſputantes, An poſſit comparari in vrina color ante ſubſtantiã, aut ſecus. Nam eſt à parte eorum qui negant,quod Ariſtot. 6.& 7. Metaphyſicorum monſtrat:ſubſtantiã antecedere neceſſariò omnia accidentia, & ratione, & cognitione, & tempore, & natura. Nã,cùm accidentia omnia ſubſtãtiæ inſint,& illorum eſſe,ineſſe ſubſtãtiis ſit:videtur ex philoſophia habere euidentiam Auicenæ ſententia:primã,ſcilicet,generationem ſubſtantiæ eſſe,ſecundã accidentium. Præterea illud, quò præcipuè intendit natura, videtur conſequutura citiùs:intendit verò maximè in ſubſtantiam. Addunt, modum ſubſtãtiæ comparari per qualitates patientes, potiùs quàm per agentes.nam duricies, mollicies,craſſicies,tenuitas,lentor,aut friabilitas, ac reliqua accidentia quæ in modo ſubſtantiæ conſiſtunt,ex humore aut ſiccitate præcipuè fiunt: color verò potiùs fit ex calore aut frigore.ſed qualitates patientes ad agentes habent rationem materiæ, & potentiæ. omnia verò quæ generantur ſecundum naturã, priùs ſunt in potentia quàm in actu. Non videtur itaque quadrare cum philoſophica ratione, Generari colorem ante ſubſtantiam:ſed aut generari perpetuò ſubſtantiam priùs,& tempore,& natura, vel ſaltem natura priùs,& ſimul tempore. Accidens enim cùm ſubſtãtiam conſequatur: non videtur indigere propria generatione, ſed conſecutione quadam cum ſubſtantia. Sed contrà eſt, quòd poteſt vrinæ adhuc crudæ & ſubſtantia & colore, vt, verbi gratia, tenui & albæ,admiſceri flauæ bilis portio, qua tingatur, & non craſſeſcat: quo poſito,conſtat futurum,vt tenuis vrina fiat,ſed boni coloris. Reſpondebunt, arbitror,qui ex aduerſo ſunt, Fieri poſſe permiſtione alterius ſubſtantiæ vt comparetur bonus color cum malo ſubſtantiæ modo in vrina: cæterùm illud non fieri per coctio-

coctionem, de qua quæstio proposita est. Est itaque positum in controuersia, An cùm vrina cruda, quę simul est malę substãtiæ, & praui coloris, superante natura morbum, elaboratur, possit comparare bonũ colorem ante bonam substantiã, an secus. Si quis hoc in loco amat de coloris natura aliquid audire, legat vigesimum tertium caput secundi libri huius operis: si de speciebus colorum, decimum septimum primi. nobis enim non est mos eadem sæpius repetere: sed quæ eo loci in hunc sunt dimissa, addentur modò. Apud Galenum, & Aetium, & Paulum, & autorem libelli de vrinis, & alios omnes Græcos autores, dempto Actuario, tantùm inuenias sex has colorum in vrinis species: album, pallidum, rubrum, viride, liuidum, & nigrum. Dixi pallidum, vt nomẽ pro genere vsurpetur: quemadmodum ὠχρὸν vsurpari apud Galenum dicebamus. Album dicimus remissum colorem, & cruditatis indicium: prout aliquis mediocriũ ab hoc recedit magis, & versus nigrum inclinat, dicitur intensior. generantur verò, quemadmodũ Plato docet in dialogo De natura, ex extremis his cõmistis in hac, aut illa proportione. Pallidi tres sunt species: pallidum, rufum & flauum. hos proximè consequitur ruber: à quo ad nigrum est transitus per liuidum, aut per viride. Omnes colores, quorum sub aliis nominibus meminere Auicena & Auerroës, & Barbari omnes, ac inter Græcos solus Actuarius, facile est ad has sex species referri, quas solas scripsit Galenus. Color optimus, & maximè naturalis in vrinis est subrufus, & subflauus: 1. De crisibus cap. 12. Nomine horum medium etiam colorem intelligito. nam Aristot. 1. sect. Problem. 53. Signum (inquit) concoctionis vrina exhibet rufa. Galenus etiam μετρίως ὠχρὸν colorem naturalem. Quare ridendi sunt, quicunque à coloris naturalis ratione excludunt rufum. Qui his sunt remissiores, cruditatem significant: qui intensiores, partim vstionem, partim prauorum humorum permistionem, partim alias causas. Proponatur ergo nobis modò ad disputationem vrina alba & tenuis. vbi semel hæc mediocris in substantia facta fuerit, subrufa aut subflaua, continens album, leue, & æquale: perfectæ concoctionis erit signum. Sed nonne ante hanc perfectionem morbo in concoctionem tendente, his gradibus potest procedere: vt tenuis primò fiat, & boni coloris, deinde boni coloris & mediocris substantiæ, tamen nihil continens, vltimò tandem hæc consequantur omnia? Certè, dicunt quàm plurimi. Nam cùm tria hæc generanda sint, color, substãtia, & quod continetur: quod facilius est, videtur primò debere generari, deinde quod difficilius. quare, cùm facilius sit colorem generare, quàm substantiã, & hanc quàm id quod cõtinetur: vt substãtia priùs generatur, quàm quod continetur, ita videtur consentaneũ, colorẽ priùs genitum iri, quàm substantiã. Vides ergo quàm multa vndiq; argumenta in hac quæstione sint, in qua ego ita sentio: Duplici via generari posse colorẽ in vrina, vel cõcoctione ipsius vrinę, vel alicuius humoris infusione. Primo modo nõ potest color ante substantiã generari: sed vt recedit vrina ab albo, ita à tenui. concoctio enim perficit substantiã ꝑpetuò: color verò substantiæ consequitur modum. Sed infusione alterius humoris fieri potest rufa vrina & tenuis: de qua in Prognost. 30. secundi scripsit Hippocrates. Habet verò generationem, vt paulò antè diximus, ex infusione bilis valentis tingere, & non crassam reddere. Hoc docet apertè Gal. 1. De crisibus cap. 12. dicẽs: Si enim in aquam inieceris, vel fului coloris parum, vel pallidi multum, simile tibi videbitur. hæc verò, quãtum ad colorẽ attinet, iam coquitur. Oportet autẽ tantũ ipsam discedere sua crassitie ab aquosa, quantum colore: siquidẽ bene concoqui debeat. Sed qua ratione dictum est à Galeno: Hæc verò, quantum ad colorem attinet, iam coquitur? Quoniam vrina rufa & tenuis, etsi per concoctionem non intingatur, cum substantia non comparatur ad proportionem: tamen nõ est adeò extremæ cruditatis signum, quàm alba tenuis. nã hęc significat crudum extremè morbũ, & insuper tantã caloris naturalis extinctionẽ, vt neq; consuetã per valetudinem portionẽ bilis possit generare: rufa tenuis crudã adhuc ægrotationẽ. nam vsq; dum crassities etiã incipit apparere: nondũ constat materiã morbi coqui, sed robustiorẽ magis esse natiuum calorẽ, quàm cùm alba erat, & tenuis. Itaq; potest comparari, vt dixi, color bonus sine substantia: & est bonę mutationis indicium: concoctionis materiæ morbi nondum. talem vrinam habuit Abderæ, virgo, quæ in vestibulo templi ægrotabat tertio Epidemion parte tertia: de qua dixit Hippocrates: οὖρα λεπτὰ μὲν, εὔχροα δέ, vrinæ tenues, sed boni coloris. Vnde apertè colligitur: posse vrinam comparare bonum colorem, sine bono modo sub-

ſtantiæ. Neque eſt, quòd quenquam perturbent argumenta illa ex Metaphyſicis Ariſtotelis deſumpta. nam Subſtantia hæc vrinæ, de qua diſputamus, (quam multò melius eſt ſubſtantiæ modum, quàm ſubſtantiã appellare) accidens eſt non minus quàm color. non enim hîc nomine ſubſtantiæ ipſam formam & naturam, aut ex illa, & prima materia conſtantem, ſubſtantiam dicimus: ſed modum illum circa ſubſtantiã, qui in accidentibus circa modum partium conſiſtit. ſunt hæc, quæ paulò antè diximus, craſſities aut tenuitas, lęuitas aut aſperitas, lentor aut friabilitas, & ſimilia his. hęc ergo comparantur per concoctionem, & accidentia ſunt non minùs quàm color. Videntur ſanè hæc accidentia (vt argumentum aliud proponebat) conſequi magis materiam, color formam & agentes qualitates: tamen eiuſdem ſubſtantiæ ſunt accidentia, putà vrinæ. Quare non eſt quòd modus ſubſtantiæ priùs generetur, quàm color: ſed vt generetur color ſimul cum ſubſtantia, quando per concoctionem materiæ propriæ fit. Vnde, quanquam color poteſt generari ſine ſubſtantia: tamen ſubſtantia non poteſt generari ſine colore. nam generandi boni coloris eſt duplex via, concoctio, & infuſio bilis: generandæ bonæ ſubſtantiæ, vnica, putà concoctio, quæ vtrumque facit neceſſariò. fieri ſiquidem poteſt, vt iecur poſſit generare conſuetam bilis portionem, & vt materiam morbi non poſſit ad concoctionem deducere: tamen non poteſt fieri, vt morbi materia coquatur, & conſueta bilis portio ex cibis non poſſit generari, quæ vrinam tingat. eſt enim hoc multò leuius. Quę igitur via ſupereſt generandæ vrinæ mediocriter craſſæ & decoloris? An vis, vt tenuem & boni coloris, permiſtione humoris tenuis, ſed flaui faciebamus: ita mediocriter craſſam, ſed decolorem, permiſtione humoris craſſi & albi cum tenui ſero facere? At iſthęc craſſities per permiſtionem, perturbatio eſt. erit igitur turbida vrina, non craſſa, vt oportet: hęc enim miſtione perfecta conſtat, qualem concoctio facit. Itaque aut vrina illa turbida mingetur, & manebit talis: aut reſidebit citò craſſum aliquid, quale in pituitoſis morbis ſubſidere in principio obſeruauit Galenus quarta Aphoriſmorum ſexageſimò nono. Igitur generari poteſt color ante ſubſtantiam: qui morbum in melius proficere ſignificat, tamen materiam propriam morbi coqui nondum. Subſtantia verò bona ſine bono colore non poteſt conſiſtere. Sed de hac queſtione ſatis multa diximus.

An color poßit mutari in vrina ſine nouæ ſubſtantiæ acceßione, aut deceßione. Cap. XIX.

VBI vbi Galenus, & alii autores de cauſis colorum diſputant, hos dant cauſæ calidę, flauum, rubrum, viridem, & nigrum, cùm per viridem ad illum tranſitus fit: hos cauſæ frigidę, album, & liuidum, & nigrum, cùm fit ex liuore. Videntur ergo hi colores in vrina fieri alii ex aliis, ſola intenſione frigoris aut caloris. potiſſimùm cùm Galen. 12. cap. 1. De criſibus de liuido dicat: Liuidus autem color ſolius frigoris eſt ſoboles. Quare videtur de ſententia Galeni ex ſola refrigeratione fieri, ſine noui alicuius humoris permixtione. Neque quidquam videtur hoc habere philoſophiæ aduerſum: cùm ſecundæ qualitates ex primarum proportione fiant. Adde ex ſola fame, aut exercitatione, aut quacunque alia cauſa calorem augente: fieri vrinam è pallida rufam, aut è rufa flauam. Sed contrà eſt, quòd medici ex colorum in vrinis diuerſitate, non ſimplices dignoſcunt qualitates, ſed humores redundantes, & materiã morbi. quomodo Hippocr. 6. Epidemiωn comment. 5. cap. 14. Lingua (inquit) lotium ſignificat. Linguæ pallidæ (dicuntur enim eò loci, chlωræ, pallidæ, declarante Galeno in commentario, vtcunque in aliis locis vertenda dictio ſit) bilioſę. bilioſum verò à pingui: rubrę verò à ſanguine: nigrę ab atra bile: albidę verò à pituita. Ecce, vt vrinarum colores ex humorum redundantia fieri, non ex ſimplicibus alterationibus, doceat Hippocrates. id quod, quantum ego ſentio, & res ipſa indicat: verum eſt. Vrinam ſcilicet huius aut illius coloris fieri, non per ſimplicem alterationem ad calidum, aut frigidum: ſed per permixtionem noui humoris. nam lotium eſt per ſe potus alteratus cum ſero humorum: ſera ipſa imitantur qualitates humorum, quorum ſunt. nam ita notatum eſt à Galen. 6. epidemiωn parte ſecunda, comment. 38. de ſententia

tentia Platonis: quare & colore aliquatenus referre humores, à quibus ſunt, probabile eſt. ſed quoniam ſunt aquea & ſero ſimilia, remiſſos omnino veriſimile eſt habere colores. Igitur vrinæ color non poteſt fieri, niſi ex magna redundantia ſeri alicuius, vt ſi quis dicat, ſanguinei, bilioſi, aut melancholici, vel ex infuſione humoris. neque poteſt mutari, niſi aucta aut imminutá quantitate humoris infuſi: aut decedente æquali portione: ſed magis vſta priori, aut crudiori. Nam primæ qualitates non in vrina tantùm, ſed in quacunque alia ſubſtantia ſolas ſibi ſimiles qualitates poſſunt generare, non permutata ſubſtantia: cùm verò ſecundas generant, ex permutatione ſubſtantiæ ipſas faciunt effluere. vt, ſi quis incaleſcit, aut refrigeratur citra ſubſtantiæ alicuius permutationem, neque albidior fit, neque nigrior: ſed quamprimùm frigus fugat ſanguinem, dealbatur: quamprimùm calor vrit cutem, & deſiccat, denigratur. tamen per ſe, & per alterationem ſimplicem, ſui ſimiles tantùm poſſunt generare agentes qualitates. Quòd ſi Galenus liuidum colorem ſolius frigoris dixit eſſe ſobolem, & hos colores à calore, illos à frigore fieri medici dicunt: rectè quidem. quia calor igneus bilem generat flauam, quæ tingat: & refrigeratio concretionem facit, & corruptionem liuorem inducentem in ſanguine, qui liuidus vrinam conſimili afficit colore, liuido ſcilicet. in quam corruptionem calor non poteſt conijcere ſanguinem, aut humores reliquos, neque aliqua alia intemperies præter frigus: calor enim viridem potiùs reddat, & nigrum humorem. Quòd ſi fames, exercitatio, & ira, vrinæ permutant colorem ad intenſius flauum, neque id à ſolo caloris augmento fieri conuincit. ſunt enim hæ cauſæ externæ: quæ calore augentes aut vrentes bilem, cauſæ ſunt mutationis coloris in vrina. Hoc modo intelligendus eſt Actuarius, qui caput ſcripſit in ſecũdo De cauſis vrinarum: De cauſis vrinarum, quæ à ſimplici intemperie profluunt. Pro leui quæſtione hæc ſunt ſatis. Inquirere ſolent nonnulli, cùm in hunc locum incidere: vter vrinæ color naſcatur ex cauſa calidiori, ruber, an flauus. Sed nobis, qui monſtrauimus colores hos fieri ex infuſione humorum, aut ſui ſeri, eadẽ eſt hæc quæſtio cum decima ſexta libri primi, qua diſputauimus: An ſanguis ſit calidior bile, aut minùs. Quare ſi quid in hac parte habes ſcrupi, illam legito: ego ad aliam propero.

An color viridis ſit ſemper caloris ſoboles.
Cap. XX.

MONSTRANTE Galeno diffuſè libro ſecundo de ſimpliciũ medicamentorum facultate, omnino ex nulla qualitate coniectare quiſquam poſſit, ſit ne res quæ in examen venit, calida, aut frigida: ſed huius fides ſoli experimento, ab operatione deſumpto, tribui debet. Neque enim ex colore, neque ex odore, aut ſapore, aut accidenti alio quopiã intelliges: cùm nullus color ſit, nullus odor, aut ſapor, qui multis calidis, & frigidis medicamentis, communis non ſit. Quare, ſi quis diſputet, ſint ne corpora, quæ natura ſua vitidia ſunt, calida, an frigida: ſtulta quæſtio ſit. quandoquidem neque hoc, neque illud ſunt definitè: ſed in vtraque parte ſunt multa exempla. Cæterùm ad ſola excrementa humana, deiectionem inquam, ſputum, & vrinam, & alia omnia exeuntia conuerſo ſermone, non immeritò vertitur in dubium: An ex magno incendio generentur perpetuò, an nonnunquam etiam ex perfrigeratione. ſed addendum etiam quæſtioni cenſeo, cùm tales colorum generationes non conſequuntur modum materiæ, ex qua factum eſt id excrementi. Eſt enim, cùm euomuntur viridia, aut deiiciuntur per ſedem: quoniam multa olerum viridium copia erat ingeſta. quod neque inſignis caloris, neque frigoris eſt argumentum, vtpote ex cauſa manifeſta procedens. Verùm cùm extra hanc talis color in excrementis prouenit: internam habet cauſam in humano corpore, aut frigus corrumpens, aut vrentem calorem. Auicena, cuius opinioni adhæſit Auerroës, cùm quinque recenſuiſſet viroris ſpecies, fiſticalem, colorem iteos, indicum, æruginetum & porraceum: omnes præter ærugineum & porraceum, ex frigida cauſa naſci cenſuit. Ego verò, aut ſolum ærugineum, & porraceum virides eſſe: reliquos verò perperam in hanc colorum ſpeciem referri puto (cùm liuidi potiùs, aut quales Actuarius vene-

tos vocat, ſint) aut quæ de cauſa generationis dicunt, falſa eſſe, & omnino aduerſa Galeni ſententiæ. nullibi enim videas Galenum, viridis coloris generationem frigidæ cauſæ tribuentem: ſed calidæ perpetuò. Verùm legamus caput duodecimũ primi De criſibus, vbi ita ſcripſit: τὸ δ᾽ αὖ χλωρὸν χρῶμα κατὰ τὴν ἐπὶ τὸ μέλαν ὁδὸν γίνεται, καὶ ἔστιν ὥσπερ οἷον προοίμιον τοῦ μέλανος. εἰ γὰρ κακόηθες εἴη τὸ νόσημα, καὶ τοῖς ἐμέτοις, καὶ τοῖς διαχωρήμασι, καὶ τοῖς οὔροις τοῖς χλωροῖς, ἐφεξῆς ἐπιφαίνεται τὰ μέλανα. πελιδνὸν δὲ χρῶμα, μόνης ψύξεως ἔκγονον. Id eſt, Color viridis in ipſa via ad nigrum fit, & eſt veluti principium quoddam nigri. ſi enim malignus ſit morbus, & vomitibus, & deiectionibus, & vrinis viridibus, ſtatim ſuccedunt nigra. liuidus verò color ſolius frigoris eſt ſoboles. Conſtat, hac oratione Galenum apertè omnem colorem viridem tribuere calori. nam quod additum eſt ad finem dictionis, Liuidus verò color ſemper frigoris eſt ſoboles: dictum eſt ad differentiam cauſæ viridium, quos ex morbi malitia fieri dixerat. conſtat enim Galeno eſſe conſuetudinem hanc bene veterem: malignum morbum dicere vrentem, vt colliquantem, & eum qui vehementia interimit. ita hîc inquit: Viridis, cùm morbus eſt cacoëthes, liuidus ex ſolo frigore prouenit. Hunc locum hoc modo intellexere autor de vrinis, & Aëtius docentes: Nigrum colorem ex calore fieri poſſe, aut frigore, verùm diſtingui ex antecedente colore. ſi enim chlorus color anteceſſit, ex caloris vehementia fit: ſi liuidus, ex frigore. Hæc nullus non intelligit ex præſenti Galeni loco eſſe deſumpta. Sed hoc vnum inuenias diſcrimen: vbi nos vertimus, Viridis, interpres Aëtii & autoris libelli De vrinis vertunt Flauus. tamen apud ipſos Græcos autores nihil eſt diuerſum. nam eandem dictionem vſurpauit Galenus, quam & alii duo: nempe χλωρόν. Videndum ergo modò eſt: vtra harum verſionum videatur accedere propiùs ad Galeni mentem. Si enim nos meliùs tranſtulimus vertentes Virides: conſtat, Virides colores de ſententia Galeni citra dubium ex cauſa calida perpetuò generari. Conſidera dictionem hanc χλωρὸν duo ſignificare, pallidum, & viride, interprete eodem Galeno, qui in commentario 47. 2. prognoſtici inquit: Sæpenumero dictum iam eſt, vt chloron de pallido dicere ſolitum ſit: & item de eo, quod à quodam vocatur æruginoſum. Illud æruginoſum dictum eſt, non quòd χλωρὸν ſolùm æruginoſum ſignificet, ac non etiam porraceum, & rutaceum, & ſi quæ ſunt aliæ viroris ſpecies: ſed quò quaſi per deſcriptionem ſignificaret colorem viridem. eſt enim nullum nomẽ Græcis vniuocum, quod dictioni huic, Viride, reſpondeat. proinde hos colores cõparatione declarant: & de porraceo, aut æruginoſo dicunt multa, quæ de viridi in genere dicerentur. Notauit hoc Galenus ipſe com. 39. eiuſdem libri dicens, Porracei verò nunc primùm habuit mentionẽ: cùm non habeat proprium nomen, ſed vtatur porri appellatione. Pro viridi apertè vſurpatur 10. De ſimpl. facult. cap. 5. cui titulus eſt περὶ χλωρῶν βατράχων, id eſt, de ranis viridibus. nouimus enim tales eſſe ranas, de quibus illic eſt ſermo. Itaque ſignificat dictio duo hæc: pallidum & viride. Tamen quæ in illa dictione à Galeno de chloris dicebantur: nullo modo poſſunt pallido colori quadrare. Ergo de viridi erat illi ſermo. Quid enim inquit? chlorus color eſt, veluti principium nigri. Vide hoc quantum conueniat cum viridi, & quantum diſcrepet à pallido. Plato in dialogo De natura (ex quo loco Galenum deſumpſiſſe video omnes colorum naturas, & appellationes) ita ſcripſit: Splendidum rubro alboque permiſtum, flauum procreat, rufum flaui fuſcique attemperatione producitur, fuſcum albi & nigri, pallidum albo flauo permixto, rufi nigrique temperie producitur color porraceus. Eſt verò hîc porraceus dictus color viridis. de pallidi, rufi, & flaui generatione priùs fuerat loquutus, conſtituens hos gradus citra rubeum: tantum abeſt, vt nigri coloris ſint principiũ. Viridis verò, quem porraceum appellat Plato, vt ſua oſtendit generatio ex rufo & nigro, principium nigri eſt. Itaq; rectè vertimus de ſentẽtia Galeni: Viridem colorem eſſe velut nigri principium, & fieri ex incendio ſemp. contrà ac liuidus, qui extinctione caloris fit. Decimo etiam De ſimplicium medicamentorũ facultate cap. 12. apertè ſignificat: Omnes ſpecies viridium colorum ex flauis fieri per vſtionem in trãſitu ad nigrũ, eiſdem differens de bile. Quin & in animalibus (inquit) apparet, flaua quidẽ iis, quæ magis ſunt calida, quę verò minùs, pallida: & vbi calida animalia fame aut ſiti torqueãtur, ad atrũ colorẽ vergit, interim illũ habẽs æruginoſum, interim cęruleum (cęruleũ non eſt viride colore, ſed via etiã eſt à flauo ad nigrũ: nã, vt flauũ fit

ex albo

ex albo & ſplendido cum rubro, ita cæruleum ex albo & ſplendido cum nigro) interim iſatidis, qui quidem magis eſt colore braſſicæ fuſcus. Harum tantummodo ſpecierum viroris meminit libello De atra bile: neque, quod ego legerim, alicuius meminit alterius. Nam, ſi ſexto Epidemion comment. 3. cap. 21. herbacei meminit: non ſignificauit illa dictione ſpeciem aliquam viridis, ſed per deſcriptionem ipſum virorem. quod declarauit transferens etiam appellationem per metaphoram ad omne vigens & boni habitus. conſtat verò per hanc metaphoram dici ſolere: virentem iuuentutem, non herbaceam. Sunt ergo dictæ viroris ſpecies, quas ſemper dat Galenus calidæ cauſæ. Secundo prognoſtici commentario 39. ita ſcriptum reperias: At verò gignitur in corpore, quemadmodum crocea bilis, per naturam habentibus, ita porracea altera præter naturam. conſtátque, vt hæc in ventriculo ſæpenumero gignatur propter quorundam cruditatem eſculentorum, aut olerum, qualia beta, cæpa, & braſſica ſunt: atque vt etiam interdum talibus nequaquam ingeſtis ratione ægrotationis in venis gignatur, ac decumbat, aut in ventrem ſuperiorem, aut in inferiorem, calorem in corpore indicans præter naturam, atque excrementi proprietatem, talis temperamento, qualis prædictorum olerum ſuccus eſt. Hæc de porracea. Rurſus cap. 47. inquit: Flauus, vbi ſeroſus ipſe humor aſſatur, quo permiſto rufus apparet: æruginoſus verò, vbi is vehementer aſſatur. Cùm itaque adeò hæc ſibi conſentiant: mihi perſuadeo, reliquos colores, quos ex frigidis cauſis fieri obſeruauerunt Auicena & Auerroës, malè referri in virides: ſed hos omnes naſci ex vſtione. Neque verò ſi quis coloris ipſius naturam contempletur, aliter iudicet. nam qui ex frigore fiunt, ſunt intermortui quidam colores, vt albus, & liuidus: qui verò participant igneo quodam ſplendore, cuiuſmodi ſunt rufus & flauus, hos ex inflammante igne veriſimilius eſt naſci. nam & ipſe niger color, nõ aliter cognoſcas, fiat ne ex calore, aut frigore, quàm ſi intermortuus eſt, aut ſplendore quodam oſtendit ignis veſtigium, tertio De cauſis ſymptomatum. Quòd verò omnis color viridis ſplendoris ſit particeps: ipſe docet intuitus, & præterea generatio. fit enim, vt diximus, immiſſione rufi (qui quia igneas flammas imitatur, appellatur Græcis πυῤῥὸς) in colorem nigrũ. Atque ita natura ipſius coloris docet, vt ad nigrum ſplendidum via ſit: cùm fiat nigritie & ſplendido colore confuſis. Tamen contrarium videbitur fortaſſe alicui docere Galenus, qui 1. Prognoſt. comment. 10. ita ſcripſit: Interdum, vt plærique, braſſicas, & lactucas chloras nominant: qui quidem color nigrior eſt, quàm ruber. eſt enim tanquã initiũ quodam nigri, liuidique, quem frigus, perinde quaſi nigrum, efficit. Poſſit reſpondere aliquis, vltimam dictionis partem liuidum referre, vt ſenſus ſit: Quem liuidum, frigus fecit, perinde ac nigrum. Sed qua ratione viridis color, ſi modò ſemper ex calore fit, poteſt eſſe initium liuidi, qui ſemper eſt frigoris ſoboles? Præterea Hippocrates illo in loco recenſuit eos colores, qui in morbis acutis extinctione caloris natiui fiunt, atque inter eos viroris meminit: igitur color hic ex frigore fieri poteſt, non minùs quàm liuidus & niger. Sed pro huius intelligentia oportet meminiſſe: nos non de viridis coloris cauſa abſolutè diſſerere, ſed de viridi excrementorum colore: Hippocratem verò illic de eo colore, qui in facie ægrotantis apparet, quem contingit viridem apparere ex ſolo frigore, ſanguine ſcilicet nigriori reddito, atque cum bile ruffa, qua ægrotantis facies tingebatur, permiſto: itaque colorem viridem faciæ imitante. non enim aliter pictores viridem generant, quàm nigro immiſſo in rufum. tamen conſtat hac ratione humorem nullum refrigeratione vireſcere, ſed cutim faciei: ſanguinem verò denigrari. Sed hæc arbitror ſatis fuerint, ne cui ampliùs, qui rationis ſit particeps, dubium videatur: viridem colorẽ in humanis excrementis caloris multi eſſe ſobolem. Quare res ipſa poſcit, vt ad aliam quæſtionem ſtylum conuertamus.

Vter color vrinæ magis lithalis ſit, liuidus an niger. Cap. XXI.

VIDERI alicui poſſit non immeritò niger color vrinæ magis lethalis eſſe liuido perpetuò: quandoquidem ex liuido, morbo properante ad perniciem, fit niger. quare vrinam extremè malam perpetuò indicet: vt & Galenus ipſe viſus eſt indicare

duodecimo capite primi De criſibus ita ſcribens: Peſſima igitur eſt omnis vrina nigra, adeò, vt neminem vnquam ſeruatum viderim ex iis, qui talem vrinam minxerunt. Cæterùm alij aliter ſtatuunt, deteriorem, inquam, eſſe liuidam nigra. quandoquidem liuida frigoris (dicunt) eſt perpetuò ſoboles, dicente Galeno in prædicto nuper capite: nigra verò nonnunquam huius, nonnunquam vehementiæ caloris, quod non putant adeò graue malum. Eſt præterea, cùm poſſit nigra vrina mingi in morbi iudicio. Addunt communem eſſe rationem vrinæ & reliquorum ſignorum, quod ad colores attinet. Tamen de coloribus artuum ægrotantis, ita ſcripſit Hippocr. 2. Prognoſtici Aphor. nono: Si digiti, ac pedes omnino nigreſcunt, minùs peſtiferi ſunt, quã ſi liueant. Ita igitur ſtatuit vtraque ſententia. Galenus, quantum ego ex lectione conſequor, nullibi eſt aggreſſus hanc comparationem colorum in vrinis: ſed conſonum eſt illius ſententiis, nigram vrinam, cùm ipſam contigerit lethalem eſſe, pernicioſiorem eſſe liuida (quoniam intenſior eſt illi pernicioſus color, & ex intenſione liuidi niger fit.) cæterùm rariùs contingere, liuidã vrinam ſalubriter excerni, quàm nigram. In quo ſenſu intelligendus eſt etiam Hippocrates loco illo: Si digiti ac pedes omnino nigreſcunt, declarante Galeno in commentario. Huius verò prompta eſt cauſa. nam neceſſe eſt vrinam talem mingi redundante prauo ſucco: atque eo per ſymptoma euacuato, aut per iudicium. cùm per ſymptoma decidunt: vtraque vrina lethalis eſt, atque adeò nigra eſt lethalior. Vrinam nigram in morbi iudicio vacuari, facile eſt multo atro humore ad vrinæ vias deriuato: liuidam rariſſimum, aut omnino de iis quæ fieri non poſſunt. fit ſiquidem niger color (dicente Galeno vigeſimo ſecundo commentario ſecundi prognoſtici) ex atra bile ſyncera: liuidus verò, cùm influit modica, & permiſcetur modicè. Sed cùm parum euacuatur: ſuſpecta euacuatio eſt, & debilitatem ſignificat virtutis. de qua dictũ eſt ab Hippocrate ſecundo. Epidemion parte prima: Decretoria, quæ non decernunt, aut lethalia ſunt, aut difficulter iudicant. & rurſus primo Prædictionum, Stillę in vndecimo die conſtitutis difficiles tum aliàs, tum ſi inſtillauerint. Itaque rariſſimum eſt, aut quod omnino nunquã fieri poteſt: liuidam vrinam non excerni lethaliter. quanquam nigra exitioſior eſt, quàm liuida, cùm vtraque eſt exitioſa. Sed contrà eſt quod Hipp. 4. Aphoriſmorum aphoriſmo 47. ita ſcripſit: Excretiones in febribus non intermittentibus, liuidæ, cruentæ, fœtidæ, & bilioſæ, omnes malæ: at ſi bene exeunt, ſiue per alui excretionem, ſiue per vrinas, bonæ. ſi verò non aliquid eorum quæ iuuant, per hæc loca excernitur, malum. Qua ſententia conſtat Hippocratem dixiſſe: liuidas vrinas aliquando bene exire, aliquando malè: contrà ac nos viſi ſumus probare. Sed nos vrinam liuidam meritò haberi magis ſuſpectam nigra, & rariùs bene exire, ac per iudicium diximus: nunquam contrarium fieri poſſe, vt ſcilicet bene exeat, non diximus. Quanquam putauerim, ſi quis rectè conſideret commentarium, Galenum habuiſſe ſuſpecta exempla, ſententiam alioqui maximè probans. maluiſſet enim ita ab Hippocrate ſcriptum, Euacuationes omnes, ſi bene exeunt, bonæ: ſi malè, contrà. atque prætermiſſa fuiſſe hæc exempla. Sed etſi prætermiſſa non ſint: quod loco exempli dicitur in vniuerſali regula, non tanti faciendum eſt, quàm ſi per ſe diceretur. Adde omnino nullum eſſe tam pernicioſum ſignum, quod non aliquando præter expectationem bene cedat: quod pro Hippocrate eſt ſatis, etſi vrina liuida ſuſpecta meritò magis ſit, quàm nigra. Sed de hac quæſtione hæc ſufficiant.

De craſſa ac perturbata. Cap. XXII.

QVANDOQVIDEM de coloribus aliquantiſper diſputauimus: non erit incommodum, vt, ſi quæ ſunt de ſubſtantia controuerſiæ, hæ quoque dirimantur. Auicena genus ſubſtantiæ à genere claritatis, & turbulentiæ diuerſum facit. Quare ſubſtantiã diuidit in duo genera: genus ſcilicet tenuitatis, aut craſſitiei, & genus aliud turbulentiæ & contrarij. ita vt poſſit eſſe vrina craſſa nõ perturbata, & tenuis perturbata. Id quod probat exemplo aliarum rerum, nam inquit: Plærumque eſt ſubſtantia groſſa & clara, ſicut albumen oui, & gluten piſcium liquatum, & vitrum liquatum, & oleum: & plærumque eſt res ſubtilis ſubſtantiæ turbida, ſicut aqua turbida, quæ eſt magis

magis tenuis quàm albumen oui. Neque verò, inquit, citra rationem fit, vt res tenuis substantiæ fit nonnunquam turbida: Sed turbulentiæ (addit) causa est permistio partium colores habentium extraneos fuscos, aut aliis coloribus infectos: qui ab aspiciente sensu non sunt percepti, & prohibent peruietatem, & non per se percipiuntur. Hæc sunt interpretis eius verba. Quibus clarè significatur: crassitiem vrinæ differre à turbulentia, & tenuitatem à perspicuitate. Cuius contrarium intelligas ex Hippocrate & Galeno, vbi vbi de hac differentia loquuntur. Primo De crisibus cap. 12. Vrinam crassam in tres secuit differentias: conturbatæ, quę talis perseuerat: & perturbatę, quę clarescit: & claræ, quæ perturbatur. vides vt hæ eædem sint turbidæ vrinę species. Dices fortasse, sunt istę differentię vrinæ crassę per conturbationem: sed nihil prohibet, esse aliam sine perturbatione. Primò, Galenus nullibi istius crassitiei meminit, quæ citra conturbationem fit: quin potiùs vbicunque Hippocrates vrinam crassam appellat non loquens de conturbata, Galenus dictionem de mediocri in substantia interpretatur. vt licet videre in commentario 76. & 77. quartæ Aphorismorum, vbi inquit: Cùm verò non tenuis extiterit, sed mediocris: in quo significato crassam intelligere oportet hoc loco, &c. Neque verò id gratis putes dictum à Galeno. nã in Epidemiis in enarrandis historiis, sæpius quàm vt referri possit, dicit, quò vrinam crudam significet, Erat vrina tenuis, aut perturbata: quò significet coctam, Erat crassa. Ex qua phrasi nullus non intelligit: crassam nimis, ac præter naturam, conturbatam esse, neque aliquam esse crassam à mediocritate naturæ recedentẽ, non eandem turbidam. Primo epidemion parte tertia in historia Philini, Vrinæ (inquit) tenues, & decolores in principio. deinde (paucis interpositis) describens vndecimum diem: Vrinam verò reddebat vnà cum conuulsionibus affatim multam, ratò admonentibus, crassam albam, qualis est quæ in matellis diu steterit, cùm agitatur, non subsidebat. color & crassitudo similis iumentorum vrinis. Vides quàm apertè dicat: crassam, quæ cruditatẽ significat, esse conturbatam. In historia vxoris Epicratis, quæ ęgrotabat apud Archigetem, describens vrinam diei quindecimi, quæ cocta iam erat, inquit: Vrinæ crassæ cum candido sedimento. Sunt innumera alia loca: sed non oportet referri plura. nam cuiuis licet eas historias percurrere, attentè intendendo animũ sermonibus. Quarta particula Aphorismorũ 72. Quibus vrinæ albę & perspicuę. Dictione hac, albæ, & tenues significantur. quia dictio hæc, Perspicuum, cùm de extrema perspicuitate dicitur, perinde significat ac tenue: vt crassum extremè est perturbatum. Quod non potuit significari clariùs, quàm his verbis, quæ habentur duodecimo capite primi De crisibus, describente Galeno eo loci vrinam naturalem: εὐθὺς δὲ τοῦτο καὶ πάχους ἔχει συμμέτρως· τὸ δή τοι λεπτότερον, ἢ παχύτερον αὐτοῦ, πέψιν ἐνδεῆ σημαίνει· τὸ μὲν γὰρ, οὔπω κεχύμωται· τὸ δ', ἔτι τετάρακται. Id est, Statim autem hæc est & mediocris crassitiei: quæ autem tenuior est illa, aut crassior, concoctionem deficientem significat. illa enim nondum humorum habet fusionem: hęc verò adhuc conturbatur. Hac dictione nulla potest clariùs neque latiùs significare: omnẽ crassam vrinã esse conturbatam. Inquit enim: Quæ mediocri crassior est, cruditatẽ significat, quia cõturbatur. Igitur omnis crassior mediocri conturbatur. nã assertiones, quibus rei redditur causa, vniuersaliũ habent vim. nisi quid nos fallunt dialectica dogmata, & communis omniũ mortaliũ sermo. Quid ergo respondebimus Auicenę? Certè nihil aliud quàm deceptum fuisse illum, aliatũ rerum differentias in substantia & perspicuitate ad differentias vrinarũ transferentem. nam est, fateor, crystallum magis pellucens commotis aquæ fluctibus, & ex perturbatione infectis arenæ colore, quibus etiam est crassius: tamen in vrinis non aliam inuenias generandæ extremę crassitiei viam, quàm conturbationem. Itaque si rerum naturas per se contemplare: differt quàm plurimùm crassum, quis dicat, aut conturbatũ, perspicuum aut tenue. tamen si hæc in vrinis requiras, est vnicum accidens. natura enim potuit à prima generatione effingere substantiam crassam, sed pellucentem, qualẽ crystallum fecit, & vitrum. Sed vrina quę substantia sua est tenuis, aquea, sero similis: non aliter crassescere potest, quàm per crassorum admistionem. Crassa verò, aut perfectè permiscentur, aut confunduntur. Si perfectè permiscentur, elaborantur concoctione: quod concoctione fit, est naturale & mediocre. Si confunduntur, vt crassam reddunt, ita conturbant. Sed videtur Auicena inuenisse modum generatio-

nis extremè crassæ per concoctionem: quæ (si ita fit) conturbata non erit. inquit siquidem: Vrina autem multùm spissa secundum plurimum significat maturationis priuationem: & secundum minus humorum grossæ substantiæ maturationem. erit ergo in statu humorosarum febrium. Ecce vt Auicena inuenerit valde crassam ex concoctione. Si quid Auicena non est hîc lapsus, vt alibi sæpè: vrina illa crassa non est sine conturbatione, etsi ex concoctione sit. Sed quo pacto conturbata est ex concoctione? Quia humor coctus expurgatur per vrinam. atque ita videre est in status parte extrema aut inclinatione prodire crassas & perturbatas vrinas: non agitatione & cruditate, sed excretione iudiciali crassi humoris & cocti. quod distingues per antecedentia: si scilicet signa concoctionis antecessere, aut secus. Nulla alia forma est generandi valde crassam vrinam ex concoctione crassorum. nam, nisi ipsius humoris portio cum vrina descendit: serum, etiam crassorum humorum & coctorum, non transcendit medioctitatem crassitiei. si quid humoris descendit, sed modicum, subsidet: atque ita neque crassam extremè facit vrinam, neque conturbat. si verò profusè humor funditur per vrinam, vt cùm per hanc viam iudicatur morbus: copia humoris facit crassam, & conturbat. Satis ergo ostendimus, crassam vrinam, cùm extremè est talis, eandem esse conrurbatam: & perspicuam etiam, cùm extremè talis est, qualem quarto Aphorismorum Hippocrates describebat, non esse diuersam à tenui. De cuius causa, dimissa iam randem hac, occurrit hoc in loco contentio.

Vtrum vrina tenuis fieri poßit obstructione, an tantùm cruditate. *Cap. XXIII.*

VERTITVR enim in dubium, An ex sola humorum cruditate vrina tenuis fiat, an etiam aliquando ex viarum obstructione. Auicena siquidem inquit: Valde tenuis in omnibus dispositionibus maturationis significat priuationem, aut in venis oppilationes. Actuarius, In obstructionibus, inquit, apparere tenues: in obstructionum solutionibus crassas. in quam sententiam Aetius: Vrinæ circa obstructionis principium, paucæ & aquosæ minguntur. Quinetiam & ipse Galen. lib.1. De locis patientibus cap.1. repentinam suppressionem vrinæ cum aliis signis, & iis quæ antecesserũt: lapidẽ in vesica significare dicit, & inter antecedentia, vrinam aquæ similem commemorat. sic enim, arbitror, rectiùs dicetur: quàm Vrinam aquæ similem, signũ esse lapidis vesicæ: cùm non distinguat vesicæ lapidem ab eo, qui in renibus progignitur. Igitur hæc omnia autorum testimonia videntur confirmare: ex obstructione fieri tenuitatem. pręcipuè, quòd etsi nulli dicerent, nos tamen ipsi sæpè videmus, ex obstructionibus aqueam vrinam transfundi, quæ subitò reserata via crassa profluit: cùm nõ possit subitò à cruditate vindicari. At verò contrà est Galenus, qui 4. De tuenda valetudine, crudis succis hanc vrinam dixit accidere, obstructionis nulla facta mentione. 1. De crisibus cap.12. vrinam extremè tenuem, aqueam scilicet, ex cruditate dixit fieri. Dices. Non est proprium signum: sed cùm obstructio non adest, semper ex cruditate fit. itaque non dixit: ex cruditate sola. Mihi videtur hac in parte, vt meminit debilitatis facultatis retinentis quæ in renibus est: ita quoque obstructionis mentionem facturus, si ab hac quoque eam vrinam fieri posse existimasset. 4. etiam Aphor. comment.69. non absque ratione crassæ vrinæ, sunt multitudine paucæ, vt quæ vix renes pertranseant. ergo quæ eatenus crassæ sunt, vt vix renes pertranseant: paucæ fieri possunt, sed nondum tenues. Præterea, falsò dicas in quacunque substantia, quantumcumque fortem habente permistionem, posse colatura crassum à tenui separari. An etiam in ea permixtione, quæ per concoctionem comparatur? In his quæ coquuntur, dicente Aristot. 4. Meteor. cap.2. crassa permiscentur cum tenuibus, quæ ab imbecilli calore non continebantur: hæc contrà putrefactio separat, concoctioni contraria. Sed, vt hæc generationi dicitur contraria ab Aristot. quia naturalis rerum interitus semper per putrefactionem fit: ita concoctio perfecta, generatio est, & quæcumque concoctio, est propriæ substantiæ perfectio. Quare, si philosophus es, iam intelligis: Vnionem per veram mixtionem factam, non posse dissolui sine permutatione substantiæ, tantùm abest, vt sola colatura. Vinum (dices) & aqua, & alij liquores atte-

res attenuantur percolati. fateor: sed sunt his omnibus quædam extra proprias substantias permixta. eam verò crassitiem, quę suæ naturæ est propria, quâ ratione amittent? Vis, vt exactè loquar: redduntur hæc puriora, non tenuiora. Itaque vrina quæ exactè tenuis est, duplici viâ potest fieri crassior: aut cocta, & propria substãtia coacta: aut permixtione alicuius crassi humoris conturbata. prior illa crassities, vt quæ mixtione perfectâ comparata est, non potest colatura amitti: alioqui nihil prohibebit ex aqua aërem colatura facere. neque minùs, hac sola ratione censebis, elementa, quæ proprias formas in mixtis retinere credis, posse inuicem separari: atque ita sola colatura liquores omnes posse corrumpi. An non quę eandem substantiam constituunt, ab eodem calore naturali in mixtione contenta, vnionem conantur tueri? Ego quidem arbitror. nam dissoluta corrumpuntur: & nulli rei est quidquam carius sua conseruatione. Quæ percolantur, nónne magna ex parte suo pondere permeant meatus tenuiores? Quæ ergo tanta vis est, cùm præcipuè extrinseca accedat nulla, aut ea non adeò vehemens: quæ substantiæ eiusdem partes concoctione vnitas, eodem naturali calore contentas, separari faciat? Sola superest vna illa tenuitas, quæ etiam ab obstructione fieri potest: priuatio scilicet eius crassitiei, quę per conturbationem participabatur. possunt siquidem humores crassi, qui hactenus reseratis viis, cum liquore permeabant: nunc, obstructis, quamuis non adeò angustis viis, hærere suo lentore. atque ita reliquum permeabit, nõ sua substantia tenuius (hoc enim naturæ rei repugnat: cùm semel cocta non possint cruda reddi, vt alibi monstrabimus) sed minùs perturbatum, minùs crassis confusum. quæ expurgatio sensui præstat speciem attenuationis. Quare non parum acutè dictum est ab Auicena: claritatem & conturbationem differre à tenuitate & crassitie. quanquam Galen. crassitiem & conturbationem eandem differentiam semper esse censuit. non qui, si rerũ naturæ exactiùs spectentur, non intelligeret, primam illam differentiam in modo propriæ substantiæ, secundam hanc in confusione cum alia diuersa consistere: sed qui hæc excessuum nomina, extremis accidentibus volebat tribui, & veram crassitiem, quæ concoctione fit, nunquam vltra mediocritatem consistere, intelligebat. proinde crassitiem in extremo, & cõturbationem, constat eandem esse differentiam, quòd ad medicam considerationem spectat: etsi rerum naturas rectè nos docuerit Auicena. Hinc quoque luce clarius iam euadit: Vrinam extremè tenuem, in pueris propterea esse periculosiorem, quòd natura sua habent fortissimam alterandi vim. sed non propterea pueros solere mingere in extremo crassum: sed propter voracitatem, & inordinatos motus. sed quando hæc sufficient, & lectoribus in hac quæstione satisfecimus: opportunum fuerit ad aliam transire.

Qui colores cum quibus substantiæ modis coniungantur. *Cap.* XXIIII.

AVTOR ille libelli de vrinis, quicunque is sit, singulorum colorum enarratis naturis, & modi substantiæ speciebus, conferens substantiam cum coloribus, tenuitati ruborem & nigredinem denegat, denegaturus etiam quantum intelligo liuorem, si de hoc colore non omnino tacuisset. crassitiei denegauit pallidum, rufum, & flauum: atque denegasset (vt arbitror) viridem colorem, si illius meminisset. Verùm quæ ille tacuit, nos non inducemus ad repræhendendum: sed quod dixit perpendemus, quàm verum sit. Itaque si qua vrina est pallida, rufa, aut flaua, statim est tenuis: si nigra, aut rubra, statim crassa. solum reliquit candorem, cum quo alteruter substantiæ modus copuletur. Est huius sententiæ vnica ratio: quòd pallidus, rufus, & flauus color influxu tenuis humoris fit, nempe bilis amaræ: ruber & niger influxu crassi, sanguinis inquam, aut melancholiæ: albus, nunc influxu humoris crassi, qualis pituita, nunc nullo humore permixto, nunc verò defectu concoctionis. Huic sententiæ visus est attestari Aëtius, saltem in his quæ de vrina nigra Autor libelli De vrinis scripsit, non sine multis argumentationibus, quibus non hi autores modò, sed multi alij medici seducti sunt, in suis commentariis, aut lectionibus, aut disputationibus, censentes: nullam tenuem vrinam posse esse nigram. qua in parte maxima agetur

huius quæstionis controuersia. quanquam non committemus, vt aliorum colorum quenquam omittamus. Monstrabimus, non in hoc colore solùm, sed & in reliquis, præ nimia diligentia autorē illū esse lapsum. sed quoniā niger pendet, non ex crasso tantùm humore, sed ex omnium maximè crasso: age, de hoc primò disputemus. Aut (dicunt) vrina nigra fit vstione, aut perfrigeratione, aut permixtione melancholici succi. Vstio resolutione tenuiū partiū facit crassescere, perfrigeratio cogit ac dēnsat, humor melāncholicus, cùm sit substātia crassus, necessariò faciet vrinā crassam: igitur nullatenus generari potest nigra vrina, & tenuis. Illi ita colligunt, tamē hac in parte laudanda magis est Auicenæ sententia: qui nō semel, sed sæpius Fen secūda 4. meminit vrinæ tenuis & nigræ. tales vrinas inuenit toties Hippocrates in ægrotantibus, vt in historiis Epidemion licet videre: vt mirer cur illi autores tam multa Hippocratis loca dissimulanter prætericrint, neque respondentes, neque negantes, neque declarantes. Nam Herophonti fuere οὖρα μέλανα, λεπτά, vrinæ nigræ, tenues: Epicratis vxori οὖρα λεπτὰ, ὑπομέλανα: Heropyto Abderis οὖρα λεπτά, μέλανα. Apollonio Abderæ, & aliis quinquaginta fuere tales vrinæ. igitur possunt fieri vrinæ tenues & nigrę haud dubiè, si modò fidelis est Hippocrates in narrandis historiis. Sed qua id ratione? An frigore denigrata est hæc vrina? aut vsta calore? Aut tincta atra bile? ita enim argumentabantur. Sed pro argumēti dilutione, & firmiori probatione nostræ sententiæ, hæc oportet intelligas, quæ ostendit quotidie in ipsa re experimentum, & probant pictores: colorem, quò magis accedit ad extremos, pręcipuè verò ad nigrū, eò cum æquali quantitate materiæ, vel nonnunquam etiam cum minori plus tingere. igitur qui niger est color, minima cum quantitate tingit: vsque adeò, vt si in magnum aliquod aquæ vas, tantillum atramēti immittas, aut etiam atri vini, totam aquam atro colore videas infectā. Sufficit igitur ex ratione multò minor nigri humoris copia tingere, quàm crassum reddere. Nam quæ atra sunt, hac ratione qua atra, tingunt priùs reliquis: sed crassitiem non faciunt priùs reliquis, nisi ipsa simul contigerit esse crassiora reliquis. fieri ergo poterit, vt portio atri humoris incidat in vrinæ liquorem, quę valeat illum tingere: & quæ non valeat crassum facere. quo posito constat futurum: vt vrina nigra fiat, & tenuis. Quòd si nigram quæ ex maximè crasso humore pendet, ostendimus posse esse tenuem: nulli iam videbitur difficile rubram etiam tenuem fieri posse, influente, scilicet, in eam sanguinis ea portione qua valeat tingi, & non fieri crassa. Quanquam de rubra non dubito: quin si admodum rubra est, sit etiam crassa. Quare subrubram & tenuem fieri posse puto à sanguinis sero, aut à sanguinis modica portione: sed rubram, aut perrubram neque à sanguinis tam parua portione, vt non etiam crassitiem inferat. Verùm quæris iam (satis certò scio) quid est in causa, quòd ater humor possit atram vrinam facere, non etiam crassam, & ruber non faciat rubram, quin faciat etiam crassam: cùm sanguis non sit tam crassus, quàm melancholia? Dictum à nobis nuper est: colorem, quò est intensior, eò magis tingere, etiā cum minori quantitate. atque hoc colorem nigrum facere omnium maximè. id, quantum intelligo, fit: quia remissus color faciliùs diluitur permistione alterius, quàm qui est intensior. Igitur meritò fit: vt sanguis faciliùs diluatur infusus in serum, quàm melancholia. igitur portione multò maiori sanguinis opus est, quò rubra fiat vrina: quàm atri humoris, vt nigra. nam minor, vel etiam æqualis, diluitur à sero vsque adeò: vt subrubra illinc vrina proueniat, non rubra. Igitur fieri etiam potest rubra tenuis: sed parum rubra, quam subrubram dicimus, non rubra, aut impensè rubra, quam perrubram appellauimus. Verùm hæc de tenui vrina dicta sint: crassam quid impedit pallere? (nam & hoc negat autor de vrinis) si enim color pallidus remissior est rufo & flauo, vt monstrauimus, & quemadmodum nos Plato docuit (quem ex Timęo in quæstionem decimam octauam induximus disputantem) ex albo & flauo permistis habet generationem: fac in vrinam crassam & albam portionem flauæ bilis descendere, & ecce prodibit crassa, & pallida. adde plus bilis, nihil detrahens de crassis succis: & ex pallida subrufa fiet. quod fieri posse visus est Galenus dicere 30. com. 2. Prognost. his verbis: Oportet enim, vt in colore diximus, modicè rufam esse debere naturalē vrinam, ita etiam modicè se habere in corporatura aut crassitudine: neque ita tenuem esse, vt aquam, nec ita crassam, vt assimiletur vrinæ iumentorum. hæc dixit Galenus describens

bens naturalem vrinam, & vituperans eam quæ cùm in illa conuenit colore, sed ab ea deficit in substantia. quod duplici via fieri posse significat: facta vrina tenui, aut crassiori, qualis est iumentorum. igitur insinuat subrufam aut subflauã vrinam crassam. Sed quid quæso rationis est, in aduersa opinione? Quoniam (dicunt) hi colores ex defectu materiæ fiunt. O falsam propositionem ex re quadam singulari regulam confingentium. Quoniam scilicet per famem aut sitim vident tales in vrina colores fieri, ex defectu solùm materiæ fieri colligunt: cùm tamen Galenus ex pallida rufam, & ex hac flauam fieri dicat, loco nuperrimè citato, aut aucta bilis portione, aut ea quę præerat facta synceriori. Igitur fieri vrinam crassam, & pallidam, ac subrufam, non admodum est difficile. rufam exquisitè, aut flauam, & eandem crassam, rarissimum esse censeo: neque fieri aliquando posse, ausim affirmare. Nam crassitiem ea vrina necesse est aliunde comparet, quàm ex flauo succo: is enim tenuior est quàm vt tingat, & faciat crassum. igitur necesse est vrinam eam refertam esse crassis succis: in quos portio bilis infusa, necessariò diluitur, vt paulò antè de sanguine dicebamus. Atque ita pallida fiet, aut subrufa vrina, intensior colore nondum. Quòd si tantam bilem vis ad vrinæ vias deriuari, vt intensè tingat vrinam etiam refertam crassis succis: vix intelligo, qualis affectus futurus sit, qui tam multam bilis copiam generet, cum tam multa crassorum humorum. Igitur potest fieri vrina nigra ac subrubra tenuis, neque minùs crassa & pallida, aut etiã subrufa: rubra verò exquisitè non erit tenuis, neque nisi exquisitè aut flaua crassa erit. quantũ ego iudicio assequor, atque obseruatione in operibus non adeò longa, sed neque indiligenti vidi. Quare de his hactenus.

Ex qua substantia generetur vrinæ sedimentum.
Cap. XXV.

NEQVE de substantia eius quod in vrina continetur, omnibus est eadem opinio. aliis enim ex eo, quod in hepate effugit sanguinis formam, eò quòd nec in ventriculo fuerit commodè præparatum, habere generationem censent. alij non ita: sed ex excrementis tertiæ concoctionis, quæ peragitur in membris. Itaque priores dicunt, in alimentis omnibus esse partes alias aliis commodiores ad concoctionem, alias omnino incommodas: proìnde fieri, vt in ventriculo particulæ alię fiant crudioris chyli, aliæ confecti. cùmque chylus eam rationem habeat in hepate, quam cibi in ventriculo: ex perfecto chylo vtilem sanguinem fieri, ex infecto crudum illud, quod in vrinis continetur. quòd proinde contentum appellamus. Sed sunt, quæ his obiiciantur incommoda. Fieret enim, si ex crudo contentum generaretur, tum vt in morborum principio maior illius portio appareret, quàm per salutem, cùm eo tempore debilior facultas sit, & debiliorem potentiam necesse sit plura alimenta effugere: tum etiam, vt cùm nihil in vrina contineretur, subesset maior concoctio. Si enim est, quod incoctum manet: qua ratione quo tempore maior concoctio fieret, nõ produceretur multò minus? Igitur, quia in morborum principiis omnino nihil in vrina continetur, & cùm primùm incipit contineri, concoctionem vegetiorem fieri significat: alij aliter sentiunt fieri, scilicet ex sanguinis portione, quæ tertiam elaborationem refugit, quámque oportuisset in membrorum substãtiam commutari, & aut propter deficientem præparationem in prioribus officinis, aut putredinẽ quam contraxit, aut prauam aliam quamcunque qualitatem, omnino vt oportuit, non potuit confici, commutatum ad eam formam quam in eo quod cõtinetur, contemplamur, protruditur ad vrinæ vias. Sed contrà est: quòd ea, quæ tertia concoctione elaborantur, nõ ampliùs continentur in magnis venis, sed in angustos poros impingunt, & per vasa parua ad minimas quasque partes deducuntur. Vnde nõ est verisimile, ad venas recurrere excrementũ per vrinę viã euacuandũ. nam quanquam est vniuersum corpus transpirabile: tamen nunquã ab his partibus versus viscera recursus fit, nisi cùm magna vrget necessitas. quemadmodum per famem fieri docuit Gal. 2. De facultatibus naturalibus. At verò quod continetur in vrina, quotidianam oportet habere generationẽ. Præterea excrementa tertiæ concoctionis habent propriã euacuationem ab hac longè diuersam, per sudorem, inquam, aut per sordes, aut effumationem sensum fugientem, quæ per cutem fit. voco effumationem, excrementorum euacuatio-

nem occultam: quoniam hoc nomine mihi videor posse eam separare ab expiratione ea, quam primo De tuenda valetudine nutritioni dixit aduersam, & effluxus est nostræ substantiæ, quę in halitus digeritur. in eodem libro apertè docuit Galenus huiusmodi esse talis excrementi euacuationem his verbis: Reliquum autem excrementorum genus in singulis generatur animalis particulis, ex eo quo aluntur succo, aliud quidem, ceu semicoctæ quæpiam reliquiæ, quæ adsimilari nutriendæ parti nequiuerint. (paucis interpositis) Huic excremento nullus à natura destinatus meatus est. expellitur autem & actum per mollia corpora, quæ eius violentiæ cedunt, potissimùm, cùm ab spiritu cum maiori impetu irruente impellitur: & etiam per omnes exiguos poros, quorum plenum est corpus vniuersum, & etiam tota cutis. Ecce igitur qualem habent tertiæ concoctionis excrementa euacuationem, à mictu quàm diuersam! Adde id, quod vtrorumque sententiam euertit: Fieri non posse, vt per ea quæ in vrinis continentur, tempora morborum distinguerentur secundum elaborationem materiæ morbi, nisi ipsius humoris putris pars essent. Quid enim haberet commune, modicum aut multum effugere concoctionem primam quæ in ventriculo, aut secundam quæ in hepate & venis agitur, aut tertiam quæ in membris ipsis, cum morbi cōstitutione? Inuenit cuiusdam monachi arguties nodi huius dissolutionem: quod cōtinetur in vrinis, esse alimenti portionem, que in sanguinem non commutata manet. sed non rectà & vnico impetu à ventriculo ad vesicam deriuari, atque inde cum lotio ad matulam: sed volutari cum humoribus in hepate & venis, afficique interim nescio qua qualitate referente modum, quem humores habent in venis. hæc ille. sed neque ego intelligo, neque vt puto quisquam alius, qua ratione, affici possit tanta similitudine cum humore, vt constitutionem morbi conspicuè declaret, quæ ex elaboratione materiæ pendet: nisi id ipsum quod ille contentum vrinarum appellat, in venis alteratum, trahitur ad humoris similitudinem, aut humoris ipsius portionem insignem secum deducit. Si illud fit, non sola fuga concoctionis fit, sed concoctione. Si hoc: est pars humoris putris, aut ex duplici materia. Hoc multos traxit in aliam sententiam ab vtraque diuersam, quæ statuit: duplex esse quod in vrinis continetur, aliud in vrinis sanorum, aliud in ægrotantibus. quod per valetudinem apparet, esse illud quod refugit sanguinis generationem: quod in ægritudine, partem ipsius humoris ex quo pendet morbus. nam & per valetudinem, ex multitudine eius quod continetur, persentimus deuorata esse multa aut crassa, cùm hæc in voracibus, aut ebriis, & pueris eadem ratione inueniantur maximè: & per morbos eo quod continetur, cognoscimus concoctionem materiæ ex qua pendent, & illius defectu, cruditatem. Priorum vtrique censent: ex eadem materia fieri, siue in sanorum, siue in ægrotantium vrinis proueniat, & eandem rem significare. nam eò meliorem iudicamus vrinam, & salubrioris affectionis signum: quò similior est sanorum vrinis. Præterea, si febricitans multa ingerit, copiosius habet sedimentum: sin minus, exiguum. quod euidenti argumento est: ex inconfecto cibo illud in morbo non minùs, quàm in bona valetudine prouenire. Tot itaque sunt in hac controuersia opiniones, inter quas certum est nostram sententiam tueri: & quod videtur probabilissimum, quoad fieri poterit firmissimis rationibus, & Galeni verbis confirmare. Id quod continetur, & quod morborum distinguit tempora, proculdubio, de sententia Galeni, ipsius materiæ morbum facientis pars est. est enim celebratissimum à Galeno: Naturam conari humores inutiles, non minùs quàm vtiles ad similitudinem substantiæ cum membris mutare, & emendare integrè putredinem. quod cùm consequi non potest: emendat, quatenus potest, mutans ad mediam quandam formam similem formæ puris: hanc cùm consequuta est natura, neque potest vlteriùs humoris, vtpote putris, cōcoctio promoueri: desistit à concoctione, & conuertitur ad expulsionem. Hæc generatio eius quod continetur, non aliter ac generatio puris, actio quædam est: quam haud scias concoctionem appelles, an putrefactionem. est enim reuera motus medius, vtriusque particeps. Sed de hac, dante Deo, in quinto huius operis libro sumus disputaturi. Docet hoc (quod de eo, quod cōtinetur in ægrotantiū vrinis, modò diximus) Galenus primo De differentia febrium capite sexto, vbi differens de concoctione & putredine, inquit: At duorum generum, alterum quidem fit superante natura, alterum su-

rum superata. & superante quidem (sicut in inflammationibus & omnibus tuberculorum tumoribus) pus: in humoribus autem, qui in venis atque arteriis continentur, quiddam quod puri proportione respondet, subsidens in vrinis. At talis quidem putredo non simpliciter putredo est, sed aliquid etiam habet concoctionis. Hæc Galenus. In quam sententiam tertio De præsagitione ex pulsibus capite sexto: Quod verò est veluti τεφρῶδες, quasi nos diceremus cinereum, vel, vt solent dicere, cineritium, non perinde (quia crassum est) potest excernere: sed per insignes quosdam meatus educit. hoc in partibus inflammatis est pus, in ipsis vasis, quod in vrinis subsidet. Vides vt clariùs etiam, quàm nos ipsi, docuerit Galenus: sedimentum vrinæ ægrotantium esse humoris putris portionem. Sed rogent nos, qui contrariæ sententiæ sunt (ita enim rogant) Qua ratione in intermittentibus febribus, vt tertiana, aut quartana, fieri potest, vt quod continetur in vrina, ex morbum faciente causa fiat. non enim (dicunt) ex antecedente vocata causa generabitur: est enim hęc, humor in venis, qui nondum putret, sed paratus est putrere: sed neque ex proxima causa, quam multi dicunt continentem, nos proximam: hæc enim extra venas putrescit. Huic quæstioni vides vt responderit Galenus dicens: Naturam cineritium (tale autem est de sententia eiusdē autoris, quod in intermittentibus febribus ex vstione putrium humorum relinquitur) expurgare per manifestos meatus, per venas inquam. Igitur quanquam putrescat humor extra vasa, aut in paruis vasis, expellit cineritium natura per conspicuos meatus. quod cineritium, quanquam in principiis paroxysmi generetur: non subsidet tamen eo tempore in vrinis, quia natura in principiis omnia retinet, vt mox audies. Mirum si adhuc quisquam dubitet, quod continetur in vrina in morbis, esse humoris putrescentis portionem: cùm nullus nesciat, communem omnium medicorum esse sententiam, in morbis pituitosis opus esse ad concoctionem perfectam, sedimento, in biliosis verò appendiculo, & nonnunquam etiam solam nubeculam, atque etiam prætenuē sufficere. huiúsque causam esse tenuitatem biliosi humoris, qui à minori flatu in sublimiori regione continetur. Quæ dogmata vides quàm forent ridicula: si quod continetur in vrina, nulla humoris aut biliosi, aut pituitosi pars esset. Est itaque, quod per morbos in vrina subsidet: portio morbum facientis humoris, actione caloris naturalis corrigentis quoad potest putredinem, talem formam recipientis. Illud quod per sanitatem apparet: proculdubio humor crudus est, & generationem habet ex eo, quod sanguinis refugit confectionem. Euidenti argumento est, quod & paulò antè tetigimus: plurimum contineri in vrinis voracium hominum, & ebriorum, & puerorum. quoniam voraces cùm sint, inordinatè mouentur, vt nuper in vigesima quæstione diximus: &, vt semel dicam, omnium qui multis vescuntur, aut crassis. Adde monstratum esse: quod continetur in vrinis ægrotantium, esse ex morbi materie. quare cùm nulla talis bene valentibus sit, superest his ex alia occasione fieri, sed nullam inuenias probabiliorem hac. Iam verò, vt de sententia Galeni loquamur, primo Prognostici commentario vltimo, in vltimis verbis ita scripsit: Quidquid enim alimenti in sanguinis generatione refugit naturæ confectionem, subsidet in vrina: neque vt sanguis ab ea commutatum, neque vt pus, causæ præter naturam in generatione particeps. primo De crisibus capite duodecimo: Cùm adhuc coquitur sanguis, quod mingitur læue, album, & æquale sedimentum ac multū facit: perfecta iam concoctione color illi intenditur, minus autem subsidet. primo de alimentorum facultatibus capite secundo: Crudus autem succus propriè nuncupatus, est, quale id apparet, quod in vrinis subsidet. libello De multitudine capite decimo septimo, loquens de succo crudo inquit: Humor autem is alia pituita crassior est, ac minùs flatulentus, qualis in vrinis subsidet, iis præcipuè qui ex cruditate sedimentum multum simile fabaceæ farinæ obtinent. Igitur est de sententia Galeni id quod continetur in vrinis bene valentium, succus crudus: qui dum sanguis generatur, refugit hanc confectionem. Argumento est quod ipse Galenus monuit, postquam iam confectus est sanguis, minus eius quod continetur apparere. Sed tamen quanquam hæc ita se habeant, quamprimùm homo in putridæ febris incidit principium, cessat quod continetur apparere, etsi non cesset crudus succus generari

vel etiam si generetur multò copiosior. qui enim in putridæ febris principio constitutus est: etsi cœnet lautissimè, minget tenue lotium, in quo nihil separetur. Sed, vt paulò antè cœpimus dicere: Natura in principiis cessat ab aliis naturalibus actionibus, ad retinendum, coquendúmque conuersa. atque cùm cæca sit, non modò morbum facientem materiem, sed & cum illa omnia excrementa retinet. Ita videas eo tempore plærumque aluum supprimi, vrinas retineri, neque sudorem effluere: sed omnia interiùs manent. quod eadem de causa contingit succo illi crudo, qui in officina sanguinis generatur: tamen nō redditur cum vrina, sed transsumitur in venas. ex quo illic atque ex humore morbū faciente, actione membrorū, venarum inquam & partium adiacentium, vna forma generatur eius quod continetur: quod descendere incipit tendente morbo ad concoctionem. Igitur, quemadmodum paulò superiùs censuimus, liquorem vrinæ ex duplici substantia habere generationem ex potu, & sero sanguinis: ita censemus modò, quod continetur, quódque apparet, per morbos esse conflatum ex succo crudo, qui principij tempore genitus est in hepate & venis, retentúsque, & ex morbi materia. Neque aliter video, qua ratione possint hæc duo cohærere: vt quod continetur sit morbum facientis materiæ pars, & vt fiat ex eo quod refugit sanguinis confectionē. quódque nō sit, vt primo Prognost. dicebatur, confectum, vt sanguis, neque vt pus causæ præter naturā particeps. nam qua parte ex morbi materia fit, est putredinis particeps, vt pus. atque hinc etiam cōstat: vt idem sit contentum in ægrotantibus, & sanis, præterquam quòd in illis recipit materiæ morbi accessum. Itaque est rationi admodum consonum: vt eò melius censeatur quod continetur in vrina ægrotantis, quò similius fuerit ei, quod in sano homine est. Neque video qua ratione, qui hæc ita fieri non intellexerit, possit quàm multa incommoda in hac controuersia deuitare, vtcunque aliter senserit. Sed ad intelligenda hæc non arbitror plura desiderari. Quare de his hactenus.

De prauis vrinæ contentis. Cap. XXVI.

PRÆTER id quod in vrinis contineri, & ex humore putri generari diximus, & bonæ ac maturæ solutionis morbi signum esse, cum suis qualitatibus, concoctionem materiæ ex qua is pendet, repræsentat, vt cùm album est, læue, & æquale, aut contrarij, cùm putredinem vincentem, vt cùm nigrum est, aut viride, aut fœtens valde: sunt alia multa, quæ in vrinis solent subsidere. huiusmodi sunt humor crudus: quem in pituitosorum morborum principiis apparere solitum esse, nuper in quæstione vigesima notauimus: aut quidam veluti capilli ex succis pituitosis in renibus geniti, aut sanguis púsve, quæ ex renum aut vesicæ exulceratione, ille rupta venula, hoc ex rupto abscessu, solent descendere, aut arenulæ quæ in calculosa affectione solēt in vrinis subsidere, aut pingue (Græcis dicitur χαῦς) quod solet in renum calida affectione aut febre quæ liquefacit innatare, aut carunculis similia quædam, aut laminis, furfuribúsve, & aliud quoddā genus, quod farinaceum dicitur. Habent hæc omnia, propria distinctionis signa: cùm ex totius corporis affectu, aut instrumentorum vrinæ proprio fiunt. quæ tamen a biis, qui totam de vrinis doctrinam suscepere pertractandam, petenda sunt. nos enim solùm controuersias dirimimus, quales in plærisque horum sunt. Nam de pingui, quod liquefactæ substanriæ alicuius est signum, vix dum constat: innatet perpetuò in liquore ab eo diuersum, aut possit cū vrina ita permisceri, vt vrina aliqua tota pinguis sit. Nam autor lib. de vrinis pinguium triplex inuenit genus: pingues dicens nunc coloris olei, nunc oleo similes, nunc oleaceas: Oleo similis, inquit, perfectam olei cum vrina mixtionem habet: oleaca tota & colore, & substantia, vt oleum est. Aëtij hæc eadem est sententia sermone primo tetrabibli secundæ capite trigesimo septimo. in quo hæc habentur: In principio igitur colliquationis, ita oleosi coloris facit vrinas, vt ambiguum sit aquosæ ne sint, an oleosæ: in augmento verò oleosæ fiunt, ita vt notabiliorem olei misturam habeant: in vigore autē colliquationis, totæ vrinæ per totum, tum in colore, tum in substantiæ compage, velut oleum sunt. Actuarius etiam harum trium specierū meminit. Auicena videtur hanc sententiam innuere, quanquam non adeò explicat: Hypostasis verò,

ſis verò,inquit;adipina,adipis & pinguedinis, & etiam carnis ſignificat liquefactionem: & earum peior eſt,quæ auri aquæ ſimilatur. duo autem ipſius principia cognoſcuntur ex paucitate & multitudine, & commixtione,& ſeparatione: quoniam cùm eſt multa & ſeparata, exiſtimatur,quòd ſit ex parte renis propter liquefactionem ſuæ adipis: & ſi eſt minus,& maioris commixtionis,eſt ex loco magis remoto. Itaque innuit Auicena poſſe adipem permiſceri cum liquore: quod & reliqui omnes apertè dixerant. Sed miror,qua ratione potuerint in animum inducere tot viri preclari, neque philoſophiæ ignari,neque in medicina indiligentes: pinguedinem,quam in modo ſubſtantiæ,oleo eſſe ſimilem dicunt,poſſe permiſceri cum vrina, quam ſerũ eſſe, & alteratam aquam apertè profitentur. Quid intereſt, pinguedinem liquatam cum ſero, aut oleum cum aqua miſcere? Certè nihil, aut ſi quidquam intereſt, eſt multò facilius,aquam permiſceri oleo. nam pinguedo præterquam quòd in modo ſubſtantiæ eſt oleo ſimilis,liquata eſt: quo fiet,vt ſtatim ac cum liquore prodierit, concreſcat, & denſior multò ipſo ſero ſuperuehatur. Nunquam putaſſem rem tam aduerſam ſenſui cuiquam ſano homini poſſe perſuaderi: neque ſi Hippocrates & Galenus dixiſſent millies, potiſſimùm cùm millies negauerint. Vbi vbi de pingui vrina loquitur Hippocrates,pinguem partem vocat inſidentem: quaſi pingue non poſſit permiſceri, ſed neceſſariò inſideat. ſecundo Prognoſtici trigeſimo quinto: Si pingue deſupernatans araneorum ſpeciem referat, damnandum eſt: indicat enim conſumptionem. ſeptimo Aphoriſmorum trigeſimo quinto: Quibus inſidens pingue, ac aceruatum, his renum vitium acutum ſignificatur. Hippocrates igitur epithetum hoc Inſidens, pingui tribuens, apertè innuit id,quod vel illo tacente res ipſa declarat: pingue nunquã ſubſidere, nec pendere in medio, nec permiſceri liquoribus, ſed innatare. quod clariùs,quàm vt indigeat interpretatione, docuit Galenus tertio Epidemion parte tertia in hiſtoria Parij longa commentatione declarans hanc ſuam ſententiam, pingue perpetuò innatare: ſed oleaceã vrinam, cuius in ea hiſtoria autor meminerat, dici eam quę ſimilis toto liquore ſit oleo in craſſitudine & colore, nequaquam in pinguedine. fierique talem vrinam non ex colliquatione,ſed ex vehementia febris. quare non adeò graue malum eſt,quin potiùs nihil miri fuit: Parium cum ea vrina vſque ad centeſimum vigeſimum diem morbum protraxiſſe. Itaque vrina oleoſa coloris differentia eſt,& ſubſtantiæ: non eius quod contineatur interiùs. Sed ſi quis dicat, vrinam pinguem,& quæ ex colliquatione eſt: differentiam dicit ex eo quod continetur, non ex ſubſtantia. innatat enim neceſſariò pingue. Quòd ſi interrogas,qualis eſt ille oleacearum color? Galenus reſpondet eodem in loco:non perpetuò eundem. nam neque oleum eiuſdem coloris perpetuò eſt: ſed quæcunque vrina craſſiuſcula cùm ſit vt oleum,illud colore imitatur,oleacea ſtatim eſt. imitatur autem nunc inter flauum & viridem conſtituta,nunc ad album inclinans paulò plus. Hæc eſt igitur de vrina pingui Galeni ſententia. quatuor alia genera eorum,quæ continere ſolet vrina, hi iidem autores hoc locant ordine: orobinum, furfuraceum, lamineum, & farinaceum. Auerroës qui farinacei huius non meminit,horum peſſimum lamineum eſſe dixit. cùm enim hæc quatuor conſumptionem ſignificent, maiorem etiam quàm pingue inſidens,quippe quod ſolius pinguedinis indicat cõſumptionem: orobinum, dicunt,ſolius carnis conſumptionem præ ſe fert, furfuraceum in fruſtula ſecari ipſa ſolida,quæ tabes iam depaſcitur, lamineum in maiora fruſta diuidi, farinaceum quod album eſt & farinæ craſſiuſculæ ſimile,ipſa ſolida veluti molita eſſe. cæterùm omniũ horum ſententia multùm diſcrepat ab Hippocrate & Galeno: qui nullius farinaceæ meminere,quæ ſignificet conſumptionem,& ab orobina diuerſa ſit. nam quarto Aphoriſmorum commentario ſeptuageſimo ſexto diſſerit de orobino, dicens: habere illud generationem ex vſtione ſanguinis craſſioris, nequaquam fieri poſſe cenſens, vt ipſa carnis renum fruſtula cum vrina deſcendant. hanc eandem in commentario vigeſimi octaui prognoſtici, farinaceam inquit ab Hippocrate appellatam. quòd verò de eadem ſit ſermo, declarant ipſa Galeni verba. Quòd enim, inquit, in polenta non effringitur in partes admodum tenues, ſpecies craſſioris polentæ redditur. in vrinis verò, non quidem ciborum pars ſimul diducta, adhuc dura permanet: ſed aſſato ſanguine craſſiori, vel conſumptis inæqualiter carnibus hæc

fiunt. primo de crisibus capite duodecimo: nam farinæ crassioris similes, duarũ sunt affectionum indicia, grandis scilicet consumptionis, & caloris æstuosi, qui sanguinem vrit. Vides vt Galenus idem dicat orobinum, & simile farinæ crassiori. quod subolentes Aëtius, & Autor de vrinis, dicunt polentaceam esse duplicem: aliam rubram, quam innuunt orobinam esse, aliam albam, quam dicunt propriè farinaceam appellari, & omniũ maximè significare consumptionem. Cæterùm Galenus nullibi meminit albi sedimenti referentis farinam crassiorem: nisi fortè illud est, quod tertio loco est dictum in prognostico, quod ita habet: Sedimenta in vrinis speciem referentia polentę crassioris, mala. his autem sunt deteriora, quę squamulas referunt. tenuia autem & candida admodum vitiosa sunt: surfuracea verò deteriora his sunt. Hæc Hippocrates. Sed illud tenuia & candida, quod tertium dictionis locum habet, dicente Galeno, generationem habet ex spiritu flatuoso permisto tenaciùs cum semicocto humorum excremento. Igitur tria tantummodo supersunt, quæ consumptionem significent: orobinũ, aut polentaceum, vtcumque lubet, & lamineum, & furfureum. Adde non esse verisimile, humanum corpus manente vita pari posse tantam tabem: vt solida membra veluti in farinæ pollinem redigantur. cùm Galenus ipse 10. Methodi dixerit, Neque contingit eiusmodi singularum partium fibras à malignis febribus liquari, sicut carnes, quando animal ipsum, priùs quàm hæ prorsus sint siccatæ, interemerint. Sed hæc ita habeant: est illorum autorum polentaceum figmentum. An reliqua bene collocant? minimam, dicunt, cõsumptionem significat orobinum. hactenus bene: deinde furfuraceum, omnium pessimum dicente Auerroë est lamineum. Quid ita? quia significat maiora frusta decidi de solidis. Præterea Galenus in enarratione particulæ illius prognostici præscripti, Furfureum verò deterius est (inquit) furfureũ sedimentũ, quod inquã deterius est quàm tertiũ. Cùm igitur Galenus explicuerit illud deterius quàm tertium, constat: non esse deterius lamineo. nam ita deterrimum omnium foret, & esset inanis interpretatio. Igitur colligunt: Est lamineum deterius furfuraceo. En vt Galenus videatur insinuare illorum sententiam: & nonnihil ratio videatur adstipulari. Sed tamen res non ita habet, quin potiùs, quantum ego intelligo, eò caries maior est, quò in minora frustula deducit id quod depascitur. non enim, vt arbitror, illi alia ratione (si modò tale aliquando aliquod contentum ex consumptione fieret) rectè intellexissent, suum polentaceum deterius esse lamineo, & furfureo. cur ergo non stet pro nobis eadem ratio in conferendo furfureum cum lamineo? Adde ex eorundem autorum, qui Auerrois ordinem videntur insequuti, descriptione: furfurea angustiora esse foliaceis, verùm crassiora. at verò maior consumptio est, quæ penitiores partes exedit, quàm quæ extimas abradit. Igitur furfureum deterius est foliaceo. Quid ergo dicemus sibi voluisse Galeni illam interpretationem? non sanè furfureum non esse prioribus deterius, sed cum tertio contulit: quò quantum interesset inter tertium illud & reliqua, quod ad caussas & significationem attinet, declararet. voluisset enim, vt arbitror, Galenus tertium illinc expunctum, & in alium commodiorem locum relatum. quod palàm faciunt eiusdem autoris verba. inquit enim de furfuraceo: Quod quidem non quartum, sed tertium scriptum esse oportebat. hoc non alia de caussa Galenus dixit, quàm quòd Hippocrates, in recensendis his sedimentis, ordinem malitiæ signorum cœpisset sequi, à leuioribus versus deteriora. Sed quæ circa hæc quæ in vrinis contineri solent, in controuersia constituta sunt, iam explicuimus. Sunt quibus satis videtur in hac disputatione dicere: sedimentum furfureum, idem ferè significare cum lamineo, & eandem vtriusque efficientem caussam esse, atque ita rem tractare non admodum distinctè. nos verò rem, vt habet, exquisitè explicuimus: quare de hac quæstione hæc sunt satis.

De vrina parturientium. Cap. XXVII.

CVM medicorum aucupio non videretur ipsa ars Apollinea esse satis, cœpere desciscere ab Hippocratis preceptis, & leuissimi vulgi deceptioni incumbere. quódque ad curationem attinet, dum Hippocrates euacuationes vtiles ex certis interuallis facit, maturationi studet, præscribit victum; metitur constantiam facultatis, morbi

morbi violentiam, & constitutionem, auxiliorum præcipites occasiones attentè obseruat, conquiescens interim: illi hac atque illac venas secant, dant catapotia, propinant serapia, purgatorias potiones, zulapia, liquores stillatitios, & decocta permiscent, totos ægrotantes inungunt, præscribunt quotidie nouum victum, nullum non mouent lapidem, nihil relinquunt intentatum, hac ratione seplasiariis vtiles, & vulgo admirandi. Iam verò quod ad præsagitionem, leue his est Hippocratis signis animum intendere, ex illisque artificiosè coniectare: portenta quærunt, diuinatores fiunt. cognouit quidam ex pulsu, ægrotantem vuas passas nuper ingessisse: alius ex colore, doluisse extremos dextri pedis digitos: alius conspecta vrina prægnationem diuinatus est. At sunt isthæc infrequentia. Imò verò est hoc de prægnatione dignoscenda tam vulgare, vt si ab eo, qui ad te domum forte fortuna lotium deportauit, conspecta vrina, neque tamen sexus ægrotantis adhuc certior, nedum coloris, habitus corporis, appetitus, aut nauseæ, retentionis menstruorum, aut alicuius alterius signi, aliquid aliud fueris sciscitatus, ac non potiùs audaciùs, quàm Tiresias edixeris, Gerit hæc vtero, illa secus: ridendus mordendusque sis. Huius stupiditatis medicorum, qui si quid inueniantur ignorare, actum esse de sua artisque existimatione putant, primi autores fuere (quantum iudicio assequi possum) auaritia, & ambitio: tertius ab his Auicena. qui Fen 2.1.doct.3.cap.3. ita scripsit: Vrina turbulenta, quæ malo vino similatur, aut aquæ ciceris: est vrina prægnantium. Ego sanè nũquam putauerim, si hunc affectum differentia aliqua vrinæ significaret: Hippocratem tantum signum, conspiciendumque oculis, prætermissurum. potissimùm cùm non in pulsu, aut aliquo alio signorum genere, quod ille despexerit: sed in vrina, de qua omnium maximè pertractauit, cõsistat, & ille dignoscendi huius affectus fuerit studiosissimus. vt videre licet legẽti quintam particulam Aphorismorum: quo loco diffusiùs, quàm pro suo more, docet dignoscere, an mulier vtero gerat, ex suppressione menstruorũ, ex fastidio & nausea, præterea ex torminibus, quę epota mulsa cruda, cùm statim dormitura est, mulier habet, atque (cui omnium fidit Galenus maximè) ex compressione oris vteri. Comprimitur enim vsque adeò, dicente Gal. 3. De facultatibus naturalibus cap. 3. vt neque specillum os admittat. Addit aliud firmissimum signum libello De genitura: si in concubitu nihil effluxit seminis. Tamen inter hæc omnia vrinæ nunquam meminit. Dices fortasse, Quid prohibet hæc Hippocratem ignorasse, & inuenisse Auicenam? Nihil. Sed vide, quàm inconstans sit noui autoris doctrina. cùm loco prædicto prægnantium vrinam malo vino, albo (vt ego intelligo) & decocto cicerum contulisset: rursus Fen 21.3. libri, cap. 11. ita scripsit. Et vrina quidem prægnantis in principio prægnationis est citrina, ad subalbedinem decliuis, quasi sit cottũ in eius medio sparsum: & significat prægnationem vrina puræ substantiæ, super quam est, quod est simile nubibus, & propriè quando in ea sunt, sicut grana ascendentia, & descendentia. in fine autem imprægnationis quãdoque apparet in vrinalibus earum rubedo, in loco in quo apparuit in principio imprægnationis subalbedo. Hæc ille. Non video qua in re cõueniat hæc descriptio cum priori. nam neque hæc docet constanter, sed quandoque, inquit, apparet in vrinalibus rubedo: neque eorum quæ dixit, quantumuis inconstanter, rationem reddit, neque aliquam probabilem ego possum cõsequi. Nam, quemadmodum nos docuit Galenus tertio De crisibus, & ipsa rei natura monstrat: Vrina tantùm est signum eorum quæ fiunt in hepate, & venis, & viis vrinæ. quare affectiones vteri, potissimùm quæ sine febre sunt, non est quod possit significare. Pręterea conceptus non ipsa conceptione per se permutabit vrinas: sed retentione menstruorum. igitur si cui ex alia occasione retenta fuerint menstrua, tales apparebunt, quales in grauidis. Adde ipsi Auicenæ dictum esse: Ex vteri inflammatione similes prodire, atque ex conceptu. Quo iam fit manifestum, etsi concederetur illis, conceptui per se esse differentiam aliquam vrinæ familiarem: tamen illam non esse tam propriam, vt accessu alterius affectus non possit commutari. Igitur quærenda mulier esset ad hanc exercitationem, quæ omnino extra alios omnes affectus vtero gereret: in aliis enim indicium erit infirmum. Possint siquidem alij affectus tales vrinas facere etiam in non grauidis, & alij possint permutare etiam in grauidis. tamen constat rarissimè hac de re nos consuli: nisi cùm affectu alio mulier laborat, febricitat scilicet, aut dolore aliquo graui est af-

fecta. quo tempore nullus ferè medicorum est:qui non præcipitanter aut gerere vtero,aut non gerere affirmet. Quo factum est:vt quàm multi non sine magno illorum, & artis opprobrio, per insidias sciscitantibus fuerint ridiculi. Facessat igitur iam randem hæc stulta consuetudo: quæ si diutius duret, non potest non vel admiranda alioqui præcepta suspecta facere. qua consuetudine exclusa, huic libro vltimam manum imponimus. nam, si quæ sunt aliæ de pulsu aut vrina controuersiæ: vel minùs difficiles sunt, vel minùs vtiles. nonnullæ etiam aliæ, quæ partim ad hanc tractationem, partim ad crises referuntur: requirantur in decimo huius operis libro. quales sunt illæ: An in vrina sit signum aliquod inclinationis, An cocta vrina possit æger mori, An vrina in omnibus morbis consideranda sit. Huius itaque hic est finis.

CONTROVERSIARVM MEDICARVM AC PHILOSOPHICARVM LIBER QVARTVS.

CVM omnium ferè rerum, præcipuè earum quæ ad medicum spectant, proprietates, & accidentia, & omnium generum causas Galenus cum demonstratione docere fuerit conatus, ac penè effecerit: tamen tractationem de rerum substantiis aut essentiis (has Græci dicunt οὐσίας) semper effugisse videtur, vt qui de illis nullam afferri posse demonstratione intelligeret. Ita essentiam animæ se ignorare ingenuè professus est: de substantia facultatum docuit nihil. satis sibi videbatur facere, si facultates operationibus definiret: atque quo tempore homo morbo teneretur, ex symptomatis doceret, quin de illius substãtia disputaret curiosiùs. Sed nostri temporis quorundam hominum eatenus processit sapientia, vt de singulorum morborum naturis disputent, & de morbi ratione multa pronuncient. nimirum superiori illo Galeni seculo vix ab homine veritatis amantissimo quatuor inuenti sunt, qui esse potiùs sapientes, quàm videri mallent. tunc enim homines ambitiosè gloriam quæritabant. Sed nostro hoc seculo, eatenus gloriæ cupido processit à virtute seiuncta, vt nõ solùm ambitiosè gloriam aucupemur, fucatis verbis tyronibus imponẽtes: sed & insolenter superbos & nouos titulos nobis vendicemus quotidie, & tandem (quod vix sine pudore refero) petulanter in nostras laudes prorumpimus. vsque adeò hominum arrogantia nullum iam reliquit modestiæ locum. Audias quotidie hominem, qui vix dum annis quinquaginta vtile aliquid ex antiquis autoribus potuit eruere, singulorum se prædicantem autorem: &, nostræ singulari eruditioni debentur hæc, abraso fronte proclamantem. Cæterùm ita facientes nostræ ignorantiæ præstamus euidens argumentum: nam qui adeò eruditione sua gaudet, nescit quid ignoret. Intelligo futurum, vt dum multorum insolentiam repræhendo, aliquis respondeat: tam difficile ac longum opus in hac ætate, non sine superbia fuisse susceptũ. atque in me carmen illud tam quadrare quàm in Phaëtontem: Magna petis, & quæ non viribus istis, nec tam puerilibus annis munera conueniunt. Certè hic parum in me iustè inuehetur: non enim solùm vt aliis prodessem, scribere incepi, sed vt interim vtilitati meæ studerem. nam dum multis, vt spero, profuturas quæstiones conscribo, nullam potui commodiorem studendi rationem mihi excogitare. Qui verò mediocri ingenio se esse non ignorat, non ille accusandus est, sed qui pro ingenio, quod à natura recepit, non tam rependit doctrinam, quàm inanem iactationem. Continuerunt tres priores libri eas quæstiones, quæ ad res, quæ secundum naturam sunt, spectant, elementa scilicet, temperamenta, humores, spiritus, membra, virtutes, & operationes, duo primi: tertius quæstiones ad pulsum, & vrinam, omnium signorum præcipua, spectantes: quartus & quintus, à principio dicati sunt rerum præter naturam cognitioni: vt qui hos consequetur numero sextus, rerum quæ non naturales nuncupantur, quibus victus constat: septimus, octauus, & nonus, morborum subla-

sublationi: decimus, totius operis vltimus, prædictioni. Res quæ præter naturam sunt, in tres species sunt distributæ: morbos, & quæ hos antecedunt causas, & quæ consequuntur symptomata. Cùm verò causæ & symptomata non propter se considerētur, sed propter morbum, cuius sublatio sanatio est, causæ, vt quæ morbum faciant, symptomata, vt quæ indicent: æquum fuerit ante omnia, quando sophisticę disputationes ad agendum de essentia nos compulerunt, inquirere, quid sit morbus: atque præmissa communi ratione morborum, symptomatum, & causarum in hoc quarto libro: in quinto ad singularia procedere. Hæc ergo sit nobis proposita primo loco quæstio.

Quid sit morbus. Cap. I.

AD inueniendum rei cuiusque essentiam, non aliunde rectiùs incipitur: quàm ex axiomate aliquo, aut ex omnium sensu deprompta assertione. nam ex his accedit rebus, quæ illinc vi consequentię deducuntur, multa fides. Hoc idem nobis in præsentia faciendum est morbi naturam inuestigantibus: quod & ipse Galenus fecit, vbi de hac re ex professo disputauit. Est verò omnibus hominibus notum per se, Eo tempore homines bene valere, quo omnes operationes rectè exercent, & citra noxam aliquā quæ sentiri possit: cùm contrarium cōtingit, vt scilicet aliquam earum operationum, quas consuetas habere solent, malè obeant, ab omnibus hominibus dicūtur ęgrotare. Igitur cū ęgrotare, ægrotans, & ęgritudo, secundū coniugationē dicātur: cōstat, ægritudinē esse aliquid, quod ægrotanti inest. inest verò ęgrotanti, vt prauè exerceat operationes: cūq; nihil citra causam fiat, inerit ei & huius lęsionis causa. Ergo morbus, aut actio lęsa est, aut lęsionis illius causa. Quodcunq; horū sit, in cōtrario oportet, vt sanitatis essentia collocetur: aut in operationibus quę rectè fiūt, aut in dispositione ea corporis, à qua actiones incolumes procedunt. Nullus enim (inquit Galenus) tam stupidus fuit: vt morbum in vno genere, & sanitatem in altero collocaret. Cæterùm essentiam morbi non consistere in lęsa operatione, hinc disces: quòd dum aliquis laborat, etiam si cesset ab operando per somnum, quo tempore neque bene neque malè operatur, tenetur tamen morbo. non igitur morbus in lęsa operatione est: sed in ea dispositione, per quam læditur. lęditur verò necessariò per cōtrariam ei, à qua bene agitur. constat tamen peragi bene operationes omnes: cùm corpus habet maximè secūdum naturam. habebit verò secundum naturam maximè: cùm ea, ex quibus corpus componitur, fuerint moderatissima. Igitur quidquid de corporis constitutione sentiamus, siue sentiamus cum philosophorum optimis, cōstare corpus nostrum calido, frigido, humido, & sicco, ex quibus temperamētum accidit, & ex membris, ex quorum concinnitate accidit structura: siue cū Epicuro, & Asclepiade, ex insecabilibus corpusculis & non patibilibus per se totis: horum ipsorum ex quibus constat, quęcūque ea sint, symmetriam, aut moderationem, dicendum est esse sanitatē: ametriam verò, aut immoderationem, morbum. Collegimus igitur: Morbum esse in immoderatione, sanitatem verò in moderatione. Ceterùm, Galenus libro de differentia morborum in principio, vbi hæc ita collegerat, statim subdit: Manifestū autem, quòd si πάθος, id est affectum, appelles, nomine eris vsus antiquo, & eādem rem manifestè dices. Quibus verbis videtur innuere: immoderationem illam, quam dixerat, idem esse cum affectu aliquo consistente cum immoderatione. Ex quibus orta est controuersia, medicis in hunc vsque diem de morbi essentia non conuenientibus. Nam Galenus innumeris in locis morbum ita finit: Est affectus præter naturam, à quo apertè læduntur operationes. Sed, si quis Aristotelem consulat in Categoriis capite De qualitate, nomen affectus de sola qualitate dicitur: est enim διάθεσις, dispositio permansionem aliquam habens in ipso corpore. tamen libro De differentia morborum, non omnes morbos tribuit qualitati: sed alios dicit in qualitate consistere, alios in quantitate, alios quoque videtur in substantia collocare. nam & calculum in renibus, & pterygium, species morborum appellat: quas tamen constat esse substantias. Hæc quæ difficilia quidem videntur cortice tenus cōsiderantibus, atque malè sibi cohęrentia, impulêre Leonhartum Fuchsium, virum diligentem magis in legendo, quàm acutum in enarrando, in hanc sententiam: Morbum esse quicquid in corpore præter naturam consistit, euer-

tens temperiem, aut ſtructuram, atque ita lædens operationes. ſiue illud ſit qualitas, ſiue ſubſtantia, ſiue quidquam aliud. Atqui ad enarrationem Galeni inuenit: diatheſin aliter vſurpari ab Ariſtotele, atque à Galeno. Ariſtotelem enim diſpoſitionem ſolam, & qualitatem, qua corpus afficitur, diatheſin dicere: Galenum verò non ita, ſed quicquid corpus noſtrum vtcunque afficit præter naturam, ſiue illud affici propriè dicatur, ſiue minùs. atque ita affectum appellari non morbum tantùm: ſed & ſymptomata, & cauſas morbi, quas tamen conſtat ſæpiſſime eſſe ſubſtantias. Affert ad confirmationem, locum ex ſecundo Methodi capite tertio, quo ita dicitur: Tres eſſe in corpore affectus præter naturam, oſtenſum iam eſt: cauſarum, morborum, & ſymptomatum. Hæc Fuchſius. Qui tamen mihi videtur non egere refutatione: tam eſt ipſa aſſertio ex ſe abſurda. nam pluribus fortaſſe quàm oportuiſſet, diſputauit Galenus primo & ſecundo libris Methodi, potiſſimùm verò ad finem ſecundi: participatione vnius generis morbos omnes eſſe vnum, vt participatione ſpeciei plures homines ſunt vnus homò. Itaque morbus vnum genus eſt. non igitur habere poteſt ſpecies in diuerſis Categoriis: nam ita aut nomen ambiguum eſſet, non generis: aut illud eſſet primis generibus, quę decem ſunt, ſuperius. Non igitur poſſunt non contineri omnes morbi in vnica Categoria, quæcunque illa ſit. nam genus quodcunque, quod in ſpecies diſtribuitur: neceſſe eſt ab omnibus illis ſpeciebus ſecundum eandem rationem ac formam participari. ſed ſecundum eandem rationem in diuerſis categoriis conſtitui: conſtat eſſe in his, quæ fieri non poſſunt. igitur ille inconſultè admodum dixit: morbum aliquem eſſe qualitatem, & aliquem ſubſtantiam. Adde ridiculum eſſe, quod de dictione diatheſis affert. erat enim Galeno antiquiſſimus mos: antiquis vti dictionibus, atqui vt illis fuerant maiores vſi, ſignificatione non permutata. quod vt in aliis fecit: ita in hac dictione ſe facere apertè profeſſus eſt, dicẽs: Si quis diatheſin dicat, antiquo vtetur nomine. Vtebatur igitur illo, vt antiqui: Hippocrates ſcilicet, Plato, & Ariſtoteles. Neque alicubi inuenias eum aliter nomẽ hoc vſurpaſſe. cùm tamen vbique vſurpet propriè: in eo loco, quem Fuchſius ex ſecundo Methodi affert, mihi videtur propriiſſimè vſurpare. inquit enim, tres eſſe in corpore affectus præter naturam, oſtenſum iam eſt: cauſarum, morborum, ſymptomatum. cauſarum, vt redundantiæ, vel corruptelæ: morborum, vt phlegmones, aut vlceris: ſymptomatum, vt coloris vitioſi, & gracilitatis. diuerſa ab his ſunt, quæ inmodicè à corpore excernũtur, atque præter naturam retinentur, & functionum vitia: omnia ſcilicet communi nomine ſymptomata dicta, cæterùm non vnum genus habentia. quippe affectus quidam corporis eſt, vitioſus color: quod excernitur, aut retinetur, eſt quiddam quod cõſequitur, affectus tamen non eſt, ſed affectum ſequitur: ſimiliter actio, vel læſa, vel integra, affectus ſanè non eſt, particulæ autem affectum neceſſariò cõſequitur. Hac dictione conſtat nihil aliud dici, quàm eſſe quaſdam morborum cauſas, quæ affectiones ſint, & quaſdam, quæ ſecus: & quædam ſymptomata, quæ affectiones ſint, quædam quæ minùs: Quoniam ſcilicet non omnia ſymptomata ſunt diſpoſitiones corporis, habentes in eo permanſionem aliquam: ſed ſunt nonnulla, cuiuſmodi inter cauſas redundantia, & cacochymia, & inter ſymptomata color, & gracilitas. Sed ſunt hæc tam aperta, vt nulla indigeant interpretatione. Quare mihi perſuadeo: Fuchſium locum hunc integrum legiſſe nunquam, ſed in primis conſtitiſſe verbis. protulit itaque falſam aſſertionem falſo innixus fundamento. Argumentis quæ ex locis quibuſdam Galeni deſumebat, reſpondebimus, ſtatuentes veram opinionem, ſi priùs aliorum ſententiam recitauerimus. Quæ quanquam abſurdior hac eſt multò: tamen non deſunt, quibus propter nouitatis gratiam videatur placere. quanquam eſt in ea inuentionis nihil: eſt enim à barbaris omnibus interpretibus inter diſputandum dicta ſæpè. Sed eſt noua temeritas in aſſertoribus. ſunt enim qui verba illa Galeni ex principio libri De morborum differentia: Sanitas ſymmetria quædam eſt, & morbus ametria: tam ſiniſtrè interpretãtur, vt morbi eſſentiã in nulla qualitate earũ quæ à naturæ mediocritate recedunt, conſtituendam eſſe cenſeant, ſed in ametria ipſa, aut immoderatione quæ ex illo exceſſu proficiſcitur. eamq́ue nihil aliud eſſe, quàm quod vulgò relationem realem dicunt (non enim poſſum qui cum illis paſſim ductu ſermonis cogar diſputare, à barbarorum vocabulis abſtinere: neque ſi poſſem, omnino

vellem

vellem doctrinæ claritatem cum sermonis elegantia commutare) & secundum esse: atque proinde in Categoria ad aliquid dicta collocandam. Itaque morbos omnes ad aliquid esse, & ipsam morbi rationem genus quoddam esse in ea Categoria, diuidique in multas alias species, quæ tamen omnes in genere earum rerum, quas illi appellant relationes, sint. atque his dictis morborum partitionem ita prosequuntur: Morbus est ametria eorum, ex quibus corpus constat. hic est ametria in calido, frigido, humido, aut sicco, aut in structura: rursus ametria in temperamento, aut est ametria quæ fit superante calore, aut quæ fit superante frigore, aut superante humore, aut siccitate, aut harum qualitatum duabus. atque eodem modo distinguunt morbos in compositione, per suas relationes semper distinguẽtes. ametria compositionis, siue structuræ, aut fit redundante aut deficiente re quapiam, ita vt naturalem partium numerum corrũpat, vel parte quapiam aucta aut imminuta, vel permutata illius figura, positúve. Hi (vt illis videtur) confirmant sententiam suam ex Galeno primùm, deinde & ex Aristotele. Nam Galenus, dicunt, quo loco morbi essentiam ex professo inuestigat, in ametria illam collocat: non in calore, aut frigore, aut humore, aut siccitate: constat verò, dicũt, nomina hæc Ametria & Symmetria respectuum esse, non qualitatum. Addunt, dictũ esse ab Aristotele septimo De motu capite tertio: morbum & sanitatẽ ad aliquid esse. Igitur si Aristoteli in Categoriis distinguendis danda est fides: est morbus, ad aliquid. eodem loco, & quinto etiam eiusdem operis capite secundo dicit Aristoteles: Ad sanitatem & morbum nihil posse per se moueri. tamẽ si febris, gratia exempli, calor ipse esset maior naturali, ac non potiùs relatio aliqua quæ huic inesset: moueretur ad febrẽ corpus per se, cùm incalesceret. nam ad calorem mouetur per se: cùm calor sit in genere qualitatum, quæ possunt comparari per motũ. Dictum etiam est ab eodem Aristotele capite De oppositis: inter sanum & ægrum non esse medium, vt neq; inter par & impar. si tamen calor febris esset, falsò hoc esset dictum: quandoquidem inter calorem & contrarium medium est, vt inter candorem & nigritiem. Videtur ergo Aristoteles eorum sententiam confirmare. Sed & rationibus ipsam confirmari dicunt. Nam sanitas cõtraria est morbo: igitur in eodem genere oportet vt collocentur morbus, & sanitas. sed sanitas, neque est calor, neque frigus, neque humor, neque siccitas: sed moderatio, dicente etiam hoc Aristotele loco citato ex septimo De motu, his verbis: Quemadmodum sanitas temperatio quædam est calidorum, ac humidorum, aut internorum, aut ad continens. Igitur morbus non est qualitas aliqua immoderata: sed ipsa harum qualitatum immoderatio. nam aliter, si calor morbus est: aut frigus est sanitas, aut calor est duabus qualitatibus contrarius. nam calor frigori contrarius est: si verò est morbus, & sanitati est contrarius. sed sanitatem non esse frigus, patet. nam cũ omnes quatuor qualitates oporteat, quò corpus bene valeat, mediocritatem retinere: non est, quòd in hac potiùs quàm in illa collocetur sanitas. quare in nulla illarum debet collocari, sed in moderatione omnium: atque eadem ratione morbus in nulla illarum, sed in immoderatione. Præterea, cùm febris dicatur esse calor excedens: quia in eo qui febricitat, calor maior est quàm pro natura: si fingamus homini alicui vsque adeò linguam intumescere, vt præ illius magnitudine vix possit loqui, linguam tumidam oportebit ei esse morbum. Nam quemadmodum ille ægrotat, quia calor in eo est maior, quàm oportet: ita hic ægrotat, quia lingua est illi maior, quàm pro natura. Quare qua ratione illius ægrotatio est calor: eadem ratione in hoc ægrotatio est membrum tumens. ergo cùm lingua substãtia sit: recidemus in opinionem Fuchsij, quam paulò antè damnauimus, si morbum esse re uera ad aliquid negauerimus. Hæ sunt rationes: quæ, quoniam leuiter consideranti probabilitatem videantur præ se ferre; non mirum si quempiam deceperint. Sed si quis consideret paulò diligentiùs, & in philosophia nonnihil callet: inueniet huius placiti absurditatem. Quare ego illum qui in hanc opinionem aliquando impegerit, non damno: sed eum, qui posthac in ea vt in limo hæserit, atque, quod alij inueniunt, consultò recipere recusauerit, hunc vel sapientium commercio indignum iudicabo. Est enim hæc sententia aduersa Aristoteli, Platoni, & Galeno. Præterea subuertit euidenter omnia medicinæ theoremata, & in philosophia ipsa mille continet absurda. Nam primò Aristoteles in Categoriis capite De quali & qualitate, morbum & sanitatem in Categoria qualitatis apertè reponit,

ita dicens: Nam his ipsis homo (loquebatur de dispositione & habitu) aliquo modo disponitur, & facilè quoque mutatur, ex calido frigidum subiens, & ex sanitate morbum, & in cæteris etiam simili modo. nisi & harum ipsarum aliqua ob diuturnitatem versa iam in naturam sit, dimoueriq; nequeat, aut summa cum difficultate dimoueri possit: quam quidem hac ratione quispiam habitum iam nuncupauerit. Constat igitur Aristotelem apertè morbum omnem aut habitum dicere, aut dispositionem. id quod Galenus docet millies, dicens: morborum quosdam esse in habitu, cuiusmodi sunt hecticæ febres, quosdam verò in dispositione, vt putridarum febrium totum genus. neque video quid referat locum alium ad confirmationem quærere: cùm Arist. in ipso cap. quo qualitatis constituit categoriam, quo loco oportuit maximè de formalibus vocatis rationibus differere, pro exemplis morbum & sanitatem constituat. Sed Gal. etiam lib. De morborum different. cap. 4. ita scripsit: Age igitur sint prima elementa numero quatuor, calidum, frigidum, humidum, & siccum: quibus inuicem moderatè confusis, sanum sit animal, immoderatè verò, ægrotum. erunt continuò, & primæ ægritudines quatuor: prima, calor, qui naturalem excesserit modum, secunda frigus, tertia humor, & quarta siccitas. Constat igitur de sententia Galeni: qualitates has, cùm excedunt, esse morbos. 2. etiam Meth. cap. vlt. ita finit febrem: Calor tantus, quantus iam possit lædere operationes. Audio huius sententiæ assertores dicere, Galenum non per essentiam illis in locis, sed per causas morbos distinxisse: eò quòd illud videretur facilius, & nimia curiositas non semper est opportuna. Sed demõstro Galenum non sensisse calorem immodicum esse causam febris, sed febrem. 1. Meth. cap. 8. dicit: Quam enim rationem habet affectus ad actionem: hanc alterum quidpiam ad ipsum affectum omnino habeat oportet, illo duntaxat euarians, quòd affectus cum actione vnà consistit, neque potest vnquam aut proba actio esse sine corporis naturali affectu, aut vitiosa, nisi cùm corpus sit vitio affectum: eius autem affectus, qui actionem impedit, causæ, possunt quidem nõ etiam esse, possunt autem & adhuc nunc manere. Ergo diuersæ ab affectibus causæ sunt. Vides Galenum his verbis ita argumentari: causæ morbi possunt manere cum morbo, & non manere. ergo causæ differunt à morbo. Ex qua argumentatione ego ita colligo: Qualitas excedens non est causa morbi, qui sit ametria. nam qualitas excedens non potest nõ manere cum ametria. igitur citatis in locis morbi essentiã Galenus requirens, illam in qualitatibus ipsis, cùm præter naturam fiunt, collocauit. Præterea nemo negat: Morbum esse id, quod lædit per se operationes. nam operationes quidem læduntur, non tantùm à morbo: sed à morbi causa, & à nõnullis etiam symptomatis. Cæterùm hoc interest inter morbum & cætera: quòd reliqua lædunt operationes per alia, aut per accidẽs, morbus solũ lædit operationes per se. Hoc non potest aliquo modo relationi cõtingere. nã relatio nullius est actionis, nõ igitur potest per se lędere: nã nec quicquã potest per se operari. est enim ridiculum planè, quod illos video dicere: lædere, scilicet, relationem operationes, etiam si nullam agendi vim habeat. nam neque quantitas est efficiens aliquid: tamen multa aquæ quantitas meliùs sustinet magnum lignum, quàm pauca. Primò sustinere trabem, nihil est agere: sed potiùs retinere continuitatem suarum partium. Deinde neque hoc ipsum ex quãtitate procedit, sed ex substantia. fit autem, vt substantia, quæ sub multa quantitate est, potentiùs agat, & plus resistat, quàm sub pauca: tamen actio & resistentia substantiæ sunt, aut agentium qualitatum. quantitas dici potest solùm aut causa ex accidenti, aut causa sine qua non. quoniam si cũ cõmoda quantitate non esset substantia, non posset operari. Hoc idem contingit relationibus, quæ sunt nonnunquam causæ ex accidenti: tamen per se neque possunt agere, neque resistere. vt dicimus medicamẽtum simile trahere similem humorem: tamen cõstat actionem à substantia simili esse, aut à modo substantiæ simili, non ab ipsa similitudine, quę est relatio. Si quando verò similitudinem dicimus esse trahendi causam: intelligi debet, non efficientem, sed ex accidenti. quoniam si similitudo non adesset, tractio nõ fieret. At proinde nemo dicit: similitudinẽ trahere, sed simile trahere. quoniam similitudinem habet, quæ causa est, vt diximus, ex accidenti. ita habet in reliquis omnibus relationibus: quòd scilicet nũquam per se possunt quicquam operari. Igitur, quanquam dici possit, immoderationẽ ipsam operationes lædere: tamẽ per se lædere nequa-

nequaquam dici potest. quod tamen secundum Galeni placita morbo inest. Verùm declaretur hoc exemplo huic doctrinæ magis accõmodato. Proponatur ad disputationem ventriculus præter naturam valde calidus. constat hunc tenuia alimenta, quæ illi offerentur, prauè conficere, vstioneq; alimentorum concoctionem deprauari. An vstio ex relatione aliqua procedit? An ex calore? mihi ridiculũ est: à relatione aliquid comburi. cùm præcipuè adsit calor, cuius hæc est secundũ naturam actio propria. Igitur demonstratum est: qualitatem ipsam actiones vitiare, atq; proinde morbum esse, nõ immoderationem. Adde falsò etiam dictum esse: à Galeno celebratissimam illam febrium differentiam in putridam, hecticam, & diariam, latam esse per subiectas substantias, si calor febris non est. nam membra, humores, & spiritus, non sunt subiecta ametriæ, sed calori. Preterea neque aliquo modo medicus posset vti vera curatione: sed vltima, etiam in curationibus, operatio præcautio esset. nam curatio propria est, quæ fit, morbo ipsi obiectis contrariis: sed relationi nullum potest obiici contrarium (nec enim habet) igitur & ipsa oblatio frigidæ aquæ in febribus, esset præcautio. quoniã est oblatio contrarij causæ febris, scilicet calori. Nam omnis indicatio à causa, dicẽte Galen. 4. Meth. cap. 3. ad præuidentiam pertinet: quam προφυλακτικὴν Græci vocant: perindeac si nos præcautoriam diceremus. igitur & hoc quoque concedi debet, si exactè loquimur: &, vt semel dicam, Nullum medicinæ theorema acutissima hæc sententia non subuertit. Verùm missa faciamus loca autorum, & iam tandem rationibus physicis certemus. Aut immoderatio illa, quã dicis esse diuersam à qualitate quæ redũdat, est naturalis proportionis priuatio, aut proportio aliqua præter naturam: ita vt qui febricitat, febricitet, quia proportionẽ aliquam habet quæ preter naturam est, non quia non habet eam quæ est secundum naturam. Si proportionis naturalis defectum esse dicas: statuis cõtinuò morbi essentiam in priuatione. quod si esset verum: neque morbus esset genus aliquod, neque species eius distinguerentur, nisi per contrarios actus, vt reliquæ priuationes distinguuntur, non per se. atqui neque relatio esse posset: nam priuatio non est relatio reuera, sed cogitatione. si dixeris secundum, putà morbum esse aliquam proportionem præter naturam: fit vt nullus possit laborare vno die vnico morbo secundum speciem, sed vt morbus permutet speciem per singula momenta. Nam proportiones differunt specie per sese: nõ per subiecta illis, aut per aliquid aliud. vt gratia exempli proportio sesquialtera ligni ad lignum, eiusdem speciei est cum proportione sesquialtera lapidis ad lapidem: quanquam res, quarum sunt, specie differũt. proportio sesquialtera ligni ad lignum differt specie, à proportione sesquitertia ligni ad lignum: quãquam subiecta sunt eiusdẽ speciei. Igitur relationes ita differunt specie per suas proprias rationes: vt dupla à tripla, tripla à quadrupla, atque ita aliæ omnes. cũ ergo in febribus quæ fiunt, calor quem tu dicis propriè esse subiectum relationi, perpetuò sit in augmento, aut decremento, necesse est proportionem perpetuò mutare speciem, crescente aut decrescente subiecto calore. fiet enim de dupla tripla, de tripla quadrupla, aut aliarum aliqua: tamen vnica & eadem nunquam manebit. monstratum igitur est euidenter, sequi hoc tuam assertionem: quod tamen constat, quã sit falsum. Nam qui laborat febre tertiana, toto eo tẽpore laborat vnica morbi specie: & qui causone, & qui quotidiana: confirmante id omnium hominum consensu: præterquã quòd Galenus apertè illud docet, 1. de locis patientibus cap. 3. vbi inquit: Cùm quædã sint quæ multiformia sunt, aut in figura aliqua habent suũ esse, cuiusmodi domus: quę quidẽ non sunt interim dum fiunt, sed cũ iam sunt, non fiũt. fit enim primò cõstructio ex fundamentis, & ex superioribus parietibus, & summo tecto: quę dum fiunt, non est domus, sed ex his plenè confectis domus forma resultat. morbus tamen, inquit, nõ ex hoc genere est: sed per intẽsionem generatur. Atqui calor ipse statim vt naturalẽ mediocritatẽ excessit, morbus est, ab eo qui cùm iam est intensissimus, nõ specie, sed sola magnitudine diuersus. Vides, quàm longè hæc absint à relationũ natura: quæ nec secundũ magis & minus dici possunt, neque differre magnitudine, quin differãt specie: nec generantur per se, sed consequuntur aliorum generationẽ, vt forma domus. Præterea nulla immoderatio reuera relatio est, sed est praua quædã dispositio, aut prauus habitus: quæ relationes includũt, nõ quæ reuera sint, sed quæ ita dicũtur. Nã, si immoderatio, quę est morbus, est relatio: necesse est ipsam, vt alias oẽs, de re aliqua dici, & in

aliā ferri (illa vocari solet fundamentum, hæc terminus) sed morbi qui consistit in defectu digiti, quod quæso est fundamentum? Nunquid defectus? At defectus ipse est ipsa immoderatio. relatio, quæ est febris, si fundamentum habet in calore, dicito, ad quid refertur. Nam ego cùm millies pensitauerim, nunquam huius relationis potui terminum inuenire. neque enim terminari potest ad eundem calorem, in quo habet fundamentum, cùm relationis quam realem vocant, necesse sit differre fundamentum & terminum: neque ad aliquam quatuor qualitatum. nō enim video, cur ad frigus, aut ad siccitatem, aut ad humorem terminetur. neque dicere potes: fundamentum esse in eo calore, qui modò est, & terminum, in eo qui præfuit. non enim relatio realis potest consistere: quin adsint fundamentum, & terminus. nulla igitur est ratio commoda intelligendi hanc sententiam: sed iam tandem (arbitror) à nobis exigūt studiosi, ac iure exigunt, vt quæ sit essentia morbi declaremus. Ego quidem missis sophisticis & ineptis assertionibus, morbum esse puto ex sua definitione quærendum: atque ita responderim, Morbum esse affectum præter naturam, qui lędit operationes per se, & primò, ita vt noxa sentiri possit. qua in definitione constat: nomen affectus vicē generis habere. quod nomen satis per se declarat (si modò eorum, quę paulò superiùs diximus de huius nominis πάθους interpretatione, non sumus obliti) Morbum omnem qualitatem esse. Dicitur verò: præter naturam. nam tales oportet esse morbos. Additum est lædens actiones, ita vt noxa sentiri possit: quoniam affectus præter naturam, qui noxam non infert, quæ sentiatur, meritò morbus à philosophis diceretur, à medicis tamen minimè, vtpote considerantibus tantùm quæ sensu percipiuntur. Additum verò est, Per se primò: ad secludendas causas morborum, quæ & ipsæ lædunt operationes, sed per morbum, non per se. neque enim exclusæ erāt omnes nomine affectus, cùm dictum à nobis paulò priùs sit: multas causas esse etiam affectus. Est igitur morbus, habitus, aut dispositio præter naturam. Atqui omnes eius species qualitates sunt, vt Aristoteles asserebat. Sed quid, quòd (nam ipsa argumentorum, quæ in contrarium adducebantur, solutio, erit huius sententiæ confirmatio) à Galeno morbus immoderatio dicitur? Fateor ego hoc quoq;. Atqui morbum immoderationem esse dico: sed relationem esse nego. Nam, quemadmodum deformitas improportio quædam est partium, aut praua illarum ad seipsas coaptatio, tamē pulchritudo & deformitas qualitates sunt, & pulchrum & deforme qualia: ita morbus improportio est calidorum, frigidorum, humidorum, aut siccorū, aut partium. tamē hæc nulla relatio est, sed dispositio quędam, qua prauè disponitur ipsum corpus. Atqui hoc non ex meo sensu depromptū est: sed ipsemet Aristoteles eo loco, ex quo à te huc allegabatur, 3. nempe capite 7. De motu, ita scripsit: Perfectiones enim habitus sunt, quare non sunt alterationes. virtutes autem omnes quodammodo ad aliquid esse dicimus: quemadmodum & eas quæ corporis sunt, vt sanitatem & bonam habitudinem in temperie & commoderatione calidorum ac frigidorum collocamus. Hæc ipsa verba apertè declarant duo hæc: morbum, & sanitatem, ad aliquid esse, vt virtutem, & vitiū: quæ tamen constat esse de his, quæ dicuntur esse ad aliquid, non tamen sunt. Qualitates enim sunt reuera. significant etiam apertè: morbum non comparari motu per se, quoniam habitus est, & in habitibus non est alteratio, nō alia ex causa. Sed est argumētum: Qua ratione dictum est à Galeno, primas species morborum esse calorem, frigus, humorem, siccitatem? nam hæc non sunt immoderationes, sed quædā passiones, atque patibiles qualitates. Id tamen, modò explicetur, dictum est verissimè. nā calor, si per se cōsideretur, tantū vt calor, passio est seu patibilis qualitas: sed cū huic accidit esse præter naturam, quia illo corpus præter naturam disponitur, dispositio præter naturam est, & morbus. Neque verò hoc mirum: Eandem qualitatē sub diuersis rationibus ad diuersas species referri. nā hoc quoq; dictū est ab Arist. calorē de dispositione transire ad habitū, cùm ægrè separabilis sit. continetur id in verbis superiùs citatis ex cap. De qualitate. Cū igitur hoc ita sit, meritò morbus, vt morbus est, non potest per se motu comparari: quāquam calor, vt calor est, motu comparatur. est enim calor morbus, non quia calor, sed quia præter naturam. mouetur verò corpus ad calorem. atqui cùm ex hoc motu contingit excedere mediocritatē naturæ, ipsum calorē consequitur morbi ratio. Eadē ratione, quanquā inter calorē & frigus est mediū, vt putà, tepidū: tamen inter morbū & sanita-

sanitatem non est: nihil enim medij est inter calorem esse secundum naturam, aut nō esse secundum naturam, magis quàm inter par & impar. sunt enim eorum definitiones contradicentes. Vides igitur, vt hæc cohæreant omnia cum nostra sententia: quæ morbos omnes qualitates dicit, & excedentem qualitatem dicit esse morbum. Sed supersunt soluenda duo illa argumenta fortissima. Morbus est sanitati contrarius: tamen sanitas nulla qualitas est, sed proportio. ergo nec morbus. Concedendum est: Morbum sanitati esse contrarium. verùm diximus: sanitatem ipsam qualitatem esse. nam, quanquam est commoderatio calidorum, & humidorum: tamen diximus, symmetriæ nomine dispositionem quandam, qua corpus bene disponitur, significari. vt pulchritudo commoderatio est: tamen est dispositio. Verùm dices: Si calor morbus est, oportet ipsum sanitati esse contrarium. atqui cùm frigori etiam contrarius sit: videbitur duo habere contraria. Atqui eadem ratione videntur posse probare, neque secundum nostram assertionem, aliquando adhiberi contraria morbis. nam morbo nihil videtur esse contrarium, præter sanitatem: sed nunquam curamus apponentes sanitatem, sed calida, aut frigida, aut humida, aut sicca: pro ratione morbi. igitur nunquam curamus contrariis. Animaduertendum est: Morbum consistere in immoderatione, sanitatem in moderatione, quemadmodum virtus & vitium, quæ sanitas & ægritudo animæ sunt. Deinde, quemadmodum virtus secundum genus contraria est vitio: tamen nulla virtutis species contraria est vitio alicui, sed vitium vitio, quoniam vitia consistunt in extremis (vt gratia exempli liberalitas non est contraria prodigalitati, neque auaritiæ, sed auaritia prodigalitati) ita morbus sanitati secundum genus cōtrarius est: tamen species quæcunque morbi non est mediocritati contraria, sed contrario lapsui. atque ita excedenti calori adhibemus excedēs frigus, quod solum suum contrarium est. sanitas enim non est huic morbo contraria, sed morbo. Atque ita patet, qua ratione morbi curentur suis contrariis: & vt morbo non sint cōtraria duo, sed vnicum. Sed cur, si cùm exuperante calore morbus sit, eundem calorem superantem morbum esse dicimus: cùm redundante digito, non ipsum digitū qui redundat, morbum appellemus? Quoniam qualitati potest superuenire qualitas alterius speciei ratio, vt paulò suprà de sententia Aristotelis monstratum est: tamen substantiæ non potest inesse ratio dispositionis, aut habitus, sed ipsa omnia accidentia substantiæ insunt. Illud superest dissoluamus, quod Fuchsij sententiam videtur adiuuare: Galenū nempe, lapidem renum morbum in compositione dicere. Dicit, Sed intellige, quod ex redundante lapide est, vitium. Adde Galen. dicere cap. 8. lib. de diff. morborum: atqui ex ambobus generibus, eo inquam quod in numero, & eo quod in magnitudine consistit, posse constitui superiorem aliam Categoriam quanti, omnibus manifestum est. Vbi animaduertendū est, non esse dictum: morbum qui est in magnitudine, esse quātitatem, sed in quantitate. quod perinde est (loquebatur etenim de differentia morborum) ac si diceret: Vt diximus alium morbum esse in magnitudine, alium in numero: ita possumus dicere, morbum consistere in quantitate: vt ita compræhenderentur vtrique superiori quodam genere. nam quantitatis species sunt, quantitas continuata, & deiuncta. Atqui hæc, arbitror, satis sunt ad rem intelligendam. Quare huius controuersiæ hic esto finis.

De differentia morborum. Cap. II.

GALEN. libro cui titulus est De differentia morborum, volens omnia morborum genera vnica diuisione compræhendere: ipsos distribuit primò, in morbos partium simplicium, & morbos partium compositarum, & communes. Simplicium partium morbi ex immoderatione temperamenti proueniunt. Quare, cùm corpus ex calido, frigido, humido, & sicco constet: quot erunt in his qualitatibus excessuum modi, tot esse poterūt morborū species. Sunt verò modi intemperationum in quatuor qualitatibus octo: simplices quatuor, & quatuor compositi. nam aut vna illarum redundat, aut illarum duæ: nam tres non possunt redundare, quin inter ipsas duæ sint contrariæ, quæ simul non redundauerint. Cùm ergo duo qualitatum contrariarum coniugia sint: sunt morbi omnes in temperamento, aut calor, aut frigus, aut humor,

aut siccitas præter naturam, aut harum qualitatum duæ. Partium compositarum tot sunt morbi: quot modis contingit vitiosam fieri compositionem. Oportet verò rei compositę adesse: commodam magnitudinem, & figuram, & commodum partium numerum, & situm. igitur omnes simplices morbi cōpositionis, sunt in numero, qui aut auctus est, aut diminutus: aut in quantitate, quæ aut maior est, aut minor quàm oportet: aut in figura vitiata: aut malo positu. Possunt etiam hi omnes cum morbis in temperamento copulari: vnde morbi fient compositi, partim in temperamento, partim in compositione. Est morbus vtrisque partibus communis, continuitatis solutio. nam continuitas partium, secundum naturam est vtrisque. Ecce igitur diuisionem, qua Galenus professus est se inuenisse proprias omnes morborum species, loco huc allegato ex primo Methodi. In qua dictione illud primò videtur esse suspectum: quòd morbus nullus videtur posse habere proprias species, si neque sanitas illas habet. nam si morbus & sanitas contraria sunt, vt paulò antè diximus: non videtur fieri posse, vt contrariorum alterum species infima sit, alterum genus. Videtur verò sanitas nulla ratione posse differentias recipere. quandoquidem, aut ea ratione qua maius aut minus aliquid est, distribuetur, aut secundum subiecta corpora, aut secundum operationes, aut per propriam rationem & formam. Videtur verò nulla harum rationum posse differentiam recipere. nam magis, minúsve tale dici, non permutat speciē. sed quòd secundum membra non possit distribui, patet: quoniam quò sanitas sit, necesse est, membra omnia, tam simplicia, quàm composita, secundum naturam habere. Nam quodcunque illorum patiatur vsque ad læsionem operationum quæ sentiri possit, ægrotat homo: qui ægrotat, nullam habet sanitatem. nam sanitas, cùm bonum quoddam sit, & perfectum, constat ex integra causa. Igitur quādo sanitas est, omnia membra sunt citra insignem noxam. nulla itaque differentia sanitatis est, quæ ex membris corporis desumatur. Eadem ratione constat, neque per operationes diuidi posse sanitatem. nam in bene valenti nulla actio est læsa insigniter. nam quęcunque actio ita sit læsa, etiam si aliæ omnes rectè agantur, significat corpori esse morbum, cum quo non potest sanitas consistere. Non igitur potest diuidi per operationes. Quòd verò neque per suam rationem & formam: ostendit ipsa sanitatis natura, quæ commoderatio est. quòd verò est moderatum, aut medium, aut mediocre, vnum est: immoderata plura. Igitur nulla ratione potest sanitas species recipere, sed est infima species. Plerique hāc controuersiam ita concludunt: sanitatem reuera esse infimam speciem, neq; verò indè fieri, vt morbus quoque talis sit. quandoquidem cùm duo ita se habent, vt proinde cōtraria sint, quòd alterum in extremo habeat essentiam, sit ex ratione, vt species quæ in mediocritate est, sit indiuidua in alias inferiores, quanquam species contraria diuidi possit. quia, vt paulò antea dicebamus: quod medium est, est vnum. Sed quantum ego intelligo, si horum sententia vera foret: oporteret eadem ratione virtutem speciem esse infimam, quoniam eius essentia in mediocritate est, & vitia consistunt in extremis. tamen res non ita habet: sed habet virtus, nō minùs quàm vitium, suas inferiores species, prudentiam, iustitiam, fortitudinem, & temperantiam. Aliter itaque ego sentio: diuidi scilicet posse sanitatem in species, atque proinde non esse infimam. nā quāquam per membra non diuidatur, vt ratio monstrabat euidenter: diuidi tamen potest per propriam rationem & formam. quam, cùm in inferiores species descendit, consequitur etiam diuersarum operationum varia perfectio. nam sanitatis essentia consistit in commoderatione calidi & frigidi, humidi & sicci. constat verò non eandem commoderationem esse hominibus omnibus secundum naturam: sed quod vni secundum naturam est, alteri est morbus. Igitur sanitas natura sua non est vnica: sed secundum temperamentorum diuersas species multiplex. est scilicet bilioso homini sua moderatio naturalis: est pituitoso etiam sua: vsque adeò diuersa, vt si pituitosi temperies, quæ ex qualitatibus spectatur, transferretur ad biliosum, quæ in illo erat sanitas, in hoc sit futura morbus. atque alteri erit ad operandum commoda, alteri incommoda. Est igitur his in ratione proportionis diuersa moderatio. quod Galenus innumeris in locis insinuat, potissimùm in ipsa arte medicinali, vbi inquit, Esse vnicuique homini sanitatem sibi propriam: significans scilicet, esse bilioso homini sanitatem ita illi propriam, vt aliis naturis sit futura inutilis, vtpote ab illarum sanitate diuersa. Hanc etiam

diuersitatem consequitur in operationibus diuersa perfectio. nam hæc sanitas ad has operationes est commodior, ad illas incõmodior: alia contrà. vt, gratia exempli, temperans homo ad omnes operationes habet sanitatem omnium optimam: in singulis, dempta ea quę speciei est propria (quod in primo huius libri opere monstrauimus) est alia natura a qua superetur: calidior, scilicet, plus cibi conficit, frigidior plus appetit, atque ita in aliis omnibus. Ecce igitur quibus rationibus recipere possit sanitas species. Verùm dicas. Si moderatio est, qua ratione non est medium? Si est medium, qua ratione non est vnum? Scire licet sanitatem quancunque, à nobis non dici exquisitè medium vnum, sed cum latitudine. quod docuit Galenus disertissimè primo De sanitate tuenda. Est tamen omnis sanitas medium: sed est vnicuique naturæ suum medium, ab alterius naturæ medio diuersum, quemadmodum virtus omnis medium est. cæterùm differt medium in actionibus fortitudinis, ab eo medio quod est in actionibus liberalitatis. igitur hæc similitudo, quæ intercedit inter animi & corporis morbos, & sanitatem, rem totam declarat. Verùm est illius, quod paulò antè dictum est, reddenda ratio commoda: quia fieri potest, vt qui gradus caloris alteri est bonæ operationis causa, in altero actiones lædat. Nam, si tãtus calor gratia exempli commodus est ad conficiẽdum cibos, vtrique videtur fore commodus: si incommodus, vtrique incommodus. cæterùm res ita habet. Duplex in corporibus considerari potest temperies: altera, quæ in proportione ipsorum elementorum est, quæ, quanquam à nobis in primo huius operis libro monstratum est non retinere proprias formas in compositis, tamen generant in hac proportione hunc modum substãtiæ, in illa illum: alia est quæ in ipsis qualitatibus consistit, quæ mutari potest priori non mutata. non enim si temperatus aliquis incalescit, ab optima temperie iam defecit: nisi secundum habitum calorem comparet. illæ enim intemperies, quæ secundum habitum sunt factæ, vtramque temperiem peruertũt. (peruerti enim potest prior, vel longo victu permutata natura, vel morbo secundum habitum contracto) hic igitur spectatur natiua temperies, haudquaquam leuis illa dispositio. Igitur cùm hæc ita habeant, meritò fit, vt illæ qualitates quæ proportione respondent naturali temperiei, ad bene operãdum sint accommodæ: quæ illi non sunt proportione respondentes, incommodæ. consistit enim facultatum omnium natura in natiua temperie. operatur verò vnaquæque facultas tunc optimè: cùm proportione respondentia instrumẽta habet. Non ergo amplius mirum est hunc gradum caloris huic homini esse ad operandum commodum, alteri incommodum. nam potest esse huic naturæ proportione respondens, & naturę illi non respondens. Sed cur, si sanitas ex sua natura potest tot recipere differentias: nõ sunt à Galeno lib. prædicto cum morborum differentiis enarratæ? An quoniam ille non erat sanitati dicatus liber, sed morbis? & sanitatis differentiæ sunt cum ipsis temperamentorum differentiis enarratæ? Hoc igitur ita dissoluimus. Verùm est in proposita diuisione alius scrupulus. Hic est exorsus Galenus eandem diuisionem, quam primo libro Methodi: quo loco professus est rationalem se diuisionem aggredi morbi, in suas omnes species. Atqui Thessalum tanquam logicæ rationis ignarum in diuidendo repræhendit. Est verò rationalis diuisionis ea lex: quam Porphyrius scripsit, capite De specie, non quiescere vsque ad infimas species. cui legi ipse se adstringit Galenus capite tertio primi Methodi, his verbis, Itidem, quicunque dicere de morborum numero instituit, quot omnes sint, non debet in prima differentia consistere: sed diuidendo ea procedere, donec ad aliquam infimarum specierum, & quæ ampliùs in aliam diuidi non possit, perueniat. Constat verò hoc idem esse illi propositum in prædicto opere. nam in ipsa libelli propositione inquit, Secundo loco dicam quot sint vniuersi primi & simplices morbi, qui veluti quædam aliorum sunt elementa: deinceps verò tertio quot sint ij, qui ex ipsorum compositione proueniunt. Cùm ita proposuisset, tamen non videtur in processu vsque ad infima processisse: sed constitisse in primis differentiis. nam in temperamento (inquit) sunt quatuor simplices, calor, frigus, humor, & siccitas: tamen calor non videtur speciei infimæ differentia. nam hæc potest esse, aut calor in toto corpore, vel præcipuis eius partibus (quæ febris est) aut in parte aliqua, quas constat esse species diuersas. nam si laboret aliquis febre, alius intemperie iecoris sine febre, nemo hos

dicet laborare eodem morbo. nam febricitat alter, alter non febricitat. Præterea, Quicunque calor præter naturam poteſt fieri cum affluente humore, aut ſine affluēte humore: quæ & ipſa differētia poteſt diuerſos morbos parere. ſiunt enim ex intemperie, affluentibus humoribus, omnes tumorum præter naturam ſpecies. Atqui hæ eædem differentiæ ab eſſentia ſunt deſumptæ. repræhenduntur enim antiquiores medici loco illo à Galeno, quòd omiſſis eſſentiæ differentiis, ab accidentibus deſumptas dixerint. Commendatur Hippocrates ſolus tanquam qui ab eſſentia deſumptas tantùm dixerit: à quo inuentæ ſunt hæ differentiæ, quæ declarantur à Galeno. Adde, habere etiam huiuſmodi febrium differentias ſingulas propria ſibi ſigna, quibus dignoſcuntur, vt legenti librum De febrium differentia, & primum ad Glauconem, & primum De criſibus, conſtabit facilè. tamen dicente Galeno tertio De criſibus capite quarto: ſpecies morbi dignoſcuntur per propria ſymptomata. Igitur monſtratum eſt, non eſſe illam partitionem, vſque ad ſpecies infimas deductam. Eſt tamen pro huius ſcrupuli dilutione animaduertendum, Morborum eſſe differētias duplices, atque vtriſque vti medicos: quaſdā ex rei natura profectas, atque proinde genera & ſpecies conſtituentes: quaſdam verò nō eſſe ex eſſentia, cæterùm eſſe ſpecies, quas medici ſuis vſibus accommodant. quod euidentius euadet exemplis. Diuiſio morbi in morbum partium ſimplicium, & compoſitarum, & communem, ac rurſus eius qui in temperie, in calorem, frigus, & humorem, aut ſiccitatem redundantem, per differentias ſpecierum eſſe iudico, quia procedit hæc diuiſio per ipſam morbi rationē. Nam ratio morbi eſt, affectus præter naturam: intemperies eſt quidam affectus præter naturam: exceſſus caloris, eſt quædam intemperies: ita praua compoſitio eſt quidam affectus præter naturam: magnitudo inſignis, aut paruitas membri, eſt mala quædam compoſitio. Tamen quæ vlteriùs præcedunt diuiſiones: non ampliùs ab eſſentia, ſed ab aliquo quod extra eſſentiam eſt, deſumuntur. Nam differentię omnes quas diximus caloris, aut ex ſubiecto corpore deſumūtur: vt ſi quis dicat, calor in toto, aut in parte, vel calor in humore, ſpiritu, aut cordis ſubſtantia (quanquam reuera Febris ſolus ille calor eſt, qui in cordis ſubſtantia recipitur. Quare illa diuiſio nō eſt lata per ſubiecta corpora, ſed partim per hæc, partim per cauſas internas. Cæterùm hoc procedente ſermone, cùm de febrium differētia dicemus, ampliùs declarabitur, quo loco explicabimus dictionem Galeni) aut deſumūtur ex cauſis, vt cùm diuiditur in calorem qui eſt ſolus, & eum qui eſt cum affluente humore: & cùm febris putrida diuiditur in bilioſam, pituitoſam, aut melancholicam. quòd ſi in continuam diuidas, aut intermittentem, vel in tertianam, quotidianam, aut quartanam: eandem diuiſionem facias, nempe accidentium quæ conſequuntur cauſam. nam quòd continua ſit, aut intermittēs, locus in quo cauſa putreſcit, facit: quòd tertiana, quotidiana, aut quartana, facit cauſę motus. Igitur nulla harum differentia eſt ſpeciem conſtituens. Nam cauſa, aut ſubiectum corpus non permutāt ſpeciem: niſi mauis dicere, calorem ferri diuerſum eſſe ſpecie, à calore lapidis, & calorem à ſole genitum, ab eo qui genitus eſt ab igne. ſed multò etiam minùs ſpecierum differentias enumeres, ſi calorum alium dicas intenſum, alium remiſſum, cùm intēſio & remiſſio nihil tollant eius quod eſt in eſſentia. In morbis aliis, eodem modo fit. diuiſio nempe tumoris præter naturam, qui morbus compoſitus eſt, partim in temperamento, partim in compoſitione cōſiſtens, in phlegmonem, œdema, & ſcirrhum, & eryſipelas: ſecundum veras ſpecies eſt lata. quandoquidem diuerſis ſecundum ſpeciem alterationibus afficiuntur partes in his tumoribus. tamen diuiſiones illæ quæ ſecundum partes affectas ſunt, vt phlegmones, in phrenitidem, & pleuritidē, & pulmoniam: conſtat eſſe tantùm per medicas differētias. Vnde fit apertum: huiuſmodi morbos ſecundum ſpeciem eſſe eundem, putà phlegmonem. Cæterùm ſunt differentiæ medicæ illæ, quas in conſtitutione artis inuenerunt medici curationi eſſe accommodatiſſimas: vt, gratia exempli: quanquam diaria febris & putrida ſint eiuſdem ſpeciei, tamē intereſt multùm ad curationem ſecundum cauſas, illas ſeparari. quoniam cùm in curatione legitima, indicatio prima à cauſa ſit: ipſa illa diſtinctio veluti manu ad curationem ducit. Idem in inflammationibus intelligēdum eſt. phrenitis enim, & pleuritis, & inflammatio ventriculi, ratione illius indicationis, quæ deſumitur à morbo, eandem exigunt curationem. diuerſa verò curatio fit, propter indicationem, quæ deſumitur

ſumitur à loco affecto morbo. quod conſiderantes medici, ipſas ſpecies curationibus accommodantes, ſermone in multas ſpecies diſtribuerunt. Tandem, vt ſemel dicam, veras morborum differentias in ſolo illo opere, quod illis inueniendis dicatum eſt, proſequutus eſt Galenus: in reliquis operibus, cuiuſmodi ſunt liber De differentia febriũ, & De criſibus, & De locis patiẽtibus, & Commentarius in Aphoriſmos, differentias medicas magis proſequutus eſt, phyſicam argutiem non adeò curans. Iuxta eaſdem medicas differẽtias ſecundo Methodi capite ſecundo, diſtribuit morbos omnes per cauſas nomenclaturarum. Itaque cõſtat: vt in libello De differentia morborum vſque ad infimas, ipſas perduxerit. Sed quid, quòd differentias illas febris in hecticam, putridam, & diariam, ex eſſentia deſumptas, vocauit Galenus? Animaduertendum eſt, poſſe eſſe differentias aliquas ex iis quæ eſſentiæ rei accidunt deſumptas, quæ tamen ex eſſentia non ſint. hoc contingit in diuiſione febris per intenſionem vel remiſſionem, aut per ſubiecta corpora. nam calori, in quo febris eſt eſſentia, contingit eſſe intenſo aut remiſſo per ſe: contingit etiam illi eſſe in ſubiecto. tamen album aut nigrum non accidit calori, neque calido, niſi ex accidenti: nihilominus intenſum aut remiſſum eſſe in hoc aut illo corpore ſpeciem non permutat. Igitur qui diuidit febrem per ſubiecta corpora (quod ſe facere profeſſus eſt Galenus eo loci) non diuidit per differentias ex eſſentia: tamen diuidit per ea, quæ diuiſæ rei eſſentiæ accidunt per ſe. atque hoc eſt, quod ille nomine differẽtiarum deſumptarum ex eſſentia, intellexit. Cæterùm, quanquam hæc ita dicantur: videtur Galenus nondum in libello De differentia morborum exactam diuiſionem inſtituiſſe. nam, quanquam in reliquis habeat, vt diximus: tamen hectica febris non poteſt non eſſe diuerſa ſpecie ab aliis in ratione morbi. nam illa eſt habitus, hæ ſunt diſpoſitiones. habitus & diſpoſitio in Categoria qualitatis ſunt diuerſæ ſpecies. Igitur in ratione qualitatis præter naturam, differunt ſecundum ſpeciem propoſitæ febres. Tamen, niſi quis oſcitanter librum illum præterierit: nihil deficere inueniet in diuiſione. Nam quòd ad habitus & diſpoſitionis attinet differentiam, philoſophi ipſi in diuerſas ſententias diſtributi ſunt: aliis dicentibus, non differre ſpecie, ſed ſecundum modum quendam ſe habendi eiuſdem qualitatis. eſt enim (dicunt) eadem qualitas, cùm facilè ſeparabilis eſt, diſpoſitio: cùm ægrè, habitus. Eſſe verò ſeparabilem aut ſecus, videtur eſſe qualitatis modus quidam exiſtendi in re ſubiecta, non differentia. Si horum ſententia vera eſt: conſtat, in diuiſione eſſe omiſſum nihil: ſed calorem, etiamſi nihil addatur, eſſe ſpeciem infimam. Si verò contraria ſententia, quæ affert habitũ à diſpoſitione ſpecie differre, verior eſt: ne tunc quidem eſt à Galeno quidquam omiſſum. Cõſidera enim illum paulò antea ſanitatem diſtribuiſſe in optimam ſimpliciter & ſemper, & bonam plurimùm, & bonam nunc: & morbos in contrarios gradus. Qua in diuiſione conſtat contineri eam, quæ eſt in habitum, & diſpoſitionem. nam ſanus plurimùm, atque adeò magis qui ſemper eſt, habet ſanitatem in habitu: qui nunc, in actu: morbum, eodem modo. Habet verò ſanitatem in habitu, qui illam habet coniunctam cum ſalubritate, quæ eſt naturalis potentia ad reſiſtendum morborum cauſis: morbum eadem ratione habet in habitu, qui habet illum coniunctum, cum inſalubritate, quæ eſt naturalis impotentia ad bene valendum. Conſtat igitur, cùm hæc paulò antè dixiſſet, illum inter diuidendum omiſiſſe nihil: atque omnia, quæ de differentiis morborum propoſuimus, habere rectè. Quòd hæc ſit in omnibus differentiis mens Galeni, intelliges ex eo, quòd poſtquam differẽtias omnes in partibus ſimplicibus & compoſitis dixerat: eas, inquam, quas nos in principio huius capitis propoſuimus, hæc addit: γένος δ' οὐδὲν ἐστι νοσήματος, οὔτε ἐν τοῖς ἁπλοῖς σώμασιν, οὔτε ἐν τοῖς συνθέτοις, ἴδιον ἑκατέρων. ἡ γὰρ τῆς διαιρέσεως μέθοδος ἐνδείκνυται τὸ ἀδύνατον. Qui locus emendatur à nonnullis, vt corruptus, dicentibus: non ἑκατέρων, ſed pro illo ἑκατέρω legendum eſſe. ſignificat enim ἑκατέρω longiùs, aut vltrà. atque ita vertunt locum: Nullum autem genus eſt morbi, neque in ſimplicibus corporibus neque in compoſitis præterea proprium. nam ipſa methodus diuiſionis oſtendit hoc eſſe impoſſibile. Hæc Galenus. Qua dictione

constat significari; Ex ipsa forma diuidendi, qua fuerat vsus, patere: non posse aliud genus morbi inueniri, propriũ aut simplicibus aut compositis, præter dicta: & ita apertè dici, Reliqua omnia genera præter illic comprehensa, esse impropria, & nõ tam ex essentia deducta, quàm ad vsum medicorũ inuenta. Cæterùm Leonhartus Fuchsius reprehendit hos interpretes, tanquã corrumpentes Græcam lectionem (nam re uera in omnibus codicibus inuenitur ἑκατέρων) interpretatusq; Galeni verba, vt alii omnes, hoc modo: Genus autem nullum est morbi, neque in simplicibus corporibus, neque in compositis, vtrisque proprium. nam ipsa diuidendi methodus ostendit hoc esse impossibile. Atque hæc verba longè in aliũ sensum transfert, dicens, legem diuisionis esse, vt per cõtraria fiat, vt fit hęc: Morborum quidam sunt partium simplicium, quidam multiformium. atq; proinde nihil potest (inquit) illorum vtrisq; esse proprium: quanquam possit esse commune. nam proprium est, quod soli inest. Hæc ille. Sed, quantum ego intelligo, longè à Galeni mente aberrat. nam non est in ratione contrariorum: vt non possit adesse pluribus, quod vni est proprium. sed hoc idem fit in rebus omnibus diuersis. Nunquid quod proprium est candoris, potest esse propriũ palloris, magis quàm nigredinis? Non arbitror. Non igitur istud ex ratione contrariorũ nascitur, sed ex ratione proprii, quod scilicet inest soli. Inuoluit igitur hæc declaratio multa præter rem. Præterea ridiculum, si Galenus moneat: nullum morbum, qui simplicib. solis inesse possit, aut solis compositis, posse inesse vtrisque. Est itaque hæc interpretatio ridicula. Sed animaduertendum est: dictione illa ἑκατέρων significari posse vtrasque partes, vel alterutras. atq; ita vertendum esse locum: Nullum genus est morbi (intellige præter dicta) neq; in simplicibus, neq; in compositis partibus, altetutris proprium. Nam ipsa ratio diuisionis ostẽdit, hoc esse non posse. quod perinde est ac si diceret: Constat ex ipsa ratione diuisionis, fieri non posse, vt aliqua species morbi ꝑtermissa sit alterutris propria, neq; simplicibus, neque compositis. Qua versione præterquam quòd nihil ex Græca litera permutamus, sensum reddimus facilem. Atque significatur his Galeni verbis apertè: Enumeratas solùm differentias esse proprias (nam siue genera dicas, siue species, siue differentias, nihil refert) reliquas omnes medicas, vt diximus. Est aliud quod possit aliquem torquere. Videtur in compositione nullus morbus posse cõsistere. nã monstratũ à nobis est in secundo huius operis libro: Actiones omnes esse in instrumentis ratione simplicium partium. nam figura, quantitas, aut positus, non sunt in genere efficientium. igitur qua ratione monstrauimus, Relatione non posse esse morbũ, quia, cùm nihil possit agere per se, non videtur posse per se lædere operationes: eadẽ conuincemur concedere, neq; vitiosam figurã, neq; magnitudinem, numerùmve maiorẽ, aut minorẽ quàm oportet, incommodúmve positum morbos dici debere. Qui relationis autorẽ se facit, ita statuit: Lædere actiones, non esse agere quidquã. nam non qđ edit vitiosam operationẽ, illam lædit per se: actiones siquidẽ omnes, tam quę bene, q̃ quæ malè fiunt, à facultate fiunt, non à sanitate, aut morbo. Itaq;, cùm actionẽ læsam edat facultas, & morbus actionẽ lædat: constat (inquit) actiones lædere, non esse quidquã agere. quare illud relationi contingere, nihil mirũ. Hoc idẽ nos possemus dicere de magnitudine, figura, numero, & positu. Cæterũ examinandũ am pliùs est, neq; tam leuiter ꝑtereundũ. nã quod dicunt, actiones omnes à facultate fieri: falsum esse mõstrat motus, qui per cõuulsionẽ accidit, & qui ꝑ palpitationẽ. nã quẽadmodum Galen. dicit 2. De causis symptomatũ in ipso principio, hoc interest inter conuulsionẽ, & palpitationẽ, & inter tremorem, rigorẽ, & singultũ, tussim, ructũ, & sternutamentũ: q, duo illa solius causę præter naturã sunt opera, reliqua fiunt, vbi ad opus simul coeũt morbus & natura. Ex quo loco constat: Nonnullas actiones fieri à solo morbo, nihil pręstante facultate. ꝑterea, falsò dicunt, siquidẽ vniuersim intelligunt: morbũ lædendo operationes, nihil agere. nã calor nimius ventriculi non aliter lædit concoctionẽ (quæ in illo agitur) q̃ vrendo: qđ agere est. Igitur nihil horũ est perpetuũ. nã neq; contrariũ est perpetuum, scilicet: qđ lædit operationes, aliquid agere. nã vnguis in oculo lædens visionem,

nem, nihil agit: sed supercrescens pupillæ impedimento est subeuntibus speciebus, & exeunti facultati. Quare ratio ipsa iam videtur inuenisse: posse vtrūq; horum cōtingere, & neutrum illorū esse perpetuū. Est præterea aliud, actionem læsam edi, aut actionem lædi. nam Actio lædi potest, aut quia vitiatur, aut quia minuitur, aut quia tollitur. minuta, aut vitiata edi potest: sed sublata nō editur. quin potiùs hoc ipsum lædi, est nullam edi. minutā edi, aut deprauatam, fortasse est facultatis: tolli actionē, aut omnino corrumpi, constat morbi esse opus. Igitur non edi actiones, morbus facit semper, nunquam facultas: atq; hoc facit morbus vel corrumpendo ipsam facultatē, agendoq́; cùm in genere efficientiū est, vt frigus nimiū ventris, refrigerando facit cruditatē: vel facit impediendo, vt nimia moles fecit, quò minùs Nicomachus Smyrnęus se posset mouere loco. Sed earum actionum, quæ eduntur læsæ, nonnullæ eduntur à morbo solo, vt motus palpitationis, & conuulsionis: nonnullæ à facultate sola, vt deprauata visio in suffusis (nam ad videndum nihil potest præter videndi facultatem concurrere) nonnullæ à facultate & morbo, vt confectio praua ciborum in calido ventre. nā chylus generatur ab hoc calore cum hac substantia: alterutra causarū læsa datur, edit læsam actionē. Tamen, etsi actio læsa edi possit à facultate: quod actionē lædit, morbus est perpetuò. nam facultas edit actionē læsam, quā morbus lædit: atq; ipsum lædere est nonnunquā agere, nonnunquā secus. Quare nihil est intellectu difficile: posse vitiosam figurā, aut quantitatē, aut positum, actiones lædere, etsi in genere efficientium non sint. Quanquam neq; hoc ipsum licet dicere asserentibus: morbum esse relationē realem, vt loquuntur. nam relatio per se neq; potest agere quidquam, neq; impedimento esse: sed hæc omnia cōtingunt earū fundamentis. Adhuc videtur restare alter scrupulus in diuisione morborū. color quicunq; præter naturā fit in humore aqueo, qui replet locum inter humorē crystallinum & tunicam corneam, est morbus oculi: tamen in nullo genere trimembris diuisionis est. Quòd quidem morbus oculi sit is color, licet apud Galen. legere: qui primo De causis symptomatū inter eos morbos talem colorē refert. licet etiam tibi haud dubiè intelligere argumentanti ex definitione. Est enim affectus (est enim διάθεσις) præter naturam (loquor enim non de eo colore, qui fit ex natura: sed quem fecit error) & facit noxam quæ sentiri possit in visione (facit enim videri omnia eodem colore infecta) idq́; per se. neq; enim quia in ea parte alius quispiam morbus est, quem sequatur color: sed quia talis est color, læsio accidit. Itaq; morbus est, & nullus prædictorum generum. Quare diuisio videtur vitiosa. Sunt qui concedentes reliqua, quæ dicuntur in argumento: morbum eū dicunt, etsi nullius dictorū generum sit, reduci tamen ad illorū aliquod: tuncq;, aut ad morbos temperiei reducunt, quia omnis color consequitur temperiē: aut ad numerum, quia adest res, quam non oportebat adesse, putà ille color: aut ad figurā, quia mo dum permutationis figuræ dicūt esse illam coloris mutationē. Tamen mihi hæc omnia displicēt: neq; video, cur ad aliquod tale genus reducatur. nā in Categoriis ea tantùm collocantur, de quibus dicitur genus, vt homo & equus sub animali: animal & corpus sub substantia. reductione quadā collocantur illorū differentiæ, quas vocant specificas: vt rationale & mortale in substātia. tamen color nihil tale habet cum temperie. Iam verò si cuiusuis rei redundantia, etiā accidentis, morbum facit in numero: omnis morbus generat alium in numero. nam si nihil aliud, saltem redundabit ea qualitas, quę est morbus. Sed non omnis morbus est in numero: quia redundantia substantiæ est morbus in numero, non accidentis. A figura etiam longissimè abest color vitiosus. nam neque est symptoma ventris, neq; viæ, neque superficiei. nam neque obstructio, neq; laxitas, neque asperitas, neque leuitas, neque præterea est, quod strictè dicitur figura. Proinde ego verius censeo, illū nullo dictorum generum contineri, sed dici debere per se extra diuisionem. Idque ideo fieri, quòd nō est morbus, qui partibus omnibus possit accidere, vt alij, sed soli oculo. huic enim soli potest color esse morbus: quem solū opus est à coloribus alterari, vt operetur. Sed dices, Eadē ratione sapor potest esse morbus linguæ. & ita non vnum, sed duos morbos opor-

tebit à diuisione excipi. Nego. nam sapor linguę non est lęsionis gustus causa: sed sapor saliuæ, qui non est affectus præter naturam partis, sed est symptoma eius intemperiei, à qua genitus est ille humor præter naturam saporis. Quare de morborum differentia satis diximus.

De causis morborum. Cap. III.

GENVS omne causæ non morborum modò, sed etiam rerum aliarum, vt nos docet Aristot. aut est in rei forma, aut in materia, aut in fine, aut est efficiens (causam formalem, materialem, finalem, & effectiuam vulgò vocant) causa quæ in forma est, propria cuiusuis rei est essentia. cùm igitur de singulorum morborum naturis, atque morbo secundum genus, vsque ad nauseam disputauerimus, frustra hîc de his morborum causis iterum disputaremus. In materia nulla causa morbi est. Nam cùm morbus nihil sit arte factum vt statua, nō est ex materia secunda, vt illa ex ære: cùm etiam nō sit substantia, sed accidens quoddam, non est ex materia prima. Verùm habent accidentia cùm de re aliqua dicuntur, vt album & nigrum dicuntur de corpore, subiectam rem pro materia & hujus generis causa: hac ratione ægrotantis aut febricitantis, dictum à nobis antea èst materiam & causam esse corpus viuens: atqui hoc aut secundum partes simplices, aut secundum multiformes. Cæterùm hæc in differentiis enarrandis compræhensa sunt. Causa morbi nulla est in fine. nam quæ habent essentiam suam in aliqua perfectione, hæc fiunt propter finem: atque sua perfectio est finis & causa, quæ in plærisque (vt dicit Aristoteles) est eadem cum forma. sed quod habet essentiam in imperfectione, cuiusmodi morbus est: non fit propter finem, sed ex defectu contrariæ perfectionis pullulat. Sanitatem certè facit natura, vt homo meliùs viuat: sed morbi causa morbum facit, non vt homo deteriùs viuat, nihil enim gratia mali operatur, sed contingit hic ex defectu sanitatis. Neque profectò dixerim morbi causam operari, cùm morbum generat sine fine. Sed humor putris calfaciēs cor generat calorem, aut propter generationem similis, aut aliud aliquid, quod permitto physicis dicere. statim ac calor naturalē mediocritatem excedit, comparat rationem morbi: quæ consequitur hanc generationem passionis, & congeneratur ex accidenti, non proprii finis gratia. nam non alia ratione priùs monstrauimus, Ad morbum nihil moueri per se: vt neq; ad aliquem alium habitum, aut dispositionem. Igitur morbus nūquam videtur fieri causa finis. Sed contrà est, quòd, pręcipiente Galen. 3. Meth. cùm punctus neruus est, & conuulsio imminet, totum præcidimus neruum. eodem modo facimus cùm ex arteria sanguis fluit, qui nō aliter compescitur. sæpè chirurgi ischiadis dolorem vstione curant, probante id Galen. 6. Epid. 2. parte. Conuulsionem ex repletione, eademq; ratione, aut etiam maiori, paralysin excitata febre audent multi curare, cùm alia videntur impotentia, desumpta ratione ex Hipp. qui ita scripsit: Melius est febrem conuulsioni superuenire, quàm conuulsionem febri. Celsus circumspecti medici dicit esse: lentam febrem excitata acuta curare. Multa sunt talia, in quibus medici, data opera, propter consequutionem alicuius finis, morbos student medicamentis generare. Quod cùm fit, non dubium, quin sit morborum qui ad aliorum sublationem generantur, finis, & in eo causa: vt præcisionis nerui causa & finis est debilitatio conuulsionis, febris, cōuulsionis curatio, excitationis febris acutæ ex lenta: vt si id quod adest curationem non recipit, recipiat id, quod futurum est: tamen hîc morbi auxiliorum habent rationem, non morborum. nam vtitur medicus tunc temporis vno morbo ad demoliendum alium. Hi igitur fines auxiliorum sunt, non morborum. quando verò morbi recipiant rationem auxiliorum, aut quando secus: docebit pars huius operis ad curationem spectans. Hæc igitur, quæ παθολογικὴ est, de efficientibus morborum causis disputet. Efficientium causarum quædam est externa, quædam est interna: vtuntur medici nominibus his, Causa externa, aut causa procatarctica, aut causa prægressa, vsurpantes hæc nomina pro eadem re: & nomine causæ antecedentis, aut internæ, eandem rem significant. Lib. De causis morborum cap. 2. causas externas ita finit Gal. quæ extrinsecus adueniunt, & alterāt corpus, atq;

trans-

tranſmutant naturam vehementer. Cæterùm multis aliis in locis ſub nomine cauſarum prægreſſarum compræhendit nonnullas, quæ non extrinſecus accedunt, ſed intrinſecus in ipſo corpore generãtur: cuiuſmodi ſunt bubones, à quibus diariæ febres ſolent gigni, etiã ſi propriũ harum eſt, vt à procatarcticis cauſis generẽtur. Proinde Celſus, quò hanc ambiguitatem, ſi quæ ea eſt, in nominibus deuitaret: cauſas procatarcticas omnes nomine cauſarum manifeſtarum comprehendit, antecedentes appellat abditas. Quæcunque igitur cauſæ, ſiue in corpore gignantur, ſiue extrinſecus contingãt, manifeſtæ ſunt, & ſenſu cognoſcuntur, non coniectura, procatarcticæ dicentur: vt quæ interiùs latent, internę. nam quæ cauſæ, etiam ſi in corpore fiant, tamen manifeſtæ ſunt, meritò cum externis connumerantur: alterant enim corpus, non aliter atque illæ, continuarum partiũ alteratione. Licet igitur iterum reſumpto ſermone ita diuidere. Cauſarum, quæ morbos faciunt, quædam in corpore gignuntur, quædam extrinſecus accedunt. atqui earum quæ in corpore gignuntur, quædam abditæ ſunt, & antecedentes appellantur, aut internæ: quædam manifeſtæ ſunt, & hæ etiã ſunt procatarcticæ, vt genus earũ quæ extrinſecus occurſant. Animaduertendũ hoc loco eſt, in cauſis externis nõnullas eſſe, quæ per ſe ſunt cauſæ: vt potio calida, multa alimẽtorum ingeſtio, aut nimia exercitatio, per ſe quidem fiunt febrium cauſæ. ſunt enim hæc omnia natura ſua calorem efficientia, & calore inducunt febrem: tamen Ioannes, aut Petrus, gratia exempli, qui potionem vini huic propinauit, externa febris cauſa eſt factus. verùm id per acidens: non enim hic vt Petrus, neq; vt propinator, habet ex natura ſua promptitudinem ad febrem generandam, ſed ita contigit fortè fortuna. Harum cauſarum nulla conſideratio pettinet ad medicum: quandoquidem neque curationis præbent aliquam indicationem, neq; ad faciliorem febris dignotionem vtiles ſunt. aliæ enim cauſæ, quæ extrinſecus occurſant, quanquam vbi ſemel præterierint, nihil indicant in curatione: tamen conducunt ad cognitionem affectuum. quod docet Galenus 4. Meth. cap. 3. & febres diatiæ docent apertè: quarum notitia maxima, ex cauſa prægreſſa proficiſcitur. hæ igitur ad medicam attinent conſiderationem propter dignotionem affectus, etiam ſi per ſe non exigunt aliquam curationem: quam tamen exigunt internę, etiam ſi in genere manifeſtarum ſint. Cùm igitur tres iam inuenerimus cauſarum manifeſtarum ſpecies, primam earum quæ in corpore ſunt, cuiuſmodi ſunt bubones, aliam externarum, quæ cauſæ ſunt per ſe, aliam cauſarum ex accidenti: primæ & ad cognitionem conferunt, & in curatione habent propriã indicationẽ, ſecundæ conferũt ad cognitionẽ ſolùm, tertiæ ad neutrum, & proinde extra medicã conſiderationẽ conſtituendæ ſunt. De cauſis externis, quæ per ſe ſunt cauſæ, orta ſunt ante Galen. duo ſophiſmata: quę ille libello, cui titulus eſt De cauſis procatarcticis, refutauit. Fuere qui contenderent, illas omnino non eſſe cauſas morborũ: aut ſi quo modo cauſæ dicerẽtur, id eſſe ex accidenti. vt propinatorẽ vini dicebamus factum eſſe febris diariæ cauſam. nam ſi per ſe ſol, aut exercitatio, aut vinũ, cauſę febriũ forent: in quemcunq; hominem inciderent, febrẽ generarẽt. non enim poteſt ſeparari à re, quod ineſt illi per ſe: ſed ſi bis mille homines ſint in theatro confertiſſimi, æſtiuo tempore, ſub meridie, (ſi ita fors ferat) vnũ aut alterũ cõtinget febricitare ex æſtu, manentibus aliis omnibus à febre liberis. Atq; videtur horum ratio confirmari, interrogando: Cur vini propinatorem cauſam ex accidenti febris dicimus? An non q̃m febricitandi cauſa in ipſo non eſt, ſed in calore potus? At neq; in æſtu febricitandi cauſa, ſed in ipſo homine, qui febricitat: alioqui omnes qui æſtu laborauere, fuiſſent correpti febre. quod cùm factum non fuerit: cõſtat aliquid adfuiſſe huic homini, quod fuerit eius febris cauſa. Dirimit tamen ſophiſticã hanc rationem primo De feb. differentia cap. 4. dicens: Oportet .n. toto hoc ſermone memoria repetere: quòd nulla cauſarum ſine patientis aptitudine agere poteſt, alioquin omnes, qui ſub æſtiuo ſole commorarẽtur, febricitarent. Poſſunt itaq; hæc ex natura ſua febrem facere: modò adſit in his, qui perpeſſuri ſunt, præparatio. atq; hoc ipſum indicat, illas operari per ſe. Alii, quanquam hoc admitterent,

tamen nullã harum causarũ dicebant febrem posse facere, quin permoueat internarũ aliquã: sed proprium esse externarũ causarum, per motionẽ antecedentium morbos generare. Cæterùm conuincitur stulta hæc opinio mille euidentibus exemplis. nam sicubi præscissus ex ictu digitus est: factus est morbus, in deficiente naturaliũ partiũ numero, omnibus internis causis inalteratis. non enim video, quam aliam causam præscissione ensis mouerit, aut quid aliud effecerit: præterquã q; digitum præscidit, qui est ipse morbus. Qui ex itinere semianimes præ frigore in hospitium deferuntur, refrigerationem patiuntur nudam: atqui eam ex occursu frigidioris ambientis. multi repentè ex sola perfrigeratione occipitis occursu frigidioris cuiusdam auræ facta, priuantur memoria. At fortasse id volunt de febrium generatione intelligi. Sed neq; in his verum est, quod afferunt, nisi continuò velint defendere: nullã hecticam febrem posse fieri à principio, alio febris genere non prægresso. Sed huius sententiæ absurditatem sumus in sequenti libro detecturi. Interim illud dicimus cum Galen. 1. De febr. differen. cap. 8. Febres hecticas duplicem habere generationis modum: aut enim aliis febribus succedũt, aut à causis procatarcticis, more diariarum ab initio nulla prægressa generantur. Quod cùm fit: constat fieri febrẽ à causa externa citra alicuius internæ alteratione. Siquidem quò febris hectica fiat, neq; humor, neq; spiritus, neq; quidquam aliud intra corpus in causa est. Cæterùm de vltimo hoc exemplo dicturi paulò infrà diffusiùs sumus. Quod propositum aduersus sophistas est, monstrauimus euidenter: esse scilicet causas externas per se morborũ causas, atque illos citra alicuius internæ mutationem posse generare. Quare ad Antecedentes opportunum fuerit conuertere sermonem: quarum nonnullæ sunt, quæ antecedentes tantùm dicuntur, nonnullæ quæ continentes. quanquam de continenti est in controuersia, an possit morbis contingere. Sed considerandum ante alia est, A medicis quamplurimis de eadem re dici nomen causæ continentis, & coniunctæ: atque proinde damnari Auicenam cum asseclis suis, quòd febribus putridis dicant esse quasdam causas antecedentes, & quasdam coniunctas: atque coniunctas esse, dicant, eas, inter quas & morbos nullæ aliæ causæ intercedunt. Sed ego non video, cur reprehendi debeant. necesse enim est, cuiuscunque rei esse proximam causam quandam, alioqui causarum sit infinitus numerus. quam tamen causam, non arbitror, poteriũt aptiori nomine, quàm coniunctæ, significare: siue ea sit continens, siue non. hoc enim nomine causæ proximæ, aut coniunctæ (quod idem est) vsus est Aristoteles octauo Metaph. vocat ἐγγύτατα αἴτια. Igitur coniuncta causa non est, cur cum continenti confundatur. nam coniunctam necesse est adesse cuiuis morbo pendenti ex causa: continentem non est necesse. atque facta hac distinctione clarior euadet doctrina. Quoniam verò autor definitionum indistinctè vsurpat hæc nomina: non est, quòd permoueamur. negant enim omnes vno cõsensu librum esse Galeni. Nos itaque coniunctæ & continentis diuersas rationes esse dicimus: coniunctam esse, inter quam & morbum non est causa media, continentem eam, quæ in generatione habet essentiam. quod mox sumus declaraturi. Scio Galen. 1 De causis symptomatum capite 5. ita scribere: τὸ μὲν συνέχον αἴτιον, ἢ συνεκτικὸν, ἢ προσεχὲς, ἢ ὅπως ἄν τις ὀνομάζειν ἐθέλῃ. quod plærique ita vertunt: causa igitur continua, siue cõiuncta, siue continens, siue vtcunque aliquis nominare velit. Quæ phrasis videtur significare: nihil interesse inter coniunctam, & continentem causam. Tamen considera dictionem hanc συνεκτικὸν, non tam significare coniunctam, quàm cõtinentem: vt illa tria nomina, συνέχον, συνεκτικὸν & προσεχὲς, eandẽ rem significent. sed quanquam ita legeretur, vt legunt illi: non possemus intelligere coniunctæ & continentis causæ esse eandem rationem. nam Galenus illic loquitur de causa symptomatis cuiusdam, putà torporis: qui proculdubio habet causam continentem. Causa verò, quæ est continens, eadem est & continua, & coniuncta: quanquam non quæcunque coniuncta, est & continens. Ergo loco illo nihil interest dicere causam coniunctam, continentem, aut continuam: cùm sermo esset de passione habente causam continentem, cui proinde necesse erat adesse reliqua omnia. Tamen renera ho-

rahorum nominū, Continens, & Coniuncta, diuersæ sunt notiones. Præter hæc animaduertendum est: apud antiquos, quantum consequi possum ex autorum lectione, nomen causæ continentis latiùs, quàm hodie apud neotericos, vsurpari esse solitum. intelliges id ex Celso, quem omnium maximè in Latinarum vocum vsurpatione, & responsu cum Græcis, oportet consulere. Qui in proœmio primi libri causas abditas & continentes vocat, his vsus verbis: Igitur ii, qui rationalem medicinam profitentur, hæc necessaria esse proponunt, abditarum & morbos continentium causarum notitiam: deinde euidentium. Vides vt Celsus morborum secundum antiquos Rationales interpretetur causam esse continentem: & nomen continentis nullo rigore de quacunque abdita dicat. Tamen neotericis placuit eo vti, vt rigidissimi vtebantur Stoici: quia vt Galen. refert libello aduersus Iulianum scripto, ab Stoicis inuentum nomen hoc est, sed neque in illa rigida significatione mihi videntur medici omnes causam continentē rectè finire. dicunt enim cū autore definitionū: Causa cōtinens est, qua posita ponitur, & qua ablata aufertur effectus. Tamen ex ipsius Gal. verbis, & ex definitione, quam ille ab Stoicis accepit, facilè intelliges, nō esse hæc duo in essentia causæ continētis, vt posita ponatur, & ablata auferatur effectus: sed alterum tātummodo, vt scilicet ablata causa, auferatur effectus, ita vt neq; momento temporis possit causa ablata effectus perseuerare. Nam primo De causis pulsuū tres causas continentes esse dicit Gal. instrumēta, facultatē, & vsum: tamē nulla illarum hoc habet, vt ipsa posita, ponatur pulsus. habet enim emortuū corpus arterias: tamen non habet pulsum. quoniam vt pulsus fiat, necesse est tres illas causas conuenire: quò tollatur pulsus, satis est quamcūq; illarū tolli. atq; hoc vnum facit tres esse causas continentes. Præterea Gal. lib. aduersus Iulianū cap. 11. de sententia Stoicorum ita definit: Causa continēs est, quæ in generatione ipsa habet essentiam. quod nihil aliud est, vt ego intelligo: quàm quæ est, quò generetur, & sit effectus, necessariò requisita. Qua ratione constat, Materiam & formā cuiuscunq; compositi physici, esse illius causas continentes: quia sublatione cuiuscunq; illarum tollitur compositum, etiā si ad illius generationē ambobus sit opus. Igitur causa continens, vt ab Stoicis antiquitus, & à medicis hac ætate accipitur: est, qua ablata perit statim effectus: vt neq; momeno temporis sublata causa duret. Est apud Galen. lib. aduersus Iulianum scripto cap. vlt. definitio quędam continentis causæ: quam plęrique medicorū sinistrè interpretantur. Est verò eo loco ita scriptū: Cùm tamen nullā aliam continentis causæ referre rationē possit, quàm quòd ab ea aliquid fiat, & cum ea pariter cesset. Illud enim, Pariter, de cessatione tantùm dictū est: prima verò pars est finitio causæ in genere, nimirum, Causa est, à qua aliquid fit. Est ergo, ac si dixisset: Causa continens est causa, cum qua pariter tollitur effectus. vt pars prima posita sit loco generis, secunda loco differentiæ. Vis enim luce clariùs intelligere definitionem hanc longè differre à sua istorum: considera de multis verè hanc dici, de quibus sua dici non potest. De facultate vitali dixeris verè, illam facere pulsum, & cum ea simul pulsum tolli: tamen falsum est, posita facultate poni necessariò pulsum. nam si deest vsus: etsi reliqua adsint, nunquā ille fiet. Quod etiam à Gal. dictum est 1. De locis patientibus: Illud quo nos tāgēte generatur passio, & quo decedēte quiescit, causam esse omnes homines credunt. Franciscus Valeriola intelligit de continente causa dictum: tamen falsò. non enim notionē continentis causæ: sed causæ in appellatione communi, voluit illic Galen. scribere. quod citra dubiū mox scripta exempla (quæ oportuit Valeriolam considerare) declarant. Sic igitur (inquit Galenus post priora verba) & ignem vstionis, & gladium sectionis causam esse credimus. Nunquid ignis est vstionis continēs causa? aut gladius sectionis? aut si sunt, nunquid vt vstio fiat, satis est adesse ignem: & vt scissio, gladium? Est ergo causa continens causa, qua ablata aufertur statim effectus. Qua finitione præmissa ipsa occasio exigit, vt agitetur à nobis illa quæstio, non tam vtilis, quàm celebrata: de causa continenti, an in morbis sit. Primò illud satis constat: omnē causam quam formalē vocāt, esse causam continentē rei. nam est propria ipsius rei forma, cuius

ſublatione conſtat tolli rem. Sed,vt diximus,modò de cauſis efficientibus diſputamus:nam forma morbi eſt ipſa illius ratio, magis quàm illius cauſa, à qua fiat. Leonhattus Fuchſius proterue contendit: nullum morbum poſſe habere cauſam continentem.atq; addit hanc rationem: Nihil quod habet eſſe permanens, habere poteſt cauſam continentē. Sed omnis morbus eſt res permanens:nullus ergo habere poteſt cauſam continentem. Librum de Definitionibus, & Introductoriū negat eſſe Galeni: quoniam manifeſtè in illis aſſeritur continens morborum cauſa. Sed & libello aduerſus Iulianum ita eſt ſcriptum: Ponatur tamen, cauſam morborum continentem interdum eſſe plenitudinem, neceſſe ſtatim eſt, vt eius ſublatione tollatur morbus. Quanquam poſſit hic fortaſſe dicere, ex ſuppoſitione meminiſſe Galenum cauſæ continentis. Sed Celſum ſaltem habet contra ſe loco citato. niſi dicat aliter illic à Celſo eſſe vſurpatum nomen,atque ab illo vſurpatur. calculum in renibus, & ſextum digitum morbos ipſos eſſe dicit: non morborum continentes cauſas. Habet hæc ille:tamē errat apertè multis modis.nam calculus ſuppreſſionem vrinæ non facit per ſe,ſed per obſtructionem. Præterea, cogitur eodem modo concedere, humorem, qui obſtruit, eſſe morbum: quod libenter concedit, non conſiderans contradicere ſe apertè Galeno, qui cap. 7. lib. De diff. morb. dixit: Ipſa ſiquidem obſtructio eſt ægritudo: humores verò ægritudinis cauſa. Igitur Leonhartus dum Galeni dicit ſe ſententiam interpretari, ab illo manifeſtè recedit. præterea propoſitio argumentationis eius eſt apertè falſa. dicit enim, Nullam rem permanentem cauſam continentem habere poſſe. tamen lumen procedit à luce, vt à continenti cauſa: ſpecierum ſuarum qualitates ſunt cauſa continēs. Atque vt ſemel dicam: Nulla res eſt, quæ careat cauſa continenti. nam partes ſuæ eſſentiæ, ſiue phyſicæ compoſitionis, ſiue metaphyſicæ: ſunt cuiq; rei continentes cauſæ. Malè igitur dicit: nullam rem permanētem illam habere. Alii ſunt, qui morbos omnes (vt ſuperiùs diximus) appellant relationes. atq; de cauſa continente in morbis ita cenſent. duplices eſſe morbos: quoſdam additione factos, vt ſextum digitum, aut calculum (huius etiam generis dicunt eſſe febrem, quia ex incremento caloris fit) quoſdam detractione, vt dettactionem digiti. Morbos igitur ex additione, dicūt cauſas continentes habere, illa ſcilicet quæ addita ſunt, ſiue ſint accidens, ſiue ſubſtantia: tamen morbos ex dettactione non habere talem cauſam. Hi (ſalua pace dixerim) imperfectam conſtituunt doctrinam, & ex falſa opinione progreſſi minùs loquuntur conſentanea. Nam reſpondent, Morbi ex additione habent cauſam continentem: morbi ex diminutione non habent. Quid de his, qui neque ex additione ſunt, neq; ex detractione? An nullos tales eſſe putas? Subuerſio pupillæ eſt additio? an detractio? Ego putauerim neutrum: ſed partium, quæ præerant, prauum poſitum. Luxatio oſſis eſt additio? an detractio? Mihi nihil videtur additum, neque detractum quidquam: ſed quæ priùs erant, malè ſibi cohærentia. Hi igitur morbi habēt cauſam continentem? an non? Oblitus eſt. Ferendum id eſt, ſi quæ dixit, dixit verè. At ego audiueram: omnes relationes prouenire neceſſariò ex fundamento & termino, atque corruptione cuiuſcunque illorum, corrumpi neceſſariò. habere etiam relationem quamcūque fundamentum & terminum, propinquum & remotum. Quare non video, qua ratione pugnet minùs cum rei natura: relationem carere cauſa continente, quàm hominem eſſe irrationabilem. Igitur, ſi morbi omnes relationes ſunt: omnes habent illam, tam qui ex detractione, quàm qui ex additione. Nam dicito mihi, quod eſt defectus digiti fundamentum: atque illud demonſtrabo relationem continere. Eſt, dicit, fundamentum illius defectus, id quod de manu ſupereſt: quod tamen ſi auferatur, non aufertur morbus, ſed creſcit. Si creſcit: ergo non eſt relatio. aut deuora, relationem creſcere: vt deuoraſti illam nō corrumpi corrupto fundamento. Prẹterea, neceſſe eſt, cùm præſciſſa ampliùs manus eſt, relationem priorem periiſſe: alioquin eadem relatio habuit duo fundamenta, id videlicet quod modò ſupereſt, & quod priùs ſupererat. quod, ſatis certò ſcio, nō cōcedes. Igitur qui laboranti vnius digiti defectu manum præſcindit, curat morbum:

nam tollit fundamentum, quare & relationem. Sed relatio eſt morbus: ergo tollit morbum. Hæc continet tua aſſertio: ſed nollem mihi tales contingere chirurgos, qui digiti vnius defectū alterius curarēt præſciſſione. Non ergo loquuntur hi conſentanea. Sed, ſi ex tam abſurda opinione quidquam poteſt eſſe conſentaneū, dicendum foret: morbū omnem habere cauſam continētem: & cùm defectus digiti vnius eſt, & quod ſupereſt manus præſcinditur, tolli relationem, quæ erat morbus, ſublatione fundamenti, tamen ſubſtitui pro illa aliam deteriorem: proindeq; hominem non curari, ſed permutari ad grauiorem morbum. Eſt enim curatio, non quæcunque morbi ſublatio: ſed morbi commutatio cum ſalute. qui ita diceret, obſeruaret ſermonis conſequentiam: procederet tamen ex abſurda opinione, quod paulò ſuperiùs monſtratum eſt, ſed ſatius fuerit hos iam miſſos facere, & transgredi ad aliorum aſſertiones. Eorum qui morbum in qualitate ſtatuunt, quidam ſunt, dicentes: morborum quoſdam habere continentes cauſas, quoſdam minùs. Nonnulli rem ita diſtinguūt. Morborum quoſdam fieri, quoſdam factos eſſe: quoſdam partim fieri, partim factos eſſe. atque horum omnium eos qui adhuc fiunt, dicunt habere poſſe continentes cauſas. vocant fientes eos, qui curari poſſunt ſola cauſæ ſublatione, citra tempetationem arte factam. confirmant hanc ſententiam ex Galeno primo de locis patientibus cap. 2. vbi ita ſcripſit: Quippe nonnunquam à cauſa quapiam oritur paſſio, ſed ita vt ſeparata cauſa haudquaquā permanētem habeat affectionem: interdum autem, partim iam facta eſt, partim etiam dum fit: ſæpenumero, quanquam fieri deſinit, ablata cauſa, perſeuerans tamen manet affectio. Hæc Gal. Hi, vt à principio diximus, vſurpantes nomen vt ab antiquis medicis vſurpabatur, rem ipſam docent, vt habet: cæterùm propoſitæ quæſtioni non reſpondent. Diximus enim, in hac quæſtione magno rigore vſurpari nomen hoc, vſque adeò vt ad naturā cauſæ continentis neceſſe ſit, ablata cauſa effectum auferri momento temporis, quod nullis febribus poteſt contingere, vt proponēs veram ſententiam iam demonſtro. Nullus morbus temperiei habere poteſt cauſam cōtinentem. reliquorum illi, qui additione rei alicuius conſiſtunt, cauſas continentes habent: reliqui non habent. quod primò eſt propoſitum, hanc habet demonſtrationē. Nulla qualitas quæ per motum generatur ex remiſſione contrarii, & habet factum aliquid: poteſt ex cauſa continenti pendere. Sed omnis morbus temperiei eſt qualitas talis, & habet aliquid factum: igitur nullus talis morbus poteſt pendere ex cauſa cōtinenti. Quòd neceſſariò omnis alteratio, quantumuis adhuc fiat, habeat aliquid factum, hinc diſce: quòd ab Ariſtotele demōſtratum eſt 3. de motu, omnem motum eſſe actum rei quæ mouetur. vnde philoſophi colligūt: motum tribui poſteriori paſſioni. Eſt poſterior paſſio qualitas ea, quam res quæ alteratur, comparat alteratione. tribuitur verò illi motus: quoniam nunquam ille eſt, vſque dum genita eſt poſterior paſſio in eo quod alteratur. Nam res quæ nihil omnino accepit, nondum alteratur: ſi non alteratur, quieſcit: quod quieſcit, non mouetur. ergo quādo motus alterandi eſt: neceſſe eſt aliquid eſſe in re quæ alteratur, factum. nulla igitur febris poteſt ita fieri, vt nihil habeat factum. quòd ſi quid habet factum, illud, quantumuis ſit minimū, non poteſt habere cauſam continentem: debet enim corrumpi motu. atqui cùm motus tempore fiat: non poteſt, quod per motum corrumpi debet, alterius rei corruptionem repentè, aut puncto temporis conſequi. finge enim febrem fieri. tollat Deus puncto temporis cauſas omnes: durabit nihilominus febris, quantum durabit corruptionis motus. demonſtratum igitur eſt: nullum morbū, qui ſit intemperies, continentem cauſam habere poſſe. quòd reliquorum morborum, ii qui in additione conſiſtunt, habeant, ſatis liquet. quandoquidē ſubtractio eius quod redundat: eſt ipſius morbi ſublatio, ſine alia morbi corruptione. Nam ſi cui ſunt ſex digiti: ſola ſexti digiti præciſione curatur, nulla præterea curatione indigens. reliqui morbi nullā cauſam habent, à qua ita pendeant. Diximus itaq; modū, quo cauſa ſe habet ad morbum: & quando continēs ſit, & quando ſecus. Iam de ſingulorū morborū cauſis dicere fuerit opportunū: atq; omnium primò caloris, qui omnium

morborum ſimplicium primus erat in diuiſione. Caloris excitãdi ſunt quinque cauſæ: motus, putredo, & vicinia rei calidæ, conſtrictio, & cibus potúſve calidior. omnes cauſæ, ſi quæ præter has videntur alicubi ab autoribus dictæ, his quinque continentur. nam qui febricitant ex exercitatione, aut ira, metu, mœrore, aut alio quopiam animi motu: ex motu incaleſcunt. qui febribus putridis corripiuntur, ex putredine incaleſcunt: qui ex mora in balneo, aut in ſole, aut ex bubone, aut medicamine calido, ex vicinia rei calidæ: qui ex refrigeratione, aut balneo aluminato, aut medicamine aſtringente, ex aſtrictione febricitat: qui ex ebrietate, aut ſatietate, aut eſu acrium ciborum, cuiuſmodi ſunt cepæ, aut allia, aut porri, ex quinta cauſa. Qui ex fame febricitat, vt 8. Meth. capite 2. à Galeno dicitur contingere calidis & ſiccis naturis: videri poſſit alicui nulla dictarum cauſarum febricitare. Sed animaduertendum eſt: Famem raró efficere febrem diariam, ſed ex bile. Nam febricitant ex fame ii, quos Hippocrat. picrocholos appellat: calore naturali, in defectu alimentorum, conuerſo ad recrementa biliosa (illis enim ea natura abundat) quæ aut putrefacta, aut vſta, febrem faciunt, pendentem ex putredine. intelligo enim hic nomine putredinis, putredinem & vſtionem: quandoquidem monſtrabimus ſtatim, ſcribentes ſeorſum de modo quo humores & ſpiritus fiunt febrium cauſæ, Galenũ nomen putredinis ita accepiſſe, cùm omnes febres ex bile, putridas appellat. Admitto fieri nõnunquam diariam ex fame, in homine ſcilicet valde calido & ſicco: tamen, modò non redundante recrementis, tunc calor ad ſpiritus ſe conuertit, vt in alio dicebamus, ad rectementa. atqui erit hæc generatio caloris ex vicinia rei calidæ. Vigilia, quę & ipſa febrem facit, nomine motus intelligi debet: eſt enim labor animalis potentiæ, vt ſomnus, quies. Sed de cauſa, qua motus calorem facit: diſputant philoſophi omnes, & nonnulli etiam medici. Quòd motus cauſa caloris ſit: dictũ reperio ab Ariſt. 1. Meteorωn cap. 3. & quinta ſectione problem. quæſtione decimatertia. Cuius rei cauſam nonnulli eſſe dicunt: quòd cùm motus ſecundũ locum ſit omnium primus, conſentaneũ eſt primã omniũ qualitatũ elementorum generare Sed hi reuera nõ reſpondẽt quæſtioni: ſed confugiunt ad proprietatem, quod faciũt, qui cauſarum ſunt ignari. Alii dicunt: mota re aliqua, motione extrahi verſus extremitatẽ partes in ea re latitantis ignis, itaque elucere ampliùs calorem. Sed ego non intelligo tam leuẽ eſſe primorũ elementorũ permixtionem: vt ſola ſecũdũ locũ motione, hæc huc, illa illuc recedant. Nam cùm elemẽtorum partes ſeparãtur, incipit mixtũ reſolui. maximè cùm monſtratũ à nobis in primo huius operis libro ſit: Elementorũ nullas partes manere in mixto ſecundum formas proprias. Eſt qui dicat, cùm confricãtur duæ ſubſtãtię duræ, aerẽ vehementiùs impulſum confricatione, ſubire in res ipſas quæ mouẽtur per poros, & ventilare igneas in illis partes. Sed hæc ſententia ridẽda magis eſt, q̃ refutãda. Nam ridiculũ, ſi per ferrum, denſiſſimã ſubſtantiã, cogatur aer penetrare, cùm liceat illi effugere per latera. Adde, ad ventilationẽ non ſatis eſſe, ſi intret aer: niſi facili quodam motu intret ad ventilandũ motitãdumq́; circumquaq;. quod, ni fallor, ferri denſitas non fert. præterea fieret, quod libẽter cõcedunt, vt res non incaleſceret motu, niſi confricaretur vehementer. ſed obſeruatũ eſt ab Ariſt. miſſa in ſublime ſagitta vehementer, contingere plumbũ in ea præ calore liquari: quam tamen conſtat moueri ſolùm non confricatã cũ re alia dura. Adde motũ nõ ſemper calfacere, quin potiùs refrigerare nonnunquã. nã aquã calidã, quò refrigeremus citiùs: ſolemus trãsfetre de vaſe in vas. ſcilicet motione frigeſcit. ita refrigeramus calida iura, quorũ tamẽ rationẽ nullã poſſunt iuxta ſuum placitũ reddere. Sed eſt aduerſum hanc doctrinã firmiſſimũ argumentũ hoc. Quæ ventilatione inflãmantur, inflãmantur plus minúsve ꝓ ratione ignis, quẽ in ſe habẽt: non pro ratione ventilationis. nã nunquã ſemiextinctam lucernã ventilatione facias tantum ardere, quantũ magnũ ignẽ. quin potiùs, ſi pari ventilatione vtaris: maiorẽ auxeris, minorẽ extinxeris. quia ventilatio debet eſſe mediocris ad conſeruandũ ignẽ. Vtroq; exceſſu perit flãma: cuius cauſa dicta à nobis eſt in 3. lib. vbi de vſu reſpirationis & pulſus diſputauimus. Igitur ſi motus ventilatione augeret ca-

ret calorem: oporteret calorem, qui comparatur, habere proportionẽ cum eo, qui præerat:ita vt ex confricatiõne plus incalesceret, quod natura esset calidius: quod natura valde frigidum esset, nihil ferè. tamẽ videmus in terebelli ferro tantum calorem concipi, quantum in re alia quacunque calida: tamẽ ferrum cùm frigidum vsque adeò fit, parum posset ventilatione iuuari. Igitur missis tandem his assertionibus, quæstioni ex nostra opinione respondeamus, atque, vt dicam veriùs, ex Aristotelis opinione. nam ex illius verbis certum est responsum petere. Ille ita scripsit 2. Meteor. cap. 3. calorem autem cum ipso sole maximè generari, rationi est cõsentaneum: cùm simile quiddam deprehendamus ex iis, quæ apud nos contingunt. etenim in iis, & violentia eorum quæ feruntur, propinquus aer præcipuè calefcit. idque optima ratione. illum enim præcipuè motus rei solidæ secernit. Ex quibus verbis palàm fit de sententia Aristot. causam generandi calorem, cùm res aliquæ duræ confricantur, esse intercepti aeris calefactionem: quoniam hic distractione rarescit. Est itaque rei ratio. quòd, cùm aer compressione & distractione rarescat plus quàm pro sua natura: ad ignis naturam disponitur, eoque incalescit. Neque enim argumentum, quo nõnulli aduersus assertionem hanc vtuntur, est, quod nos debeat permouere, cùm dicunt calorem generare raritatem, cæterùm raritatem non generare calorem: alioqui raritas sit qualitas agens. nam Ex qualitate, quæ non est agens, non potest per se quicquã generari, sed ex accidenti potest. Sunt actiones ex accidenti: quæ non consequuntur naturam causæ peculiariter efficientis, sed dispositionem materiæ. in quibus actionibus (vt à philosophis accepimus) vniuersalia agentia habent vicem agentis peculiaris. Quod Arist. ait, sagittam violentiùs sursum iactam incalescere vsque adeò, vt si quid in ea plumbi est, liquefiat: eodem modo contingit, aere scilicet, quem contingit, motu rariori facto, permutatoque ad ignis naturam, atque ita liquefaciente plumbum, quod contingit. Fieri enim potest, vt eadẽ aeris portiuncula, hærens à principio cursus ipsi plumbo, per rotum spatium plumbum contingens deferatur: maiori impetu sagittæ non permittente illi effluere. Id quod in reb. quàm plurimis solemus experiri. Problemati, quod de liquidis rebus quas motione contingit refrigerari, propositum est, aliter censeo respõdendum: res nempe liquidas non incalescere motione, eò quòd neq; tam violenter feriant, vt ad tantam raritatem aerem transferant: neque etsi ferirent, ille ad igneam naturam verteretur. quoniam adest rerum ferientium humiditas, quæ corrigit. Quòd verò refrigerentur citiùs, mota, quàm quieta: causa est, quòd citiùs exhalat in motis liquoribus empyreuma (quod, vt Arist. inquit, in rebus omnibus ab igne perpessis necesse est esse) quàm in quietis. Disputat Galen. de empyreumate in prooemio noni lib. De simplicium med. facultate. significat, quod Latinè ignitionem diceremus, vim inquam igneam, quam in reb. omnibus vstis experimur: quamq; probabile est inesse ex admixtione aliquarum exhalationum ignearum, quæ faciliùs dissipantur in ambiens, exhalantq;, humore motione distracto, quàm reseruato toto simul & quieto. Accedit, humores calidiores in ambiente frigidiori faciliùs alterari ab ambiente, distractos, quàm vnitos: quia & plùribus partibus continguntur, & resistunt minùs. Quod igitur ad causam, qua motus calorem facit in quacunq; materia, attinet, ita habet. Cur in humano corpore ex exercitatione calor generetur, multò minori negotio mihi videtur posse inueniri. Nam, cùm in humano corpore sint & spiritus, & humores intensum habentes calorem: nulla alia ratio fuerit calfaciẽdi totum corpus, quàm horum ipsorum distributio. atqui inflammandorum spirituum causa fuerit ventilatio ex motu. Quòd in defessis ex vehementi exercitatione, maior calor circa articulos multo tempore perseueret: ipsa articulorum confricatio, & maior tractio calidorũ halituum, quę ad vehementiùs mota pariter facta est, fuit in causa. Primam igitur excitandi caloris causam iam explicuimus. Hanc excipit putredo: per quam constat perpetuò calorem præter naturam in re quæ putrescit, generari. quia, cùm per illam non extinguatur calor natiuus à frigore, sed ab altero calore, ab externo scilicet: necesse est calorem præter naturam

induci. aliter enim non posset naturalis debilitari. Eadem ratione manifestum fit, calorem præter naturam, qui inducitur, proportionem habere cum naturali, qui extinguitur: ita vt, quò substantia calidior est, quæ putrescit, eò putris caloris plus concipiat. Nam quæ vehementiora sunt calore naturali, plus resistunt calori ambientis: quod in vinis licet quotidie experiri. Quæ enim sunt illorum generosissima, etiam si ad solem exponãtur, non acescunt: quæ verò debiliora sunt, acescunt statim, nisi in frigidioribus locis recondãtur. Igitur quò res caloris natura est potentiotis: eò à maioti causa est putredinem perpessa. quare eo præter naturam calore magis afficitur. Dictum hoc obiter à Gal. est sine demonstratione lib. De sanguinis missione cap. 5. Hinc fit, quemadmodum lib. De causis morborum notatũ est: vt stercora & semina, cùm putrescunt, præ aliis omnibus substantiis intensiùs incalescãt. Humana corpora, quoties febribus puttidis afficiũtur, ex secũda hac causa dicuntur à Gal. incalescere. Vnde manifestũ fit, lib. de morb. caus. puttedinis nomen non de sola putredine dici, sed de putredine & vstione: si modò (quod paulò infrà sumus monsttaturi) febris aliqua generis earum quæ communi appellatione putridæ dicuntur, potest sine puttedine aliqua ex bilis assatione generari. Verùm hoc ex cap. 17. lib. 5. habebit fidem. Quare de causis caloris dicta sufficiant. Frigus ab eisdem causis inducitur, à quibus calor extinguitur. Est verò extinguẽdi caloris quadtuplex genus causarum proximarum: suffocatio scilicet, dissipatio, tabes, & alteratio. nam nõ aliter flamma hæc vitalis, quæ in nobis est (vt neq; alia quæquam) corrumpi potest: quàm aut suffocata, quomodo calorem extinguunt multa ciborum copia, & obturatio nimia, & otium, & metus, & mœstitia: aut dissipata, quomodo exercitatio nimia, & nimia vigilia, & gaudium calorem extinguunt: aut tabe, quomodo ex subttactione alimenti marcescit: aut alteratione, vt cùm actione frigidorum extinguitur calor. Hinc palàm fit: omnes causas calorem generãtes, nimio excessu fieri causas frigoris. nam quinq; causarũ, quas recensuimus, duæ sunt genere præter naturam, putà putredo, & obstructio: tres in causis non natutalibus, quæ perpetuò nos alterant, putà motus, cibus & potus, vicinia calidorum. Quare tres illarum possunt habere tres has differentias, vt mediocres sint (& tunc non alterant, sed conseruant, habentq; hac ratione intensionem aliam respectu temperati, aliam respectu intemperatotum) aut modici excessus, & tunc calfaciunt (motus, qua ratione diximus, cibus & potus calidior, & vicinia calidorum alterando) aut immodici excessus, & tunc refrigerant (nimius motus, & vicinia calidorum dissipando: multus cibus, aut potus, etsi calidus, suffocando) Reliqua duo, quia præter naturam sunt genere, carent mediocritate. sed in moderato excessu quæ putrescunt, calent: procedente verò multùm putredine, recidũt ad frigidius, fiũtq; cineri similia dissipatione caloris. obsttuctio mediocris calfacit, retentione calidi effluuii: immodica, refrigerat suffocatione. Igitur omnes causæ calidæ fiunt excessu frigidæ: tamen frigidæ nõ fiunt excessu calidæ. Nam cùm à Galeno lib. De caus. morb. sex sint relatæ, quæ omnes, & quæcunq; aliæ possunt inueniri, aliquo quatuor modorum, quos diximus, calorem extinguunt: frigidorum propinquitas, cibus aut potus, in quibus considerari debet qualitas, aut quantitas: cui sunt duo excessus, defectus, aut redundãtia. tertia causa est adstrictio nimia, alia ratitas, alia otium, alia motus nimius. Vicinia frigidotũ, & frigus alimentorum, corrumpunt calorẽ alteratione: cibi aut potus multitudo, nimia adstrictio, & otium, suffocatione: defectus alimẽtorum, tabe: raritas, & nimius motus, dissipatione. Hæ, inquam, causæ frigidæ nunquam per excessum possunt generare calorem. illarum tres per se iam sunt extremi excessus, putà: nimia quantitas alimentorum, & nimia adstrictio, & motus nimius. Sed neque reliquæ aliquando ad calfacientes propter excessum commutantur, vbi semel sunt refrigerantes. Nam, cùm mors adueniat animantibus per refrigerationem, & ex immodicis valde excessibus mors fiat: necesse est crementum caloris, quò mortem inducat, ad frigus recidere: frigus verò auctũ, quò magis increuerit, & minùs permutatum fuerit, eò citiùs mortẽ inducere. Nam, quamquam dictũ sit à Gal. 1. de tem-

temper. aduersus antiquiores philosophos, omnem intemperiem, cùm mediocriter increscit, esse morbum: cùm nimium, mortem, etiam si naturalis mors refrigeratione & desiccatione fiat (ex quo loco colligi videtur posse: intemperiē quamcunque, cùm plurimùm increscit, non permutatam, mortem præter naturam inducere, solam verò frigidam & siccam intemperiem, posse inducere naturalem) tamen res ita non habet. nam siue ex morbo, siue ex senio quis moriatur: necessariò extinctione caloris moritur. Sed cùm moritur naturaliter aliquis, & terminus, & motus est refrigeratio: cùm præter naturā, potest moueri ad extinctionem per calefactionem, sed refrigeratur ad extremum. Hæc cùm ita se habeant, facile est intellectu, Eandem causam posse esse refrigerantem, & calfacientem: sed necessariò alterum conuenit per se, alterum ex accidenti. atque quod ex accidenti fit, aut propter immodicum excessum, vt nimia exercitatio refrigerat: aut propter dispositionem patientis, vt infusio aquæ frigidæ in iuuene boni habitus sanat conuulsionem. Quæ igitur ratio dignoscendi est, si omnia ferè quæ calfaciunt, possunt refrigerare: & quæ refrigerare, calefacere, quantitate certa, aut quibusdam occasionibus? dignoscendi inquam causas, quæ calorem generantes absolutè & per se dici debent, & eas quæ refrigerantes? Cur, inquam, exercitatio, balneum calidum, & medicamenta calida, & gaudium calefacientes causæ dicuntur: & infusio frigidæ, & metus, & mœstitia refrigerantes, cùm hæc frequenter calefaciant, & illa refrigerent? Hæc est dignotionis ratio. Quæ causa per calefactionem refrigerat, est calida: quæ refrigeratione calefacit, est frigida. nam quod est ex accidenti, fit aliqua re, quæ ex eo, quod est per se, proficiscitur: vt aqua frigida refrigeratione facit humores & spiritus fugere ad interiora, atque hæc fuga facit calorem. exercitatio calefactione dissipat, hæc dissipatio refrigerat. Ecce igitur inuenimus methodum cognoscendi, quæcunque causa ex quo genere sit, calidarum scilicet, an frigidarum: &, si possit vtrumque præstare. quia denominari debet ab eo, quod per se est. Sed videtur nulla earum causarum, quæ potest propter nimium vsum refrigerare, esse calefaciens per se. nam Gal. 1. De simpl. medic. facul. cap. 3. nō aliter docet distinguere actionem per se, ab ea quæ ex accidenti, quàm quòd quæ ex accidenti est, citò deficit: quæ per se, durat semper. vt medicamentum frigidum, cùm actu calidum imponitur, calfacit: sed hæc actio, vtpote ex accidenti facta, cessat: refrigeratio, quę per se est, durat. Igitur actio, quæ est causæ per se, non potest cum contraria commutari. Tamen animaduertendum est Galenum illic loqui de exploratione medicamentorū, atque verè dixisse: actionem per se non perire. Tamen hoc non tollit: posse ex actione per se contrariam fieri. nam si aqua calida infunditur, modico tempore calfacit: deinde desinit calfacere, ac refrigerat. Sed exercitatio calfacit, ac per se perpetuò calfacit: sed cùm nimium increuit, calfaciendo dissipat. atque ita succedit ex accidenti frigus. Tamē cùm adhibetur, semper calfacit primo occursu: qui, quod per se fit, arguit. nam aquæ frigidæ occursus primus refrigerat: hanc refrigerationem deinde consequitur calefactio, quomodo diximus. Atqui hæc obseruari oportet non in calidis tantùm, frigidisque causis: sed & in humidis, & siccis. fit quoque hac ratione, vt earum causarum, quæ calorem & frigus possunt generare: aliquæ sint calidæ per se, vt exercitatio, & ira, & vicinia calidorum: aliquæ frigidæ per se, vt vicinia frigidorū: aliquæ, quæ neque calidæ sunt, neque frigidæ, sed vtrumque ex accidenti, vt constipatio. Hæc enim neutrum facit medio altero: sed pro ratione dispositionis corporis alterutrum. nam aut is qui constipationem patitur, bono est sanguine, aut vitioso. qui bono sanguine est, sed multo, cum obstructione, aut otiosè viuit, & ita fit plethoricus: aut exercetur, & ita febricitat. Si vitiosis succis abundat, aut cum abundantia non adeò magna habet constipationem mediocrem, & ita febricitat: aut cum mediocri constipatione habet maximam praui succi copiam, aut cum mediocri redundantia maximam constipationem: & vtraque ratione patitur refrigerationem ex suffocatione: atque multò magis, si maximæ redundantiæ accedat constipatio. Tales etiam sunt aliæ omnes causæ quæ suffocatione refrigerant. Sed de causis caloris & frigoris satis multa diximus. Siccitas & humor fiunt dupliciratione: siccitas alteratione, aut resolutione: humor alteratione, aut retentione expirationis. Alteratione alimenta, aut medicamenta, siue interiùs assumpta, siue exteriùs applicata: sicca desiccant,

humida humectant. Resolutione desiccant: quæcunque faciunt corpus plus resolui, quàm nutriatur. quod nonnulla faciunt vehementer augentia resolutionem, etiam si nutritionem non impediant, vt exercitatio, nimia mora in sole, & longa vigilia: nonnulla impediendo nutritionem, & si vehementer non resoluant, vt cura & mœstitia, & inedia, & vsus alimentorum parum nutrientium, & vsus medicamentorum adstringentium. quę proinde deuitari præcipit Galenus 8. Meth. cap. 7. in curanda siccitate: quoniam constringentia membra impediunt humoris in ipsa diductionem. Contrà humectantur corpora alteratione ex vicinia humidorum, ab humidis affecta, vt ab humidioribus alimentis, largo potu, balneo aquæ dulcis & tepidæ, & statu cœli humidiori. nam Hipp. 3. aphor. his sententiis explicuit disertissimè, siccos morbos ex siccis constitutionibus, humidos ex humidis fieri. Austri auditum hebetantes, caliginosi, caput grauantes, pigri, dissoluentes: quando huiusmodi tempestas prævaluerit, talia in morbis patiuntur. at si Aquilonia fuerit, tussis, fauces, alui duræ, difficultates vrinæ, horrores, costarum dolores, pectoris: quando hæc tempestas prævaluerit, talia in morbis expectare oportet. Hæc Hippocrat. nimirum (vt Galen. in com.) Auster est calidus & humidus: Aquilo frigidus & siccus. Paulò infrà Hippocr. Morbi in pluuiarum multitudine magna ex parte sunt febres longæ, alui profluuia, putredines, morbi comitiales, apoplexiæ, anginæ: in siccitatibus autem tabes, lippitudines, articulorum dolores, stillicidia vrinæ, difficultates intestinorum. Constitutio etiam in Canone 1. Epid. ostendit: vt humectentur corpora humore ambientis. Sed humectant etiam, etsi humida non sint: quæcunque nutritionem esse maiorem resolutione quauis ratione faciunt. quod nonnulla faciunt nutritionem augentia: vt vsus alimentorũ multùm nutrientium. & mediocris exercitatio solet humectare eos, quos contraria ratione nimium ocium extenuat, quod detentis in carcere sæpè contingit: & balneum statim à sumpto cibo, quia facit multam distributionem. nam & hoc vtitur Gal. ad reficiendũ extenuatos 14. Meth. cap. 17. quod & lib. De marcore, cap. vlt. ad hanc rem conferre dixit: cùm nullus subest timor obstructionis hepatis, aut calculi in renibus, aut morbi alicuius talis. nonnulla hoc idem faciunt prohibentia dissolutionem, etiamsi non nutriant: vt obstructio pororum ex medicamento obturante. quanquam hæc humectant ex accidenti, vel, vt dicam verius, non humectant: sed prohibent desiccari. Simplicium intemperierum tales sunt causæ: compositæ, compositis causis fiunt. quanquam est animaduertendum: qualitates has quæ passiuæ dicuntur, siccitatem inquam & humorem, ab aliis duabus fieri, cùm excedunt. quo fit, vt plerunque simplex causa compositam faciat ægrotationem. nam calor excedens cùm sine humore est, semper facit siccitatem, quia resoluit: frigus excedens cùm est sine siccitate, humorem conseruat prohibendo resolutionem. Quare omnis causa calida tantùm, est calfaciens & desiccans: & frigida tantùm, refrigerans & humectans. neque solùm hoc: sed & causa calida & humida solet ex accidẽti desiccare, vt vinum. quod vt Gal. com. 5. part. 5. aphor. docet, calidũ & humidum est, quod etiam nos sumus procedente opere monstraturi: sed facili resolutione desiccat. habes causas omnium intemperierum sine materia. Intemperies cum materia, fiunt ab ipsa materia, gratia exempli, sanguine, bile, aut pituita alterante particulam, quam diluit. Quare repetendum in præsentia foret ex primo lib. quatuor esse omnes humores in corpore genitos, hosq; in sua quemq; specie naturales esse, aut præter naturam. & vt, etiamsi illi omnes succi sint, ac proinde humidæ substantiæ: tamen illorũ duo potestate sicci sunt, bilis flaua, & atra (flaua cum calore, atra cum frigore) duo humidi, sanguis cum calore, pituita cum frigore. Verùm hæc honestius est lectorem ex prædicto loco accipere: atque, si quid illic desideratur, ex Galeno, & aliis autoribus, qui sine controuersiis docent, quàm nos hîc repetere. sed petitis, quæ illic dicuntur, addendum hîc est, quod ipsa consequentiæ vis addit. Redundantiam sanguinis in toto corpore aut parte quapiam, intemperiem facere calidam, & humidam: pituitæ, frigidam, & humidam: bilis flauæ, calidam, & siccam: melancholiæ, frigidam, & siccam. Verùm hæc fiunt, cùm hi humores neque putrescunt, neque vruntur. Nam hæ alterationes, iuxta ea quæ paulò antè diximus, calfaciunt primò ipsos humores: qui membra deinceps calfaciunt. ita ex putri pituita fit febris, & ex vsta melancholia cancer. Quòd

humor

humor aliquis in parte redundet, fit: vel quia in ipsa parte est genitus, vel quia aliunde transmissus. Generatur in particula quapiam ex alimentis, quæ quotidie in illam mittuntur, vel ex debilitate facultatis alterandi, quæ corrumpit alimenta, vel ex debilitate expultricis, retentis illic, quæ necessariò generantur ex quotidiana nutritione. Quę aliunde veniunt: vel à parte à qua veniunt mittuntur, vel à parte in quam veniunt trahuntur, vel succedunt ratione vacui. (quanquam hac causa tertia nunquam, aut rarò putauerim tumores præter naturam fieri) Generatur fluxiò primo modo, ex robore partis mittentis, & debilitate partis recipientis. vt fit in inguinibus inflammatio, aut in tota cute scabies: hepate mittente sua excrementa ad inguina, aut cutem. nam ita natura comparatum est: vt fortiora membra mittant ad debiliora, & debiliora cogantur recipere. Secundo modo fit: vt cùm ex impositione medicamenti vehementer calefacientis, aut duriori frictione inflammatur particula. Qui de omni modo tractionis enucleatius aliquid cupit audire: legat cap. 3. lib. 7. in quo disputabimus de modo quo fluit sanguis in venæ sectione. nam mihi certum est, hanc tractationē in illum locum reseruare, & de nulla re pluries scribere. Non enim, vt rudiores magnitudinem voluminis demirentur, cœpi scribere: sed vt ingeniosiores varietate doctrinæ fruantur. foret enim mihi facile, de causa qua membra debilia recipiunt excrementa potentiorum, diffusiùs dicere, & in tractatione de facultatibus naturalibus, & inter disputandum de febrium intermittentium periodis, & in præsenti loco, & millies alibi, atque adeò longissima Galeni loca Græcè scribere, deinde hæc eadem Latina reddere, vt res vnica, atque adeò facillima satis esset multis chartis maculandis, quod nostra hac tempestate faciunt multi apud exteras nationes: sed nos, quibus aliud institutum est, lectores ab aliis in alia loca remittentes, de magnitudine libri (nihil detrahentes perspicuitati doctrinę) suffurabimur. contrà ac illi, qui vt librorum addant inani moli: ex Galeno & aliis autoribus, quin potiùs (quod mihi mouit sæpè risum) & ex suis ipsorum libris, neque apicem permutantes, suffurantur. sed scribant illi multa, apud quos multa papyrus sit, & tā multi sunt typographi: nos ad pensum reuertamur. Mouent hìc quidam leuem quæstionem, à qua tamen non se possunt explicare: An robur virtutis mēbri possit esse illi, aut alii membro, morbi causa. fateri enim, videtur durius: siquidem sanitas consistit in facultatū robore, & quod bonū est & secundū naturā, non videtur probabile morbos parere: tamē videtur ex modò dictis deduci. Nā robur mēbri mittentis, est causa morbi in recipiente: neq; hoc solùm, sed & sibi ipsi videtur posse esse morbi causa. nā vehementior tractio fit à vehemētiori virtute: & ex vehementiori tractione nihil mirum phlegmonem excitari. Qui sibi videntur priorum solutionibus pensitatis, acutiùs respondere, dicunt: posse esse robur vnius membri causam morbi alteri membro (nunquam enim inguina bubone laborassent, nisi sua excrementa deponere posset hepar. neque hoc esse mirandum putant, siquidem singula membra sibi prospiciunt) sed robur facultatis membri non posse esse morbi causam sibi ipsi. Nam (dicunt) cùm vnicuique facultatum naturaliū dederit natura suum instrumentum: trahenti, calorem cum modica siccitate: alteranti, calorem cum humore: expultrici, siccitatem mediocrem transuersorum villorum, & reliquorum humiditatem ad cedendum: retinenti siccitatem obliquorum (require hoc apud Gal. com. 2. o. secundę part. aphor.) tunc robustissima est facultas, & optimè operatur: cùm proprium instrumentum optimè est temperatum, non cùm intentissimum. vt gratia exempli, Alterandi facultas calore alterat: non tamen intentissimo optimè, sed moderato. quæ igitur facultas robusta est, & moderato instrumento vtitur: operatur, non nimium, quódque possit obesse, sed quando oportet, & vt oportet. ita pars quæ trahit moderato calore, non potest in seipsa morbum facere: quæ nimio calore, non est fortis, sed debilis, quia intemperata. quòd si multum operatur, non operatur optimè: idq; facit adiuta à causa præter naturam, putà à nimio calore. Sed est quòd illis obiiciamus hominem exinanitū venis ex copiosa euacuatione: quem prohibet Gal. 4. de tuenda valetudine, statim cibis refici: quia venæ sentientes inanitionem nimiam, trahunt succos crudos, non expectantes donec coquantur. quibus tractis, constat genitum iri in ipsis venis trahentibus, multas obstructiones, & in toto habitu tubercula cruda: in quo ægroto manifestum est tractione facta à facultate robusta, neque vtēte instru-

mento immoderato: factum esse morbum in ipsa trahente parte. Præterea falsò dicunt: Facultatē operari moderatè, cùm robusta est, & vtitur moderato instrumento. Nam ex debilitate facultatis retinendi, mouetur expultrix immodicè: ipsa alioqui, & in seipsa, & suo instrumento bene habens: quo casu non dubium, quin cùm membro debilis est retinendi facultas, quò fortior est expultrix: eò res agatur deteriùs, & eò maiorem patiatur ipsum membrum inanitionē. Igitur nos qui res oculatiùs considerauimus, ita respondemus, Ex actione robustæ facultatis operantis ordinatim & moderatè, non posse morbum fieri ipsi membro, cuius est, quanquā alii possit, vt illi concesserant eruditè: tamen cùm hęc eadem non ordinatim, aut moderatè mouetur, potest non aliis membris solùm, sed suo etiam membro morbum parere. Fit, vt facultas moueatur sine ordine, vel propter excessum sui instrumenti, vt cùm pars aliqua nimiùm trahit, quia præter naturam est calida: vel quia nimiùm irritatur, quod facit expultrix in morbis, cùm euacuationes fiunt per symptoma, & trahens facultas in dicta hypothesi, & per caninam famem: vel quia cōtraria facultas est debilis. Sunt contrariæ facultates, quarum actiones mutuò se impediunt, vt retinendi, & expellendi. Quemadmodum igitur (licet enim animalibus motibus naturales conferre) contingit musculum aliquem habentem maximè secundum naturam, tamen contrahi plus satis, quia qui è regione est positus languet, id quod in paralysi fit: ita retinens operatur nimiùm, quia languet expultrix, & hæc, quia languet illa. Sed iam diximus, quantum pro parua hac controuersia dici oportuit: neque in causis morborum temperiei quidquam pętermissum est. Morbi in compositione, & cōmunes, pręterquam quòd manifestas habent causas, & generationis modum, nullas habent controuersias, quas solùm nostri instituti est dirimere. Quare caput hoc iam est consequutum finem.

De differentiis symptomatum. Cap. IIII.

SYMPTOMA, quod & ἐπιγένημα Græci vocant, tres habet species: aut enim est actio læsa, aut mutata qualitas, aut est in his quæ expelluntur, aut retinētur pręter naturā. Actiones quæ lædi possunt, aut sunt animæ, aut naturæ. Animæ sunt, aut motiones, aut sensus, hique potentiarū rectricium, aut singularium. Motus caret speciebus. Sensus singulares sunt quinque: visus, auditus, odoratus, gustatus, & tactus. Rectrices ttes: imaginatio, ratio, & memoria. Actiones naturæ, aut sunt vitales, vt pulsus: aut naturales, quæ in singulis membris sunt quatuor, tractio, retentio, alteratio, & expulsio. Singulæ actiones lædi possunt tripliciter: aut imminutæ, aut ablatæ, aut deprauatæ. quo fit, vt quodcunque naturale instrumentum, quatenus tale, pati possit 12. symptomata. nam cùm quatuor actiones sint, & singulis illarum ternæ læsiones: duodecim læsiones numero fient. Animale verò instrumentum quodcunque pati poterit quindecim. est enim quodcunque animale etiam naturale. nam natura priuatū est membrū nullum. habebit verò vt animale saltē tres lęsiones sensus, quem habet: quare tribus additis duodecim, fiunt 15. Eodem modo si instrumentum illud duobus sensibus est præditum, vt oculus visu, & tactu: 18. symptomata pati poterit, non minùs, quàm si idem sit naturale, vitale, & animale instrumentū. vt arteria quæ nutritur, & pulsat, & sentit, sensu tactus, obscuro illo quidem, cæterùm aliquo. Secundum symptomatum genus, quod in qualitate mutata est: quatuor habet species. est enim quæ visu, aut odoratu, aut gustatu, aut tactu percipitur. nam quæ auditu percipiuntur, & in humano corpore contingunt: ad tertium genus referuntur, quod est excrementorum. sunt enim crepitus: qui necessariò à flatibus fiunt. Circa exeuntia considerari debet: quantitas, & occasio, & modus exeundi (si, scilicet, cum crepitu, aut sine illo emittuntur) & substantiæ modus, & color, & nonnunquam odor. His symptomatum speciebus continentur omnia, quæ humano corpori possunt contingere. Visus est Gal. hac diuisione lib. de differ. sympt. qua nō arbitror possis commodiorem aliam inuenire. quanquam instet aliquis argumentis dicēs, eundem Galenum 1. Meth. cap. 8. symptomata omnia sub bimembri diuisione compræhendisse, dicentem: Ea esse aut actiones læsas, aut qualitates, quæ in humano corpore consistentes actioni neque commodant, neque incommodāt. ita vt sub hoc secundo membro secundū & tertiū prioris diuisionis contineantur. Dicat igitur aliquis, cùm hîc bimembri, illic trimem-

bri

bri diuisione vsus fuerit: necesse esse, aut hanc diuisionem esse redundantem, aut illam mancam. Praeterea, quorsum hîc duplices tantùm actiones esse dicit, & animae, & naturae: cùm millies dixerit, triplices eas esse, naturales, vitales, & animales. Certè hîc nihil est erratum: neque quicquam est in Galeni doctrina inconstans. nihil enim refert per haec, aut illa membra diuidere: modò in rebus ipsis nihil sit praetermissum. Nam si bimembris diuisionis alterum membrum duo continet trimembris, vt priùs dictum est, & operationes naturae continent, vitales, & naturales: quid interest sic, aut aliter diuidere? sed haec eò adduxi, quò intelligant omnes: nihil stultius esse, quàm diuisionis modo permutato, noui aliquid se putasse adducere, quod multi faciunt. Quis enim non possit symptomata mille modis diuidere: vt perpetuò eandem rem dicat? Certè licet tibi dicere symptomata omnia, aut habere essentiam permanentem, aut in motu: aut esse in priuatione, aut in affectu: aut vtcunque aliter, vt omnia symptomata praescriptis membris comprehendantur. Nihil praeterea ineptius est: quàm à receptis autorum diuisionibus citra euidentem causam recedere. nam etiamsi in doctrina nihil permutaretur: teritur inutiliter tempus, idque lectioni autorum multùm incommodat. loquuntur enim autores omnia, obseruantes sua principia: quae proinde obseruanda sunt, quoad fieri potest. Multò verò grauiùs peccant quidam: qui, praeterquam quòd nonnulla membra inutiliter addunt, nonnulla etiam falsò dicunt. in horum numero primus est Argenterius quidam, deinde nonnulli alii: qui haec ab illo suffurati sibi arrogant, ac suo etiam inuentori denegant. nituntur hi ostendere, minùs perfectam fuisse dictam Galen. diuisionem: quòd nonnulla sint, quae nullo illius membro contineantur. haec dicunt esse: soporem, & peruigilium, & dolorem, & motus omnes maiores quàm pro natura. Argumentatur Argenterius, dolorem non esse laesam actionem: siquidem neque actio omnino est, vt ille sentit. Non enim, inquit, tristis sensus est dolor: sed tristitia, quae sensum comitatur. nam Galenus ipse millies id videtur asserere. atque lib. de diff. sympt. voluptati illum dicit esse contrarium: sed voluptati contraria est molestia, quae sensui aduenit, non ipse sensus. Peruigilium praeterea, & sopor in quo genere (inquit) sint, nisi in tempore: quoniam scilicet primum sensus instrumentum plus temporis, quàm oportet dormit, aut vigilat? Auctae actiones hac ratione non sunt deprauatae, sed auctae, neque diminutae sunt, neque ablatae. Omissa igitur plura membra in diuisione Galeni sunt. Sed qua ratione ille diuidat, operae precium est audire. Symptomata (inquit) aut sunt actiones, aut opera. sunt autem ablatae, aut diminutae, aut auctae, aut deprauatae, aut tristes actiones. opera, aut sunt in qualitatibus secundis, aut humoribus, aut excrementis. Constat primò his tribus vltimis membris, in qualitatibus nempe secundis, & humoribus, & excrementis nihil contineri: quod nõ contineatur duobus membris vltimis diuisionis Galeni, qualitate inquam mutata, aut exeuntibus. frustra igitur permutat Galeni verba: scilicet cui commodius est, vt discipulos assuescere, quàm dissuescere faciamus. Iam verò actionem, inquit, laedi: quia tollitur, aut minuitur, aut augetur, aut deprauatur, aut contristatur. quid, num hi omnes sunt deprauationis modi? Non, inquit. nam perperam à Galeno dictum est: dolorem esse actionem deprauatam, temeréque defenditur, cùm redarguitur. Qui tamen videtur mihi ignorare, quid dolor sit: est enim sensus ipse tristis. ipse inquam actus sensus: qui quoniam à re obiecta corrumpitur, natura cum tristitia fit, ipsa etiam voluptas, sensus cum delectatione est: non aliquid à sensu diuersum. Quae ambo clariùs, quàm vt alia declaratione opus sit, dicta sunt à Galen. 2. De locis patientibus cap. 2. his verbis. Quippe vt dolor sensus tristis est, ita voluptas est blandus. Quòd sicubi Galen. dolorem tristitiam sensus dicit: id factum est, quòd cùm semel intelligat Galenus, dolorem fieri, cùm sentitur aliquid affatim repentéque corrumpens naturã: sensum ipsum tristem, dolorem dicens, inutilem omnino putat diligentiam, inuestigare: An tristitia sensus differat ab ipso sensu tristi, & si differunt, In quo illorum doloris natura sit. proinde tricas has praeteriens dicit: Ipsum sensum tristem esse dolorem, sensum blandum voluptatem. eóque dolorem esse deprauatum motum: nam deprauationis actionis sunt multi modi. Nam deprauata est actio, quae fertur in res à se alienas: vt carbonum, aut talium rerum appetentia, quam κίτταν Graeci vocant. Deprauatus etiam est sensus, quo sentiendi potentia contristatur, & immo-

dicus omnis facultatis motus, vt retentio, aut expulsio nimia, deprauata actio est. Sed dices, licuisset etiam ista ratione, qua auctam facultatem sub deprauata compræhendis, & diminutam compræhendere, forentque ita læsæ actionis duo membra, ablata, & deprauata, & deprauationum alius modus præter dictos, cùm diminuté actio fit. Minimè est ratio par. nam hæc diuisio Galeni respicit ipsam facultatem: & Actio, quæ fit à facultate omnino impotente, sublata est: quæ à debiliori, minuta: quæ à deprauatione ipsius facultatis, vel contrariæ, si contrariam habet, vel irritatione praua, deprauata dicitur. ita oporteret auctam dicere eam, quæ ab aucto robore facultatis fieret. Sed, vt paulò superiùs diximus: quod à robore facultatis fit, nunquam est nimium. sed quod ex irritatione nimia, aut corruptione contrariæ virtutis fiat. sed hoc declaratum est in proximo capite. Meritò ergo nomine deprauatæ actionis, intelliguntur tristis, & deprauata, quæ scilicet fertur in res alienas à se, & aucta. Hæc oportuisset Argenterium cogitasse apud se priùs, quàm Galeni receptissimam diuisionem repræhenderet. licuisset sanè illi, quod nos facimus, retenta Galeni diuisione subdiuisionibus vti, & deprauationis modos explicare, referréque ad ipsam facultatē. cæterùm hic peccauit, quòd auctam actionem noluit in deprauata contineri: quódque dolorem actionem læsam esse negauerit, ridiculis quibusdam tricis inuolutus. Neque minùs peccauit, quòd soporem & peruigilium actiones læsas esse negauerit: & symptomata in tempore esse dixerit: quia plus temporis, quàm pro natura vigilāt, aut dormiunt ægrotantes. Nam dicente Galeno: sopor, aut somnus præter naturam, nihil est aliud, quam communis totius corporis torpor. Vt ergo cùm torpet membrū aliquod, debilem habet motum, & sensum: ita torpore communi primum sensus instrumentum in toto corpore valde diminutas habet actiones, per vigiliam plures, quàm oportet. Ergo vigilia est deprauatus motus, & somnus diminutus, in primo sentiēdi instrumento. Notandus ergo est Argenterius nimiæ diligentiæ: sed ridendi fures, qui pecuniam ab Argenterio subfurati, alioqui vilem, conantur cælare, & contrectantes manibus, vertunt in carbones: dicúntque dolorem non contineri in diuisione Galeni, sed esse symptoma in tempore. quoniam dicunt, de sententia Platonis, est passio affatim, repentéque facta: cùm tamen ille dixerit, τὸ μὲν παρὰ φύσιν καὶ βίαιον γιγνόμενον, ἀθρόον παρ' ἡμῖν, πάθος ἀλγεινόν, id est, passio quæ præter naturam violenter & affatim ac repentè (hæcenim omnia significat dictio ἀθρόον) in nobis fit, dolorem facit. Vnde constat: illud, affatim ac repentè, de causa dictum esse, non de symptomate. Sed roget nos aliquis, cur, si sopor & peruigilium, & dolor, continentur in Galeni diuisione: postquam de reliquis iuxta propositam diuisionem disseruerat, de dolore in hunc modum dixit: Porrò tactus actio egregium inter cęteros sensus symptoma possidet, dolorem? Et de aliis duobus: & adhuc etiam duo egregia, peruigilium, & sopor, circa primum sensum, qui & omnium sensuum est communis, consistunt. Videtur enim Galenus suboluisse: hæc non contineri in diuisione, quandoquidem illa per se dixit. Tamen res non ita habet: sed Galen. vt probati alii autores, solet, cùm insigne aliquod diuisionis membrum est, propter claritatem doctrinæ per se illud dicere. Itaque dicuntur præter cætera ab illo hæc: non quòd extra diuisionem sint, sed quòd insignia. id quod vel ipse Galen. monuit in eodem cap. ita scribens, εἰ δέ τι ἴδιον ἐξαίρετον τὸ ὄνομα κέκτηται. id est, Si quod autem proprium & præcipuum habet nomen (Dixi hæc Græcè: quia in codicibus nonnullis perperam legitur, non habet) Non proinde oportet decipi: putantes aliquod symptoma à nobis esse prætermissum. Hæc Galen. Vides vt ipse respondet istis sophisticis cauillis. quod vnum, nisi peruerso essent ingenio, & ex contradictione gloriam aucuparentur, neque autorum lectionem, neque ipsam per se veritatem quicquam curantes: illis procul dubio suffecisset ad rem intelligendam. Sed agant aliud, quid mea? celebre reddant illi suum nomen, quātum lubet, iniecto in Dianæ templum igne, aut verberata Homeri statua: nos interim nobis caueamus, ne suis argutiis irretiti in illorum trahamur ignorantiā. Recedant igitur iam hinc sophistæ, permittantque nobis Gal. diuisionem resumptam interpretari. Quinque sensibus exterioribus, & tribus interioribus, & quatuor facultatibus naturalibus, & mouenti secundum locum ex electione: accidere possunt ternæ læsiones, sublatio, imminutio, aut deprauatio. corpori possunt contingere prauæ qualitates, quadruplices: & symptomata possunt excrementis in substan-

substantiæ modo, & colore, & reliquis, & exeundi opportunitate fieri. Nam, quanquam monstratum à nobis sit in secundo controuersiarum libro, Tactus esse plures reuera sensus, eóque plures esse quàm quinque exteriores: cæterùm, vt ad nihil aliud, ita ad distinctionem symptomatum minimè refert plurium tactuum meminisse. nam multæ facultates in eadem corporis particula sitæ non alia ratione læduntur singulæ per se, illæsis aliis, quàm quòd, etsi sint eiusdem partis, non sunt eiusdem temperamenti. (Quod etiam libro 2. dictum est, sed modò declarabitur: quia partis huius est proprium) Vt trahendi facultas, & expultrix in eadem intestini fibra sunt: tamen si se aliquantò humidior fit fibra, tractio fit malè, quippe quæ à calore cum moderata siccitate fit: expulsio nihilo fit deteriùs, quippe quæ humiditate indiget. sed tactus omnes sunt aut eiusdem temperamenti, aut vsq; adeò similis, vt non possit vnus illorũ symptomata pati illæsis aliis. Nam quemadmodum Arist. inquit 2. De partibus animalium capite 1. philosophi omnes singulos sensus singulis elementis tribuerunt. de quo disputatum à nobis satis diffusè est, cùm de numero & temperamento sensuum exteriorum agitaremus quæstionem. Cúmque de reliquorum sensuum temperamento diuersæ philosophorum sint sententiæ (visum scilicet alii tribuunt aquæ, igni cœlesti alii: odoratum alii aque, alii aëri, alii igni, alii vapori) tamen tactum omnes tribuunt terræ. nimirum omnes tactus sunt terrei, eò quòd propter similitudinem temperamenti, communia patiuntur semper symptomata: quique tactu caret in membro aliquo, neque calidum, aut frigidum, neque humidum, aut siccum, neque durum, aut molle sentit eo membro: quique debiliter sentit tactu, deprauatéve, hæc omnia debiliter, aut deprauatè sentit. Sed dices, Si pars qua recipiuntur, est eadem, & temperamentum cui tribuuntur vnicum: vnicus etiam fuerit tactus, non enim fit quidquam quo differant. nam per actiones, & per res obiectas, distinguuntur vt à posteriori: sed vt à priori oportet illis inesse aliquid quo differant. animaduertendum est, Tactus omnes esse eiusdem elementi, putà terræ: tamen non vnici temperamenti exactè, sed per quàm minimè differentium temperamentorum. Sunt itaque omnes tactus terrei, & ideo tributi tetræ: sed possunt huius plus, minúsve esse participes. igitur quanquam plures sint tactus: sed quod ad symptomatum differentiam attinet, censendum perinde est ac si vnicus sit, sintque tantùm quinque sensus externi. Internos sensus esse tres tantùm, & triplices tantùm noxas secundum speciem pati posse vim ipsam cerebri, quam ἡγεμονικὸν Græci vocant, ægrotis scilicet nihil, aut diminutè, aut prauè imaginantibus, ratiocinantibus, præteritorum recordatis: monstratum à nobis est in 2. libro. Reperies multa horum symptomatum exempla apud Galenum libro De differ. symptomatũ cap. 3. & 3. de locis patientibus cap. 7. Motus secundum locum vnicum habet instrumentum, putà musculum. Est enim vetè instrumẽtum motus musculus: quod dictum est à Gal. lib. de diff. sympt. & in principio primi de motu musculorum, & 1. de causis sympt. c. 5. & 1. de locis patientibus cap. 6. & multis aliis in locis. quia nullus neruus quin musculum non inseritur, habet motum. nam neq; optici, neq; gustui seruientes, neq; alii tales, neque antequam in musculũ subeat, illi ipsi qui sunt subituri, motũ præstant alicui particulæ. Itaq; nerui sunt sensuũ instrumenta propria: hic enim à solis illis fit: motionis verò sunt instrumẽta, ratione delationis facultatis, nõ tamẽ prosequutionis. vt oculus est instrumentũ quo videmus, tamen neruus est, qui defert facultatem. Qui hæc omnia exactè volet intelligere, legat quæ de facultatibus scripsimus in 2. lib. Quãquam facultas sentiendi & mouendi eodẽ spiritu, aut illustratione, per eosdẽ neruos deducitur, vt monstratum illic est: tamen possunt symptomata accidere vni, quæ alteri non accidant. nimirum potest brachium fieri sine motu, nõ carens sensu: quia maiori facultate opus est ad mouendum, quàm ad sentiendum. potest igitur influere quantũ sufficit ad sentiendũ, vt non influat quantum satis est ad mouendũ. potest etiã carere sensu, non carens motu, idq; duplici via, vel obstructis neruis, qui veniunt ad texendam cutem, nõ obstructis iis, qui peruadunt musculos, aut stupefacta cute, stuporéq; profundiores musculos non attingente. vnde manifestũ fit, posse in membro aliquo vt brachio, aut cture lædi sensum sine motu, & motum sine sensu: sed in eadem nerui particula posse tolli motum sine sensu, contrà verò minimè. nam quæ virtus transferendo cor-

pori est satis, multò magis sensui sufficiet. Sed hæc, quoniam in sequenti lib. propriam habebunt controuersiam, prætereo breuiter. Proposita, explicatáque symptomatum diuisione, qua omnia symptomata continētur: operæ preciū fuerit, vt de insignib. insigniter disputemus. Dicendū ergo omnium primò de dolore, quē diximus de sententia Galeni esse actionē læsam, itaq; sensum tristē: vel vt argutulo Argenterio placet, tristitiā sensus. quanquā est vulgarium Aristotelicorū, & medicorū barbarorum opinio: dolorē rem esse subiectam sensui, non sensum. itaq; dolorē sentiri, vt sentitur candor. Videtur pro his esse Hipp. sententia 6. secundi aphor. Quicunq; parte aliqua corporis dolētes, magna ex parte dolorē non sentiūt, his mens ægrotat. Dicit ergo: quib. mens ægrotat, dolorē non sentiunt. igitur quib. mens non ægrotat, dolorē sentiunt. Tamen Gal. ipse in com. dissoluit hunc nodū, dicens: & nunc igitur eodē modo appellauit dolores, affectiones eas quæcūq; cū dolore natura sua generātur. Itaque dolor, sensus actus est cum tristitia, nō quod sentitur, accidēs. Quęcunque harū opinionū, tā quæ dicit dolorē sentiri, quàm dolorē esse sensum tristē, quàm esse tristitiā sensus: in duas opiniones distributa est: siquidē est omnib. his cōmunis cōtrouersia: An dolor contingat soli tactui, an sensibus omnibus. nonnullis dicētib. esse accidens tactui subiectū, aut tactionē tristem, aut tristitiā tactus: aliis dicētib. esse, quod vocāt, sensibile cōmune, aut tristē sensum, aut tristitiā sensus cuiuscūque. Qui priorē sententiā tuentur, dicūt: dolores grauissimos soli tactui accidere, tamē dolores omnib. sensibus: omnes enim corrūpi ab excellētib. qualitatibus: interesse etiā inter illos hoc nomine, quòd tactus dolore afficitur ab externis & internis causis, reliqui sensus ab externis tantùm. Quod verò à Galeno dictum est: Oculis etiam accidunt dolores vehementes, tactu in ipsis contristato: dicunt, In instrumentis quatuor sensuum, putà visus, auditus, odoratus, & gustatus, posse fieri duplices dolores, quosdam affecto in illis proprio sensu, quosdam affecto tactu. cùm enim tactus per omnes dispersus sit: necesse est, in illis esse duplices sensus, contristarique nonnunquam hunc, nonnunquā illum. vt si quis ex acuta voce dolet, auditu dolet, vt auditus est: si verò auris inflammatione molestatur, dolor fit in instrumento auditus, affecto tamen in illo tactu. non aliter ex fulgore dolet visus: sed ex ictu dolet tactus in oculo. Dolores reliquorum sensuum à tactu, qui ratione tactus fiunt, grauiores esse dicunt iis, qui illos sua ipsorum ratione afficiunt: de hisque interpretantur Galeni dictum. Præstat huic sententiæ occasionem Galeni sermo, cuius propterea bonam partem lubet hîc inserere. is habet in hunc modum: proprium autem & egregium præter cæteros sensus tactus actio symptoma possidet, dolorem. qui etiam in reliquis sensibus generatur à familiaribus sensilibus, quæ extrà occurrunt: huic verò non solùm ab externis, sed etiā multò magis ab effectibus, qui intra corpus consistunt. isque subinde tam vehemens, vt nonnulli cruciatu victi sibi ipsis mortem consciscant. gignitur ergo & in oculis ex lucis splendore doloris quædam passio, & in auribus, ex magno quopiam & aspero strepitu. sic in gustatu quoque, & odoratu aliæ tales incidunt passiones tristes, à proprio scilicet sensili vnoquoque sensu dolore affecto: maximi verò dolores tactus sensui contingunt, quippe quæcunque ex aurium phlegmone, alióve in illis affectu, vehementi nos dolore afficiunt: non quidem auditus, sed tactus sunt propria. est enim is sensus omnium sentiendi instrumentorum communis: reliqui quatuor sui quisque solius. eodem modo dolores in oculis, vehementes sæpè generantur, tangendi scilicet in illis sensu contristato. Hæc Galenus. Qua dictione illud videtur significare, quod antea diximus: esse in instrumentis quatuor sensuum duplices dolores, quosdam proprii sensus, quosdam tactus. Sed aliorum sententia mihi verior esse videtur: dolorem solius tactus esse symptoma. sed in reliquis sensibus fieri dolores duplices, quosdam ab obiectis tactui, vt in auribus à phlegmone, in oculis ab ictu: alios ab obiectis propriis sensibus, sed ab iis ipsis, vt afficiunt coniunctum tactum. Atque ita verba Galeni interpretor. Nam Galenus ita proposuit: dolor est egregium tactus symptoma. quod tamen alii interpretantur dictum non de quocunque dolore, sed de vehementi. proinde, quoniam, vt diximus, Galeni verba vtrique opinioni occasionem dant: rationibus nostra sententia confirmetur. Ea quæ obiecta sunt reliquis sensibus, non aliter inferunt dolorem, quàm inferendo passiones, quæ tactus sunt propriæ, putà diuisiones, aut constipationes. igitur dolores etiam illi

sunt tactus proprii. quòd verò ita fiat, intelliget apertè is: qui singularum rerum naturas, causámque, qua molestæ fiunt, considerauerit. album sanè, & splendidum, non aliter, quàm dispergendo, atrum constipando, acutus sonus inscindendo, grauis contundendo molestiam inferunt. iam verò de saporibus omnibus, quibus odores respondent proportione, diffusiùs, quàm vt à nobis possint recenseri, loquutus est Galen. 4. de simpl. medic. facult. de sententia Platonis. quo in loco omnes saporum sensus, tactus alterationibus tribuit. Acida nimirum inscindunt, salsa abstergunt, amara corrodunt, acerba constringunt. Omnes itaque quæ sentiuntur qualitates, cùm dolorem generant: propria aliqua tactus passione id faciunt. proindéque putauerim, necessarium fuisse tactus sensum per instrumenta reliquorum esse dispersum: quò in illis, ex violenter obiectis, molestia perciperetur, quæ alioqui percipi posset nulla. Sed est aliud rei huius non minùs euidens argumentum. Si vnusquisque sensus sua ratione, ac per se dolorem pati posset: quò perfectior esset sensus, eò grauiores dolores pateretur. Nam quò perfectior est sensus, eò perspicaciùs, acriùsque sentit: quóque acriùs pars aliqua sentit, eò dolet grauiùs (non enim alia ratione particulæ, quæ acri sensu præditæ sunt, cuiusmodi os ventriculi, grauiores dolores patiuntur reliquis partibus) Itaque pateretur visus acerrimos dolores, huic proximè auditus, deinde odoratus, minores gustus, tactus minimos. tamen res contrà omnino fit. tactus scilicet acerbissimos patitur dolores: reliquorum sensus vnusquisque tantò leuiores patitur, quantò plus à tactus natura recedit. Igitur dolores omnes tactus sunt proprii: & reliquis sensibus ex accidenti accidunt, ratione tactus, qui cum illis omnibus confusus est. nam si dicas, in visu eò esse leuiores dolores, quòd obiectæ res sint tenuiores, eóque minùs paratæ molestare: saltem fieret, vt dolores æquales essent in sensibus omnibus. quò enim obiectum sensui alicui, est minùs terreum: eò etiam ipse sensus est perfectior, eóque acriùs sentiens. quare pares saltem dolores relinquerentur: quod tamen non fit. ergo dolor solius est tactus. Neque verò rei huius est inuentu difficilis causa, si modò verè antea dictum est: illud tantùm dolorem facere, quod naturam corrumpit. cùm enim nostri corporis, & singularum partium natura in temperie & continuitate consistat: nulla qualitas corrumpet naturam per se, præter calorem, frigus, humorem, & siccitatem, & continui solutionem. Est itaque dolor egregium symptoma solius tactus. De somno & vigilia dicendum non nihil est. sunt enim hæc, alia duo egregia symptomata. Per somnum fit motus caloris spiritúsque & humorum, ab externis ad interna: per vigiliam contrarius. ita per vigiliam operatur vis cerebri in toto corpore externas actiones potissimùm: tamen facultates actionibus quibusdam internis per somnum plus student. In cerebro fit magna spirituum animalium generatio, pro his, qui vigilia exhausti fuerant. Copiosiores etiam fiunt eo tempore concoctiones in visceribus: eóque vitalis facultas plus laborat expurgandis fuliginibus, & attẽperando calori. Fit somnus requiescente facultate animali propter defatigationem, obstructóque leuiter cerebro vaporibus suauibus ex alimento. Hęc contingunt per somnum: quæ vt dixerim, nihil curo, Sit ne somnus actio aut vis cerebri, & hoc ipsum dormire agere sit, vel priuatio actionum, vel motus ille ab externis ad interna, aut obstructio illa cerebri. in quocunq; horum lubet, somni essentiam collocato: modò non ignores, hæc omnia contingere dormientibus. ego enim hoc indignum puto longa controuersia. Arist. lib. de somno & vigilia, somnum vigiliæ priuationem esse dicit: atque hæc sententia videtur valde probabilis. quandoquidem non aliter solemus dormientem à vigilante distinguere, quàm priuatione actionum: quòd scilicet non sentit, neque mouetur. verùm hæc de somno naturali videntur dicta. quod nostri instituti est, attingamus. Somnus præter naturam, quem soporem licet appellare, procul dubio est priuatio: non enim tam est somnus, quàm vigilandi impotentia. Nam fit non vt naturalis, humectato mediocriter cerebro, leuitérque obstructo à vaporibus suauibus: sed aut nimiùm obstructo cerebro à frigidis & crassis succis, eóque facultate non potente diffundi, vel cerebro vehementiùs refrigerato, stupefactóque: non aliter quàm membrum aliud quodcunque solet ex nimio frigore stupescere, reddique proinde immobile, & sine sensu. Peruigilium fit laborante facultate propter impotentiã requiescendi, ex siccitate cerebri,

aut mordaci fuliginum qualitate. Ex his iam (arbitror) liquet, quod paulò antè tetigimus breuiùs: peruigilium eſſe deprauatum mentis motum, ſoporem actionis priuationem. Quanquam animaduertendum hoc loco eſt, id quod Gal. ſecundo de motu muſculorum dicit: per ſomnum corpora non omnino eſſe priuata motu & ſenſu: ſed recipere tunc quoq; influentem facultatē à cerebro, parciùs tamen multò quàm per vigiliam. atque adeò ſentire etiam dormientia membra, hebetiùs tamen quàm vigilantia. Quod euidenter monſtrat excitatio: ſi enim ſomnus priuatio integra eſſet motus, & ſenſus, in ſopitis membris: non poſſet quiſquam plagis excitari. hæ enim non aliter excitant, quàm dolorem inferentes: ſed membra quæ ſine ſenſu eſſent, omnino non poſſent dolere. igitur neque poſſent dolore excitari. ſed res aliter habet. dum dormimus, non ſentimus res leues, ſed aliquantò grauiores ſentimus: non aliter quàm qui non eſt omnino cæcus, ſed hebetioris viſus, minora non videt, maiora tamen, aut excellentia videt. Igitur eſt ſomnus ſymptoma in diminuto motu facultatis animalis. quod etiam reſpiratio, quæ ſemper fit, & alii motus voluntarii, qui nonnunquam inter dormiendum fiunt, apertè declarant. non enim fieri poſſent: ſi toto influxu à cerebro reliqua membra priuarentur. Quòd verò horum motuum, etſi à facultate animali cum libertate fiant, nō recordamur experrecti: leuis imaginatio ipſarum motionum eſt in cauſa. quanquam enim habent dormiētes fortem imaginationem, quæ mouet ad actiones: tamen ipſarum actionum externarū, dum fiunt, aut nullam, aut leuiſſimam habent imaginationem, ſed prætereunt, vt qui ſtudentes aut agentes aliud, manus mouent, aut crura. Sed hæc de ſymptomatis facultatis animalis ſunt ſatis. Facultatibus naturalibus contingunt, vt Galen. collegit, ſymptomata duodecim. Siquidem monſtratum à nobis eſt in 2. huius operis libro, capite de numero facultatum naturalium quæ miniſtrant: illas eſſe tantummodo quatuor. ſiquidem diſtributio & ſecretio actionibus aliarum fiunt. Quare deficiens, aut deprauata diſtributio, aut ſecretio, aliarum facultatum ſunt ſymptomata. vt ſi membrorum ſit atrophia, eſt concoctio deficiens: ſi verò hæc non deficiat, eſt defectus diſtributionis. atqui aut diſtributio non fit, quia membra non poſſunt trahere alimentum, quo indigent, & eſt trahentis facultatis ſymptoma: aut quia hepar non poteſt redundantia ſanguinis protrudere in venas, & eſt defectus expultricis hepatis: aut quia venter expellit, antequā fieri poſſit diſtributio commoda, & eſt inordinatus motus expultricis ventris. Secretionis etiam vitium, alicuius aliarum eſt ſymptoma: vt cùm morbus regius fit vitio ſecretionis, actio quæ eſt ſymptoma, eſt diminuta tractio veſicæ fellis. Sed ſunt quædam alia præter hæc ſymptomata: quæ, cùm actiones læſæ ſint, inſtrumētorum naturalium ſunt propria. quorum Galen. videtur oblitus, & nos addemus. Appetitui naturali, quem negauimus citato capite eſſe in numero facultatum alentis animæ, poſſunt contingere ſymptomata: de quibus eo loco diximus, & modò diſputamus. talis enim eſt appetitus humoris, qui eſt in renibus, per diabetem. vnde perſpicuum ſit: poſſe eſſe actionem ſymptoma, quod nullius ſit earum potentiarum, quæ animę ſunt. affixio etiam alimenti, actio eſt nullius potentiæ animantis propria, vt citato loco exemplo ceræ & picis monſtratum eſt: tamen contingit, vt Galenus docet 1. de facultatibus natur. in hydrope aſcite infelix nutritio, deficiente affixione. ergo deficiens affixio ſymptoma eſt, & actio læſa: tamen nullius facultatis enumeratarum à Galeno. Vnde euidenter verum eſt: Galenum multa ſymptomata omiſiſſe, cùm ſymptomata omnia membrorum naturalium in octo, aut duodecim redegit. non enim appetitus immodicus renum, qui fit in diabete, neque ablata affixio, quæ fit in hydrope, illo numero continentur. Quare hîc nihil mirum: ſi nos aliter enumeremus, vt nullum prætermittatur. Melius itaque fuerit per actiones, quàm per facultates diſtinguere. dicentibus nobis hoc loco, non quidem quatuor eſſe facultates naturales, ſingulíſque contingere terna ſymptomata, vt in principio huius capitis: ſed Nutritionem compleri his actionibus, appetentia naturali, tractione, retentione, affixione, commutatione, & expulſione: Accretionem compleri his eiſdem, & dilatatione. harum actionum ſingulis contingere poſſe ternas læſiones: eſſe itaque 21. Exemplum læſi appetitus, eſt in diabete: læſæ affixionis, in atrophia ex hydrope aſcite: læſæ dilatationis, cùm puer intempeſtiuè ceſſat ab incremento, quia corpus ex morbo quopiam

factum

factum est præter naturam ſiccius, nihil refrigeratum. conſtat ſiquidem illum non aliaratione ceſſare ab incremento: quàm quòd membra præ comparata duritie, non poſſunt quantum oportet, actione caloris dilatari. Ceſſare ergo incrementum, imminuta dilatatione. ſed hæc non poſſunt plenè intelligi ab eo, qui non antea intellexerit, quæ in 2. lib. de naturalibus facultatibus ſcripſimus. nobis non ſunt dicenda ſæpius eadem. Neque verò eſt cur quiſquam nos accuſet, quòd cùm paulò antè eos vituperauerimus, qui in diuiſione ſymptomatũ à Galeno deſciſcunt: modò enumerationem eorum, quę in læſa actione quapiam membri naturalis ſunt, qua ille eſt vſus, vt imperfectam deſeramus. nobis enim nihil videtur ineptius: quàm ab authorum diuiſionibus temere recedere. minimâ enim gloriam in contradicendo ſitam eſſe putamus. tamen neque in cuiuſquam verba volumus iurare: ſed veritatem in quauis re cuiuſuis authoritati præferri. Præter hæc quæ diximus, poſſis addere ſymptomata alia, ipſarum nempe facultatum, quibus miniſtrant illę quatuor: vt deficientem, imminutam, aut vitioſam nutritionem, accretionem, aut generationem: tamẽ hæc perpetuò pendent ex aliis læſionibus prioribus. proinde nihil refert illorum meminiſſe per ſe: ſed ſatius eſt, de illis ita cogitare, ac ſi in dictis ſymptomatis contineantur. Nam ſi quod corpus infeliciùs nutritur, augetur, aut gignitur: neceſſe eſt illud fieri, aut quia minus materiei vtilis trahitur, aut non ſatis retinetur, quo fit vt intempeſtiuè expellatur, aut non ſatis alteratur, aut quia excrementa quæ non expelluntur, impedimento ſunt, vitiando concoctionem, aut impediendo affixionem, aut eſt difficilis partium dilatatio. Ergo naturalium actionum, quæ propriè dicuntur tales, læſiones omnes diximus. Vitalis actionis (nam hanc quoque ſub naturali contineri fecimus) tot ſunt læſionum ſpecies, quot pulſuum præter naturam modos in tertio huius operis libro diximus. De tertio ſymptomatum genere, propriis capitibus dicemus in ſequenti libro. Quare longiuſculum iam caput concludamus.

De cauſis ſymptomatum. Cap. V.

SYMPTOMATVM omnium communis quædã cauſa eſt morbus, & ſingulorum ſua cuique propria. Age igitur de communi diſputemus primùm, de peculiarium nonnullis deinde: de iis, inquam, circa quas reperimus medicas controuerſias. libello de differentia ſymptomatum longo ſermone nititur Galenus monſtrare: ſymptomata omnia, cuiuſuis ea generis ſint, ex morbis naſci. atq; in huius aſſertionis confirmationem, vtitur inductione per ſingula membra. Actiones læſas (inquit) conſtat à morbis fieri: ſiquidem dictum antea eſt, morbum eſſe affectum præter naturam, lædentem operationes. Iam verò qualitates mutatas, quarum quatuor diximus eſſe ſpecies, quæ viſu, odoratu, guſtatu, aut tactu percipiuntur: nemo dubitet ex morbis naſci, qui ſciat, qualitates primas quibus temperamentum conſtat, cùm præter naturam ſunt, eſſe morbos. Nam cùm ſint qualitates ſecundæ, ex primis naſcẽtur procul dubio, hoc eſt ex tẽperamento: ex naturali quidem naturales, ex nõ naturali non naturales. quales ſunt, quę ſunt ſymptomata. Quòd aliquid pręter naturã retineatur, aut excernatur, (quod ad tertium ſymptomatũ genus refertur) neceſſe eſt ex vitio retinẽtis, aut expellentis, aut ambarũ fieri: niſi ex qualitate eius, quod excernitur, fiat, vt euacuatio ſymptoma ſit. vt cùm bile aut ſero plena, vel alia mala qualitate affecta vacuãtur: quę tamẽ vt talia ſint, alterantis facultatis, aut excernẽtis vitio fit. igitur vtcunque euacuatio ſit ſymptoma, non fit ſine facultatis cuiuſpiam læſione: ſed nulla facultas vitiatur illæſo temperamento, cùm illarum ſubſtantia in commodo temperamento conſiſtat. igitur eſt hoc quoque ſymptomatum genus, morborum ſoboles, non minùs, quàm alia omnia. Hæc docet Galenus: tamen non deſunt qui repugnent, dicentes, multa ſymptomata eſſe, quæ ex nullo morbo proficiſcuntur: ſed fieri quædam à cauſa externa, quædam ab interna, quædam ab obiecta re, quædam ab aliis cauſis. Nam (vt primi generis primùm meminerimus) ſi quis optimè adhuc valens carnes crudas ingerit in ventriculum: habebit cruditatem ſine quopiam morbo. Si hic idem, quem optimè valere poſui, digitis immiſſis in os irritatus, aut immiſſa in profundum naſum re quapiam, vomit: id ſymptoma ex nullo morbo fit. Multi corripiuntur rigore,

quem nulla consequitur febris, atque omnino nullo alio morbo affecto homine: rigor verò symptoma est expultricis vis omnium membrorum. Amantes homines patiuntur multa symptomata: perturbationes pulsuum, suspiria crebra, insomnia varia, & vigilias immodicas, quantumuis qui amat, omni morbo vacet. Sed de qualitatibus mutatis præter naturam in corpore, videntur posse desumere argumenta non imbecilliora. Laboranti febre putrida, profluat sudor fœtidus: constat sudorem partem esse putrescẽtis in corpore materiæ, & fœtorem fieri ex putredine. cùm ergo putrescens materia non sit morbus (hic enim febris est) sed causa: haud dubiè videtur fœtor à causa morbi fieri, non à morbo. Colorem præterea pallidum in morbo regio bilis facit, quæ talis est colore. hæc est morbi causa. igitur qualitates mutatæ à causa morbi plerunque fiunt: nam & saporem acidum, aut salsum linguæ, facit pituitæ non febris species. Hæc quidam aduersus Galen. effutiunt: quorum sapientiam non dubium est Galenum ipsum alioqui rudem præ illis suboluisse, cùm libello De differ. sympt. cap. vlt. ita scripserit: Verùm hîc intẽdere exactè oportet mentem: & perfectè distinguere ab operibus animantis ipsa symptomata. Sæpè enim ita similia inter se sunt: vt & symptoma putetur opus, & opus symptoma. ac nisi quis in hoc sano sit iudicio: ex iis, in quibus ipse fallitur, disputationem calumniabitur. Certè, quos dissolutionis argumentorum hæc verba non admonent, mihi videntur apertè dormitare. nam vt solùm distinguantur opera à symptomatis: argumenta omnia, quæ de læsis actionibus proposuimus, & quæcunque alia similia his proponi possint, corruent statim. Quod vt explicem, simulque istorum ostendam insipientiam, illud vnum peto, quod ipsi etiam aduersarii vltrò dabunt: causas morborum, morbos, & symptomata, esse res præter naturam. Quo dato, constat: non quemcunque affectum lædentem operationes, ita vt sentiri possit noxa, esse morbũ: nisi id præter naturã fiat. nam neq; temperamenta, quæ à mediocritate recedunt manifestè, morbi sunt, neq; seniũ est morbus: quamuis per hos affectus multæ actiones admodum perspicuè læduntur. pituitosa natura somnolentos reddit homines, & ad animales motiones pigros, appetentes plura quàm pro indigentia, & excremento plenos: biliosa contrario modo lædit: senium facit homines vigiles, tremulos, ad omnia vitæ munia imbecilles: Tamen has actiones cùm lædant hi affectus, morbi non sunt, quia non sunt præter natutam. Igitur si ita habet, neque somnus profundior, neque pigrities ad motum, neque appetentia immoderata in pituitoso, neque vigilia aut fastidium in bilioso, neque hæc eadem in sene, neque tremor membrorum symptomata sunt (non enim fiunt præter naturã, quanquã læsæ actiones sunt) sed sunt impotentiæ quædã, quæ hominibus secundum naturã accidunt. Si quis cùm est Compluti, Madritum non videt: patitur quodpiam visus symptoma? Nullum arbitror. Sed si hic idem, quæ per stadium distat, non videt: symptoma patitur, si commodæ magnitudinis obiecta sint corpora. Nam tã potest esse corpus exiguum: vt etiam per transuersum digitum distãs ab oculo citra vllum symptoma non videatur. nimirum differt multum, symptoma dicas, aut impotentiã naturalem: si quidẽ verum est quod petii, omne symptoma esse præter naturã. Monstratum verò est multis exemplis: læsas nonnunquam edi actiones secundum naturã. sed patiuntur non minùs reliquæ omnes potentiæ, quàm visus, modò symptomata, modò impotentias naturales. Sit exemplum virtus portãdi. Numquid, si quis suppositus oneri bis centũ librarũ mercatoriarũ tremit, tremor symptoma est? Ergo & si corpus longinquissimũ obscurè cernis, imbecilliter'q; visus imbecillis est symptoma. Malè ergo negabamus: Madritũ hinc non videri, esse symptoma. Sed certè nullum horum symptoma est. nam hæc omnia secundum naturã contingunt. Iam verò, si cui pondus quod apprehensum brachiis portabat, præ magnitudine excidit, secundum naturam id fit: si verò quidquam excidit, quod alioqui nõ excidetet, quia præcisi digiti sunt, symptoma est, quia præter naturam. Si quis manum concutit imposita pruna, citra symptoma id facit: sed si concutitur manus instigata à mordaci humore, quem præter naturam collegerat, concussio est præter naturam, & proinde symptoma. nam irritationes, quę fiunt à rebus pręter naturam, sunt præter naturam: quę fiunt à causis, quæ non sunt præter naturam, non sunt præter naturam. Causæ externæ omnes sunt in genere non naturalium: quæ neque secundum natu-

naturam sunt, neque præter naturam. Igitur quæcunque actiones fiunt irritante causa externa, si nondum interiùs morbum aliquem fecit: non sunt symptomata, sed opera naturæ. quòd si cum læsione quapiam fiunt, sunt impotentiæ naturales. cùm verò iam causa externa morbum fecit: non ampliùs actiones sunt naturales, sed præter naturam. fiunt siquidem iam irritante causa quapiam præter naturam. Constat etiam ex his, nullam actionem esse symptoma ratione rei obiectæ, aut eorum, quæ ad eam spectant: sed ratione facultatis, aut instrumenti, aut eorum, quæ ad hæc spectant. ad res obiectas spectat spatium, propinquitas inquam, & distantia: ad facultatem, & instrumentum, materia, & spiritus in his, quæ illis operantur. Est autem manifestum id quod dicimus. Nam aut res obiectæ & quæ ad illam spectant, proportione respondēt facultati, aut non: si non respondent, & sola hac causa actio fit incommodè, non est symptoma, sed impotentia naturalis. (nam secundum naturam fit, vt neque lapides conficiamus, neque turres humeris portemus) si proportione respondent, constat actionem alia ratione vitiari, non causa rei obiectę, eòque dictum est à Galeno loco citato ex lib. de differ. sympt. si quis ad distinguendas euacuationes quæ sunt symptomata, ab his, quæ tales non sunt, quantitatem tantùm consideret, aut qualitatem, non etiam intentus modo euacuationis, an scilicet symptoma sit, aut opus: subinde deceptum iri. nam si tempore iudicij vacuatur congius materiei nigræ, si ita lubet, modò post signa concoctionis euacuatio fiat, & reliqua habeant, vt oportet, ad iudicium, nō est hæc euacuatio symptoma: si verò ante id tempus multò minor copia benignioris succi vacuetur, possit esse symptoma. Quid ita? quia hæc euacuatio est præter naturam: illa naturalis. Quid istud? quia quæ ante iudicium fit, fit ab irritatione præter naturam: quæ in iudicio fit, non tam fit ab irritatione, quàm ab ipso ordine, quem in suis actionibus seruat natura. Nimirum vt recludens pylorum, & comprimens ventriculum, deorsum expellit excrementa, postquam confecit alimenta: ita postquam retinuit, & ad concoctionem deduxit, vt licuit per materiæ ipsius naturam, morbi materiem, expellit illam ordine consueto sibi ac familiari. His intellectis haud multa opera opus est ad argumentorum dilutionem. Nam carnes crudas non satis coqui, non est symptoma, sed impotentia naturalis, quia est in re obiecta: sed hæ ipsæ carnes prauè coctę aut corruptæ, fiunt in ventriculo causa morbi, similis ei, per quem corpus laborat cacochymia: à quo deinde nascuntur alia symptomata: ructus scilicet praui, & aliorum ciborum, & succorum infectio. Si quis vomit sine morbo, immissis in os digitis: perinde facit ac si immissa per sedem glande exoneret aluum. quę symptomata nō sunt, sed opera: quia fiunt ab irritatione externa, nisi ipsa irritatio fiat morbi causa, quod fit sæpè: & tunc quidem reliqua vacuatio symptoma iam est. vt si contingat à glande, aut acriori clysteri exulcerari intestina, aut vehementiori motu rumpi aliquid in ventriculo, aut conuelli. Rigor qui sine febre fit: ex cacochymia ab humoribus crudis pendente nascitur. Amor qui iam indiget curatione, species est melancholiæ: ideòque talem illi curationem medici adhibent. Atque est reuera morbus animi magis, sed cum corpore communis. Quare qui amat, iam hinc sciat se furere. Cur? amor furor est
Sed de amore multa diximus in tertio libro huius operis: cùm de pulsibus amatoriis disputaremus. Ei argumento, quod de fœtore ex putredine propositum est: respondet Galenus 9. cap. lib. 11. meth. his verbis: Ab his enim obstructio est orta, quę morbus compositionis est eorum quæ obstructa sunt corporum. hanc symptoma secutum est, ipsa transpirationis retentio, hanc rursus putredo humorum. Hæc sunt Galeni verba. itaque patet: putredinem esse alterius morbi symptoma, puta obstructionis, alterius causam, puta febris. Ex putredine nascitur fœtor, accidens ortum ex obstructione, medio alio symptomate. Nam fieri hoc sæpissime: vt mediis aliis symptomatis, quædam ex morbo nascantur serie quadam: diximus in superiori capite. Iam verò color pallidus cutis, non potest morbum effugere. Nam aut fit ab obstructione, quæ morbus in compositione est, aut ab imbecillitate trahentis facultatis vesicæ fellis, aut alterantis hepatis, vel membrorum: omnis verò talis imbecillitas fit ex intemperie, quæ est morbus. Quare nullum est symptoma, quòd non sit morbi soboles. Illud vnum notandum est, antequam caput concludatur: morbos ex sympathia, qui nihil habent propriæ passionis factum, symptomata esse eorum, qui sunt proprij ali-

quarum particularum affectus. Quare symptomata, quæ per consensum fiunt: illi morbo referenda sunt accepta, à quo morbus per sympathiam nascitur. vt si dolor capitis sit per ventris sympathiam: dicimus dolorem capitis à morbo ventris esse productum. ita si propter sternutamentum, aut tussim, ventriculus nihil per se læsus, cogitur euomere: ex morbo capitis, aut thoracis, vomitus ducit originem. sed dicendi de his iam finem facio. Symptomata omnia ex morbis nascuntur, aut proximè, aut intercedentibus aliis. Quare in quæstione de symptomatum causis, non ampliùs disputandum est, sit ne symptoma, quod propositum in quæstione fuerit, ex morbo, an ex causa, an ex obiecta re, an ex re alia quapiam: sed vbi semel constiterit symptoma esse, ex quo morbo fiat quærendum est. fit enim omnino ex aliquo. Siquidem symptoma primi generis est, putà læsa actio: ipsum per se facilè ducit in causæ cognitionem. nam cùm necesse sit, vt actio aliqua lædatur, proprium actionis instrumentum pati (quod nos paulò antè tetigimus, & Galenus toto 1. lib. de locis patientibus disputans contra Erasistratum docet) constat actiones læsas, significare malè affectam partem, & speciem affectus à modo læsionis debere peti. quod docet 3. de locis patientibus cap. 9. vt si chyli confectio vitiatur, ventriculus patitur: si verò iam non tantùm constat vitiari, sed acescere, affectus frigidus ventriculi significatur. Sed obiiciet nobis quispiam gladiatorē, in quo (vt refert Galenus 4. de vsu part. cap. 9.) malè cibi coquebantur, quia præscissa illi erat omenti bona pars: quem dicit viciatam habuisse actionem ventriculi, sine illius morbo. Hoc vnum, illud monet argumentum: vt proprias passiones à sympathiis distinguamus. patiebatur enim venter non per se, sed per consensum. sed idiopathiæ & sympathiæ certum est dare proprium caput. interim illud vnum dico, non aliam esse inueniendæ huius rei commodiorem viam: quàm per cognitionem proprij, cuiusque actionis instrumenti, & præterea partium illi ad actionem ministrantium, & quæ cuique sit ministerij ratio. hoc verò non aliunde habeas, quàm ex tractatione de vsu partium, quam scripsere Galenus & Aristoteles, ambo diligentissimè: sed Galenus clariùs. de proprio instrumento dictum à nobis nonnihil est in 2. huius operis lib. vbi disputauimus: procedant ne operationes à partibus simplicibus, an compositis. Constabit verò ex horum cognitione: quæ affectio sit propria, & quæ per sympathiam. quia affectus, qui permanentiam quampiam habet in parte aliqua, propria illius affectio est: si verò nullum in se affectum habens, vitio alicuius alterius, quæ scilicet illi ministrat, aut in illam aliquid transmittit, patitur, sympathia est. Sed Galenus in omnibus symptomatis studiosos exercet: nos quę sunt in controuersia declaramus.

De sympathia, & idiopathia, protopathia, & antipathia, & consensu. Cap. VI.

CELEBRATISSIMÆ sunt apud antiquos philosophos hæ passionum species, vt in rebus omnibus natura constantibus frequenter inueniuntur: apud medicos verò, vt humani corporis partes attingunt. Quanquam illorum magis videtur interesse de sympathia & antipathia disputare: horum de sympathia, & idiopathia. Scripsit etiam præter alios de his quidam neotericus Fracastorius nomine, non parum eruditè & acutè: tamen quæ ab aliis demonstrata sunt recipientes, reliqua, nobis & amicis, addere decreuimus, hinc sumpto exordio. Non parum interest, vt videre est apud Galenum libro de differ. symptomatum: affici dicas rem quampiam, aut pati (hoc quoniam paulò superiùs explicuimus, modò breui præteribimus) affectus enim (διάθεσις Græcè) est qualitas permanentiam quampiam habēs propriam, in re quæ afficitur. (habet propriam permanentiam, cuius corruptio diuersa est à sublatione causæ) passio verò (Græcè πάθος aut πάθημα) fit citra propriam permanentiam: tamen nihil prohibet, quæ afficiuntur, pati simul. vt si simul affectum quidpiam est, & patitur: velut quod incalescit, patitur, & necessariò etiam habet iam gradum aliquē caloris quo afficitur. hæc itaque constituta sint. Quæ patiuntur, aut ex se ipsis patiuntur, à suáque natura, vt ignis ascendit, & terra descendit, suntque hæ propriæ illorum passiones (nam apud philosophos, tam quæ secundum naturam sunt, quàm quæ præter

præter naturam, passiones dicuntur) quas proinde idiopathias possis propriè appellare: aut patiuntur ab aliis, idque vel ratione similitudinis, quę cum aliis eis intercedit, vel quòd contraria sint. tamen contrarij ratio quantò cum maiori similitudine coit: tantò facit faciliorem passionem. nimirum, quæ sunt omnino similia, nullatenus sese immutant: neque enim ferrum trahit ferrum, neque magnetem magnes. Quæ contraria admodum sunt, ægrè congrediuntur: tamen cùm semel sunt congressa, plus mouentur, quia longiùs distant. Ea verò quæ contraria sunt, quantum ad agendum est satis, & tamen sunt similia: faciliùs compatiuntur. Ignis citiùs mouet aërem, sed plus mouet aquam. facilem commutationem, quæ fit gratia similitudinis, potes sympathiam: magnam verò, quæ fit gratia contrarij, antipathiam appellare. quanquam est verior altera sympathiæ species, quam in membris humanis medici considerant: cùm scilicet aliquid patitur ab alio, quia simile illi est, & quia illud à quo patitur, patitur ab alia causa priùs. Nam natura fit, vt cùm res aliqua patitur: eas omnes, quæ illi sunt valde similes, & vicinæ satis: trahat ad contagionem. atque hęc contagio verè est in rebus sympathia. vt aqua calida citiùs calefacit aërem, quàm terram: citiùs vinum, quàm succum cicutæ: & ità inter alia omnia, quæcunque similiora sunt patienti, citiùs tanguntur illius passione. Quanquam tota causa facilioris sympathiæ non est in sola similitudine: sed iuuat nõnunquam densitas, aut raritas, tenuitas, aut crassitudo. Nam quęcunque accidentia res faciunt ad patiendum promptiores, coniuncta similitudini, addunt facilitatem sympathiæ. huiusmodi sunt raritas, tenuitas, vicinia, & quæcunque talia. nimirum, aër calefactus tenuiorem aquam faciliùs calfacit, quàm crassiorem, & propinquiorem, quàm remotiorem: etsi qualitatibus primis nõ discrepent. Non aliter in nostris etiam corporibus inuenimus sæpè has passiones, non sine multa admiratione. Est inter membra nostra, cùm secundum naturam habent, antipathia quædam: quam natura in bonum animantis procurauit. calida nimirum demulcent frigida, frigida calidorum feruorem sedant, humida emolliunt sicciora, sicca confirmant humidiora. ita à seipsis mutuò patientia, & sibi ipsis mutuò obsistentia, continent seipsa in mediocritate, animalibus vtili. Sed hæc antipathia naturalis est: præter naturam ingruentes passiones modò requirimus. Membrum quodcunque aut patitur per se, aut alteri condolet: vt aliter dolet caput ex intemperie cerebri, aliter ex intemperie ventriculi. sed animaduertendum sympathiam omnem dependere ex aliqua idiopathia: ita vt sublata idiopathia, nullũ ampliùs malum in sympathia laborante parte perseueret. quare si passio, quæ in membro quopiam ex altetius membri affectione incepit, diuturnitate est talis facta, vt etiam si prior tollatur passio, tamen posterior duret: non ampliùs sympathia est, sed idiophatia. quia (ita vt fit frequenter) sympathia intentione, aut diuturnitate migrauit in idiopathiam. quate vera sympathia nihil habet factum, aut quod non dependeat: sed pathos tantùm est, aut pathema. Quæ aliquid habet, quod non dependet: tantum quoque habet permixtum idiopathiæ, tantumque deficit à sympathia vera. vt si quis ex obstructione nerui optici non videt: quod in humore crystallino est, verè est sympathia. nullum enim affectum habet: sed hoc pathema, putà non videre, quod sublata obstructione momento temporis tollitur. Si cui verò calfactum caput est à fuliginibus ascendentibus ex ventriculo, eoque dolet: interim dum tam paruus est capitis affectus, vt si semel curatus ventriculus sit, nulla præterea indigeat curatione, sympathia patitur: tamen necessariò esset aliquid idiopathiæ. ille enim gradus caloris qui in capite est, factus affectus est: sympathia verò est, quod aliunde dependet. Ergo quod non dependet, est idiopathia. quod intelligendum est (nam hoc etiam sit pulchrum definiri) ab alterius membri affectu: non, vt quidam interpretantur, etiam à causa. qui proinde in hanc sententiam incidunt: solas intemperies factas, aut morbos alios factos esse idiopathias, quæ sententia falsa est manifestè. nam sympathia omnis ex idiopathia aliqua fit: tamen sunt multi morbi eorum, qui fientes à medicis appellari solent, quos nullus alius morbus antecedit. quin potiùs morbi omnes quicunque propriè morbi appellantur, sunt idiopathiæ: sympathiæ non dicuntur morbi simpliciter, sed morbi ex consensu. nam omnis morbus est affectus: sympathia autem passio. quanquam, si placet, affectum solum factũ vocare idiopathiam, eum verò qui fit adhuc, & non est

ſympathia, protopathiam (ita vt non omnis protopathia, ſit idiopathia) nihil moror, ſed fuerit controuerſia de nomine. Iis, quæ diximus, ſemel intellectis, non ampliùs videtur eſſe de re quapiam illa controuerſia, quæ inter Galenum & Eraſiſtratum intercedit, primo de locis patientibus: An poſſit lędi actio aliqua, proprio illius inſtrumento nihil patiente. Nam Eraſiſtratus veriſſimè dixit: Sympathiam, quam ſolam neceſſe eſt adeſſe proprio actionis, quę læditur, inſtrumento, non eſſe in illo affectum aliquem, ſed vmbram morbi. Nam ſymphatia vera ſymptoma eſt idiopathiæ, non morbus abſolutè. Hæc Galenus quoque concedit: tamen loquutus eſt impropriè Eraſiſtratus, qui negat pati partem in qua non eſt affectus. nam etſi ea pars non ſit affecta: patitur, per ſympathiam ſcilicet. Sed cauſas quibus aliquid laborat per ſympathiam, oportet vt explicemus. Galen. cap. 3. tertij De locis patientibus inquit: Membrum aliquod trahi in alterius ſympathiam duobus modis, aut tranſmiſſo in illũ quod nõ tranſmitti oportebat, aut impedito influxu quo indigebat: is eſt facultatis, aut materiæ. vt oculi ſuffunduntur per ſympathiam ventriculi, aſcendentibus in eos vaporibus craſſiuſculis: & vox intercipi poteſt obſtructo exortu neruorum vocalium, quæ obſtructio priuat influente facultate, aut læſis muſculis inter coſtas, quæ læſio priuat guttur ſummum vocis materia, putà efflatione. Hæc docet Galenus. Sed ſunt multæ ſympathiæ, quæ non videntur fieri tranſmiſſione rei alicuius, aut priuatione: ſed potiùs occulta quapiã cauſa, aut proprietate, ſiue vtcunque aliter lubet appellare. Nam inflammato ſepto tranſuerſo, cerebrum ſtatim delirat: laborante ore ventriculi, deficit cor. Dices (ſcio) Aſcendunt fuligines ab inflammatione ſepti tranſuerſi ad cerebrum, quæ illud perturbant: & à ventriculo in cor, quæ illud angunt. Dicis rectè. Sed conſidera, quantò vicinius ſit cerebro os ventris, quàm diaphragma: quantò rectior & latior via ſit ab illo ad cerebrum, quàm ab hoc: & quantò craſſioribus neruis ab illo pendeat, & vt oris ventriculi nerui ſint ſextæ coniugationis eorũ, qui ex cerebro ipſo procedunt: nerui verò ſepti, prodeant ex collo, inter tertiam & quartam vertebram. Ergo, ſi rationem perpendas, maior fuliginum copia aſcendet ex oris ventriculi inflammatione, quàm ex ſepti tranſuerſi: tamen illa non facit delirare, hæc facit. Quòd ſi fortè dicis eleuari ex ſepto inflammato maiorem fuliginum copiam, quàm ex ventriculo, motu, & ventilatione aſſidua ſepti (vt ex moto ſterquilinio maior fœtor conſurgit, quàm ex quieto) fiet hac ratione, vt ex inflammato pulmone magis deliremus. quia habet reliqua omnia: viciniam inquam, rectitudinem, & amplitudinem viæ, & inſuper mouetur ſemper, plus etiam quàm diaphragma. Præterea hac ratione cor etiam citiùs afficeret ſeptum tranſuerſum, quàm os ventris. Nam viciniam cum corde non habet minorem, & inſuper habet motum: ſed videmus ex affectionibus oris ventriculi promptiſſimè fieri ſyncopas, ex affectione ſepti deliria. ergo non trahunt hæc membra alia in ſympathiam his rationibus communibus, in quibus ſuperantur ab aliis, quæ non faciunt perinde: ſed intercedit propria aliqua natura qua hæc fiunt, inter ſeptum & cerebrum: os ventriculi & cor, quam nos ignoramus. Ex his argumentis illa mihi eſt, quantum arbitror, certa opinio, quàm etiam Galen. & alij omnes videntur aſſeruiſſe (ego enim enarro, nihil dico, modò ſaltem, noui) Nullum membrum trahi poſſe in alterius ſympathiam, niſi re aliqua priuetur, aut aliquid præter naturam ad ſe venire patiatur. Nam quod non poteſt operari, vt antea: aut re aliqua caret, qua priùs abundabat, aut inſtrumento, aut materia, aut vi, aut via, aut denique re quapiam neceſſaria ad actionẽ, aut aliunde malè afficitur à membro laborante idiopathia. Sed nulla re immiſſa non poteſt affici, cùm ex Ariſtot. acceperimus veriſſimum illud axioma: Omne agens agit quodam tactu. Ergo præter captum intellectus eſt, aliter trahi membrum ad ſympathiam. Sed id quod inſuit, ſitne ſubſtantia quæpiam ſemper, an aliquando etiam ſola qualitas: Galenus diſputat 3. De locis patientibus cap. 7. cum ſuo præceptore Pelope cenſens, alterutrum probabile. fierique poſſe, Vt nonnunquam immiſſo humore, aut vapore craſſo, ſympathia fiat, vt dolet caput ex ventriculo: nonnunquam immiſſa vel aura ſolùm, vel per nudam alterationem ſola vi. vt puer, qui ex crure laborabat epilepſia, ſentiebat haud obſcurè auram quandam illinc exortam per femur & lumbos repere ad cerebrum vſque. Iam verò ex ictu phalangij quis intelligat, deferatur ad cor ſubſtantia quæpiam venenata,

nenata, an sola veneni vis? cui non sit probabile: ex pisciculo remora in totam nauim, quam tactu aut detinet, aut saltem tardat, solam qualitatem quampiam incorpoream (hanc appellamus vim) transfundi? nam omnino nulla re à pisce in nauim immissa, non fiet. alioqui aget pisciculus sine tactu. transfundi substantiam non est probabile: esti totus pisciculus in eam substantiã dissolueretur: calefactione, aut refrigeratione, aut alteratione aliqua simili non fit. quoniam neque tale quidquam sentitur: neque poterat harum qualitatum aliqua tam insigne opus fieri. Sed vt cerebrum crus modò mouet, modò sistit, modò eleuat, modò deprimit, immissa vi sine substantia, sola alteratione incorporea: Ita censendum est, vires quasdam occultas rebus quibusdam inesse, & qualitates quasdam incorporeas per corpora permeare. quas cùm ignoremus: in dissoluendis problematis allucinamur, & quælibet vnusquisque delirat. Itaque immissione rei alicuius, aut priuatione trahitur ad sympathiam membrũ quodpiam. Priuatione lædi, nihil est intellectu difficile. Nam si semel intellexeris, esse cuiusuis actionis instrumentum quoddam proprium, eique multa membra subseruire, hæc præstantia vim, illa materiam, alia viam, aliud alia: certum est fore, vt quocunque horum sublato, proprium instrumentũ actione careat, vtpote priuatum re quapiam ad actionem necessaria. Sed ad eam sympathiam, quæ immissione fit, rursus reuertamur. Nam cur membrum aliquod affectum reliqua afficiat, videmur iam dixisse: prodeunte scilicet ab eo noxio quodam effluuio, quo alia tanguntur: sed cur potiùs hæc, quàm illa afficiat, nondum diximus. cùm non possit illud effluuium quasi ex præcepto reliquis præteritis in certum quoddam membrum impingere. tamen tanguntur sympathia nonnunquam, quæ remotiùs sunt, illæsis quæ sunt propiùs: vt. paulò superiùs dictum est. Certè qualis est inter ipsos homines, cùm morbis tenentur, contagio: talis est & inter ipsa membra eiusdem corporis. Cæterùm ex consuetudine cum ægrotantibus hæc obseruamus fieri. Est cùm decem, aut plures homines æqualem habent consuetudinem cum ægrotante: & illorum vnus tangitur morbo, nouem aliis illæsis. cuius euentus nihil solemus admirari. sed duorum alterũ esse dicimus, aut illum plus aliis habuisse morbosum corpus: aut esse homini huic quandam cum ægrotante temperamentorum similitudinem, aut secundum totũ corpus, aut secundum ea membra, quæ insigniter affecta sunt. eoque prauos halitus hunc hominem læsisse, alios non potuisse lædere. Est aliud, quod in contagionibus fieri obseruamus. Nonnunquam aliquis, quoniam cum ægrotante homine versatur, corripitur morbo: non tamen eodem, quo alter ægrotabat, sed alio. quoniam scilicet ad alium morbum erat paratus, ad illum non erat: & halitus qui ab ægrotante exhalant, non possunt non esse noxij. Eodem penitus modò afficiuntur mutuò membra, & similibus ex causis: nonnunquam membro consentiente tractò ad eundem morbum cum primò læso, vt lienis frigus refrigerat hepar: nonnunquam ad diuersum, vt cerebrum delirat sine inflammatione, quia septum transuersum est inflammatum. Sympathia membri omnino fit immissa re quapiam (nam de sympathiis ex priuatione, antea diximus) causa verò qua illud effluuium afficit potiùs hanc partẽ, quàm illam, est in maiori præparatione eius membri quod simul afficitur. hæc verò præparatio, est aut modò facta, quia scilicet factum erat illud membrum morbosum: aut est quædam similitudo naturalis, quæ inter membra intercedit, gratia cuius facilè sese trahunt ad sympathiam. hæc aliquando est manifesta, cùm scilicet consistit in accidentibus manifestis: aliquando tam occulta, vt omnino nullam peculiarem possimus ostendere, tamen ex ratione intelligimus aliquam esse. hanc vocant nonnulli analogiam: non ineptè significantes occultam hanc similitudinem: quam solùm experimentis sentimus. An verò sympathia facta sit præ dispositione, quam modò habet membrum: an præ analogia illa, ita cognosces si membrum modò quidem trahitur ad sympathiam, non tamen perpetuò solet, neque plurimùm, neque nisi post primi affectus diuturnitatem: dispositionem manifestam consequitur sympathia. vt si ex frigore lienis refrigeratus est in Petro venter, non hepar, in Paulo hepar, non venter: constat id factum esse, quia alter erat frigidiori ventre, alter hepate. hîc non est opus occulta similitudine, aut analogia. Cum hac manifesta dispositione coniungantur propinquitas viæ, & rectitudo, & talia quæcunque faciant ad faciliorem sympathiam. vt

in cerebro,quod non eò afficitur affecto diaphragmate,quòd modò magis procliue eſſet ad morbum,quàm pulmo & cor (ſemper enim hoc fit haudquaquam,rarò & poſt longam moram) ſed quòd analogiam illam habet cum diaphragmate. quam analogiam in ſimilitudine quapiam naturali conſiſtere probabile eſt: quæ ſimilitudo ea ſit,non ſcio,ſed occultam dico. Talem etiam analogiam habet cor cum ore ventriculi. Tali quapiam cauſa fieri has ſympathias,hinc rurſus diſces,vt antea dicere cœpimus,quòd non inſequuntur modum diſtantiæ,neque rectitudinis: quæ omnia inſequuntur,quæcunque fiunt ex cauſis manifeſtis,& communibus. Ergo omnis ſympathiæ dicta eſt cauſa. Sed eſt quod dictis obiiciamus, ſympathiæ ſpecies nonnullas, quæ nulla penitus re immiſſa,aut intercepta,videntur fieri. Contingit nonnunquam hominem conſiderato tantùm molarũ dolore in alio homine,molarum dolore corripi: & conſpecto alio qui acerba deguſtet,cum ſenſu quodam iniocundo ſpuere: & oſcitatione alterius ad oſcitandum excitari. Ergo vt inter diuerſos homines ſunt hæ ſympathiæ,nulla re immiſſa,ita quoque & inter diuerſa corporis membra fieri veriſimile eſt,vt pars vna aliam moueat mota,aut dolens dolere faciat,nulla re in illam immiſſa,aut intercepta. Scire oportet hæc omnia non alia ratione fieri, quàm imaginatione. nam hic ipſe cui molæ cœperunt dolere,conſiderato alterius dolore, aut qui cœpit ſpuere,conſiderato acerbæ ſubſtantiæ commanducatu, aut oſcitare ex oſcitatione: nihil tale paſſus eſſet,ſi modò dolentem molis,aut deguſtantem acerba, aut oſcitantem à tergo habuiſſet,quantumuis propinquum,ac nihil tale præſenſiſſet. atque huic ipſi cui molæ dolent,alium dolentem contemplato, ſola doloris recordatione doluiſſent. Vidi ego puerum: qui quamprimùm mictus recordabatur,non ſe poterat continere quin mingeret. quin nos ipſi ſentimus,cùm antea ſine multa moleſtia vrinam feramus: quamprimùm meiere decreuimus, vrinam acriùs inſtare. Hæc omnia imaginatio facit: ſed qua ratione faciat, videndũ eſt,& an ſola imaginatio poſſit efficere quampiam ſympathiam. Auicena in eam dicitur incidiſſe opinionem,vt imaginationem humanam non tantùm humana corpora mouere putaret, vt beſtiarũ corpora ducuntur ſua imaginatione: ſed etiam inſigne hoc habere,externam materiam mouere ſine actione quapiam per medium,& tota elemẽta alterare ſine inſtrumento corporeo. vſque adeò,vt non dubitaret: poſſe hominis cuiuſpiam imaginationem fortem, pluuiam congelare. Hinc quoq; neque difficile erat cauſam reddere faſcinationis vocatæ: per quam cenſet vulgus infici quoſdam, ſolùm alterius hominis, maleuoli præcipuè, aut inuidi, intuitu & imaginatione. Itaque cenſuit hic autor: imaginationem eſſe admodum efficacem per ſe. Neque verò ſi quis fidem diuinam à diſputatione excludat, omnino videatur ſententia hæc improbabilis. influit enim (dicunt) nobis anima humana forinſecus: & eſt naturæ intelligentiarũ cæleſtiũ. quare vt illæ intelligendo (nõ enim dicunt aliter) mouent orbes,& multiplices vires infundũt in elementa: ita noſtram animam cùm vehementiùs rapitur imaginatione quapiam forti extra materiam, nihil eſt improbabile,vt illas operari in externam materiam. Hinc etiam dicunt fieri inſomnia,quæ appellantur diuina: anima ſcilicet ipſa inter dormiendum depoſita rerum humanarum cura, operante vt ſupernæ illæ intelligentiæ,intelligenteque,ac diuinante, quæ ex ſenſibus non acceperat. Hęc omnia non omnibus hominibus dicunt contingere æqualiter, ſed inſigniùs quibuſdam, quibus contingit intelligentia hac vi præcipuè prædita: aut fortaſſe quæ minùs materia eſt obruta,quare fortiùs imaginatur. Hinc nonnulli homines fiunt diuinatores: nõnulli ſalutiferi ſola tactione: & alia quæ vulgò circumferuntur ignorata cauſa. Videntur hæc omnia eſſe conſentanea: tamen, quantum iudicio aſſequor, falſa ſunt. Nam nobis non ineſt noſtra anima aliter, ac brutis ſua forma: quanquam aliunde aduenit. certè illorum forma ex materia eſt, & tantùm forma. Anima noſtra non eſt tantùm forma: ſed habet præterea propriam ſubſtantiam, quam ſpoliata à materia retinet. tamen interim dum viuimus: ſola illa, & materia conſtamus, illa eadem nutrimur, participamus pulſu, ſentimus, & mouemur, illa inquam eadem, vſa diuerſis facultatibus. Quare non arbitror aduenire forinſecus nobis mentem, formatis forma quapiam priori: ſed omnia nos ex rationali anima habere, vt equi habent ex ſua anima, & ignis ex ſua forma. idque non ex fide tantùm dico: ſed

physica ratione spero statim me monstraturum, vt alia apposuero. Ergo si anima, etsi aliunde nobis aduenit, ac suæ bestiis, tamen eodē modo nobis inest, ac suę illis, nempe vt forma: verisimile est eam, interim dum in materia est, vt in materia tantùm operari, neque posse quidquam diuinare, quod non ex sensibus acceperit, neque remotam materiem alterare non alterata media, neque quicquam aliud facere extra proprium corpus, quod substantiis ex elementis concretis denegetur. Quare nonnulla eorum, quæ diximus pro contraria sententia, Dei dono fiunt, nonnulla dæmonis opera: nulla natura animæ. atqui fortasse illorum plæraque non tam sunt vera experimenta, quàm falsæ vulgi imaginationes: ad quas ducuntur, res conspectas ex ignorantia causarum & admiratione sinistrè interpretantes. vt cōsiderantes hominem quempiam læsum esse recto, & inconniuente, & longo alterius intuitu, ignorantésque id fieri ex sympathia vnius hominis cum alio, immissis vaporibus qui deferunt semina contagii: interpretantur factum esse ex inuido intuitu, ac maleuolo. intelligerent verò hanc sympathiam non fieri sine immissione substantiæ alicuius, aut venenatæ qualitatis, si considerarent nunquam hominem purum, sanumque ita inficere: sed aut contagioso morbo infectum hominem, aut menstrualem mulierem: nunquamque fascinatione infici robustum virum, sed tenellum infantem. Quoniam verò semel in falsam illam causam fascinationem coniecit vulgus, morbos omnes repentè increscentes, qui nō sunt ex causa manifesta, ad quósque nullam senserant propensionem, ex fascinatione factos peierant: cùm tamen medici causam non ignorent, qua qui pleniores sunt, quàm solent, & robustiores, & nitidiores, repentè grauissimis malis corripiantur. nimirum (vt Hippocrates scripsit in aph.) habitus summè boni athletarum, si in extremo fuerint, periculosi. Sed si hæc non potest, quid possit imaginatio, videndum est. Monstratum est à nobis in secundo huius operis lib. Facultatem animalem esse influentem: neque tamen aliam esse in cerebro facultatem, quæ in oculos influat ad videndum, aliam ab hac diuersam, quæ in linguam ad gustandum: sed eandem facultatem, putà sentientem (quam Græci dicunt ἡγεμονικὸν, quæ eadem est imaginatio, ratio, & memoria) eadem illustratione delatam, gratia diuersitatis instrumentorum, in oculis videre, in auribus audire, in naso odorari, gustare in lingua, tangere in manibus. de quo disputatum abundè est in quæstione 26. secundi libri. quo loco aduersus Manardum monstrauimus, quæ modò ex loco illo assumimus: mentem ipsam quæ in cerebro residet, in singulis sensuum instrumentis operari. His itaque illinc in memoriam reuocatis, animaduertendum modò est, ipsum ἡγεμονικὸν, τὸ φαντασιούμενον, quod influens in singula instrumenta in singulis operatur, vt potest in cerebro operari cum animaduersione, aut sine illa: ita & in singulis membris posse. cumque aduertit animum, minimas quasque res sentire, & ex quibusuis causis, quæ præter naturam incidunt, dolere: cùm verò non aduertit, multas res illud latere, & quanquam doloris efficientes sint, dolorem non facere. In quam sententiam dictum est in aphor. ab Hippoc. Qui parte quapiam corporis laborantes, plurimū doloris nō sentiūt, iis mēs ægrotat. Hoc ergo solum est quod potest per se facere imaginatio, vt inconsiderantia facit sæpè indolentiam: ita imaginatio facit dolorem, non quidem dolorem inducendo sine alia quapiam causa, neque causam dolorem facientem generando: sed reuocata anima ad cognitionem. Itaque cui molæ doluerunt conspecto altero, doloris causam habebat antea: sed exiguā illam quidem, quæ ex inconsideratia dolorem non faciebat. Itaque non sine causa præcipiunt medici ægrotantibus: ne de suo malo cogitabundi sint, sed res alias agant. intelligentes nimirum se hac ratione symptomati aduersari, putà dolori: qui incipiens quidem ab imaginatione, potest sibi ipsi esse incrementi causa, conuocata fluxione, quæ ipsum augeat. ita vt fluxio, & dolor sese mutuò augeant. cæterùm hæc ex accidenti ab imaginatione fiunt: qua ratione neque externam materiem ab imaginatione alterari est difficile. Ex his iā, arbitror, intelligis: imaginationē nullā sympathiā facere sine rei alicuius immissione. nam imaginatio sensum passionis facit, passionē verò nō facit. Quod de oscitatione & mictu diximus, alia ratione fit: nō tā sympathia, q̄ cōsensu partiū, & cōspiratione ad actiones. Motus noster volūtarius fit nonnunquā deliberatione, nonnunquā imaginatione. Imaginatio semp anteuertit deliberationē.

cùm ergo musculi temporum & buccarum flatum aliquem continent: imaginatione, cùm alius oscitat, mouentur illo motu, & flatũ ipsum permouent. Mictio eadẽ ratione fit, & euidētiori: cùm primùm scilicet imaginamur mictionẽ, aut multò magis si meiere deliberamus, laxatur musculus constringens vesicæ collum. potissimùm si parum firmus sit, & inconstans, vt in pueris: & eo laxata vrina acriùs instat. Tamen hæ non sunt sympathiæ, sed consensus quidam admirandi, qui in humano corpore, non tantùm inter diuersa instrumenta eiusdem facultatis, sed inter diuersas facultates inueniuntur. nimirum tam citò extremi pedis musculi mouentur, quàm facultas, quæ in cerebro residet, iusserit: facultas naturalis ventris expellit, quia facultas animalis sentiens in eis irritatur: facultas vitalis cordis irascitur, quia animalis vis cerebri imaginata est rationem contemptus. Iam verò cùm iudicium instat, pulsus fit altus, vitali vi insurgente aduersus morbum: quanquam altitudine pulsus nihil expellitur, & huic expulsioni naturalis facultas incumbit. sed est hæc facultatum conspiratio. cùm primùm illarum vna vehementiùs mouetur, illius motum aliæ consequuntur: non quidem tractæ ad sympathiam immissa re quapiam aut intercepta, (neque enim sympathiæ sunt: nam neque passiones, sed opera) verùm conspirantes ad quamuis actionem paulò vehementiorem. in quem vsum inquit Galenus naturam alligasse venas, & arterias, & neruos mutuò. Sed tamen mihi hæc alligatio ad tantam conspirationem non videtur sufficere: sed maius aliquid ex conspiratione hac significari, quod paulò antè dicere distuli. Nam alligatio venarum cum neruis, qua ratione facere potest, vt irritatis neruis, in vena partes reliquæ incitentur ad motum? Isthęc alligatio facit, vt vena ambabus facultatibus sit prædita, sed secundum partes diuersas, animales alias, alias naturales. quæ cùm omni sensu careant: non video qua ratione ad eas sensus irritationis transmeet. Igitur hæc mihi significant: vnicam esse animam, qua hæc omnia fiunt, nutritio, pulsus, & sensus. eam verò vti diuersis potentiis: vt ego ipse meas manus moueo, & crura, atque ad alia manus moueo, ad alia crura. Vt ergo egò cum mediocri vehemētia solas manus moueo, cum verò maiori vehementia, iam nō solas, sed cum eis crura quoque, & nonnunquam membra omnia, quanquam res solis manibus agenda sit: ita anima omnes potentias mouet, quasi ad conatus apponendos, cùm illarũ aliqua mouetur vehementissimè. Hæc, si diuersæ animę forent, non tantùm diuersæ facultates: non videntur posse fieri, vel saltem non tam concinnè. Nam cùm vnitas membri non sufficiat ad illum consensum: maiori aliqua vnitate est opus, ea non videtur quæ alia sit, quàm animæ: nam facultatis non est, diuersarum enim actionum, diuersas oportet esse facultates. Ad sympathias quasdam, quæ ipsis instrumentis contingunt ratione alligationis, sufficit alligatio: sed ad dictos modò consensus non videtur sufficere, si modò à diuersis animis hæc agerentur. Sunt sympathiæ illæ quædam vt ad alia non inutiles, ita ad significationem affectuum corporis vtiles: vt arteriæ pulsum faciunt conuulsionis, cōuulsione neruorum per continuitatem transmissa in ipsas arterias. fit enim hæc quoque sympathia, conuulsione neruorum per communia illa ligamenta communicata cum arteriis. sed de his omnibus satis diximus. Illud vnum modò velim exoratos detractores, vt nisi priùs horum omnium, quorum nos causas diximus, commodiores alias inuenerint, has non contemnant: hac lege, vt cùm primum probabiliores dixerint, nos quoque eas, nostris destitutis, amplectamur. Date ergo detractores hoc, quādo quod æquum est do, & nihil iniquum peto: alioqui præ inuidia maledicere conuincemini. Sed liber hic quartus iustam est nactus magnitudinem: & de morbo, causis, & symptomatis, quantum exigebat vniuersalis tractatio, disputauimus. age, quandoquidem ita fert occasio, ad quintum transgrediamur.

CONTROVERSIARVM MEDICARVM AC PHILOSOPHICARVM LIBER QVINTVS.

DVO SVNT, quæ noster hic liber reformidat, si fortè de manibus casurus est, & dandus cõmuni vsui studiosorũ: inuidia, & ruditas. Scio enim cùm ex his, quæ in aliorum laboribus expertus sum, tum vel maximè ex iis quæ mihi ipsi frequenter accidere: homines rudiores vituperare solere proteruè, quæ desperant se posse consequi: ingeniosiores verò inuidia tentari, & proinde rudiorum opinioni malignè fauere. Conspirant itaque contra studiosos conatus inuidia, & ruditas: id quod expertus ego sum multò antea non sine magnis laboribus. abstinuissemq; proinde ab his inceptis: nisi mihi ipsi sentirem multam doctrinæ accessionem ex hoc labore fieri, & iniquum putarem culpa inuidorum ac rudium ingeniosos ac candidos, si quid iuuare possum, destituere. Ingeniosis itaque ac candidis, quorum gratia laboro, opus hoc commendo. vt rudiores homines, si quos in illud contumeliosè agere viderint, suę ruditatis candidè admoneant, & à maledictis abstinere suadeant: maleuolos verò, nisi omnino rudes sint, ingeniosè conuincant. Nunquam verò hæc præstare possint, satis certò scio: nisi studio veritatis totis conatibus incumbant. est enim perpetuò veritas vnaquaque in re inuentu difficillima, & sub mille probabilibus mendaciis delitescens. quod ipsa opinionum absurdarum multitudo, quam in quauis controuersia etiam leuissima inuenire possis: apertè declarat. vt vel hinc intelligas, quàm laboriosum opus ego modò scribens subeam, qui in quauis disputatione veram opinionem inuenire & confirmare instituam: quantúsque tibi labor supersit, quicunque ingeniosus simul cùm sis, & candidus, nostras cõtrouersias intellecturus primùm, deinde à rudium hominum ac maleuolorum iniuriis vindicaturus es. neque enim hæc apponet tibi ingenium solum sine multo labore (mihi crede) vt neque aliud quidquam pulcrum. Quò magis iam mihi videor pertimescere: ne eum, cui neque ingenium deest, neque candor animi, à nostris operibus labor arceat. Tamen cui veritas est cordi, nihil est ad ipsam comparandam graue, quanquam alioqui ea non sine multo labore inueniri possit: cui cordi ea non est, illum neque hos libros habere velim. nulla enim ratione veriùs labores nostros putauerim periisse, quã si in bibliothecis ornatus gratia (vt Flãdriæ imagines solent) reponantur. Itaque hoc à nobis intelligat velim, quicunque est veritatis studiosus: se sine multo labore quàm minimùm posse proficere in hac doctrina, atque vt meliùs dicam, & in alia quacunque. Tamen cùm nullus in hunc vsque diem, aut tam distinctè quidquam, aut tam eruditè docuerit, vt in carpendo ex libris fructu multus labor studiosos non maneat: noster hic liber fortasse non in postremis subleuabit studiosorum labores, eritque ex eo labor (ni fallor ego) pro fructus amplitudine non improbus. Tantò enim lectoribus ad addiscendã in quauis controuersia verissimã opinionẽ (hic enim nobis propositus finis in hoc opere est) minor labor restat: quantò nos exercemur modò maiori. laboramus enim nõ nobis solùm, sed & illis: quibus licebit soli huic libro incumbere, cùm nos ex aliis omnibus, saltẽ ex probatissimis, quidquid ad veritatis inuẽtionẽ aut confirmationẽ videtur cõducere, colligamus. Controuersias verò tractamus (ne quidquã desideretur) nõ vniuersales tantùm, quibus tota veritas doctrinæ continetur: sed peculiares quoque oẽs, quas ad studiosorum exercitationẽ intelligo esse necessatias. quod in aliis tractationibus antè feci: & in sequentibus facturus sum: atque in pathologica, quam modò tracto, facere incipio. cùm enim proximus liber, qui totius operis fuit quartus, sex capitibus essentiam, & differentias, & causas morborum, & symptomatum cõtinuerit: in hoc de distinguendis quibusdã symptomatis, & causis, & morbis agemus. nec tamen est, quòd speres fore, vt singulis sympt. & morbis capita propria dem (neque enim de omnibus sunt controuersiæ, & foret ita immensum opus & inutile) habebunt tamen propria capita, quæcunque in controuersia maximè sunt. de aliorum nonnullis quædam di-

centur obiter in his ipsis capitibus: ita vt nihil, si fieri potest, quod vtile sit, & nostri instituti, prætermittatur. Quandoquidem verò duo symptomatũ genera, actionem læsam, & qualitatem mutatam aliquanto magis distinximus, & multò minùs tertium genus, quod in euacuationibus continetur, declarauimus: consentaneum fuerit ab euacuationibus librum hunc exordiri, & in illis symptomaticas vocatas, à naturalibus distinguere, deq́ue sudore, & vomitu omnium primò.

De vomitu, an sit euacuatio naturalis. Cap. I.

GALENVS lib. 5. Meth. cap. 11. docere videtur: euacuationem esse prẹter naturam, quandoquidem ita scripsit: Hinc etiam fit, quòd vẽter vtrinque expurgari possit: sursum per vomitum, deorsum secundum naturam. quasi euacuatio, quæ per vomitũm fit, non sit secundum naturam. Litera Græca habet ἄνω μὲν διὰ τῶν ἐμέτων, κάτω δ' ὡς ἡ φύσις. Rursus capite nono lib. 11. inquit: Quòd si in os ventriculi aliquando sua sponte impetum faciant, etiam per vomitiones: aliter verò non expedit ea præter naturam irritare. In his duobus locis Galenus apertè videtur dicere: Vomitum esse euacuationem præter naturam. Quibus multi hanc addunt rationem. Multi homines citra vomitum transigunt vitam: id quod neutiquam possent, saltem citra insignem noxam, si euacuatio naturalis esset. igitur est præter naturam. Præterea Galenus vlt. cap. lib. de differentiis sympt. ita inquit: aliqua enim quamuis toto genere præter naturam sint, veluti sanguinis per nares profusio, vel vomitus, vel sanguinis deiectio. & (paucis interpositis) sanguinis namque profusiones, & vomitiones toto genere præter naturam esse, dixerit quispiam. Hæc videntur hanc opinionem probare. lib. 3. De causis sympt. cap. 4. ita scriptum est: Ac venter quidem, cùm pro naturæ lege se habet, trahit quidem ad se supernè per stomachum, deorsum verò excernit. Ex quibus verbis videtur confici: vomitum esse euacuationem præter naturam. Nihilominùs contraria opinio est etiam valde probabilis: cuius hæc sunt argumenta. Euacuatio naturalis est, quæ per conuenientem regionem fit: sed inter conuenientes regiones Galenus in com. 21. primę sect. commemorat intestina, ventrem, & vesicam: intestina scilicet ad deiectiones, ventrẽ ad vomitũ. Præterea dicente Galeno 1. cap. 6. lib. De placitis: Ille motus secundum naturã est: qui quasi finis à natura est institutus, & cui ab eadem instrumenta sunt præparata. Et 4. De vsu part. Ventriculo dedit natura duas tunicas, & duplices villos: internam ex longis constantem ad trahendum, externam ad expellendum ex transuersis. ergo expulsio, quæ ex ventriculo fit per œsophagum, naturalis est: quippe cui præparata sunt instrumẽta à natura, scilicet, villi illi transuersi. duplicẽ enim hunc vsum esse œsophagi, vorare, & vomere: docet Gal. clarius 5. De locis patientibus cap. 4. Argumentis contrariȩ opinionis ita videtur respondendum: Gal. 5. lib. & 11. Meth. ita appellationibus esse vsum: vt quod consuetum est, & semper ferè fit, secundùm naturam fieri diceret: non consuetum, præter naturam, quasi præter naturalem consuetudinem diceret. neque tamen concedendum est, omnem naturalem euacuationem esse ad vitam necessariam (nam & sine menstruis purgationibus multæ mulieres sanæ degunt) sed satis esse, quò naturalis esse possit, vt plærisque sæpè cum multo commodo eueniat. Loca vltimi cap. de differ. sympt. ita explico. Vomitum sanguinis esse toto genere præter naturam, non vomitum absolutè. id quod dictum est à Gal. 3. De caus. sympt. his verbis: Aliæ sunt quæ ex corporis affectibus oriuntur, cùm scilicet alicui per nares sanguis spontè profluit, aut cùm aliquis sanguinẽ aut vomit, aut extussit, aut excreat, aut deorsum deiicit, aut mingit. atque hęc quidem toto genere præter naturam sunt. Hic locus priorem declarat. quod adductũ est ex 3. cap. 3. de caus. sympt. nihil probat. non enim, si deiectio per inferiora est naturalis: statim quæ per superiora fit, est præter naturã. qui asserunt, Vomitũ esse naturalẽ, ita respondent argumentis. Habent etiã qui contrariæ opinionis sunt, quod respõdeant iis, quæ pro hac sententia adducebantur. nã negabũt: omnẽ euacuationẽ, quæ per cõuenientẽ regionẽ fit, naturalẽ esse. nã fluxus sanguinis nariũ ex eodẽ com. 1. sect. aphor. per conuenientẽ regionẽ fit: tamẽ dicitur euacuatio præter naturã. 3. De causis sympt. Villos transuersos œsophagi ad expellendũ dicent præparatos: sed ad expellendum

deorsum, ventriculum versus, si quid in ipsa gula hæret, non ad vomendum. Quare, neque qui dicunt naturalem esse euacuationem, neque qui negant, mihi videntur euidenti aliqua ratione posse conuinci. Tamen Galenum sensisse, naturalẽ esse: constat libello De sectis ad eos qui introducuntur, cap. 18. Sudoris autem, vrinæ, quidquid per aluum, aut per vomitum ruit, genus quidem non præter naturam est: multitudo tamen nonnunquam.

De sudore: An sit euacuatio naturalis.
Cap. II.

REFERT Galen. 1. Aph. com. 15. & lib. De differentiis symptom. cap. vlt. Dioclem sensisse: sudorem euacuationem esse toto genere præter naturam, persuasum hac ratione. Sudor fit ex naturalis caloris debilitate. siquidem cùm calor fortis est, per occultam exspirationem erumpit sudoris materies. ergo præter naturam est toto genere. Adde tunc temporis minimè sudorem fieri, cùm naturales facultates optimè habent, vt in hyeme: tunc fieri, cùm quod ad tempora attinet, calor est valde languidus, putà in æstate. Quare videtur: ex malo fieri semper, esseq; symptoma. de hac sententia ita censuit Galenus loco citato ex libro De sympt. differentiis. Videtur dura esse opinio, & præter rerum euidentiam: tametsi eam maximè probabiliter confirmet. Quam tamen etsi falsam censuit Galenus non refutauit argumentis. id quod nostra videtur interesse modò addere, quod iam facimus. Materia sudoris secundum naturam colligitur, nec non in animali, etiam quàm maximè secundum naturam constituto: & via, per quam sudor fit, à natura, quasi præuidente euacuationis indigentiam, est illi destinata. igitur naturalis est hæc euacuatio. Monstratum à nobis est in 3. huius operis libro: sudoris, & vrinæ eandem omnino esse materiam, hàncque esse serum, & epotum humorem. serum verò (ex primo de tuend. valet.) in numero eorum excrementorum est: quæ secundum naturam colliguntur, etiam in homine optimè sano. iam verò quòd quidem poros cutis ad expurgationem corporis natura conformauerit, ambigit nullus: quódque id natura procurauerit, vt sudor per hos fieret, intelliges, nisi oscitanter prætereas, quæ à Galeno scripta sunt 2. de temper. cap. 5. vbi docens causam generationis, pororum obiter docet vsum, dicens: Quippe per omnem cutem difflatur semper aliquid à calido, quod secum etiam interim humoris non parum aufert. Igitur vt natura in duas partes distribuit potionem, maiorem copiam in renes, qua vsa est ad deductionem chyli in hepar, aliam ab hepate in reliquas venas ad deductionem in totum corpus: ita duplicẽ expurgationis modum sero præparauit, mictum, & sudorem. Sed accedit alia ratio non inferior: fieri posse sudorem omnino sine morbo aliquo totius corporis, aut partis cuiuspiam. nam omnino sine corporis aut ruptura, corrosione, aut anastomosi venarum, ex mediocri exercitatione fit sudor: igitur non est symptoma. Mõstrauimus enim aduersus sophistas in superiori libro, symptomata omnia nasci ex morbis. Itaque sudor est euacuatio naturalis genere. Neque enim, si quando ex imbecillitate caloris fit, non potentis discutere per halitum qui non sentiatur, præ imbecillitate facultatis retinentis, corpore dissoluto: id efficit esse symptomaticam genere. nam & fluxus ventris, & mictio, sunt nonnunquam sympt. quæ tamen euacuationes secundum naturam sunt genere! Quòd si in hyeme minùs sudamus, non id fit ex caloris copia: sed ex ambientis frigore, quod effluxus, qui per cutem fiunt, cohibet. eóque augetur per hyemem vrinæ copia: cessante euacuatione altera earum, quæ sero euacuando destinatæ sunt. Quòd si neque perpetuò animalibus accidit, neque ex certis interuallis: ne id quidem necessarium est, vt euacuatio aliqua secundũ naturã sit genere. nam neque vomitus ita fit, quem proxima quæstione diximus naturalem esse. Nimirum sunt quædam euacuationes naturales: quæ non semper fiunt, sed tunc tantùm, cùm earum necessitas incidit, cuiusmodi sunt mucorum euacuatio per nasum, & ceræ per aures, & excreatio dé pulmone: quæ euacuationes naturales sunt, tamen contingit earum, aliquo tempore, animanti nullum esse vsum. prouida sanè natura nõ ea tantùm animantibus dedit, quibus nunquam carere possent: sed ea etiam, quorum aliquando possent indigere, vt suæ vires illis, & sua instrumenta satis forent ad tuendam valetudinem. Est qui

multo tempore nasum non emungat: tamen vt Galen. libello De instrumento odoratus inquit, nisi homini esset nasi emunctoria, apoplecticis morbis corripi sæpè periclitaretur. ita est qui multo tempore non sudet, cui scilicet mictus est satis vacuando sero. Sed nisi per cutis poros posset exsudare ichor, fieret sæpè sanguis ichore abundans. neque enim totum serum, quantumuis calorem vigere fingas: commodum est ad exhalandum. Sunt apud Gal. lib. 1. De tuen. valet. cap. 17. quædam verba, quæ significare videntur: sudorem esse euacuationem non naturalem. loquens enim de euacuatione quæ non sentitur, & sudore ita scripsit: Ergo tenuissimum hoc excrementum facilè sanè eiicitur, partim in speciem halitus ab insito calore solutum: partim violento motu confertim erumpens: appellant verò quod ita excernitur, sudorem. tamen non eo dictum intelligas, sudorem fieri motu violento, quòd non fiat naturali: sed quòd à motu vehementiori. hoc enim significat τὸ βίαιον: qua dictione illic est vsus. nam quod præter naturam est, dicunt παρὰ φύσιν. Galenum sensisse hunc motum, putà sudorem naturalem esse, intelliges, cùm ex loco citato, quo duram appellauit Dioclis sententiam: tum etiam apertissimè ex loco, quo in proxima quæstione monstrauimus, Vomitum quoque esse naturalem. erat verò is ex 18. cap. libelli De sectis ad eos, qui introducuntur: quo ita erat scriptum: ἱδρῶτι δὲ, ἢ οὔρων, ἢ ὅσα κατὰ γαστέρα, ἢ δι᾽ ἐμέτων ὁρμᾷ, τὸ μὲν γένος οὐ παρὰ φύσιν. quare de his hactenus.

De euacuationibus symptomaticis appellatis, An possint aliquando vtiles esse. Cap. III.

QVI ante nos medicas cõtrouersias aggressi sunt dirimere, in dubiũ vertunt: possintne euacuationes quas symptomaticas dicunt, vtiles esse ægrotanti, an perpetuò noxiæ sint. tamẽ neque in hac quæstione, vt neque in alia quapiam, quidquam docent distinctè. finiunt enim symptomaticas euacuationes solo tempore morbi, quo fiunt: per symptoma euacuari dicentes, quæ in principio morbi exeunt. quæ videtur Galenus multis in locis apertè, vt noxia vituperasse. nam totius operis De crisibus ars, in cognoscenda morbi cõstitutione est, & prænoscendo statu. quoniam criticæ siue iudiciales euacuationes ante statum non fiunt: sed symptomata sunt, quæq; morbum non soluunt. de quibus ab Hipp. dictũ est libello 2. de morbis pop. Decretoria, quæ non decernunt, aut iudicant: lethaliter, aut difficilia sunt. 4. partic. aph. com. 22. Galen. disserens de his, quæ morbis incipientibus euacuantur, inquit: Quo enim in tempore à causis morbũ facientibus natura grauatur, adest aut cruditas humorum: tunc aliquid bene euacuari non potest. Paulò infra: Si verò aliter excernatur sine signis concoctionis, exitiale est symptoma. Vides vt Galen. nulla ratione videatur sentire: euacuationem talem vtilem esse posse. Tamen contrà est: quòd nihil videtur prohibere, pituitam in principio pituitosi morbi, aut bilem in principio biliosi euomi, aut deiici per sedẽ, vel aliter vtcunque euacuari. quo casu constat futurum, vt subleuetur natura: siquidẽ propriè causæ morbi euacuata portio est. Adde esse cùm autores præcipiant: crudo adhuc morbo expurgationem aggredi. Igitur, si quo tempore ex arte medicus aluum debet irritare, illa emittit spõte: necessariò proderit euacuatio. vt si quis fingat turgentem esse materiam in principio, atque hanc, cùm medicus iam iam pararet potionem, subitò in intestina decubuisse: apertè est verum, vtilem fore hanc euacuationem. sin minùs: rem noxiam medicus moliebatur. hæc omnia prætereunt indistinctè, atque pro singulis argumentis addunt singulas particulas finitionibus: tam sunt amethodi & in definiendo, & in diuiden do. Istæ euacuationes, dicunt, etsi fierent in principio, fierent tamen per conuenientes regiones. Quasi verò non possit fieri euacuatio symptomatica per conuenientem regionem: ac quasi non essent ipsi de symptomatica ratione temporis exorsi sermonem. Sed his iussis facessere, ne nos secum cogant delirare, rem distinguamus. Euacuationem symptomaticam dicere possimus, vel vt contraria est naturali, (vt si quis roget: sit ne fluxus sanguinis de naribus naturalis, an symptomaticus?) vel aliter, vt contraria est criticæ. vt Gal. eam quæ concoctioni succedit, locis citatis criticam dicit, quæ verò ante concoctionem fit, symptomaticam. Verùm sunt hi duo modi euacuationis non naturalis. non

ralis. non enim euacuatio pręter naturam eſt vnico modo, ſed pluribus: quos iam diſtinguam. Libello De ſectis ad eos qui introducuntur, cap. 18. duorum modorum meminit euacuationis præter naturam: aliam dicens eſſe toto genere præter naturã, vt fluxum ſanguinis de naribus: aliam non toto genere, ſed multitudine, vt ſi quis aut per vomitum, aut infrà deiiciat immodicè. Sed Galenus, quia ad loci illius inſtitutum parum pertinet omnes referre, alios modos euacuationis præter naturã, omiſit: quos ego ex alijs locis addam. Sunt verò hi modi: in qualitate eorum quæ euacuantur, & in tempore euacuationis. de hoc ſecundo iam ſumus loquuti. Priorem docuit Hippoc. ſententia illa 1. aphor. Si qualia oportet expurgari, expurgentur, vtile eſt & leuiter ferunt: contraria verò difficulter. Ambos modos complexus eſt, eum inquã qui in quãtitate, & eum qui in qualitate eſt, ſententia 23. quę ita habet: deiectiones non multitudine ſunt æſtimandę, ſed ſi talia deijciantur, qualia deijci debent. Vis rem apertè intelligere, finge quatuor ægrotantes. ſint duo in biliosi morbi inclinatione, deiiciat hic per ſedẽ bilem immodicè, vſque ad immodicam inquam virium exſolutionem: alter deijciat pituitam ſynceram, ſed non in maiori quantitate, quàm conſuetum hominibus quotidie eſt fæces reddere. Sit alius in melancholici morbi principio, hic reddat per aluum in quantitate hominibus conſueta ſynceram & atram bilem: alter in ſynochi inclinatione reiiciat ſanguinem per nares. hi omnes præter naturam ſiue ſymptomaticè, vt alij loquuntur, euacuantur: tamen diuerſa ratione, quantitate primus, qualitate ſecundus, tertius tempore, quartus regione, per quam euacuatio fit. nam vt vndequaque Naturalis euacuatio ſit, his omnibus eſt opus: vt talia deiiciantur, qualia debent, modicè, per præuiſam naturæ regionem, & poſt concoctionis ſigna. quodcunque horum deſit, euariat aliquid euacuatio à naturali. ſed neque naturalem quis dicat, aut criticam, perinde eſt. nam criticam nihil prohibet, modò in cæteris naturalis ſit, eſſe genere præter naturam. multos enim iudicat fluxus ſanguinis de naribus. Igitur omittamus modò euacuationem præter naturam genere: quandoquidem critica poteſt eſſe, aut ſymptomatica, & proinde prodeſſe aliquãdo, & aliquando obeſſe. de reliquis diſſeramus. Conſtat euacuationem ſymptomaticam qualitate, aut quantitate perpetuò nocere: talemque euacuationem debere cohiberi perpetuò. nam non euacuari talia qualia oportet, ſed hęc interiùs relinqui, & quæ oportet retineri, euacuari: præterea euacuari nimium (plus inquam, quàm pro indigentia) conſtat, hæc, vel ex ipſis definitionibus, eſſe noxia. Sola ſupereſt euacuatio ſymptomatica ratione temporis, in qua ſcilicet nihil præter naturam eſt, præterquam quòd ante concoctionis tempus ſit: quæ non video, cur non poſſit eſſe vtilis. nam per hanc euacuationem minuitur materiei morbi copia. At dicunt, quanquam minuitur morbi cauſa, tamen nihil proficit ægrotans: quia multò plus langueſcit facultas euacuatione, quæ non ex vehementia facultatis expellentis, ſed ex languore non potentis retinere, fit. Videntur hi probabilia dicere, ſed nondum rem attingũt. Nam non nego, fieri poſſe: vt maiór virtutis exſolutio fiat, quàm pro modo euacuationis. id quod contingit, quando pręter humoris copiam, eſt etiam facultas valde languida: quo caſu conſtat euacuationẽ hanc nocere. atqui eos, qui in hac conditione ſunt conſtituti, non puto poſſe malum effugere. Cæterùm, quanquam hoc accidere poſſit: non tamen proinde perpetuum eſt, ſed poteſt contrarium accidere: quin potiùs magna ex parte cõtingit: vt ex talibus euacuationibus, cùm ipſas morbum facientis humoris eſſe contigerit, ad reliquũ detur nonnihil melioris ſpei. quo tempore putauerim nõ tam ex debilitate virtutis, quã humoris copia natas fuiſſe ſymptomaticas euacuationes. Eſt proprium diſtinctionis ſignum earum euacuationum, quæ proſunt, & earum quæ nocent: illarum patientia, aut contrarium: itaque quæcunque exire video ſua qualitate atteſtantia naturæ humoris ex quo malum eſt, cum bona tolerantia, quam in pulſu potiſſimùm contẽplor: hæc prodire patior, contraria cohibeo. Sed ſi ita habet, cur Hippoc. & Galen. toties euacuationes ante concoctionem nulla excepta vituperauerũt? An quoniam, etſi aliquę proſint: omnes tamẽ ſunt prauę affectionis ſigna, tantæ ſcilicet humoris copię: vt illam non poſſit natura ad iudicialem expulſionem reſeruare, ſed à ſuo ordine interturbetur? Itaq; omnes aut vtroq; modo malæ ſunt euacuationes, vt cauſæ & vt ſigna: aut ſaltẽ vt ſigna. nihil poteſt exactiùs dici. eſt enim hæc diuiſio boni aut mali in ſigna

& causas vsurpatissima à Galeno: quam tamen nonnulli barbarorum non intelligẽtes, conantur euertere. argumentanturque, fieri non posse: vt quæ bona causa est, sit malum signum. quotiam, dicunt, omnia ita significãt, qualia sunt: igitur bona bene, mala malè. Antiquus est mos antiquorũ verba cortice tenus intelligentibus, ea vsurpare: & ad multa præter rem vti. Res intelligi vt sunt, dixit Philo. addunt illi: vt intelliguntur, significãt. vnde vt sunt, significãt. sed concedamus hæc omnia, modò intelligant: rebus inesse per se intelligi quales sunt, & significare vt sunt, contrarium tamen ex accidenti accidere. nimirum euacuatio, qua in morbi principio minuitur humor noxius citra insignem facultatis exsolutionem, per se significat, iam hinc futurum, vt reliquum possit meliùs natura superare: tamen ex accidenti significat, morbum soluendum non facilè, vtpote ex multa copia pendentem. quia si non penderet ex multa: non attentasset natura intempestiuã euacuationem. Frustra profectò notaret Galen. in comm. 46. 4. aphor. rigorem incidentem debili iam ægro, & febre non deficiente malum esse vtroque modo, & vt causam, & vt signum: si nihil posset esse malũ alterutro modo solùm. Sed Galen. 1. Aphor. com. 22. dicit euacuationes omnes quæ ante concoctionẽ fiunt, esse symptomata præter naturam, non vi naturæ excerni: & libro De differ. sympt. cap. vlt. ita scripsit loquens de euacuationibus, Nullum eorum quæ vtilitatis gratia fiunt, huius generis symptomatũ est. Ergo euacuationes symptomaticæ non fiunt ad commodum animalis. Tamen respondendum censeo: euacuationes eas non fieri ἐπ' ὠφελείᾳ, id est causa vtilitatis. non enim natura expellit, vt expellat noxium humorem, vt cùm coctus iam est: sed quia non potest retinere, tamen recidere in animantis commodum nonnũquam, etsi non intendat in illud natura. hac de causa non dicuntur tales euacuationes factæ vtilitatis gratia, etsi aliquando vtiles sint. Sed argumentaberis fortasse rursus hac ratione. Euacuationes hæ sunt præter naturam, siquidem sunt symptomata: ergo indicant se debere remoueri, debentq; proinde, quoad fieri potest, à medico cohiberi. sunt ergo noxiæ: nam si prodessent, non cohiberi deberent. Quare videtur fieri non posse, vt quidquam præter naturam sit, & vt prosit. Tamen hæc argumentatio nihil efficit. non enim si quid prẹter naturam est, tollendum est statim. Nam quanquam per se, vt præter naturam, indicet remotionẽ: non tamen pro quacunque indicatione quæ occurrit, est operãdum. nimirum potest esse alia præstantior, quæ cõtrarium suadeat: sumpta ex commodo aliquo, quod præstat res illa alioqui præter naturam. Sed fortasse res indiget exemplis. Si quis conuulsione, quæ ex repletione fit, laborans, aut paralysi, febre corriperetur: nõ dubium, quin seruanda febris, fouendaque medico foret cum quã minimo fieri posset periculo, ad humoris consumptionem. Sed quoniam satis iam videmur antiquorum mentem attigisse: de his hactenus.

Vtrum puris generatio sit putrefactio, an concoctio.
Cap. IIII.

OCCVRRVNT frequenter in humano corpore duæ hæ alterationes: concoctio, & putrefactio. Quarum illa opus naturæ propriè est: hæc symptoma potiùs, aut obstructionis, aut caloris præter naturam. accidit illud alimentis, hoc recrementis. Est verò actio quædam: quę, non satis constat, sitne concoctio, an putrefactio, an neutrum: quam nos consequentia ipsa sermonis cogit modò distinguere. Quandoquidem symptomata ab operibus cœpit hęc tractatio separare. Nam de generatione puris, quod fit inflãmatis particulis, & eius quod in vrina continetur (quod in morbis ad distinctionem temporum à nobis spectatur, cuius generatio morbum facientis materiæ concoctio est) diuersæ inter medicinæ scriptores sententiæ obortæ sunt: aliis dicentibus actiones has putrefactiones esse, aliis concoctiones: & vtrisque satis multa Galeni loca, atque Hippocr. & argumenta probabilia ad suę opinionis confirmationẽ adducentibus. quæ vtraque coniungentes alij inter barbaros autores nõ contemnẽdi, Sanguinẽ cũ in pus transit, & morbi materiã, cũ ea actione elaboratur, qua morbus ad statũ pducitur: vtrũq; pati (& cõcoctionẽ sc. & putrefactionẽ) dicũt. neq; quicquã esse incõmodi hos motus simul fieri: neque enim eos cõtrarios verè esse, sed quodãmodo oppositos. Itaque non negant materiã morbi, etiamsi magis cocta sit in statu, quàm in

princi-

principio: esse tamen simul magis putrem. Qui putrefactionem esse contendunt: testem citant Galen. qui 4. lib. Meth. cap. 5. refert hæc Hippoc. verba ex lib. De vlcer. Sin caro aliqua telo tum contusa, tum cæsa fit: huic ita medendum est, vt quàm celerrimè suppuret. nã & minùs phlegmone tentabitur, & necesse est carnes, quæ contusæ, cæsæq; sunt, putrefactas & in pus versas liquari: postea nouam carnem nasci. Gal. ita ait: Indicat enim hoc sermone (subaudi Hippoc.) manifestè eos vlceratarum partium affectus nõ esse siccandos, in quibus gigni quàm celerrimè pus cupimus: vtique quòd cum aliqua putredine pus fiat, obiter docens. Quibus verbis Gal. apponit hanc rationem. Omnia quæ putrescunt: ex calido, & humido sic afficiuntur. suppurantia proinde talia sunt, nempe calida & humida. exemplo est cataplasma ex hordei farina. Eandem doctrinam scripsit lib. 5. De simp. cap. de pus mouentibus. Ergo omnis suppuratio est putrefactio. Eadem ratio est de materiæ morbi concoctione. nam Galen. 1. De diff. seb. cap. 6. eandem vtriusque censens esse rationem, inquit: Superante quidem (mitto priora) sicut in inflãmationibus & tuberculorum tumoribus omnibus pus: in humoribus autem, qui in venis & arteriis cõtinentur, quoddã quod puri proportione respondet, subsidens in vrinis. Præterea, & ab accidentibus, quæ pus consequuntur, cognoscitur, eius generationem putrefactionem esse. Nam dicere Hippoc. Pus optimum est album, læue, & æquale, & quàm minimè fœtidum. 1. Prog. cap. vlt. fœtet tamẽ nihilominus aliquantulum etiam optimum pus. fœtor verò proprium est putrefactionis symptoma. Sed à causa efficienti illud videmur posse argumentari. Nam ex Gal. in com. eiusdem sententiæ: calor naturalis est qui coquit, calor præter naturam putrefacit. sed nõ potest calor secundum naturam esse in particula, vt ipsa inflammata sit, & ad suppurationem permutetur: neque in febre, cuius cõcoctionem expectamus ex eo quod in vrina continetur. videntur ergo ex his omnib. huiusmodi actiones putrefactiones quędam esse. Sed contrà est, quod Gal. 2. De ratione vict. in acut. com. 44. Biliosorum, inquit, excrementorum Hipp. concoctionem appellat. (paucis interpositis) Coquitur pus in phlegmone, etiam si nulla illius pars præstare possit alimentum. Præterea vbique Galen. eandem esse putat rationem generationis puris, & sedimenti. Nam ita in vlt. com. 1. Progn. & 3. De præsag. ex pulsibus, cap. 6. Quòd in partibus inflammatis pus est, in ipsis vasis est sedimentum vrinæ. Quòd verò sedimentũ, concoctionem quæ agitur in venis, referat: tam est apud omnes autores celebratũ, vt non opus sit loca notare. Quare videtur suppuratio concoctio esse. Præterea com. 29. aph. secundæ sect. dictum est: morbum in his qui seruari debẽt, in principio esse multò deteriorem. id quod interpretãtur omnes: ratione materię, humoris inquã, ex quo pendet. quoniam scilicet hic malignior est in principio: procedente tempore, si morbus est saluber, corrigitur. vnde sequitur, & coqui. nam si putresceret, deterior ficret: tantũ abest vt emendaretur. His rationibus contrariæ opinionis constitutæ sunt. Qui concoctionẽ, eam actionẽ esse dicunt: quò his quæ à contraria opinione adducuntur, satisfaciãt: duplex esse dicũt cõcoctionis genus, perfectæ, & imperfectæ: & hãc cõcoctionem imperfectã esse, secundo de ratione victus loco citato. Nos verò ex his omnibus veram & genuinam Galen. sententiam colligentes, non quidem esse duos motus censemus. neque alterius illorum synceram habere naturam: sed medium quendam esse motum, vnicum quidem illum, sed vtriusque extremorum participem. Hoc docet Gal. expressè in commentario illius progn. iam sæpè citati, dicens: Cùm igitur natiuus calor propria tẽperie plurimùm excesserit, vt in corpore inanimi, putrescit sanguis: si verò vim seruet quãdam, permixta quædam commutatio ab ipso ex causa per naturam, & ea quę est præter naturam, efficitur. Eandem sententiam scripsit secunda sect. aph. 47. apponens rationem ex accidentibus desumptam, & ex causis ex quibus fiunt, sic dicẽs: Pus ex sanguine ortum habet, qui semimalam, vt quispiam dixerit, accipit commutationẽ. Nam mala simpliciter, cum putrefactione fit olida, sicuti simpliciter bona, est ipsa nutritio particularum animalis: at quæ pus generat, medium inter has obtinet locum, neque à solo calore extra naturam, neque à solo secundum naturam facta: mixtus enim quodammodo est calor inflammationis ex vtrisque. Quo loco apertè dicit, motum esse medium, argumento accidentium puris, quæ mediam naturam habẽt. nam neque plurimùm fœtet, vt putrida, neque omnino bene olet, vt

quæ cocta ſunt. Alterū etiam eſt argumentū ab efficienti cauſa, calore ſcilicet inflammationis. nō enim quod plærique barbarorū putarūt: in eadē particula duplex eſt calor; alter naturalis, alter præter naturā, qui contrarij ſint: (nā cùm qualitates ſint eiuſdē denominationis: neq; diuerſæ ſpecie videntur eſſe poſſe, nedū cōtrariæ. quare neq; in eadē ſubſtātia coire poſſunt, quin eandē cōſtituāt qualitatē) ſed eſt calor mixtus ex vtroque. Nā calor, cùm medio critatē ſeruat, naturalis eſt: cùm à mediocritate recedit, ſi nondū omnino temperamentū ſubuertitur, hic idē eſt & naturalis partim, & præter naturā partim. Quare nō duas actiones facit, ſed vnā vtriuſque participem. Nā præter hæc quis intelligat, cōtrariis motibus ſimul eandē rem moueri: aut qua ratione cōcoctio putrefactionē cohibet, quod à Gal. dictū eſt in Arte medicinali? Supeſt igitur ſola ea probabilis ratio, & omnibus Gal. Hippocratisq; ſentētiis de hac re cōſona: quę vnicū motū eſſe, eumque mediū aſſerit. quæ proinde nunc cōcoctio, nunc putrefactio ab autoribus appellatur. Quare ego, quanq̄ cōceſſerim, materiā morbi à principio vſque ad ſtatū coqui aliquo modo, atque etiā putreſcere: verū id non duobus motibus, ſed vnico medio. Sed eſt quòd aliquis argumētetur: materiā morbi in fine maiorem cōcoctionē habere, quā in principio, & maiorē etiā putredinē. nā niſi interim putreſceret, dum coquitur, non poſſet calorē præter naturā excitare: quare neque febrem. illud verò videtur nequaquā vnico motu fieri poſſe. nā quod motu medio mouetur, non accedit ad vtrumque extremorū: ſed quantū ad alterum accedit, tantū recedit ab altero. aqua nimirū, quæ tepida fit, à frigore, aut à calore: ſicut corpus, quod palleſcit, à nigritie, aut à candore recedit. Huic argumento ita videtur reſpondendū. Verum eſſe quod in propoſitione accipiebatur, de iis qualitatibus, quarū alterutra neceſſariò ineſt rei mobili. huiuſmodi ſunt calor, aut frigus: candor, aut nigrities. Cæterū cōcoctio, & putredo, nō ita: ſed poteſt aliquid eſſe neque coctū, neq; putre, ſed crudū. cuiuſmodi eſt humor in morbi principio. à qua diſpoſitione, quæ priuatio eſt vtriuſque termini, nō mirū ſi vnico motu vtrique contrariorū vicinior res fiat. nam ſi aër, qui coloris eſt expers, denſatione pallidus fiat: in fine actionis propinquior eſt albo, & nigro, quā in principio. nam diſpoſitio media à neutro extremorum abeſt tam longè, quàm priuatio. Quare de hac quæſtione hæc ſufficiant.

De cauſis doloris. *Cap. V.*

EX dictis nullus eſt, arbitror, quantumuis ſit ingenio hebes: qui non poſſit controuerſiam quamcunque, quæ de diſtinguendis ſymptomatis ſit, diluere. Quare opportunè modò de nonnullorum cauſis dicimus. Iure verò ſibi vendicat in diſputatione primū locum dolor: cùm quòd egregium ſymptoma eſt, tum etiam quòd de illius cauſis eſt controuerſia omnium maxima. Galenus ſiquidem aliquando de ſententia Hipp. videtur contendere, dolorem ex ſola ſolutione continui fieri, aliquando verò plurium cauſarum mentionem facit. quæ res efficit, vt in diuerſas opiniones medici diſtributi ſint: aliis dicentibus ex ſola ſolutione fieri, aliis ex ſolutione, aut intemperie, aliis tertium genus cauſæ addentibus, diſtenſionem. Omnes in ſuam opinionem Gal. etiam inuitum trahunt: & multa hinc inde dicuntur obſcura adeò, vt omnino inutilis diſputatio ſit, & tenebras offundentium potiùs quàm docentium aliqua. Galenus libello De inæquali intemp. poſt multa alia ita inquit: Ex his ergo fortaſſe neque illud dici duriùs videatur, quod Hipp. alicubi ait: Omnem morbum vlcus eſſe. quippe vlcus vnitatis eſt diuiſio: immodicus verò calor ac frigus proximè accedunt, vt vnitatē ſoluant. plurimus quidem calor dum ſegregat, & diuidit ſubſtantiæ continuitatem: ſummū verò frigus, tum conſtringendo, tum introrſus pariter trudendo, quędam exprimit, quædam quaſſat. atqui hūc quiſpiam immodici caloris ac frigoris terminum ſtatuens, fortaſſe non incommodè ſentiat. Hactenus libello De inæquali intemp. vbi mōſtrat omnem morbum eſſe vlcus (eſt ſermo de morbis in temperamento, & morbo communi) quia intemperies non priùs eſt morbus, quàm poſſit diſſoluere continuum. antea enim præ paruitate non poteſt facere dolorem. quare etiam ſi natura ſit morbus, magnitudine nō eſt. medicus verò morbū notatu dignæ magnitudinis morbum dicit: aliter enim in dogma ſempiternę paſſionis euidenter incideremus, vt 1. De tuenda valetudine monſtrat Gal. Quare apertum eſt, de illius opinione, nunquàm fieri

fieri dolorem, quin fiat ſolutio continui. Quarto etiam De ſimp. medic. facult. cap. 2. fuſiùs docet, calida & frigida triſtem ſenſum efficere: frigida conſtringendo, calida diſſoluendo. quare vtraque continuum ſoluendo. Sed contrà eſt, quod Gal. libello De inæqual. intemp. dicit, Quapropter mirus dixit Hipp. ùs quibus alteratur, atq; corrumpitur natura, dolores fiunt. alteratur autem, atque corrumpitur cuiuſque natura, cũ vel calefit, vel frigefit, vel ſicceſcit, vel humeſcit, vel eius vnitas diſſoluitur: in inæqualibus quidẽ intemperiebus caleſcẽdo vel frigeſcẽdo potiſſimũ. efficaciſſimę enim qualitates hæ ſunt. iã verò & humeſcendo, & areſcendo. eſuriendo verò, vel ſitiendo, deficiente hìc humida, illic ſicca ſubſtantia. vulnerando verò, & erodendo, & tendẽdo, & premendo, & conuellendo: vnitate ipſa ſoluenda. Tota hac dictione conſtat, Gal. nõ ſimplicis, ſed multiplicis cauſæ meminiſſe. 12. etiã Meth. cap. 7. ita dixit: Porrò naturalis notitia nos docet, vitium id corporis ex quo ſit doliturum, aut continuitatis ſolutionem oportere eſſe, aut alterationem aliquam. Ecce vt diuerſas opiniones ipſe Gal. videatur excitaſſe. Qui tamen Galeni ſunt nimis ſtudioſi: ex ſola ſolutione continui fieri contendunt (id enim conſtanter & cum demonſtratione multis in locis videtur dixiſſe) & alterantia dolorem facere, quoniam continuum diſſoluunt. Quare ita hi cenſent: proximam cauſam doloris eſſe ſolutionem continui. hanc verò aliquãdo per ſe aduenire, vt cùm ſciſſio fit: aliquando ex magna & violenta alteratione, quæ cauſa doloris eſt, ſed remota. Atq; ita explicant Galeni verba, ſicubi inuenitur dicens: dolor aut ex ſolutione fit, aut ex alteratione. quaſi diceret, aut ex ſolutione ſola & per ſe facta: aut ex ſolutione facta alteratione. hæc eſt receptiſſima opinio apud eos qui ſe Galeni hac tempeſtate iactant eſſe diſcipulos. Auerroes contrà omnino cenſet: qui lib. 3. cap. 21. contendit: dolorem in tactu ex intemperie fieri perpetuò. neque enim ſolutionem continui, cũ non ſit tactus proprium ſenſibile (ita loquuntur) quodq; per ſe ſentiri poſſit, poſſe tactũ contriſtare: ſed accedere ſenſui cuique dolorẽ ex proprii ſenſibilis immoderatione: vt, dolẽt oculi aſpectu magni ſplẽdoris, & aures acuto ſonitu. Verùm ad hęc argumenta paulò infrà, vbi noſtrã ſententiã aperuerimus, reſpondebimus. Auicena & eius aſſeclæ vtrãque cauſam cenſent poſſe eſſe proximam, & dolorẽ nonnunquã fieri à ſolutione: nonnunquam ab intemperie, quæ non minùs quàm ſolutio poteſt eſſe doloris proxima cauſa. Qui probabilia videntur proferre. Nã in ratione doloris nihil aliud eſt, quàm vt ſit ſenſus triſtis (ſenſus, inquam, actu, non ſenſus potentia) cuius contrarium voluptas eſt, nempe ſenſus iocundus. facit autem ſenſum triſtem, quod ſubitò & affatim incidit corrumpẽs naturã: vt contrà iocundum, quod ſubitò & affatim incidit reſtituens ſentientem partem ſuæ naturę. & vt mirus dixit Hippocrates: dũ alteraſcit, atque corrumpitur natura, dolores fiunt. Sed non minùs corrũpitur natura alteratione vehementi, quàm ſolutione. conſtat enim natura, non minùs temperamento, quàm vnione. igitur ſi alteratio vehemens ſubitò incidat: excitabit dolorẽ, etſi non ſoluat. Alii fieri non poſſe, vt ita incidat, & nõ ſoluat contendunt, atque proinde dolorẽ facere. alij nõ has cauſas modò, ſed & diſtenſionẽ addunt: non putantes neceſſe eſſe, diſtenſionẽ, quæ dolorẽ facit, continuũ diſſoluere: Quoniam, vt arbitror, ſæpè dolorẽ ex diſtenſione ſentiũt, & ſolutionẽ nõ vident. Sed Galenus loco paulò antè citato: quæ tendendo, erodendo, aut premendo, aut conuellẽdo dolorem excitant, continuum ſoluẽdo, dixit facere. Neque intelligo, quid ipſos ab hac ſententia Galeni deuiare cogat. nã cur ſit intellectu difficile, atque propterea fide careat: quę diſtẽduntur, ſolutionẽ cõtinuitatis pati? Mihi tantùm abeſt, vt ſit difficile: vt videatur ſolutio neceſſariò conſequens diſtenſionẽ. Sed omnes qui quæſtionẽ hanc diſputant, in eo verſantur tantummodo: an fiat aliquando dolor ſine ſolutione continui, an non poſſit. nam ſi non poſſit ſine ſolutione fieri: ſtatim putant ex cõtinui ſolutione factum. quãquam mihi multum videtur intereſſe: cũ ſolutione ſemper fieri, aut ex ſolutione. Itaque nunquam fieri dolorem ſine ſolutione Galen. monſtrauit. nam & quæ alterãt ſubitò & vehementer, neceſſariò ſtatim ſoluunt: atque hunc cenſet præenarrato loco de inæquali intemperie, eſſe primum terminũ morbi, & doloris excitandi. non enim priùs intemperies tanta eſt, vt dolorẽ inferat: quàm tanta ſit, vt continuũ ſoluat. atque hac ratione verè ab Hipp. eſt dictum: Omnis morbus vlcus eſt, quia intẽperies antequam vlcus faciat: neque morbus eſt. Iam verò intemperies æqualis, & quæ in habitu

iam est, & neque dolorem, neque vlcus facit: si quis exactè loquatur, neque morbus debet appellari, sed incommoda natura. non enim est morbus, qui pugnet cum natura: sed in eam dispositionem natura cum morbo conspirauit. Itaque nunquam dolorem fieri sine solutione continui dixit Galen. Sed non semper fieri ex solutione continui, vt efficienti causa: imò nunc ab illa, nunc ab intemperie fieri conuincit ratio, & illud argumentum quod à secunda opinione est. Itaque nostra opinio est, quam etiam fuisse Galeni docebo statim: dolorem, vt ab efficienti causa aliquãdo fieri à solutione, aliquando ab intemperie. cæterùm semper solutionem esse cum dolore, quoniam intemperies omnis quę dolorem facit, continuum soluit necessariò: sed non proinde solutio per se est doloris causa efficiens. Sed ad hunc vsque terminum nullus eorum, qui scripsere medicas quæstiones, hanc produxit. quanquam Galenus haud dubiè illum attigerat. Quare tantum abest, vt hi scriptores, qui infiniti penè iam sunt, artẽ medicam, quam à Galeno acceperant, vlteriùs produxerint: vt quę ab illo dicta sunt non assequẽtes, illam retrocedere coegerint. Duodecimo libro Meth. cap. 7. ita scriptum est: An verò & ipsum vehementer calfieri, aut refrigerari diuisionem aliquam continuitatis efficiat, longiori fortassè disputatione eget: & demonstratum hoc quidem à nobis est in commentariis. De simpl. medic. facult. Verùm, quid agens quod vel vehementer calfacit, vel refrigerat vehementer, dolorẽ inferat, quærere: ad modò propositam minimè est necesse. siue enim vt substantiæ eorum, quę in sensum cadunt, continuitatem diuidens, siue vt eam confertim alterans, id ad eorum inuentionem, quæ dolorem leuabunt, indifferens est. Ex hac dictione tria hęc constant de sententia Galeni. Quæ dolorem faciunt calfaciendo, aut refrigerando, continuum soluere (quippe quod dicit in cõm. de simpl. medic. facult. fuisse demonstratum) sed an soluendo continuum, an temperiẽ cõmutando faciant, illum non definiuisse. Quare constat tertiò: multum interesse dolorem semper fieri cum solutione, aut semper ex solutione. vt si quis dicat: thapsiam, si dolorem facit, cõtinuum soluere, aut solutione dolorem facere. Nos verò recipientes à Galeno, quę docuit, & addentes quæ ille omisit, ratione ducti illud addimus: Alterantia non facere dolorem solutione, sed intemperie. Primò Galenus, vt hîc nihil definiuit: ita neque alibi inuenitur contrarius huic sententię, quę probatur hac ratione: Si quæ res refrigeraret multùm & subitò, tamen continuum nõ solueret: dolorem faceret. ergo cùm refrigerat, & dissoluit, non facit dolorem solutione, vt causa efficienti: sed vt necessariò coniuncta. fieri possit, an non, quod proponimus, nihil refert: modò illud non ignoretur, si fieret, futurum, vt & dolor esset. quod iam demonstro. Subitò, & affatim corrumperet naturam: ergo dolorem faceret. Aut dicito mihi, cur quæ corrumpunt naturam soluendo, continuum dolorem inferant: & quæ corrumpunt temperiem mutando, non inferant. certè des rationem probabilem nullam. Præterea dolor est sensus tristis: sensus efficiens causa est res illi obiecta: obiectum est sensui, quod sentimus: ergo quod sentimus, facit dolorem, nõ quod sentiri non potest. Nam etiamsi multa verbera homini apoplexia laborãti infligantur, dolorem non facient. Sed constat, dum homo ex calore dolet: calorem sentiri, solutionem non sentiri. si enim sentiretur, non esset dubitatum à viris sapientibus: fieret necessariò solutio aliqua, an non. Sanè Auicena & omnes eius asseclæ, Fieri posse dolorem intemperie, quin fiat solutio, profitentur: quod tamen non dicerent, si solutio sentiri posset. nam vt de illorum doctrina dicam nihil, certè sensus non erant expertes. sed neque nos ipsi, qui semper continui solutionem fieri dicimus in parte dolente: solutionem cognoscimus sensu, sed ratione. Igitur continui solutio non est semper efficiens causa doloris: tamen est semper necessariò coniuncta cum dolore. Illud etiam nos admittimus, fieri posse nonnunquam, vt alterantia tam vehementer incidant, vt solutionem continui quæ sentiatur, faciant: quæ tunc temporis per se dolorem excitabit: aut vt in tam tenellam, vel cute nudatam incidant particulam, vt dolorem, diuidendo continuum, faciant. ita frigida vlceribus mordacia sunt: sed tunc nemo non habet (etiam si sit sensus hebetissimi) sensum constrictionis cuiusdam, & compressionis. ex quo sensu huic passioni mordicationis nomen homines dederunt. Veruntamen negamus, perpetuò dolorem solutione fieri: quoniam neque semper solutio sentitur, cùm dolor fit. Itaque hæc esto regula: Quando solutio sentitur, dolor

lor fit à solutione: quando non sentitur, fit ab intemperie, tamen cum solutione. Sed neque illud ex dictis carebit euidentia, cùm intemperies per se est satis magna & ingruens subitò, & præterea solutio etiam sentiri potest: duos in eadem particula dolores excitari. quia duo sensus tristes sint, cùm sint duo quæ contristent. Si verò intemperies magna fit & subitò ingruens, & solutio non sentiatur, aut solutio sentiatur, sed intemperies non magna sit: vnum tantummodo. si hoc fit, ex solutione: si illud, ex intemperie. Neque quidquam prohibet: alterationem non tam vehementem, vt per se notatu dignam inferret sensui tristitiam, solutionem quæ sentiatur posse facere. id enim ex patientis dispositione nonnunquam faciunt medicamenta in vlceribus mordendo: & ventus in oculis lacrymas exprimendo. Auerrois argumenta (nondum enim illorum obliti sumus) physicæ cuiusdam controuersiæ videntur exigere decisionem: possitne quod sensibile commune à philosophis appellatur, sentiri per se, an nunquam, sine proprio? quam philosophis modò permitto, nihil curans alterutrum dicatur. nam si solum sentitur, nihil est difficile per se contristare sensum. sed neque etiam si cum aliquo proprio: difficile est vtrumque accidens sentiri, & alterum tantùm contristare. si scilicet illud solùm corrumpit naturam. Quare ego non dixerim tristem sensum fieri à proprio sensibili, cùm est excellens: sed à sensibili quod corrumpit, siue proprium sit, siue commune. Nam quam rationem reddit Auerroës doloris, qui re soluente fit, est ridicula. Fit, inquit, solutio cum motu: motum necessariò consequitur intemperies aliqua. Quasi verò tantam oporteat lationem, quò solutio fiat, intercedere: vt tantum calorem faciat. Sed illud quod de dolore aliorum sensuum à tactu adducebatur ab Auerroë, solutione eget. Quam tamen Galenus ipse scripsit primo De causis sympt. ea à quibus singuli sensus immutantur percurrens, ac dicens: quæ visum, & quæ odoratum immutant, gustatúmve, aut auditum: cùm excellentia sunt, dolorem facere solutione continui. nam amara rodunt, adstringentia comprimunt, splendida & candida disgregant, nigerrima congregant: sonus etiam acutus dirumpit auditus organum, odores saporibus similiter soluunt. Sed requiret à nobis aliquis: num hîc solutio continui causa est doloris efficiens, non solùm necessariò accedens, ac sine qua non? Est sanè. Cur igitur non est talis & in his, quæ alterando dolorem faciunt. Quoniam colores, odores, soni, & sapores, nõ aliter quàm soluendo corrumpunt naturam: sed alteratio ipsa per se est naturæ corruptio, non minùs, quàm solutio continui. propterea ipsa sola per se contristat sensum: illa verò non per se, sed solutione. Verùm hæc ex iis quæ paulò superius diximus, fiunt manifesta. Sed quoniam de causis doloris tam multa diximus: operæpretium fuerit non nihil etiam de voluptate dicere, nequid in hac lucubratione desideretur. Plato in dialogo De natura, de causis doloris & voluptatis sic scripsit: Passio violenter, præterque naturam abundè simulque nobis illata molesta fit: rursus quæ in naturam abundè simulque reuertitur, dulcis. quæ contrà fit, contrà. vbi non minùs requirit, vt mutatio fiat simul & affatim in voluptate, quàm in dolore. Quem Platonis locum transtulit Galenus ad caput sextum primi libri De causis symptomatum, eadem Platonis verba repetens. Ex quibus locis illud apertè colligitur: Quò celerior ac magis repentina commutatio fit: eò voluptatem esse maiorem, dummodo ad naturam mutatio fiat. fiet autem hæc mutatio (si modò quæ de dolore diximus, non exciderunt) aut recuperato temperamento naturali, aut vnione partium. Sed huic sententiæ contrarium videtur quod 12. Meth. cap. 7. scripsit Galenus, ita dicens: Nunc autem principium hoc quod apud omnes est in confesso, accipientes: necessariò affectum doloris esse, vel diuisionem, vel alterationem, memoria repetamus statim: ne alterationem quidem eam quæ sensim irrepit, dolorem inferre animali posse. sed eam mutationem, quæ dolore animal sit affectura: tum confertim factam, tum violentam esse necessariò. videntur enim corpora nõ solùm cùm extra naturam confertim aguntur, tristem mutationem sentire: sed etiam in ipso ad naturam reditu, nisi eum paulatim accipiant, dolere. Valeriola ad conciliandum hac in parte Galenum sibi ipsi, ad antiperistasin confugit: eóque multa non admodum ex re ipsa refert, & respóndet obscurè: Diximus nos in primo huius operis libro capite quinto, quàm sint absurda, quæ de antiperistasi à philosophis dicuntur, quibus

eo loci subscribit Valeriola. sed propositæ modò controuersiæ facilior est, & verior dissolutio. Nam quanquam hîc videtur Galenus contraria protulisse, non fecit. sed ita est intelligendus, Repentinam mutationem, quæ, quia repentina est, inæqualem conspicuè facit intemperiem, dolorem facere, etiam si versus naturalem habitum alteratio fiat: sin minùs, quò velocior est, eò maiorem voluptatem conciliare. Quòd verò hic sit verborum Galeni sensus, ex eo exemplo, quo vtitur, intelliges. Vngues, inquit, perfrigerati si admouentur igni repentè, dolent: quanquam quod frigidum est, versus dispositionem naturalem mouetur incalescens. sed vngues eo tempore propterea dolent: quòd inæqualiter admodum alterantur, & propterea quòd flatus, qui intra perfrigeratos vngues est, distenditur, & agitatur. Additum verò est, admodum inæqualiter. quia omnes intemperies, quæ non sunt factæ, sunt inæquales: inferentes verò dolorem, illæ tantùm, quæ magnā habent inæqualitatem. Itaque colligimus, ex contrariis omnino causis affatim ingruētibus, dolorem & voluptatem fieri. De quorum vtrisque quantum nostrum institutum ferre potest, diximus. non enim partes artis medicæ, vt alij scriptores, suscepimus pertractandas: sed dirimendas quæstiones medicas.

An omnis intemperies possit facere dolorem, an tantùm calida & frigida. Cap. VI.

SED quando monstratum est, intemperiem posse per se facere dolorem, vt causam proximam: age deinceps, quæ intemperies sit ea, quæ potest, disputemus. An quatuor omnes primæ qualitates cùm immodicę fiunt: an nonnullæ illarum possint, nonnullæ illarum minùs. Nam Galen. ipse huic controuersiæ ansam præstat: qui videtur modò ita dicere, modò aliter. Lib. De inæqual. intemp. vt superiori cap. retulimus, ita scripsit: Quapropter mirus dixit Hipp. iis quibus alteratur, corrumpiturque natura, dolores fiunt. alteratur autem & corrumpitur cuiusque natura, cùm vel calefit, vel frigefit, vel siccescit, vel humescit, vel eius vnitas soluitur. libello Artis medicin. cap. 80. inquit: Dolor autem, quemcunque obsederit locum, aut continuitatis solutionem, aut subitam alterationem ostendit. soluitur autem continuitas incisione, exesione, fractione, tentione: alteratur verò substantia à calore, frigore, humore, & siccitate. Tamen lib. 1. De sympt. caus. cap. 6. ita scripsit: Ab alterantibus (inquit) naturam, & corrumpentibus, dolores fiunt. quippe illud corrumpentibus, celeritatem simul, ac magnitudinem mutationis indicat. Sanè tactui accedunt magnæ mutationes naturæ à frigidi calidique incursione: præterea ab his, quæ quassandi, secandi, vel distendendi, vel exedendi vim habent. quippe humidum & siccum, sine calefactu vel refrigeratione, citra violentiam corpus contingunt. 12. Meth. cap. 7. cùm disputaret ex professo de doloris causis, inter alterationes meminit solùm caloris & frigoris: humoris & siccitatis nulla facta mentione. Videtur itaque Galenus in duobus locis prioribus ex libro De inæquali intemp. & Arte medicinali asserere, dolorem ab omni intemperie posse excitari: & duobus his vltimis ex lib. De caus. sympt. & 12. Meth. ex solis duabus posse fieri, putà calore & frigore, asserere. Sed & 2. De compos. medicamentorum secundum locos, cap. 1. videtur diuersam ab his duabus inducere opinionem. quo loco ita scripsit: Vehementissimi igitur capitis dolores (erat illic sermo de dolore capitis) fiunt iuxta calorem & frigus, maximè cùm hæc inæqualia contingant: moderati verò iuxta siccitatem. humidas verò intemperies nullus consequitur dolor. Vides vt tres intemperies dicat dolorem facere, putà calorem, frigus, & siccitatem: vnicam non posse, putà humorem. Paulus libro tertio capite quarto, ita scripsit: Vehementissimi igitur capitis dolores à qualitatibus agentibus fiunt, maximè verò calida. qui verò ariditatem sequuntur, non tantam habent vehementiam: humida verò qualitas omni, quantum in se est, dolore vacat, nisi cum calore, aut frigore, aut humorum plenitudine coniuncta sit, Quæ sententia, quantum ego intelligo, desumpta est ex duobus Galeni locis eorum, quæ adduximus, quasi in vnam sententiam copularis: ex primo de caus. sympt. & secundo de compos. pharmac. In hac controuersia distinguendum ante omnia est, quod proximo capite satis explicuimus: Qualitatem aliquam posse dolorem generare per se, quatenus temperiem mutantem:

tem: aut ex accidenti, quatenus distendentem, conuellentem, aut vtcunque aliter diuidentem. Præterea animaduertendum: Intemperiem posse esse aut solam, aut cum succo aliquo. Ita constituta controuersia, & his notatis, scire licet, quosdam citra distinctiones has dicere: omnes intemperies posse dolorem facere (idque apertè scriptum esse & in Art. medicinali & lib. de inæqual. intemp.) tamen humorem aut siccitatem obscurè, atque harum obscurissimè humorem: calorem tantùm, & frigus dolores posse facere manifestè. Huic sententiæ videntur astipulari hæc Galeni verba ex 12. Meth. φαίνεται δ' ἐναργῶς ταῦτα μόνα τῶν πλησιαζόντων ἡμῖν ὀδυνηρά. Cõstat verò illud ἐναργῶς idem esse, ac manifestè. ex qua dictione occasione sumpta dixerint: hæc dolorem facere manifestè, illa non manifestè. sed tamen quanquam reliqua non adeò discrepent: tamen Galen. humorem dolorem aliquem excitare negauit, & negauit humorem & siccitatem posse affatim ingruere. quo semel negato, non ampliùs dubium est, vacare dolore. Quare mihi videtur in hac quæstione probabilissimè loqui Leonhartus Fuchsius in comment. librorum de symptom. caus. dicens: Calorem & frigus posse facere dolorem, etiam sine materia, & per se, quia sunt qualitates, quæ per se possunt repentè corrumpere naturam: siccitatem posse facere dolorem, nudam quidem illam (nuda vocatur intemperies, quæ est sine quopiam succo) sed non per se, neque acerbum dolorem. vt siccitas cùm ad conuulsionem trahit partem, nuda quidem dolorem facit: id tamen non per se, sed per tensionem. humorem nudum neque per se, neque ex accidenti dolorem inferre. Sed vnicum tantùm modum dolorem generandi humori superesse, quo nulla qualitas carere potest: putà cùm coniungitur cum succo humido tantùm, aut humido cum calore, aut frigore. quem modum constat omnino esse ex accidenti. Nulla enim actio ita attribuitur qualitati, sed humoris copiæ. In hanc sententiam videntur cõuenire omnia autorum loca. Nam vbi Galenus dicit, omnes has qualitates alterare, aut corrumpere: nihil huic sententiæ est aduersum. alterant enim humidum, & siccum, corpus: sed quia paulatim id faciunt, dolores non inferunt per se. Sicubi omnes has qualitates dolores facere dicit: de intemperie, cum affluente succo interpretatur. Vbi tres qualitates dolorem facere asserit: de nudis dicit disputare, siue dolorem faciant per se, siue ex accidenti. Vbi duas dolorem posse facere negat, nudas & per se intelligit. Illud enim quod ad humidum & siccum alteratur: sola hac ratione non videtur dolere, nisi simul incalescat, aut refrigeretur. Nam si duas simul intẽperies patitur corpus quodpiam: dolere potest, ratione scilicet qualitatis efficacis. neque quidquam aliud significare dicet Galenum 1. de causis sympt. cap. 6. dicentem: Quippe humidum & siccum, si absint calefactio & refrigeratio, citra violẽtiam corpus attingunt. ac si diceret: causa humida & sicca non potest dolorem facere, nisi eadem sit calorem aut frigus inducens. neque aliud quidquam significauerit Paulus loco citato. quanquam verba illa Pauli magis exposita sunt calumniis, quia de qualitate loquutus est: quasi ipse humor societate caloris, generandi calorem vim compararet. Sed quanquam dictio nõ sit valde artificiosa, admittere potest interpretationem quã diximus. Ac modò nihilominus non grauabimur repetere. Humor nisi cum calore, aut frigore coniunctus sit, nullum dolorem facit. id est, membrũ quod humescit, non dolet: nisi idem incalescat, aut refrigeretur. Sed quorsum Galenus monet: humidum & siccum non repentè ingruere, nisi cum calore aut frigore sit? & Paulus humorem nullum dolorem facere, nisi sit cum calore aut frigore: si nihilominus, etsi cum calore aut frigore talis qualitas sit, per se neque dolorem facit, neque auget? saltem humor non auxerit dolorem ex calore prouenientem, sed potiùs illum demulcebit. An, vt illud tantùm significarent: Etsi membrum ex humore, aut siccitate non dolet, posse tamen membrum humescens, aut arescens dolere? Videtur itaque hæc enarratio Galeni & Pauli sermonibus valde consentanea: deest tamen adhuc, quanquam reliqua omnia dicuntur eruditè, aliquid quod Fuchsius non videtur assequutus. quod cùm dixerimus, nihil hac in parte desiderabitur. præter dicta habet siccitas aliud quiddam, quo humor caret. quod scilicet est, cùm siccitas nuda potest esse causa doloris per se: quia est, cùm possit repentè ingruere, vt cùm siccitas ab vrente calore generatur, fitque tunc sensus vstionis: quem symptoma compositum esse dico ex sensu caloris & siccitatis. Sed hoc accidere non potest siccitati, cùm à siccitate ge-

neratur. nam ſiccitas lentæ eſt actionis. ex inuſtione verò dicto citiùs videmus membrum quodpiam areſcere: non tamen perinde in humore fieri inuenias. hic enim neque cùm ab humore fit per ſe, neque cùm à qualitate alia ex accidenti, fieri poteſt repentè: non ſiquidem, vt calor vrens repentè deſiccat, ita frigus ingens repentè humectat. Collegimus ergo iam modum alium, quo ſiccitas nuda & per ſe dolorem facit. Conſtat tamen id non poſſe facere ſolam, ſed cum calore vrente coniunctam: atque hoc rurſus modo diſcrepat ab humore ſiccitas, in generatione doloris. neq; verò eſt, quòd putes eum dolorem non fieri à ſiccitate per ſe, quanquam ea à calore ex accidenti fiat. nam innumeræ actiones per ſe prodeunt à rebus ex accidenti genitis. imò verò indifferens eſt modus quo res quæpiā genita ſit: vt ſuæ actiones ſint per ſe, aut ex accidenti. nam calor, qui motu genitus eſt ex accidenti, per ſe calfacit. ita ſiccitas quæ ex accidenti eſt facta à calore, per ſe eſt doloris cauſa. Ergo rurſus hunc ſermonem reſumentes, ita ſtatuimus: Calorem & frigus poſſe doloris eſſe cauſas nudas, & per ſe, & ſolas: ſiccitatem nudam & ſolam (ſine alia inquā intemperie) ſed non per ſe (id quod fit in conuulſione. eſt verò hic dolor moderatior) aut nudam & per ſe, ſed non ſolam, vt fit in vſtione: humorem nulla alia ratione facere quàm cum influente ſucco. Sed de hac controuerſia hæc ſunt ſatis. nam ſi quiſquam volet aliquid calumniari: hic ſatis certò ſcio nihil quidquam poterit accuſare, præterquam phraſis alicuius, aut dictionis proprietatem. quam tamen neque ipſam inueniet (ſi modò quæ diximus aſſequitur) adeò duram, aut difficilem. quòd ſi foret, tamen melius eſt antiquorum ſententias interpretari blandiùs: quàm illos tractare acerbiùs. niſi tibi vis hac ratione comparare gloriam, quod video hodie facere quoſdam nebulones.

De cauſis famis, & ſitis. Cap. VII.

FAMES & ſitis proprio indigent capite, etſi dolores quidam ſint. ſunt enim duo inſignia ſymptomata. videndum ergo primò eſt, nomen famis cui rei detur. video enim nomen hoc multipliciter vſurpari apud Hippocr. & Galen. nam vbi Hippocr. dixit, Vbi fames, laborandum non eſt: Galenus nomen famis de penuria, aut defectu alimenti dici vult: non de ea, quam plærúque famem appellamus. libello de inæquali intemperie, famem & ſitim inter dolorum ſpecies refert. lib. de vſu part. 5. cap. 8. In ore, inquit, ventris ſenſus eſt defectus eorum, quibus nutritur animal, quem appellant famem. Itaque in his duobus locis famem dicit eſſe ſenſum triſtem defectus. tamen lib. 1. de cauſ. ſympt. referens cauſas famis, inquit: Famem eſſe appetentiam, quæ ſenſum illum defectus conſequitur. quanquam neque hoc videtur docere Galen. eo libro admodum conſtanter. nam paulò ſuperiùs dixerat: ipſe ſenſus ſuctus eſt fames. Sed mea (ne inanem quæſtionem vlterius promoueam) nihil refert, modò res intelligatur: ſiue ſenſui defectus detur nomen famis, ſiue appetentiæ, quæ ex illo ſenſu fit. Sed certum eſt dicere, Famem conſiſtere in ambobus: putà in ſenſu ſuctus aut defectus, & appetentia repletionis, quæ neceſſariò ſenſui illi adiuncta eſt. iam verò illud, quod quidam diſputant: An appetentia, quæ per famem fit, ſit ad fugiendum dolorem, an ad potiendum alimento: ſuperat omnem diligentiam. Nam perinde mihi videtur ac ſi quæras: appetat ne aqua, quæ præter naturam calet, reductionem, vt ſit frigida, an ne calida ſit. quam quæſtionem illis do, quibus ea eſt digna, iis ſcilicet, qui eam diſputant, & nihil maioris momenti vnquam docent. Nobis interim animaduertendum eſt, Famem omnem, & ſitim eſſe dolorem, tamen non ſemper eſſe ſymptomata: ſed cùm naturæ modum non excedunt, eſſe ſecundum naturam. ſiunt enim hæc duo tunc maximè ex certis periodis, cùm animal bene valet: & cedunt ambo in maximam vtilitatem animantis. & præterea fiunt ambo citra omnem morbum: quod ſymptomatis non poſſe contingere, paulò ſuperiùs aduerſus ſophiſtas demonſtrauimus. Adde horum defectum eſſe ſymptoma. in quo genere ſunt duplicia: integer defectus famis, & ſitis, & diminutio alterutrius. quo manifeſtiùs conſtat: ipſa non eſſe ſymptomata, ſiquidem ipſorum defectus ex malo eſt. Itaque iam hinc colligimus: non omnem dolorem eſſe ſymptoma. Sed quoniam notitia cauſarum famis & ſitis, quæ ſunt ſymptomata, ex naturalibus cauſis pendet: age de his

tantil-

tantillum dicamus, ac primo loco de causis naturalis famis. Hanc dicit Galenus 1. de caus. sympt. fieri inanitione venarũ, quæ ex ea resolutione, quæ hominibus perpetuò accidit, fit, appetentiam naturalem faciente: qua venę ex ventriculo sugunt, huncque suctum sentiente ventriculo, & proinde appetente cibos. Itaque quinque hæc inquit symptomata ordine sese consequi: defectũ in venis, appetentiam naturalem, suctum, sensum suctus, & appetentiam animalem. Sed his videtur aduersum quod lib. 3. de facult. natural. cap. 13. docetur à Galen. Ventriculum, postquam compleuit concoctionem primam, conuerti ad appositionem: atque interim dum hæc agitur, hepar sanguinem generare. completa appositione conuerti ad assimilationem, quę dum agitur in hepate, reliqua membra apponere. cùm verò membra iam nutriuntur, ventriculũ omnia confecisse. atque hoc tempore, nisi cibi assumantur, resumere illum ex hepate & venis: aut, si id denegetur, trahere aliorum membrorum recrementa. Hæc non videtur constare cum prioribus. nam si ventriculus est, qui primò exinanitur, & membra externa omnium tardissimè: quomodo membra appetunt priùs, quàm venter esuriat, potissimùm si secundum naturam habet? nam illud tempus est, quo esurimus naturaliter, quò primùm venter vacuus est cibo, & perfecit refectionem priorem. sed id fit antequam venæ exhauriantur: ergo ante illarum inanitionem fit fames. Sed ne hæc nos discrucient, considerandum est, Vẽtriculum duas habere refectiones: aliam ex chylo, quem apponit suis tunicis, aliam ex sanguine, quem deportãt venæ, quæ per illius tunicas distributæ sunt. prior illa refectio completur, antequam prius pabulum in membris consumptum est: tamen hanc, vt completa est, excipit secunda alia; quæ eodem tempore fit, quo reliqua membra nutriũtur sanguine, & eodem tempore perficitur. proinde venter non antea esurit: quàm membra omnia nutrita sunt. non enim antea deficitur interno pabulo. Adde his, Ventriculum non tam paruam chyli portionem sibi reseruare, vt statim ac nutritus est, desiccetur: sed madidus est satis multo succo, vsque dum suctu desiccatur, eoque ante tertiam concoctionem fames non venit. vt vel hinc constet, falsò Leonhartum Fuchsium dicere (quod tetigimus in primo libro, & modò res ipsa fert, vt declaremus) Ventriculum priùs esurire naturaliter, quàm portio melancholiæ à liene in illum reiiciatur, eoque illius vsum esse non posse excitationem famis naturalis. quod in hoc loco disputandum foret: nisi in illo copiosiùs dixissemus, quàm vt modò repeti debeat, à nobis pręcipuè, quibus institutum est, de nulla re pluries dicere. Redi itaque rursus hinc, quicunque controuersias has legis, in quæstionem vigesimam primi libri. illo enim loco monstratum est, quod modò ad dicenda assumimus: non tantùm esse famis naturalis causam, quam modò diximus, sed præter eam aliam, influxionem scilicet quotidianam melancholiæ. His itaque statutis, causas præcipuas famis recensere, nihil est difficile. Nam symptomata in læsione huius appetentiæ, quæ sensui defectus coniuncta est, sunt aut in defectu, aut in deprauatione: in defectu duo: quia aut integer defectus est, aut non integer. in deprauatione totidem: quia aut plus satis appetimus, aut alienas qualitates. illud appellatur canina fames: hoc, pica. Ex canina fame, cùm eatenus procedit, vt iam ex intemperie ventriculi sensus corrumpatur, & cum eo appetentia, aucta tamen indigentia vehementer: fit ille affectus, quem Galenus appellat βουλιμίαν. habes definitionem huius morbi secundo aphorism. comment. duodecimo. Ergo defectus aut diminutio huius appetentiæ fient, ablatis, aut diminutis causis appetentiæ. hæ sunt suctus, & sensus oris ventriculi, & influxus ille melancholiæ. Tollitur, aut minuitur sensus in ore ventriculi, ex quauis intemperie, quæ plurimùm crescit. quanquam inter omnes intemperies, quæ omnium citissimè tollit famem, est calida: quia hæc præterquam quòd, vt aliæ, obest sensui, laxat, omnium tardissimè frigida. Hæc enim interim dum sensum non tollit, famem auget. cessat suctus, cùm aliqua de causa non fit corporis resolutio. prohibetur influxus melancholiæ: cùm obstruitur via, quæ est à liene in ventriculum. iam verò canina fames, cùm sit fames supra naturalem mensuram aucta: fiet auctis causis famis naturalis. has diximus esse duas, resolutionem, quæ suctum facit, & succum acidum. ergo habebit hæc fames causas duas: venarum suctum nimium, & nimiam redundantiam acidi succi & frigidi in ore ventriculi. Per famem hanc, cùm fit ex prima causa, venæ

rapiunt alimentum è ventriculo antequam coquatur, & distrahunt importunè, nihil in ventriculo consistere permittentes: atque ita perpetuò esuriunt. sed hîc fortasse rursus, non oblitus eorum quæ paulò antea diximus, argumenteris: hæc eadem euentura per famem naturalem, si ea fit quo tempore diximus. cùm scilicet venę iam refectæ sunt, & propter resolutionem sugunt, conuersæ in ventriculum. nam si antequam cibus assumptus est, venæ sugunt: ergo & nuperrimè assumptum ad se allicient. nam aliter, quid facient interim, dum coquitur in ventre cibus? nunquid expectabunt, cessantes interim? at id non licet membris naturalibus. Animaduertendum est, hoc differre eum suctum, qui famem naturalem facit, ab eo, qui maiorem: quòd ille incipit fieri, cùm nondum est facta multa resolutio, sed cùm adhuc superest alimẽti aliquid, ad quod interim conuertantur: hic, cùm vehemens est circa omnes venas inanitio, & circa omnia membra resolutio. Nam membra laxa nõ retinent, & à debilibus membris & non retinentibus, sed dimittentibus potiùs ea quæ habent, reliqua membra rapiunt: etiam si nondum indigeant extremè. ita dum concoctio in membris fit, cùm nondum est integrè facta, neque ea resoluta sunt: incipiunt trahere ex vẽtriculo, quia ille laxus est, & dimittit. tamen cùm deinde per famem corrugatur, retinet, quin & reposcit à venis quod dimiserat: illæ verò tunc conuertuntur ad reliquum quod habent alimenti, & eo fruuntur, vsque dum accipiunt nouum. Adde, conficere interim membra recrementa, si quæ habent coctilia: reliqua attenuare, & vacuare, hoc enim commodius erat animanti: quàm vt perpetua repetitione cõtinenter alimentum ingereretur, ita multorũ morborum occasio futurum. Ex alia occasione cùm fit fames: fieri potest ex pituita acida, & ex melancholico succo redundante in ore ventriculi. Quin & ex quocunque humore frigido, etsi acidus non fit: si facit diarrhœam (ita vocant eam affectionem, per quam nihil retinetur in ventre: sed talia euacuantur, qualia ingesta sunt) tunc enim laborat ventriculus intemperie frigida, & assiduo defectu. Symptoma aliud, quod vocant picam, fit ex redundantia prauorum humorum, similia appetente ventriculo his, quæ interiùs habet. Sed argumentetur hoc loco aliquis non sine multa probabilitate sermonis: hac ipsa ratione oportere ventriculum illa ipsa auersari, quæ appetit, quòd talia interiùs haberet. Nam dicente Galen. lib. art. medic. cap. 63. Intemperies naturales ventriculi appetunt similia sibi: quæ verò sunt præter naturam, appetunt contraria. sunt hæc illius verba. Intemperies quidem ventriculi, quæ morbi ratione fiunt, hoc differunt ab iis, quæ naturales existunt: quòd contraria, non autem similia appetunt, quemadmodum naturales: hæc Gal. Sed ipsa ratio missa illius autoritate, videtur hanc sententiam confirmare. Nam si nõ sumus obliti eorum, quæ paulò antè diximus de causis doloris & voluptatis: illa appetet vẽtriculus, quibus delectabitur, & illa auersabitur, quibus dolebit. delectabitur his, quibus trahetur ad suam naturam: dolebit iis, quibus auertetur à sua natura. sed temperies naturalis contrariis trahetur extra suam naturam, non naturalis contrariis trahetur ad naturam. ergo temperies naturalis contrariis dolebit: non naturalis contrariis delectabitur. nimirum quod naturale est, exposcit conseruationem: quod præter naturam, medelam. Si igitur hæc ita habent, cùm humores praui in ventriculo præter naturam redũdent: ad contrariorum appetentiam prouocabunt, non ad similium. Sunt qui respondeãt, Intemperiem illam per quam alienæ qualitates appetuntur, factam iam esse: & propterea allicere vt naturalem, in similium appetentiam. itaque hi, quod ad quæstionẽ, quam obiter modò disputamus, attinet, dicunt: naturalem intemperiem appetere similia, eam quę est pręter naturam, si facta est, appetere vt naturalem: si verò fit adhuc, appetere contraria. quod verò attinet ad argumentum, respondent vt diximus: eam intemperiem quæ in picam deducit, esse iam factam. Cæterùm solutio hæc mihi non placet: quãdoquidem assumit rem planè falsam. appetunt enim magna ex parte grauidæ absurda edulia à principio conceptionis vsque ad tertium mensem, cætera trãsigunt sine corrupto appetitu: quorum neutrum fieret, si modò facta esset ex intemperie. neque enim tam citò fieret post conceptum: neque tam citò tolleretur postquam esset facta. Ergo his missis videtur dicendum: dispositionem omnem naturalem corporis, similia appetere (nam & conseruationem appetit) præter naturã, dissimilia, quia hæc curationem indicat. cæterùm hæc intelligi de intemperiebus, quæ sine succi redundan-

dundantia ſunt. nam quæ ſunt cum ſucci redundantia, cùm ſucci admodum imbibiti ſunt in tunicas ventriculi: potiùs appetunt ſuccis ipſis, quibus madẽt ſimilia, etiam ſi illi præter naturam congeſti ſint. huius rei hæc eſt cauſa. humor qui totas tunicas iam penetrat, quantumuis noxius ſit, moleſtiam non infert. non enim id, quod alterauit & quietum eſt iam, infert moleſtiam: ſed id, quod alterat denuo. ſuccus ergo qui aduenit ſimilis ei, qui totam antea tunicam imbuebat, perinde afficit, ac ſi non adueniret denuo: ſed in ipſa tunica multò antè eſſet, eoq; moleſtiam non infert. qui verò illi diſſimilis aduenit, mouet contrarii gratia linguam variè, agitatq; quietum priùs ſuccum: ac propterea dolorem facit, quem ſua ſponte refugit natura. nam ſcire licet, cùm eadem tunica ſit linguæ & palati, & omniũ partium oris, quæ eſt & ventriculi interna tunica: eodem modo plærumque affectam eſſe linguam, quo & os ventriculi. igitur hæc hac ratione contingunt. Neque verò cuiquam videri debet dubium (vt interim huic quoque argumento reſpondeamus) intemperies naturales ad ſimilium appetentiam allicere: eò quòd bilioſi magna ex parte videantur oleribus & frigidis aliis edulis delectari, quæ pituitoſi frequenter reformidant. hæc enim eò fiunt, quòd, vt Galen. dixit capite 63. artis medicinalis, calidus calidorum lõgo vſu, & frigidus frigidorum magis offenditur: quanquam primum occurſum frigidorum frigidus, & calidorum calidus iocundiùs excipit. eoq; cùm bilioſi à calidorum longiori vſu ſe lædi multò antè experti ſint, contrariis eligunt vti: pituitoſi eadem ratione. Adde his intemperies has extremi lapſus, potiſſimùm quæ qualitatum efficacium, cuiuſmodi calor & frigus, ſunt, ratò intra gradum naturalem conſiſtere: ſed leuiſſimis ex cauſis calidos incaleſcere, frigidos refrigerari præter naturam. cumq; tale quidquã ſunt perpeſſi: appetere eos medicamenta, & nõ alimenta. verùm de fame naturali, & præter naturam, & eius cauſis hæc ſint dicta. quibus & quæ de ſiti dici poſſunt, proportione reſpondent. Sitis eſt appetentia potus: vt fames eſt appetentia cibi. ſed de eius cauſis videtur eſſe controuerſia. libello de inæquali intemperie differens de cauſis dolorum, qui per famem & ſitim cõtingunt, inquit Galen. Sitiendo verò, & eſuriendo: deficiente illic humida, hic ſicca ſubſtantia. quo loco reprehenditurà quodam neoterico Hieremia nomine, quòd ſitim ex defectu humidæ ſubſtantiæ fieri dixerit: ac non potiùs ex intemperie calida, aut ſicca, aut calida & ſicca, vt 1. de cauſ. ſympt. cap. 7. ſcripſit dicens: At ſalſa & bilioſa cacochymia ventrem mordẽte, potio magis, quàm cibus appetitur. præterquam enim quòd calefiat, ſicceturq; ventriculus: quæ vtiq; ſitis cauſa eſt. Primo etiã de ſimpl. medicam. facultate cap. 32. Quippe cùm & ſitis duplici ratione proueniat: partim humoris inopia, partim caloris copia. cenſet itaq; Hieremias: Galen. loco citato ex lib. de inæqual. intemp. ſequutum eſſe opinionẽ antiquorum, in aliis verò locis propriã, argumentaturq;, ſi ſitis ex defectu ſubſtantiæ humidæ fieret, & fames ex defectu ſiccæ: neceſſe eſſe, vt ſitis famem perpetuò antecederet. ſiquidem ſubſtantia humida citiùs conſumitur, quàm ſicca. contrarium verò fieri ſemper videmus in his, quorum corpora benehabent: fames ſcilicet ante ſitim vrget. Hoc argumentum illum vincit, quod tamen Aponenſem non vicerat, qui differ. 118. illud ſibi obiiciens reſpondetat: faciliùs diſſolui humidam ſubſtantiã, quàm ſiccam. tamen eſſe illius multò plus: vſque adeò vt poſſit priùs deficere, quæ ſolutu difficilior eſt, tamen pauca, quàm quæ facilior, ſed multa. Mihi neuter videtur mentem Gal. aſſequutus. Nam potus ad nullius ſubſtantiæ corporeæ reparationem eſt: niſi id ex accidenti cõtingat, eò quòd eadem ſubſtantia ſit cibus, & potus, cuiuſmodi eſt vinum. alimentum, vt tale eſt, nutrit: potus (vt dictum eſt à Galeno 4. de vſu partium, de ſententia Hippocr. libello de alimento) eſt vehiculum alimenti. itaq; vt cibus eſt ad nutritionem neceſſarius: ita potus ad diſtributionẽ. ſi quid eſt & cibus, & potus: vtrũque præſtat. præter hæc præſtat vſum alium eximium potus ventriculo: bonam & facilem cõcoctionem. nam cùm multæ ſint concoctionum ſpecies, quæ alibi dicentur opportuniùs, quàm in hoc loco: ea quę agitur in vẽtriculo, eſt ſimilis elixationi. proinde non rectè, & vt oportet, fit: niſi in ventriculo ſit humor, neq; is

exiguus. vruntur enim ſine hoc potiùs cibi, quàm vt coquantur. hoc præſtat potus ventriculo. Ex his ergo haud eſt intellectu difficile: quãdo excitetur naturalis ſitis. Nam ſuccus hic, qui potu hauritur: it (quod ex Galeno in 3. huius operis lib. mõſtrauimus) partim in renes, partim in venas totius corporis. illa pars mingitur, hæc exſudatur. Venæ indigẽt ſucci ſero ſimilis, illa portione quam habent: tum ad penetrationẽ ſanguinis è maioribus in minores venas, tum etiam ad earundem venarum attemperationem. afficiuntur enim intemperie vehementi, cùm continent ſuccos ſynceriores. dicti humoris defectu fit ſitis: non reſolutione partium in corpore humidarum: nam omnis reſolutio partium corporis, famem facit. omnis enim cibo reparatur. ergo cùm multus humor eſt exſudatus, aut occulta expiratione reſolutus: venæ trahunt ex ventriculo ſero ſimilem humorem, ille aridior hac tractione factus & calidior: (quia ab iis humectabatur, & attemperabatur in calore) appetit potum. hanc tractionem vehementem potus ex ventriculo, licet tibi videre euidẽter, conſideranti: quàm celeriter aqua, cum vehementi ſiti ab exercitato homine in æſtate potiſſimùm bibita, exſudetur. Fit præterea non ſine cauſa ſitis naturalis (quamuis antea nulla eſſet) ex aſſumptione cibi, eius potiſſimùm, qui ſolidior ſubſtantia ſit. hic enim imbibit humorem: & hac ratione deſiccat ventriculum, ac calfacit. præterea ventriculus incipiens agere in cibum, ſine humoris neceſſaria copia: facit affectum ſimilem vſtioni, qui ſitim vrgentem excitat. experieris hæc manifeſtè: ſi aliquanto tempore, ingeſta cibi conſueta quantitate, à potu abſtinueris. Vides ergo, vt deficiente humida ſubſtantia ſitis fiat, & ex calore ac ſiccitate: quæ defectus humidæ ſubſtantiæ facit. eſtq; hæc ſpecies ſitis naturalis, niſi quantitate fiat præter naturam. nam vt diximus defectũ alimenti, & ſuctum ſiccioris ſubſtantiæ, cibi ſcilicet, famem naturalem facere, nimium tamen defectum, famem eam quam caninam dicimus: ita ſcire licet, defectum ſubſtãtiæ humidæ, putà potus, & illius ſuctum, ſitim facere naturalem, nimium tamen facere ſitim aliam, proportione caninæ fami reſpondentem. hanc licet videre in diabete. Sed vt fames nimia ex cauſa frigida fit, aut ex redundantia humoris acidi: ita nimia ſitis fit ex intemperie calida & ſicca, aut ex redundantia humoris ſalſi. illud euenit per ſebres ardentes, hoc per hydropem aſcitem. Ex his manifeſtum fit, meritò homines eſurire, priuſquam ſitiant: fame ſcilicet, & ſiti naturali. priùs enim fit indigentia cibi, quàm vehiculi. tamẽ nonnunquam ſitiunt homines præter naturam, antequã eſuriant. quod fit in iis hominibus, quibus os ventriculi nimis eſt calidum. hi enim quanquam indigeãt cibo, prohibente id calore, non eſuriunt: & quanquam cibum non ingeſſerint, ex intemperie deſiccante ſitiunt. qui ſtatim vt biberunt: attemperato ore ventriculi, incipiunt eſurire. Sed de famis & ſitis cauſis ſatis fuerit hæc dixiſſe: ſi modò tantillum addiderimus, vt conſequentiæ eorum quæ dicuntur, ſtudioſos ſemper admoneamus. quandoquidem dictum paulò antè eſt, famem & ſitim dolores quoſdam eſſe: & paulò ſuperiùs monſtratum eſt, dolores omnes fieri ex ſolutione continui, aut intemperie, & neque eos, qui ex intemperie fiũt, fieri poſſe ſine ſolutione. oportet ergo & famem & ſitim fieri ex ſolutione, vel ſaltem cum ſolutione. ſed ex qua quæſo ſolutione fiunt? ſunt enim ambæ paſſiones penuriæ ſenſus, altera cibi, altera potus: tamen penuria neque ſolutio continui eſt, neq; accidens quod tactu percipiatur? Reſpondendũ, Famem eſſe ſenſum ſuctus, & compreſſionis, aut contractionis, aut vtcũque aliter lubet appellare, per ſe: defectus, per accidens. nam cùm defectus priuatio ſit quædam: non videtur poſſe per ſe inſtrumentum ſenſus alterare. compreſſionẽ tamen, aut contractionem diximus in iis eſſe, quæ ſoluendo inferunt dolorem. iam verò calorem & ſiccitatem, ex quibus ſitim oriri diximus, nihil eſt difficile dolorem per ſe facere: (id enim etiam antea monſtratum eſt) neque interim continuum in ventriculo ſoluere, quod in aliis omnibus membris ſolent facere, miri quidquam habet. quare tempeſtiuum iam eſt capiti huic dare finem.

De ira, & an possit aliquem interimere. Cap. VIII.

IRA, est feruor sanguinis in corde, motus timori contrarius: dicentibus Aristotele septima sectione problem. 17. & Gal. lib. De causis morborum primo. Nam quanquam ab Aristotele Rhetoricorum secundi capite secundo dictum sit: ira est appetentia vltionis cum dolore propter apparentem immeritò contemptum: tamen declarante Galeno 2. de sanitate tuenda, accidens quoddam iræ est, non eius essentia, vltionis appetentia. quod patet verum esse, cùm & in odio etiam hæc appetentia sit. alii omnes animi motus, quemadmodum cùm vehementes sunt, corpus extra naturam alterant: ita cùm eorum vehementia plurimùm crescit, possunt repentè hominem interimere. Sola ira videtur ab Hippocrate & Galeno excepta: vtpote ex qua homini non possit mors accidere. quanquam neque id est tam perspicuum, vt citra controuersiam transigendum sit. libro secundo de causis symptomatum ita scripsit Galenus: Ab ira nemo interiit: vtpote neque calore perfrigerato, neque robore soluto. si igitur ab ira robur virtutis non soluitur: non potest, quantumuis increscat, esse lethalis. Quarto de causis pulsuum capite primo, iræ pulsum vehementem esse dicit: quæ pulsus differentia non potest comparari, nisi robore aucto, aut aucta contentione, & robore non soluto. Præterea ira contrahit viscera in seipsa, & in cor & caput trahit sanguinem & spiritum: vt docet Hip. 6. epid. com. quinto his verbis: Excandescēria attrahit & cor & pulmonem in seipsa: & in caput calidum & humidum. Galenus in commētariis afferit caloris vitalis debilitati iram remedio esse. Hip. rursus 2. epidem. Danda (inquit) est opera, vt ira excitetur: & caloris, & succi recuperandi gratia. Igitur potius auget robur, quàm debilitat. Sed ex natura rei est magnum argumentum. nam ira neque est motus spirituum ad interna, neq; ad externa: sed feruor circa cor. non est ergo, quod debilitet. Sed contrà videtur esse quòd Galenus 12. methodi cap. 5. ita habet: Tristitiæ verò, & anxietates, & iræ: eo modo lædunt, quo multæ vigiliæ, quòd vires resoluunt. Et rursus paucis interpositis inquit: In omnibus eiusmodi symptomatis manifestè videntur ægrotantes tum animo linqui, tum viribus resolutis esse. Ergo hoc in loco iram, non minùs quàm tristitiam & vigilias fortes, vires resoluere dicit. quare non minus quàm illa, videtur posse interimere. nam si natura sua vires soluit: quò maior erit, eò soluet plus. quare aliquando poterit vsque adeò increscere: vt mortem afferat repētinam. Nonnulli huic Galeni loco, qui nuper citatis apertè contrarius esse videtur, ita respondent: iram cuius hîc fit mentio, non esse eam, quæ propriè ira nuncupatur, sed tædium, aut affectum aliquem iræ similem. cæterùm hi videntur respondere, nulla probabili ratione permoti. nam eodem nomine vsus est 12. meth. & 2. de causis sympt. Illic enim est οἱ θυμοὶ δ' ἔτι, hîc θυμωθεὶς. quare aliter ego responderim, Iram quidem, si sola consisteret, suo motu potiùs virtutem excitaturam, quàm extincturam: calore tamen posse nocere, etiamsi sola consisteret, siccando vigiliarum more. calfacit enim vehementer, ac proinde 6. epid. citato loco, in calidis naturis & affectibus præcipit iram deuitare. quoniam verò rarissimè, aut nunquam sola constitit ira, sed cum aliquo metu permiscetur: contrariis motibus calore & spiritu agitatis lædere potest, & animi deliquium facere. quemadmodum dicebatur 11. methodi. verumtamen quoniam contrarii motus sibi quodammodo resistunt: fit vt læsio non eatenus procedat, vt mortem faciat, vt gaudium, & timor. quemadmodum dicebatur 2. de causis sympt. quo loco non est vertendum, vt vertit Linacer, neque robore soluto: sed neque tono soluto. habetur enim græcè: μήτε τοῦ τόνου λυομένου. nam ira neque impetus ad interna, neque ad externa est: sed veluti tonus. quare iram interficere posse repentè ac per se, nullo alio priùs affectu præter naturam genito, non putauerim. cæterùm robur posse soluere, & syncopen facere: quanquam neque hoc per se, sed ratione aliorum, quæ cum ipsa coniunguntur, aut ipsam consequūtur. atqui vtrumq; horū videtur à Galeno dictum citatis locis. Sed nitetur aliquis fortassis ostendere, de sententia Galeni, iram non augere calorē: quandoquidem 2. lib.

de ſanitate tuẽda ante verba paulò antè citata, ita ſcripſit: Quanquam ita haudquaquam accretio, ſed veluti feruor eſt caloris in corde. (paucis interpoſitis) Verecundãtibus autem augetur inſitus calor. His Galeni verbis apertè videtur ſignificari: iratis non augeri inſitum calotem, augeri tamẽ ſuffuſis pudore. tamen intelligẽdum eſt Galenum loco illo non negare, iram augere innatum calotem, non minùs quàm pudorẽ: ſed declarare modum, quo in vtroq; illorũ motuum augetur. Nimirum iratis augetur calor feruore: verecundantibus augetur motu ſanguinis, & ſpirituum. Eſt verò hic ſenſus multò clarior in dictione grȩca, quàm in vulgari hac tranſlatione. illa enim ita habent: αὐξάνεται δὲ καὶ τοῖς αἰδουμένοις ἡ ἔμφυτος θερμότης. id eſt, augetur autem & vetecundantibus calor naturalis. quæ verba apertè innuunt: calorem iratis etiam augeri. tamen ſi excluſa particula copulandi, ſola particula aduerſitatis relinquatur: ſignificabunt iratis non augeri natutalem calorẽ, & fiet nobis occaſio controuerſiæ, quæ in autoris verbis eſt nulla. ſed hanc conttouerſiam iam diremimus.

De riſu & fletu. Cap. IX.

RISVS tam eſt hominibus naturalis, vt proprii exemplum Potphyrio fuerit: quaſi nihil inuenerit hominib. proprius, exceptis iis quȩ ipſius eſſentiæ partes ſunt. tamen fit aliquando præter natutam vſque adeò: vt nonnullos conſtet riſu Sardonico (quod eſt in prouerbio) interire. quanquam de hoc ſymptomate videas à Galeno alioqui diligentiſſimo, & ab aliis qui illum ætate cõſequuti ſunt, ſcriptum eſſe nihil: neq; de ipſius riſus cauſis, aut ſubſtantia quicquam eſſe apud illos. inter eos qui noſtro hoc ſeculo habentur ſapientiſſimi, Hietonymus Fracaſtorius & Franciſcus Valeriola, viri ambo ingenioſiſſimi, non parum emunctas prodidere ſententias. tamen in re adeò difficili, quæque apud alios ſcripta non ſit: nihil mirum primos ſcriptores ſententiis diſſidere. quare nõ fuerit inutile, neque à noſtro inſtituto alienum: quod inter illos cõtrouerſum eſt, diſputate, & interim quod de hoc ſymptomate ab aliis omiſſum eſt, proſequi. Non dubium eſt Riſum eſſe vibrationem quandam ſepti tranſuerſi, & muſculorum thoracis, & oris: atq; hãc vibrationem ſignificare aliquem animi motum. ſed quem animi motum ſignificet, & qua ratione motus cordis moueat muſculos: eſt controuerſum. Fracaſtorius lib. de ſympathia cap. 20. cenſet riſum duarum paſſionum eſſe ſignum: gaudii, & admirationis. Valeriola ſuſtulit admirationem: & ſolius gaudii, quod profuſum eſt, dicit riſum eſſe ſobolem. tamen interim non reſpondet, quantum iudicio conſequor, omnibus iis quæ à Ftacaſtotio in ſuæ ſententiæ confirmationem dicuntur. Argumentatur hic: ex duabus paſſionibus homines ridere, ex difficultate tiſus. nam hac ratione riſus nimius grauis eſt. quanquã hoc alia ratione poſſe prouenite docet ipſemet dicens: Ideo accidere, quòd cor in perpetua illa expanſione (vt ita dicam) non difflatur. tamen videtur firmioribus rationibus illius ſententia poſſe confirmari. Experimento ſentimus, homines ridere, quum occurrit res iocunda, & noua: atque quamprimùm ceſſat aut iocunditas, aut nouitas, ceſſare riſum. ſed noua faciunt admirationem, iocũda gaudium: igitur riſus ambas has paſſiones ſequitur, gaudium, & admirationem. fortaſſe reſpondeat Valer. res iocundas proptetea riſum non facere, niſi nouæ ſint: quòd quæ cõſueta ſunt, paſſionem non faciunt. ſed falſò hæc reſpondebit. nam riſus ceſſat multò antè quàm gaudium: quando ſcilicet admiratio ceſſat antè quã gaudium. atq; cùm duo hȩc riſum faciant: cùm illorum alterum ceſſat, riſus extinguitur, vtpote amborũ proles. Sed rogem rurſus: ſi poteſt à riſu abeſſe omnis admiratio, cur ſolus homo ridet? non enim ſolus gaudet. An nõ quia ſolus admiratur? nam obiectu rerum nouarum, alia animantia terrentur: homo vtpote tationabilis admiratur. terror verò tam longè abeſt vt moueat, vt etiam cohibeat riſum. cur fatui rident plus hominibus intelligentia prædit is, & pueri plus viris? an non quia hi leuioribus de cauſis plus mirantur? nam quòd ſanguinei plus aliis rideant: cauſa eſt, quòd ſunt hilariores. his contrà obiicit Valeriola: omnem admirationẽ efficere quaſi ſuſpenſionẽ quandam animi, ob rei nouitatem

tem & ignorantiam. quare riſum potiùs prohibere, quàm prouocare. Addit pręterea admirationem eſſe rerum nouarũ, & mirabilium: riſum, ludicrarũ. Profert inſuper multa exempla rerum ridicularum, quibus nihil ſubeſſe putat admirationis. ſed, vt verum fatear liberè, magis mihi placet ſententia Fracaſtorii hac in parte: quippe quæ omnibus problem. reſpondet probabiliùs. nam quanquam admirationem cum gaudio riſum facere dicimus, tamen nõ proinde quò maior admiratio eſt, eò maiorẽ riſum facere, niſi ſimul gaudium creſcat ad portionem. cumq; admiratio valde magna eſt, & rei difficilis: non permittit profuſo gaudio moueri, ſine quo riſus non conſiſtat: tamen admiratio facilis, gratæ rei, ea facit riſum. itaque magna admiratio facit ecſtaſin: facilis facit riſum. Rogat Valer. quis rideat vbi ſerenitate ſumma magnos decidere imbres, aut æſtate media ingentia oriri frigora viderit? immo verò quis vnquam tam tetricus fuit, mi Valeriola: qui hæc conſpicere (niſi timorem incutiebat nouitas) citra riſum ſuſtineret? Quæ.n. quæſo admiratio, rurſus inquis, cadit: cùm ſcitos & paruulos noſtros liberos complectentes, ob ipſorum geſticulationes, ob inarticulatũ ſed lepidum ſermonem, ob varios inſultandi modos, ob ridicula & puerilia facta, in riſum effundimur? ſapientiſſimus es Valer. qui primas voces, lepidum ſermonem, varios inſultandi modos in infantulis, ne leuiter quidam miraris. Sed miror (quãquam non rideo) ſeuerum hominẽ etiam illa, cuius nulla admiratio eſt, ridere. habentur enim leuis mentis: qui ea, quorum minima admiratio eſt, ridẽt, nedum quorum nulla. dicis optimè, riſus eſt rerum ludicrarum: ſed quæ res ridiculæ ſint, id demum eſt in controuerſia. Ridemus (arbitror) conſpecta re quapiam deformi admodum, & monſtroſa vel magnitudine, vel figura. Solent eñ talia in aulis magnatum riſus cauſa verſari. tamen illa, ſi riſus ſolius gaudii eſſet, nequaquã eſſent ridicula. nam gaudium eſt rei iocundæ: admiratio mirabilis. ratio iocunditatis eſt in bono: admirationis in nouo. tamen in re monſtroſa nulla boni ratio cõſpicitur, magis quàm in re vt oportet, comparata: ſed nouitas. igitur gratia admirationis fiunt res ridiculæ. nam quæ citra admirationem vehementem (quæ ſtupor ſit) aut citra terrorem, admirationem aliquam, aut inſolentiam continẽt: ridicula ſunt. itaq; quanquam ſæpè ridemus, admirationem quæ ſubeſt, nõ perſentiẽtes, aut propter facilitatem illius, aut propter conſortium cum alio affectu: tamen ſubeſt tunc quoq; admiratio quæpiam, aut in cõſpecta re, aut in eo, quod interim nobis in mentem latenter ſubit. Eſt cùm excitatur in nobis riſus, citra alias cauſas, ex titillatu: quem non tam eſſe riſum, quã riſui ſimilem motum, docet Fracaſt. cum Nicolao Florẽrino. quos hac in parte meritò damnat Valeriola dicens: verum riſum eſſe. Sed huius deciſio ex cauſa, qua hic riſus fit, pendet. nam ſi eiuſdẽ prorſus cauſæ eſt, cuius alter riſus, cæteris etiam illi ſimilis: non video, cur non ſit riſus verus. Ariſt. 3. de part. anim. cap. 10. calfactu ſepti trãſuerſi dicit fieri, calore motu titillatus excitato, & in ſeptũ trãſfuſo. hæc Ariſt. quãquam ego non video: qui tantus calor poſſit attrectatis plantis pedũ, in præcordiis excitari. nam ſi, vt ipſemet Ariſt. inquit ſect. 35. probl. 7. vicinia ſentientis partis facit vt labra titillentur: faceret profectò lõginquitas, vt plantæ pedũ non titillarẽtur. non itaq; eſt, quantũ intelligo, hæc cauſa. ſed partes quædam acerrimi ſenſus, ad quas muſculorũ ſunt capita: ex tactu ſentiunt voluptatẽ, veluti delinitis carneis partibus. hæc voluptas, cùm repente & latenter accedit, transfundit ad cor gaudium, cum quadã ſpecie nouitatis. atq; ita non aliter ac ex aliis cauſis riſus fit. hac cauſa contingit, vt nullus ſe ipſum poſſit titillare: quia nullius tactus poteſt ſibi ipſi occultè occurrere. vt vel hinc rurſus ſumpto argumentò, conſtare poſſit: riſum non ſine admiratione fieri. nam ſi ſolo gaudio, aut ſi ſolo calore fieret (ſi placet ita dicere cum Ariſtot.) hic qui fit titillatis: nihil faceret ad riſum fraudulentus & clandeſtinus tactus. tamen ſcriptum ab Ariſt. ipſo eſt quodam probl. dictæ ſect. Riſus alienatio quædam & fraus eſt: qua, qui in ſede præcordiorum verberantur, rident. Sed illud ſupereſt vt contemplemur: qua ratione per gaudiũ moueantur ſeptum tranſuerſum, & muſculi ex cordis paſſione, cùm ſint inſtrumenta facultatis animalis. Primùm omniũ ſatis conſtat: cor non poſſe mouere muſculos

per se. illud enim arterias solùm mouet. gaudium passio cordis est. sed risum non diximus solo gaudio fieri: sed illo, & admiratione, quæ passio rationabilis partis est. itaque hac ratione nihil mirum: instrumenta facultatis animalis moueri, ad prodendam admirationē gaudio coniunctā. neq; verò mirum, gaudium quoq; motu aliquo animali prodi: non quidē corde mouente musculos, sed animali facultate vitali consentiente. fit hinc rursus manifestū: Risum naturalem liberum motū esse, quia motus animalis est. tamen difficilè cohiberi aliquando: quia, etsi est animalis, est in numero eorū, qui subseruiunt naturalibus. quod de respiratione dixit Gal. 2. de motu musculorū. hæc itaq; est essentia, & hæ causæ risus naturalis. modò si de fletu naturali tantillū addidero: de eisdē, cùm p̃ter naturā sunt, dicā, quod p̃sens exigit disputatio. Fletus est motus risui cōtrarius, animi etiam motū aliquē rep̃sentans. vt ꝑ illū dilatatur cor, & cū eo thorax, & faciei musculi: ita ꝑ hunc constringūtur. sed in facie ꝑ risum, q̄ ad os attinent, magis: ꝑ fletū, maximè q̄ ad oculos. hæc cōpressio lactymam exprimit: quæ ex eadē materia est, ex qua vrina, & sudor, putà ex sanguinis sero. sed vt vrina ex hepate, & sudor ex venis: ita lacryma ex humidis oculi partibus. docet hoc sine controuersia Aristot. sect. 5. ꝓbl. 35. vbi ita scripsit: Lachryma sudor quidā est. mōstrat illud Arist. quibusdā argumentis. primū ex modo substantię: est siquidē non aliter q̃ vrina, & sudor tenuis, & aquea substantia, & salsa sapore. ex modo etiā generationis: nimirū generantur ex eisdē causis. Ambo exprimi sentimus calfactu, & motu vehemētiori. ii nimirū qui rē quāpiam vehementiùs calfacientē faciei admouēt, illacrymant: & qui vehemētiùs mouētur, aut equis insidēt currētibus vehemēter, maximè si humidioribus oculis sunt & cerebro. hinc etiā fit, vt cùm vehemētiùs ridēt homines, effundant lacrymas, vt sudant sc. motu & calore, humore effuso. sed cū causa quapiā tali lacrymæ nō fiunt: animi motū declarāt. vt risus gaudiū cū admiratione: ita fletus tristitiā, aut timorē. sunt .n. duo hi motus animi admodū similes: ꝑ quos cor constringitur, atq; in eo calidū innatū. hinc fit, vt risu & fletu homines vtātur: illo ad gratulandū & salutandū, lætū animū ita volētes ostētare, hoc ad commiserationē. fit ex dictis, vt pueri & mulierculæ facilè illacryment: quia affectib. animi faciliùs tangūtur, & humidiores sunt temperamētis. Cæterū de causis, quib. hi duo motus sympromata fiūt: res exigit, vt disputemus Risus & fletus p̃ter naturā fiunt: ex morbo animi aut instrumētorū morbi animi, ex quibus hæc fiūt, sunt desipientiæ. vidētur nōnulli melācholici perpetuò lugere, nonnulli etiā ridere. de qua desipiētia locutus est Hipp. 6. aph. 53. dicēs: Desipientiæ quę cū risu fiūt securiores. hac melācholię specie suspicati sunt Abderitę laborare suū Democritū: quē tamē nō cēsuit Hipp. helleboro expurgandū, vtpote sapientiss. & minimè desipientē Quāquā ego non putauerim fieri posse, vt tā ꝓfunda mentis cogitatio nullā melācholiæ speciē peperisset. ea .n. est humanæ mētis imbecillitas: vt sapientiss. quiq; in desipientiā relabātur. quare risum Democriti & fletū Heracliti, quāquā ex sapiēti cōtemplatione ꝓcesserint: tandē nō abfuisse à sympromatis melācholiæ, soleo suspicari. Ex vitiis etiā ad corpus relatis fiūt hęc duo sympromata: risus ex percussione septi trāsuersi, agitato simul interius calido innato, vt nō possit facultas septū continere. est .n. quasi motus quidā conuulsionis. qualē risum cuidā accidisse lācea confosso latere, refert Arist. 3. de part. animal. atq; ex vehementi ictu scio ego cuidā superiorib. annis accidisse. nōnunq̄ ex calfactu quodā earū partium: quomodo crocū potu risum præter naturā facere suspicandū est. Est cùm ex cōuulsione fit in partibus faciei risus species. quæ tamē nihil minùs, quàm risus est. Fletus symptoma ex nimia sero similis humoris redundātia fit. quæ aut in ipsis oculorū partibus generatur, vt in iis qui intemperie humida cum substantia laborant: aut ab aliis partib. influit, vt quorum oculi fluxione laborant. horū .n. vtriq; solent illacrymari. simili quadā ex causa effundunt lacrymas: quibus instat iudicium per fluxum sanguinis de naribus, vt ab Hipp. dictum est primo de morbis popularibus parte 2. sed de duobus his symptomatis, quantum res exigebat, dictum est. quod si nonnihil vltra controuersias processimus: factū est, quia quæ nos diximus, apud alios autores desiderātur.

An posit perire in particula quapiam sensus, seruato motu. Cap. X.

MONSTRATVM est in secundo huius operis libro: Membra recipere sensum & motũ ab ea facultate, quæ in cerebro residet, vnica influxione, quã illustratione quadã fieri diximus. addidimus in eo libro, propterea actiones has posse amitti citra proprium aliquod partis malum, affecta origine, aut interclusa via: contrà ac naturalem facultatem. quæ quia insita est membris, nulla ex parte influens, non habet symptomata ex sola sympathia. An verò vt duę hæ actiones, putà sensus & motus, simul recipiuntur in membris, simul quoque amittantur: an possit illarum quælibet sine alia amitti: an non quælibet, sed altera, disputat Galenus 1. de locis patientibus cap. 6. vbi docet: membrum aliquod vt manum, crus, aut etiam digitum, posse amittere sensum seruato motu, & motum seruato sensu. redditq; vtriusq; euentus causam: distinctiùs tamen libro 1. de causis symptomatũ cap. 5. vbi addit: Quãquam hæc in eodem membro contingere possint ambo, tamen in eodem neruo, non ambo. sed sensum seruari posse sine motu, motũ verò sine sensu minimè. nimirũ fit vt idem neruus, (nõ solũ idẽ membrum) amittat motũ, seruato sensu: quia cùm sentiendi & mouendi vis sit eadẽ, maiori tamen opus est ad mouendũ, q̃ ad sentiendũ. quandoquidẽ motus consistit magis in agendo: sensus quodãmodo in patiendo, vt in secundo libto nos explicuimus. vis igitur quæ valet mouere, multò magis valebit sentire: non tamen quæ ad sentiendũ est satis, statim ad mouendũ erit. cæterũ in eodẽ membro nihil est intellectu difficile: neruos quibus texitur cutis, obstructos esse, iis qui in musculos ingrediuntut, expeditis. cùm hæc sit Gal. opinio, ab aliis etiam autoribus receptissima, & tã euidentib. rationib. cõfirmata, non desunt qui cõtendant: posse in eodẽ etiã neruo perire sensum seruato motu, ii sc. quib. antiquos refellere leue est, neq; solum leue, sed & gloriosum. Videndũ tamẽ est, qua ratione victi ita sentiãt. Consistit (dicũt) omnis facultas in temperamẽto partis, & quãquã hæc facultas non est insita membris, sed influens: participat tamẽ illã ratione temperamẽti pars quæ recipit influxionẽ, & quãquã animalis facultas vnica sit: nõ tamen vnico vtitur instrumẽti tempamẽto, sed diuersis ad mouendũ, & ad sentiendũ. vt .n. lingua gustamus, & attingimus, & diuerso tempamẽto verisimile est in ea hęc agi: vt etiam idẽ ventriculus trahit, retinet, cõmutat, & expellit, tamẽ ex diuersis temperamẽti qualitatib. hæc proficiscũtur: ita neruus idẽ mouet & sentit, tamen diuersis temperamẽtis hæc eũ facere est verisimile. Nã ad sensus acrimoniã facit humor: ad motus firmitudinẽ, siccitas. ergo arescente neruo priùs peribit sensus, quàm motus: quia priùs pibit humoris mediocritas, q̃ siccitatis. (hoc .n. etsi non dicatur, intelligi modò debet: conuenire hæc temperamẽta his actionibus, cum quadam mediocritate. nã constat: omnẽ immodicã intemperiẽ deiicere actũ cuiusq; virtutis) Igitur (colligunt) potest alteruttũ contingere. Aduersum Gal. sanè est hoc dogma haud obscurè. nam 1. de causis symptom. ita scripsit: Contrà vetò haudquaquam inuenias factũ: moueri quidẽ, sine sensu tamen esse nudum musculũ. O rem miserandã. quantò foret satius, argumentorũ, si quæ occurrerẽt (occurrunt .n. non ratò, etiã aduersus euidentes assertiones) diligenter solutiones quærere, & inuentas docere nostros discipulos: quàm statim vt ex nostra ignorantia hæremus, miseros trãsferre in falsas sententias? abutimur autoritate, mihi crede, dum ita facimus. foret multò vtilius, vt discipuli intelligerent: quantò minùs habent isti antigaleni in successu, q̃ in fronte, vt omnes (quod ego facio) resipiscentes, irriderent hominum insolentiã. quid ergo respondendũ argumento est? quid aliud, quã sensum fieri meliùs cum quodã humore, & motũ cum quadam siccitate. tamen sensum, quia minimè est actionis, non adeò exactã exigere dispositionẽ in instrumento, aut temperiẽ: sed cũ quacũq; fieri posse, quę non sit ineptissima (id intelliges, cõsiderãs, nullũ corporis neruũ carere tactu, etsi illorũ nonnulli sunt satis sicci) tamẽ motum, vtpote qui in actione magis consistit, nisi satis commodum nactus sit instrumenti temperamẽtum, non fieri. his receptis, quæ Galenus ipse innuerat, constat: vtcunque actio animalis ex neruo quopiam tollatur, tolli motum ante sensum. nam si interceptione facultatis tollitur, priùs

deest facultas valens mouere, quàm sentire: si intemperie nerui, sit hæc ariditas, (nam hæc illorum argumento maximè quadrat) tuncq; intellige, quanquam cum siccitate deterius fiet sensus: non tamen priùs fieri cessare, quàm & ad mouendum ineptus sit neruus. Quare ego non dubito: posse, neruo durescente, minui sensum, antequam minuatur motus. neq; solum hoc: sed minui sensum, crescente motu. vt si cui homini, qui sit acriori sensu, & debiliori motu, eò q; sit mollioribus neruis, incipiant illi durari: interim dum durities non est ad mouendũ nimia, decrescet sensus, crescente motu. hoc contingit pueris omnibus, tendentibus ad firmiores ætates. tũ quanquam incipere possit minui sensus, ante q̃ motus: non potest priùs deficere, q̃ ille. quia cum minori instrumenti aptitudine potest conseruari. his, quæ dicuntur admodum probabiliter, attestatur experimentum quotidianum. cui non possis contrarium obiicere, satis certò scio. quare ego in Galeni sententia maneo.

An frigus sit per se causa alicuius actionis. Cap. XI.

A QVA intemperie minuatur, tollatur, aut vitietur actio quæpiam per se, & à qua ex accidenti: non possis distinguere, nisi prius inueneris, à quibus qualitatibus per se ea agatur, & à quibus non per se. Est verò in hac disputatione controuersia non leuis de modo, quo frigus est in animantibus actionũ causa. Quidam dicũt, Frigus nulli facultati subseruire per se, sed omnibus facultatibus esse aduersum: alii contrariũ asserunt. qui priorem tuentur sentẽtiam, vocant testes Galenum, & Auicen. & insuper addunt argumenta. Galenus 3. de causis sympt. cap. 3. Quò verò (inquit) ad paucos respiciat quis scopos, in summis rem totã distinguam. caloris incrementa potentiùs commutant. interim tamẽ dum ad tantum venerint vehementiæ, vt nondum colliquent: tunc namq; primùm omnino sunt inutilia. frigus verò nulli functioni est ex vsu. Auicena Fen prima primi doct. 6. cap. 3. multis rationibus concludit: Frigus in actionibus virtutum nõ ingredi essentialiter (vtor illius verbis) id est non per se, sed ex accidenti. sunt Auicenæ hæc argumenta. Frigus omnib. facultatibus est per se aduersum: quandoquidẽ nullam operationẽ non impedit, cùm crescit. ergo nulli est ex vsu per se. quòd verò omnes operationes lędat per se, mõstrat: Quandoquidẽ (inquit) frigus est stupefactiuũ, & paralyticum faciens, id est, tollit sensum, & motum. de naturalib. verò facultatibus, quòd hæ quoq; impediantur à frigore, constat haud dubiè. nam cùm facultates illæ sint quatuor, ciborũ cõfectio, quæ vnius illarũ actio est, citra controuersiam fitã calore. aliæ tres aguntur per motum. quare cùm motus omnes lædat frigus: lædet quoq; per se illarum actiones. nulla igitur actio videtur superesse, quam iuuet frigus. Nihilominus Aponensis, qui ante nos medicas cõtrouersias dirimere aggressus est, cõtrarium censuit: nempe esse actiones aliquot, quæ per se iuuentur a frigore, & per se lædantur à calore. qui primùm omnium damnat Auicenam, & Galenum. neq; enim videtur posse, quantumuis conatur alioqui conciliator, conciliare verba illą Galeni cap. 3. de causis sympt. cum aliis eiusdem Galeni locis, quę pro se affert, & aliis Aristotelis. Galenus (inquit) facultates omnes in temperamento collocat. temperamentum verò est in calido, frigido, humido, & sicco. non ergo solus calor, sed hæ omnes qualitates ad animantium actiones vim habent. Aristot. secundo de generatione animalium capite 4. ita inquit: Ortus partium simplicium à frigore, aut calore est. conformantur enim & coagmentãtur alia à frigido, alia à calido. Addit Arist. carnis generationem docens: eam ex sanguine quem venæ exsudant, & frigore consistere. Hæc eadem est doctrina Galeni secundo de temperamentis, vbi inquit: Partium quarundam generationem esse per frigus, & eas calore solui: aliarum genetationem esse per calorem, & eas solui frigore. sed omnes partes generantur, & augentur cõcoctione. ergo concoctio non solùm calore agitur, sed etiam frigore. Addit: Appetentiam iuuari per se à frigore, hincque frigidos ventriculis plus appetere. quare cùm appetentia actio quædam animantis sit, non omnes fieri per se à calore. Præterea addit, Animalia quædam esse natura sua frigidissima: quæ tamen nutriuntur, & reliqua omnia agunt, vt cætera animantia. quare

cùm

cùm in illis frigoris fit multò plus quàm caloris:non videntur actiones illę per se à calore agi. His omnibus addit: Auicenæ argumentum esse debilissimum. neq; enim minùs actiones omnes corrumpi à calore immodico, quàm à frigore. quare ista ratione nõ minùs calorem esse aduersum facultatibus, quàm frigus. nam si calore moderato opus est ad conseruationem facultatum: opus etiam est frigore moderato. Vnde rursus desumit ansam argumentandi: Si (inquit) ad facultatum conseruationem concurrit frigus per se, concurret quoque per se ad illarum actiones. Hæc sunt illius argumenta. Tamen mihi contraria sententia videtur esse Galeni, & Auicenæ, & Aristotelis, & insuper verissima. frigus nempe ad actiones omnes viuentium corporum ex accidenti concurrere. non inquam quòd tantum frigus sit: sed quòd calorem oporteat esse ita temperatum, quod citra tantum frigus fieri non potest. atqui eodem modo concurrit frigus ad animalium generationem, & ad facultatum conseruationem, & ad actiones: ad omnia nempe ex accidenti. nam ad hæc omnia necessarium est frigus, propter caloris temperationem: ita vt si citra frigus omne posset calor esse, hoc aut illo gradu remissus, nullum frigus esset futurum vtile. Neque verò est quòd nos conturbent naturales actiones quorundam animalium, quæ frigidissima sunt. neque enim est philosophiæ aduersum: corporis frigidi esse actionem quandam, quæ à calore per se fiat. Nam aqua frigida vno gradu, infusa in aquam tertio gradu frigidam, frangit illius frigus. constat verò, Frigidam illam aquam calore id facere: neque enim, arbitor, frigore frigus corrumpat. Quare minùs debuit illorum animalium exemplo (vt hoc quoque obiter dicamus) vinci Fernelius: vt calorem quendam cœlestem, haudquaquam similem calori elementorum, in viuentibus esse contenderet. Verùm ille diuinus est totus, non philosophus. Sed reuertor ad institutum. Si dictum ab Aristotele est loco citato, quædam coqui à frigore: intelligendum est, id agi à modico calore. quòd enim id velit Aristoteles ipse: intelliget quicunque non oscitanter prætererit id caput, aut constiterit in primis verbis. nam in eodem capite paulò infrà, ita scripsit, differens de omnium membrorum generatione: Inest hic calor in excremento seminali tantus talemque habens motum & actionem, quantus modicus sit ad quamuis corporis partem. quantum autem deficiat, vel redũdet, deterius efficit, aut mancum, id quod gignitur. similiter vt in iis quæ foris elixatione comparantur ad vescendum, aut ad alium vsum. sed in his mediocritatem caloris ad motum præparauimus nos: illic natura gignentis accommodat. in iis autem quæ sponte oriuntur, causæ sunt motus temporis, & calor. frigus priuatio caloris est. His verbis Aristotelis apertè significatur: Actiones omnium membrorum agi calore, frigus esse ad caloris temperationem, & remissionem. non enim aliud significans dixerit Aristoteles: Frigus priuatio caloris est. cùm constet: illud esse qualitatem, & in numero agentium. Dicendum etiam est, Frigidam causam non iuuare appetentiam per se, refrigeratione inquam sola (nam hac ratione cùm stupefaciat, & tollat sensum, potiùs extinguet famem) sed corrugatione & adstrictione, qua ratione sentimus acerba omnia famem inferre. Verùm rogabis, cùm non minùs necessarium sit quoddam frigus ad actiones, quàm quidam calor, & auctus calor non minùs corrumpat actiones, quàm auctum frigus: quæ est ratio, quæ monstret, calorem hæc agere per se, & frigus ex accidenti? hæc; quæ (quantum intelligo) monstratio est: Frigus per se lædit omnes operationes, & calor lædit ex accidenti. ergo calor iuuat illas per se, & frigus ex accidenti. quòd verò frigus per se lædat, intelliges considerans: quamprimum in parte quapiam incipit crescere frigus, incipere minui actiones: & crescente frigore, ad portionem actiones minui, vsque dum integrè corrumpuntur: ex calore, non ita. immo verò nulla actio statim ex quocunque caloris cremento minuitur (quanquam incipiat deteriùs fieri) vsque dum procedente calore in magnum incrementum, corruptione facultatis actio minuitur. Ventriculus quantò frigidior fit, tantò minùs commutat cibos: sed non perinde quantò calidior. Crura quantò frigidiora fiunt, tantò pigriùs ingrediuntur. tamen

vẽtriculus satis magnam sustinet caloris accessionẽ, & crura quoque: antequam ille minùs commutet, aut hæc lentiùs ingrediantur. Hæc itaque est ratio explorandi: quæ per se concurrunt ad actiones, & quæ ex accidenti. Illa qualitas quæ statim, ac incipit excedere mediocritatem, incipit remittere actiones: per se est actionibus adversa, & ex accidenti concurret ad actiones. eoq; à Galeno dictum est: Frigus nulli facultati esse ex vsu, quia nulli subseruit per se. Nam omnes actiones, statim ac incipit frigus crescere supra mediocritatẽ, incipiunt languescere: tã quæ animales sunt, quàm quæ vitales, & naturales. Sensus omnes frigore torpent. Motus quoq; omnes, siue animales sint, siue naturales, siue vitales, compescuntur frigore. concoctio quoq; omnis frigore agitur tardiùs, & imperfectiùs. Quare ad nullã actionẽ frigus est vtile per se. Sed de hac quæstione hęc sunt satis.

De lethargo, & phrenitide: an sint inflammationes. Cap. XII.

TEMPESTIVVM iam est: vt morborum quorundam essentias attingat nostra disputatio, primoque lethargi, & phrenitidis: quando quidem hi morbi plures homines tollunt. Refert ergo illorum essentias non ignorari. Lethargus, dicente Galeno decimotertio methodi cap. 20. est passio phrenitidi secundum speciem contraria. locus malè affectus in vtroque morbo est idem, nempe cerebrum: 3. de locis patientibus cap. 5. sed causa est contraria, vt habetur locis citatis, & 2. de causis sympt. cap. vlt. & 4. de causis pulſ. cap. 14. & 1. prorrhetici comm. 2. & sæpè alibi, Lethargi nempe pituita, phrenitidis bilis. symptomata etiam contraria sunt (ex eisdem locis) Lethargi segnities in motu, torpor in sensu: phrenitidis mobilitas, & delirium, quòd motus est vitiatus internorum sensuum. hoc vno conueniunt: quòd cum vtroque coniungitur continua febris, 3. de locis patientibus & 2. de causis sympt. capitibus citatis. & hoc modo distinguuntur ab aliis, quibus cum conueniunt in causis, & symptomatis: phrenitis à mania, & lethargus à caro & apoplexia. Ita ergo differunt phrenitis, & lethargus, quãquam 3. epid. ab Hipp. omnes delirantes, vtcũq; delirent, dicuntur phrenitici: & nonnunquam à Gal. phrenitici dicuntur, qui ex inflammatione septi transuersi delirant. Sed hæ species paraphrenitidis est, vt & delirium ex ardore ingenti febris. Dictarum paraphrenitidis specierum, hæc quæ ex febris ardore fit, non est cum perpetuo delirio, sed interciso: illa quæ ex septo est, differt à propria phrenitide dyspnœę specie. phrenitici habent magnam & raram respirationem: paraphrenitici nunc hanc, nunc paruam & crebram, nunc inæqualem omni inæqualitate. Talis est in his morbis affecta sedes, & hęc ratio causarũ, & symptomatum. In distinguenda horum affectuũ essentia est dubium, An possint phrenitis & lethargus fieri sine inflammatione cerebri, ex sola intemperie cum putri succo: atque si inflammatio fit, an in cerebri medulla, an in inuolucris. Galenus secundo de causis sympt. ita scripsit: Quippe phrenitis non tantùm à calidis ortum habet succis: sed supra id etiam phlegmonem in cerebro, & eius inuolucris excitat. Est igitur phrenitis inflammatio. Quòd verò & lethargus inflãmatio fit, ostendo. Decimotertio meth. cap. citato lethargus contrarius phrenitidi secundum speciem est. si igitur sunt morbi contrarii secundum speciem, conueniunt genere. sed inflãmatio, ab intemperie sine tumore, differt genere: cum œdemate conuenit genere tumoris præter naturam, & specie est illi contraria, ratione contrariarũ causarum, excitantium fluxiones. igitur est lethargus tumor præter naturã in cerebro, vt & phrenitis. Præterea si solùm essent fluxiones, ac non potiùs inflammationes: non haberent lethargus & phrenitis adiunctam perpetuam febrem. nam neque grauedo, neque fluxiones aliæ, quibus cerebrum laborat, illam habent. Sed cõtrà est quòd Galenus primo prorrhetici cõm. 1. ad essentiam horum affectuum non requirit inflammationes, sed ita dicit: Phrenitis exquisita, & nulli alteri morbo permixta est, cùm flaua bilis locum, in quo residet animæ princeps pars, præhenderit: lethargus verò cùm locum eundem diluent, humectaueritq; pituita. nã quæ pattib. in aliis ex bile & pituita noxæ, cerebrum ipsum ad consensum trahere possunt, continuę hę nõ sunt. Itaq; Gal. videtur in-

nuere:

nuere: satis esse ad horum generationem, dilui cerebrū pituita aut bile, sed quò diluatur, non necesse est, vt inflammetur. Præterea, solo loco distinguit phrenitidem à paraphrenitide: quòd scilicet bilis aut in cerebro sit, aut in aliis locis. Cęterùm ratione argumentor: posse esse phreniridem, vt inflammatio non sit. Quò sit phrenitis: satis est esse perpetuū delirium, cum febre perpetua: (addimus respirationem magnam, & raram, quò illam ab inflammatione septi transuersi separemus) & quò lethargus sit, esse somnū profundum cum perpetua febre (sunt enim horum morborum hæc signa propria) tamen possunt hæc adesse sine inflammatione. Nam finge imbutum esse cerebrum pituita, atque illam putrescere. quid enim prohibet hæc ita fieri? an non potest putrescere, nisi in inflammatione? qua ergo ratione putrescit in vasis, per febrem? potest itaque putrescere: quod tamen non fiet in tam præcipuo membro, quin febris excitetur. ex ea ergo putredine phrenitis continget, aut lethargus, atq; adeò sine inflammatione. Mihi tam videtur hæc ratio vrgere: vt opiner in morbis his non semper à primo die esse inflammationes, sed sæpè solam humorum redundantiam, putrescentiū in cerebro. atq; ita sæpè cohiberi posse phrenitidem, & lethargum, antequam in tumores euadant, auxiliis medicis: cùm scilicet incipiunt adhuc. quod tamen nisi fiat: procedente fluxione putauerim excitari inflammationem necessariò. atq; his addiderim, propter nominum vsurpationem: nunquam esse, aut dici debere phrenitidem firmatā (intellige perinde dictum de lethargo) vsq; dum inflammatio est. cæterùm priùs posse incipere delirium perpetuū, & febrem: quæ phrenitidis essentiam finiunt. Quòd si quando videatur Galenus hos affectus intemperies cerebri dicere, nihil repugnat. est enim cum inflammatione quacunque, intemperies cum redundante succo. Potest igitur, qui hanc sententiam semel intellexerit, quam fortia argumenta confirmant, dicere: essentiam phrenitidis non consistere in inflāmatione, sed in calida intemperie cerebri. hæc enim semper adest phrenitidi, inflammatio nō semper: sed cùm talis fuerit, qualem firmatam appellauimus. Potest itaque aut inflammatio incipere ante febrem, aut febris ante inflāmationem: & ego quidem hoc fieri frequentiùs arbitror. nam rarò admodum incipiet cerebrum inflammari: quin in illo sit ingens calor excitans fluxionem. & tantus calor rarò erit sine succo aut calefacto, aut putri: quo affectu consistente in cerebro, membro adeò principe, verisimile est febrem generari. verumtamen siue id sit frequens, siue infrequens: fieri posse aliquando, satis sit nobis demonstrasse. Sed licet adhuc cuiuis dicere: inflammationem eam, quæ per phrenitidem aut lethargum oritur, fieri in inuolucris, aut in sola substantia cerebri. qua in quæstione dicendum non minùs est, quid Galenus sentiat. Sunt qui contendant: substantiam cerebri non posse cōtrahere inflammationem. quod argumentātur ex modo substantiæ quem habet. Videtur enim nullis venis aut arteriis esse prædita. est enim membrum quoddam album, & exsangue. quare si nullum sanguinem habet, non videtur posse à sanguine inflammari. Inflammatio siquidem fit: sanguine influente in venas, & arterias, magnas primùm, ab illis in paruas, ab iis rursus in poros, & exigua caua. Vbi igitur venæ & arteriæ desunt, nulla potest inflammatio generari. Verùm quanquā hæc ratio probabilia affert, longè mihi videtur aberrare à sententia Galeni. iuxta cuius opinionem putauerim: posse cerebrum pati omne genus tumoris præter naturam, dempto scirrho, membranas verò hūc quoque posse pati. Itaque & œdema potest esse in cerebro, & in membranis, atq; ita lethargus. Inflammatio quoque in membranis, & in ipso cerebro. Quod apertè declarauit Galenus secundo de causis sympt. dicēs: phrenitis phlegmonem in cerebro, & eius inuolucris excitat. quòd si non possent & phrenitis, & lethargus in vtraque parte consistere: ineptè Galenus dixisset quarto de causis pulsuum capite decimoquarto, lethargum ex ipso potiùs cerebro, phrenitim præcipuè ex tenui membrana, & septo transuerso. Sed tam est verum, Galenum ita sentire: vt quarto de præsagitione ex pulsib. capite octauo, nullum talem affectū pati posse aut cerebrum sine membrana, aut membranā sine cerebro, dicat. Verùm siue intemperies sine fluxione,

siue etiam fluxio ingruat in alterutrum ipsorum: statim necessarium esse arbi-tror, communicare passionem reliquo. Atque toto illo capite tumores in membranis à tumoribus in medulla distinguit, & paulò infrà addit: cerebrum & pulmo fortassis ne admittunt quidem scirrhum. Qui ergo solum scirrhum denegat cerebro, haud dubiè reliquos tumores illi cōcedit. neque quidquam repugnat, quod ex aduerso adducebatur. Nam quanquam venas magnas & arterias cerebri substantia non habet: est tamen laxa & rara, atque proinde fluxionem facilè potest recipere. Adde, quòd quibus viis nutrimentum recipit: iisdem potest recipere excrementum, quo generetur tumor præter naturam. Sed satis hactenus videmur mentem Galeni aperuisse.

An necesse sit læsa imaginandi vi, alicuius singularis sensus instrumentum pati. Cap. XIII.

SVNT qui putent: non aliter posse imaginandi vim lædi, quàm cum aliquo sensuum externorum communicato malo. quorum sententiæ videtur fauere Galenus: qui quarto libro de locis patientibus ita scripsit: At similia suffusorum accidentibus affecto cerebro sæpè generantur in quibusdam phrenitidis siue differentiis, siue speciebus velis dicere. nam simplices quidē sunt illius duæ: ex quibus tertia est composita. nam phrenitici quidā, nullatenus in notitiis sensuum circa ea quæ videntur, errantes, non habent secundum naturam iudiciis mentis. rursus quidam mente falluntur minimè, sensibus tamen delirè mouentur. Hæc sunt Galeni verba, quæ apertè videntur significare: cùm quispiam delirat circa res, quæ sensu percipiuntur, malum suffusioni simile eum pati: id est videri sibi videre, quæ non videt, obuersantib. intra oculum ante humorem crystallinum fumo aut vaporibus: non aliter ac solet accidere suffusionem patientibus, vitio ventriculi. Atque reuera institutum Galeni eo loco est docere: suffusionem contingere per consensum oculorum cum capite, & eius passionis exemplum fecit phrenitidem, per quam læditur imaginandi vis: quanquam de morbis oculorum erat ille locus. ergo manifestè docet: pati oculos simul cum imaginandi vi, cùm ea circa rem visu perceptam errat. verùm hoc paulò inferiùs in eodem capite scripta verba videntur clariùs adhuc indicare. Cùm enim (inquit) in cerebro quispiam biliosus succus abundat, simul cum febre ardēti: simile quiddam patitur iis, quæ assantur ab igne. qua de causa fuliginem quandam oriri contingit, veluti in lucernis ab oleo: quæ fuligo simul per vasa quæ ad oculum tendunt, delapsa, visorū in ipsis causa fit. His Galeni verbis suasi (quantum intelligo) censent, cùm imaginandi vis errat in aspectabilibus, oculos: cùm in sonis, aures: cùm in saporibus, odoribúsve, aut qualitatibus quæ tactu percipiuntur, aliquem aliorum sensuum pati. Verùm hæc assertio prorsus est falsa, & ipsi rei euidentiæ aduersa: vsque adeò vt fieri non possit, vt qui pauca respicientes illam protulere, à nobis admoniti non recantent palinodiam. non erit tam turpis recantata opinio, quàm proteruia. Nam inter dormiendum, quo tempore cernendi vis omnino feriatur: contingunt quamplurimis delira insomnia, obuersantibus per phantasiam mille rerum aspectabilium imaginibus. vt si fingas, gratia exempli, Theophilum medicum nulla phrenitide laborantem somniasse, videre se in angulo domus tibicines: an non errasset imaginandi vis? arbitror. nam nullos videbat. tamen nulli vapores venientes in oculos, erant in causa illius erroris. habebat enim oculos conclusos: & nihil omnino poterat cernere, neque intrinsecus, neque extrinsecus. Multos sanè videmus quotidie phrenitide laborantes, qui conclusis oculis delirè loquuntur de visionibus: qui, si errandi causa semper præstaretur à fuliginibus, nullatenus tunc temporis id paterentur. nam qui per suffusionem muscas vident ante oculos obuersantes: conclusis oculis liberantur ab accidente. Sed præter hæc, multos vidimus eorum quos sustulit phrenitis: conturbatis iam oculis, cernendíque potentia omnino iam orbatis, videre se quamplurima affirmantes. quod nulla ratione posset accidere: nisi vis imaginādi posset per se ipsam errare circa aspectabilia, nullum erran-

errandi principium ab oculis accipiens. non enim arbitror visus in cæco iam homine possit rerum formas interno sensui præsentare. Vides ergo, arbitror, posse illam vim per sese errare, etiam si sensus singularis non trahatur ad consensum. Nam si omnino feriante, aut sublato visu, potest id pati circa colores: poterit profectò visu optimè habente, & humore crystallino à rebus visui subiectis non affecto, vtpote conclusis oculis: aut eo quidem affecto, sed affectionem non sentiente anima, propter alienationem. Cùm enim soleant in mentis auersione graues etiam dolores illam latere: affectionem eam instrumenti quæ sine violentia fit, latere, non est mirum. Quod si intelligas, intelliges statim, eum hominem, cui oculi purissimi etiam sint, & in humore crystallino tales reddantur rerum imagines, quales res ipsæ sunt: affectionem tamen non sentiente anima, perinde habere, ac si esset eo tempore cæcus. poterit ergo mens ab iis quæ oculum hominis ingrediuntur omnino aliena, res alias fingere: vt faciunt dormientes, & cæci, qui delirant. Potest ergo errare imaginandi vis circa aspectabilia: etiam si proprium cernendi instrumentum non patiatur. Verùm roges, quo pactò hoc dicis? an non si quis putat cernere se quæ non cernit, vitium est in cernendi actione? ergo cernendi instrumentum aliquo modo laborat. nam celebratissimum est illud apud Galenum: non posse actionem aliquam vitiari, illæso proprio illius instrumento. Rectè hæc dicis. Verùm illic non est vitiatus intuitus, sed imaginatio vitiata. non enim vitiosè videt, sed imaginatur se videre, quæ non videt. Nam cùm imaginatio sit internus sensus, quique circa res aliorum sensuum, & circa illorum actiones versatur: potest aliis sensibus circa res suas non peccantibus, ipsa circa illorum actiones, quæ subiectæ illi sunt, peccare. Quòd si verò dicas, In excæcato iam homine, pati cernendi vim propria passione: in illo quem in hypothesi ponebamus nihil cernere, propter alienationem mentis, pari consensu quodam per subtractionem facultatis. Intellige illas oculorum læsiones, non esse causas vitiatæ imaginationis. non enim quia cæcus est, aut quia non cernit quæ adsunt, videt tibicines qui non adsunt. quare illa læsio singularis sensus indifferens est. nam etsi ea non adesset, imaginandi vis erraret. quare potest homo aliquis quæ adsunt omnia cernere: ac præterea vitio solius phantasiæ aliquid, quod non adest, putare se cernere. Quid ergo est, quod quarto de locis patientibus Galenus dixit? certè dixit, nonnullas suffusiones oculorum fieri consensu oculorum cum cerebro, vt solent cum ventriculo, idque præstare solere principium errandi phantasiæ. quod quidem ego concedo. plerique enim, cùm iam instat phrenitis, videntur sibi videre muscas, ac festucas, atque quàm multis talia ob oculos obuersantia, principia deliramentorum sunt: nō tamen negauit Galenus, posse aliquando citra hæc instrumenti singularis vitia, errorem imaginationis fieri. Itaque sæpè principium delirandi à vitio instrumenti visus esse, concedo: necessarium id esse, nego. rogabis iterum: quid interest inter suffusos à ventriculo, & à cerebro? aut cur illi non sunt delirantes, cùm sæpè etiam videantur sibi videre muscas volitantes, & alia quædam non minùs quàm hi? certè non alia de causa, quàm quòd in illis, quia cerebrum bene valet, ratio corrigit sensum: referuntque, non quidem se videre muscas, sed videri sibi se eas videre. itaque præsentiunt vitium. hi verò putant se reuera videre: atque ita affirmant. nimirum læsa mens non potest sensum errantem corrigere. Sed de hac quæstione satis est hæc dixisse.

De causa, qua metus & mœstitia à melancholia fiunt.
Cap. XIIII.

DICENTE Hippocrate 6. aphor. 23. metus & mœstitia longo tempore perseuerantes, significant melancholiam. Hæc duo dicuntur eius affectionis, quæ melancholia vocatur, signa propria passim à Galeno: tamen de modo, quo succus melancholicus hæc duo facit, non adeò conuenit inter omnes. Galenus libro 3. de locis patientibus cap. 8. ita scripsit, reddens huius rei causam: Sanè quemadmodum externæ tenebræ omnibus ferè hominibus pauorem inducūt, nisi audaces admodum vel docti sint: sic atræ bilis color mentis sedem tenebræ more obumbrans, timorem efficit. lib. 2. de causis sympt. cap. vlt. in eandem sententiam hęc scripsit: Ceterùm quòd ex

atra bile, cùm principium rationalis animæ occupauit, timor, mœrórque, ac mortis expectatio accidant: nihil mirum. ſiquidem etiam eorum quæ extra corpus ſunt, nihil videmus: quod nos perinde terreat, ac tenebræ. ergo cùm velut tenebræ rationali animæ parti ſunt circumfuſæ: neceſſe eſt, hominem ſemper timere. ut qui ſemper vnà cum corpore ſuo timoris cauſam circũferat. quod enim nobis extrinſecus fit, quo tempore altiſſimæ tenebræ circundatum nobis aerem occupant: id melancholicis ab interno, & ipſo corpore contingit. Itaq; generationem metus & mœſtitiæ, nõ tam tribuit Galenus alteratibus qualitatibus, quàm colori. Hanc ſententiam irridet Auerroës libro 3. collectaneorum cap. 40. dicens. Et qui dicunt, quòd anima terretur propter humorem melancholicum nigrum, ſicut terretur homo in obſcuro: dicunt verba cantionum. Addit argumenta, quorum hoc eſt firmiſſimum, quodque pleroſque ſolet ab hac opinione deturbare. Color nihil poteſt facere, niſi ſentiatur. nam neque eſt efficiens qualitas, neque rem quampiam generans. ſed ſolùm poteſt inſtrumentum ſui ſenſus alterare, alterandoque, dolorem, aut voluptatem inferre. Ergo nulla ratione poteſt nigrities humoris timorem incutere, aut mœſtitiam, niſi ſentiatur. nam præter dicta, neque lumen externum exhilarat (quo exemplo Galenus vtebatur) neque tenebra contriſtat, niſi videatur. cæcus ſanè non magis gaudet lumine, quàm tenebris. itaque nigrities humoris melancholici, non facit illa ſymptomata, ſi non ſentitur: quod tamen illi non videntur poſſe contingere. nam aut ſentiretur à viſu, aut ab ipſa mente, quam ἡγεμονικὸν dicimus, per ſe. neutrum fert ratio. nam ſi quod interiùs latitat, irrigans cerebrum, videretur: non intelligo cur non & ipſum cerebrum, & totam capitis ſtructuram à parte interna videremus. ſed non videmus quidquam eorum, quæ interiùs ſunt. imò quæcunque videntur, ſtant ante humorem cryſtallinum. nam vel in ipſis ſuffuſis eſt humor, qui videtur, inter tunicam corneam, & humorem cryſtallinum. Iam verò aliquid ſentiri ab aliquo ſenſuum internorum, ſine opera ſenſuum externorum, minùs fert ratio philoſophica. Igitur nõ fiunt illa ſymptomata (inquit) à colore, ſed ab intemperie cerebri. Adde: melãcholiam eſſe morbum temperamenti in cerebro (nam ita interpretatur Galenus cap. 8. 3. de locis patientibus verba illa Hippocratis: Humor in melancholia vertitur ad animam, id eſt ad temperamentum) ſed omnia ſymptomata naſcuntur à morbo. ergo hæc quoque ſymptomata ab intemperie procedunt. His argumentis victi multi, adhærent Auerrois opinioni, dicuntque: intemperiem cerebri mala illa facere, non colorem humoris. Tamen hæc me nunquam cogent recedere ab opinione Galeni: quin potiùs apertè mihi videor intelligere: melancholiæ accidentia non fieri per intemperiem, ſed per aliam quampiam humoris qualitatem. Nam aliter fierent ſenes omnes ſine morbo quopiam melancholici. tamen eſt plærunque ſenex ſatus, quique ab illis accidentibus eſt liber, cerebro frigidior & ſiccior iuuene melancholico. Aliqua igitur alia qualitas, quæ in humore eſt, illa mala facit: quæ nõ alia eſſe poteſt, quàm color. ſed qua ratione color hęc poſſit facere, audi. Non quidem facit per ſenſum: nõ enim videtur. Sed dictum à nobis in ſecundo libro eſt: (cuius modò oportet meminiſſe) Spiritus animales eſſe inſtrumentum proprium, quo anima operatur, eoſque egere lumine, quod habent naturale. humoris ergo nigrities obſcurat ſpirituum ſplendorem: quo facto, mouetur mens deprauatè, vitiato ſibi proprio inſtrumento. Ad hanc generationem ſymptomatum nullo opus eſt ſenſu. Hoc verò ita agi, Galenus ipſe videtur innuere: ſi quis paulò attentiùs legat. non enim, inquit, humor ſuo colore terret, ſed atræ bilis humor mentis ſedem tenebris ſimilem reddens, timorem efficit. Auicena etiam hoc videtur mihi docere, qui Fen prima tertii cap. de melancholia inquit: & melancholiæ quidem cauſa eſt in ipſo cerebro, aut extra cerebrum. & illa quæ eſt in ipſo cerebro: aut ex malitia complexionis frigidæ & ſiccæ, ſine materia permutante ſubſtantiam cerebri & complexionem ſpiritus luminoſi ad tenebras fit, aut cum materia. Vides Auicenam dicere: fieri melancholiam permutato ſpiritu ſplendido ad tenebras. Qui tamen obiter damnandus eſt, quòd dicat fieri melancholiam ex pura intemperie. Nam melancholia morbus, non fit ſine melãcholia ſucco, genito aut in ipſo cerebro, ſi eſt affectus proprius: aut alibi, ſi eſt per conſenſum. Iam verò quod vltimo argumentabamur ab opinione Auerrois, minùs valet. nã ſit omne ſymptoma à morbo per ſe, aut per aliud. ita

intemperies facit succum nigrum, nigrities obscurat spiritum, obscuratio spiritus facit metum & mœstitiam. Sed de hac quæstione hæc sunt satis.

De caro, an fiat cum febre, & an lædat respirationem.
Cap. XV.

SVNT, quibus videtur caros cum febre consistere semper, nō minùs quàm lethargus: suasis verbis Aëtii & Pauli. Aëtius enim secundo sermone secundi quaternionis cap. 5. ita scripsit: Cùm frigidi & humidi succi cerebrum occupant, caros appellata Græcis affectio succedit: hoc est, capitis perculsio cum debili febre. Paulus libro 3. cap. 9. ita habet: Cæterùm caros ex eadem lethargi materia proueniens, ab eo differt: quòd carum præcedit febris, & ea quidem vehementior, lethargum verò sequitur. Ex his intelligunt nonnulli: carum semper esse cum febre. Nam si illum febris vehemens præcedit, non videtur esse sine ea. Hippocrates quoq; 3. epidem. parte 3. Febribus ardentibus dicit solitos aduenire sopores in ea tempestate, quam describit. Vbi animaduertendum est: coma, seu soporem, idem esse quod cataphoram: declarante Galeno 1. prorrhetici cōmentario 1. esseque magnam in somnum delationem, in quocunque morbo, & vtcunque ea fiat. itaque coma nullum morbum significat: sed idem symptoma, quod cataphora: tamen in illo Hippocratis loco de caro dicitur, enarrante Galeno 4. de locis patientibus cap. 2. Tamen quanquam hæc omnia ita habeant: caros non perpetuò adiungitur febri, sed potest sine ea contingere. fit enim nonnunquam ex compressione anteriorum vētriculorum cerebri: nonnunquam ex sola intemperie frigida eorundem ventriculorum: aliquando etiam ex vehementia doloris exsoluente animalem facultatem. (licet causas has legere, & multa alia ad distinctionem huius affectus, & aliorum quibus est similis, putà lethargi & apoplexiæ, cap. 2. libri 4. de locis patientibus: in quem locum malo lectorem remittere, quàm omnia, quæ illic distinctè dicuntur, huc transferre) Itaque fit caros ex multis occasionibus sine febre. Quod ab Aëtio dicitur: non ex mente propria, sed Posidonii dictum est. Paulus non eò scripsit quæ adduximus, quòd semper febris antecedat carum: sed quòd aliquando caros superueniat febrium vigoribus, illarumque vehementium. Itaque caros quando est cum febre, est illi accidens superueniens: lethargus verò non ita, quin potiùs febris est lethargi accidens. proindéque febrem fieri post lethargum dixit, quòd lethargus causa febris est: non quòd aliquo tempore lethargus sit sine febre. hæc ergo ita habent. Sed est etiam controuersum in hoc morbo: An lædat respirationem. Videtur enim quàm plurimis fieri non posse: vt caro corripiatur aliquis, salua respiratione. Nam si nihil aliud, certè est profundus somnus, quem respirationem læsam facere constat: cùm ex lethargo, si profundus admodum fit, stertant ægrotantes. Neque solùm hoc, sed etiam ex naturali somno multi stertunt. Adde hunc morbum generationem habere apoplexiæ similem, ex obstructione nempe cerebri à crassis humoribus: quo minùs videtur probabile, respirationem saluam posse manere. Paulus capite decimo tertii libri, catochon (est verò catochos idem quod catoche & catalepsis Græcis: & comprahensio aut congelatio Latinis) duplicem esse dicit. primus apud illum (vt videntur accidentia significare) idem est quod caros: in quo (inquit) non videntur respirare. secundum dicit, quod apud Galenum est catalepsis. Tamen quidquid alii dicant: Galenus certè loco citato ex 4. de locis patientibus ita scripsit: Cùm autem osse quopiam terebra perforato, medius ventriculus fuerit attritus: caros hominem occupat. sed neque conuulsione, neque difficili facta spiratione: quarum hæc apoplexiæ, illa morbo comitiali propria est. haud secus quàm catalepsi, & caro, seruata secundum naturam respiratio. Itaque haud dubiè sententia est Galeni: in caro, & catalepsi non tolli respirationem, neq; permutari vehementer. Cuius rei causam * * sunt obstructiones substantiæ cerebri, quàm caui. neque eius quidem secundum totum cerebrum: sed catalepsis secundum posteriora, caros secundum anteriora. Adde his: ad nullum motum animalem obeundum, apponere animam tantum conatum, quantum ad respirationem. quia nullo vsque adeò indiget animal. quo fit, vt cùm per somnum reliqui omnes motus cessent, solus

hic feruetur: quantum fomnus impedit, tantum fupplente conatu: vfque dum ingrauefcit vfque adeò fomnus, vt conatus non fufficiat. Qua ratione etiam caros diu durans, debilitatione facultatis, & intemperie firmata: refpirationem faciet difficilē, aut etiam tollet. nam & mortem etiam inducit diu durās, nedum dyfpnœam. Tamen hoc vitium refpirationis, non eft fignum quod comitetur malum, fed quod fuperuenit: apoplexiæ verò à principio affidet, ingrauefcente morbo crefcit. Itaque hæc eft ratio, qua neque caros, neque catalepfis coniunctam habent dyfpnœam: vt fignum inquam proprium, & quod adfit femper, aut per fe. Nam caufa alterius morbi coniuncti, nihil obftat, dyfpnœæ fpeciem aliquā cum caro effe à primo infultu. vt cùm caros fit in rigoribus, aut in vigoribus febrium: conftat refpirationem non poffe effe fecundum naturam. nam ratione febris, aut rigoris permutabitur. Tamen hæc non tollunt veritatem Galenicæ affertionis: caron, inquam, & catalepfin non effe cum vitio refpirationis. Catalepfin, dicit Aëtius, affectionem effe mediam inter phrenitidem & lethargum. Tamen conftat hanc aliam effe affectionem ab ea, quam 4. de caufis pulfuum nomine carere dixit Galenus: & loco citato fuperiùs ex 1. prorthetici typhomaniam appellat. Dixerit tamen fortaffe Aëtius hæc ex quadam fimilitudine. quia cataleptici immobilitate fimiles funt dormientibus, oculorum apertione vigilantibus. Sed de his affectionibus hæc folùm video effe in controuerfia, quæ nos iam explicuimus: reliqua ab aliis, præcipuè ab ipfo Galeno petantur.

An omnis conuulfio fiat ex repletione, aut inanitione. *Cap. XVI.*

HIPPOCRATES fexta particula aphor. 39. ita fcripfit: Conuulfio ex inanitione, aut ex repletione fit: ita & fingultus. Galenus in cōm. hoc quidem confirmat exemplo fidium: quæ non aliter quàm humectatæ, aut deficcatę conuelluntur. eandem fententiam fcribit in cōm. primi aphor. fectione 5. fub eifdem ferè verbis, & libro de tremore, rigore, cap. vltimo, & 2. de caufis fymptomatum cap. 2. Nihilominus cōtrariam fententiam inuexit Auicena, qui libro 3. Fen 2. cap. 5. meminit fpafmi non proportionati ad materiam, quod perinde eft ac fi diceret: conuulfionem aliquam effe, quæ nec ex materiæ defectu, nec redundantia fiat. Quam fententiam multi medicorum funt infequuti, ducti his rationibus. Singultus, vt innuit Hipp. citato loco, eft conuulfio: faltem fit eifdem caufis quibus conuulfio, fed fit fine inanitione, aut repletione. Ex fenfu enim folo rei acris, vt grani piperis, gratia exempli, fit fingultus, & quacunque qualitate ori ventriculi moleftiam inferēte. Preterea epilepfia eft vniuerfalis conuulfio, & fit, dicente Galeno 3. de locis patientibus cap. 7. & fecūdo de caufis fymptomatum, cerebro concutiente fe ad expellendum humorem illi moleftiam inferentem: non aliter quàm fingultus fit concutiente fe ventriculo, ad expellendum quod illum lædit. ergo non fit epilepfia materia diftendente, nec materiæ defectu: fed a materia irritante. quod nec repletio eft, nec inanitio. Tertiò, fola neruorum refrigeratione poteft fieri conuulfio. ita enim caloris extinctione, aut refrigeratione inftrumentorum accidit fpiritus offendens: qui ex conuulfione fit, dicente Hippocr. 4. aphot. 68. Spiritus offendens, malum. conuulfionem enim fignificat. His itaque rationibus perfuafi quàm multi contendunt: conuulfionem aliquando fine repletione, aut inanitione fieri. & Hipp. fententiā de his cōuulfionibus tantūmodo, quæ per propriā paffionē fiunt, intelligi: fecus effe de his, quæ per confenfum. id quod animaduertiffe videtur Galenus in cōm. primi aphorifmi fectionis 5. Verumtamen nos non ita fentimus, fed omnem motum qui conuulfio verè fit, repletione, aut inanitione fieri: motus verò alia occafione factos, conuulfionibus poffe effe fimiles, fed conuulfiones nondum effe. Nam dicente Galen. cap. 1. lib. 2. de caufis fympt. inter conuulfionē, palpitationem, tremorem, & rigorem, fingultum, & tuffim, & rictus, fternutamentumque hoc intereft: quòd nonnulla illorum à virtute fiunt fola, irritata tamen à caufa præter naturam. huiufmodi funt fternutamentum, tuffis, & ofcitatio. nonnulla partim à caufa præter naturam (naturæ nomen hac in parte de omni facultate, quæ animal fiue voluntatis nutu, fiue citra hunc regit, intelligitur) vt torpentium motus,

tus,& cæteri quos edunt ii, quorum nerui adhuc resoluuntur. sed palpitatio, & conuulsio, solius morbi opera sunt. qua te docente Galeno, motus qui est à virtute irritata,& conante expellere illud à quo grauatur, aut pungitur: conuulsio non est, sed conuulsiuus motus, id est conuulsioni similis. quod de singultu dixit Galen. 6. aphorismorum 39. in com. etiam 54. aphorism. 6. part. docet luctuosa suspiria, cùm ex refrigeratione fiunt: esse motum conuulsioni similem, qui tamen conuulsio non est. Idem de conuulsione epilepticorum dici potest. Est enim epilepsia cetebri motus, similis motui ventriculi in singultu. Sed obiiciet nobis aliquis Galenum, qui vt dictum est 2. de causis sympt. Epilepsia, inquit, totius corporis est conuulsio: quo loco non motum similem conuulsioni, sed conuulsionem esse dicit. Ego sanè in omni epilepsia quantumcunque leui, duo hæc esse dixerim: conuulsionem (quanquam hanc non adeò magnam) quæ contractione neruorum cognoscitur, & motum conuulsiuum, qui concussio est. Videtur enim apertè membra eo tempore & contrahi versus radicem, & concuti. illud ergo verisimile est nasci ex humoris aliqua portione, neruorum radicem conuellente, & veram conuulsionem esse: hoc autem virtute concutiente cerebrum ad expellendum, quæ concussio motus conuulsiuus est. Nam etsi Celsus lib. 3. cap. 23. de comitialibus ita scripsit: modò cum distentione membrorum, aut neruorum prolabitur aliquis: modò sine illa. tamen intelligendum puto: aliquando eos labi sine insigni conuulsione, sed omnino sine conuulsione nunquam. Verùm interim animaduerte: Celsum concussionem non appellare conuulsionem. nam concussio semper comitatur comitiales: quos dicit aliquando sine conuulsione cadere. Accidunt ergo duo epilepsiæ: quorum alterum Galenus explicauit, alterum liceat nobis addere, præcipuè eiusdem autoris principiis vtentibus. Sed sunt inter aduersarios ingeniosiores quidam, qui ex conuulsionis definitione monstrare conantur: concussionem in epilepsia veram conuulsionem esse, non motum conuulsiuum. Conuulsio enim, inquit Galenus, passio est non voluntaria: ad similem venientibus neruosis partibus affectionem, ei quam etiam in motibus factis secundum appetitum assumebat. talem dicunt esse eam concussionem. nam qui epilepsia vexantur: mouent quidem neruos, cæterùm non liberè. non enim videntur mouere, quoniam volunt: sed velint nolint. quare ex definitione conuulsionis videtur esse is motus. His ita respondemus: à ratione conuulsionis verè non modò excludi motus ex voluntate profectos, sed eos etiam, qui à potētiā fiunt libera natura sua. omnis enim ea actio natura sua voluntaria est etiā si modò contingat ex virtutis impedimento sine libertate fieri. Ea igitur concussio, quanquam nō fiat tanta cum libertate, vt in eo semper, ab ipso qui mouet, possit impediri: tamen liberæ potentiæ opus est, & virtutis animalis actio. quare conuulsio non est. Intelliguntur enim in definitione (si modò ea definitio est) nomine actionum quæ ex voluntate fiunt: omnes quæ ex libera potentia proficiscuntur. quòd si quis minus propriè à Galen. hoc esse dictum contendat: iam ad quæstionem de nomine totam controuersiam deuoluet. quare illum minùs curamus. sed quòd Galen. 12. meth. ferè in vltimis verbis quatuor causas conuulsionis esse dicit, inanitionem, repletionem, & humorem mordētem, & frigus: de conuulsione latiùs dicta, vt inquam significat etiam motum conuulsioni similem, dictum intelligo. Verùm huius quæstionis hunc finem facimus.

De rigore, tremore, & palpitatione. Cap. XVII.

DE genere deprauatorum motuū disputauit diffusè admodum Gal. 2. lib. de symptomatū causis: & illorum præcipuis librum propriū seorsum dedit, de tremore, rigore & palpitatione. nos vnicū caput his dabimus: vt quæ illis in locis dicta sunt diffusiùs, colligamus, quę obscuriùs, declaremus, & si quid cōtrouersum est, disputemus. In hoc genere hæc sunt symptomata: cōuulsio, & paralysis, tremor, palpitatio, horror, rigor, singultus, tussis, ructus, sternutamentum, pandiculatio, & oscitatio. Horū motuum quidam fiunt à causa morbi solùm, sine cōcursu facultatis cuiuspiam: quidam, etsi sunt symptomata, à facultate aliqua earum, quibus corpus gubernatur, proficiscuntur. à morbi solùm causa fiunt: cōuulsio, & paralysis, & palpitatio: (de conuulsionis causis proprio capite diximus) reliqui omnes motus, quos retulimus, facultatis

alicuius sunt conantis expellere, quod animanti est noxium: præter tremorem, qui cùm animalis motus sit, non est ad expellendum. Expulsiones non semper fiunt à facultate naturali: sed nonnunquam à vitali. Naturalis facultas membrorum, compressione partium expellit inutilia: animalis vis voluntario motu expellit. quam video tribus modis id solere facere: nonnunquam concussis membris, vt excutiat noxium, quod videmus fieri in epilepsia. ille enim motus natura sua liber est: sed quia ligata est deliberandi facultas, non videtur secundum voluntatem posse cohiberi. & nos ipsi si quid vrens, aut refrigerans, aut vtcunque aliter mordens manu compræhendimus: solemus brachium volentes concutere, ad expellendum. vt autem nos cùm rē aliquam molestā manu accepimus, nunc excutimus, nunc laxamus tantùm digitos, vt excidat: (quod non tam est expellere, quàm permittere vt effluat) ita nostri musculi faciunt nonnunquam. atq; hic est secundus modus voluntariç expulsionis. Tertium præter hoc genus expulsionis videmus in thorace fieri: compressionis scilicet, ad expulsionem fuliginum, & calfacti aeris. Nimirum musculi thoracis, vt hunc expellant, neque concutiuntur, neque dilatantur: sed comprimuntur. Vitalis facultas vnicum habet motum expulsionis maximè proprium: compressionis cordis, & arteriarum ad expellendas fuligines, & duos alios imitatur arteriis. vt per iram facit pulsum altum dilatans arterias, quasi insurgat aduersus causam noxiam: & cùm grauantur arteriæ cum robusta facultate, pulsum vibratum, excutiente arteria grauantem humorem. tamen calido etiam innato, spiritibus inquam & sanguine, hos motus imitatur: nunc colligens suas vires in corde, nunc erumpens ad externa membra. quibus motibus manifesti fiunt proprii animi affectus. Ergo dictorum symptomatum tria, sunt morbi solius: conuulsio, & paralysis, & palpitatio. aliorum vnicū est à facultate tentāte voluntarios motus: putà tremor: reliqui omnes motus facultatis alicuius sunt ad expellendum. Conuulsionem & paralysim quidā dicunt esse eiusdē generis, putà obstructionis. atq; inde colligunt: apoplexiā, & epilepsiam sola differre ratione maioris & minoris, quam certum est speciem non permutare. Id videtur colligi ex Galeno, qui cùm in principio secundi de causis symptomatum omnes deprauatos motus proponeret, paralysin præteriit: de qua disputauit paulò infrà, conuulsionis & resolutionis simul mentione facta. Quarto de locis patientibus capite secundo ita scriptum est: In medio quidem amborum, & soporis, & apoplexiæ, epilepsia conuulsiones afferens vniuerso corpori: sed quæ in paralysin non finitur. horum trium morborum frigidus & crassus, aut omnino viscidus humor causa est. verùm & in sopore & morbo comitiali ventres magis cerebri, corpus minùs: in apoplexia verò corpus magis affici solet. atque in sopore anterior pars magis, in apoplexia, & morbo comitiali vtraque. Ex his verbis colligunt: tres morbos dictos, putà soporem, epilepsiam, & apoplexiam, differre solùm intensione. nam differentia earum, quas Galenus inter eos statuit, nulla videtur speciem permutare. Siquidem sunt omnes hi morbi obstructiones: causa morbi eadem, putà humor frigidus & crassus, aut omnino viscidus: locus malè affectus idem, putà cerebrum. Quòd si hîc aliquod est discrimen, est (dicunt) inter soporem, & duos alios morbos. sopor enim est magis in parte anteriori cerebri: epilepsia, & apoplexia in vtraque. nam & epilepsia obstruit ventriculos magis, apoplexia substantiam etiam cerebri: id (dicunt) morbi intensio facit. quia enim epilepsia minor obstructio est, & ex minori humoris copia pendet, tantùm appræhendit ventriculos: apoplexia ex contrariis causis, etiam substantiam cerebri. His itaque argumentis persuasi nonnulli: nihil putant, quod ad essentiam affectionis attinet, inter paralysim & conuulsionem, & ita neque inter epilepsiam & apoplexiam, interesse. tamen, quantum ego intelligo, falluntur hi, neque Galenus tale quidquam significauit. Primò, quia morborum species distinguuntur per symptomata propria. ergo morbi quorum symptomata differunt, genere diuersi sunt: quorum verò symptomata ratione maioris & minoris differunt, morbi quoque perinde differunt. sed symptoma proprium conuulsionis (perinde sit siue conuulsionem, & paralysim nominē, siue apoplexiam, & epilepsiam) differt genere, à symptomate resolutionis. nam actio diminuta, ab actione ablata differt ratione maioris & minoris: tamen deprauata non ita, sed genere. est verò symptoma apoplexiæ priuatio, epilepsiæ depraua-

prauatio motus. non ergo hæc est ratio maioris & minoris. nam motus epilepticorum non est remissus, quin potiùs tam vehementer concutiuntur plærunque: vt à multis etiam hominibus non possint appræhensi contineri. Ostendimus ergo per symptomata, differre hos affectus specie. Sed in ipsa morborum substátia, si quid possumus, oportet vt discrimen constituamus. Conuulsio nunc fit repletione, nunc ariditate: paralysis aliquando fit ab humore irrigante, aliquando à frigore solo, per intensionem stuporis. Quantum intersit inter paralysin quamcunque, & conuulsionem ex siccitate, in affectuum essentia, nulli obscurum. Nam conuulsio est intemperies arida: paralysis est intemperies frigida: aut obstructio neruorum. Neque dubium est, quantum differat inter paralysin, quæ est intemperies frigida, & aliam paralysin, & omnes species conuulsionis. Tamen inter conuulsionem ex repletione, & paralysin ex humore, videtur ea solùm ratione differre: quòd in conuulsione non est ea obstructio, quæ omnino impediat motum, vt in paralysi, sed quæ sufficiat deprauare. tamē alia ratione differt. Cogita primùm, humorem influentem in partem quampiam, posse facere morbum temperamenti, aut morbum compositionis, aut ambo: sed magis hunc quàm illum, aut illum quàm hunc. Humor calfaciens, refrigerans, humectans, aut desiccans partem, morbum facit temperamenti: obstruens verò, aut comprimens, exasperās, aut leniens, aut tale aliud faciens, morbi compositionis est causa. Cogita deinde, qua ratione fieri possit: vt humor incidens in duos neruos, alium contrahat, alium laxet. Dices fortasse, laxatur qui obstruitur integrè, quia priuatur omni vi: qui non priuatur omni, non laxatur. Hæc ratio duplici de causa est deficiens: cùm quia vbi non est priuatio integra vis, modò nihil aliud contingat, non fit contractio nerui, sed diminutio sensus & motus, quod ostendit stupor: tum etiam quia in obstructione non contrahitur neruus à facultate quæ superest, sed solùm à causa morbi, vt paulò antè diximus. non ergo ista causa fit, quod propósui. neque verò ego possum rationem aliam propositi problemaris excogitare, quàm modum, quo humor neruum afficit. si scilicet caua inter febras replet, facit ampliorem neruum, & ita contrahit: si verò non tam distendit caua, quàm emollit, ipsas fibras laxat. ergo ex his apertū est, quò fiat conuulsio, non tam esse opus vt humectentur nerui, quàm vt distendātur: ad paralysin verò magis esse opus emollitione neruorum. propterea Galenus primo de causis symptomatum cap. 2. loquens de tensione tunicæ ragoidis, quam propriè tunicæ conuulsionem appelles: Patitur autem id tunica vel siccata, inquit, vt corpus simplex, vel humectata, vt instrumentum. Quibus verbis apertè docet, conuulsionem ex repletione fieri, humore generante morbum compositionis magis, quàm temperamenti. Humor verò qui est paralysis causa, maiorem, vt ita dicam, humectationem facit partium simplicium, quas emollit. Itaque cōuulsio & paralysis differunt & symptomatis, & essentiis. Constat etiam ex dictis: ipsas conuulsiones inter se, eam nempe quæ fit ab humore, ab ea quæ à siccitate (quanquam propter similitudinem symptomatis, putà contractionis, à medicis sub vno nomine dicantur) differre genere, esseq; conuulsionē ex inanitione, morbū in tēperamento (considero essentiā quæ in deficcatione est, omitto contractionē quæ est symptoma) conuulsionē verò ex repletione, morbū in compositione. nam huic, quod est in temperamento læsum, nō est in essentia, sed accedens: illi, quod est in compositione, est accedens, intemperies est essentiæ pars. est nimirū morbi essentia illud, ex quo fit proprium symptoma. sed si fingas humorē distendere neruū, minimè corrumpentē temperiē, constat illū contracturum membrū nihilominus: siq; neruus desiccatus fuerit, subsequuturā contractionem, etsi desiccationi nihil accederet. Itaq; conuulsiones ipsæ ita differūt. Conuulsio quoq; ex repletione, à paralysi humida, specie differt: quare & apoplexia ab epilepsia. Quòd si Gal. epilepsiam inter soporem, & apoplexiam esse dixit, non contulit in eadem specie diuersas intēsiones: sed in grauitate morborum, & difficultate respirationis quam faciunt, ea ita habere dixit: Nimirum apoplexia tollit ferè respirationē: caros non vitiat, epilepsia vitiat, sed nō admodū grauiter. Hæc de conuulsione, & paralysi. Palpitatio à flatu crassiori, quærēte exitū, fit: quæ non tā transfert membrū, quàm in ipso membro facit sequaces partes, quibus caua sunt, dilatari & subsidere alternatè. Quanquam fit vt aliquando tanta flatus copia interiùs sit cohibita: vt facto maiori impetu totum

membrum ſecum eleuet palpitans particula. ſed tunc quoque ſunt in palpitatione quædam, quibus ab aliis motibus diſcrepat. nimirum à conuulſione differt, quia eſt ſine contractione: à tremore, quia per maiora ſpacia fiunt eleuatio, & depreſſio, atque vt Galen. dicit 4. cap. libelli de tremore, rigore, & palp. palpitationis motus certis terminis finiuntur, motus tremoris non ita: ſed compreſſio eleuationẽ, & eleuatio compreſſionem excipit infectam. Sed interroges: qua ratione cognoſcam, perfectum fuiſſe motũ, aut imperfectum? ex impetu. ſi ſcilicet, maiorem motum viſa fuerit particula aggredi, quàm compleuerit: haud dubia erit coniectura, interceptum eſſe in media via. His ego addo indicium, quo ab aliis omnibus ſeparatur palpitatio: putà motũ proprium cutis, præter totius membri tranſlationem. A pulſu differt palpitatio rhythmo. Tremor, voluntarius eſt motus, ſine irritatione à cauſa quapiam morbi: ſed facultate præ debilitate mouente membra cum tremore. quod inde cognoſces: quòd qui reposito corpore in quiete, eſt laxatis membris, non tremit. Intellige nomine quietis, otium neruorũ. non enim omnis quies otiũ eſt: ſed multæ quietes ſunt duplices motus, id eſt, dupliciũ muſculorum labor. quod Gal. diffuſè admodũ docuit in tractatione de motu muſculorũ, & 3. cap. de tremore, rigore & palp. & c. 2. lib. 2. de cauſis ſymptomatum. Quare minùs mirari debuit Valeriola in ſuis enarrationibus Galenũ dixiſſe: corpora noſtra moueri aliquando, non mutato loco: id eſt mouendi ſecundũ volũtatem vim, aliquando laborare in retinendis corporibus, plus etiã quàm in mouendis. Tremor itaq; à volũtate fit: reliqui omnes deprauati motus, ſunt à facultate irritata ad expellendum. Ructus & ſingultus ſunt expulſiones à naturali facultate: tuſſis, ſternutamentum, oſcitatio, & pandiculatio, ab animali: rigor partim à naturali, partim à vitali. ſiquis animalis motus coniunctus cum rigore eſt, non eſt illi in eſſentia, ſed accedens. Eorũ qui à facultate animali ſunt, tuſſis, & ſternutamentũ fiunt à facultate expellente: oſcitatio, & pandiculatio, non tã à facultate expellẽte, quàm deponente onus. nimirum tuſſis fit muſculis thoracis vehementiùs conſtrictis aduerſum id, quod impedit viam ſpiritus, aut in ea irritat. Sternutamentũ fit: cerebro cõcutiente ſe ipſum, ſimúlque cõſtringente thoracis muſculos. Pandiculatio fit muſculis quaſi ex deliberatione dilatatis, vt flatus crudus prodeat: oſcitatio, hoc idem facientibus muſculis faciei. Neque eſt quòd perturbere, videns: rem quæ ex deliberatione & prudentia videtur proficiſci, in infantibus etiam fieri, & in nobis non conſiderantibus. Natura namque, vt inquit Hippocrates, eſt docta ſine doctore. fiunt hæc inſtinctu quodam: intelligimus tamen voluntate fieri, quòd, ſi libet, cohiberi poſſunt. Ructus, & ſingultus, fiunt naturali vi ventriculi inſurgente aduerſus rem noxiam. quanquam ructus iuuatur motu muſculorum thoracis: non aliter quàm ſtridor ventris inferioris, muſculis ventris. tamen expulſio à ventriculo, aut inteſtinis, naturalis eſt. Rigor eſt paſſio calidi innati. quod à Galeno dicitur locis citatis, tamen à plæriſque ignoratur. Putant plærique, rigorem non alia de cauſa dictum eſſe paſſionẽ calidi innati, quàm quòd membra externa per illum refrigerentur. Sed hac ratione non differret ab eo affectu quem frigus tantùm appellamus: per quem illud vnum fit, quòd membra externa refrigerantur. tamen hoc maius aliquid ſignificat, quod iam declaro. Calidi innati nomine hoc loco intellige ſubſtãtiam illam ſemper mobilem, quam vides imitari omnes motus animi, eam inquam, quæ per metum & mœſtitiam refugit ad interna, per gaudium diffunditur, per iram feruet, & prodit feruato tono, per pudorem partim refugit, partim erumpit. hanc ſubſtantiam conſtat eſſe ſpiritus & ſanguinem: quam Stoici his motibus quos experimur perſuaſi, animæ ipſius ſubſtantiã eſſe dicebant, conſtaréque ex igne & aëre. ex igne, vt eſſet ſemper mobilis: ex aëre, vt à frigore (cenſebãt enim aërẽ eſſe frigidum, vt in 1. lib. diximus) coerceretur, ne euaneſceret diſſipata. Horũ opinioni haud dubiè adhæſit Galenus libro de tremore, rigore, & palpitatione: quanquam aliàs vbique de animi ſubſtantia dubitauerit. Nobis certum eſt ſubſtantiam hanc non eſſe ipſam animam, quippe quam ſcimus non eſſe naturæ, vt alibi monſtrauimus, elementorum: tamen conſtat, hoc innatum calidum proprium eſſe animi inſtrumentum. Experimur etiam illud ex imaginatione rei noxiæ, aut contriſtantis refugere, rurſus dictante anima prodire. nam per verecundiam cõſcientia turpitudinis, aut aſpectus hominis præſtantioris refugit: dictante verò deinde anima, nihil illic eſſe pertimeſcen-

timescendum, redit profusè. rigor eodem modo fit. cùm ex mordicatione sentientium partium fit dolor: refugit ad viscera calidum innatum, destituunturque externa membra à calore. rursum cùm interiùs coercitum calidum suffocari incipit, prodit vehementer. quo prodeunte, membra veluti refectis viribus mouent rursus humorem mordacem, conantia expellere, & rursus dolor facit calidum refugere. atque hæc alternatè fiunt: donec vincente calore incalescunt membra externa, & vincitur intemperies illa frigida & inæqualis, succeditque plærumque febris, aut vincente humore suffocatur calor, peritque homo. Ergo per rigorem duo hæc contingunt: motus facultatis expultricis quæ est in omnibus membris, & motus ille reciprocus calidi innati: gratia cuius dicitur passio calidi innati. His plærumque accedit concussio aliqua voluntaria musculorum. nam rarò tam vehemens est rigor: vt ægrotans, volens, non possit concussionem aliquantulum cohibere. Potest nempe demere, quod accedit voluntarii: hoc tamen non est in essentia rigoris, sed accedens. Quod per rigorem ipsum mouetur, omnino mouetur præter voluntatem. Ex dictis non dubium est: quò humor celeriùs mouebitur, per membra sentientia delatus, eò fore motum concussionis vehementiorem. Constat quoque, vehementiam motus, ex duabus causis augeri: ex mobilitate humoris (pendet mobilitas ex tenuitate, & calore) & vehementia facultatis expultricis in membris. Nam constat: quò virtus est vehementior, eò maiori cum impetu expellere. impetus verò facit celeritatem. Vnde Auicena Fen prima quarti (atque cum eo plærique medicorum) colligit: non minimam causarum augentium rigorem, esse robur facultatis. Itaque fieri potest (dicunt) vt cum æquali humoris copia, & eadem qualitate, & æquali sensus acrimonia, hic rigeat vehementiùs, quàm ille non alia de causa, quàm quòd maiorem habeat facultatem. Quod tamen quibusdam difficile visum est, qui contrà docent: cæteris paribus ex vehementia virtutis non augeri rigorem, sed minui. Videtur hæc illorum sententia colligi ex Galeno, secundo de causis symptomatum, capite quinto, vbi differens de rigoris intensione, ita scripsit: Differunt verò inter sese, & excrementorum multitudine, & motu, & quòd excrementorum alia magis sint mordentia, alia minùs, & quòd corpus laborantis vel difficile vel facile affectu, aut debile, vel acuti, hebetísve sensus, natura sit. Nam quod acuti sensus est, & imbecillum, etiam ex leuissima causa dolet: contrà, quod firmum, neque facilis sensus est: magnam causam ad talis symptomatis generationem requirit. His verbis apertè videtur Galenus docere: robur esse causam cohibentem rigorem. sed etsi Galenus nullus dicat: non videtur affectus præter naturam, causa solius virtutis, reliquis eodem modo habentibus, augeri posse. Nam virtus pugnat aduersus omnia, quæ corpori præter naturam incidunt. Celebratissimum etiam est illud Galeni dictum: Vires fortes omnia contemnunt. ergo virtus fortis nō adeò irritabitur ab æquali humoris portione, quàm imbecilla. His rationibus conantur euertere, quod plærique medicorum asserunt. Qui tamē interim non videtur mihi posse respōdere proposito à contraria opinione argumento. Nā conueniat primùm nobis cum illis: facultates nō operari pro arbitrio, sed pro magnitudine viriū. Ex his euidēter colligitur, quantū intelligo: maiores vires cum irritatione æquali vehemētiùs expellere. iā verò vehementiorē expulsionē à singulis mēbris, celeriorē delationē sequi, nō negabūt. Quòd tātò maior rigor fiat, quātò humor celeriùs decurrit: nihil habet ambiguū. Est igitur proposita assertio vera, rigorem eò maiorem fieri, quò rigentis robur maius est, cæteris paribus. Neq; verò quidquam habet absurdum: augeri symptoma quodpiā aucto robore. Nā cùm symptoma ex facultatis actione proficiscitur, meritò crescit symptoma, actione aucta. illud itaq; symptoma, quod ex solo morbo fit, facultate nihil præstante (eiusmodi diximus esse paralysin, cōuulsionē, & palpitationē) dissonū est rationi, posse crescere ex incremēto virtutis. illud verò quod agente facultate excitatur, ita augeri, quid nō habet consonū? sed pro intelligēdis Galeni verbis, & diluendis aliis argumentis considera fieri posse: vt aliquis cum æquali humoris quantitate, & eadem acrimonia, cum qua imbecillior homo riger, ipse propter virtutis robur non rigeat. quia tam fortis esse potest in omnibus membris expultrix, vt non deferat humorem per membra sentientia: sed vno impetu expellat, aut vomitu, aut deiectione, aut vtcunq; aliter. tam forte etiam potest esse calidum innatū, vt

dolorem illum mordicationis non fugiat: quin potiùs humorem sudore digerat, interimque lassitudinem vlcerosam patiatur, pro rigore. vsque adeò virtus fortis omnia contemnit. Tamen quanquam hæc ita habent, si quis semel riget: quò fortioris vis est, saltem naturalis, eò fortiùs riget. quia si membra non vno impetu expellunt, sed deferunt: quò robustiora sunt, eò celeriùs deferent. si calidū innatum semel refugit: quò vehementiùs est, eò vehementiùs redit aduersus humorem mordentem. quanquam non statim hinc possum colligere: quò robustius est innatum calidum, eò plus rigere. nam quod robustius est, vt vehementiùs redit aduersus humorem mordentem: ita ab æquali causa minùs refugit, etiam si aliquantulum cœperit refugere. itaque duplex hic robur expectari potest: calidi innati, & facultatis expultricis. illud non facit ad magnitudinem rigoris, sed potiùs ad paruitatem: hoc verò facit manifestè, quia & ad celeriorem excrementorum delationem. verùm hoc intellige: si semel rigor fit. nam ostensum est: posse illum causa roboris naturalis omnino non fieri. quòd iis, qui prope mortem sunt, quos verisimile est habere debilitatem, solent magnis rigoribus capi: nihil est nostræ sententiæ aduersum. non enim tā moriuntur illi propter facultatis debilitatem, quàm vi morbi: itaq; nō habēt facultatem debilem in essentia, & insuper apponūt extremos conatus. vt verò à nobis aliàs etiam dictum est: quod ad actiones attinet, conatus pro robore facultatis est. Neq; verò propter hæc possis dicere: robustū non robusto esse deterioris conditionis. nam quòd magnitudinis symptomatis habet plus, breuitate cōpensatur. Dices: quò robur est maius, eò ab æquali causa irritabitur minùs. Intellige, plus aut minùs irritari, non fieri ex robore maiori aut minori: sed ex acrimonia sensus, maiori aut minori. Quod Galenus, loco huc allegato, ex 2. de causis symptomatum dixit, non quidem de causis maioris aut minoris rigoris dictum est: sed de causis, quibus aut lassitudo vlcerosa, aut pandiculatio, aut horror, aut rigor fit. itaq; ex fortitudine dicit fieri: vt ex humore eodem non fiat rigor, sed alius affectus. quod nos quoque diximus. igitur in hac controuersia hæc dicta sint. De his rigoribus videtur ab antiquiorib. Galeno dubitatū: possint ne fieri sine febris superuentu. Hippocrates libello primo de morbis, ita scripsit: Mala porrò supra mala fieri necesse est. si rigor corripuerit, ardor igneus superuenit. Ex hoc loco colligit Galenus, libello de inæquali intemperie, & 2. de differentia febr. & 2. de causis symptomatum, & multis aliis in locis: Hippocratem ignorasse, rigorem fieri aliquando sine febre. fit tamen, vt Galenus dictis in locis docet, rigor sine febre sæpè. fitque ille ex cruditatibus, & ex vitrea pituita, cùm mouetur: quo fit, vt sola quiete hic rigor sedetur, & exacerbetur motu. Tamen dicat aliquis aduersus Galenum: Hippocratem non ignorasse rigorem sine febre, quandoquidem rigorum non recalescentium meminit 2. prorrhetici, texnu 31. sed recalescentes, declarante Galeno in commentario 32. eiusdem libri, sunt quibus febris superuenit: quare nō recalescentes, quibus febris non superuenit, sint. Hic possis dicere, Eos rigores, qui per debilitatem virtutis non recalescunt, quales per extremos languores incidunt, non ignorasse Hippocratem: tamen ignorasse eos, qui etiam sine extremis languoribus, ex crudi succi motu facti, non recalescunt. Quid quòd 1. epidemion parte tertia, in historia vxoris Epicratis, refert illam rigore correptam esse, & non incaluisse? quod ex crudis succis dixit Galenus in com. accidisse. Ita refert. sed neque illud vidit Hippocrates: sed audiuit factum, & habuit suspectum. quod sua verba apertè declarant. Epicratis vxorem, inquit, quæ decumbebat apud Archegetem prope partum iam existentem rigor vehemens corripuit: non incaluit, vt ferebant. Ego non dubito: posse morbum aliquem denuo fieri, nunquam antea conspectum. vt de morbo Gallico, qui nostro hoc tempore primùm è tartaro prodiit, plærique medicorum dicunt. Quanquam repugnent alii quidam, mirè se exercentes: vt morbum hunc ab antiquis conspectum esse ostendant, eique ex consuetis antiquis medicis nomenclaturam inueniant. Quasi verò aut nulli medicorum, ita fieri posse, fuerint multò antè suspicati: aut quidquam habeat philosophiæ aduersum, morbum nouum generari. Celsus libro 1. in ipso proœmio: nulla causa magis dicit rationales medicos empiricis præstare, quàm quòd nouis morborum generibus possunt etiam opem ferre. ita enim inquit: Sæpè etiam noua incidere morborum genera, in quibus nil adhuc vsus ostenderit. hæc Celsus. quod tamen non sit

philo-

philoſophiæ aduerſum: quiuis intelliget, qui philoſophiæ aliquid deguſtauerit. nam etſi ſpecies quæ perfectionem quampiam continent, perpetuæ ſint ſecundum ſpeciem, carentes principio & fine: tamen quæ in ſola imperfectione ſunt, nihil mirum denuo fieri. vt non eſt mirum patrari nouum facinus, nunquam patratum antea, neque monſtrũ generari, cuius forma priùs conſpecta non ſit: ita neque nouam ſalutis corruptionem. nimirum hæc fiunt ex erroribus, non ex perfectione. Ergo nouo modo deprauato victu, nouos morbos fieri: ratio fert. non enim arbitror, ratio quæpiã coëgerit maiores homines prauo vti victu, quo hodierni volentes vtuntur. proinde Galenus ſuſpicatus eſt: rigorem ſine febre non accidiſſe Hippocratis tempore, quòd homines eſſent frugaliores. Ego ſanè non cenſeo impoſſibile, morbum aliquem nouum fieri: tamen rigorem ſine febre, ex crudo ſucco, affuiſſe à tempore Hippocratis non ſuſpicor, cùm propter loca citata, & hiſtoriam vxoris Epicratis: tum etiam quia accidebant eo tempore morbi alii ex ſimillimis cauſis, aut etiam ex maiori cruditate. Accidebat enim epiala febris, quæ ex vitreo humore fit. finge igitur hominem paratum ad hanc febrem (quales eo tempore fuere quàm plurimi) balneum intraſſe. non video cur non horruiſſet, neque cur, ſi ſe citò collegiſſet quieſcens, non potuiſſet ſine febre manere. Quod tamen ab Hippocrate libro primo de morbis dictum eſt: de exquiſito rigore & vehementi interpretor, qualis nunquam niſi ex humoribus bilioſis fit. Et miror ſanè Galenum, alioqui antiquorum blandum interpretem, & Hippocratis amantiſſimum, hanc interpretationem nõ inueniſſe. Sed pro præſenti capite ſatis multa diximus.

De febris eſſentia. Cap. XVIII.

QVOD quidem homines febricitent, cùm ſecundum vniuerſum corpus habent calorem maiorem quàm oportet: communis omnium conſenſus eſt. cæterùm tria potiſſimùm in dubium vertuntur in inueſtiganda febris eſſentia: primùm an in calore ſolo conſiſtat, an cum ſiccitate coniuncto: deinde an totum corpus neceſſariò teneat, vel poſſit ſolum cor obſidere: atque an in ipſa cordis ſubſtantia neceſſariò ſit, an calor in humoribus ſpiritibúſve cordis febris dici debeat. Nã in prima cõtrouerſia, videtur ab vtraq; parte eſſe Galenus: & Hippoc. videtur ſentire prima aphoriſmorum 16. Febris eſſentiam in calore cum ſiccitate conſiſtere, atq; in ſiccitate magis. cùm iniungens febricitantibus commodum victũ: humidũ dicat, calidi nulla facta mentione. Atqui Galenus in cõmentario addidit: Febri enim, quoniam calida & ſicca paſſio eſt (eſt enim cõuerſio caloris natiui in igneum) victum humidum conſulit. & paulò infrà obiiciens ſibi hominem hydrope ſimul & febre laborantem, in quo tamen ab humidis cauendum quàm maximè eſt, & iniungenda ſitis: reſpondit, Hippocratẽ illic nõ meminiſſe febrium cum aliis affectionibus coniunctarum, ſed ſolam eam indicationẽ quæ deſumitur ab ipſa febre, fuiſſe proſequutum. vnde, cùm indicatio quæ morbi eſt propria (diuerſa ab ea quę eſt cauſæ, aut ſymptomatis, aut affectus alterius) ab ipſa morbi eſſentia procedat: videtur apertè febrem in ſiccitate collocare. cæterùm contrarium planè docet libro de differentia morborum: in ſimplici intemperie, quæ vniuerſum corpus obſidet, febris eſſentiam collocans. ſecundo etiam methodi capite vltimo inquit, homines inueniſſe nomen febris: quoniam non erat illis ſemper facile dicere, calor tantus, quantus iam valet officere operationibus. Itaque dicit hæc duo idem ſignificare: febris, & calor tantus, quantus iam valet officere operationibus. eſt igitur in ratione febris ſolus calor: ſiccitas eſt eſſentiam cõſequens, quanquam neque hoc neceſſariò. Nam ſubiiciatur homo aliquis, laborans ſolo calore per corpus vniuerſum. hunc conſtat ab omnibus hominibus febricitantem appellari. habebit enim talem pulſum, qualis febricitãtem ſolet conſequi: talem etiã præſtabit tactui ſenſum, & reliqua eodẽ modo. febricitabit igitur hic citra ſiccitatem. Verùm hoc, vt arbitror, non admittes, ſed negabis fieri poſſe: vt totum corpus calorem præter naturã habeat, quin ſit ſiccum. itaque in hoc agetur tota controuerſia: An poſſit calor præter naturam conſiſtere in corpore nullatenus ſicco. Ego ſanè vidi ſæpè Galenum diſputantem de intemperie calida & humida: quæ ſi nequaquam in membro aliquo poteſt conſiſtere, vana ille loquitur. Sed intellige hominem

aliquem laborare in toto corpore, vel in corde solò, intemperie humida solùm. Si hoc quoque negas: finge vsum fuisse illum multò antè, cibis, & potionibus, & reliquis ad victum spectantibus, humidis, in altera oppositione temperatis. atque ita inuenies hunc factum humidiorem, quàm pro natura: quem, obiectione causæ calfacientis, facito febricitare. constat calorem hunc febris consistere cum humiditate præter naturam: tantum abest, vt sit cum siccitate. Dices fortasse: calorem illum desiccaturum hominem. sit vt dicis, sed interim dum humor præter naturam corrumpitur: homo febricitabit, & erit nullatenus siccus. igitur siccitas non est essentiæ febris pars. Nam quod tale est, nec momento temporis potest à re separari. Qua ergo ratione dixerit Galenus indicationem desumptam à febre, suadere exhibitionem humidorum: ac rursus febrem, qua febris est, exposcere frigida, & humida? atque adeò, febrem calidam & siccam esse passionem? An quoniam calor præter naturam, quantum in ipso agitur, desiccat perpetuò substantiam, atque ea indicatio est ab affectu: quæ aut ab essentia affectus est, aut ab aliquo quod eius naturam consequitur? quoniam igitur calor desiccans est, calida & sicca affectio dicitur. & eadem ratione, quoniam qua febris est, est calor desiccans. qua febris est, exposcit frigida, & humida, cùm sola cōsistit: frigida, quò extinguant calorem: humida, quò cohibeant desiccationem, quæ à causa præter naturam in corpore fit. Igitur quod ad primam attinet controuersiã, ita habet. Quod ad secundam attinet, Galen. lib. de differentia morborum, In toto corpore videtur febrem requirere, dicēs: Tunc enim facilè iam ab omnibus depræhēditur, quæ in toto animalis corpore febris nūcupatur. in principio etiam tractationis de febrium differentia, & lib. de inæquali intemperie, docens febris generationem: hoc idem videtur accipere. negat enim esse febrem, in quocunque membro calor sit: nisi illinc transmiserit in cor. quoniam scilicet antè quàm cor calescit, non potest calor in vniuersum corpus diffundi: statim verò ac caluit, in totum corpus distribuitur. quoniam scilicet cor est totius caloris in nostro corpore fons. tamen contrà est: quod in lipiria vocata febre 2. de differentia febrium, & secundo prognostici com. 4. extrema (quo nomine caput, manus, ac pedes intelliguntur) tam longè abest, vt calorem præter naturam habeant, vt etiam perfrigerata sint. & tamen hanc esse febris speciem citatis locis testatur Galenus, & multò etiam clariùs septimo aphorismorum commentario quadragesimo secundo: quo loco illam à febre accidente separat. 7. etiam methodi cap. 8. ita scripsit post alia: Cognoscentes huiusmodi affectum ad portionem esse febrem. quippe quod illa in toto animali, vel in corde est: id propositus nūc affectus est in ventriculo. hæc ille. loquebatur verò de intemperie calida ventriculi. 6. epidemion parte prima com. 29. inquit, Essentia verò earum est non secundum Hipp. modò, atq; optimos medicos, sed etiam secundum omnium hominum consensum: præter naturam calor, maximè quidem in totū animal effusus, sin minùs, at in plurimis partibus, vel in nobilissimis consistens. Constat igitur ex his verbis luce clariùs iuxta mentem Galeni: non esse in essentia febris, vt calor in corpus vniuersum distributus sit, sed si sit in corde: hunc statim esse febrem, dum modò habeat perseuerantiam. (hac dictione excludo à ratione febris illa caloris incrementa: quæ aut ab exercitatione corporis, aut animi affectibus orta, statim cum ipsis effectibus conquiescunt) quod etiam vel ipse sensus quotidie docet in plerisque febribus, quę cum rigore inuadunt. nam per incrementi illarum bonam partem, frigus pedum perseuerat. Igitur quantū ego intelligò, Febris caloris non est, vt totum corpus afficiat necessariò: sed vt in eo membro receptus sit, ex quo, nisi quid sit quod impediat (huiusmodi est in lipiria febre interna inflāmatio trahens more cucurbitulæ vndiq;, & calidos humores, & spirituū copiā: & in principio incremēti febriū cum rigore inuadentiū, humor inæqualiter incipiens putrescere) in vniuersum corpus diffundatur. Quo modo dictum intelligo, vbi Galenus dixerit: febrem esse totius corporis præter naturam calorem. Est verò membrum illud, quod natura sua trāsfundit in corpus vniuersum quàm citissimè: cor, propter calidorū spirituum fluxionem per arterias. est tamen febris, non quicunque calor intra cor consistit (si modò febris morbus est) sed calor tantùm, qui in illius est propria substantia. Sunt enim sanitas & morbus eiusdem. vtraque autem harum affectionum est in viuēte. nam quod vita caret, vt spiritus & succi: neque sanum est, neque ęgrum.

Spiritus

Spiritus vita carere, monſtratum eſt in ſecũdo huius operis libro. nam nec operationes habent vitales: quarum perfectione ſanitas, & læſione morbus dignoſcitur. Igitur febris quæcunque recipitur in ſubſtantia cordis: nec aliqua ſpecies eſt, quæ præter hanc, in aliqua alia materia recipiatur. Sed qua ratione, ſi res ita habet vt diximus, verè dictum fuerit à Galeno, primo de febrium differentia: celebratiſſimam illam febrium diuiſionem, in hecticam, putridam, & diariam, latam eſſe per ſubiectam materiam? nam ſi ſuccus nullius febris materia eſt, ſed calorem qui eſt in cordis ſubſtantia, quique verè eſt febris, facit, & ſpiritus in ſe febrem non continent, vtpote non viuentes, ſed faciunt, perinde vt humores: diuiſio illa non eſt per ſubiecta corpora lata, (nam humor, & ſpiritus febri ſubiecta non ſunt) ſed per cauſas internas potiùs, atque, vt exactiùs loquar, partim per cauſas internas, partim per materiam. nam ſpiritus & ſuccus ſunt internæ cauſæ febrium, quas ſuccedunt: cordis ſubſtantia eſt corpus ſubiectum hecticæ, quæ in illa eſt facta. certè, ſi res ad exactam ducatur conſiderationem, eſt vt propoſuimus: tamen putauerim, Galenum loco illo febris nomen, omiſſa tam exacta conſideratione, de toto eo calore dixiſſe, qui in ægrotante ſentitur tangentis ſenſui occurrens. atqui hunc conſtat per hecticas febres in ipſa ſubſtantia ſolidorum recipi, atque propterea ſalſuginoſum quid & aridum ſenſui repræſentare: in putrida verò in ſuccis, & propterea modum quendam ipſius humoris, tactu ſentiri. nam ſentitur humidius quiddam, & ſuauius tactui, in redundantia ſanguinis: acrius quiddam & mordacius in bile: & veluti per cribrum prodiens calor, in pituita: quoniam ſcilicet hic ſuccus nunquam tam æqualiter recipit calorem. Ex quibus ſignis (quæ ipſa cum multis aliis ſimilibus referuntur à Galeno nuper citato loco, & primo ad Glauconem, & ſecundo de criſibus, & ſexto de morbis popularibus, parte prima, textu 29. ab Hippocrate, & Galeno in commentario) conſtat, in illa diuiſione, calorem occurrentem tactui, in quacunque recipiatur materia, febrem eſſe dictum: etiam ſi conſideratione deducta ad exactius, febris ſit calor, vel in ſola ſubſtantia cordis factus, vel qui fit. qui quantum in ipſo agitur, ſubiectum corpus deſiccat: quanquam non perpetuò cum ſiccitate eſt. ſed de febris eſſentia hæc ſint ſatis.

De modo, quo humores & ſpiritus fiunt febrium cauſa.

Cap. XIX.

HVMORES & ſpiritus, cùm ſecundum naturam habent, multitudine, & qualitate, & facultati corporis proportione reſpondent: nulla ratione ſunt inutiles, atque ita neque febrium cauſæ fieri poſſunt. ſed cùm febrium cauſæ fiunt: quia cor calfaciunt, aut vniuerſum corpus, tales fiunt. calfacere verò non poſſunt, niſi ipſi fiant calidiores. poſſunt fieri calidiores, aut ſimplicem alterationem perpeſſi, aut ſecundum totam ſubſtantiam alterati. eſt alterationis ſecundum totam ſubſtantiam duplex modus, vſtio, & putrefactio. Igitur neceſſe eſt, humores & ſpiritus, cùm febrium cauſæ fiunt: incaleſcere multùm, aut putreſcere, aut vri. Cùm verò humores quatuor ſint, ſolus ſanguis (concedentibus id medicis omnibus citra controuerſiam) poteſt incaleſcere alteratione ſimplici vſque ad febris generationem: idque habet, cùm copia redundat. nam alij, ſi tantùm incaleſcant, anticipant vſtionem, aut putredinem. cuius rei cauſam, quidam naturæ curam circa conſeruationem ſanguinis eſſe putant. Ego verò cenſeo: ſanguinem omnium humorum eſſe naturali calore calidiſſimum, proindeque ab externo tardiùs putreſcere. Nam commune eſt hoc non ſuccis ſolùm, ſed omnibus rebus: vt quò per ſe fuerint calore ſecundum naturam fortiori, eò à calore præter naturam tardiùs corrumpantur. exemplo ſunt generoſa vina. Reliquos omnes à ſanguine, non aliter ac putres, excitare poſſe febres, videtur Galenus docere millies, & alij medici ita intelligunt: & per putredinem poſſe omnes, febrium fieri cauſas. nonnulli ſanguinẽ excipiunt: atq; ſuam ſententiam tribuunt Galeno autori. Spiritus nonnulli ſola inflammatione dicunt fieri morborum cauſas: alij etiam

addunt putredinē.has vt cōtrouersias deciderimus,nihil erit in proposita disputatione difficile. sed hæc indigent diligenti discussione. Nam quod primò propositum est, tam omnium consensu comprobatum, vt in hunc vsque diem à nullo in controuersiam vocatum sit, nempe alios humores à sanguine non nisi putrescentes posse fieri febrium causas, veritati censeo esse aduersum. bilis enim syncera procul dubio potest generare tertianam exquisitam, vsta, citra putredinem. Nam cùm hi sint duo motus, aut duo corruptionum modi, à calore externo: tamen quædam ad hanc, quædam ad illam corruptionem sunt paratiora. Nempe ex 3. de temp. & primo de medic. simp. facultate, quæ calidissima sunt natura, adiuncta potissimùm siccitate, & partium tenuitate: sunt ad vstionē paratissima. quæ verò humore abundant, aut non sunt multo calore: hæc putrescunt citiùs. Igitur constat: bilem esse natura sua paratam vri. at verò constat, facturam febrem, si semel fuerit vsta, etiamsi citra putredinem id fuerit perpessa. (hæc autem de flaua bile dicta intellige. nam atra, quanquam vri potest, non putrefacta, vt per ferinam vocatam atram bilem contingit: tamen, vt hæc eadem affectio monstrat, non facit vstione febrem, quia cùm terrea alioqui sit: citò euadit per vstionem frigida, & terræ omnino similis) Tali febre apertè febricitabat iuuenis ille, quem 10. meth. depingit Galen. vigesimum quintum ætatis suæ annum natum, calidum & siccum temperamento, musculosum vt canem, longo itinere defatigatum, cogitabundum alioqui, cura ac solicito mœrore confectum, qui in tertianam febrem inciderat: in quo primùm ægrotante propter calorem ac ariditatem, ausum inquit se esse, mirificam diatriton contemnere. de quo ita inquit: Quippe æger is, quem antè descripsimus, exemplo omnibus est: qui propter siccitatem, à principio cibo indiget, etiamsi febricitare iam incipiant. nam cùm accenditur in his febris, propter mordentem acrimoniam excalfacti attenuatique ex sole, & inedia, & laboribus succi: maximum eius remedium est humidum nutrimentum. sicut è diuerso, vbi ob copiam, vel obstructionem, vel phlegmonem, vel, vt semel dicam, humoris alicuius putredinem, febris est orta: maximo malo est cibus. hæc ille. Ex quibus constat: febrem illam ortam fuisse excalfacto attenuatoque succo, atque omnino citra putredinē. alioqui maximo malo foret cibus. In his qui talibus febribus laborant: accedit maxima coniectura, ad intelligendum, eos sine putredine febricitare, ex bile, & aliis excuntibus. accidunt enim crebrò his vomitus tenues, fluidi, minimè fœtentes. tamen vt millies dicit Galenus: fœtor est proprium putredinis indicium. Sed quid quòd Galenus omnem ab humore febrem, dempto synocho sine putredine, putridā appellat? quod non videtur aliud significare, quàm ex putredine ortam. Præterea non semel aut bsi, sed centies dicit: tertianam nasci ex putri bile, atque illam posse esse, aut exquisitam, aut minùs. Animaduertendum, quanquam habeat vt diximus: tamen rarò synceram redundare bilem, vt sine putredine febrem faciat. proinde omnes febres ex humorum putredine, aut vstione: sub putridarum nomine Galenus præteriit. & quoniam quæ putrescunt, & quę vruntur: quodammodo in symptomatis pariuntur similes affectiones. at noua est isthæc phrasis. immò verò ab ipso Galeno attentè notata. Nam secundo de simpliciū med. facul. cap. 14. differens de vrentibus, inquit: Et vocantur putrefacientia, non quidem propria vtentes nominis appellatione: (nam quæ sunt putrefacientia, humectantia cum calfactione sunt) tamen eadem modo vocamus propter symptomatis similitudinem. Eodem modo loquendi vsus est in febrium ab humore reddenda causa: quoniam nihil referebat, hæc tam exactè distinguere. nam neque ad artem excolendam, neque ad curationem, noua febrium differentia erat opus: sed ad hæc omnia, meliùs febris ex bile vsta, sub putridarum genere compræhendebatur. putridæ verò à Galeno, & ab aliis omnibus autoribus, ab hecticis & ephemeris separantur: quasi solùm illæ quæ sunt à succis, possint fieri cum putredine. quo factum est, vt opinentur multi, spiritus non posse putrescere. Nam aliter, dicunt, foret ephemerarum non simplex genus, sed duplex: aliis ex spiritibus inflammatis, aliis ex putridis ortum habentibus. atqui quòd putrescere non possint spiritus, illorū naturam in causa esse dicunt: quoniam, scilicet, sunt tenuissimi partibus, & ignei natura. Cæterùm hi leui de causa mihi videtur negare, quod firmissimis rationibus confirmari potest. Nam ab Aristotele dictum est 4. meteoron cap. 1. omnia quæ non interimuntur

terimuntur

terimuntur vi, per putredinem venire ad interitum. atque in eodem capite paulò infrà: omnia, inquit, possunt putrere, præter ignem. spiritus nō, arbitror, dices ignem. Sed dices fortasse: esse naturæ igneæ, atque propterea illud sibi inesse, quod igni. sed animum adverte iis quæ subdit: terram, aquam, aërem posse putrere, quoniam substrata sunt vt materia igni. igitur in iis quæ ex illis generantur, & substrata sunt igni, potest putredo fieri. Adde spiritum ex inspirato aëre fieri (libellis de vtilitate respirationis, & de vsu pulsus) atque esse aëre etiam crassiorem, vt monstrat Galenus libello quòd sanguis in arteriis secundum naturam contineatur. quia ex aëre generatur per concoctionem. igitur cùm putrem aërem sæpius inspiremus: non mirum si spiritus in cordis cauernulis cum putribus humoribus volutati, putrescant. quod intelligentes nonnulli duplicem dicunt esse modum putredinis, alium quo humor proprius rei extrahitur ab externo calore & fluidus fit (hoc dicunt posse putrere solùm humorem) alium, quo calor proprius extinguitur à calore alieno, & hunc dicunt posse accipere etiam spiritus. Nobis procedens hic idem sermo dabit occasionem declarandi naturam putredinis, quam Aristoteles prædicto in loco tradidit disertè. Diuisionem qua hi vtuntur, non intelligo. nam in rebus quæ putrescunt, idem externus calor extinguit naturalem: & extrahit partes humidas, facitque vt minùs à naturali rei calore contineantur. Vt humor extractus fluidus fiat, non est in putredinis essentia. Valeat ergo hæc diuisio. illud vnum constanter affirmo: posse spiritus putrescere. atque febrem diariam facere, vel putrescentes, vel sine putredine. sed quoniam spiritus qui putrescunt, aut citò effluunt, aut putredinem in humores transfundunt, aut emendantur facilè: fit vt diariæ putridæ, intra aliarum diariarum terminum concludantur, & vt curationem maiorem aliis non exigant, nisi in aliud genus permutentur. proindeque medicorum nihil interest, plures diariarum species facere, ex alterationibus causæ. sunt enim omnes hæ febrium differentiæ, vt à principio statim libri quarti diximus: non ex rerum natura profectæ, sed medicis vsibus accommodatæ. has igitur melius fuit diarias dicere: & putridas omnes à succis esse. De quarum numero secundum species ex materia desumptas, certant omnes medici. Quandoquidem Galenus secundo de crisibus capite duodecimo triplex tantùm dicit simplicium genus: aut enim biliosas esse, aut pituitosas, aut melancholicas. atque harum quaslibet, aut intermittentes, aut cõtinuas: sanguineas enim esse quodammodo biliosas. Qua in re illum mordet Auicena: quòd febrem aliquam ex putrescente sanguine fieri posse negauerit, instatque argumentis. Eorum, qui post hos autores commentaria scripsere, quidam Galenum reuera negasse hanc speciem febris dicunt, atq; adeò Auicenam assecutum fuisse Galeni mentem, sed stetisse à contraria opinione, atque deinceps controuersiā agitant: alij huic, alij illi fauentes. Alij eandem fuisse Galeni & Auicenæ mentē putant, sed Auicenā aut Galeni verba minùs assecutum, aut amore proteruæ contentionis, finxisse sibi hostē quē feriret. quodq; triplex tantùm febriū genus esse Galenus dixerit, cùm febrem ex putri sanguine non negauerit: dicunt plærique factum, quoniam sanguineam ad biliosam reduci insinuauerit dicens: Nam quæ ex sanguine fit, quodammodo biliosa est. Alij propterea censent dictum: quòd sanguinea necessariò composita sit ex sanguinea & biliosa. sed cùm quæstionem hanc nullus non disputauerit: nullus mihi videtur rem ex ratione fecisse palàm. Nam Auicenæ asseclæ videntur rem ipsam inuestigasse, sed nondum inuenisse. Qui se sub Galenistarum nomine, si diis placet, hodie venditant, tantò sunt elegantiores, vt in singulis controuersiis more grammaticorum articulis aut dictiunculis contendant, vel more iuris peritorum ex scripto argumententur. Galenus secundo de differentia febrium capite duodecimo quæstionem hanc disputat, neque breuiter, neque obscurè. quare non erit difficile, dante deo, autoris mentem ex illius sermonibus eruere: si prius, quod in reliquis fecimus, ipsam per se rem philosophica ratione deduxerimus. Primò illud negari nulla ratione potest: sanguinem posse putrescere. est enim, vt paulò antè dictum est, communis rerum omnium interitus, putredo, omnium inquam quæ ex elementis mixta sunt. monstrant id bubones, ac reliquæ inflammationes: in quibus sanguis nisi anticipet digestionem, putrescit omnino, atque ita generantur ex inflammationibus carbunculi, & alij similes tumores: aut in pus vertitur: quod pu-

tredinis non adeò pernicioſæ eſt ſpecies, vt procedente ſermone monſtrabimus. illud quoque arbitror ſatis conſtat: ſi ſanguis qui ſynochum ſine putredine facit, putreſcere inceperit, nulla alia in corpore facta mutatione, febrem proinde non ceſſaturam. ridiculum enim ſi quis dicat: ceſſaſſe febrem citra corporis attemperationem, aut humoris euacuationem, hac vna de cauſa, quòd putreſcere ſanguis cœperit. Igitur ſi ſanguis poteſt febrem facere ſola multitudine, quod ex communi medicorum conſenſu accepimus: conſtat poſſe putreſcentem ſanguinem febrem generare. Quid igitur eſt, quod in re ipſa poſſit in dubium verti, vt diſputatio non ſit de nomine? nunquid reuera habet ſanguis in generando febrem aliquid proprium, quod aliorum humorum habeat nullus? habet, dices, febrem generare ſola copia, vel alteratione ſimplici: ſine vſtione, aut putredine. at hoc dictum iam antea eſt. ſed nunquid in generando febrem cùm putreſcit, habet aliquid proprium? habet, dicunt, vt cùm neceſſariò portio illius tenuis & pinguis, per putredinem in bilem mutetur, & craſſa in melancholiam: perpetuò ex putreſcente ſanguine compoſita febris fiat, non ſimplex. ſit ita. ſed nunquid aliud habet ſanguis proprium? non explicant. ſed nos iam explicamus hinc ſumpto initio. Longè aliud eſt: rem aliquam putreſcere, aut putrem eſſe. nam quod per putredinem corruptum eſt, putre eſt: quod ad corruptionem hoc modo diſponitur, dicitur putreſcens. putredo, & vſtio, & ſimiles motus: ſunt alterationes ſecundum totam ſubſtantiam. non enim quod ita afficitur, incaleſcit, aut refrigeratur, aut tale aliquid patitur ſolùm, quod ſecundum qualitates eſt alterari: ſed tota ſubſtantia permouetur. nam in vtriſq; & in iis ſcilicet quæ vruntur, & iis quæ putreſcunt, extinguitur calor natiuus ab externo: in illis, conſumptis humidis partibus, in his, extractis. ſed quod putreſcit, antequam tota ſubſtantia iam permoueatur: qualitatibus ad putredinem concipiendam diſponitur prauè, vt calfactum aut humectatum. terminus huius diſpoſitionis eſt: cùm iam incipiunt humidæ partes ſubſtantiæ à ſiccis ſeparari, propter debilitatem caloris natiui, ab externo factam. Vtraque communi appellatione dicuntur putreſcere: & quæ ad concipiendam putredinem prauè diſponuntur, & quæ iam permouentur tota ſubſtantia. ita enim vina ſolemus dicere incipere putreſcere: quoniam incaleſcunt & apparent facta debiliora, etiam ſi nondum ſint inſigniter acida: quæ tamen deinde, ſi in locum alium tranſportantur: motu & ventilatione, & mutatione vaſis & ſoli, manent incorrupta. quod non fieret, ſi ſecundum ſubſtantiam forent permutata. nam tales mutationes quæ ſecundum ſubſtantiam ſunt, vt vſtio, putredo, aut concoctio: vbi ſemel ſunt factæ, infectæ eſſe non poſſunt. non enim, vt quod calfactum eſt, poteſt refrigerari: ita quod coctum, reddi crudum, aut quod putre, emendari. ſi enim vina, quæ apertè acida fuerant facta, emendata ſunt nonnunquam: id, vt Galenus docet ſecundo aphor. comment. decimoſeptimo, reſectione partium quæ putruerunt, fit, non alteratione contraria. hæc omnia ſanguini poſſunt accidere: vt putreſcat, ſcilicet, dum prauè diſponitur calfactus, aut humidior redditus, vel vt putreſcat alteratus tota ſubſtantia. Sed nunquid vt ex bile naturali, cùm putreſcit, generatur alia bilis præter naturam ſpecies, quæ diuerſa quidem eſt ratione à priori, tamen in ratione bilis flauæ conuenit: ita ſanguis putreſcens in alterius ſpeciei ſanguinem tranſit, qui ſanguis præter naturam ſit? an in alterius generis humorem degenerat, vt vinum in acetum? ego quidem puto in genus diuerſum degenerare: neque poſſe ſanguinem putreſcere, non permutata ſanguinis natura. Nam Galenus ſecundo de elementis, & libello de atra bile, & de natura humana, & vbi vbi de humorũ ſpeciebus diſſerit: ſanguinem præter naturam fieri duplici tantùm ratione dicit, aut alteratione ſimplici, aut permiſtione alterius humoris. itaque fieri poſſe deficientem à naturali: factum aut calidiorem, aut frigidiorem, aut humidiorem, aut ſicciorem, vel pituitoſiorem, (vt ita dicam) vel bilioſiorem. tamen reliquos ſuccos dicit fieri præter naturam his duobus modis, & præterea putredine: qui modus non eſt in ſanguine. quippe qui cùm putruit, alterius generis humor ſtatim eſt: aut bilis flaua, aut melancholia, aut pus. Inuenimus igitur iam aliud: quo ſanguis differt ab aliis ſuccis. vnde manifeſtum fit: ſanguinem prima ratione tantùm poſſe putreſcere, vt ſanguis adhuc ſit, dum diſponitur ſcilicet prauis qualitatibus ad concipiendam putrediné, vt dum incaleſcit.

quod,

quod,ſi quis exactè loquatur, nondum eſt propriè putreſcere. quod tota ſubſtantia iam permouetur: ſpecies præter naturam eſt bilis, aut melancholiæ, aut eſt pus. non igitur fieri poteſt febris à ſanguine putreſcente propriè. nam quod ita putreſcit, tota ſubſtantia iam permouetur: quare alterius generis humor iam eſt. cùm igitur hæc ita ſe habeant, qua alia ratione putandum eſt, Galenum dixiſſe, triplex eſſe tantùm putridarum febrium genus: quàm quòd ſanguinis pars, quæ febrem facit, nondum putret, quæ iam putret, ſanguis non eſt, ſed bilis? quòd verò hæc ſit Galeni mens intelliges, eò quòd febrem hanc ex ſanguine, à bilioſa non alia ratione dicit differre loco prædicto: quàm ſola lenitate aut mitiia. quoniam, ſcilicet, bilis quæ ex putredine ſanguinis generatur, mitior eſt bile putri, ex alia bile genita: quantò ſanguis naturalis, naturali bile mitior eſt. vt dictum à Galeno eſt libello de atra bile, & à nobis iuxta illius mentem in primo huius operis libro: atram bilem ex bilis flauæ vſtione moleſtiorem multò eſſe ea, quæ ex ſiccato ſanguine conſiſtit. nam omnia inſequuntur quodammodo naturam eorum, ex quibus ſunt genita. itaque febris putrida ex ſanguine bilioſa eſt: mitior tamen ea, quæ eſt exquiſita. quod ſumus paulò pòſt aduerſum Valeriolam rurſum monſtraturi. non eo inficias febrem hanc compoſitam eſſe: non tamen ex duabus putridis: ſed ex febre quæ fit à ſanguine non putri, ſed qui prauè diſponitur: & ex altera à bilioſo humore. quę febris minùs ſolet exacerbari, quàm bilioſæ aliæ. quia bilis ipſa, dicta ratione, eſt mitior: & contingit ſanguinis eſſe tantò plus quàm bilis, vt incrementa quæ per tertios dies contingunt, ſenſum latentia prætereantur. Sed cur ſanguini non ſunt tot modi conuerſionis ad diſpoſitionem præter naturam, quot aliis humoribus? ſua natura facit, quæ cùm reſpectu aliorum humorum in mediocritate conſtituta ſit: non poteſt eſſe multiplex, vt quæ conſiſtunt in extremis. Eſt enim ſanguis (ſecundo de facultaribus naturalibus) ſuccus moderato calore genitus, reliqui ab immoderato. moderatum in rebus omnibus eſt vnum: immoderata plura. atqui ſuccus, qui putredine progignitur, non fit à moderato calore: quare ſanguis non eſt. quam rationem ſimul cum aſſertione ſcripſit Galenus ſecundo de criſibus capite ſecundo. quid enim aliud continent hæc verba? liquet tamen, quòd cùm hic putreſcere cœperit: non ampliùs bonus remanet, ſed iam ad amaræ bilis naturam tranſit. atque in hoc illud ſeruatur: triplex eſſe genus vniuerſum ſimplicium febrium. quæ enim ex ſanguine putri fit, iam quodammodo bilioſa eſt. ſiquidem in naturalibus ſermonibus rectè oſtenſum eſt: quòd ſanguis ex moderato calore generatur, flaua autem bilis ex maiori, atra verò ex ſufficienter immodico. hæc Galenus. quibus apertè innuit: quia ſanguinis natura in ſuccorum mediocritate eſt, non poſſe non permutare naturam per putredinem. Sed horum exacta notitia ex iis quæ de ſanguinis natura in primo huius operis libro ſcripſimus, pendet. Modò de propoſita quæſtione ſatis diximus.

De modo quo febres inuadunt humana corpora.
Cap. XX.

INVADVNT febres humana corpora, vel ſana adhuc, vel conflictata aliis morbis. vt febris febri ſuperuenit. atque febris quæ ſuperuenit: aut delet priorem, aut cum ipſa vnà manet. idque aut copulatis duabus, aut pluribus fit. vt contingit hominem adhuc bene valentem, diaria febre aut putrida corripi: & febres aliorum generum ſolent ſæpè in febres hecticas terminari. atque is qui febre laborabat hactenus diaria aut putrida: iam non ea ſolùm, ſed hectica etiam teneri. & tertiana febris ſolet ſimul cum quotidiana commorari: quod in hemitrito perpetuò fit. Ecce igitur vt hæc omnia contingant in febrium inuaſionibus: tamen in modo, quo febriũ quædam ſpecies nos inuadunt, controuerſias medici agitant. quas propoſitum eſt modò dirimere. Negant enim plærique: poſſe febrem hecticam à principio hominem inuadere, nullà alia prægreſſa, idque hac ratione. Dictum eſt libello de inæquali intemperie capite quinto, reque ipſa conſtat, etiam dicente nullo: quæ tenuia ſunt, faciliùs alterari quàm quæ craſſa, quæque natura tenuia & calida, faciliùs concipere calorem contrariis. atque ad confirmandã hanc rem additum eſt exemplum appoſi-

tiſſimum. maximè quidem promptus ad alterandum ſpiritus eſt, vtpote tenuiſſimis conſtans partibus. atque id non aliorſum dicit Galenus, quàm vt monſtret: cùm inflammatur membrum aliquod, neceſſariò ſpiritum inflammari ante ſuccos, & ſolidam ſubſtantiam. igitur, dicunt, hæc ipſa ratio monſtrat: non poſſe membra ſolida accipere factum calorem, quin ſpiritus illum multò antè acceperint, aut humores. quare colligunt: febrem hecticam neceſſariò alias febres ſubſequi. quódque Galenus primo de differentia febrium capite octauo, & tertio de præſagitione ex pulſibus capite tertio, hecticas febres à principio inuadere dixerit, ita interpretantur: à principio, id eſt primis ſtatim diebus, vt tertio, aut quarto. conantur eruere hunc ſenſum ex ipſo Galeno: qui decimo Methodi capite quinto ita ſcripſit: Quippe vel in febres ardentes ex ea incidunt: à quibus niſi priùs mors occupet, in hecticas recidunt, atque ſtatim ab iis in maraſmum: vel protinus ab initio ipſa hectica febris ſimul incidit præteriens ardentem. maximè tamen, vt dictum ſæpè, ſiccos calidóſque affectus ſtatim à principio hectica corripit. ſicuti mulieri accidit quæ autumno ex triſtitia & vigiliis febricitare cœpit, perſeuerauit autem ad plurimum hyemis. hanc quarto die, vt ſcis, vidimus, depræhendimúſque ſtatim hecticam eſſe febrem, cum alia earum quæ ex humoribus excitantur coniunctam. Hæc Galenus. ex quo loco conantur colligere: verba illa, ſtatim à principio, idem ſignificare quod, in primis diebus. nam mulierem illam proinde dixit à principio correptam hectica febre: quoniam quarto die illam hectica laborare deprehendit. qui tamen decipiuntur multis modis. nam primò tenentur concedere: aut ſuam rationem eſſe inefficacem, aut neceſſariò putridam febrem fieri poſt aliquam diariam. atque adeò, hunc perpetuò ordinem ſeruari: vt diaria ante putridam, & putrida ante hecticam fiat. quantò enim ſpiritus ſunt humoribus tenuiores, tantò humores membris. Atqui Galenus libro de inæquali intemperie loco ex aduerſa parte adducto, ſpiritus cum humoribus confert, atque eos dicit promptiùs inflammari. Tamen neque ipſi, neque alius quiſquam, aliquando negauit fieri poſſe febrem putridam à principio, id eſt à primo momento ægrotationis. ipſa igitur ratio qua vtuntur, ſe ipſam reuincit. Præterea quod ex Galeno interpretantur, ipſa autoris verba non permittunt. nam ſi incipere à principio, eſt incipere primis diebus: qua ratione dictum verè ſit à Galeno loco citato ex primo de diff. feb. & tertio de præſ. ex pulſ. Febres hecticas nunquam fieri à principio, niſi cùm fiunt ex cauſis procatarcticis? nam in primis diebus, id eſt tertio aut quarto, facile eſt febrem hecticam ex ardente fieri, ſine cauſa procatarctica. quod enim diaria febris poteſt facere, aut vna aliqua cauſarum procatarcticarum: non eſt quòd ab vrente febre non poſſit fieri multò promptiùs. igitur ſi à principio nunquam fieri poſſunt, niſi ex cauſa procatarctica: illud, à principio, principiū totius ægrotationis ſignificat, non primos dies. Nam quod ex Galeno adducebatur, declarat nihil. Vnde enim colligis: quoniam ille quarto die vidit febricitare mulierem febre hectica, illam non febricitaſſe tali febre à principio? maximè cùm de re longè diuerſa diſſerat illic, atque in De diff. feb. Illic enim de permutatione ardentium in hecticas: hîc de modo, quo inuadunt ſingulæ, ex profeſſo diſputat. valeat itaque hæc interpretatio: atque nos veriorem Galeni ſenſum enarremus. Febris non ideo diaria dicitur, aut putrida, quòd in ſpiritu, aut humore magnus calor ſit: ſed quòd, quantuſcunque is eſt, eſſe habet factum, id eſt, ſecundum habitum. intereſt verò tam multum, calorē eſſe magnum, aut eſſe factum: vt ferè ſemper ſit, is qui fit, eo qui eſt factus, intenſior multò. quòd calor intenſus ſit, ex proprio ipſius qualitatis incremento naſcitur: ſed quòd ſit in habitu, ipſius ſubſtantiæ in qua recipitur, facit diſpoſitio. Tenuitas igitur ſpiritus, qua humoribus præſtat & membris, illud vnum facit, vt ſpiritus incaleſcant citiùs, & intenſiùs: non tamen vt citiùs calorem in habitu concipiant. facile ergo eſt intelligere, calorem, etiam ſi tres ſubſtantias ſimul affecerit: tamen citiùs contraxiſſe factum eſſe in membris, propter maiorem diſpoſitionem, quam in ipſis reperit. Quòd ſi rationem non aſſequeris, euidenti experimento te deducam. finge hominem hectica febre laborare. vides huic adeſſe ſecundum totum corpus remiſſum calorem. prouocetur vehementer ad iram: increuit huic homini calor manifeſtè. qui tamen feruor non toto ægrotationis tempore perdurat: ſed intra terminum diariarum febrium ad prio-

rem gra-

rem gradum rursus calor redit, quia superuenit febri hecticæ manifestè diaria. igitur inflammati sunt spiritus. vnde constat ipsos inflammatos antea non esse: sed, quod cordis calor non fecerat, iram fecisse modò. erat ergo priùs quàm irasceretur, calor factus in solidis membris, non tamen in spiritibus: aut si fortasse gradus aliquis caloris præter naturam erat in spiritibus hectica febre laborantis, is non erat tantus, vt posset calori facto in corde, nouum gradũ caloris fientis addere. quod ad febris diariæ naturam erat necessarium. igitur fieri potest, vt febris hectica inuadat hominem nulla diaria prægressa: calore in membris facto, & nullo facto in spiritibus: aut non tanto, vt possit cordis substantiã recalfacere. secundo lib. de crisib. cap. vltimo ita scriptum est à Galeno: De hecticis autem non est præsentis temporis sermo. nulla enim earũ in primis diebus, sed in progressu temporis talis efficietur. Quæ verba apertè videntur confirmare sententiam, quam refutamus. tamen hæc ita interpretor: febres hecticas nunquam fieri à principio, nisi cùm ex causis procatarcticis fiunt. hæ ipsæ rationes euidenter monstrant: posse febrem hecticam consistere cum diaria, neque accessione hecticæ febris diariam, si quæ præerat, statim extingui. quod nonnulli negant, & omnes in controuersiam vocant. nam si febri hecticæ, accessu causæ procatarcticæ, potest diaria superuenire, quod paulò antè exemplo monstrabamus: eadem ratione & diaria cùm antecedit, poterit cum superueniente hectica consistere. quæ enim obiecto causa est conuincens, cùm diaria febris in hecticam transit: diariam repentè extingui, manente ea solùm quæ superuenit? quòd (dicunt) spiritus, cùm inflammati iam sunt humores, aut multò etiam magis cùm membra, tenuantur vsque adeò, dissipanturque, vt non ampliùs possint cordis substantiam calfacere. vocant testem suæ sententiæ Galenum, qui primo de differentia febrium capite septimo febrem ephemerã cessare statim ac putrida est, his verbis dixit: Calfacta enim plurimùm in ephemeris febribus excrementa, & principium putredinis inde accipientia: alterum genus succendunt febrium, post priorem sedatam. Cæterùm vt ratio ipsa per se primùm perpendatur, ea nihil monstrat. quandoquidem assumit, spiritus per attenuationem minùs calfacere. cùm tamẽ quæ inflammantur, quò tenuantur magis: eò fiant ardentiora, & magis penetrent, proindeque penitius vrant. Adde, oportere hac ipsa ratione, neque febrem diariam posse hecticæ superuenire: itaque neque hac, neque illa ratione, posse hoc duplex febrium genus copulari, quod tamen monstratum experimento est. Intelligendum igitur ex Galeno puto: genus quodcunque febrium posse per se prima aggressione inuadere, & cum quocunque alio copulari. nam aliter, qua ratione putes, superueniente febre putrida, cessare diariam, teneris dicere: & superueniente hectica cessare putridam. cuius contrarium à Galeno paulò antè audiuisti, cùm de muliere illa dissereret, dicente: Hanc quarto die vidimus, deprædhendimúsque statim hecticam esse febrem, cum alia earum quæ ex humoribus excitantur coniunctam. Quod ex Galeno afferebatur, ita interpretor: alteram speciem febris succendit, priore desinente: intra terminum diariarum. quod nihil aliud est dictũ: quàm perseuerare secundam, finita priori. Atqui de hac quæstione hæc sunt satis.

An febris pestilens sit in genere putridarum.
Cap. XXI.

PESTILENS febris, vt docet Galenus primo de differentia febrium, ex aëre putri qui inspiratur fit. hæc, vt nonnulli barbarorum censent, potest esse non tantùm febris putrida, sed etiam generis diariarum. quandoquidem dicunt, si inspiratur aër putris, spiritum ante humorem infectum iri. (huic opinioni videbimur fortasse nos quoque adstricti: qui paulò superiùs, fieri posse febres spiritibus putrescentibus, censuimus) alij illorum opinantur: omnes pestilentes, esse putridas. quandoquidem à Galeno libro primo de differentia febrium ita est scriptum: ἐπεὶ δὲ τῶν λοιμωδῶν ἐμνημόνευσα πυρετῶν ὑπὸ σηπεδόνος ἁπάντων γινομένων. id est, postquam autem mentionem fecimus febrium pestilentium, quæ omnes ex putredine fiunt. cæterùm non dubium est ambas has opiniones aberrare: & ab opinione Galeni, & ab eo quod res habet. Nam

Galenus tertia de præſagitione ex pulſibus capite tertio longo ſermone docet: multas peſtilentium febrium eſſe hecticas, ſtatim à principio. diaria verò non poſſit eſſe peſtilens. nam vt accepimus à Galeno in principio primi de morbis popularibus: ratio morbi peſtilentis non eſt alia: (neque enim peſtilens, eſt ſpecies quæpiam morbi) quàm quòd perniocioſus ſit, & multos eorum quos affligit, tollat. tamen ſi putredo aëris qui inſpiratur in ſolis ſpiritibus concepta ſit, alteri ſubſtantiæ non communicata: neque pernicioſa ſit febris, neque multos tollet, ſed viginti quatuor horis ſalubriter terminabitur. Itaque veriſſima ſententia eſt: febres peſtilentes poſſe eſſe tantùm hecticas, aut putridas. Sed rogas, ſi hecticæ etiam eſſe poſſunt, non tantùm putridæ: quorſum dictum eſt à Galeno omnes peſtilentes ex putredine fiunt? reſpõdent quidam qui huius ſententiæ ſunt, omnes fieri ex putredine aëris: quanquam quæ hecticæ ſint. non ex re aliqua interiùs putreſcente, ſed corde calorem habente factum. tamen hoc reſponſum, quanquam alicui poſſit arridere prima fronte, non eſt ex autoris mente. Nam illic Galenus volebat diſputare, An vera eſſet ſententia Athenæi, dicentis: febres omnes fieri ex putredine. capitque hoc principium: Sed quãdo de peſtilentibus dicere cœpimus, quę omnes ex putredine fiunt, conſentaneum eſt ad ſequentia, hic quidem diſputare de antiquo dogmate, omnẽ febrem ex humorum putredine dicente oriri. fieri ferè enim ita docet tota ab Athenæo ſchola. Ergo eodem modo intelligendum eſt Galenum dicere febres omnes ex putredine fieri: quo Athenæus dicebat illas ex putredine fieri. aliter loqueretur παρέργως. tamen Athenæus de cauſa interna loquebatur. ergo haud obſcurè ſignificat Galenus: omnes peſtilentes febres pendere ab interna putredine. ſed qua ratione id verum ſit, iam dico. vt per febres peſtilentes & vocatas humorales, putreſcunt ſucci: ita per hecticas peſtilentes putreſcit ipſa ſubſtantia cordis, vel ſaltem ſucci illi, qui proprium eius alimentum ſunt, qui more roris per illud ſunt ſparſi. Nam vt per alias hecticas hi conſumuntur: ita per has corrumpuntur putredine mala. Nam aliter, qua ratione intelligis differre hecticam peſtilentem ab aliis hecticis? num quia hæc ab aëre putri fit? at aër putris eſt cauſa externa: hæc non permutat ſpeciem morbi. Si in ipſa affectione, aut iis quæ interiùs in ipſo corpore contingunt, diſcrimen non eſt: externa cauſa neque faciet morbum peſtilentem, neque periculoſum eſſe. ſi igitur oportet peſtilentem hecticam ab aliis hecticis differre, neceſſe eſt cordis ſubſtantiam paſſionem aliam à calfactione facta ſubire (quandoquidem aliæ etiam hecticæ fiunt corde habente calorem factum) quæ non videtur alia eſſe quàm putredo. Adde ſymptomata quæ febrem hanc ſequuntur, apertè prodere, rem ita habere, vt diximus. Nam docente Galeno capite nuper citato ex tertio de præſagitione ex pulſibus, adſunt neceſſariò huic febri fœtor anhelitus, & calor in thorace, & calor eryſipelatis in partibus oris. ſed fœtor eſt ſymptoma proprium putredinis. ergo non eſt per hanc febrem ſolùm calor factus in ſubſtantia cordis, ſed putredo aliqua. hanc non neceſſe eſt eſſe in humoribus, aut ſpiritibus. nam Galenus loco dicto docet, peſtilentem febrem fieri à principio hecticam, cùm humores in eo ſunt inepti ad patiendum propter frigus, & ideo ab aëre putri manent inalterati: cordis verò ſubſtantia paratior eſt, & ab illo patitur. patitur ergo ſubſtantia cordis, aut internus ille cordis humor, qui à quatuor ſuccis eſt diuerſus, putredinem. Itaque conſtat, vt Galenus verè dixerit: omnes febres peſtilentes fieri à putredine, etiamſi hecticæ ſint. Verùm dices: non ergo omnis febris quæ fit à putredine, eſt putrida. Inualuit vſus, vt quæ pendent ex humorum putredine, ſolùm putridæ appellentur: quæ verò aut ab ſpirituum putredine, aut interni humoris membrorum, non ita, ſed illæ diariæ, hæ hecticæ. nihil moror. intellige rem vt habet, & ſi lubet, voca blityri.

De synocho, & de ardente febre.

Cap. XXII.

FEBRIVM continuarum, & quæ ad infebricitationẽ (vt ita dixerim) non perueniunt, quædam ne remissiones quidem habent, sed aut à principio ad finem vno perpetuo incremento vires assumunt, aut ab ipso statim principio quã minimo tempore totam nactæ magnitudinem vnica remissione conquiescunt, aut eundem caloris modum toto morbi tempore retinent: quædam intensiones habent alternatè ac remissiones, aut singulis diebus, aut tertio quoque, quartóve die. fiunt verò febres hac aut illa figura: propter genus causæ, à qua pendent. nimirum quæ continentes sunt, (quarum est triplex illud genus, increscentium, decrescentium, & æqualium) à sanguine fiunt aut putrescente, aut feruente, ac supra naturalem mensuram aucto, vt 19. huius libri cap. dictum est. quæ etsi continuæ sint, per vices incrementa habent, ab eisdem prorsum humoribus fiunt, à quibus intermittentes, quæ eisdem diebus repetunt, quibus illæ ingrauescunt: quæ singulis diebus, à pituita: quæ quartis, à melancholia: quæ tertiis diebus, à flaua bile. de qua febre agitabuntur modò controuersiæ duæ: prima, an hæc sit nomine causi perpetuò intelligenda, an aliquid aliud causus sit, quàm tertiana continua. secunda, an hac sit mitior, an acerbior, febris sanguinis putrescentis. Videas Auicenam, nec non reliquos omnes autores Arabes, caput proprium causo dare, diuersum à capite tertianæ continuæ: quanquam illum inter biliosas febres collocant. (eum inquam qui est exquisitus: alium enim ex salsa pituita esse concedunt) itaque dicunt tertianam febrem esse nunquam intermittentem, sed remittentem ingrauescentemque alternis diebus: causum exquisitum esse biliosam febrem, ardentem, & quæ neque accretiones habeat, neque remissiones, sed grauiter affligat perpetuò. tamen apud Galenum neque in opere quod ex professo febrium differentiis destinatum est, neque in opere de crisibus, quod ad febres attinentia multa continet, neque alicubi alibi, talem febris differentiam inuenias. namque inter putridas nulla est febris, quæ repetitionibus aut accretionibus careat, præter febrem sanguinis. proinde alij febrem tertianam continuam dicunt esse causum, iuxta Galeni doctrinam. qui secundi de crisibus capite sexto ita inquit: Nam quæ ex sola flaua bile febris accenditur, sine aliquo visceris malo: si quidem manente adhuc intra vasa bile accenditur, causus exquisitus est. quarto etiam de ratione victus in morbis acutis Hippocrates meminit duplicis causi: quorum alterum commentatur Galenus esse exquisitum & ex bile, alterum nothum ex salsa pituita. Aliis videtur sub causi nomine etiam febris ex sanguine contineri. nam illud genus febrium videtur dictum à Galeno ardentissimum: & prima part. aphorismorum commentario 23. In ardentissimis febribus nullum (inquit) maius inuenisse se remedium, quàm sanguinem mittere vsque ad animi deliquium: cùm tamen eo genere euacuationis in synochis ex sanguine videatur vtendum esse maximè. in eodem etiam cap. secundi de crisibus, quod paulò antè citauimus, inquit, eas febres esse in genere deurentium. Ego quidem nomen causi non putauerim simplex esse, sed de multis variisque speciebus dici: idque non pari ratione de omnibus, sed secundum analogiam, vt Galenus docet diffusè commentario decimotertio quarti de ratione victus in acutis. significareque non tam morbi speciem, quàm grauitatem. nimirum febris quam vrens calor, sitis ingens, ariditas & nigrities linguæ comitantur, causus est: quam non hæc omnia, sed horum plurima, causus etiam dicitur per analogiam. est tamen exquisitus causus, cui adsunt omnia: quem ex bile esse rectè coniectat Galen. Fuerint tamẽ etiam aliæ febres causi: vt quæ ex pituita salsa est, aut quæ est synochus. has enim febres quanquam nõ omnia accidentia, plæraque comitantur. Sed roges, cur ergo duplicis causi meminit Gal. in dictis commentariis, ac non potiùs triplicis: biliosi scilicet, sanguinei, & salsi? an quoniam sanguinea febris quodammodo biliosa est, vt paulò antè confirmauimus? ex dictis haud dubium est: acutiorem & acerbiorẽ esse febrẽ continuam & biliosam synocho cum putredine. nam febrem ex bile intra vasa putrescente dixit Gal. causum esse exquisitũ, febrẽ ex putrescente sanguine in genere esse deurentium:

haud dubiè significans, esse febrém vrentem, sed non exquisitam. Quanquam video Franciscum Valeriolam in confirmanda contraria assertione longissimam enarrationem scripsisse, dicentem ex opinione Galeni: febrem ex sanguine acerbiorē esse tertiana continua, & acutiorem, atque hac in parte scriptores Arabes à Græcis diffidere. Ego verò putauerim ipsum Valeriolam diffidere ab vtrisque. illos enim video in eadem sententia conuenire: nimirum febrem ex sanguine mitiorem esse, & magis salubrem, quod ille etiam negat. sed certum est illum, iisdem protsum argumentis, quæ ille sibi obiicit, reuincire: ne ampliùs hac in parte in componendis Arabibus cum Græcis laboret. Galenus secundo libro de crisibus capite sexto ita scripsit: Cùm verò neque declinatio aliqua quæ sentiri possit, fiat, semper verò à primo principio ad crisim similis perseueret: generis quidem est & hæc febrium deurentium, ab iisdem verò acutie differt. hæc ipsa verba vsurpat Paulus libro secundo capite decimo septimo. quibus verbis apertè significatur: synochum esse in genere deurentium, sed illis minùs acutum. immo verò (respondet Valeriola) hæc ipsa verba docent: synochum esse acutiorem ardente febre. nam cùm aliquid dicitur ab alio re quapiam differre: ratio differendi dicitur esse in ea re, quæ cum alia confertur, non in ea cum qua collatio fit. Ego quidem vellem Valeriolam, cùm hæc dixit, produxisse præceptum aliquod grammaticum, quo confirmaret. ego enim si dixero, differt Valeriola doctrina à Galeno, nunquam me putabo dixisse, Valeriolam esse Galeno doctiorem, neque qui audiet, tale quidquam intelliget. sed (nisi illi communis & constans alioqui de vtroque opinio amphibologicam assertionem distinctam fecerit) respondebit: quid ita? cui ego dixerim: aut quia Valeriola doctior est Galeno, aut quia Galenus doctior est Valeriola. itaque est illa Galeni assertio amphibologica: ex qua proinde neutrum possis colligere, sed requirendus sensus verborum est ex aliis eiusdem autoris locis. nunquam enim, mihi crede, tam breui hæc præteriisset Galenus, aut reliquisset sub dubio: nisi alibi explicuisset satis. quanquam neque in illo ipso capite, mihi videtur obscurè dixisse: synochum esse febrem minùs acutam biliosa. nisi hæc duo aut tria verbula ab aliis omnibus præscindas, nihil considerans antecedentia. dixerat enim (quod paulò antè retuli) biliosam esse exquisitum causum. mox subdit: sanguinea est in genere vrentium. si sanguinea hæc esset acutior, ac magis periculosa ardente: diceretur profectò non generis deurentium, sed causus exquisitior. Verùm explicat nobis locum hunc euidentissimè alius ex secundo de differ. febrium capite nono, quo ita est scriptum: Consentaneum ergo est, sanguinem ipsum nonnunquam in iis quæ inflammationem patiuntur particulis, subire putredinem, & ex ipso simpliciores quidem quàm ex aliis humoribus febres fieri: similitudinem autem paroxysmorum tertiani circuitus maximè accipere. dicis, Galenus illic non disserit de febribus quæ fiunt ex sanguine putrescente in venis, sed in particula inflammata: à qua mitiores febres excitantur, mitioribus vaporibus euntibus in cor. primò intellige Galenum statim transtulisse sermonem ad febres omnes ex putredine, vbi vbi putredo sit. addidit enim paucis interpositis: Et sanè febres secundum species succorum, in quos sanguis mutatur, consistunt, sola malignitate aut contrario differentes. siquidem quæ sanguinis commutationem consequuntur: simpliciores sunt, & in aliis, & in lenitate caloris. sed etsi Gal. nō diceret, an nō eadē ratio est, siue putredo in parte inflāmata, siue in venis fiat? Si vapores mitiores in cor tendunt ex putri sanguine, quā ex putri bile: putris sanguis benignior succus est putri bile. nam vapor refert naturam succi ex quo eleuatur: eamq́ue quam habet, cùm vapor eleuatur, non quam habuit priùs. itaque non eleuabitur vapor mitior, quòd sanguis mitior esset antequam putreret: sed quòd mitior est etiam modò, cùm putret. certè dictū est à Gal. nō semel, sed millies: humorē ex alio factum eò mitiorē esse, quò is ex quo est factus, natura est mitior: & eò deteriorē, quò ex deteriore. nō alia ratione ꝓbat (vt nos in primo huius operis libro diximus) atrā bilē vstione flauæ, deteriorē esse ea, quæ ex naturali melancholia fit. sunt verba Gal. hæc, quæ in capite vigesimo primo illius libri retuli, & modò distinctioris doctrinæ gratia repetam. Atq; adeò exitialis generatio eius esse videtur, vt quæ atro humore superassato (liceat ita interpretari) contingat: multò verò hac profectò magis exitialē censendū est, eam

bilem

bilem atram, quæ à flaua bile superassata gignitur. quanto nimirum humor humore efficacior est: flaua inquam bilis, ea, quæ est velut sedimentum sanguinis. Vides Galenum censere, vt proposuimus: genita sequi naturam eorum ex quibus generantur: & ex mitioribus mitiora, ex malignioribus maligniora fieri. quanquã tu contrà censes, quò benignior est humor, eò maius malum esse, ipsum esse putrem. profectò ista ratione nunquam sedimentum subrubrum significaret securitatem, cum morbi longitudine: quod dictum est ab Hipp. secundo prognost. Galen. in comm. inquit, id genus sedimenti significare longitudinem, quia crudum sanguinem significat: securitatem, quia mitissimum humorem. tu verò contrà colligeres, quia mitissimum humorem significat factum esse causam morbi, maius & citius periculum significare. nam quod dicis per eam febrem putrere omnes humores (quo te putas rationem diluisse) reuera non est ad rem. nam Hippocrates non dixit, si solus sanguis simplexque redundat, morbus est longus & securus: sed sedimentum subrubrum securitatem significat. constat verò subrubrum sedimentum apparere per has febres plærumque. quare quidquid contingat circa humores, fatendum tibi est: hanc febrem esse securam & longiusculam, aut Hippocratem malè censuisse. quanquam quod dicis de putredine omnium humorum in hac febre, nollem te ita intelligere: vt neges putredine illa sanguinem præcipuè corripi. quod si concedis, concedes arbitror: hoc quoque aliis omnibus febribus, quæ continuæ sunt, contingere, vt sc. putredo in humore proprio præcipuè consistat: in aliis omnibus etiam aliquatenus. non enim cõsentaneum est: posse humorem aliquem, intra venas cum aliis omnibus permistum, tanta corripi putredine, quin alios aliquatenus contagio afficiat. itaque hoc contingit in omnibus: tamen periculum & acuties cõsequuntur, præcipuè affectum. Tibi sanè Francisce Valeriola, quem perspicaci esse ingenio ex tuis scriptis intelligo, hæc sunt satis. quæ verò ad te reuinciendum sufficiunt argumenta, non arbitror alius quisquam dissoluet. quare satis iam puto me monstrasse: febrem continentem tertiana continua mitiorem esse.

De febribus accidentibus. Cap. XXIII.

ANTIQVIORES medici, vt Galenus refert 7. aph. com. 42. febres eas quæ per se sunt, febres simpliciter appellabant, & febres morbos: eas verò quæ ex aliqua inflammatione pendent, cuiusmodi sunt pleuriticorum & phreniticorum, febres accidentia vocabant. non quòd tales febres reuera morbi non sint (omnes enim febres sunt affectiones præter naturam, lædentes operationes per se, & ad sensum) sed quòd alios morbos consequantur, vt accidentia morbum. dictum enim ab ipso Galeno est libro de differentia morborum: fieri sæpè, vt morbus morbum consequatur, & morbus vnus ad alium rationem accidentis habeat. Cæterùm videtur in definienda febre accidenti, oriri ex Galeni verbis non parua controuersia. nam in huc allegato comm. ex 7. aphoris. ita scripsit: In quibus sine partis inflammatione putrescentes in venis humores febrem accendunt, in illis solis dicebant hominem à febre vexari, & ipsum à febre teneri. tamen paulò infrà in exemplis earum febrium, quæ febres morbi sunt, lipyriam nominauit: quam tamen 4. aph. 48. ex inflammatione in parte corporis profundiori ortum habere dixit. Hæc igitur sunt quæ minùs videntur consentientia. quæ tamen nonnulli ita interpretantur, Galenum vbi febrem lipyriam ex inflammatione interna ortum habere dixit, loquutum esse ex propria sententia: vbi illam dixit esse febrem morbum, retulisse sententiam antiquorũ. Quòd sanè antiquorum sententiam referat, ipse verborum contextus declarat. cæterùm interrogandum hos est, quorum ex antiquioribus sententiã interpretetur: nunquid Asclepiadis, aut Erasistrati, aut alicuius aliorum quos solet parui pédere, an Hipp. à quo nunquam videtur ausus latum vnguem recedere? nunquid non Hippocratis? refert igitur antiquiorum sententiam, quam probat tamen. igitur nihil interest ex se loquatur, aut ex aliorum mente: si modò comprobat sermonem. dicunt hoc vno differre, inter modum quo Hipp. loquebatur, & quo vsus est Galen. quòd Hippocrates & antiquiores omnes febrem quamcunque, cui cum frigore extremorum adesset interiùs vstio,

febrem lipyriam appellabant: Galenus verò non quamcunque talem, ſed eam ſolummodo, quæ propter internam inflammationem hoc habet. ſed non video quid referat controuerſiam hanc de nomine inter Hippocr. & Galenum conſtituere, Galeno præcipuè nullibi id dicente. maximè cùm ne, ſi id intelligas ab antiquioribus dictum eſſe, poſſis ipſos à contradictione vindicare: ſi indiſtinctè (vt illo capite habetur) febrem lipyriam dicant eſſe febrem morbum, tamen omnes febres conſiſtentes cum partis alicuius inflammatione, eſſe febres accidentes. dicerent enim ipſi iſta ratione: poſſe lipyriam febrem eſſe ſine inflammatione interna, etſi magna ex parte (etiam iuxta illorum interpretationem) cum illa conſiſteret. indigent igitur hæc loca altiori interpretatione: quam iam proferre aggredior, ex ipſis autoris verbis, & rerum de quibus diſputamus naturis eductam. Animaduertendum primùm eſt: non omnem febrem conſiſtentem cum inflammatione, eſſe febrem accidens, ſed eam tantummodo quæ ex inflammatione eſt. Nam finge hominẽ aliquem laborare tertiana, aut quartana: atque huic dum febre laborat, ex alia occaſione ſubortam inflammationem eſſe. an dices illum febre accidente laborare? non arbitror. nam febris illa non pendet ex inflammatione: etiamſi caſu quodam factum eſt, vt cum inflammatione conſiſtat. finge iterum cœpiſſe aliquẽ ex pleuritide febricitare: tamen huic tam morboſum in corpore affuiſſe apparatum: vt in venis pituita, aut bilis cœperit putreſcere, quarum putredine febris iam foueatur. conſtat febrem illam non ampliùs eſſe accidens: ſed ex febre accidente, factam eſſe febrem morbum. nam etiamſi huic homini inflammatio reſoluatur: non ſoluetur febris, vſque dum putris materia vacuetur. non igitur illa erat febris pendens ex inflammatione: quandoquidem reſoluta inflammatione perſeuerat. monſtratum ergo eſt, non omnem febrem quæ eſt cum inflammatione, eſſe accidens: ſed illam tantummodo, quæ ex inflammatione pendet, & cum inflammatione tollitur. quam conſtat rurſus, non poſſe habere calorem factum in humoribus, aut membris. nam quæ hunc habent: neceſſariò indigent curatione propria, præter inflammationis ſublationem. ſi igitur (vt dictum à Galeno eſt 1. de febr. diff.) nunquam poteſt homo laborare febre, quin calor ſit factus in ſpiritibus, humoribus, aut membris, atque omnes febres neceſſe eſt aut diarias, aut putridas, aut hecticas eſſe: conſtat, febres omnes quæ ſunt accidentia, eſſe in genere febrium diariarum. ſiquidem neque putridæ ſunt, neque hecticæ. quanquam video Auicenam effugiſſe hanc difficultatem, dicentem: diuiſionem illam in hecticas, diarias, & putridas, tantummodo eſſe earum febriũ, quæ febres morbi ſunt. quaſi velit: reliquas nullius eſſe generis. Cæterùm non video cur bubo & inflammatio externa, cùm ſuccendit febrem, caloris facti in ſpiritibus cauſa ſit: non tamen ea quę eſt interna, cùm & potentior, & vicinior cauſa ſit. neque pręterea putauerim fieri poſſe: vt calor cordis in totum corpus diſtribuatur, nulla trium ſubſtantiarum calfacta vehementer. maximam enim vim in deducẽdo calorem in corpus vniuerſum, habet ſpirituum per arterias ductus. videmur igitur iam monſtraſſe: febres quæ verè accidentia ſunt, in genere diariarum eſſe. nam quanquam febris etiam diaria habeat per ſe propriam permanſionem: tamen præ breuitate tam citò tollitur ſublata inflammatione, vt, quod ad medici ſenſum attinet, ſimul cum inflammatione tollatur. quòd ſi Galen. febres has quæ internas inflammationes conſequuntur, acutas vocat: propter acutiem morborum quos cõſequuntur, intelligendum eſt, ipſas eſſe acutas, non propter propriam. quandoquidem vt commendans Archigenem 1. de diebus decretoriis dixit: diaria febris non eſt acuta. Videtur etiam repugnare quod ſecundo de criſ. cap. 13. dixit: ex inflammationibus internis non poſſe naſci febres diarias. ſed animaduertendum eſt: Galenum in tractatione de criſibus, de morborum conſtitutionibus diſſerere. Iuxta quod inſtitutum negauit: ex inflammationibus internis oriri poſſe febres diarias, id eſt diariarũ habentes conſtitutionẽ. quod perinde eſt ac ſi dicamus: febres illas eſſe natura diarias, ſed non eſſe diarias conſtitutione. eodẽ modo intelligendum eſt 12. cap. eiuſdem ſecundi de criſibus: febrem ex inflammata particula, vnam earum eſſe, quæ ex putredine fiunt, cõſtitutione ſcilicet, non natura. conſtitutionem verò facit talem eſſe ipſa inflammatio. ea autem febris non habet propriam conſtitutionem, quoniam cenſetur eſſe accidens. his igitur ita monſtratis, tedeundum

deundum ad illud eſt, quod in principio capitis de lipyria propoſuimus. atque dicendum, lipyriam febrem eſſe neceſſariò cum inflammatione interna: ſed habere eam quæ exactè lipyria eſt, multam atque adeò prauam humorum putredinem cum inflammatione coniunctam, proindeque non eſſe febrem accidens. non enim eſt ex ſola inflammatione: ſed fouetur humorum putredine. Quare non ampliùs eſt intellectu difficile: febrem lipyriam eſſe cum interna inflammatione, & eſſe nihilominus febrem morbum. ſed eſt aliud in quo opus eſt, vt autorem à contradictione vindicemus. nam cùm dixiſſet lipyriam eſſe neceſſariò cum inflammatione: tamen ſeptimo aphoriſmorum ita dixit: In quibus ſine partis inflammatione putreſcentes in venis humores, febres accendunt. & ſtatim in exemplis nominauit epialon, lipyriam, helcodem, & typhodem. Dixit ergo apertè: lipyriam eſſe ſine partis inflammatione. quod ego ita interpretor, quoſdam morborum eſſe qui neceſſariò conſiſtunt cum inflammatione, cæterùm non neceſſariò cum inflammatione huius aut illius membri, huiuſmodi eſſe lipyriam: quoſdam verò neceſſariò eſſe cum quorundam membrorum inflammationibus, vt pleuritidem cum inflammatione pleurę, phrenitidem cum inflammatione cerebri, aut membranarum. has igitur febres, quæ quorundam membrorum inflammationem conſequuntur, cum partis inflammatione eſſe dicit: tamen lipyriam, quoniam nullius partis inflammationem neceſſariò conſequitur, ſine partis inflammatione eſſe dicit. hoc itaque eſt, quod in hac quæſtione cenſeo eſſe probabile.

De febre epiala, & inæquali intemperie.
Cap. XXIIII.

INTEMPERIES poteſt eſſe inæqualis: vel ſecundum partes ſubiecti corporis, vel varietate commutationum, vel vtroque modo. Nam inæqualiter temperatus eſt, qui inæqualiter calet præter naturam: ita ſcilicet vt altera parte plus, altera parte minùs. vt qui ex igne calet: non enim poſſunt omnes illius partes æqualiter ab igne affici. cùm perpetuum in omnibus affectionibus ſit: vicina plus affici remotis, tenuia citiùs craſſis, meliùs diſpoſita plus citiùſque deteriùs diſpoſitis. inæqualiter etiam afficitur: qui aliis partibus incaleſcit, aliis frigeſcit. quod in lipyria fit. afficitur vtroque modo inæqualiter corpus: quod & ſecundùm partes inæqualiter afficitur, & totis, eiſdémque partibus, ſimul incaleſcit, & refrigeratur. quod in epiala febre ſentitur. atque hanc intemperiem inæqualem, quę non conſideratur ſecundum partes diuerſas, potes inæqualem appellare, inæqualitate ipſius intemperiei. quo modo multi interpretantur, ſientes febres eſſe inæquales: quia calor ipſe in ſingulis partibus inæqualis eſt, agente calore præter naturam in naturalem. contrà æquales eſſe hecticas febres: non ſecundum ſubiectum corpus, ſed quia ipſe calor in ſe ipſo totus exæquatus eſt, quia eſt factus præter naturam. Cæterùm neutrum horum poteſt tranſigi citra controuerſiam. nam quanquam à Galeno videatur dictum libello de inæquali intemperie, & ſecundo de feb. differ. & tertio de ſimplic. medic. facul. corpus idem incaleſcere ſimul & refrigerari non eſſe præter rationem: tamen ſi quis exactè perpendat, inueniet eſſe philoſophię principiis aduerſum, & præter hominum captum: corpus aliquod ſimul contrarias qualitates comparare. cui argumento nonnulli neotericorum (in quibus Leonhartus Fuchſius eſt) ita reſpondent: comparari frigus & calorem ſimul eadem in parte, cæterùm non ſecundum gradus excedentes ambo, ſed gradibus mediocritatem non excedentibus facillimum eſſe contrarias qualitates in eodem corpore copulari. qui tamen quod in argumento eſt difficile, non effugiunt. nam non tam eſt impoſſibile, qualitates contrarias ſimul eſſe, quàm ſimul generari. quod tamen Leonhartus, vt ſua argumenta declarant, non eſt aſſecutus. nam quemadmodum in primo libro diximus, ſunt qui opinentur, qualitates contrarias eſſe ſimul in eadem ſubſtantia. atque hanc ſententiam diximus eſſe valde probabilem, & ex qua theoremata medica optimè deducuntur, ſi illud vnum addas: compleri ſimul ex alterutra aut ambabus qualitatibus ſummum gradum. quanquam opinati etiam ſunt alij (etſi minùs probabiliter) infra ſummam latitudinem (ita vocant gradus

omnes,quos poteſt qualitas comparare) poſſe ſimul eſſe qualitates contrarias. ita vt, ſi ſumma latitudo octo graduum eſt,nihil repugnet tres eſſe caloris,& totidem frigoris: vt ex vtriſque fiant ſex,& de ſumma latitudine deſint duo.tamen ſimul qualitates has contrarias induci,nullus hucuſque eſt opinatus. ſiquidem eſt philoſophiæ principium: nihil poſſe moueri motibus contrariis. quod vel ipſi ſenſui per ſe eſt notum: cùm contrarius motus obſiſtat motui contrario. quo fiet vt, ſi impetus deferentes ad contraria æquales fuerint,mobile quieſcat in medio: ſi inæquales, vehementior rapiat debiliorem. non igitur poteſt ſimul eadem pars incaleſcere,& refrigerari. Quod intelligentes alij,in eam ſententiam,quam loco citato ex primo libro tetigimus,ducti ſunt: produci ſcilicet à calore & à frigore ſpecies vſque ad ipſum tangendi facultatis inſtrumentum,fieríque ſimul ſenſum vtriuſque: etiam ſi verus calor cum vero frigore non recipiatur. quemadmodum videmus & nigritiem & candorem,ambarum qualitatum ſpeciebus in humorem cryſtallinum ſimul admiſſis, nullo candore aut nigredine in oculo genitis. Qui ſanè in cæteris probabiliter procederent, niſi falſum illud aſſumerent,quodque à nobis in ſecundo libro capite 29. conuictum eſt: fieri, ſcilicet,tactionem per ſpecies. id quod vel experimento ipſo falſum eſſe deprædimus.poſſemus enim,ſi id verum eſſet,ſentire calorem manibus, quin incaleſceremus: quemadmodum intuemur candorem attentè, nullo in oculis colore permutato. cæterùm quoniam principium hoc,ex quo ſolutionis huius deducitur improbabilitas,loco prædicto monſtratum eſt: melius fuerit lectorem illò remittere,quàm quæ ſemel ſunt ſatis explicita,huc transferre. nobis ergo petendum modò eſt: quidquid calorem ſentit, incaleſcere,& quidquid ſentit frigus, refrigerari. quare ſi eadem particula calorem ſentiret, & frigus: moueretur motibus contrariis. ergo negamus eandem omnino particulam calorem ſentire & frigus: ſed quoniam in febre epiala ſecundum tam paruas particulas incaleſcit & refrigeratur corpus: nulla quæ ſentiri poſſit, pars eſt, quæ non ſecundum ſe totam videatur incaleſcere & refrigerari. nam cùm quæcunque particula earum quæ incaleſcunt, & earum quæ refrigerantur,præ paruitate non ſentiatur: ſenſus non poteſt eas quæ calfiunt, ab iis quæ refrigerantur, diſtinguere, atque propterea totum iudicat refrigerari, & totum incaleſcere. Quod tã diſertè dixit ipſe Galenus libro de inæquali intemp. capite vndecimo, vt miter quę cauſa hos viros in hanc ignorantiam adegerit. ita enim ſcripſit: In febribus verò epialis,tum ab internis,tum exiguis portionibus (ita enim verto καὶ κατὰ μικρὸν) eoque vniuerſum corpus ambo ſentire videtur. cùm enim δι' ἐλάχιστα, id eſt per minima, aſperſum per corpus tum calidum ſit tum frigidum: nullam quæ ſentiri poſſit particulam poſſis accipere, in qua alterum non ſit. Ecce generatio febris epialæ. De æqualitate hecticarum inſtat dicendi opportunitas. Quidam dicũt, quorum ego ſententiã probo: hecticum calorem maiori æquabilitate eſſe in ſubiecto corpore, quàm eum qui adhuc fit. Alij verò hoc fieri non poſſe cenſent: quia conſtat febre hectica laborantes non eſſe ſecundum partes æquè calidos. ſunt enim illis neceſſariò partes aliæ, aliis calidiores: non minùs quàm laborantibus febre putrida, vel etiam ipſis bene valentibus. nam & his ipſis eſt cor calidius hepate, & hepar cute. quin potiùs ſi velis totum corpus æqualiter afficere: priùs hominem interfeceris, quàm cutem ad cordis calorem traxeris. qua ergo ratione poteſt eſſe hecticus calor æqualis? aut quam inæqualitatẽ inſignem habet febris putrida, qua hectica careat? certè dicunt nullam aliam: quàm eam, quæ in toto corpore eſt, & in ſingulis partibus, caloris ſecundum naturam, cum febrili. Nam plærique barbarorum imaginantur, in febricitante eſſe duplicẽ calorem: alium naturalem, alium præter naturam. diſputantque deinde: num ſint qualitates contrariæ, plæriſque illorum concedentibus. quia, dicunt, ea quorum operationes contrariæ ſunt, ſunt contraria. ſed calor naturalis ad concoctionem deducit: calor præter naturam putrefacit. igitur duo hi calores ſunt qualitates contrariæ. argumentantur etiam ex definitione: ſunt ſub eodem genere, inſunt eidem ſubiecto, viciſſim, & mutuò ſe expellunt. Nam putredo fit calore præter naturam expellente calorem naturalem, & loco illius ſuccedente. quibus ita conſtitutis, dicunt: in febribus quæ fiunt, eſſe mutuam actionem caloris naturalis, & alterius qui eſt præter naturam. & hanc dicunt inæqualitatem ſimilem illi: quam alij dicebant in epiala fieri, calore & frigore

inductis

[illegible]s ſimul. ceterùm hi, quantum ego intelligo, de calore peſſimè philoſophantur. nam non poſſunt duæ qualitates eiuſdem ſpeciei eſſe in eadem ſubſtantia, quin vnicam conſtent. iam verò calor calori non poteſt non eſſe ſimilis ſpecie. Nam calor eſt ſpecies infima. & qui probabiliter loquuntur inter philoſophos, omnes qualitates eiuſdem appellationis vltimæ, dicunt eſſe eiuſdem ſpeciei infimæ: vt omnes calores, omnia frigora, & ſimiles alias. Igitur res aliqua poteſt calere ſecundum naturam, aut præter naturam: cæterùm duobus caloribus calere non poteſt. ſed ſi quid partim ſecundum naturam, partim præter naturam calet: idem calor eſt partim ſecundum naturam, partim præter naturam. Nam hoc ipſum eſſe ſecundum naturam, aut præter naturam, eſt ratio accidens calori: nõ quidem permutans illius ſpeciem, ſed modum. Calor ſcilicet cùm intra mediocritatem eſt, eſt naturalis, & ad cõcoctionem deducit: hic idem cùm intenſione fit ſupra mediocritatem naturæ, eſt & præter naturam, & hac ratione putrefacit. at hoc ipſum eſſe ſupra mediocritatẽ, poteſt magis & minùs fieri. itaque calor vt plus mediocritate excedit: ita eſt magis præter naturam, & minùs ſecundum naturam. hoc docet Gal. primo Prog. capite vltimo his verbis: Si igitur natiuus calor propria excedit temperie, vt in corpore inanimi, putreſcit ſanguis. ſi verò vim ſeruet quandam: permiſta quædam commutatio illius ex cauſa per naturam, & præter naturam perficitur. Quibus verbis conſtat, calorem præter naturam ita definiri: eſt calor, propria excedens moderatione. itaque in re calore præter naturam affecta: idem calor præter naturam, eſt illi ſuus, & naturalis. qui cùm ſit, & eſt in diſpoſitione: eſt facile ſeparabilis. quia (vt diximus paulò antè, diſputantes de morborum differentiis) temperies ingenita rei, nondum eſt euerſa: euertitur interim paulatim. non quòd calor vnus cum alio atque adeò diuerſo pugnet: ſed quòd ſubſtantia paulatim diſponitur, ad retinendum calorem. qua igitur ratione calor fiens appellatus, qui per diarias & putridas febres fit, inæqualior eſt hectico? certè nulla alia ſuper-eſt: quàm quia inæqualiter afficit partes corporis. nã etſi calor hecticus non ſit re vera ſecundum omnes partes totius corporis æqualis, vt argumentũ à contraria opinione probat: tamen habet æqualitatem illam, quam calor habebat per ſalutem. Diffunditur ſcilicet inæquabiliter: tamen ſecundum proportionem, quam membra retinent in bene valentibus. cæterùm in laborante febre putrida, permutatur illa proportio. non enim prout natura eſt calidius membrum aliquod, aut membri particula, ita modò habet plus caloris, & prout frigidius, ita minus: ſed prout maiorem putreſcentis humoris copiam imbibit, vel prout deterior in ipſo manentis humoris putredo fit, vel prout vicinior eſt membro in quo morbi eſt radix. in hectica verò, quia calor ex nulla iam tali cauſa pendet, ſed factus eſt, & in naturam corporis abiit: ipſius naturæ ſeruat proportionem, & eſt ſine dolore. vſque adeò vt poſſit quilibet dicere: hecticam conſummatam non eſſe morbum, quoniam facta eſt corpori ſecundum naturam. ſed de æqualitate febrium & inæqualitate hæc ſufficiant.

De cauſis reditus febrium per circuitus.
Cap. XXV.

DE cauſis reditus febrium per circuitus, diſputant omnes qui de febribus hactenus ſcripſere. in qua quæſtione nihil habemus noui, quodque ab aliis multò antè non ſit ſcriptum. abſtinuiſſemúſque proinde libenter à controuerſia. ſed ne quidquam deſit huic operi, quod poſſint ſtudioſi requirere: referemus aliorum ſententias, & interim fortaſſe addemus nonnihil lucis. Argumentati ſunt medici omnes de claſſe barbarorum, ſui Auicenæ ſententiã inſecuti: cauſam tam ordinati reditus quæ in febribus inuenitur, in ſingulorum humorum proprietate conſiſtere (illa dicuntur proprietate fieri, quæcunque rei ipſius natura citra manifeſtam aliquã cauſam fiunt) nam dicunt aut reditus ille tam ordinatus, quantitati, aut qualitati alicui ipſius humoris, tribuendus eſt: aut præter hæc, occultæ proprietati. ſed quòd quantitate fieret, aut manifeſta quapiam qualitate: non poſſet eſſe perpetuum. neque enim perpetuò pituita eſt hac quantitate, & illa bilis: ſed per viciſſitudines. hæc etiam ex leui quocunque errore interturbarentur. igitur ipſe ordo qui perpetuus eſt, pituitę ſingulis diebus,

bili flauæ tertio quoque die, atræ quarto, apertè significat: natura ipsa aut occulta proprietate, quæ essentiæ inest ipsius humoris, fieri. Nam qui contrarium opinantur, ita censent: fieri quantitate ipsius humoris, & qualitate. quæ faciunt: vt citius aut tardiùs membra in quibus humores congeruntur, immittant ad membra recipientia. quod vt euadat clariùs, notandum: febres nonnunquam fieri, in membro aliquo insigni, causa intemperiei, congesto humore, illincq; ex certis periodis effuso per corpus vniuersum, vt febres pituitosæ solent in ventriculo habere sedem aut radicem, biliosæ in hepate, melancholicæ in liene, primo de ratione curandi ad Glauconem capite quinto. nonnunquam verò fiunt, nullo membro præcipuo insigniter læso: sed totis venis intemperatis, colligentibúsque multam excrementorum copiam: in quibus motus fit, humoribus ab ipsis venis emissis delatísque per partes sentientes. hanc motionem ex hoc aut illo interuallo, qui proprietatem negant, dicunt fieri quantitate & qualitate humoris. pituita scilicet, quoniam reliquos humores copia superat multùm, ex breuissimis interuallis mouetur: melancholia, quoniam quantitate minima est, & tardissima ad motum, longissimis: bilis, quia quantitate tenet medium, & multo plus superatur à pituita quantitate, quàm tenuitate & mobilitate illam superat, mediocri interuallo mouetur. atqui cùm hæc sit ratio, inuentum experimento esse dicunt: pituitæ quantitatem, quæ sufficit ad motum, vno die congeri, bilis duobus, & melancholiæ tribus: quanquam contingant ex certis interuallis ordinati reditus. cæterùm requirendum ab his est (hæc enim mihi videtur pro barbarorum sententia firmissima ratio) nunquid fieri potest, vt duo homines laborent tertiana simul, atque alteri sit accessio duplo longior, & interim dum durat acerbior? non arbitror negabunt. igitur illorum alter duplo plus colligit bilis duobus diebus, quàm alter. ergo si vtuntur simili victu, atque illum non permutant: tantum bilis colligit alter vno die, quantum alter toto biduo. si igitur hic tertio die accensionem habet, quia satis multa quantitas congesta est: cur non alter secundo die habuit? his rationibus inducti, ad effugiendum hæc incommoda, vt in plærisque aliis, ad occultam proprietatem confugiunt. tamen vt à principio huius operis diximus: deuitanda in omnibus nobis est, quoad fieri poterit, hæc fuga. nam causam proprietati tribuere: perinde est, atque ignorantiam confiteri. proinde Galeno contraria sententia magis placet: quæ causam huius reditus ex quantitate & qualitate humoris deducit. quam secundo de differentiis febrium capite vltimo multis exemplis nititur suadere. Fiunt, inquit, menstruæ purgationes ordinatim mulieribus singulis mensibus. tamen id non accidit eorum quæ vacuantur proprietate (ea enim nonnunquam sunt sanguinea, nonnunquam biliosa, nonnunquam saniosa) sed tunc temporis effunduntur, cùm corpus incipit multitudine grauari. neque solùm hoc: sed & aluum expurgate multi homines solent ordinatim, singulis diebus semel aut bis, statis horis. quod non arbitror dices esse ex fæcum proprietate: sed ex onere, quod horis illis incipiunt expellentia mẽbra grauiùs sentire. Quòd tanto tempore tantum congeratur, quantum iam valeat grauare: ex proportione facultatis membrorum ad ipsa excrementa fit, vt quæcunque alia physica actio ex proportione agentis, ad id quod accipit. quòd verò hoc tempus in hoc humore congerendo, illud in illo insumitur: obseruatum est experimento. neque verò est quòd illi adeò demirentur ordinis constantiam & perpetuitatem: cùm leui quocunque errore, etiam duodecim horis, & nonnunquam pluribus interturbetur. quod, si in humoribus talis esset proprietas, fieri non posset. Nam quòd ægrotans plus consueto alimenti sumat aut minus: quantitati humoris qui congeritur, potest quicquam addi, aut detrahi, proprietati non potest. sed prandio vnico immoderatiori, fit quotidie, vt ægrotans multis horis anticipet accessionem. ergo quantitas, & qualitas facit motum ex his aut illis interuallis, non proprietas. Adde necesse esse: vt numerus circuituum febrium numero humorum respondetet, si proprietate contingerent. sed nõ respondent. sunt enim tres tantùm humores, qui per circuitus mouentur: circuitus autem multò plures. nõ enim tantùm quotidianus, & tertianus, & quartanus: sed & quintanus, & septimanus, & nonanus. vt ab Hipp. dictum est, primo epid. par. 3. tex. 2. & 7. & 9. quanquam hoc etiam est in contentione apud medicos: quandoquidem videntur à Galeno negari hi circuitus in commentatione loci prædicti. quo loco negat se aliquam

aliquam talem febrem vidiſſe diſtinctè: & videtur rationes Dioclis aduerſus Hippocratem commendare. tamen re uera Gal. ſub dubio rem reliquit, & libello de typis talium circuituum mentionem fecit. quanquam video in eo loco Galenum non loqui de illis ex propria ſententia: ſed differere de typis aut formis (nihil enim intereſt) recepta de hac re aliorum opinione. quia ad eam tractationem admitti poterant aliorum placita, doctrina nihil læſa. ſed Auicena Fen prima quarti, tractatu ſecundo, capite 71. proprio experimento confirmat: tales circuitus ſolere eſſe febribus. cuius ſententię ego hac in parte aſſentior firmiter. quippe qui multò antè quàm medicinæ ſtudere cœpi: febrem octomanam in quodam ſene, quæ multis annis durauit, ſum conſpicatus. præterquam quòd eſt hæc ſententia Hippocratis, qui nihil ſcripto mandauit temere. itaque febrium circuitus nõ reſpondent humorum numero: ſed fieri poteſt, vt humor aliquis propter multitudinem aut paucitatem aberret à propria periodo. Nam Auicena cauſam quintanæ & ſeptimanæ febris eandem eſſe dicit cum cauſa quartanæ: cæterùm propter humoris paucitatem fieri, vt febris quinto & ſeptimo die repetat. igitur periodus febrium, etiam dicẽte Auicena, ex quantitate & qualitate humoris fit. neque ſolùm hoc humori melancholico accidere loco citato dicit, ſed bili & pituitæ contingere poſſe: vt propter paucitatem materiæ vltra conſuetos terminos protrahantur, quod non minùs cenſeo eſſe verum. cæterùm hoc non tollit, quod de quotidianis, tertianis, & quartanis conſenſu omnium autorum docetur: fieri ſcilicet quotidianam ex pituita, tertianam ex bile, & quartanam ex melancholia. non enim vt ex melancholia, cùm quantitas tanta colligitur, fit quartana, cùm minor, quintana: ita ex pituita cùm quantitas conſueta minor colligitur, fit pro quotidiana tertiana, & ex bile, pro tertiana quartana, ſaltem perſeuerãter, & cum ordine. ſed duo hi humores variata quantitate aut qualitate, poſſunt efficere febres intra vnum diem anticipantes aut cunctantes: tamen diem ſuæ periodi ſatis multo ad conſtitutionem morbi tempore, non poſſunt ordinatim tranſgredi, melancholia verò poteſt per longiſſima interualla recurrere. cauſa eſt, quòd hic humor, cùm ſit terreus, omnium difficillimè diſcutitur: & præterea, quòd neque putredine, neque vſtione poteſt in aliud humoris genus permutari, vt alij. pituita enim putredine poteſt in flauæ bilis ſpeciem aliquam migrare, flaua bilis in atram: atra verò nunquam extra ſuum genus agitur, ſed deterioris qualitatis, atra tamen bilis fit. itaque cùm tam parua copia pituitæ congeritur in patiente membro, vt non valeat ſingulis diebus, aut bilis, vt non valeat tertio quoque die irritare: humor diſcutitur, aut totus vacuatur per iudicium, ita vt nulla febris repetat, aut calore membrorum in aliam ſpeciem humoris mutatur (minor enim copia ab igneo calore plus alteratur, quàm magna) itaque aut fit morbi permutatio, aut febris, quæ erratica vocatur. melancholiæ verò non accidunt hæc: quia neque tam apta eſt ad diſcuſſionem, neque ad euacuationes iudiciales, neq; ad permutationem in aliud genus. proindeque poteſt alterius periodi longioris, quàm conſueuit, febrem facere perſeueranter, ac ſatis multo tempore quintanas efficere, ſeptimanas, aut nonanas. ſed videndum eſt (hoc enim diluet firmiſſimam illam rationem à contraria ſententia) nunquid vt poteſt febris vltra conſuetũ terminum propter humoris paucitatem prorogari: ita propter redundantiam poteſt anteuertere: minimè. non enim ſolùm euacuatur humor: cùm quantitate iam grauat, ſed cùm qualitate mordet. mordacitatem verò comparat humor per moram in membro aliquo: in quo ſine facili ventilatione detinetur congeſtus. quanquam igitur tam multus humor collectus iam ſit, quantus iam poteſt grauare: niſi ex tanta mora tam mordax redditus ſit, vt vehementer iam inſtimulet, nõ mouebitur immiſſus ad membra ſentientia. quòd ſi inſtes dicens, humores nõ omnes contrahere qualitatem illam mordacem æquali tempore, ſed prout natura ſunt acriores aut mitiores: poſueriſque illum hominem qui vno die tantum bilis colligebat, quantũ alter duobus, iam nõ modò tam multum, ſed duplo plus, quodque in dimidio tempore æqualem contrahat acrimoniam, colligere. reſpondeo, eum qui duplum bilis colligit duplo deterioris, tam intemperatum iam eſſe totis venis, tamque cacochymum: vt neceſſariò habeat febrem bilioſam, & continuam. his itaque ſemel intellectis, citra occultam proprie-

tatem, potest probabilis reddi ratio omnium eorum, quæ ab autoribus sunt scripta, & experimento inuenta. quare accedentes in proposita controuersia Galeno, ab istorum proprietate recedimus.

De obstructione, & putredine. Cap. XXVI.

GALENVS vndecimo methodi capite quarto differens de causa putredinis, quæ febris fit, longo sermone nititur monstrare: illam esse prohibitam ventilationem, & eius causam obstructionem. & colligit: Itaque si quid in eo putredinem manifestè contracturum est, dictos perspiratus impeditos esse oportet. eandẽ hanc sententiam vsurpat primo de diff. febr. cap. 3. Significat igitur Galenus: febres putridas nunquam citra obstructionem generari, idque confirmat exemplo aliarum rerũ. omnes enim tunc tẽporis videntur putrescere: cùm prohibita illis ventilatio est. Cæterùm nõ potest hoc transigi citra controuersiam: quandoquidem etsi multis exemplis apertum sit, obstructionem esse promptissimam causam putredinis, & facilem ventilationem omnium maximè à putredine liberare: tamen videntur alij modi esse putredinis generandæ. nam contactu rei putridæ potest res aliqua putrescere, etiamsi obstructa nõ sit. præterea ex ea multitudine, quæ ad vires dicitur, nascuntur facillimè febres putridæ: vt docet Galenus cap. 3. primi de diff. febrium. non quidem gratia obstuctionis (nam vt talis multitudo fiat, nõ opus est obstructionem adesse, sed maiorem esse humorum copiam, quàm pro magnitudine virtutis) sed quia humores non bene continentur, neque conficiuntur, cùm ea, à qua conficiuntur, vis inualida existat. præterea si homo spiret facillimè, corpúsque habeat minimè excrementosum: tamen medicamentum aliquod ingesserit, eorum quæ putrefacientia dicuntur, atque illud quidem hauserit, malignum natura sua, qualia sunt venena calida, sed in parua quantitate, quò multitudine non obstruat, contrahet (arbitror) prauam in humoribus putredinem. atque id sine obstructione. finge præterea hominem rarissimi habitus, neque redundantem excrementis, & optimo vtentem victu, pręterquam quòd multo tempore non mutato solo aërem spiret putrem: constar futurum, vt hic homo putredinem cõtrahat pestilentem, quem tamen finxi habentem facillimam ventilationem. quòd verò illius hominis humores putrescent (hoc enim fortasse negabis) ita monstro. Ventilatio non alia ratione præseruat à putredine: quàm quòd conseruat naturalem calorem ventilatione, facitque quò minùs ab extraneo corrumpatur. sed occursus aëris putridi, quantumuis sit facillima ventilatio & maxima, non potest calorem conseruare naturalem: quin potiùs ipsemet occursans aër naturalem calorem corrumpit. igitur non dubium: quin illius hominis humores sint putredinem contracturi. nam putris aer est calidus & humidus: calor verò non conseruatur quocunque aëre, sed modicè frigido. quemadmodum libello de vsu respirationis Galeno monstratum est exemplo hominis: qui multo tempore in aëre balnei detinetur, quem cõstat solo aëris calore suffocari. atque hoc etiam aliarum rerum exemplo confirmari potest. non enim solùm vina & res aliæ consimiles putrescunt, cùm non perflantur: sed & cùm perflantur ab austro, quoniam ventus hic calidus & humidus natura est. non igitur res præseruatur à putredine copioso perflatu tantùm: sed copioso, & commodi aëris. quo fit vt deficienti aëris commoda qualitate: etiam cum copiosa ventilatione possit res putrescere. dices fortasse, res non putrescere solùm prohibita ventilatione, neque id dictum esse à Galeno: sed prohibita commoda ventilatione. atque nomine commodæ ventilationis, intelligi non tantùm quantitate, sed aëris qualitate commodam: eumque qui rarissimis poris siue meatibus cùm sit, & ab obstructionibus liber, in aëre tamen balnei detentus, aut aërem pestilentem spirans, priuari non quidem respiratione, sed commoda respiratione. visus es respondere probabiliter: atque, quantum ego intelligo, res ita habet. Tamen Galenus dictis in locis disputat de respiratione libera: & nomine liberæ respirationis, constat nihil aliud intelligi, quàm facilem. quæ fit, cùm per patulas vias, miniméque obstructas, aeri est liber ingressus. quod constat minimè referri ad qualitatem. nam si cui in animum subit

dicere,

dicere, cùm ſpiratur aër calidus & putris, non ingredi tam facilè petitiſſimas partes, quippe qui non tam auidè trahatur ab inflammato corde: conſideret æſtuantem ventriculum in defectu frigidæ aquæ & dulcis, calidam & ſalſam putrémve ſolere haurire multò auidiùs, quàm, cùm mediocritatem naturæ habet, ſoler haurire aquam frigidam. Vnde palàm fit: æſtuans cor auidiùs tracturum aërem impurum, quàm, cùm habet ſecundum naturam, mediocriter frigidum. Tamen cùm corpus totum & cor ſecundum naturam habent, fit perſpiratus naturalis: cum quo conferri debet, qui copioſus eſt, aut à mediocri deficiens. Neque verò poſſis reſpondere: eum qui inſpirat aërem putrem, ſed liberè, non infici. quia aër non conſiſtit interiùs, ſed præterfluit. quæ verò mouentur, minùs inficiunt res quas contingũt. nam quanquam huic reſponſioni videtur ipſe Ariſt. quarto meteoron capite primo anſam præſtitiſſe: tamen ille non negat, rem motam ab aëre affici poſſe, aut aërem motum poſſe rem quietam inficere, ſed res motas minùs affici quietis. Adde, vt ſanguis interiùs putreſcat, non opus eſſe vt aër illum putrefaciat: ſatis enim eſt, ſi non conſeruet, cùm ſint interiùs excremenra neceſſariò à quibus corrumpatur. ergo ſine obſtructione poteſt multis aliis modis fieri putredo. Præterea, etſi res vtantur perpetuò perſpiratu libero, & aëris qualitate commoda: ſunt nihilominus interituræ, quia habent interitus interna principia. ſed omnia quæ naturaliter intereunt, putreſcunt: cùm ſit putredo (quarto meteoron capite primo) communis rerum omnium interitus. Igitur etſi res aliqua perpetuò conſeruaretur libera ab obſtructionibus, & in aëre mediocriter frigido: tamen putreſceret tandem, calore naturali ab internis principiis vſque adeò debilitato, vt ab hoc ipſo ambiente, à quo res quæ mediocri calore ſunt, conſeruarentur, ipſa trahatur ad putredinem. Videtur ergo adhuc Galeni aſſertio falſa. Quem vt tueantur nonnulli, dicunt: neceſſe eſſe vt, cùm res aliqua putreſcit, obſtructio ſit, aut in re ipſa quæ putreſcit, aut in vaſe, quo continetur. atq; hanc eſſe Gal. ſententiam. Itaque fieri poſſe, vt homo corripiatur putrida febre, quin laboret obſtructione aliqua toto corpore: pati tamen tunc temporis humorem in ſeipſo obſtructionem. Placuit nobis aliquando hæc ſolutio: tamen non ampliùs placet. monſtratum enim iam eſt, Rem quamcunque ex cauſis internis ſeipſam deducere ad eum ſtatum, quo externis omnibus ita habentibus, vt requiruntur ad cõſeruationem temperati (hanc enim puto eſſe mediocritatis regulam medicis) putreſcet: actione ſcilicet illius aëris, qui temperatum conſeruaret. quare iam tam imbecillum calorem nulla poterit ventilatio conſeruare. Preterea neſcio vnde intelligat quiſquam, humorem putreſcentem habere ſuis poris obſtructionem: cùm multos humores putreſcẽtes videre liceat rariores & fluxiores integris. Alij aliter dicunt: poſſe rem putreſcere, cum libero perſpiratu, tamen non tanto, quanto res indiget. itaque perſpiratum illum eſſe rei putreſcenti impeditũ, etſi rebus aliis liber foret. Sed hi multò minùs intelligũt argumenta. nam cùm quis, qualis in ſuperioribus deſcriptus eſt, incipit febricitare, ex longa mora in aëre putreſcente, non patitur putredinem, quia paruum habet perſpiratum (finge enim habere maximum, & conſidera, vt argumentũ confirmabat, illum quoque putredinẽ contracturũ) ſed quia prauũ. nam aliquantus perſpiratus boni aëris potuiſſet opitulari, ne corriperetur peſte. finge tantum habuiſſe praui aëris: & videbis apertè non deſiderati copiam, ſed qualitatẽ. Qui itaq; hoc modo de perflatu, aut obſtructione loquuntur: nihil dicunt. maximè cùm Galeni verba illum vnum contineant reſpectum: qui ad mediocrẽ perſpiratũ eſt, non ad rem putreſcentẽ. His tandem omnibus perpenſis, vera ſententia aperienda eſt. prohibitus perſpiratus res omnes trahit ad putredinẽ: tamen non omnia ex prohibito perſpiratu putreſcunt, ſed ſunt aliæ cauſæ putrefactionis. vinum ſanè putreſcit detentum in loco non perflabili: tamẽ ſi in vinũ, quod ventilatione mediocri fruatur, emortuum canẽ fœtentem iniicias, putreſcet nulla ventilatione priuatum. nimirũ vt ventilatio calorẽ conſeruat, ita obſtructio putrefacit. Sed plures modi ſunt conſeruandi calorem, quàm perſpiratus. (nam medicamentũ mediocriter calidũ, aut tegumentũ impoſitũ ventri, concoctionem iuuat) igitur & putrefaciendi erũt alij modi à prohibito perſpiratu. Sed Gal. locis citatis & quàm multis aliis, quibus de eadem re diſſerit: iuxta inſtitutum de putredine

humorum in humano corpore disputat. neque verò de quacunque, sed ea tantùm, quæ sine externa causa fit. nam externas, vt per se conspicuas, curabat minùs. Itaque fieri non potest, vt sine externa causa humores putrescant: quin prohibitus perspiratus in toto corpore, aut in parte sit. sunt in causa facultates quibus gubernatur corpus, & viæ, quas natura illi gubernando præparauit: quæ cùm bene habent, conseruando animali in sanitate sufficiunt: libello de causis morborum, & primo de tuenda valetudine. tamen ex manifesta causa, cuiusmodi sunt aër putris, & putrefacientia medicamenta: etiam si viæ sint amplissimæ, possunt contagio humores affici. Afficiuntur multò minùs (fateor) hoc contagio, qui sine excrementis sunt, & sine obstructionibus, & tardiùs afficiuntur, & restituuntur faciliùs sanitati: afficiuntur tamen. Quod luce clariùs dixit Galenus (vt intelligas hanc esse illius sententiam) primo de differ. febt. cap. quarto, his verbis: Et ponatur in prioribus quidem in multis corporis partibus obstructio foraminum, & vocata plethora, & vita otiosa in multis comessationibus & ebrietatibus ac rei venereæ vsu immodico, atque his quæ necessariò omnia, quæ diximus, consequuntur cruditatibus: reliquis verò totis corporibus puris, excrementis omnino carentibus, adsint præter hæc bona, libera inspiratio omnibus meatibus obstructionibus atque adstrictionibus catentibus, exercitia autem moderata, victus temperatus. ac deinceps his positis cogita: quomodo vtraque corpora affici sit consentaneum ab eo quem inspirant, aëre pestilenti. an non verisimile est: illa quidem statim à prima inspiratione principium putredinis sumere, ac plurimùm in malo procedere? quæcunque autem munda sunt, ac excrementis carentia, nonnulla quidem nihil, nonnulla verò minimum mali subire, vt facilem ad naturalem statum habeat regressum. Hæc Galenus: quibus innuit, sine obstructionibus infici posse hominem, sed minùs infici, quàm qui obstructiones patiuntur. Intelliges etiam hanc esse sententiam Galeni, eò quòd libello de causis morborum, causas caloris esse dixit quinque: motum, putredinem, viciniam calidorum, constrictionem, & alimentum ad calfaciendum accommodatum. tamen si omnis putredo ex obstructione fieret, stultè meminisset seorsum obstructionis, & seorsum putredinis: sed quatuot iam tantùm causæ forent. procedente etiam sermone, capite octauo inquit: Putrescunt autem nonnulla à medicamentis quæ vim habent putrefaciendi, aut ab iis quæ in ipsis animalibus oriuntur excrementis: nonnulla verò ob id quòd minimè perflantur. vides vt non omnia ob id, quòd minimè perflantur. libro de inæquali intemp. capite septimo: Neque enim ea solùm quæ inculcata sunt, & perspiratu prohibita putrescunt: verùm ea celerrimè màximeque. putrescunt autem & alia multa, quę ad putredinem sunt idonea. itaque interpretamur: humores sine externa causa nunquam putrescere, quin sit in corpore affecto ventilatio difficilis. atque huic interpretationi occasionem præbet Galeni ipsius doctrina, qui primo de tuenda valetudine, & libello de optima nostri corporis constitutione inquit: densiora corpora à causis intetnis pati promptè, rariora verò faciliùs à causis externis. igitur cùm putredo ab internis est, afficit patientes obstructiones: sed cùm ab externis causis, etiam eos qui obstructione nulla sunt. At dices, ista ratione qui raris poris sunt, non solùm affiei possent ab aëre putri: sed faciliùs etiam afficerentur, quàm qui non essent obstructi. nego. nam quanquam putrem aërem faciliùs imbibant: tamen constrictione potentiùs expurgantur. cæterùm non vt prohibitus perspiratus necessarius est ad putredinem, cùm abest causa manifesta: ita obstructio. nam vt diximus sine prohibita ventilatione posse fieri putredinem: ita modò dicimus, sine obstructione posse fieri prohibitam ventilationem. nam quæ non liberè fit, est prohibita ventilatio. potest verò non liberè perspirari nostrum corpus, non eò tantùm, quòd obstructæ sint viæ: sed etiam quòd grauata sit facultas, aut etiam quòd arteriæ, per quas corpus ventilatur, sint ineptæ ad dilatandum, & duræ. in multitudine ergo ad vires putredo fit: nonnunquam certè sine obstructione, at nō sine ptohibita ventilatione. quare malè plærique putant, perinde esse quærere: an sine prohibita ventilatione fieri possit putredo, atq; an sine obstructione. putant scilicet, ventilationē nō posse sine obstructione esse prohibitam: sed, vt monstraui, falluntur. potest enim ventilatio esse prohibita sine obstructione: & putredo

credo fieri, sine prohibita ventilatione. quanquam hoc sine manifesta aut procatarctica causa non possit contingere. Sed quando definitum est ex sententia Galeni, non omnes febres putridas ex prohibito perspiratu generari, neque omnes perspiratus prohibitos ex obstructione: quorsum Galenus in curandi methodo quasi per necessarias causas resoluit febrem putridam in putredinem, & putredinem in impeditam ventilationem, hanc in obstructionem, obstructionem in multitudinem, crassitudinem, & lentorem humorum? non certè (quantum ego intelligo) quòd Galenus putauerit non posse fieri putredinem sine prohibita ventilatione (nam hoc illum sciuisse alia loca testantur) sed quia, quod ad curationẽ attinet, perinde censendum est, ac si fieri non posset. nam cùm laborat homo febre putrida, studendum est semper aperire: etiam si ventilatio maior sit, quàm in homine temperato. nam quò maior ea est: eò plus confert, & nunquã obest magnitudine. sed hæc quæstio, & quintus liber hunc habebit finem. de aliis affectionibus, quæ præter naturam reuera sunt: tamen quia nondum laborantium vires deiiciunt vehementer, neutrę vocantur, dicemus in sexto libro.

CONTROVERSIARVM MEDICARVM ET PHILOSOPHICARVM, LIBER SEXTVS.

IAM multa sunt quæ Galenus ab optimo medico, & vero Hippocratis imitatore requirit, vt quantumuis spretis diuitiis (quas spernunt perpauci) atque contempta inani gloria (quam tamen video hodie contemnere nullum) soli studio veritatis vacemus: desperandum videatur, posse nos aliquando tales euadere. exigit enim cosmographiam, & astronomiam: vt doceant ex locis & temporibus indicationes ad omnia medica opera valde necessarias. exigit philosophiæ illius, quam naturalẽ dicunt, peritiam. hæc enim docet corporis naturam, & morborum differentias, & generationem. exigit præterea anatomes scientiam, vtpote solam loca malè affecta valentem indicare. exigit etiam alteram philosophiam quam ethicam vocant: hæc enim animi perturbationes sedat, quas scimus corrumpendæ valetudinis solere esse causas infestissimas. neq; hæc solùm, sed & rhetoricam exigit, quæ mœstos ægrotantes solari, timentes animare, iratos placare, furentes coercere possit: sapientiam insuper exigit, & bonos mores. his accedit, quod nostra hac ætate desideratur maximè, linguarum notitia. nõ enim habemus materna lingua scripta insignium medicorum monumenta: sed Græcè plæraque, Arabicè alia, Latinè etiam nonnulla, Hispanè adhuc nulla. accedit his omnibus simplicium medicamentorum cognitio: hæc enim materiam artifici suggerit ad operandum. & præterea his omnibus præscissis: reliqua medicina est per se longissima & difficillima. Sed mirum est quo pacto hæc omnia hodie medici præstent. Cosmographiam & astronomiã derident, vt ad medicinã nihil vtiles: non aliorsum, quàm vt hac ratione propriæ ignorantiæ pudorem effugiant. philosophiam naturalem ignorant, non minùs quàm astronomiam. sed quoniam intelligunt, nõ posse derideri vt illam, iactant suam philosophiam gloriosissimè: fidentes ruditati eorũ quibus cum versantur, & intelligentes, tanti quemque fieri, quanti fieri vult. Anatomen, & herbarũ notitiam iniqua partitione à medicina separant: illam solis chirurgis, hanc solis seplasiariis dicentes esse necessariam. linguarum peritiam simulant, verborum quæ didicere memoriter, aut ex Latino, aut ex Græco autore, rapida prolatione. pro rhetorica rependunt mordacitatem impudentem magis, quàm elegantem, iam verò ethicam philosophiam, si non præceptis, saltem operibus retinent: vt si quo pacto componendus est animus, sermone non dixerint, saltem morum exemplo commonstrent. disperеam, si quisquam est qui audito medici nomine, inuidentissimi & gloriabundi hominis nomen non iuret se audire. vsq; adeò nonnullorũ culpa ad omnes medicos in

omnium opinione translata est: vt probum quemque virum, & peritum medicum, videam expetere, aut vnumquemque ex seipso iudicari, aut sese ex medicorum numero deleri. precor illis, qui hanc infamiam in artem transfundunt, bonam mentem, & probos mores: vt deposito odio, & sublata inuidia, & contempta inani gloria, mittant aliis maledicere, & veritati soli auidè incumbant: vt nihil dissimulant, quod sciant, ita nihil simulantes neque vituperantes, quod ignorent. Non dubium est artes omnes, vt Cicero etiam dixit, habere quoddam cōmune vinculum, & quasi cognatione quadam inter se contineri. quare dicendum nō est artem quampiam ad aliam aliquam omnino esse inutilem: tamen neque negandum, quasdam quibusdam subseruire insigniter præ cæteris. nam vt omnibus cognatis (ne discedamus ab exemplo Ciceronis) idem cognationis vinculum non est, sed quibusdam arctius, aliis minùs arctum: ita neque omnibus artibus cum aliis quibusuis par societas, sed hæ huic, illi aliæ hærent magis. describit Galenus medicū optimum: virū bonum, & qui omnium artium absoluerit ἐγκυκλοπαιδείαν. talem etiam fingit Cicero suum oratorem. sunt verò hæc proposita exempla ad imitandum. consequi enim non speres, arbitror, quæ neque in oratoria arte consecutus est Demosthenes, neque in medica Hippocrates. sed cùm ostenderimus ad medicinam non omnes alias artes æqualiter desiderari: tantum ex vnaquaque desumi debere censeo, quantum videbitur esse necessarium, reliquum non despici. quin potiùs, qui in illis artibus sint peritiores, ingenuè commendari, & ad medicinam etiam probari magis. geometria & astronomia vtiles sunt ad quàm multa: tamen summam illarum artium peritiam & exercitationem non censeo vsque adeò necessariam, sed quatenus ea, quæ in eis artibus sunt facilia, non ignorentur. cætera non damno. arithmetica quoque est aliquando vtilis. vtitur enim sæpè medicus proportionibus, quod ipsa dicendorum occasio declarabit. sermone Latino non possis carere sine magna turpitudine: Græco, non sine turpitudine solùm, sed neq; sine magno artis dispendio. nam huius sermonis ignorantiam videas pepetisse omnia barbarorum sophismata. in logica & philosophia quam naturalem dicimus, vellem medicum multùm profecisse: aut si cui id non contigit, solis artis operibus contentum esse, à docendo abstinere. prodet enim, dante Deo, nostrum hoc opus: in quàm graues errores multi eorum qui medicinam profitentur, ex harum artium simulata peritia, quæ aperta ignorantia est multò deterior, delapsi sint. Iam verò anatomen oculis conspicari, simplicium medicaminum nomina & notas tenere, & in illarum cognitione exerceri: digna Apollinea arte diligentia est. sunt verò non in postremis vtiles altera philosophia (hanc dicunt ethicam) & rhetorica, ad sedandas animi perturbationes: quas constat humores & spiritus conturbare, corpus alterare, & vires deiicere. sunt siquidem hæ perturbationes, morborum animi propria symptomata, & hæc ipsa symptomata suos morbos augent. anima & corpus suos morbos in se mutuò facillimè transfundunt. Itaque sunt hac ratione dictæ artes vtilissimæ. Sed quoniam non omnibus his addiscendis sufficimus, & pleraque ignoramus: exoptandum est, quoad fieri potest, vt hæc ipsa aliter præstemus. præstat sanè in multis non sine magna laude quod in philosophis sua philosophia, in illis morum probitas: quod cum philosophia rhetorica in oratoribus, in illis cum probitate coniuncta naturalis prudentia, qua medico nihil est magis expetendum. Videntur etiam quæ dicta sunt, non omnia ad omnes medicinæ partes pari necessitate desiderari: sed ad alias alia: philosophia naturalis, & logica, ad ea quæ quinque superiores libri continuerunt: prudentia magis ad curandi methodos, quas continebunt tres alij, qui hunc consequentur, & ad salubria præcepta, quæ habebit hic sextus liber. cuius artis primū præceptū esse arbitror: vt qui corporis salubritate frui volet, animū primū cōponat, deinde corpus animáq;, vt Plato cōsulit, moueat simul. qd' præceptū vt aliis omnibus nō est parū vtile: ita iis qui studio literarū incumbūt, & perfectis religionis Christianæ cultoribus, qui profundis contēplationibus sæpè tota mente detinentur, est scitu valde necessariū: hi enim nulla alia ratione in perpetuas & graues incidunt ægritudines: quàm quòd aut studiis, aut contemplationibus inambulationes, cursus, luctam, si ita res exigat, aut denique alium corporeæ exercitationis modum non interponunt. verùm nos non suscepimus tractanda præcepta, sed dirimendas

contro-

controuersias: quas iam aggredimur. atque omnium primò dicemus, quantum possit hæc ars tuendæ valetudinis, humanis corporibus præstare.

An per tuendæ valetudinis artem possit mors deuitari in æternum. Cap. I.

VIDERI possit alicui Artem tuendæ valetudinis non modò salubritatem corporis, & vitæ longitudinem præstare posse: sed & æternitatem quoque, si quis illa omnino vteretur sine errore. nam Galenus libello de marasmo capite secundo scribens sententiam cuiusdam Ægyptij philosophi, qui asserebat: homines bonæ temperiei semper perire ex ignorantia faciendorum, inquit: Neque igitur hoc admirandum, quantum ad rationem attinet. nam hoc dictum: quidquid genitum est, omnino corrumpetur: neque ἐπιστημονικὴν (quasi nos scientificam diceremus) neque necessariam habet consequentiam, sed vsque ad verisimilitudinem progredientem. velut in opere de demonstratione demonstratum est. & paucis interpositis: Sola igitur (inquit) experientia senectus necessaria est, & secundum naturam, quemadmodum etiam mors. Itaque dicente Galeno, nulla est euidens ratio demonstrans mortem euenturam, sed experimentum. Adde, monstratum à nobis esse de sententia Galeni in primo huius operis libro: temperamenta innata posse commutari, & posse hominem, qui à prima generatione factus sit humidus temperamento, longo victu, & cœli mutatione, & similibus causis siccum euadere, & contrà siccum, humidũ. quod si verè dictum est, videtur euidens: posse mortem in æternum deuitari. nam si qua ratione mors fieret necessariò, & secundum naturam, maximè desiccatione membrorum solidorum. sed desiccatio potest deuitari: ergo & mors naturalis. quòd verò possit ita fieri, patet. nam si quæ sicca sunt membra, possunt transferri ad humidius temperamentum: multò faciliùs possint in humore conseruari, victu prohibente siccitatem. multò enim facilius est: corpus à desiccatione præseruari, quàm cùm desiccatum iam est, rursus humectari. Contrà est, quòd Aristoteles contendit: omne quod habet interitum, aliquando interiturum necessariò, & omnia habentia ortum, habere interitum. his addit: nullam potentiã finitam posse infinito tempore operari. quare cùm omnis humana vis sit potentia finita, peribit aliquando. his addit Auicena Fen prima primi capite de temperamentis, externa, & materiam, & dissolutionem materiæ. In hac controuersia illud satis constat: homines non posse mortem effugere. nam quod perpetuò fit, & stato quodam tempore, ordinatim, per certas quasdam ætatum mutationes: secundum naturam fit, & necessariò. sed hæc mors, quam dicimus, tam aduenit ex naturæ lege, non ex errato, vt dubitatum de ea à medicis sit: an fiat omnino citra morbum aliquem. asserentibus aliis, cum quibus Plato est, qui in Timęo mortem hanc cum voluptate fieri dicit: aliis negantibus, fieri posse, vt ante integram extinctionem, ex debilitate caloris naturalis non incipiat fieri putredo. quandoquidem putredo est communis omnium rerum interitus, de sententia Aristotelis quarto meteoron. In qua quæstione videtur satis probabiliter coniectare, morbũ aliquẽ necessatiò extinctionem integrã antecessurum: tamen eũ fieri insignis magnitudinis, nunquam monstrabunt. sed quicquid de hac controuersia sit, illud satis cõstat: mortem necessariò aduenire hominibus. quare constat, si huius assertionis, vt Galenus dixit, nullam habemus rationem euidentem, sed per experimentum notitiam: id ex nostri intellectus defectu esse, non ex rei contingentia. nam quod perpetuò fit, & ex naturę lege, necessariò fit. eius quod necessariò fit, necessaria est causa, & perpetua. quare hæc assertio præter experimentũ rationẽ habet, quam modò rimabimur. si tamen nõ inuenerimus: nostræ ruditati imputandũ est, non rei naturæ. Auicena conatur reddere huius assertionis causam, idque facit his verbis: Præterea sciendum est, quòd caliditas post tempus cõsistendi minui incipit: propterea quòd aër circundans materiam eius, quæ est humiditas, exiccat: calor quoque innatus, qui est intus, ad hoc adiuuat, & labor proueniens ex motionibus corporeis & animalibus, quæ necessariæ sunt in vita, & defectus naturæ ad resistendum illi toti semper. oẽs enim virtutes corporeæ sunt finitę (hoc autẽ iã ratiocinatũ est in scientia naturali) eius ergo operatio nõ semper existit in materiis. ampliùs si hæc virtus infinita foret, & semper in corpo-

re permutationem faceret, eius quod dissoluitur æqualiter, & vno modo: dissolutio tamen vno modo non esset. immo semper quotidie augeretur, & corpus dissolutionem tolerare non posset, & dissolutio humiditatem finiret. quantò magis cùm duæ res se iuuent ad minorationem faciendum, & retrocedendum. & postquam sic est, oportet necessariò vt materia destruatur, & calor extinguatur: & præcipuè cùm ad eius extinctionem adiuuet præter naturæ defectum alia causa: & illud est humor extraneus: qui accidit assiduè propterea, quòd cibus priuatur digestione. & adiuuat ad extinguendum ipsum duobus modis: vno suffocando & tegendo, alio qualitati obuiando. hic enim humor est phlegmaticus, frigidus. & hæc est mors naturalis. Auicena obscura hac dictione omnes causas mihi videtur collegisse: quas philosophi omnes & medici possint excogitare. fortasse, quia nullam sensit esse monstrationem, collegit multitudinem. nam ea quæ ex ambiente accidunt, & ex victu, & vt semel dicam, ex rebus omnibus non naturalibus: videntur posse deuitari, & nulla necessitate contingere. res enim non naturales non magis sunt corrumpentes, quàm conseruantes: sed modò conseruant, modò corrumpunt, pro ratione occasionis. potest enim (nam non videtur hoc cum re aliqua necessaria pugnare) constitui victus conseruans, & possunt ex hypothesi præscindi omnes fortuitæ occasiones illius permutandi. quod de excrementis dicit, quæ congeruntur necessariò: non magis videtur demonstrare, quàm alia. nam noxa excrementis, non permutat necessariò quidquam innati temperamenti: sed dispositiones quasdam inducit, & facilè reparabiles iacturas. possit itaque læsio ab excremento mutuis vicissitudinibus, modò fieri, modò tolli: quare neque ipsa futurum interitum euidenter indicat. Iam verò quod de nostro calore, & consumptione humidi Auicena affert: id habet Galenus loco citato ex libro de marcore magis suspectum. Censuit Auicena (quod & Hippocratem puto sensisse, & Aristotelem, & Platonẽ, & alios omnes præter vnum Galenum) calorem nostrum consumentem humorem proprium, principium esse efficiens naturalis interitus animantis: non aliter quàm quicunque ignis propriam materiem depopulatur, atque ita seipsum conficit. quam mortis causam Galenus cùm dixisset capite tertio dicti libelli, hæc addidit: Hic sermo apud omnes ferme recentiores tum medicos tum philosophos in pretio habetur: quanquam verus non sit, me sanè iudice, vt qui ignis flammam animalis calori comparet, & neque hoc intelligat, quòd flammis quidem generatio ex materiæ corruptione est, vnde accenduntur: animalia verò non sic à suo opifice naturalem calorem acceperunt, sed veluti ab ipso augenda ac gubernanda. neque est tempus aliquod, in quo non per totam eam extentus sit innatus nobis calor, facultates habens non solùm eas quibus format, sed multas alias. nam & alimentum trahit ad sese, & materiam dispensat, & apponit, & affigit, & assimilat, & in summa omnia contraria flammis efficit circa materiam sibi ipsi natura alligatam. ecce Galeni verba, quibus video contineri hoc argumentum: calor naturalis est principium conseruans & augens sibi subiectũ corpus. ergo non est, vt ignis, principium corruptionis. hoc argumento victus Galenus sententiam hanc Hippocratis: Calor nos occidit, qui corpora produxit: partim vituperat, negans Hippocratis esse, partim explicat, dicens: calorem nõ esse causam corrumpentem nos per se, sed ex accidenti quodammodo esse. Calorem nostrum non omnino esse similem igni, est verissimum: (quandoquidem est noster calor instrumentum proprium facultatum naturalium, ignis verò nullas tales habet facultates) tamen calorem ipsum naturalem qui nos generat, nutrit, & auget, ex accidenti fieri interitus naturalis causam, nihil est intellectu difficile. nam necesse est consumi perpetuò substantiæ nostræ humidum. id contingere actione nostri naturalis caloris absumentis & soluentis in vapores propriam materiam, dicunt ferè omnes, vtentes exemplo ignis. hoc tamen Galenus meritò censet esse omnino falsum. non enim calor noster posset esse conseruans & augens proprium corpus, simulque corrumpens & absumens. sunt enim hæc sibi valde pugnantia, & calori naturali, qui omnia contraria facit igni. nam si dicas: calor noster cùm habet alimenta, quæ conficiat, auget nostram substantiam, cùm verò ea desunt, conuertitur in materiam propriam (nam ita audio

audio plerosque dicere) omnino loqueris improbabilia. quia naturalis viuentiũ calor non vrit, neque absumit: sed deducit ad coctionem, & auget. quare si ex inedia, ratione alia quapiam igneus non fit, non consumet membra: sed cùm consumit, mutatus est iam ad igneam naturam, vt cùm fit febris. idque quod illi calori nostro imputant, caloris febrilis proprium est: desiccare scilicet sibi subiectum corpus. naturalis enim non desiccat. hæc est Galeni ratio, quæ mihi videtur continere hoc verissimum: calorem naturalem, nisi in non naturalem migret, nõ consumere subiectum corpus. quare si quis rigidè intelligat, falsa est apertè ea sententia: Calor nos occìdit, qui corpora produxit. falsa etiam est hac in parte communis physicorum & medicorum opinio: calorem naturalem esse principium corruptionis viuenti corpori. tamen ex accidenti quodammodo est causa mortis naturalis, in calore naturali. non quòd hic corpus absumat: sed quòd substantiam restituat semper minùs humidam loco dissolutæ. atque ita illud vnum mihi videtur dicto in loco Galenus minùs bene collegisse: calor naturalis non est corrumpens sibi subiectum corpus. ergo mortis naturalis nulla est ratio euidens, præter solum experimentum: est enim, etsi naturalis calor non consumat, ratio monstrans futurum interitum. nam quanquam calor naturalis non consumat, consumitur perpetuò nostra substantia à calore præter naturam: qui sæpè fit ex cibo, aut potu, aut medicamento, aut exercitatione, & ex rebus omnibus quæ ꝑpetuò nos alterãt. si ergo ꝑpetuò, quod reparatur ꝑ deꝑdita substãtia, est minus, aut deterius: necesse sit tandem mori animal, aut defectu materiæ, aut intemperie. minus non necessariò reparatur semper (augentur enim corpora nonnunquam: quod fieri non possit, nisi dilatata priori, & accedente nouæ materiæ maiori copia) sed minùs humida substantia perpetuò fit in membris solidis, saltem commodo & vtili humore. (si enim inutilis accedat, & morbum faciẽs, vt per leucophlegmatiam: hæc ipsa ducit ad interitum) nam nostra corpora ab ipso principio generationis facta sunt copiosissimo calore & humido abundantia. ab eo tempore membra suis facultatibus naturalibus, & suo vitali calore pugnant in alimenta, vt ipsa commutent ad similitudinem sui: immittentia in illa hunc substantiæ modum, & hunc humoris natiui, & caloris naturalis gradum. nullius alimenti humor potest esse tam accommodatus animãtis membris, quàm suus ipsorum. & in ipsa actione necessariò aliquid ipsa membra à cibis patiuntur (monstratũ hoc est in primo huius operis lib. cap. 5.) seruaturque hoc perpetuum, vsque dum sensim desiccata tandem ad interitum membra relabuntur. hinc fit, vt cùm in alimentis consuetis possint esse alia magis, alia minùs familiaria nostrę naturę, & proinde à quibusdam plus, à quibusdam minùs nostra membra patiãtur, & pręterea quidam victus (quod ad alias res nõ naturales attinet) magis, quidam minùs consumat: vt possit senectus retardari per meliorem victus institutionem, tamen vt non possit in æternum deuitari, aut qui semel cõsenuerit, repuerascere. itaque potest calor noster reparare plus deperdito, quod facit toto tempore incrementi: tamen humore naturali humidius nõ potest. quin potiùs necessariò nostra corpora desiccãtur perpetuò, vsque dum per extremam siccitatem morimur. qua ergo ratione (quod argumẽtum paulò antè propositum requirebat) possunt temperamenta innata commutari? nam (vt alia omittam) quomodo corpus siccum natura sua, potest humidius fieri, si semper desiccatur? Animaduertendum: nullum temperamentum posse durare tota vita exactè tale. nam neque calidum, neque frigidum, neque humidũ, neque siccum, neque duo horum simul habens corpus, potest esse tota vitę periodo: sed ętatum mutationes accipit. in pueritia nempe est calidum & humidum, in adolescentia mediocre, in iuuentute calidũ & siccum, deinde siccum & frigidum: tamẽ seruatur tota vitæ periodo temperamentum idem in quadam proportione earum conuersionum, quæ per ætates fiunt. gratia exempli: factum est à principio corpus quoddam calidũ. temperatum est hoc quodammodo in adolescentia: tamen non adeò, atque quod à principio factum est temperatum. est & in senectute frigidum: sed non vt quod frigidum etiam est natura. in infantia & iuuentute est calidum, & calidius etiam quàm reliqua, quæ talia natura sua nõ sunt. cùm igitur temperamenta consenent, in hàc proportione, qui in conuersionibus ætatum corruperit proportionem, mutauerit temperamẽtum. finge igitur duos pueros, alium natura humidum, alium natura siccum:

constat ambos hos futuros in iuuẽtute ficciores, q̃ modò. atq; adeò puerũ humidum futurum in iuuentute ficciorem membris, quàm alter est modò in pueritia: tamẽ non vsque adeò, quàm puer ille siccus, erit in iuuentute, si obseruata proportione decurrit per ętates. sed si aliter decurrit, gratia victus, qui humidior sit: fieri possit, vt puer siccus in iuuentute, non sit siccior altero, etsi sit siccior quã modò. atque ita dicemus ambos factos eiusdem temperamenti, humidi scilicet, quanquam semper sint exiccati. ex dictis satis patet: quantum possit præstare hominibus ratio tuendæ valetudinis, quæ retardare potest mortem: tamen in perpetuum deuitare minimè potest. Sed quando demonstratum est, homines necessariò mori, tamen posse vitam produci: (cùm seruato temperamento, si illud à principio bonum est, tum etiam commutato cum meliori, si illud non est tale) videbitur alicui fortasse, omnes homines æqualem vitam agere posse per artem tuendæ valetudinis. quod tamen est satis aduersum experimento. nam omnes aut tẽperati sunt optimè, & ita maximè lõgæui: aut temperati possunt fieri, & ita viuent non minùs prioribus. tamen qui ea, quæ de proportione ætatum & commutatione temperamentorum diximus, intellexit, intelliget: necessariò ex reducendis intemperatis, diuersas ætatum periodos prouenire. nam qui conseruantur, toto tempore decurrunt per ætates æquabiliter: qui reducuntur, multiformiter, vsque dum sint integrè reducti. cætera transigunt, vt alii, bene, & obseruata proportione. hæc dissimilitudo ætatũ non potest nõ esse diuersa, ex diuersis temperamentis: eoque neque numerus annorum potest non esse diuersus. sed quid possit pręstare conseruatio, diximus. de modo quo fit, iam dicamus.

An conseruentur corpora vsu similium rerum qualitate & gradu. Cap. II.

CORPORA quæ temperata sunt, temperato victu, dum sanitate fruuntur, vti debere, atque ita similibus specie & gradu debere conseruari: medici omnes vno ore concedunt. sed de conseruatione intemperatorum corporum, tantum abest vt vnica omnium sententia sit: vt sint potiùs quot capita, tot sententiæ. Galenus libello de inæquali intemperie ita inquit: Itaque sanitatis tutela per similia perficitur. libello artis medicinalis cap. 86. eandem sententiam scripsit dicens: Conseruationem per similia fieri, reductionem per cõtraria. 8. meth. cap. 9. eodem modo scripsit, & 5. & 6. de tuenda valetudine, & innumeris aliis in locis. 3. meth. ficciora ficcioribus & humidiora humidioribus indigent auxiliis. neque verò hoc solum apud Galenum videtur inueniri: sed ea similia, quibus corpus lapsum conseruatur, æqualia illi debere esse in gradu. ita vt tam longè absint à mediocritate, quàm longè abest ipsum corpus. nam libello artis medicinalis capite huc allegato ita scripsit: Quod igitur temperie differt, partium autem quæ instrumẽta sunt, moderatione non differt, duplicẽ habet salubrium causarum formam: alteram quidem earum, quæ ipsius conseruant temperiem, alteram verò earum, quæ ad optimam transferunt. quæ quidem ipsius temperiem conseruant: tantum à causis temperatissimæ naturæ different, quantum & totius corporis temperies ab illa differt. sed tamen quod Galenus his locis docet, rationi videtur aduersum. nam qua ratione, si homo biliosus est, & multo vtatur melle, & exercitatione non mediocri, & multùm vigilet (hæc enim omnia oportet ponere, quò similibus vtatur: cùm victus sex rebus non naturalibus constet) talis conseruabitur qualis à principio fuit? conspiciuntur enim quotidie biliosi homines quacũque harum causa in febres labi: & pituitosi, si frigidis vtuntur, frigidis quoque laborant morbis. non ergo similibus conseruantur qui intemperati sunt, sed læduntur. cùm enim homines (ex Hipp. parte secunda aphor. trigesimo quarto: & ex Galeno in comm.) facillimè incidant in morbos similes suæ temperiei, vt calidus in calidos, frigidus in frigidos: si similibus vterentur, facilè adducerentur ad similes morbos. Nam dicente eodem Galen. libro de optima corporis constitutione: calidi faciliùs patiuntur à calidis, & frigidi à frigidis. quare calidi faciliùs patiuntur à calidis, quàm à frigidis. sed à quibus faciliùs patiuntur, faciliùs læduntur. ergo faciliùs læduntur similibus, quàm contrariis. con-

trariis enim, qui intemperati sunt, meliùs habent Galeno tertio aphorism. comm. 3. vbi ita scripsit: Et vt simpliciter dixerim, contrariæ quidem ad contrarias bene, similes autem ad similes malè. præterquam si ætas temperata, & victui, & regioni, & tempori temperato conferatur. hoc enim modo solùm similes à similibus bene afficiuntur. Sunt igitur hæc Galeni loca, quantum prima facie licet iudicare, sibi ipsis valde contraria: & ratio quæ ab experimento desumitur, plurimum dissidere videtur ab his, qui similibus volunt intemperata conseruari. Quibus adducti nonnulli barbarorum ita excogitauerunt, conseruati copora intemperata contrariis reuera: cæterùm illa contraria, ratione quadam esse similia. dicunt enim similia quædam esse formaliter talia (ita loquuntur) & hæc quidem esse appellatione similia, vt calidùm calido, frigidum frigido, humidum humido simile est: quædam verò etiamsi appellatione contraria sint corpori, tamẽ virtualiter esse similia. quia assumpta interiùs, illud nõ alterant à propria temperie. vt si quis intelligat dari calido homini frigidum alimentum, sed tam modicè frigidum, vt illius calorem non frangat: contrarium erit illud formaliter & denominatione, cæterùm simile virtualiter & potentia. hæc cùm ita distinguãt, admittunt, conseruari corpora intẽperata similibus virtualiter & formaliter contrariis: atque ita respondent iis argumentis quæ obiiciebantur, quibus omnibus de similibus specie rebus disserebatur. cæterùm hi præterquam quòd falsò dicunt, aliqua contraria esse, quæ sua contraria aliquantisper non remittunt, cùm remissum semper remittat intensum mutua actione: perperam & iniquè volunt Galenum cogere, vt calida frigida, & frigida calida appellet. nam si nihil aliud dixissent, præterquã similia similibus conseruari, fortasse non essent excludendi isti enarratores: sed cùm non hoc solùm, sed calidiora calidioris, frigidiora frigidioris indigere victus ratione, dicat, qua ratione non sunt illi irridendi, qui ita interpretantur? sed sit ita: dicantur calidiora virtute. qua ratione verum sit: tantum à causis optimè temperatæ naturæ distare, quantum & ipsa corporis temperies? nam versus idem genus oportet vt inclinatio sit, & corporis, & victus. sed causæ optimè temperatæ naturæ sunt formaliter temperatæ. ergo tantum oportet causas intemperatas versus calidum formaliter inclinare. sed iam hos missos faciamus, qui barbarè interpretantur. alij aliter respondent. dicunt nonnulli: Lapsus vehementes (vt cùm aliquis ad calidum vehementer est lapsus, aut ad frigidum) contrariis conseruari, aut saltem si non contrariis, similibus remissioribus gradu: (vt si tertio gradu calidi sint: victu moderato, aut calido primo gradu) sed lapsus non vehementes conseruari similibus forma & gradu. hanc sententiam videtur Galenus innuere, qui libello artis medicinalis ante ea verba quæ paulò antè retulimus, ita dixit: Atqui si quod ab optima constitutione defecerit corpus, non autem quàm multùm: & quæ ipsius sanitatem causæ conseruant, ad proportionem mutabuntur. Itaque illud videtur sentire tantùm de his, quæ vehementer lapsa sunt corpora. Cæterùm neque horum sententiam ego probo. quoniam in omnibus locis quæ in principio huius capitis retulimus, vniuersè Galenus protulisse videtur illud: similia similibus conseruantur, & conseruatio similibus perficitur. Præterea neque ita respondent argumentis. nam paulò infrà dictum est in eodem cap. corpora intemperata aut reduci posse, aut conseruari: & hæc cùm conseruantur, similibus æqualibus conseruari. corpora igitur quæ indigent reductione, hæc eadem conseruantur similibus gradu, & forma: sed quę tam lapsa sunt, vt reductione indigeant, non possunt non meliùs habere contrariis, & vsu similium periclitari. ergo illud quod de maiori aut minori lapsu dicebatur, speciem conseruationis non permutat. Est & alius modus interpretationis. Dicunt nonnulli, conseruationem temperamentorum, quæ in lapsu qualitatum, quę vulgò dicuntur passiuæ, consistunt, humidi scilicet, aut sicci, similibus conseruari: lapsus verò qualitatum efficientium, contrariis. Hoc videtur docere Galenus 6. cap. 3. de tuenda valetudine, prope principium ita dicens: Fiunt autem & qualitate conuenientiæ, si seruare temperamenta velis, humidis naturis humectantibus cibis quadrantibus, siccis verò siccantibus: sin autem commutare, contrariis. in ea autem quæ est in calido frigidóve ad intemperiem, conuersione, contrariorum exhibitio congruit. efficacissimę enim sunt hæ, &, vt quispiam dixerit, potẽtiores iis quæ in siccitate & humore sunt intemperiebus. facilè ergo similibus nutrimentis in morbidam in-

temperiem veniunt. ecce igitur vt apposita ratione Galenus videatur horum sententiam confirmare. sed neque hi videntur satis idoneè ad argumenta respondere: cùm Galen. 3. aphorismorum non tantùm calida calidis, & frigida frigidis, sed & sicca siccis, & humida humidis, deteriùs habere dicat. quare omnium videtur esse vnica ratio. Verùm neque illud quod docent, verum est. nam oporteret senes calidis & siccis alimentis vti: frigori vtpote efficaci qualitati dato contrario, siccitati contraria ratione dato simili. sed res non ita habet. Nam Galenus in eodem sexto de tuenda valetudine, calidis & humidis præcipit senes cibari. quo minùs videtur neque efficientibus, neque patientibus similia dari oportere: sed perpetuò, interim dum sanitate fruitur animal, contraria. Ita enim docet Galenus 8. meth. capite nono, dicens: Ergo similibus indigent tum in aliis de quibus mox dicetur, tum verò in vlceribus omnibus: (mõstratum enim id sæpè iam in superioribus est) contrariis verò in eo victu, qui per sanitatem adhibetur, veluti in opere de sanitate tuenda docuimus. quando igitur tam dubia hæc quæstio est, & ab aliorum omnium interpretationibus recessimus: alia nobis commodior, si fieri potest, interpretatio quærenda est. nos hæc omnia ita interpretamur. Conseruationem siue efficacium, siue inefficacium qualitatum, siue eæ intensæ, siue remissæ sint: fieri similibus specie & gradu. cæterùm raró licere conseruatione vti, imò verò in intemperatis naturis nunquam: nisi cùm per negocia illis non vacat studere sanitati, aut interim dum morbo tenentur. quòd si tamen quis aliter velit hominem intemperatum conseruare, si intemperies sit in inefficacibus qualitatibus, multò minùs nocebit: si in efficacibus, multò plus. quòd verò ita sentiat Galenus, intelliges ex iis, quæ mox subdit, dicens: Nam sicca corpora etsi aliquantum desicces, minùs nocebis. non igitur eodem autore & interprete præcipitur, sicca & humida conseruari, dum vacat reducere: sed docetur minùs, si quis similia det, lædi hos, quàm calidos & frigidos. quare pro argumentis ego concesserim, hominem intemperatum, quantumcunque calidus sit aut frigidus, similibus conseruari, dum conseruatur: cæterùm per sanitatem contraria debere adhiberi, vt Galenus dicebat. nam præter artem est, & proinde inutile, & noxium: intemperatum hominem conseruare, cùm licet reducere. nam veluti eum qui ægrotat, curari expedit, & qui perfecta sanitate fruitur, conseruari: ita eum qui insaluber est, & intemperatus, reduci. nisi id impediant aut negotia, aut morbi. Sed dicet aliquis: qua ratione qui intemperatus est, & negotiis implicitus, debet conseruari? An homo biliosus, iter agens, aut alioqui magna cum solicitudine negotia tractans ciuilia, debet interim calido & sicco vti alimento? non sanè. sed hactenus verum est, in negotiis tractandis, similibus vtendum esse: si similia multo tempore, ante negotia, consueta sint. nam perid tempus, etiamsi alioqui similia essent nociua: non licet recedere à consuetudine. hanc esse sententiam Galeni apertè intelliges ex his, quæ quinto de tuenda valetudine scripsit, dicens: Ergo nec assuetudines ipsæ, tametsi prauæ sint, displicentibus adhuc sibi corporibus mutandæ sunt, quin neque per summam sanitatem semper tentandum: sed tũc cùm is, cui immutandæ sunt, à ciuilibus negotiis maximè vacat. paulò superiùs in eodem quinto de sanitate tuenda: Nam si in negotiis sint, similibus vteris: potissimùm cùm ita fuerint corpora assueta. Quare qui negotiis est implicitus: talibus vti debet, qualibus assueuerat. quæ si similia erant, non sunt eo tempore permutanda: sed conseruandum corpus est illis, alioqui similibus gradu & forma. hæc de assuetudinibus. tamen quatenus sit seruanda consuetudo, dicemus latissimè in octauo huius operis libro. Sed quæret aliquis, qua ratione in morbis debet temperamentum conseruari? nunquid si homo calidus & siccus incidit in febrem ardentem, vtendum est calidis? minimè: sed tantò minùs frigidis, quantò ipse natura est calidior. atque ita vnica medicamentorum mensura fit curatio, & conseruatio. si scilicet tantum euarient medicamenta à temperamento proprio hominis laborantis, quantum ipse morbus facit illum ad contrarium inclinare. vt si, gratia exempli, homo calidus primo gradu, duos comparauerit gradus caloris præter naturam, ita vt tertio gradu iam calidus sit: frigidis primo gradu vti debet. nam frigidum vno gradu, duobus distat à calido in primo, & totidem distat calidum in tertio versus alterum genus. atque ita vnica hac mensura fit curatio contrariis, & con-

seruatio

ſeruatio ſimilibus: vtraque gradu paribus. ſed hæc, dante Deo, cùm loquemur de curandi ratione, magis explicabimus. illud oportet modò dicere: qua ratione Galenus in libello artis medicinalis dixerit: lapſus non vehementes ſimilibus debere conſeruari, ſi & vehementes etiam eodem modo conſeruari debent? non ſanè, quòd aliter hi atque illi conſeruentur: ſed quòd, quò vehementior eſt lapſus, eò rariùs licet ipſum conſeruare. ſi tamen ſemel conſeruandus eſt, ſimilibus conſeruari debet. propterea infantibus humidum deſtinatum eſt à natura alimentum: quoniam expedit id temperamentum, quod ab ætate habent, conſeruari. ſenibus tamen contraria dantur per ſanitatem: quoniam melius eſt in vltima ætate, quæ adeò morti proxima eſt, præcautione vti, quàm lapſum fouere. Hæc de modo conſeruationis intemperatorum dixiſſe eſt ſatis. De modo conſeruationis temperatorum ſi nonnihil addiderimus, opportunè iam longum hoc caput concludemus. hominem temperatum in ætate temperata, qualem eſſe adoleſcentium in primo huius operis libro capite octauo docuimus: nulli eſt dubium, ſimili victu, & omnino temperato conſeruari debere. cæterùm cùm hic eſt in intemperatis ætatibus, qua ratione? non enim ampliùs æqualis eſt temperamento: ſed in infantia calidus & humidus, in iuuentute calidus & ſiccus, frigidus & ſiccus in ſenectute. Si eorum quæ diximus, non ſumus obliti: facile eſt, ex dictis methodum conſeruandi temperamentum æquale per omnes ætates elicere, hanc ſcilicet. Cùm duo hìc occurrant conſideranda: temperamentum innatum illi corpori, & aduentitium ex ætate. Alterum quod à primo ortu eſt, quoniam eſt optimum, ſemper conſeruationem expoſcit: alterum quod ab ætate non ſemper, ſed cùm ipſum oportet tale perdurare. Infantile temperamentum conſeruari conuenit dicta nuper ratione: tale enim eſt accommodatiſſimum ad mutationem, & corporis incrementum. adoleſcentiæ etiam temperamentum, quoniam ratione etiam ætatis optimum eſt, ſeruari debet. Iuuenile & ſenile debet corrigi: vt lapſum, & inutile. igitur infantes vti debent humido alimento: &, quò infans innata temperie humidior eſt, eò, interim dum bene valet, minùs humido. quoniam tunc, quod ex ætate eſt, debet conſeruari humido: quod ex proprio temperamento, reduci. quod fit, non dato alimento ſicco: ſed detracto de gradu humidi, quantum ipſe eſt natura lapſus. Quò infans eſt ſiccior propria temperie, eò humidiori ſeruatur victu, dum valet: quò hac ratione & temperamentum ætatis conſeruetur, & natiuum reducatur. temperatus temperatè humidis: quoniam vtriuſque temperamenti eget conſeruatione. In adoleſcentia temperatus, omnino ſimilibus: frigidus calidis, non adeò quàm in ſenectute, & calidioribus, quàm in iuuentute. quia hìc vnum eſt quod reduci, & alterum quod conſeruari: in illis ætatibus vtrumque reduci debet. In ætate iuuenili temperatus vtatur frigidis & humidis: ſed remiſſioribus quàm bilioſus, & intenſioribus quàm pituitoſus. quia ille alterum habet mediocre, ambo immoderata hi, atque ita in ſenectute. Hæc eſt conſeruandi temperamenti innati cum commutationibus ætatum methodus: ſi vtrumque conſeruandum eſt, & expoſcunt ſimilia, vires illorum intendere: ſi contraria, de præcipuo tantum detrahere, quantum alterum ſuperat. Eodem modo faciendum eſt, ſi vtrumque reducendum eſt: quæ eadem, aut contrana poſcunt. vbi alterum conſeruari, alterum reduci debet: alteri contraria dare expedit, alteri ſimilia. quæ ſi eadem eſſe contigerit, (vt humida infantis bilioſi ætati ſimilia ſunt, & contraria temperamento) vires oportet intendere: ſi non eadem fuerint, ſed contraria, de indicatione maiori minorem detrahendo, medium victum oportet inſtituere. Tale cùm nihil doceant, qui ante nos medicas quæſtiones ſcripſerunt, neque quidquam eorum, quæ ad tuendam valetudinem ſunt vtilia: tamen de conſeruatione non ceſſant multa blaterare, & longiſſimas quæſtiones, nihil frugis continentes, ſcribere. &, quod magis dolendum eſt, ſi quis diſtinctiùs aliquid & enucleatiùs ex antiquis autoribus ſuo labore eruit, quod artem poſſit vlteriùs promouere, inuidia ſtudioſorum animos auertit: ſuaſu quorundam, qui ſuæ opinioni timentes, ſi alius in docendo inueniatur ingenioſior, illorum profectui inſidiantur, & alieno malo ſuam tyrannidem tueri non deſiſtūt. ſed qui ſapit, ſibi caueat, neque curet alienam inſolentiam. mea nihil refert. mihi ſtudeo, mihi hanc quæſtionem, vt alias etiam ante hanc, ſcripſi: quas aliis

etiam spero profuturas, si fortè de manibus exciderint. nam nondum certum est illas typo dare.

An defectus prioris concoctionis sequenti possit emendari. *Cap. III.*

SVPERVACANEVM hîc fuerit concoctionum species, & numerum, & ordinem referre. hæc enim ex primo & secundo harum controuersiarum libris petēda sunt, iisque peritis disserendum modò: num si quid minùs bene in ventriculo coctum defertur in hepar, possit eatenus concoctione hac secunda emendari, vt nihilo deteriùs sanguinis generatio procedat, quàm si in ventriculi actione nullum vitium præcessisset. Galen. lib. 4. de tuenda valetudine, cap. vltimo, nititur demonstrare: quæ in ventre malè sunt confecta, non posse ea concoctione quæ peragitur in venis, rectè coqui: vt neque quæ secunda sunt confecta malè, posse in tertia, quæ agitur in carne & membris, perfectè coqui. quod confirmat hoc argumento. Vt habet ea præparatio quæ extrà agitur, elixatio scilicet, aut assatio, ad concoctionem ventriculi: ita hæc ad concoctionem hepatis. sed experimur vētriculum non rectè posse commutare ea quæ cruda ingeruntur aut minùs elixa, assáve, quàm oportet: igitur neque hepar possit bene conficere, quæ minùs bene præparata sunt in ventriculo. Hæc multis docet Gal. prædicto loco. cæterùm non potest sine controuersia præteriri: sunt enim multa argumenta, quibus videtur contrarium concludi. primò Galenus docet 6. de placitis, licet ventriculus cibos conterere non valeat, modò succos aliquos assumamus, vt in multis nationibus lac solet, viuere nos posse: sed si sanguinis generatio tollatur, vitam quoque tolli necessariò. Ex quo loco patet: actionem ventriculi non esse omnino necessariam propter concoctionem: (nulla enim tali cōcoctione præcedente, fieri potest sanguinis munus) sed tum tantummodo esse necessariam ad eliquandum, cùm alimenta assumuntur solidiora. vnde argumentum hoc accipi potest. Si tota prima concoctio potest secunda suppleri: multò magis poterit, cùm est debilis, à secunda emendari. fieri præterea potest: vt sit homo tantò fortior facultate hepatis, quantò facultate ventriculi impotentior. quo casu constat tantum posse perfectionis addi alimento in secunda concoctione, quantum deficiat in prima. respondent plærique: (nam ipsa solutio dabit occasionem vltrà argumentandi) quantumuis robusta sit hepatis facultas, non tamen posse minùs bene commutatum in ventriculo alimentum, rectè elaborare, quia non est bene præparatum. præparationem in eo quod accipit, etiam efficacissimæ facultates requirunt. nullus enim ventriculus, quantumuis calidus & fortis, aut crudas omnino carnes, aut incoctum panem bene commutabit: multò minùs ligna, lapides, aut similia. quoniam scilicet hæc non sunt idonea ad patiendum à ventriculo. sed est quod vltrà argumentemur. Alimentum non propterea meliùs conficitur, quòd melius sit aut tenuius, faciliusque coctu: sed quòd proportione respondet virtuti commutantis. nam nonnulli ex carne bubula meliorem generant chylum, quàm ex melle. quibus scilicet tenuia alimenta corrumpuntur: crassiora sunt ad concoctionem magis accommodata. Ergo eodem modo in hepate potest contingere, vt scilicet ille, qui præ calore ex bene confecto chylo biliosum sanguinem generat: ex chylo semicocto, vt ex alimento coctu difficiliori, atque magis resistente, non eatenus procedat, sed sanguinem generet mediocrem. quo casu fiet, vt non tantùm emendetur defectus prioris concoctionis: sed vt etiam perfectior proueniat secunda, ex imperfecta prima, quàm ex perfecta. Videtur respondendum (si modò priori solutioni insistendum est) aliud esse alimentum proportione respondens, aut non respondens: aliud præparatum, aut non præparatum. vt ventriculo frigido proportione respondens alimentum est mel, non respondens bubula, aut suilla: ventriculo temperato respondens alimentum est, caro arietina, non respondens, mel & bubula: ventriculo calido bubula, frigido mel. sed carnes crudę, incocta massa, omnibus ventriculis malè præparatæ sunt: vt panis probè coctus & fermentatus, carnes probè elixæ, assæve, omnibus sunt bene præparata alimenta. quanquam & in ipsis præparationibus, aliæ aliis sunt conuenientiores, non omnibus naturis eædem: vt in humidiorem ventri-

culum

culum melius est assa ingeri, in ficciorem elixa. sed ex dictis facile est intellectu: quantum intersit dicere alimentum idoneum (quod proportione respondens appellamus) aut alimentum præparatum. itaque dicendum est, maius robur in membro commutante, aut maiorem calorem posse commutare crassius alimentum meliùs tenuiori: non tamen præparatione carens meliùs præparato. præparationem enim omnia æqualiter requirere in alimentis: tenuitatem non omnia, sed quæ debiliora sunt, aut frigidiora. videntur hæc probabiliter dici: sed si quis attentiùs ea quę in operibus contingunt, consideret, intelliget dictum esse hoc vltimum minùs verè. nam si in ventriculo aliquo alimentum minùs bene coquitur, aut minùs bene illum implet, satiatque propter defectum crassitiei: potest illud quod de crassitie deest imperfecta præparatione suppleri ita, vt, quod minùs idoneum illi ventriculo erat, deficiente pręparatione idoneum fiat. multos profectò vidimus tam robusto ventriculo, & tam multo calore, vt illis arietinæ carnes præ tenuitate non essent satis: qui vrentes eis non satis assis, meliùs habebant. mille talia occurrunt quotidie exempla. igitur potest imperfecta præparatio efficere alimentum idoneum. Cumque dicente eodem Galeno eandem habeat rationem hepar ad ventriculum, quam ventriculus ad externam præparationem: fiet hoc idem in hepate, fruetur que nonnunquam infecto chylo meliùs, quàm integrè confecto. quare ego nolo (quod plærique faciunt) in hac controuersia proteruè defendere: non posse priorem concoctionem à sequenti emendari. sed rem ita distinguo. In concoctione secunda duplex noxa potest accidere: altera, vt non fiat bonum alimentum, quod in ea generatur: altera, vt colligatur plus excrementi, quàm solet. in priori concoctione possunt accidere tres noxæ: vt concoctio fuerit ablata, diminuta, aut deprauata. priori concoctione ablata, necessariò sequens habet ambas noxas: vt & deterius alimentum fiat, & plus colligatur excrementi. nullum enim hepar potest ex cibo nullatenus in chylum mutato, bonum sanguinem efficere, aut parum excremẽto plenum: vt neque aliquis ventriculus ex omnino erudis carnibus bonum chylum. nam membra omnia quò suum munus rectè peragant: præparatione aliqua indigent. Quod enim à Galeno dictum est 6. de placitis, illud vnum est: posse nos etiam ventriculo non commutante, si succis vtimur, viuere, ramen non rectè viuere, & bono frui sanguine. Si concoctio præcessit diminuta, sequens necessariò habet vnam noxã, vt colliagt scilicet plus excrementi, quòd in priori concoctione minùs secretũ est: tamen quod ad qualitatem alimenti quod generatur, attinet, potest defectus prioris omnino emendari. Si prior concoctio deprauata sit: secunda potest nonnihil emendari, sed necessariò patitur vtramque noxam: fit scilicet deterius alimentum, & excrementi plus, quàm si prior concoctio alimenta non corrupisset. sed quoniam rem totam diximus distinctè: hæc sufficiant.

De ordine assumendi alimenta. Cap. IIII.

IN proposita quæstione, prima illa occurrit controuersia, à medicis satis disputata: debeantne crassa alimenta ingeri ante tenuia, an contrà. in qua sunt duæ contrariæ sententiæ. Dicunt quidam crassa oportere præire, his rationibus persuasi. Si quid tenue primo loco assumeretur, ingestis deinde crassioribus: accideret, vt cùm cibus primo loco assumptus, antequam reliqua essent concocta, ad exitum properaret, illa secum traheret, ac faceret descendere inconfecta. Adde, quod primo loco ingeritur, in ima ventriculi parte collocari: quod secundo, in ipso ore, aut prope os hærere. sed ventriculi pars profunda est carnosior, ac perinde calidior: sublimis verò est neruosior, frigidiorque. igitur conueniens est calidiori parti crassius alimentum, tenuius, minùs calidæ: quò quanto pars profunda supremam superat calore, tantò alimentum primo loco ingestum facilitate ad concoctionem à secundo superetur. atque ita eodem tempore concoctio totius chyli compleatur, trudanturque in intestina simul omnia. nam aliter tenuiora in calidiori parte sita, multò citiùs concoquerentur, quàm crassiora in parte frigidiori. cumque cocta forent, aut retenta illic & plus satis alterata corrumperentur: aut laxato vẽtriculo quò descẽderent, reliquorum

concoctionem in media actione interpellarent, cogerentque nihilominus descendere. nam ventriculus non quidem hanc partem ciborum expellit modò, retentis aliis, deinde aliam: cùm dicat Galen. 3. de facultat. natural. capite quarto: Tunc ventriculus aperit inferius os, cùm cibos ad perfectionem concoxit. itaque retinet omnia, vsque dum omnia concocta sunt: vbi semel incipit expellere, omnia expellit. Hæc sunt firmissima sententiæ huius argumenta. quidam addunt insulsa alia, quòd scilicet, vt rectè structa ædificia subter in ima sede habent crassissimam materiam, desuper ex tenuissima habentia constructionem, & vt in orbis compositione, elementum, quò est crassius, eò est humilius: ita in ventriculo sub tenuioribus alimentis crassiora esse oportet. Cæterùm hæc omitto vt ridicula. Alij contrariam opinionem tuentur, oportere, quò tenuius est alimentũ, eò citiùs ingeri: quò vt citiùs coquitur, ita citiùs descendat, reliquorumque descensui sternat viam. hoc enim esse vtilissimum. nam si contrarium fieret: tenue quod vltimo loco assumeretur, vbi semel esset perfectè concoctum, interclusa via descensus à crassiori, per nimiam moram corrumperetur, corruptumque reliquum corrumperet, & totam vitiaret concoctionem. Animaduertendum in hac controuersia est: Alimenta aliqua facilis esse descensus per se, & quoniam medicamenti aliquam habent qualitatem, qua lubricas vias reddunt, vel pungendo irritant ad expulsionem: nonnulla per accidens, quia sunt facilioris concoctionis, sunt etiam descensus facilioris. vtraque horum, si ingerenda sunt, ante crassa & tardè descendentia ingeri debere Hippocr. docet tertio de ratione victus acutorum, vigesimo secundo, exemplo mulsæ & ptisanæ, ita dicens: Mulsa tamen post ptisanæ sorbitionem epota valde replens, inflans, & hypochondriorum visceribus inutilis. Galenus in comm. Semper enim oportet priùs ingerere, quæ & faciliùs corrumpuntur, & quæ subducuntur magis: secundo loco contraria. ptisana autem quàm mulsa difficilior est corruptu, & descendit tardiùs. si ergo mulsa primò sumpta fuerit, ex ea quædam ad ptisanæ deiectionem fit prouocatio. verùm si ptisana primùm sumpta fuerit, subduci mulsa prohibetur. vides itaque vt Galenus sententiam hanc vltimam tueatur & confirmet prædictis argumentis. eandem sententiam scripsit secundo de alimentorum facultate capite vndecimo, ita dicens inter multa alia, quibus hanc sententiam confirmat: Satius enim fuerit scire, ex cibis qui parantur ad deiectionem, posteriores quidem sumendos, eos qui tardè permeant: omnium autem primos, qui celeriter quidem peruadunt, corrumpuntur tamen si in ventre morentur diutiùs. cuius sentẽtiæ fuerit Auicena, vix possis intelligere, quandoquidẽ Fen secũda primi, doctrina 2. cap. 7. ita scripsit: Nutrientia præterea ordinẽ in suu receptione habent, in quo sanitatis conseruator solicitus esse debet. ne illud quod subtile est, & citò digeritur, post forte nutriens quod sit eo durius, in cibo sumat: quia priùs digeritur quàm ipsum, & super illud natabit, non habens viam qua penetret. putrefiet ergo, & corrumpetur: & corrumpet illud, quod ei admiscetur. cùm hæc dixisset, quibus Galeni sententiam videbatur confirmare, addit: Iste etiam non primò comedere debet cibum labilem, ita vt post ipsum cibum fortem & durum in cibo sumat. quoniam cum ipso labetur, cùm ad intestina penetrabit, eo non tam integrè digesto, quantum debebat. fortasse Auicena vtriusque ordinis incommoda recitauit, quò nos doceret: vtrumque excessum quoad fieri posset esse deuitandum. cauendumque, ne aut valde tenuia primùm, & valde crassa deinde, aut contrà, sed valde diuersa, assumerentur: sed vt omnia aut similia essent, aut saltem non valde differentia. fortasse nomine labilium alimẽtorum, ea intellexit, quæ medicamentorum habent qualitatem: non quæ tenuia sunt tantùm. sed sentiat ille, vt volet. illud certum est Hippocratem & Galenum censuisse: si diuersa alimenta assumenda sunt (hoc enim neque Galenus, neque quisquam alius probat) primo loco assumenda esse, quæ facilioris sunt descensus, siue id habeant ex medicamentosa qualitate, siue ex substantiæ modo. nam ingestione crassorum ante tenuia, est apertum incommodum. nam quanquam ventriculi inferior pars calidior sit superiori: raro autem, aut fortasse nunquam, vt alimentum crassius sit tenuiori, iuxta proportionem, qua ventriculi pars parte calidior est. neque tam erunt locis distincta, quanquam isto ordine assumantur: vt hæc pars in hoc loco, illa in illo sita sit, vt reliqua succedant, vt in argumento dicebatur. quocunque verò

immuta-

immutato promptum est periculum corruptionis. ex contrario ordine omnino nullum potest fieri incommodum: vel saltem haudquaquam, quod non facilè emendetur. nam si crassius alimentum in frigidiori parte est, fiet paulò longior concoctio, sed non corrupta: si tenuia coquuntur priùs, licebit illis priùs descendere, reliquis manentibus in ventriculo, cùm prope pylorum ipsa sint. nam quod à Galeno in opere de facultatibus naturalibus dictum est, tunc tantummodo debet intelligi: cùm ventriculus aut vnico alimento, aut pluribus, sed perquam similibus plenus est, neque à dissimilibus alimenti partibus dissimiliter irritatur. instituto enim illius operis hoc vnum sufficit: commutare ventriculum alimenta, atque deinde hæc eadem, vbi plenè concocta fuerint, expellere. quare manifestum est: posse quod coctum est labi, reliquo manente in ipso ventriculo. neque, si quãdo propter vehementem irritationem, à qualitate quapiam medicamentosa factam, contingeret descẽsu tenuiorũ, crassiora quoque ad intestina deiici importunè, tam graue aliquod malum fieret: quàm si propter contrarium ordinem ingestionis tenuiora fuissent in ventriculo corrupta. nam cùm monstratum à Galeno sit, vt multis aliis in locis, ita 4. de vsu partium, intestina esse instrumenta non deiectionis solùm, sed & concoctionis, vt non aliter quàm ventriculus, chylum possint elaborare: fiet, vt id quod semicoctum importunè descendit, in ipsis intestinis concoctionis recipiat complementum, aut vt anticipet deiectionem citra maiorem noxam. igitur non dubium quin, rectè omnibus vtrinque pensitatis, commodius sit tenuia ingeri ante crassa: & cùm vtrunque noceat, minùs emendari posse noxas ex contrario ordine, quàm ex eo quem modò præcipimus.

De cibo & potu. Cap. V.

QVONIAM, vt in decisione proximæ controuersiæ monstratum est, in assumptione alimentorum tenuia debent præmitti: sunt qui argumẽtentur, potum etiam debere ante cibum ire. sunt enim quæ potantur, solidis escis tenuiora. nam si nihil aliud interfit, quàm quòd potui sit aut esui aptum, quod ingeritur: est illud coctu facilius. eoque ab Hipp. dictum est in aphorismo: Facilius est impleri potu, quàm cibis. Possis his addere, cùm corpus resoluitur alimenti defectu, priùs dissipari substantiam humidam, deinde siccam: reparari verò siccam esu, humidam potu. itaque priùs potandum esse: quoniam priùs fit potus indigentia. nam his de causis esum & potum fieri dixit Galenus libello de inæquali intemperie, ita scribens: Ex esuriendo verò ac sitiendo, deficiente hîc humida, illic sicca substantia. quibus verbis manifestè innuit: fieri sitim defectu substantiæ humidæ, & famem defectu siccę. constat tamen: potu extingui sitim, cibis famem. Adde rursus, potum necessarium esse ad concoctionem cibi: eò quòd concoctio quæ peragitur in ventriculo, dicente Aristot. 4. meteoron capite tertio, est elixationi similis, ideoque in humore debet fieri. vt igitur in ollam priùs infunditur humor, deinde carnes: ita in ventriculum debere ingeri, est consentaneũ. Sunt alij qui omnino diuersam ab hac habentes sententiam, tam multò aliter faciendum sentiant: vt toto cibo ingesto, semel potare præcipiant, dicentes cum Galeno quarto de vsu partium capite quinto, & Hippocrate libello de alimento: potum esse alimenti vehiculum. cùm igitur vsus potionis sit cibi distributio, commodius dicunt esse post cibum potare, quò assumpti cibi potu descendant ad fundum ventriculi, factáque illic concoctione diducantur per angustiores vias: quàm vt potus assumptus ante cibum, illum faciat in ventriculi ore fluitare, aut descendens importunè in intestina alimentum deducat incoctum, faciátque intempestiuam deiectionem. vocant testem Galenum, qui 7. methodi capite sexto, ita scripsit: Sed enim & quod illi faciunt, nihil mali sit, si, qui conualescentium victu vtuntur, etiam faciant: & statim à cœna non bibant, videlicet antè quàm cibus fuerit concoctus. siquidem innatant cibi bibentibus, vt eos ventriculi corpus interposito humore non contingat. verùm si sitibundi fuerint, arcere eos omnino graue est simul, & inutile: sed dandum modicum, quod & tristitiam soletur, & sitim leuet. postea verò quàm nutrimentum concoxerint, abunde bibere sunt sinẽdi. quippe celerrimè, si ita faciant, distributio fit. Hęc Galenus. quibus verbis non tantùm videtur prohibere potum ante cibũ: sed præcipe-

re à potu abstinere, vsque ad tempus distributionis, quo peracta iam prima concoctio est. Potest etiam his addi ratio hæc: Illud videtur secundum artem debere anteire, cuius secundum naturam habentibus priùs contingit necessitas. sed homines benè valentes priùs solent esurire quàm sitire: ergo comedendum primò est, bibendum deinde. Sunt alij, qui non ita censent: sed, vt à plærisque fit, alternatim comedendo ac bibendo, ita potum cum escis permiscere. atque possunt hi aut à cibo aut potu exordiri, & cibo aut potu finire refectionem. Est horum opinio: non aliter meliùs effici omnia, quæ à potu expectamus, quàm eo paruis portionibus cum cibis permixto. esse siquidem potum propter duo necessarium: propter elixationem scilicet cibi, & distributionem. hæcque duo hac vnica forma rectè peragi: quandoquidem neque potus impellet cibum intempestiuè, neque cibus potui innatabit. Vides quo modo constituta sit controuersia, & quæ sint probabiles rationes à quacunque sententia: cùm sint multæ, atque admodum diuersæ. quæ omnes, quantum iudicio assequor, indistinctè admodum propositam quæstionem dirimunt. nam siue comedendum priùs esse, siue potandum omnibus dixeris, siue semel alterutrum esse faciendum, siue partitè, falsò pronunciabis: si verò quibusdam sic, aliis aliter faciendum dixeris, distinxerisque hos ab illis, ita tandem rem ipsam attigeris. id quod ego in præsentia faciam, hinc sumpto exordio. Toto hoc processu inuenimus, si quis rectè cõsideret, sex refectionis modos. nam aut totus cibus potusque ingeri debet, tuncque duo fiunt modi, aut præcedẽte potu cibum, aut cibo potum: aut paruis portionibus alternè permiscentur, fiuntque ita quatuor modi, incipiente refectione à cibo, eodemque finita, aut finita potu, vel incipiente à potu, & potu finita, aut finita cibo, quæ inceperat à potu. præter hos sex refectionis modos quibus est comedendum & bibendum, est quidam alter modus, quo edendum quidem est tantùm, abstinendumque omnino à potu, vsque dum peracta ingesti cibi concoctio fit. solius potus non oportet meminisse. quoniam solus potus non est refectio: cuius hîc modos septem esse ostendimus. modum refectionis hunc aut illum à duabus præcipuè rebus oportet indicari: à natura ventriculi, & cibi. estque in alterutro horum humor, aut siccitas, quod indicet. atque perinde indicabunt siue natiua in ventriculo sint, siue aduentitia, siue ex morbo. considerandum enim est, sit ne modò ventriculus humidus, an siccus, an mediocris: cibus quoque non aliter indicet siue ex sua natura humidus sit, siue ex præparatione. vt quæ, cùm alioqui sicca essent, in humorem aliquem infusa, potui idonea fiunt: quæ contingit potestate sicca esse. tamen curandum hîc magis est de humore, qui est actu: numquid cibus humidus sit, an siccus, an mediocris. Cõstat verò ex tribus his qualitatibus cibi, cum tribus ventriculi: nouem coniugationes fieri, vt sunt in hac tabella.

Cibus	humidus	in ventriculum	humidum.
	humidus		mediocrem.
	humidus		siccum.
	temperatus		humidum.
	temperatus		mediocrem.
	temperatus		siccum.
	siccus		humidum.
	siccus		temperatum.
	siccus		siccum.

In singulis cõiugationibus sunt multi gradus. nam nominibus excessuum potest subesse plus, aut minus: & hoc aut alterutro, aut ambobus. nihil enim prohibet plus humoris esse in cibo humido, & ventriculo mediocri: quàm in cibo humido, & ventriculo humido. si scilicet excessus cibi illic maior sit ambobus aliis. quare non solùm oportet te considerare, an siccus cibus in humidum ventrem ingeratur: sed quanto excessu vtrumque fiat. nam & in duabus coniugationibus, in quibus opposita sunt contraria contrariis, vt humidus in siccum, aut siccus in humidum: possunt esse excessus contrarij pares, aut impares. cùm pares sunt, eodem modo faciendum est: ac si ventriculus esset mediocris, & cibus mediocris. quas tres coniugationes oportet tanquam vnicam regulam esse, vtpote consistentes in mediocritate: deinde reliquas ab his, consideratis excessibus, æstimare. Quæ regula non tantùm in instituendo sanis

victum,

victum, sed & ægrotantibus erit necessaria. cùm monitum paulò antè sit: nihil interesse, siue ex natura, siue ex morbo sit humor ventriculi. Inprimis illud monuerim, habendam esse hac in re maximam consuetudinis rationem: seruandamque perpetuò eam esse, si sit vtilis: si inutilis, paulatim permutandam, transferendumque hominem esse, citra repentè factam mutationem, ad id quod exigit natura. tamen nihil indicante consuetudine, de qua scriptum à nobis alibi diffusè satis est: in tribus illis coniugationibus moderatis, censeo reficiendum esse hominem alternatim cibo & potu: quò illis ita permixtis, elixatio fiat meliùs, ac distributio, & neutrum alteri innatet. incipiendam verò refectionem à cibo, (ita enim fert natura, vt fames sitim anteuertat in moderatis naturis. cuius causa pendet ex iis, quæ de causis sitis naturalis & præter naturam superiori libro scripsimus, capite septimo) finiendam verò potione, quò nulla cibi pars in ore ventriculi hæreat. atqui hæc potio, qua refectio concluditur, copiosior esse debet: si homini, aut ex structura oris ventriculi, aut alia quapiam causa, tardè cibus descendit. quanquam meliùs est (si fieri potest) vt hic defectus inambulatione suppleatur, & reliqua, quæ diximus, pro quantitate potus considerentur. Reliquarum coniugationum tres sunt in excessu humoris, prima, & secunda, & quarta: tres in excessu siccitatis, sexta, & octaua, & nona. cùm ergo ex vnico aut duobus excessus fiet maximus humoris: comedendum censeo, & abstinendum à potu, vsque dum peracta sit ventriculi concoctio. cùm excessus humoris est, sed non adeò magnus: comedendum copiosè priùs, deinde bibendum semel. nisi hîc quoque melius videatur: paruulam portionem cibi, qua concludatur refectio, reseruare. Cùm excessus in siccitate est immodicus: incipiendum à potu est, & deinde cibo alternatim potuque ingesto, rursus refectio potu concludenda. (nam toto potu priùs, deinde toto cibo vtendum nulli censeo. estque iam ex sex illis modis refectionis, hic inutilis) si verò excessus in siccitate mediocris est: satis fuerit refectionem potu concludere, etiam si incipiatur à cibo, modò largiusculo potu vtatur. hæc itaque est forma vtendi cibo & potu: quam ipsa ratio videtur inuenisse. Quod à Galeno dictum est septimo methodi, fortasse non prohibet inter cœnandum potare: sed à cœna, vsque ad completam concoctionem. quòd si totum potum interdicit, tunc temporis intelligendum est, illum denegare: cùm ægrotans vtitur potui idoneis cibis, aut nimis humidis. nam aliter non intelligo, qua ratione non sit inutile, in refectione extenuati hominis (de hac enim in illo loco disputat) cœnam totam omnino sine potu transigere: aut qua ratione non fiet concoctio praua, similis coctura carnium, quæ defectu interflui humoris, testæ ipsi adhærescunt, & vruntur. pro reliquis argumentis satis est: in ventriculo & cibo temperatis à cibo incipere, & potione finire, etsi alternatim fiant. quare hæc controuersia satis perspicuam est consecuta decisionem.

De aqua, an sit cibus, an tantùm potus. Cap. VI.

DE aquæ potentia, & an ex ea bibita aliquod alimentum accedat corpori: videtur esse non leuis controuersia. quandoquidem Hippocrates 3. de ratione victus in morbis acutis 19. inquit: Sed mulsa quàm aqua multò potentior est, sola epota. Galenus in comm. Indicare (inquit) videtur hac voce, potentior, aquam quoque aliquam nutriendi vim habere. Arist. 1. sect. problematum 13. Cur (inquit) mutationem aquarum grauem, aëris verò non grauem esse affirmet? an quòd aqua corporibus alimentum est, aër autem nullum exhibet alimentum? Galenus cap. 24. de pulsibus ad tyrones: Aqua omnium, quæ offeruntur, minimum alimentum præbet. Est igitur de sententia horum aqua tenuissimi, sed tamen alicuius alimenti. sed contrà est communis omnium medicorum opinio, atque adeò vera. Nam Galen. 4. de vsu particularum cap. 5. de aqua ita scripsit: Etenim in hac adhuc vena multo humore tenui & aqueo plenus est sanguis. vocat autem ipsum ὄχημα τροφῆς, hoc est vehiculum nutrimenti, simul cum appellatione, vsum quoque eius ostendens. neque enim ex ventriculo in venas commodè transumi poterat chymus, iam ex cibis factus, neque facilè transire venas, quæ sunt in hepate & multæ & angustæ: nisi tenuis quidam & aqueus

humor fuiſſet ei admiſtus, vt vehiculum. in hunc itaque vſum ſubſeruit animalibus a-qua. ſiquidem ex ea nutriri nulla particula poteſt. 3. etiam de ratione victus acutorum comm. 17. Galenus inquit: At quæ nullo modo nutriunt ſicuti aqua, neque virtutem imbecillitare, neque roborare verè poſſis dicere. monſtratum etiam à nobis eſt in primo harum cõtrouerſiarum libro cap. 2. hoc ſignificaſſe Galenum 4. part. aph. 13. cùm dixit: Aqua verò neque epota, neque extrinſecus occurrens, apta eſt ſolidas animalis partes humectare. Ariſt. lib. de ſenſu & iis quæ ſentiuntur, monſtrat aduerſus Pythagoreos: aquam non nutrire, quia neque ſimplex aliquod elementum poteſt corpus mixtum nutrire. Sed præter hæc omnia, & modus ipſe ſubſtantiæ, qui in aqua conſpicitur, id indicat. Eſt enim tota ſero ſimilis, fluxa, nullius particeps pinguitudinis, quæ affigi poſſit, & affixa nutrire. neque quidquam aduerſum monſtret, ſi quis nobis obiiciat iuxta Galeni ſententiam: aërem, & halitus odoros nutrire, quæ tamen tenuioris ſunt ſubſtantiæ, quàm aqua. Nam ex illis nullum firmum membrum nutritur: ſed ſpiritus animalis generatur, qui parum abeſt ab ipſo aëre, & ſi quid aliud in humano corpore eſt aëreum, & ab ipſo aëre quàm minimùm differens. Aqua autem craſſior eſt, quàm vt ſpiritus per ſe augeat: & fluxior, quàm vt membra nutriat. quare proculdubio fert vera ſententia: aquam nullum præſtare alimentum. Pro Hippocrate reſpondemus, illum inſinuaſſe: aquam eſſe potentię alicuius. non quòd nutriat: ſed quòd tardiùs exſoluantur homines vtẽtes ſola aqua, quàm hac etiam priuati. quia aqua humectans ventriculi os, prohibet reſolutionem. Galenus ad tyrones non dixit, minimum alimentum præbet: ſed minimam permutationem. Nam in noſtro codice Baſilienſi eſt, βραχυτάτην τροπὴν, in aliis fortè τροφὴν. Ariſt. in problematis loquebatur de aquis medicatis, quales ſunt aqua mellis, fœniculi, & aniſi. Nam ipſe addit: aquarum eſſe multas ſpecies, ſimplicis verò aquæ vnica eſt ſpecies. quare de illis loquebatur, quæ ratione permiſtionis poſſunt nutrire. Sed de re facillima hæc ſatis ſuperq; ſunt.

De cœna, & prandio. Cap. VII.

VETVS controuerſia eſt, nondum ſatis perſpicuè deciſa: An expediat plus cibi in prandio aſſumere quàm in cœna, quod in vulgari praxi iam eſt, an contrà in cœna plus, argumentantibus medicis vtrinque. Ex magis copioſa cœna fieri dicunt fluxiones, & morbos capitis, ſi qui ſunt, augeri: neque minùs hypochondria intumeſcere. ſi quidem ſomnus, qui cœnam ſequi ſolet, vt motus prandium, caput replet: & gratia adiunctæ quietis facit retentionem excrementorum, & minùs felicem alimentorum diſtributionem. Quare ſi multum cibi in cœna aſſumptum eſſet, confectæ concoctioni non ſuccederet diſtributio: cùm plærunque plus temporis duret ſomnus, quàm inſumitur in prima concoctione ventriculi. à quo non deductis cibis in hepar & venas, vt oportet: neceſſe eſt etiam ſecũdam & tertiam concoctiones deteriùs agi. Contrà eſt, quòd vt motus diſtributionem iuuat plus quàm ſomnus, ita ſomnus iuuat concoctionem plus quàm motus: & vt motus nimius concoctionem prohibet, anticipans diſtributionem, ita ſomnus quiete diſtributionem impedit. Sed in aſſumenda maiori ciborum copia, maximè ſpectandum eſt, vt coqui poſſint: eo igitur tempore conueniens eſt aſſumi plus, quo ex conſuetudine & natura ſomnus ſuccedit, quàm quo motus. neque verò poſt prandium ſolus motus eſt, qui iuuat diſtributionem plus, & minùs concoctionem (poſſet enim homo etiam interdiu quieſcere) ſed ipſa vigilia calorem & ſpiritus ad externa vocat. neque ſi quis interdiu dormiat (eſt enim etiam hoc quàm multis in conſuetudine) tantum confert concoctioni diurnus ſomnus, quem calor ipſe aëris ambientis, & ſolis ſplendor, contrario motu agentes ſpiritus & humores, grauem faciunt: quantũ nocturnus, quem temporis opportunitas, tenebræ, & communis quies iuuant. Hæc videntur docere Hippocr. & Galen. Ille primo de rat. vict. acut. 25. dicens: Manè potione vtendum, veſperi ad cibos confugere: hic 7. meth. cap. 6. vbi docens extenuatis eſſe cœnandum lautiùs, quàm prandendum, communem videtur protuliſſe ſententiam, his verbis: Studendum enim ſemper obſeruare, quod in ſuperioribus ſuaſimus: cùm veſperi cenſui-

censuimus valentius alimentum tribuendum, non modica commoda percepturis, qui ita cibabuntur. atqui addit has rationes, quæ quamuis loco illo refectioni extenuatorum accommodantur, tamen communes omnibus sunt, qui iuxta cõmunem hominum consuetudinem victitant. tantum enim inquit esse debere primum cibũ: quantus integrè coctus esse possit, antequam secundus assumatur. Ergo tantò maiorem esse oportet vespertinum cibum meridiano, quantò opportunius ad concoctionem tempus illum excipit: & quantò plus temporis est à cœna ad prandium, quàm à prandio ad cœnam. Constat has rationes non esse proprias ægrotantium: sed communes illis cum bene valentibus. quare apertè redarguuntur, qui in hac controuersia censent: ægrotantibus esse cœnandum plus, & bene valentibus prandendum. Dicunt enim ægrotantes non tam esse reficiendos, quàm conseruandos, idque debilitatos mediocriter, esseque illis facultatem debilem, proinde consulendum maximè esse concoctioni, dandumq́ illis crassiorem cibum ante somnum, quàm ante motum: tamẽ sanos homines roborari debere, & quia firma facultate sunt, licere illis etiã non expectato somni tempore, crassius assumere, plusquam, cùm plus resoluuntur, interdiu scilicet, quàm cùm coquerent plus, sed resoluerentur minùs. Verùm sententiam hanc ipsa Galeni verba redarguunt, qui nuper citato loco post verba quę adduximus, addidit confirmationem nouam exemplo athletarum, dicens: Itaque & athletæ omnes sic faciunt: ea re non ratione tantùm inuenta, sed etiam multi temporis experimento attestante. Hæc Galenus. itaque non ægrotantibus solùm censet expedire, plus cibi assumere in cœna quàm in prandio: sed & athletis, quos Hipp. dixerat in aphorismo summum bonitatis attigisse. Sed neque illorum ratio, quanquam hæc aduersus illos non inuenirentur, quidquam suadet. Nam esui commodius tempus est, cùm resolutio præcessit: quàm cùm fit, nisi interim dum fit, in præceps periculum hominem deducat. Nam dissolutio quæ fit, facit celerem crudorum distributionem, prohibétque concoctionem duobus modis: primò euocando calorem ad externa à visceribus, secundò illa ipsa, quam diximus, crudorum distributione. Igitur commodius est resolutionis ipsius finem expectare, reuocationemque caloris ad viscera: & tunc tandem nutrire. Nihilominus si resolutio vehemens sit, & non dat tam conspicua indicia expectandi: rapitur instituentis victum mens ab eo quod magis vrget, cibatque & præproperè, & multùm. tamen quando mediocris resolutio fit, melius est interim dum motus, aut altera causa resolutionis præterit: tantũ dare quod sufficiat nimiam resolutionẽ cohibere, integram verò refectionem in tempus quietis reseruare. Ergo opportuniùs datur bene valentibus & tractantibus negocia ciuilia, exercentibusque vehementiores motus, cibus multus & crassus in cœna, quam anteceßit multa resolutio: quàm in prandio, quod succedit nocturnæ refectioni. Alii sunt qui cõtrouersiam hanc dirimunt per eorum qui cibantur temperamenta, dicentes: pituitosos indigere amplioti prandio, ne multitudine cœnæ & pituitæ suffocetur calor per somnum, biliosos contrà. tamen hi falluntur. Nam in instituenda ratione victus considerari debet facultas, & si quis est affectus in corpore siue naturalis siue præter naturam, qui exposcat, aut prohibeat per se: aut saltem, si non per se, perpetuò. præter hæc non oportet quicquam considerari. tamen temperamenta neque per se, neque perpetuò possunt indicare hac in parte. non enim si frigidus & humidus natura homo est, proinde pituita redundet modò. Alii confugiunt ad consuetudinem dicentes: faciendum cuique esse, prout consueuit, qui omnium minimè falluntur. Nam quemadmodum Galenus inquit quinto de tuenda valetudine, magna ex parte homines assuescunt iis, quæ sibi conueniunt ex natura: recedunt enim à contrariis frequenter læsi. falluntur tamen nihilominus & hi. Nam quanquam consuetudo, ne noxia quidem, permutanda repentè non sit, quod diffusiùs quàm pro sua consuetudine docet Hippocrates 2. de rat. vict. acut. tamen permutanda sensim est, si alioqui non est expediens. Alii dicunt cœnandum esse plus, quàm prandendum omnibus: demptis iis qui ægritudinibus quibusdam affecti sunt, vt qui catarrho, grauedine, aut destillatione laborant. tamen ne hi quidem verè respondent: non enim omnibus bene valentibus ita cœnandum est: sed sunt quibus propter naturalia vitia contrarium expedit. Quid itaque iam tandem respondendum sit, audi. Inter cœnam & prandium sola diei hora interest:

quòd scilicet prandium prope meridiem, cœna circa vltimam diei horam fit. ex qua differentia, cum hominum consuetudine, quam opportunitas ipsa temporis effecit, natum est: vt meliùs coquantur quæ in cœna assumuntur, quàm quæ in prandio. quoniam scilicet illam excipit somnus, hoc motus. cùm igitur in assumenda maiori aut minori ciborum copia, illud in primis spectandum sit, vt non plus assumatur quàm coqui possit: constat indicatione ab hora cœnæ & prandii, præcisis reliquis omnibus, plus assumi debere perpetuò in cœna. Sunt tamen aliæ indicationes aut ex morbis, aut ex iis quæ considerantur circa peculiares naturas: quæ contrarium fieri suadent. vt in morbis omnibus nuper dictis abstinendum à copiosa cœna est: atque, vt semel dicam, in omnibus morbis capitis. quoniam somnus caput replet: potissimùm si magna copia crudi succi in ventriculo est. hac ratione de refectione epileptici ita scripsit Auicena: Et ille cuius consuetudo non tolerat, vt semel reficiatur, diuidat cibum suum, qui est minor refectione sua in tres partes: & sumat duas tertias in prādio, & tertiā in cœna, post exercitium subtile. Hæc Auicena. Intelligendum tamen est illud præceptum, sumpta indicatione à consuetudine, & morbo, de quo disputabat. Nam ex indicatione cœnæ & prandii contrarium fieret. Considerari etiam debet circa naturas eorum quibus victus instituitur: qui sint ad concoctionem meliùs comparati, quàm ad distributionem, & qui contrà. fit verò vt aliquis facilè multumque commutet, propter naturalis caloris vehementiam cum bono temperamento: vt difficilè, aut parum, propter contrarium. distributio facilis fit, propter amplitudinem viarum: difficilis, propter angustiam. Ergo perpendendum est quanta sit amplitudo viarum, cum quanta commutandi facultatis fortitudine: quibusque fortior erit concoctio, quàm distributio facilis, plus prandendum est, quàm cœnandum. hi enim magis debent studere distributioni: quippe qua indigent magis, quàm concoctioni. quibus verò facilior est distributio, quàm concoctio facilis: cœnandum plus est, quia debent studere magis concoctioni. quibus ambo sunt æqualiter facilia: cœnandum etiam lautiùs est. quia cùm reliqua sint æqualia, sola relinquitur horæ indicatio. quod vt apertiùs fiat: considera ex virtute commutante, & viarum amplitudine, nouem tantum fieri posse coniugationes, eo ordine, quo in hac tabella continentur.

Facultas	fortis	vasa	ampla.
	fortis		mediocria.
	fortis		angusta.
	mediocris		ampla.
	mediocris		mediocria.
	mediocris		angusta.
	debilis		ampla.
	debilis		mediocria.
	debilis		angusta.

Tres horum debent plus prandere, quàm cœnare: quibus scilicet sunt cum facultate forti vasa mediocria, aut angusta, aut cum facultate mediocri, vasa angusta. reliqui omnes debent cœnare plus, quàm prandere. tres, quia propter æqualitatem insequuntur indicationem horæ: quibus scilicet est facultas fortis & vasa ampla, aut illa debilis, & hæc stricta, aut hæc mediocria, illa mediocris. reliqui tres non propter hoc solùm: sed etiam quia debent studere concoctioni plus, quàm distributioni, causa suæ peculiaris naturæ. Sed de hac quæstione satis diximus.

De cruditatum speciebus, & causis. Cap. VIII.

QVOD in ciborum vsu maximè expeti debet: est concoctio perfecta. quam, vt aliam quamcunq; actionem (dictum hoc est in quarto lib. diffusè) contingit tripliciter vitiari: vel imminutam, vel sublatam, vel in malam quampiam qualitatem conuerso cibo. vocantur communi quodam nomine hæc vitia cruditates: nomine peculiari duo illa priora cruditates, tertium corruptela. Fiunt hæc, cùm in officina concoctionis morbus est aliquis aut temperamenti, aut compositionis: vel cùm citra morbum

bum partis, alimentum ipsum nō est commodum. potest esse incommodum quantitate, aut qualitate, aut ordine assumptionis. nomine qualitatis intellige: quod qualitate aliqua malum est, aut inconsuetum, alioqui non malum. (dicemus paulò infrà in hoc ipso libro causam, qua, quod inconsuetum est, non recipitur amicè, etiam si malum non sit) adde ordini assumptionis, modum etiam, si scilicet semel, aut bis, aut pluries assumitur. Est enim peccatum in modo assumptionis, si quis quod oportuit semel ingeri, in plures refectiones partitus est: aut contrà, quod debuit diuidi, semel ingessit. potest etiam ad hæc fieri, vt in alimenti quantitate, aut qualitate, aut ordine, aut modo assumptionis nihil peccatum sit, & interim nullus in corpore subsit morbus: tamen vt non rectè coquatur cibus, culpa aliarum rerum non naturalium. nimirum Res non naturales, quibus victus cōstat (has in sex capita digessit Galenus in arte medicinali: in ambiens, motum & quietem, somnum & vigiliam, quæ retinentur aut excernuntur, quæ ingeruntur, & in animi motus seu perturbationes) quandam proportionem necesse est vt inuicem retineant. scilicet somnus debet esse longior, aut breuior, pro quantitate & qualitate cibi: & cibi quantitas, pro modo exercitationis, quæ anteceßit: & exercitationis modus, prout maiores aut minores euacuationes antea sunt factæ. quodcunque illorum ab hac proportione deficit: non modò lædit per se, sed etiam aliorum vsum in deterius permutat. vt si quis commodè cœnauerat, & ex occasione fortuita postea minùs dormit: nō tantùm non quiescit vis animalis, quantū expedit (qui vsus somni est per se) sed & alimēto accident cruditates, aut corruptiones. de quarum speciebus & causis agitanda modò controuersia est. Duplicem namque esse corruptelæ quæ cibis accidit, speciem: aliam quæ in acidam vertit, aliam quæ in nidori similem qualitatem, celebratissimum est apud Galenum. neque minùs celebratum est: acidam illorum qualitatem ex frigore fieri, aliam ex calore. docemur hæc à Galeno 3. de causis sympt. ex professo, præter multa alia loca. contrarium tamen censet Trallianus libro 7. capite 14. vbi de ructu acido hæc scripsit: Nouimus autem plærosque medicos putare, omnem acorem à solo frigore prouenire: qua de causa semper his calefacientia adhibent. Video rursus multos etiam à refrigerantibus cibis adiutos esse, qui antea à calefaciennbus plurimùm offendebantur. Hæc Trallianus. cui sententiæ fortasse videbitur alicui fauere Auicena, qui Fen 13. libri 3. tract. 1. cap. 17. ita inquit: Acetosus sapor significat frigiditatem stomachi, sed minùs frigore: cum quo non digeritur cibus omnino. & quandoque significat calorem debilem cum humiditate faciente ebullire. Arripies etiam ansam argumentandi pro Tralliani opinione ex Hippocrate 6. part. aphor. 1. vbi ita scripsit: Ructus acidus, qui non antea apparebat in longis læuitatibus intestinorum, bonum. quia scilicet, interprete Galeno, significat calorem iam aggredi concoctionem. igitur actione caloris videtur hic acor consistere. Addit Trallianus argumētum à iuuantibus & nocentibus. nam cùm dixerat, multi à calefacientibus lædebantur, & à refrigerantibus iuuabantur. nam vinum magis ipsis acescebat, quàm calidiores potiones factitiæ, quæ ex pipere, aut aniso, aut alio quopiam huiusmodi parantur medicamento. Vt hæc controuersiola decidatur, animaduertendum est, Acidam cruditatem frigidæ causæ esse semper: non tamen frigidum ventriculum semper indicare, sed non tam calidum, quàm pro commutatione alimenti esset opus. itaque est id frigus, quod indicat cruditas acida, ad aliquid. quare potest esse acoris causa: in intéperie ventriculi, aut in resistentia alimenti. Nam alimenta quæ coctu difficilia sunt, & corruptu facilia, nisi ventriculus valde calidus sit, etiam si non sit frigidus, acescunt. Constat tamen: vt tunc quoque acoris causa non sit calor, sed caloris defectus. eodem modo si ciborum corruptio à prauis humoribus in ventriculo fit: à calidis quidem nidori similis, à frigidis fit acida qualitas. Ex his causis fit acor, qui tamen ab extremo frigore nunquam fit. nam hoc integram apepsiam facit. Ex dictis non dubium est, quanquam acida cruditas semper fiat, quia calor naturalis ventriculi minor est, quàm pro alimento perfectè commutando, aut quia succi frigidi redundant in ventriculo: tamen fieri posse, vt res valde calida in ventriculo non frigido acescat, si scilicet eadem, vt est valde calida, ita sit coctu difficilis. quem acorem constat vsu similium rerum, aut etiam calidiorum, modò sint etiam coctu difficiliores, auctum iri: tamen vsu frigidiorum,

& perinde faciliorum concoctu curatum iri. exemplo eſt vinum: quod in non ſatis calidis ventriculis non coquitur, ſed aceſcit. Quem acorem ſi quis velit curare generoſo alio vino, augebit: ſi verò vinum cum decocto cinnamomi commutet, ſanabit. hoc Trallianum decepit, coëgitque à Galeno recedere. Conſtat non minùs ex dictis, fieri poſſe vt in ventriculo aliquo, dum habet vehemens frigus, cibus non aceſcat: ſed procedente tempore aucto nonnihil calore, aceſcat, ſi ſcilicet, cùm frigidior erat ventriculus, omnino cibum non alterabat. Hoc enim eſt maximum frigus: cùm calor non tantùm non commutat, ſed neque commutationem aggreditur, vt docet Galenus nuper citato loco ex 3. de cauſis ſympt. nihilominus tunc quoque cùm propter calefactionem ventriculi incipiunt cibi aceſcere, fit ex frigore acor. non enim fit, quia eſt tantus calor, vt ad acorem conuertat: ſed quia non eſt tantus, vt poſſit commutare perfectè. Hæc dixit optimè Auicena, appoſitiſſimo vſus exemplo, loco quem paulò antè diximus. Et aliquando quidem (inquit) ſignificat calorem debilem cum humiditate, facientem ebullire humiditatem parum: qui poſtea ſeparatur ab ea deficiens in digerendo. quare accidit acetoſitas, ſicut fit in muſto. Aceſcit enim quando infrigidatur, & aceſcit, quando feruet à caliditate debili. Sed de leui hac controuerſia hæc ſufficiunt.

De hora veneri idonea. Cap. IX.

INTER antiquos controuerſia agitata eſt, de venereorum vſu: Epicureis negantibus, eum vſum conferre aliquando poſſe ad valetudinem, & Hippocrate aſſerente. Tamen conuenerunt iam medici omnes in eam ſententiam, quæ venerem cauſam ſalubrem eſſe affirmat, cùm opportunè occurrit corporibus. Sed quæ hora ſit illi opportuna, non adeò eſt communis conſenſus. Galenus ſiquidem lib. 2. de tuenda valetudine enarrans ſententiam Hippocratis, referenſque ex illo hæc verba: Labor, cibus, ſomnus, venus, omnia mediocria: ipſorum verborum ordine, ordinem rerum dicit contineri. Itaque ſomnum à cibo: & venerem à ſomno, & ante laborem agi debere. nimirum eo tempore eſt corpus maximè in omnium rerum mediocritate conſtitutum. non enim eo tempore à cibis grauatur, quia hos confecit iam ſomnus: neq; corpus quidquam eſt exolutū: nōdum enim poſt refectionem laborauit. eo tempore minimè incurret corpus eas noxas, quæ venus ſolet parere. Sunt hæ quas Aëtius vno capite tertii libri collegit: virium exolutio, cruditates, ſenſuū hebetudo, obliuio, tremor, articulorum dolor, renum & veſicæ morbi, oris graueolentia, dentium dolor, gurgulionis inflammatio, ſanguinis ſputum. Præter hæc ſolent in pudendis fieri exulcerationes. quanquam neque hæc ſolùm, ſed febres etiam, &, vt ſemel dicam: omne mali genus, ad quod alioqui paratus homo eſt, poteſt ex coitu incipere. nimirum ex virium exolutione, aut ex eneruatione, aut ex labore, aut deficcatione, aut fluxione, aut partis cuiuſpiam ruptione, aut refrigeratione. ad hæc omnia videtur dicto in tempore corpus minimè paratum: quoniam eo tempore virtutes omnes, tam naturales, quàm vitales & animales, ex cibo & ſomno refectæ ſunt: naturalis alimento, animalis ſomno, vitalis vtriſque, & reuocatione caloris ad interna, quæ per ſomnum fit. nerui recèns refecti minimè laxantur: quæ recèns humecta ſunt membra, minimè rumpuntur: quæ nondum laborauere, minimè fluxiones patiuntur: peractis concoctionibus minus periculi eſt à cruditatibus. Igitur hora concubitus haud dubiè eſt quam Hippocrates & Galenus definiuere: à ſomno ante laborem. quanquam aliter videntur ſentire multi probati autores. Paulus libro 1. cap. 35. ita ſcripſit: Veneris itaq; opportunior occaſio à cibo (ceu mox mihi dictum eſt) & ante ſomnum. Aëtius lib. 3. tetrab. 1. cap. 8. ita inquit: commodiſſimum coëundi tempus eſt, à cibo nō nimiùm ingeſto. Vides itaq; vt hi autores videantur commendare coitum ab aſſumpto cibo. Neque verò horum opinio videtur rationibus deſtituta. Nam id tempus videtur commodiſſimum ad venerem, quod ſtatim conſequuturus ſomnus eſt: incommodiſſimum, quod labor. nam cùm venus omnis aliquatenus exoluat vires, etiam quæ eſt moderatiſſima, conſtat, qua ratione per famem à labore abſtinemus: eadem aut prorſus maiori poſt venerem eſſe abſtinendū, indulgendum verò ſomno, qui veneri

omnia

omnia facit aduersa: humectat nempe, & reficit. Igitur aut ante somnum vtendum venere est: aut abstinendum omnino ab exercitatione, quo tamen nihil est valetudini aduersum magis. Addunt: cibum ante venerem præseruare à noxis. Nam minimè refrigerabitur tunc temporis corpus. cùm enim cibus omnis, vt cibus est, sit calidus, docente Gal. 3. de temperamentis: videtur tunc esse corpus calidissimum, cùm medio cri cibo est refectum (copiosissimus enim etiam refrigerat) & tunc refrigeratum iri minimè, cùm est calidissimum. Addunt etiam bonum aliud prolis (quod etiam medicos considerare, par est, cùm is sit naturæ finis) quòd scilicet id tempus ad liberos procreandũ est accommodatissimum, cùm aliis nominibus, tum etiam, quòd mulier somnum capiens, semen genitiuum meliùs continet: contrà si statim à concubitu mulier vigilat, & laborat, excidet semen. huic secundæ opinioni videtur etiam adhæsisse Celsus, qui lib. 1. cap. 1. ita inquit: Cõcubitus interdiu peior est, noctu tutior. ita tamen, si neque illum cibus, neque hunc cum vigilia labor sequitur. vides vt Celsus à concubitu interdicat cibum & motum: quare somnum videtur concedere, vt sequatur cibum, & antecedat somnum. Franciscus Valeriola in quadam enarratione ita statuit, dere agi debere, vt prima fert opinio: tamen autores ita componit. Hippocratem & Galenum rectum concumbendi ordinem tradidisse: alios autores contulisse inuicem errores. quasi dicerent, haudquaquam optimum esse cõcumbere pleno ventre: sed minùs malum, quàm vacuo. Ego quidem hac in parte quanquam quod ad rem attinet, verè & doctè eum statuere arbitror, & acutè autorum sententias interpretari: tamen frustra illum in hac conciliatione laborasse, quandoquidem ipsa autorum verba videntur hanc interpretationem redarguere. Nam cùm Aëtius dicat, Commodissimum coëundi tempus est: nullum putat esse commodius. Paulus quoque, nulla errotum in tempore facta mentione ita scripsit: καιρὸς δὲ ἐπιτήδειος μίξεως μετὰ τροφὴν, ὡς ἔφλω, πρὸ τῶν ὕπνων: id est, expediens, aut vtilis, aut cõueniens (hæc enim significat dictio ἐπιτήδειος) occasio coitus est, vt dixi, post cibum, & ante somnum. Quare alius fortasse aliter dixerit: coitu posse homines vti aut ad tuendam valetudinem, aut ad liberos procreandos (duo enim hæc præstare potest) atque ita posse dici commodissimam coitus horam, in qua ille maximè conferat valetudini, aut in qua liberi maximè procreentur. Galenus loco dicto seruandæ valetudinis præcepta docebat: Aëtius, & Paulus, necnon Celsus, ambo videntur respexisse, eoque iniunxisse post concubitum somnum, haudquaquam motum. Cæterùm horum oportet vt rationem perpendamus. Ad tuendam valetudinem non dubium est commodius esse primùm toto somno vti, deinde venere: quàm aut statim à cibo vti venere, dein somno, aut somnum interrumpere interiecta venere. Nam ea quæ ex aduersa assertione adducebamus, forẽt quidã formidanda post coitum nimium: sed post moderatum non sunt. Nam finiente Celso, moderatus concubitus est: quem neque languor corporis, neque dolor sequitur. hic corpus excitat. igitur si talis est: nihil habet formidinis, statim à moderato concubitu, moderatè etiam exerceri. Si quidem immoderatiùs esset indulgendum veneri, aut post venerem ad immoderatos motus cogeremur: satius esset, somni bonam partem ad reficiendas vires in coitu collapsas reseruare. modò verò artem optimam tuendæ valetudinis requirimus, per quam omnia aguntur moderatiùs. multò minus habet probabilitatis, quod de præcauenda refrigeratione dicebatur. Nam magis copiosum calorem contraxere membra post somnum, quàm statim ab assumpto cibo. Sunt enim eo tempore meliùs refecta: cibi verò non aliter calidi sunt, quàm reficiendo. primo enim occursu potiùs refrigerant. quare, quantum ego intelligo, cibus non ingestus ad satietatem multò minùs impedit futuram venerem, quàm satietas: tamen tam vtilis non est, quàm completa cibi concoctione, saltem secunda, nullo denuo sumpto cibo. Quare quod ad hanc partem attinet (ad tuendam dico valetudinem) decepti procul dubio sunt illi autores. At fortasse conceptui rectè prospexerunt. Sed neque hoc mihi videntur exactè fecisse. Nam peractis illis concoctionibus, non dubium, quin plus, concoctiusque semen sit effluxurum. quod verò de quiete ad retinendum dicunt, nihil moror. id enim mulierem solùm expedit facere. nisi mauis virum in lecto continere, vt concipiat mulier. iam verò mulierem ipsam vt concipiat, & coctum beneque elaboratum semen præstet: melius est quiescendi ad conceptionem

tempus tempori exercitationis detrahere, quàm concoctionis. Iube igitur, si omnia meliùs agi vis, & circa parētum valetudinem, & liberorum procreationem: dormire ambos parētes ab assumpto cibo quantum satis est, indulgere deinde veneri moderatè, postmodumque virum ad consuetos labores remitte, fœminam in lecto aliquanto plus iacere fac. Nulla itaque ratione mihi videntur illi autores posse ab errore vindicari. Nisi fortè dicas: illos non consuluisse, quæ optima esse præsensissent, sed quæ hominum intemperantiam ferre posse non desperabant. cùm enim à cibo & potu recèns ingestis adeò homines instigentur ad venerem, ad quam sua sponte sunt procliues: fortasse non sperabant fore, vt aut completum somnum spectarent, aut saltem completæ concoctionis tēpus. eóq; consuluere, quod minùs erat factu graue: à prandio deambulare, & à cœna tātillum dormire. Sed quidquid illi dixerint: si quis sibi benè vult, interdiu abstineat. facit enim venus eo tempore lassitudines. Noctu tantum somni exspectet, quantum ad ciborū confectionem sentiat sufficisse: postmodum verò si tantillum somni, veluti auctuarium, recreandarum virium gratia, velit addere, id etiam probo. modò prolixus hic somnus non sit, neque commodæ exercitationis obliuionem faciat.

De loco generationis excrementorum. Cap. X.

NECESSE est, ex quacunque concoctione prouenire excrementum aliquod: vt Galenus docet libro primo operis de tuenda valetudine. nimirum calor coquens separat id, quod est ineptum ad concoctionem, à parte vtili. hac ratione tot sunt excrementorum, quot concoctionum differentiæ. Est scilicet excrementum ventriculi, quod egeritur per intestina: excrementum hepatis, aliud biliosum, quod trahitur à vesica fellis, & egeritur ad intestina: aliud crassum, quod trahitur à liene, & regeritur in ventriculum: aliud sero simile, quod trahitur à renibus, & reiicitur in vesicam. In venis & singulis membris fiunt etiam sua excrementa: tenuiora alia, quæ vacuantur per sudorem, aut expirationem occultam: alia crassiora, quæ sunt cutis sordes. Hac ipsa ratione videtur fieri, vt excrementa in eisdem omnino locis generentur, in quibus alimenta: & vt eadem actione caloris generentur alimenta, & secernantur ab eis recrementa. Nam cùm alimenta fiant (voco hac in parte alimentum: in vnaquaque concoctione partem vtilem, quæ concoctione separatur ab excremento) natura appetente illorum generationem per se, & propter bonum, ad nutritionem scilicet: excrementa verò non ita (neque enim natura appetit excrementorum generationem) sed propter ineptitudinem materiæ, quæ non est apta coqui, in talem formam recidant: constat non posse habere excrementa loca diuersa generationis, à locis in quibus alimenta fiunt: sed in eisdem prorsus locis, interim dum hæc generantur per se à facultate, illa fieri ex accidenti vitio materiæ. Hinc colligunt plærique, fęces eas, quæ per aluum emittuntur, in ventriculo generari: quandoquidem concoctionis, quæ agitur in ventriculo, excrementa sunt. Hanc sententiam videtur sequutus Auicena Fen 16. lib. 3. tract. 1. cap. 1. vbi inquit: Eorum quæ sunt in ventriculo, fieri facilem descensum in intestinum primum ab ipsis fęcibus. idque his verbis: Penetrans autem, in intestino primo patitur à duabus virtutibus: quarum vna est expulsiua, quæ est in stomacho, & altera attractiua, quæ est in intestino. & adiuuat eam fæx, quæ prouenit propter summam cibi: & fit facilis propter illud expulsio eius per viam temperatæ amplitudinis. hæc sunt Auicenæ verba: quibus apertè videtur innuere dictam sententiam de fæcum generatione. Nisi fortè nomine fæcis intelligit illic Auicena crassam cibi partem in ventriculo separatam, ex qua sunt in tenui intestino fæces generandæ. Sed contra dictam sententiam videtur esse, quòd fæces in ventriculo nunquam continentur: & quoties vomitu reiiciuntur (id verò fit per eam intestinorū affectionem, quam voluulum appellant) fieri illis ascendentibus per magnam vim ex intestinis, coniectat Galenus 3. de causis symptomatum, & 3. epid. parte 2. comm. 6. atque cum illo medici omnes, nemine adhuc dempto. quanquam qui primam sententiam sequuntur, vt his respondeant, ita statuunt: Fæces induere formam & naturam in ventriculo, hancque habere per generationem: in intestinis verò formam quæ est in accidentiden-

cidentibus comparare, eamque per ſecretionem à chylo. eoque in inteſtinis eſſe fæces, quæ tales conſpiciantur, quia à chylo ſunt excretæ: in ventriculo tamen nullas eſſe (& ſi reuera ſint) quæ ſub chyli forma non deliteſcant. Hæc aſſertio plæriſque arridet: & mihi non videtur adeò improbabilis, vt poſſit argumentis conuinci. Tamen ſatis certò ſcio, Galenum non ita opinari: ſed fæces induere formam & naturam in inteſtinis gracilibus, non accidentium modò. nam 3. libro de fac. natur. cap. 7. diſputans de concoctionum ordine, & quo pacto priores alterationes ad ſequentes ſint neceſſariæ, inquit: Iam quomodo ſtatim in tenuibus inteſtinis confertim creabitur ſtercus? quid enim in his efficacius eſt ad alterationem, iis quæ ſunt circa ventrem? vides vt in hoc argumento Galenus aſſumat: ſtercus fieri in tenuibus inteſtinis. Tuam interpretationem (fieri, inquam, quod ad accidentia attinet, per ſeparationem) non ferunt ſequentia verba. inquit enim: Quid enim in his efficacius ad alterationem dicas? ergo generantur per alterationem. alioqui aſſumet Galenus falſa in argumento. Iam verò ſatis conſtat: nomen alterationis non accipi apud Galenum, vt apud Ariſtotelem pro commutatione qualitatis, ſed etiam pro commutatione formæ per concoctionem. id conſtat, præter multa alia loca, ex toto illo capite. appellat enim concoctiones omnes, alterationum ſpecies. Neque enim illic ſolùm, ſed toto illo opere, & in tractatione de cauſis ſymptomatũ, & vbi vbi obiter naturalium facultatum meminit: facultatem commutantem appellat ἀλλοιωτικὴν, & ipſam cõmutationem τὴν ἀλλοίωσιν. 3. de cauſis ſympt. ita ſcripſit: ἡ μὲν γὰρ πέψις τε καὶ θρέψις, ἀλλοιώσεις εἰσίν. id eſt, concoctio enim, & nutritio, alterationes ſunt. Iam verò præter hæc, inſtitutum Galeni loco illo ſatis declarat, cenſere illum: fæces generari in inteſtinis per commutationem, non per ſolam ſeparationẽ. Nititur enim monſtrare: alterationes extremas per medias alias fieri. atq; inquit, quomodo ſtatim ex pane fiat ſanguis? quomodo ex beta, aut faba, aut re alia quapiã, niſi aliam mutationẽ priùs ſint adeptę? & quo pacto ſtatim ac repẽtè fiat ſtercus in inteſtinis tenuibus? igitur apertũ eſt Galeni verba ſignificare: generationem fæcum quæ agitur in inteſtinis, non eſſe ſolam ſeparationem, ſed alterationem aliquam, ſuccedentem illi alterationi, quæ in ventriculo agitur. itaq; non eſt mihi dubium, Galenum ſentire: generationem ſtercoris non eſſe in ventriculo, ſed in inteſtinis. vtrum ſit verius, non tam conſtanter affirmo. Ab hac opinione ſecũda, quam Galeni eſſe dixi, reſpondendum eſt: generari in ventriculo ex inutili parte excrementum, interim dum ex vtili fit chylus. atq; id eſſe primæ concoctionis recrementũ (hoc enim non poteſt negari) tamen ſtercus nondũ eſſe, vſq; dũ deſcendẽs ad tenuia inteſtina, patitur alterationẽ aliã, per quam non accidens modò, ſed naturã etiã & formã recipit. Alteratio illa, eſt quædã concoctio imperfecta, cui permixtum eſt aliquid putredinis: qualem ſuperiori libro eſſe oſtendimus ſuppurationem, & generationem eius, quod continetur in vrinis. Nam fæces, quantumuis fiant in inteſtinis optimè ſani hominis, ſunt nõ nihil fœtentes. Fiunt tamen pro ratione alterantis facultatis, quę in homine eſt, modò putidiores, modò minùs putidæ. ſed ſemiputidæ etiam in homine optimè ſano fiunt in tenuibus inteſtinis: quandoquidem illa neq; tantum habent innati calidi, quantum ventriculus, neque tam ſunt illius expertia, quàm craſſa inteſtina. Itaque habent calorem (vt ita dixerim) qui ſemicoquat, ac ſemiputrefaciat. ad perfectam concoctionem non deducunt, niſi fortè exiguum aliquid aptiſſimæ materiæ. (monſtratum enim eſt antea, generari etiã in inteſtinis chylum, ſed non quantum in ventriculo: vt & ſanguinem generari in venis, ſed non quantum in hepate) conſtat verò ex dictis alibi: concoctionem imperfectam, partim eſſe concoctionem, partim putredinem: & proinde modò hoc, modò illud appellari. Huius ſententiæ fuit procul dubio Ariſtoteles, qui 4. meteoron cap. 3. ita ſcripſit: Concoctio in vẽtriculo nauatur, in aluo putreſcit quod excernitur. Itaque concoctio nauatur in ventriculo, & concoctionis illius excrementa per putredinem in aluo fiunt fæces. Sed rogabis: ſint ne fæces excrementa ventriculi, an alterius concoctionis. Nam ſi ſunt illius, in eodem loco oporteti pſas generari, in quo agitur concoctio: ſin alterius, habebunt inteſtina propriam aliquam concoctionem, diuerſam à concoctione ventriculi, eámque vt inſtrumentum commune. (ridiculum enim, ſi dicas: fæces eſſe excrementa nutritionis inteſtinorum) quod contra Galeni ſententiam eſt, qui inteſtina inſtrumenta delationis

excrementorum appellat: concoctionis verò communia, ſolum ventriculum, & hepar, ac ſingula membra ſibi ſolis. Sed neque hoc euertit ſententiam Galeni, & Ariſtotelis. Poſſis enim dicere: fæces ipſas quodammodo eſſe excrementa cõcoctionis ventriculi, quodammodo nullius concoctionis eſſe excrementa. Nam ſi exactè loquaris: excrementa primæ concoctionis ſunt quædam, quæ in ventriculo generantur. quæ interim dum in ventriculo ſunt, non ſunt fæces: ſed delapſa poſtea ad inteſtina gracilia, fæces fiunt. illic quidem non vt excrementa concoctionis alicuius (neque enim oportet) ſed comparantia concoctionem quandam imperfectam, vt pus. quod neque ipſum (quanquam eſt ſubſtantia quædam ſemiputris) alicuius concoctionis eſt excrementum. Sed de hac quæſtione hæc ſint ſatis.

De laßitudinibus. Cap. XI.

MODO de quibuſdam affectionibus neutris (has enim ad partem ſalubrem referri antea monuimus) differentes, ſextum hunc librum concludemus. diximus paulò antè de cruditatibus: nunc de laſſitudinibus dicemus, & iis cacochymiis, quæ cum ſanitate nondum integrè corrupta poſſunt cõſiſtere. Igitur primò cõtrouerſiam circa laſſitudinum ſpecies declarabimus: deinde reliqua proſequemur. Laſſitudinum quædam ex manifeſta cauſa fiunt, quas 3. de tuenda valetudine curat Galenus: quædam ſponte fiunt, quas curat quarto. De his vltimis dictum eſt ab Hippocrate 2. Aphor. 5. Laſſitudines ſponte factæ morbos prænuntiant. Vtrarumque eſt triplex ſpecies: vlceroſa, in qua fit per totum corpus ſenſus mordacitatis, ſimilis ei, qui in vlceribus: laſſitudo cum tenſione, in qua tenſionis quidam ſenſus fit, quaſi intentæ ſint fibræ: phlegmonodes, in qua perinde habet totum corpus, ac ſi inflammati eſſent omnes muſculi. Cùm ex manifeſta cauſa fiunt: vlceroſa fit, calfacto ſanguine, biliosóque reddito: laſſitudo cum tenſione fit, neruis retinẽtibus eam tenſionem, quam per violentam motionem patiebantur. Cùm ſponte fiunt: vlceroſa fit, ex crudis aut bilioſis excrementis: ſecunda, ex multitudine ad vaſa: phlegmonodem Galen. in comm. citati aphoriſmi ex duabus prioribus dicit eſſe miſtam. quarto etiam de tuenda valetudine prope principium in eandem ſententiam, cùm dixiſſet tenſionis ſenſum fieri ex plethora, vlceris ex cacochymia, de phlegmonode ita inquit: Tertium laſſitudinis genus, quod eſt phlegmonodes, ex plethora ſimul, & dicta cacochymia fit. Tamen tertio de tuenda valetudine capite 6. monſtrat differre hanc tertiam ab ambabus aliis, & eſſe ſimplicem: quoniam proprium ei quiddam adeſt, quod nulli aliarum, putà tumor muſculorum. Hæc phlegmonodes ex exercitatione fit, non aliter quàm cùm ſponte, exudantibus excrementis à venis ad muſculos. Quare quæ ſponte fit, ſignificat duplicem affectionem: plenitudinẽ in vaſis, & recrementa in ſanguine. Quo fit vt cacochymiæ quædam ſpecies (has declarabimus ſtatim) ſignificetur laſſitudine vlceroſa: laſſitudine cum tenſione, multitudo ad vaſa: phlegmonode, plethora coniuncta cum corruptela. Sed qua ratione Galenus dixerit: modò eſſe tres ſimplices laſſitudines, modò tertiam nihil aliud eſſe, quàm priores duas coẽuntes? In deciſione huius cõtrouerſiæ conſidera: nomina laſſitudinum dici poſſe de ipſis corporis affectionibus, quæ ſunt neutræ, aut de doloribus, qui has conſequuntur. Si laſſitudines, ſenſus ipſos triſtes appellas: vides phlegmonis ſenſum compoſitum eſſe ex ſenſu tenſionis, & morſus. Nam ipſe tumor per ſe nullum ab his diuerſum ſenſum facit. Conuenit igitur hac in re laſſitudo phlegmonodes cum reliquis duabus, ſola compoſitione diuerſa. Sed neque in ſolis doloribus: ſed & in cauſa ac materia, ex qua laſſitudines ſponte fiunt, ita ſe habent. Nimirum, cum tenſione, fit ex multo ſucco: vlceroſa, ex prauo: phlegmonodes, ex multo & prauo. Vnde fit, vt Galenus docet 4. de tuenda valetudine, & libro de ſanguinis miſſ. capite 6. vt multò maius periculum ſit, in hac ſanguinem non mittere, quàm in aliarum aliqua. In cauſis itaque & doloribus, ſola compoſitione differt phlegmonodes à duabus prioribus. Sed ſi affectus ipſos conſideres, quibus defeſſum corpus afficitur: diuerſus ab illis, ac tertius affectus eſt. Eſt enim in illius eſſentia, tumor muſculorum. Vt ergo phlegmone à multitudine ſanguinea differt, & phlegmone eryſipelatodes à multitudine, & à cacochymia: ita phlegmonodes laſſitudo,

tudo, si affectum ipsum ita appellas, differt ab aliis lassitudinibus specie, éstque lassitudinis simplicis species. id quod inter cætera facit manifestum in primis trium lassitudinum simplicium compositio. Fiunt enim ex tribus simplicibus quatuor compositæ: quæ omnes facilè propriis notis distinguuntur. Fiuntque ita septem lassitudinum species: tres simplices, quatuor compositæ, vt continentur hoc schemate.

Lassitudo est aut
- Simplex, hæc aut
  - Vlcerosa,
  - Cum tensione,
  - Phlegmonodes.
- Composita, hæc aut
  - Vlcerosa cum tensione,
  - Vlcerosa phlegmonodes,
  - Phlegmonodes cum tensione,
  - Vlcerosa & phlegmonodes cũ tensione.

Sed oritur hîc denuo alia controuersia de hoc lassitudinum numero. Non enim videntur posse tot affectus signis distingui, quot diuidendo diximus. Nam etsi trium simplicium sint propriæ notæ dictæ, & compositorum affectuum signa soleat esse facile colligere ex simplicibus: tamen in his non est adeò facile, causa compositionis illius, quam phlegmonodem diximus habere. Quare phlegmonodē opus est vt priùs cognoscamus exactè, ne reliquas ignoremus. illius signa sunt: sensus tensionis, & vlceris, & tumor musculorum. Aliud quoddam symptoma tribuitur huic lassitudini secundo de causis sympt. cap. 5. quod dicitur ὀστοκόπος, id est ossium dolor, aut lassitudo. Est hoc symptoma, quod appellat Auicena fractionem. Nos ab ipsis laborantibus solemus audire: sentire se, perinde ac si doleant ossa vniuersa. cæterùm hoc symptoma quanquam coniungatur magna ex parte cum dicto affectu: non tamen necessariò, & perpetuò. Nam neque perpetuò lassitudo, talis sensus causa fit. Galenus 3. de tuenda valetudine cap. 4. inquit: Tertia verò lassitudinis differentia, qua nimirum ceu contusas, aut phlegmone affectas partes sentimus, tunc maximè solet incidere: cùm musculi nimiùm calefacti attraxerunt aliquid excrementorum, quibus sunt circumfusi. Si autem & in tendonibus & neruis eandem affectionem fieri contingit: ὀστοκόπον appellāt hanc passionem, ex profundo sensu in partibus in alto loco sitis appellationem ferentes. His Galeni verbis haud obscurè significatur, ostocopum tunc accidere phlegmonodi lassitudini: cùm humor occupat & tendones & neruos, non etiam cùm tantùm tenet partes carnosas musculorum. sensus tamen tensionis & caloris mordentis inseparabilia sunt ab hoc affectu. quæ ambo constat inueniri etiam simul: quando lassitudo cum tensione, & vlcerosa coëunt. sed differunt à phlegmonode: quòd illa nullum habent musculorum tumorem, hæc habet. hæc ita distinguuntur: tamen phlegmonodem solam ab eadem cum aliarum aliqua coniuncta distinguere, videtur difficile. nam nullum symptoma videtur posse accedere phlegmonodi, ex coniugio alicuius aliarum. Sed & hoc potest distingui, si attētiùs contemplere: quanquam hæc compositarum signa non est Galenus prosequutus. Animaduerte, phlegmonodem habere vtrunque sensum, tensionis inquam, & vlceris: sed ambo cum quadam mediocritate, & quadam proportione. itaque accessu alicuius aliarum non fieri nouum symptoma: sed augeri illud, quod proprium accedentis est, vt si fit vlcerosa cum phlegmonode, sensus vlceris eminet sensui tensionis: si altera, sensus tensionis. Verùm dices: in triplici lassitudine, cùm scilicet duæ aliæ coniunguntur cum phlegmonode, qua ratione dignoscetur ille affectus? crescent enim tunc temporis ambo symptomata ad portionem. Crescent tunc quidem ambo dolores, & ambo multò plus, quàm pro mole musculorum. itaque quando ambo sensus, tensionis dico & vlceris, maiores sunt, quàm solēt per lassitudinem phlegmonodem solam, considerandum est: num tumor quoque musculorum maior sit, quàm solet, aut alia duo maiora sint, tumor verò non maior. Nam tria symptomata vehementer aucta, ac iuxta proportionem, significant phlegmonodem lassitudinem vehementer esse auctam: sed duo alia symptomata maiora, cum tumore non maiori, significant phlegmonodem cum aliis duabus lassitudinibus coniunctam. sed de lassitudinibus hæc.

De cacochymiæ ſpeciebus & cauſis.
Cap. XII.

SED quando de iis diſpoſitionibus, quas in hominibus, qui cum bene valentibus verſantur, etſi ipſi non valeant, ſolemus inuenire, dicere cœpimus: age, de cauſis, quibus ſanguis impurus toto corpore redundat, diſputemus. Eſt hic affectus cacochymia, qui cùm morbum aliquem prauum facit, accipit illius appellationem: diciturque febris, aut elephas, aut leucophlegmatia, aut vitiligo, aut morbus regius, aut Gallicus. vbi verò nullum talem fecit, cacochymia dicitur: eſtque diſpoſitio neutra, & morboſus apparatus, magis quàm morbus. De cuius cauſis inſtituitur à nobis modò ſermo. Erit diſputatio admodum coniuncta cum tractatione de humoribus. proinde qui volet, hæc cum primo libro coniungat. Nobis certum eſt ſingula ſuis locis, & nulla bis dicere. Cauſas redundantiæ impuri ſanguinis docuit Galenus 3. de cauſis ſympt. capite 2. dicens: Sanguinem impurum in totum corpus diſtribui: vel quia multum illius excrementi, quo inquinatur, gignitur, vel quia minimum euacuatur. Euacuatur minimum vitio membri, quod illius expurgationi eſt à natura deſtinatum. vt gratia exempli, melancholicus manebit ſanguis, vitio lienis: bilioſus, vitio veſicæ fellis: ſero plenus, vitio renum: aut hæc ipſa fient vitio viarum, quæ ad hæc membra ſunt. Gignitur multum ex praua qualitate alimentorum, vel intemperie iecoris, aut venarum. Quæ intemperies bilem flauam, & quæ pituitam, & ſerum faciat, citra controuerſiam ſcitur: calida nempe facit multam bilem, frigida pituitam, & ſerum. Tamen ex qua intemperie melancholia ſupra mediocritatem proueniat, eſt in cōtrouerſia. Nam Galenus loco citato ex 3. de cauſis ſympt. inquit: melancholiæ redundātiam ex calore eſſe, idq; dicit his verbis: Et ſanè alterantis facultatis intemperies, ad calidius quidem verſa: aliquando bilioſum, eſt cùm & melancholicum efficit excrementum. Auicena tamen videtur eſſe huic aſſertioni valde aduerſus, Fen prima primi cap. de qualitate generationis humorum ita dicens: Melancholiæ quidem hypoſtaſinæ cauſa efficiens eſt calor temperatus. Itaque Auina docet: melancholiam naturalem, non aliter ac ſanguinē, à calore moderato generari. Quod rurſus videtur contrarium alteri loco ex ſecundo de facultatibus naturalibus: vbi Galenus nullum humorem præter ſanguinem, generationem habere ex calore moderato, docet his verbis: Monſtratum enim eſt, humorū omnium ſolum ſanguinem, generationem habere ex calore moderato, reliquos ab immoderato. Videtur tamen ratio his omnibus aduerſa: debereque fieri melāncholiam ex frigore potiùs, cùm frigidus ſuccus natura ſua ſit, quàm ex calore excedente, aut moderato. In huius controuerſiæ deciſione animaduertendum eſt, quanquam dictum eſt in primo huius operis libro: omnes humores ſimul, in eodem loco, & ab eodem calore generari: tamen quoſdam illorum dici caloris ſobolem, quoſdam frigoris: bilioſi ſcilicet, caloris, pituitoſi, frigoris. quia quando hi humores incipiunt redundare, non tam propter diſpoſitionem materiæ, quàm propter agentis vim: hi fiunt à frigore, illi à calore. Itaque ſunt pituitoſi, & ſero ſimiles, ſoboles frigoris, quia fiunt à calore minori moderato, (nullam enim concoctionem agi à frigore per ſe, monſtratum eſt libro quinto) bilioſi caloris, quia calore creſcente augetur bilis. Ita melancholiam oportet ei cauſæ tribui: à qua corpus melancholicum fit, etiam ſine vſu ciborum melancholicorum. Quidam Conciliator dictus, qui ante nos controuerſias medicas ſcripſit, ita inquit: Melancholiam fieri, à calore aliquanto maiori eo, à quo ſanguis fit. tamen quia non eſt tam intenſus, quàm calor bilis, neque tam remiſſus, quàm calor pituitæ: dici moderatum. eſſeque duos hos calores, eum nempe à quo ſanguis, & eum à quo melancholia fit, moderatos, quia ſunt inter extremè immoderatos. Sed hæc controuerſiæ deciſio minùs mihi arridet, cùm quia vſurpat appellationē moderati caloris impropriè: tum etiam, quia non reddit rationem, qua humor melancholicus à calore fiat, cùm ſit frigidus. Quare fortaſſe videbitur alicui dicendum: melancholiam à calore non fieri, ſed atram bilem. Verùm Galenus ſuccum melancholicum à calore fieri dixit: & hoc nomine ille diſtinguere ſolet naturalem melancholiam ab atra bile.

Ergo

Ergo nos aliter statuimus reuocantes in memoriam (dictum hoc est in primo libro capite 21.) quandam esse melancholiam omnino naturalem, eamque esse sanguinis fæcem, & acoris minimum habere: aliam esse præter naturam, atram bilem appellatam, acidissimam prorsus, & abigentem muscas, & fermentantem terram. hancque fieri exustione melancholiæ naturalis, aut flauæ bilis. esse insuper aliam, quæ mediam naturam tenet, neque tam mitem quàm naturalem melancholiam, neque tam acrem, quàm atram bilem: hancque proinde neque atram bilem propriè à Galeno dici, sed in confinio positam atræ bilis. Hanc diximus vstione sanguinis generari. his ex illo loco petitis, dicendū censeo: melancholiam omnino naturalem neq; fieri frigore, neque calore excedente, sed eodem prorsus calore, quo fit sanguis, fieri tamen ex dispositione materiæ: itaque non tam generari propter intemperiem hepatis, & venarū, quàm cōgenerari cum ipso sanguine, propter dispositionem partium, ex quibus fit. Quare hoc verè dixit Auicena, citra impropriam nominis vsurpationem. Atram bilem constat fieri calore, atque hoc citra controuersiā. Melancholia etiam illa quæ est posita in confinio atræ bilis, fit calore: sed non tam immoderato, quàm atra bilis. Atque cùm hanc Galenus modò atram bilem, modò melancholiam nominet, dixit loco citato ex opere de causis symptomatum: calorem excedentem, melancholicum excrementum generare. Ex dictis fit manifestum, redundantiam melancholiæ naturalis nunquam fieri intemperie quapiam: sed aut ex prauo victu, aut vitio lienis, aut obstructione viarum. atque etiam, si quis ab ortu melancholicus est, aut processu temporis citra prauum victum, aut obstructionem, talis est factus: constat, & melancholiam non esse exactè naturalem, & eum esse temperamento calidum. Nam frigida intemperies facit sero pleni sanguinis, aut pituitosi redundantiam: quæ calida est, vrit sanguinem. atque ita facit melancholiam, non exquisitam, sed eam, quæ est in confinio atræ bilis. Sed de hac controuersia satis diximus: & de sexto hoc libro, qui omnium minimè habet difficiles controuersias.

CONTROVERSIARVM MEDICARVM ET PHILOSOPHICARVM LIBER SEPTIMVS.

EORVM qui aut publicè profitentur, aut scribunt, aut vtcunque aliter docēt, omnes ferè student suæ gloriæ: perpauci admodum veritati. Tamen eorum nonnulli minùs vituperandi sunt, qui quanquam gloriam aucupantur (quod doctos viros satis dedecet) tamen illam ex multarum rerum notitia, ex antiquorum lectione, & eruendis de monumentis autorum præceptis, & in vnaquaque disputatione sententia quàm verissimā procurant. atque ita cùm faciant, reposcunt gloriam pro præmio, vili illo quidem: cùm ipsa per se veritas multò præstantius præmium sit. cæterùm illi ferendi non sunt, qui ad inuestigandam gloriam omnino recedunt à tramite veritatis, huic nouitatem in vnaquaque re vltrò præferentes. Nam hi, quò nouitate dogmatis stultorum animos in admirationem rapiant: malunt per se in singulis placitis nugari, quàm cum antiquis vera dicere, quos tamen inuentores in nulla re videas: sed assertores, eorum, quorum cùm omnes hucusque præuiderint, ipsi soli absurditatē nō consequuntur. Tam longè mea abest ab horum opinione: vt nihil habeam potius, quàm veram sententiam in singulis disputationibus confirmando, ab antiquorum inuentis non recedere, obseruando etiam (si id quoque veritas fert) communes opiniones. Quod in superioribus libris non satis scio, an fuerim assequutus, saltem curaui quàm maximè. Nam si quid dixi, quod in scholis non soleat circumferri: id quoad fieri potuit ex Galeni primùm, deinde & aliorum autorum, quicunque in pretio habentur, verbis

deduxi, neque permutans, neq; contorquens, sed illud palàm conatus facere: esse illa omnia ab antiquis dicta priùs, sed interpretum incuria concidisse. Tam longè abest, vt auror videri velim multorum, quorum fortasse sum: contrà ac alii qui, quorum apertè non sunt, impudenter quotidie se iactant autores. Sed, quod est ridiculum, sunt qui malint noua dicere, quàm vera. Pereat tamen horũ procax studium, nulli vtile: rudioribus qui stultis sermonibus irretiuntur, perniciosum. Nam horũ gloria cum loquacitate casura est. Nos quoniam physiologicã, & salubrem, & pathologicam partem absoluimus: age curatiuam aggrediamur. Sed quia, quemadmodum signorum duo sunt præstantissima, pulsus & vrina, ita auxiliorum duo efficacissima ac maxima, quæque magnis morbis vel sola solent mederi, sanguinis missio & expurgatio: vt illis solis librum dedimus totius operis tertium, ita his demus hunc septimum. in quibus cùm controuersias deciderimus: haud magno cum labore, reliqua partis quæ curationem continet, membra prosequamur. si quidem sunt hæc verè maxima. quę quàm sint mortalibus necessaria, vel hinc cognosces: quòd neq; bestias illis carere natura tulerit. Hippopotamus certè, vt Plinius refert, à fluminibus quotannis, primo vere emergens, venam sibi in crure acutarũ arundinũ ictu secat: atq; cùm satis sanguinis effluxit, vlcus obturat luto. Iam verò expurgationem mille modis sibi moliũtur bestiæ. cornix rostro sibi infundit clysterem ex aqua marina. Canes etiam parant sibi vomitum. Cùm enim morborum plærique ex succi aut multi, aut praui redundantia fiant: meritò iis, quæ euacuant, auxiliis tribuendæ sunt primæ. At verò ad ea quæ euacuant, redundantiæ notitia videtur esse necessaria: cui proinde primum huius libri caput certum est dare.

De multitudine. Cap. I.

QVOD multis antè seculis Galenus dixit, hoc idẽ licet nobis dicere, de multitudine: nempe eius nomine nihil esse medicis tam vsitatum, neque tam ignotum. Nam duplicem esse plenitudinem, alteram ad facultatem, alteram ad vasa: omnes dicunt. horum quoque symptomata esse lassitudines. Nam cùm triplex lassitudo sit, vt mox explicuimus, alia vlcerosa, alia phlegmonodes, alia cum tensione: vlcerosa nullius plenitudinis, aut multitudinis (nihil enim interest) est symptoma, sed corruptelæ, ea verò quæ est cum tensione, est signũ proprium multitudinis ad vasa. si (addas modò) non fiat tensio exercitatione. multitudo ad vires, significatur sensu incumbentis oneris. hæc itaq; omnes dicunt: sed neque hæc ipsa explicant, ac multò minùs multitudinem ad vires. Nos igitur quandoquidem in superiori libro lassitudinum species, & causas diffusè diximus: age, quam multitudinẽ ad vires dicamus, interpretemur. Nã aut tantam molem subesse dicimus, vt eam non possit facultas retinere: aut vt non possit illa frui, apponendo, & commutando. Rursùm illud continere, quod dicimus: aut est facultatis retinentis naturalis, aut alterius continentis, siue contentricis (ita vocant) qualem Stoici inducebant. Sed hanc Stoicorũ vim Galen. multis argumentis conuicit libello de multitudine, & à nobis ipsis multò antè monstratũ est: corpus humanum triplici facultate gubernari, animali, vitali, & naturali, tamen contentrix illa nulla harum foret. Si ad retinentem, aut aliquam aliam facultatum naturalium referri multitudinem dicis: vide, ad hãc multitudinem non esse opus sensu grauitatis. nam sensus ille, deprauata actio est facultatis animalis. Quòd si verò ad facultatem animalem dixeris multitudinem, quippe cui multi succi oneri sunt: videtur fieri non posse, vt inæqualitate pulsus multitudo hæc cognosceretur. est enim pulsus actio vitalis, haud quaquam animalis. Præterea videtur: ad singulas facultates posse esse propriam multitudinem. Nam cùm possit facultas animalis constare, naturali facta debiliori: videtur posse esse tanta humoris copia, vt naturalis vis ea non fruatur, quin vis animalis patiatur sensum grauitatis, atq; facultatem animalem grauari succorum naturalibus potentiis moderatissima copia. Tot igitur sunt in hac contemplatione scrupuli: quorum dissolutio pendet ex ea doctrina, quam Galenus docuit, vt multis aliis in locis, ita vel apertissimè 16. lib. de vsu partium cap. 12. committi scilicet arterias venis, & venas arteriis, & vtrisque neruos. Itaque in venam inseruntur fibræ quædam arteriarum

riarum & neruorum. Vsus huius alligaturæ est: illa conspiratio omnium, vsque adeò ab Hippocrate & Galeno celebrata. de qua nos diffusè satis diximus in quarto huius operis libro capite vltimo: huic membrorum alligaturæ nouam etiam rationem addentes ex animæ substantia. Oportuit, vt illic etiã diximus, omnes facultates sibi consentire, & in communem passionem trahi: ne nostrũ vnusquisque duo aut plura animalia foret, vt dicitur secundo de causis pulsuum capite duodecimo. Ergo cùm hæc ita se habeant, & singulis nostri corporis membris facultates naturales quatuor insitæ sint, fit vt quemadmodum ventriculus satietatem sæpè habet, ex ciborum redundantia, cùm scilicet non indiget tantis: ita membrorum nutritionis vnumquodque, cùm plura habet, quàm potest conficere, satietatem patitur. Constat verò fieri hanc ex redundantia humorum ad facultates naturales. Nam ita significatum est à Galeno, vt multis aliis in locis, ita primo de different. feb. capite tertio his verbis: Quemadmodũ ergo per alteram multitudinem, quæ est ad facultatem, citò ad corruptionem veniunt succi: quia neque vincuntur, neque coquuntur bene, vtpote facultate, quæ ipsos elaborat, debiliori. Hæc Galeni verba haud obscurè significant: multitudinem illam dici ad vim, quæ commutat. Sed quod plus est, quàm pro potentia nutriendi, statim fit alienum pondus. trahunturque aliæ duæ potentiæ ad consensum. animalis sentit pondus cum tristitia. quod in ventriculo apertè sentimus, cùm paulò plus est ingestum, & in venis perinde fieri intelligimus. facultas etiam vitalis, quæ est in arteriis, veluti conspirans cum naturali: motus quosdam edit vehementiores, alios debiliores, veluti pondus quoddam alienum contendens excutere. Hinc fit, vt quanquam incipere possit ea multitudo, quæ ad vires refertur, citra corruptelam aliquam, tamen vt non possit sine ea perseuerare. quod dicit Galenus secundo aphor. 17. quoniam scilicet, cùm iam partes sentientes incipiunt grauari: naturalis ipsa facultas nõ potest tantam humorum copiam incorruptè dispensare. Diximus itaque ad quam facultatem dicatur multitudo. modò de materia ex quã multitudo fit, oportet disputemus. multitudo grauans facultatem, non solùm ex humoribus fit: sed est etiam quædam multitudo carnis & pinguedinis, proportione illi respondens. multi enim tam sunt obesi: vt partibus sentientibus partes carneæ & pingues oneri sint. Verùm modò de humorum multitudine disputamus. Leonhartus Fuchsius vir in Galeno multùm versatus censet: nullam plenitudinem, quæ propriè plenitudo vocanda sit, fieri, nisi ex omnibus humoribus æquè redundantibus, aut iuxta proportionem. quotiescunque autem vnus redundet, cacochymiam esse in corpore. Veruntamen deceptus est apertè: siue velis Galeni verba perpendere, siue ratione agere. Nam secundo de compositione pharmacorum secundum locos, capite tertio, ita scripsit, differens de plenitudine: γίνεται δὲ αὕτη, τῶν τεττάρων χυμῶν ἀνάλογον αὐξηθέντων, ἢ τοῦ αἵματος μόνου· ὡς ὅταν γέ τις τῶν ἄλλων αὐξηθείη χυμῶν, οἵπερ εἰσὶ φλέγμα, καὶ ξανθὴ χολὴ, καὶ μέλαινα. τὴν τοιαύτην αὔξησιν, οὔτε πλῆθος, οὔτε πληθώραν, οὔτε ἁπλῶς πλῆθος, ἀλλὰ μετὰ προσθήκης ὀνομάζουσι πλῆθος φλέγματος, ἢ χολῆς ξανθῆς, ἢ μελαίνης, ὑπάρχειν ἐν τῷ σώματι φάσκοντες. id est, Fit autem plethora, quatuor humoribus iuxta proportionem redundantibus, vel solo sanguine: vt quando aliquis aliorum humorum (sunt verò ij, pituita, flaua bilis, aut atra) redundat. Hanc redundanriam, neque multitudinem, neque plethoram simpliciter nominant: sed cum additamento, multitudinem pituitæ, aut bilis flauæ, aut atræ, in corpore esse dicentes. Præterea 13. Method. capite quarto ita inuenies scriptum: Deinde considerandum, num corpus totum aut sanguine, aut humoribus omnibus æqualiter abundet, πληθώραν vocant. Secundum hunc locum adduxi: ne quenquam deciperet eorum, qui Græcum codicem non consulunt. Est enim nõ ex Galeno, sed ex nimia Linacri diligentia: qui sentit, vt nos, & suam sententiam inseruit versioni. Est enim scriptum Græcè, pro tota illa dictione: σύμπαν τὸ σῶμα πληθωρικῶς διάκειται. Cæterùm prior locus continet Galeni mentem apertissimè. ridiculum enim quod Leonhartus respondet, dictum esse illic: vel solius sanguinis, nomine sanguinis pro omnibus humoribus vsurpato. Monuit enim (inquit) nos Galenus huius acceptionis, libello de multitudine, capite 14. his verbis: His præfinitis, poterit tandem rumor venarum signum esse sanguineæ multitudinis nunc appellatæ, propter eminentiam. non enim potest tam exquisitus aliquando sanguis in venis contineri: vt nihil in eo neque bilis, neque pituitæ, neq; sero similis feratur ichoris. Proinde ego

ſuprà, ſiue humores dixiſſem, ſiue ſanguinem redundare: cenſebam perinde audiendum. Ex hoc loco ducit Leonhartus ſuam ſententiam, & reſponſum ſubtile. Addit inſuper alium locum ex tertiodecimo Methodi capite ſexto, vbi ita ſcriptum eſt: Vbi enim æquabiliter inter ſe ſucci ſunt aucti, id & πλῆθος, & πληθώραν vocant: vbi verò vel flaua bile, vel nigra, vel pituita, vel ſeroſis humoribus refertum corpus iam fuerit, eam affectionem cacochymiam, nō plethoram, nominant. Hæc Galeni verba appræhendens, ita redundantiam humorum diſtribuit. Aut redundant (inquit) humores omnes ſimul, aut illorum aliquis. ſi primum, multitudo eſt, atque hæc aut ad vires, aut ad vaſa: ſi ſecundum, eſt cacochymia, non multitudo. Primò audiat ex nobis quàm ineptè Galeni verba fuerit interpretatus: deinde nos iis, quæ ille obiicit, reſpondebimus. Si in illo loco ſecundi de compoſitione pharm. ſecundum loca, ſanguis de omnibus humoribus diceretur: an non in nugatione depræhenderetur Galenus? eſſet ſanè perinde ac ſi diceret: Fit plethora in redundantia quatuor humorum, aut in redundantia quatuor humorū. quòd ſi ex vbertate orationis vſus fuiſſet repetitione, quorſum addidiſſet, ſolius? nam illa dictio, vel ſanguinis ſolius, apertè indicat: dici ſanguinem nō de omnibus, ſed de vnico humore. Præterea ex verbis quæ prioribus his verbis ex aduerſo reſpondent, citra dubium colligitur: ſanguinis ſolius redundantiam in multitudine contineri. inquit enim Galenus: Vt quando aliquis aliorum humorum redundat (ſunt autem ij pituita, flaua bilis, aut atra) non redundantiam ſimpliciter, ſed cum addito nominant. Igitur redundantiam ſanguinis ſolius, ſub nomine multitudinis intelligit. Quare & tua diuidendi ratio eſt imperfecta ac manca. rogo enim: quando humorum proportio variatur, redundāte ſolo ſanguine, quis hic ſit affectus. Nam teneris dicere: eſſe cacochymiam, aut nequaquam fieri poſſe, vt ſolus ſanguis redundet. Dicis hoc ſecundum, ſed nullam rationem profers. tenebaris dicere: cur ſolus ſanguis non poſſit redundare, cùm poſſit pituita ſola, & bilis flaua, & atra. Nam ego tam longè abeſſe hoc à Galeni mente video, vt dicat ille 17. capite libri de plenitudine: ſolum ſanguinem recipere poſſe maximam eminentiam in plethoricis affectionibus, nullum aliorum humorum poſſe. At inquis, priùs dixerat ipſemet Galenus, nullum in venis ſanguinem poſſe eſſe ſolum, & impermixtum. concedo, ita dixerat. Sed vt hæc minùs te conturbent, conſidera, quantum interſit: ſanguinem eſſe ſolum in venis, aut ſanguinem redundare ſolum. Quod ſi non intelligis: finge eſſe in vaſe quopiam, ſi lubet, libram aquæ, atque huic libram aliam vini immixtam. Non poteſt fieri, quantum intelligo: vt in dicto vaſe vinum ſit ſolum. erit enim, quantumuis addas ſupra priorem menſuram, plus minúſve dilutum. Tamen fieri poteſt, vt ſolum redundet: ſi vini menſuræ addas multò plus, & aquæ nihil. Igitur neque in venis opus eſt ſolum eſſe ſanguinem, vt ſolus redundet. nam neque aliorum humorū quiſquam ſolus eſſe poteſt in venis: quos tamen ſolos redundare tu ipſe concedis, vocáſque redundantiam, cacochymiam. quomodo ergo Galenus decimo tertio Methodi (nondum enim ſatis reſpondimus) finiens plethoram & cacochymiam, dixit: redundantiam æqualem omnium humorum, redundantiæ ſolius ſanguinis non facta mentione? an quoniam hanc plethoram eſſe, etſi nō diceretur, ex additis intelligebatur manifeſtè? addit enim: Vbi verò vel pituita, vel bile flaua, vel atra, vel ſeroſis humoribus refertum corpus iam fuerit: cacochymiam eum habitum, non plethoram vocant. cùm enim plethora trium humorum redundantia conſtaret: quarti redundantiam apertum erat plenitudine contineri. Sed quid ego tam multa refero: cùm Galenus ipſe libello de plenitudine ruborem, non plenitudinis ſimpliciter ſignum eſſe dicat: ſed ſanguineæ plenitudinis? quæ quæſo eſt hæc ſanguinea plenitudo, à plenitudine ſimpliciter diuerſa? niſi ex redundantia ſanguinis ſolius. Sed videtur difficile: quòd Galenus illo in loco non ſolùm ſanguineæ multitudinis meminit, ſed & pituitoſæ, & bilioſæ, & melancholicæ. quare neque redundantia ſolius pituitæ, aut bilis flauæ, aut melancholiæ cacochymia videtur eſſe: ſed multitudo nedum ſanguinis. Sed hęc ipſa argumentatio à nobis integram harum affectionum interpretationem requirit ex Galeni ſententia: Leonharto iam tandem iuſſo faceſſere. quoniam in ea diuiſione, qua diſpoſitiones plethoricas aggreſſus eſt diſtinguere, omiſit plura, quàm dixit. Aut enim, inquit, redundant omnes humores iuxta proportionem, qui affectus plethora

est: aut illorum aliquis, qui affectus est cacochymiâ. Quasi verò non sint multæ plethoræ: in quibus periit hæc humorum æquabilitas. Quotiescunque est sensus grauitatis, aut tensionis, est multitudo. nam hæc signa diximus esse propria. Potest verò fieri hic sensus, auctis omnibus humoribus simul, atque hæc est plethora absolutè, ac citra additum: aut redundante solo sanguine, quę & ipsa syncera plethora est, & dicitur plethora sanguinea. tamē est syncera: quia nihil habet vitij, sed sanguinis solam multitudinem. Nullus aliorum humorum redundare potest in venis solus, vsque ad sensum grauitatis aut distensionis. Affectus enim in quibus soli redundant, cacochymiæ sunt: vt morbus regius, leucophlegmatia, & similes, in quibus nullus grauitatis sensus est, neque tensionis. Tamen potest redundare quicunque illorum plus aliis supra proportionem, vsque ad grauitatem, aut tensionem. atque ita fiunt multitudines, quæ non sunt exquisitæ: sed dicuntur cum addito, plethora pituitosa, biliosa, aut melancholica. suntque affectus compositi: quia habent permistum nonnihil cacochymię. Vt si quis intelligat redundare omnes humores in venis vsque ad grauitatem aut tensionem: tamen pituitam plus cæteris, ita vt ipsa sola corrumpat ptoportionem: plenitudo est hæc (adsunt enim grauitas & tensio) sed pituitosa, quia pituitosus redundat sanguis. Sed quoniam multitudinis species nunquam erunt conspicuæ: nisi species cacochymiæ intelligantur: rursus hinc exordiamur diuisionem. Sanguini, (vt nomen hoc de humoribus dicitur) potest accidere multitudo, aut vitium. quod alij dicunt: potest redundare quantitate, aut qualitate. multitudinem hic dicimus, non quantulumcunq; incrementum: sed quod grauitatem facit, aut tensionem. ad quos vsque terminos potest sanguis crescere: aut omnibus humoribus crescentibus, aut vno. atque rursus omnibus crescentibus: aut iuxta proportionem, aut aliquo illorum plus reliquis crescente, ac supra proportionem. prima est plethora: secunda est plethora sanguinea, aut pituitosa, aut biliosa, aut melancholica, prout hic, aut ille humor superat proportionem. Intellige (neque enim hoc quidquam impedit fieri) si duo humores proportione excesserint: ab ambobus recipere appellationem. vt si dicas: plethoram biliosam, & pituitosam. Solus nullus humor potest redundare vsque ad grauitatem, præter sanguinem: qui cùm redundat, est multitudo sanguinea. Vnde iam collegimus, sanguineæ multitudinis duos modos: cùm solus sanguis redundat, vel solus superat proportionem. His igitur modis accidit humoribus multitudo. Vitiari etiam potest multis modis sanguis: aut comparata aliqua mala qualitate, aut intemperatus, aut putris. atqui intemperie affici potest tot modis, quot intemperierum sunt species. fieri enim potest calidior, frigidior, humidior, aut siccior, vel horum duo simul accipiens. permistionum etiam tot erunt modi: quot humores, quorum permistione vitiari potest. potest enim fieri pituitosus, biliosus, melancholicus, aut sero plenus. Hæ sunt species cacochymiæ, quæ tunc temporis exquisitæ sunt: cùm aliquis vitiosorum humorum redundat solus. quo tempore nullus grauitatis, aut tensionis est sensus: vt in ictero, elephante, leucophlegmatia. Nihil tamen prohibet cacochymias cum plethoricis dispositionibus copulari. vt si quis ictero laboret, simulque per corpus vniuersum sensum patiatur grauitatis. singuli etiam horum affectuum: siue multitudines sunt, siue vitia (quod perinde est ac si dicas: siue multitudines sunt, siue cacochymiæ) possunt esse aut in toto, aut in parte. Plenitudinum ac cacochymiarum totius corporis exempla iam diximus: sed eatum, quę in parte sunt, exempla, sunt tumores præter naturā, & intemperies particulares, quibus fieri solet: vt in vno aliquo membro multum alicuius excrementi colligatur. tot sunt redundantiæ species: quas, vt faciliùs intelligantur & retineantur memoria, hoc schema continebit.

Redundantia:
multitudo
sine additamento,
ad vires,
ad vasa.
cum additamento,
sanguinea,
biliosa,
pituitosa,
melancholica,
serosa.
harum quælibet
ad vires,
ad vasa.
cacochymia
alteratio,
calfactio,
refrigeratio,
humectatio,
desiccatio.
harum quævis
simplex,
duplex.
permixtio,
pituitæ,
bilis,
melancholiæ,
seri.
putredo.
harum quævis
simplex,
duplex.
hæc omnia
in toto,
in parte.
hæc rursus omnia
sola,
copulata.

Quibus definitis, non fuerit inutile, antequam hoc caput concludamus, illud etiam definire: sint ne hæ redundantiæ species morbi, an affectiones secundum naturam. nam morbos esse, videtur Galenus significare haud obscurè quarto de tuenda valetudine, ita scribẽs in ipso libri principio: Quæ igitur ex immodica exercitatione lassitudo fit, salubre est symptoma: quæ verò sine hac, morbosum. Igitur si lassitudines non sponte factæ symptomata sunt morbosa, sunt verò symptomata multitudinũ: multitudines ipsæ proculdubio morbi sint. non enim aliud eo loco significat salubre symptoma, quàm quod cum sanitate consistit: & morbosum, quod est ex morbo. Adde curari ab eodem Galeno, vt paulò antè tetigimus, lassitudinem phlegmonodem maioribus auxiliis, sanguinis, inquam, missione vsque ad deliquium animi, & pluries repetita: nec solùm hanc, sed omnes etiam lassitudinum species sanguinis missione curari, dempta vlcerosa. quod tamen fieret: si possent per sanitatem consistere. Sed contrà est, quòd si ita esset, nequaquam Hippocrates in Aphorismis dixisset: Lassitudines sponte factæ morbos prænuntiant: sed, morborum symptomata sunt. neque Galenus earum curationem in libris de tuenda valetudine scripsisset. spectaret enim profectò ad curandi methodum. tamen res, quantum ex autore licet colligere, & euidentia ipsa declarat: habet in hunc modum. Redundantiæ per se dispositiones neutræ sunt. neque enim omnino sunt dispositiones secundum naturam, neque morbi. lædunt enim operationes aliquatenus, aut pungentes, aut grauantes, aut tendentes: tamen non vsque adeò, vt auocent à rebus agendis, & consueta impediant munia. sunt verò causæ promptissimè morbum generantes, nisi præscindantur: manentque cum ipso morbo, atque ita patiuntur lassitudines ægrotantes multi. tamen lassitudines per se, symptomata sunt dispositionum neutrarum: quæ nonnunquam morbi fiunt. id quod intelliges ex Galeno, qui capite quarto de sanguinis missione, de vtraque plenitudine, ea inquam, quæ est ad vires, & ea quæ ad vasa, differens inquit: Siue in ægrotante homine, siue in bene valente sit. nam vt (inquit) qui onus gestat graue, non statim concidit vt grauatur, & defatigatur: ita qui multitudine laborat, hac ratione solam grauitatem aut tensionem patitur. deinde durans multitudo, maioris mali fit causa. iam verò vlcerosam lassitudinem, quarto de tuenda valetudine monstratur, posse accidere homini vel optimè sano ex leui errore, antequam omnino consueta munia impediantur. Quòd si à Galeno morbosa symptomata, dictæ sunt lassitudines, proinde puto dictum: quòd sint morborum nuntiæ. non quòd ipsæ ex morbo fiant, ac non potiùs ex neutris dispositionibus. Explicui quantum potui exactè, quæ de multitudine ac lassitudinibus à medicis non satis explicita circumferuntur. Quare de his hactenus.

De scopis mittendi sanguinem.
Cap. II.

MISSIS his quæ de sanguinis missionis, auxilij eorum quibus medici vtuntur verè maximi, specie quærenda forent, illud vnum in hac quæstione proponendum duxi: quando mittendus sit sanguis, & quando secus. hæc enim fuerit vtilissima quæstio. quoniam auxiliorum vis vtendi occasioni præcipuè inest. Plærisque videtur responsum facile: quando adest aut aderit magnus morbus, ætas florens, & cõstans virtus, vtendum est sanguinis missione. nam Hippocrates quarto de ratione victus in morbis acutis 19. In acutis passionibus, inquit, sanguinem mittes, si vehemens videatur morbus, florueritque ægrotantibus ætas, & illis adfuerit robur. quæ sententia, vt habet Galenus in commentario, verè digna est Hippocrate autore: quippe quæ omnes mittendi sanguinis scopos breuissima dictione comprehendat. alij respondẽt cum Galeno libello de sanguinis missione: mittendum esse sanguinem cùm virium adest robur, & morbus magnus, præter pueritiam. quoniam pueri ex sese habent vnde euacuentur: & eorum substantia, quippe quæ humida est & calida, citissimè exoluitur. Itaque hac dictione duo tantùm iam supersunt scopi mittendi sanguinem: robur virtutis, & magnus morbus. hactenus respondẽt omnes. Meminisse hoc in loco

oportet eorum, quæ primo huius operis libro monstrata sunt de ætatibus: eas scilicet non debere à medicis annorum numero definiri, sed temperamentis, & naturis. vnde fit conspicuum, non illum arcendum esse ab hoc auxilio, qui decimum quartũ annum nondum attigit: sed eum qui ex sese tantam habet expirationem, vt missione sanguinis non indigeat. neque illum qui sexagesimo anno iam sit, sed eum qui tanta iam sit imbecillitate, vt sanguinis missionem citra periculum non sustineat: quocunque ætatis anno alterutrum fiat. nam quemadmodum monstrauimus: non possunt ætates certis annorum numeris finiri. sed etsi perpetuò continerentur eisdem annis ætates (quod tamen periodorum varietas non fert) erraret tamen, qui aut quartum decimum annum perpetuò expectaret, aut ad quadragesimum quintum quinquagesimúmve semper desisteret à mittendo sanguinem. nam qui ita docet: pueritia, quæ quartodecimo anno finitur, prohibet mitti sanguinem, haudquaquam perpetuum & inuiolabile effert præceptum. sed vnicam indicationem declarat, non leuem illam quidem: sed tamen cui possis contrarias obiicere potentiores. dicimus enim non minùs: expectandum esse mediocrem aëris temperiem, tamen non proinde in æstate perpetuò abstinemus. est sanè maximum illud præceptũ in curandi ratione: cùm contrariæ concurrunt indicationes, operari pro ratione potentioris, impotentiori etiam aliquid tribuendo. Interest inter virtutis robur, & magnitudinem morbi, & ætatem florentem, quòd virtutis robur, & morbus, sunt scopi necessarij (nam nisi sit morbus qui exposcat, stultum fuerit mittere sanguinem: nisi sit virtus, quæ ferat, fuerit perniciosum & stultum) tamen ætas florens est indicatio omnium earum, quę perpetuæ non sunt, (ita appello eas, quibus possis obiicere contrarias) potentissima, nondum tamen perpetua ac necessaria. quod ad ætatem pertinet, ita habet. Robur virtutis, in tribus facultatibus quibus corpus gubernatur, animali scilicet, vitali, ac naturali consistit. harum constantiam ex firmitudine suarum actionum cognoscimus. meritò tamen robur vitalis, quod pulsus indicat, maioris facimus. Cæterùm animaduertendum est: non posse ad missionem sanguinis certum quoddam robur præfiniri, sed experimento & prudentia debere medicum illud cognoscere. Experimento, dum tyrones suorum præceptorum praxin obseruant: multorum arterias attrectando, & euacuationum quantitatem in memoria reponendo. nam proprium experimentum expectare citra præceptores, non vacat periculo: maximè nisi medicus valde prudens natura sit, ac doctus. Prudentia: conferendo euacuationem cum virtute, ac præterea præuidendo, quæ ab euacuatione contingent ægrotanti. oportet enim adesse robur, non quòd euacuationem hanc solùm quam paramus modò, possit sustinere: sed quòd quæ postea probabile est ægrotanti superuentura. nam fieri potest vt adsint duo ægrotantes, cum virtutis æquali robore, & ambo morbis, missionẽ sanguinis exposcentibus, affecti: tamen vt alteri meritò mittatur, & alterius robur non sustineat, æquale tamen. si scilicet speras, illum statum ac missus sanguis fuerit, reficiendum: hunc verò longo deinde laboraturum morbo, aut vigilia etiam, aut dolore, aut fore, vt non possit expurgationem deuitare: cui tamen sustinendę, si missus modò sanguis sit, non sufficiet. hæc nisi medicus acutè præuiderit, & diligenter considerauerit: non mirum, si ægrotantium propositorum in hypothesi, alterum scissione venę sanet, alterum in mortem præcipitem det. Igitur adesse oportet robur, quod ferat: nõ sanguinis missionem modò, sed quæ postea videntur consequutura. nam si in institutione victus hæc considerantur omnia, cur negligantur in vsu auxiliorum? Morbum magnum non oportet adesse: sed & qui timetur, potest permouere medicum ad mittendum sanguinem. quandoquidem est auxilium: non curationis tantùm, sed & præcautionis. magnus verò morbus est: aut qui propria essentia est magnus, aut cacoethia, siue malignitate, aut partis principatu. non enim curo quorundam de nominibus perpetuò contendentium ineptas argutias, qui malè Galenum dixisse asserunt: triplici ratione morbum fieri magnum. nam neque morem, neque partis principatum rationes esse magnitudinis: cùm mos à magnitudine differat, & possit princeps pars laborare morbo, aut magno, aut paruo. Sed hi garriunt minùs intelligentes autoris mentem: qui morbum esse magnum dicit, primo modo, in essentia propria. quasi alij duo modi non sint magnitudinis in essentia: sed ex loco, & more.

more. quæ tamen proinde magnitudinis ſpecies dicuntur: quòd par morbus, & in præſtantiori parte, aut deterioris moris, maiorem exigit medentis curam. quod in præſenti diſputatione ſit luce clarius. nam conſtat duci medicum ſæpè ad mittendum ſanguinem, aut expurgandum, prauo morbi more: quod, ſi bonum morem conſpiceret, ne cogitaret quidem. Conſiſtente inflammatione in principe parte, ſanguinem ſtatim mittimus. tamen in aliarum partium inflammationibus, niſi per ſe ſint magnæ, aut totum corpus ſit plenum: ſine miſſione ſanguinis tranſigimus. Præcipit Hippocrates vlcerato capite expurgare ſtatim: ſed tamen non id ſtatim aliis partibus vlceratis. Meritò ergo tres hos modos magnitudinis Galenus dicit, ſi magnus morbus mittendi ſanguinis ſcopus eſt: alioqui non ignarus, magnitudinem & morem differre. qui tertio de criſibus, capite quarto dixerat, eſſe hæc quatuor inuicem diſtincta: magnitudinem, morem, & motum, & ſpeciem. Eſt ſcilicet ea magnitudo, quam 3. de criſibus ſeparat à more, quam 3. methodi dicit in propria ſubſtantia. Sed nihil mirum, ſi quæ non intelligunt, damnent: atque hæc ipſa alios putantes ignorare, ſuas ſententias veluti noua dogmata celebrent. ſed quoniam monſtratum eſt duos eſſe neceſſarios ſcopos, morbi magnitudinem, & robur virtutis: lubet mihi in præſentia interrogare, Nunquid eodem modo ſint ſcopi magnus morbus, & robur virtutis? nam ſcopus, quantum intelligo illud eſt: à quo ſumitur curationis indicatio. indicatio verò ſecundo libro methodi capite ſeptimo eſt ipſa ſequentis, ſeu eorũ quæ agenda ſunt, inſinuatio. At illud quod eſt ſecundũ naturã, cuiuſmodi maximè eſt robur virtutis, ſeruari poſtulat. ergo robur virtutis non expoſcit ſanguinis miſſionẽ: quæ ſi quod aliud auxilium, virtutem ſubuertit. dices: robur virtutis non expoſcere, ſed permittere. ergo magnitudo morbi eſt expoſcens ſcopus. & hac ratione differunt duo hi, quò d robur tantùm permittit: magnitudo morbi non hoc ſolùm, ſed expoſcit etiã. ſed contrà eſt quòd, dicente Galeno nono methodi, capite decimoquarto & decimoquinto: Omnis indicatio curationis ſumitur aut à morbo, aut à virtute, aut à rebus non naturalibus. hæ tres indicationes primùm ad duas tantùm rediguntur: morbi ſcilicet, & virtutis. quia res non naturales nunc ſe habent ex parte morbi, nunc ex parte virtutis. hæ duæ rurſus ad vnicam: nempe contrarij rationem. quoniam curatio perficitur ex morbo qui eſt, ad ſanitatem, quæ fuit. medicus enim curat ægrotantem de morbo præſenti ad ſanitatem priſtinam transferre: id quod per contraria morbo fit. omnes itaque indicationes vno capite colliguntur contrarij: & robur tantùm præfinit, contrarij quod adhibetur magnitudinem. ſumma itaque in curatione indicatio eſt contrarij: & ſcopo expoſcenti cum auxilio quod expetitur, debet eſſe ratio contrarij. ſed magno morbo non eſt contraria ſanguinis miſſio, magis quàm expurgatio. nam ſanguinis miſſio eſt auxilij ſpecies: magnitudo morbi eſt quãtitas, aut intenſio. quantitati, aut intenſioni, quantitas opponitur aut remiſſio, non ſpecies. ergo magnus morbus per ſe non expoſcit ſanguinis miſſionem: ſed tantùm magnum auxilium, non hoc, aut illud. dices fortaſſe: ſanguinis miſſio eſt magnum auxilium. fateor. ſed & expurgatio eſt magnum auxilium. ergo hac ratione non eſt quòd expurgatio indicetur ab affectu, aut affectibus corporis (id quod inter omnes medicos conuenit, & docet Galenus ad id parato libello, cui titulus eſt, quos & quando, & quibus medicamentis purgare oportet: affectus diſtinguens, non contentus magnitudine) & ſanguinis miſſio à magnitudine. ex magnitudine enim ſola illa capitur indicatio, quam Hippocrates iis verbis docuit: Extremis morbis extrema remedia. ita magnis magna. ergo ſanguinis miſſio per ſe indicatur à qualitate, aut ab ſpecie affectus: ex accidenti, à magnitudine. quia magnum auxilium eſt. hoc etiam licet colligere ex Gal. libello de ſang. miſſ. cap. 6. vbi ita habet: De ſecanda vena conſilium inito, præ oculis habens primos hoſce ſcopos: nempe plenitudinis tum quantitatem, tum qualitatem, & virium robur. itaque ſcopus per ſe, & qui per ſe indicat, affectus eſt: nempe plenitudo, aut plenitudinis qualitas, non magnitudo. rurſus nono libro methodi, capite quinto, ita inquit: Hi quidem ſunt ſcopi, prohibentes ſanguinis miſſionẽ: expoſcentes, ſimul cum affectu qui ea primùm indiget, habitus durus & denſus. ex his verbis facilè intelligat quiuis, ſi affectus gratia primùm ſanguinis miſſio requirebatur: affectum eſſe ſcopum, non magnitudinem. igitur eſt noſtra ſententia,

non proinde ſanguinis miſſionem neceſſariam eſſe, quòd magnitudo morbi cum virtutis robore iuncta ſit: ſed quòd corpus laborat aliquo eorum affectuum, qui per ſe indicant ſanguinis miſſionem. quales autem affectus hi ſint, procedens ſermo declarabit. ſed roget interim nos aliquis, quid ergo? nunquid damnandus eſt Galenus, qui citatis locis magnitudinem morbi, & robur virtutis, ſcopos eſſe dicit? minimè. quin potiùs ex eodem autore eſt interpretandum: non indicari ſanguinis miſſionem à magnitudine morbi per ſe, ſed ex accidenti. quia nunquam cum robore virtutis magnitudo morbi coniungitur, quin adſit affectus aliquis per ſe expoſcens ſanguinis miſſionem. nam idem Galenus libello de ſanguinis miſſione capite octauo, Neque enim, inquit, vbi multitudo ſuccorum crudorum congeſta eſt tanta, vt mitti ſanguinem iuberet, ratio redarguitur. nam iſtis virium robur non adeſt. His verbis conſtat hoc argumentum contineri: (reſpondit enim tacitæ obiectioni) vbi adeſt magnus morbus cum multa ſuccorum crudorum copia, non eſt ſanguis mittendus: etiam ſi multitudo ſatis magna ſit ad euacuationem: & robur virtutis adſit, & ætas florens. ergo non ſunt hi ſcopi. Reſpondet, ratio non redarguitur: quia non poteſt cum crudi ſucci copia adeſſe robur virium. Tunc ergo producens ego vlterius argumentum, ex impoſſibili hypotheſi argumentor. num ſi adeſſet morbus magnus ex cruditatibus cum virtutis robore, ſanguis mitteretur? conſtat, quòd nequaquam. ergo ex accidenti fit: vt cum magnitudine morbi, & robore virium ſemper mittatur. nam id quod eſt per ſe, non perit propter rei alterius conſortium. Igitur ex verbis ipſius Galeni magnitudo ex accidenti indicat miſſionem ſanguinis. quæres: quid ergo eſt, à quo per ſe indicatur? affectus is, cui miſſio ſanguinis cõtraria eſt. vt cùm propter plenitudinem mittitur, ipſa plenitudo. dices: cur ergo miſſis indicationibus per ſe, Hippocrates & Galenus ad indicationes ex accidenti confugerunt? quia quanquam magnitudo morbi, cum robore virtutis, ex accidenti indicat: tamen indicat perpetuò. nunquam enim mittimus ſanguinem, quin hæc adſint: nec aliquando adſunt, quin debeat mitti. & quod ad artem medicam attinet: quod perpetuò indicat, perinde eſt ác ſi per ſe indicaret. Quid enim aliud exoptet medicus, quàm ſcire breuicula methodo: quando mittendus ſit ſanguis, & quando ſecus? hos quidem propriùs dixeris ſcopos, quàm indicationes. eſt enim ſcopus, quò debent oculi intendi, ne quid peccetur: qui tamen poteſt ex accidenti indicare. ipſos verò affectus, qui per ſe hoc auxilium expoſcunt, non erat tam facile compræhendere. quia ſimplex affectus non eſt: ſed à multis ſpecie diuerſis expetitur ſanguinis miſſio. nam & qui pleni ſunt, euacuantur hoc auxilio, & qui icti, & qui vulnerati, & qui inflammatione laborant, aut fluxione alia: & (vt multi probati medici opinantur, à quorum opinione ego non recedo) qui ardentiſſimis febribus, etiam biliofis ſunt affecti. Sed argumentetur aliquis contra nos. tu diſſeris de indicationibus per ſe: indicat per ſe quod eſt contrarium: ſanguinis miſſio vnicum eſt, & ſimplex auxilium, & ſpecie vnum: & vni vnum eſt contrarium, non plura. ergo non poteſt ſanguinis miſſio à multis ſpecie diuerſis affectibus indicari. Reſpondeo: ſanguinis miſſionem, non expeti vt vnum auxilium, ſed vt plura. nunc enim expetitur vt euacuans, (& tunc ſemper ea vtimur propter plenitudinem: quæ aut adeſt, aut timetur) nunc expetitur, vt quod reuellat, vt in ictibus, vulneribus, & inflammationibus: quæ ſunt citra omnem corporis plenitudinem. neque ſolùm in his: ſed in illis, quibus multus ſanguis de naribus fluit, ſanguis mittitur è brachio. quod auxilium conſtat non expeti, vt euacuans. alioqui malè euacuationem euacuatione curaremus, contraque ac Hippocrates, qui ſic ſcriptum reliquit: Morbos omnes qui ex repletione fiunt, curat euacuatio, & euacuationem repletio. Galenus nono methodi capite vndecimo ita habet: Fit autem ſanguis naturæ inutilis bifariam: vel cùm propriam qualitatem ad vnguem non ſeruat, neque ampliùs nutrire, ceu priùs cùm vtilis eſſet, poteſt: vel ita multitudine creuit, vt aut vires premat, aut tum venas, tum arterias, vel diſtendat, vel findat, vel obſtruat. in his quidem miſſio ſanguinis vtilis eſt, ceu euacuantium auxiliorum vnum: in aliis, ceu quod humorum vehementiorem impetum ad contrariam partem retrahat, vel ad latera deriuet. Hoc ergo in loco Galenus in omni redundantia, quæ eſt in quantitate, ad vaſa, vel ad

vires,

vires, vacuans auxilium esse dixit: in reliquis affectibus reuellens. quid de biliosa febre, & ardentissima? si in illa mittendus est sanguis: à quo affectu indicatur sanguinis missio? certè à febre ipsa. quia prodest non vt vacuans, neq; vt reuellens: sed vt refrigerans auxilium. non enim aliud maius commodum ex ea euacuatione expectatur: quàm quòd refrigeratur habitus corporis. ita enim inquit Galenus in commentario vigesimo tertio aphorismorum primæ sectionis: Nam in ardentissimis febribus, si vsque ad animi deliquium sanguis mittatur, statim totus habitus refrigeratur, & febris extinguitur. in eandem sententiam libello de sanguinis missione capite vndecimo: Sic itaque affectos ægrotos expedit vsq; ad animi deliquium agere. noui enim quosdam ipsorum, ex animi deliquio necessariò perfrigeratos. monstraui igitur: sanguinis missionem, vt & species alias auxiliorum, ab affectus qui in corpore est specie indicari per se, ex accidenti tamen à magnitudine. fierique citra sanguinis redundantiam ob alios affectus: quos omnes antiqui, vt breuiter artis traderent præcepta, nomine magni morbi præsentis & futuri compræhenderunt. hæc docet Galenus libro de sanguinis missione ex professo: aliis in locis non tam attentè, sed veluti qui aliud ageret. quod proinde libuit monere, quòd Galenus decimo tertio methodi capite vigesimo differens de missione sanguinis in lethargo ita scripsit: Itaq; incidenda in talibus affectibus vena est statim ab initio. si modò tam valens virtus sit, vt sine noxa missionem sanguinis toleret: ac nihil prohibeat eorum, quæ in opere de secanda vena retulimus. sicuti vel crudi humoris copia, vel pueriles ætas. hæc Galenus, quem constat inutiliter adiecisse: sicuti vel crudi humoris copia. quandoquidem libro de satig. miss. scripserat: Vbi tanta crudorum succorum copia colligitur, vt mitti sanguinē iuberet: virium robur non adest. sed sæpè monuimus: autoris cuiusque mentem accipi debere ex eo loco, quo de proposita re agit ex instituto. nam in aliis nihil mirū, si quædam addantur minùs attentè. proinde nos ex libro de sang. miss. accepimus, quæ modò diximus. quę omnia videtur habere sanguinis missio communia cum expurgatione. nam vt illa citra plenitudinem vtimur, ita hac citra cacochymiā: vt illa propter ictum, lapsum, aut inflammationem, ita hac propter vlcus magnum, aut in præstanti parte acceptum. docet hæc Galenus quarto methodi, capite sexto, his verbis: Missio verò sanguinis, ne ab ipsis quidem empiricis, his qui ita se habent, necessariò adhibetur. ad eundem modum neque expurgatio in sola multitudine prauorum succorum conuenienter suscipitur. sed sicut missio sanguinis & propter multitudinem sanguinis, & propter morbum vehementem: ita purgatio & propter multitudinem alterius cuiuspiam succi, & propter vim morbi. (paucis interpositis) Indigent enim ægroti hac, non modò vt quod molestiam infert excrementum expurget: sed etiam vt in diuersum trahat, & euacuet. atq; ob eam rem Hippocrates tum in reliquis omnibus operibus, tum in eo quod est de vlceribus, & morbi vehemētiam ad purgationis indicationem considerat. His verbis satis patet, vt cum sanguinis missione expurgationem conferat: quòd tam ad illam, quàm ad hanc, expectetur morbi magnitudo. Robur virtutis nemo neget ad expurgationem etiam esse necessarium: quippe quod omnium auxiliorum magnitudinem præfinit. viderentur ergo esse iidem omnino scopi expurgationis, & mittendi sanguinis: si non affectus, qui hanc aut illam exposcunt, expectarentur, sed sola magnitudo. neque tamen (etiam si perpetuò indicare scopos hos diximus) quoties mittendus sanguis est, est expurgandum. nam ad expurgationem ostendemus paulò infrà non opus esse tanta vi, quanta ad mittendum sanguinem. & est etiam, cùm alia ratione possit expurgationis occurrere necessitas, vt sanguinem mittere non liceat. vt si fingas, esse homini magnum morbum, & robur: quod modò sanguinis missionem ferre posset, cæterùm non quod postea possit ad sequentes alias euacuationes, quas præuidet medicus, superesse. oportet enim robur hoc ita metiri: quod in præsens, & in posterum possit esse satis. nam non alia causa in vtero gerentibus, cessat missio sanguinis, quanquam ad præsentia robur eis sit:

quàm quòd timemus ne supersit minus, quàm pro sustinenda matre cum fœtu.

De modo, quo fluit ſanguis in venæ ſciſſione.

Cap. III.

QVOD ex illato venę vulnere tam multa ſanguinis copia fluat: aut tractio, aut expulſio, aut ſucceſſio eius quod vacuatur, facit. ſunt quàm multi, qui tractione fieri, his argumentis contendunt. niſi (dicunt) ſanguis traheretur verſus ſciſſuræ locum: nihil intereſſet hanc, aut illam venam ſecare, in hoc aut illo affectu, neq; quidquam præter propinquitatem reſpiciendum. ſi enim ſucceſſione eius quod vacuatur, exiret, cùm ex propinquis vaſis propinqua ſuccedant citiùs: propinquitas ſola conſideranda foret. quare cùm vena interna cubiti, ſiniſtri lateris & dextri, in communem truncum terminentur, antequam ex caua vena ramuli mittantur, alij ad dextras, alij ad ſiniſtras coſtas deportantes alimentum: quid intereſſet in pleuritide, quodcunq; latus vexaret, ſecare hanc, aut illam: niſi aliquas haberent communes fibras, dextra cum dextris, & ſiniſtra cum ſiniſtris? hæ verò fibræ non aliter poſſunt prodeſſe, quàm trahendo: nam ad hoc villi oblongi à natura comparati ſunt. igitur aut nihil intereſt ſecundum rectitudinem vacuare: aut ſanguinis miſſio tractione fit. Adde, niſi aliqua tractio eſſet in parte ſecta: non poſſe ex tam longinquis partibus ſanguinis motum excitari. nam ſi venæ forent ferreæ aut lapideæ, vt concidere non poſſent earum tunicæ, proculdubio ſi tantillum ſanguinis effunderetur: neceſſe eſſet reliquum ſuccedere, ad ſeruandum continuitatem, aut deuitandum vacuum. ita enim fiſtulis æneis quotidie ſolemus perpetuos fontes imitari. ſed cùm molles ſint venæ: promptius illis eſt effuſo ſanguine, qui prope vulnus erat, ſubſidere. hoc viſus eſt docere Celſus, qui ſecundo libro capite decimo ita ſcripſit: Proximum locum primò exhaurit: ex vlterioribus autem eatenus ſanguis ſequitur, quatenus emittitur. vbi is ſuppreſſus eſt: quia non trahitur, ne venit quidem. itaque videtur Celſus tractioni dare miſſionem ſanguinis, cùm dicat: quia non trahitur, ne venit quidem. prætereà neque ad mittendum ſanguinem vteremur frictione particulę, neque ligaminibus fortioribus, neque aqua calida: niſi his tractionem moliremur. igitur vel ipſa mittendi ſanguinis forma, qua vtimur, tractione ſanguinem fundi declarat. His argumentis multi perſuaſi, ita cenſent. Cæterùm vt, quod res habet, nos poſſimus monſtrare, occaſio ipſa poſcit: vt de modis quibus ſuccus, aut excrementum, aut res alia quęuis, poteſt in partem aliquam ſuccedere, diſſeramus. id quod, vt veniamus ad rem, perſtringemus breuibus. Poteſt ſuccus aliquis incumbere in partem quampiam: aut ab aliis in eam compulſus, aut ab ea tractus. porrò vt aliæ particulæ expellant: facit aut ſucci redundantia, aut malitia, aut dolor partis ad quam tranſmiſſio fit, excitans aliarum vim expellendi. vt hæc recipiat: facit propria illius imbecillitas. tractio fit calore, aut proprietate, aut ſubſtantia, aut ſubſtantiæ ſimilitudine, vel ſucceſſione eius quod euacuatur. docet hæc Galenus cum demonſtrationibus in opere de facultatibus naturalibus, ſecundo etiam de differentiis febrium capite vltimo. & aliis innumeris in locis repetitum eſt: fortiora membra immittere ad debiliora, debiliora verò cogi admittere excrementa aliorum. ita fiunt febrium acceſſiones, ita fiunt fluxiones, ita omne genus eorum, quidecubitus, & qui abſceſſus à medicis appellantur. dolor quoque quanquam trahere à Galeno ſæpè dicitur, (vt libello de ſanguinis miſſione capite ſeptimo, vbi ita dicit: Quippe cùm dolor ſanguinem ad ſe trahat) tamen, quemadmodum ipſemet declarat decimotertio methodi capite tertio, vbi rem attigit exactiùs, inſtigat membra quæ circumiacent ad immittendum, ipſe nequaquam trahens. non enim, arbitror, in dolore (qui, vt ſuprà à nobis quoque dictum eſt, nihil eſt præter quendam ſenſum, triſtem ſcilicet) proprietatem aliquam, aut ſimilitudinem conſtitues. ſed cùm membrorum omnium vis ſuapte natura ad expellendum id, quod ea irritat, inſurgat: fit vt particulæ proximæ verſus dolentem ſeſe comprimant, ſuccumque in illam ità emittant. Notanda hîc eſt illorum ruditas: qui cùm prædictum Galeni locum legerint malè intelligentes, ita ſcribunt: non trahere dolorem ad partem dolentem, ſed animalem facultatem commouere: quæ ſuis inſtrumentis vſa, ea ad dolentem partem, vt ei auxilietur, mittit. nam ad mittendum non irritatur facultas animalis, ſed naturalis. nam vt illius eſt ſentire & mouere: ita huius trahere & expellere. illa

igitur

igitur facultas irritabitur ad expellendum, quæ est expulsura. nam ridiculum fuerit irritare Ioannem, quò moueatur Petrus. addunt enim: facultatem animalem visam suis instrumentis, mittere ad dolentem partem. Instrumenta expulsionis facultatis naturalis sunt, non animalis. nam non arbitror, dices: ex punctione digiti fieri inflammationem in axillis, actione musculorum, liberè atque ex arbitrio ipsius ægrotantis. Fortasse dices, dolore non posse irritari facultatem naturalem: cùm ipse dolor sensus sit, & actio deprauata facultatis animalis. An ignoras: posse facultatem vnam per alteram irritari? disce igitur, tantam esse trium facultatum corpus nostrum gubernantium conspirationem, vt illata animali facultati molestia, irritetur naturalis ad expellendum. nam aliter non possent mordentia & pungentia irritare vim expultricem excrementorum. nam illa animali tantùm vi sunt molesta. Sed quanquam sensus tristis qui per famem fit, animalis est potentiæ symptoma: tractio verò ad quam ventriculus eo sensu irritabatur, naturalis vis est actio. nimirum idem membrum, vt ventriculus, intestina, & brachium, animali facultate sentit irritationem: & naturali expellit. vtitur verò instrumentis expulsionis facultas naturalis, non animalis: quanquam hæc illi subseruit, ad sentiendum noxia. Ita partes quæ circa dolentem sunt, cæco impetu aduersus dolorem insurgunt, comprimunturque versus illum: & compressione spiritus & sanguinem mittunt, ad expellendum dolorem, non ad ferendum suppetias. Quanquam videri hoc fortasse alicui possit durius. videntur enim hac ratione illæ solummodo partes immissuræ ad dolentem, quas dolor tangit. nulla siquidem naturalis vis expellit non irritata. At verò dolor, puncto acu digito, non videtur posse ipsum digitum excedere: nedum manum, aut brachium totum. tamen fluxio fit puncto digito, vel à thoracis partibus, cùm in axillis glandularum tumores fiant, humoribus qui mittebantur, velut media via interceptis. Oportet eum, qui hæc sit assequuturus, perlegere priùs ea, quæ de facultatibus secundo huius operis libro scripsimus, atque tunc tandem considerare: fieri posse, vt in membro aliquo expultrix vis torpeat per se, tamen à tractione, quæ aliunde fit, excitetur. & vt permota alicunde, vtcunque id fiat, praua succi portione: reliqui succi vel à longinquissimis partibus moueantur, successione eius quod euacuatur. vt si quis intelligat, in venis esse copiam maiorem sanguinis, quàm pro virtute: tamen venas illum non posse expellere, neque adeò sese comprimere. non mirum, si incepta alicunde euacuatione, aut data via exitus: reliqua simul peragat expultrix facultas. Illud quoque multò est curandum minùs, si compressis proximis dolori partibus, & inanitis: reliqua vacuentur successione, atque ita vel à longinquissimis partibus versus dolentem concitetur sanguinis impetus. vt in hortis per multos aquæductus humore distributo: ab extremo quodam riuulo, cui constipato luto fuerat meatus interclusus, aquam fundentes, fluxum à totis riuis permouemus. hæc igitur ita contingunt. sed illud quoque oportet iam hinc meminisse: facultatem siue per se sola operatur, siue conspirat cum trahentibus, siue iuuat successionem eius quod euacuatur: semper contendere quoad potest, noxium expellere. itaque immissio hoc modo fit. Tractionis modus prior, siue fiat à calore; siue à proprietate, siue similitudine, modò nihil curo: vtpote quod adMODÒ dicenda confert nihil. illud vnum certum est: errare toto cœlo eos, qui tractionem à calido, ad eam quæ à vacuo fit, redigunt. nam Galenus quinto de simplicium medicamentorum facultate capite decimo sexto inquit: Quædam calore trahere, vt stercora putrida, & alia quæcumque pollent calore vehementi: quædam similitudine substantiæ. huiusmodi esse expurgantia medicamenta, & nonnulla alexiteriorum. atq; addit: Calida autem esse oportet talia omnia. nam inter ea quę substantiis similia sunt, quod calidius est, id potentius est ad trahendum: vtpote quod similitudini auxiliarium acceperit calorem. Itaq; docet Galenus, proinde medicamento humorem trahi, non tamen ab humore medicamentum: quòd medicamentum calidius sit, & tractio à calore iuuet eam, quæ à substantiæ similitudine fit. quod contrà omnino contingeret: si calor traheret ratione vacui. fieret enim, vt arbitror, resoluto à calore vicino succo, atque in illius locum succedente reliquo. sed ea lex est successionis loco eius, quod euacuatur: vt propinquius succedat longinquo prius, &

fluxum priùs solido, & tenue crasso. speciei aut formæ nullum est discrimen. tamē in tractione à similitudine, illud quod simile est, solum trahitur. itaque cùm tam sit agaricus pituitæ similis, quàm illi hæc: & caloris actio acutior sit, tractio à vacuo anteuerteret tractionem à similitudine. atque ita necesse esset, euacuari priùs magis propinqua, & fluxiora, & tenuiora, deinde proprium humorem: aut, gratia exempli, dato pharmaco extractorio pituitæ, serum priùs, bilem deinde, tertiò pituitam, quod contrà fit omnino. priùs enim extrahitur proprius humor: deinde si superpurgatio vocata fit, reliqua succedunt dicto ordine. quoniam, scilicet, calor & similitudo cōspirant in vnicam tractionem. Præterea, qua ratione calor in phlegmone, traheret versus inflammatam particulam ratione vacui: cùm quæ inflammata est, necessariò patiatur multitudinem ad vasorum capacitatem? & vsque dum phlegmone incipit resolui: nihil remittat tensionis, etiam si aliunde nihil fluat? quin potiùs calor attenuans cōclusum humorem, distendat ampliùs? tamen tunc temporis solet maximè trahere, quo nihil resoluitur, in principio scilicet: cùm iam pars vacuatur à calore per resolutionē, tunc temporis solet fluxio cessare. Igitur caloris est proprium, trahere per se: non ex accidenti, aut vacui ratione. tamen Gal. 3. de facultatibus naturalibus duarū tantùm tractionum meminit, nulla caloris mentione facta: quia ad trahendum solet cū substantia conspirare, atque ad ea quæ eo loci dicebantur, nihil intererat, illa distinguere. Argumento etiam est frigus, quod repercussum facit materiæ: non quòd impleat locum, ex quo repellitur materia illa, sed quòd natura sua frigori hoc insit. quare eius contrario, calori, contraria vis inerit trahendi: atqui hæc per se, nō vacui ratione. Adde: medicamentum calidum impositum cuti, nō esse quod ratione euacuationis trahat. nam vt dissipat tenuem substantiam, ita succos dissoluit in halitus. quare vicinas venas potiùs distendet, præ plenitudine, quàm euacuet. quòd si quid euacuaret, cùm id sensum fugiat, non affatim & repentè, potiùs cōciderent venæ, quā successione replerentur. sed sumus de his dicturi procedente sermone, vbi de expurgantium medicamentorum facultate dicemus. de causa, qua non solùm succi, sed & omnia natura constantia prosequuntur proximæ rei euacuationem: cœpimus dicere primo huius operis libro quæstione 2. indignabundi præ cuiusdam nostri arrogantia, qui philosophos omnes medicósque simul damnat, quòd ad deuitandum vacuum moueri hæc dicunt: seque omnibus dicit sapientiorem, qui inuenerit, non succedere aquam, gratia exempli, cùm sursum suctu trahitur, ne vacuum detur. neque enim (inquit) id curat aqua, neque id intelligit: sed qui sugit, facultatem quandam immittit, aut impulsionem, denique horum modorum aliquo illi violentiam infert. Sed intelligat hic, quod prædicto loco monuimus: facultates omnes, quantumuis naturales, ac sine sensu sint, operari propter finem, atque has ipsas multò minùs à suo fine aberrare, quā intelligentes. præterea ea, quæ omnibus rebus prosunt, singulas procurare: quoniam natura communis per omnia dispersa est: ita non est præter rationem: aquam ascendere, ne ab aliarum rerum commercio diuellatur. quod, siue dicatur ita, consequitur, ne amittat rerum continuitatem: siue, ne detur vacuū: siue, ad replendum vacuum, perinde sit. nam si de his rursus institueretur quæstio: de nomine esset. illud tamen tentandum est monstrare: illum qui euacuat, nullam vim inferre succedentibus corporibus. atque ita neque violentum esse hunc motum: etiam si aqua, vt erat in exemplo, ascendat. Considerandum est id quod Gal. obseruauit ac docuit tertio de facultatibus naturalibus capite vltimo: successione ad vacuum etiā longinqua trahi posse, sed similitudine non nisi propinqua. magnes enim si longè à ferro situs sit, illud non trahet: sed per oblongam fistulam aëre aut aqua plenam, priorem substantiam hauriens, vel longinquissimam possis permouere. quod euidentissimo argumento est, eum qui euacuat, non operari quidquam in id quod succedit, cùm instat periculum vacui, sed ex accidenti hæc succedere, quoniam proximus locus euacuabatur. Nam si operaretur, facultate aliqua operaretur. facultatem verò, vt dicitur libello de multitudine, oporteret esse δραστικὴν, vel ποιητικὴν, id est, efficacem, aut effectricem. atqui si vis aliqua esset effectrix, neque ex quacunque distantia, neque ex admodum magna posset operari: sed ex certa quadam, eaque mediocri, vt aliæ facultates. sed si intelligas fistulam aliquam æneam à puerili bucca produci, vel vsque ad cælum ipsum,

puerumq; inſpirãdo haurite: neceſſe ſit aut aerem rareſcere, aut fiſtulam æneam frangi, aut materiam vel ab ipſo cœlo permoueri. hæc verò facultate aliqua pueri efficaci fieri, non eſt probabile: neq; omnino fieri, niſi per accidens ſuccederent. quanquam eſt ab opinione contraria hoc argumentum non contemnendum. Experimento conſpicimus: quò ſubſtãtia ea quæ in locum qui vacuatur, ſucceſſura eſt, eſt denſior, eò ſuctum debere fieri à maiori vi. nam ſi in aere velis folles aliquos dilatare, id facillimè efficies. Cæterùm ſi in denſiorem aliquã materiam facias foramen follium impingere: non ampliùs poſſis ipſos dilatare, etiam ſi apponas conatus extremos. Igitur reſiſtit res, quæ ratione vacui trahitur, tractioni. quod ſi ſit: conſtat eſſe violentum motum. nam qui naturalis eſt, ſine interna reſiſtentia fit: re ipſa, quæ patitur, conferente vim. pro huius argumenti dilutione recipiendum primò eſt id, quod negabit nullus. cùm locus aliquis diſtenditur, ad replendum vacuum: citiùs ſuccedere propinqua, quàm diſtantia, rara, quàm denſa, mollia, quàm dura. Præterea etiam aduertendum eſt: res eadem natura quieſcere, ne vacuum fiat, qua mouentur ad replendum. nam ſi ex motione inſtat periculum vacui: eodem appetitu nitentur quieſcere, quo cõtendunt moueri ad replendum vacuum. cùm igitur aliquis nititur tendere thoracem, ſi nulla ſubſtantia adeſt quæ poſſit ſuccedere: difficilis dilatatio fit, non reſiſtente re, quam conamur trahere: ſed vaſe ipſo, quod dilatamus, conãte quieſcere, ne detur vacuum, quod proinde obſiſtit facultati dilatanti. Vides igitur qua ratione fieri poſſit: vtres duriores difficiliùs trahantur, q̃ molliores, ipſis tamen nequaquã reſiſtentibus. ſed cũ quod debet ſuccedere, mollius eſt, ſuccedit facilè: cùm verò durius, ineptiuſq; ad motum, ipſæ partes vaſis quæ ſunt ſequaces, ſubueniunt vacuo, quieſcẽdo renitendoq; dilatationi. Nam eodem impetu, quo ſi ſemel forent dilatatæ, ſubſiderent, ne fieret vacuum: eodẽ, inquã, reſiſtunt, ne dilatentur. Igitur quæ mouentur ſucceſſione eius quod euacuatur, ſuccedunt, ne vacuum fiat. vis effectrix huius motus (diximus .n. hactenus finem) propria cuiuſquerei eſt forma. verũ de tractionibus ſatis multa diximus. perpendendũ modò eſt: qua ratiõe ſciſſione venæ ſanguis effundatur. Tractionẽ aliquam eſſe à parte vulnerata conſtat: quandoquidẽ frictio, ligamen, aut calida, quibus vtimur, neceſſariò tractionẽ faciunt. ſed conſtat hanc inefficacẽ eſſe ad tantum ſanguinem extrahendum, quantus vna venæ ſciſſione mitti ſolet. Videtur itaq; effundi (atq; hæc noſtra ſententia eſt) à ꝓpinquis partibus extractus, à lõginquis ſuccedens, loco eius quod euacuatur. atq; cùm venæ adeò plenæ ſunt, vt corpus, aut pars aliqua grauetur: expultrice vi, quæ eſt in ipſis vaſis, fluxui ſanguinis adminiculante. quod impetus, qui magnus ſolet eſſe in fluente ſanguine, diuq; durãs, declarat. non enim loco eius quod euacuatur, in vaſis potentibus cõcidere, cum tanto impetu flueret. neq; verò propterea quòd poſſint venæ concidere, tollitur omnino ſucceſſio, ꝓ eo quod euacuatur. ſuccedunt enim ſucci, vt dixi, & ad deuitandum vacuũ, & ad ſeruandã continuitatẽ propriam. vt aqua in plano ab vna parte effuſa, vbi nullũ vacui periculũ eſt: fluit tamen gratia ſeruandæ ſuæ continuitatis. caſus tunicarũ tollit periculum vacui, ſed non diſcontinuationis. ſi etiam venæ grauante plenitudine laborãtes ſint, non dubium, quin fuſionẽ iuuẽt: vt natura expurgationi, quæ à pharmaco fit, cũ fit opportunè, adminiculatur. vt igitur expurgatio illa fit, hinc trahẽte pharmaco, illinc expellẽtibus vaſis: ita illa miſſio ſanguinis fit, hinc trahentibus frictione, ligamine, & calida, illinc concitato motu ſucceſſionis, illumq; iuuante facultate expultrice. ſed vt, cùm ante concoctionẽ citra magnã indigentiam expurgatio fit, trahente fit pharmaco, & nequaquã adminiculante natura: ita cùm ſanguis mittitur citra redundãtiam, aut acrem ſanguinis qualitatẽ (nam hæc quoq; poteſt inſtigare expultricẽ: quod in fluxibus ſpontaneis, qualis eſſe ſolet fluxus ſanguinis de naribus, ſæpè fit) nulla expulſione fit ſanguinis miſſio: ſed ſucceſſione eius quod euacuatur, & tractione, quã arte facimus. atq; tales ſunt miſſiones ſanguinis, quæ ſua ſponte ſæpè cohibentur: in quibus ſanguis non venit ex admodũ longinquis partibus. in miſſionibus ſanguinis, quę citra multitudinẽ fiunt aliquã, tamen ſunt nonnunquam

necessariæ: accubatio ægrotantis decliuis, versus ipsam scissurã procurari debet, vt grauitas quoq; sanguinis fluxum iuuet. Ex eo verò ꝙ diximus, tractionẽ artis fieri, naturæ nullã, constat: rectitudinẽ fibrarum, quã nonnulli vanẽ induxere, nihil conferre. nam hæ sunt facultatis trahentis instrumenta: quæ nunquam trahit, nisi cùm sentitur inanitio. interim verò dum missio sanguinis fit: nihil minùs potest scissa pars sentire, quàm exinanitionem. quia cùm versus illam humores confluant: aliæ inaniuntur, ipsa sola distenditur repletione. Quoniam verò dictum est, facultatem expultricem simul operari: constat interesse multùm eam rectitudinem in vacuando seruare, quam seruat natura cùm sua sponte vacuat. quoniam ei, quæ in rectum fit, euacuationi faciliùs natura adminiculatur: vt per scissuram in recto factam deponit noxia, quibus læditur. sed de his sumus iterum dicturi statim, modò consequentia sermonis diximus.

De rectitudine, quam seruari oportet in venæ scissione. Cap. IIII.

QVANDOQVIDEM vno hoc capite rectitudinis, multæ controuersiæ continentur, & multæ opiniones: necesse est inprimis dicere ea, quæ dogmatis omnibus communia sunt, quò deinde quæ sunt constituta in controuersia, distinguantur. Quæ ad venarum anatomen spectant, non debent argumentis disputari: sed aut oculis conspici, aut, si cui hoc non contigit, interim ex probatissimis autoribus, iisque qui dissectorum diligentissimi fuerint, recipere, & quæ inter omnes maximè conueniunt, ea probare. Interim ego modò tibi, quò minùs labores, quę ad ea quæ dicenda sunt, necessaria videbuntur de venarum dissectione, apertè ac fideliter enarrabo. Monstratum est in primo huius operis libro, venas ex hepate oriri: à quo proinde sermo exordiendus est. Ab hepate nascuntur duæ venæ. prima est à parte caua: hæc dicitur portæ, quia per ipsam subiit in hepar alimentum. atque eadem ratione eæ quæ à portis proficiscuntur venæ, radicibus conferuntur: reliquæ ramis. quanquam nonnullæ partes (quæ scilicet neque admodum tenues, neque admodum confecti sanguinis habent opus) per venas, quæ ex portis oriuntur, nutrimentum accipiant. hæ sunt ventriculi fundus, & lien. à quo rursus vena redit in ventriculi magnam partem, & omentum, peritonæum, & pancreas. reliquæ venæ quæ hinc prodeunt, aliæ mesenterium recti intestini generant, vsque ad podicem productum, aliæ mesenterium coli, aliæ hæc ambo colligant, aliæ inferuntur in pylorum, aliæ in dodecadactylum siue ecphysin: per quas vt radices, humorem trahit hepar ex ventriculo & intestinis, quæ illi idem præstant, quod terra plantis. Altera vena quæ ex gibba deducitur, caua appellatur: quæ in ipso exortu dissecatur in duas, quarum altera ascendit ad nutriendum superiora, altera ad inferiora repit per spinam. Quæ superiora nutrit: ascendit per septum transuersum, inseriturque in cordis dexterum sinum. Antequam hæc penetret cor, fiunt ex ea venæ prætenues, quæ nutriunt septum transuersum & pericardion: & cùm iam cor transcendit, altera vena ex ea fit quæ dicitur & est sine coniuge (quanquam hanc quoque citra cor produci putauit Galenus) abitque vsque ad quartam thoracis vertebram, quam vbi attigit, detorquetur deorsum, inclinans ad partem dextram (nam illic gula incipit inclinare ad sinistram) & ad singulas octo costatum inferiorum binas remittit venas, vtrinque vnam, ad nutritionem. Sed ex corde exit ad pulmonem vena, quæ arterialis dicitur: quia duplici tunica est constans, vt arteriæ. Et caua cor iam prætergressa, tendit rectà versus iugulum, remittens in quatuor costas superiores venas, quibus eæ nutriuntur. deinde ab illa prodeunt primùm duæ magnæ venæ, ab vtroque latere vna: quæ per axillas in brachium tendunt. sunt hæ internæ dictæ. tamen quæ rectà ascendit, non insumitur in has: sed procedit tantillum, dissecaturque deinde in vocatas iugulares, quæ per iugulum, à quo nomen illis tributum est, in caput ascendunt: diuisæque multifariam in totum illud disperguntur. Postquam

quam iugulares separatæ sunt: ab illarum quaque vna altera prodit, quæ tendit in brachium est. hæc dicta humeraria: quia antequam brachium subit, mittit nutrimentum colli partibus internis, clauiculis, dorso. ab interna, & hac quam dicimus appellari humerariam, quamque alii externam appellant, iuxta cubitum proficiscuntur ramuli: qui cocuntes paulò pòst, venam constituunt, quæ communis dicitur. Hincque tres insignis magnitudinis ad manum tendunt: vbi mille modis coeunt, & distribuuntur. Ita se habent venę superiores. A ramo cauę qui deorsum repit, prodeunt primò duæ venæ emulgentes vocatæ in duos renes. à sinistra illarum tendit alia in sinistrum testem: cui altera respondet tendens in dextrum, non quidem ab emulgente ipsa, sed infra illam ex caua orta. deinde mittuntur etiam ex magno illo ramo venæ ad lumbos, & ad vterum, aliæ ad fundum, aliæ prope illius os, quæ etiam ad fundum vsque pertingunt, productis quibusdam ramulis. Ex lumborum vtrique venis quædam ascendunt rursus per rectos ventris musculos, & coeunt cum aliis, quæ ex mammis descendunt. Tandem illa, quæ in hæc omnia distribuenda descendebat, in duas tendentes in inguina distribuitur: quæ descendentes illinc per femora, prope genu in ramos tres diuiduntur. abit alter per internam partem ad poplitem, alter per externam tibiæ ad pedem, alter per medium ad malleolum. hæ tres venæ dispensantur in pedes, vt tres alias in manus diximus. Est quòd omnes medicorum sectæ recipiant rudem hanc anatomen. Illud quoque cum omnibus conuenit nobis: euacuationis esse tres modos, reuulsionem, euacuationem, & deriuationem. reuulsionem fieri ex contraria: euacuationem ex laborante particula: deriuationem neque ex contraria, neque ex eadem parte, sed veluti à lateribus. Hippocr. libello de humoribus differuit de reuulsione & deriuatione, ita scribens: Medela, euocatio, deriuatio in caput, in latera, quà maximè repit: aut reuulsio in supernis deorsum, & infernis sursum. Sexto etiam epidemion parte secunda, contextu vigesimo octauo: Reuellere, inquit, si quò non oportet repit: sin autem quò oportet, his aperire, vt repunt vnaquęque. Itaque harum euacuationis specierum fuit, vt omnium etiam bonorum, nobis auctor Hippocr. quas omnes ab ipso recipiunt. Neque minùs illud recipiunt omnes ex Hippocrate: euacuationes has omnes fieri debere per communes venas, & secundum rectitudinem malè affectæ partis. Nam & euacuationes quæ sponte naturæ fiunt, si secundum rectum fiunt, subleuant periculum: sin minùs, non subleuant. Nimirum, est familiarissima naturæ hæc rectitudinis obseruatio in euacuationibus, quæ & in abscessibus etiam conspicitur. deponit enim membrum quodcunque sua excrementa, in partes quæ sibi lateris consortes sunt, potiùs quàm in aduersas. Ex hepatis plenitudine, in dextro inguine fient bubones magis: ex liene, in sinistro. Hæc omnia innuit breui Hippocrates sexto epidemion, secunda parte, contextu duodecimo, dicens: Secundum rectum & costarum dolor, & hypochondriorum contentiones, & lienis elationes, & ex naribus fluxiones, & aures secundum rectum. Atque in eandem sententiam paulò pòst: Consideranda hæc, quò, & vnde. Galenus toto opere de crisibus eas expetit euacuationes, quæ secundum rectum fiunt, ad boni iudicii fidem. tertio de crisibus, capite tertio ita scripsit: Oportet autem sanguinem recto cursu fluere: ex dextra quidem nare propter hepar, & ea quæ sub dextro hypochondrio sunt: ex sinistra autem propter lienem, & vicinas partes. Si igitur natura secundum rectitudinem euacuat: constat medicum non debere euacuare, sine rectitudine. Hæc sunt, quæ recipiunt omnes. quanquam de modo quo obseruari debet rectitudo, non omnes eodem modo sentiunt. Sed Auicena & eius asseclæ dicunt, in humano corpore, vt & in quocunque alio, esse tres diametros: longitudinis scilicet, latitudinis, & altitudinis, iuxta quos constat tria esse contraria: sursum & deorsum in longitudine, dextrum & sinistrum in latitudine, antè & retrò in altitudine. His fundamentis iactis, dicunt: reuulsionem ex maximè contrariis debere fieri. atque hanc perpetuò fieri debere ante deriuationem: & euacuationem, interim dum fluxio fit. Hæc cùm præcipiant, hanc v-

nam obseruant rectitudinis legem: non transgredi duos diametros. Verùm secundum vnicum, quò ex remotiori à malè affecta parte loco, fiat sanguinis missio: eò potentiùs eam dicût reuellere. hinc fit vt ad dolorem capitis venas in malleolis primò secent, quia secundum vnicum diametrum, longitudinis scilicet, sunt remotissimæ: deinde paulatim accedant propiùs, secundum diametrum eundem. secant scilicet secundò communem in brachio venam, vltimò externam: atque hanc non sine timore, vt qui ad malè affectam partem vereantur trahere. Qui illorum maximè audaces sunt, dimittunt malleolos: tamen scissionem venæ communis ante externam, nulli illorum negligunt. In bubonibus inguinum, venam secant in brachio: ita & in renum affectionibus, vteri, & testiculorum. Auicena libro tertio Fen decima, tractatu quinto, capite primo: in pleuritide & aliis internis inflammationibus, primò iubet secare venam in malleolo eiusdem lateris, secundò communem in brachio contrarii lateris, vltimò internam eiusdem lateris. qui duas tantùm omisit, quibus scissis, posset ampliùs ab affecta parte recedere: venam in malleolo contrarii lateris, quia hæc distat per duos diametros, & externam in brachio cōtrario, quia hæc distat quamplurimum. Sed alii quia ab ægrotantis bono non eatenus cauent: in his affectionibus à contrarii lateris vena interna missionem sanguinis auspicantur. Hęc est itaque barbarorum praxis in mittendo sanguinem. qui tamen verbis Hippocratis, & Galeni, atque adhibitis rationibus ita conantur suam sententiam confirmare. Hippocrates libello de natura humana, commentario secundo, contextu nono, ita scripsit: Curare oportet, in sectionibus longissimè secare à locis, in quibus dolores fieri consueuere, & sanguis colligi. ita enim minimè magna mutatio inopinatò fiet: & consuetudinem præcideris, ne ampliùs eodem loco colligatur. Quibus verbis constat contineri Hippocratis sententiam: à quàm longissimis scilicet vacuandum esse, neque sine argumentatione. Quò enim, inquit, fluentem humorem retraxeris, ad remotam magis partem: eò citiùs facies desuescere, quò solebat ire. Igitur ex remotissimis semper vacuandum est. hoc idem docet Galenus millies, dicens: ex contrariis fieri debere reuulsionem. Quòd verò reuulsio ex tam contrariis locis fieri debeat, vt etiam latus transeundum sit, & ex superioribus veniendum ad inferiora, de sententia etiam Galeni: constat ex decimo tertio methodi, capite tertio, vbi ita habet: Altero crurum malè habente, scarificabis reliquum: altero brachiorum, crura. Itaque à brachio ad crura, & à dextro ad sinistrum. Celsus quoque decimo capite secundi libri, humero affecto, secare iubet venam in brachio contrarii lateris. Paulus capite quadragesimo libri sexti ita scripsit: Igitur in recèns inflammatis particulis, ex contrapositis oportet efficere euacuationem: in diuturnis verò inflammationibus, ex vicinis. Aëtius sermone quarto, tetrabibli secūdæ, capite sexagesimo octauo: In his verò qui acuto morbo, vt diximus, infestantur, si quidem circa mammas ac clauiculam hæreat dolor: venam incidere oportet, vt dictum est, in brachio, non eo quod rectà ab inflammato latere procedit, sed opposito. Ecce igitur vt plærique Græcorum (dicunt) quin & Galenus ipse videtur eodem modo mittere sanguinem, quo Arabes. Quòd enim reuulsio ad maximè contraria fieri debeat, videntur hactenus probasse. quòd verò incipiēte inflammatione vtendum reuulsione sit perpetuò, ante euacuationes alias: colligunt ex eodem Galeno, qui secundo de ratione curandi ad Glauconem, capite secundo ita scripsit: Influentium igitur adhuc humorum, retractio: eorum qui iam partem obsedere, deriuatio medela est. hinc factum est, vt cùm hæc de sententia Galeni sibi videantur barbari dicere, Auerroes libro septimo, capite vigesimo nono irrideat Galenum: quòd aliud docuerit in sermonibus vniuersalibus, (ita loquitur) aliud opere exsequatur. Huius sententiæ ratio in ipsis autorum sermonibus continetur, quòd scilicet ex proxima parte vacuare pleno corpore, aut impetu fluxionis nondum sedato: non videtur posse periculo carere, quoniam humorum impetus excitatur versus partem, qua emittuntur. Igitur ab affecta fluxione parte euacuare, nihil aliud est, quàm iuuare impetum versus partem, in quam

in quam sponte succi fluebant. potissimùm si redundantes humoribus sint partes, quæ immittunt. Videtur itaque consultius à contrariis maximè partibus euacuare: quò impetus in contraria trahatur, & partes immittentes per præcautionem inaniantur. Hæc est opinio barbarorum: qui, iactis suis fundamentis, videntur consentanea collegisse. sed quoniam Galeni opinio, omniumque, qui Hippocratis artem multùm promouere, longè distat ab horum sententia: tentandum est videre, quid in constitutione huius dogmatis deliquerint. Errant enim quàm maximè in primis fundamentis: quo factum est, vt in ipsam praxin multi errores processerint. Nam quòd primò accipiunt, triplicia esse secúdum locum contraria, quoniam tres diametri sunt: malè colligunt. Nam aliam quandam reliquere contrarii rationem: quam partes, quæ in imo sunt, habent cum omnibus partibus extremitatis. Hæc est: intrò, & extrà. quare multò meliùs Galenus dixit libello de reuulsione, quatuor esse contraria: à superioribus ad inferiora, à posterioribus ad anteriora, à dextris ad sinistra, ab internis ad externa. Quòd enim hanc contrarii rationem omiserint, satis constat. Nam aliter si fingas partem quæ in medio corporis est, malè affici, nulla ex parte reuulsio posset fieri: quoniam nulli parti esset loco contraria. Est enim hæc pars: quæ superiora ab inferioribus, anteriora à posterioribus, & dextra à sinistris separat. habet igitur aliam contrarii rationem, quam illi omiserint. Nam si dixeris (quod solum dici posse videtur) partem illam mediam toti extremitati & omnibus in ea partibus esse contrariam, secundum rectitudinem alicuius diametri: quoniam superioribus est inferior, & inferioribus superior, ad dextras partes est sinistra, ad sinistras dextra. tunc quoque malè illi censeant, venæ internæ cubiti dextri lateris, cum inflammatione dextræ partis pleuræ, nullam contrarii rationem intercedere, quando, si conferas cum brachio, sinistra sit ea pars: non igitur ita dici debet, dextrum ad sinistrum, aut superius ad inferius. Sed corpus vniuersum in partes superiores & inferiores cogitatione secandum est. Atque harum quęlibet rursus secari debet in dextras & sinistras: rursumque singulæ in anteriores & posteriores. superiores partes sunt, hepar, lien, & quæcúque supra hæc membra sunt constituta: quæ verò infrà sunt, inferiora. Est verò terminus partitionis hic: quãdoquidẽ, vt paulò superiùs dictũ est, diuerso cauæ venæ ramo (cùm vena caua statim ac ex hepate prodit, bifida sit) nutriuntur omnia hepate inferiora, atq; ea quæ suprà constituta sunt. His fundamentis ita iactatis, scire licet, apud Galen. hanc esse rectitudinis legem: vt societas membrorũ seruetur, dextrorum scilicet cum dextris, & sinistrorum cum sinistris: superiorum cum superioribus, inferiorum cum inferioribus, non, vt illi opinabãtur, diametrorum aliquam rectitudinem. Igitur, cùm superior pars laborat, quæcũq; ea sit, in brachiis secanda vena est: cùm inferior, in cruribus: cùm dextra, in brachio, aut crure dextro: cùm sinistra, in sinistro. quod vt exemplis declaretur, propter inflammationem hepatis, ex dextro cubito: propter inflammationem sinistri renis, ex sinistro crure secari debet vena. Cæterùm non hæc modò consideranda sunt. nam & ipsarum, quæ superiores sunt, partium, aliæ hanc, aliæ illam venam secari iubẽt. nimirum hypochondria, & thoracis tota regio, internam: partes circa collum, & caput, externam, quam humeralem dicunt. cùm vtræque laborant, aut nulla, sed citra indicationem partis, sanguis mittitur, communis secanda est. est huius nulla alia ratio, quàm (quod in anatome comperimus) quòd scilicet externa vena collum, & caput nutrit, thoracem & hypochondria interna: non quidem cùm iam scissa est, sed ductu quodam non adeò longo. hæc itaque est mittendi sanguinis Galeno methodus. quę quantò sit rationi magis cõsona, ea qua barbari medici vtebantur, hinc disces: quòd cùm hac via videamur propriùs ad ipsam partem laborantem accedere, tamen recedimus etiam ab ipsa quàm longissimè. nam aut Hippocr. & Galenus, cùm ex maximè contraria parte reuellere præcipiũt (præcipiunt enim persępe) omni modo contrariam partem intelligunt, aut certo quodam. primùm neque ipsi intelligunt: non enim vererentur transire duos diametros. si secundum: constat internam venam cubiti dextri à thoracis dextra par-

te distare admodum longè, ea contrarii ratione, quæ internorum cum externis est. præterea cōstat: vbi duplex indicatio curationis est ab affectu, a methodum esse operari pro ratione vnius, neglecta altera: sed eligendum tunc temporis auxilium esse, quo vtrique indicationi aliquid præstetur. sed necesse est cùm propter fluxionem aliquam sanguis mittitur: aliquid fluere, si modò fluxionis principium est, & aliquid fluxisse. neque enim fluxionem antea sentimus: quàm id quod fluxit, dolorem excitet. quod fluit, reuulsionem exigit: quod fluxit, partim euacuationem, partim deriuationē. quod in angustos impingit meatus, euacuationem: quod circa partem ipsam est, deriuationem. Igitur in omni tali affectione, ea missione sanguinis vtendum est: quâ simul & reuulsio, & deriuatio, & euacuatio fiant. hæc fiunt, misso sanguine eo modo, quo diximus. nam quoniam contraria loco est vena quæ secatur, reuellit: quoniam lateris habet societatem, deriuat, & euacuat. si verò ad mittendum sanguinem latus excederemus, aut de superioribus descenderemus ad inferiora, aut ascenderemus contrà: solùm reuelleremus, perinde ac si in partem laborantem incidisset nihil. neque verò interna vena cubiti dextri vicinior est dextro lateri, quàm contraria, nisi obliti simus: internas venas in vnum quendam communem stipitem coire in thorace, antequam vena occurrat, quæ defert alimentum quatuor costis primis. quanquam hoc quoque nonnunquam aliter habere conspeximus: vt scilicet ex ipsa interna vena alimentum capiant illæ costæ. tanta est structuræ varietas. Verùm vtcunque fiat, siue alantur ex caua nondum diuisa, (quod est frequentissimum) siue ex ipsa, siue interna, partim ex hac, partim ex illa: nō est inter cubitum & latus tanta vicinia, vt debeat esse suspecta, ne in ipso mali principio. His ipsis rationibus, quibus hanc sententiam confirmauimus, apertum fit: propterea secandam esse venam lateris eiusdem, etiam si primo inflammationis die accersamur, quòd etiam primo die inflammationis necesse est aliquid fluxisse. Si verò citra malū aliquod, sola præcautione sanguis mitteretur: nihil prohiberet & latera excedere, & quamcunque aliam membrorum societatem negligere. quoniam scilicet eo tempore nulla indicatio est eius quod fluxit, neque eius quod fluit: (fluit enim adhuc nihil) sed eius tantùm quod timetur, ne fluat. debetur verò, vt humori qui iam in parte est, euacuatio, & fluenti, partim reuulsio, partim deriuatio: ita ei qui fluxurus est, reuulsio sola. ita interpretatur Gal. sententiam illam Hippocr. quam ex libello de natura humana comment. 2. contextu. 9. pro contraria sententia adducebamus. potest verò non tantùm in his qui morbo laborant, sed & in bene valentibus esse partis indicatio: non eius quæ morbo affecta est, cùm sit nulla, sed eius quæ affici solet. in quibus licet vti reuulsione sola, nihil habente euacuationis, aut deriuationis. in his verò qui iam ægrotant, non licet: nisi fortè cùm maximę plenitudinis subessent in initio fluxionis notæ, atque ea pars quæ laborat, esset ignobilis. vt si fortè cum magna totius corporis plenitudine inciperet fluxio in genu incumbere: liceret auspicari missionē sanguinis à cubito eiusdem lateris, destituta quadamtenus rectitudine laborantis particulæ. tamen in pleuritide, aut in morbo aliquo tali, nunquam non est operandum, vt diximus. quia quod factum est morbi, ratione partis vrget. habetur hoc 2. ad Glauconem cap. 2. Igitur vt iterum sermonem resumentes dicamus, si propter præsentem aliquem morbum sanguis mittitur, seruanda partis affectę rectitudo est: si citra morbum, non est hæc rectitudo necessaria. sed neq; adhuc hoc præceptum videtur esse perpetuum. est enim ad eam euacuationem, quæ in morbi principio fit, necessaria aliqua loci oppositio. igitur vbi deest ea, quam nos addidimus, externorum, inquam, & internorum: necessum est aliam requirere. quo fit, vt in inflammationibus externis hæc non adsit, cùm sanguis mittatur. erit enim ab externis ad externa: aut transgrediendum ad aliud latus sit, aut ascēdendum, descendendúmve. Sunt externæ inflammationes in membris illis, quæ extrema dicūtur, brachiis scilicet, & cruribus consistentes. nam quę in ventre aut superiore, aut inferiore consistunt, quantumuis attingant superficiē, habentur pro internis. proinde Gal. 13. meth. vt paulò antea dicebatur, laborante

crure,

crure, reliquum: laborante manu, crura scatificare iussit. quãquam videri posset alicui hic quoq; difficile, cur si laborante altero crurum, secatur vena in reliquo: laborante manu, non alterius venã secamus, sed descendimus ad crura? huius rei (quantum ego iudicio assequor) hæc est causa. cùm laborante manu dextra, gratia exempli, vnius tantũ oppositionis trãsgressio esset: siue ex opposito brachio, siue ex crure eiusdẽ lateris mitteretur sanguis. accedit, quæ missionẽ sanguinis ex crure suadeat, indicatio situs. quæ quanquam per se videri posset fortasse non adeò magni momenti, tamen cùm reliquorũ est ratio par: quæuis indicatio facit consilium in hanc, aut illam partem inclinare. præcipuè cùm neq; hæc indicatio per se sit adeò contemnenda. ducuntur enim proculdubio deorsum multò faciliùs succi, vtpote grauitatis alicuius participes, quàm ad superiora retrahantur. eadem hac ratione, qua externa mala à præscripta lege excipiuntur, censuit Celsus, laborante humero, venam secare in brachio: non eo, quod è regione est humeri affecti, sed contrario. nimirũ vena humeraria subit in brachiũ per humerum ipsum. Quod ex Aëtio adductũ est aduersus hãc sententiã: aut intelligo dictum de sententia Archigenis, aut contemno. Quod ex Paulo adducebamus, recipio. Nam ita fieri posse secundũ hanc sententiã, vt in principio inflammationum ex remotissima parte sanguis mittatur, inueterata inflammatione ex proxima: intelliget facilè, qui attentè vt multa alia Gal. loca, ita vel inprimis decimum cap. 13. meth. legerit, quo loco docet: non ei missioni, quam in principio fecerimus, insistere, sed procedente malo ad affectam partem propiùs accedere. In angina, inquit, primùm eas quæ in manibus, secũdò eas quæ sub lingua sunt. At his qui in occipite laborant: primùm eam quæ in cubito, deinde eam quæ in fronte. quæ & ipsa sectio reuulsio est: à posteriorib. scilicet ad anteriora, aut contrà. quam docuit Hipp. 5. aph. 68. dicẽs: Cui dolent partes capitis posteriores, in fronte recta vena incisa prodest. Vides igitur vt sentẽtia Pauli nostræ consonet. Restat aliud quod interpretatione indiget. Dictum à nobis est in membrorum partitione paulò antè, superiores partes ab inferioribus, in regione hepatis separari: ita vt cùm membra infra iecur malè affecta sunt, scissione venę in crurib. opus sit. id quod ratione ex anatome desumpta mõstrauimus, & à Gal. dictum est apertè 6. epid. parte prima comm. 6. his verbis: Didicisti autẽ membra supra iecur, venæ cubiti scissione indigere: infrà verò crurum, in poplitibus nobis venam cedentibus, aut omnino saltem iuxta malleolos. Tamẽ libello de sanguinis miss. videtur contra hanc sententiam protulisse: renes vtriusq; generis esse. quasi nihil intersit, illos aut superioribus, aut inferioribus membris annumerare: sed euacuationi superiori, & inferiori obediãt. Verùm iam dicã, quod res habet. Membra superiora ab inferiorib. distinguuntur, quo loco diximus: ita vt hepar superioribus annumeretur. Quare quæ prima occurrunt membra in inferioribus, renes sunt. proinde fit, vt cùm hepar sit membrũ vltimum superiorũ, renes primum inferiorum: nunc hepar, nunc renes, terminũ huius diuisionis Galenus dicat. Fit etiã, cùm renes, etsi ad inferiora inclinant, à superioribus tamẽ non longè absint, quanquam vtiliùs vacuãtur per inferiora: vt non tamen omnino inutiliter aliquando per superiora vacuentur, potissimùm si magna in corpore redundantia sit. quo tempore licet aliquãto magis ab affecta parte recedere. Hãc esse sententiam Hipp. & Gal. intelliges ex loco citato 6. epid. vbi curans Hipp. renum dolorẽ grauẽ, inquit: Et helleboro vti, & poplitem secare. Gal. quoq; 13. Meth. cap. 10. inquit: Propter renes verò, & vesicam, & pudendum, & vterum, quæ in cruribus sunt. Quin & in ipso libello de sanguinis missione, satis apertè hæc docuit dicens: At renes ancipites sunt: siquidem sunt infra ea quæ primò diximus, & supra ea quæ secundò. vnde ita colligit: qua de causa venæ sectionibus in cubito interdum obediunt, vbi videlicet recens fuerit phlegmone, cum sanguinis multitudine: quibus verò affectio inest, quam propriè nephritin nominant, eam quæ in poplite est, secare expedit, aut certè eas quæ in malleolis sunt. Censuit igitur Galenus hac in parte haud dubiè, vt nos sumus interpretati. Inuoluit verò prædictis locis aliam, ad venarũ differẽtiam spectantem, cõtrouersiam.

commendat omnibus his locis venæ ſciſſionem in poplite, pluſquam ln malleolis. Nam hanc requirit, vbi illa deeſt. nihil enim aliud ſignificant illa verba. Eam quæ in poplite eſt, ſecare expedit: aut certè eam, quæ in malleolis. quod dixit clariùs prædicto capite decimotertio meth. eas quæ in cruribus ſunt, ac potiſſimùm quæ circa poplitem. libello de ſanguinis miſſione, capite decimo octauo, loquens de iſchiadicis, inquit: Quare ſecta in poplite vena cõmodior ita affectis eſt, quàm ad talos. in commentario etiam 6. epid. hoc idem dixit his verbis: In poplitibus venas nobis cædentibus, aut omnino ſaltem iuxta malleolos. Itaq; his omnibus locis apertè dicit, meliorem eſſe miſſionem ſanguinis ex poplite, ea quæ ex malleolo. Tamen libello de venarum diſſectione ita ſcripſit, deſcribẽs has venas crurum: Tertia verò quæ eſt interior, ad anteriorem tibiæ pattẽ procedit, ac inde ad malleolos peruenit, ad ipſum tibię extremum. hęc eſt ad ſanguinem mittendum commodiſſima. Hoc falſò videtur tribuiſſe Galen. venæ malleoli, ſi vena poplitis illa eſt commodior. Neque verò recipiendus eſt, qui dixerit: eſſe illam venam ad ſanguinem mittendum commodiſſimam, cæterùm non omnium cõmodiſſimam. Nam cùm paulò antè de vena poplitis fuiſſet loquutus: tamen illam ad mittendum ſanguincm non commendauit. Igitur, quantum ego intelligo, hæc ita componenda ſunt. vtiliùs ſecari venam in poplite: quoniam, cùm propinquior ſit, euacuat citiùs. niſi fortè cùm reuulſionis eſſet neceſſitas multò maior: tunc enim vtiliùs etiam ſecatetur in malleolo. quæ vena, ſi facilitatem conſideres, commodior eſt ad ſectionem, quàm quæ in poplite: quoniam minùs eſt in carne ſubmerſa. atque hinc factum eſt, vt hodie in poplite nunquam ſecetur vena, præ inſipientia, aut incuria chirurgorum: qui, quæ difficiliora ſunt, fugiũt perpetuò. facilitatem igitur reſpexit Gal. libello de venatum diſſectione, vtilitatem in reliquis. ſed his ita explicatis, ad penſum reuertamur. Illud vnum ſupereſt, quod eſt omnium difficillimum, quodq́; plæroſq; neotericorum in errorem grauem coniecit, quem ſtatim, vt hæc dixerimus, conuincemus: cur ſcilicet (cùm à nobis ipſis paulò antè dictum ſit: à latere dextro, gratia exempli, ad venam internã cubiti ſiniſtri non eſſe diſtantiam maiorẽ, neq; minorem venarum amplitudinẽ, quàm ad eam quæ in dextro eſt) potiùs iuuat ſectio dextræ, quàm ſiniſtræ? cui quæſtioni videmur nos in ſuperiori ſatis reſpondiſſe. ſi modò non ſumus obliti, non alia ex cauſa dixiſſe nos, ſeruari debere dictam membrorum ſocietatẽ: quã q eam ſeruare naturã perpetuò in bonis criſibus animaduertimus. quod, vt mea fert opinio, naſcitur ab æqualitate illa membrotũ, quam, quæ nos formauit natura, in lateribus procurauit: numeri, & magnitudinis, non inſtrumentorum modò, ſed & membrorum principum. nam venas, arterias, & neruos ex ſuis principiis deducit: ſecundum coniugationem ramum alterum in dextram partem mittens, obiiciẽſque illi alterum ex ſiniſtra. membris omnibus, quæ non in medio ſita ſunt, vt cor & pulmo, ex aduerſis lateribus alia, veluti ad ponderis æqualitatem, oppoſuit: vt hepati lienem, dextro reni & teſticulo ſiniſtrum, atque in aliis eodem modo. tanta fuit naturæ cura in hac laterum æqualitate. vnde factum eſt, vt latus quodq; per ſe, propriam quodãmodo videatur habere diſpenſationem: atque ita remittat faciliùs, ſi quid redundans habet, aut prauum, pars quæcunque in aliam eiuſdem lateris. videmur igitur inueniſſe propoſiti problematis probabilem rationem. quod tamen neotericorum quàm plurimi aliter ſoluunt, nouum quoddam inducentes dogma: à quo, quantum ego opinor, Gal. ſententia multum abhorret. dicunt enim ſeruari debere non eam rectitudinem quam in membrorum ſocietate collocauimus, ſed villorũ: eò quòd cùm venæ ex villis oblongis & tranſuerſis conſtitutæ ſint, conſtat ramum aliquem, fibrarũ oblongarũ perpetuitate, poſſe habere cum altero rectitudinem. quæ igitur vena, cum illis quibus pars affecta nutritur, hanc habet fibrarũ rectitudinem, ſecanda eſt de illorũ ſententia. atq; hinc, dicunt, factũ eſt, vt Gal. aliiq; probati autores ad mittendũ ſanguinem, neq; latus excedere, neq; è ſuperioribus ad inferiora, aut contrà tendere vereantur: vt ex 13. meth. monſtratum eſt, & ex Celſi doctrina: qui in affectione humeri, cõtrarii cubiti venam ſecat. quoniam

niam scilicet, dicunt, in his omnibus obseruatur rectitudo fibrarũ, quæ sola requirenda est. hinc colligunt, pleuritide affligente costas inferiores: mitti debere sanguinem perpetuò ex dextro, in quocunq; laterum inflãmatio consistat. quoniam nutriuntur omnes costæ inferiores, tam sinistræ q̃ dextræ, à vena sine coniuge: quam ex dextra parte constat trahere ortum, atq; cum venis dextræ partis habere rectitudinem. Cæterùm horum placitum pugnat cum medicis rationibus, & rei euidentia. nam eùm monstratũ à nobis paulò superiùs sit, in sanguinis missione nullam tractionem fieri à natura, docuerit autem Gal. villorũ oblongorum nullum alium vsum esse quàm tractionem, instrumẽtaq; esse hæc facultatis trahẽdi: constat, ad missionem sanguinis nihil posse conferre fibrarum rectitudinem. Præterea si, quod de mittendo sanguinem in pleuritide inferiori afferunt, verum esset: eadem ratione in affectionibus omnium earum partium, ad quas ex portis hepatis materia nutritionis mittitur, (est eius modi lien, & membra alia circa ipsum consistentia) mitti deberet sanguis ex dextra parte. mittitur enim illis alimentum ex dextra parte. Sed quod omnium apertissimè illorũ sententiam conuincit, ipsa anatome est: cui illi videntur maximè fidere. falsò enim dicunt: rectitudinem fibrarum obseruari in mittẽdo sanguinem ab autoribus. nam, vt vena dextri cubiti cum dextris & sinistris venis inferiotum costarum habeat rectitudinem: tamen humeraria dextri lateris cum humeraria sinistri apertè habet nullam fibrarum rectitudinem. nam cùm non decidantur ex radice vna, sed ex iugulatium ramis: constat illarum villos ad inferiora respicientes, descendere per venæ rectitudinem ad cauam, respicientes autem superiora, reflecti versus caput per iugularem. Atqui si quis cõsideret oculatiùs, intelligat: in affectionibus hepatis nullã seruari posse fibrarum rectitudinem, maiorẽ hoc, q̃ illo latere. nam cùm ipsa venarum radix sit, cum vtroque latere habebit parem rectitudinem. Amatus quidam Lusitanus, qui nouissimè post alios omnes scripsit: inuexit nouum quoddam figmẽtum, volens nobis imponere in re euidenti. dicit siquidem, esse venæ sine coniuge à radice, qua parte otitur à vena caua, ostiola quædam, quæ, vt ille inquit, ad hiandum sanguinem aperiuntur: postea verò ita clauduntur, vt sanguinem illum receptum, non ampliùs remittere sinãt. & ita, inquit, huic venæ sine pari euenit: quẽadmodum vesicæ vrinariæ, aut cordis vasorum orificiis. Iurat hæc se vidisse Ferrariæ in duodecim corporibus hominum, & brutorum. ptimò ille debuisset, quandoquidem admirandi cuiusdam naturæ artificii nos admonet, dicere, qualia sint illa ostiola: an qualia in orificiis cordis, an qualia in vesica. non enim eadem omnino forma sunt in duobus his locis. Qualia sint in cordis orificiis: diximus nos tertii libri capite tertio. Qualis sit vrinæ ingressus in vèsicam, capite 17. eiusdem libri. nullum tale esse naturæ opus in vena sine cõiuge, modò dicimus, quidquid Amatus dicat. adfuimus nos quoque dissectionibus: & hac in re illius testimonium nobis diligentiam pepe-rit. tamen est tam expeditus sanguini egressus ab hac vena, quàm in illam ingressus. satius multò fuisset Amatum, & reliquos omnes, qui in hac patte sunt hallucinati: quoddã aliud, quod in dissectione apparet, cõsiderare, & quod nusquam apparet, omittere. cùm vena caua cor elapsa ad iugulum tendit, duos ramos non ineuidentes deorsum mittit per internam thoracis pattem descendentes: alium dextrum, alium sinistrum, prope os pectoris. dexter mittit ramulos prope costas dextras, sinister prope sinistras, per singulas singulos: qui coeunt cum aliis qui è vena sine coniuge producti veniunt. dicti duo rami nonnunquam vnicam radicem habent in vena caua, nonnunquam duas, nonnunquã prodeunt antequam caua in ramos veniẽtes ad manus scissa est, nonnunquã ex ipsis ramis ad manus venientibus. hi rami cùm ex venis tendentib. iam in manus descẽdunt, apertissimè indicant societatẽ dextrorum cum dextris, & sinistrorũ cum sinistris, in partibus iis quas vena sine coniuge nutrit. cùm ex caua, illud saltẽ indicant: nõ opus esse vt sanguis è vena sine cõiuge, ꝓdeat eadẽ via, qua in illã ingressus est, cùm ꝑ dictos modò ramos educi possit. res ergo ita habet: estq; Amati placitũ falsũ. neq; alia quęquã est rectitudinis ratio, q̃ non sit absurda: ꝑter modò dictã membrorũ

societatem, in dextra & sinistra, superiori & inferiori regione. Peragenda itaque sunt reliqua, vt diximus, & in omni pleuritide, siue ad claviculã spectet, siue ad inferiora, mittendus sanguis est ab affecto latere. mittendus, inquam, profectò sanguis perpetuò est, quod ad ipsam attinet affectionem: non (vt Hippocrates visus est sentire 2. de ratione victus in acutis, contextu vndecimo) si dolor inferiores costas tenet, est expurgandum. Quod etiam visus est recipere Paulus lib. tertio, capite trigesimotertio dicens: Si igitur ad iugulum vsque dolor pertingit, vena incidenda iis est: si verò ad hypochondrium, purgandum est per inferna. hęc Paulus. qui tamen Galeni sententiam non reticuit, sed addidit: Recentiores autem omnibus venam secant, timentes, arbitror, ex purgatione turbationem. itaque Galenus in comm. loci prædicti, secundi de ratione victus, multò tutius esse censet, in quacunque pleuritide sanguinem mittere: propter graues noxas, quæ expurgationem promptissimè consequuntur, potissimùm in acutis morbis. quæ sententia proculdubio est multò tutior: atque ex essentia morbi ipsius, quæ inflammatio est educta. quod tamen non putauerim, antiquum medicinæ doctorem ignorasse: sed tunc temporis solùm expurgationem præcepisse, cùm hypochondria affligit dolor, & illa submurmurant. quod euidentissimũ signum est vergentis sua sponte ad intestina humoris. atque hoc, cùm nullus aut minimus pleuritidis sensus est. sunt enim hæc Hippocratis verba: Si verò sub septo transuerso fuerit dolor, nullúmque ad claviculam signum fecerit: ventrem vel nigro veratro, vel peplio mollire oportet. Hæc Hippocrates. constat verò, vtneque costę inferiores sub septo transuerso contineantur. hanc sententiam manifestè continent verba illa cõtextus sexagesimiquarti quatto de ratione victus acutorũ: Hos si ab initio purgare volueris, id ante diem quintum facito, si vẽter murmurauerit: si non, à medicamentis abstineto. quare fortasse & ipse Hippocrates, non aliter ac Galen. in omni pleuritide, quæ verè pleuritis esset, à sanguinis missione auspicabatur, quanquam aliter est illius verba interpretatus Galenus. Diximus tandem: quæ in pleuritide, & in quacũque alia affectione rectitudo seruanda sit. quare in hac quęstione nihil iam videtur desiderari.

An vtilius sit in morbis hepatis & lienis secare venam inter minimum digitum & annularem, quàm internam in cubito. Cap. V.

Mos est medicis ferè omnibus, in affectionibus hepatis & lienis, cùm euacuationes alias tentauerint: ad sectionem venę illius, quæ in extrema manu est, inter digitum auricularem & annularem, tanquam ad sacram anchorã confugere. quæ tamen euacuatio multis in locis videtur à Gal. nunc in alios autores relata, nunc damnata. libello de sanguinis missione capite 13. in calce capitis ita scripsit: Vt ex iis quę ad magnos oculorũ angulos, aut sub lingua sunt, nihil solet effluere mẽtione dignum. vt neque si quis in pedibus, aut summis manibus venam secet: quemadmodum qui lienem curari putant, ad secundum minorem digitorum secta vena. 3. de anatomicis administrationibus prope medium libri, ita scripsit: Altera parte mediam digiti medii & annularis regionem ingreditur, quam venam nonnulli in sinistra manu secantes, sinentesque sanguinem ex ea fluere, quousque vltro sistatur: lienẽ ex tali euacuatione iuuari asserunt. Ex quibus locis illud primò animaduertendum est: antiquiores medicos non esse solitos secare in his affectionibus eam, quam hodie medici inter minimum & annularem secãt, sed eam quæ ad regionem mediam inter annularem & medium. quæ, vt licet cuilibet oculis conspicere, aliquanto amplior est, ab eadem radice profecta. Perpendendum præterea: Galen. sectionem hanc damnantem pręterire, probaréque in his affectionibus multò magis internam venam in cubito secari. neque hoc sine ratione: Sed quoniam, inquit, ex hac vena vtpote parua & in extremitate consistenti nihil notatu dignum potest effluere. tamen videtur huic sententiæ contrarius locus alter ex 14. cap. libri de sanguinis missione, quo ita scriptum est: Sic affecto liene æquè adiuuerit circa proximum medio digitum sini-

finistræ manus incisa vena, atq; si internam cubiti secueris. multū enim iuuat afflictum lienē sanguinis ex sinistra manu detractio. Paulus etiā 40. cap. 6. lib. ita reliquit scriptū: In lienosis eam præcipuè quę inter minimū digitū & proximum medio sita est, in iecinorariis in dextra. extremorū enim euacuatio quæ è lōginquo pręcipuè fit, efficaciorē reuulsionē facit. Quo loco cōstat: euacuationem in extrema manu probari, atq; adeò eius venæ, quæ hodie secatur: non eius, quam de sententia antiquorū apud Gal. secari debere inuenimus. Probat tamē Paulus sectionē hanc non sine argumētis. Sed quātò, inquit, vena aliqua secundū rectitudinē est remotior, tantò reuellit potētiùs. Igitur cùm hæc vena cū hepate aut liene habeat eandē rectitudinē, quā interna cubiti, & remotior ea sit: commodior videtur fore ad reuellendū. Est igitur ita constituta controuersia, quantū ego arbitror: propter eam repugnantiam, quæ in verbis Gal. videtur esse. vbi neoterici omnes legunt 14. capite de sanguinis missione, Sic affecto liene, æquè iuuerit circa proximū medio digitum in sinistra manu scissa vena: antiqua versione legebatur, non æquè adiuuerit: dictione illa negationis malè interposita. Meliùs itaq; legunt iuniores, quanquam neq; illud, æquè, habetur in plęrisq; codicibus: sed, Sic malè affecto liene iuuerit circa proximū medio digitum sinistrę manus incisa vena, vt si in cubito secueris internam. Igitur quantū licet ex Gal. verbis, & ex Paulo colligere: vena interna cubiti ad effundendum sanguinē cōmodior est procul dubio, quoniā est amplior. paratior etiam est ad vacuādum: quoniam est affectæ parti vicinior. in rectitudine vidētur plętiq; nihil differre: sed omnino esse secundū eundē diametrū, & secundum idem latus eadē vena. verùm tamen reuera vena hæc extremę manus accepit iam aliquid cōmunis & externæ: quare videtur ad exinaniendum hypochondria incommodior facta. nulla re vena hęc extremæ manus venæ internę cubiti præstat, præter distantiam. distantia nihil potest conferre, pręter potentiorem reuulsionem. constat igitur aut omnino nunquā esse vtilius hanc venam secare, quàm internā cubiti: aut id eo tempore faciendum, quo maior reuulsionis necessitas occurrit. Nam si quid aliud posset venæ manus sectionē exigere, esset (quemadmodum multi illorum, qui hāc venam secant, dicunt) aut necessitas extrahendi tenuem sanguinem, aut metus effundendi multos spiritus. quoniā, scilicet, per latioris venæ scissionem, plus exhaurietur spiritus: & per sectionem tenuioris, meliùs percolabitur tenuis sanguis. Ceterùm hęc ratio facilè redarguitur. nam ad extrahendū tenuem aut crassum sanguinem, ad eductionē multorum, paucorúmve spirituū: amplitudo, aut tenuitas venæ non tantum confert, quantū scissuræ ipsius tenuitas, aut amplitudo. Igitur facilius est ex vena interna cubiti educere tenuem sanguinem, & spiritus interiùs cōtinere, facta scissione breui: quàm venarum istā permutationem facere. Vna itaque superest probabilis aliquatenus ratio: reuulsio maior. Vnde perspicuum est, etiāsi concedatur venæ huius scissionem esse nonnunquam vtilem: tamen valde errare plęrosque artem medicam exercentium, qui tantum abest vt causa reuulsionis hanc requirant, vt post alias euacuationes multò viciniores, tandem ad hanc remotiorem confugiant, recedētes pręter omnem methodum in euacuationū ordine ab affecta particula. Sed & vna hac ratione, quę sola videbatur superesse probabilis, videtur Galen. contraria concludere: quòd scilicet, quanquam, quod ad loci distantiā attinet, vena hæc esset ad reuellēdum potentior, tamen cùm propter strituram non possit notatu dignum effundere, ad omnem euacuationē videtur ignobilior. est enim necesse, vt notatu dignum prodeat: & ad euacuationem, & ad deriuationem, & ad reuulsionē. Igitur quando reuulsionis non est insignis necessitas, non dubium quin sectio venæ in cubito præstantior sit. cùm verò reuellere studemus magis, longinquitate iuuante scissionem venæ in manu, amplitudine scissionem venæ in cubito: vtrisque rationibus paribus, vtriusque est par vtilitas, vt à Galeno dictum est. Quare vt semel dicam, si nunquam plus confert scissio venæ in manu, quàm scissio venæ in cubito: cōsultum est nunquam hanc requirere, vtpote difficiliorem, & maiori indigētem artis opera: balneo scilicet & aliis, quò notatu dignum exeat aliquid.

Adde plærôſque autores, quin & ipſum Auicenam, in curatione inflammationum hepatis & lienis, venæ in cubito ſciſſionem præcipere: hanc tacere, quam dixit Paulus, vtpote non minùs conferentem altera, ſi propter maiorem reuulſionem vſurpetur: atque, quod ad locum attinet, plus. ſed conſiderationes alias viſus eſt prætereiiſſe. obiiciunt nobis (ſatis certò ſcio) ipſum in operib. euidens experimentum: iactant enim experimento vidiſſe ſe, eſſe hanc ſciſſionem in his affectionibus præſentaneũ remedium. Quod proinde putauerim factum, quòd ad extremum tandem mali ſolent miſſione hac ſanguinis vti: cùm aut ſalus propè eſt, aut mors. cumq; ex aliis venis præ timiditate, perpetuò modicum educant: tamen cùm ad hanc veniunt, permittunt immerſa manu in calidam copioſiùs fluere. Supereſt ex hac diſputatione, vt caput tandem concludamus. ſciſſionem venæ in manu, ea quæ in cubito fit, (cæteris paribus, hac vna in re conſiſtente diſcrimine, de qua modò diſputamus: nam quod in quantitate, & occaſione eſt, non debet adſcribi venæ ſciſſioni) plærumque inutiliorem eſſe, ratò æquè vtilem, vtiliorem nunquam. quare de his hactenus.

An liceat refrigeratis ſecare venam. Cap. VI.

PROHIBET Galen. in refrigerationem patientibus mittere ſanguinem, multis in locis. libello de ſanguinis miſſ. cap. 6. ita ſcripſit: Si verò horum nihil ſit, cęterùm hyems regióve ſit natura frigida, vel natura quoque hominis frigidior: refrigerantur grauiter toto corpore, quibus ſanguis mittitur, & accidunt nonnulla quæ fortem ſequuntur refrigerationem ſymptomata. Præterea, regionis frigus aut temporis, prohibent miſſionem ſanguinis: ergo multò magis intemperies frigida laborantis. cùm enim ſanguis non modò nutrimentum præſtet corporis partibus, ſed calor quoque naturalis perſeuerantiam ex eo obtineat, dicente Galeno eodem libello: cõſtat miſſionem ſanguinis eſſe auxilium refrigerans. quare refrigerationem potiùs augebit, quàm vt ſanet. Tamen contrà videtur eſſe: quòd Galen. 8. meth. capite 4. ſanguinem mittere feſtinanter præcepit in laboratibus diaria febre ex cutis obſtructione: at verò promptiſſima obſtructionis in cute cauſa eſt, occurrens frigus. Sed & ipſa ratio conuincit: non modò mitti debere ſanguinem, vbi adeſt refrigeratio, ſed & præpropterè faciendum. quia obſtructio prohibet occultum humorum effluuium. Hoc cohibito, neceſſe eſt corpus redundare ſuccorum multitudine. quæ vt in omnibus diſpoſitionibus eſt periculoſa: ita vel maximè in obſtructione, quippe quæ omnium maximè, prohibens ventilationem, facit putredinem. Itaque vbi obſtructa ex frigore cutis eſt, oportet ſanguinem mittere: & quòd in ea diſpoſitione ſtatim redundant humores, & quòd redundantes facillimè putreſcunt. Quare perperam imperiti medici vulgo perſuaſere: cùm aliquis frigus tota cute ſenſit, ac deinde ex obſtructione in febrem lapſus eſt, à miſſione ſanguinis eſſe cauendum: non diſtinguentes, ſitne affectio qua laborat, calida, an frigida: ſed ſolam febricitandi occaſionem reſpicientes. Sed rem ita oportet diſtinguere. ſi affectio quam curamus, frigida eſt, vt ſi quis, gratia exempli, intemperie frigida laborat: ſolùm calidis eſt agendum, & cauendum à miſſione ſanguinis, quippe quæ refrigerans eſt auxilium. Cæterùm ſi affectio calida eſt, & refrigeratio cauſæ antecedẽtis tantùm habet vicem: nihil nocebimus, miſſione ſanguinis extinguentes febrem, & præcauentes redundantiam, & permutationem ad putridam febrem, ſi modò adhuc diaria eſt. nam procatarcticę cauſæ, vt dicitur 4. meth. cap. tertio, curationis indicatio nulla eſt. ſed omnis eius indicatio, ipſius affectus eſt. Igitur cùm refrigeratio ſolam attingit cutem, mittendus ſanguis eſt. ſentitur eo tempore ſtatim febris, aut ſaltem mordax per totum corpus ſenſus: propter retentionem excrementorum fumidorum, quæ per cutem expirabant. Tamen, cùm refrigeratio lædit etiam viſcera, ac penitiores partes: omnium maximè fugienda eſt miſſio ſanguinis. Conſequitur hos ægrotantes tum per totum corpus ſenſus frigoris, tum etiam reſpiratio frigida, rara, & parua: pulſus quoque imminuti vſus.

Vtrum sit magis periculosum in grauidis: sanguinem mittere, an expurgare. Cap. VII.

MVLTIS videtur maiori cum periculo mitti sanguis in vtero getentibus, quàm si purgentur, de sententia Hippocratis. quandoquidem ille permittit expurgari in mediis prægnationis mensibus, primo aphorismo quartæ sectionis: tamen sanguinis missionem toto tempore prohibet. Nullo enim tempore excepto, inquit, mulier vtero gerens sanguine misso ex vena, abortit, & magis, si fœtus sit maior, 32. aphor. quintæ. Tamen opinio hæc longè abest à sententia Auerrois, qui 7. collectaneorum cap. 4. ita scripsit: Dicit Hippocrates, vtero gerens nõ debet vacuari, nisi quando embryonis virtus fuerit fortis (ita enim lego, quãquam aliter inuenio scriptum: sed apertus est in codicibus error) hoc est à quarto mense vsque ad septimum: nisi humores fuerint furiosi, & pharmaciã concedit tunc. ego autẽ dico, quòd phlebotomia, quando adest repletio, qua embryo non indiget, non est mala: sed pharmaciã non credo ad bonum peruenire finem. imò necessariò lædit embryonem: eò quòd in se substantiam habet venenosam, & fortasse faciet malos humores fluere ad embryonem, vt ipsum lædant. Præterea medicinæ purgantes, sunt medicinæ prouocantes vrinam: & quod vrinam prouocat, est de genere prouocantium menstrua: & quod menstrua prouocat, abortum facit. Hæc Auerroës: quibus apertè declarat suam sententiam, neque sine argumentis: esse nempe semper missionem sanguinis minùs periculosam expurgatione, in grauidis. Quam sententiam ego probo. Verùm lubet rem magis distinguere. Constat ex his locis, quæ ex Hippocrate attulimus: expurgationis tutissimum vsum esse in mediis mensibus, magis periculosum in primis, vltimisque: sanguinis missionis tutissimum in primis, magis periculosum in vltimis, in mediis medio modo. Itaque quò maior est fœtus, eò habere periculi plus. quandoquidem sanguinis missio nocet subtractione alimenti: expurgatio agitatione. quò fœtus est maior: eò pluri eget alimento, ac proinde eò magis læditur illius subtractione. conturbatio facit abortum: diruptis acetabulis, quibus pendet ex vtero fœtus. dirumpuntur autem hæc facillimè & primis, & vltimis mensibus: in his præ siccitate, in illis præ humore, & mollitie. Igitur differentia temporum talis est. Ex qua sunt qui colligant: vt expurgatio periculi plus habet primis mensibus, quàm sanguinis missio, ita sanguinis missio mediis & vltimis. Quia in mediis expurgatio est tutissima: in vltimis sanguinis missio valde periculosa. atque inde rursus colligunt: plus periculi esse in sanguinis missione, quàm in expurgatione. quia pauciorib. mensibus cõmodè suscipitur, quàm expurgatio. Sed si quis rectè ppendat, hi falluntur in ipsa cõsequentia. Nã cur, si sanguinis missio in vltimis mensibus fit maximo cum periculo, proinde & cum maiori quàm expurgatio? multum enim interest: missionem sanguinis, quæ fit mensibus vltimis, conferre cum ea quæ aliis, aut cum expurgatione. Igitur nobis aliter dicendum est. Quocunque tempore vtraque euacuatio fiat: aut vtriusque par est necessitas, quod ad affectum attinet, aut impar. si hoc: cuius minor est necessitas, ea euacuatio maiori cum periculo suscipitur. si par est necessitas vtriusque: ego potiùs consulerem, sanguinem mittere. quoniam, vt Galenus inquit 11. comm. 2. de ratione victus acutorum, sanguinis missio, vel cùm minus auxilium est, probari debet: quia est multò tutius, nedum cùm par vtriusque necessitas. Atqui quoniam horum fides ex his quæ de vtriusque auxilii natura dicta sunt, pendet, cursim prætereo.

De sanguinis missione vsque ad animi deliquium. Cap. VIII.

GALENVS multis in locis suadet sanguinem mittere vsque ad animi deliquium: libello de sanguinis missione capite 11. primo aphor. comm. 23. 9. meth. capite 4. & aliàs sæpè. Quod tamen auxilium multis aliis autoribus videtur suspectum, propter periculum. Celsus lib. 2. cap. 10. disserens de missione sanguinis, inquit: Semper finis faciendus est antè quàm anima deficiat. Atqui paulò antè in eodem capite dixe-

rat: Satius est enim primùm leuare ægrotantem, deinde perpurgare: quàm simul omni vi effusa, fortasse præcipitare. Hoc quoque videtur Auicena formidare: qui magis amat multiplicationem numeri, quàm quantitatis, vt cum illo loquar. Atque proinde hoc aliquis prudenter puret dictum: partitam missionem sanguinis, quanquam sit aliquanto impotentius auxilium, quàm copiosa ad vacuandum (nam ad reuellendum efficacior etiam est) tamen esse tutius. Sed addit Celsus argumentum aliud, dicens: Quòd si in cura quoque aquæ, quæ inter cutem est, ita respondet, quantò magis necesse est in sanguine respondeat? 6. aphor. 27. Quicunq; suppurati aut hydropici vruntur: purè aut aqua vniuersim fluente, omnino intereunt. quanto igitur, inquit Celsus, verisimilius est posse hoc contingere: effuso aceruatim humore, naturæ familiarissimo. Præterea dicere quisquam possit: in nulla affectione habere locum hanc tam profusam euacuationem. nam neq; in ardentissimis febribus, neq; in vehementissimis doloribus: in quibus tamen fieri deberet, si modò dixisset Galen. vera. qui in commentario primæ sectionis aphor. 23. in ardentissimis febribus, & vehementissimis doloribus nihil adeò commendauit: quàm sanguinem mittere vsque ad animi deliquium. Sed ardentissimæ febres illæ videntur dici, quibus nullæ ardentiores: continuæ scilicet biliosæ. in his verò constat, vt plærique dehortentur mittere sanguinem: vt quòd conferat nihil, quin potiùs effrænatam reddat bilem. Licet hoc legere in curatione huius febris apud Auicenam: cuius opinionem insequuti sunt plæriq;, ducti hac eadem ratione. Alii etiam, quòd à Galeno dictũ sit, quarto de tuenda valetudine: Recedentibus humoribus plurimùm à natura sanguinis, cauendũ à venæ scissione esse. quodq; libro decimo meth. eos qui valde calidi & sicci sunt, atq; ita affecti, non posse habere robur virtutis dixit. Quare in illo febrium genere nunquam constare vires contendunt. atque ita exclusas videri ardentissimas febres, non solùm à sanguinis missione vsque ad animi deliquium: sed omnino à sanguinis missione. Iam verò de doloribus primo de curandi ratione ad Glauconem capite decimo tertio ita scriptũ est: Ita etiam, si vehementissimæ vigiliæ, aut dolor intensus ægrotum infestant: cauendæ sunt copiosæ ac multæ euacuationes. Igitur in vehementissimis doloribus non habet locum euacuatio vsque ad animi deliquium. Hæc præcipuè visa sunt difficilia in hac sententia: quæ tamen non subuertunt Galeni sententiam. nam vt ipsemet distinguit 12. meth. capite quinto, duplex est deliquium animi. Quoddam quod Græcis λειποψυχία dicitur: quoddam quod syncope, hoc est præceps virium lapsus magnúsque: illud est deliquium, quo qui correpti sunt, facilè recuperant vires, quodq; propriè animi deliquium appellatur, leuiúsque multò est syncope. Sunt qui ita distinguant hæc deliquia: vt lipothymia aut lipopsychia sit casus animalis virtutis, & syncope vitalis. Quorum sententia mihi placet. quandoquidem vitalis facultas animali fortior est, obsistitque iniuriis plus. proinde antequam vitalis insigne aliquid perpetiatur, incipit animalis deficere: patiente nihilominus vitali, sed leue deliquium. ad quod vsque censeo ægrotanres deducendos: non enim ad syncopen. Quanquam, vt mox dicemus, expetitur in hoc auxilio refrigeratio totius corporis habitus. quam refrigerationem constat esse passionem facultatis vitalis: est enim calidi innati. quare videri possit alicui, hîc passionem facultatis vitalis expeti, haudquaquã animalis. Tamen hîc nihil est scrupuli. non enim nego expeti per se passionem facultatis vitalis, putà refrigerationem. sed deliquium, nimirum sanguinis missio, per se lædit facultatem vitalem. ita enim par est: cùm euacuet sanguinem, & vitalium spirituum copiam. Tamen hæc læsio, antequam deliquium vitalis faciat, refugere facit calorem ad cor. cerebri verò facultas, statim ac destituitur à calido innato, deficere incipit: cùm quoniam cerebrum per se est frigidum & exsangue, atque ideo summopere indiget cordis suppetiis, tum propter sensus acrimoniam. Itaque passio incipit à facultate vitali: tamen deliquium facultatis animalis anteuertit defectionem vitalis. in quo affectu, haud dubiè intelliges, consensum esse grauiorem propria passione. Nam propria facultatis vitalis passio, est refrigeratio: animalis consensus, est defectus. Itaque quod ad modum quo hæc fiunt, attinet, ita habet. quoniam verò fieri potest, vt in aliquo tam sit insigniter fortis animalis potentia, vt antequam ipsa deficiat, vitalis insignem noxam perpetiatur: non est

expectan-

expectanda incautè sensus conturbatio, sed attrectandę arteriæ sunt, aduertendúsque animus est pulsuum mutationibus. Cæterùm neque quodcunque deliquium animi terminus euacuationis fit. nam si ex metu, aut conturbatione ventriculi statim ægrotans animo linquitur: iacens in lecto continendus ægrotans est, & mittendus sanguis. Igitur euacuationis, de qua loquimur, terminus est deliquium animi leue, cæterùm ex euacuatione factum. quod quoniam leue est: tollit periculum, quod Celsus pertimescit. quòd si tamen cui videtur consultius, etiam si id deliquium non sit graue, tamen cōsistere infrà, rursusq; euacuationis necessitatem repetitione complere, insequutor illud præceptum: melius est infrà consistere, quàm exquisitissimè euacuare. Intelligat hic Galenum non vti hac missione sanguinis, propter sanguinis effusionem solùm: sed ipsum per se deliquium procurare, quò frigore recreet facultatem intemperie calida penè confectam. atq; ita deinde aut aluum fluere faciat, aut vomitum, sudorémve excitet copiosum, quo febris extinguatur. quæ omnia deessent, quantumuis euacuaretur multùm, ac citò: nisi ægrotans animi deliquium incurreret. Neque verò mirum est hydrope laborantem, vtpote cui facultas, cùm in eum statum venit, est debilissima, ex confertim facta aquæ, quæ totam ventris regionem obsidet, profusione mori: febricitantem verò cum robore magno (nam talem expetimus ad hoc auxilium) ex sanguinis missione semel facta animo linqui, non etiam perire. Quòd verò à Galeno hoc auxilium in ardentissimis febribus præ omnibus est commendatum: interpretantur plærique de synochis febribus, quæ continentes appellantur. accipiúntque ansam interpretationis ex nono meth. vbi ita scripsit: Maximum hoc, vbi valentes vires sunt, continentium febrium remedium. quo loco in solis continentibus, quales biliosæ nunquam sunt, videtur hanc euacuationem probare. Has itaque dicunt ardentissimas. Est enim aliarum nullis, quàm his, copiosior calor: etiamsi mordacitate à biliosis superentur. Adducuntur etiam in hanc sententiam argumentis, quæ paulò superiùs proposuimus. Verùm ego aliter interpretor: opus esse scilicet sanguinis missione vsque ad animi deliquium, in ardentissimis febribus. atqui quò ardentiores sunt, eò magis: modò adsit facultas quæ ferat, sit quantumuis febris biliosa. quid enim aliud nomine ardentissimarum febrium intelligam? Præterea si rationes perpendis: tunc quoque quæ dico, clariùs intelliges. Noui enim (inquit) eorum quosdam necessariò perfrigeratos ex lipothymia: ac toto corpore exudantibus liquoribus, aluo rupta celerrimè morbo liberatos. Vsurpatur ergo vt refrigerans auxilium: quod superiùs monstrauimus. at verò refrigeratione, non dubium est, quin magis opus sit in causo bilioso, quàm continente febre. Sed dicit iterum: In quibus tibi sanguinis feruescentis copia apparet, quàm ocyssimè eos vacuare conator, priusquam in principem aliquam partem ingruat. Cùm ergo humor propter feruorem paratus est ingruere in partem principem, vacuandum est ad lipothymiam vsque. Sed constat: quantò maius periculum talis impetus impendeat ex bile, quàm ex sanguine, cùm mobilior tenuiórque succus sit. neque verò pertimescendum est: ne bilis effrænis fiat educto sanguine. non enim, per deum immortalem, in continuis febribus, quæ putrescentem in vasis bilem habent, sanguis sine bile prodit: neque syncerior post euacuationem bilis est. Nam neque si ex congio, diluto vino pleno, dimidiam liquoris partem subtrahas: meracius vinum fiat, aut dilutius. quare agitandæ bilis propter missionem sanguinis nulla ratio est. Est tamen cùm possit natura mouere, ita vt fit: quia euacuatione reddita est potentior supra residuū. Atq; ita, si fortuna tulerit, vt aliquod princeps membrum insigniter debile sit: ex accidenti fiet, vt impetum bilis excipiat. quare talibus neque in ardente febre, neque aliàs aliquando tam copiosam consulo euacuationem: sed iis, quibus nulla debilitas in principibus membris est. in his enim mouetur bilis aut ad intestina, aut ad ventriculum, aut ad cutem: deiicitúrq;, aut euomitur, aut exudatur. Sed dices: quid, quòd febricitantibus ex bile non potest constare facultas? non video, cur non. siquidem homo, cui in solidorum temperie constet facultas: potest ex erratis circa victum, ex multo esu, gratia exempli, biliosorum, magnam bilis copiam congerere. In exquisita sanè febre & ex bile, & continua: raro aut nunquam putauerim fieri posse, vt tantùm facultas constet. siquidem cùm plurimùm recedit humor à natura sanguinis, missionem sanguinis denegat. Sed fe-

bres continuas ex bile, non exquisitas illas quidem, cæterùm quæ biliosæ sint: sæpè putauerim cum robore coniungi. negauit Galenus robur inesse iis qui valde calidi siccique sunt, & ita affecti. Ego de illis tantùm loquor, qui ita affecti sunt: etsi tales non sint natura. vnde patet: mitti posse sanguinem vsque ad deliquium animi in ardentissimis febribus, siue ex sanguine, siue ex bile consistant, modò constet robur. tales quoque febres sunt, & quæ cum carbunculis consistunt. quare illis etiam hoc auxilium confert. 14. meth. cap. 11. Dolentibus quoq; parte aliqua vehementer, mittendus tam copiosè sanguis est: sed non omnibus. fieri enim potest: vt mittatur sanguis propter dolorem, aut propter affectionem aliam, quam dolor comitatur, vt cùm febricitat aliquis, habetq;, vt superueniens symptoma, intensum dolorem: sanguis quidem propter febrem mittitur, non propter dolorem. qui eo casu potiùs subtrahit de quantitate euacuationis, quàm vt tantam copiam exposcat: quia scilicet dolor per se est in valde prosternentibus vires. atqui hoc præcipitur primo ad Glauc. Est tamen cùm mittitur sanguis propter dolorem. atqui tunc quoque causa doloris consideranda est. Si enim ex fluxu fit iam concitato: constantibus viribus, mittendus sanguis est vsque ad animi deliquium. speramus enim fore, vt ita dolor sustollatur. Si verò ex pura intemperie, frigida præcipuè: nihil minùs amat, quàm missionem sanguinis vsque ad hanc metam. Nam curationis gratia nihil alienius est his doloribus, sanguinis effusione: quæ tamen confert, etsi ex nudo frigore dolor fiat, præcautionis gratia. tamen euacuatio quæ ita fit, non debet vsque ad animi deliquium deduci. reuulsio enim est sola, reuulsionem verò partita euacuatio potentiùs operatur. sed de sanguinis missione vsq; ad deliquium animi satis multa diximus.

Quando vtendum est vtraque euacuatione, vtram sit conuenientius antecedere. Cap. IX.

VIDERI possit alicui, Hippocratem Galenúmque, cùm sanguinis missionis, & expurgationis occurrit necessitas par: nunc à missione sanguinis auspicari, nunc ab expurgatione. quandoquidem sexto de morbis popularibus, comm. 1. aphorism. 6. Iuuenes (inquit) veratro vti, & poplitem incidere. Quarto etiam de ratione victus in acutis aphorismo 21. cùm de ægritudinibus, quæ vtroque auxilio egent, differat Hippocr. Galenus primis commentarii verbis ita inquit: Catalogus est morborum, qui primùm sanguinis egent missione, deinde ab ea purgari. Vnde aliquis colligat: si morborum, in quibus præmitti debet sanguinis missio, catalogum facit: non in omnibus præmitti debet. Cæterùm hæc leuia sunt, quæque nullam habent euidentiã. multò clariùs illud in contrariam sententiam dictum est ab Hippocrate eodem loco: Sed venæ sectio in his præferenda est. Quod dictum, vt neque illud Galeni, non ita intelligo, quòd in his præferri debeat, in aliis secus: sed quòd illi ferè morbi sint, in quibus vtriusque euacuationis occurrit simul necessitas. atque perinde dictum est, ac si diceret, catalogum facit eorum morborum, in quibus non solùm expurgandũ est, sed mittendus etiam sanguis. quod vt diceret: In quibus, inquit, sanguinis missio antecedere debet expurgationem. quasi notissimum per se sit: si vtroque auxilio est vtendum, missionem sanguinis conuenientiùs præire, quàm subsequi. Tale enim esse putabat Galenus hoc, quàm notissimum inquam. nam in com. prædicti loci, sexti epid. ita inquit: Quòd si vtroq; auxilio ipse homo indigeat, à venæ sectione incipiendũ esse manifestum est. Quare si quid quod cõtrarium videatur significare, autoris verba continent: vides, vt sapientissimus commentator fuerit interpretatus. Verùm quando res tam est nota, vt de illa Galenus ne disputauerit quidem: satis nobis pro leui hac quæstione sit, rationem vnicam illius dictis addere. Expurgatio vtiliùs suscipitur post sanguinis missionem, quàm antea: sed sanguinis missio post expurgationem minùs necessaria est, quàm antequam fit expurgatũ. igitur multò commodiùs suscipitur sanguinis missio ante expurgationem: quàm expurgatio ante missionem sanguinis. Postquam enim sanguis missus est, euacuata copia, ac deonerata natura, viis redditis laxioribus: nõ dubiũ, quin meliùs expurgatio fiat, vtpote quæ & ipsa per se citra pharmacum, solet missionem sanguinis consequi. multis enim aluus humectatur, aut

aut prouocatur vomitus, aut sudores fluunt. igitur expurgatio meliùs fit misso sanguine, quàm eo non misso. sanguis verò tantò incommodiùs euacuatur, cùm expurgatum est, quàm antea: quantò minùs commodum est, purum sanguinem euacuari, quàm impurum. itaque quando vtriusque euacuationis simul occurrit par necessitas: non parum peccauerit, qui missionem sanguinis vsque ad factam expurgationem distulerit. Nam præter cætera, sanguinis missio fit citiùs, tutiùs, & cum minori apparatu, quàm expurgatio. sed de tam leui controuersia non dicam plura.

An ad expurgandum opus sit tanta facultate, quanta ad mittendum sanguinem. Cap. X.

CELEBRATISSIMVM est apud Galen & à nobis antea dictum: affectus præter naturam exposcere auxilia medicinalia, virtutem non exposcere, sed permittere. itaque exposcit morbus speciem auxilii: sanguinis, inquam, missionem, aut expurgationem, aut aliquod aliud. virtus definit quantitatem: quoniam pro modo virtutis, plus aut minùs vtendum est his remediis. itaque requirere pharmaci expurgantis exhibitionem, virtutis robur, & illud non exiguum, constat: cùm in magnis auxiliis sit. An verò tantum requirat, quantum sanguinis missio, est in controuersia. Nam ab altera parte est, quòd Galen. vt superiùs à nobis dictum est, scopum mittendi sanguinis robur virtutis dicit: atq; vbicunque de mittendo sanguine loquitur, nihil præter virtutis defectum pertimescit. Præterea sanguinis missio, est sanguinis euacuatio, humoris naturæ familiarissimi, atque admodum necessarii: expurgatio est extractio noxii humoris. Constat verò vt plus oporteat debilitari facultatem, effuso humore tam necessario & bono: quàm humore neque naturæ tam familiari, neque adhuc integro, sed putri. Sanè sanguis cum tanto virtutis periculo funditur: vt si quod pharmacum extractorium sanguinis est, idem statim fit venenum. libello de expurgantium medicamentorum facultate: Et in mittendo sanguine præceptum est à Galeno ægrotantis pulsum manu tenere, & in illius mutationes animum intendere. quoniam scilicet facillimè per incuriã fieri potest præceps viriũ lapsus, immodica sanguinis quantitate effusa. Ergo maiori virtute est opus ad ferendũ missionẽ sanguinis, quàm expurgationem. Contrà videtur aliis: opus esse maiori vi ad expurgãdũ. quia quanquã p sanguinis missionem sanguis euacuetur: non euacuatur syncerus, sed permixtus etiam cum noxii humoris non parua portione. Et quanquã natura humoris, qui effunditur, nonnihil faciat ad virtutis exolutionem: multò plus putant facere molestiam, & grauitatem symptomatum, quæ ex medicamentorum vsu semper fiunt. Addunt sanguinis missionẽ vnico modo nocere, nẽpe vacuãdo: expurgationẽ duobus, vacuando, & alterando. sunt enim medicamenta omnia expurgantia, calidæ & siccæ naturæ: quæ per se (vt Gal. inquit libello quos & quando purgare conueniat) semper nocent ægrotantibus. quæ etiam, vt dicitur 6. epid. comm. 5. eò tantummodo non dicuntur venena, quòd temporibus quibusdam proficua fiant. Est ergo hic vsus maximè pertimescendus. de quo à Cornelio ita scriptum est: Omne eiusmodi medicamentum quod potui datur, non semper ægris prodest, sanis semper nocet: 2. lib. cap. 13. Plato ad finem dialogi de natura inquit: Tertia motionis species aliquando iis, quos vehemens cogit necessitas, vtilis: aliter verò nullo modo ei qui mentem habeat suscipienda. medicorum illa purgatio est, quæ pharmacis fit. Morbi enim, nisi qui magna habent pericula, pharmacis irritandi non sunt. Hipp. libello de medicamentis expurgantibus, vsque adeò illorum vsum reformidat: vt in acutis febribus, illis nunquam vtendum esse, vsque dum febres remiserint, decernat. Cùm ergo ex assumptione pharmaci magis videatur corpus permutari, & perturbari: videtur etiam necesse esse maiori virtute ad illius vsum, quàm ad missionem sanguinis. Adde: ex errore qui contigerit in expurgatione, minus emendari posse noxas, quàm ex errore in sanguinis missione. Nam etiamsi sanguis mitti incipiat, vel citra virtutem: non admodum graue periculum est. potest enim sisti: cùm videbitur aut virtus labascere, aut permutari color. At verò quod semel deuoratum est pharmacum, non possumus rursus educere. quòd si ad vomitum cogimus, neq; id sine periculo fit: quin nimia humorum copia vomitum

medicamenti consequatur. Ergo his omnibus rationibus videtur effici: maiori virtute opus esse ad expurgandum. Sed controuersia ita constituta est. Quid alii dicant de hac quæstione, non curo: quid ego sentiam, breui dicam. Priora argumenta mihi videbantur probare, ad mittendum sanguinem opus esse maiori virtute. Nam quanquam medicamenta per se deiicerent virtutem alterando: tamen ex accidenti iuuant magis, euacuando noxios humores. Reliqua omnia argumēta illud monstrāt, debere nobis, cùm expurgationem aggredimur, constare: magis esse virtutem necessariam ad sustinendum, quàm in missione sanguinis. quia si semel erratum sit, non est tam promptum emendare. Sed multum interest ita dicere: aut, maiori virtute esse opus. Itaque virtus debet magis constare ad mittendum sanguinem. sed debet magis constare: esse vim quæ toleret, cùm accingimur ad expurgandum. Neque verò admodum est intellectu difficile, si quis animum iis quæ modò diximus, aduertat. Nam cùm ad vnumquodq; auxilium certus quidam virtutis gradus necessarius sit, atque is ipse qui à medico requiritur, coniectura quadā inuestigetur: fieri potest, vt ad expurgandum minori facultatis gradu contenti simus, tamen vt in hoc ipso cognoscendo maiorem coniecturæ euidentiam desideremus. quoniam scilicet, si coniectura nos fallit, minùs emendari potest malum: quàm si ea virtus, quam ad mittendum sanguinem necessariam esse censemus, tam integra non adsit, quàm adesse putamus, quum primùm sanguinis missionem iniungimus. Itaque ad expurgationem nō adeò magnum virtutis robur requirimus: tamen coniecturam necessariæ virtutis eò clariorem esse optamus, quò difficilius est, vbi voratum est pharmacum, factū infectum reddere. Eisdem de caussis inconsultum esse puto: expurgationem vsque ad animi deliquium aliquando tentare ducere. Nam quanquam dictum est ab Hipp. 23. primæ aphor. Deiectiones non multitudine sunt æstimandæ, sed si talia deiiciantur qualia expedit, & facilè tolerant. atque, vbi vsque ad animi defectionem expedit ducere, faciendum etiam hoc, si æger possit tolerare. Gal. etiam in comm: In maximis doloribus nullum maius noui remedium, quàm vsque ad animi defectionem euacuare: adhibita distinctione, an mittere sanguinē, an expurgare oporteat vsq; ad animi defectionem. Sed non video, qua ratione possit non esse temerarium: aggredi expurgare vsque ad animi defectum, cùm non possit cohiberi cùm res exposcit. Præterea non putauerim posse quenquam exquisitè metiri quantitatem pharmaci: quæ possit perducere vsque ad deliquium animi, & non vltrà euacuare. Præterea de quantitate hac oportet aliquid detrahere, propter symptomata: alioqui æger à quantitate euacuationis coniectus in deliquium animi, grauitate symptomatum confectus periret. id quod docet Galen. libello de venæ sectione aduersus Erasistratum cap. 10. his verbis: Ingens præterea in propinationibus pharmacorum expurgantium periculum est: quòd vel non commouetur purgatio, vel quod in aluum attractum est, non facilè excernitur, vel cum dolore, morsibus, torminibus, perfrigeratione, pulsuum interceptionibus, ac animi defectionibus excernitur. itaq; de sententia Galeni ingens periculum est cum animi defectu expurgari.

De præparatione humorum arte facta ad expurgandum, & an sit semper attenuatio. Cap. XI.

SI morem eorum qui superiori seculo quæstiones medicas scripsere, essemus insequuturi, & omnia quæ ab illis dicta sunt, repetituri: longum sermonem, satis certò scio, essemus modò exorsi. Sed faciemus vt quàm breuissimè dicantur ea tantummodo, quæ ad rei huius plenam intelligentiam videbuntur necessaria. Galenus vbi vbi de expurgatione loquitur, docet: expurgationes non illotis, quod aiunt, manibus aggredi, sed humores ad expulsionem præparare. Est hoc receptissimum ab omnibus autoribus citra controuersiam: sed qua ratione præparari debeant, nō adeò conuenit. Sed alii extenuatis perpetuò humoribus: alii nunc extenuatis, nunc redditis crassioribus, fieri commodam præparationem profitentur. Galenus libello quos & quando, de hac præparatione ita loquitur: Oportet autem priùs crassos humores attenuare & secare, atque etiam lentos, & meatus per quos illi transsumuntur & trahuntur,

huntur, aperire. Talem itaque docet præparationem facere: qui neque hîc neque alibi generandæ crassitudinis ad hanc rem meminit. 2. aphor. com. 9. quo dicitur: Corpora quæcunque quis purgare voluerit, oportet fluxa facere: Si quis enim (inquit) extenuet incidatq́ue crassos atque lentos humores, qui in corpore sunt, & meatus aperiat: rectè in omnibus purgatio procedit. Sed melius fortasse fuerit: vt confirmetur hæc sententia, ratione ex ipsa rei natura petita. Expurgatio fit, tractis succis vi medicamentorum. sed reliquis paribus, eò faciliùs extrahuntur, quò sunt tenuiores. nam eò etiam sunt fluxiores: vt monstrabimus paulò pòst, loquentes de vocata superpurgatione. Huc enim referetur tota causa: quò bilis prodeat ante pituitam, & hæc ante atram bilem. ergo extenuatione debet medicus vti semper, in præparandis humoribus: siue illi crassi natura sint, siue tenues. crassitudo enim perpetuò officiet: tenuitas nunquam potest nocere, etsi sit succus euacuandus tenuissimus. Proculdubio ita sensit: qui in acutis morbis nonnunquam in ipso principio, turgente scilicet materia, etiam sine præparatione expurgandum suasit. ac multò magis Galenus, qui, Nisi quis, inquit, nactus fuerit occasionem aquam mulsam exhibendi, in qua hyssopum, origanúmve, aut tragoriganum incoctum fuerit, vel pulegium. Constat hos morbos ex tenuibus succis pendere: in quibus tamen attenuantia dati iubet. quoniam scilicet, vt Galenus inquit eodem commentario vigesimo quarto primæ aphor. Hæc igitur abesse oportet: humores autem, quàm maximè fieri potest, esse fluxui paratos, hoc est tenues & nullum lentorem participantes. Aliter sensit Auicena, qui Fen prima quarti capire de curatione vniuersali febrium putridarum, ita scripsit: Et digestio quidem in crassa, est æquatio eius cum subtiliatione: in subtili est æquatio eius cum ingrossatione. Itaque huius autoris sententia est: humores tunc optimè ad expulsionem præparari, cùm reducuntur ad mediocritatem substantiæ. ad quam reductionem constat crassa attenuari, & tenuia crassescere. hanc sententiam insequentes, qui in schola barbarorum nutriti sunt, vtuntur hodie serapiis nunc tenuantibus, nunc crassitudinem inducentibus: illis in morbis pituitosis, & melancholicis, his in biliosis. vtuntur exempli gratia in illis oxymelite, in his serapio acido simplici: putantes quidem illorum multi hoc crassitudinem inducere. sed falluntur. nam acidum simplex refrigerat, sine crassitudine, cùm aceto sit incidendi vis. quare non sunt audiendi, qui, quò Galeni nimis videantur studiosi: acidum omnino secludi volunt, oxymeli illi perpetuò præferentes. cùm tamen non dubium sit: quin in ardentissimis febribus maior illius vsus sit, quàm huius. sed modò non loquimur de materia medicinali: sed illorum sententiam enarramus, qui ad mediocritatem substantiæ reduci debere putant succos expurgandos. cuius sententiæ hæc sunt, vt vulgatissima, ita firmissima argumenta. faciliùs expelluntur quæ mediocris substantiæ sunt, quàm quæ tenuia: ergo melius est succos mediocres fieri, quàm tenues. quòd verò meliùs expellantur mediocria, probant exemplo illorum, quæ proiiciuntur: quæ contingit difficilè proiiei, vel quia grauia admodum sunt, vel quia nimis leuia, vsque adeò vt impetum non recipiant. Præterea argumentantur, minimè attenuandum esse, quoniam oportet nos perpetuò naturam imitari: illa verò, quæ coquuntur, perpetuò facit crassescere. Addunt, tam tenues esse posse succos: vt imbibantur in poros tunicarum, & propterea minùs commodè expellantur. Argumenta hæc quanquam firmissima sunt eorum, quæ illi proponunt: tamen nequaquam sunt solutu difficilia, si semel opinio intelligatur. Quò ergo intelligamus, prosit ne tenuitas semper ad expulsionem facilem, an nonnunquam obsit: considerandum est, quadrifariam rem aliquam expelli alicunde posse. vel enim impulsu proiicitur: vel est succus qui fluit, aut suo pondere, aut successione eius quod euacuatur, aut vtcunque aliter: vel exprimitur de vase aliquo compressione ipsius vasis: aut à re aliqua, virtute trahendi prædita, extrahitur. Quod impulsu proiicitur, constat duplici de causa posse malè proiici: aut quia nimis renititur, vt lignũ graue, & crassissimus succus: aut quia facillimè cedit, vt leuis festuca. quæ, quia nõ resistit, impetũ non concipit, & tenuissimus succus, qui diruptus facilè non truditur vi impellentis. succis qui fluũt: his quoque aut crassitudo obstat, aut tenuitas. Nã crassi succi hærentes non fluunt: tenuium, quoniam in arctos poros imbibuntur, bona pars manet. propterea vtrem, plenum pice aut oleo, nunquam possis integrè purgare. Quæ ve-

rò compreſſione expelluntur: hæc, quò minùs reſiſtunt, eò exprimuntur faciliùs. vt & illa, quæ extrahuntur virtute aliqua extractoria. Igitur ſucci qui euacuantur, aut venarum compreſſionibus, aut virtute trahente, tenuitate egent: quæ impulſu, mediocritate ſubſtantiæ. Propterea quæ de venis expelluntur, attenuari perpetuò à medicis debent: quippe quæ expelluntur, partim à virtute naturali expultrice, cuius motus compreſſio eſt, partim extrahuntur medicamenti trahentis vi, vt nono lib. monſtrauimus. quę verò de thorace excreando reiiciuntur: tūc expelluntur commodiſſimè, cùm mediocris ſunt conſiſtentiæ. proinde fit, vt cùm inter præparandum humores ad expulſionem, attenuantibus vtamur ſemper: tamē eclegmata ſputum promouentia, nunc ſint artenuantia, nunc craſſitudinem inducentia, pro modo materiæ morbi. Sed roget nos aliquis: nunquid potionū, quæ craſſitudinem inducūt, nullus vſus eſt, præterquam in thorace? Eſt ſanè aliquis. cogimur enim ſæpè ſuccos venarū craſſos reddere: vt in his qui propter nimiam illorum tenuitatem exoluūtur facilè, & cùm cohibemus immodicas euacuationes, aut fluxiones. Sed modò hoc vnum diximus: ad præparandum ſuccos, quò rectè cedat euacuatio, nunquam craſſitudinem inducentibus vtendum eſſe, præterquam in thoracis affectionibus. Illud quod de concoctione dictum eſt, propria indiget diſputatione: propterea ſeorſum hoc docebitur ſequenti capite. interim citra demonſtrationem dicimus: omnia quæ coquuntur, ex tenuioribus reddi craſſiora. atque ita naturam craſſitudinem efficere, cùm coquit: tamen medicum non debere perinde facere. non enim medicus & natura operantur propter eoſdem fines, ſed longè diuerſos. prępatat enim medicus, quò euacuet: natura, quò retineat, & ſibi commodū nutrimentum faciat. natura ſiquidē, quidquid coquitur, curat ſibi ſimile reddere. quod cùm non poteſt propter ineptitudinem materiæ, quam commutat, conſequi, & humor ipſe conſequutus eſt optimam concoctionem, quam potuit: tunc demum ipſa natura veluti deſiſtens à commutatione, ad expulſionem conuertitur. proinde ante humoris concoctionem, nūquam natura adminiculatur euacuantibus. quoniam ſcilicet eo tempore aliò intendit. explicat Galen. comm. 22. ſectione prima aphor. Conſtat ergo, cùm medicus & natura propter contrarios vſus operentur: non mirum eſſe, ſi procedant contrario modo. natura ſcilicet craſſitudinem inducente: medico attenuante. Sed hæc quæſtio quò clarior euadat, proxima eget, ad quam proinde iam venio.

An concoctio ſemper craſſitudinem pariat. Cap. XII.

VT autor eſt Ariſtot. 4. lib. meteoron cap. 2. in vniuerſum omnia quæ coquuntur, ex tenuioribus craſſiora redduntur. itaque concoctio, quemadmodū Galen. etiam docet, omnia cogit, ac craſſeſcere facit. neq; hæc ſententia euidentia caret: ſi quis naturam concoctionis, & modū quo fit, conſideret. Dicente Ariſtotele (à nullo enim commodiùs, quæ ad philoſophiam ſpectant, peti poſſe puto) concoctio eſt perfectio à calido innato ex oppoſitis patibilibus. fit autem concoctio hoc modo. cùm omnia quæ coqui poſſunt, conſtent calido, frigido, humido, & ſicco: calor cuiuſcunque rei eſt, qui continet humida & ſicca imperfecta miſtione. cùm ergo contingit natiuum calorem imbecillum eſſe: contingit ſtatim malè ſiccas & humidas partes in miſtione contineri. non enim continentur rectè ab imbecillo calore: & propterea humor redundat incontentus in rebus crudis & putribus. in vtriſq; enim debilis eſt naturalis calor: & ideo vtraq; harū corruptionum emendatur concoctione, cruditas inquam, & putredo. quoniam per concoctionem perficitur augeturq; calor: & humidū ad perfectam mixtionem cum ſicco reducitur. conſtat perfectionem, quam comparat res quæ coquitur, eſſe in incremento caloris naturalis, & ex oppoſitis patibilibus: & toto tempore quo res coquitur, calorem in oppoſita patibilia operari. interim abſumitur totus humor inutilis, & malè contentus: reliquum humoris miſcetur cum terreis partibus. Igitur reſolutis tenuiſſimis partibus, & reliquis permiſtis cum partibus terreis: conſtat rei, quæ coquitur, fieri craſſitudinem. Sed neque in hac ſententia Ariſt. & Galeni voluit Auicena acquieſcere, quin potiùs Fen prima 4. cap. de curatione vniuerſali febrium putridarum, aliter commentus eſt: fieri nempe concoctio-

coctionem nũc crassitudine, nunc tenuitate aucta, prout res quæ coquitur crassa est aut tenuis. vt capite proximo de illius opinione diximus, referentes illius verba. Putant enim omnes illius asseclæ, in cõcoctionibus naturam modò crassitudinem, modò tenuitatem augere: atque ita medicum nunc debere hoc, nũc illud facere: parum intelligentes nõ oportere, vt natura & ars in hac parte eodem modo procedant: quin potiùs rationi magis esse consentaneum, vt contrario modo, cùm propter contrarios fines operentur, vt vltimis verbis proximæ quæstionis diximus. Sed melius fuerit autoris verbis omissis, contrariæ sẽtẽtiæ argumenta proponere, si quæ sunt non contemnenda. Multa, dicũt, per concoctionẽ genita, tenuiora sunt illis, ex quibus generãtur. Nã chylus ex pane fit, & sanguis ex chylo, & ex sanguine spiritus. Tamẽ spiritus sanguine, & hic chylo, & chylus pane tenuior est substantia. Igitur non perpetuò concoctio crassitudinem auget. præterea vrina cruda est, cùm aut nimis est crassa, aut nimis tenuis: cocta cum substantia mediocris. & vt vrina nimis tenuis, dum coquitur, crassa fit: ita nimis crassa, dum coquitur, attenuatur. Adde videri alicui posse, ea quæ coquuntur, neque crassa, neque tenuia fieri: sed talia perseuerare qualia à principio fuerint. Nam neque ratione eorum, quæ separantur de re quæ coquitur, neque ratione eorum quę retinentur, videtur in crassitudine permutari. vtraq; enim videntur æqualiter crassitudinem ab altera parte, atque ab altera tenuitatem facere. videtur res cocta, quia resoluitur humor malè cõtentus, crassescere: sed tenuari, quia secernuntur fæces crassæ. Non aliter, propter ea quæ retinentur, vt crassescent tenuia cum crassis: ita attenuabuntur crassa cum tenuibus permista. Videntur ergo quæ coquuntur hac ratione: aut omnino non permutari, aut mediocritatem consequi. Hæc argumenta, & illius verba, interpretes Auicenæ in mille barbaras commentationes coniecerunt. est qui dicat, alimentorum quæ in humano corpore coquuntur, quædam conuerti in membra dura, aut partes crassas, cuiusmodi sunt ossa: quædam in substantias tenues, cuiusmodi sunt spiritus: alia in mediocres, cuiusmodi sunt caro & pinguedo. quæ ergo in crassa conuertuntur, omnia concoctione crassescere: atque de his loquutos fuisse Aristot. & Galenum. Reliqua attenuari, atque ita concoctione non crassescere, verè dictum esse. ô pulchrum conciliatorem. profectò est hæc interpretatio ineptissima. Nam quæ vniuersè protulere autores: qua ratione cogantur de his aut illis tantùm intellexisse? an dici potuit clariùs quàm necesse est cocta crassiora, & calidiora esse? Adde Arist. demonstrasse, quæ coquuntur, crassescere, ab efficiente concoctionis causa sumpto argumento (quoniam, inquit, calor res omnes reddit calidiores, & Ꝏciores, & magis crassas) non ex his quæ per concoctionem generantur. Est alter qui acriùs videtur commentatus, sed falsò nihilominus, dicens: rem propriè subiectam concoctioni nõ esse eam, quam communi sermone coctam dicimus, vt panem, carnes, aut pomum, aut quodcunque tale, sed partes illius humidas. quare cùm humidæ partes perpetuò permisceantur cum crassis, fit (inquit) vt quod propriè concoctionem accipit, perpetuò crassescat. tamen res quæ coquuntur, modò crassescant, vt cùm ex medulla os fit, modò attenuẽtur, vt cùm ex sanguine spiritus. Sed hic non videtur legisse Arist. citato nuper loco, quo ita scripsit: Concoctio est perfectio à naturali & proprio calore ex oppositis patibilibus: hæc autem sunt, propria vnicuique materia. hactenus Arist. quibus verbis apertè docet: propriam materiam esse opposita patibilia, hoc est, humidum & siccum, nõ humidum tantùm. Quod intelligentes alii dicũt, subiecta coctioni esse humidũ & siccũ: & alterum illorũ semper attenuari, atq; de eo sententiam Aristotelis & Galeni veram esse, alterum crassescere. & rem ipsam totam quæ coquitur, modò crassescere, modò attenuari. sed hi (vt neque priores) non loquuntur ad mentem autorum. apertè enim Aristoteli & Galeno, cùm dicunt res per concoctionem crassescere, sermo est de rebus ipsis quæ coquuntur, non humidis aut siccis, in illis, partibus. Illud enim dicitur actione aliqua crassescere quod post eam actionem crassum dicitur. Sed à Galeno ita dicitur 2. prog. 33. Concoctiones autẽ crassas reddũt non vrinas solùm: sed & deiectiones iis, qui bene coquũt in ventre, & sputa peripneumonicis & pleuriticis, & pituitã in catarrhis & grauedinibus, & lippitudinẽ in oculis, & pus in vlceribus. itaq; ipsum sputũ, non humida in illo pars crassescit: siquidem quod coquitur, illud idem crassescit. Nos ergo

nullam harum commentationum insequimur, sed ipsam per se autorum sententiam amplectimur, dicentes: res omnes concoctione crassescere. Nam quanquam ex pane fiat chylus, qui pane est tenuior: tamen nostra sententia non redarguitur. excernuntur enim ex pane multæ fæces: quod superat secretis fæcibus, concoctione crassitudinem comparauit. Atque illud tantùm est coctum: reliquum secretum, vt inutile. eodem modo de vrinis crassis, quæ dum coquuntur, tenuiores videntur fieri, sentiendum est. Crassescit enim reuera propria liquoris substantia: sed tota vrina tenuior fit, secretione crassorum humorum, qui cum liquore erant confusi. Hæc verò quæ secernuntur, non sunt rei, propriè subiectæ concoctioni, pars: sed propriè illi passioni subiectum dici debet reliquum, quod secretis excrementis idoneum est ad concoctionem. A quo, facta etiam omni excrementorum secretione, constat: aliquid necessariò, toto tempore concoctionis, vi caloris actum effluere. atque ita rem ipsam quæ coquitur, crassescere, non causa eorum quæ excernuntur vt recrementa (nam hæc nihil detrahunt propriæ substantiæ crassitiei, aut tenuitati) neque ratione eorum quæ manent permista: sed ratione earum partium, quæ quanquam vtiles sint & concoctioni idoneæ, actione caloris absumuntur. Hîc oportet meminisse illius quod in tertio huius operis libro diximus, disputantes de crassis vrinis: posse succum aliquem habere crassitudinem ratione propriæ substantiæ, quod est esse crassarum partium, aut permistione rei alterius crassæ, quæ non est propriæ substantiæ crassitudo. cuius distinctionis si non sumus obliti, nihil ampliùs desiderat præsens disputatio. amittit enim vrina (vt res alia quæcunque potest) concoctione crassitiem, quam habet ex permistione substantiæ alterius: sed propriam non potest. quin potiùs rei, quæ coquitur, substantia semper redditur crassa.

Sit ne concoctio ad expurgationem necessaria, si succus non turget. *Cap. XIII.*

SCRIPTVM est ab Hipp. 1. aphor. 22. Cocta medicari, & mouere, non cruda: neque in principiis, nisi turgeant. plurima verò non turgent. Qua sententia apertè vt in aliis innumeris locis Hipp. docet: non esse vtendum expurganti medicamento ante concoctionem succorum. sed quatenus sit necessaria concoctio ad expurgationē, vocatur in dubium. An eatenus, vt nunquam sit aggrediendum expurgare ante concoctionem, nisi succi turgentes sint: an aliquando liceat, sed raro: an aliquo modo liceat, aliquo modo secus. Nonnulli sunt qui contendant: omnino nunquam licere expurgans medicamentum propinare, ante concoctionem, extra turgentiam. quoniam dicunt vniuersalis assertionis vim habere sententiam Hippocr. qua edixit: non mouendum cruda. & si quæ alia foret expurgandi occasio: vt turgentiam excipit, illam videtur excepturus. Præterea tam multis in locis, tam diuersis, tam constanter, hoc idem ab Hippocrate & Galeno scriptum est, nullius alterius expurgandi temporis facta mentione: vt hinc haud dubiè videatur constare, hanc fuisse illorum sententiam. vigesimo quarto aphor. primæ particulæ, In acutis passionibus raro, & in principiis, pharmacis vti. Galen. in comment. In longis morbis semper oportet concoctionem expectare: in acutis verò cùm turgent, & in ipso principio possumus medicamentis purgantibus vti. quarto aphor. decimo: Medicari in valde acutis, si materia turget, eadem die. cunctari enim in talibus, malum est. quarto de ratione victus com. quadragesimo tertio Galen. ita scripsit: Quòd corpora expurgare cauēdum est, omnino apparente cruditate in succis, docet. libello etiam quos & quando, hoc idem docet. sunt præterea innumera alia loca, in quibus partim licere purgare cùm adest turgentia, partim non licere nisi adsit, dicunt grauissimi autores. Tamē qui purgationem sine concoctione, aut turgentia permittat, est nullus locus. Addunt his rationes ab eisdem autoribus petitas. renitente natura euacuationi, non potest ea bene succedere. sed cùm humores non sunt cocti, retinentur à natura. ergo natura, vsque dum cōcoctio est facta, retinens renititur trahentibus medicamentis. quare necesse est (dicunt) vt similia consequantur symptomata illis, quæ fiunt dato pharmaco sano homini: vt scilicet pharmaco non valente extrahere proprium humorem, illic quia non est,

est, hic quia retinetur à natura, carnes sanè colliquentur. vnde tormina, mordicationes, vertigines, &c, quod est multò deterius, conuulsiones. Aut ergo hæc accident: aut saltem extrahetur plus boni succi, quoniam hic coctus est, quàm mali, qui crudus est, & non cedit. cùm verò succus est coctus: aut si incoctus sit, non retinetur, quod ex turgentia cognoscimus (sit enim turgentia membris hinc inde expellentibus, quò à se excutiant) natura adminiculatur expulsioni. cùm succus morbi coctus est, quia non potest ampliùs emendari: desistens à concoctione natura, conuertitur ad expulsionem. Turgentem materiam, quia non potest ferre illius acrimoniam, aut multitudinem, expellit. quare in his rectè cedit expurgatio, alioqui nullatenus. Præterea humorum concoctio in venis, similis est concoctioni inflammationis, conferente Galen. tertio de præsagitione ex pulsibus capite 6. & primo de differentia febrium: Sed ea quæ inflammata sunt ante concoctionem, nec medicamento, nec aliter soluuntur: nec, si feces per medium inflammatam particulam, quidquam materiæ fluxionis possis detrahere. Ergo simile quiddam contingit in morborum initiis. De inflammationibus quidem dictum est hoc ab Hippocrate 4. de ratione victus in acutis contextu 22. his verbis: Quicunque ea quæ inflammantur, morborum inter initia parāt medicamento soluere, eius quod intentum inflammatúmq; est, nihil auferūnt. Galenus in commentario sententiam transfert ad omnes morbos, pendentes ex materia, quæ debeat coqui. Præterea si quæ medicamento vtitur materia cruda in morbo soluendo per concoctionem: nō potest non prorogari morbus. Nam quemadmodū dicitur contextu 44. quarti de ratione victus acutorum: Si quid moueris circa ventrem, vrina non coquetur, sed febris citra tum sudorem, tum iudicationem, in longū protrahetur tempus. Galen. in commentario monstrat: purgationes concoctionibus aduersari. quia concoctioni confert quies, & modicus calor: purgantia sunt immodicè calida, & vehementer mouēt. Ergo rectè hi videntur colligere: si morbus coquendus est, nunquam aggrediendū esse expurgare. Sed coquendus est, quicūque est crudus, & non turget. ergo nullus admittit expurgationem, præterquam qui coctus est, aut turgens. Aliter interpretatur Auicena sententiā hanc Fen 4. primi c. 3. dicens, Gal. sensisse: in morbis longis perpetuò expectari debere concoctionē, in acutis non perpetuò: sed nonnūquam licere vacuare inter initia, præcipuè verò cùm turget materia. Permotus est ad hanc interpretationem, quantū ego intelligo, illis verbis, quæ retulimus ex 24. primæ sect. quæ eadem dicit libello quos & quando cap. 5. ita scribēs: In his autem qui iam ægrotant, in longis semper oportet concoctionē expectare: in acutis autē cùm turgēt, inter initia potest fieri purgatio. tamē Auicenæ sentētia est, citato loco: in quocūq; morbo nō turgente melius esse concoctionē expectare, si modò liceat p facultatē, & morbi magnitudinē. Sed si, inquit, nō fuerimus securi, quòd virtus vsq; ad maturitatis horam perduret: euacuabimus eā. Hāc expurgationem, quæ ante concoctionem fit, vocant Auicenistæ cum suo autore minoratiuam: alteram, eradicatiuam. de hac dicūt sententiam illam, cocta medicari, esse vniuersalem: non de minoratiua. vocant in suam sententiam Galen. comment. 29. secundi aphor. vbi inquit: Melius est in principio vacuare, quò minorem iam factam materiam faciliùs possit natura coquere. constat enim ex his verbis, vt nonnūquam expurgauerit Galen. non solùm ad extirpandū morbū, sed etiam ad detrahendum aliquid quantitati materiæ. neque verò hîc videtur locum habere solutio ea, qua passim vtuntur contrariæ sententiæ assertores: dictum scilicet id esse, cùm materia turget. Nam cùm turget materia: non est spectanda illius concoctio. Quòd verò hîc loquatur de morbo, in quo expectari oportet concoctionem materiæ, palàm faciunt sequentia verba: Quò minorem iam factam materiam faciliùs possit natura coquere: & ipsius Galeni enarratio. Habet enim sententia: Cùm inchoant morbi, si quid videtur mouendum, moue. illud, Si quid videtur mouendum, ita enarrauit Galenus: Non, si materia turget, moue, sed si qua est salutis spes, moue. Sed confirmant hi suam sententiam his argumentis. si quis laboret febre, & crudus adhuc succus sit, sed sit illius tanta copia, vt non sit spes, fore, vt natura possit illam vincere, nisi aliquantum deoneretur, neque alia quæquam se exhibeat deonerandæ naturæ via, præter expurgationem: quid faciendum? an non expurgandum est? vt dicebat Galenus, quò reliquum

possit natura coquere non, dicunt: sed qui in hoc malo constitutus est, vt insanabilis est prognosticis relinquendus: scientibus nobis, vt habet Galen. comm. 29. 2. aphor. morituris non esse adhibendas manus: ne, vt dicitur 9. capite vndecimi meth. remedia quæ multis fuere auxilio, apud vulgus infamemus. Sed alii, quanquam difficilem putent hanc constitutionem, non tamen adeò grauem, vt destitui oporteat ægrotantem: quin potiùs & prudens, & pium putant consilium Thucydidis, quod Galenus ipse commendat decimo meth. capite decimo: agentes aliquid vel periclitari. Quibus enim (inquit) alia non est salutis via, & ea quæ est vnica, dubia est: necessum, arbitror, his est aduersos periculis ire. & paulò infra: Quantò itaq; satius est aliquid bona cum spe facientes, vel periclitari: quàm sine spe certò perire: tantò satius est, potentibus præsidiis pugnare, quàm nihil agere. Idem est consilium Celsi, quod & Thucydidis, decimo capite secundi, vbi scripsit, de simili quodam agens discrimine: Satius est anceps auxilium expetiri, quàm nullum. quid quod ab Hippocr. vniuersè dictum est? πέπονα φαρμακεύειν, καὶ κινέειν, μὴ ὠμά, id est, cocta medicari, & mouere, non cruda. Est qui respondet artificiosè, non, vt illi, distinguens minoratiuam ab eradicatiua (hoc enim plurimùm sapit barbariem) dictum esse ab ipso Galeno in innumeris commentariis: nullam sententiam Hippocr. quamuis vniuersè prolata sit, vim habere vniuersalis, sed doctrinalis vocatæ. atque omnia curationis præcepta cedere præcepto subueniendi ei, quod magis vrget. hoc enim est præceptum summum tertio methodi: potissimùm cùm virtus labascit. cùm decimotertio meth. capite nono, prima omnium indicatio sit à virtute. quid, nónne illa sententia vniuersalis est: ὑγραὶ πᾶσαι δίαιται τοῖσι πυρεταίνουσι συμφέρουσιν, quam ita transferũt (& translatio consonat magis cum enarratione Galen. quàm cum autoris verbis) Victus humidus febricitantibus omnibus confert. tamen Galenus statim excipit propter contrarias indicationes hydropicos, qui febricitant. itaque nullum tale præceptum inuiolatum est. Hæc omnia tam sunt Galeni doctrinæ & rationi medicæ consona: vt nullus contrariæ sententiæ assertoribus supersit proteruiendi locus. nisi dixerint, rectè quidem hæc dici, si in homine illo quem descripsimus, aliqua esset dubitandi occasio: sed nullam esse talem. quin potiùs euidenter intelligi: nihil euacuari posse, quin homo iuguletur. Hîc ergo constituta tota controuersia est: An intelligi possit ex ratione, aliquando, cùm neque concoctio sit, neq; turgentia, tamen posse expurgationem aliquo pacto hominem iuuare. quod si semel monstratum fuerit, erit mihi hæc sententia probabilior. Primùm omnium illud satis constat: licere vti in morborum principiis, antequam materia coquatur, expurgatione, cùm ea vt reuellens auxilium suscipitur præcautionis gratia. Nam ab Hipp. quarto de ratione vict. acut. sexagesimo quarto ita scriptum est: Hos si ab initio purgare volueris, id ante diem quintum facito, vbi venter murmurauerit: si non, à medicamentis abstineto. Verùm si murmurauerit, fuerintq; excrementa biliosa: scãmonia mediocriter purgato. quantum verò ad aliam pertinet curationem, quàm maximè exhibere tum potus, tum sorbitiones, vt meliùs æger habeat, nisi remissione facta decimam quartã fuerit egressus. Galenus in comm. inquit: Oratione, morbum ante decimumquattum diem coqui non posse, significat. Purgat igitur Hippocrates in morbo coquendo non ante decimumquartum diem, ante quintum. quin etiam paulò infra Galenus comm. septuagesimosexto inquit: Prima interdum die, & secunda, & quarta, & interdum quinta, medicamenta dedimus: & non in quarta solùm, quomodo is dixit. Tamen in his locis fit expurgatio, vt diximus, reuellens: quam proinde expedit in principio fieri. Sed & cùm euacuationis gratia expurgamus, ego non video, cur tam sit inopinabile, hominem illum, quem ante concoctionem metu multitudinis expurgari dicebamus, pharmaco iuuari. An quoniam, vt illi dicebant: plus extrahitur boni succi, quàm inutilis? dubium id quoque. sed vt ita fiat, cùm constat virtus in essentia, tamen periculũ subit, quia aggrauatur: iuuant tales euacuationes quàm maximè. sæpè hoc accidit phlebotomiis admodum proficuis: vt plus boni extrahant, quàm mali. An quia dictum est ab Hipp. non cedit cruda passio? scis: illud de inflammationibus dictum esse. translata est sententia ad febres, fateor: sed quanquam ratio est similis, non est par. Nam vides quantum intersit ad facilem eductionem: succos esse in paruis venis, aut in magnis. At, dicis, euacuationes impediunt concoctiones.

concedo. ergo non est vtendum ea ante concoctionem. nego. nam istud est legitimè curare: sed quod magis vrget, subuertit nonnunquam legitimam curationem. Impedit potius frigidæ concoctionem: tamen tam ardens potest esse febris, vt ad illam propinãdam cogamur. Sanè ista ratione omnem etiam alimentorum exhibitionem sustuleris. Omnia enim impediunt concoctionem. constat arbitror iam, non tam esse euidens, hominem illum moriturum: quin potiùs dubiam, sed aliquam tamen esse salutis illius spem. sed ne omnia respondendo pagantur, demõstro: succedere nonnunquam posse expurgationem, citra concoctionem, aut turgẽtiam. Est, cùm natura adminiculetur euacuationibus humorum, neque coctorum, neque turgentium. igitur assertio est vera. Propositio monstratur. nam fieri potest: vt natura humorem incoctũ propter malitiam velit expellere, & tamen propter multitudinem mouere non possit. quo tempore constat futurum: vt non turgeat succus, cùm is non possit à natura moueri. &, vt natura adminiculetur euacuationi, cùm illa non retineat, quia vult retinere, sed quia non potest expellere. quòd si non admittis hypothesin, considera sæpè fieri euacuationes symptomaticas vocatas: in quibus natura expellit, quæ propter malitiam, aut multitudinem non potest retinere. tamen quæ ita expelluntur, non semper turgent, cùm imminent illæ excretiones. Constat igitur nonnunquam naturam velle expellere ante concoctionem, & tamen succum non turgere. quo tempore adminiculabitur natura concoctioni, & ita rectè poterit succedere expurgatio: & fortasse minimũ euacuabitur vtilis succi, & noxij plurimum. Ergo constat, non esse tam euidens periculum expurgare ante concoctionem: vt si illam nullo modo datur expectare, (nam si expectare licet, hoc perpetuò consulerem facere) non liceat expurgatione vti. sed hæc quæstio nacta iam est iustum finem.

An expectanda sit ad expurgationem perfecta concoctio, an sufficiat manifesta. Cap. XIIII.

QVOD quidem expectanda concoctio est ad expurgationem, eliciunt ex Hippoc. & Galeno omnes. quanta verò concoctio expectanda sit, dicit nullus: estq; quod nos addamus. Possit videri alicui, satis esse ad expurgandum, si semel apparuerint concoctionis signa: neque opus esse, vt perfectæ cõcoctionis signa se exhibeant, eò quòd Hipp. 4. de ratione victus in morbis acutis context. 43. ita scripsit: οἷσιν δ' ἐν ἀρχῇ τὰ οὖρα νεφελοειδέα ἢ καὶ παχέα, τοὺς τοιούς δὲ ὑποκαθαίρειν, ἢν καὶ τἄλλα συμφέρῃ. id est, quibus in principio vrinę nebulosæ & crassæ sunt, hos, si reliqua annuant, purgare oportet. Iubet itaque purgare cùm apparet in vrina crassities, aut nebula. sed vt videre licet primo de crisibus capite decimoseptimo, vbi distinguit Galen. signa concoctionis manifestæ, & obscuræ, & perfectæ: crassa vrina obscuræ concoctionis est signum, nebula manifestæ, sed nondum perfectæ. Igitur cum signis concoctionis imperfectæ præcepit Hippocrates purgare. hoc idem videntur significare Galeni verba quædam, in comment. quadragesimoquarto eiusdem libri, vbi ita scripsit: Quòd verò iubet non purgare eos, quibus adest cruditas omnimoda, aut (vt alij transferunt) extrema: ipse reddidit causam epilogisticam magis, quàm analogisticam. Hæc sunt Galeni verba. quibus constat ex sensu Galen. Hippocratem non præcepisse expurgare cum perfecta concoctione tantùm: sed interdixisse expurgationem, dum omnimoda cruditas adest, non alioqui. quare manifesta concoctio satis erit ad expurgãdum. Neque verò quidquam aut additum est, aut non fideliter scriptum in translatione. nam & Græca litera habet κελεύει μὴ φαρμακεύειν, ὅταν ἐστὶ ἀπεψία παντελής. sed & rationibus est quòd certemus. materia tota non coquitur secundum omnes partes simul: sed propter inæqualitatem, quæ in ipsius partibus necessariò est, alia coquitur ante aliam. vsque adeò, vt, dicente Galen. libello de temporibus morborum, vel ad ipsam inclinationem relinquatur aliquid coquẽdum. ergo fieri potest: vt, dum maxima humoris pars coquitur, aliqua portio cocta sit. quare, cùm quod coctum est, non ampliùs expediat detineri: vtilius videtur in ipso incremento partitè, siue minoratiuè (vt illi dicebant) expurgare. Adde, quòd si in incremento non licet, quia non adest perfecta concoctio, vti expurgatione: nullo tempore morbi videtur expediens futura, aut omnino habitura locum. non enim in principio,

quia eo tẽpore extrema cruditas est: non in incremento, quia nõdum est integra concoctio: neque in statu, quia est tempus iudicij, & quæ iudicãtur, mouere non licet: neque in inclinatione, quia neque quæ iudicata sunt. & propterea, vbi semel morbus in inclinatione est: non amplius expurgatione indiget. non enim potest æger mori, tertio de crisibus. Ergo nullo tempore videtur expurgatio locum habitura: si ab incrementi tempore secludatur. hæ itaque rationes videntur probare: sufficere concoctionem manifestam ad expurgandum. Sed contrà est, quòd Hippocr. cocta medicari iubet. cocta verò sunt: non quæ coquuntur, sed quæ iam sunt consequuta concoctionẽ. Galen. apertiùs libello quos & quando: Ii verò qui aliqua in parte corporis hæserunt, neque vllo alio auxilio, neque medicamento mouendi sunt, priusquam concocti fuerint. Hæc Galen. sed qui coquuntur, nondum sunt concocti. Sed & eædem rationes, quæ docuere, expectandam esse concoctionem: videntur docere, expectandam esse perfectam. nam vt natura non adminiculatur in principio, quia non coxit: ita neque in incremento, quia adhuc coquit, &, dum coquit, retinet. vsquequo enim conuertitur ad expulsionem, non desistit à retentione. sed vsquedum desistit à concoctione, non conuertitur ad expulsionem. ergo vsque dum perfecta est concoctio, non adminiculatur natura expulsioni. quòd verò secundò argumentabamur: Expurgationes contrarias esse concoctioni, & propterea in morbo cuius concoctionem spectamus, expurgandum non esse: non videtur minus incommodum, concoctionem expurgatione interturbare, cùm fit, quàm antequam inceperit. imò verò si quis consideret exactè, multò grauius. Potest enim natura dato pharmaco in principio, materiæ quã præ multitudine non fuerat aggressa, minoris iam factæ reliquias deducere ad concoctionem: sed cùm iam aggressa est, nihil iuuata à pharmaco, deturbatur à concoctione. Præterea expurgare oportet medicum, vt videt naturam ipsam expurgare. propterea enim diximus medicum expectare debere concoctionem, cùm legitimè operatur: quoniam natura expectat, cùm non cogitur aut multitudine, aut vitio humoris ante tempus commodum euacuationes, symptomata facere. Sed natura non expectat solùm concoctionem: sed & perfectam concoctionem, cùm non prouocatur priùs ad expellendum. itaque cùm ante perfectam concoctionem expellit: non seruat familiarem sibi ordinem, sed propter irritamentum operatur. ita scriptum est à Galen. 3. de crisibus cap. 6. Et hæc quidem optima crisis est: fit enim morbo iam cocto. Si verò vel propter magnitudinem, vel motus celeritatem, vel propter aliquod aliud irritamentum, ante statum iudicari morbus cogatur: tantò hæc optima crisi deterior erit, quantum vigorem anticipauerit. Ergo medicus quoque, cùm licet ei legitimè operari, debet expectare perfectam concoctionem. est igitur ita constituta controuersia: in qua ita censeo. In morbis acutis, nisi turgeant, aut vrgeant succi (vt proxima quæstione exposuimus) oportet expectari perfectam concoctionem. quoniam & ipsa natura in his morbis post perfectas concoctiones, solet crises perfectas facere: quæ præcedentibus expurgationibus impedirentur. In longis verò morbis, etiam legitimè operanti licet expurgare cum concoctione manifesta. quoniam in hoc morbo neque ipsa natura reseruat ad vnicam iudicialem euacuationem succos: & his morbis rarò vna expurgatio est satis, sed commodum est paulatim expurgari, vt coquitur. nihilominus & ipsi acuti morbi, cùm vrgent, possunt nos ad expurgationem cogere in incremento. si enim & omnino sine concoctione cogit, & cum mediocri coget. Quare cùm aliquibus difficile videatur dicere, quo morbi tempore expurgatio fieri possit: nobis inuentæ iam sunt occasiones, quibus in omnibus temporibus ea vti licet. Nam in principio, & incremento, si turget, aut vrget: in fine status, si natura segniùs mouet, aut omnino non mouet: & in inclinatione, eodem modo. Nam quanquam non possit æger mori vi morbi inclinantis: tamen potest mori permutatione morbi facta ex prioris reliquiis. nec solùm hoc, sed & soluta iam febre expurgandum est, si quid intus manet causæ. quod docet cognoscere Hippocr. 6. epid. part. 2. his verbis: At si quid eorum quæ fluunt intus relinquitur, promptum. sitis intus relicta, & oris exiccatio, & insuauitas, & inappetentia eodem modo. quia scilicet (vt alibi dicitur) quæ relinquuntur in morbis, recidiuas faciunt. Sed videtur esse contra nostram sententiam, illud quod adduximus ex Hippocrate, quarto de ratione victus. nam illic Hippocrates a-

pertè loquebatur de morbis acutis. nam in longis non apparet vrina nebulosa in principiis. Sed ego sententiam illam ita interpretor: cùm trifariam dicatur principium (primo de cris. cap. 19.) ita illic intellige, in principio, id est, paucis quibusdam diebus, nam in prima aggressione febris putridæ, aut in principio totius morbi, non potest apparere nubecula. crassam vrinam, intellige illic dici mediocrem, vt à Galen. 4. aphor. 77. nebulam generatim, vt significat etiam id quod pendet, vt 2. progn. 29. Itaq; crassam & nebulosam habere signa perfectæ concoctionis. dici verò in principio: quia, quanquam status iam sit, in paucis admodum diebus apparet, cùm morbus sit acutissimus. Non itaque docet illic autor ille, quisquis est, (nam & hoc est dubium) purgare ante concoctionem perfectam. Quod à Galen. comm. 44. dictum est: docet non expurgare, cùm omnimoda adest cruditas: propterea ita dictum puto, quòd hoc vnum perpetuum est & inuiolatum: eum qui legitimè operatur, non expurgare quando omnimoda adest cruditas. Quòd verò nisi cum perfecta concoctione expurgandum non sit, etiam in curatione legitima non est perpetuum: sed distinctionem habet, vt explicuimus. quam Galen. non distinguens, vniuersim explicuit, dicens: Consulit non expurgare, quando summa adest cruditas. De concoctione ad expurgandum necessaria satis dictum est.

An omnes succi sint concoctioni apti. Cap. XV.

SVNT quibus videtur, non omnes humores coqui posse: sed illos tantummodo, qui crudi propriè dicuntur. eos scilicet qui sunt infra sanguinem, quales sunt tantùm pituitosi. Ducuntur in hanc sententiam: quoniam crudis videtur solùm deberi concoctio. sunt enim cruditas & concoctio contrariæ dispositiones. Sed Hippocr. & Galen. succos crudos hos tantùm appellant. Nam quarto de tuenda valetudine ita scripsit: Generatim igitur eiusmodi succi omnes, albi crudique sunt: nomenclaturam verò alius aliam sortitur, neque attinet ad præsentem disputationem, ea omnia distinguere. quippe ad quam illud tantùm commune omnium accidens pertinet: quòd hi succi à natura non sunt, sed crudi adhuc manent. siquidem sanguis in medio est biliosorum, atque horum, quorum vtique genus vno vocabulo appellare licet: vel crudum succum, vel pituitam. Hæc Galen. quibus constat: succos infra sanguinem solùm coqui posse. reliqui enim excrementa appellantur à Galeno innumeris in locis. quinto libro de vsu particularum, vtramque vesicam instrumenta recrementorum dicit: eam scilicet quæ trahit serum, & eam quæ bilem. lienem dicit etiam factum ad expurgandum melancholicum excrementum. Itaque quæ sunt citra sanguinem, dicit cruda: quæ vltra, dicit excrementa. Sed quæ sunt excrementa vnius concoctionis, non videntur posse alia concoctione coqui. excrementa enim expelluntur, quia inutilia ad recipiendam concoctionem. ergo quæ expulsa sunt, vt excrementa, inutilia sunt ad recipiendam concoctionem. Argumentantur etiam exemplo morborum ex talibus humoribus pendentium. In morbo regio (dicunt) aut elephantiasi, qualis expectanda concoctio est? itaque nihil, dicunt, coquitur, quod non possit nutrire. quod enim nihil habet vtile ad nutriendum: hoc purum excrementitium est, & neque ad coquendum quidquam habet vtile. Sed quorsum expectatur in tertianis exquisitis, & talibus aliis morbis, maturitas ad expurgandum? respondent: aut expectari præparationem solam, aut expectari concoctionem, non propriæ morbi materiæ, sed aliarum, quæ ex debilitatione naturalis caloris crudæ manent, quæ sunt materiæ communes appellatæ. Sed qua ratione dicit Hippocrates secūdo de ratione victus in acutis 44. Interdum autem & cruda tum à capite, tum à thoracis loco attrahuntur biliosa? Galen. (respondent) in comment. declarat, dicens: duplicem esse concoctionem, propriam, & impropriam. biliosa verò coqui non propriè, sed impropriè: non quia coquuntur, sed quia à natura superantur. Hæc est quorundam neotericorum sententia, quam si quis oscitanter prætereat, vt illi bonorum autorum scripta legunt, putet nonnihil habere probabilitatis: sed si paulò attentiùs spectet, omnino nihil. Nam dictum est à Galen. comment. illo 44. secundi de ratione victus: quare & excrementorum concoctionem appellat, etiam si mutata nutrire non possint. hac etiam de causa

(inquit) pus in inflammationibus quę coquuntur, fieri dicit, nulla parte ex illo capiente nutritionem. Coquuntur ergo excrementa biliosa, non aliter quàm pus. constat autem puris generationem concoctionem quandam esse, & commutationem secundum substantiam. Præterea scimus ex aliis quamplurimis Galeni locis (nam tertio huius voluminis libro satis de hoc disputatum est) in morbis pituitosis opus esse; quò perfectæ concoctionis signa sint, sedimento albo, læui, & æquali: in biliosis verò solùm nubecula. cap. 24. libri tertij, huius quoque rei reddita est hæc ratio: quia cùm multò tenuior succus bilis sit, à pauciori flatu eleuatur priùs. ergo flatus qui valet materiam pituitosam leuare ad regionem hypostasis, valde biliosam eleuat ad regionem sublimẽ. Igitur ex his colliget quisque: contẽta in vrinis, etiam in biliosis morbis, ex ipsa morbi materia generari. Sed contenta per concoctionem generantur, similem suppurationi: primo de differentia febrium, & tertio de præsagitione ex pulsibus. Adde falsò illos assumere: bilem sinceram, & melancholiam, esse excrementa mera. Nam si excrementa essent propriè: neque sola, neque aliis permixta, nutrire possent, & ita recideremus in sententiam Aristot. quam conuicimus primi libri capite decimotertio. dicuntur verò à Galeno locis citatis excrementa, non quòd reuera talia sint: sed quòd, nisi modica admodum quantitate cum sanguine permisceantur, illum reddunt impurum. Præterea, concoctio contraria est putrefactioni: atque propterea, vt Galenus dicit 89. artis medicinalis, putredinem cohibet. ratione etiam apertè colligitur: contrarias alterationes esse. putredo enim est corruptio naturalis caloris ab extraneo, quæ fit, separatis partibus humidis à siccis: vsque adeò, vt sint, qui rationem & formã putrefactionis, in separatione humidi à sicco collocent. Cõcoctio cõtrà est perfectio calidi innati in oppositis patibilibus: permistione, inquam, humidi cum sicco, vt paulò antè in hoc sermone diximus. Sunt itaque putredo & concoctio contrariæ passiones. Tamẽ hæc est contrariorum lex: vt quod potest vnũ, possit alterum accipere. Sed excrementa biliosa possunt putrescere, ergo & coqui. quòd possint putrescere, ostendunt putridæ febres, & biliosæ, & exquisitæ. quid, quòd hæc non possunt syncera nutrire? sit ita. ac proinde non coquuntur perfectè, sed imperfectè. Duplex enim concoctio est, vt dicebat Galenus, altera perfecta, altera imperfecta: non, vt illi intelligebant, altera propria, altera impropria. Est enim impropriè concoctionem appellare, quasi quis dicat abusiuè: quasi concoctio non sit verè, sed cõcoctio appelletur, victoria quædam naturæ. tamen res non ita habet: tam est propriè concoctio, quæ puri & sedimento vrinæ accidit, quàm quę sanguini, cùm nutrit. Tam enim fit à calore innato, & est perfectio in oppositis patibilibus, & commutatio secundum substantiam. Verùm quanquam tam propriè concoctio est, sed non tam perfectè. Omnis itaque concoctio propria est & physica, non tamen omnis perfecta: sed perfecta est altera, altera imperfecta. Hoc accipit ex forma, ad quam venit per concoctionem. Alia enim coquuntur vsque ad perfectionem, quia vsque ad commutationem in substantiam nutriti: alia non vsque ad perfectionem, propter ineptitudinem substantiæ, sed vsque ad mediocrem quendam modum substantiæ, similem puri. Quid quòd succi citra sanguinem, dicuntur à Galeno crudi? est ita à Galeno dictum, atque meritò. quia hi succi, quoniam ex deficienti confectione constant, coqui possunt perfectè: reliqui cùm synceri sunt, non nisi imperfectè. Illi etiam coquuntur, quia sunt crudi: reliqui non, nisi putruerint. sed putres coqui possunt, quia concoctio putredinem cohibet. possunt itaque omnes succi coqui: ac propterea in quocunque morbo pendente ex succo putri, quicunque is sit, expectanda est concoctio. In regio etiam morbo, si cum febre est: sin minùs, secus. Quia succus hic, cùm non putrescit, non coquitur. Verùm est contra nostram sententiam difficilis locus libelli, cui titulus est quos & quando, capite quinto, vbi ita scripsit Galenus: Succos tenues & aqueos, in principio euacuabis: crassos verò, quales sunt pituita, & nigra bilis, non antequam sint concocti. qui locus contra nos videtur esse. quia tenues iubet in principio euacuare: & (contra illos etiam, quibus contraria sententia placet) quia iubet expectare concoctionem atræ bilis, succi vltra sanguinem constituti. Illi haud scio quid possint respondere, cùm sua sententia tam sit innumeris aliis medicæ artis theorematis aduersa. Pro nobis respondent quidam, dictum illud intelligi, cùm turgent tenues succi: &

ita di-

ita dictum esse, quia tales sæpè turgent. Sed solutio hæc mihi videtur triuialis, & sine causa inuenta: cùm illic autor nullius rei minùs meminerit, quàm turgentis succi. Sed ego ita locum illum lego: In principio euacuabis humores tenues, & aqueos: quales sunt, materia hydropis ascitis, & alia quæcunque aquea materia. Hęc enim coqui non possunt magis, quàm aqua. De his ergo dictum intelligo, tenues & aqueos euacuabis: non de tenuibus, etsi aquei non sint. Verùm de hac quæstione sufficiunt dicta.

An expediat ab assumpto pharmaco dormire. Cap. XVI.

VVLGATISSIMA iam praxis est vsque adeò, vt & lippis & tonsoribus sit nota: ab assumptis catapotiis (vocant pilulas vulgari nomine) dormiẽdum esse, vsque dum vi catapotiorum ægrotans excitetur: deinde vigilandum, vsque dum corpus sit integrè purgatū. sed ab assumptis potionibus, omnino vigilandum esse. Ortam puto hanc consuetudinem ex sententia Auicenæ Fen quarta primi, capite quinto, vbi ita scripsit: Cumque aliquis medicinam ventris solutiuam biberit, melius erit ei, si medicina fuerit fortis, vt super eam dormiat, antequam operetur, quoniam operabitur meliùs. & si debilis fuerit: melius erit ei, ne super eam dormiat, quoniam natura digeret medicinā. cùm autem medicina operari cœperit: meliùs erit ei, ne super eam dormiat, quocunque modo fuerit. Sed Auicena multò cautiùs consuluit, quàm medici hodie factitant. Non enim, si medicamentum in forma catapotiorum detur, dormiendum, si potionis, vigilandū dicit: sed si forte sit pharmacum, aut debile. consistit siquidem huius rei ratio in eo agendi principio, quod medicamenta à nostro calore accipiunt. (actuationem vulgò vocant) quo quæ succis sunt potentia similia, actu similia fiūt: vt docuit Galenus 3. de simplicium medicamentorum facultate, cap. 25. fit enim hæc, medicamento à calore comminuto, sed non integrè commutato. somnus iuuat confectiones eorum, quæ in visceribus coquuntur: sed impedimento est euacuationibus. illis potissimùm, quæ fiunt animali virtute subseruiente naturali: cuiusmodi sunt deiectio, & vomitus, & excreatio. cùm quoniam tollit actiones animales, motum inquam, & sensum: tum etiam, quia sublato sensu, tollit irritationem instrumentorum naturaliū. proinde Hippocr. cùm sistere vult, somnum iubet facere, 15. aphor. quartæ. Ergo cùm medicamenta fortia sunt, id est, alteratu difficilia: opus est somno, qui confectionem adiuuet. iuuabit autem confectionem, quin impediat expurgationem: si tantùm producatur vsque dum euacuatio ipsa incipiat, incipiente verò euacuatione, cum vigilia commutetur. Si verò debile est pharmacum, id est, alteratu facile: nullo somno ad vocatam actuationem est opus, & posset somnus pharmacum non alterare modò: sed & commutare, & ad cōcoctionem deducere, atque ita expurgationem impedire. cùm itaque rationi sit consonum, medicamenta solida, qualia sunt catapotia, magis reniti quam liquida, rectè omnes videntur colligere: ab assumptis catapotiis dormiendum esse, ab assumpta potione vigilādum. Sed tamen ego non ita puto dici oportere: cùm neque hoc, neque aliud quodpiam præceptum practicum perpetuum esse videatur. Sed perpensa ratione, faciendum, cùm res ipsa compulerit. incautè enim illi dicunt: cùm catapotia ægrotans sumpserit, dormiat. sunt enim alteratu difficilia. Nam quanquam idem pharmacum datum in forma solida, fortius sit se ipso in forma liquida: tamen nihil prohibet, medicamentum valde forte potu dari, & aliud valde debile distributum in catapotia. Quare cautiùs visus est dicere Auicena: si forte est, dormiat: si debile, secus, nulla formæ exhibitionis mentione facta. Sed neque hic satis cautè: qui solius fortitudinis medicamenti meminit, nequaquam vehementis caloris. Nam fieri possit, vt ab vno homine, vtpote iuuene & forti, meliùs conficiantur fortia medicamenta in forma etiam catapotiorum: quàm ab alio, vtpote sene & imbecilli, debilia medicamenta potu data. Quo casu indigebit alter somno à debili potione: alter vigilia à fortibus catapotiis. Ergo propterea dicendum puto, cùm medicus considerata natura medicamenti, & calore ægrotantis, coniectabit, facilè posse medicamentum ad actum commutari: omnem somnum interdicat. si verò difficilè: modicum concedat, qualecunque pharmacum sit, & qualicunque forma. atque hæc sententia confirmata iam est, & nullam, quantum ego intelligo, subit calumniam. neque enim probo eo-

rum opinionem, qui ægrotantes à ſomno in totum arcent, quodcunque pharmacum deuoratum eſt. Nam ſi Hippocr. dato elleboro mouere corpus iubet, & vigilare: tempore expurgationis intelligit, cùm peracta iam actuatio eſt: non quo tempore fit. neque præterea video cur idem ſit: pharmacum aliquod eſſe vehementis actionis, & eſſe difficilis deductionis ad actum, quanquam magna ex parte coniuncta hæc ſint. ſed de his hactenus.

An ab aſſumpto pharmaco potandum ſit. Cap. XVII.

IRREPSIT in praxin medicam ſuperioribus annis conſuetudo quædam dandi his qui expurgantur, procedente iam expurgatione, ius gallinæ inſulſum. quod non aliorſum fit, vt audire poſſis quotidie ab his, quibus hac conſuetudine eſt antiquius nihil: quàm vt ius deducat ad exitum reliquias medicamenti, & quod ſucci reſtat expurgandum. profecta fortaſſe eſt hæc conſuetudo ex illo Hippocr. præcepto 2. de ratione victus in morbis acutis, contextu 12. Vbi autem quis medicamentum ebiberit: ptiſanam protinus ſorbendam expedit dare, neque inſigniter minore, quàm conſuetum eſt, quantitate. hoc idem præcepit Gal. lib. quos & quando. ſed ſi quis legat quæ ſubdit, intelliget nihil magis abhorrere ab Hippocr. pręceptis iſta vulgari praxi. Inquit enim context. 13. Et quoniam abs re nō eſt, purgatione in media potionem haudquaquam dare. Præcepit hæc Hipp. dicente Gal. in commentario, & 6. cap. libelli quos & quando: timens, ne purgationis opus diſſoluatur. ſoluetur verò neceſſariò expurgatio, quacunque potione in media euacuatione data: quia natura conuertitur ad concoctionem, dimiſſa expurgatione. qua igitur ratione in iudiciis abſtinere oportet, eadem & in expurgationibus: ne ſcilicet interrūpatur euacuatio. At dicunt, proinde nos ius ſalis expers damus, ne à ventriculo apprehendatur. Ego ſanè ius ſine ſale non tam compręhēdi, quàm quod ſalem acceperit, puto: ſed tam abhorrere ab illo naturam, vt omnino non compræhendat, non puto. quippe contingit quotidie videre homines, ex incuria aut peccato coquorum, alimentis, quæ malè ſalem acceperunt, veſci: quibus tamen aluus non perturbatur, etſi cibi ſint inſipidiores. Adde quòd ſi ius illud ſtatim expulſum verreret deorſum reliquias medicamēti, nihilominus expurgationem hac quoque ratione impediret: nimirum, eductis tātummodo humoribus, qui in viis ductuum eſſent, ſed impedita tractione. cùm igitur mēs eſſet ſiſtere expurgationem, fortaſſe non eſſet incommodum, ius illud dare: ſed cùm mens eſt, illam vltrà producere, non video, cur non ſit inutile. Quid ergo eſt quod Hippocr. præcepit? ſtatim ptiſanam ſorbendam dare, ſtatim, inquam, à dato pharmaco: atque id nō inſigniter minori, quàm conſuetum eſt, quantitate. quia tunc potio, ſi quid medicamenti hæſit gulæ, aut ori ventriculi, quod a qualitate pharmaci maximè omnium læditur, vtpote omnium acutiſſimè ſentiens, optimè abluit: & nihil interturbat expurgationem, quæ nondum inchoauit. ſi verò aliquantò pòſt datur potio, nihil prodeſt abluendo: quoniam tunicæ qualitatem medicamenti imbiberūt, & auertit naturam ab expurgatione, quomodo diximus. Cùm verò ſtatim à dato pharmaco danda potio ſit, ea ius gallinæ non eſto, ſed ptiſana integra: (hæc enim eſt omnium optima) ſin minùs, ptiſanæ cremor. Nam ptiſana, (vt docet Hippocr. primo de ratione victus, 18. cap.) vt ipſemet præcipit, & vt oportet præparata, quæ ſcilicet inter coquendum intumuit, quantum potuit intumeſcere, eſt lubrica & abſtergens: qua ratione commodiſſima eſt ad illud, ad quod paratur, ſcilicet ad deducendum abſtergendo pharmacum ad fundum ventriculi. non oblinit poros, neque hæret: quare expurgationem nihil impedit. nihil habet flatus: quare neque inflationes, neque tormina auget. ius contrà nihil abſtergit, præcipuè ſine ſale datum: aliquid etiam habet pinguitudinis, quæ emplaſtica eſt, & obturans poros. commendat his nominibus ptiſanam Hippocr. prædicto in loco, & Galen. in comment. & 18. meth. capite vigeſimoprimo. Fortaſſe pro hac ptiſanæ potione dat Auicena apozema tepidum Fen 4. primi capite 5. aut aquam tepidam. Sed ego demiror Auicenam, qui eodem loco, non ſine magna ſolicitudine, inueſtigat auxilia, quibus hi qui expurgantur, à vomitu liberentur: & tamen potionem dat aquæ tepidæ, quæ promptiſſimè vomitum prouocat hominibus non vſque adeò paratis ad

ratis ad vomendum, quàm ſunt qui expurgantur. ergo non ita, ſed frigidæ, aut calidæ ſumendæ ſunt hæ potiones, pro ratione temporis: tepidæ nunquam, quia omnia tepida ſubuertunt ventriculum. Ita intelligenda eſt ſententia 12. ſecundi de ratione victus in morbis acutis; qua ſcripſit: Vbi purgatio incepit, nihil eſſe ſorbendum. Eſt cùm poſtquam inceperat expurgatio, cùm nauſeabundus eſſet ægrotans: vomitu ipſum pharmacum ad os vſque reiectum eſt, & illo rurſus intinctum ventriculi os, & gula. quo caſu ducti ratione, etiam Hippocr. aut Galen. non dicentibus, nos quoque potione vtimur, ad abluendum gulam, ptiſanæ, aut cremoris, & ſi nulla alia adeſt, etiam iuris gallinacei: verùm non aliàs. Sed quod Hippocr. addidit, perpendendum eſt. non enim minùs eſt contra hodiernam praxin, quàm priota. quin potiùs non contra hodiernam modò: ſed & contra illam, quę Galeni vigebat ætate, vt ipſe in comm. eiuſdem cap. conqueritur. Quid illud eſt? perfecta purgatione ſorbēdum (inquit) eſt: ſed in minori, quàm conſuetum eſt, quantitate. De cibo hoc vltimum dictum eſt: & dat Hipp. in die expurgationis minus cibi quàm in reliquis, contrà ac hodie medici faciunt. qui augent cibum, ſtatim ac peracta eſt purgatio, & vinum concedunt: etſi nunquam antea per totum morbi tempus conceſſerint, vtroque modo peccantes. Nam debilior facta virtus, nō poteſt ſuſtinere tam multum alimenti. & præterea, ſi aut craſſum, aut multum eo tempore datur, incoctum diſtribuetur. nimirum exinanitæ venæ rapiunt ad ſe cibum ſemicoctum & crudum. primò de aliment. facult. cap. 1. quare nunquam ſtatim poſt inſignem euacuationem aliquam cibandum eſt. 4. de tuenda valetudine cap. vltimo. Vinum etiam non video, cur dari debeat corpore calfacto & deſiccato à pharmaco. Eſt ridiculum, quòd plærique medicorum hodie, poſtridie ab aſſumpto pharmaco dant potionem aliquam frigidiorem, endiuiæ, bugloſſi, aut borraginis, aut etiam ſrigidæ, ad extinguendum calorem, vt illi dicunt, quod pharmacum in membris ingeneraiut: & tamen in eadem purgationis die, vinum potu dant. ego non ita facio, ſed ſi ægrotans ſummo manè, ita vt ſit, expurgati incipit, & æger bis quotidie cibum capit: prandere illum iubeo & tenuiùs & minùs, quò tale à debili etiam virtute conficiatur. ad veſperam, cùm virtus aliquantum refecta eſt cibo, & otio conquieuit, lautiorem concedo cœnam. quippe quam ſomnus etiam eſt conſequuturus. Vinum tantum abeſt vt dem, vt extinguendo calori tunc primùm incipiam ſtudere. ablata ſcilicet cauſa, conuertor ad intemperiem: quod 89. cap. artis medicinalis Gal. præcepit. ſed de hac quæſtione hæc ſunt ſatis.

An ad mittendum ſanguinem & expurgandum, cauere oporteat concurſus & oppoſitiones aſtrorum. Cap. XVIII.

SED antequam huic libro finem imponamus, operæ pretium fuerit diſputare de quadam indicatione, quæ ex his quæ nos alterant, ſolet obſeruari. Nam medicorum nonnulli cauent religioſiſſimè, in die coniunctionis ſolis cum luna ſanguinem mittere, aut expurgare: alij medicos qui hęc obſeruant, derident. Proinde examinanda nobis hæc res eſt: ne inutilem indicationem obſeruantes, commodam occaſionem auxilij prætereamus, aut prætermittentes indicationem vtilem quidquam peccemus. Primò videtur improbabile, indicationem quampiam talem eſſe: cùm illius neque Hippocr. neque Galen. nec aliquis alius eorum, qui in pretio ſunt, meminerit. Præterea aſtra non alia ratione indicāt ad curationes, quàm propter alterationes eas, quæ ab illis in aëre fiunt. vt ſi Hipp. ſub cane & ante canem deuitat purgationes, non alia ratione facit: quàm quòd canicula calfacit & deſiccat aërem vehementer, & intercedente aëre noſtra quoque corpora. Ergo ſi coitio aſtrorum quidquam commodi aut incommodi affert ad curationes: fiet id, quoniam noſtra corpora ab illis ita coëuntibus alterabuntur, media aëris alteratione. ſed quæcunque alteratio aëris fiat ex hoc concurſu, non poteſt omnibus ad euacuationem eſſe noxia, neque omnibus vtilis, ſed aliis erit hoc, aliis illud. Nam neque calfactus omnes iuuat, aut nocet omnibus, neque refrigeratio, nec ſiccitas, nec alteratio quæpiam: ſed omnia hæc, atque eorum quodlibet, iuxta ægrotantis naturam, regionem, ætatem, anni tempus, & affectum, & ægrotandi cauſam, aut iuuant, aut nocent. Præterea ſi con-

curſus omnes, quos aſtronomi obſeruant, caueremus: nullum relinqueretur auxiliis medicis vtendi tempus. nullus enim, aut nullus ferè dies, concurſu aliquo tali caret. Adde: eam ipſam permutationem, quam aſtra poſſunt efficere, citra iſtam concurſuũ obſeruationem, poſſe cognoſci per ſe, ne hæreamus in re dubia. vt, dubium eſt: an hæc aſtrorum coitio mali quidquã afferat ad expurgandum, aut mittendum ſanguinem. ſed illud eſt certum, ſi quicquam mali facit: non aliter facere quàm debilitata virtute, aut genito in corpore affectu quopiã, auctóve eo qui præerat, aut mota interna cauſa aliquo modo. eſt enim aſtrorũ concurſus cauſa procatarctica: & quæ talis eſt; his modis operatur. Sed modus materiæ, & affectus nouus, & incrementum prioris, & debilitas virtutis: proprias habent notas. nam motum materię ſignificant dolores multi, & inquietudo, quod in turgenti videmus: affectum, ſua propria ſigna: incremẽtum, propriorum ſignorum acceſſio: debilitatem virtutis, lãguor actionis, vt languidior factus pulſus, & actiones aliæ difficiles. Ergo magis artificioſum eſt & tutum, ea, quæ contingunt in corpore, ex ſe ipſis cognoſcere, ab eisq́; , eorum quæ agẽda ſunt, indicationem ſumere: quàm ea, quæ circa aſtra contingunt, curare. His rationibus ſuaſi, derident hodierni medici obſeruationem hanc. Sed eſt quòd videamus, quæ alij contrà obiiciunt his. Quòd neque Hippoc. neque Galen. hæc præceperint obſeruare: non eſt proinde deſperandum vera eſſe. neque enim Galen. quanquam Hippocratem ſupra reliquos mortales coluit, diffidit: poſſe ſe nouum aliquid inuenire, quod illum latuerit. Nimirum producuntur quotidie ingenia noua: quæ aliorum inuẽta magis excolere, & noua etiam illis poſſunt addere. Experimentorum ſaltem obſeruatio creſcit indies. Neq; tamen hęc obſeruatio caret bono autore. Auicena Fen 4. primi cap. de vẽtoſis, inquit: Quidam autem præcipiunt, vt ventoſæ in principio menſis non apponantur, quoniã humores nondum amoti fuerunt, neque ebullierunt: neque in fine menſis, quoniam humores tunc ſunt minuti: ſed in medio menſis, cùm humores ſunt ebullientes, & in ſui luminis augmento in corpore lunæ augmentum ſequentes. & augmentatur cerebrum in craniis, & aqua in fluminibus, acceſſionem & receſſionem habẽtibus. de cucurbitarum vſu hæc protulit Auicena: quæ ſui commentatores transferunt ad euacuationes maiores. neque hoc ſine ratione: cùm cauſa communis ſit, & ad potẽtiora auxilia plures indicationes obſeruari debeant, quàm ad debiliora. neque ſententia Hippocr. & Galeni videtur ab hac diuerſa. Nam ille libello de aëre, locis, & aquis, ita reliquit ſcriptum: Maximè autem obſeruari oportet magnas temporum mutationes, vt neque pharmacum quiſquam volens det. hæc Hipp. conſtat verò, dicẽte Galeno lib. de diebus decretoriis 3. lunæ motum magnas in humoribus omnibus mutationes facere. quod & experimentis his, quæ Auicena notauit, cõſtat. creſcunt ſcilicer medullę intra oſſa, creſcente lunæ lumine: decreſcente, decreſcunt. flumina quoque ac maria, quæ alternè fluunt & refluunt, creſcente luna intumeſcunt: detumeſcunt, decreſcente. Hæc tamen argumẽta ſunt magnarum in humoribus mutationum. Iam verò, niſi nugacia ſunt, quæcunque de dierum decretoriorum vi dicta ſunt à Gal. 3. de diebus decretoriis, conſtat, vim illorum nulla ex re magis pendere, quàm ex lunæ motu. Ergo certum eſt, mutationes, quæ circa illuminationem lunæ contingunt, magnas in noſtris corporibus efficere mutationes. Sed videndum eſt, quod Hippocrates libello prædicto addidit: Oportet autem & aſtrorum ortus obſeruari: præcipuè canis, deinde arcturi, & pleiadum occaſum. morbi enim his maximè diebus iudicantur: aliique perimunt, alij verò deſinunt, & alij multi in aliam ſpeciem, aliamq́ue conſtitutionem commutantur. Igitur, cùm mutationes morborum ex mutationibus aſtrorum expectandæ ſint, præcipuè verò ex mutationibus lunæ, & quo die eſt ſuſpicio iudicij, abſtinendum ſit ab auxiliis, præcepto Hippocratis: conſtat, mutationes inſignes lunæ caueri oportere. quæ ratio non tantùm iam videtur demonſtraſſe: caueri debere diem coniunctionis, ſed & oppoſitionis, ac fortaſſe reliquas quartas. Galen. libello cui titulus eſt, ſi quis ſit medicus, eundem eſſe philoſophũ: deridet eos medicos, qui negabant medicis neceſſariam eſſe aſtronomiam. Sed ſi minùs ſatis tibi eſt audire, mutationes lunæ mutationem efficere circa ſuccos corporis: ſed, quam mutationem faciunt, interrogas. Audi Auicenam de coniunctione dicentem: Quoniam humores tunc ſunt minuti, neque ebullierunt. interpretes ita dicunt: A principio mẽſis illu-

ſis illuminationis vſque ad medium (eſt verò id tempus oppoſitionis) vim ægrotantis creſcere, & humores augeri, à medio vſque ad finem (quod eſt tempus coniunctionis) vim minui, & humores. quanquam mihi videntur probabilius dicturi: vim decreſcere, & humores ſedari, & contrahi. ne dicamus (vt inquit ille) lunam abſorbere nobis medullas. cùm ergo humores cùm contractiores ſunt & quietiores, ineptiores ſint ad euacuationem, quàm cùm ſunt fluxiores, & vis debilior maiori cum periculo ferat auxilium quodcunque, quàm fortior: meritò videntur conijcere, euacuationem coniunctionis tempore deteriùs ſucceſſuram. quòd ſi tamen eos accuſas, quòd externas cauſas conſiderent, ac non potiùs ea quæ in corpore ipſo fiunt, circa affectus, aut facultatem per ſe: neque id quidem iuxta Galeni doctrinam dicis. Nam quanquam 4. lib. meth. capit. 3. dixit, nullam externarum cauſarum curationem indicare: tamen de ea cauſa intelligit, quæ iam abſceſſit, & adhuc non manet. nam quæ adhuc efficiat, etſi externa ſit: indicat ſe debere remoueri. ſed & ipſamet cauſa, quæ externa eſt, & iam abſceſſit, etſi nihil indicet ad curationem: iuuat multum ad cognitionem. Nimirum aliquando ipſi affectus per ſe noſtram notitiam effugerent: quorum cognitionem præſtant externæ cauſæ. Non enim vſque adeò fidendum eſt indicijs, quibus ducuntur medici: vt proinde deponenda cura ſit cauſarum externarum. Itaque nihil prohibet affectionem quampiam, aut denuo genitam, aut auctam eſſe in hominis corpore: quam factam eſſe ex coniunctione lunæ conijectemus, quandoquidem ex ſuis ſignis non ſe exhibeat conſpicuam. harum rationum nulla eſt monſtratio, ſed illud vnum ſuadent: non eſſe præter rationem omnino quod afferunt, neque ratione aliqua euidenti poſſe refutari. His tamen addunt medici, qui hæc obſeruant, propria experimenta: quibus dum ambiguæ ſint rationes, videtur fidendum eſſe tantummodo. Quid ergo? nunquid in ſingulis ſolſtitijs, & æquinoctijs quieſcendum per decem dies eſt? & per exortum canis, & arcturi, & pleiadum occaſum, & per omnes lunæ cum ſole coniunctiones, & oppoſitiones? (nam hæ quoque deuitandæ videntur, quanquam alia ratione: quoniam ſcilicet plenilunium facit humores turgere, & redundare, atque fortaſſe hac ratione affert criſin) quid etiam, nunquid & ſolis decurſus per ſigna zodiaci notandi ſunt? & cùm ſol eſt in ariete, abſtinendum ab auxilijs capitis: cùm in tauro, ab auxilijs colli: dum eſt in geminis, abſtinendum ab humeris & brachijs: cùm in cancro, ab ſpatulis: in leone, à corde & ventriculo: in virgine, à ventre: in libra, à partibus circa pudenda: in ſcorpio, à pudendis, veſica, & podice: in capricorno, à genubus: in aquario, à cruribus: in piſcibus, à pedibus? Nam hæc quoque dicūt aſtronomi obſeruari. neque verò hæc ſolùm: ſed & innumera alia, quibus illorum libri ſcatent. quis ergo locus ſupereſt auxilijs medicis? Quod ego, re hinc inde rationibus agitata, ſentio, breui dicam. Præfatus primò, in quacunque quæſtione, quæ de indicatione quapiam curationis eſt, primò illud debere inueſtigari: an indicatio quæpiam rei illius de qua inita quæſtio eſt, ſit: deinde, quanti momenti ilia indicatio ſit. non enim profectò, ſi ſemel monſtratum eſt, coniunctionem lunę indicare, abſtinendum eſſe à miſſione ſanguinis: ſtatim confeceris, in coniunctione non eſſe mittēdum ſanguinem. ſed addendum eſt: niſi indicatio aliqua maior occurrat, quæ miſſionem exigat. æſtimandumque deinde ratione, & experimento, aut proprio, aut quod à maioribus acceperis: quanti facienda ſit hæc indicatio, de qua diſputamus. Nos igitur ita controuerſiam decidimus: non dubium eſt, indicationem aliquam deſumi debere ex coniunctione lunæ. Nam monſtratū eſt argumentis: dogma hoc nō omnino carere probabilitate. Acceſſit multorū autoritas, qui propria experimenta hac in re iactant. Non eſt ergo quòd contemnātur omnino. Nā ſenioribus producētibus ſuā obſeruationem reſiſtere, ſi eos non potes demōſtratione conuincere: eſt & impudens, & temerariū. tamen nō omnia quę protulimus de aſtrorū exortu & occaſu, coniunctionibus & oppoſitionibus, & ſolis decurſibus, eadē cura notāda ſunt. Video enim illorū plæriſq; ab hominibus haberi leuiſſimam fidem. quandoquidē neq; ab autore quopiā graui ſcripta ſunt, neq; cuiuſpiā medici experimētis cōfirmata: ſed relata ad alios, ſine autorū nominib. q̄ crediderim à garrulis hominib. & impoſtoribus orta, ad nos ꝓpter leuiſſimorum hominum credulitatē eſſe deriuata. tamē illorum nōnullis non eſt tam leuis fides. ſunt enim à bonis autoribus ſcripta, & ab his qui experimēta iactāt, aſſerta.

huiuſmodi ſunt, quæ de coniunctione lunæ ſcripſit Auicena: de canicula, arcturo, & pleiadibus, & de æquinoctiis, & ſolſtitiis ſcripſit Hipp. ſed & horum ipſorum indicationem, etſi eſt aliqua, cenſeo eſſe minimam. Nam ipſi etiam Auicenæ interpretes, quorum expetimentis credimus, ita dicunt: debere obſeruari, cùm nihil aliud inſtat. atque vt illorum verbis vtar: Eſt hæc indicario horæ electæ, haudquaquam neceſſariæ. id eſt, cùm per reliqua omnia licet citra periculum quodpiam tranſigere diē coniunctionis, ſine euacuatione tranſigendus eſt: ſed ſi quid aliud inſtat, nihil oportet cōiunctionem curare. Hoc idem innuit Hippocr. libello citato dicens, de mutationibus temporum: καὶ μήτε φαρμακεῖν διδόναι ἑκόντα, id eſt, neque vt pharmacum quiſquam det volens. nam dare pharmacum volentes, nihil aliud eſt, quàm dare pharmacum eo die, quo nulla ad id neceſſitate impellimur. quod fieri prohibet Hippocrates quaſi concedens dare, etiam cùm mutatio talis temporis aut aſtrorum fit: ſi quæ alia neceſſitas impellit. Conſtat ergo, dicentibus etiam ipſis autoribus, qui eam inducunt minimam eſſe hanc indicationem. Nam, quæ aliis omnibus cedit, omnium eſt minima. Indicet ergo vt indicatio quæpiam, ſed minima. atque, cùm quod ad reliqua attinet, nihil intereſt aut hodie aut cras vacuate: attende tantiſper, quatenus luna exceſſerit coniunctionem. ſi quid aliud vrget, euacua. Qui præcautionem magis petunt, quàm curationem, ac perinde nulla re inſtante medicum adeunt: quādo illis licet commoditatem temporis præſtolari, deuitent in ſingulis æquinoctiis & ſolſtitiis denos dies, & reliqua omnia. ſed qui decumbunt: rarò poſſunt minimæ huic indicationi tam multum tempus tribuere intermiſſionis auxiliorum. Qui aliter facit, non caret, vt oſtendimus, temeritate: qui verò ita facit, neque ſi hæ obſeruationes meræ nugæ ſint, quidquam deerrat. Quare æquum eſt tempus auxilij, quod alioqui eſt indifferens, aliquorum autoritati tribuere. De expurgantium medicamentorum facultate & permixtione dicemus nono libro. ille enim tractationi de medicamentis à principio dicatus eſt. hic illa tantùm tractanda ſuſcepimus: quæ ad ſanguinis miſſionem, & expurgationem ſpectant. quæ cùm abſoluerimus: iam videmur commodè ad ſequentia tranſgreſſuri. Proinde libri huius hic eſt finis.

CONTROVERSIARVM MEDICARVM ET PHILOSOPHICARVM LIBER OCTAVVS.

Rs medendi duobus quaſi cruribus incedit: experientia, & ratione. quæ cùm altero crurum deficitur, non poteſt per media opera decurrere: ſed multa omittens neceſſaria, tranſilit, vt quę vni cruri innituntur animalia. cùm verò alterum habet minùs inſigniter, claudicat: & quod longius eſt, raptatur, quod curtū, totam artem deprimit. quare exoptatur meritò is medicus maximè, qui cum rationalis artis peritia exercitationem in operibus coniunxit. vt neq; ſolius diſputationis peritus ἰατρολόγος ſit, neque citra ratiocinandi artem ἄλογος. hac de cauſa plærique putant: iuuentutem ad res medicas omnino eſſe inutilem. quoniam, ſcilicet, optimum medicum citra exercitationem non poſſe eſſe, rectè proponunt: exercitationem ante canos non venire, ſumunt: & nullum in iuuentute optimum medicum fieri poſſe, colligunt. quibus ego libenter conceſſerim: ſenes iuuenibus præſtare (non quidem mea ætate perſuaſus, ſed natura ipſa, quæ docet: animum bene formatum, debere eſſe maiorum obſeruantiſſimum) vt ad res alias omnes, quæ in prudentia & induſtria ſitæ ſunt, ita vel maximè ad artis medicæ opera-

pera. Sed duo illa nollem mihi denegari. fieri poſſe iuuenem in medicis præceptis mente exercitatiſſimum, & operibus exercitatum mediocriter: atque hac ratione reipublicæ & docendo & medendo non inutilem. eſſe etiam eam ſenectutem, quæ ad medicinam expetitur, non in annorum numero, quem inuitis plærumque ſolet offerre ætas ipſa: ſed in medicorum operum longo & multo vſu. nam ſi quis in excogitandis ſophiſmatis, morborum depoſita cura, cõſenuit: omnium mortalium eſt ad hanc artem inutiliſſimus. eſt ſiquidem ille iuuenis, quem non poſſis ſperare fore aliquando ſeniorem: quippe quem in ſenectute iuuenem eſſe vides. neque verò ſenes quoſcunque, etiam exercitos, putauerim in exercitiis præferri debere, niſi tales ſint, vt exercitationem non tam terendo calceos, quàm mentem exercẽdo comparauerint: quique per longam vitam, ne tantillum quidem fecerint, cuius rationem non fuerit promptum in ſpectatiſſimis medicorum concurſibus reddere. Nam qui aliter rem medicam geſſerunt, tantò inutiliores ſunt iis, qui manus nullis ægrotantibus admouerunt: quantò deterius eſt erroribus aſſueuiſſe, quàm ab operibus abſtinuiſſe ptorſum. Sunt verò errantes peritiſſimi duplices ſenes, cùm ij qui aut præ ingenij ruditate, aut prę deſidia, cùm iuuenes adhuc nihil in ſtudiis literarum profeciſſent, repentè ad ipſa opera ſeſe tranſtulerunt, quod ad conſciam mentem attinet vorantes, cætera fidentes artis medicæ conditioni, qua nihil, quod circa ægrotãtes erratum eſt, à medicis exigitius ciuile: tum illi, qui, quanquam diſputando videntur aliquid profeciſſe, carent tamen, neſcio qua naturali prudentia, medicis coniectutis accommodata, qua oportet medicum præditum eſſe, niſi omnino ſit euaſurus inutilis, quãtumuis laboret. Hanc vulgus fortunam appellat: & imprudentes plærumque ſolet infortunatos dicere. quanquam ego, quod ad ægrotantis ipſius ſalutem faciat, nihil puto ſitum eſſe in medici fortuna: quod ad ipſius medici famam & exiſtimationem, quàm multum. accerſiri enim illum ad laborantes mali moris morbis, aut ad illis morbis affectos, qui cùm maximorum ſpeciem exhibeant, & omnes familiares ſua magnitudine deterreant, tamen benigni ſint, atque horum alterutrum magnatibus accidere, aut plebeiis: in caſu eſt, aut fortuna. Tamen hæc aut illa remedia, hoc aut illo tempore circa ægrotantis corpus agi, in medici conſilio: qui nihilominus cùm peccat, infortunatus dici ſolet à plæriſque. ego verò infortunatiorem dixerim ipſum ægrotantem, cui contigit imperitus medicus. Itaque non ſunt in canis hęc omnia: contingunt nonnullis ante canos, nonnullis ne poſt canos quidem. Etſi hunc ipſum, cui ante canos contingunt, meritò ſperes (modò nõ intermittatur exercitatio) tractãdis rebus medicis euaſurum multò commodiorem: iis potiſſimùm, quæ ad curandi partem referuntur. proindeque ego, quanquam reliquas medicinæ partes latiùs tractaui, totam hanc in declinantem ætatem diſtuliſſem: niſi ipſum inceptum opus ſuo iute à nobis integritatem & perfectionem exigeret, & eſſent nonnullæ circa medendi partem controuerſiæ, quæ contemplationi videntur admodum coniunctæ. Tamen quando totam hanc partem præterite ipſe operis ordo non fert: dimittam plæraque, ſi Deus cõceſſerit, albicantibus capillis ſcripturus. atque interim hæc ipſa quæ ſcribam, ſub correctione ſeniorum ſcripta volo. modò ad hanc cenſuram annoſi iuuenes non vocentur. quoniam verò inter medendum duo facimus, præſcribimus ægrotantibus victũ, & paramus auxilia: controuerſias, quæ in inſtituendo victu ſunt, ſcribemus primùm, deinde eas, quæ reſpiciunt medica auxilia.

Vtrum habeat plus periculi in ægrotantium victu, declinare ad craſſum, an ad tenue. Cap. I.

QVANDOQVIDEM rerum, quibus vtitur medicus, quantitas non poteſt exactè inueniri, ſed artificioſa eget coniectura: artificioſè autem conijcere, virieſt qui omnium quæ in arte ſunt, vires cognouerit ad amuſſim, & diligẽter ſeſe in artis operibus exercuerit, quales perpauci admodũ ſunt: & ſi eſſent, tamẽ quod cõiecturale eſt, non eſt exactũ: non parum ad rectè inſtituendam rationem victus ægrotantium, videtur intereſſe ſcire: à quo peccato cauẽdum magis ſit, ab eo quod ducit ad craſſum,

an ab eo quod ad tenue. Quam quæstionem decidit Galenus secundo de ratione victus acutorum, commentario illius trigesimæ septimæ sententiæ, qua Hippoc. inquit: Ciborum adiectioni interdendum multò minùs. quam ita interpretatur Galenus: in quantitate ipsa ad id quod minus sit, procedendum esse magis: quàm ad id, quod exuperat: quia noxas, quæ minùs emendari possint, facit. verùm quod minus est, facilè emendatur, nempe si virtus labascere videatur, cibi exiguum insuper ministrare possumus: verùm si in ventrem absorptus fuerit cibus, quod redundat superfluitq́; si aliàs, multò magis in morbis acutis tollere est difficile. docet itaq; Galenus loco hoc: grauius peccatum esse dare plusquam oportet, quàm infra mediocritatem cōsistere. Contrarium visus est Hipp. docere prima particula aphorismorum 5. dicens: In tenui victu ægri delinquunt, cuius causa magis læduntur. quicunque enim error committitur, maior est in hoc, quàm in paulò pleniori victu. paucis interpositis: Ob id igitur tenuis victus, atque admodum exquisitus, eo qui sit paulò plenior, ad plurima magis periculosus. Vide quàm sint hæ sententię contrariæ. Sed & ratio videtur monstrare: deterius esse inclinare ad tenuius. Nam illud est deterius, ex quo pendet grauius malum. sed ex victu plus satis tenui impendet virtutis exsolutio: ex crasso, tantum morbi prorogatio. & quamquam vtraque ratione imbecillis fiat virtus: tamen ab inedia fit imbecillis in essentia, à cibo, quia aggrauatur. quod non est tam irremediabile. Nam nimis crassus aut tenuis victus debet appellari ad mediocrem. est verò mediocris, quem definit Hippoc. aphor. 9. dicens: Coniectari oportet, an ægrotans cum victu possit perdurare vsque ad morbi vigorem. Est itaque ea exquisita ciborum quantitas: cum qua ægrotans durare possit vsque ad morbi concoctionem. Nam si fieri posset, ratione saltem ipsius morbi, contineremus ægros omnes vsque ad sanitatē in integra inedia. sed quoniam virtus conficeretur: damus victum cum quo minimè morbus augeatur, & vt æger durare possit. Igitur victus, qui est crassior illo, non minimè auget morbum: sed cū tenuiori non potest virtus durare, quod est extremum malum. Qua ergo ratione hæc sibi consonant: quæ ambo ab Hippocrate dicta sunt, & à Galeno confirmata? Ioannes Manardus libro quarto, epistola secunda, controuersiam hanc fugit, magis quàm dirimit, sensum aphorismi aliorsum transferens. Concedit siquidem, quod à Galeno dictum est secundo de ratione victus, nempe, grauiùs peccare eum, qui in institutione victus ad crassum inclinat, quàm qui ad tenue. Tamen negat Hippocratem in aphorismo de hac re loqui: sed affirmare, ægrotantem qui tenui victu alitur, magis lædi à quocunque errore, quàm qui paulò pleniori: non quidem facta hîc mentione erroris contingentis circa cibum, sed aliorum. quasi velit monere eum, quem in tenui victu contineri oportet: vt religiosius caueat ab erroribus, quàm quibus licet per morbum aliquantò pleniori vti. est sanè hæc Manardi sententia verissima, & alteri ex secundo de ratione victus minimè contraria: quare non parum acutè videtur excogitasse. sed re uera Hippocr. est illic totus in instituendo victu: & nullius errati meminit, præterquam in illo. Præterea, sequentia hæc verba: propter hoc igitur tenues & exactæ victus rationes periculosiores sunt, aut fallaces magis (nā nihil interest) paulò plenioribus: videntur hortari, potiùs fugere tenues & exactas victus rationes, quàm alia errata: quare melius fuerit verum verborum sensum eruere, non contorquētes: quod faciemus, statim ac aliorum enarrationes attigerimus. Sunt qui dicant: in principio & incremento deterius esse inclinare ad tenue, in statu deterius esse ad crassum. Nam septimo, & octauo, & nono aphorismis docet Hippocrates in morbi vigore tenuissimo victu esse vtendum, priùs verò vberiùs esse agendum. Sed, quātum ego intelligo: aliud est, tempus cum tempore conferre, quàm victum crassum cum tenui. est enim, vt referunt, vtendum in statu tenuissimo victu, in principio maximè crasso, vt in temporibus: sed in illorum quolibet est mediocritas propria victus, & duplex peccatum. Quorum quodque cum altero potest conferri: & leuius haberi, aut grauius. Non ergo rectè hi interpretantur: cùm Hippocr. aut Galen. neque secundo de ratione victus, neque in aphor. meminerint temporum, sed excessus à mediocritate inuicem contulerint, interim neque temporum, neque naturæ morbi, neque temporum anni, neq; naturæ ægrotantis, aut cōsuetudinis, aut alicuius rei alterius, cuius indicatio aliqua sit, facta mentione. Est igitur, omissis aliis omnibus indicationibus, ipsa peccata confe-

rendum.

rendum. quod qua ratione faciendum ſit, miſſis quæ ab aliis dicuntur, qui rem minùs acutè rimantur, breui dicam. Exceſſus ad mediocritatem dici debent: non minùs hîc, quàm in aliis quibuſuis rebus conferendis. Eſt verò mediocris (vt modò loquimur) victus ægrotantibus, qui vtiliſſimus & tutiſſimus: in quo nihil eſt peccatũ, ſed maximè ſecundum artẽ inſtitutus eſt. Hic, ſi virtus permitteret, omnino eſſet inedia. morbus enim per ſe nullum expoſcit cibum: ſed quoniam virtus non fert, eſt vtrique, morbo inquam & virtuti, aliquid dandum. daretur ergo vtriuſque gratia minima quantitas, cum qua ægrotus durare poſſet. Sed quoniam cum hac quantitate ſolum morbum poſſet ſuſtinere virtus vſque ad ſtatum, errores autem ne minimos quidem poſſet ſuſtinere: omnes verò errores præcauere non poteſt medicus, quoniam multi inopinato & fortuito caſu contingunt: tenetur præcauere virtutis ex erroribus lapſum, aliquanto plus cibi exhibens exquiſitiſſimo. Nam, quemadmodum dicebatur quinto aphoriſm. primæ ſectionis: Nimis tenuis & exquiſitus victus eſt periculoſus. Igitur mediocris victus, qui tribus indicationibus finitur, virtute, morbo, & erroribus, non eſt minimus, cum quo ægrotans durare poteſt: ſed aliquanto plus dari debet erroribus. A quo ſæpè poterit medicus deuiare ad tenuius, etiam citra noxam, detracto ſcilicet eo, quod pro erroribus dabatur: ſed ad craſſius non poterit citra malum, quod haud facilè emendari poſſit. Nam ſubtractioni medetur additio: ſed additioni quid medetur? num ſubtractio? at ſubtractio non poteſt facere, quò minùs multa excrementa ex multo cibo fuerint congeſta: quæ tamen omnia non poſſunt inedia conſumi. Conſtat ergo: ſi peccatum cum peccato conferre vis, grauius multò eſſe ad craſſius inclinare. his ſemel intellectis, poſſunt ſeorſum inter ſe temporum indicationes conferri. ex quibus illud vnum inuenietur: declinare ad tenue, grauius peccatum eſſe in principio & incremento, quàm in ſtatu: contrà declinare ad craſſum, grauius in ſtatu, quàm in principio, & incremento. ſtatus nempe expoſcit ſubtractionem: reliqua tempora non adeò. ſed ſatis, arbitror, iam conſtat, quantum interſit ita dicere: aut, in principio & incremento, deterius eſſe inclinare ad tenue quàm ad craſſum, in ſtatu deterius ad craſſum, quàm ad tenue. Nam hac dictione conferuntur indicationes exceſſuum: illa temporum. Licet verò indicatione ſola exceſſuum dicere (quod veriſſimum eſt) perpetuò eſſe grauius peccatum, inclinare ad craſſum, quàm ad tenue. Sed contra hanc interpretationem eſt quoddam non leue argumentum. Hippocr. continet ægrotantes in inedia integra: quando coniectat, virtutem durare poſſe, donec morbus concoquatur. Nam 37. primi acutorum ita dixit: Subtrahere verò omnino ſæpè expedit, cùm ægrotans ſufficere poſſit, donec morbi vigor matureſcat. ergo nihil dat erroribus. Nam qui omnino nihil dat, neque erroribus dat quidquam. Duo videntur reſpondenda. primò, Hippocratem nullos continere ſine cibo, præter eos, quorum virtutem coniectat ſufficere: non ſolùm ſuſtinendis malis, ſed etiam ferendis aliquibus erroribus, ſi inopinatò acciderint. Nam alioqui ingenti periculo, atq; adeò nonnunquam ineuitabili, exponeret ægrotantes. Deinde: Hippocratem non omnino nihil dare, ſed moderari inediam potu. Potus verò (etiam ſi ſit frigida aqua) quanquam non nutrit, eſt pro nutrimento: quia facilem exolutionem remoratur, quemadmodum dicit Galenus 3. acutorum comm. 19. & nos alibi explicuimus: dum diſputaremus de aqua, an poſſet nutrire, lib. 6. quæſt. ſexta. Sed diſputatio præſens non indiget pluribus.

An victu magis craſſo ſit vtendum perpetuò in morborum principiis, quàm cùm iam vigent. Cap. II.

HIPPOCRATES quo loco ſumpta indicatione à morbi temporibus inſtituit rationem victus, docet: haud dubiè in principio eſſe vtendum maximè craſſo, & in ſummo vigore maximè tenui, in mediis temporibus mediocri, prout magis ad vigoris tẽpus aut principium inclinauerit morbus, attenuantibus nobis perpetuò verſus vigorem ſummum. Nam 20. aphoriſ. primæ part. ita habet: Quibus igitur ſtatim morbus conſiſtit (explicitum à nobis eſt in primo huius operis libro, quæſtione octaua: vt in morbis idem ſit conſiſtere, & vigere) iis ſtatim tenuis victus exhibendus eſt.

quibus verò poſteriùs eſt futurus vigor, iis & in ipſo, & ante illud parum ſubtrahendum: priùs verò vberiùs agendum, vt ægrotans ſufficiat. Sed ratio, etiam tacente Hippocrate, illud monſtraret euidenter. nam victus, aut alimentorum exhibitio, facit vt virtus duret: alimentorum ſublatio, facit vt citò deficiat. ſed durationem virtutis conſtat eo tempore eſſe procurandam, quo plus temporis reſtat traniſigendum: citam autem exolutionem tunc eſſe timendam minùs, cùm propè eſt aut ſalus, aut morbi inclinatio. contrà cibus virtutem aggrauat, impedit, & morbum auget. quod conſtat in vigore ferendum eſſe minùs: cùm virtus ſit eo tempore etiam citra cibum impeditiſſima, atque cum morbo extremo congrediatur certamine. Eſt itaque hæc temporum morbi indicatio. Sed contrà videtur eſſe, quòd Hipp. de ratione victus in acutis ptiſanam offerens pleuriticis, cùm vigeſimo primo contextu dixiſſet: Verùm inter initia neq; multam, neque craſſam admodum dare oportet: vigeſimo tertio inquit, At ſi os madeſcat, & ea quæ à pulmone, talia ſint qualia eſſe oportet: ſorbitionis multitudinem, vt ſummatim dicam, augere conuenit. hæc Hipp. Cõſtat verò, vt os madeſcere, pleuritidis ad incrementum tendentis ſit ſignum: quo tempore ſorbitionis quantitatem præcipit augere. Sunt quibus videatur reſpondendum, augeri ſorbitionem: non quia alimentum eſt, ſed quia medicamentum. Sed hi non videntur legiſſe commentarium Galeni, quo ita inquit: Ergo qui probè expurgantur, his ptiſanam dare conuenit, virium roborandarum gratia, & quò expuitionibus humorum, quæ ex pulmone per tuſſim fiunt, ſufficiant. Quæ verba ſatis declarant, alimenti gratia augeri ſorbitionem. Nam alimenta dantur, ſeruandi roboris cauſa: medicamenta, alterandi corporis. mihi ergo aliter videtur dicendum, indicatione temporis fieri oportere, vt dicebatur: veruntamen ratione alterius alicuius, quod cum morbo coniungatur, contrà fieri nonnunquam poſſe. In inflammationibus contrà procedit cibi exhibitio, atque in febribus. Nam in illis minus dari debet in principio: atque deinde ſenſim augeri. docet Galenus 6. meth. capite quinto ita dicens: Reliquum fuerit de vniuerſa victus ratione præcipere: quòd in principio quidem ſit tenuiſſimè cibandum, in curatione propria phlegmonarum dicitur. hæc in illo loco. quæ diffuſiùs deinde docuit 13. methodi. Eſt itaque haud dubiè cibandum tenuiſſimè in principio phlegmonarum, non quidem gratia morbi: ſed cauſa fluxionis, quæ coniungitur neceſſariò cum phlegmone, & in principio nondum ceſſauit. in quo propterea eſt agendum tenuiſſimè. eadem ratione in vlceribus agi debet, maximè recentibus: quod Hippocrates libro de vlceribus his verbis docuit: Vti modico cibo & aqua, confert ad omnia vlcera: magis verò ad recentia, quàm ad antiqua. Hæc eadem ratio eſt in pleuritide: quippe quę eſt inflammatio. cui etiam accedit ratio alia peculiaris: quæ ſumitur à malè affecti loci indicatione. Hæc eſt quam Galenus docet 11. methodi capite decimoſeptimo, dicens: In morbis thoracis cibis potiùs quàm medicamentis eſſe firmitudini conſulendum. quare in iis morbis minùs noxia eſt additio, ratione malè affecti loci. quia quanquam multum cibi aſſumatur: non adeò multum venit ad thoracem, ad quem à ventriculo multi ſunt anfractus. Et eſt plærunque additio neceſſaria: quia alia eſt virtus, quæ pugnat contra morbum alterando materiam, alia quæ expellendo. cùm expulſio animalis virtutis actione fiat: quæ tunc incipit magis laborare, quando ægrotans incipit excreare. concedimus ergo in inflammationibus omnibus debere tenuiſſimum victum iniungi in principio: verùm illud non gratia morbi, ſed fluxionis. in morbis thoracis, maiori ratione augeri poſſe ciborum quantitatem: quia indicationi ex fluxione accedit indicatio ex affecto loco. Sed perpetua hæc eſt doctrina (quæ tamen perſpicaci indiget medico, & qui hæc quę diximus, poſſit aſſequi) indicatione ſumpta à temporibus morbi: & quantum in hiſce temporibus agitur, tenuiſſimè cibandum eſſe in ſummo vigore, maximè craſsè in principio. quare non adeò cautè videtur Auicena proſpexiſſe ægrotantibus dicẽs Fen prima quarti: Et ſcias quòd nõ eſt tibi poſſibile curare febrem, niſi cognoueris eam. quòd ſi ignoraueris, ſubtilia regimen. Nam nõ omnes morbi ferunt multam attenuationem in principio, ſed id ex conſtitutione pendet: quæ non poſſit eſſe perſpecta ei, qui morbi naturam ignorauerit. Præterea in cuiuſuis morbi principio diximus vtendum eſſe magis craſſo (demptis, qui cum fluxione conſiſtunt) quàm in aliis temporibus. Sed fortaſſe melius fuerit Auicenæ ſententiam

tentiam commendare, atque ita intelligere. si contigerit vno die, aut etiam duobus; modò ægrotans sit fortis viribus; febris naturam ignorari: curationem quidem non oportet aggredi, sed materierũ communium, interim dum morbus se insinuat, cura est habenda. sunt hæ quæ in ventriculo, intestinis, & primis venis continentur: quæ vt expurgentur, licebit vno, aut duobus diebus, ægrotantem in inedia contineri. sed neque hęc indicatio sumitur à morbo, aut morbi propria causa: sed communibus materiebus, vt dixi. de ratione instituendi victus quam indicant totius morbi tempora; hæc sufficiunt.

An possint ægrotantes refici alia via, quàm per os. Cap. III.

VVLGATISSIMA praxis est in mulieribus præfocatione vteri laborantibus, atque in viris in eo statu constitutis, vt casus exigat cibũ, & ipsi non possint accipere: vti clysmatis ex re aliqua nutriente paratis, vt ex lacte, ptisana, vino, melle, ouis nonnunquam, aut etiam iure gallinæ, aut expresso ex ipsa gallina succo. nonnulla etiam occurrunt, quæ cogunt medicos vti emplastris nutrienribus. nimirum cùm periculum abortus videtur instare ex debilitate: imponunt vmbilico carnes arietinas, aut oua, aut panis micam imbutam vino, aut lacte, aut tale quippiam aliud. quam consuetudinẽ nonnulli hodie damnant, contendentes: nihil posse corpora nostra nutrire, quod per os non ingeratur. Proferunt primò illa Galeni verba ex quarto de vsu partium, cap. 1. Quandoquidem nutriri necesse est animalis particulas: ingressus verò cibariis in corpus vnus est, per os. Primo etiã de facultatibus naturalibus, cap. 10. Vnus namque omnibus cibis introitus per os est. Argumentantur deinde ratione hac. nihil potest nutrire, quod non sit perpessum antea concoctiones priores: primam nempe, & secundam. sed quod per anum immittitur, non potest in ventriculum venire, in quo prima concoctio fit: (multò minùs, quod cuti imponitur, aut per viam aliam subit) ergo nihil tale nutrire potest. Quòd verò quæ per ventrẽ infunduntur, non possint ventriculum attingere: confirmant ex Galeno 13. methodi cap. 17. vbi inquit: Quæ infusa sunt, primùm ea neque ad ieiunum ascendete possunt. imò etiam si admodum nitaris, fortasse tenuia tantùm intestina attingant. Quò etiam videtut respexisse 4. particula aphorismotum comment. 12. dicens: Eorum verò quæ continentur in intestinis, nihil potest per vomitus vacuari. Alii his respondent: posse ea quæ infunduntur per anũ, nutrire, negantque, contenta in intestinis non posse ascendere in ventriculum. quin potiùs ascendere nonnunquam, dicunt, docuisse Galenum tertio de sympt. causis, capite 2. vbi post alia multa eiusdem sententiæ hæc addidit. ergo mirum non est, si clysmatis quoque aliquid & stercoris ex tam violenta intestinorum constrictione ad ventriculum aliquando præter naturam reuocatur, deinde sic ad exitum properet. Iam verò euomi posse ea, quæ continentur in intestinis, indicat affectio voluulus vocata: per quam, vt Galenus prædicto loco docet, & tertio epid. parte secunda, comm. 6. euomitur stercus. quod tamen dicente eodem Galeno tertio de facultatibus naturalibus cap. 6. generatur in tenuibus intestinis. itaque dicunt hi: cùm possint, quæ per intestina infunduntur, in ventriculum ascendere, nihil mirum, si possint nutrire. In hac controuersiola primùm cõponenda nobis sunt hæc, quæ in Galeni verbis videntur esse contraria: deinde de proposita quæstione dicendum, quod res habet. Galenus videtur dubitasse de ascensu eorum quæ infunduntur per anum in ventriculum. Nam libro septimo de compositione pharmacorum secundum locos, cap. quarto, ita inquit: Si possibile est ex tenui intestino aliquid per nauseam efferri, ad hoc etiam vtile fiet. itaque videntur hæc verba dubitanris: tamen apertè est verum, per voluulum euomi, quæ continebantur in intestinis. quòd si Galen. 4. aphor. commentario 12. negauit, quidquam eorum quæ continentur in intestinis, posse vomitu reiici, intellige vomitu naturali. nimirùm, naturalis vomitus est ad euacuationem eorũ, quæ continentur in cauo ventriculi: dicente Galeno eodem capite tertii de causis symptomatum, quod nuper citauimus, & in comm. 39. sextæ particulæ aphorismorum, & millies alibi. verum etiam est: posse partem aliquam clysteris in ventriculum rapi. tamen Galenus 13. methodi negauit, nostro conatu, etsi quàm maximè cone-

mur, posse ascendere vltra gracile: sed accedente tali quapiam causa præter naturam, qualis per voluulum, non negauit. Ad institutum illius loci satis est, quanquam fieri possit, vt clysteris portio in ventrem ascendat: tamen rarò id fieri, & ex causa præter naturam. Nam declarabat illic Galenus indicationem curationis quæ sumitur ab affecta parte, docens: ad abluendum crassa intestina, vtendum esse clysteribus, ad tenuia, potionibus. Constat verò, ad huius præcepti confirmationem satis esse monstrare, clysteres non posse ascendere vltra intestina crassa: nisi rarò, & casu præter naturam, haudquaquam nostro conatu. Medendum enim est, non pro his quæ rarò & præter naturam possunt contingere: sed pro his, quæ coniectamus euentura. eodem modo intelligendus est Galenus quinto methodi cap. vndecimo, vbi ita scripsit: Quæ vicina ventriculo sunt, iis per comesta & bibita: quæ verò inferiùs sunt sita, per ea quæ iniiciuntur. quando neque ad ea quæ vicina ventriculo sunt, subire potest quod per sedem infunditur: neque integris viribus ad inferiora pertingere, quod per os sit ingestum. Itaque loca Galeni ita componuntur, constatque iuxta illius opinionem: posse aliquid ex intestinis ascendere ad ventriculum. Sed quoniam per voluulum non tam ventriculus trahir ab intestinis, quàm intestina reiiciunt in ventriculum, & ille cogitur recipere, censeo addendum dictis: ventriculum posse non tantùm recipere ab intestinis, sed trahere etiam ab illis, cùm vrgetur fame. Nam si, vt celebratissimum est à Galeno de sententia Hippocratis, omnia habent perspiratum & confluxum communem, si omnia omnibus alligauit natura per communes venas, & arterias, & neruos, si, quemadmodum docetur tertio de facultatibus naturalibus, per magnam famem vel ex ipsis venis aut proximis partibus reuocat ventriculus succos: non dubium est, & ex vicinis, quales sunt gracilia intestina, multò antè tracturum. Itaque est duplex iam modus, quo ea, quæ per anum infunduntur, possint in ventriculum venire: vel tracta à ventriculo, vel expulsa ab intestinis. quare nihil est iam intellectu difficile: posse, quæ per intestina infunduntur, ire sursum in ventriculum, ibique chylum fieri, illincque in hepar, vnde & in membra. Nihilominus errant barbari medici, qui propositam quæstionem de nutrimento, quod potest accedere ex clystere, putãt pendere ex alia: de ascensu clysteris in ventriculum. Nam etsi nihil clysteris in ventriculum ascendat: potest ex illo nutrimẽtum aliquod in corpus transferri. nam eadem concoctio quæ agitur in ventriculo, agi potest in intestinis: & quæ agitur in hepate, etiam in venis. quanquam maior vis ad chyli in ventriculo, & ad sanguinis generationẽ in hepate fit. docetur hoc luce clariùs 4. de vsu partium cap. 17. vbi ita scriptum est: Quemadmodum igitur venis, cùm eas distributionis instrumẽta fecisset, facultatem sanguinis effectricem indidit: ne dum per eas fertur, tempus ipsi alimento frustra periret. ad eundem modum & intestinis, distributionis in venis gratia factis, facultas quædam coquendi cibos inest. Si igitur hæc ita habent, vt Galenus dicit, constat, posse infundi per anum succum aliquem tenuissimum, coctu facillimum, cui commutando satis sint alterationes, quas præstare possunt intestina, & venæ, sine ventriculo & hepate, qui nutriet, omninò ventriculum non ascendens. Adde (quod in primo huius operis libro diximus) dicente Galeno sexto de placitis, concoctionem ventriculi non esse necessariã simpliciter, sed cùm solida assumuntur alimẽta: in reliquis, propter perfectionem. Itaq; multis modis potest quod per clysterem infunditur, nutrire. quare vsum horum clysterum dictis in affectionibus non improbo: quanquam conandum censeo, quoad fieri poterit: vt quaqua arte per os aliquid in ventriculum immittamus. ex hoc enim certum est copiosè & celeriter nutrimentum membris accessurum. tamen cùm hoc non possumus: ad nutrientes clysteres confugere non sit omnino inutile. hos verò vellem parari ex vino albo & tenui, & aqueo, quia est facilis concoctionis & distributionis: ex eo scilicet solo, aut aliis permixto. nihil tamen permitti debet, quod sit frigidius, aut difficilius coctu. hoc enim in membra, in quibus lãguet facultas, frustra infundetur. Aliud quod de emplastris nutrientibus dicebant, videtur multò debilius auxilium. quandoquidem perpaucam admodum substantiam nutritioni aptam, assumi posse per cutis poros puto: tamen aliquid etiam ita assumi, quanquã exiguum sit, impossibile non arbitror. nimirum monstratũ est: posse succum aliquem tam tenuem & multi halitus in venas incidere, vt concoctione

ctione ventriculi non prægressa, illic conficiatur. iam verò ex succis quibus irrigetur cutis, aliquid intrò penetrare videmus: & ipsa pororum multitudo, & pulsus arteriarum, qui ad cutem fit, & vis trahendi membrorum, ita fieri posse suadent. Hipp. etiam libro de alimento ita scripsit: Forinsecus alimentum ab extima superficie ad intima peruenit. Solis quidem illis emplastris vti, ridiculum fuerit. tamen interim dum aliis viis nutrientia immittuntur, si multum videtur instare periculũ abortus (loquor enim de proposito paulò antè affectu) talia etiam vmbilico propter viciniam vteri fortè non imponentur omnino incassum. admiscenda tamen sunt, si quando illis vtemur, semper penetrātia: qualia sunt mel, & aromata in puluerem redacta. Sed quaratione, si hæc vera sunt, dixerit Galenus locis citatis ex quarto de vsu partium, & primo de naturalibus facultatibus, vnicam esse viam alimenti ingerendi, os? an quia illis in locis non omnes, quæ natura aut arte fieri possunt, alimenti vias recensebat: sed naturalem solùm viam, qualis solum os est? sed de hac quæstione hæc sunt satis.

An curatio fiat per contraria æqualia. *Cap. IIII.*

PRINCIPIA in vnaquaque arte concedi debent, etiam sine argumentis. alioqui infinita fieret ars, & nullibi consistens. Est verò in arte medica celebratissimum axioma, Contrariis contraria curantur, à Galeno & Hippocrate toties vsurpatum: vt ridiculum non immeritò videretur, ad huius sententiæ probationem loca notare. neq; enim monstratione indiget, sed sola interpretatione: cùm morbi curatio eiusdem sit corruptio, & corruptiones à cōtrariis fiant. At nulli videri possit dubiũ, curationẽ per cōtraria morbo fieri. Cęterùm hęc cōtraria operatione oportet talia sint, magis etiam quàm denominatione. nihil enim prohibet conuulsionẽ, quæ affectus frigidus est, infusione aquæ frigidæ curari. nam quanquã aqua illa qualitate, quæ est actu, similis sit: cęterùm est tunc temporis operatione quam ex accidenti habet, & virtute, contraria. neque quidquam refert ad morbi sublationem, ex accidenti, aut per se medicamentum operari. atque omnia quæ ex accidenti morbum corrumpũt: per alia operantur, quæ sunt morbo contraria per se. vt, gratia exempli, aqua non per se curat conuulsionem: sed per calorem, quem facit retroducere. vomitus etiam curat vomitum non per se: sed per euacuatione humoris facientis noxam. vt dolor non potest curare dolorẽ: sed medicamentum, quod cum dolore operatur, potest causæ prioris doloris sublationem facere, vt dicitur 6. epid. parte secunda, commentario 8. Potest etiam dolor vnius partis vehementior, alterius debiliorem obscurare, distracta vi sentiente: aut curare distracta materia, vt à cucurbitula. cùm certum sit: succos ad dolentem particulam confluere. tamen constat in his quoque: quod per se curat, contrarii ratione operari. atque ita perpetuò est vera ea sententia, quam omnes citra controuersiam concedunt: Contraria contrariis curantur. Cæterùm an illa contraria, vt specie sunt contraria, ita æqualia gradu esse debeant, an aliquando minora, aliquando maiora: non adeò est citra controuersiam. Galenus libro 6. artis medicinalis cap. 89. expressè docet: contraria paribus numeris distare debere à mediocritate, quantum ipsum corpus versus alterum extremum præter naturam abest. vbi ita dicit: Veluti, si ita contigerit, vt in decem quidem numeris ad calorem maiorem eo qui est secundum naturam, decidat corpus: septem verò ad siccitatem maiorem: tunc salubrem causam in huiusmodi affectionibus esse oportebit decem numeris quidem frigidiorem, septem verò humidiorem. Itaq; de sententia Galeni hoc in loco, indicatio, quæ ab affectu sumitur, est exhibitio contrariorum æqualium morbo. tertio de simplicium medicamentorum facultate cap. 11. ita inquit: Atque vnò verbo tantum abesse à medio quod medebitur, quantũ ipsum cui medela adhibetur, oportet: nimirum in contraria vtriusque vergente excessu. Nam quod ad eadem similiter inclinat, perinde ac corpus, quod curandum est, in temperie constitutum: nullam alterationem afferre consentaneum est. quare neque lædet id quod malè affectum est, neque iuuabit. At quod minùs est: iuuabit quidem, non tamen persanabit. Cæterùm in hac sententia videntur esse multa difficilia. Nam primùm, quid prohibet morbum curari posse contrariis minoribus?

nam hæc quanquam non poſſunt integrè corrumpere: poſſunt tamen cùm primò apponuntur, aliquid iuuare, remittendo ſcilicet morbum, non perſanando. atque ita cùm ſecundò apponuntur, plus: cùm tertiò, plus adhuc: vſque dum paulatim corpus perſanetur. Poteſt igitur contrariis minoribus curari corpus. Nam quòd contraria minora aliquid remittant, non negabis: cùm contraria quantumcunque intenſa aliquid à remiſſioribus patiantur. Neque verò negari poteſt: poſſe corpus à contrariis intenſioribus ſanari, cùm transferatur ad contrarium affectum. Nam medicamenta contraria & intenſiora neceſſariò ab ipſo morbo patiuntur. ſint igitur tantò intenſiora, quantum reciproca actio poteſt detrahere: atque ita, etiamſi corpus perſanent, non tamen ad contrarium morbum poſſint transferre. quare videtur morbus curari poſſe contrariis intenſioribus, & remiſſioribus: atque proinde non perpetuò æqualibus indigere. mihi ſanè hæc ratio monſtrare videtur, nihil repugnare philoſophicæ rationi: morbum contrariis maioribus, aut minoribus curari. Quare non putauerim proinde morbum exhibitionem contrariorum æqualium indicare, quòd ab inæqualibus curari non poſſit: ſed quòd ab æqualibus commodiùs curatur, & magis citra periculum. cuius ſumma ratio hæc eſt. Quod medicus in curationibus maximè debet curare, eſt: vt & tutò curet, & citò. tutò quidem curat, cùm citra periculum. Impendet verò periculum maximum, ſi qua alia ex re, ex repentinis mutationibus: vſque adeò, vt (dicente Galeno 12. meth. capite ſeptimo) corpora non ſolùm cùm in non naturalem ſtatũ confertim aguntur, triſtem mutationem ſentiant: ſed etiam in ipſo ad naturalem ſtatum ſuum reditu, niſi eum paulatim accipiant, crucientur. debet igitur medicus maximè inter curandum repentinas curationes deuitare: quę eò fiunt maiores, quò medicamẽta intenſiora adhibentur. Mora etiã in curando eſt periculoſa. quandoquidem interim labefactatur virtus: & ſolet ægrotans recidere in deterius. curatur autem morbus eò tardiùs: quò remiſſorum medicamẽtorum maior eſt vſus. ne igitur in curatione moraremur, intenſiſſimis deberemus vti: ſed ne quicquam repentè moueremus, & corpus alteraretur paulatim, remiſſiſſimis. Verùm quoniam vterque exceſſus eſt periculoſus: relicto vtroque, medium medica ars complecti iubet, atque ita contrariis æqualibus vti. hoc inquam, ſumpta indicatione ab affectu. Nam aliis indicationibus, vt indicatione à conſuetudine, & ex induciis, quas facultas expectandi dat, aut negat, non dubitauerim: aliquando contrariis minoribus, aliquando maioribus licere vti. eſt nihilominus vera regula: quæ de his, quæ magna ex parte, & à ſolo affectu ſumpta indicatione, fieri debent, præcipit. Sed contrà videtur eſſe quod Hipp. 6. epid. parte 2. com. 25. inquit: Contraria ſenſim adhibenda & inter quieſcendum. Qua ſententia, Galeno interprete, illud ſignificauit Hippocr. contraria non eſſe affatim, ſed ſenſim inducenda. atque inter exhibitionem contrariorum, permittendum eſſe corpori quieſcere. Si igitur vel à principio contraria æqualia morbo adhiberemus: non paulatim, vt Hipp. præcipit, ſed repente adhiberentur. 2. de compoſitione pharmacorum ſecundum locos, cap. decimoquarto: Non ſtatim à principio efficaciſſima adhiberi conuenit, ſed à debilioribus auſpicari. Sed tamen neque hæc ſententia aduerſa eſt opinioni noſtræ. illic enim propter irritationem, quam ſua acrimonia fortia medicamenta facerent, ſi repente intenſiſſima admouerentur, iubet leuioribus tentare priùs. hæc verò leuium admotio, præcautio eſt. Adde: non ſtatim morbos eſſe intenſiſſimos, ſed cùm conſiſtunt. quare vt creſcit morbus: ita medicamentorum vires intendere, æqualibus contrariis pugnare eſt. vt cùm procedente tempore remittit affectus: medicamentorum vires iubet Galenus remittere. Nam quò vlcerata pars ſiccior fit, eò minùs ſiccis vtendum: quia ſcilicet naturalis ſiccitas permanet in parte, & humor præter naturam fit minor. Sed ſi quis rectè conſideret omnia, quæ à Galeno in commentariis illius ſententiæ ſexti epid. dicuntur, non propterea eſt incipiendum à leuioribus medicamentis, & æqualia ſenſim adhibenda ſunt, quoniam contraria: ſed quoniam maxima ex parte, ea quibus morbus curatur, ſunt inconſueta. conſuetudo autem perpetuò eſt conſeruanda, maximè in morbis, quemadmodum Galenus inquit octauo meth. cap. nono: aut ſenſim eſt permutanda, vt longiſſima oratione præcipit Hippocrates ſecundo de ratione victus in morbis acutis. Igitur indicatione ſumpta à morbo, contraria æqualia à primo die darentur: ſed indicatione à

conſue-

consuetudine cum indicatione à morbo coniuncta, in principio remittuntur aliquantulum, procedente tempore adhibentur intensiora. atque hoc quidem cum his quæ quotidie fiunt ab his qui medicinam factitant, maximè quadrat. si enim in eum hominem inciderint, qui sanguinis missioni multò antè tempore assueuerit, aut fortium medicamentorum vsum non reformidet: vel primo ingressu his vti solent. si verò insuetus ægrotans sit, ab aliis leuioribus auxiliis exorsi, ad fortiora medicamenta procedunt. Sed dicet aliquis. esto quantumlibet ægrotans assuetus, & incidat in putridam febrem: non sunt à principio danda contraria æqualia morbo. Est enim morbus quo laborat, febris. sed nullus sanæ mentis medicus in principio putridæ febris, frigidis vtetur. ergo neque contrariis ex eo tempore curatio fit: quò minùs contrariis æqualibus. Præterea si à principio darentur æqualia, à principio inciperet morbus remitti: atque ita multò maior esset in principio, quàm in statu. quod communis opinio omniū medicorum negat. His argumentis ita respondendum censeo: danda esse contraria ei, cuius molimur sublationem: vt cùm morbum per se curamus, morbo (hæc enim indicatio est à morbo sumpta) cùm per causam, causæ. oportet autem putridam febrem non per se curari, sed per causæ præcisionem: & proinde non est inter curandum frigidorum vsus, sed vacuantium. quæcunque verò indicatione morbi adhibentur: illa contraria sunt morbo & specie & gradu. Huiusmodi curatione vtimur in meris intemperiebus, quæ ex nullo alio affectu fiunt. hoc dixerim propter diarias febres, quas nobis etiam posset quisquam obiicere. Est enim præceptum Galeni octauo methodi capite tertio, in febricitantibus ex vstione, vti refrigerantibus: sed remissioribus in principio, ac deinde febre ad solutionis tempus properante, refrigerantium vires intendere. in febricitantibus ex refrigeratione, contrà iubet facere: vti scilicet calorem generantibus & intensissimis in principio, & illorum vires versus inclinationem remittere. Sed neque hæc sententia quidquam habet illi quam confirmamus, aduersum. est enim etiam in iis indicatio causæ. nam vstio, & refrigeratio, affectiones corporis sunt: quæ non omnino præterierunt. Quæstio etiam quæ inter medicos agitatur, an morbus maior sit in principio, quàm in statu est, de morbis à materia pendentibus. quorum tempora concoctione (vt superiùs dicere cœpimus, & vltimo libro sumus monstraturi) distinguuntur. In illis autem, cùm causæ maturitati studeamus, permittimus intemperiei crescere vsque ad status tempus. non enim in principiis, contrariis rescinditur. Aliud superest in hac quæstione argumentum non contemnendum. Nam non videtur debere esse eadem forma curationis, quæ & reductionis: præcipuè in intensione contrariorum, quibus fiunt. Nam reductio est corruptio temperamenti naturalis, quò in aliud commodius permutetur: curatio verò est corruptio affectionis præter naturam. sed præter rationem videtur, tam contraria exhiberi rei secundum naturam, quàm ei quæ est præter naturam. Nam, vt alia omittam, citiùs oportet morbum tolli: quàm temperamentum naturale, quantumcunque lapsum sit, commutari. cùm igitur motus sit velocior, mouentia etiam deberent esse intensiora. aut igitur curatio fit contrariis maioribus, aut reductio remissioribus. Est sanè hoc argumentū difficile: cui tamen ita respondum volo. Esse reductionem rei secundum naturam, & curationem rei præter naturam: & hanc debere esse velociorem motum: non tamen proinde contraria, quę mouent, debere esse intensiora. Sed quoniam temperamentum naturale in habitu est, morbus autem in dispositione: ab æqualibus contrariis, illud difficiliùs, & hoc faciliùs corrumpitur. cùmque morbus in habitu est: tam difficilè curatur, quàm mutatur præternaturale temperamentum. Tamen vtrumque contrariis æqualibus fit. ita & inter ipsos morbos qui fiunt, quanquam omnes ab æqualibus contrariis curentur: tamen non omnes curantur æquali celeritate. Nam qui plus habet facti, plus resistit contrario æquali in gradus intensione. Neque est, quòd te conturbet argumentum: quo victi quidam contrariam opinionem afferunt admodum proteruè. scilicet si omnes morbi curantur æqualibus: in omnibus curationibus est par proportio agentis ad id quod patitur. quare & eadē erit velocitas. ne, inquā, hoc te conturbet, neq; desperа posse solutionem consequi: aut si non consequeris, ne tamen autorum placita leuiter damna. vt illi faciunt, qui cùm argumentis leuissimis frequenter vincatur: rece-

dunt ab autorum opinionibus, & profitentur ſe eſſe cõditores nouorum dogmatum, qui hoc aſtu faciunt (vt ſunt calidiſſimi) quò apud inſipientes ſaltem, quibus illi gaudent, vel ex ignorantia accedat eis gloria. Eſt ſcilicet nouum genus aucupii. Sed qui omnino non eſt hebes, non ignorat, eũ qui deſtituta veritate confugit ad noua dogmata: non ſapere plus aliis, ſed ignorare plus omnibus. Nam (vt alia omittam) vide quàm ſit firmiſſimi ſui argumenti facilis dilutio. Quanquam caloris idem gradus poteſt eſſe fiens adhuc, & factus: conſtat factum plus reſiſtere corruptioni. ergo cum æquali gradu habet reſiſtentiam maiorem. ſi verò reſiſtentiæ ſunt illis gradibus inæquales: conſtat cum contrariis æqualibus non habere proportiones æquales. reſpondeo ergo illud vnum: proportiones, ex quibus celeritas maior aut minor naſcitur, non eſſe gradus cum gradu, ſed actionis ad reſiſtẽdi vim. &c, quò cõſtitutione morbus longior eſt: eò plus illum reſiſtere cum æquali gradu. Sed rogabis rurſus: cur ergo morbo futuro longo, non adhibentur à principio contraria tantò maiora, iuxta proportionẽ, quàm breuiori, quantò ipſe eſt reſiſtens plus: vt hac ratione qui erat futurus longior, citiùs ſolueretur? ſeruaretur enim ita in omnibus eadem proportio actionis medicamenti ad reſiſtentiam morbi: atque ita non impẽderet periculum tranſlationis ad contrarium lapſum, magis in hoc, quàm in illo. videtur hæc ratio vrgere aliquatenus. Sed ſcire licet, ita debere morbos curari: vt ante fatalem ſibi terminum non præſcindantur, quin potiùs obſeruentur maximè illorum conſtitutiones. Nam aliter, vt inquit Plato, ſi quis morbos ante fatalem temporis curſum pharmacis amputare cõtenderit: ex paruis magni, & ex paucis multi fieri conſueuerunt. Iam verò quod Hipp. inquit, Extremis morbis extrema remedia (quam ſententiam audio illos ſiniſtrè interpretari) hoc ipſum mihi ſignificat: curationem debere fieri per æqualia. Nam extremis extrema: vt magnis magna, & paruis parua debentur. Tamẽ eſt adhuc Aretæus Cappadox, antiquiſſimus quidam medicus, qui cap. de elephãtiaſi (quod etiam refert Paulus in primis quarti libri verbis) ità ſcripſit: Neceſſe eſt omnia auxilia valentiora eſſe morbis. nã alioqui ipſos non ſuſtollent. Proindeq; (inquit) fit vt elephantiaſis curari non poſſit: quippe qua nullum auxilium inueniri poſſit maius. Hi igitur autores apertè videntur aſſerere: æqualia remedia nõ ſufficere, ſed maioribus eſſe opus. tamen putauerim horum verba ita intelligi debere: Auxilia, quanquam alioqui æqualia ſint morbis intenſione, eſſe tamen illis valentiora, adiuta naturæ ſuppetiis, quæ ſemper pro auxiliis contra morbos ſunt. Sed multò clariùs dixit Celſus, qui caput vndecimum libri ſecundi his verbis concludit: Nõ poteſt vehementi malo niſi æquè vehemens auxilium ſuccurrere.

De conſuetudine, & natura. Cap. V.

CONSVETVDINE nihil videtur plærique hominibus notius. ſed nihil mihi videtur difficilius, quàm potentiam illius, & indicationem curationis, quam præſtat, explicare exactè apertéque, vt in reliquis feci, & cauſas quibus ſingula fiunt, quæ per conſuetudinem contingunt, inuenire. Nam antiquorum ſententia eſt, commendatiſſima à Galeno, vt multis aliis in locis, ita vel præcipuè ſecundo de motu muſculorum: conſuetudinem eſſe naturam aduentitiam. Ariſt. ſeptimi ethicorum capite decimo, conſuetudinem ſimilem dicit eſſe naturæ. vocátq; in teſtem Euenum poëtam, qui ita ſcripſit:

Vſus longus mos eſt, ac meditatio crebra:
Hunc tandem aſſero naturam mortalibus eſſe.

Comparant conſuetudinem non modò animales corporis facultates, ſed & vitales, & naturales: vt libello de aſſuetudinibus longa oratione Galenus monſtrat. neque ſolùm anima ipſa per ſe, ſed cum corpore. Animæ ingenerantur habitus intelligendi, & morales: ex conſuetudine intelligendi, aut operandi. In ſenſibus etiam, quos cum corpore habet anima communes, operatur aliquid conſuetudo. nimirum vt Ariſtoteles inquit ſectione vigeſima prima, problemate decimo quarto: Cõſuetudine fiunt alimenta guſtui ſuauia. Motus quoque muſculorum conſuetudinem comparant. Nam, vt notat Galenus loco citato ex ſecundo de motu muſculorum: Figura illa cui

ex

ex multo tempore assueuimus, fit indolens, placidiorque. si quis enim ex multo tempore inflexis cruribus dormire assueuit, hac figura maximè gaudet: si porrectis cruribus, hac etiam. Iam verò de laboribus & motionibus dictum ab Hippocrate est secunda parte aphorism. quadragesimo nono: Qui consueti sunt solitos labores ferre, etsi fuerint imbecilles etiam & senes, non consuetis fortibus atque iuuenibus facilius ferunt. De naturalibus quoque facultatibus, quæ circa alimenta versantur, multa sunt aperta testimonia. Hippocr. 2. de rat. vict. acutorum contextu trigesimo tertio: Multa etiam (inquit) his germana eorum quæ ventri contingunt, atque alia quispiam dixerit. vt cibos, quibus vti consueuerunt, facilè ferunt: tametsi haudquaquam boni fuerint natura, similiter & potus. cibos verò, quibus vti non consueuerunt, etiamsi mali non fuerint, molestè ferunt: consimili modo & potus. Medicamenta etiam magis lædunt insuetos quàm consuetos eis vti: & consuetos etiã minùs alterant. qua de causa Arist. problemate quadragesimo sexto primæ sectionis censet: cataplasmata debere permutari ex certis interuallis, vt sentiantur. communis etiam est medicorum omnium consensus: melius esse in longis valetudinibus, medicamenta permutare (quanquam eisdem prorsum viribus sint) quàm vnico vti. quoniam scilicet consueti pharmaci contemnit natura vires. Hoc docet Galenus quinto de tuenda valetudine, & Auicena Fen quarta primi capite primo. Neque solùm alimentis & medicamentis assuescit natura vsque adeò, vt ab illis minùs alteretur: sed etiam venenis. quod apertè ostendit vetula Atheniensis: quæ frequenter vescebatur napello, 3. de simp. med. facul. cap. vndecimo. Mithridates quoque vsu frequenti venenorum, à venenis sese reddidit immunem. Vitalis etiã facultas assuescit suis motibus manifestè. fit enim aliquis iracundus aut timidus, irascendi, aut timendi consuetudine. Minùs etiam subit alterationis ex tali quopiam motu, qui ei assueuit, quàm illius insuetus. &, vt semel dicam, vniuerseque, cum Hippocr. aphorism. 50. secundæ sect. Quæ ex longo tempore consueta sunt, etsi deteriora sint: insuetis minùs molesta esse solent. Hac in parte sunt duæ falsæ opiniones: quas ambas damnat Galenus lib. quem de assuetudinibus scripsit. Alia est eorũ, qui negant: in instituendo victu, aut curandis morbis, indicationem aliquam sumi debere à consuetudine: quoniam causam, qua naturalia instrumenta ab alimentis aut medicamentis consuetis læduntur minùs, ignorãt. Alia est vulgaris opinio, quam hac tempestate video maximè vigere: esse scilicet consuetudinem, non in iis quæ diximus solùm, sed & in euacuationibus. vsq; adeò, vt si semel bisve, ac multò magis si ter, aut pluries, aut expurgatio facta sit, aut missio sanguinis ex certo quodam tempore, aut ex certis interuallis: pertimescant fore, vt eisdem interuallis, eadem euacuationem gratia consuetudinis exigat corporis dispositio. Cæterùm hæc opinio vulgaris est, vt dixi, & indigna medicis. Nam constat euacuationem, vt auxilium aliud quodcunque, exposci à dispositione præter naturam, quæ in corpore est, aut timetur, vt à redundantia: naturam verò non expetere, sed permittere. Sed consuetudo indicat similiter ac natura: ergo permittit, non exposcit. Si ergo iterum mittendus sanguis est: id fiet propter multitudinem, non ptopter consuetudinem. Consuetudo permittit: quoniam, vt alia omnia, ita euacuationes consuetæ minùs molestæ sunt insuetis. igitur consuetudo mittendi sanguinis, quæ antecessit: potuit euacuationis illius tolerantiam facere, non indigentiam. Hæc enim ex affectu præter naturam fit. neque enim eò quòd hoc vere, gratia exempli, supra naturæ modum in hoc homine redundauerit, eodem modo sequenti vere est redundaturus. possunt siquidem anni tempora aliter procedere, aut potest antecedere alius victus, aut hominis temperies aliter alterari interim. quòd si tamen nihil horum permutatum fuerit: verisimile est, eodem modo sanguinem redundaturum hoc tempore. Non quòd proximo anno fuit eodem tempore effusus (perinde enim fieret, si euacuatus non foret) sed quia causæ eodem modo habent, ac priùs. quod non intelligentes vulgares, putant, se suam sententiam experimento confirmare. tamen qui redundantem sanguinem effundit, atq; sequentibus annis ante id tempus, aut attenuato victu, aut exercitatione maiori redundantiam anteuertit: hic meliùs habet. qui enim præsentem redundantiam citra euacuationem transigit: aut multa repletur scabie, variáq;, aut in grauiora mala incidit,

ac nihilominus ſequenti anno euacuationis inſtat neceſſitas: niſi interim per morbos corrupta temperies minùs generet, aut occaſio alia generandi ſanguinis ſublata ſit, quam fuiſſet conſultius ſuſtollere ſine tormalis miſſo ſanguine. Itaque vt Galenus docet, & mihi videor euidenter intelligere: per conſuetudinem euacuationum comparatur in nobis tolerantia, ſed non indigentia: proinde ad vſum harum euacuationum conſideranda eſt conſuetudo. Confidentiùs enim vacuari debent cônſueti inconſuetis: tamen ad futuras euacuationes non eſt pertimeſcenda. quod ergo ad primam opinionem attinet, ita habet. alii (vt Galenus ipſe dicit) perinde faciunt, ac ſi quis omnes de viſione opiniones, eam inquam, quæ emiſſione, & eam quæ admiſſione fieri affirmat, argumentis conuincens, omnino nos non videre affirmaret: quia neque hac, neque illa ratione fieri poſſe intelligeret. Nam ridiculum ſit, id quod experimento conſtat negare: eò quòd euentus cauſa ignoretur. Quaſi fieri non poſſit: vt rei alicuius ſecundum naturam contingentis cauſa nos lateat. latent ſanè pleræque. proinde qui ex philoſophia in ipſam veritatem vult incidere, non in extraneas & ſophiſticas opiniones, ab iis quæ ſenſibus nota ſunt, exorſus, ad illorum cauſas debet procedere, iiſque inuentis, gaudere in operibus naturæ: non inuentis, propriam ignorantiā confiteri, haudquaquā negare, quæ ſunt per ſe euidentia. minùs enim turpe eſt, explorato effectu cauſam ignorare, quæ peritiſſimos etiam philoſophos ſolet latere: quàm ſimul cum cauſa neſcire ipſum effectum, quod imperitum vulgus non ſine riſu, neganti tibi, experimento monſtraturum ſit. Tam conſtat ventriculum reliquaque viſcera ab inſuetis lædi, conſueta verò amicè recipere: quàm nos videre. Hæc itaque recipientes, cauſam conabimur inuenire (quandoquidem nullus hactenus mihi videtur de conſuetudine exactè diſputaſſe) qua (ſi modò inuenta fuerit) propoſitionem confirmantes, ſin minùs, in experimento acquieſcentes: quantum habeat in inſtituendo victu tam bene valentium quàm ægrotantiū, & curandis morbis, momentum conſuetudo, ipſam cum natura conferentes contemplabimur. neque enim in philoſophiæ contemplationibus conſiſtere certum eſt: ſed illas noſtro vſui accommodare. Videtur ratio inuenire: ea quæ operantur natura (ſunt verò hæc quæ citra ſenſum) non poſſe comparare conſuetudinem, vt neque habitum ad operandum. Nam quæ natura feruntur, operantur vſque ad extremum potentiæ: pro ratione proportionis virtutis agentis, ad eam quæ reſiſtit. ergo non poſſunt aut citiùs aut faciliùs operari, aut ab eo in quod agunt, pati minùs: niſi permutata proportio aliquatenus ſit. quare conſuetudo nihil præſtat. non enim (arbitror) lapis (reliquis circa medii denſitatem & altitudinem paribus) ciciùs aut vehementiùs deſcender per id ſpacium, per quod ſæpè proiectus eſt, quàm per quod aliàs nunquam: vel per idem ſpacium ſegniùs deſcendet, cùm proiicitur primò, quàm cùm iactu milleſimo. neque ignis quercum ſolitus vrere, faciliùs vrit quàm prunum. cùm ergo ventriculi actiones circa alimenta & medicamenta naturales ſint, non videtur fieri poſſe: vt propter conſuetudinem aut plus, aut meliùs commutet. cùm operetur ſemper tam cùm ex conſuetudine, quàm cùm inſolens vſque ad extremum ſuæ potentię. reſpondet huic argumento Galenus: non tantùm ventriculum conficere alimenta, ſed ipſum ab eis aliquatenus affici. conuertuntur enim hæc in illius ſubſtantiam: ſeruant verò humores qui generantur, cum cibis ex quibus ſunt geniti, ſimilitudinem. Similitudo eſt cauſa minoris alterationis, & facilioris amplexus, & indolentiæ. nihil igitur mirum, ſi quæ inconſueta moleſta erant, per conſuetudinem modò ſimilia facta, moleſta minùs ſint. Medicamenta quoq; quæ prima appoſitione moleſtiam ingerebant, poſtquam mutua alteratione membro ſimilia facta ſunt, alterant minùs. Quid verò de quantitate dicetur? non enim ſolùm qualitatē cibi, quam priùs auerſabatur vētriculus, modò amicè recipit: ſed & quantitatē. ventriculus nempe, qui vna libra grauabatur, cōſuetudine iam duas ſine moleſtia fert. auget (inquit) exercitatio omnis propriā virtutē. quare curſu fiūt homines veloces, lucta robuſti, eſu ad coquendū habiles. Itaq; facultas omnis otio langueſcit, exercitatione redditur vegetior: niſi nimiā contingat fieri exercitationē, quam tunc laborem meliùs appellaueris. reddita itaq; cauſa eſt, nō tantùm propoſiti problematis: ſed cur in vniuerſum labores ſoliti inſolitis leuiores ſint. Sed interim dum has cauſas reddimus, videmur occultè indicatio-

dicationem consuetudinis omnino tollere, eámque transferre ad naturam. Nam si ventriculus eò recipit amicè alimentum, quia illud commutauit ipsam ventriculi naturam, sibiq; ipsi similem effecit: natura, quam in ventriculum induxit, est in causa, non consuetudo. quare rectè dicebant medici (quos tamen deridet Gal.) considerari debere naturam ventris & alimentorum, & in his an sint similes, an contrà: de consuetudine nihil esse curãdum. Nam finge alimentum illud quod consuetũ est, assumi modò primùm, & esse inconsuetum, sed similitudinẽ quam consuetudo fecisset, esse ex natura: an non eodem modo acciperetur inconsuetum? tota igitur hæc indicatio naturæ est, non consuetudinis. eodẽ modo de cõparato robore maiori cibi copia licet dicere. Nam constat concoctionem meliorem fieri, non propter consuetudinem, sed propter maius robur. præterquam quòd falsò dicunt, maiorem promptitudinem ad omnes motus, quàm consueti habent, ex comparato robore fieri. Nam multi debiliores quidem fortioribus mouentur meliùs ex consuetudine. Itaq; videtur: præter auctũ robur, esse aliquid aliud cõsuetudo. quare fortasse & ipse venter solitus, & debilior, plus sustinebit citra noxam insolito & fortiori: eadem ratione, qua debiles & senes solitos labores meliùs ferunt iuuenibus robustis, sed insolitis. Quod primò occurrit, est, consuetudinem reuera nihil facere per se, neque eam per se esse quidquam: sed consuetudinem habere ambulandi, esse sæpiùs ambulasse. facere tamen, vt labores leuiùs tolerentur, alimenta medicamentáq; minùs noceant, & vt actiones omnes obeantur faciliùs, mutatione aliqua, quæ aut in ipsa facultate, aut in instrumentis ipsis fiat. cæterùm hoc per se tribui posse naturæ: ex accidẽti, consuetudini. tamẽ eo differre solùm, quod à medicis natura dicitur, ab eo quod consuetum: quòd innatum temperamentum natura dicatur, aduentitium verò illud, quod vsu comparatum est, dicatur consuetudo. Videtur hoc cõsonum esse Gal. verbis, qui prædicto loco, Pulchrè, inquit, dictum, consuetudinem esse factitiam naturam. quasi hoc vno differat id quod consuetudinẽ medici appellant, ab eo quod naturam: quòd natura sit natiua, cõsuetudo facta & aduentitia, cùm tamen etiam natura sit. Itaq; iuxta hunc modũ, dicendũ est, si consuetudinis nomine intelligamus ipsum rerũ vsum, nihil per se indicare: si verò aduentitiã naturã vsu comparatam, indicare suam conseruationem. Itaq; ventriculũ debiliorem natura, posse plus cibi ferre robustiori natura: quia ille consuetudine factus robustior est, aduentitia scilicet natura. ita dices: musculos quibus consueti motus fiunt, consuetudine firmiores haberi. Hanc rationem seruandæ consuetudinis reddit Gal. 11. meth. cap. 3. ita scribẽs: Cùm verò quæcunq; temperies vel optima sit, vel aliquatenus vitiosa: eam quæ optima est, semper seruare oportet. eam verò quæ vitio non caret, in sanis quidem vel seruare vel alterare, in ægrotis verò seruare: ea ipsa ratione, qua priùs ostendimus, maximam esse à consuetudine indicationem: quippe vel temperamentum innatum ipsam seruare, vel factitium inducere. fieri verò, vt dictum est, mensuræ auxliotum indicationem, ex eo temperamento, quod præsens sit: sicut ex ætate, non quam æger priùs habuerit, sed quam nunc habeat. Hæc Galenus. tamen ei qui altiùs consideret, videbitur consuetudo diuersa esse ab eo temperamento, quod cõsuetudine comparatur, aut ab ea natura. Nam finge duos homines, alterum natura calidum vno gradu, alterum calidum tertio. calidus vno gradu assuescat esui calidorũ, calidus tertio, frigidorum: ita vt alterius calor intẽsior fiat, alterius remissior, veniántque simul ad secundum caloris gradum. quo casu constat: hos homines ex contrariis assuetudinibus idem temperamentum aduentitium comparare. incidant simul in frigidum morbum: vtendum vtriq; est auxiliis calidis. sed obsecro, nunquid tam calidis, támque repentè vtendum est ei qui assueuit hactenus ex multo tempore frigidis, quàm ei qui assueuit calidis? non arbitror. sed alter repentè vti debet calidis, vtpote sibi naturalibus, & consuetis, & morbo contrariis: alter sensim est ad calidiorum vsum transferẽdus. alioqui repentè ad inconsueta transibit: quo nihil magis vetitum est ab Hippocrate secundo de ratione victus acutorum, potissimùm in morbis, in quibus repentinæ mutationes maximè debent deuitari. Si ergo diuersa iniungi debet illis ratio victus, propter contrarias consuetudines, & aduentitia natura eadem est, constat: consuetudinem diuersum aliquid esse ab aduentitio temperamento, & propriam indicationem habere, ac per se, quæque non referatur in naturam. Quid igi-

tur ex tam multis hinc & illinc emergentibus argumentis licet colligere? Certè vt paulò antè monſtratum eſt: in meris facultatibus naturalibus, neque poteſt fieri habitus operandi, neque conſuetudo quidquam præſtat ad faciliùs operandum. vt exemplo deſcendẽtis lapidis, & vrentis ignis, cõfirmauimus. Igitur naturalia in nobis inſtrumenta non poſſunt aſſueſcere actioni, niſi vſus aliquam in ipſis actionis facilioris, aut minoris alterationis, cauſam generet. ſed illud non eſt aduentitia natura, ſeu aduentitium temperamentum. Nam aduentitium temperamentum fit in corpore: permutata natura innata in aduentitiam. (nam vt primo huius operis libro diximus, poteſt temperies innata permutari) itaque cùm temperies natiua eſt mutata omnino, mutata etiam eſt natura. Sed conſuetudo eſt aliquid: quod citiùs generatur in nobis, quàm noua natura. Ergo cùm ſimilitudo aliqua comparatur inter naturalia membra & alimenta quibus vtimur: ea tamen ſimilitudo non eſt tam fixa, quàm ipſa natura, ſed veluti ad illam diſpoſitio. quod licet ex Ariſt. verbis intelligere, quæ ſcripſit 7. Ethic. ad Nicomachũ, cap. 10. Faciliùs curari poſſunt, qui per aſſuetudinem, quàm qui natura incontinentes ſunt. Eſt enim faciliùs conſuetudinem quàm naturam mutare. ac propterea & conſuetudinem mutare difficile eſt, quòd ſimilis eſt naturæ. hæc Ariſt. ex quibus verbis apertè deducitur, quod nitebamur indicare. Nam ſi conſuetudo priùs mutatur quàm natura: diuerſa eſt ab aduentitio temperamento. Aduentitium enim tẽperamentum non priùs mutatur quàm natura: ſed illud mutari, eſt mutari naturã. præterea neceſſe eſt, ſimilitudinem eſſe aliquã in noſtris membris: quod ſi cum natura confertur, habet rationem diſpoſitionis, & natura habitus. nam faciliùs corrumpi, eſt ratio diſpoſitionis: & difficiliùs corrumpi, ratio habitus. [illegible] conſuetudo non ipſa natura omnino, ſed ſimilis naturæ: quia non aliter ac natu[illegible] ad actiones inclinat, & conſueta toleratu reddit faciliora. eſt diſpoſitio ad naturam: quia conſuetudo, cùm admodum longa eſt, in naturam migrat, vt diſpoſitio in habitum. ſed cùm iam eſt habitus: non ampliùs conſuetudo eſt, ſed natura, quia non eſt iam ſeparatu facilior natura, cùm ipſa natura ſit. Sed vt res euadat clarior, animaduerte duplex eſſe temperamẽtum. Alterum, ſiue aduentitium, ſiue natiuum ſit, quod in ipſa ſubſtantiarũ elementorum proportione conſiſtit: quod cùm mutatur, tota alteratur corporis natura. (ita eſus frigidorũ longus, corporis temperiem natiuam ad frigidiorem permutat: quæ mutatio naturæ eſt) Alterum quod eſt veluti diſpoſitio quædam ad primum, quod neceſſe eſt ante illud fieri. Conſtat enim neceſſariò (cùm mutationes omnes extremę per medias fiant) antequã corpus radicitus frigidũ fiat: fieri frigidis ſimile, ſimilitudine quadam in diſpoſitione ad naturã. & eſt quidem hoc aduentitium temperamentũ qualitatũ: vt cùm res calidior fit, frigidior, humidior, aut ſiccior qualitatibus. quod temperàmentũ, cùm omnino nullã habet perſeuerantiã (vt quod ex vna appoſitione medicamenti, aut ingeſtione alimenti, aut vnica admotione manus ad ignem fit) neque natura eſt, neq; conſuetudo: ſed tantùm leuis alteratio. cùm verò hæc ſimilitudo eſt, etſi non tam intenſa, ſed cum aliqua permanſione, qualis ex vſu taliũ rerũ fit: conſuetudo dicitur, & parum abeſt, quin migret in naturã. Itaq; differunt conſuetudo, & natura, vt habitus & diſpoſitio. & ideo verè etiã dicitur à Gal. aduentitia natura: quia eſt aduentitiũ temperamentũ, & diſpoſitio naturalis. quanquã ab ea, quæ propriè dicitur natura, differt qua ratione diximus. quod qui ſemel intellexerit, nihil habebit ſcrupuli in propoſitis hypotheſibus. Nam illi homines, quorum alter à calido gradu tertio, alter à calido primo, per contrarias conſuetudines in temperamentum calidum ſecundo delapſi ſunt: habent idem temperamentum in habitu. ſed alter habet diſpoſitionem quandam, ad occurrendum calidis incommodam, alter commodam. ſunt verò hæ diſpoſitiones in numero rerum naturalium: & indicant ſuam conſeruationem. proinde nõ eodem omnino modo cibari, neq; curari medicamẽtis debẽt. habet enim alter tres indicationes expoſcentes calida: morbi, naturæ, & diſpoſitionis illius quam fecit vſus, quã modò conſuetudinem dicimus. alter duas tantùm, naturæ & morbi, contrariã vnã conſuetudinis. neq; verò mirum videri tibi debet: hominem ſecundum habitum calidum eſſe, diſpoſitione illa frigidis ſimilem. nimirum corrumpuntur & generantur leuiùs qualitates, quàm prima temperamenta: & friget ſæpè bilioſus, caletq; pituitoſus. Hæc ſimilitudo facit in membris conſuetis indolentiam,

aut

aut minorē passionem. Sed de qualitate alimentorū, quæ cōsuetudo facit de insuauibus suauia, aut de molestis grata, aut de inutilibus vtilia, satis videmur respondisse. tamē est ꝙ consideremus, quod paulò antè diximus: quantitatē etiam consuetā meliùs ferri. quod non videtur ex comparata similitudine fieri. quæ enim similitudo fit cum maiori aut minori quantitate? neq; verò si propter robur auctū fit, id est tribuendū consuetudini: sed naturæ membri, qua pfectionis plus consequuta, facultates sunt redditæ fortiores. Scire licet: robur addi instrumentis nutritionis, vt Gal. dixit, vsu pluris cibi, hocq; naturæ est proculdubio. Tamen est hîc quoq; aliud aliquid, quod consuetudini soli debet tribui: ꝙ scilicet assuetus ventriculus tantæ quantitati, minùs illā auersatur insueto, & ideo meliùs amplectitur, eoq; meliùs cōmutat, cum æquali virtute, aut etiā cum minori. quare ego non negarē fieri posse: vt ventriculus imbecillior, sed consuetus, meliùs alterarer fortiori, sed insueto. quo casu constat: totā causam esse in consuetudine, nullā in natura, aut naturæ robore. tamen superest dicendū, qua de causa fiat, vt vētriculus auersetur minùs consuetā copiā ciborū. Sumendum hîc est cōcessum ab omnibus principium: facultates omnes, quibus corpus gubernatur, sibi mutuam operā in plærisq; actionibus præstare, sibiq; subseruire mutuò, eoq; facilè sese mutuò trahere ad sympathiā. itaq; naturalib. membris tributus est quidam sensus, quo & molesta & grauia possint sentire, sensuq; excitetur expultrix: aut contrà suauia, & læuia, exciteturq; retinendi facultas. id cùm in aliis instrumētis omnibus fiat: tamen in ventriculo apertissimè conspicitur. huc.n. propter communē vtilitatē, & propriam, acerrimo sensu natura esse fecit. ita ventriculus quæ suo sensui grata sunt, amplectitur, quæ molesta, auersatur: & quò molestiora sunt, eò plus auersatur, quò minùs molesta, eò minùs auersatur, & meliùs amplectitur. sunt verò magis molesta: quæ maiorē tristitiā efficiūt in sensu, & maiorem dolorē. Sed obiecta sensui consueta, cæteris omnib. æqualibus, neq; mutatione aliqua facta in ipsa sentiendi potentia, neq; in instrumento, aut temperie partis, aut re alia quapiā, cum æquali etiā alteratione instrumēti, minorē dolorē faciunt inconsuetis: eò quòd cùm occurrūt consueta, mens aut primus sensus distrahitur aliquatenus, minùs attentè animaduertēs. quemadmodū ergo in his quibus mens ægrotat, quæ doloris aliqui causæ sunt, sensum nō faciunt, vt dictum est ab Hipp. propter mentis distractiones, & auertentib. nobis animū, aut aliud attentè cogitantibus sæpè alterationes fiunt nō omnino paruæ, quæ tamē sensum latentes, sine dolore prætereuntur: ita cōsueta minùs mouent phantasiā, etsi singularis sensus instrumentū moueat æqualiter, faciuntq; proinde minores dolores, & ideò ventriculus minùs refugit. quod euidenti est argumento: ἡγεμονικὸν (ita vocāt Græci primū sensum, aut mentē) operari in omnib. nostri corporis membris. non (vt nonnulli philosophorum censebāt hoc argumento persuasi) sensus omnes agi in cerebro, & in singulis membris fieri alterationes à propriis rebus: harumq; referri species ad cerebrum, agiq; illic sensum. Nam res non ita habet. quin potiùs primus sensus in oculis videt, in auribus audit, in membris omnibus tangit, & ita in reliquis. tamē de locis sensuum abundè disputatum est in secundo huius operis libro: modò de phantasiæ in membris omnibus irritatione agimus, sine qua multa experimur, quæ haudquaquam videntur posse contingere. Nam cur titillatus, qui à nostris ipsorum manibus fit, non prouocat risum: is verò qui fit aliorum manibus, prouocat? an non quia quæ risum sunt excitatura, oportet occurrere, vt noua & inopinata? titillatus verò, qui nostris manibus fit, non potest habere quidquam inopinatum: cùm phantasia comitetur ipsum titillatus motum, antequam fiat, & cùm iam fit. quòd certè hoc e tali quadam causa contingat: argumento est ipsemet titillatus, quo ab aliis tangimur. Hic enim, cùm ii qui titillant, incautos nos aggrediuntur, multò profusiorem risum facit: cùm verò præsentimus, tantò plus irritamur, quantò plus animaduertimus. non aliter videas, si quis alteri repentè incauto pilū euellat, horrescere illū & dolere vehementer: tamen si aduertat animū, eundē hominē sibi multos pilos vellere sine molestia. Verbera item & plagæ quæcunq; ab alio infligūtur, acerbiorē sen-

ſum præſtant: quàm ſi tu teipſum pulſes, etiã ſi aliquando vehemẽtiùs id facias. Tamen conſtat ſenſus inſtrumentũ non aliter affici à te, quàm ab alio quopiam: modò nulla alia in re diſcrimen ſit, quã quòd à te hoc, aut ab alio fiat. igitur hæc fiunt ex diuerſa itritatione phantaſiæ, quę omnes ſenſus ſemper comitatur: quã conſentaneum eſt, ad alterationes conſuetas quàm incõſuetas magis animũ aduertere, vtpote quæ inopinata mala magis pertimeſcit. Hæc de laboribus conſuetis facultati naturali diximus. Quid iam de motionibus ſecundum locũ? cur labores muſculorũ conſueti feruntur faciliùs incõſuetis? an quia nerui ſunt hac ratione redditi fortiores? fit frequenter hac ratione: ſed nunquid hac ſola? hîc igitur rurſum nihil fit conſuetudine: ſed robore facultatis, quod naturæ eſt. fieretq́;, vt ſi duobus hominibus eſſent nerui omnes æquè robuſti modò, alteri tamen ex innata natura, alteri ex conſuetudine: neuter eſſet laboris tolerantior altero. qua ratione conſuetudo nihil in his motionibus poſſet. nam haberent duo illi omnia, quę naturæ ſunt æqualia, & alter inſuper haberet conſuetudinẽ: tamẽ mouetur altero nihilo meliùs. quare perperam omnino dixiſſet Hipp. Qui conſueti ſunt ſolitos labores ferre, etſi ſint imbecilles & ſenes: non cõſuetis fortibus & iuuenibus faciliùs ferunt. fingit enim Hipp. inconſuetis adeſſe robur, cõſuetis debilitatẽ: tamen plus poſſe dicit conſuetudinem firmitudine. quod non de quocunq; gradu debilitatis in homine conſueto, aut roboris in nõ conſueto, aut de quacunq; conſuetudine intelligi velim. non. n. quæcunq; conſuetudo quocunq; robore plus valet: ſed certa quædã conſuetudo certo quodã robore. tamen illud apertè certũ eſt (niſi Hipp. ſententia eſt faſa) ab homine conſueto meliùs labores ferri, q̃ ab inconſueto: etſi conſueto nullũ maius ſit robur neruorũ. quare inueſtiganda ratio eſt: qua nerui à minori facultate faciliùs trahũtur ad motum, quem exercuerũt ſæpè, quã ad inconſuetũ. cuius cauſa neceſſariò eſt in re quapiã, quæ in neruis ipſis vſu comparetur: quæ nõ video quæ alia eſſe poſſit, quàm figura quædã in ipſis fibris facta, dum eodẽ modo ſæpè contrahuntur, aut diſtenduntur: quã dimiſſæ à facultate, ſua ſponte retinebant, ad quamq́;, vel minimum operante facultate, ſua ſponte venient. ita enim fieri videmus in externis fibris, aut corrigiis. Has ſiquidem ſi ſæpè complicueris certo quodam modo; dimiſſæ deinde, etiam ſi extentæ priùs fuerint, per ſe eodem modo complicantur. Conſtat tamen id ſine facultate quapiam fieri. Talis quædam promptitudo in noſtris fibris fit: crebritate alicuius motus, aut aſſiduitate alicuius figuræ. Quare à minori facultate trahuntur ad conſuetos motus: & figura quæcunque conſueta ex multo tempote, ſua ſponte à fibris ſuſcipitur, & ſine dolore. Dè facultatum naturalium & animalium aſſuetudinibus diximus. De motibus vitalis virtutis illud ſatis ſit dicere: ſolitum iraſci, ex leuiori cauſa iraſci æqualiter, eoq́; minùs lædi. quòd ſi ab æquali cauſa mouetur, grauiùs iraſcitur. atq; ita nihil mirum ſi tantùm aut plus lædatut, quàm conſuetus, cùm non ſint pares motus. hæc non ſine magno labore de conſuetudinis, naturæq́; actione inuenimus: ſi quis habet aliquid vltrà, addat his candidè. nobis ſatis ſit, rem multùm vltra ea quæ à Gal. cùm de aſſuetudinibus ex profeſſo ſcriberet, dicta ſunt, promouiſſe: potiſſimùm ad tam multa alia, quàm in hoc opere continebuntur, properantibus. modò ad indicationem quæ ex conſuetudine & natura ſumitur, in inſtituendo victum & curationem, ſtylũ conuertamus. Recipiendũ ante omnia alia illud eſt, quod & antea diximus: res naturales debere cõſeruari perpetuò in morbis, in ſanitate non perpetuò, ſed cùm ſimul & naturales ſunt, & perfectæ, & omni vitio carentes. illud etiam à Gal. accipiendũ eſt 11. meth. cap. 3. in morbis non debere ſeruari natiuum temperamentũ, ſed aduentitiũ. quod apertè eſt verum: ſi nomine aduentitii temperamenti, non ſolũ intelligimus, quod alteratis qualitatibus, ſed quod p mutata prima temperie fit. nã cũ illud mutata corporis natura fiat: conſtat eam corporis naturã ſeruari debere, qua corpus erat cùm in morbũ incidit, non qua fuerat quondã. neq; eſt q̧ quiſquã obiiciat: natiuũ temperamentũ eſſe naturaliꝰ aduentitio, eoq́; magis debere conſeruari. Nam tã longè hoc abeſt à veritate, vt, cùm natiuũ temperamentũ cum aduentitio cõmutatum eſt, non ampliùs natiuũ

ſit na-

fit naturale:sed eo quod p̃ter naturã erat, facto naturali, & quod erat p̃ter naturã fit aduentitiũ. his admissis constat: non minùs consuetudinẽ in numero esse rerum naturaliũ.est.n.dispositio quędã naturæ similis:quæ non aliter ac natura ad actiones inclinat. Igitur debet vtilis cõsuetudo seruari per valetudinẽ & morbos: per morbos etiã inutilis. Nam eodẽ modo fit de reliquis omnibus rebus naturalibus, quin & de ipsa natura. Hæc scilicet, cùm est optima & sine vitio, seruatur; cùm vitiosa, in bene valentibus mutatur, in ægrotantibus seruatur. atq; vt naturam vitiosam cùm reducimus, non nitimur corrumpere repentè, sed paulatim: ita per salutem, noxiam consuetudinẽ sensim permutamus. Sed cùm hæ indicationes similes sint, consuetudinis, inquam, & naturæ, illud est in controuersia constitutũ meritò: vtra harum indicationũ sit altera præstantior, quæ à consuetudine est, an quæ à natura. Nam Hipp. & Gal. videntur præferre indicationem à cõsuetudine alteri. danda .n. sunt ægrotãtibus, quæ facultati minimũ negotium facessant. hæc sunt, quæ minorem molestiam inferunt. scriptũ verò ab Hipp. est 2.aph.50. Quæ ex longo tempore cõsueta sunt, etsi deteriora sint: insuetis minùs fatigare solent. constat deteriora esse, quæ respuit natura: tamen hîc conferunt assueta, quæ consuetudo poscit, cum melioribus, quæ poscit natura, tamẽ iudice Hipp. vincit indicatio cõsuetudinis. Gal.8.meth.cap.9. ita scripsit: Atqui si ex ipsa consuetudine indicationẽ aliquã sumi cõueniet: si quidẽ multo iam tempore intemperatas naturas, cõtrario victu ei quę vicit intemperiei, cibauimus, ita etiã & cùm parũ ex sentẽtia se habent, faciemus. sin minùs: similiũ temperamentoindicationẽ habebimus. Vides vt Gal. conferat has duas indicationes: & eam quæ ex longa cõsuetudine est, indicationi temperamẽti præferat. Quanquam argumentari possis à cõtraria sententia: vt aliquid naturalius est homini, ita magis accuratè debere seruari. sed temperamento (quod & ipsam naturã hîc dicimus) nihil esse naturale magis. quare neq; cõsuetudinẽ tam seruari debere, quã ipsam naturã: itaq; indicationẽ à natura esse perpetuò præferendã. Hipp. quoq, aph. nuperrimè citato censet: oportere ad insueta trãsire. 2. etiã de ratione victus acutorum docet: in morbis mutandã esse paulatim consuetudinẽ, cauendasq; repentinas ad insueta p̃mutationes. constat igitur de sententia illius, si quis inutilẽ habẽs consuetudinẽ in morbũ incidit: non debere illã per morbũ seruari, sed permutari paulatim, cauendo tantummodo mutationes repentinas. Sed indicatio quæ sumitur à natura, toto morbi tempore debet seruari integra. videtur ergo hæc illa esse p̃stãtior. Adde fieri, vt si quis assuetus calidis, morbũ calidũ incurreret, nulla ratione curari posset. Nam quò curetur, eget frigidis: quæ non fert consuetudo. In breui hac quæstione paucis dicã, quod mihi videntur sentire autores. indicatio à consuetudine seruãda est per morbos inuiolata: etiã si cõsuetudo inutilis sit, quęq; per valetudinẽ mutanda foret. seruatur verò in morbis, gratia seruandæ facultatis. nam q̃ molesta sunt naturæ, deuitanda in morbis sunt: offerenda, quæ ei potiùs grata. talia sunt primo occursu consueta omnia: etiã si sint aduersa temperamento. atq; tam est seruanda consuetudo: vt indicatione ab ipso temperamẽto potior sit, quod Hipp. & Gal. loca apertè testabãtur. Sed nunquid proinde fit, vt qui calidis insueuit, non possit vti frigidis cibis, & medicamentis? (respondendũ.n. primò est ei argumẽto, quod vltimo loco est ꝓpositũ) minimè. non .n. quòd potior vna aliqua indicatio sit: reliquas omnes sustollit. potest siquidẽ operari medicus, pro ratione potioris: aliatũ cuiq; tribuens aliquid, ꝓ cuiusq; dignitate. ita si quis natura frigidus, calidis assuetus, in morbũ frigidum incidit, vnã habet indicationẽ expos centẽ frigida, putã naturæ: duas expos centes calida, morbi, & consuetudinis: vti quidẽ debet calidis, sed neq; illis tam intẽsis, quàm si natura quoq; calidus esset. detrahit.n. his aliquid contraria indicatio naturæ. ergo ita censẽdũ est, quã longè absit morbus versus frigidũ à mediocritate, sumendaq; alimenta, & medicamenta tantò calidiora mediocritate: deinde detrahendum his tantũ caloris, quantò homo frigidior est temperato. his ita factis censenda est consuetudo: addendũq; rursus ho rũ calori, ꝓ ratione consuetudinis, plus aut minùs, prout scilicet antiquior aut recentior videbitur consue-

tudo. atq; hoc omniũ minimè est prætereundũ: quòniam insuetorum occursus primus magnũ facessit negotiũ naturæ, vsq; adeò vt principio morbi non sit adeò curãdum de aliis duabus indicationibus, morbi inquã, & temperamenti: sed totũ ferè tribuendũ consuetudini, paulatimq; deinde eundũ ad victũ illũ, quem omnes indicationes simul diximus præfinire. quod apertè intelliges ex Hipp. 6. epid. parte 2. contex. 26. vbi Hipp. scripsit: ex adhibitione contraria adhibere, & quiescere. quã sententiã Gal. ita enarrat: Cùm morbus exigat cõtraria paria, si tamen similia sint in consuetudine: non esse illis æqualibus contrariis statim occurrendum, sed paulatim. hinc etiã apertè intelliges: cõsuetudinis indicationẽ esse præstantiorẽ aliis. quandoquidẽ est, cùm ipsas cohibeat, & ab aliis nunquam cohibeatur. Nam quod Hipp. docebat 2. de ratione victus in acutis, non est indicationẽ consuetudinis dimitti, sed aliis indicationib. paulatim locũ dare. nam cùm (vt diximus) à principio omnia ferè debeant fieri, pro ratione consuetudinis, deinde paulatim commutatur victus, ad id quod exigunt natura & morbus: nõ dimissa consuetudinis indicatione, etsi consuetudo ipsa tantũ dimittatur paulatim, quantũ reliquæ indicationes sibi vendicant. neq; verò hoc, quod plus cæteris consuetudini tribuitur, quidquã tollit de naturæ dignitate: vt aliud argumẽtum proponebat. seruatur enim cõsuetudo, non propter se ipsam, vt natura: sed quia hac ratione ipsa natura optimè seruatur in morbis. nimirum plus molestiæ patitur primo occursu insuetorum, quàm contrariorum temperamento. quo fit, vt indulgentes plus indicationi consuetudinis, ipsi naturæ meliùs prospiciamus. Sed satis iam controuersiam hanc produximus.

De curatione hæmorrhoidum. Cap. VI.

PER hæmorrhoidas expurgatur corpus vniuersum. effundunt enim nõ bonũ purumq; sanguinem, sed crassum & fæculentum. proinde cùm fluunt, (sunt enim nonnunquam non fluentes, quas quidam cæcas vocant) non sunt temere occludendæ, potissimùm nisi recentes sint. nam recentes licet obstruere: tunc quoq; vniuerso corpore vacuato & expurgato, & in reliquũ tempus præscripto ægrotanti victu, quo impuri sanguinis & crassi minus generetur, sed pro eo putus & mediocris. De inueteratis enim præceptũ ab Hippocr. est sexta particula aphorismorũ duodecimo: non omnes obstrui, sed vnam seruari, quæ expurgãdo corpori sufficiat. habet aphor. in hunc modum: αἱμοῤῥοΐδας ἰηθέντι χρονίας, ἢν μὴ μία διαφυλαχθῇ, κίνδυνος ὕδρωπα ἐπιγενέσθαι, ἢ φθίσιν. in hac oratione particulam illã ἰηθέντι, nõnulli vertunt, sanato, alii, sanãti: potes etiã vertere, ei qui sanatur. vt sensus verborum sit: ei qui sanatur ab hæmorrhoidib. antiquis, nisi seruetur vna, periculum est hydropem fieri, aut phthisin. Galenus in commentatione causas apponit, dicens: hepar solere in habentibus inueteratas hæmorrhoidas, euomere sanguinẽ per illas: quo obstructione consuetæ viæ interiùs detento, fiet vt vel multitudine suffocetur calor hepatis, & illius refrigerationẽ hydrops consequatur, aut vt regurgitãs sanguis in pulmonem rapiatur, & sputo reiiciatur, paulatimq; excedẽs phthisin faciat. Hanc sententiam recipit Paulus, qui libri sexti cap. septuagesimo nono inquit: Siq; deligatione vti volumus: lino quinquies torto, ferramẽto, quo vel hæmorrhoidas, vel vuas vrere consueuimus, venarum capitibus circumiecto, singulas hæmorrhoidas astringimus, vna tantummodo relicta, qua fieri redundantis sanguinis deriuatio possit. ita enim præcipit Hippocrates. Celsus etiam libri tertii cap. septimo inquit: Si ora venarum sanguinem solita fundere, subitò suppressa sint, aut aqua inter cutem, aut tabes sequitur. Atque, vt semel dicã, omnes sententiam hanc Hippocr. probant, dempto vno Aëtio, qui libro decimo quarto cap. 5. ita inquit: Conuenit igitur recta diæta, ac venæ sectione præmissa, hæmorrhoidum extirpationem moliri: & nullam penitus relinquere, quemadmodum quibusdam visum fuit. Hæc Aëtius, qui Galeno contradicit, & Hippocratis sententiã aliter interpretatur. Non enim, inquit, illũ scripsisse, si nõ vna seruetur: sed, si nõ adseruetur. vt sensus sit: nisi ægrotans in optimo victu conseruetur, & omnes hæmorrhoides occludãtur, fore vt in hydropẽ aut in tabẽ incidãt. id quod

nititur

hibitur monstrare ex eiusdem autoris verbis. inquit enim: Hæmorrhoidas sanãti antiquas, vel cui hæmorrhoides antiquæ sanantur. Sanari verò est in sanitatem integrã restitui. Tamen si vna seruaretur, nequaquam sanus euaderet ægrotans. Sed & rationẽ addit. Potest (inquit) qui inueteratis laborat hęmorrhoidibus, obcæcatis omnibus seruari in sanitate integra: misso sanguine ex quibusdam temporum interuallis, interim bono victu adhibito. igitur non necesse est vnã seruare, neq; putandũ est Hippocr. ita præcepisse. Hæc est Aëtii sententia, quæ mihi minùs placet, quàm sententia Galeni & aliorum autorũ: cùm quoniã in omnibus exemplaribus inuenitur lectio, vt explicatur à Galeno, & Aëtius libenter sustollit voculam illam μία, id est vna, tum etiam, quia si rationem perpendas, intelliges multò magis ex arte esse inueteratas hæmorrhoidas vna seruata curare, quàm omnes repentè obstruere. Nam quòd inueteratæ sunt: docet factam esse iam in hepate intemperiem, qua sanguinis nigri multã copiam generat. quæ si facta est: non potest repentè curari, sed lõga indiget victus permutatione. quæ victus permutatio, si suppressæ omnes hæmorrhoides essent, non efficeret tantum iuuando: quantum ipse sanguis, qui interim detineretur præter consuetudinẽ, lædendo. Itaq; fieret, vt suffocaretur calor, quantumuis victu repugnares: nisi interim, dum victu intemperiem corrigeres, viã relinqueres, qua quotidianũ excrementum deriuetur. Vides igitur, vt multò consultius fuerit, vnam relinquere, si modò plures sunt. nam si est vnica, liceteam obstruere. Argumento enim est: minorem esse cacochymiã ex qua vna prouenit, quàm ex qua multæ. quare illi corrigendæ licet sperare victũ suffecturum, cum euacuationibus opportunè adhibitis. neq; verò impossibile est, (vt quidam putant ex Hipp. opinione fieri) ex multis hæmorrhoidibus, illisq; inueteratis, hominem sanũ integrè aliquãdo euadere. non enim præcipit Hipp. illam vnam, quæ seruatur, perpetuò seruare: sed hîc quoque, vt in aliis omnibus, sensim consuetudinem permutare. quoniã igitur ex multo tempore cõsueta erat illa euacuatio, supprimendę sunt, (hîc quoque præmissa totius corporis cura) vna seruata. continẽdusq; deinde homo in bono victu, vt intemperies corrigatur. quod cùm factum fuerit: licebit etiam reliquam obstruere, eritq; vltima hæc curatio, sanatio vnius hæmorrhoidis: vt Hipp. sententiæ nihil sit aduersum, & homo integræ sanitati restituatur. Intelligat itaque Aëtius: Hippocratẽ hos ægrotantes sanare integrè, non tamen repentè, sed paulatim, vt oportet. neq; verò eò q Hipp. dixerit, Si vna nõ seruetur, periculum est hydropis aut tabis: fit, vt si vna seruetur, nunquã sit periculum. Nam fieri potest, vt tam multæ & tã inueteratæ sint hæmorrhoides: vt res exigat, (quid enim prohibet?) in curatione prima seruari duas, in secunda occludi illarum alteram, ad extremum tandem omnes extirpari, obstructa vnica, quæ supererat. dixit tamen Hippocrates: ni vna seruetur. quoniam nulla seruata nunquam non est periculum, si plures sunt & inueteratæ. quanquam non omnibus fortasse sufficit, vnicam seruari. putauerim ego quidem: ratò non sufficere vnicam seruatam ad reliquam curationem, verùm id, quãquam raro, potest casus ferre. Sed de hæmorrhoidum curatione hæc sunt controuersa.

An liceat fricare laborantes crudi succi redundantia. Cap. VII.

VIDERI alicui possit, in iis qui multam crudorum succorũ copiam collegere, frictio incommoda. Scriptũ siquidem à Galeno est quarto de tuenda valetudine: At si in eodem homine reliqua eadẽ sint, cæterùm in ipso lasso corpore sanguis bonus exiguus sit, crudi autem succi plurimi: neque sanguinem mittendum, neq; expurgandum, neq; exercitatione vtendum, neque omnino motu, neq; balneo. Hæc sunt Galeni verba, quibus, cùm omnem motum interdicat, putet aliquis interdiei etiam frictionem, vt quæ & ipsa succos moueat. præterea, quia interdicit balneum: quod easdem vires videtur habere quas frictio. Nam non aliter frictio, ac balneum, trahit versus cutem. quare si hoc nomine nocent ita affectis balneum, & exercitatio: & frictio videbitur incommoda. præcipuè cùm Galenus octauo methodi cap. quarto, curans febres ex obstructione ortas,

prohibeat abstergere cutem ante totius corporis euacuationem: ne abstersio cruda trahat ad cutem, quę impingentia in angustos poros, maiorē inde faciant obstructionē. quod idem videtur in hoc affectu, de quo disserimus, ex frictione euenturū. Cęterùm contrariū est in Galeni sentētia, siquidem libello de sanguinis missione cap. 6. disserēs de hoc affectu, ita scripsit: Eos, qui sic affecti sunt, sanguinis missione euacuare non conuenit, sed frictionibus, mediocriterq; ex calfacientibus vnctionibus, tum potionibus succorum crassitudinem incidentibus, ac modicè calfaciētibus. Duodecimo etiam methodi cap. 3. Eos, qui propter succorum crudorū multam redundantiā in syncopen incidunt, multa fortiq; totius corporis frictione curat. tamē ibidem eisdem hominibus balneū denegat. Balneum nempe, quāquam in reliquis frictioni similem habeat vim, hoc ab ea dissidet: quòd liquet plus succos, quàm incidat, attenuetq;, frictio cōtrà. Hinc fit, vt balneū fluxiones faciat, fluentibus scilicet iis qui liquati sunt humoribus, & vt crudorum faciat distributionē: quod frictio non facit, vtpote attenuans magis, quàm liquans. quare cùm humectatione est opus, balneo vtitur Galenus magis: cùm apertione obstructionū, magis frictione. quod videbis factum 8. methodi cap. 3. inter curandum diarias febres ex siccitate & ex constipatione. quid quòd trahit etiam frictio versus cutem? quare obstructiones etiam augebit. Diximus frictionē, vt trahit, ita attenuare: cumq; trahat minùs quàm balneum, & extenuet magis, est illo in hoc affectu multò vtilior. atq; prǽter dicta, si quid fortasse ex tractis crudis succis obstructionis faceret: emendaretur inunctione olei mediocriter calfacientis, coquentisq;, vt chamæmelini, quæ illam debet cōsequi. Itaq; frictio & inunctio alternatim debent fieri, nequaquam balneum. Sed neque exercitatio, quippe quæ à penitissimis partib. facit crudorum distributionem. neque potionibus calidissimis vtendum est: quia cùm non possint tam citò coquere, anticipant crudorum distributionem. Hæc igitur deuitanda sunt, & affectio curanda, vt diximus. neque quod de curatione febrium ex obstructione attulimus, iis, quæ modò dicuntur, est contrarium. Nam in illis febribus vitamus abstergentia cutem, ante totius euacuationem. quia in eo affectu magna mali pars, & quam ante ipsam febrem præscindi oportet: est cutis obstructio, & interim licet vti magnis euacuationibus. Tamen in hoc affectu, de quo modò loquimur, minimum malum est ad cutem, & comitatur semper maximam crudorum succorum redundātiam, quæ est in visceribus, syncope, quæ prohibet fieri magnas euacuationes, missiones inquam sanguinis, & expurgationes. quare ad frictiones cogimur confugere, interpositis inunctionibus.

De epilepsia, an debeat curari. Cap. VIII.

DE huius affectionis essentia in quinto lib. satis diximus. Sed de curatione videtur superfluū quidquā dicere. nam, si ante vigesimum quintū annū accidit, sola mutatione ætatis curatur: si postea, insanabilis euadit, vt scriptum est ab Hipp. 7. aphor. quintæ particulæ. ergo epilepsia quæ non sua sponte curatur, insanabilis est. sed neq; morbos, qui per se curantur, neq; eos qui curationem non admittunt, oportet pharmacis irritare. ergo nunquam oportet epilepsiæ curationem aggredi. Tamen contrà est Gal. apud quem multa inuenias auxilia aduersus epilepsiam. 6. de simplicium medicamentorum facult. cap. nonagesimo nono præcipit pæoniæ radicem collo suspendere epilepticis: vtpote sine multo calore desiccantem, & cùm subtilium sit partium, euaporatione per inspirationem attracta curantem. libello de sanguinis missione cap. 19. præcipit epilepticis sanguinem de cruribus mittere. hos quoque iubet libello cui titulus est quos & quando, ineunte vere expurgari. apud omnes qui praxin medicam scripsere, extat proprium caput de curatione epilepsiæ, siue illi de classe Arabū, siue Græcorum sint. proinde decisione visa est indigere hæc controuersia. De curatione puerulorum qui hoc malo frequenter corripiūtur, videtur esse minor autorum consensus. siquidem Paulus lib. 3 cap. 13. apertè infantibus epilepticis interdicit totam curationē: sed victum conuenientē tantùm præscribit. in cæteris expectat

ætatis

ætatis mutationem. ita enim ſcripſit: Quòd ſi laborans fuerit etiã dum infans, nihil oportet circa illum facere. Etenim ætate mutata ad bilioſius & aridius, & victu ad temperatius, ſua ſponte plærunq; paſſio ceſſat. tamen Aëtius ſermone 2. tetrab. 2. cap. 19. indiſtinctè pueros omnes præcipit curare, & ſenes eodẽ modo, vitatis euacuationib. per purgantia medicamenta, ſed vſu clyſterũ, gargariſmatum, errhinorum, frictionũ, & ſinapiſmorũ. præterquam quòd ſimplicioribus vti debent pueri, ſenes medicamentoſioribus. Celſus quoq; concedit in his curationem. Sed cùm eum (inquit) remedia non ſuſtulerũt: in pueris veneris, in puellis menſtruorũ initium tollit. Tamen hanc controuerſiam Gal. dirimit 6. epid. parte prima comm. 5. ita ſcribens: Fit autẽ & ob errata hæc eadem paſſio pueris, medicorũ curatione indigẽs. cùm verò ob humorem fit, infantes ſtatim inuadit, deſinitq; ætatis conuerſione, cùm nihil nos fecerimus. quapropter quibuſcunque pueris non à prima ſtatim ætate, cùm adhuc ſint infantuli, ſed in progreſſu incepit, proculdubio ob peccata in victus ratione cõmiſſa, aut ob aliam quampiam externã cauſam exortus eſt. in quibus ætatis cõuerſionem præſtolari non conuenit: ſed factũ morboſum affectũ in ipſis curare. hæc Gal. quib. apertè declarauit ſuam ſententiã. quam vt latiùs explicemus, notandũ eſt: epilepticum à medicis dici ſolere, non eũ ſolùm, qui cõuulſionis motũ toto corpore patitur, ſed eum etiã, qui cadere paratus eſt. tamen cõſtat, ſi epilepſia eſt totius corporis conuulſio, id ſolũ, quod à nobis paroxyſmus appellatur, eſſe epilepſiã morbũ: intemperiem verò, quæ reliquo tempore pſeuerat, ſi præter naturã eſt, & lædit operationes, eſſe morbũ cerebri in tempamento, ſed epilepſiam nondũ eſſe. ſi verò illorũ alterũ deeſt, q; ſcilicet ex natura eſt, aut non lædit operationes p ſe: ne morbus quidẽ eſt, ſed morboſa natura. eſt tamẽ morboſa natura potiùs, cùm cerebri intẽperies eſt ex natura: cùm verò non eſt ex natura, eſt epilepſię cauſa. Medicus præterea non ſemp curat: ſed modò vtitur curatione, modò pręcautione, modò reductione. ad hęc opa vtitur triplici arte: quarum primã dięticẽ, ſecundã pharmaceuticẽ, tertiã chirurgicẽ appellant. duæ hæ vltimę ad duo priora tãtùm ſunt vtiles. Nam qui reducit, neq; pharmacis inſtat, neq; manuũ operã apponit: ſed victũ ſolum pmutat. Ex his collige, eam operã tantũmodo, quę ſuſcitandis epilepticis, cùm concidere, accõmodatur, eſſe curationẽ: reliqua habere, vt iam dicã. ſi quis paratus eſt concidere, quia ab ipſo ortu talis eſt, humidus nempe cerebro: & in vtero matris talẽ intemperiẽ induit: conſtat illũ, cùm nondũ cõcidit, nullo morbo laborare, ſed eſſe natura quadã vitioſa, qua ſæpè in epilepſiam incidit. vt qui bilioſus eſt, paratus eſt ad febrẽ: tamen nihil habet p̃ter naturã. Vndę manifeſtũ eſt, nullã aliam operã adhiberi huic poſſe, quàm reductionẽ, quæ non inſtat pharmacis, neq; chirurgia. atq; in ipſa reductione, conſtat non admodũ intentis contrariis licere vti: quandoquidẽ lapſus tempamenti, & infantiæ ſunt ſimiles, putà humidi, & quod eſt ex infantia, debet ſeruari: proinde neq; valde exſiccantib. alimentis licet vti, nedũ medicamentis. vnde colligimus, ex arte expectandam eſſe ætatis mutationẽ, & abſtinendũ à curatione. Si verò puer nõ contraxit morbũ in generatione, conſtat illũ ex errore eſſe, & humorẽ cerebri eſſe p̃ter naturã. iis quæ talia ſunt, non ampliùs debetur reductio ſola, ſed curatio, aut præcautio, quæ pharmacis fiunt, & chirurgia, cùm res ita fert. Itaq; ſiue epilepticus ſit infans, ſiue adultus, ſiue ex generatione malũ habeat, ſiue ex errore: cùm paroxyſmo premitur, curari debet. danda enim ſedulò opera eſt: vt q̃ citiſſimè ægrotus ab obſtructione liberetur, & vt ea ſoluta vires reficiantur. ſed extra paroxyſmũ, qui infans à generatione eſt ad epilepſiam pronus: ſolo victu emendato mutationẽ ætatis expectet. quanquam ſuſpenſionẽ pęoniæ de collo ne huic quidem interdico: vtpote quæ nullũ virtuti negotiũ faceſſens auxilietur, & talibus remediis etiã in aliis reductionib. vti ſolemus. Nam qualitate etiã inſpirationis vtimur ad reducendũ: à pharmacis verò, & omnibus copioſis euacuationib. abſtinentes, vt in his infantib. fieri ſuademus, de quib. loquutũ fuiſſe Paulũ interpretamur. Qui ex errore epileptici ſunt facti, curari debent omni auxiliorũ genere: detracto tñ de auxiliorũ magnitudine eo, quod infantilis ætas non

poteſt ſuſtinere.atque hos intelligo Aëtium curare.Nam quanquam Hipp.2.aphor.45.ita ſcripſit: Quicunque iuuenes morbo comitiali laborant, mutatione maximè ætatis, & locorum, & victuũ liberantur: tamen hoc non prohibet aggredi epilepſiæ eius,quæ ante hanc ætatem fit, curationem.nam quanquam magna ex parte curantur ætate: tamen nonnullæ poterunt neglectæ tantas vires ſumpſiſſe,vt deinde mutationem ætatis ſpernant,aut non expectent. Præterea multò ſatius eſt priùs curari,quàm expectare mutationem ætatis, ſi fieri poteſt. poteſt verò,quando non ex natura,ſed ex diſpoſitione non naturali fit:quia hac ſublata ante mutationem ætatis,epilepſiam quoq; ceſſare nihil habet miri. Ergo quæ ante pubertatem fiunt epilepſiæ,ita habent. quæ procedente ætate fiunt,curari debent: niſi ea occaſione dimittantur, qua reliqui quoq; morbi dimitti ſolent: putà quòd inſanabiles ſint. quod tamen nõ omnibus accidit, quæ illa ætate fiunt: ſed magnis, & his quæ inueteratæ iam ſunt. Nam quod in aphoriſmo dicitur:non omnes prorſus epilepſias ſignificat inſanabiles eſſe,quæ aut poſt vigeſimumquintũ annũ fiunt, aut ante incipientes vigeſimũquintum tranſgrediuntur.ſed has difficiliùs recipere curationem, q̃ quæ minores affligunt, cùm quòd has conſequitur ætas iuuans,illas lædens:tum etiam, quòd epilepſia eſt infantiæ conformis,maiori ætati contraria qualitate. Tamen ex his nullus intelligat:nullam prorſus epilepſiam poſt 25.curationem admittere,ſed eam tantùm,quæ his, quæ modò dixi, vehementiam quoque addit. animaduertendum tamen quàm maximè cenſeo: ſit ne epilepſia earum quæ curari poſſunt.ſunt enim in grandiori ætate ex dictis cauſis nonnullæ quæ non poſſunt,& quas curare non poſſis ſine multo laborantis malo. Sed nos controuerſiam iam diremimus:cætera addant interim dum cõſeneſcimus in operibus, qui ſunt exercitatiores. nos enim, qui iuuẽtutem modò agimus,partem practicam ſcripto mandare prohibet modeſtia. quãquam exercitationem etiam videmur aliis habere multò maiorem, quàm pro hac ætate. Sed de his hactenus.

Quæ euacuationes in quibus morbis. Cap. IX.

CONSVLTATIO hæc de euacuatione, qua in quouis morbo vti debemus, admodum vtilis eſt:atq; adeò neceſſaria in morborum curationibus.non enim ſit tibi ſatis ſcire,euacuatione eſſe opus: niſi qua euacuatione opus ſit,etiam ſcias. Dicta à nobis multa ſunt in eo libro, qui proximè hunc anteceſſit,de ſanguinis miſſione, & expurgatione (illis ſiquidẽ ſua præſtantia permoti proprium librum dedimus): cæterùm dicetur modò quoq; de illis nonnihil. In hac conſultatione (quantũ iudicio conſequi poſſum) duplex eſt indicatio: alia, quæ ſumitur à natura morbi,alia, quæ ſumitur à ſitu partis malè affectæ. Sunt enim morbi quidam cõmunes, qui cum nullius partis læſione inſigni fiunt. huiuſmodi ſunt febres, quæ febres morbi dicuntur. alii ſunt morbi in parte quapiã conſiſtentes: vt phrenitis,pleuritis,& inflammatio quæcunq;.in prioribus illis nulla indicatio eſt patictis loci:ſed naturæ morbi, q̃ ex natura ſucci redundantis pendet. quandoquidẽ ſunt ſucci quidam ad has, quidã ad illas euacuationes paratiores. vt tenues meliùs euomuntur,aut exudãtur,aut mingũtur: craſſos melius eſt per ventrem euacuari. ſanguinẽ etiã cõmodius eſt mitti ſciſſa vena: bilem & pituitã medicamẽto trahi. Ex hac indicatione proficiſcuntur: quęcunq; propter regionem, anni tempus,aut victũ antecedentẽ,aut temperiẽ ægrotantis fiũt. Nam ſi albidæ mulieres ſcarificari debent,nigræ vacuari ſciſſa vena(lib.de ſang.miſſ.cap.11) eò eſt: q; illæ colligũt tenuem & ſeroſum ſanguinẽ,hæ craſſum & melancholicũ. Si bilioſi p ſuperiora, & qui iuuenili ætate ſunt, & qui in æſtate media, & regione calida:contrà pituitoſi,ac melancholici,in hyeme potiſſimùm, & in regione frigida,& ſenili ætate,per inferiora meliùs vacuantur:id fit, quia illa natura, & ille victus colligendi tenues humores,hęc natura, & hic victus colligẽdi craſſos cauſa eſt. Recte igitur totã hãc indicationẽ,vnicã fecimus. Quanquam poſſis (ſi placet) diuerſam ab hac facere indicationẽ conſuetudinis, & naturæ: eius, ſcilicet, naturæ, quæ in compoſitione eſt. nam hæc non tam facit ad horum aut illorum

hume-

humorum generationem: quàm ad facilem eductionem, aut contrarium. qua ex indicatione, facilè vomentes, & qui amplo sunt thorace, meritò per vomitum vacuabuntur: insoliti, & angusto thorace homines, minimè. Lędentur enim à tali euacuatione. Sed de indicatione consuetudinis & naturæ seorsum diximus, toto capite libri huius octaui, monstrantes: esse ex illis ad omnia indicationem, & ad cibationem, & ad totum victum, & ad omne genus auxiliorum. nimirum nulla in re non debet considerari indicatio cõsuetudinis & naturæ. Quare si qua in consultatione hæc fuerit omissa, dicta putetur: ne quidquam hac ratione doctrinæ deesse videatur. Indicatio alia, quam à loco patiẽte diximus: nõnunquam est prohibens, nonnunquã exposcens. prohibet scilicet membrum læsum versus se trahi humorem, & vlceratum prohibet sese agitari, aut diuelli, & vtcunque aliter affectũ quoquam modo lædi: idcirco exulceratis intestinis, temerarium fuerit per hæc ipsa vacuare: aut exulcerata vesica, dare diuretica: aut dolentes capite, aut tabidos ad vomitũ cogere. hæc prohibẽt membra. Exposcit verò membrum quoduis ea via à medico vacuari, qua expurgari solet à natura. Solet verò à natura ea via maximè expurgari, cum qua habet rectitudinem. proinde intestina patientia, & caua iecoris pars, & lien, deiectione: ventriculus, vomitu: gibba pars iecoris, renes, & vreteres, & vesica, mictu: caput per nasum & palatum: thorax & pulmo excreatione debẽt expurgari. Sed est, cùm etsi aliqua dictarum partium laboret, quæcunq; ea sit, tamen expurgatione per ventrem vtẽdum est ante alteram euacuationem: cùm scilicet aut totum corpus simul laborat, aut ea redundantia, quæ in parte illa est, est longè magna. Nam cùm harum euacuationum quædam sint vniuersales, quib. totum corpus expurgatur, vt deiectio per aluum, mictio, & sudor: quædam particulares, vt destillatio per nasum, & excreatio: quæ particulares sunt, habẽt ad vniuersales rationem eorum auxiliorũ quæ localia à medicis vocantur. eoq́; vt hæc non debent apponi, antequam toti corpori prospectum sit: itaneq; euacuationibus particularibus est vtendum, antequam vniuersalium quapiam sit vsum, si corpus simul indiget curatione. tamen omnium euacuationum maximè vniuersalis est, quæ per ventrẽ fit: vtpote quæ per vias amplissimas, ad quas ex toto corpore viæ sunt quàm plurimæ. proinde siue laborat hepatis gibba, siue laborant renes, siue vesica, siue caput, siue vterus, siue pars alia quæcunq;, si in toto etiam corpore nonnihil redundat: expurgatione per ventrem inferiorem vtẽdum tibi primò est, deinde ea, quam indicat affecta pars. vnica pars est, quæ cùm afficitur, prohibet expurgationem per ventrem: etiamsi cum ea totum corpus afficiatur. atq; eadem ipsa pars, cùm sola laborat, illam euacuationem sola exposcit. putà vẽter, aut superior, aut inferior, si per os ingerendum est medicamentum: si per sedem, solus inferior. huius causa est, quòd ea euacuatio, quæ primò fit, cùm totum corpus est redundãs succo, est reuulsio: hanc verò constat debere fieri longissimè ab affecta parte. Hæc ergo, cùm corpus totum cum parte vnà laborat, hac ratione fiunt. cùm totum corpus non laborat, tamen est in parte redundantia maxima: incipiẽdum non minùs est ab expurgatione per ventrem, etsi in viis alterius euacuationis redundantia sit. quia viæ aliarum euacuationum sunt angustiores: eoq́; si magnas redundantias per illas agas, obstruentur facilè. Præterea minùs valent exhaurire tantam multitudinẽ. proinde trahendum etiã illinc est aliquid: primò ad latissimas vias intestinorũ, reliquum propriis viis vacuandum. In hanc sententiam scripsit Galenus septimo meth. cap. vltimo. Ventriculus vomitu deiectioneq́; inanitur: intestina aũt iis tantùm, quæ infrà deiiciũtur, sicut etiam iecinoris caua. renes verò, & vesica, & iecinoris gibba, si multo & vitioso succo sunt referta, per deiectiones, & pharmaca subducentia vocata, expurgantur: si in mediocri, per vrinę meatus. cerebrum verò per palatum, & nares, & aures: pectus & pulmo, per asperam arteriam, & laryngem. Quo loco repræhenditur à nonnullis, quòd dixerit: vesicam quoque expurgari per intestina, si multo humore refera sit. Nam à vesica (dicunt) ad intestina, quæ alia via est, quàm per vreteras rursus ad renes, à renibus ad cauam venã, & hepar: ab hepate per portas, & venas mesaraicas ad intestina?

ſed ridiculum ſit tam longam viam, & difficilem aſcenſum, & tot labyrinthos ad expurgationem quærere, relicta potiſſimùm via breuiſſima, & decliui, & recta; quæ à veſica ad ſuum ipſius collum eſt, quo micta poterat materia vacuari. Præterquam quòd etſi hæc non grauetis concedere, experimento cognoſcimus; quod ſemel in veſicæ cauum decidit, non poſſe ampliùs in vreteras vias remeare: ne, ſi flatus ſit, & veſica valenter comprimatur. cuius rei cauſa eſt in anatome, vt docet Galenus quarto de vſu partium cap. 13. & nos in tertio huius operis lib. declarauimus. Ergo expurgari veſicam ab humore, quo eſt referta, in iis eſt quæ fieri non poſſunt. hæc ſunt quæ aduerſus Galenum quidam effutiunt, qui non alia de cauſa mihi videntur toties in illum agere iniquè & parum modeſtè: quàm quòd ſunt hebetes ſimul, & inſolentes. alterum enim facit, vt quocunque argumento, quantumuis leui, vincantur facilè: alterum, vt quoties illi vincuntur, Galenum quoq; velint reuincere. Sed vincatur illi, vt ſolent, qui non intelligunt, poſſe ſucci aliquid à veſica ad inteſtina transfundi, niſi per vreteras reducatur. Galenus tamen ne accuſetur, qui transfuſionis huius toties aperuit cauſam, cõmendans diam Hippocratis ſententiam ex libello de alimento: Omnia habent communem confluxum, & tranſpirationem. qua vnica ſententiola continetur diſtributionis & fluxionum omnium cauſa. An putas alimenti diſtributionem per cõſpicuas tantùm vias fieri? at ſunt multæ partes, ad quas nullæ conſpicuæ viæ veniunt. An neſcis, cùm membrum aliquod vrgetur fame, vndecũq; rapete? nonne rapiunt venæ ex arteriis, & arteriæ ex venis: facta transfuſione, aut exudatione per tunicarum poros? cur ergo & inteſtina non rapiẽt ex veſica? & hæc ex illis? cùm pars quæpiam præ dolore & imbecillitate fluxione vexatur, an non recipit excrementa vndecunq; commeantia? eſt ne in inteſtinorum fluxione tutum: veſicam eſſe redundantem excrementis, quæ per propriam viam non expurgentur commodè? non arbitror. nam ſuppreſſa hac via, impetum in inteſtina poſſint facere. quòd ſi his occaſionibus aliquid à veſica in inteſtina poteſt trãſfundi: cur non & vi medicamenti faciliùs trahetur per anguſtas ipſarum tunicarum vias? Galenus libro primo de naturalibus facultatib. inquit: Si fictile vas in aceruo tritici conditum ſit, vas exhauriri, & tritico addi molem & pondus. idq; fieri tritico trahente humorem per teſtam denſiſſimam. quãtò ergo potentiorem trahendi vim pharmaco ineſſe eſt veriſimile, quàm tritico? & quantò commodior eſt ad transfuſionem, quàm teſta, membrana veſicæ? quę (ſi nihil aliud) certè habet vias trahendi alimenti: quæ eędem viæ medicamento ſubſeruiunt ad tractionẽ, dicente Gal. 3. de facultatibus naturalibus cap. 13. qui, quaſi tibi reſpondeat, ita ſcripſit: Quippe iis contradicere ſimile profectò eſt, ac ſi quis non credat purgantia medicamenta, per quæ ora facta priùs eſt diſtributio, per eadem ex toto corpore in ventrem proprios ſuccos trahere: ſed alia diſtributionis, alia purgationis requirat ora. Hęc Galenus. quare per quas vias ſuſcepit veſica alimentũ, poteſt remittere excrementa, quibus abundat. At non ſuſcepit nutrimentum veſica per vreteras (hæ.n. ſolum ſerũ trahunt, nulli parti nutriendæ accommodum, vtà nobis primo libro mõſtratum eſt): ſed per tunicam aliis viis, quas recipit ex peritonæo, quod veſicam, vterum, vẽtriculum, & inteſtina, &, vt ſemel dicam, omnia quæ infra ſeptum tranſuerſum ſunt, veſtit, & copulat: non ſine venis, & arteriis ſatis manifeſtis. quòd ſi illud etiam eſt tibi difficile, ſuccum, qui in cauo quopiam extra vaſa iam ſit, in vaſa reſumi: non, arbitror, tibi contigit, quod Gal. ſæpè, vnica exhibitione pharmaci pallidum colorem morbi regii omnino delete: atq; multò minùs, dato pharmaco, aquam quæ eſt inter inteſtina & peritonæum, per venttem euacuare. neq; vidiſti cõtentum in vomica pulmonis pus, mingi: neque profectò, arbitror, putabis poſſe venas & arterias ex ipſo ventriculo & inteſtinis cibum aſſumere per exigua oſcula, (vt nos tertio capite huius libri oſtendimus) antequam ad hepar per vias conſpicuas deferatur. Nam ſi hæc intelligis: neque quod negas, tibi videatur difficile. Sed ſunt quammulti (nullus ſe læſum putet, qui talis non eſt) argumentãdo debiles, reſpondẽdo rudes, tamen dicẽdo ſupbi: quos neq; illud quãdoq; piget ab auditorib. publicè petere,

petere, vt etſi dicta rationibus non confirment, neque aduerſariorum argumentis videantur poſſe reſpondere, tamen dictis fides non ſubtrahatur. illud enim vnum eſſe ſatis: ſi ipſi dixerint. Sed ita dicere, diuinatorum cenſet eſſe Plato, non ſapientium. diſperea m ſi hęc vnquam ſibi arrogauit prior Theſſalus. Sed, vt huic capiti iam finẽ demus, debet pars affecta ea via potiſſimùm expurgari, cum qua habet rectitudinem, niſi corpus laboret ſimul, aut redundantia maxima in parte ſit. tunc enim omnibus cacochymiis expurgatio per inteſtina communis eſt in principio, niſi inteſtina ipſa ſint malè affecta. Sed de his hactenus.

An liceat morbum morbo curare. *Cap. X.*

DICTVM eſt obiter quarto huius operis libro, fieri nonnunquã morbum tollendi alterius morbi cauſam. diſputationem verò de hac re ampliorem in hunc locum diſtulimus. non dubium eſt multos morbos aliis ſuperuenientes fieri cauſas ſalubres. Nam rigor continuam febrem cui ſuperuenit, aliquando ſoluit, (Hipp. quinquageſimo octauo aphor. ſectionis quartæ) & conuulſionem tollit febris (quinquageſimo nono aphor.) & morbus regius ſeptimo, aut nono, aut vndecimo factus, tollit febrem (aphor. ſexageſimo quarto) & conuulſio vniuerſalis nonnunquam ſalubriter fit redundante per corpus ſanguine craſſo frigidóque (quarto de ratione victus acutorum, contextu vigeſimoſeptimo). hi enim morbi aliis ſuperuenlẽtes, illorum ſolutionis autores ſunt, & cauſæ: non tantùm boni exitus ſigna, vt paralyſis, quæ ſuccedit apoplexiæ, & abſceſſus poſt diuturnas febres. Itaque non eſt dubium morbos quoſdam aliis ſalubriter ſuperuenire, cùm ſponte ſuperueniunt. an verò eadem ratione debeant à medico ipſo excitari medicamentis, dubium eſt. quanquam neq; hoc de omnibus morbis, ſed de quibuſdam. Nam ſatis cõuenit: compunctum neruum debere præſcindi per tranſuerſum. neq; minùs conſtat: licere chirurgis mille aliis modis ſecare, vrere, & putrefacere, quæ omnia nihil ſunt aliud, quàm noui morbi ad antiquioris ſublationem excitatio. De febribus verò contentio eſt: an commodè excitentur aliquando. Nam dixerit aliquis: nihil conſultius eſſe in curatione conuulſionis & paralyſis, quàm febrem excitare, cùm ab Hipp. ſcriptum ſit 4. aphor. 57. Ei qui conuulſione, aut tetano tenetur, ſuperueniens febris ſoluit morbũ. Gal. in commentario oſtendit: omnes indicationes curationis ſolo febris exortu compleri, calfacere enim illam frigida, & deſiccare humida: vltra quæ nihil poſſis ampliùs optare in curatione intemperierum calidarum & humidarum, quales ſunt dicti morbi. (loquimur enim de conuulſione ex repletione) Igitur conſultè faciet medicus: eam diſpoſitionem in ægrotantem inducendo, qua continẽtur omnes indicationes curationis illius morbi. Adde Celſum lib. 3. capite nono in curatione febrium lentarum conſulere infuſione frigidæ aquæ & olei, rigorem procurare, & affrictu ſalis & olei augere febres: hac ratione putantem fore, vt pro morbo, minori illo quidem, ſed minùs tractabili, excitetur maior alius, qui tamen pharmacis faciliùs obediat. neque enim hæc ſunt impoſſibilia, eſſe morbum leuiorem, grauiori difficiliorem curatu: ſed multis exemplis confirmari poteſt. Sanè de hydropum generibus dictum eſt à Galeno quarto aphoriſmorum commentario vndecimo: hydropem aqueam eſſe ex maiori frigore, quàm aeream. vnde omnes intelligunt: eſſe difficiliorem, grauioremque. Tamen Aëtius ſermone ſecundo tetrabibli ſecundæ ita inquit: Eſt autem tympanites omnino periculoſus, minùs eo aſcites. adhibetur enim in eo pertuſio, ſiue punctio: & reliquis quoque remediis promptiùs quàm ille obedit. neque verò hîc eſt inter hos autores contradictio: vt quammulti contradictionum amantiſſimi ſuſpicantur. Sed verè Gal. dixit: aſcitem ex maiori hepatis refrigeratione fieri. ſiquidem aqua ex frigidiſſima omnino cauſa fit: flatus cauſa nõ nihil habet adiũctum caloris. neq; verò improbabiliter videatur cõiicere hinc aliquis: tympanitẽ hydropem eſſe minùs periculoſam. quandoquidẽ, quò morbus ex leuiori cauſa eſt, eò leuiùs curatur. præterea videtur tympanites ex aſcite eũte ad curationẽ fieri,

Siquidem hydropis curatio eſt acceſſio caloris: ſed ex aqua fieri flatum, eſt gradus ad calorem. ergo vt ructus, etſi acidus, tamē longis læuitatibus inteſtinorum ſuperueniens, eſt ſalutis principium (primo aphoriſmo ſextæ particulæ): ita tympanites ſuperueniens aſciti. Tamen, quanquam hæc argumēta monſtrent, tympanitem natura eſſe leuiorem morbum & curatu faciliorem: nihilominus verè dictum eſt ab Aëtio, ex tympanite plures mori, quandoquidem euacuationibus, & chirurgiæ minùs ſeſe accommodat. nimirum ſunt medicamenta, quæ aquam educunt, multa: quæ flatum, nulla. punctione euacuatur humor: aer non ita. Sed qua ratione, ſi natura eſt leuior morbus, plures necat? quia minùs admittit curationem. Si hydropum hæc genera diſcuſſione tantùm & calfactu curarentur: curaretur faciliùs, vt par erat, hydrops tympanites. faciliùs enim diſcutitur flatus quàm aqua: & hepar minùs refrigeratum faciliùs recaleſcit. tamen rariſſimè, cùm in hunc ſtatum vētum eſt, ſufficiunt reſolutio occulta, & alteratio: ſed chirurgia, & euacuatione eſt opus, quibus tympanites minùs paret. proinde nō ſine ratione fit, vt morbus natura leuior plures tollat: & grauiſſimus, fiat curationi idoneus. vt vel hinc homines intelligant: quanta bona à medicis accipiant, qui acerbiſſima per ſe mala, quibus natura iam ſuccumbit, ſæpiſſime in bonum finem vertunt. quod nihil eſt aliud: quàm illos ab imminente iam morte vindicare. Sed eſt etiam huius rei aliud appoſitiſſimum exemplum, priori non abſimile: in oculorum eo morbo, quem ſuffuſionem dicimus. denſitudo enim eius humoris, qui locum pupillæ inter cryſtallinum & corneam tunicam replet, viſionem interturbat. Sed nondum omnino impedit: vſquedum in eam, quam vulgari nomine dicunt cataractam, concreuit. ſed neque antea quàm in hanc concreuit, cedit punctioni: quæ, vbi alia non ſufficiunt, omnium eſt potentiſſimum auxilium. Itaque quanquam concretio illius humoris grauius malum eſt, quàm denſitas ſola (fit enim concretio denſitate creſcente): tamen potentiſſimis auxiliis promptiùs obedit. Si ergo monſtratum eſt, nonnunquam grauiora mala leuioribus faciliùs curari: (id quod Celſus ſignificauit his verbis: Fortaſſe verò vbi id quod eſt, curationem non recipit, recipiet id quod futurum eſt) conſtat hanc eſſe admodum induſtrii medici curationem, vbi res exigit, malum malo addere, aut leuius per ſe, cum grauiori, ſed magis tractabili, commutare. Conſtat verò hoc plærunque fieri in chirurgicis operibus: ſed neque in illis ſolis, ſed febres etiam hac ratione induſtria medici debere generari. Nam auxiliorum medicinalium plurimus vſus non aliunde profectus eſt: quàm ex obſeruatione eorum, quæ cùm ſponte fiunt, aut caſu aliquo occurrunt, prodeſſe ſolent. Cur enim, obſecro, tu laborante gibba parte hepatis vrinam cies: & laborante caua aluum ſubducis? an non, quoniam cùm his morbis hæ euacuationes ſuperueniunt, ſponte prodeſſe ſolent? cur ergo, ſi febrem ſponte factam conuulſiones tollere ex Hippocrate accepiſti, hanc obſeruationem in tuos vſus non transferas: & febrem conſultò obiicias conuulſioni? at eſt febris noxium auxilium: demolitur enim temperiem cordis, & ita non minimum virtuti incommodat. Eſt, vt dicis. Sed ex Galeno accepimus, vndecimo meth. capite vndecimo: difficile eſſe aliquod auxilium inuenire, quod citra vllam noxam multum proſit. cæterùm quanquam hæc probabiliter dicta videantur, tamē dicat alius ex aduerſo: multa eſſe propoſita, quæ apertè videntur falſa, & omnia videri plena ſuſpicione. Nam primò, nullus, arbitror, vnquam curando hydropem tympanitem, appoſuerit frigida hepati, vt plus perfrigeratum pro aere aquam generet. neque quiſquam curando denſitatem humoris oculi, denſantia apponet, ſed viribus omnino contraria. febris quoque non videtur ſine temeritate poſſe excitari. nam cùm mala illa, quæ ex febre videntur curationem poſſe recipere, non niſi in cacochymum corpus incidant: periculoſum eſt febrem ſuccēdere. quæ etſi à cauſa procatarctica incipiat, ex corporis morboſo apparatu putrida ſtatim fiet: & fortaſſe non tam facilè extinguetur, quàm ſuccenſa eſt, & in grauius periculum hominem adducet. Præterea, aut conuulſio illa, vel paralyſis, vel quæcunque alia ſit frigidi & humidi ſucci redundantia, ex tam pauco ſucco pendet,

vt illi

vtilli coquendo ſola febris ſit ſuffectura: aut ex tanto, vt excitata etiam febre futura ſit neceſſitas euacuationis. ſi ſola febris ſufficit: meliùs, arbitror, ſufficiet ſola euacuatio. Nam euacuationem, appellamus euacuationem manifeſtam. febris curat euacuatione occulta. manifeſta euacuatio potentius auxilium eſt occulta. ergo morbum quem ſola febris poteſt demoliri, potentiùs demolietur ſola euacuatio. quod ſi ita eſt: præſtat conſueto auxilio vti, quàm inconſuetum cum periculo tentare. ſi verò euacuatio non poteſt deuitari, etiamſi febris excitetur: videtur multò inconſultius illam excitare. nam multò inutiliùs fit omnis euacuatio, cùm adeſt febris: quàm ſine ea. quandoquidem ipſa febris per ſe ſubuertit facultatem. libro de ſanguinis miſſione, capite nono, in hunc modum ſcripſit Galenus: At vbi crudi ſucci exuperât, antequam morbus fiat, cautè euacuabis: ſed vbi iam febricitant, vti antè monui, nequaquam. Ergo omnis euacuatio eſt vitanda in crudi ſucci redundantia, cùm febris iam corripuerit. iam verò expurgatio multò magis, quàm miſſio ſanguinis. Nam pluribus modis virtutem debilitat: inanitione, inquam, & alteratione. ergo in his ægrotis nunquam febris commodè excitatur. Hæc conſiderans fortaſſe Celſus, qui contrariæ ſententiæ videtur autoritatem tribuiſſe, poſtquam de tali curatione fuerat loquutus, inquit: Neque ideo tamen iſta medicina non eſt temeraria, plures enim homines ſuſtollit. hæc Celſus. ego verò artifici nihil cenſeo vitandum magis temeritate. Nam temeritas inertium eſt, artificum ars. adde medicum nihil debere aggredi, quod natura non ſoleat efficere. (eſt enim medicus imitator naturæ) tamen natura tam longè abeſt, vt febrem procuret, vt etiam pugnet perpetuò aduerſus calorem innaturalem. ergo medico nunquam licet excitare affectum, contra quem ſtatim decertatura natura eſt. alioqui medicus ipſe aduerſus naturam videatur agere. Sed quid ego ex tota hac diſputatione poſſim colligere, iam dico. Verè dictum eſt: morbum morbo ſæpè curari. Alioqui maximam chirurgicæ artis partem tolleremus. hæc enim ſecat, vrit, vlcera amplificat. tamen in curatione hydropis tympanitis, nunquam tentandum eſt hepar refrigerare: vt pro tympanite aſcites fiat. non nego, meliùs tractabilem medicamentis eſſe aſcitem: ſed antequam ex tympanite aſcites fieret, vi prioris morbi & medicamentorum, intemperato corde periret ægrotans. indicio eſt, quòd multi ex tympanite moriuntur, quin ex ea fiat aſcites. Conſiderandū præterea eſt (id quod docet Celſus libri tertij capite 21) hydropem tympanitem non eſſe ex ſolo flatu, ſine aqua: ſed commune eſſe omnibus hydropis ſpeciebus, humoris nimiam abundantiam. tamen in aſcite aqua replet diſtenditque totam peritonæi regionem: in tympanite multa etiam aqua redundat in illa regione, verùm non tanta. Nam repletio & intentio à flatu fit. cùm ergo hæc ita habeant, ſi quis tympanite laborantem ad aſcitem curet transferre: auxerit aquæ copiam, & flatum non minuerit. non enim, arbitror, frigida flatum diſſiparent. Itaque ab hoc morbo abſit dicta curationis ratio: ſed contrariis pugnandum perpetuò eſt, obſiſtendumque quàm maximè refrigerationi. ne dum tu aſcitem expectas, vt chirurgia vtaris: mors ex cordis intemperie orta chirurgiam anteuertat. Concretio humoris oculi, cùm collyria ad attentiationem nihil videntur conferre, ferenda eſt (quantum ego ſentio) ſi ſponte fit: ſed neq; ipſa eſt medicamentis procuranda. ferenda quidem, quandoquidem eo loci malo ingraueſcente, nullum grauius malum impendet, quàm cæcitas: quam integram ferè ex denſitate humoris ægrotans patitur. & quod modò non cedit pharmacis, fortaſſe cedet poſtmodum chirurgiæ. denſantibus tamen vtendum non cenſeo neque alimentis, neque medicamentis. quandoquidem non omnis ſuffuſio cùm concreuit, acu poteſt curari: ſed ea tantùm, quæ eſt ſine neruorum opticorū obſtructione. vſus verò eorum, quæ craſſitudinem inducunt, timendum eſt: ne dum humorem facit craſſeſcere, vias quoq; faciat obturari. Febris excitata, temeraria medendi ratio eſt: quæ proinde vitãda eſt, cùm alia ſe exhibet curationis via. tamẽ ſi aliũde eſt deſperata ſalus: tentanda eſt hæc curatio. Neq; verò tunc dico eſſe deſperatã aliunde ſalutem, cùm peractis reliquis omnibus, virtus eſt ad extremũ lãguida: tũc enim excitata febre citiùs interiret ægrotus: ſed cùm virtus aliqua eſt cũ ea morbi vi, vt medicus conieƈtet fore, vt, quantumuis euacuet & reliqua ex arte peragat, moriatur. Nã tunc cùm ars nõ ſufficiat, temeritas non eſt aliena. fortaſſe facultas excitata etiam febre feret auxilia

quæ sine febre tantum morbum non sufficiissent demoliri. Neq; quod addidimus de naturæ imitatione, est quod videatur difficile. cùm enim medicum imitatorem naturæ appellamus: non ita intelligimus, vt nihil medico liceat tentare, quod natura non faciat. natura enim cùm non ratiocinetur, nihil tentat nisi quod per se fertur in bonum finem: tamen medicus rationalis multa facit per se mala, quæ coniectat ex accidenti futura bona. intelligimus tamen medicum esse naturæ imitatorem: quia debet facere, quæ videt facere naturam. quanquam neque illa quidem semper, sed cùm natura commodè operabitur. cùm enim sit aloga, vt nihil facit per accidens bonum, sed per se, ita facit multa per accidens mala. & vt medicus tenetur facere quæ videt profutura, etsi prosint per accidens: ita tenetur deuitare quæ per accidens nocent, etsi per se ferantur in bonum. malè enim faceret medicus, si, cùm pars aliqua dolet, comprimeret sanas partes versus dolentem: quanquam illud facit natura, vt proximo libro indicatum est. Possent in hac disputatione adduci exempla multò plura morborum, qui ab aliis morbis videntur posse recipere curationem: sed qui dicta diligentiùs legerit, non admodum difficilè in reliquis quoque coniectabit. Quare de his satis. de controuersiis, quæ de medicamentorum viribus & compositione sunt, sequenti libro dicturi sumus.

CONTROVERSIARVM MEDICARVM ET PHILOSOPHICARVM LIBER NONVS.

IHIL refert controuersias medicinales dirimere, vt in tota arte nihil restet scrupuli: si quæ ad medicamentorum facultates spectant, ignorentur. quid enim præstat ars: vbi instrumenta desunt, aut ignorantur? quare nisi has controuersias modò addidero, satis certò scio in therapeutica parte parum me fecisse operæpretium: atque eò minùs, quò in hac disputatione sunt controuersiæ difficiliores, & quò ea pars à medicis, qui in operibus versantur, tractatur deteriùs. Nam cùm nihil sit in arte quapiam absolutum, atque in arte medica multò minùs: tamen in hac medicinæ parte, qui eam docent, obscurè agunt, qui faciunt, grauissimè peccant. Illi vires omnes medicamentorum occultis proprietatibus adscribunt: hi medicamenta ex aliorum chartis indistinctè transcribunt, seruantque sibi syngraphas serapiorum, & catapotiorum, & potionum, decoctorum, infusionum, insessoriorum, euaporatoriorum, clysterum, pessulorum, & si quæ sunt alia, quibus alij fuerint vsi, à quibus ad eos per multorum manus syngraphæ deriuatæ sint. qui plurimas congessit, is habetur peritissimus: & qui, si exigantur, potest plura medicamenta, & (vt ita dicam) pluriformia tribuere: quique citiùs & minùs cautè plura nominat, neque speciei morbi, neque temperamenti corporis curam habens, neque artis componendi medicamenta, prima rudimenta doctus. itaque non tam tribuunt ægrotantibus, quæ ipsi debent, quàm quæ alij solent: atque ea ipsa non vt alij solent (id enim ferendum esset, modò à peritis syngraphæ peterentur) sed quod ille bilioso homini tertiana febre affecto tribui fecit, hic fortasse pituitoso in alba vitiligine. vsque adeò neque simplicium vires perpendunt, neque medicamentorum doses considerant, neque vtendi opportunitatem, neque aliud quidquam. sed transcribunt medicamentorum purgantium varias misturas, & hac in hoc, illa in illo vtuntur: non vt varia medicamenta variis vsibus accommodent, sed ne, si vtantur vnico, à seplasiariis deprehendantur in ignorantia. quare quibus vnicum suppetit, ij nunquam loquuntur ex syngrapha: sed medicamentum secum deportant, & innominatum tribuunt admirandæ cuiusdam rei instar. ita circa medicamenta res agitur: cùm tamen nulla pars vsque adeò rationali doctrina indigeat.

non qui-

non quidem vt singulorum medicamentorum vires doceat, (nam hæc doctrina tota est empirica) sed vtendi artem, & occasionem, & componendi, cùm simplicia non sunt satis. hæc si ignorantur, vsque adeò non est vtilis multorum medicamentorum memoria: vt etiam sit perniciosior, quàm notitia vnici. qui enim vnico medicamine in omnibus ægrotantium naturis, & omnibus ægritudinum generibus vtitur, aliquos necessariò iuuabit: tamen qui multis inertè vtitur, potest omnes lædere. quandoquidem igitur nonnulla in octauo libro therapeuticæ artis attigimus, quæ cum disputatione de medicamentis valde coniuncta sunt: age hæc contineat liber hic nonus. atque ante alia controuersias, quæ de expurgantibus sunt: quandoquidem harum decisionem, ex quo septimum librum egressus es, desideras.

De expurgantium medicamentorum facultatibus,
Cap. I.

De alterantium medicamentorum facultatibus, eorum, inquam, quæ potestatè calida, frigida, humida, aut sicca sunt: scriptum à nobis est primo huius operis libro, inter differendum de temperamentis. Dictũ non minùs secundo libro de facultatibus naturalibus: quarum prima ordine operationum est vis trahendi, cui similis quædam facultas inest expurgantibus medicamentis, de quibus modò sermonem instituimus. trahunt enim hæc in corpus deuorata, succum non quemcunque, sed certum quendam, & proprium: ita vt nonnulla sint expurgantia pituitam, alia flauam bilem, alia atram. quod cùm fiat, admodum est rationi consentaneum: propter similitudinem aliquam in substantia, quæ huic medicamento cum hoc succo intercedit, magis quàm cum illo, contingere. pelluntur enim omnia à contrariis: trahuntur à similibus. hoc etiam intelligimus, ex rebus aliis euidentibus transferentes rationem. videmus siquidem membra singula, propria & sibi commoda alimenta trahere, reliqua respuere: & magnetem lapidem scimus generari solitum, vbi ferrum. quod haud dubiè significat (præterquam quòd neque ex illius substantia, & colore est obscurum) illius naturam à ferro non longè abesse. itaque medicamenta, quæ propriè expurgantia dicuntur, similitudine substantiæ proprios succos trahunt. sunt quædam medicamenta, in quorum numero cassia hæc fistularis quà hodie vtimur, manna, & pruna, & mille alia, quæ noxios succos euacuari faciunt, & expurgari corpus: tamen eos non trahunt (neque enim tanta potentia sunt) sed emolliunt laxantque vias, & quæ in ventriculo & intestinis hærent, molliter deducunt. quæ proinde laxantia potiùs mos est medicis appellare. nos in hac quæstione de expurgantium facultate disputamus: quæ similitudine quadam trahere indicauimus. verùm habet hæc opinio, alioqui (vt ego arbitror) verissima, multa difficilia. Nam primò, cur agaricus, gratia exempli, trahat pituitam, aut rhabarbarũ bilem, potiùs quàm pituita agaricum, aut bilis rhabarbarum, non videmur posse dicere: neque qua ratione horum vtrunque expurget bilem, & pituitam. neque enim agaricus fuerit similior pituitæ, quàm pituita agarico: neque fieri possit, vt succi qui similes sint in substantiæ modo, cuidam tertio, tam sint inuicem contrarij, quàm bilis & pituita. Ade quòd scammonium traheret rhabarbarum: quia cùm alicui sint similia, putà bili, erunt similia inuicem. Præterea experimentum docet, quodcunque medicamentum propinatum sit, si paulò plusquam expedit producatur expurgatio, euacuari succos omnes, vel vsque ad effusionem sanguinis: quod tamen non oporteret fieri, sed quamprimum similis succus extractus foret, medicamentum à tractione cessare. Talia quamplurima obiiciunt, quibus Galeni sententia minùs arridet. atque præter hæc curiosè quæritant: quæ sit hæc similitudo. quæ enim (dicunt) similitudo agarico calido & sicco, substantia duro, possit intercedere cum pituita frigida & humida & fluxa? his argumentis victi, dicunt nonnulli: medicamenta trahere proprios succos, sed id tribui debere occultæ proprietati, non similitudini. alij proprios succos trahere, omnino negant, sed quoduis medicamentum quemuis succum indistinctè euacuare: & ratione redundantiæ fieri, vt succus hic modò, aliàs alter euacuetur. alij admittunt, medicamentum hoc vacuare hunc succum, aliud alium: sed fieri id propter si-

militudinem, aut occultam aliquam proprietatem trahendi hunc aut illum, negant. & rem ita statuunt: succorum quosdam esse eductu faciliores, quosdam difficiliores. medicamentorum quoque quædam esse fortiora, quædam imbecilliora. trahi ergo faciliores ab imbecillioribus medicamenris: difficiliores à valentioribus. itaque hunc aut illum extrahi, ex fortitudine fieri: non ex diuersitate modi substantiæ. Neque defuere alij, qui dicerent: medicamentum non trahere succum sibi familiarem, sed in illum conuerti. atque proinde ab assumente expelli bilem aut pituitam: vt contingit ab assumptis biliosis cibis, biliosa vomi, aut per aluum egeri. diuersam ab his opinionem neque excogitare videtur mihi quisquam posse, nedum opinari. vsq; adeò nulla est tam absurda sententia, cui defuerit autor. Cæterùm illarum confutatio maximè omnium sententiam Galeni confirmabit: si priùs iis, quæ ex aduerso adducebantur, responderimus, ne quid videatur in hac lucubratione esse prætermissum. cur medicamenta rtahant succos potiùs, quàm ab ipsis trahantur: docet Galenus tertio de simplicium medicamentorum facultate cap. 24. ex quo loco, & cap. 16. quinti libri eiusdem operis, quod de trahentium medicamentotum natuta est, colligi debet hæc ratio. tractio, quæ propriè tractio est, (nam neque à vacuo, neque dolore tractio propria fit: vt alibi diximus) à calore fit. attrahit enim perpetuò calidum. Ergo vt tractio fiat, causa est calor: sed vt huius succi aut illius, facit similitudo substantiæ, cum vehementiori calore coniuncta, illum ad huius humotis tractionem adducens. cùm igitur duę substantiæ similes sunt: quæ cum similitudine habet vehementiorem calotem, hæc alteram trahit. proinde cnicus pituitam trahit, non ab ea trahitur. neque mirum est, agaricum bilem & pituitam trahere gratia similitudinis: cùm alterum præcipuè trahat, alterum veluti secundaria tractione. sunt etim in calore & siccitate conttarij succi: sed in modo substantiæ nihil prohibet vni illorum maximè esse similem, & alteri non dissimilem omnino. neque si aliquod medicamentum vtrumq; succum æqualiter euacuaret, ratio nostra conuinceretur. cùm tam celebratum sit à Galeno in opere de medicamentorum facultate: nullum medicamentum tam simplex esse, vt non sit natura ex diuersis substantiis compositum. exemplo sunt lac, vinum, oleum, & acetum. neque opus est, vt quæ rei alicui sunt tam similia, vt ipsam trahant (vt rhabarbarum, & scammonium bili) sint tam similia inuicem, vt sese trahant. Adde, medicamenta indigere ad tractionem deductione quadam ad actum, de qua statim dicturi sumus. Si igitur medicamenta illa duo forent intetiùs liquata, & redacta ad similitudinem in actu: non dubito fore, vt potentius illorum debilius traheret. hæc similitudo medicamentorum (nam hoc etiam à nobis aduersarij requirebant) non est in primis qualitatibus, calore inquam, frigore, humore, & siccitate: sed in illis accidentibus, quæ consequuntur ipsum substantiæ modum, qui nascitur ex modo mixtionis. Hæ qualitates sunt: color, crassities aut tenuitas, friabilitas aut contrarium, & tales aliæ, quæ videntur esse magis ex parte materiæ. talis itaq; similitudo cùm inest medicamento, trahitur familiaris succus: itaque ita contingunt purgationes. quòd si aut plus medicamenti, aut valentioris quàm oportet deuoratũ sit: superputgationes contingunt. in quibus non trahuntur succi vi extractoria medicamentotum: sed ex venarum apertione, & expultricis virtutis irritatione, ab hærente medicamento facta. id quod apertè docet ordo vocatæ superpurgationis: in qua familiaris succus primo loco trahitur, deinde alij, prout sunt fluxiores, aut minùs fluxi, vel plus minúsve retinentur à natura. vt dato medicamento euacuante pituitam, extrahitur primò pituita, quia familiaris medicamento: deinde succedit bilis, fluxior succus, deinde melancholia, post eam sanguis, quia familiarissimus est naturæ, & maximè retinetut, quippe cum quo vita funditur. ita si datum est medicamentum bilem trahens: hæc primo loco euacuatur, secundo pituita, quippe quæ multa est, tertio melancholia. Si melancholiam extrahit medicamentum: bilis flaua euacuatur secundo loco, & ante pituitam, quia calidior, tenuior, fluxiórque est & mordacior. Si medicamentum traheret familiaritate substantiæ sanguinem (nam neque hoc est impossibile: vt manifestauit ille, qui supplicio affectus est in Thracia, referente Galeno libello cui titulus est, de expurgantium medicamentorum facultate. quanquam nulli mortalium, arbitror, hodie cognitum esse tale aliquod) non fieret superpurgatio: quotiam in ipsa

purgatione

purgatione homo moreretur, vita cum sanguine fusa: Si medicamentum duorum succorum extractorium sit: duo illi primò trahentur in purgatione, deinde reliqui in superpurgatione, dicto ordine. Qui idem ordo nostram sententiam maximè confirmat. Sed age, ex aliarum confutatione iam confirmetur. Qui ab occulta proprietate fieri dicunt: non est quòd refutentur. Nam quantum intelligo, hi non negant suam ignorantiam. confugere enim ad occultam proprietatem, quid aliud est, quàm dicere: euentum sanè se experimento cognoscere, sed causam ex qua fiat, ignorare? ego sanè non aliter dicerem: si quando rei obscuritas in occultam proprietatem me adigeret. Sed modò saltem non adigit. Nam quanquam ex similitudine fieri tractionem succi, nulla euidentia monstret: docet tamen ratio probabilissima, quæ non longè abest ab euidentia, quam in principio huius capitis proposuimus. Qui medicamenta omnia indistinctè succum quemcunque trahere, contendunt, hi in re aperta mentiuntur, sicut & qui medicamenta in familiares succos conuerti dicunt. vtrique enim similiter refutantur iis, quæ circa ægrotantes quotidie contingunt. Nam qui morbo regio laborant, dato medicamento, quod expurget bilem, & qui hydrope ascite, dato, quod educat aquam: vnica exhibitione curantur sæpè. tamen medicamento, quod atram bilem expurget, tantum abest, vt curentur: vt etiam agantur in malum extremum. Sed si à quibusuis medicamentis indistinctè traherentur quicunque succi, nihil tale contingeret: atque multò minùs, si medicamentum, cui familiaris bilis est, in bilem transiret. tunc enim biliosus morbus genita maiori bilis copia exacerbaretur. quòd si tamen citra peculiares medicamentorum naturas, fluxior succus antecedentiorem effunderetur: necesse esset ante euacuationem crassorum, euacuari tenues. atque ita in purgationibus perpetuò fieret: quod in superpurgationibus fieri obseruatum est. quod si fieret, medicamēta educentia flauam bilem, minimam humoris copiam educerent: & educentia melancholiam, maximam. quoniam scilicet ante bilem flauam, nullum alium succum euacuari esset opus: ante melancholiam, opus esset euacuari bilem & pituitam. Sed res tam aliter fit in ipsis operibus, vt melancholiam euacuantia, modicum & crassum: bilem educentia, multum expurgent, idque tenue. Eadem ratione confutabuntur, si qui dixerint: propter potentias medicamentorum ab hoc extrahi solùm flauam bilem, ab illo etiam melancholiam. oporteret enim (vt arbitror) imbecillissimum esse medicamentum, quod flauam bilem educeret: fortissimum, quod atram. Nam vt hic est crassissimus, ita ille est tenuissimus succus. Oporteret non minùs medicamenta melancholiam educentia, educere ante illam flauam bilem. Nam si propter vehementiam extrahit melancholiam: longè prius extrahet flauam bilem. nam quod potest crassum extrahere, poterit quod tenue est. Adde potentias medicamentorum augeri addita quantitate. vt gratia exempli, drachmæ duæ agarici valentiùs extrahunt, quàm drachma vna: quare idem medicamentum cum hac quantitate extraheret bilem, cum illa pituitam, cum alia melancholiam. quæ omnia absurda esse intelliget facilè, quicunque aut in operibus fuerit aliquantulum exercitus, aut omnibus antiquis medicis fidem non abrogauerit. non enim diuersa morbi natura diuersam medicamenti quantitatem, sed diuersam naturam præstari poscit. ergo cùm omnes hæ sententiæ tam absurdæ sint: sola Galeni sententia restat probabilissima. proindeque nos ita sentimus: trahere medicamenta expurgantia similes sibi succos, idque fieri propter similitudinem substantiæ, quæ cum præstanti calore coniuncta est. Neque video intellectis semel quę diximus, esse aduersus hoc placitum argumentum quodpiam difficile. Nam si fortè dixeris, bilem esse calidiorem rhabarbaro, saltem nonnullas bilis species, vtpote excedentes, easque omnes bilis species trahi à rhabarbaro: quas tamen dicta ratione oporteret non ab illo trahi, sed illud trahere medicamentum, cùm sint illo calidiores. respondeam, esse in rhabarbaro particulas quasdam tota bile calidiores, in commutatione, quam medicamentum subit in ventriculo, emergentes. quòd si quando tam vrentem generari bilem putas, vt omnibus rhabarbari partibus etiam deductis ad actum calidior sit: superest vt monstres, illam bilem tractum iri à rhabarbaro. Nam quòd proponis, medicamenta nunquam trahi à succis: dubium mihi satis est. propinamus enim sæpè pharmaca, quæ videmus postmodum nihil educere, neque

ipsa prodire: quæ intelligimus distributa esse. an verò distributa sint, distracta à succis, vtpote calidioribus & similibus, an non ita, sed vt alimenta solent: non perinde intelligimus. neque verò etiam si ingesto rhabarbaro bilis illa, quam calidiorem pharmaco fingimus, expulsa conspiciatur, ratio redarguitur. Nam ne tunc quidem constat, an bilis ea tracta sit à medicamento: an expulsa à membris, facta à pharmaco noua irritatione. Nam quanquam dico, medicamenta habere vim tractoriam succorum similium, & minùs calidorum: tamen nõ nego irritatione euacuare etiam eos, quos non valent trahere: aut quia similes non sunt, aut quia sunr potentiores. Itaque medicamenta expurgantia similitudinis gratia trahunt succos. Ex his constat, eam controuersiam, inrer eos qui quæstiones medicas ante me scripserunt, nõ omnino spretam: an medicamenta peruadant venas ad deportandum in ventriculum & intestina succos, nõ indigere proprio capite. Nam post comminutionem, quam medicamenta patiuntur in deductione ad actum, qua (vt inquit Galenus tertio de simpl. med. facul. cap. 25.) comparant actu similitudinem illam, quam potentia habent: necessariò (vt arbitror) arteriarum motu, & alimentorum delatione, aliquid etiã pharmaci in venas transsumitur, quod expulsum deinde succi nõ exiguam portionem extrahit. sed tamen hoc non esse ad purgationem necessarium, ex his quæ diximus constat. Si enim est pharmacis extractoria vis: ipsi ventriculo hærentia familiares humores attrahent. magnes enim ad se trahit ferrum: non tendit ad ferrum, illud deportaturus. Sed hæc quæstio non indiget pluribus.

De vi deleteria expurgantium.
Cap. II.

QVANDOQVIDEM omnia medicamenta expurgantia nocent ventriculo, præcipueque eius ori, vt docet Galenus, & recipiunt medici omnes: præceptum est expurgantibus suauia permiscere, quæ illorum malitiam corrigant. An verò eorũ malitia tanta sit, vt deleteriis medicamentis sint annumeranda: est in controuersia. Nam Galenus libello, cui titulus est, quos & quando & quibus medicamentis purgare oporteat, capite penultimo: Aliquando, inquit, alimentum corpori fit, aliquando in perniciosum mutatur & deleterium. quod tamen non videtur fieri posse ab expurgantibus, nisi ipsa in genere venenorum sint. adde libello de expurgantium medicamentorum facultate, dictum esse: medicamenta sanguinem purgantia esse venena, non alia ratione, quàm quòd euacuatione necant. sed hoc idem omnia expurgantia facere possunr: nisi quantitate admodum modica assumpta sint, qua neque deleteria interimerent. ergo omnia expurgantia medicamenta venena sunt. Nam venena sunt, quæ parua quantitate sumpta necant: quod expurgantibus etiam contingit. in quam sententiam secundo de ratione victus acutorum videtur Galenus hæc scripsisse: Purgantium enim omnium medicamentorum natura, corporum quę expurgantur naturis contraria est, atque, vt quispiam dixerit, lethalis & deleteria. Sed contrà est: quòd, vt inquit Galenus sexto epid. parte sexta capite quinto, venena nulli vnquam vsui sunt, neque sanis hominibus, neque ægrotantibus. sed expurgantia, constat, quanto vsui sint. Præterea venena duplicia sunt (tertio de temp.) frigore necantia, aut calore. sed expurgantia si quando necant: neque frigore, neque calore id faciunt, sed euacuatione. ergo non sunr in genere venenorum. Adde, quòd, qua ratione dices expurgantia medicamenta venena esse: cogeris alexipharmaca dicere deleteria, quippe quæ & ipsa, nisi parua quadam quantitate assumpta sint, necare possint. Sed mirum: si theriacam, quæ venenis medetur, venenum dicas. Quæstionem hanc ita dirimit Galenus loco citato ex sexto epid. (referam quæ illic docet, quia nihil habeo hîc noui quod præterea addam) Quædã dicuntur θανάσιμα, id est mortifera, pharmaca, quædam δηλητήρια, id est venena. mortifera dicuntur: quæcunque interimunt, vtcunque id faciant. atque ita non mirum: si contingat medicamentum, aut etiam alimentum fieri θανάσιμον, aliqua quantitate, aur aliqua occasione. Venena verò ea, quę cùm parua quantitate interimant, nullum vsum præstant commodum, neque bene valentibus, neque ægrotantibus. cuiusmodi sunt aconitum, & marinus lepus. Expurgantia

gantia medicamenta deleteria propriè non sunt: sed sicubi talia dicuntur, in ampliori significatione intelligi debet. vt omnia, quæ quantitate non adeò magna interimunt, mortifera dicuntur. sed pro breui hac quæstione hactenus.

De aloe. Cap. III.

De aloe videntur esse nonnullæ controuersiæ in autorum scriptis. nam Ioannes Mesue capite primo de simplic. ita scripsit: Neque ad aliud nisi ad vnum videtur nociuum. aperit enim orificia venarum, apertione sanguinem manare faciente. Auicena etiam libro secundo tractatu primo capite quinto eandem hanc noxam aloe imputat: quantumuis illum conetur Manardus trahere in contrariam sententiam. Dioscorides contrà libro tertio capite vigesimoquarto de aloe ita scripsit: Inter alia sanguinis reiectiones sistit. Dioscoridi videtur subscribere Galenus, qui tertio de simpl. facul. capite decimoquarto docet: aloem esse adstringentem, etsi soluat. quod non videtur posse præstare, si sanguinem faceret fundi. quinto libro method. capite quarto, vtitur Galenus vt sanguinem sistente, & emplastico ad hæmorrhagias, medicamento ex thure & aloe: quo nullum esset aduersum magis, si sanguinem fundi faceret. sexto etiam de simp. med. facul. capite vigesimosecundo: Etenim medicamen ventriculo gratum est, si quid aliud, & sinus glutinans. sanat autem hulcera, quæ ægrè ad cicatricem duci possunt: & maximè quæ in ano sunt, & pudendo. In hac controuersia omnes ferè dicunt: aloem talem esse facultate, qualem à Galeno dictum est, & Dioscoride, & lapsum esse hac in parte Ioannem Mesuem. Iacobus Syluius, & alij quidam neoterici magnopere contendunt illum ab errore vindicare: sed non video qua ratione id possint facere, quantumuis conentur. Dicunt enim, aloëm exteriùs impositam, atque cum oui albumine admistam siccare, constringere & sistere hæmorrhagias: tamen potam fluxus sanguinis mouere. videntur occasionem sumpsisse ex illis Galeni verbis libri de theriaca ad Pisonẽ capite sexto: Aloe, squammaq; æris supercrescentes vlcerum carnes adstringunt, & fluxiones quæ sub ipsis nascuntur, subinde exsiccant: assumpta verò per os, vniuersum corpus purgant. tamen qua ratione aloe pota fluxum sanguinis faciat, non possunt dicere. nam siue dicatur fieri anastomoticon, quia est calidum & crassum, medicamentum, siue quidquam aliud: nihil est probabile. cùm non sit aloę tam parua vis adstringendi admista, vt non fiat medicamentum adstringens. Nam cum tam leuicula adstrictione non posset fieri agglutinans. Verissimum ergò censeo, quod confirmauere multò antè Leonhartus Fuchsius, & Manardus, & alij viri doctissimi: aloem non aperire, nisi fortè ex accidenti, mordacitate humorum quos educit: ea ratione qua Galenus notat sexta particula aphor. comment. quadragesimoseptimo, educentia atram bilem hæmorrhoidas prouocare, acrimonia scilicet eorum, quæ educuntur. quanquam neque hac ratione videtur aloe posse venas aperire: nisi fortè minimùm, & post multum & longum vsum. nam quanquam est bilis extractorium medicamentum: non tamen atræ, neque flauæ adeò multæ, sed ex primis venis solùm. nam Galenus docet octauo de compositione pharmacorum secundum locos, capite secundo, aloes purgationem nunquam transcendere vltra hepar, idque his verbis: Euacuatio igitur ipsa affligentis succi per solam aloen fit: quæ purgandi vim non fortem habet, sed vt ea, quæ circa aluum contingit, purgare possit. & si aliquando ampliori pondere exhibeatur, vsque ad locos circa hepar conscendit, non tamen totum corpus purgans aloe existit. Quare non videtur posse Mesue carere reprehensione. nam aloe per se non est medicamentum anastomoticon: ex accidenti aliquatenus fortasse, & post longum tempus. Sed nullum medicamentorum bilem educentium minùs aperit, quàm aloe. Quare falsò imputat hoc nocumentum illi Mesue. quod omnium apertissimè refutat Plinius libri vigesimi septimi capite quarto ita dicens: Aloe sanguinis excreationes, si modicæ sint, drachmæ pondere ex aqua: sin minùs, ex aceto pota sedat. vulnerum quoque sanguinem & vndecunque fluentem sistit, per se, vel ex aceto. hæmorrhoidum quoque abundantiam leniter sistit. Sed est quòd interim

notemus controuersiolam aliam, quę est in verbis ipsius Galeni quę enarrauimus, loco nempe citato ex lib. de theriaca: Assumpta per os, vniuersum corpus purgantia fiunt. loco alio ex octauo de compositione pharmacorum secundum locos: Non tamen totum corpus purgans aloe existit. Galeni sententiæ videtur contradicere etiam Dioscorides, qui prædicto cap. inquit: aloem ictericos purgare. constat verò: ictericorum purgationem non fieri, nisi humoribus etiam ab ipsa cute tractis. Hîc videri possit Galenus sui ipsius oblitus, & nulla ratione à contradictione esse liber. quanquam possimus dicere: aloem solam sine admistione aliorum potentiùs expurgantium, per se nihil expurgare vltra hepar, sed commodè venire in mistione in medicamentorum expurgantium totum corpus, & icterum soluentium. atq; adeò solam posse hæc præstare: sed ex accidenti, expurgato nempe sanguine, qui est ab hepate in vniuersum corpus diducendus. qua ratione vesica fellis purgat totum corpus ex accidenti, per se solum hepar. neque quidquam est repugnans, hac ratione solui icterum: aloë prohibente distributionem bilis, & natura interim discutiente quod cutem maculat. Sed de his dicta sufficiunt. nam erratum aliud Mesues de aloë sequenti capite detecturi sumus.

De compositione medicamentorum expurgantium. *Cap. IIII.*

PLÆRAQVE eorum medicamentorum, quæ per artem incomposita sunt, & proinde à nobis simplicia dicuntur: diuersarum facultatum particulis constant, natura composita. quæ ipsa compositio naturalis, ad tentandam compositionem maiorem medicamentorum, artifices impulit. nam cùm actione aliqua est opus, in medicamento autem cuius copia datur, commoda ad illam actionem est facultas, cæterùm cum alia facultate, qua non est opus, coniuncta: solemus medicamentum aliud permiscere, quod facultatem, qua est opus, augeat, vel saltem non contundat, eam qua non est opus, cohibeat. Hæc solet esse occasio componendi diuersa medicamenta. Est alia, cùm tam compositæ proueniunt ex morbo indicationes, vt illis nullum simplicium, quæ ad manus sunt, videatur posse satisfacere. duæ hæ occasiones fecere: non tantùm alterantia medicamenta permisceri, sed & expurgantia. de alterantibus procedente opere dicturi sumus: de expurgantibus nunc sermo instituitur. Ex duabus illis occasionibus nascitur duplex mistionis modus. aut enim permiscentur expurgantia cum iis quæ corrigunt: aut expurgantia cum expurgantibus. nã cùm (quod paulò suprà monstratum est) expurgantibus medicamentis omnibus vis quædam insit mortifera, & aduersa ventriculo: non oportet illam solam ventriculo occurrere, sed talibus medicamentis permisceri: quę vim expurgandi acuant, & qualitatẽ molestam emendent. acuitur purgandi vis permistione calidorũ: emendatur aduersa facultas à medicamentis natura sua ventriculo gratis, qualia sunt odora. quæ quanquam adstrictionem nonnullam habeant, qua ventriculo addunt robur: nihil tamen prohibet expurgantibus permisceri. non enim habent eam adstrictionem, quæ ventriculum aut roborando, aut constringendo, purgationem impediat: sed quæ ventriculum nimis debilitari, aut lædi non permittat. hæc dixerim ad deuitandam quorundam importunam prolixitatem, longissimè disputantium: an liceat adstringentia relaxantibus permisceri. cùm eam admistionem mirè commendauerit Galenus tertio de simplicium facultatibus, capite decimoquarto, proferens multa exempla cùm eorum, quæ natura composita sunt ex vi adstringente, & purgante, cuiusmodi aloë, tum eorum, quæ arte componuntur, vt si rhu succum scammoniæ admisceas. Verùm de his breui nos diximus: & quod res habet, & ab Hippocrate desumptum est secundo de ratione victus in morbis acutis, capite vndecimo, vbi ita inquit: Veratro quidem nigro vel daucum, vel seseli, vel cyminum, vel anisum, vel aliud quippiam boni odoris miscens. hæc Hipp. Mos est aliis medicis non accusandus, salem gemmã aut spicã nardi permiscere medicamentis expurgantibus, cùm in trochiscos rediguntur. Altera cõpositio est: expurgantiũ cum expurgantibus, quam ex secunda occasione ortũ habere patet. nam non alia de causa medicamenta

expurgantia alia aliis permiscentur: quàm vt multi succi euacuentur simul, aut æquè, aut non æquè. in qua permistione duo sunt potissimùm obseruanda. quod apud Galenum videre licet lib. cui titulus est quos & quando cap. vltimo, & in commentario loci citati lib. 2. de ratione victus in morbis acutis. Alterum, vt medicamenta quę permiscentur, ὁμοιότροπα sint, id est eiusdem modi: qualia esse dicit veratrum, & peplium. dicuntur verò talia, non quę consimiles euacuant succos (diuersos enim possunt euacuare, vt commodè veniant in mistionem) sed quæ eodem tempore complent expurgationem. est enim duplex in medicamentorum potentiis differentia: quædam quæ in vehementia expurgationis consistit, quædam quæ in motionis celeritate. sunt itaque nonnulla citò purgantia, nonnulla purgantia seriùs. cauendum itaque est: ne aliquid eorum quæ serius purgant, cum citò expurgantibus permisceamus. fieret enim ita diuersa purgatio, hoc est, secundum tempus inæqualis: & ita vt cùm alterius cessaret motio, & virtutem oporteret conquiescere, altera denuo purgatio inciperet. aut (quod feliciùs fieret, etsi non innoxiè) quod tardiùs purgat, erumpet cum citiùs purgante: purgationem ipsam nihil iuuās, & molestiam purgationis, ac intemperiem ventriculi vehementer augens. vnde nonnulli sibi videntur meritò consuetudinem quandam medicis omnibus valde familiarem vituperare: admiscendi lenientia cum expurgantibus. vt casiam fistularē, gratia exempli, cum agarico, aut rhabarbaro. quoniam dicunt: impotentiora esse toto genere lenientia expurgantibus, & tardioris actionis. proindeque lenientia nonnulli offerunt sola, deinde expurgantia seorsum: interposito, scilicet, eo interuallo, quo sibi videntur posse lenientiũ & expurgantium actionem in idem tempus deducere. Tamen horum sententiam ego minùs probo. Nam quæ lenientia tantùm sunt, cùm non expurgent, sed lubrico & leuitate succos deducant: non habent proprium operationis tempus. sed si quid aliud est, quod ventrem citò ad excretionem excitet, citò prætereunt emollientia: sin minùs, tardiùs. proinde cum medicamentis expurgantibus permista, pro virtute ipsorum expurgantium citiùs aut tardiùs deiicientur: præibuntq; emollientia vias, atque suo lubrico leniter deducentia, quæ expurgantia traxerint. quod vnum bonum ex horum permistione expectabatur. Aliud est in expurgantium medicamentorum mistione cauendum: ne ex omnium simplicium quantitatibus maior aliqua dosis resultet dosi propria alicuius illorum. sunt enim medicamentis singulis propriæ doses: quæ quantitates sunt, quibus medicamenta illa commodè exhibeantur, per experimentũ inuentę. vt gratia exempli: rhabarbari dosis est à drachma vna vsque ad drachmas 4. quas doses constat vel ad temperatum corpus dici, quemadmodũ in medica arte alia omnia: ita vt nulla omnibus naturis conueniens dosis sit, sed pro deuitanda multitudine præceptorum, vt aliæ regulæ, de medio semper intelligantur. quemadmodum omnium medicamentorum virtutes in media natura examinauit Galenus, ita vt in hac conuenientes quantitates examinentur, atque mediis naturis offerantur hæc medicamenta his quantitatibus: liceat tamẽ aut maioribus, aut minoribus nonnunquã exhibere, peculiaribus eorum, quibus exhibentur, consideratis naturis. aut naturis indistinctis, præscribuntur quantitates medicamentorum, ita vt nunquam aut infra quantitatem pharmaci expediat, aut supra liceat tentare. verùm ego ad temperatam naturam dici non intelligo. non enim de mediocri natura præscribetur regula, & reliqua coniecturæ medici permittentur: quando cum tam multa latitudine præscribuntur doses. neque profectò cùm dicitur scammonij dosin esse à granis quinque vsque ad duodecim, & agarici in decoctione à drachmis duabus vsq; ad quinq;, sunt enim hæ tam amplæ latitudines: vt nequaquam verisimile sit, vni naturæ totas eas quadrare. Sed neq; cùm vnica dicitur: vt cùm dicitur, dosis electuarij indi maioris est aurei tres. Nam ad permutandas medicamentorum doses, quanquã conferat nonnihil natura ægrotantis: tamen sunt alia multa, quæ maiorem videntur diuersitatem efficere, modus scilicet morbi, & magnitudo, & mos. præterea & anni tempus, & reliqua omnia, quæ ad victum spectant, & præparatio quæ antecessit, & concoctio quæ aut adest, aut non adest, & humor qui aut turget, aut non turget. horum enim ratione, magis quàm naturæ ipsius qui ægrotat, plus minúsve offertur medicamenti. Igitur hæ doses nõ solũ temperatis naturis præscriptæ sunt. Nã calidũ medicamentũ perpetuò afficit

vno modo temperatos, & alio intemperatos: tamen expurgans medicamentum non perpetuò, cùm reliqua omnia consideranda sint, quæ diximus. siue temperatum hoc in loco intelligas, quod optima temperie est: siue quod mediocriter cedit pharmacis. nam & id idem corpus, quod mediocriter pharmacis cedit natura sua, potest nunc ex modo morbi, aut ex occasione alia difficulter solui: & quod natura facilè soluitur, potest modò ex occasione pharmacis reniti. Non itaque res ita habet. sed cùm medicamenta expurgantia (vt neque alia aliqua medicamenta) operari non possint, nisi certa quadam quantitate adhibita, cumque propter mortiferam qualitatem, quam permistam habent, nisi parua satis quantitate sumantur, noxia sint, aut etiam perniciosa: inuentum experimento est, ex multa medicorum diligentique obseruatione, nunquam medicamenta infra minimam dosin exhibita insigne aliquid operari, nec supra summam dosin dari posse citra ægrotantis magnam noxam, aut etiam vitæ discrimen. Quare danda quidem medicamenta sunt his, qui difficillimè expurgantur, cùm reliqua omnia indicant augendã esse medicamentorum dosin, in dosi maxima: his qui expurgantur facillimè, attestantibus reliquis omnibus, in dosi minima: mediocribus, in mediocri: tamen infra minimam, aut supra summam nunquam exhibendum est. quoniam hoc facit noxas non ferendas, illud nihil confert. cùm verò ab autore quopiam sine distinctione dicitur dosis, intelligendum est: id quod dicitur, esse dosin summam. hanc enim oportebat magis definire, quàm minimam: quantò scilicet aucta quantitate medicamenti, quàm imminuta, peccatum potest fieri grauius. Igitur cùm medicamenta aliqua simplicia in mixtum aliquod coniicimus, considerare oportet singulorum doses, & tantum ab vniuscuiusque dosi detrahere, quantum reliquorum quantitatibus suppletur. ita vt quod ex illis omnibus resultat, nullius illorum summam dosin superet. esset enim illud perinde, ac si medicamentum illud in dosi maiori maxima daretur. Tamen intellige, non esse absolutas quantitates eorum quæ permiscentur, considerandas, ad reddendam alicuius simplicium summam dosin: nisi contigerit medicamentorum quæ permiscentur, doses esse æquales. nam si inæquales sint: cõstat drachmã, exempli gratia, eius cuius dosis est maior, non sufficere pro drachma eius cuius dosis est minor. Nam si quis det agarici drachmã mediã, & medullę cassię vnciã mediã, pro minima dosi existimatur: si drachmã vnã agarici cum vncia vna cassiæ, media censetur. Contrà si offerat drachmã mediam agarici, & pro reliquo reponat drachmã mediam scammoniæ, transcendit summam dosin. Igitur non sunt quantitates absolutæ considerandæ, sed proportiones. vt si ex agarico mens est medicamentum componere in minima dosi, & de minima dosi agarici dimidium subtrahitur: dimidium etiam subtrahi debet de minima dosi medicamenti alterius, quod cum illo coit. si verò mens est medicamentum componere in maxima dosi, perinde est faciendum. si scilicet dimidium ex maxima subtrahitur: dimidium quoque ex alterius maxima debet subtrahi, quanquam portiones illæ inæquales sint. Nam constat: ex inæqualibus dosibus, æquales partes secundum proportionem, fore inæquales quantitate absoluta. Corrigentia etiã, quæ cum his medicamentis admiscentur, non debent haberi pro expurgantibus: nec reliquorum dosibus debent detrahere aliquid. sed permisceri debent, ita vt fit ab ipsis pharmacopolis ex arte: nobis seorsum præscribentibus in syngraphis expurgantium doses. Ex dictis intelliges duos grauissimos errores Gentilis Fulginatis in libro de proportionibus medicinarum. dicit enim primò, cùm coëunt multæ medicinę soluẽtes: debere aliquam illarum habere dosin propriam in dosi compositi: quandoquidem reliquas inquit non soluere, quòd non habent conuenientem quantitatem. tamen fallitur apertè. nã potest, ex multis minoribus dosi conuenienti, dosis compositi conueniens resultare: immo verò, si vna illarum habet conuenientem, necesse est ratione aliarum compositum habere nimiam. dicit deinde: licere medicamenti fortioris, admixti cum debilioribus, præstare plus, quàm illius medicamenti fortioris, sit summa dosis. ita vt scammonij summam dosin dicat duodecim grana: tamen concedat electuarij ex stœchade, epithymo, & hiera partem, in qua scammonij solius sint triginta grana. quoniam, inquit, datur scammonia cum declinantibus illam ad inferiorem gradum. tamen hic error non est ferendus, vtpote perniciosus.

perniciosis. non enim solùm gratia admistionis aliorum, nisi corrigentia sint, addendum non est vtius dosi: sed tantum subtrahendum, quantum aliorum portionibus suppletur. nam si intensum remittitur à remisso: remissum intenditur ab intenso. atque ita seruata proportione simplicium, quam diximus, fit mistum remissius intensissimis simplicibus, & intensius remississimis: & quantitas dosis prouenit tantò maior dosi intensiorum, quantò compositum illis est remissius: & tantò minor dosi remissiorum, quantò illis est compositum intensius, fitque hac ratione conueniens dosis. Ex quibus satis elucet error Ioannis Mesues: qui aloem melli admistam minùs expurgare, quàm sine melle, scripsit. nam mel ipsum per se subducit aluum: non ergo aloes vim soluendi cohibebit. dicta si obseruentur in compositis medicamentis: fiet vt quoniam cum corrigentibus permiscentur, sine grauibus symptomatis expurgatio fiat. quoniam ὁμοιότροπα sunt, non diuersa: atqui quotiam præscriptam seruant dosium regulam, nec nimia sit, nec deficiens. quare omnia circa expurgationem rectè cadent. Sed de expurgantibus medicamentis satis diximus: de alterantibus nunc dicendum est. de modo quo operantur, est caput 12. primi huius operis libri. de secundis qualitatibus quæ in cognitionem primarum nos ducunt, dicemus in primis in hoc nono.

Quæ qualitates secundæ quas primas indicent.
Cap. V.

PHILOSOPHI ferè omnes, & medicorum non pauci, ex secundis qualitatibus rimantur temperies rerum: non diffidentes se hac ratione posse qualecunque sit temperamentum ratione syllogistica inuenire. cùm enim secundas facultates ex primis nasci sibi persuaserint: qualitates secundas ex modo quo sunt primæ (est verò id temperamentum) nasci, certum esse putant. Cùm verò hæc ita habere physici omnes dicant: deinde in secundarum qualitatum significatione variè opinantur. nimirum dant alij candorem calori, alij frigori, viriditatem perinde, nigredinem eodẽ modo. densitatem alij frigoris, alij caloris sobolem dicunt. hinc fit vt oleum alij calidum, alij frigidum statuant: & acetum alij vrens, alij perfrigerãs vehementer esse contendant. neque solùm de his, sed verò de venenis ipsis, quibus certum est alterum summè inesse, hæreant: vt non desint, qui cicutam venenum calidum esse contendant. peperit verò in re hac omnium minimè ignoranda medicis, tantam opinionum varietatem ipsa placiti ex quo procedunt falsitas: quam primus omniũ sapientissimè prodidit Galenus. statuunt scilicet: ex coloribus & accidentibus quę insequuntur modum substantiæ, & saporibus, sentiri posse rei cuiuspiam temperamentum. quod tamen de nonnullis qualitatibus omnino est falsum: de aliis quodammodo verum est, tamen non omnino, vt sermo hic monstrabit. Qua ratione alba calida esse dicas aut frigida, & nigra contraria albis vt colore, ita temperamento: cùm nix & calx sint maximè candida, & lac tithymalli vero lacti sit concolor? iam verò de crassitie aut tenuitate quid dicas: cùm tam frigida quàm calida medicamenta possint esse vel tenuium partium, vel crassarum? & videas plæraque densari à frigore, & alia multa crassescere à calore. iam odores & sapores quo pacto indicent: cùm cicutam experiamur graui odore & sapore amaro? nimirum omnia hæc argumenta, quæ ad cognoscenda temperamentarum ducuntur à secundis qualitatibus, ab extraneis quibusdam dicit esse Galenus: ei vni fidit, quod ab operatione ductum est. nimirum quod calfacit, calidum est, quod refrigerat, frigidum: dummodo in temperato corpore periculum fiat, aut etiam in corpore ægrotante, argumento ducto à iuuantibus & nocentibus. id enim à quo calidum corpus læditur, est calidum, & à quo frigidum læditur, est frigidum: si, scilicet, ea læsio alterando fiat. nam ratione causæ morbi, nihil mirum calidum prę-ter naturam corpus lædi à frigidis: vt febricitantes sæpè læduntur ab aqua frigida. Animaduerte tamen, quanquam quod calidum præter naturam corpus lædir alterando, calidum est: non tamen perinde quod iuuat, frigidum esse, nisi id vehementer faciat. Nam & quæ remissiùs calida sunt, possunt iuuare. sed hæc curationis methodum attingunt. modò illud vnum statuimus, nullum esse certum argumenti

locum ad inueniendum rei cuiuſpiam temperamentum ex ſecundis qualitatibus, ſed ex modo quo nos afficiunt ſolùm: ita vt in hac doctrina nullum ratio locum habeat, ſed tota ſit empirica. ſed (dices) ſi hæc ita habent: quorſum Galenus de ſaporibus & temperamẽtis ſingulorum tam multa diſceptat quarto de ſimp. med. fac. dicens: hos ſapores caloris eſſe, illos frigoris? Præterea, qua ratione poſſumus effugere illud argumentum quod in principio propoſitum eſt: ſecundas qualitates ex primis fieri, & proinde ſequi illarum modum? Animaduertendum hîc primò eſt, non idem eſſe qualitatem aliquam ex calore fieri, aut in calido corpore eſſe. vt gratia exempli: amaritudinem ex calore vincenti naſci, aut calida eſſe amara. nam fieri poteſt: vt res aliqua amara ſit participatione partium calidarũ, tamen vt tota calida non ſit. ſunt enim omnia medicamenta, quantumuis ſimplicia videantur, compoſita tamen natura: ac plærunque ex contrariarum facultatum partibus. eodem modo intellige de aliis qualitatibus. animaduerte præterea: qualitatum ſecundarum quaſdam neque caloris, neque frigoris eſſe ſoboles: huiuſmodi ſunt colores. quaſdam quidem eſſe: tamen neque eas ſignificare exactè temperamenta medicamentorum: tales ſunt modi ſubſtantiæ, odores & ſapores. Singulorum verò rationes iam dico. Colores, (vt dictum eſt tertio libro ex ſententia Platonis, quæ hac in parte ſaltẽ eſt probabilior) ſunt flammulę quædã & ſplendores in extremitatibus corporũ. participantur à corporibus admiſtione ſplendidi, quod eſt naturæ ignis cœleſtis: cũ elementis, quæ per ſe ſine colore ſunt. dictum quoque eſt: ignem illum neque calidum eſſe, neque frigidum, ſed ſplendidum. ex quibus conſtat: proportionem & admiſtionem huius ignis cum elementis, non permutaturam rei temperamentum. eoque colores nulla ratione poſſe temperies ſignificare: ſed colorem quemcunque poſſe cum calore, & cum frigore conſiſtere. ſed ſi hæc vera forent (addes) non fieret res eadem, quòd vreretur, aut perfrigeraretur, alterius coloris. Sed neque hæc cõuincunt. Nam fit alter, aut alter color: quia variat proportio ignis cœleſtis ad elementa. Hæc variare poteſt bifariam: aucta aut imminuta quantitate ignis ipſius, aut eo non variante, ſed permutatis ipſis elementis. augeri aut minui ignem cœleſtem ſimpliciter, neque calorem auget neque frigus: cùm ille neque calidus ſit, neque frigidus. Sed alteratio ſecundũ ipſa elementa, poteſt calorem aut frigus augere. elementorũ enim ſunt primò calor & frigus. quòd à prima generatione res hæc viridis ſit, illa nigra, poteſt facere maior, aut minor ignis cœleſtis participatio: elementis aut eodem modo, aut diuerſo, vt tu velis fingere, habentibus. Sed quando res quæ modò alba eſt aut pallida, gratia exempli, colorem commutat: paſſione accepta ſecundum elementorum ſubſtantiam, id patitur. quo fit, vt de rerum diuerſarum temperamentis natiuis ex diuerſis coloribus nullum ferre iudicium poſſis: tamen de rei eiuſdem quæ colorem ex colore comparauit, temperamento aduentitio poſſis iudicare, adhibitis quibuſdam coniecturis. Nam lapides vſtione denigrantur primò, deinde dealbantur: & excrementa humana nigra fiunt, nunc calore, nunc frigore. ſed de his aliis locis docuimus ratiocinari. Itaque colores hoc modo ſe habent. Craſſitiem & tenuitatem, & reliqua accidentia modi ſubſtantiæ, non dubium eſt ex miſtione elementorum prouenire. ſed cùm elementa nõ duo ſint, in quibus ſecundum ſolam rationem maioris aut minoris vnius ad alterum poſſit proportio variare, ſed quatuor, quorum quodlibet vtcunque immutatum totam proportionem immutat: fiunt complures miſtionum modi, & illorum varietas mira facit, vt euadere res poſſit calida & tenuis, & frigida & craſſa, aut frigida & tenuis. Nam finge magnas proportiones terræ & ignis, mediocrem aëris, minimam aquæ: fit res calida & craſſa. ſi vis frigidam & tenuem: finge aquæ & aëris maximas portiones, minimas terræ & ignis. rem frigidam & craſſam, aut calidam & tenuem: non eſt difficile intelligere. quòd ſi nos potuimus ex quatuor elementis modos miſtionum excogitare, quibus hæc fient: quantò veriſimilius eſt, ipſas rerum naturas mille talia machinaturas. Quare neque accidentia cùm ex prima generatione res comitantur, quidquam poſſunt indicare, ſaltem de temperie calidi & frigidi. ſed neque de ſicci & humidi temperie videntur poſſe ſignificare. Nam cùm ex quatuor elementis aliud ſit craſſum & ſiccum, aliud tenue & ſiccum, aliud craſſum & humidum, aliud tenue & humidum: conſtat quodcunq; temperamentũ, poſſe cum quocunq; modo

ſubſtantiæ

ſubſtantiæ conſiſtere. mollities & durities longè differunt à craſſitie & tenuitate. ſunt enim medicamenta dura, ſed friabilia tenuiorum partium, quàm mollia, ſed glutinoſa. poteſt verò eſſe quod durũ eſt, friabile, aut nõ friabile: & quod molle, glutinoſum, aut non glutinoſum. Itaq; poteſt eſſe medicamentũ durum, & tenuium partium: molle, & craſſarum. Igitur longè diuerſa accidentia ſunt craſſities & tenuitas partium, à mollitie & duritie. cùm itaq; ex craſſitie aut tenuitate non poſſit rei temperamentum coniectari: ex mollitie aut duritie videtur poſſe. non enim alia ratione diſtinguit Galenus membra mollia à ſiccis, in tractatione de temperamentis. tamen has quoq; qualitates ſcire licet ſignificare humorẽ & ſiccitatem quæ actu ſunt, & has ipſas cum quibuſdã limitationibus: excluſis nempe vehemente frigore, & ardente calore, quæ duo poſſent iudiciũ perturbare. Sed neq; cum his limitationibus, neq; cũ quibuſuis alijs, poſſis ex mollitie aut duritie, humorẽ aut ſiccitatẽ quæ ſunt potentia, intelligere. nã muria, & bilis, & lotium, & mille talia, mollia ſunt admodum, & ſicca: rurſus cucurbita, & perſica res his multò duriores, humectant. requirimus verò in medicamentis potentia, nõ actu qualitates. quare neq; mollities aut durities ad hanc doctrinam quidquam conferunt. Sapores aliquanto plus ſignificant: quin potiùs quantum in ipſis agitur, euidenter indicant temperamenta ſubſtantiarum, quibus inſunt. Sunt enim illorum quidam, qui nunquam non fiunt ex frigore, hi ſunt acerbus, auſterus, & acidus: quidam qui ſemper ex calore, hi ſunt ſalſus, nitroſus, amarus, & acer. quanquam neq; hoc paſſus eſt Auerroes ſine controuerſia tranſigi, lib. 5. collect. 27. cætera ex Galeno recipiens, negat ſaporem amarũ ex calore fieri ſemper: ſed ex calore aut frigore fieri poſſe, modò calor aut frigus cum deſiccatione coniungantur. nititur hæc mõſtrare exemplo multarum rerũ, quæ cùm amaræ ſint, calidę nõ ſunt. cineres ſanè conſtat eſſe vſtione genitos, ſed frigidos & ſiccos & amaros. cicuta omniũ maximè videtur illi fauere: eſt enim frigidiſſima vſq; adeò vt necet, & amara. his addit hãc rationẽ: fructus oẽs cùm maturantur, calidiores fiunt. eſt enim maturitas concoctio quædã, & omnis cõcoctio fit aucto naturali calore. ſed ſunt fructus, qui cũ immaturi adhuc, amari ſint, maturati dulceſcunt. Si ergo cùm incaleſcũt, dulceſcunt ex amaris: eſt nonnunquã amarus ſapor ex frigidiori cauſa, quàm dulcis. His rationibus ductus ita ſtatuit: amarũ ſaporem ſequi ſiccitatẽ, ſiue ea cùm calore, ſiue cũ frigore coniuncta ſit. eſt verò vltima hæc argumẽtatio aduerſus Galenũ fortior: eò quòd Galenus ipſe inueſtigat ex modis maturationis ſaporũ cauſas. fructus enim oẽs oſtendit ex ſaporibus frigidioribus (vt ita eos appellẽ) ad calidiores procedere. Fiunt enim (vt inquit) ex acerbis quædã acida, quædam dulcia, quædã pinguia. ea nempe quorum acerbitas reſoluitur ſolo calfactu: dulceſcunt manentia dura, & ſeruantia quodammodo acerbitatẽ, vt caſtaneæ. quorũ verò acerbitas reſoluitur ſola humectatione: aut humor eſt aqueus & craſſus, fiuntq; ita auſtera: aut aereus & tenuis, fiúntq; acida. quorũ acerbitas reſoluitur calfactu & humectatione: aut humor eſt aqueus, & fiunt dulcia & mollia: aut aereus, & fiunt pinguia. His addit Auerroes, fieri quædam ex amaris dulcia: quod ex ipſis Galeni principijs videtur firmiſſimum argumentum temperamenti frigidioris, quod nonnunquam amaritudinem creat. quòd ſi mel vſtione amareſcit: neque id indicat, ex maiori calore amaritudinem fieri ſemper quàm dulcedinem, ſed aliquando. quod neq; Auerroes neget. Cæterùm, vt paulò antè dixi, Galenus contrà cenſet. neq; ille ſolus, ſed cum illo omnes medici: demptis, vno Auerroe inter ſuperioris ſeculi autores, & inter hodiernos Franciſco Valeriola, in enarratione quarta lib. 1. qui reliquos omnes prouocant in hac controuerſia. Tamen non omnes vincuntur illorum argumentis, quantũ ego intelligo: quin potiùs illi vincuntur, quos argumenta, non leuia illa quidem, ſed quæ non carent ſuis dilutionibus, ab opinione receptiſſima reuocarunt. Nam ea omnia argumenta, quæ ab exemplis rerum frigidarum & amararũ deſumpta ſunt, vnica illa diſtinctione diluuntur, quam paulò antè ſcripſimus: nõ idem eſſe, dicere, omnis amaritudo naſcitur ex calore, & omnia amara ſunt calida. cùm res aliqua

possit esse excellenter frigida: quæ tamẽ participet calidas partes, quarum causa amara fiat. Sed ad des his, si calidæ partes plures sunt, aut maiores frigidis: tem quoq; calidam fieri. nimirum cùm duæ substantiæ contrariarũ qualitatum veniunt in vnam mixtionem: vincentis aut magnitudine, aut intensione, denominatio tribuitur toti. si verò pauciores, aut minores sunt partes calidæ frigidis: non possint toti medicamento impertiri suos sapores, quin potiùs sapor frigidarum partium elucebit. Non igitur videntur duo hæc simul posse verè dici: amarum saporem esse in calido, & medicamentum aliquod frigidum, amarum se gustui exhibere. Est sanè hæc argumentatio secunda, subtilis. sed audi dilutionem, qua percepta rem ipsam intelliges distinctè. Qualitates secundæ attemperantur mutua admistione, vt & primæ: tamen sunt illarum aliquæ, quæ cæteris paribus (quod attinet ad magnitudinem, & intensionem) natæ magis sunt alias in suas formas transmutare, quàm in aliarum formas abire. sunt verò tales, extremæ qualitates: atq; inter ipsas extremas qualitates, est semper aliqua, cui hoc præcipuè inest. vt inter colores, niger hoc habet insigniter. nigræ enim substantiæ etiam minima portio aliam quamcunq; inficit: nigra verò ægerrimè colorem amittunt. hoc etiam principium accepimus in tertio libro, ad monstrandum: posse fieri vrinam nigram, & tenuem. quandoquidem ostendimus hac ratione: multò minorem portionem sufficere ad denigrandum, quàm ad crassitudinem inducendum. quod inter colores habet nigrities, hoc habet inter sapores amaritudo. quod non minùs licet experimento explorare. In vas aliquod aqua aut posca plenum, immitte tantillum bilis, aut dissolue tantillum aloes: & videas totum liquorem continuò amarescere. contrà vas plenum bile, tantaimmissa aqua aut posca dilue, vt amaritudinem deponat: & videas grandes congios liquoris insumi, vt vix tandem amaritudo euanescat. nimirum amaritudo vbicunq; est, elucet: quantumuis exiguis insit partibus, & multò pluribus contrariæ qualitatis admista sit. quare nego, si quæ res amarã se gustui præbet: calidarum partium habere plures, quàm frigidarum. non enim (arbitror) tu neges: liquorem conflatum ex aquæ libra vna & bilis octaua vnciæ parte, frigidum esse. quem tamen experiere amarum. Quòd fructus aliquis ex amaro maturitate fiat dulcis, non recipio. non enim putauerim, eum qui vehementer amarus sit, satis dulcem aliquando euasurum. Quòd verò ex vehementer amaro minùs amarus fiat, & dulcedinis magis particeps, aut ex parua aliqua amaritudine dulcis: non nego. tamen video esse duplicem modum huius maturitatis, sine sententiæ contrariæ assertione: aut excretis amaris partibus pro excrementis inter coquendum: aut permistione humidarum partium deponentibus ariditatem, atq; ita dimittentibus amaritudinem. fit enim amarus sapor, non ex calore solùm: sed ex calore, & siccitate. vtralibet qualitate deposita remitti potest. & sanè ambabus rationibus hoc fieri mihi persuadeo: bona parte abeunte cum incontento humore, qui resoluitur, reliqua permixta cum humore vtili. sed de speciebus maturitatis dicemus multò plura in commentarijs, quæ Deo dante citò sumus edituri in quartum librum Meteor. Aristotelis. Sapores itaq; ex quibusdam temperamentis fiunt non ambiguis: sed gratia permixtionis diuersarum partiũ, nihil indicant certum. Notarum verò hîc velim, antequam hoc caput concludatur: nihil esse impossibile saporem aliquem frigidum (ita voco distinctioris doctrinæ gratia eum, qui frigus propriæ substantiæ significat) fieri à causa calida, hoc est, rem aliquam acescere actione causæ calidæ. Namneque rem aliquam refrigerari à calore ex accidenti est impossibile. quare nihil perturbere, videns vina acescere ad solem posita: neq; si quando Alexandrum Trallianum, aut Auicenam, aut alium quempiam autorem, audis dicentem, cibum ex calore ventriculi acescere. Nam præterquam quòd doctrina ipsa per se est suspecta, quod alio loco explicuimus: aduersus ea quæ modò diximus de saporibus, nihil affert. Nam multò aliud est: saporem nasci ex temperamento calido aut frigido, quàm fieri causa calida aut frigida imperente extrinsecus. Sapores ita habent vt dixi. Odores eiusdem naturæ sunt cum saporibus, vt secundo

libro ostendimus: minima quadam differentia dissidentes crassitiei aut tenuitatis. Sapores scilicet sunt aquæ, odores vaporum. quare odorum differentiæ, si sentiri à nobis possent, perinde indicarent, quantum suspicor, ac sapores. tamen quia differentiæ nos latent, præ nostri odoratus imperfectione: multò minus ex odoribus persentimus, quàm ex saporibus. Nam eorum quæ ad odoratum pertinent, nullas species sentimus, sed hæc duo solùm: sit ne res odora, an inodora, & sit ne odor gratus, an ingratus. Hæc verò nihil possunt significare. Nam quòd res aliqua sit inodora, fieri potest ex partium crassitie: quæ, vt antea diximus, potest cum calore & cum frigore consistere. iam verò vt odora res quæpiam sit, calorem quendam exigit. tamen obest partium diuersitas, quam in singulis rebus esse diximus, multò magis iudicio, quod ex odoribus fertur, quàm ei quod ex saporibus. Nam omnes partes, ex quibus res ea, cuius temperamentum exploratur, constat, occurrunt linguæ, quanquam sint multiformes: odoratui tamen illæ solùm, quæ in vapores soluuntur. quanquam ex multis alijs res sit conflata. collegimus itaq;, ex nullis qualitatibus earum quæ secundæ appellantur, firmum satis indicium sumi temperamenti. superest igitur sola experientia: cui vnicæ fidendum est, etsi à saporibus nonnihil iuuemur in hac dignotione. Notandum obiter hîc est, falsò dixisse Valeriolam, Galenum opinari: nihil amarũ posse esse boni odoris. Nam quanquam capite vigesimoprimo libri quarti de simpliciũ medicamentorũ facultatibus scripsit: καίτοι τό γε πικρὸν οὐδέποτε ἦν εὐῶδες: tamen eodem loco statim ante hæc verba, ita dixerat, In omnibus ferè consentiunt gustus, & olfactus. tamen in suauissimis, velut rosæ, differunt quidem, & plurimùm dissident. non enim solùm gustantibus suauia non sunt: sed amaritudinem etiam non paucam præ se ferunt. Hæc cùm dixerit, quibus apertè concedit amaram rosam, suauissimam esse odore, imò verò misso exemplo, hoc plærunq; ita contingere, vt quod suauissimum est odore, non solùm non sit gratum gustui, sed amaritudinem etiam præ se ferat, atq; eam non paucam: quomodo statim diceret, nullum amarum esse odorum, si sanus modò erat? multò igitur probabilius sit, aliquid aliud in Galeni verbis contineri, quàm illum insanire. quid illud sit? quid aliud, quàm quod mox addita verba declarant: quæ Valeriola in enarratione omisit? est enim hæc tota dictio: καίτοι τό γε πικρὸν οὐδέποτε ἦν εὐῶδες, οὔθ' ὡς φάρμακον, οὔθ' ὡς τροφὴ ἡμῖν ἡδύ. id est, atque quia amarum est, nunquam est bene olens, neq; vt pharmacum, neq; vt alimentum nobis gratum. hæc Galenus. quæ non aliorsum dixit, quàm quòd amara etsi habent plærunq; gratos odores, quod mox dixerat: tamen quales pharmaca, aut alimenta gustui grata, nunquam habent. nimirum sunt alij quidam odores, qui delectant nasum, alij qui prouocant gustum: illos plærunq; adesse rebus amaris dixerat, multùm hac in parte consentiens Theophrasto: hos negat, experimento ipso ductus. nullus sanè quantumuis moschi odore delectetur, ad illius esum prouocatur. nihil itaq; hac in parte est erratũ à Galeno: neq; est quod Valeriola fingat hostem, quem feriat. sed de proposita disputatione hæc scire expedit.

De vino, sit ne humidum an siccum. Cap. VI.

DE vini temperie parum videtur inter præcipuos artis medicæ autores conuenire. Nam Galenus secunda particula aphorismorum commentario vndecimo, vinum calidum & humidum esse dicit. eandem sententiam scripsit in commentario decimo octauo eiusdem particulæ, & capite decimo sexto libri tertij de causis pulsuum, vbi docet: vinum nutrire celeriter, quia in eo est vigens calor, dux humoris. Paulus etiam & Aetius vinum calidum & humidum secundo gradu dicunt esse. Sed contrà est, quod idem Galenus quinta particula aphorismorum commentario quinto, vino calfaciendi & desiccandi potentiam videtur tribuere, his verbis: Rursus autem qualitate sanat, eam quam fecit affectionem: neruos calefaciendo, atq; exiccando. Est igitur constituta magna controuersia inter grauissimos autores, & in ipsius Galeni verbis. quam

Manardus volens dirimere libro quartodecimo epiſtola tertia, vinum humidum alimentum eſſe dixit, & ſiccum medicamentum. veruntamen, quantum ego intelligo, maius aliquid ſignificant Galeni loca, quæ vinum humidum eſſe dicunt: quàm calidum & humidum alimentum eſſe. Nam ex doctrina Galeni tertio de temperamentis: omne alimentum, vt alimentum, calidum eſt & humidum. quoniam ſcilicet auget ſanguinem: & ſubſtantiam calidam & humidam reparare, omnibus alimentis eſt commune. quare quod omnibus eſt commune, nulli tribuetur veluti peculiare. Sed cùm alimentum aliquod calidum, aut humidum, frigidúmve, aut ſiccum dicitur, non eò quòd nutriens eſt: ſed quòd aliquam harum qualitatum habet excellentem, tale appellatur. quare vinum & vt alimentum, & vt medicamentum: calidum & humidum eſſe cenſeo. calfacit enim & humectat manifeſtè ſua propria ſubſtantia. neq; enim ſi ſiccum eſſet, poſſet eſſe valde nutriens. neq; profectò habet ſubſtantiam vnam, qua operetur, vt alimentum: & aliam, qua vt medicamentum. quòd ſi quam tamen ſiccitatem inducit, illud facit ex accidenti: aut aucto calore, (quemadmodum obmuteſcentiam eius qui ebrius eſt, ab ipſo vino ſanari, calfactis neruis per ſe, & ex nimio calfactu ex accidenti deſiccatis, docebat Galenus quinta particula aphoriſmorum commentario quinto) aut facta per occultam expirationem multa humidæ ſubſtantiæ euacuatione. Conſtat verò, omnes has operationes ex accidenti fieri, non per ſe. operationes autem quæ ex accidenti fiunt, non tribuunt medicamentis denominationem: ſed illæ, quæ per ſe. alioqui balneum aquæ calidæ cogeris ſiccum medicamentum appellare. Nam nimia calidæ aquæ infuſio extenuat corpora, humoribus exolutis per halitum, & aquam frigidam calidum medicamentum appellabis: quippe quæ ſolet conuulſiones ex repletione ſanare, vt Hippocrates docet quinto aphoriſmorum vigeſimoptimo neq; ſolũ hoc, ſed & medicamenta omnia expurgantia, cùm primo ingreſſu & per ſe corpus calfaciant, deinde refrigerant & extinguunt febres, euacuatis ſcilicet vitioſis excrementis. igitur ſi operationes, quæ ex accidenti fiunt, denominationes medicamentis non dant: non eſt quòd vinum ſiccum dicatur, neq; vt medicamentum. ſed humidum apertè eſt, quod moderatus eius vſus oſtendit: in quo id quod per ſe fit, oportet explorare, & ab eo quod ex accidenti, diſtinguere. Affectiones etiam quibus hi, qui multo tempore largis vini potionibus aſſueuere, ſolent laborare, illud apertè declarant. ſunt enim illæ omnes humidæ. laborant enim multis fluxionibus, podagra, & paralyſi: & (vt ſemel dicam) eneruati & molles redduntur. Sed obijciat no bis aliquis: has affectiones, vt ſunt humidæ, ita eſſe & frigidas: æque hac ratione neq; calidum eſſe vinum oportere. Tamen hæc ratio nihil indicat. Nam vinum cùm immodica quantitate aſſumitur, vſq; adeò vt coqui non poſſit: frigidum fit ex cruditate. ab humore tamen non poteſt expoliari, vt neq; aqua: cùm tamen à ſuo frigore expolietur facillimè. Nam patientes qualitates, etiam ſi agentes ſint maximè propriæ, ſunt illis difficiliùs ſeparabiles. eſt igitur vinum & medicamentum, & alimentum, calidum & humidum. tamen meritò fit, vt ex immodico eius vſu morbi fiant frigidi & humidi. quod verò de vini calore dictum eſt, intelligi debet de vino confecto, coctóq;, vt oportet. nam quod tam recens extractum de vuis eſt, vt nondum ſit coctum: apertè eſt aliquando frigidum. Sed illud nec vinum quidem dicendum eſt, ſed muſtum. de quo intelligendum eſt, quod Galenus dixit libello de cibis boni & mali ſucci. at in vinis quod vetuſtiſſimum eſt, & Cæcubum, vt diximus, à Romanis appellatur, adeò ab albo & auſtero, nec non recente craſſóq; differt: vt illud efficaciſſimè calfaciat, hoc manifeſtam te-frigerandi vim habeat. itaq; interpretor id, quod quia recens eſt, refrigerat, nondum propriè eſſe vinum: quod quia auſterum, iam eſſe acetum. quod verò de albo à Galeno dictum eſt duodecimo methodi, capite quarto: Neq; enim inuenias ex albo vinorum genere calidum vllum: non ſimpliciter, ſed ad ruffa dictum intelligo, & ad flaua.

Fiant ne medicamenta vstione mitiora an mordentiora. Cap. VII.

PLERISQVE medicamentis vtuntur medici, modò vstis, modò non vstis. quare multùm refert definire, an per vstionem fiant calidiora & mordaciora, an contrà frigidiora & mitiora. vt qua ratione differat medicamentum vstum à se ipso non vsto, non ignoremus. Constat æruginem misy, & chalcitim à Galeno vri tertio methodi, capite sexto: vt fiant mitiora medicamenta. Est enim illic scriptum in hunc modum, post alia multa: Sanè ærugo magis etiam quàm hæc minuere carnem potest, ita vt genus eorum, quæ cicatricem inducunt, omnino sit egressa. at si illa etiam aduras, vt minùs acria, sic ad cicatricem inducendam reddes magis apta: si verò etiam laues, adhuc mitiora. hæc Galenus. quibus non obscurè videtur innuere: vstione fieri mitiora medicamenta. tamen contrà est, quod de sale ita scripsit vndecimo de simpl. capite decimoquinto: Sales vsti digerunt quidem magis, quàm non vsti: quantò scilicet subtilius ipsum corpus accepta ab igne facultate redditur, velut & in aliis quæ combusta sunt, euenire diximus. Verùm non perinde ac ij qui non sunt vsti, solidam ipsam substantiam contrahere constringereque possunt. itaque Galenus docet, vsta amittere vim adstringendi: tamen comparare vim discutiendi, quam constat in calore contineri. Adde, omnes cineres, ex quacunque re fiant, esse digerentis & detergentis facultatis. Hanc cõtrouersiolam dicit Galenus inter antiquiores medicos fuisse agitatam: quam ipse decidit breui in procemio libri noni de simplic. ita dicens: Plærique existimant, combusta omnia seipsis effici frigidiora: alij contrà augeri calorem existimant omnium quæ vruntur: vtrique sanè errantes. conspiciuntur enim liquidò quædam calidiora reddita, & ad gustatum, & ad tactum, & eam quæ in vsu cernitur facultatẽ, velut suprà dicebam de acribus & adstringentibus: quædã contrà adustione minùs apparent calida. (paucis interpositis) Igitur acria multũ caloris amittunt vsta: quæ verò eiusmodi nõ sunt, assumunt. Hæc est Galeni decisio. causa est in promptu. Rem quæ per se iam est acris, constat per vstionem euasuram siccam nimis & terream: quando quidem ignea per se priùs erat, & absumptis tenuibus partibus euadet terrea, vt ex prunis fiunt cineres. si verò antea talis non erat: fiet ignea per vstionem. ex his satis, arbitror, constat, etsi Galenus non moneat: eam vstionem, quæ rem calidiorem se est effectura, mediocritatem quandam debere retinere. nam per nimiam vstionem, nulla res est, quæ tandem non euadat in cineres, & terream substantiam. quòd hæc ita fiant, intelliges apertè exemplo atræ bilis, quæ generari solet per vstionem: modò ex melancholia naturali, modò ex flaua bile. tamen est substantia frigidior flaua bile, & calidior melancholia. id fit, quia flaua bilis est acris, & ideo per vstionem refrigetatur: melancholia frigida & acerba, & ideo incalescit. tamen intelligendũ etiam est, quod idem Galenus monet: vsta non posse esse prorsus frigida, sed quanquam terrea sint, habere tamen permistionem quarundam partium ignearum. quod cinerum exemplo monstrat. Constat siquidem eos habere terream naturam: tamen quam vim ignis contineant, intelliges considerans acrimoniam, quam deponunt in lixiuium. Hoc appellat Aristoteles ἐμπύρευμα, Latini ignitionem. Est ea ignis vis, quæ in rebus omnibus vstis relinquitur: qua atra bilis fit magis erodens flaua, etsi illa est frigidior. hoc ἐμπύρευμα, non potest consumi per vstionem, sed perpetuò augetur. cineres enim per vstionem nunquam deponunt vim quandam detergentem, quam habent. sed deponitur ablutione, vt cineres immissi in lixiuium fiunt prorsus frigidi. itaque si medicamentum, quod ad manus est, est acte, vstione fiet mitius: si expers acrimoniæ, fiet calidius. ita non sine ratione, sal, & nitrum, & talia omnia calidiora fient vstione: misysory, & chalcitis, & ærugo, mitiora & minùs calida. tamen si hæc ipsa prorsus desiccantia sine calfactu facere studes, vstione nunquam perficies: lauatione post vstionem perficies. sed de his hæc sufficiunt.

An possint medicamenta respicere propria membra.
Cap. VIII.

PROPONVNT nobis antidotaria, non ea solùm quæ vilia sunt, sed etiam quæ in pretio habentur multa medicamenta: quæ non rantùm admirandas facultates habent, sed etiam quæ ipsis facultatibus in quædam membra insigniter vti dicuntur. vt amygdalæ, adiantum, thoracem roborant: rosa & viola caput. catapotia arthritica articulos purgant: cochia & aurea caput. quanquam hoc non videtur sine controuersia transigendum, sed examinandum: num hæc ita se habeant, an figmenta sint. Nam quid possit esse in medicamento, quo membrum hoc purget, aut vtcunque aliter iuuet: & alia quæ vicina magis sunt, non perinde afficiat? certè videtur esse nihil. Nam aut medicamentum illud iuuat membrum quod respicit: aliquid in illud agendo, aut agendo nihil. si quidquam agit, (nam nihil agere, & tamen iuuare, aut lædere, præter opinionem est) aut primam aliquam alterationem facit, (sunt primæ alterationes: calefactio, refrigeratio, humectatio, & desiccatio) aut secundam. (sunt secundæ quę has consequuntur: vt, adstrictio, laxatio, emollitio, aut induratio, aut apertio, aut incisio, aut expurgatio, aut alia quæpiam actio similis) Sed vtcunque alteret: videtur ea membra, quæ in via sunt locata, priùs alteraturum, si modò illius alterationis capacia sunt. Nam cur scolopendrium, gratia exempli, lienem absumit, aperiendo, aut resoluendo, aut alterando: & ea quæ in via à ventriculo ad lienem posita sunt, non aperit, resoluit, aut alterat? quæ facultas est interiùs tam prudens, quæ medicamentum ex stœchade, mittit in caput, ex asplenio in lienem, ex betonica in renes? aut quod est initum fœdus stœchadi cum capite, asplenio cum liene, betonicæ cum renibus? Iam verò medicamenta expurgantia, si similitudine substantiæ trahunt, vt primo capite huius libri monstrauimus: quam similitudinem habere possunt cum partis cuiuspiam succo, qua cum aliorum membrorum succis careant? nam si catapotia aurea, exempli gratia, cum bile capitis similitudinem habent: qua ratione bili hepatis non sint similia? an non bilis capitis, bili hepatis est congeneris naturæ? non enim, arbitror, quò medicamentum trahat ex capite, oportet, vt similitudinē habeat cum capite: sed cum capitis succo. siquidem non trahit caput, sed illius succum. Hæc argumenta nonnullos has medicamentorum naturas membra propria respicientes negare: alios qui nollent iis suppetiis, quas ad particularum morbos ex medicamentis spectant, carere, ad occultam proprietatem, sacram illam barbarorum anchorã, confugere cogunt. Quod à proprietate fieri illi dicunt, ego non aliter soleo interpretari: quàm quòd ex ignorata causa fiat. quare illud in primis dicendum nobis est: medicamenta his facultatibus, quæ membra respiciunt, prædita esse: iuxta Gal. sententiam. deinde de causa (si fieri potest) aliquid addendum. Inter medicamenta lædentia nostrum corpus, experimento cognoscimus nonnulla esse, quę lędendi hoc membrum vires habent, alia quæ illud. vt lepus marinus pulmonem exulcerat, cantharides renes, & vesicam membris quæ in via sunt, non exulceratis, cùm tamen multa sint. Est enim à ventriculo, in quem primùm hæc ingeruntur, ad pulmonem, & ad renes, longa via. Si igitur noxiis medicamentis vires insunt ad lædendum membra peculiaria, nihil habet admirationis, naturam prouidam proprias & peculiaria membra respicientes vires in medicamentis vtilibus, noxiis illis opposuisse. scripsit Gal. hãc sententiam cum hac ipsa ratione lib. de theriaca ad Pisonem cap. sexto his verbis: Nonnulla verò inuenimus, quę partes etiam quasdam corporis priuatim vitiāt. Nam lepus marinus pulmonem exulcerat, & cantharis partibus vesicam peculiariter vitiat. contrà plæraque medicamenta quibusdam corporis partibus eximiè curandis sunt idonea. Patienti igitur iecinori sæpè eupatoriū herba strenuè auxiliata est: myrobalanus lienem adiuuit: saxifraga & betonica renes pulchrè afficiunt: & similiter alia aliarum, vt experientia obseruauimus, propria sunt medicamina. hæc Gal. qui controuersiolam hanc decidit eodem vsus argumento & eisdem exemplis primo de phar. comp. secundum gen. disputans aduersus quosdam sophistas, qui has facultates medicamentorum respicientes peculiaria membra deridebant. multis etiam aliis in locis propria quædam medicamina in iuuandis propriis membris commendauit. 13. meth. ita scripsit: Quale medicamen-

medicamentum hepati est absinthium, tale lieni capparis cortex. quale rursus hepati est eupatorium, tale lieni est scolopendrium. Itaq; iuxta Gal. opinionem, nõ dubium est: medicamenta quædã respicere membra propria. Causam verò huius esse putauerim in analogia quadam: quæ inter medicamenta & membrã est, similis ei, quam hominibus quibusdam cum quibusdam aliis esse diximus vltimo capite quarti libri, de qua diffusè illic disputauimus: in hac analogia causam contagionum, & consensuum collocantes. analogiam hanc cõstat esse similitudinem. quanquam quæ similitudo sit, non possimus dicere distinctè, vtpote quam sensus non assequitur. sed omnino esse similitudinem quampiam, intelligimus ex quodam physico principio. Videmus causam actionis & passionis esse in contrarij ratione: (nam sine hac nulla actio fit) tamen causam facilioris aut difficilioris actionis esse similitudinem cum contrarietate. nam quæ cũ contrarietate sufficienti videmus esse similiora: ea sentimus à se ipsis facilius pati. ita elementa symbola faciliùs afficiuntur mutuò, quàm dissymbola: vtpote non omni ex parte diuersa, sed aliquatenus similia. Ergo consentaneum est rationi: similitudinem aliquam facere (quantumuis ea sensum nostrum fugiat) vt hoc medicamentum vi sua faciliùs hoc membrum quàm alia afficiat. De medicamentis expurgantibus est multò minùs inopinabile: posse membra propria respicere. nam si medicamento alicui potest esse in modo substantiæ maior similitudo cum biliosis excrementis, quàm cum pituitosis: certè & inter excrementa eiusdem speciei, possit his quàm illis esse similius. siquidem nihil est dissonum: excrementa esse eiusdem speciei, & his accidentibus quę sunt in modo substantiæ, aliquantulum diuersa. cùm ergo celebratissimum sit à Galeno, cuicunque membro esse suum substantiæ modum cum nullo alio communẽ, & singulas partes trahere simillimas succorum partes ad suam nutritionem: excremẽta generabuntur pro ratione alimentorum. Ergo nihil mirum sui modi generari excrementa in singulis membris: atque ita medicamentũ aliquod cum excrementis membri alicuius similitudinem habere. habent itaq; medicamenta vires respicientes membra peculiaria: re ipsa confirmante, & ratione non renuente. quare de his hactenus.

De mixtione alterantium medicamentorum. Cap. IX.

QVEMADMODVM Gal. inquit primo de compositione pharmacorum secundum gen. cap. 5. medicamentis vtimur compositis multis de causis. Vel enim componimus: quia nullum simplicium sufficere potest tam multis intentionibus. quod perinde est ac si dicas, propter virtutum varietatem, aut quò medicamentũ in aliquo gradu per permixtionem constituamus, eùm illius gradus medicamentũ simplex non est. Vel ad corrigendam qualitatem aliquã, quam medicamento nolumus inesse. vt si calidum medicamentum, temperatum tamen in altera oppositione qualitatum volumus conficere, permixtis medicamentis calidis & humidis, cum aliis calidis & siccis, quale optamus medicamentum, conficiemus. Alij etiam accedunt vsus ex permistione medicamentorũ, qualis est ille, si medicamento indigemus calido & emplastico, tamẽ illud simplex nõ adest: cùm medicamẽto calido & fluxo emplasticæ aliquid substãtiæ permiscemus. Verũ venio ad priores vsus, quoniã illi sunt potiores. cùm propter varietatẽ virtutum permixtio fit: ratò medicamenta permiscentur qualitatibus æqualibus. quod in confectione theriacę licet videre, & cuiuscunq; alterius nobilis medicamenti. Sed ad augendã, aut imminuendã quantitatẽ simplicis alicuius, duo hæc spectantur: necessitas illius, & potentia. nã prout medicamenti facultas est maximè necessaria, ita plus eius additur: & quò eius potentia est maior, eò minùs. cæterùm cùm gradũ aliquẽ ex aliis volumus generare, aut qualitatẽ aliquã oblatione contrariæ corrumpere, itaq; volumus medicamentum ad gradum alium diuersum ab eo quem habet, reducere: qualitatibus æqualibus permiscemus, si medicamenta commodi gradus ad illam reductionem sunt. sin minùs: quod redundat aut quod deest gradus, compẽnsamus addita aut detracta quantitate. verùm id paulò inferiùs explicabimus ampliùs, si alia priùs dixerimus. Illud vnum in præsentia monemus: quantitatem medicamenti, vt & cuiuscunq; alterius rei, considerari posse aut pondere, aut magnitudine. cõsideratur verò ad permixtionẽ medicamentorum

ſolidorum, quantitas ponderis. neque id citra rationem. Nam ſemper quod grauius eſt cum æqualitate magnitudinis, denſius eſt, & habet plus formę: quod ad actionem habet maximum momentum. Gradus caloris aut frigoris, atque ita aliarum qualitatum, diuidi poſſunt ſecundum rationem maioris, aut minoris, in quotcunque libuerit differentias: ſi quis rei naturam conſideret. tamen quia infinita ſub nulla arte ſunt: mos eſt philoſophis & medicis, in numerum quendam certum ex pacto redigere, atque deinde ea quæ ex miſtionis modo contingunt, ex rei natura inueſtigare. Philoſophi omnes ad ſuas diſputationes, octo gradus eſſe ponunt caloris vel frigoris, vel alterius qualitatis, vt primo huius operis libro diffuſè diximus. Galenus quinto de ſimpl. med. facul. capite vltimo, & capite quarto primi de compoſ. med. ſecundum genera: quatuor gradus eſſe ſtatuit, calidorum, frigidorum, humidorum, & ſiccorum: primo gradu tale eſſe dicens, quod alterat quidem corpus temperatum, (nam in temperato corpore debent medicamentorum vires explorari) non tamen euidenter: ſed vt opus ſit ratiocinatione aliqua ad percipiendam alterationem. ita nos calfaciunt amygdala dulcia, & recentes nuces. Secundo ordine talia ſunt: quæ manifeſtè alterant, vt non ampliùs ad alterationis cognitionem opus coniectura ſit. huiuſmodi ſunt mel, & vinum. Tertij ordinis ſunt, quę vehementer alterant: vt ruta, & vinum admodum vetus. Quarti ordinis ſunt, quę ſummè alterant: qualia ſunt calfaciendo, vrentia, refrigerando, ſtupefacientia. In ſingulis horum graduum ſtatuit Galenus ternás ſtationes. neque enim tota alterantium latitudo, in quatuor tantùm latitudines diuidi poſſit: quin illarum vnaquæque habeat per ſe amplam differentiam. itaque eorum quæ ſunt in primo gradu, quædam in principio illius gradus ſunt, quædam in fine, quædam in medio. quod ad operationis intenſionem in ipſis medicamentis attinet, ita diſtributum eſt. Cæterùm quod ad menſuram naturalem, portionum caloris & frigoris in illis exiſtentium (quod in phyſiologia conſideratur) non ab omnibus eodē modo dicitur. Sed fuit Alchindus, qui rem ita imaginabatur. Eſſe medicamento temperato portionem quandam caloris æqualem frigori: calidum in primo gradu, habere duplum caloris ad temperatum: calidū in ſecundo, habere duplum primi, & quadruplum temperati: calidum in tertio, habere duplum ſecundi, quadruplum primi, octuplum temperati: calidum in quarto, habere duplum tertij, quadruplum ſecundi, octuplum primi, ſexdecuplum temperati: frigidum eodem modo. Verùm hæc opinio, vtpote quæ muſicis potiùs proportionibus, quàm rationibus phyſicis agebat, ab omnibus excluſa eſt vno conſenſu. Alij aliter imaginabantur, eſſe portiones quaſdam caloris æquales: eam quæ eſt in temperato, & primum gradum illi additum, & ſecundum primo, & tertium ſecundo, & quartum tertio. ita vt calidum in quarto, quincuplum calorem habeat temperati, & calidum in tertio quadruplum, & calidum in ſecundo triplum, & calidum in primo duplum. Cæterùm ſi non ſumus obliti eorum, quæ primo libro demonſtrauimus, & in præſentia tanquam principia petenda ſunt: vtraque harum ſententiarum conuincitur eodem argumento. Nam, ſi tantum perpetuò corrumpitur vnius contrarij, quantum alterius generatur, vt caloris intenſio æquali frigoris remiſſione fit: & in corporibus capientibus qualitates contrarias, neceſſe eſt ex vtriſque vel ex alterutris ſummum gradum compleri, quod illic vel ipſo experimento monſtrauimus, & ab omnibus philoſophis receptiſſimum eſt: non poteſt calidum in primo fieri ex temperato, (vt vtraque opinio dicebat) duplicata portione caloris. Nam aut totum frigus in calido in primo extinctū eſt (quod omnino eſt falſum. nam ita aqua calida vno gradu, immiſſa in aquā feruentiſſimam, non ſedaret illius feruorem: quod tamen fieri iudicat ipſe ſenſus) vel non tantum eſſet corruptum contrarij, quantum caloris eſt genitum in gradus illius productione. atque multò minùs in generatione calidi quarto gradu, potiſſimùm ex opinione Alchindi. nam decem & ſex portiones caloris generari dicit, æquales illi, quæ vnica frigoris in corpore temperato conſiſtebat. Miſſas ergo faciamus opiniones has: & quæ aliàs ſunt demonſtrata, ruſus reſumamus. In corpore temperato tot ſunt gradus caloris & frigoris, quot in maximè intemperato. hoc tamen vnū intereſt: quòd in temperato, propter æqualitatem contrariorum, à nullo deſumi poteſt denominatio. vt, ſi octo gradus ſummæ intēſionis eſſe ponamus: quod 4 habet caloris, & 4 frigoris, neq; calidum,

calidum, neq; frigidum est. quoniam neq; calidum, neq; frigidum excedit mediocritate. ergo illud vnum quod excellit, appellationem tribuit: non quod inest. vnde euidenter demonstratur: tanto gradu corpus aliquod esse calidum, quanto calor supra contrarium excellit. igitur in quo corpore calor vno gradu superat frigus, vno gradu est calidum: quod duobus superat, duobus. Vnde manifestum fit, malè omnes ferè interpretari: calidum vno gradu, habere quinq; gradus caloris. quoniam (dicunt) necesse esse calidum vno gradu, habere gradum vnū caloris supra temperatū. quare cùm temperatū habeat 4. habebit calidum primi gradus quinq;. Sed falluntur apertè. nam si habet quinq; caloris, habebit frigoris tres tantùm. sed quinarius vincit ternarium duobus numeris: quare calidum erit in secundo, quod tu calidum in primo esse dicis. sed non est dicendum, quod est vno gradu tale, superare vno gradu temperatum: sed in calido in primo, habere calorem gradum vnum supra frigus. non enim ab ijs gradibus dico medicamentum denominationem accipere, quibus superat temperatum: sed quibus in eodem medicamento qualitas denominationem tribuens vincit contrariam. quòd verò Galenus, vt medicamentum dicat quarti gradus, dicit, medicamentum quatuor numeris vincens symmetrum, ita intelligi volo: Esse calidum quarto gradu, quod quatuor numeris vincit: non quidem numerum graduum, qui est in temperato, sed proportionem quæ est in temperato. quæ proportio est æqualitas. Ergo corpus quod quatuor numeris vincit æqualitatem, est calidum in quarto: quod tribus, in tertio: quod duobus, in secundo: quod vnico, in primo. atq; ita si gradus sunt 8, calidum in primo, habet caloris 4 & ÷: & frigoris 3 & ÷: & reliqua eodem modo. Si 4 sunt gradus: temperatum habet caloris duos, & frigoris totidem. calidum in primo: caloris 2 & ÷, frigoris vnum & ÷. Atqui hæc regula est secundum vtramq; hypothesin, inueniendi in vnoquoq; gradu quot sint partes caloris, & quot frigoris: de tota graduum latitudine numerum appellationis illius seorsum demere, & qualitati denominanti dare, reliquum æqualiter ambabus qualitatibus contrarijs distribuere. vt gratia exempli, mens est scire, calidum in secundo, quot habeat caloris, & quot frigoris. de tota latitudine, quam pono esse quatuor gradus, duo tribuendi sunt calori: reliqui duo æqualibus partibus dandi, & calori, & frigori. vnde colligitur: calidum in secundo, habere caloris tres gradus, & frigoris vnum. Cæterùm hæc omnia luce clariùs apparebunt in tabella hac.

Positis in summè calido quatuor gradibus, sunt hæ proportiones.

CORPVS CALIDVM.

	Tempe-ratum.	1.	2.	3.	4.	Gradus.	
Corpus	2	2÷	3	3÷	4	Caloris	habet.
	2	1÷	1	÷	0	Frigoris	

Eadem ratione inuenire potes partes caloris & frigoris, non in singulis gradibus modò, sed etiam in singulorum graduum singulis stationibus: diuisis quatuor gradibus in duodecim stationes: atq; ita commistis calidis cum frigidis secundum eandem proportionem, quam in gradibus seruabamus. ita vt temperatum sit, quod habet 6 frigoris stationes & totidem caloris: deinde excessus intra 3, sit primi gradus: intra 6, secundi: intra duodecim, quarti, vel aliter: computatis nempe gradibus cum tertijs partibus. euadet enim idem. Nam perinde est dicere, calidum in prima statione secūdi, habet caloris duos gradus, & duas tertias: frigoris gradum vnū, & tertiam: ac si diceremus, habet caloris octo sta-

tion∂s, & quatuor frigoris. sed vtramq; rationem claritatis gratia persequuti sumus his tabellis.

Tabula ternarum stationum quatuor graduum.

CORPVS CALIDVM.

Statio		Gradus 1.	2.	3.	4.		
Prima seu principiũ.		2 $\frac{1}{6}$	2 $\frac{2}{3}$	3 $\frac{1}{6}$	3 $\frac{2}{3}$	Caloris	portiones seu gradus.
		1 $\frac{5}{6}$	1 $\frac{1}{3}$	$\frac{5}{6}$	$\frac{1}{3}$	Frigoris	
Secunda seu mediũ.		2 $\frac{1}{3}$	2 $\frac{5}{6}$	3 $\frac{1}{3}$	3 $\frac{5}{6}$	Caloris	
		1 $\frac{2}{3}$	1 $\frac{1}{6}$	$\frac{2}{3}$	$\frac{1}{6}$	Frigoris	
Tertia seu finis.		2 $\frac{1}{2}$	3	3 $\frac{1}{2}$	4	Caloris	
		1 $\frac{1}{2}$	1	$\frac{1}{2}$		Frigoris	

Tabella solarum stationum.

Tẽperatum.	1.	2.	3.	4.	5.	6.	7.	8.	9.	10.	11.	12.	Stationes.
	6	6 $\frac{1}{2}$	7	7 $\frac{1}{2}$	8	8 $\frac{1}{2}$	9	9 $\frac{1}{2}$	10	10 $\frac{1}{2}$	11	11 $\frac{1}{2}$	12	Caloris.
	6	5 $\frac{1}{2}$	5	4 $\frac{1}{2}$	4	3 $\frac{1}{2}$	3	2 $\frac{1}{2}$	2	1 $\frac{1}{2}$	1	$\frac{1}{2}$	nihil	Frigoris.
	Primus,			Secundus,			Tertius,			Quartus,			Gradus.

In simplicibus hanc inuenies necessariò proportionem: sed in compositis gradus resultat pro ratione simplicium. neq; aliquo modo potest in mixto esse alius gradus, præter illum quem exigit proportio: nisi fortè ex diuturnitate, aut fermentatione, maior aut minor calor fiat. sed modò non loquimur de his: sed de attemperatione, quæ ex proportione simplicium prouenit. hæc permistio fieri potest aut duorum medicamentorum, aut plurium: atq; horum quantitatibus aut æqualibus, aut inæqualibus permistis. Si duo quantitatibus æqualibus (nã de alijs statim dicemus) misceantur: aut illa sunt similia formis & gradibus, vt calidũ in primo cum calido in primo: aut similia formis, diuersa gradibus, vt calidũ in primo cum calido in tertio: aut dissimilia qualitatibus, & similia gradu, vt calidum in secũdo cum frigido in secundo: aut dissimilia qualitatibus & gradibus, vt frigidũ in primo cũ calido in tertio. Similia gradibus & formis permiscẽtur nonnunquam: vel propter formam aliquam quæ accidit, & ex amborũ commixtione resultat, vt quò emplasticum medicamentum fiat, aut vt sit fluxum: vel etiam propter consortionem alicuius virtutis, quæ illorum alteri inest. tamen propter gradum medicamenti non est, quòd admisceantur. nam idem omnino gradus fit, qui illorum vtriq; inerat. Cùm permiscentur similia formis, & dissimilia gradibus: remissum remittit intensum vsq; ad medium vtriusq;. nam quantum remissum intenditur ab intenso: tantum exactè intensum remittitur à remisso. Quare calidum primo gradu, permistum cum calido in tertio: facit calidum in secundo. cuius monstratio est: computatis gradibus caloris per se, & in ambobus medicamentis reductis ad æqualitatẽ, & gradibus frigoris per se reductis etiam ad æqualitatem, & deinde excessu qualitatis æqualis, quæ vincit, considerato. quod inuenies apertè in hac tabella.

Calidum in ptimo habet { caloris 2 $\frac{1}{2}$. frigoris 1 $\frac{1}{2}$. } Calidum in tertio habet { caloris 3 $\frac{1}{2}$. frigoris $\frac{1}{2}$. }

Ex 2 $\frac{1}{2}$

Ex $2\frac{1}{2}$ & $3\frac{1}{2}$ fiunt 6, quibus in duas partes diſtributis contingunt ſingulis caloris 3. Rurſum ex $1\frac{1}{2}$ & $\frac{1}{2}$ fiunt 2, duobus in duas partes diſtributis, contingit ſingulis 1. Quod habet caloris 3, & frigoris 1, eſt calidum in 2. Ergo calidum in primo reducit calidum in tertio, ad calidum in ſecundo.

Animaduerte hoc in loco, quanquam verum ſit quod philoſophi dicunt, debilius cùm patitur, aliquid agere in fortius: tamen nos, contrà ac plærią; aliorum, huius reductionis rationem non in actione reciproca collocare, ſed in reductione illa ad æqualitatem, quam declarauimus in tabella. nam hîc non loquimur de fermentatis, vt mox monuimus: in quibus ſolis iſta in ſeipſa medicamentorum actio mutua eſt, quod 5. cap. lib. 1. monſtrauimus. Nam in illis non mirum, ſi hæc non reſpondeant: cùm quia multa ſuapte natura diuturnitate intenduntur, multa remittuntur: tum quia maior erit potentioris actio, quàm impotentioris. tamen cùm medicamenta inæqualis caloris permiſcemus, & inæqualiter calidũ confingimus: ea inæqualitate ad æqualitatem redacta, reſultat quod diximus neceſſariò. nam in tota hac doctrina per demonſtrationẽ procedimus. his monſtratis, facile eſt cuią; intelligere erratũ Andernaci: qui primo de compoſitione pharmacorum ſecundum genera, cap. 3. ita vertit, fortaſſe propria ductus imaginatione, ſi has proportiones minùs intelligebat: Porrò cùm interim tale ſimplex nullum adſit, ſi duo habeamus, quorum hoc numeris duobus, illud tribus calidius ſit: ea ſi miſcuerimus, medium efficiemus, quatuor numeris ſymmetrum exuperans. conſtat hoc eſſe apertè falſum. Nam calidum in ſecundo, qua ratione poſſit augere calidum in tertio, vſq; ad quartum gradum? eſt tamen ex dictis facile cuiq; locum reſtituere, etiam non conſulenti Græcum codicem, qui tamen ita habet: μὴ παρόντος δ' ἐνίοτε μηδενὸς τοιούτου τῶν ἁπλῶν, ἂν εὐπορῶμεν δυοῖν, ὧν τὸ μὲν ἀριθμοῖς πέντε, τὸ δὲ τρισὶ θερμότερον· μίξαντες αὐτὰ, τὸ μέσον ἐργασόμεθα, τέτρασιν ἀριθμοῖς ὑπερέχον τοῦ συμμέτρου. id eſt, Suppetente autem nullo tali ſimplicium, habemus autem duo, quorum hoc quidem numeris quinq;, illud tribus calidius eſt: miſcentes ipſa, medium efficiemus quatuor numeris ſupetans temperatum. Ex quibus verbis conſtat Galenum hæc eadem docuiſſe, quæ nos modò enarramus. Conſtat etiam euidenter, illum eodem modo ac nos diximus, conſtituiſſe ſingulos gradus. nam nulla alia ratione computatis, ſuccedit ita: vt calidum in tertio reducat calidum in quinto, ad calidum in quarto. Nam ſi calidum in primo habet caloris gradum vnum ſupra temperatum (quod plærią; dicunt, non conſequuti, quæ modò nos in lucem producimus) calidum in primo, habet caloris 5, frigoris 3. calidum in ſecundo, caloris 6, frigoris 2. calidum in tertio, caloris 7, frigoris 1. calidum in quarto, caloris 8, frigoris nihil. quare conſtat, etiam ſi ſumma latitudo ponatur octo graduum: non poſſe eſſe calidum in quinto. atq; ita ineptè loquebatur Galenus. Sed dices: erant hæc exempla, quibus licet eſſe vel impoſſibilibus. tamen ratio proportionis ſeruari poteſt, vt remiſſum remittat intenſum ad medium vtriuſq;. Nam calidum in primo, habet caloris 5, frigoris 3. calidum in tertio, caloris 7, frigoris 1. ſeptem & quinq; reductis ad æqualitatem fiũt 6. tribus & vno frigoris reductis ad æqualitatem fiunt 2. corpus quod habet caloris 6, & frigoris 2, eſt calidum in ſecundo: quod eſt medium inter calidum in primo, & calidum in tertio, bene habet. Hucuſq; eodem modo procedunt ac nos. Sed primò coguntur concedere: Galenum impoſſibilia ſumpſiſſe in exemplis, minimè monentem. quod, quantum ego intelligo, philoſophum nõ decet, ſed ſophiſtam. deinde tenentur dicere: cur in habente ſex gradus caloris, cùm quatuor ſint vincentes & expediti à contrario, non omnes operantur in externam materiam? quòd ſi operantur, cur non denominant? quod non poſſunt dicere probabiliter, ac citra proteruiam. Igitur (vt iterum dicam) cùm talia permiſcentur: remiſſum remittit intenſum ad medium vtriuſq;. quod in gradibus integris monſtratum eſt, & eàdem ratione in diuerſis ſtationibus eueniet: quatum diuerſitatem contingit permutare gradum medicamenti, quod componitur. vt calidum in ſtatione vltima primi reducit calidum in ſtatione prima quarti, ad primam ſtationem tertij: & calidum in prima ſtatione primi reducit

calidum in prima ſtatione quarti, ad vltimam ſtationem ſecundi. quorum vtrumq; demonſtrabimus his tabellis.

Calidum in ſtatione vltima primi gradus haber { caloris $2\frac{1}{2}$. frigoris $1\frac{1}{2}$. }
Calidum in ſtatione prima quarti haber { caloris $3\frac{2}{3}$. frigoris $\frac{1}{3}$. }

Ex $2\frac{1}{2}$ & $3\frac{2}{3}$ fiunt $6\frac{1}{6}$, quibus in duas partes ſectis, contingunt ſingulis $3\frac{1}{12}$ caloris. Rurſum ex $1\frac{1}{2}$ & $\frac{1}{3}$ fiunt $1\frac{5}{6}$, quibus in duas partes ſectis, contingunt ſingulis $\frac{5}{6}\,\frac{1}{12}$ frigoris. Corpus quod haber caloris $3\frac{1}{12}$ & frigoris $\frac{5}{6}\,\frac{1}{12}$, eſt in medio primæ ſtationis tertij ordinis calidorum. Ergo calidum in vltima ſtatione tertij, reducit calidum in ſtatione prima quarti, ad ſtationem primam tertij.

Calidum in prima ſtatione primi habet { caloris $2\frac{1}{6}$. frigoris $1\frac{5}{6}$. }
Calidum in prima ſtatione quarti habet { caloris $3\frac{2}{3}$. frigoris $\frac{1}{3}$. }

Ex $2\frac{1}{6}$ & $3\frac{2}{3}$ fiunt $5\frac{5}{6}$, quibus in duas partes ſectis, contingunt ſingulis $2\frac{11}{12}$ caloris. Rurſum ex $1\frac{5}{6}$ & $\frac{1}{3}$ fiunt $2\frac{1}{6}$, quibus in duas partes ſectis, contingunt ſingulis $1\frac{1}{12}$. Corpus quod habet caloris $2\frac{11}{12}$, & frigoris $1\frac{1}{12}$, eſt in medio tertiæ ſtationis ſecundi gradus calidorum. Ergo calidum in prima ſtatione primi, reducit calidum in prima ſtatione quarti, ad calidum in vltima ſtatione ſecundi.

Sed hæc de ſimilibus formis, & diuerſis gradibus. Si contraria formis eiuſdem gradus miſcentur, perpetuò reductio fit ad temperatum: vt frigido in ſecundo, cum calido in ſecundo miſtis. quod per ſe eſt euidens, neq; monſtratione indiget. Si contraria formis, diuerſa etiã gradibus miſcentur, reducũt ſeſe mutuò ad medium vtriuſq;: vt frigidum in primo, trahit calidum in tertio, ad calidũ in primo. Nam frigidum in primo, duobus gradibus diſtat à calido in primo: vno frigoris vſq; ad temperatum, alio caloris vſq; ad gradum vnum. calidum in tertio, duobus etiam gradibus diſtat à calido in primo. Igitur hæc reductio contrariorum eſt etiam, ac medium amborum. quòd verò ita eueniat, monſtratum eſt etiã in tabellis: computatis ſeorſum numeris caloris, & ſeorſum frigoris, & vtriſq; reductis ad æqualitatem, & deducto minori numero de maiori.

Frigidum in primo habet { caloris $1\frac{1}{2}$. frigoris $2\frac{1}{2}$. }
Calidum in tertio habet { caloris $3\frac{1}{2}$. frigoris $\frac{1}{2}$. }

Ex $1\frac{1}{2}$ & $3\frac{1}{2}$ fiunt 5, quibus in duas partes ſectis, contingunt ſingulis $2\frac{1}{2}$ caloris. Rurſum ex $2\frac{1}{2}$ & $\frac{1}{2}$ fiunt 3, quibus in duas partes ſectis, contingunt ſingulis $1\frac{1}{2}$ frigoris. Corpus quod habet caloris $2\frac{1}{2}$ & frigoris $1\frac{1}{2}$ eſt calidũ in primo. Ergo frigidum in primo, reducit calidum in tertio, ad calidum in primo.

Vnde euidens fit, erraſſe Auerroem in fine quinti collect. dicentem: frigidum in primo, reducere calidum in tertio, ad calidum in ſecundo. quia putat gradum vnum frigoris, vnum caloris poſſe tantùm detrahere. ſed ille non eſt aſſecutus hanc monſtrationem. hinc etiam fit, vt hæreat in re facili, concedens ſe ignorare: calidum in primo ad quem gradum trahat calidũ in tertio. atq; ignorato principio; meritò hærebat. non enim ad eundem gradum transferetur calidum in tertio, à calido in primo, & à frigido in primo. ſed vtrumq; iam nos cum demonſtratione docuimus. Poteſt etiam in his contrariarum qualitatum, gradibus diuerſis, reductionis gradum alterare differentia ſtationum: quod eadem omnino regula computatur. vt frigidum in prima ſtatione primi gradus reducit calidum in tertia ſtatione tertij gradus, ad calidum in prima ſtatione ſecundi. quanquam ſi frigidum in primo, & calidum in tertio completis eſſent gradibus, & in eadem ſtatione: reducerentur, vt paulò antè diximus, ad calidum in primo. Sed modus computationis eſt idem: quem in hac tabella claritatis gratia lubetiterum exprimere.

Frigidum in prima ſtatione primi habet { caloris $1\frac{5}{6}$. frigoris $2\frac{1}{6}$. }
Calidum in tertia ſtatione tertij haber { caloris $3\frac{1}{2}$. frigoris $\frac{1}{2}$. }

Ex $1\frac{5}{6}$ & $3\frac{1}{2}$ fiunt $5\frac{2}{6}$, quibus in duas partes ſectis, contingunt ſingulis $2\frac{2}{3}$ caloris. Rur-

ris. Rursum ex 2 $\frac{1}{6}$ & $\frac{1}{2}$ fiunt 2 $\frac{4}{6}$, quibus in duas partes sectis, contingunt singulis 1 $\frac{1}{3}$ frigoris. Corpus quod habet caloris 2 $\frac{2}{3}$ & frigoris 1 $\frac{1}{3}$, est calidum in prima statione secundi gradus. Ergo frigidum in prima statione primi, reducit calidum in tertia statione tertij, ad calidum in prima statione secundi.

Possunt nõ minùs stationes reductionem illam, quam euidentem esse diximus, contrariarum qualitatum & similium graduum, à mediocritate temperati alterare. nam frigidum secundi in prima statione, reducit calidum secundi in tertia statione, ad calidum primi in statione prima, quod eadem regula monstratur in hac tabella.

Frigidum in prima statione secundi habet	caloris 1 $\frac{1}{3}$. frigoris 2 $\frac{2}{3}$.	Calidum in tertia statione secundi habet	caloris 3. frigoris 1.

Ex 1 $\frac{1}{3}$ & 3 fiunt 4 $\frac{1}{3}$, quibus in duas partes sectis, contingunt singulis 2 $\frac{1}{6}$. Rursum ex 2 $\frac{2}{3}$ & 1 fiunt 3 $\frac{2}{3}$, quibus in duas partes sectis, contingunt singulis frigoris 1 $\frac{5}{6}$. Corpus quod habet caloris 2 $\frac{1}{6}$ & frigoris 1 $\frac{5}{6}$, est calidum in prima statione primi. Ergo frigidum in prima statione secundi, reducit calidum in tertia statione secundi, ad calidum in prima statione primi.

Sed hactenus loquuti sumus de mistione duorum medicamentorum, quantitate æqualium. Cùm plura miscentur, aut quantitatibus inæqualibus, ac multò magis cùm vtrumq; fit scilicet, miscentur multa, & magnitudine inæqualia, alia ratione est opus, vtpote multis iam proportionibus coeuntibus. Velit medicus confingere medicamentum calidum in primo, non adsint temperatum & calidum in secundo: (nam ex his componebatur) sed pro illis, temperatum, & calidum in tertio. constat, calidum in tertio habere redundantem graduum caloris ad eam reductionem: fiet tamen detrahendo de quantitate calidi in tertio, secundum quantitatem qua admiscetur temperatum, quantum habet redundans qualitatis. Nam ita quotidie nos solemus facere, studentes reducere vinum ad eam temperiem, cui assueuimus. Si oligophoron est, minus aquæ: si meracius, plus infundimus. vnica regula est explorandi, ad quem gradum reductio fiat: siue misceantur duo quantitatibus inæqualibus, siue plura, siue similia, siue contraria. scilicet diuidere medicamenta illa in partes aliquot earum, quas vocant aliquotas, æquales, siue in libras, siue in vncias, siue in drachmas, siue scrupulos: & collecto partium numero, in singulis recensere gradus caloris, & omnes colligere per se, & æqualiter partibus illis omnibus distribuere, & gradus frigoris eodem modo. deinde consideratis numeris qui contigere particulæ cuiq;, minorem educere de maiori, & gradus qui restat, est, ad quem reductio fit. vt multis exemplis docebo per tabellas. Ex sex vncijs temperati, & quatuor vncijs calidi in tertio, fit calidum in principio primæ stationis secundi gradus. monstratio:

Tẽperati vnciæ 6 habent	cal.	2	2	2	2	2	2
	frig.	2	2	2	2	2	2

Calidi in tertio vnciæ 4 habent	cal.	3 $\frac{1}{2}$	3 $\frac{1}{2}$	3 $\frac{1}{2}$	3 $\frac{1}{2}$
	frig.	$\frac{1}{2}$	$\frac{1}{2}$	$\frac{1}{2}$	$\frac{1}{2}$

Ex his decem vncijs colliguntur caloris gradus 26, his in decem partes sectis, contingunt singulis 2 $\frac{6}{10}$. Rursum ex his decem vncijs colliguntur frigoris gradus 14. his in decem partes sectis, contingunt singulis 1 $\frac{4}{10}$. Corpus quod habet caloris 2 $\frac{6}{10}$ & frigoris 1 $\frac{4}{10}$, est calidum in quinta parte secundi gradus. Ergo sex vnciæ corporis temperati, reducunt quatuor vncias calidi in tertio, ad principium primæ stationis secundi gradus calidorum.

Reductio in tribus medicamentis: æqualibus quantitatibus, qualitatibus similibus, diuersis gradibus. Ex calidi in primo, & calidi in tertio, & calidi in quarto binis vncijs, fit medicamentum calidum in secunda statione tertij. monstratio.

Calidi in primo vnciæ duæ habent	cal.	2 ½ | 2 ½	Calidi in tertio vnciæ duæ habent	cal.	3 ½ | 3 ½	Calidi in quarto vnciæ duæ habent	cal.	4 | 4
	frig.	1 ½ | 1 ½		frig.	½ | ½			

Ex his sex vncijs colliguntur vna summa gradus caloris 20. his in sex partes sectis, contingunt singulis 3 ⅓. Rursum ex his sex vncijs colliguntur frigoris gradus 4. his in sex partes sectis, contingunt singulis ⅔. Corpus quod habet caloris 3 ⅓, & frigoris ⅔, est calidum in secunda statione tertij gradus. Ergo ex calidi in primo vncijs duabus, & totidem calidi in tertio, alijsq; duabus calidi in quarto: fit calidum in secunda statione tertij gradus.

Reductio in tribus quantitatibus inæqualibus & diuersis gradibus, & diuersis qualitatibus. Ex frigidi in primo vncia vna, & calidi in secundo vncijs tribus, & calidi in tertio vncijs duabus: fit medicamentum calidum in medio vltimæ stationis secundi gradus. monstratio.

Frigidi in primo vncia vna habet	cal.	1 ½	Calidi in secundo vnciæ tres habent	cal.	3 | 3 | 3	Calidi in tertio vnciæ duæ habent	cal.	3 ½ | 3 ½
	frig.	2 ½		frig.	1 | 1 | 1		frig.	½ | ½

Ex his sex vncijs colliguntur vna summa gradus caloris 17 ½. his in sex partes sectis, fiunt in singulis 2 $\frac{11}{12}$. Rursum ex his sex vncijs colliguntur frigoris 6 ½. his in sex partes sectis, fiunt in singulis 1 $\frac{1}{12}$. Corpus, quod habet caloris 2 $\frac{11}{12}$, & frigoris 1 $\frac{1}{12}$, est in medio vltimæ stationis secundi gradus calidorum. Ergo ex vncia vna frigidi in primo, & vncijs tribus calidi in secundo, & vncijs duabus calidi in tertio, fit medicamentum calidum in medio vltimæ stationis secundi calidorum.

Eadem methodo reducuntur quatuor, & quinq;, & plura: atq; illa aut similia qualitatibus, aut contraria, aut æqualibus quantitatibus, aut inæqualibus, aut eisdē gradibus aut diuersis. deniq; vtcunq; aliter fingas, eadē methodo reduces facilè. Sed quanquam hæc per longiores demonstrationes ita oculis voluimus exponere: tamē potes tu inter computandū, vbi hæc semel intellexeris, cōpendio vti: computando non omnes gradus caloris seorsum, & omnes frigoris, qui in simplicibus sunt, vt hucusq; fecimus: sed eos tantùm, qui denominationem tribuunt. Nam cùm reliqui gradus bene attemperati sint: numeratis illis solùm, qui denominant, perinde cedet computatio, ac si omnes connumerentur. ita igitur se habent reductiones: & hæc est methodus generandi gradum quemcunq; ex simplicium permistione. quare cauendum est, ne ea quæ à phatmacopolis medicinales materiæ appellantur, (cuiusmodi sunt in liquidioribus oleum, in solidioribus cera) incautè permisceamus medicamentis alterantibus: sed pro illis aut detrahentes gradui, aut aliorum vires intendentes. sunt enim huiusmodi medicamenta natura sua temperata. sed quæ temperata sunt: contundunt vtrorumq; contrariorum vires, & omnia quibus cum permiscentur, remittunt. eadem ratione, qua monstratum est, remissum remittere intensum. Verùm fit sæpè, vt medicus indigeat medicamento aliquo certi gradus, quod ad manus non sit, & velit illud ex compositione sibi comparare: tamen non adsint æqualiter distantia ab illo gradu, quæ illum possint reddere in portionibus æqualibus. fit quoq;, vt etiamsi duo illa medicamenta adsint, velit medicus tertium aliud, duóve alia, aut etiam plura permiscere, quæ ad reddendum illum gradum sint aut remissiora quàm oportet, aut intensiora, aut partim intensiora, partim remissiora: tamē videantur medico necessaria, ad medicamentum quod parat, propter secundas aliquas virtutes, aut tertias. (non enim solùm gratia attemperandi qualitates primas miscemus medicamenta: sed plerūq; et à ad componendum primas cum secundis) vt si fors ferat, vt velim ego componere,

nere medicamentum calidum tertii gradus, & adſtringens mediocriter, & adſint tria medicamenta: alterum calidum in ſecundo, alterum in quarto, ſed nullum horũ adſtringat, adſit tertium, quod adſtringat, calidum in primo. neceſſe eſt tertium hoc admiſcere: quod tamen perturbat proportionẽ primarũ qualitatum. opus ergo eſt ſcitu, quot portionibus ſingulorum opus ſit. fuerit ergo magnum operæ precium regulam inuenire, qua poſſimus dicere: ex quibus portionibus quorũ medicamentorum qui gradus producatur. docuimus enim hactenus inuenire, cùm tot portiones talium medicamentorum miſcentur, qui gradus fiat. tamẽ modò videndum eſt: vt ex talibus totque medicamentis talis gradus fiat, quot ſingulorum portiones accipiendæ ſint. quod eſt apprimè addictos vſus neceſſarium. hæc docet breuiſſimè & apertiſſimè regula alligandi (ita vocant) qua vtuntur & qui confundunt metalla, & qui merces miſcent. fit alligando numeros medicamentorũ ſimplicium, numero medicamenti, quod paramus. ſed quoniã alligare plures numeros fuerit difficile: promptiſſimum erit alligare per binarios. ſed vt alligentur duo numeri vni alteri, oportet alterum eſſe maiorem, alterum minorem eo cui alligantur. atque non aliter alligantur, quàm medicamento minoris gradus toties ſumpto, quoties numerus cui fit alligatio, ſuperatur à medicamẽto maioris gradus: & medicamento maioris gradus ſumpto toties, quoties medicamentũ minoris gradus vincitur ab eo cui alligatio fit. vt patet in hac figura.

2 {	1	2
	4	1
		3

Ex vna portione calidi in quarto, & duabus calidi in primo, fiunt tres portiones calidi in ſecundo. medicamentum ſcilicet primi, ſumitur bis, quia medicamentum ſecundi bis ſuperatur à medicamento quarti: & medicamentum quarti ſumitur ſemel, quia medicamentum ſecundi ſemel ſuperat medicamentum primi.

Si miſcemus medicamenta quatuor, aut ſex, aut plura, numero pari: alligentur per binarios. vt ſi ex medicamentis quatuor, quorum vnum ſit ſecundi, aliud quinti, aliud tertii, aliud ſeptimi gradus, paramus medicamentum miſtum quarti: ſumimus medicamenti ſecundi portionem vnam, medicamẽti quinti portiones duas, medicamenti tertii portiones tres, medicamenti ſeptimi portionem vnam: & fiunt portiones ſeptem medicamenti quarti, vt in hac figura.

4 {	2	1
	5	2
	3	3
	7	1

Sumitur medicamenti ſecundi portio vna: quia medicamentum quinti ſemel ſuperat medicamentum quarti. & medicamenti quinti ſumuntur portiones duæ: quia medicamentum ſecundi, bis ſuperatur à medicamento quarti. hic binarius ligatur per ſe: ſecundus per ſe. ſumuntur medicamenti tertii portiones tres: quia medicamentum ſeptimi ter ſuperat medicamentum quarti. & medicamenti ſeptimi ſumitur portio vna: quia medicamentum tertii ſemel vincitur à medicamento quarti.

Quòd ſi in ſecundo binario non ſint duo numeri, quorum alius ſit maior, alius minor gradu, quẽ paramus, aut medicamenta ſunt in numero impari: fiet facillimè tunc quoque gradus quem paramus. Ex medicamentis maioribus, aut minoribus miſtis, fiat medicamentum vnum: & illud alligetur gradui quem paramus. ſi impar numerus medicamentorum eſt: id quod excedit mediocritate, admiſceatur cum vno aliorum, vt par numerus fiat, & deinde quæ ſupererint, alligentur per binarios. Quanquam ſcio poſſe hæc breuiùs efficere, eos qui ſint arithmeticæ artis peritiores. ſed ego præterquam quòd in ea arte parum ſum verſatus, malo rudiùſculè hæc docere, quàm obſcurior euadere.

Ex dictis facile est intellectu, falsò dixisse Auerroëm: huiusmodi graduum qui in medicamentis sunt, inuentionem, & permixtionem, vt ex ea hic aut ille gradus fiat, non posse confirmari experimento, sed solius ratiocinationis esse opus. Nam quòd medicamentum hoc simplex calidum est in primo, illud in secundo: à solo experimento desumptum est. Igitur quòd ex hoc medicamento & illo resultat aliud tali gradu calidum: idem experimentum potest confirmare. Si scilicet calfacit manifestè, ita vt ratiocinatione non sit opus: neque tamen lædit insigniter. Iam verò quòd in vnoquoq; gradu dictæ portiones caloris & frigoris sint secundum eas, quas diximus, proportiones: confirmat experimentum coniunctum cum ratione. sensus scilicet docet: id quod ex hoc medicamento, quod calidum in primo est, & illo quod est calidum in tertio, resultat, esse calidum in secundo. ratio tamen per eas omnes demonstrationes quas diximus, docet, nisi talis esset in vnoquoque gradu caloris ad frigus proportio, non posse ita contingere, vt factum sensus docet. sunt igitur hæc omnia, præterquam quòd firmis monstrationibus confirmata, vel sensui euidentia. sed de his satis.

De venenis. Cap. X.

GALENVS libro tertio de simpl. med. facult. capite decimo octauo ita scripsit: Eorum ergo medicaminum, quæ frigore interimunt: nullum genere lethale est, sed sola quantitate. at in erodentibus, putrefacientibus, atque excalfacientibus haud ita se res habet. Quibus verbis apertè significauit, quod in illo, & tribus proximis capitibus diffusè satis docet: venena esse duplicia, quædam calida, quædam frigida. calida esse lethalia toto genere: frigida quantitate tantùm, nulla tamen frigidorum pharmacorum esse genere deleteria. dicuntur verò illorum nonnulla genere, nonnulla quantitate venena: non quòd aliqua illorum sint, quæ in quauis quantitate etiam minima necent (nulla enim talia sunt) sed ipsa etiam genere deleteria, nisi quātitate quadam certa sumantur, possunt citra noxam bibi. nullum siquidem est naturale agens: quod ad agendum commodam quantitatem non exigat. alioqui esset actionis infinitæ. non itaque proinde genere hæc, quantitate illa deleteria dicuntur: sed quòd quæ quantitate talia sunt, nisi quantitate commoda bibantur, possunt vsque adeò vinci, vt pro veneno alimentum fiat. quod verò genere est tale: nulla quantitate potest nutrire, quanquam in aliqua non interimat. hæc itaque docet Galenus loco citato ex 3. de simpl. med. quæ eadem docet 3. de temp. capite 4. Tamen libro quinto de simplicium medicamentorum facultate, capite decimo octauo, contrarium prorsus videtur docere, dicens: multa venena frigida esse genere deleteria. sunt illius verba hæc: Quædam autem totis substantiis nobis contraria sunt. proindéq; si vel minimum eorum assumptum fuerit, omnino lædent: qualia sunt dryopteris, & pityocampe, & thapsia, & solanum manicum, & hydrargyros, & fungorum nonnulli: prætera saliua, & fel venenatorum animalium. nam talia omnia genere sunt deleteria, non quantitate. hæc ille. quo loco constat nonnulla calida, & plæraque frigida medicamenta recenseri: cùm tamen omnia genere deleteria, non quantitate dicantur. Controuersiam hanc non alia ratione spero decidi posse: quàm modo, quo calida & frigida in corpus nostrum agunt, planè intellecto. diximus verò hunc nos in primo huius operis libro, capite duodecimo: quod vellem perlegere eum qui in hunc locum inciderit, quò hęc radicitus intelligat. illic monstrauimus: calida recalfacere nostrum corpus, quòd à nobis priùs incaluerint: frigida refrigerare, non quòd refrigerentur (neque enim esse in nostro corpore refrigerandi causam) sed quòd propter substantiam impatibilem non calfacta, perseuerent. hoc ipsum habent venena. sunt enim & ipsa alterantia medicamenta, habent verò plus aliis frigida, quòd comminuuntur, comminutáque deferuntur ad cor: calida, quòd ex modo suæ substantiæ cùm primùm à nostro calore incipiunt alterari, putrescunt, putrefaciúntque viscera ipsa. atque hac ratione, vtraq; sunt mortifera. in quam sententiam dictum est 3. de temperamentis cap. citato, frigida venena omnino non vinci, neq; alterari, sed ipsa corpus nostrū vincere: calida partim quidem ipsa vinci, partim verò vincere nostrum corpus. Ex quo loco non est

est intelligendum, frigida non posse à nobis vinci, & calida posse: vt videntur verba sonare. contrarium enim plenè paulò antè diximus ex 3. de simpl. posse scilicet frigida superari integrè & nutrire, calida nõ posse. sed intellige, frigida eò interimere, quòd non vincantur, posse tamen vinci non interimentia: calida verò non eò quòd non vincantur, sed quòd putrescant. itaque frigida cùm interimunt, manent omnino inuicta: cùm non interimunt, omnino vincuntur. calida neque omnino inuicta manent aliquando, neque omnino vinci possunt. Habent enim frigida bonum exitum, vt vincantur, calida, vt expellantur. his ita statutis, scire licet: nullum medicamentum posse esse genere deleterium, nisi sit putrefaciens, aut putrefacientium partium particeps. posseque medicamenta excellenter frigida habere admixtas partes putrefacientes: ratione quarum tota euadant genere deleteria. talia sunt omnia medicamenta: quæ frigida quamuis sint, deleteria genere dicuntur. præstat huic dilutioni viam Galenus, qui cùm loco citato ex 5. de simpl. fungos inter deleteria recensuisset: lib. 7. cap. 117. de illis ita scripsit: Fungus frigida humidaque planta est admodum: vnde & proximè ad deleteriam facultatem accedit. Et sanè inter eos sunt, qui etiam interficiunt: potissimùm qui natura mistam habent qualitatem (liceat ita dicere) putredinosam. Hæc Galen. quibus haud obscurè dixit: fungos, etsi frigidi & humidi sint, deleterios esse, quòd habent admistam qualitatem putrefacientem: quod apertè diluit propositum ænigma.

De soporiferis. Cap. XI.

DE soporiferis medicamentis est non minùs difficilis controuersia ex Galeni verbis. nam primi lib. de causis symptomanım capite vltimo docet: verè somnifera esse medicamenta tantùm humida. nam quæ simul refrigerant: non tam somnum, quàm soporem faciunt. ex humectatione enim cerebri fit somnus: ex refrigeratione stupor. sunt verò illius verba hęc: Talia igitur sunt cùm medicamẽta omnia, quæ verè somnifera sunt: tum quæ sic quidem vocantur. inferunt autem non somnum modò, sed etiam coma, & carum, & totius corporis torporem. quæcunque autem duntaxat humectant: meritò somnifera vocantur. quæ verò perfrigerant, neque somnum, neque indolentiam afferre rectè dicuntur: sed pro somno, coma & caron: pro indolentia, ob perfrigerationis excellentiam, vel prorsus sensus priuationem, vel certè sensum minutum. Hæc habet prædicto in loco. In quinto libro de simplicium medicamentorum facultatibus, capite decimo octauo, ita scripsit: At ea, quæ καταφορικὰ (id est soporem) epota faciunt, ac proinde dolorem lenientia, & ὑπνωτικὰ, hoc est somnifera, à plærisque dicuntur: temperici sunt maximè contrariæ iis, quæ reuera sunt anodyna. refrigerãt siquidem omnia corpus: & sensum eò vsque stupefaciunt, vt si paulò liberaliùs ebibantur, mortem afferant. Cæterùm ad vsum propositum optima sunt, quæcunque desiccant. hæc sententia omnino videtur priori contraria. nam illic dixit somnifera tantùm humectare: hîc somnifera refrigerare. neque solùm hoc: sed & commodiora esse ad hunc vsum, quæ desiccant, quàm quæ humectant. si quis tamen consideret attentiùs: inuenit nihil hîc dictum esse repugnans, sed omnia consona. Nam cùm somnus duplex sit, quidam naturalis, quidam sympromaticus, vt 4. huius operis libro explicuimus: quæ somnum naturalem faciunt, hæc sola in primo de causis symptomatum, verè somnifera appellauit: quæ symptomaticum, non somnifera, sed soporifera potiùs, aut stupefacientia. hæc tamen ipsa, quæ ab illo non verè somnifera dicuntur, dicit in 5. de simplicibus, à plærisque somnifera appellari, atque de illis eo loco disputauit. hæc verò sunt non humectantia tantùm, vt illa: sed refrigerantia vehementer. quin potiùs inter ea, quæ refrigerando cataphoram inducunt, minùs noxia sunt, quæ desiccant, vt opium, quàm quæ humectant, vt cicuta. quandoquidem supra stupefaciens frigus, obruens humor, auget malum. horum sanè medicamentorum vsus per se semper nocet: vitandúsque proinde, quoad fieri potest, est, vt docet Galen. 12. meth. cap. primo. tamen permittitur nonnunquam gratia alicuius symptomatis grauiùs vrgentis: vt doloris, aut peruigilii. inter hæc verò minùs periculosa sunt, dicta de causa, quæ cum refrigeratione desiccant, quàm quæ humectant.

quid ergo? nunquid ea tantùm sunt verè somnifera, quæ tantùm humectant? lactuca ergo non est somnifera, neque vinum est somniferum, neque lac. duo enim horum refrigerant, alterum calfacit. Tamen experimento inuenimus: hæc, & præterea omnia replentia caput, siue calida sint, siue frigida, somnum conciliare. fortasse dices: hæc somnum præter naturam facere, eóque de illis non disputasse Galen. loco citato. Addésque in horum confirmationem, somnum naturalem fieri ex halitibus alimentorum: hæc verò habere vires medicamentosas, quibus somnum concilant non naturalem. Sanè hæc valde dura sunt. nam hac ratione nulla possint esse medicamenta somnifera: quin potiùs contradictionem inuoluet dicere, medicamenta verè ὑπνωτικά. Nam quæ talia fuerint, erunt tantùm alimenta. non ergo ita res se habet: sed sunt aliqua verè somnifera medicamenta, quæque naturalem somnum inducunt. Huiusmodi sunt, quæ alterant quidem: sed non eatenus, vt morbum aliquem inducant. hæc enim, cùm morbum non faciant, neque somnus, quem faciunt, erit symptoma. Monstratum siquidem est in quarto huius operis libro, symptoma omne nasci ex morbo. Lactuca igitur refrigerat, sed non facit somnum primariò refrigerando, sed humectando modicè: secundariò refrigeratio etiam iuuat, vt lactuca somnum faciat, quanquam ea refrigeratio sola non faceret somnum. nam qui à sola refrigeratione fit, est stupor: cum non faceret lactuca. non est siquidem illi tanta refrigeratio. verùm ea, quantulacunque est, admota humori: potiùs confert ad somnum, quàm vt impediat. contrà ac calor: qui potiùs impedit, quàm iuuet. quare vinum humectando fit somniferum: quippe quod est calidum. Ergo verborum Galeni is est sensus: Sunt verè somnifera, non quæ tantùm humectant: sed quæ tantùm humectando somnum conciliant, idque primariò, ac præcipuè. Vnde fit, vt somnus ex lactucis, vino, lacte, & similibus, naturalis sit, nisi intensione fiat præter naturam. Scimus siquidem ex tractatione de causis symptomatum, omne accidens naturale intensione fieri posse symptoma: & omnem causam accidentis naturalis efficientem, multitudine fieri posse symptoma: sed de medicamentis somniferis hæc sit satis dixisse.

De medicamentis pus mouentibus.
Cap. XII.

PVs mouentia docet Galenus eo differre ab emollientibus, libro quinto de simplicium medicamentorum facultate, capite secūdo: quòd emollientia calida sunt, & nonnihil sicca: tamen suppurantia simillimum corpori calorem producentia: humorem, qui in eo est, neque consumunt, neque augent. quibus verbis apertè significat: suppurantia collata corpori inflammato, temperata esse. quãquam dixerat paulò antè, & postmodum repetit non semel: illa esse calida, & humida. quæ tamen ipsemet ita interpretatur capite octauo eiusdem libri. Est autem (inquit) propositum definire, qualis sit vniuersè pus mouentium natura. dictum autem est: quòd modicè eam humectantem & calfacientem esse oporteat. quod aliis verbis est: vt neque excellat temperiem corporis ipsum immutantis, neque ab ea deficiat: sed quoad fieri possit, simile sit. hæc Galenus. Sed si non sumus obliti eorum quæ de gradibus alterantium medicamentorum diximus, constat ea quæ corpori à quo alterantur euadunt similia, temperata esse, neque calida, neque humida. itaque videntur hæc Galeni loca significare: medicamenta suppurantia esse temperata exquisitè. tamen hæc doctrina non satis videtur constare cum aliis eiusdem autoris verbis. Nam quorsum naturam hanc medicamentorum finiens, toties dixit calidam & humidam esse, si temperata est exquisitè? sed quod quarto libro methodi capite quinto scripsit, videtur esse aduersissimum. nititur enim illic monstrare, suppurationem esse putrefactionem quandam. eóque (inquit) fit, vt à calidis & humidis plurimùm adiuuetur: quoniam scilicet calida & humida sunt putrefacientia. Docuit præterea idem Galenus in tractatione de simplicium facultatibus, suppurationem nō esse opus solius naturę, vt carnis generationem: neque solius medicamenti, vt exesionem carnis, aut corrosionem: sed partim esse naturæ, partim medicamenti. ergo si medicamentum aliquid præstat per se in ipsa

in ipsa suppuratione: non tantùm debet seruare temperiem partis, & prohibere quod impedit, (vt faciunt carnem generantia) sed alterare etiam aliquid. quæ alteratio nulla esse potest, præter calefactionem & humectationem. Adde materiam eorum, quę inter suppurantia recensentur à Galeno, calidam esse & humidam: aquam calidam, & calidum oleum, & cataplasma ex farina hordeacea, & talia omnia. Dicunt quidam sumpta occasione ex capite quinto libri quinti de simplicibus, suppuratoria medicamenta alterare calfaciendo & humectando succum contentum in inflammata particula: tamen partis ipsius temperiem exactè conseruare inalteratam, itaque esse ad membra, medicamenta temperata: tamen gratia alterationis succi, quem putrefaciunt mediocri illa putredine, dici calida, & humida. In hac responsione sunt duo difficilia: primùm, quòd vsus olei, & aliorum suppurantium, non esset aduersus calidis vlceribus: neque enim ipsas carnes putrefaceret, quas non alterare respondes. sed quanquàm carne non impleret, quia non detergeret, quantum in vlcere conuenit: cùm temperiei partis esset exactè simile, non corrumperet. quàm verò noxius illis vlceribus hic vsus sit, vide apud Galenum tertio libro methodi capite tertio. Præterea non video, qua ratione succi, qui per se humidioris substantiæ sunt, humectentur à talibus medicamentis, membris siccioribus inalteratis. quare ego controuersiam hanc, si possum, distinctiùs vellem dirimere, hinc sumpto principio. In suppuratione duo debent expeti à medico: primum, vt pus optimum sit: secundum, vt fiat quàm celerrimè. ita enim optimè ægrotanti prospicitur. possunt verò duo hæc æqualiter contingere: aut non æqualiter, sed alterum plus altero. Illud pus est optimum, quod minimæ putredinis est particeps: cùm tamen nullum sit omnino expers putredinis. Illud est deterrimum, quod maximè illam participat. vsque adeò vt si multam admodum subeat putredinem, non ampliùs pus dicatur, sed succus putris. putrefaciunt verò calida & humida, non tamen quæcunque quouis gradu sunt calida & humida, statim sunt putrefacientia: sed ea tantùm, quæ valde talia sunt. quæ verò his sunt minùs multò calida & humida, putrefacere etiam illa possunt (calor enim cum humore semper est putrefaciens) sed non tam mala putredine, quàm quæ septica sunt: sed mitiori quadam, quæ suppuratio dicitur. (est enim nihil aliud suppuratio, quàm putrefactio quædam mediocris: quæ quantò à magna putrefactione recedit magis, tantò accedit ad concoctionem) igitur non dubium est, calida & humida moderatè posse pus gignere. putrefacientia scilicet, quia calida & humida: sed non integrè, quia moderatè sunt talia. Ea etiam quæ naturali partis inflammatæ temperamento sunt exactè similia, possunt pus gignere. Nam conseruant temperiem calidam & humidam: quæ præter naturam est eo tempore in particula inflammata, permittens putrescere succum, & obsistens partis putredini. Nam medicamentum, quod imponitur parti præter naturam affectæ, exactè simile naturali partis temperiei: habet vim cōseruandi partem, & nullam habet affectus præter naturam curandi. Ergo non est dubium: posse etiam medicamenta exactè similia parti suppurare. non quidem alterando succum, aut humorē, (est enim ipsum medicamentū illo siccius) sed conseruando calorem, & humorē & insuper sua substantia, quæ est emplastica, cohercēdo interius effluuium, vt contentū illic computtescat. si igitur & quod certo gradu est calidum & humidū, & quod exactè æquale est parti, suppurat: suppurabunt profectò & quæ in medio horum sunt calida & humida. Constatque hæc, quò plus participant caloris & humoris, eò citiùs putrefacere: sed vt citiùs, ita deteriori putredine: quia accedunt ad septica magis. quò verò minus earum qualitatum habent, eò lentiùs putrefacere, quia eò plus accedunt ad partis naturam: sed vt lentiùs faciunt, ita meliùs pus conficere. Itaq; vtraq; suppurant: tamen æqualia optimum pus faciunt. neq; tam innoxiè id faciunt calida & humida: quanquam citiùs etiā quàm illa suppurare, nihil prohibet. proinde ergo Gal. genus suppurantium calidum & humidum esse dicit: quia nonnulla suppurāt, humectando per se, & quæ illorū minimè sunt humida, humectāt etiā quodāmodo, humorem qui illic est præter naturā, fouendo. dicit rursus, horū genus exactè simillimum: quia quę exactè talia sunt, optimū pus faciunt, & quàm tutissimè. quare hęc illis merito præferuntur. Iam verò neque illud difficile est scitu: cur suppurantia obsint cauis

vlceribus. Nam quæ calida & humida ſunt, colliquant putrefaciendo. quæ verò parti ſunt ſimillima in calore & humore, faciunt vlcus ſordidũ: cùm ſua ſubſtantia, quando liquida infunduntur, tum etiam, quia in illis vlceribus opus eſt ſiccantibus & detergentibus. atque ita ſordidum fit vlcus, non ſolùm ab iis quæ humectando moderata ſunt: ſed etiam ab iis, quę minùs deſiccant, quàm oportet. neque rurſus illud quod obiiciebatur, non poſſe medicamentum, quod carnem non alterat, ſuccos humectare, eſt difficile. carnem enim non alterant medicamenta illa, quia ſimilia ei ſunt. ſuccum verò putrefaciunt, non quia humectant per ſe, ſed, vt explicuimus, quia obſtruentia cohibent effluuium, & conſeruant calorem & humorem præter naturam. illud quoque, quod ex 4. meth. additum eſt, dictis conſonat. Argumentatur ſcilicet, ſuppuratione̅ putreſcentiam quandam eſſe, quia à calidis & humidis iuuatur: id quod nosq; monſtrauimus. quin etiam monſtratum eſt, ſi quæ ſuppurant, quæ ad carnem neque calida neque humida ſint: hæc etiam calfaciendo & humectando quodammodo facere. quare pro ſuppurantibus quoque, atque pro nono hoc libro iam ſatis diximus.

CONTROVERSIARVM MEDICARVM ET PHILOSOPHICARVM LIBER DECIMVS.

IHIL eſt quod tam reddat medicum aliis hominibus admirandum, quàm pars prognoſtica: quippe quæ ſola videtur eſſe ſupra humanam conditionem. proinde diuinus Hippocrates, cùm reliquarũ medicinæ partium laudes operibus oſtendat potiùs, quàm verbis celebret, tamen prognoſticam multis nominibus cômendauit: & quòd maior fides habeatur medico, qui, quæ ægro euenere, aut eueniunt modò, aut euentura ſunt, edicit, eóque plures ſe illi audeant concredere, & quòd etiam cùm ægrotantes intereunt, credatur culpa vacare, ſi prædixit, quodque prænoſcendo futuras affectiones meliùs multò curationem moliatur. meritò igitur magnæ habetur gratiæ, Hippocrati primùm, qui partis huius, vt & bonorũ omniũ, nobis autor extitit: deinde & aliis omnibus, qui in hac parte laborauerunt, de arte medica optimè meriti. eſt enim hæc pars difficillima. quo factum eſt, vt pauci ſcripta Hipp. & Galeni de prædictione commentariis proſequuti ſint. tamen cùm tam honorificum eſſe medicis prædicere apud ægrotantes, omnes intelligant: omnes tentant prædicere, quanquam non omnes eodem modo. ſed alii temeritate quadam fortunam experiuntur, alii aſtu circumſtantibus imponunt: perpauci arte, & prudẽtia præſagiunt. Sunt qui nihil eſſe tam alienum ab humano ſenſu, quod negent ſcire ſe, nihil tam abditum, quod non vaticinentur, tam conſtanter proferentes, quàm ſi naturis rerum imperare poſſent: qui tamen ſtatim ac incautè protulerunt, fortunam deprecantur, atque quod in mendacio depræhenſi cauſari poſſint, excogitant. Alii proferunt ambigua quædam, vt Apollo ex tripode: aut ſi minùs hæc poſſunt, aiunt modò, negant ſtatim: ne quis ſit rei euentus, quem non prædixerint. quibus artibus apud imperitum vulgus admirationem conſequuntur: tamen apud ſapientes ſunt ridiculi, & tam habentur mendaces, cùm vera dicunt, quàm cùm mentiuntur. vt contrà, qui loquuntur prudenter, laudantur meritò, etiam cùm decerrant. ſcilicet, nunquam errare, nulli mortalium contigit: rariſſimè errare, contingit peritis & prudentibus. quos primùm omnium decet nihil polliceri, quod præſtare non poſſit ars: deinde, quæ dicent, proferre non vt diuinatores, ſed vt artifices. nihil tamen

tamen est, quod adeò referat medicum præsentire: quàm morborum insignes mutationes. in quibus dierum natura maximam putatur vim habere. proinde operæ pretium fuerit, ante alia disputare: vnde his ipsis diebus accedat iudicandi vis, & reliquas de criticis diebus controuersias dirimere, deinde ad ipsas morborum iudicationes properare.

An sit diebus criticis vis à radice superna. Cap. I.

DIES decretorii illi dicuntur, in quibus frequentissimè & tutissimè solent morbi iudicari. Galen. 3. lib. de diebus decretoriis, huius rei causam in supernorum corporum motum reiicit. Sunt qui Galeno hac in parte contradicant, cum Auerroë censentes, morbos in hoc aut illo die potiùs quàm in aliis iudicari: non ex cœlestibus corporibus, sed ex proportione agentis ad id quod patitur contingere: quorum ratio hæc est præcipua. toto morbi tempore est inter naturam & morbi causam pugna quædã, qualis inter naturales causas contingit: similis scilicet ei quæ inter ignem & lignũ vsq; ad combustionem fit. non enim minùs naturalia agentia sunt, virtus nostra naturalis, quæ in temperamento consistit, & morbus, qui corporis humani est præter naturam affectus: quàm ignis & aqua. crisis tempus, est terminus actionis & victoria. si bona est crisis, naturæ: si mala, morbi. Sed in aliis actibus naturalibus, vt gratia exempli, ligni combustione, finis actionis aduenit ex proportione potentiæ agentis ad resistentẽ patientis corporis. proinde enim à philosophis omnibus dictũ est, præcipuè ab Aristotele, velocitatem motus fieri ex proportione potentiarum agẽtium ad patientes. quoniam scilicet ex modo huius proportionis, finis actionis, aut citiùs, aut seriùs aduenit. Igitur eadem ratione in morbis crisis ex radice inferiori (ita vocant potentias agentes & patientes) non ex motu corporum cœlestium contingit. Adde multas actiones esse, quæ certis diebus & statis periodis contingunt: quas tamen ne ipse Galen. motibus cœli tribuit, sed modo motus causarum infernarum: exemplo sunt periodi in febribus intermittentibus. Cæterùm, quanquam hi probabilia loquantur, multò veriorem esse censeo Galeni opinionem: quam his rationibus ex eodem desumptis confirmo. Quæ elementorum virtutibus fiunt, non tantum ordinem tuentur, quantum quæ à corporibus cœlestibus aguntur. illa enim mutabilia sunt & incerta: hæc stabilia & firma, ab aliis corporibus inalterata, agitata certo quodam & æterno ordine. Igitur ordinatum motum & perpetuum, & qui veluti ex naturæ lege, septimo gratia exempli, aut 14. terminatur, non est probabile casu aliquo fieri: sed ex motu astrorum, qui est impermutabilis, pendere. Nam quæ casu aliquo fiunt: stabilia non sunt, neque ex his quæ plærunque contingunt. Sed vis criticorum dierum, bis mille ab hinc annis à probatissimis antiquorum obseruata est, & memoriæ posteritatis tradita. adde, quòd si proportio potentiæ agentis ad resistentem faceret morbos his aut illis diebus terminari, cùm hæc variare possit, aut mutata succi quantitate, aut imminuta auctáve virtute: singuli dies possent esse decretorii. nam si in morbo qui septimo die erat iudicandus, tantillum succi detrahas, addásve: facies, vt sexto aut octauo iudicetur. quare cùm proportio in singulis naturis, & in singulis morbis permutetur: non possent morbis omnibus, & naturis, & regionibus, & ætatibus, & temporibus esse iidem decretorii dies. præterea quanquam ex ratione proportionis fieri posset, vt in his, aut illis diebus frequenter morbi iudicentur: tamen vt in his tutiùs, in illis minùs tutò, quod ad fidem pertinet, criticorum dierum ratione non fieret. nam cùm morbus hic propter hanc proportionem in septimo die iudicetur, ille propter proportionem aliam in 14, vnde nascatur, vt septima die crisis tutior sit, & perfectior? præterea nisi hoc ab aliqua causa superna penderet: non esset quòd homines eisdem diebus morerentur, ex quibus supersunt, vt Hipp. 3. progn. docet. nõ enim necesse est, ignem eodem tempore à lignorum congerie suffocari, quò ligna ab igne comburerentur. est ergo probabilissimũ: vim criticorum dierum alicui cœlesti motui adscribi debere: sed inter astra, quod magis humoribus præsidet, est vicina nobis luna. meritò ergo motus humoris morbi tribuetur motui lunæ. maximè cũ ea quę experimẽto cõperta sunt, magnopere cũ illius motu quadrẽt. id quod hac ratione inuenit Gal. Men-

ſis peragrationis lunæ conſtat 27. diebus & octo horis: menſis illuminationis 26. diebus & 12. horis. additis tribus diebus, quibus deliteſcit, fit menſis ex 29. diebus cum dimidio. Cõputatio dierum decretoriorum, quorum vis longo experimento conſtat, non quadrat cum menſe peragrationis, neque cum menſe illuminationis: cæterùm ex his duobus confuſis alter menſis reſultat, qui menſis medicinalis appellatur: cum quo omnia, quæ de dierum decretoriorum numero ab Hippocrate ſcripta ſunt, mirificè conueniunt. Nam ex 27. diebus & octo horis ab altera parte, ab altera 26. diebus & 12. horis, conſtituuntur 53. dies, & 20. horæ, quorum dimidia pars eſt 26. dies, & 22. horæ. his igitur conſtat menſis medicinalis: qui in hebdomadas diſtributus, continet dierum decretoriorum terminos. collegimus igitur probabiliter dierum decretoriorum vim ex lunæ erroribus pendere. neque ſanè tam eſt ſimilis ratio circuituum febrium, criticis diebus: vt ſi illorum cauſa non reiicitur in aſtra, ſtatim oporteat neque criticorum cauſam ſupernis cauſis adſcribi. nam multa ſunt, quæ dierum criticorum vim ex cauſis peculiaribus nõ pendere indicant: vt ordo perpetuus, & fides, ſecuritáſque, & alia quæ in argumentis tetigimus. Nam ſi in circuitibus eſt ordo: alia certè non ſunt, & ille ipſe non tam perpetuus. monſtrauimus ſiquidem in quinto huius operis libro: ex paucitate materiæ (eadem eſt ratio multitudinis) alium ex alio circuitum fieri: vt quintanam & ſextanam ex quartana, & ex quibuſuis ſuccis erraticam. Certè cui pro ratione vis eius, quæ eſt in criticis diebus, dicta non ſufficient, multò minùs faciet ſatis cauſa, quam Amatus Luſitanus commentus eſt, qui dies morbi confert numeris cantus. quia vt inter numeros quidam ſunt diſſoni primo, quidam aſſoni: ita (inquit) inter dies. eóque dies numerorum diſſonantium primo, cauſa diſſidii, dicit, ad pugnam agere morbum & naturam: quæ in conſonis diebus, cauſa ſimilitudinis cum primo, quietem agunt. ratio hæc nulli (arbitror) ſatisfecerit, quantumuis beneuolo. Nam prę terquam quòd ridiculum eſt, conſonantiis vocum articulos morbi, res adeò diuerſas, conferre, & hinc putare rationem quampiam redditam eſſe: tamen neque illi imaginationi effecta reſpondent. Nam, vt ipſemet præſcriptis numerorum tabellis dicit, vigeſimus eſt conſonus primo, & 18. & 16. ſunt diſſoni: tamen conſtat vigeſimum eſſe primi ordinis decretoriorum, tertium à ſeptimo, & 12. & 18. minimè iudicantes. non ergo numerus punctorum diſſonantium primo, reſpondet diebus decretoriis, & conſonantium, non iudicantibus. Sed nugari ſæpè volumus, vt nouarum rerum inuentores ſimus.

An dies decretorii integri debeant aſſumi ad computationem.
Cap. II.

SVNT qui putent, in computatione dierum decretoriorum de ſingulis diebus naturalibus, qui 24. horis conſtant, præſcindi debere ſingulas horas, quatuordecima parte minùs. quorum rationes ſunt hæ. Medicinalis menſis conſtat 26. diebus, & 22. horis, & hunc oportet in 4. ſeptimanas diuidi. igitur prima ſeptimana conſtat 6. diebus, & 17. horis cum dimidia, atque ita alię omnes. ſed ex 6. diebus & 17. horis cum dimidia, vt licet ſupputanti clarè conſpicere, non poſſunt ſeptem dies conſtitui: niſi de ſingulis diebus detrahatur hora vna, minùs parte 14. Hoc contendunt Hippocratem docuiſſe 3. prognoſt. contex. 5. ita dicentem: Fieri verò non poteſt, vt horum vllum totis diebus eximiè numeretur. non enim annus, aut menſes totis numerari diebus natura apti ſunt. videtur ergo Hipp. ſentire: decretorios dies, non poſſe integros numerari. Sed, quantum ego opinor, hæc ſententia præter Galeni mentem eſt. nam vt alia multa loca omittam, primo de criſibus cap. 16. ita inquit: In primo quidem die. (ſic verò ex me omnino intelligas: totum ex nocte & die tempus in 24. horas partitum) Igitur non eſt dubium iam, quæ ſit Galen. ſententia: cùm ipſe tam diſtinctè fuerit locutus. ſed monſtratur hoc idem ratione. ſi à diebus præſcinderentur ſingulæ horæ: conſtat menſem medicinalem 28. diebus medicinalibus concludi, qua ratione & quatuor integris ſeptimanis. nullæ igitur ſeptimanæ computarentur coniunctæ, quomodo ſecundo de diebus decretoriis ſecundam & tertiam computari dixi: neq; tres ſeptimanæ viginti concluderentur diebus, quemadmodum docet 3. progn. comm. 5.

Præterea

Præterea fieret vigeſimus primus decretorius. quanquam nihil magis proclamatum eſt apud Galenum, quàm 20. diem decretorium eſſe, & finem tertiæ hebdomadæ. quoniam tertia & ſecunda communem habent decimumquartum diem, qui vltimus eſt ſecundæ, & primus tertiæ ſeptimanæ, vt expreſsè docuit 2. aphoriſmorum commentario 24. quæ tamen omnia corruerent. Nam 14. decretorius terminaretur 13. & vndecim horis, & ab hoc tempore inciperet tertia ſeptimana. quare nullum tempus eſſet commune illis magis, quàm primæ, & ſecundæ ſeptimanæ. Sed dicent fortaſſe, vigeſimum diem naturalem, eſſe vigeſimum primum medicinalem, atq; proinde à Galeno vigeſimum decretorium appellari. ſed nec hoc verè dicent: quandoquidem ex vigeſimo primo naturali, deſumit vigeſimus primus medicinalis 4. horas cum dimidia. quare neutro modo, neq; loquendo de diebus medicinalibus, neq; de naturalibus, verè dictum eſſet à Galeno tertiam ſeptimanam vigeſimo die terminari. eſt igitur merum figmentum, dies decretorios non ex die ac nocte integris conſtare. ſed qua ratione reſpondendum eſt ad argumenta contrariæ ſententiæ? non aliter quàm paulò antè dictum eſt, menſem ex 4. ſeptimanis conſtare: ſed ſecundam cum tertia communicare vna die: atq; proinde 27. diebus contineri 4. hebdomadas. in eandem ſententiam eſt dictum ab Hippocrate illud quod ex aduerſo adducebatur: dies non poſſe integros numerari, non quòd ſinguli integri non ſint: ſed quòd omnes non habeant hebdomadarum integritatem. nam defectu vnius diei, fit illa computatio per diem communem. ſed de hac quæſtione ſatis eſt hæc dixiſſe.

Vtrum dies impares ſint in iudicando fortiores, quàm pares. Cap. III.

VIs decretoriorum dierum tanta eſt, vt cùm morbus eſt ſolutus in illorum aliquo, non ſit, quòd timeamus recidiuam. cùm verò in aliquo aliorum dierum, qui rarò, aut malè iudicant, tam prompta ſit recidiua, vt in hiſtoria virginis Lariſſæ 3. epid. contextu 85. quaſi portentum aliquod Hippocrates retulerit, cùm febris eſſet ſoluta ſexto die, non repetijſſe. Sed 4. lib. aphoriſmorum 61. ita inquit: Febricitantem niſi die impari febris reliquerit, ſolet recidere. quarto de ratione victus acutorum, contextu 73. Signorum autem multa fiunt in die impari magis, quàm pari. Quare videtur Hippocrates docere: ſolos dies impares potentes eſſe ad iudicandum. 4. etiam de ratione victus in morbis acutis contextu 56. ita ſcripſit: Maximè verò numerus impar eſt obſeruandus. nempe hi dies in hanc vel illam inclinantes partem reddunt ægrotos. in cuius capitis commẽtario Galenus ſubſcribit Hippocratis ſententiæ, dicens: Impares multa pollere virtute, non ſimpliciter, ſed in acutis morbis eſt intelligendum: vt inſignes in vtramq; partem, tum ſalutem, tum mortem mutationes efficientes. hæc igitur eſt Hippocratis & Galeni ſententia. Sed contrà videtur eſſe, quod ab eiſdem autoribus dictum eſt, & experimento inuentum: quartũ, decimumquartum, & vigeſimum apprimè eſſe decretorios, qui tamen omnes pares ſunt. cùm ergo vtrumq; ab eiſdem autoribus dictum ſit: videtur commoda aliqua ratio excogitanda, quò minùs hæc ſibi repugnantia depræhendantur. Quartus dies etiam ſi ſit decretorius, tamen rariſſimè iudicat. quoniam in morbis acutis, qui per impares dies ferè ſemper mouentur, tertius aut quintus ſubripiunt criſin: vſq; adeò, vt Archigenes toto ſuæ vitæ tempore bis, & Galenus ſemel, in quarto die criſin factam viderint. vt ipſemet teſtatur 3. de criſibus cap. 4. Dies 14 & 20, impares ſunt. nam quanquam à primo die ſunt pares: tamen facta computatione à primo die ſuæ hebdomadæ, illorum vnuſquiſq; eſt impar: 14. 5. ab octauo, & 20, à 14. Neq; poſſum excogitare aliam rationem: cùm Galenus loco prædicto 4. de ratione victus in acut. comment. 56. illos impares eſſe apertè dicat. nam paulò ante recitata verba, loquens de imparibus, hæc addit: In acutis quidem hi ſunt, tertius, quintus, ſeptimus, nonus, vndecimus, decimusquartus, & decimusſeptimus. Quare non poſſum non mirari Galenum, qui in hac parte

concessit impares multa pollere virtute, & 14. imparibus annumerauit: & tamen 4. lib. aphor. 61. sententiam illam aphoristicam Hippocr. esse negauit, hoc ductus argumento, quòd in epid. Hippocrates multos 14. die viderat iudicatos. fortè non succurrerat modus ille computationis, quo 14. dies inuenitur impar. nobis verò ex 4. lib. de ratione victus, ita videtur dicendum, quemadmodum explicuimus: aut est apertè Galenus mendacij damnandus. sed de his hæc satis sunto.

Vtrum computatio dierum criticorum in muliere, quæ post partum febre corripitur, incipere debeat à die partus, an febris. Cap. IIII.

CERTE, vt in nullo affectu est inuentu facile, à quo die computatio, quo crisis tempus inueniatur, incipere debeat, in muliere quæ peperit, & postmodum febre corripitur, omnium est difficillimum. Nam præterquam quòd Hippocrates ipse hac in parte parum videtur suis præceptis constare: ratio etiam videtur opinioni omnibus ferè medicis communi esse aduersissima, nisi alia probabilior enarratio excogitetur. Hipp. 3. progn. aphor. 12. Pari modo (inquit) in mulieribus iudicationes fiunt à partu. Galenus in com. Principium enumerationis tibi fiat: nō quo die cœperint febricitare, sed quo pepererint. Sed contrà est, quòd primo de morbis popularibus commen. in historia vxoris Philini, quæ filiam pepererat, & 14. die febre correpta est, & 20. animam egit, apertè terminum morbi à die, quo febre est correpta, numerat Hippocrates. nam postquam primum diem dixerat febris: dixit sextum, septimum, octauum, nonum, decimum, vndecimum, decimum quartum, & vigesimum. tamen si vigesimo à partu esset mortua: inter primum diem febris, & mortem, non tot intercessissent dies, sed sex tantùm. sunt qui respondeant, illud ita intelligi, non quocunq; die post partum febris accidat, computationem à partu fieri debere: sed si secundo aut tertio die accidat. atq; ita in vxore Philini rectè computationem à principio febris incepisse, vt quæ decimoquarto die post partum cœperit febricitare. Quorum ratio est hæc: non alia de causa computatio videtur debere incipere à partu, quàm ex vehementi succi agitatione, quæ in illo contingit. si igitur partus cum febre proportionem aliquam seruet eorum motuum, quos solent morborū materiæ obseruare, vt scilicet respondeat, aut secundo, aut tertio, aut quarto die, quod contingit intra tres dies post partū: verisimile est morbi materiam in die partus agitatam esse primùm. atq; proinde computationem illinc fieri, non verò, si longiùs absit febris à partu. hanc sententiam videtur innuere Galenus 3. progn. comment. citato, ita dicens: In quibusdam igitur incipiunt circa secundum aut tertium diem à partu, ex quo multi numerare incipiunt futuram iudicationem. sed res non ita habet: sed ex quo pepererint, numerationem fieri oportet dierum. hanc etiam sententiam significauit Auicena Fen 2. quarti dicens. De hoc dixerunt quidam: quòd plurimum accidit post secundum & tertium. Sed contra hos est: quòd & febrem vxoris Dromeadę, quæ postridie à partu acuta febre est correpta, computauit Hippocrates à die febris, primo epidem. partic. 3. comment. 27. Primo, inquit, die quo rigore & febre correpta est, ex præcordijs laborare cœpisse: postridie eius diei, quo riguerat, aluum commodè reddidisse: tertio riguisse: quarto dolorem præcordiorum remisisse: quinto sitibundam & fastidiosam fuisse: sexto obijsse. itaque neque hîc meminit Hippocrates diei partus: etiamsi postridie post partum febris & rigor aduenit. quare hæc Hippocratis sententia, nec à suo autore videtur obseruata. pro qua nec ratio ipsa videtur stare. Nam si qua ratione computatio deberet fieri à die partus: maximè propter motionem materiæ, quæ in partu fit. sed hæc motio non videtur satis esse efficax causa. Nam quantumcunq; materia morbi ante febrem ex occasione aliqua motu secundum locū agitetur: computatio nihilominus incipit ab ipsa febre. Nam alioqui

in qua-

in quacunque alia febre deberet computatio fieri à tempore neutræ dispositionis: in quo (vt indicant dolor capitis, & lassitudo, & fastidium) materia incipit agitari. quod tamen non ita fit, sed à primo die incipit computatio febris, quod & in ipsa febre post partum videtur fieri oportere. nam constitutio morborum, & distinctio temporum, quæ vniuersalia vocantur, fit per insignes mutationes, quæ in materia contingunt, nō latione: sed concoctione, aut putrefactione. Cùm igitur materia in die partus, neque putrescere, neque coqui incipiat (aliter enim & febris statim fieret) sed tantùm agitetur motu secundum locum, vt & in neutra dispositione fieri monstrabamus: non videtur esse, quòd computatio dierum criticorum à die partus incipiat, à quo non incipit ipsius materiæ elaboratio. quæ ratio non minùs procedit, siue 3. aut 4. die febris fiat, siue alio quocunque. Hac fortasse ratione ductus Auicena loco citato visus est Hipp. & Gal. contradicere, ita scribens: Et si pepererit mulier, deinde accidat ei febris: tunc si non computetur ex febre, & non nisi ex partu, est illud error. quanquam hunc sui interpretes ita declarant: non quò antiquis autoribus cōtradicat, sed quò illorum sententiam reddat distinctiorem. non enim (dicunt) negauit computationem à partu fieri aliquando: sed perpetuò fieri ex partu, & nunquam ex febre, illud damnauit. quoniam, dicunt, partui succedente febre: nonnunquam ex partu, nonnunquam ex febre fieri debere. quam rem ita distinguunt. si partus naturalis est, atque febris illi succedat, ex febre debet fieri computatio: si non naturalis, ex partu, quocunque die febris fiat ante expurgationem. sed partum naturalem esse dicunt, in quo nec grauia symptomata, neque excrementorum accidit retentio: sed symptomata leuia fiunt, & rectè succedit expurgatio. Contra quos tamen esse videtur, quod & Hippocr. tertio epid. par. 3. in historia mulieris, quæ apud frigidam aquam in Thaso habitabat, postquam filiam peperisset, neque esset purgata: tertio à partu die febre correpta est acuta, cum horrore veniente. Tamen vt licet ex historiæ contextu videre, Hippocr. à die febris computationem est exorsus: quanquam partus fuerat non naturalis. neque enim (inquit) erat purgata. Igitur neque hic, neque ille modus videtur constare, neque propositis argumentis facilè respondendi viam aperire. excogitandus igitur alius est commodior: non enim ab antiquorum sententia est recedendum. Partus (vt hi vltimi proponebant) naturalis esse potest, aut non naturalis. differunt hi symptomatum grauitate, aut leuitate, & expurgatione: non quæ repente fiat, sed tamen in præscripto naturæ termino, rite, & citra retentionem procedat. si igitur naturalis fuerit partus: non potest intra terminum expurgationis mulier, nisi fortè ex aliqua procatarctica causa, febre corripi, vt quæ ab omnibus excrementis facilè expurgatur. si verò partus non naturalis est: constat ipsum esse præter naturam affectum. qui cùm satis multas operationes lædat: non est quòd non dicatur morbus, partim in temperamento ex affluenti succo, partim in praua compositione consistens. quæ igitur febris in talibus affectibus intra expurgationis tempus, quæ non rite succedit, fit: ex ipso partu censenda est pendere, atque ita rationem habere febris accidentis. vt igitur in febre quæ pendet ex inflāmatione, aut graui vlcere, aut aliquo alio morbo, à morbi ipsius primo die cōputatio debet fieri, non à febre: ita de partu non naturali, & febre, rem habere censeo. Itaque si partus fuit non naturalis, computatio debet fieri à partu: si naturalis, ab ipsa febre. Cæterùm etsi post partum non naturalem febris succedat, quam ex causa aliqua procatarctica constet esse factam: cùm hæc non ex partu causam duxerit, non est quòd ab illo recipiat principium computationis. Sed illud quoque animaduertendum est, quanquam à Galeno sit dictum, principium enumerationis fiat, quo die peperetit: cautiùs tamen dici posse, quo die inceperit parere. incipit enim moueri materia, non quo die infans in lucem editur: sed quo graues dolores mulierem præhendunt, quibus multæ tres, quatuórve, aut quinque diebus tenentur. ab horum igitur primo computatio debet incipere, non à quinto. In vxore Philini meritò computatio incepit à primo die febris. fuerat enim partus naturalis, si quis alius. quippe de qua Hippocrates inquit: Purgatam ex præscripto naturæ, & cætera rectè habentem. Cætera de muliere quæ apud frigidam in Thaso habitabat, & Dromæadæ vxore, & si quæ sunt aliæ, scripsit Hippocrates, non vt præceptor, sed vt obseruator. enarrabat enim in epidem. tantùm historias, & captabat experimenta: quò sententias postmo-

dum in aphorismis, & prognosticis reponeret. Igitur quæ de hac quæstione videntur dicenda, hæc sunt.

An in morborum recidiuis fiat dierum computatio ab ipsis recidiuis, an à primo morbo. Cap. V.

CVM posteaquam morbus intermisit, fit recidiua, priorem morbi partem multi medici appellant radicem, & longam deinde ingrediuntur quæstionem, An recidiua sit idem morbus cum radice, multaque hinc inde dicunt. Alij negant eundem esse morbum, quoniam prior morbus omnino videtur extinctus. alij concedunt: quia tertianæ febris septem circuitus, idem est morbus: etiam si inclinatione peculiari illorum quilibet vsque ad integritatem finiatur. Eorum qui asserunt vnicum morbum esse, nonnulli negant solui integrè morbum, quem vera recidiua consequitur. sed sensui occultam quandam morbi partem manere dicunt, atque eodem modo in febribus intermittentibus accidere. quòd si tamen aliquando morbus integrè extinctus est: non ampliùs fieri posse recidiuam, sed alterius morbi nouum ortum. & sicubi Galenus tertianam febrem dixit exquisitè finiri in integritatem, in febrem latentem sensum, intellexisse. Alij non ita dicunt, sed paroxysmos intermittentium febrium simul, & recidiuas cum radicibus esse morbum: non quidem vnicum in essentia propria, (nam hæc intermittit) sed in causæ morbi vnitate. quoniam recidiua non ex alio succo fit: sed ex reliquiis eius succi, qui priorem morbum peperit. causam verò hanc (si quis vltrà interroget) qua paroxysmus cum paroxysmo, & recidiua cum radice, idē morbus est: non esse coniunctam (hæc enim in singulis paroxysmis consumitur) sed antecedentem. in qua adhuc reliquiæ relinquantur: quas aut putrescere, aut coqui opus sit. videtur horum opinioni fauere Hippocrates: qui Epicratis vxorem cùm die vigesimo septimo fuisset à febre libera, iterum trigesimo quarto correptam esse igne scribit. quare videtur solutæ omnino febri superuenire recidiua: atque ita non esse eundem morbum perpetuitate affectus. addunt, quò vnica computatio sit vocatæ radici, & recidiuæ, non opus esse, vnicum perpetuitate affectus esse morbum, sed materiam esse eandem. Nam insignes mutationes quæ obseruantur per dies decretorios, sunt in materiæ alteratione: haudquaquam in ipsa essentia febris. Itaque quamuis aliquando fieri possit, vt recidiua cum radice vnicus sit morbus, & secundus paroxysmus cum priore perpetuitate affectus (eò quòd remissio sola sit, ea quæ dicitur intermissio) veruntamen id non perpetuò ita fieri in morbis, quos recidiuæ sunt consecuturæ, opinantur: sed posse interim eam temperiem, in qua morbi essentia consistit, extingui, & rursus putrescentibus prioris morbi reliquiis recidiuam fieri. quoniam verò non alia morbi materia denuo genita omnino est, sed copiæ prioris reliquiæ, primi morbi partem debere haberi, saltem quod ad computationem dierum criticorum attinet. atqui est (dicunt) verè vnicus motus, quoniam est vnius mobilis ad vnicam formam: continuus tamen non est, sed intercisus. si interroges, quid interest inter morbum denuo factum, & recidiuam? Cùm recidiua fit (respondent) non est integrè solutus morbus, & perfectè. Nam quanquam affectus possit esse extinctus, corpus verò non est à materia priori expurgatum: quin potiùs, quæ relinquuntur in morbis, recidiuam faciunt. Cùm verò non solùm extincta intemperies, sed & euacuata copia est, integrè & perfectè solutus est. atque si quis postea generetur alius, propriam habebit dierum computationem. videntur itaque hi loqui non omnino improbabilia. quãquam ego sententiam contrariam magis probo, vtpote sine figmentis, & inutilibus distinctionibus asserentem: primum morbum, & recidiuam, vnicum esse reuera affectum, idque in essentia propria. quod igitur hi aliquando fieri posse admittebant, vt scilicet inter primum morbum & recidiuam remissio fiat, non intermissio: ego semper fieri putauerim, cùm reuera recidiua est, quæ secundò accidit, ac nō potiùs alter morbus. Nam cùm alter morbus est in essentia, alteram quoque esse computationem oportet. Nam quanquam rectè asserebant, mutationes materiæ efficere insignes illas mutationes, quæ per decretorios dies in excrementis considerantur: tamen dum ea materiæ alteratio, quam in morbis expectamus, quamque putrefactionem quandam concoctionis

ctionis participem esse libro quinto ostendimus, non cessat, non potest membrorum intemperies, in qua morbi est essentia, omnino extingui. quòd si vt affectus, ita & materiæ alteratio cesset, nullo modo idem morbus sit, is qui cessauit, & qui superuenit. neque verò hæc ratione tantùm intelligi volumus, sed sensu etiam constare indicauit Hippocrates, dicens: At si quid eius quod effunditur, intus relinquitur, promptum: situs intus relicta, oris exiccatio, & insuauitas, eadem ratione. itaque qui recidiuas sunt perpessuri, hæc habent symptomata: quæ tamen constat morbi non integrè soluti esse indicia. Ergo cùm is, cui superuenit recidiua, nondum erat liberatus ab illis accidentibus, computatio debet esse vnica. quia neque affectus prior erat verè solutus, neque corpus exputgatum integrè, sed intus aliquid manebat, vt inquit Hippocrates. Quare pars quæ subcrescit, eundem terminum habet cum priori. neque tunc perpetuò: sed cùm posterior morbi pars eiusdem naturæ cum priori sit, vt si tertianæ tertiana succedat. Nam si diuersa sit, vt si quartana excipit tertianam, duo morbi sunt apertè, & permutatio morbi est hæc, non recidiua. atque proinde diuersas habent constitutiones, quare & computationes. vnde apertum etiam fit, abscessum, qui morbo alicui succedit, à proprio principio habere propriam constitutionem, & proprium terminum, nō communem cum morbo antecedente. Nam solutio per abscessum permutatio morbi est, non solutio perfecta. verùm quādo singulorum reddimus rationes, operæpretium fuerit ostendere, ita Hippocratem & Galenū membrorum tempora obseruate. Primo epid. par. 3. context. 20. in historia Herophontis, ita scripsit: Nonó sudauit, iudicatus est, intermisit. quinto rediit, statim autem splen intumuit, febris acuta, surditas iterum. post reditum tertio residebat lien, surditas minor, crura dolebant, nocte sudauit, iudicatus est ad decimumseptimum. Constat hunc liberatum fuisse tertio die à recidiua: tamen Hippocrates inquit, iudicatus est 17. quia tertius à recidiua erat 17. à radice. In historia vxoris Epicratis inquit: Ad diem 27. à febre libera, vrina sedimētum habuit, latus nonnihil dolebat. ad diem 34. igni est correpta, venter fluxione biliosa turbatus est. 49. pauca vomuit biliosa: iudicata est perfectè ab igni liberata 80. sed constat ex verbis autoris: hunc 80. fuisse 45. à recidiuæ principio. Cleanactes 80. etiam iudicatus est: quanquam à septuagesimo vsque ad eundem 80. fuerit sine febre, vltimo die repetiit. Sed de recidiua tum computatione satis hactenus: non enim sunt huc omnia transferenda. De abscessibus ita scripsit 2. prognostic. Aliæ suppurationes (sunt enim suppurationes abscessus) rumpuntur: plurimæ 20 die, aliæ 30, aliæ 40, aliæ ad 60 producuntur. considerari oportet supputationis initium fore: colligentes à die quo primùm homo febricitauerit, aut quo primùm rigor eum præhēdit. & si dixetit, pro dolore sibi factum esse pondus, in eo loco, quo dolore afficiebatur: hæc enim fiunt inter initia supputationum. Ex hoc igitur tempore expectare oportet ruptionem suppurationum fore ad prædicta tempora. hæc Hippocrates. quibus tam apertè docet, à principio abscessus debere expectari ruptionem, quæ abscessus finis est, non à principio inflammationis, quæ in abscessum est permutata. vt nullam consueta Hippocratis breuitas hoc in loco pepererit obscuritatem, quę longiori indigeat expositione.

De temporibus morborum, & an omnia distinguantur concoctione, an aliis signis. Cap. VI.

DE temporibus motborum scripsit Galenus libellum. Veruntamen quia nonnulla, quæ illic ab eo subobscuriùs dicta sunt, & nonnulla quæ non sunt satis explicata, & alia etiam loca, quæ cum iis quæ in eo libello dicuntur, videntur pugnare, posteros medicos in diuersas opiniones coniecerunt: cogimur nos hoc in loco aliquot controuersias, quæ de his temporibus sunt, dirimere, vt in plærisque hactenus fecimus, & in iis quæ supersunt, facturi sumus. Plato in vltimis penè verbis dialogi de natura: mor bis singulis, vt & singulis animātibus suas esse ætates censet, & fatales temporum cursus. ergo vt inter ætates quatuor esse præcipuas, primo huius operis libro diximus, pueritiam, adolescentiam, consistendi tempus, & senectutem: ita morbi quatuor tempora sunt, principium, quod pueritiæ, incrementum, quod crescendi tempori, status,

quem conſiſtentiæ, inclinatio, quam ſenectuti cõferre licet. Cęterùm, quoniam morbi, quos medicus curat, ætatibus variant multùm. ſunt enim quidam chronici, quorum ætates menſibus & annis finiuntur: alij acuti. quorum nonnulli acutiſſimi, quibus ſeptimus dies fatalis eſt terminus: alij, qui acutiſſimi exactè dicuntur, quibus quartus: alij acuti ſimpliciter, qui quatuordecim diebus terminantur. atque hi exactè tales ſunt: nam qui minùs exactè ſunt acuti, prorogantur etiam ad vigeſimum. Alij ſunt, qui nondum ſunt chronici, ſed neque acuti, niſi ex decidentia, qui vel quadrageſimum diem poſſunt attingere. Ætates verò quas medicus conſiderat, (conſiderat autem ſolùm humanas) æquales ſunt. quanquam ne hæ quidem omnino, vt in primo libro docuimus, ſed non vſque adeò diſſidentes. proinde pueritia ab adoleſcentia, & hæc ab aliis temporibus, annorum numero ferè diſtinguitur. principium verò morbi ab incremento nullus menſuris temporum diſtinguat. Nam diuerſæ morborum ætates ſunt: & vt hæ ſunt inæquales, ita inæqualia ſunt tempora. eſt enim hotum quædam ad ſe inuicem proportio, quæ conſtitutio morborum appellatur. Igitur oportet rationem aliam inuenire diſtinguendi hæc. Nam, vt inquit Galenus primo de criſibus, capite octauo, loquẽs de principio, Totius morbi tempus aliquot dierum numero definire, omni caret artificio. Dicitur ſanè ab Hippocrate (vt notat Galenus comment. 12. primi prognoſtici) principium trifariam: aut enim prima aggreſſio, aut ſpatium trium dierum, aut id tempus quo crudus adhuc eſt morbus. verùm principij in prima ſignificatione, conſideratio eſt inutilis: in ſecunda, non artificioſa. ſola ſupereſt tertia principij ratio, quæ concoctione, aut cruditate finitur, & vtilis (vt Galenus cenſet) & artificioſa, & quæ mutationes morbi ipſius meliùs attingit. itaque tempora quæ vocantur vniuerſalia, mutationes affectus illius, qui eſt ipſe morbus, ſunt. (nam ex his conſtat morbi ætas) Sed concoctione euidentiùs, quàm alio quopiam ſigno cognoſcuntur, cùm ſub ſenſum cadunt. nonnunquam enim ſentiri non poſſunt præ breuitate illorum aliqua, vt monſtrabit procedens hic ſermo. ſed ea quæ ſentiri non poſſunt, diſtinguit ratio. De iis quæ ſentiuntur, libelli de temporibus morborum capite tertio ita ſcriptum eſt: Quapropter nullus morborum qui ſoluuntur, eſt, qui non hæc tempora percurrat: non tamen ex quodam alio, quàm cruditatis & concoctionis ſignis, quæ ſunt in excrementis, cognoſcuntur. Toto primo libro de criſibus, non aliter tempora morbi docet diſtinguere, quàm concoctione: principium dicens eſſe illud, in quo aut nullum, aut obſcurum eſt concoctionis ſignum: incrementum, in quo manifeſtum: ſtatum, in quo perfectæ concoctionis ſigna conſpiciuntur. Declarat illud quàm maximè Gal. capite 17. ex mutationibus quæ in vrina videntur. neque verò, quàm hoc, eſt quidquam rationi magis conſonum. Nam ſi morbus eſt pendens à materia, qualem oportet illum eſſe, in quo concoctio expectatur, probabile eſt ex illius mutationibus illum mutari, ex cuius alteratione eius pendet generatio. fit autem talis affectus præter naturam ex putrefactione, aut vſtione, aut ſimili quapiam paſſione eius ſucci: cuius concoctionem conſideramus. nihil itaque eſt hac ſententia probabilius. Quod tamen ne concederent barbari medici, varia morbi ex materia pendentis tempora commenti ſunt, alia vocantes tempora eſſentiæ morbi, alia ſymptomatum, alia concoctionis ac ctuditatis. Horum ſententia eſt: nonnunquam morbum in vno eſſe tempore, principio (gratia exempli) incremento, ſtátu, aut inclinatione: ſymptomata verò in altero, diuerſo ab illo, in quo morbus eſt. nonnunquam etiam ſymptomata augeri, & morbum ſedari: aut contrà. & morbum etiam ſedari, & concoctiones creſcere. quin potiùs dicunt, morbi ſalubris in ſua eſſentia acerbiſſimam partem eſſe principium concoctionis. hominem pręterea ſemper mori in acerbiſſima parte morbi, & ſymptomatum: tamen nonnunquam in principio, aut incremento, concoctionis ſcilicet, aut contrarij. quæ enim, dicunt, acerbior morbi pars, quàm quę vita priuat? quod verò in principio & incremento mors contingat, Galenus tertio de criſibus & innumeris aliis in locis docet. hæc igitur omnia ita interpretantur. Præter hæc vocant etiam in ſuam ſententiam Galenũ (non enim qui ab illo intelligant ſe recedere, ita docent: ſed qui acutiſſimè ſe putent interpretari) libro ſecundo aphoriſ. comment. 29. vbi ita dicit: Vt affectiones ipſas, ex quibus hæc fiunt, in vigoribus neceſſe eſt meliores eſſe, in iis qui ſeruãdi ſunt. hactenus in aphoriſmo. Tertio de ratione

victus

victus in morbis acutis, comment. vltimo, Nam ſæpius, inquit, affectio ipſa, qua laborant, mitior quidem exiſtit, ſed ſymptomata augentur. vt in phlegmone obſeſſis particulis, quo ipſe inquit modo: cùm pus conficitur, tunc dolores ac febres accidere magis, quàm eo iam confecto. ſæpius autem mutuis exultant incrementis diminutionibusque ſymptomatum magnitudines, & ea, quæ affectionis eſt. his rationibus, & Galeni autoritate (vt illis videtur) permoti, dicunt, ſymptoma non creſcere creſcente morbo: neque concoctionum incrementa: verùm ipſius affectionis incrementum indicare, ſed triplicia eſſe tempora morborum. quaſi verò eiuſdem morbi tres poſſint eſſe ætates, ac non potiùs vnica ſit: aut quaſi ipſa ſymptomata non inſequantur morbum, vt vmbra corpus. Quare non ſolùm oportet à morbo ſymptomata fieri: ſed & cum morbo creſcere, & minui. ergo tempora morbi, ipſius ſunt mutationes, vt diximus, nam & illius ætas: tamen nulla re meliùs quàm concoctione diſtinguuntur. Nam vt concoctio materiæ procedit, ita morbus quoque augetur. Eſt verò idem, ſi ex ſymptomatum mutatione iudices. (quanquam hæc eſt difficilior dignotio) nam circa initia, & fines, in principio inquam & declinatione morbi, omnia ſymptomata ſunt imbecilliora: cùm vigent morbi, ſymptomata ſunt fortiora, vt dicitur in aphoriſm. Igitur morbus materiæ, à qua genitus eſt, inſequitur mutationes: & ſymptomata cum morbo cuius ſunt, mutantur, ad crementum aut decrementum inclinantia. quare ſimul oportet hæc omnia procedere, & tempora vnica eſſe morbi. neque ſymptomatum, neque concoctionum ſunt tempora propria: ſed vtraque indicant morborum tempora. hac temporum multitudine nullum eſt magis barbarum inuentum. in quod prauus intellectus verborum Galeni illos coniecit. fuiſſent multò ingenioſiores, difficilium ſententiarum (ſi quæ tamen earum quæ ab illis proponuntur, eſt difficilis) ſenſum inueſtigando, quàm monſtroſis diuiſionibus artis nitorem fœdando. Nam quod primo loco propoſitum eſt, ex ſecundo aphoriſmo, non eſt difficile. ſi ſemel intellexerint, aliud ſignificare, morbum eſſe meliorem, aliud remiſſiorem: vt & aliud, eſſe deteriorem, aut intenſiorem. intenſiorem enim, aut remiſſiorem dixerit aliquis rectè, ex graduum multitudine, aut modo quo eſt in ſubſtantia: (aut vtcumque aliter placet, modò id quod dico, non te fugiat. non enim phyſicam quæſtionem tractamus modò, ſed aliò properat ſermo) meliorem, aut deteriorem non ex intenſione morbum dicimus, ſed ex periculo, quod infert. Morbus ergo, vt ad rem veniamus, in principio morbi ſalubris minor eſt, & vſque ad vigoris tempus perpetuò creſcit, tamen periculi tunc habet nonnihil, quoniam nondum conſtat, quò ſit morbus euaſurus. deinde habet periculi nihil: ſi, vt oportet, omnia circa ægrotantem fiant. Galenus in commentariis ita dixit: ἀλλ' ἐπί γε τῶν σωθήσεσθαι μελλόντων πολλῷ βελτίων, ἢ ἐν ἀρχῇ τοῦ νοσήματος. dictioni huic ἰσχυροτέρα, non reddit vt contrarium ἀσθενεστέρα, hoc eſt mitior, vt Hippocrates in ſequenti aphoriſmo, ſed βελτίων, hoc eſt melior. Non ergo contradicit ſuæ ſententiæ: (ſua enim eſt plenè) nam tempora non ex bonitate, aut malitia, ſed magnitudine aut paruitate proficiſcuntur. Quid ad illud, quod ex tertio de ratione victus in morbis acutis adducebatur? an eodem modo dicendum eſt? partim eodem modo, partim aliter dicendum eſt. proinde ex illo commentario omnia quæ difficilia videntur, huc transferam. ὅταν ἐλπίζῃ τὴν δύναμιν αὐτῶν ἐξαρκέσαι εἰς τὴν τοῦ νοσήματος ἀκμήν, ἥτις ἐνίοτε ἅμα τῇ πέψει γίνεται, καθάπερ ἐπὶ τῶν κατὰ θώρακα καὶ πνεύμονα. πεφθέντων γὰρ τῶν ἐργαζομένων τὰ πάθη χυμῶν, εὐθέως ἀναπτύουσιν. ἂν δ' ἄρξωνται μόνον πτύειν οἷα δεῖ, κατ' οὐδέτερον ἔτι τῶν τρόπων ἡ νόσος αὐξηθήσεται, οὔτε κατὰ τὴν διάθεσιν, οὔτε κατὰ τὰ συμπτώματα. πολλάκις γὰρ ἡ μὲν διάθεσις αὐτή, καθ' ἣν νοσοῦσιν, ἐπιεικεστέρα γίγνεται. τὰ δὲ συμπτώματα αὐξάνεται, καθάπερ ἐπὶ τῶν φλεγμαινόντων μορίων. id eſt, Cùm ſperauerit (pendet ſermo ex prioribus) vires ſuffecturas vſque ad morbi vigorem: qui aliquando ſimul cum concoctione fit, vt in morbis thoracis & ſpiritus. cùm enim cocti ſunt ſucci, qui paſſionem fecerunt, ſtatim ſpuunt. ſi autem incipiunt ſolùm ſpuere qualia oportet, nullo adhuc modorum ægritudo augebitur, neque ſecundum diſpoſitionem, neque ſecundum ſymptomata. ſæpè enim ipſa diſpoſitio qua ægrotant, benignior fit: ſymptomata autem creſcunt, quemadmodum in inflammatis particulis. Hæc eſt tota dictio Galeni. quod primo loco dictum eſt: vigor qui

aliquando concoctione conſiſtit, ita interpretamur. non quòd in omnibus morbis in quibus concoctio ſpectatur, non ita contingat, dictum eſſe: ſed quòd non in omnibus ſpectetur. non enim in lapide renum, colico, aut aliquo tali affectu, ſtatus concoctione cognoſcitur: ſed ſymptomatum grauitate. in morbis autem thoracis, vt ille ſubdit, (quod exemplum docet noſtram interpretationem eſſe ad mentem autoris) ſemper vigor cum concoctione conſiſtit. iam verò illud, quod de exacerbatione accidentium & ſymptomatum dictum eſt, eodem modo intelligitur, vt quod in aphoriſmo dicebatur. non enim exacerbari ſymptomata, & affectum eſſe minorem dixit, ſed ἐπιεικεστέραν, manſuetiorem, benigniorem, aut meliorem. nam hæc omnia dictio deſignat. Eſt ergo ac ſi dicat: creſcentibus ſymptomatis aliquando morbum fieri benigniorem, cæterùm non minorem. ſunt quidam verbotenus Galeni diſcipuli, qui tempora morborum non concoctione potiſſimùm diſtingui contendunt, aut concoctionem, quæ apparet in excrementis, non ſufficere. hac præcipuè ratione, quòd nullum in concoctione ſignum inclinationis videant. negant enim iidem, ex vrina ſpectari poſſe ſignum aliquod inclinationis. Verùm lubet hos interrogare, ſi vrina apparet flaua, & multo contento albo, læui & æquali plena, quod tempus morbi ſignificet, an non ſtatum? ego quidem arbitror. num in ſanitate integra talis erit? minimè. Nam alia eſt optima, vt in ægrotante: alia, vt in ſano homine. qua ratione differt ab illa, quæ in ſano eſt optima? quantum ego intelligo, contenti copia minor erit, & color non tam igneus, ſed ſubruffus aut ſubflauus. ita ne? ergo neceſſariò ab ea diſpoſitione, quam in ſtatu eſſe diximus, verſus ſalutem, toto tempore inclinationis copia contentorum minuetur, & color ad mediocrem accedet, ſi intenſior eſt mediocri, remiſſionem, ſi remiſſior, intenſionem recipiens. Nam quanquam optimæ concoctionis ſigna in ſtatu ſint: tamen dum appareat album, læue, & æquale ſedimentum, etiamſi color naturalis non ſit, eſt ſtatus. imò verò rariſſimè aut nunquam fieri poſſe, arbitror, naturalem colorem in febris ſummo vigore. Inuenimus ergo iam in vrina ſignum cõcoctionis, quod inclinationem ſignificat, quòd ſcilicet color tendit verſus mediocrem, & quantitas contentorum minuitur. Nam quanquam hoc vltimum ad quantitatem eorum quæ cocta ſunt, pertinere, potius quàm ad concoctionem, poſſis dicere: ſed illud de colore, quod neceſſariò accidere monſtrauimus, ad concoctionem ſpectat. quòd ſi illud nobis vitio das, quòd rem à Galeno nullibi ſcriptam enarremus, dabis perinde vitio ipſi Galeno, quòd inuentis Hippocratis multa addiderit. Argumentantur etiam, qui illius ſunt ſententiæ, quæ temporum multitudinem inuehit: in multis febribus nullum eſſe principium concoctionis, aut cruditatis. proponuntque eas febres, quas Galenus dicit ſtatim ac incipiunt, vigere, & eas febres putridas, quæ prægreſſis diariis fiunt: & has omnes dicunt incipere à materia cocta. admittunt enim fieri poſſe, vt morbi materia cocta à principio ſit. & locum illum Galeni ex capite decimo primi de differentia febrium, quo ita ſcriptum eſt: Magnum verò atque mentione dignum indicium concoctionis in primis vrinis nunquam apparet per huiuſmodi febres, (eſt ſermo de putridis) excepta commutatione ex dictis, (ſupple ephemeris febribus) ita interpretantur: in febribus illis, quæ putridæ cùm ſint, ex diariis fiunt, primas vrinas coctas apparere. Neque id, dicunt, ſine ratione. nam quòd ſit putrida ex diaria, argumento eſt, ſuccos non eſſe adeò prauos, coctuque difficiles. nam ſi tales forent, ipſi cœpiſſent putreſcere ex cauſa procatarctica, ſpirituum inflammationem non expectantes. ex his itaque colligunt, principium etiam aliquando deeſſe concoctionis aut cruditatis. tamen eſſentiæ morbi principium, vt neque incrementum, non putant deeſſe, ſed præ breuitate non ſentiri. tamen tota hac diſputatione videntur mihi hi homines ignorare naturam illius concoctionis, quam in morbi materia expectamus. fortaſſe enim putant, concoctionem ſolam eſſe. Monſtratum tamen à nobis eſt in ſuperioribus, eſſe concoctionem quandam ſuppurationi ſimilem, quæ partim eſt concoctio, partim putrefactio: aut (vt clariùs dicam) motus quidam vtriuſque particeps. Igitur quòd aliquis, antequam in morbum incidat, bonos ſuccos habuerit, nihil refert, vt in principio non habeat obſcuram concoctionem. Nam hoc ipſum coqui, putreſcere eſt.

igitur

igitur si putrescit, habet incipientem putrefactionem. Alioqui, quia optimus succus est, prolabatur statim ad vltimam putrefactionem. quòd quidem citiùs aut tardiùs in pus vertatur, facere potest sanguinis modus: sed vt perfectum pus fiat, sine prioribus alterationibus non potest. Igitur siue febres sint in iis, quæ statim vigentes appellantur, siue ex diariis febribus fiant, si pendent ex succo, quem coqui oportet, necesse est, vt ab obscura concoctione ad manifestam, & à manifesta ad perfectā progrediantur. Nam omnis alterationis motus per intensionem fit à remissioribus gradibus ad intensiores. fieri verò potest, vt tam velox motus fiat, vt priores alterationes breuissimo tempore prætereantur, ac proinde medici dicant: à materia cocta morbum incepisse. non qui ignorent, fieri non posse, quin concoctio illa per medias alterationes decurrat, sed qui videant in principio coctas vrinas apparere, vt principium dicitur de primo, & secundo, & tertio diebus. ita igitur fiunt ἀκμάζοντες, siue statim vigentes, in putridis, quæ diarias consequuntur. proinde dictum est, coctas vrinas apparere in principio, quòd solet medicus vocari primo die febris. quæ si à diaria inceperit, videbit primo die vrinam coctam: tamen secundo die rursus redditam crudiorem, cùm, scilicet, iam putrida est. nam cùm cocta apparuit, erat diaria: sed erat quodam modo principium putridæ, quia ex illa putrida citra intermissionem generatur. nulla enim ratio est, qua possis persuadere, in vero principio ipsarum putridarum fieri posse coctam vrinam. Nam etsi reliqua dicantur bene: sed nunquid putas febri diariæ non posse succedere putridam ex pessima putredine pendentem? at ego vidi sæpius leuissimas febres putridas, quæ sua sponte generantur, & alias, quæ non sine causa procatarctica, grauissimæ tamen producuntur. est igitur illa tua argumentatio admodum leuis, quæque nihil habet, quod ipsis operibus verè respondeat. Sed hæc quæstio nihil iam desiderat, quod in aliis quæ cum ea sunt valde coniunctæ, partim explicitum non sit, partim explicandum. quare huius hic esto finis.

De temporibus, quibus finiuntur morbi. Cap. VII.

QVI à morbo liberantur, necessariò percurrunt quatuor tempora, quemadmodum à Galeno scriptum est, & ab Aëtio libro quarto capite vigesimo. cùm enim morbus, vt paulò suprà monstratum est, suam habeat periodum, & suas ętates, & cùm salus accidit, necessum sit finitum esse morbum: constat illum omnes suas ætates compleuisse. Quanquam & hoc ipsum videtur nonnullis falsum, dicentibus, posse febrem aliquam ope medica in incremento, aut etiam ipso principio intercipi, vt homo superstes maneat, tamen ipsa febris statum non attigerit. siquidem Galen. nono method. gloriatur se missione sanguinis iugulasse febres: quod proinde ita dicitur, quòd febris citra remissionem repentè cessauerit. proponunt etiam ægrotantem in principio ægritudinis, cuius materia tota turgens sit, hac educta, constat fore, vt febris cesset. tamen in principio erat adhuc: ita enim in hypothesi proponebatur. his adducti argumentis, sententiam Galeni interpretantur de morbis, qui suapte natura soluuntur, non de his, qui intercipiuntur medicis instrumentis. Cæterum ego, qui in intensione qualitatis, quæ morbus est, quatuor temporum essentias constitui, non dubito, quin morbus omnis, siue suapte natura soluatur, siue operante medico, quatuor tempora percurrat. Nam qualitates, quæ intensionem accipiunt, cùm semel cœpere intendi, per remissionem corrumpuntur. atqui eadem ratione monstratur, inclinationem esse necessariò, etiam post crises optimas, etiamsi possint præ breuitate non sentiri. Medica remedia non possunt morbum in medio cursu reprimere: possunt tamen sequentia tempora breuiora facere. atque tantò breuiora, vt omnino sine remissione videatur sublatus morbus. itaq; hæc non possunt morbos cōstitutione omni priuare, sed possunt ipsos illegitimæ constitutionis facere, atq; id faciunt quotidie. Neq; aliam causam esse putauerim, quòd tam raro in morbis crises conspiciantur, quàm ipsa medicorum remedia, quæ morborum cursus interturbant. atque ita (vt à Galen. dictum est lib. de optima secta ad Thrasybulum cap. 48.) præscindi

possunt morborum tempora auxiliis medicis: id est tantum contrahi, vt sine sensu effluant. quòd si à Galeno lib. de totius morbi temp. capite 6. dictum est, inclinationem necessariò sentiri: verum est, de inclinatione quæ accipit vltimam crisis partem, putà euacuationem, sed nō aliter. nam post crisin optimam semper inclinatio latet sensum. Hinc igitur manifestum iam fit: si morbus saluber percurrit. quatuor tempora, necessariò salutem inclinationi superuenire. Cæterùm mors potest aut in principio, aut in incremento, aut in statu fieri: in sola inclinatione non potest, vt nomine horum temporum vniuersalia intelligantur. nam in peculiaribus omnibus moriuntur ægrotantes. Cùm enim triplex causa mortis sit, aut suffocatio caloris, aut vehementia morbi, violenter subuertentis virtutem, aut facultatis imbellis resolutio: qui ex suffocatione moriuntur, in principio: qui morbi violentia, in incremento & statu: qui facultatis resolutione, in inclinatione moriuntur. quo fit vt non tantùm dies mortis ex arte dierum criticorum inueniri possit, sed & hora. quemadmodum nos docet acutissimè Aëtius prædicto lib. cap. 56. ex consideratione scilicet horæ illius, qua ægrotans solet in paroxysmis fieri se ipso grauior. quod perinde est ac si dicas: moriturum ægrotantem in ea hora, quam in præcedentibus accessionibus molestissimè tulit. accedit altera coniectura non leuis, ex morbi natura, & facultate. Nam iis qui internis inflammationibus ægrotant, aut morbis pendentibus ex multis succis crassis, & tenacibus, timendum maximè est à principio: iis verò qui febribus vehementissimis, timendum est à vigore: iis qui per totum morbum virtutis exsolutiones & syncopas perpessi sunt, timendū ab inclinatione. Cæterū hæc videmur præter institutum dixisse, qui cōtrouersias medicas dirimendas suscepimus. quare ad totius morbi inclinationem reuertamur, in qua constitutum in controuersia est, an possit aliquis mori. negante Galen. loco prædicto, atque sententiam suam confirmante argumentis: aliis verò fieri posse, vt ægrotantes in inclinatione moriantur, conantibus suadere his argumentis. fieri potest, vt facultas vna naturalium constans sit, aliis imbecillioribus redditis. Nam & in ventriculo id apertè conspicitur, & instrumentis aliis nutritionis. in illis scilicet sæpè altetans facultas fortis est, & expultrix debilis. Constitue igitur in venis ita fieri, atque sic intelliges ratione: aliquem in inclinatione totius morbi posse mori. Nam quò aliquis morbum euadat, non satis est, materiam coctam esse: sed oportet coctam expelli. quod si fieri non potest, peribit ex retentione materiæ morbi, alioqui coctæ. quòd si in venis id fieri posse negas, vt scilicet tam fortis alterans sit, vt perfectè commutauerit, tam debilis verò expultrix, vt neque paulatim possit expellere, quatenus expurgando corpori sufficiat, præter rationem negas, quod, vt dixi, in ventriculo & intestinis solemus experiri. Sed finge morbum esse thoracis, in quo concoctio est naturalis, & expulsio animalis facultatis: quæ cùm tam diuersæ potentiæ sint, nil mirum, si vna sit firma, & altera imbecillis. præterea si facultate admodum debili aliquis attigit inclinationem: quid prohibet à sola dissolutione facultatis, etiam morbo victo, ægrotantem dissolui, vt in inclinatione peculiari fit, cùm feruor iam est remissior? his argumentis nonnulli ita respondent, sententiam Galeni interpretantes: fieri non posse, vt ægrotans moriatur, qui in inclinatione iam sit, si omnia à medico vt oportet peragantur. cæterùm si quidquam omittatur: fieri posse, vt intereat. itaque in hypothesi prioris argumenti, debere medicū vti expurganti medicamento: vt quod natura non mouet, ipse moueat. quod si non fiat, moriturum ægrotantem: neque quidquam aduersus Galenum inde haberi, qui medico omnia agēte vt oportet, ægrum mori posse negauit. sed, vt verum fatear, hæc interpretatio mihi non placet, neque responsum. Nam quanquam Galeno dictum sit, nullum mortis genus tunc accidentis excogitari posse, præterquam ex errore: nomine erroris nō intellexit defectum medicorum auxiliorum, sed peccatum aliquod in victu. Nam aliter non video, quod discrimen sit inter declinationem, & reliqua tempora. in nullo enim tempore morbi salubris potest æger mori, ipso nil delinquente in victu, neque assidentibus, & medico operante vt oportet. Si igitur hæc eadem ad securitatem in inclinatione requiruntur, quid interest inter illam, & alia tempora? nos proinde aliter intelligimus, nempe fieri non posse, vt ægrotans moriatur in inclinatione: si medicus victus rationē

vt opor-

vt oportet, præscripsit, etiamsi ab auxiliorum vsu desistat. sed si aliquod in victu peccatum committatur, nil difficile est ægrotantem mori: id tamen non fit vi morbi, sed ex errore. Igitur interpretamur cum ipso Galeno: nullum posse mori vi illius morbi, in cuius inclinatione est constitutus. fieri tamen posse, (vt in hypothesi argumenti demonstrabatur) vt cocta integrè materia sit, homo tamen morbum nunquam effugiat, neq; sanitati restituatur. Nam etiamsi materia cocta perfectè sit: (vt perfectè coquitur in morbis) tamen morbus non inclinat, vsque dum materia incipit euacuari. Constat enim in statu esse materiam summè coctam. ergo euacuatio est, quæ detrahit morbi vigori, non concoctio. qui itaque moreretur materia perfectè cocta, sed tota retenta ex debilitate expultricis: in summo vigore moreretur, non in inclinatione. Nam nulla materia euacuata, non potuisset morbus inclinare. Sed quanquam hæc ita dicantur, nondum difficultatem absoluimus. Galenus enim non tantùm negat, in inclinatione posse mori ægrotantem: sed & cocta materia. Hoc nonnulli de quacunque concoctione manifesta intelligunt dictum. ego verò nõ ita, sed de perfecta. quod docet Galenus secundo aphorism. comment. secundo dicens: Rarò quidem, sed nonnunquam mori laborantes morbis acutis, quos medici meritò prædixerant conualituros. quos constat habuisse concoctionis signa, siquidem medici meritò futuram salutem prædixerant. tamen concedendum est cocta materia saltem perfectè, mori non posse ægrotantem violentia illius morbi, siue in inclinatione sit, siue secus. quare censeo dicendum, cùm cocta iam integrè materia est, nullam esse rationem inducendæ mortis, nisi morbus ex retentione materiæ in deteriorem alium morbum permutetur. quod si fit, ægrotans non iam in inclinatione prioris, sed in principio incrementóve morietur sequentis morbi. vt si fingas pleuriticum materiam ad concoctionem deduxisse, cæterùm ex debilitate facultatis animalis non posse ipsam expellere: fiet, vt nouam retenta materia patiatur putredinem, & impetum faciat, aut in pulmonem, aut in cor, aut in membrum aliquod aliud præcipuum. quo facto, constat ægrotantem mori in principio pulmoniæ, si in pulmonem irruit, non in inclinatione pleuritidis. atque, quantum intelligo, hac ratione facillimè, quod in hac quæstione erat, diluitur.

De constitutione legitima morborum. Cap. VIII.

FRVSTRA nos Hippocrates docuerit, ex constitutione posse tempus status præcognosci in morbis, nisi quæ sit temporum totius morbi proportio, deciderimus. atqui solet esse tam multiplex, vt videre licet apud Galenum tertio de crisibus, vt nonnullis morbis multò maius sit principium reliquis omnibus temporibus, in aliis incrementum plurimùm producatur. Sed animaduertendum est: non posse nos inuenire vnam quandam proportionem, quæ morbis omnibus conueniat. siquidem mouentur multi illegitimè. tamẽ motis legitimè omnibus, est quædam proportio legitima, quam in præsentia requirimus. illegitimæ enim, vtpote infinitæ, non possunt arte comprehendi. mouentur verò legitimè illi morbi, qui citra irritamẽtum aliquod, aut caussam quę remoretur, suum peragunt fatalem cursum. atque hi omnes proportionẽ hanc seruant, vt principium totius morbi ęquale sit duobus sequentibus temporibus, & tempus ipsum principij duas partes habeat æquales, quas separat dies, in quo primũ apparent signa concoctionis obscuræ. id quod apertissimè dixit Galen. primi de crisibus capite vltimo, his verbis: Nam si ad hoc respexeris, nihil ampliùs difficile inuenire, si tot primi dies iam abscesserint, quo die primùm talia apparent, quot supersunt vsque ad manifestam concoctionem. inde autem ascensus incipit. Hæc Galenus. ex quibus patet, à prima aggressione morbi tantum esse temporis vsque ad diem, quo primùm apparent signa concoctionis obscuræ, quantum superest vsque ad finem principij totius, quo apparent signa cõcoctionis manifestæ. quòd verò à primo die incrementi vsque ad iudicium, tantum exactè supersit, quantum à prima aggressione vsque ad eum diem anteccessit, docuit Hippocrates quarto aphoris. septuagesimoprimo dicens: Quibus septima iudicatur, iis nubecula rubra quarto die in vrina apparet. Nam quartus dies est medius, & communis primo & septimo: talis autem nubecu-

la est in fine principij, & in principio incrementi. quod magis explicuit Galenus in comment. dicens: Nam si quarto die fiat æquale tempus priori, id quod sequitur assumens, non est impossibile, vt iudicationem ostendat. in vndecimo autem apparens, non mihi admodum videtur tribus solis egere diebus, sed etiam pluribus. (paucis interpositis) Cui igitur in septimo apparuit, hic decimoquarto fuit iudicatus. His verbis declarauit constitutionem legitimam. quoniam verò illegitimæ fiunt plæræque constitutiones, addidit: Cui autem in decimoquarto, hic vigesimo. apparuit etiam cuidam alteri in vndecimo, qui vigesimo fuit iudicatus. Dignoscendi igitur constitutionem morborum, qui mouentur legitimè, facillima ratio est ex computatione. Si verò motus fiat illegitimus, perpendendæ reliquæ omnes causæ sunt, videndúmque, num ex occasione aliqua, à die quo signa occultæ concoctionis apparuerunt, aut etiam à die quo apparuerunt signa concoctionis manifestæ, motus cœperit aut velocior, aut tardior fieri. Nam si tardior fit, prorogatur tempus, plus quàm in legitima constitutione. si verò fit velocior, anticipat plus quàm in illa. factum verò esse velociorem aut tardiorem motum, ostendunt accessiones, & anni tempora, & quæ succedunt circuituum incrementa, & reliqua omnia, quæ ab Hippocrate in aphorismo compræhensa sunt. Nam finge ægrotantem aliquem septimo die habuisse nubeculam rubeam, si neque ipse permutet quidquam in victu, neque ea quæ perpetuò nos alterant, permutentur, neque interiùs noua aliqua portiuncula succi aut acrior, aut lentior, moueri incipiat, iudicabitur ille homo decimoquarto, & interim accessiones, aut succedentia circuituum incrementa eandem seruabunt proportionem cum principio, non quidem quòd accessiones non anticipabunt morbo tendente ad vigorem, & cunctabuntur in inclinatione: (est enim illud crescentis, hoc decrescentis morbi signum) sed quòd hæc omnia eam proportionem seruabunt, quæ cœptam à principio morbi velocitatem aut tarditatem non videatur corrupisse. Si verò cœpit hic calidioribus diebus febricitare, atque (ita vt fit) septimo die, permutata sit aëris temperies repentè, aut ipse (si ita mauis) ægrotans sit in domum aliam deportatus: si aër ambiens cum frigidiori permutatur, timebimus meritò, ne morbus vsque ad vigesimum prorogetur: si cum calidiore, sperabimus soluendum esse in vndecimo. eodem modo, si quidquam aliud in victu permutetur, aut medicus euacuationibus, aut cessatione ab euacuatione consueta aliquid alteret. Diximus itaque, quæ sit constitutio legitima: & quæ sit ratio dignoscendi, & legitimam, & illegitimam constitutionem. Cæterùm possit aliquis argumentari aduersus ea, quæ modò diximus, hac ratione: Dies indicantes non aliter indicant criticos, quàm per signa concoctionis: vt gratia exempli, quartus est index septimi, quia cùm crisis est in septimo euentura, concoctio manifesta incipit apparere in quarto. Sed intra vigesimum diem, omnes quaternarij sunt proximè sequentium quaternariorum indices, vt licet colligere ex Hippocrate & Galeno: atqui hoc in motu morbi legitimo. (præcepta enim non sunt de illegitimis) Igitur vt cùm apparet concoctio in quarto, iudicium fit in septimo: ita cùm in septimo apparet, fiet in vndecimo, & cùm in vndecimo, fiet in decimoquarto, & cùm in decimoquarto, in decimo septimo, & cùm in decimoseptimo, fiet in vigesimo. ita enim sese indicant. quod ex Hippocrate colligitur apertè, qui secunda particula aphorism. vigesimo quarto hæc scripsit: Septenorum quartus est index. est autem & vndecimus contemplatione dignus: ipse enim quartus est secundæ septimanæ. rursus verò contemplatione dignus etiam decimus septimus: ipse siquidem quartus est à decimoquarto, septimus verò ab vndecimo. Galenus in commentariis, Indices, inquit, & ϑεωρητὰς (vertunt plærique contemplabiles) solet Hippocrates nominare dies, in quibus aliquod signum apparet futuræ iudicationis. primum itaque quaternarium septimi diei, si quis ab initio numeret, indicem esse ait: vndecimum autem decimiquarti. eadē ratione & decimusseptimus vigesimi est index. ex his ita duco argumentum: decimusseptimus est index vigesimi, ergo decimi septimi index est decimusquartus. nam aliter fuerit vndecimus. sed vndecimus est decimiquarti: igitur decimusquartus decimiseptimi. Rursus vndecimus est decimiquarti: ergo septimus vndecimi. Nam quartus, qui solus supererat, est septimi.

Ergo

Ergo est quartus septimi, septimus vndecimi, vndecimus decimiquarti, decimusquartus decimiseptimi, hic vigesimi. monstratum igitur est, intra vigesimum omnes quaternarios esse proximè sequentium indices. quate si, cùm iudicium futurum est in decretorio, incipit in indice concoctio apparere: non potest esse legitima & perpetua ea proportio, quam paulò antè diximus. Sed pro solutione notandum est: dies indices concoctione indicare iudicia futura in criticis, magis quàm re alia quapiam. sed non proinde necesse esse, vt in indicante primùm appareat concoctio manifesta, sed satis esse, vt fiat insignis aliqua mutatio. vt gratia exempli, si principium incrementi septimus dies est, & nubeculam habet rubram, morbusque est soluendus in decimoquarto, vndecimus omnino habebit insignem aliquam mutationem in concoctione: vt pro nubecula rubea, albam, aut pro hac appendiculum seu ἀναιώρημα. quod enim hæc sit Galeni mens, inde intelliges, quòd tertij de crisibus capite quarto animum præcipit intendere in insignes mutationes, quæ circa concoctionem per singulos quaternarios contingunt. quasi non illud vnum oporteat considerare, an concoctio appareat: sed & insignes in ipsa mutationes.

De morbo regio ante septimum febris diem facto.

Cap. IX.

HIPPOCR. quarta particula aphorism. sexagesimo secundo, de significatione quæ ex morbo regio in febribus accipitur, ita scripsit: Quibuscúque in febribus morbi regij ante diem septimum accident, malum. cui sententiæ multi autores non contemnendi tentauere contradicere. inter quos Plinius libro decimo sexto, capite duodecimo, ita inquit: Morbum regium in oculis præcipuè mirari est, tenuitatem illam densitatemque tunicarum felle subeunte. Hippocrates à septimo die in febre mortiferum signum esse docuit: nos scimus vixisse aliquos etiam ab hac desperatione. hæc Plinius. In qua dictione illud primò considerandum est, quanquam in omnibus ferè codicibus ita scriptum reperiatur: tamen proculdubio vitiatum esse locum. legendum que non, à septimo die, sed ante septimum diem. Auerroës libro quarto, capite quadragesimo tertio ita scripsit: Quia dicit Hippocrates, Icteticia veniens ante septimum diem in acutis febribus, malum est, reprobatum est experientia in omnibus nostris terris. etsi veniat in quintam diem, laudabile multùm est, viua ratione, & maximè in temporibus calidis. & hæc est sententia collegiorum medicorum omnium Persatum, & Indiæ maioris, & pro maiori parte illorum de Vandalisi. & possibile est, quòd illud quod dixit, in Græcia locum habet. Auicena etiam Fen secunda quarti insinuat: ex celeriùs facta concoctione posse ante septimum diem regium morbum fieri sine malo. Quoniam igitur tot autoribus visa est hæc sententia displicere: omnes qui in loci illius enarrationem incidunt, illic consistetes, multos, eosque varios interpretationum modos excogitauerunt. qui tamen nondum mihi videntur (fortasse ex ingenij mei tenuitate) rem ipsam attigisse. quare tentandum est illam, si fieri potest, distinctiùs explicare: notádumque ante omnia (quod alij etiam rectè notant) Hippocratem nō dixisse regium morbum ante septimum diem esse signum mortale, sed malum. interest verò multùm, cùm ab Hippocrate dicitur κακὸν, aut θανάσιμον. quare non est quòd quenquam perturbet, quòd Plinius dixit verè, & est experimento cōfirmatum: multos præcedente etiam hoc signo superesse. cùm maximè, neque si mortale foret hoc signum, necesse esset omnes ex illo interire, sed plærosque. accusandus tantùm Plinius est, quòd parum perpendens vim & energiam verborum Hippocr. quod ille dixit malum, ipse desperationem appellauit. non igitur mirum, si multi malum hoc euadant. Sed illud vnum in controuersia relictum est: nunquid cùm ante septimum diem fit, perpetuò sit malum, an possit nonnunquam ex bono fieri. nam & hoc etiam asserit Auetroës: fieri nōnunquam vtiliter in quinto. confirmatque illud ratione hac, qua nulla est in tota hac tractatione fortior. si qua ratione morbus regius ante septimū diem esset malus, qui verò 7. aut post illum, non ita id esset: quoniam in septimo fieret per crisin, & ante illum per symptoma. sed si morbus peracutus exactè sit, in quinto

die, & nonnunquam ante illum facit iudiciales euacuationes. ergo poteſt in quinto morbus regius vtiliter accidere. aut dicito, cur ſeptimus dies ſit breuiſſimus terminus morborum, qui poſſunt morbo regio terminari. Reſpondent nonnulli: quandoquidem materiam morbi regij neceſſe eſt eſſe craſſiuſculam. Nam ſi tenuiſſima eſſet, latenter expiraret. Præterea neceſſe eſt, facultatem quæ permutatione curat, non adeò multùm eſſe morbo potentiorem. nam ſi eſſet, egereret morbi cauſam extra corpus. cùm verò materia eſt craſſiuſcula, & facultas non eſt multò potentior: rationi eſt conſonum, nō poſſe morbum ante terminum acutiſſimorum iudicari. eſt verò ſeptimus terminus acutiſſimorum. Cæterùm hi falsò aſſumunt: icteri materiam eſſe craſſam, cùm ipſam conſtet eſſe bilem. quæ ſi craſſa foret: non poſſet (quod Plinius demirabatur) in deſiſſimas & tenuiſſimas tunicas ſubire. Adde, fieri poſſe vt tenuiſſima ſit materia, tamen vt propter cutis denſitatem non expiret. quod de robore virtutis ſupra materiam dicebatur, eſt multò improbabilius. Nam robur quod illi perpendunt, eſt in expultrice: quod verò nos requirimus, in commutante facultate. ridiculum enim, ſi, quoniam natura non poteſt materiam extra corpus egerere in hoc tempore, argumenteris: non potuiſſe ipſam alterare ante hoc tempus. Igitur hæc ratio nihil attulit probabile. Sunt qui dicant: Hippocr. loco illo tantùm locutum fuiſſe de morbo regio, qui inflammationem hepatis conſequitur. quod argumentantur ex Gal. interpretatione, qui tres tantùm dixit poſſe eſſe morbi regij euenientis non ex iudicio, cauſas, ſcirrhum hepatis, aut obſtructionem, aut phlegmonem. ſcirrhus quia morbus longus eſt, non facit (dicunt) ante ſeptimum diem icterum. obſtructio, quemadmodum dictum ab eodem eſt quinto de locis patientibus, facit illum ſine febre. Hippocrates verò loquebatur illic de morbo regio in febribus. igitur ſupereſt vnicam eſſe cauſam illius, putà phlegmonem. hanc verò conſtat perpetuò eſſe malam. igitur ante ſeptimum perpetuò eſt malus. hi tam multis modis peccant: vt neque ſua ipſorum verba mihi videantur intelligere. non enim intelligunt, ſe dum ita colligunt, petere id ipſum, quod eſt in cōtrouerſia conſtitutum. Nam Hippocrates apertè damnauit morbum regium ante ſeptimum diem, indiſtincta cauſa. quare illud eis, qui ita ſentiunt, monſtrandum eſſet, (ſi quid poſſunt) morbum regium nunquam fieri ante ſeptimum diem in febribus, niſi ex inflammatione, non Hippocratem loquutum tantùm fuiſſe de morbo regio ex inflammatione. Nam aliter tenentur continuò dicere: morbum regium ex inflammatione hepatis ante diem ſeptimum eſſe malum, poſt illum non ita. tamen conſtat, inflammationem hepatis nullo die eſſe vtilem. iam verò quòd conantur monſtrare, putà, cùm fit ante ſeptimum diem, fieri ex inflammatione ſemper: argumentantur ſumpto hoc principio, morbum regium per criſin nunquam fieri ante ſeptimum. tamen hoc ipſum eſt, quod in diſputationem veniebat. Igitur dum putant ſe nouum aliquid inueniſſe, conuincuntur, ne ſeipſos intelligere, nedum alios. quid igitur ſupereſt dicendum? Certè nihil aliud, quàm quod Auicena prædicto in loco dixit: morbum regium cùm ante ſigna concoctionis fit, eſſe malum, cùm poſt illa, bonum. quod quidem non eſt regio morbo proprium: ſed commune omnibus euacuationibus, & decubitibus. quid igitur ad Hippocratem? nunquid accuſandus eſt? Quidam reſpondent: Hippocratem loquutum eſſe de iis, quæ magna ex parte contingunt. fieri verò ferè ſemper, vt febres, quibus ante ſeptimum morbus hic ſuperuenit, ad malum terminentur, idque experimentis eſſe confirmatum. Cæterùm hæc ſolutio mihi minùs placet: quandoquidem vulgaris eſt, quæque difficultatem effugit potiùs, quàm diſſoluit. nihil ſiquidem docet dignum arte rationali. Auerroës aliter interpretatus eſt, ne apertè carperet Hippocratē, ſcilicet vera illum dixiſſe de iis, quæ contingunt in Græcia, cæterùm in patria ſua aliter contingere, propter calorem climatis. ſed, quantum ego opinor, Hippocrates non ſcribebat ſolis Græcis: & hæc ſi vera forent, oporteret à Galeno fuiſſe notata. falsò etiam dicit: Græciam eſſe frigidiorem Bætica regione. adde his, non eſſe perpetuum, in frigida regione morbum regium ante ſeptimum eſſe ſymptoma, vt neque in calidiori perpetuò eſt criticus. ſed addendum hîc etiam foret, magna ex parte, quod doctrinæ totum nitorem detrahit. Nam fieri poſſunt in frigidiſſimis regionibus acutiſſimi morbi, & in calidiſſimis, longiſſimi: vt & in media hyeme contingunt febres ardentes, in æſtate

quarta-

quartanæ. quid igitur nos tandem dicemus? quod audies. perinde est, quod Hippocrates dixit his verbis, Quibuscunq; in febribus morbi regii ante diem septimũ, malum: ac si dixisset, in febribus, ante diem iudicantem febrem, morbus regius, malum: dies septimus, quia iudicantium est potentissimus, meritò pro exemplo positus est. Intellexere sanè Hippocrates & Galenus, morbum regium post septimũ diem posse esse prauum, & ante septimum, bonum. Illud quidem dictum est à Galeno in commentatione sententiæ citatæ: hoc verò ab Hipp. quarto de ratione victus in morbis acutis contextu 18. his verbis: Nam in biliosa febre morbus regius cum rigore ante septimum diem accidens, morbum soluit. Gal. in com. neutrum dicit esse perpetuum, vtscilicet bonus sit, aut malus, ante septimum aut post septimum, sed quodcunque horum posse contingere. Igitur cùm hæc ab Hipp. & Gal. ita dicantur, intelligendum est, Hipp. in aphor. sub exemplo singulari instituisse vniuersalem doctrinam. quare cùm morbus regius superuenit febribus, non censeo intendendum esse in numerum dierum, sed concoctionem, aut contrarium. est Hippocrati antiquus hic mos, sub exemplo singulari vniuersalem aliquam doctrinam innuere. vsque adeò, vt nihil de euacuatione aliqua aut regione per quam, aut re alia quapiam singulari dictum ab illo viro sit, ex quo non eliciat Galenus vniuersalem doctrinam. Nam si dixit, In febribus non intermittentibus, si rigor incidat febre non deficiente, malum, si damnauit sudorem, qui non soluit morbum, scire licet, neque de solo rigore, neque de solo sudore illum loqui, sed horum exemplo docere, motum naturæ aduersus succos, qui morbum non soluit, malum esse. ita hìc quod de morbo regio dicitur, & de septimo, neque de solo morbo regio, neq; de solo septimo dictum intelligo, sed de euacuatione quacunque, quæ ante diem criticum morbi fit. Nam quanquam 5, 4, 7, 14, & 20, omnes sunt critici: tamen non omnes omnibus morbis, sed vnicuique sunt sui dies indicantes, & vnicuique est suus iudicialis, iuxta propriam cõstitutionem. nam stultum fuerit, in quartana considerare quintos, septimos, aut nonos, & in causone, centesimos. Igitur colligendum hinc est, quemadmodum morbus regius ante septimũ, in morbo cui septimus est iudicialis, malum: ita ante quintum, in morbo cui quintus, & ante decimum quartum, in morbo cui decimus quartus. Sed hæc quæstio non exigit maiorem interpretationem.

In quibus morbis magis vtantur medici prædictione, in acutis, an in longis. Cap. X.

VIDETUR Hippocr. in solis acutis morbis, vel saltem in solis iis qui acuti sunt, aut ex illis cõtingunt, id est, ex decidentia longi fiunt, prædictione vti. siquidem cùm opus prognosticum iam iam concluderet, ita scripsit: Hęc intelligo de morbis acutis, & aliis quicunque ex his consistunt. tamen ars de crisibus, quæ etiam exitum morbi docet, non tantùm de his disputat, sed de quocunque morbo quantumuis longo. est enim illi etiam sua constitutio, non minùs quàm breuissimo. quare hic locus animaduersione indiget. Nam scriptum est ab Hipp. aphor. 19. secundi acutorum morborum: Non omnino sunt tutæ prænuntiationes salutis, aut mortis. quo loco videtur docere: certiora præsagia posse medicum ferre in chronicis morbis, quàm in acutis. tamen contrarium videtur proferre 3. progn. contextu 13. dicens: Quæ autem minimo tempore iudicanda sunt, faciliora sunt ad pręsensionem. videtur primùm ex his sentẽtiis illud colligi: facilius esse prædictione vti in morbis acutis, quàm in chronicis. illud enim significat dictio illa εὐπιστεα, qua in prognostico est Hipp. vsus, declarante Galeno, ῥάω, quod nos dicimus faciliora. itaque ea quæ sunt citò ad iudicium peruentura, faciliora sunt ad prædictionem. Cæterùm videntur præsagia quæ feruntur in acutis, quanquam faciliora, tamen incertiora esse præsagiis chronicorum, alioqui difficilioribus. Nam in aphor. cõmendauit certitudinem pręsagiorum in longis: in progn. facilitatem in acutis. quanquã ne hoc quidem simpliciter: sed inter initia, dixit, longorum, difficilius esse pręsentire, quàm inter initia acutorũ. quæ sentẽtia, etsi multi sunt illã commẽtariis prosecuti post Gal. tamẽ nihilominus eget enarratione. Nam cùm de certitudinę & incertitudine præsagiorum multa non admodũ ex re

disputent,& de modis quibus contingit medicū in prædicendo errare:ipsam sententiam incautè prætereunt,nō intelligentes quod nos paulò antè diximus, multò aliud esse certitudinem præsagij à facilitate præsagiendi. quare cùm oportuisset illos de facilitate disputare, disputant de certitudine. nos verò perspicuitatis gratia sententiam argumentis agitemus. Aut illud, *inter initia*, significat tempus principij vniuersalis, quo nondum apparuit concoctio,aut spatium trium dierum,aut primam aggressionem. triplicis enim huius principij rationis tantùm meminit Galenus. sed primæ aggressionis hîc non oportet meminisse.in illa enim neque quidquam prędicere potes, neq; signa animaduertere. Sed si vniuersalia principia intelliguntur, in neutris quidquam prædici potest. cùm nondum appareant concoctionis signa, ex quibus pendet constitutionis morbi cognitio & prędictio tota,& principium est tempus anceps,nescimus quò vertetur præsagium. si verò tres dies intelligis principij nomine, perinde dicam: multos morbos acutos non habere concoctionem, neque contrarium ante septimū:in quorum tribus quatuórve primis diebus,nihil omnino possumus prædicere,magis quàm si morbus esset futurus chronicus. intelligunt plærique, in primis quaternariis morborum longorum,difficilius esse prædicere, quàm in primis quaternariis acutorum. quoniam scilicet in primo,aut secundo,aut saltem tertio quaternario acutorum, nunquam ferè non apparent concoctionis signa: tamen in chronicis aguntur sæpè quadraginta quaternarij sine concoctione,aut contrario. O artificiosam doctrinam. primò hi intelligunt,cùm non adsunt concoctionis signa,in neutris esse facilius prædicere: sed illud vnum Hipp.docere,citiùs hæc apparere in acutis. itaque tota sentētia eò verteretur: longioris morbi esse longius tempus cruditatis. At ego putauerim, Hipp. illic de præsagiis agere, non de cōstitutionibus morborum. igitur censeo aliquid continere maioris artificij sententiam illam,eoque sermonem illic esse de principiis morbi.atque ita in principiis morborum acutorum esse facilius prædicere,quàm in principiis chronicorum. Nam postquam iam apparēt signa concoctionis manifestæ,aut contraria, in vtrisque est facile prædicere, consideratis illis. sed antequam hæc appareant, est quædam alia coniectura ex signis occultæ concoctionis,& salutis aut mortis: quæ minus habet certitudinis,quàm quæ ex signis concoctionis manifestæ aut contrariis sumitur,sed quæ omnino non est contemnenda. hæc in principiis acutorum, non difficilem præsagiendi exitum morbi præstat rationem. diffident enim multum à principio, id est ab ipso primo die, morbi breues salubres à lethalibus. tamen in longis nihil ex illis intelliges. nam cùm longa futura sit inter facultatem & morbum pugna: diu æquo marte certatur, siue lethalis sit morbus, siue saluber, eoque à principio nihil ferè dissident. hanc esse Hipp. sententiam, intelliges ex iis quæ addidit. Nam inquit: Maximè enim à principio dissidet. qui enim conualiturus est, faciliùs spirat, sine dolore agit, noctu dormit, & alia signa maximè tuta habet: qui verò moriturus est, spirat difficulter, conflictatur, vigilat, & alia signa deterrima habet. vides vt inter initia acutorum per signa salutis aut mortis præsagire, dicat esse facile: nulla concoctionis facta mentione. quid quòd contextu septimo dixit (est verò vndecimi & decimitertij eadē sententia) considerandum est singulis additis quaternariis: tamen ex quaternariis non possumus spectare signorum mutationes salutis aut mortis, sed concoctionis aut contrarij. certè hæc ipsa verba nostræ interpretationi maximè attestantur. inquit enim: Inter initia (id est ante signa concoctionis) horū, difficilius est præsentire ea, quæ parte maxima temporis iudicanda sunt. similia enim illorū initia sunt (quod attinet ad reliqua signa) sed à primo die animaduertendū est, considerandumq; singulis additis quaternariis (ne scilicet nos prætereat quaternarius, quo primùm apparent signa concoctionis. quia in his morbis ante illud nihil licet prædicere) neq; latebit, quò nam vertetur morbus. scilicet, tunc tandem non nos latebit moriturus sit ægrotās, an victurus: cùm præsagia multò certiora sint in lōgis, quàm in breuibus, ex aphorismo. propositæ ergo quæstioni ita respondemus: post signa cōcoctionis æquè facile esse prædicere in lōgis, & acutis morbis, sed prædictiones in acutis esse multò incertiores. nā potest in acuto morbo materia, quæ calida est, impetu ferri, etiā cùm incepit coqui, in partē quampiā principē, atque ita ægrum interimere: quod in longis minùs pertimescendum est. quia illorum materia minùs est mobi-

est mobilis: eóque constantioris significationis sunt signa concoctionis in illis, cùm semel apparuerunt. Ex quibus facilè colligitur, quod à Galeno dictum est tertio de crisibus, cum signis concoctionis fieri non posse, vt æger intereat, rectè à nobis explicatum esse paulò superiùs, de signis perfectæ concoctionis: quandoquidem quæ manifestè solùm coctam esse materiam significant, non præbent tantam securitatem, potissimùm in acutis morbis. Ergo cùm iam apparent signa concoctionis, in vtrisque est par facilitas prædicendi: sed in longis maior firmitudo præsagii. antè quàm appareant hæc, in acutis licet nonnihil præuidere ex signis salutis aut mortis, in longis minimè. quia principia salubrium & lethalium quàm minimùm dissident. tamen ars præsagiendi circa vtrosque versatur, & vtrorumq; considerat constitutiones: ad præsagiendam longitudinem morbi, & felicitatem aut infelicitatem exitus. quanquam crisium prænotio acutorum tantùm est, aut longorum ex decidentia: quia his solis contingunt. quòd si Galenus in tractatione de crisibus, de longis etiam disputat, id fit: quia nomen crisis etiam ad paulatim factas mutationes transfert, quò latiùs pateat doctrina, neque quidquam in arte prædicendi desideretur.

De crisi nocturna, & diurna. Cap. XI.

SVNT qui disputent de nomine crisis, cui parti potissimùm tribui debeat: perturbationi quæ antecedit, an euacuationi, quę hanc cõsequitur. Ego verò nollem de nomine cum aliquo certare. sed mihi in hac controuersia crisis nomen euacuationem significare volo: si tantum tempus hæc duo occupent, vt non vno die aut vna nocte simul fiant. si enim intra diem aut noctem fiunt, ambo vnico crisis nomine significabuntur. nam hanc etiam vsurpationem inueni apud Hipp. qui in aphoris. ita scripsit: Quibus crisis futura est, nox ante acumen difficilis. quibus verbis apertè anxietatem dicit crisin antecedere, haudquaquam esse crisin. qui disputant de pręstantia crisis ratione temporis, nocturnam cum diurna cõferentes, in tres sententias distributi sunt: aliis pręferentibus diurnam, aliis quasdam meliùs diu, quasdam noctu meliùs fieri dicentibus, distinguentibúsq; euacuationum species. Quidam ergo dicunt, diurnã meritò pręferri: quandoquidem labores omnes multò cum minori facultatis noxa tolerantur diu, quàm noctu, reddente Gal. causam in com̃. prædictæ sententiæ, 13. in quã. 2. aphor. vbi dicit: Grauitas semper noctu maior fit, quia eo tempore dormire cõsueuimus. docet itaq; Gal. eo tempore esse periculosius laborare, quo ex natura & consuetudine deberemus quiescere. igitur periculosius est iudicari per noctem, quàm per diem. Adde: solis aspectum, quo per noctẽ priuamur, multum vis addere ægrotantibus, vitámq; quamplurimùm fouere. argumẽto est, quòd quotidie cõspicimus, multò plures noctu vita priuari, quàm diu. Alii contrà noctẽ cõmendant ad crises: quandoquidẽ noctu meliùs fiũt actiones naturales, quàm diu, vt animales contrà diu meliùs quàm noctu: recurrente per noctẽ calore ad viscera, propter ambientis aeris frigus, & recurrentibus spiritibus fuga tenebræ: atq; adeò propter consuetam quietem, nocturnũ silentiũ. quæ omnia minùs distrahunt animã: quæ tota eo tempore internis vacat, missis externis rebus. per diem cõtraria fiunt: recurrúntq; spiritus & sanguis ad externa, destitutis visceribus. addunt: crises non tam sequi solis aspectũ, quàm lunæ, qui noctu viget. Alii ita distinguunt, dictis de causis crises eas, quę fiunt motione succorũ ab externis ad interna, cuiusmodi sunt fluxus ventris, vomitiones, & profluuia vrinæ, fieri meliùs noctu: eas verò quæ contrario motu fiunt, quales sunt sudores, occulta expiratio, & fluxus sanguinis de naribus, meliùs fieri diu. Sed contrariũ omnino videri possit alicui, ex ratione fieri: eas nempe euacuationes, quę operãte simul facultate animali fiunt, meliùs diu peragi. siquidẽ animalis facultas diu meliùs operatur, & labore minùs læditur (sunt verò hæ, quæ motu succorum ad interna fiunt. nam & ad deiectionem, & mictum, & ad vomitum operantur musculi) contrà verò fieri, quæ versus externa motis succis fiunt: cuiusmodi sunt sudor, occulta expiratio, & fluxus sanguinis de naribus, quia opera sunt naturæ solius, quę strenuè operatur noctu. Ergo neq; qui ita proferret, Euacuationes quæ fiunt motu ad interna, meliùs fieri diu, quæ motu cõtrario, meliùs noctu: ratione omnino videretur destitutus. quanquã distinctiùs ita diceret, Euacuationes quæ opera solius naturæ sunt, meliùs noctu, quæ opera

etiam facultatis animalis, diu, tutiúsque. quare ex tanta opinionum non improbabilium multitudine, probabiliter etiam possit alius colligere, cæteris æqualibus, nihil interesse diu fiat crisis, aut noctu. nam quæ ratione motus consueti per diem, putà ab internis ad externa, meliùs fieret, cuiusmodi sunt sudor, & expiratio occulta, & fluxus sanguinis: ratione facultatis à qua fiunt, quæ eo tempore languet, læduntur. contrà quæ ratione huius motus læduntur, quia cõtrario motu fiunt, putà fluxus ventris, vomitus, & mictus: per commoditatē temporis, actionibus animalibus iuuantur. quare putauerit quispiam: ex hac temporis diuersitate, nullum melioris aut deterioris crisis indicium sumi. Tamen ego non ita statuo: sed euacuationes omnes magis copiosè fieri, cùm criticæ fiunt, noctu, quàm diu. quoniam verò non tantùm considerari debet facilitas euacuationis, & copia, sed etiam quàm tutò fiat: nõ indistinctè proferendum quidquam est. sed (vt dicam, statim ac monstrauero, quod propositum primò est) euacuationes omnes faciliùs copiosiúsque fieri noctu, quàm diu. id quod (cæteris æqualibus) intelligi debet. ne quisquam perturbetur iis, quæ in aliquibus ægritudinibus contrario modo fiunt: quæ ex aliis causis, haudquaquam temporis natura verisimile est fieri. quod si intelligatur, liquet id, quod est propositum. nam eas euacuationes, quæ fiunt succis motis ad interna, iuuat consuetus per noctem motus, & præterea maior facultatis naturalis vis, & nihil est quod eo tempore prohibeat euacuationem fieri. nam quòd facultate animali egeant, ad laborem facit nonnihil: tamen ad difficultatem nihil. læditur enim facultas animalis plus, laborans noctu, quàm diu. tamen si æqualiter laborat, perinde operabitur noctu, ac diu. non enim tenebra impedit per se euacuationem, nisi somnum conciliet: modò verò noctem ponimus, nõ somnum. itaque faciliùs copiosiúsq; fiunt hæ euacuationes noctu. reliquæ quæ contrario motu fiunt, etiàm copiosiùs noctu. plus enim iuuat vehemens facultatis naturalis actio, quæ illo est tempore: quàm impediat contrarius motus succorum, & spirituum. possunt enim, quæ retineri oportet, inclinare ad viscera: quæ expelli extrà, ad cutem emergere. quòd verò ita fiat: liquidò ostendunt sudor, & occulta expiratio. sudor enim copiosior multò fit per somnum, quàm per vigiliam: quanquam in somno fit motus ad interna, in vigilia ad externa. Tamen somnus sudore arguit repletionem. quod dictũ est ab Hipp. sudor multus ex somno fact⁹, multo cibo vti, significat: quòd si nõ assumēti hoc accidat, scire oportet, quòd corpus indiget euacuatione. nimirum cùm multitudo quæpiam in corpore est: faciliùs exudat dormientibus, quàm vigilantibus. iam verò occulta euacuatio tanta per somnum fit, cùm facultas naturalis alioqui est fonis: vt (quod dictum à Galeno est tertio prog. comm. primo) pueri nonnunquam solo somno, profundo & longo, sine manifesta aliqua euacuatione celeriter in meliùs permutentur. igitur euacuationes omnes, cùm crisis fit, quæ naturæ potentis est opus, (hanc enim crisin voco) copiosiùs fiunt, faciliúsq; noctu, quàm diu. cæterùm multò aliud est ita fieri, aut tutius. labores enim maiori cum periculo feruntur noctu, quàm diu. tamen coguntur, qui iudicantur, laborare: nisi fortè aliqua fiat euacuatio, earum quæ per somnum fieri possunt vtiliter. quare ego vtrique rei consulens (vt opinor) ita distinguo. cùm crisis duas habeat partes, anxietatem, & euacuationem. vel tam breuis fit, vt ambo vno die fiant, aut vna nocte; vel naturalem totum diem occupat, vt anxietas nocte fiat, & euacuatio die, aut anxietas die, & euacuatio sequenti nocte. si hoc secundum faciendum est, melius est, anxietatē fieri diu, & euacuationem noctù. quia perturbatio laboriosior est euacuatione, & labores meliùs feruntur diu. quare anxietas minùs nocebit diu, & euacuatio copiosiùs & faciliùs fiet noctu. si verò primùm fit, videndũ est: an æger plus periclitetur ex virtutis debilitate, quàm ex morbi magnitudine, & multitudine materiæ. qui enim ex debilitate periclitantur, meliùs iudicantur diu, quia eo tempore minùs debilitant labores: qui ex copia succi mali, meliùs noctu, quia eo tempore, vt mõstratũ est, copiosiùs expurgãtur. Qui cõtrouersiã hãc ante me suscepere tractandã, monent: nõ esse conferendas sibi mutuò duas crisiũ species, quarũ altera diu, altera noctu facta sit, sed eandē sibi. neque enim omnes esse æqualis vis, sed alias aliis præstãtiores. disputantq; deinde de illarũ præstantia. Præferunt aliis quidã fluxũ ventris, quidã sudorē. plæriq; tamē fluxũ sanguinis de naribus, aliis omnibus euacuationibus anteponunt: sudorē omniũ maximè vituperant.

vituperant. fluxum ventris ſecundo loco poſt fluxum ſanguinis collocant, poſt illum mictum, ante ſudorē: rationeſq; multas hinc inde producunt, nihil monſtrantes, reſponſa excogitant nō valde probabilia. Ego ſanè dum præceptorum experimenta, & propria obſeruaui, non rariùs neq; infeliciùs vidi ægrotantes iudicatos ſudore, quàm fluxu ventris. immo verò felicius citiùſq;, neq; infrequentiùs, quàm fluxu ſanguinis: vrina nō infeliciter iudicantur quàm multi, ſed aliquantò lentiùs. hęc obſeruaui: quid alij viderint, haud ſcio. ſed illud vnum apertè intelligo, nō licere euacuationū quampiam alteri cuiquam anteferri, indiſtinctis morbis. non enim ad quamcunque euacuationem morbi omnes eodē modo ſe habent. ſed ad hanc meliùs hic, ad illam ille: vt materia ad hāc viā, aut illam maximè inclinat, & ſuccus ad deiectionem, mictum, aut ſudorem eſt accommodatiſſimus. Non ergo rectè quiſquam propoſitę paulò antè quæſtioni reſponderit, dicens, ſudorem nocturnum præferri debere fluxui ventris diurno: ſed fluxum fluxui, & ſudorem ſudori conferre oportet, atque in eodem penitus morbo. nam ſi vnius morbi materia inclinat in vias vrinæ, alterius in ſudoris vias: melius eſt in hoc ſudare diu, quàm in illo noctu. quoniam ſcilicet hic gaudet ſudore, ille minùs. docet hęc Gal. diffuſè ſatis tertio de criſibus capite tertio præcipiens: ad videndū ſit ne criſis optima an nō, conſiderare inter alia, formam morbi. Nam (inquit) optima criſis cum concoctione fit, in die iudiciali, indicata, & conuenientem ſpeciei morbi euacuationē facit. Quæ verò euacuatio cui morbo cōueniat, docet diffuſè per ſingulos morbos. ſi enim ſit febris ardens: vel ſanguis è naribus profluet, vel poſt vehementem rigorē ſudor multus & calidus per totum corpus emanabit, aut per vomitum, aut aluū aliquid bilioſum excernetur. itaque his euacuationibus ſolet ſolui febris ardens. in eius iudiciis primas habet fluxus ſanguinis de naribus, ſecundas ſudor, tertias vomitus, quartas fluxus ventris. nimirum hæc pendet ex tenui ſanguine, & magis paret ſuperis euacuationibus. quare quæ corpus penitus expurgat, eſt fluxio de naribus, quippe quæ proximè ex venis non id tantùm quod putruit, ſed & quod paratum eſt putrere, & plus ſatis caluit, euacuat. finit autē & phrenitidē ſudor multus, præcipuè ſi ex capite multus & calidus fluxerit, ſudante ſimul reliquo corpore. cōtingit autem aliquando etiam per ſanguinem è naribus fluentem, phrenitidem finiri. non tamē lethargus, aut peripneumonia fluxum ſanguinis amant. inter hæc autem pleuritis medium obtinet locum. minùs enim quàm febris ardens & phrenitis, magis autē quàm peripneumonia atque lethargus profluuio ſanguinis ſoluitur. nimirum peripneumonia & lethargus ex pituita fieri maximè conſueuerunt, pleuritis & phrenitis inflammationes ſunt calidiores. ſed phrenitis viciniā maiorē habet & rectitudinē cum venis naſi: hepatis verò conuexæ quidē partes affectæ, tribus præcipuè modis criſis obediunt, fluxibus ſanguinis è nare dextra, & ſudoribus bonis, & vrinis abundantibus. cauæ autē partes, excrementis bilioſis, atque ſudoribus, nonnunquam verò & vomitibus. pertractatus à nobis antea eſt hic locus, octauo libro capite nono, cùm docuimus: ſeruare naturam, quoad poteſt, in ſuis euacuationibus rectitudinē. magis autē expetunt per vrinam expurgari, quàm conuexę hepatis partes, omnia ea quę vel in partibus renum, vel veſicæ laborant: ſicuti loca quæ ad thoracem pertinent, ſputis ex pulmone. hæc quoque rectitudo facit. ſudores verò omnibus febribus proprij ſunt, & præcipuè ardentibus: iuuant autem non parum & efferuentes inflammationes. nimirum ſudor totum corporis habitum æqualiter quodammodo expurgat. hæc omnia Gal. docet prædicto loco, in quibus illud conſideres hortor: quantò pluribus morbis ſudor inueniatur conueniens, quàm alia quæpiam euacuatio, quem tamen barbari medici maximo habent in contemptu. ſed quoniam ſemel in hunc locum incidimus: quæ Gal. hîc omiſit, ex locis aliis apponamus, ne quid deſit præſenti tractationi. de acuta lienis inflammatione dictum eſt eodem loco: parere fluxui ſanguinis de ſiniſtra nare, & ſudori. tamen aliæ lienis ægritudines, quæ ex craſſo ſucco ſunt, alia euacuatione egent. cuius meminit ſecundo de arte curandi ad Glauconem capite ſecundo, ita dicens: Et quidem ea quæ ſunt in gibbis hepatis partibus, per vrinam trahere, quæ autem in cauis, per excretionem infernam, ſitus ipſe viſceris indicat. atque etiam thoracem, & pulmonem per tuſſes expurgare: ventriculum autem & ſtomachum per vomitum, inteſtina autem per infernas excretiones, quemadmodum & ſplenem. vbi:

illa verba, quemadmodum & splenem, antecedentia respiciant, potiusquàm consequentia. nam decimotertio methodi capite decimosexto ità scriptum est, A societate verò cum adiacentibus partibus, quod idem est cum situ, gibba iecoris per renes purgari, caua per infernum ventrem: in liene verò alteram duntaxat esse excrementorũ euacuationem: ea enim quæ per renes agitur, non est huic visceri conueniens. itaque lien gaudet fluxu ventris, vrinis minimè. nihil verò refert de euacuationibus quas medicus debet facere, aut iis quas facit natura, loqui, cùm quod hęc facit, ille teneatur imitari, vt antea etiam diximus. Ergo monstratum iam tandem est, non debere crisin aliquam plus altera commendari, nisi quatenus morbo qui iudicatur, magis aut minùs conuenit. monstratum est non minùs, cùm nocturna crisis cum diurna confertur ratione temporis, eandem sibi ipsi in eodem morbo debere conferri. nam quanquam diximus paulò superiùs, meliorem esse crisin nocturnam diurna, quando non incidunt simul in eundem diem aut eandem noctem perturbatio & euacuatio, nisi etiam plus periclitetur ægrotans ex debilitate virtutis, quàm ex multitudine materiæ: (duo enim hæc excepimus) tamen constat satius esse phreniticum sudare diu, quàm lethargicum noctu sanguinem de naribus fundere: & vtilius esse liene obstructione affecto, diu deiicere per aluum, quàm noctu copiosè mingere. nimirum non sunt hic cætera paria: quæ vt sint, eadem crisis sibi ipsi in eodem morbo conferatur. sed de his satis multa diximus.

Vtri morbi inferant plus periculi similes, an dissimiles. Cap. XII.

MORBORVM nonnulli similes quodammodo sunt naturæ ægrotantis, quidam ab illa absunt longissimè. vt tertiana exquisita vitium est quodammodo simile biliosæ naturæ, à pituitosa verò valde diuersum. vt verò naturæ, cuius nomine temperiem volumus intelligi, diximus: ita ætati, habitui, & regioni, & tempori, quo ægrotás est, possumus dicere, morbos fieri similes aut dissimiles. Tertiana enim, cuius modò memini, vt similis est biliosæ naturæ, pituitosæ dissimilis: ita iuuentuti, gracili habitui, meridionali regioni, & æstati similis, senectuti, obeso habitui, septentrionali plagæ, & hyemi dissimilis. horum morborum similes, siue proportionatos (vt loquuntur alij) docet Hippocrates esse minùs periculosos, secunda part. aphorism. 34. ita scribens: In morbis minùs periclitantur, quorũ naturę, ætati, & habitui, & tempori magis congruit morbus, quàm quibus secundum nihil horum cõgruit. id quod intelligendum est: cæteris patibus, quæ ad magnitudinem morbi spectant. Nam aliter nõ dubium, quin possit biliosus in tertiana magis periclitari pituitoso. si scilicet ille laborat graui, hic leui, remissáve tertiana. quòd verò, vbi magnitudo par est, plus sit periculi in dissimili, causa est: hunc, cùm magnitudine est æqualis, ex leuiori causa excitari. vt verò ex leuiori causa effectum pendet, ita faciliùs soluitur. Tamen sunt multa, quæ huic sententiæ, alioqui verissimæ, obiici possunt. quotũ nonnulla à Gal. in cõm. scripta sunt, alia nos addemus. Videri possit alicui: cõtra omnino fieri oportere, atq; est propositũ, atq; nõ quò aliquis in morbũ incidit faciliùs, eò etiam faciliùs curari: sed contrà, quò faciliùs incidit, eò difficiliùs restitui sanitati. Nam ideo frigidus in frigidũ morbũ faciliùs incidit, quòd ad talem alterationem est procliuior. sed quò aliquis ad alterationem quampiam est aptior, eò ad contrariam est ineptior, & qui refrigeratione ægrotat, calfactione sanatur. Ergo qui facilè in morbum cadit, difficilè ad sanitatem reducitur. perpetuum enim id est in motibus omnibus, non in alterationibus solùm. nam res quæ facilè mouentur deorsum, difficilè trahuntur sursum. Igitur hac ratione, quãtò homines in morbos similes faciliùs incidunt, tantò morbi erunt solutu difficiliores, ac proinde periculi afferent tantò plus, quantò similiores sunt. Hoc argumento seducti fortè quidam, vt Galenus refert, sententiam illam aphoristicam aliter interpretati sunt, dicentes: illum morbum congruere ægrotantis naturæ, habitui, aut ætati, & reliquis: qui contrarius sit, non qui similis. itaque calidum in frigidis morbis, & frigidum in calidis minùs periclitari: atque causum in media hyeme minùs periculi inferre, quàm in æstate media. Quoniam illius sublationi præstat multum auxilii aer, hunc auget quàm maximè. sed ii ex ignotantia causæ, falsa docent.

docent. nam cùm laborat aliquis causo, aeris frigus causam esse salubrem nemo neget: tamen est malum signum. nam argumento est, causam fuisse vehementem, quæ resistente aere tantam intemperiem in corpore procreauit. Quate exoptet meritò medicus, vt aer ad frigidiorem statum permutetur, cùm excitata iam est febris: tamen vt talis à principio fuerit, non est quòd exoptet. quod in argumento de ægrotantis natura dicebatur, quò faciliùs alteratione aliqua afficitur corpus, eò difficiliùs afficitur contraria: verum planè est de alterationibus illis, quæ collatæ cum proprio temperamento, sunt contrariæ. itaque frigidus natura quò faciliùs à causis frigidis fit suo temperamento frigidior, eò difficiliùs à causis calidis fit calidior: tamen ad suum proprium temperamentum tam facilè trahitur calfactione, cùm præter naturam friguerat, quàm refrigeratione, cùm incaluerat. quoniam ambo motus sunt illi naturales, quósque sua illius natura iuuat. sed quoniam ad lationes argumentum transferebas, vt fert probabilissima philosophorum opinio, tam facilè & tam naturaliter descendit aer in regione ignis, quàm ascendit in regione aquæ, quia vtraque via quærit proprium locum. igitur cùm non minùs humani corporis natura suam amet temperiem, quàm elementa suas regiones: constat tam facilem esse recursum calido super naturam corpori, ad suam naturam, quàm frigido, etsi natura calidum sit. si quid est discriminis, id totum est in morbi causis, cum quibus certat: quę cùm minores sint in lapsu simili, erit quoque lapsus faciliùs recuperabilis. atq; hinc ex ratione fit, vt qui leuibus de causis ægrotant, faciliùs curentur: qui verò saluberrimi sunt, rarissimeque ægrotantes, cùm ægrotant, in maximum periculum adigantur. nam fieri non potest, vt qui saluberrimi sunt, leuiter ægrotent. quid, quòd ab Hipp. dictũ est in eadem part. aphor. 40. Raucedines & grauedines in valde senibus non coquuntur? tamen constat, raucedines & grauedines senectutis temperamento esse conuenientes morbos. Gal. hanc sententiam ita interpretatur, vt priori consonet, non idem esse non coqui, & periculosum esse. Præterea non de senibus tantùm, sed de valde senibus loquutũ Hipp. hanc verò ætatẽ in quibusuis morbis siue similes sint, siue dissimiles, periculi plus subire, propter naturalem imbecillitatẽ. itaque significat Galen. raucedinem & grauedinem in senibus qui admodum tales sint, tardiùs coqui, quàm in iuuenibus: tamen non esse magis periculosas, sed extremã senectutem dicta de causa cum nulla alia ætate esse conferendam. quid rursus, an nõ Hipp. primo epid. dixit describens tabidam quandam tempestatem: Maximè moriebãtur quibus natura vergebat ad tabem? ex tabe scilicet moriebãtur maximè. Gal. hîc rursus addit, similitudinẽ eius naturæ quæ est in tẽperamento, subleuare periculũ: tamen compositionis, non ita, sed potiùs augere. huius causam Galen. non dixit, sed nos addemus modò. temperies similis, causa est facilioris lapsus: tamen non est causa conseruationis morbi. cùm, quoniã tẽperies non perpetuò manet talis: sed permutatur in ægrotatione, ita rursus in reditu ad salutem. tum etiam, quia ipsa natura quæ in temperie consistit, vim habet morbi corrumpẽdi. compositio qua aliquis insaluber fit, aut paratus ad morbum quempiam: non tantùm facit faciliorem lapsum, sed & morbi retentionem, ex contrariis omnino causis. compositio scilicet praua, talis perpetuò perseuerat, & nullam vim habet, qua contra morbum pugnet. quanquam si hæc minus assequeris, potes faciliùs dicere: maximè mori solitos ex tabe, quibus natura ad tabem vergit, quoniam ab æqualibus causis in grauiores tabes aguntur. si verò tabes per se in homine parato ad illam, grauior non foret, sed æquè grauis, faciliùs curaretur. quoniam procul dubio ex leuioti causa penderet. id quod etiam contingit in morbis conuenientibus temperiei. quò minùs indigebis tali quapiam distinctione, qualem inuenit Galen. Hippocratis sententiam, quę patet latiùs, ad strictius tedigens. Est aliud quod Galeno ipsi obiiciamus ex suo 8. method. cap. 5. quo disserens de temperamento calido & sicco, & speciebus cruditatis, ita scripsit: Ea quidem (cruditas intellige) quæ in acidissimum vertit, & rarò talibus naturis contingit, & minùs nocet. Quod non videtur cum dictis modò quadrare: quin potiùs, quòd rariùs accideret, deberet fieri magis noxia. hunc locum ego ita interpretor: non idem esse ἧττον βλάπτει, id est minùs nocet, & periculosior est. Nam illud significat malitiam causæ, hoc signi. hîc verò de malo signo disputamus. Quoniam verò acidam cruditatem non

ſolùm minùs nocere, ſed minùs periculoſam eſſe illis naturis intelliges apertè ex illo Galeni capite, addendum eſt: acidam cruditatem nonnunquam fieri ex intemperie ventriculi, nonnunquam ex malitia ipſius cibi, qui facilè in acidum conuertitur. cùm itaque ex ciborum malitia, aut etiam quantitate immodica, aut ambobus fit cruditas: non eſt cauſa in alteratione naturæ ventris, eóque ex ſimilitudine aut diſſimilitudine morbi, nullum prouenit indicium, ſupereſtque ſola conſideratio noxiæ cauſę, qua ratione conſtat, minùs nocere ſuccum acidum calidis, quàm ſuccum amarum: cùm perpetuò lapſa corpora à ſimilibus cauſis lædantur plus. ſed habet rectè hæc. nunquid non bilioſo iuueni plus imminet periculi ex cauſo, quàm ex grauedine pituitoſa? arbitror. tamen eſt illi cauſus ſimilis morbus, grauedo pituitoſa diſſimilis. Eſt, qui ex huius argumenti dilutione, maiorem ſibi gloriam acceſſiſſe putet: quàm Cæſari ex triumphis. Quoniam, inquit, inuenimus: nõ debere conferri eandem naturam cum diuerſis morbis, ſed eundem morbum cum diuerſis naturis. itaque non neceſſe eſt, bilioſum iuuenem maiori cum periculo ægrotare coryza, quàm cauſo: ſed coryzam magis periculoſam eſſe, cæteris paribus, bilioſo, quàm pituitoſo. nõ improbo reſponſum, ſed inſolentiam. quaſi verò non hoc idem citra ambiguitatem quampiam ita doceat Hippocrates. dicit ſiquidem: In morbis minùs periclitantur, quorum naturæ conuenit morbus, quàm quorum naturę non conuenit. redde ſingulis verbis ſua ſignificata: inueniéſq; illic dictum ambiguè eſſe nihil, quod iſta tua indigeat diſtinctione. non enim dixit, morborum magis periculoſi ſunt, qui ſunt conuenientes naturæ, quàm qui ſecus: ſed hominum illi periclitantur plus, quibus morbus eſt diſſimilis, quàm quibus ſecus. impulere igitur eum in ſuum inuentum, non Hippocr. aut Galen. ſed barbari autores, qui ita interrogant: ſintne morbi improportionati periculoſiores proportionatis, quæſtione amphibologica omnino. quare ne adeò exulta. gaudere enim inſolenter, eorum eſt, quibus rarò contingit autorũ ſententias intelligere. Pro enarrandis Hipp. verbis ſunt iſta ſatis. non nego. tamen licet nobis ſententiam vlteriùs producere, dicentibus verè, ſiue eadem natura cum diuerſis morbis, ſiue idem morbus cum diuerſis naturis conferatur: diſſimiles perpetuò eſſe ſimilibus magis periculoſos, ſi reliqua omnia paria ſint. Sed quæ ſunt iſta, quæ oportet ſtatui paria? quandoquidem de morbi periculo diſputamus: illa arbitror, ex quibus morbi periculum ſolet prouenire. hæc ſunt: morbi magnitudo, & natura, & facultatis inconſtantia. magnitudo morbi pendet ex tribus, propria magnitudine, malo more, & præſtantia loci malè affecti. quacunque harum rationum maior morbus: cæteris paribus, eſt minori magis periculoſus. quidam etiam habent natura ſua plus periculi, etſi intenſiores non ſint: vt carbo non adeò magnus, maiori inflammatione. debilitas etiam virtutis, omnium maximè periculum auget. ſi ergo duo morbi ſint, natura æquè periculoſi, magnitudine æquales, tutius eſt, cum eadem virtute, conſtitutum eſſe hominem in ſimili, quàm in diſſimili morbo. Vides vt nulla tali indigeamus diſtinctione: ſed indiſtinctè, vtcunque conferas, diſſimilem morbum magis periculoſum eſſe ſimili. nam conuulſio ſicca non eò eſt magis periculoſa humida, quòd neruus etiam ſiccus eſt, (nam hac ratione tutior foret) ſed quòd natura ſua intemperies ſicca eſt omnium peſſima. 7. methodi capite quinto, & ſecundo de cauſis ſympt. capite ſecundo docet Galenus, difficilius eſſe ſimplicium corporis particularum cuiuis, cùm ſicca eſt, humorem reſtituere: quàm eam, cùm humecta eſt, ſiccare. vides vt in quacunque particula ſiccitas ſit difficilior. quare per ſe illud habet, & ex ſua natura, non ex partis temperamento. eſt etiam hæc Hipp. ſententia veriſſima, non de morbis conuenientibus temperiei ſolùm, vt dixit Galen. in comm. ſed de conuenientibus compoſitioni etiam. Ex quibus perſpicuum iam fit: ſententiam illam non tam indigere limitationibus, quàm expoſitione. vnica ſupereſt limitatio, quæ eſt etiam, antequam caput concludatur, examinanda. excipiunt ab hac doctrina medici omnes morbos factos: quandoquidem cauſa, qua diſſimiles morbi magis periculoſi ſunt aliis, tota in cauſæ morbi magnitudinem referebatur. De illis ergo morbis ſolùm vera fuerit ſententia, qui curantur cauſæ ſublatione: in factis verò nil refert cauſam conſiderare, ſed illud ſolùm, quod factum habent in eſſentia propria. Animaduertendum tamen hîc eſt, non eſſe idem in duobus morbis contrariis: intempe-

temperies eſſe æquales,& lapſus in diſpoſitionem præter naturam eſſe æquales. Nam ſi homo calidus vno gradu natura ſua, fiat modò præter naturam calidus in tertio, & deinde frigidus in tertio, conſtat, intemperies eſſe æquales, tamen receſſus à natura non ſunt æquales. Nam frigidus in tertio, diſtat à calido primo quatuor gradibus: à quo tamen calidus in tertio, diſtat ſolis duobus. ſi igitur ita interpreteris, ſententiam Hippocratis veram eſſe, cùm morborum intemperies ſunt æquales: verum etiã fuerit, morbos diſſimiles grauiores eſſe ſimilibus, etiamſi facti morbi ſint. Nam ſi morbi intemperies eſt æqualis, neceſſariò eſt lapſus à natura maior. quare etiamſi, ratione maioris cauſæ, morbus grauior non ſit: erit tamen ratione maioris lapſus à natura. Ergo iam nullos morbos oportebit ab Hippocratis ſententia excipere, ſed vniuersè proferre: ſimiles diſſimilibus minùs eſſe periculoſos: periclitarique proinde plus homines in diſſimilibus, quàm in ſimilibus. Sed hæc controuerſia non exigit plura, & totum hoc opus videtur nactum iuſtum complementum. neque enim controuerſias omnes ſuſcepimus dirimendas, (nam foret id immenſum opus) ſed eas tantùm, quæ difficiliores ſunt, & frequenter agitari ſolitæ: quarum perpaucas videmur omiſiſſe. Sed ſi quis eorum, quos tulit hæc ætas eruditiſſimos, cùm apud exteros homines, tum apud noſtros Hiſpanos, opus aliquód controuerſiarum habet locupletius, proferat feliciter. recipiemus enim amicè, & habebimus gratiam. Interim omnes exoratos velim, vt noſtrum hoc, quodcunque eſt, candidè excipiant.

CONTROVERSIARVM MEDICARVM ET PHILOSOPHICARVM FINIS.

RERUM
IN CONTROVERSIIS MEDICIS ET PHILOSOPHICIS
notatu digniorum INDEX.

D.

E.

F.

G.

H.

Morbo

N.

O.

P.

Q.

R.

Rectricum

S.

T.

V.

INDICIS FINIS.

ERRATA PAVCVLA, PARTIM OPERARVM CVLPA ET NIMIA FESTINATIONE, PARTIM EXEMPLARIS vitio commissa, sic corriget æquus lector.

Paginæ 21, *versu* 4, *lege* esse. *P.*44,*vers.*52, capite decimo. *P.*64,*v.* 40, cranium. *P.*69,*v.*46, exercitatissimus. *P.*101,*v.*26, inquam, pro. *P.* 107, *v.* 31, membro: aër ill. *P.* 128,*v.*49, quid en. *P.*145,*v.* 50, lethalis. *P.*178,*v.*29, generare. Sed. *P.* 195,*v.*35, idiopathia, & *pag.* 196,*v.*7, sympathia. *P.* 209, *v.* 38, soluat, cont. *P.*225, *v.*21, arbittor. *P.*229,*v.*18, vitiata. *P.*240,*v.*26, & 46, lipyria. *P.*242,*v.*34, bis. *P.*306,*v.*54, supetficiem, hab. *P.*415,*v.* 33, hîc. *Alia si forsan occurrerint, facilè quiuis emendabit.*

